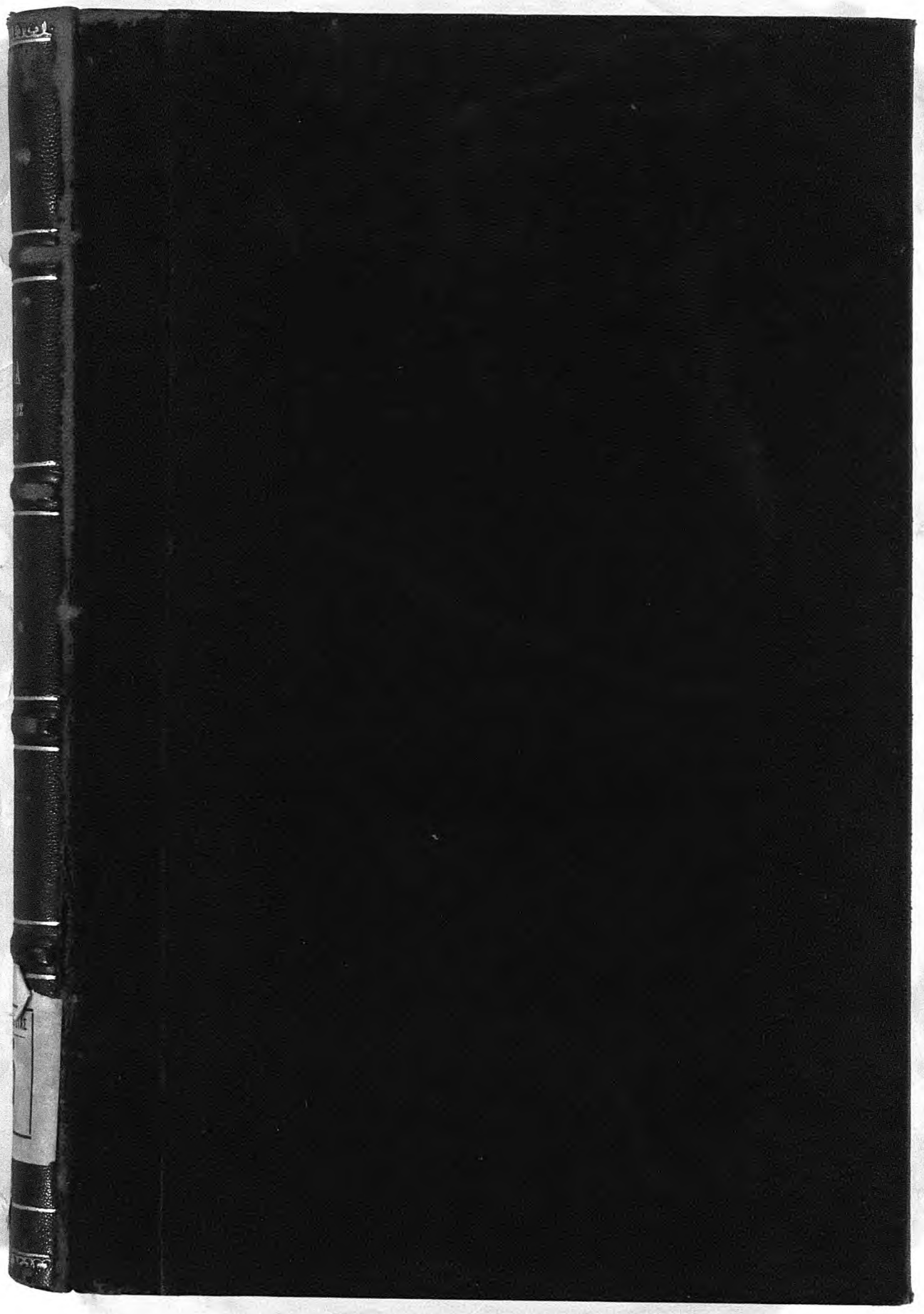

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α. ΦΑΡΟΥΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΣ ΤΗΣ Β. ΑΥΛΗΣ
ΚΕΡΚΥΡΑ

GRVER-01247
ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑ
Αριθ. εισ. 315
ΔΩΡΕΑ Αγορασθη

ΑΓΟΡΑΣΜΕΝΟ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Αριθμός Εισαγωγής: 315
Ημερ)νία Εισαγωγής:
Ταξινομικός Αριθμός: 700

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΙΑι ΜΕΝ ΤΩΝ Κ. Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ*** (διευθ. τ. Ζαριφ. διδ.), ***ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ***, † ***Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ*** (δ. φ.), ***Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ*** (καθ. τῆς φιλ.), ***ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Μ. ΛΑΠΠΑ*** (δ. φ.), ***Θ. ΛΙΒΑΔΑ*** (δ. φ.), ***Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ*** (καθ. γυμν.), ***Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ*** (δ. φ.), ***Ε. ΡΟΙΔΟΥ*** (δ. ν.), ***Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ*** (διευθ. νομισμ. μουσ.), ***Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ*** (πρώην γυμνασιάρχ.), ***ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑ*** (ἐφ. τ. ἀρχ.), † ***Τ. Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ***, ***Δ. ΦΙΛΙΟΥ*** (δ. φ.) ***Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι ΔΕ

ΑΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

ΟΘΩΝΟΣ ΡΙΒΒΕΚ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1898

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΟΘΩΝΟΣ ΡΙΒΒΕΚ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΕΝ ΤΩΙ ΕΘΝΙΚΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ

Β'.

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Αρ. Εισ. 315

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1898

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ἰούλιον ἀπέθανεν ὑπερεβδομηκοντούτης τὴν ἡλικίαν ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως Ὄθων Ῥίββεκ. Ἦτο καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας καὶ εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων φιλολόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Εἶχε γεννηθῇ ἐν Ἐρφούρτῃ τῷ 1827 καὶ ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ ἐπάξιος διάδοχος τοῦ Ritschl, περὶ τῶν λατινικῶν μάλιστα γραμμάτων τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν κατατρίψας τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ βίον. Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐπιφανοῦς φιλολόγου ἀφιερώνω τὸν δεύτερον τοῦτον τόμον τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ συγγράμματός του.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 σεπτεμβρίου 1898.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. — ΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

Διὰ τῶν προγραφῶν τῆς δευτέρας τριανδρίας καὶ διὰ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης εἶχεν ἀρχίσῃ τὸ ψυχορράγημα τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τῶν Ῥωμαίων, κατὰ δὲ τὴν ἐφεξῆς δεκαετίαν ἔμελλε νὰ κριθῇ μόνον τὸ ζήτημα τοῦ τίς θὰ ἦτο ὁ κυρίαρχος. Ὀλίγοι συγγραφεῖς ἐκ τῆς προτέρας περιόδου ἔζησαν πολὺν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, ἐκ δὲ τῶν συγχρόνων ποιητῶν οὐδεὶς ἀφῆκεν ἔκτοτε ἴχνη σημαντικῆς δράσεως. Ἡ νέα γενεὰ ἠτένιζε μετ' ἐλπίδος καὶ πίστεως πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἀστέρα τοῦ νεαροῦ Ὀκταβιανοῦ, διότι εἰς αὐτὸν προσέβλεπε τὴν ἐγγύησιν τῆς μελλούσης εἰρήνης τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ τῆς καθ' ὅλου ἀναπτύξεως. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἀποκάμῃ πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς πολιτικῆς ἀκολασίας καὶ προσεδόκων ἐκ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων ἀσφάλειαν πλέον ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, ἔτι δὲ καὶ προστασίαν τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι καὶ ἄλλοι ἀντιφρονοῦντες πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας, ἀλλὰ τῶν ἀντιφρονούντων τούτων ἡ ἐλευθεροστομία ἀεὶ μᾶλλον ἐφιμοῦτο, ἀφ' ὅτου ἡ νίκη εἶχεν ὁριστικῶς κριθῇ ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἢ τοὐλάχιστον αἱ ἀντιπολιτευτικαὶ αὐτῶν ἐκδηλώσεις περιωρίζοντο εἰς μόνην τὴν ποίησιν [1]). Ἐφ' ὅσον ὁ ἀγὼν ἦτο ἀκόμη ἀμφίρρο-

[1]) Ἀξιόλογον περὶ τούτου τοῦ θέματος εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Gaston Boissier τὸ ἐπιγραφόμενον L'opposition sous les Césars (Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπὶ τῶν Καισάρων). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πος, ὁ Μᾶρκος 'Αντώνιος ἔγραφε πρὸς τὸν 'Οκταβιανόν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Σουητώνιος, ἐπιστολὰς πλήρεις χυδαίων λοιδορημάτων περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ 'Οκταβιανοῦ καὶ τοῦ τρόπου τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρός του, εἰς τοῦτο δὲ τὸ ἔργον τοῦ διασυρμοῦ ὑπεβοήθει τὸν Μᾶρκον καὶ ὁ ἀδελφός του Λεύκιος. Ὅμοια ἔπραττεν ἐν λόγοις ἐπισήμοις καὶ ὁ Βροῦτος, καθὼς καὶ ὁ Σέξτος Πομπήϊος. 'Αλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν τοῦ ἀγῶνος κρίσιν καὶ τὴν ὑπερτέρησιν τοῦ 'Οκταβιανοῦ ἤτοι τοῦ Αὐγούστου πλέον, ὑπῆρξαν ἱστοριογράφοι, οἵτινες ἀφόβως καὶ μετὰ παρρησίας ἐξέφραζον τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ αἰσθήματά των. Ὁ Κρεμούτιος Κόρδος ἀναφανδὸν ἐπῄνει τοὺς φονεῖς τοῦ Καίσαρος καὶ ἐξεθείαζε μὲν τὸν Βροῦτον, ὠνόμαζε δὲ τὸν Κάσσιον ἔσχατον τῶν Ῥωμαίων. 'Αδιάλλακτον ἦτο τὸ κατὰ τοῦ μοναρχικοῦ καθεστῶτος μῖσος τοῦ Λαβιήνου, ὅστις ὅμως τὰ τραχύτατα τῆς συγγραφῆς του κεφάλαια ἀφῆκε νὰ δημοσιευθῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του. 'Αλλ' ὁ Αὔγουστος, καὶ ὅτε ποτὲ διεσπάρησαν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ὑβριστικοὶ λίβελλοι ἐναντίον του, δὲν ἐπτοήθη οὐδὲ ἐταράχθη ἀλλὰ μόνον ἐφρόντισε νὰ ἀνασκευάσῃ τὰ γραφόμενα, μόνον δὲ κατὰ τοῦ Κασσίου Σευήρου ἔλαβε δραστηριώτερα μέτρα, διότι ἐκεῖνος δι' ἀναιδῶν ἐπίσης λιβέλλων διέσυρεν ὄχι μόνον τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας, ἀκόμη δὲ καὶ γυναῖκας. 'Ανώνυμα δὲ σκωπτικὰ ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα, προσβάλλοντα αὐτὸν προσωπικῶς, περιεφέροντο καὶ μετεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ὄχι μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προγραφῶν καὶ τοῦ Σικελικοῦ λεγομένου πολέμου, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς Ἄνσερ, γράφων ἐπαίνους ὑπὲρ τοῦ προστάτου του 'Αντωνίου, θὰ δυσηρέστει τὸν ἀντίπαλον τοῦ 'Αντωνίου 'Οκτάβιον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀντιπολιτευομένων ποιητῶν τακτέος καὶ ὁ ἐχθρὸς τοῦ Καίσαρος Κάσσιος ὁ Παρμαῖος, οὗτινος καὶ τὰ ἔμμετρα ἀντιπολιτευτικὰ ἔργα, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν ἐξ ἀναλογίας νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς ἰοβόλου ἐκείνης πεζῆς πρὸς 'Οκταβιανὸν ἐπιστολῆς, περὶ ἧς λέγει ὁ Σουητώνιος, θὰ ἦσαν κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πᾶσαν πιθανότητα ἐπιγράμματα ὁμοιάζοντα κατὰ τὸν προσβλητικὸν τόνον πρὸς τὰ δίστιχα καὶ τοὺς ἰάμβους τοῦ Κατούλλου. Ὅτι δὲ ἡ κατὰ τοῦ Αὐγούστου ἀντιπολίτευσις ἐξηκολούθει ὑπολάνθουσα καὶ οἱονεὶ ὑποβόσκουσα ὑπὸ τὴν τέφραν τοῦ μόλις κατευνασθέντος ἐμφυλίου ἀγῶνος, ἀποδεικνύουσι καὶ αἱ κατ' ἐπανάληψιν ἀποτολμηθεῖσαι ἐναντίον τοῦ ἄρχοντος τῆς πολιτείας συνωμοσίαι.

Καθ' ὅλου ὅμως μετὰ τὴν μεγάλην καὶ δεινὴν κρίσιν, ἥτις εἶχεν ἐκ βάθρων συγκλονίσῃ καὶ διαταράξῃ καὶ τὰ δημόσια καὶ τὰ κοινωνικὰ πράγματα, ἐπῆλθε κατὰ φυσικὸν λόγον ποιά τις τῶν πνευμάτων χαλάρωσις καὶ καταπόνησις καὶ ἐντεῦθεν φυσική τις ὕπειξις καὶ ὑποταγὴ εἰς τὴν ἐπικρατήσασαν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν. Καὶ ἐστράφησαν τότε οἱ ἄνθρωποι, οἱονεὶ ζητοῦντες ἀναψυχὴν ἀπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν κοπώσεων, πρὸς τὸν βίον τὸν πνευματικὸν καὶ τὴν γραμματειακὴν ἀσχολίαν καὶ ἤρχισε νὰ εὑρύνηται καὶ ὁ τέως στενώτερος κύκλος τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔτερπον τὰ προϊόντα τῆς διανοίας.

Πρῶτος ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων ἔγινεν εἰσηγητὴς τῆς συνηθείας τοῦ ἀναγινώσκειν τὰ νέα ἔργα ἐνώπιον ἀκροατῶν ἐπίτηδες προσκεκλημένων, ἠκροᾶτο δὲ ὁ Αὔγουστος φιλοφρόνως καὶ μεθ' ὑπομονῆς τῶν δημοσίων τούτων ἀναγνώσεων, ἃς ὠνόμαζον recitationes οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἵτινες εἶχον γίνῃ τότε τοῦ συρμοῦ. Ἀνεγινώσκοντο δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὄχι μόνον ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα καὶ λόγοι ῥητορικοὶ καὶ διάλογοι, ὁσάκις δὲν ἐξήρκουν νὰ περιλάβωσι τὸ πλῆθος τῶν ἀκροατῶν ἰδιωτικοὶ οἶκοι, αἱ συναθροίσεις ἐγίνοντο εἰς δημόσια οἰκοδομήματα, στοάς, βαλανεῖα, ναοὺς ἢ καὶ θέατρα [1]). Ἦσαν δὲ τὰ τοιαῦτα ἀκροάματα ὁ τελεσφορώτατος τρόπος, καθ' ὃν ἠδύναντο νὰ γίνωσι τάχιστα εἰς πάντας γνωστὰ τὰ προϊόντα τῆς διανοίας. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ

[1]) Ἴδε περὶ ἑνὸς τοιούτου ἀκροατηρίου (auditorium) τοῦ Μαικήνα, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνακαλυφθέντος ἐν Ῥώμῃ, τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα ἐν τῷ Παρνασσῷ τοῦ 1877 σ. 461. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματαιοφροσύνη καὶ ἡ φιλοδοξία εἶχον πολὺν τόπον κατὰ τὰ ἐπιδεικτικὰ ἐκεῖνα ἀναγνώσματα, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡ ὑγιὴς κριτικὴ εὕρισκε πάντοτε τὸ μέσον, δι' οὗ κατώρθωνεν ὁπωσδήποτε νὰ ἐπιβάλληται. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν συμποσίοις εἶχεν εἰσαχθῇ ἡ συνήθεια νὰ ἀναγινώσκωνται πρὸς ψυχαγωγίαν ὡρισμένα κεφάλαια νεοσυντάκτων συγγραμμάτων, μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐγίνετο συνήθως συνδιάλεξις μεταξὺ τῶν δαιτυμόνων ἀναφερομένη εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα καὶ περιστρεφομένη μὲν περὶ ζητήματα γραμματειακά, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καταντῶσα καὶ εἰς σχολαστικὴν μικρολογίαν. Ἠγάπων δὲ τότε οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπεδίδοντο εἰς αὐτὴν ὄχι μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν, ὑπεβοήθει δὲ τὴν φιλαναγνωσίαν ταύτην ἡ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀποχὴ καὶ ἡ ἀπραγμοσύνη, καθὼς καὶ ἡ ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς ἐπαύλεσι συνήθης διατριβή. Τὰ νέα συγγράμματα ἐξετίθεντο ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις, ὁπόθεν μετὰ πολλοῦ ζήλου ἀνιχνεύοντο καὶ ἀνεζητοῦντο ὑπὸ τῶν φιλοβίβλων καὶ ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Ὑπῆρχον δὲ ἀντιγραφικὰ ἐργοστάσια, ἔνθα παρεσκευάζοντο καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ χειρόγραφα διὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἐκδοτῶν, καὶ ἐκεῖθεν ἐξεπέμποντο εἰς πάσας τοῦ κράτους τὰς ἐπαρχίας, ἀσκουμένης εὐρυτάτης βιβλιεμπορίας. Ἡ δὲ μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς αὐτοκρατορίας ὁρίων, ἤτοι καθ' ἅπαντα τὸν τότε πεπολιτισμένον κόσμον, διάδοσις τῶν προϊόντων τῆς διανοίας ἀνύψωνε κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ τὸ φρόνημα τῶν ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων, καὶ ἐξήγειρεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν συναίσθησιν τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀπὸ τῶν γραμμάτων τιμῆς. Τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαῖον ἀντιστάθμισμα δυνάμενον νὰ παρηγορῇ τοὺς ἄνδρας τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῇ ἐλλείψει μεγάλου πλούτου καὶ τῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στερήσει πολιτικῶν ἀξιωμάτων, νὰ παρέχῃ δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐξετιμῶντο μὲν ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ δυνατῶν τὰ ἔργα των, θὰ ἐτύγχανον δὲ καὶ αὐτοὶ τῆς προσηκούσης προστασίας. Συνέβαινον ὅμως καὶ αἱ φυσικαὶ εἰς ὁμοίας περιστάσεις ἐκτροπαί, διότι ἀνεφύοντο καὶ παράλογοι ἀνι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κάνων καὶ ἀνταξίων ἀνδρῶν ἀπαιτήσεις, ἐσχηματίζοντο γραμματειακαὶ φατρίαι καὶ ἠγείροντο ἔριδες, ἄνδρες δὲ καθ' ὅλου ἀπειρόκαλοι καὶ ὄχι πολλοῦ λόγου ἄξιοι διετύπωνον τὴν ἄδικον ἀξίωσιν τοῦ νὰ ἀναγνωρίζωνται καὶ νὰ τιμῶνται ὅπως ἐκεῖνοι, οἵτινες τῷ ὄντι ἦσαν ἄξιοι τιμῆς καὶ ἀναγνωρίσεως. Οἱ κριτικοὶ ἤθελον κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ ἀναδεικνύωσι τοὺς ποιητὰς καὶ οἱ ποιηταὶ ἀπῄτουν νὰ ἐπαινῶνται ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Πολλὴν δὲ καθ' ὅλου ταραχὴν ἐπέφερον εἰς τὰ γραμματειακὰ πράγματα οἱ ἐρασιτέχναι καὶ οἱ ἄμουσοι τῶν παλαιοτέρων μιμηταί.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ σημαντικὸν γεγονὸς ὑπῆρξε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ ἐν Ῥώμῃ κατὰ μίμησιν τῶν αὐλῶν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπικρατήσασα συνήθεια τοῦ νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἡγεμόνα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεία τιμὴ καὶ λατρεία. Τοὐλάχιστον ὅμως τὸν παράλογον τοῦτον τῆς ἀποθεώσεως θεσμὸν δὲν εἰσήγαγον πρῶτοι εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ ἔθιμα οἱ ποιηταί, ἀλλ' εἰσηγήτρια αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ σύγκλητος, ἥτις εἰς πᾶν εἶδος κολακείας καταφεύγουσα, μετήνεγκε νομίμως καὶ ἐπισήμως ἐπὶ τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα τὸν τύπον τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῶν δυναστῶν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ ποιηταὶ οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν ἢ νὰ παραλάβωσι μόνον εἰς τὴν γραμματείαν τὸ ἐπίσημον ψεῦδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλως εἶχον συνηθίσῃ αὐτοὺς καὶ οἱ ὑπὸ τὰ σκῆπτρα τῶν Πτολεμαίων βιοῦντες διδάσκαλοί των. Πρὸς δὲ τὸν ὑψηλὸν τόνον, δι' οὗ ἡ ῥωμαϊκὴ Μοῦσα ὕμνει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κράτους, δὲν ἦτο ἀσυνάρμοστος καὶ ἀσύμφωνος ἡ εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀποδιδομένη ὑπεράνθρωπος τιμή.

Μεγάλην εἶχον λάβῃ ἐν Ῥώμῃ διάδοσιν, ἤδη ἀπὸ τῆς δευτέρας πεντηκονταετηρίδος τοῦ ἑβδόμου ἀπὸ Ῥώμης αἰῶνος, τὰ ῥητορικὰ γυμνάσματα ἤτοι αἱ μελέται, περὶ τὰς ὁποίας συνεχῶς ἠσκοῦντο οἱ νέοι ἐν ταῖς σχολαῖς. Καὶ μέχρι μὲν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ἕλληνες μόνον ἦσαν οἱ διδάσκαλοι οἱ τοὺς Ῥωμαίους ἀσκοῦντες μετὰ τὴν προσήκουσαν γραμματικὴν προπαιδείαν εἴς τε τὴν κυρίως ῥητορικὴν τέχνην, καθὼς καὶ καθ' ὅλου εἰς τὴν ὑψηλοτέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ραν καὶ ἀνθρωπιστικωτέραν παίδευσιν, ἔκτοτε ὅμως ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται καὶ λατινικαὶ σχολαὶ καὶ Λατῖνοι σοφισταὶ ἢ ῥητοροδιδάσκαλοι, τοιοῦτος δὲ ἦτο κατὰ πρῶτον λόγον ὁ ἐκ τῆς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων Γαλατίας καταγόμενος ἀπελεύθερος Λεύκιος Πλώτιος. Ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις ἠσκοῦντο οἱ νέοι μετὰ ζήλου περὶ τὴν σύνθεσιν καὶ ἐξεμάνθανον τῆς ῥητορικῆς τοὺς κανόνας, νομίζοντες τοῦτο ἀπαραίτητον ἐφόδιον εἰς τοὺς κατόπιν πραγματικοὺς ἀγῶνας τοῦ πολιτικοῦ βήματος καὶ τῶν δικαστηρίων. Τοιαύτας ἀσκήσεις ἐξασφαλιζούσας ἔπειτα τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τοῖς δικαστηρίοις ὑπεροχήν, ἔκαμνον κατ' οἶκον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος καὶ ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες, ὅπως ὁ Πομπήϊος, ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος καὶ ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ὁ Ὀκταβιανός. Ὁ δὲ Κικέρων καὶ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν αὐτοῦ ἀκόμη ἡλικίαν ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τοιαῦτα γυμνάσματα, ἅτινα οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον μελέτας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι declamationes ἢ exercitationes, εἴτε αὐτὸς διδάσκων, εἴτε ἄλλων ἀκροώμενος καὶ διορθώνων αὐτοὺς σφαλλομένους. Ἀναφέρονται δὲ μεταξὺ τῶν μετεχόντων τῆς παρὰ Κικέρωνι ῥητορικῆς ταύτης διδασκαλίας, ἔνθα καὶ ἁπλοῖ ἀκροαταὶ ἐπετρέπετο νὰ παρίστανται, ὁ Ἵρτιος, ὁ Πάνσας καὶ ὁ Δολαβέλλας [1]).

Ἐναργῆ δὲ τῶν μελετῶν τούτων εἰκόνα παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ σῳζόμενον βιβλίον Σενέκα τοῦ ῥήτορος [2]). Ἦσαν δὲ αὗται ποικίλαι, διότι ποικίλα ἦσαν καὶ τὰ λαμβανόμενα θέματα, ἅτινα οἱ ἀσκούμενοι παντοιοτρόπως ἐπραγματεύοντο, στρέφοντες αὐτὰ καὶ μεταστρέφοντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε νὰ δύνωνται νὰ ἐφαρμόζωσι τὴν τέχνην καὶ ἐν τῷ βίῳ τῷ πραγματικῷ κατὰ τὴν ἑκά-

[1]) Ἴδε Ussing Παίδων ἀγωγὴ καὶ παιδεία παρὰ τοῖς Ἕλλ. καὶ Ῥωμ. μεταφρ. Λυσ. Χ. Κώνστα σελ. 135 ἑξ. Σ. Μ.

[2]) Annaei Senecae oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores. Εἶναι δὲ δύο εἰδῶν αἱ ἐν τῷ βιβλίῳ περιεχόμεναι μελέται· suasoriae καὶ controversiae. Καὶ τὰς μὲν suasorias ἔχομεν πάσας, τὰς δὲ controversias οὐχὶ πάσας, ἀλλὰ μόνον πέντε, τῶν δὲ λοιπῶν πέντε (διότι δέκα ἦσαν πᾶσαι) ἔχομεν μόνον excerpta. Οἱ πρόλογοι περιγράφουσι τοὺς κυριωτάτους τῶν τότε ῥητοροδιδασκάλων. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοτε παρουσιαζομένην καὶ ἀναφυομένην διάφορον περίστασιν. Συνειργάζοντο δὲ οἱ μαθητευόμενοι, οἵτινες ὠνόμαζον ἑαυτοὺς σχολαστικούς, καὶ συνημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους περί τε τὴν εὕρεσιν τῶν καταλλήλων ἐπιχειρημάτων, ὅσα ἐχρειάζοντο πρὸς ὑποστήριξιν ἢ καταπολέμησιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος, καθὼς καὶ περὶ τὴν τάξιν ἢ διάταξιν αὐτῶν, καὶ καθ' ὅλου περὶ τὴν εὔστοχον χρῆσιν τῆς λέξεως, τῶν τρόπων καὶ τῶν σχημάτων, τῶν ἀντιθέσεων, καθὼς καὶ περὶ πᾶσαν ἐν ἑνὶ λόγῳ τὴν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν οἰκονομίαν. Σπουδαιότατον δὲ μάλιστα πρᾶγμα ἐθεωρεῖτο ὁ προσήκων προσδιορισμὸς τοῦ γένους τῆς συζητουμένης ὑποθέσεως ἤτοι τῆς στάσεως, καὶ ὁ κατάλληλος χαρακτηρισμὸς τῶν κυριωτάτων αὐτῆς σημείων. — Εἴπετο δὲ μετὰ τοῦτο ἡ ἀναγκαία ἀνάπτυξις τοῦ θέματος, δηλαδὴ ἡ διήγησις, ἡ ἀπόδειξις καὶ ἡ λύσις. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν δὲ ταύτην ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ ἐπιδειχθῇ πᾶσα τοῦ λέγοντος ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ πολυμάθεια, διὰ τῆς λαμπρότητος τῆς ἐκθέσεως, τῆς δεινότητος τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν παρεμβαλλομένων μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν παραδειγμάτων καὶ φιλοσοφικῶν σκέψεων, τῆς χρήσεως τῶν κοινῶν λεγομένων τόπων, τῆς λεπτότητος τῶν ψυχολογικῶν παρατηρήσεων, εἰς τρόπον ὥστε τὰ σχολαστικὰ ταῦτα γυμνάσματα εἶχον τῷ ὄντι ἀποβῇ ἀπαραίτητος πνευματικὴ παλαίστρα τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅθεν καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων, ὁ Μεσσάλλας, ὁ Ἀγρίππας, ὁ Μαικήνας καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος, δὲν ἀπηξίουν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς σχολὰς τῶν σοφιστῶν ἤτοι τῶν ῥητοροδιδασκάλων, ἔνθα ἀδιαλείπτως ἠσκεῖτο λεπτοτάτη κριτική. Ἕκαστον ἐκ τῶν πρὸς μελέτην διδομένων ἱστορικῶν ἐκείνων θεμάτων (suasoriae) ἢ ἀμφισβητημάτων (controversiae), ὡμοίαζε πρὸς μαρμάρινον ὀγκόλιθον, ὅστις διὰ τῆς ἀκαταπαύστου συνεργασίας τῆς σμίλης πολλῶν ὁμοῦ πεπειραμένων τεχνιτῶν μεταβάλλεται ἐπὶ τέλους εἰς ἀληθὲς γλυπτικὸν ἀριστοτέχνημα. Πᾶσα νέα ἰδέα ὑπεβάλλετο εἰς ἐπισταμένην ἐξέτασιν καὶ πᾶσα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καινοφανὴς συμβολὴ εἰς αὐστηρὰν κρίσιν, οὕτω δὲ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τοῦ σχολείου καὶ μετ' ἐλαχίστων μόνον μεταβολῶν ἀπεταμιεύοντο εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς γραμματείας καὶ ἰδίᾳ τῆς ποιήσεως ὅσοι λόγοι, ὅσαι εἰκόνες ἢ ὅσαι ἰδέαι ἤθελον κριθῇ ἐπιτυχεῖς καὶ δόκιμοι. Τοὐναντίον δὲ μετὰ ὁριμύτητος ἐπεκρίνοντο τὰ ἀνεπιτυχῆ καὶ ἀδόκιμα καὶ περιήρχοντο εἰς χλεύην καὶ κατάκρισιν. Πάντως ὅμως ὑπῆρχε χάσμα μέγα μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς τεχνητῆς ἐκείνης παραγωγῆς καὶ τῶν σοβαρῶν λόγων τοῦ πραγματικοῦ δημοσίου βίου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ μάλιστα ἠσκημένος φωνασκὸς καὶ σοφιστὴς θὰ ἐταράσσετο καὶ θὰ ἐξεπλήσσετο εὐθὺς ὡς ἤθελεν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σκότους καὶ τῆς ἡσυχίας τοῦ σπουδαστηρίου εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν τύρβην τῆς ἀγορᾶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ νέον πολίτευμα εἶχε φιμώσῃ τὰ στόματα τῶν ῥητόρων καὶ περιστείλῃ μέχρις ἐξαφανισμοῦ τὴν τοῦ λόγου ἐλευθερίαν, οἱ μεγαλοπρεπεῖς ἀγῶνες τῆς παλαιᾶς ῥητορείας δὲν ἐτελοῦντο πλέον ἀληθεῖς καὶ πραγματικοί, ἀλλ' εἶχε μόνον ἀπομείνῃ ἡ σκιὰ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον οἱ ἀγῶνες ἐκεῖνοι εἶχον μετατραπῇ εἰς φανταστικὰ καὶ τεχνητὰ παίγνια· τὸ δὲ μόνον θετικὸν κέρδος, ὅπερ ἀπέμενεν ἐξ ὅλης ἐκείνης τῆς ψευδοῦς πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ δράσεως, εἶναι ἡ ὠφέλεια, ἣν ἐκεῖθεν ὁπωσδήποτε ἀπεκόμιζεν ὁ ἔντεχνος πεζὸς λόγος καὶ ἡ ποίησις. Τῷ ὄντι· ἡ ἀσφαλὴς ἐκείνη τέχνη τῆς συνθέσεως καὶ τῆς παραστάσεως, ἡ ἕξοχος πλαστικότης τοῦ λόγου, καὶ καθ' ὅλου τῆς μορφῆς ἡ ἐντέλεια, ἥτις καὶ εἰς μέτρια κατ' οὐσίαν ἔργα δύναται νὰ προσδώσῃ τὸν τύπον τὸν κλασσικόν, ἐκεῖθεν πηγάζει, ἐκ τῶν ῥητορικῶν δηλαδὴ σχολῶν, εἰς ἃς ἐφοίτων πάντες οἱ ποιηταί. Ἀλλὰ καὶ τὸ πλαστὸν ὅμως ὕφος, τὸ ἀκριβὲς μὲν καὶ περισσότεχνον, ἀλλὰ ψευδές, ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ προσποίησις, ἡ ἔλλειψις πάσης ἀληθείας καὶ φυσικότητος, πάσης ἐμπνεύσεως προερχομένης ἐκ τῆς καρδίας, ἐκεῖθεν ὡσαύτως ἔχουσι τὴν ἀρχήν [1]).

[1]) Ἀξία ἀναγνώσεως εἶναι ὑπὸ τὴν ἔποψιν μάλιστα τῆς ῥητορικῆς παιδεύσεως ἐν Ῥώμῃ ἡ πραγματεία τῆς Gaston Boissier ἡ ἐπιγραφομένη Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἐν τῇ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Αὔγουστος, ὅστις σκοπὸν εἶχε κύριον τὴν διαρρύθμισιν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ παρηκμακότος καὶ διεφθαρμένου κοινωνικοῦ βίου, διέγνωσεν ὅτι ἡ γραμματεία, μάλιστα δὲ ἡ ποίησις θὰ ἠδύνατο σπουδαίως νὰ ὑποβοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον καὶ κατ' ἐξοχὴν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων. Οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῆς προηγουμένης περιόδου οὐδεμίαν καθὼς φαίνεται, εἶχον συνείδησιν τῆς τοιαύτης κοινωνικῆς ἀποστολῆς τῆς ποιήσεως καὶ διὰ τοῦτο οὐδόλως ἐπενήργησαν ἐπὶ τὸ ῥωμαϊκὸν ἔθνος ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν. Μόνος ὁ Λουκίλιος ἔσχε βαθυτέραν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν κοινωνίαν ἐπίδρασιν (τμ. α' σελ. 341-45). Οὐδ' αὐτὸς ὁ ἠθικολόγος καὶ φιλόπατρις Οὐάρρων κατώρθωσεν ὡς πρὸς τοῦτο μεγάλα πράγματα. Ἡ ἀπόπειρα τοῦ Λουκρητίου ὅπως ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῆς πλάνης τὴν ἀνθρωπότητα, εἴδομεν (τμ. α' σελ. 427) ὅτι ἀπεδείχθη αὐτόχρημα ματαιοπονία. Ὡς πρὸς δὲ τὴν λοιπὴν ποιητικὴν παραγωγὴν τῶν περὶ τὸν Κάτουλλον ποιητῶν, ἐννοεῖται καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι συστηματικὴν βελτίωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν κατάστασιν καὶ τὸν πνευματικὸν βίον τῶν Ῥωμαίων δὲν ἦτο δυνατὸν τὰ ἔργα ἐκεῖνα νὰ ἐπενέγκωσιν. Ὁσηδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ τεχνικὴ αὐτῶν ἀρετή, σοβαρὰν ἠθικὴν ἐπίδρασιν ἀδύνατον ἦτο νὰ ἔχωσιν ἐρωτικὰ ποιήματα ἐντελῶς ὑποκειμενικοῦ χαρακτῆρος, εὐτράπελα σκώμματα ἢ ἐλαφρὰ ᾄσματια. Ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ πάλιν καὶ σοβαρωτέρα ποίησις ἔμενε περιωρισμένη εἰς ὡρισμένους στενοὺς κύκλους ἀναγνωστῶν, οἵτινες ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον συστηματικοὶ ὀπαδοὶ καὶ θιασῶται τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐκείνη ἡ ποίησις ἐξεπροσώπει καὶ ἐπραγματεύετο. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ δὲν εἶχε κατορθώσῃ νὰ ἐμφυσήσῃ νέον πνεῦμα εἰς τὴν Μοῦσαν τῶν ἑαυτοῦ χρόνων. Μόνος καὶ πρῶτος λοιπὸν ὁ Αὔγουστος, ὁ ἀληθὴς ἱδρυτὴς τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, διεῖδε τὴν ἠθικοποιὸν ταύτην ἀπο-

ῥωμαϊκῷ κράτει, ἣν ἐξελληνίσας ὁ Κ. Νεστορίδης ἐδημοσίευσεν ἐν Παρνασσοῦ τόμῳ ΙΣ'. 1894 σελ. 881 ἑξ. Σ Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στολήν, ἣν ἠδύνατο νὰ προσλάβῃ ἡ ποίησις [1]). Ἡ εἰρήνη ἔπρεπεν ὁριστικῶς νὰ βασιλεύσῃ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, τὰ δ' ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιληφθῶσι καὶ νὰ ἐκτιμήσωσι καὶ τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ οἱ πολῖται πάντες. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ παλαιὸν σέβας πρὸς τοὺς ἐπὶ πολὺν ἤδη χρόνον παραμεληθέντας θεούς, νὰ ἀναστηλωθῇ πάλιν ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ τιμὴ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ γίνῃ σεβαστὸς ὁ νόμος, νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἠθική, συγχρόνως δὲ νὰ μάθῃ ὁ λαὸς νὰ σέβηται τὰς διακοπείσας παλαιὰς ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ νὰ ἔχῃ συνείδησιν τοῦ μεγαλείου τοῦ Κράτους. Σκεφθεὶς δὲ ὁ Αὔγουστος ὅτι συμφέρον ἦτο νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὄργανον τῶν τοιούτων σκοπῶν του τὴν ἐθνικὴν γραμματείαν, ἠθέλησε κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ἀναζητήσῃ καὶ νὰ εὕρῃ τοὺς καταλλήλους ἄνδρας, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ παραγάγωσιν ἔργα λογοτεχνικὰ τοιαύτην ἔχοντα τάσιν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἔξοχον τὴν ποιητικὴν διάνοιαν, νὰ εἶναι καλλιτέχναι μεγάλοι καὶ ἱκανοὶ νὰ προκαλῶσι καὶ νὰ ἐξεγείρωσι τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πλήθους ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ διετύπωνεν ἡ ποίησις. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι μεριμνῶν ὁ αὐτοκράτωρ περὶ τῆς ἐξιδανικεύσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ πνεύματος, ἐμερίμνα συγχρόνως καὶ περὶ τῆς στερεώσεως τῆς δυναστείας του, ἀφ' οὗ τὰ δύο ταῦτα πράγματα εἶχον καταντήσῃ ἀχώριστα ἀπ' ἀλλήλων. Οὐδὲ εἶναι πρέπον νὰ ψεχθῇ διὰ τοῦτο ὁ Αὔγουστος, ἀφ' οὗ ἔπραττέ τι λίαν φυσικὸν καὶ ἀνθρώπινον. Ἀλλ' ἂν καὶ ἐφρόντισεν ἐπιμελέστατα, ὥστε νὰ ἑδραιωθῇ ἐν Ῥώμῃ ὑγιὴς γραμματεία καὶ εἵλκυσε παρ' ἑαυτὸν τοὺς ἱκανοὺς καὶ τοὺς ἀξίους, ὧν παρηκολούθει μετὰ λίαν ἐπιθαρρυντικοῦ ἐνδιαφέροντος τὰ ἔργα, ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους κόλακας καὶ οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ καταβιβασθῇ καὶ νὰ διασυρθῇ τὸ ὄνομά του ὑπὸ τοῦ τυχόντος

[1]) Ἰδ περὶ τούτου καὶ Λουκιανοῦ Μυλλέρου Γραμματολογικὴν βιογραφίαν Ὁρατίου μετάφρ Σ. Κ Σακελλαροπούλου σελ. 161-62. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξυμνητοῦ, μόνον δὲ εἰς τοὺς ἀρίστους ηὐδόκει νὰ χορηγῇ τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ὑμνῶσιν αὐτὸν διὰ τῶν ποιημάτων των. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἦτο καλῶς μεμορφωμένος. Δὲν ὡμίλει μὲν οὐδὲ ἔγραφεν εὐχερῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν [1]), ἀλλ' ὅμως εἶχεν ἐκ φύσεως τάσιν πρὸς τὸ ἁπλοῦν καὶ τὸ φυσικόν, δὲν ἠγάπα τὰ ἐζητημένα καὶ τὰ κατάτεχνα, προετίμα δὲ νὰ διερμηνεύῃ ἡ ποίησις ἰδέας ὑγιεῖς καὶ πρακτικάς, δυναμένας νὰ γίνωσιν ὠφέλιμοι καὶ εἰς τοὺς πολίτας κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὸ κράτος καθ' ὅλου. Αἱ σχέσεις του πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς ἐκλογῆς του ἦσαν ἀφελεῖς καὶ ἀπέριττοι. Ἐγίνωσκε νὰ ἐπαινῇ, ὅταν ἔπρεπε, καὶ ἡγεμονικῶς νὰ ἀνταμείβῃ, ἂν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρκῇ εἰς πάσας τὰς ἐξεγειρομένας ἀπαιτήσεις. Τὰ ἔργα τῆς νεότητός του, ἐρασιτέχνου δοκίμια, οὐδέποτε ὑπερετίμησεν οὐδ' ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰ μείζονα τοῦ δέοντος σημασίαν. Εἶχε γράψῃ καὶ τραγῳδίαν Αἴαντα, ἀλλὰ τόσον μικρὰν ἰδέαν εἶχε περὶ τῆς ἀξίας αὐτῆς, ὥστε ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων, τί γίνεται ὁ Αἴας, ἀπεκρίθη ὅτι τῷ σπόγγῳ περιέπεσε [2]). Ἀναφέρονται δὲ καὶ Ἐπιγράμματα τοῦ Αὐγούστου, τὰ ὁποῖα συνέθετεν ἐν τῷ λουτρῷ, ἔτι δὲ καὶ ἐπύλλιον ἐν ἑξαμέτροις δακτυλικοῖς στίχοις ἐπιγραφόμενον Σικελία, ὅπερ ἴσως ἐπραγματεύετο τὰ κατὰ τὸν Σικελικὸν πόλεμον τοῦ Σέξτου Πομπηΐου (715—718 ἀ. Χ.).

Καὶ τὰ ἄλλα δὲ μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου ἠγάπων ἐπίσης τὰ γράμματα καὶ περιέθαλπον τοὺς περὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένους. Ἐν ἔτει 725—29 εἶχεν ἔλθῃ εἰς τὴν Ῥώμην ὡς πρέσβυς τῆς ἑαυτοῦ πόλεως Μυτιλήνης μετὰ καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν συμπολιτῶν, ἵνα διαπραγματευθῇ συνθήκην φιλίας πρὸς τὴν σύγκλητον, ὁ ἐπιγραμματοποιὸς Κριναγόρας. Ἐπειδὴ αἱ δια-

1) Σουητών ἐν βίῳ Αὐγούστου 89. Σ. Μ.

2) Τὴν χαριεστάτην ταύτην ἀπόκρισιν γινώσκομεν ἐκ τοῦ Σουητωνίου (ἐν βίῳ Αὐγούστου 85): respondit Aiacem suum in spongeam incubuisse. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Αἴας ηὐτοκτόνησε τῷ ξίφει περιπεσών, οὕτω καὶ ὁ ἰδικός του Αἴας, ἡ τραγῳδία, τῷ σπόγγῳ ἐξηλείφθη καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πραγματεύσεις ἐβράδυνον, οἱ Μυτιληναῖοι πρέσβεις ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν στενῶς νὰ συνδεθῶσι καὶ νὰ σχετισθῶσι πρὸς τὴν ἐπιφανεστάτην τῆς Ῥώμης κοινωνίαν, ἔτυχον δὲ ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Λιβίᾳ καὶ παρὰ τῇ ἀδελφῇ τοῦ Αὐγούστου Ὀκταβίᾳ, ἐγνώρισαν δὲ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ μάλιστα τὸν προώρως ἀποθανόντα Μάρκελλον, τὸν υἱὸν τῆς Ὀκταβίας, ὃν ἐθρήνησεν ἐν τῇ Αἰνειάδι ὁ Βιργίλιος. Ὁ Κριναγόρας προσήνεγκεν εἰς τὸν Μάρκελλον, ὄντα δεκατεσσάρων περίπου ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, ἓν ἀντίγραφον τῆς Ἑκάλης τοῦ Καλλιμάχου, προσεπέγραψε δὲ καὶ ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ εὔχεται εἰς τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἀποκτήσῃ ἴσον σθένος πρὸς τὸν Θησέα [1]). Ἐν ἔτει 728 ἀ. Ῥ. ἔλαβεν ὁ Κριναγόρας ἄλλην πάλιν ἐντολὴν παρὰ τῆς πατρίδος του, νὰ διαβιβάσῃ δηλαδὴ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ψήφισμα τῶν συμπολιτῶν του δι' οὗ ἐξεδηλοῦτο ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύνη τῶν Μυτιληναίων, ἐπορεύθη δὲ εἰς τὸ ἐν Ἱσπανίᾳ στρατόπεδον τοῦ Αὐγούστου, ἔπειτα δὲ διέτριψε καὶ πάλιν ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα ἔγραψε καὶ ἄλλα ἐπιγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ εἰς τὸν Μάρκελλον πάλιν, ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ Κανταβρικοῦ πολέμου, ὅτε πρῶτον «ξανθὰν ἔκειρε γενειάδα», καὶ τὰ εἰς τὴν περικαλλῆ θυγατέρα τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Ὀκταβίας, τὴν μικρὰν Ἀντωνίαν (γεν. τῷ 718), τὴν γενομένην βραδύτερον σύζυγον τοῦ Δρούσου. Πρὸς τὴν νεαρὰν κόρην ἐδώρει ὁ Κριναγόρας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν γενεθλίων της συλλογὴν ἑλληνικῶν λυρικῶν ποιημάτων, πρὸς τὴν θελκτικὴν νύμφην, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου, ἔπεμπε ῥόδα ἀνθίσαντα ἐν μέσῳ χειμῶνι, πρὸς τὴν νεαρὰν μητέρα ἠΰχετο καλὸν τοκετόν. Ἔζησε δὲ ὁ ποιητής,

[1]) Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ 545 τοῦ Θ' βιβλίου τῆς Ἀνθολογίας, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς·

Καλλιμάχου τὸ τορευτὸν ἔπος τόδε· δὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ
ὠνὴρ τοὺς Μουσέων πάντας ἔσεισε κάλως.
Ἀείδει δ' Ἑκάλης τε φιλοξείνοιο καλιήν,
καὶ Θησεῖ Μαραθὼν οἷς ἐπέθηκε πόνους,
τοῦ σοὶ καὶ νεαρῶν χειρῶν σθένος εἴη ἀρέσθαι,
Μάρκελλε, κλεινοῦ τ' αἶνον ἴσον βιότου. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὥστε πολὺ βραδύτερον (τῷ 767) νὰ ἐξυμνήσῃ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Γερμανικοῦ τὰ κατὰ τῶν Κελτῶν κατορθώματα, διότι καὶ τρίτην φορὰν μετὰ δεκαπέντε ἐτῶν πάροδον ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐπανεῦρε τὸν κύκλον τῶν παλαιῶν του φίλων [1]).

Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες περιεστοίχιζον τὸν Αὔγουστον, ἐπιφανέστατος εἶναι ὁ ἱππεὺς Γάϊος Κίλνιος Μαικήνας, εἰς ὃν ὁ Αὔγουστος εἶχεν ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Κατήγετο ὁ Μαικήνας ἐξ ἐπιφανοῦς Τυρρηνικοῦ γένους, ἀλλ' ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀριστοκρατικῶν προλήψεων, ὧν δὲ ἐκ πεποιθήσεως ὀπαδὸς τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, δὲν εἶχεν οὐδὲν ἧττον ὑποδουλώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν φρονημάτων του, ὥστε νὰ μὴ λέγῃ εἰλικρινῶς τὰ ἀληθῆ πρὸς τὸν Αὔγουστον, ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη. Ἦτο περὶ τὰ πολιτικὰ πεπειραμένος, ἀλλὰ δὲν ἠγάπα τὴν ἐξωτερικὴν πομπὴν καὶ λάμψιν, ἣν προσάπτουσιν αἱ τιμαί. Ἡ ἐπιρροή, ἣν ἔσκει παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἦτο τοσούτῳ μεγαλητέρα, καθ' ὅσον ὀλιγώτερα ἐπεδίωκε δι' ἑαυτόν. Ἦτο φιλελεύθερος, προσηνής, φιλάνθρωπος, τερπνότατος κατὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀναστροφήν, καὶ εὐφυής. Ὅθεν καὶ πρὸς τὸν Αὔγουστον ἦτο πολύτιμος ἡ συναναστροφή του. Εἶχε παίδευσιν λεπτὴν καὶ ἐγίνωσκε καλῶς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας. Ἐχρησίμευεν ἕνεκα τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς λεπτότητός του κατὰ πολὺ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὁσάκις ἦτο χρεία διπλωματικῶν ἢ πολιτικῶν καθ' ὅλου διαπραγματεύσεων. Ἤξευρε νὰ κατευνάζῃ τὰ πάθη καὶ νὰ συνδιαλλάττῃ τὰ διεστῶτα.

Τοιοῦτος ἦτο κατὰ τὸν χαρακτῆρα ὁ Μαικήνας. Κατὰ δὲ τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος ἦτο ἀσθενικός, ἐπισφαλῆ ἔχων τὴν ὑγείαν καὶ συχνάκις ὑποκείμενος εἰς ἀϋπνίας. Ἐν τούτοις ἦτο καθ' ὑπερβολὴν φιλόζωος καὶ ἐξέφραζεν ἔν τινι ποιηματίῳ εὐχὴν περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ζωῆς του οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀσθένεια τοῦ

[1]) Πάντα ταῦτα τὰ ἐπιγράμματα σῴζονται ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, ἐν ᾗ τὰ τοῦ Κριναγόρου εἶναι τὰ πάντα περίπου πεντήκοντα καὶ δύο (ἔν τε τῇ Παλατίνῃ καὶ τῇ Πλανουδείῳ). Τὰ ἀνωτέρω ὑποδηλούμενα εἶναι τάδε· 6, 161. 6, 244. 6, 345. 9, 239 9, 283. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σώματος· vita tum superest, bene est! Μετ' ἀγανακτήσεως δὲ ἀναφέρει τὴν φιλοζωΐαν ταύτην τοῦ Μαικήνα ὁ στωϊκὸς καὶ ἠθικολόγος Σενέκας παραθέτων καὶ τοὺς πριαπείους στίχους, ἐν οἷς περιλαμβάνεται ἡ ῥηθεῖσα εὐχή [1]).

Ἔγραφε δὲ καὶ ποιήματα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Κατούλλου, εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ποιήματα εὐτράπελα πάντα καὶ ἐλαφρά, οἷον πριάπεια, γαλλιαμβικά, ἑνδεκασύλλαβα, ἢ θέματα ἐντελῶς προσωπικὰ εἰς ἑξαμέτρους στίχους ἢ περιγραφικὰ δοκίμια εἰς τριμέτρους ἰαμβικούς [2]). Εἶχε δὲ ὁ τυχοφίλητος οὗτος ἀνὴρ τὸ ὕφος καὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου καὶ τοῦ πεζοῦ ἐπιτετηδευμένον καὶ περίτεχνον καὶ κατὰ πολὺ ὅμοιον πρὸς τὸν ὅλον αὐτοῦ βίον, τὴν ἐξωτερικὴν περιβολὴν καὶ τὸ βάδισμα, ἅτινα πάντα ἐχαρακτήριζεν ἡ μαλθακότης, ἡ φιλαρέσκεια καὶ ἡ σχεδὸν γυναικεία τυρρηνικὴ ἡδυπάθεια. Παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν ἐλαττωματικήν του ταύτην συγγραφικὴν τάσιν, ἣν παίζων καὶ παρῳδῶν ἔψεγε καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος [3]), εἶχε λεπτοτάτην τὴν αἴσθησιν περὶ τὸ κρίνειν τὸ καλὸν καὶ τὸ πρέπον ἐν τοῖς γράμμασι, καὶ διὰ τοῦτο ἤξευρεν ἐν πλήρει ἐπιγνώσει νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἀξίους προστασίας ἄνδρας καὶ τούτους εὐεργετικῶς ἐπεθάρρυνεν· εἶναι δὲ οὗτοι ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ὁράτιος, ὁ Βάριος καὶ ὁ Τούκκας, ὁ Κοϊντίλιος Βᾶρος καὶ ὁ Ἀρίστιος Φοῦσκος, ὁ Δομίτιος Μάρσος καὶ ὁ Μέλισσος, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Προπέρτιος.

Πλὴν δὲ τοῦ κύκλου τούτου τῶν λογίων, οὓς ἐπροστάτευεν ὁ Μαικήνας, ὑπῆρχε τότε ἐν Ῥώμῃ καὶ νεώτερός τις κύκλος ἄλλων πάλιν ποιητῶν τοῦ ὁποίου κέντρον ἦτο ὁ Μᾶρκος Βαλέριος Μεσσάλλας Κορβῖνος. Ὁ Μεσσάλλας εἶχέ ποτε συμμαθητεύσῃ πρὸς τὸν Ὁράτιον ἐν Ἀθήναις (709 ἀ. Ῥ. 45 π. Χ.), ἔπειτα δὲ εἶχε καὶ αὐτὸς διατρίψῃ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος καὶ μέχρι τῆς ἐν

1) Senec. Epist. 101. Σ. Μ.

2) Harder Über die Fragmente des Maecenas Berlin (Progr.) 1889. Σ. Μ.

3) Μυροβρεχεῖς βοστρυχισμοὺς ἔλεγεν ὁ Αὔγουστος τὰ τοιαῦτα τοῦ Μαικήνα περίτεχνα συνθέματα. Σουητών. ἐν βίῳ Αὐγούστου 86.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φιλίπποις ἀποφασιστικῆς μάχης ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου. Διατελέσας δὲ ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ὀπαδὸς τοῦ Ἀντωνίου, συνδιηλλάγη κατόπιν πρὸς τὸν Ὀκταβιανόν, ὅστις μετὰ τῆς συνήθους προθυμίας τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν φιλίαν του. Ἀλλ' ὁ Μεσσάλλας καίπερ φίλος γενόμενος τοῦ Ὀκταβιανοῦ, δὲν ἀπηρνήθη ὅμως τὸ παρελθόν, οὐδὲ μετέβαλε τὰ φιλελεύθερα αὐτοῦ φρονήματα, διορισθεὶς δὲ πραίφεκτος τῆς Ῥώμης, ἐπὶ ἓξ μόνον ἡμέρας διετήρησε τὸ ἀξίωμα καὶ κατόπιν ἀπέθεσεν αὐτό, διότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ καθήκοντα, ἅτινα εἶχεν ἀναλάβῃ, δὲν συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς ἰδέας, ἃς αὐτὸς εἶχε περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν. Ἀλλ' ὅμως παρέμεινε πάντοτε φίλος θερμὸς καὶ δραστήριος τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀνύμνει τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ. Αὐτὸς μάλιστα εἶναι ὁ προτείνας ἐν τῇ συγκλήτῳ νὰ προσεπικληθῇ ὁ Ὀκταβιανὸς πατὴρ τῆς πατρίδος (2 π. Χ.). Ὡς ῥήτωρ ἐξεταζόμενος ὁ Μεσσάλλας ἦτο μὲν αὐτὸς μιμητὴς τοῦ Κικέρωνος, ἐχρησίμευσε δὲ ἐν τῇ προβεβηκυίᾳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ ὡς παράδειγμα εἰς τὸν Τιβέριον. Ἐμόρφωσε δὲ τὴν καλαισθησίαν αὐτοῦ μεταφράζων λόγους τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων καὶ μάλιστα τοῦ Ὑπερείδου. Ἐποίησε δὲ καὶ βουκολικὰ ποιήματα ἑλληνιστί, ἅτινα ὅμως φαίνεται ὅτι συνέταξε καθ' οὓς χρόνους ἐσπούδαζεν ἐν Ἀθήναις.

Σπουδαιότερος κατὰ πολὺ τοῦ Μεσσάλλα εἰς λόγον γραμμάτων ἦτο ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων. Εἴδομεν ἤδη τὸν Πωλλίωνα μεταξὺ τῶν νέων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν κύκλον τοῦ Κατούλλου (τόμ. Α' σ. 513). Κατόπιν ὁ ἀνὴρ (γεν. 678—76) προσεκολλήθη πρὸς τὸν Καίσαρα, πρὸς ὃν ἔμεινε πιστὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος συνετάχθη μεθ' ὁμοίας ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Ἀντώνιον, ἐπιθυμῶν δὲ νὰ συντελέσῃ τὸ κατ' αὐτὸν εἰς παγίωσιν τῆς εἰρήνης, διενήργησεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀντωνίου τὴν περίφημον ἐν Βρεντεσίῳ συνθήκην κατὰ τὸ ἔτος ἀ. Ῥ. 712 (π. Χ. 43). Μετὰ δὲ τὸν ἐν Δαλματίᾳ θρίαμβον ἐπὶ τοὺς Παρθίνους, ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου. Κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν τελευταῖον μεταξὺ Ὀκταβιανοῦ καὶ Ἀντωνίου ἀγῶνα, ὁ Πωλλίων ἔμεινεν οὐδέτερος. Ὁ πιστὸς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ οὔτε κατὰ τοῦ Ἀντωνίου ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, πρὸς ὃν τόσον στενῶς εἶχε συνδεθῇ, οὔτε μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥώμης νὰ ἐκστρατεύσῃ συμμαχῶν πρὸς τὰς στρατιὰς τῆς Κλεοπάτρας. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισεν οὔτε ὑπὲρ τοῦ Ὀκταβιανοῦ νὰ λάβῃ μέρος οὔτε ὑπὲρ τοῦ Ἀντωνίου καὶ νὰ γίνῃ λάφυρον τοῦ μέλλοντος νὰ νικήσῃ [1]). Περιελθὼν δὲ ὡς λάφυρον εἰς τὸν Ὀκταβιανόν, ἐτήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πολιτικῶν του φρονημάτων καὶ ὄχι μόνον ἐλευθέρως ἐξέφραζε τὰς ἰδέας του, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ μετὰ σκαιότητος. Ἐκτελῶν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Καίσαρος εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἱδρύσῃ ἀπὸ τῆς λείας τοῦ πρὸς τοὺς Παρθίνους πολέμου τὴν πρώτην δημοσίαν τῆς Ῥώμης βιβλιοθήκην ἐν τῷ ἀτρίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευθερίας, ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου, ἔνθα ἀπὸ παλαιοῦ κατῴκουν οἱ ποιηταὶ (τμ. Α' σ. 25 καὶ 38). Ἐκεῖ λοιπὸν ἀπεθησαυρίσθησαν πρὸς κοινὴν χρῆσιν πάντα τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐστήθησαν καὶ αἱ προτομαὶ τῶν λογίων ἀνδρῶν, ἐν αἷς καὶ ἑνὸς μόνου ζῶντος, τοῦ Οὐάρρωνος, ὃν ὁ Καῖσαρ εἶχεν ὁρίσῃ ὡς ἔφορον τῆς βιβλιοθήκης.

Ὁ Πωλλίων ἦτο ἔμπειρος καὶ ἀμερόληπτος γνώστης καὶ κριτὴς τῆς ἐθνικῆς τῶν Ῥωμαίων γραμματείας. Ἠγάπα μὲν τοὺς παλαιοτέρους ποιητὰς τοὺς ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἀκμάσαντας, ἀλλὰ δὲν διέκειτο ἀδιαφόρως καὶ πρὸς τοὺς νεωτέρους. Ὡς αὐστηρὸς δὲ τηρητὴς τοῦ προσήκοντος συγγραφικοῦ χαρακτῆρος καὶ θιασώτης μὲν τῆς ἄκρας ἐπιμελείας ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκείνης ἀρετῆς, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον urbanitatem, ἐχθρὸς δὲ τῆς προσποιήσεως καὶ τῆς περισσοτεχνίας, ἠσχολήθη ἐν ἰδίοις κριτικοῖς συγγράμμασι περὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Σαλλου-

[1]) Itaque, λέγει ὁ Πωλλίων μετά τινας ἄλλας σκέψεις πρὸς τὸν Ὀκταβιανόν, ὅστις τὸν παρεκίνει νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτοῦ ἐν Ἀκτίῳ, discrimini vestro me substraham et ero praeda victoris. Vell. Paterc. Hist. Rom 2, 86. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στίου, ἧς ἔψεγε τὴν ἐπιτήδευσιν καὶ τὴν τάσιν περὶ τὸ ἀρχαΐζειν, τὴν γλῶσσαν τοῦ Κικέρωνος, ἣν καὶ αὐτὴν ἀκόμη δὲν εὕρισκεν ἄψογον, καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Τίτου Λιβίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέκρινε διαλεκτικά τινα ἢ ἐπαρχιωτικὰ ἰδιώματα ἅτινα ὠνόμαζε παταυϊνισμὸν (διότι ἐκ Παταυίου ἦτο ὁ Λίβιος), ἔψεγε δὲ ἀκόμη καὶ τὸν φίλον του Κάτουλλον ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν λεκτικῶν τινων τύπων. Τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα ἐπεδείκνυε καὶ ὡς πρὸς τὰ πράγματα. Ἂν καὶ ἦτο φίλος τοῦ Καίσαρος δὲν ὤκνησεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἱστορικῷ ἔργῳ, ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο τὰ περὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, νὰ ἀναφέρῃ τὰς ἀνακριβείας τὰς περιεχομένας ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι τοῦ Καίσαρος, ἃς αὐτὸς ἠδύνατο παντὸς ἄλλου κάλλιον νὰ ἐλέγξῃ, διότι εἶχεν ὑπάρξῃ μάρτυς αὐτόπτης τῶν ἱστορουμένων γεγονότων. Τοὐναντίον δὲ ἂν καὶ δὲν ἠσθάνετο πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τὸν Κικέρωνα, ἀπέδιδεν ὅμως εἰς αὐτὸν δικαιοσύνην, ὁσάκις ἐπείθετο ὅτι εἶχε γράψῃ ὀρθὰ πράγματα καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Εἶχε δὲ καθ' ὅλου ὁ 'Ασίνιος Πωλλίων καὶ ὡς ἱστοριογράφος καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ ὡς τραγικὸς ποιητὴς ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων λογίων, τῆς δὲ θέσεώς του ταύτης εἶχε πλήρη καὶ τελείαν συνείδησιν. Τὸ πνεῦμά του καθ' ὅλου ἦτο αὐστηρὸν καὶ θετικόν [1]).

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνήρ, ὅστις παρέσχεν εἰς τὸν μέγιστον ποιητὴν τῆς περιόδου ταύτης, τὸν Βιργίλιον, τὸ πρῶτον κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν καὶ ἀσφαλέστατον στήριγμα.

[1]) Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Landgraf ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι ὁ 'Ασίνιος Πωλλίων εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν De bello Africano Ὑπομνημάτων, ἅτινα συνεκδίδονται μετὰ τῶν Ὑπομνημάτων τοῦ Καίσαρος καὶ ὅτι συνέταξε καὶ ἐξέδωκε καὶ ἄλλα ἀκόμη τῶν Καισαρείων ἔργων. Ἡ γνώμη αὕτη ἐπιμόνως ἀμφισβητηθεῖσα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἱκανὰς περὶ τοῦ ζητήματος πραγματείας. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Βιργίλιος

Ὁ προστατευόμενος τοῦ Μαικήνα Πόπλιος Βιργίλιος ἢ Βεργίλιος (καὶ κατ' ἀκριβεστέραν μεταγραφὴν Οὐεργίλιος) Μάρων ἐγεννήθη τῇ 15 ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 684 ἀπὸ Ῥώμης, 70 π. Χ. ἐν Ἄνδεσι, κώμῃ παρὰ τὴν Μάντουαν, ἐκ γονέων ἀγροτῶν. Ὁ πατὴρ τοῦ Βιργιλίου φαίνεται ὅτι ὑπηρέτει κατ' ἀρχὰς παρά τινι δημοσίῳ κλητῆρι ὀνομαζομένῳ Μαγίῳ (ἐξ ἐκείνων, οὓς οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον viatores), οὗτινος ἔπειτα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα καλουμένην Μαγίαν Πόλλαν. Φιλόπονος δὲ ὢν καὶ ἐπιδέξιος κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ μικρὸν κτῆμα ἐν τῇ πατρίδι καὶ νὰ εὐπορήσῃ οὕτως, ὥστε ἔπεμψε δωδεκαέτη ὄντα τὸν υἱὸν εἰς τὸ φημιζόμενον τότε τῆς γειτονικῆς πόλεως Κρεμώνης διδασκαλεῖον, ἔνθα ὁ μικρὸς Βιργίλιος ἐφοίτα ἐκμανθάνων τὰ πρῶτα γράμματα, μέχρις οὗ ἐν ἔτει ἀπὸ Ῥώμης 699 περιεβλήθη κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ῥωμαίων τὴν ἀνδρικὴν τήβεννον. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθη ὁ μέλλων ποιητὴς πρὸς εὐρυτέραν μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ Μεδιόλανον, τὸ σημερινὸν Μιλᾶνον, καὶ μετὰ τρία ἔτη εἰς τὴν Ῥώμην, ἵνα ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γραμματικῶν του σπουδῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων μαθημάτων, ἀσχοληθῇ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων περὶ τὴν ῥητορικήν. Ἔφοίτα δὲ ἐν Ῥώμῃ εἰς τὰ μαθήματα τοῦ ὀνομαστοῦ ῥητοροδιδασκάλου ἢ σοφιστοῦ Ἐπιδίου, παρ' ᾧ συνεμαθήτευον μετὰ τοῦ Βιργιλίου ὅτε Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκταβιανός, οὗτινος ὅμως ὀλιγοχρόνιος θὰ ὑπῆρξεν ἡ συμμαθητεία, διότι λέγεται ὅτι οὗτος δώδεκα μόνον ἐτῶν ἡλικίαν ἄγων εἶχεν εἴπῃ δημοσίᾳ τὸν ἐπικήδειον λόγον κατὰ τὸν θάνατον τῆς μάμμης αὐτοῦ Ἰουλίας. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς Μάρων εἶχε φυσικήν τινα ἐξ ἀγροτικῆς αἰσχυντηλίας ἀδεξιότητα περὶ τὸ λέγειν καὶ ὅταν ὠμίλει ὠμοίαζε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγχρόνου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποιητοῦ Γαΐου Μελίσσου, πρὸς ἄνθρωπον ἄξεστον καὶ ἀμαθῆ [1]), ὅθεν καὶ ἅπαξ μόνον καὶ ἄνευ ἐπιτυχίας ἠγόρευσεν ἐπὶ δικαστηρίου. Ἐπέδιδε τοὐναντίον εἰς τὴν στιχουργίαν καὶ προθύμως ἔγραφε ποιήματα, ἑπόμενος, ὅπως ἦτο φυσικόν, εἰς τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν τεχνοτροπίαν τῆς σχολῆς τοῦ Κατούλλου, ὢν μάλιστα καὶ σχεδὸν συμπολίτης ἑνὸς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ὀπαδῶν τῆς σχολῆς ἐκείνης, τοῦ ἔτι ζῶντος Ἑλβίου Κίννα [2]). Ἐδοκίμαζε λοιπὸν καὶ ὁ Βιργίλιος κατ' ἀρχὰς νὰ γράφῃ ποιήματα πρὸς ἐκεῖνα παρεμφερῆ, κατὰ μὲν δηλαδὴ τὴν ὕλην ἐλαφρὰ καὶ παιγνιώδη, κατὰ δὲ τὴν μορφὴν ἰαμβικὰ ἢ χωλιαμβικὰ καὶ ἐλεγειακά, ἀλλὰ μεταξὺ ὅμως τῶν νῦν σῳζομένων μικρῶν ποιηματίων, ἅτινα ἀποδίδονται μὲν εἰς τὸν Βιργίλιον, ἐπεγράφησαν δὲ κατὰ μίμησιν ὁμοίων ποιημάτων τοῦ Ἀράτου Κατὰ λεπτόν, ὀλίγα μόνον εἶναι ἀναντιρρήτως γνήσια καὶ ἀσφαλῶς ἀνήκοντα εἰς ταύτην τὴν περίοδον τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ [3]). Πολύτιμον εἶναι διὰ τοῦτο τὸ ἕβδομον ποιημάτιον, τὸ συντεταγμένον εἰς τῷ ὄντι δροσερούς χωλιάμβους, δι' οὗ ὁ Βιργίλιος ἀποχαιρετίζει τοὺς ἐν τῇ ῥητορικῇ συμμαθητάς του ὡς μέλλων ἤδη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τῆς φιλοσοφίας τὴν σπουδήν. Δὲν ἀποκρύπτει τὴν χαράν του ὅτι ἐπεράτωσε τὰ ῥητορικὰ μαθήματα. Δὲν θὰ ἀκούῃ πλέον τοὺς ματαίους τῶν σοφιστῶν ληκυθισμοὺς καὶ τοὺς ἀσιατικούς των στόμφους, οὐδὲ θὰ ἀκροᾶται τοῦ ἀνιαροῦ γένους τῶν γραμματικῶν, ἀλλὰ θὰ ἀπομακρυνθῇ καὶ ἀπὸ τῶν συμμαθητῶν του, ἐξ ὧν ἐγκαρδίως προσφωνεῖ τὸν Σέξτον Σαβῖνον. Ἀποχαιρετίζει ἀκόμη καὶ τὰς γλυ-

[1]) Τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μελίσσου (nam et in sermone tardissimum ac paene indocto similem fuisse Melissus tradidit ἀναφέρει ὁ εἰς τὸν Δονᾶτον ἀναγραφόμενος παλαιὸς βίος τοῦ Βιργιλίου, ὅστις εἶναι τοῦ Σουητωνίου (κφ. 15 σελ. 12 τῆς ὑπὸ Nettleschip ἐκδ. τῶν Βίων). — Περὶ Μελίσσου ἰδ. καὶ Λουκιαν. Μυλλέρου Γραμματολογ Βιογραφ. Ὁρατίου τῆς ἐμῆς μεταφράσεως σελ. 111. Σ. Μ.

[2]) Ὁ Κίννας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἐκ τῆς Βριξίας (Brescia νῦν), ἥτις εἶναι πόλις τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας πλησιόχωρος τῆς Μαντούης (Στράβ 5, 213). Ἰδ. περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Κίννα τὸν Kiessling ἐν ταῖς πρὸς τιμὴν τοῦ Μόμσεν Commentationibus Philologicis σ. 354. Σ. Μ.

[3]) Τὰ ποιημάτια ταῦτα ὑπ' ἄλλων ἐπιγράφονται Κατάλεκτα (Catalecta). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κείας Μούσας καὶ καλεῖ αὐτὰς νὰ ἐπισκέπτωνται ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὰ χαρτία του, ἀλλὰ σπανίως καὶ μετὰ περισκέψεως.

Ὅτι ὁ νεαρὸς ποιητὴς δὲν ἠγάπα τὸ ἀρχαΐζον ὕφος τῶν ἀττικιζόντων (ἰδ. τόμ. Α' σ. 469), τὸ στρυφνὸν καὶ προσπεποιημένον, ἀποδεικνύουσιν οἱ βραδύτερον (περὶ τὸ 711 ἀ. Χ.) ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντες χωλίαμβοι Εἰς τὸν σοφιστὴν Γάϊον Ἄννιον Κίμβρον, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ ποιηματίου τούτου (ὅπερ εἶναι τὸ δεύτερον ἐκ τῶν εἰς τὸν Βιργίλιον ἀναγραφομένων ποιηματίων) περιέχει ὑπαινιγμὸν εἰς τὴν ἀδελφοκτονίαν τοῦ σοφιστοῦ· Κορινθιακάς, λέγει, λέξεις ἐσκωριασμένας καὶ ταῦ ἀντὶ σίγμα, ὁ δεύτερος ἐκεῖνος Θουκυδίδης, ὁ τύραννος τοῦ ἀττικοῦ πυρετοῦ, ἐγκατέμιξε τῷ ἀδελφῷ, ἄτινα εἴθε νὰ συνέβαινον εἰς ὄλεθρον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου! Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ γνῶσις, ἣν ἔχει ὁ ποιητὴς τοῦ σκωπτικοῦ τρόπου τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπιγραμμάτων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ ὄγδοον ἰαμβικὸν ποιημάτιον, δι' οὗ παρῳδεῖται τοῦ Κατούλλου τὸ τέταρτον ποίημα (Phaselus ille quem videtis hospites—Sabinus ille quem videtis hospites). Γνωστὸν εἶναι περί τινος Βεντιδίου Βάσσου, ὅτι ὁ Γναῖος Πομπήϊος Στράβων, τοῦ μεγάλου Πομπηΐου ὁ πατήρ, κυριεύσας τὸ Πικηνὸν Ἄσκουλον, ἐπέδειξε καὶ αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων εἰς τὸν δῆμον κατὰ τὸν θρίαμβόν του, παῖδα ἔτι ὄντα καὶ ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς μητρὸς βασταζόμενον. Βραδύτερον ὁ Βεντίδιος οὗτος ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Καίσαρα ἐν Γαλατίᾳ, μετὰ δὲ τὴν σύστασιν τῆς τριανδρίας, ὁ Ὀκταβιανός, ἀποθέμενος τὴν ὕπατον ἀρχήν, ἀνέδειξεν αὐτὸν ὕπατον διὰ τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους (consul suffectus). Οὗτος λοιπὸν ὁ ἀνὴρ (ἢ ἄλλος καθ' ὅμοιον τρόπον ἀπὸ ταπεινοτάτης καταγωγῆς εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα προαχθείς), εἶναι ὁ πρώην μὲν Κοϊγκτίων νῦν δὲ Σαβῖνος καλούμενος, ὁ ἥρως τοῦ ὀγδόου τούτου ποιηματίου, ὅπερ συνέταξεν ἢ αὐτὸς ὁ Βιργίλιος ἢ πάντως σύγχρονός τις αὐτοῦ ποιητὴς καὶ δὴ καὶ συμπολίτης. Ὁ τοὺς πόδας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὠκύτατος ἐκεῖνος ἡμιονηλάτης, οὗτινος οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ δράμῃ ταχύτερον εἰς τὴν Βριξίαν ἢ τὴν Μάντουαν, ἡσυχάζει τώρα ἐπὶ τοῦ ἐλεφαντίνου δίφρου του καὶ ὅπως τὸ παρῳδούμενον πλοῖον τοῦ Κατούλλου ἀναθέτει ἑαυτὸν εἰς τὸν Κάστορα καὶ εἰς τὸν δίδυμον ἀδελφὸν τοῦ Κάστορος.

Εἷς ἐκ τῶν ἀγαπητῶν φίλων τῆς νεότητος τοῦ Βιργιλίου, ἴσως δὲ καὶ πρῴην συμμαθητὴς αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ φαιδρὸς καὶ εὐφυὴς ἱππεὺς Ὀκτάβιος Μούσας ὁ ἐκ Μαντούης, πρὸς ὃν ἀποτείνεται τὸ δέκατον τρίτον ἀποχαιρετιστήριον ἐλεγειακὸν ποιημάτιον, οὗτινος ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἐπίσης παρεμφερὴς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν ποιημάτων τοῦ Κατούλλου. Παίζει δὲ καὶ πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ φίλου του ὁ ποιητής, ὅπερ ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν Μουσῶν. Τὸν Ὀκτάβιον Μούσαν ἀναφέρει καὶ ὁ Ὁράτιος (Σατ. 1, 10, 82) μεταξὺ τῶν χαριεστάτων καὶ στενωτάτων φίλων του ὀνομάζων αὐτὸν ἄριστον Μούσαν. Ὁ ἄριστος ἀνήρ, ὅστις ἦτο καὶ λίαν καλόβιος καὶ ἠγάπα οὐκ ὀλίγον τὸν οἶνον, ἐγένετο βραδύτερον καὶ εἷς τῶν ὁριστῶν (limitator), εἰς οὓς ἀνετέθη τὸ ἔργον τοῦ νὰ προσδιορίσωσιν ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ τὰ κτήματα, ἅτινα κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἔμελλον νὰ δοθῶσιν (42 π. Χ.) εἰς τοὺς ἀποστράτους, οὕτω δὲ ἦλθε καὶ πάλιν εἰς σχέσεις πρὸς τὸν Βιργίλιον, ἀλλ' εἰς περίστασιν τῷ ὄντι ὀδυνηράν. Ἀλλ' ὅμως πρόωρος θάνατος ἁφήρπασε τὸν φιλοπότην Μούσαν, ὁ δὲ Βιργίλιος συνέταξεν ἐπὶ τούτῳ ἐπίγραμμα (τὸ δέκατον τέταρτον ποιημάτιον τῆς συλλογῆς), ἔνθα ἀνάμικτος περιέχεται ἡ λύπη πρὸς τὸ σκῶμμα καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ θρηνεῖ οὐδὲν ἧττον τὴν πρόωρον τοῦ ἀνδρὸς τελευτὴν ἢ τὴν ἀπώλειαν, ἣν διὰ τοῦ θανάτου του εἶχεν ὑποστῇ ἡ ἱστοριογραφία τῶν Ῥωμαίων. Ἔλεγε δὲ τοῦτο ὁ ποιητής, διότι ὁ ἀποθανὼν εἶχεν ἤδη γράψῃ ἱστορικὰ συγγράμματα ὑπὸ τῶν φίλων θαυμαζόμενα καὶ ἐλπὶς ὑπῆρχεν ὅτι καὶ ἄλλα σπουδαιότερα θὰ συνέγραφεν, ἂν ἤθελε ζήσῃ.

Ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐπικουρείου Σείρωνος, ὅστις ἦτο

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τοῦ Κικέρωνος φίλος, μετέλαβεν ὁ Βιργίλιος πολὺν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῶν φιλοσοφικῶν σπουδασμάτων, πρὸς ἃ εἶχεν ἄλλως καὶ φυσικὴν ῥοπὴν τὸ πνεῦμά του. Διετήρησε δὲ καθ' ὅλον τὸν βίον τὴν ζωηρὰν ταύτην ἀγάπην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Ἡ ἀνερεύνησις καὶ ἐξακρίβωσις τῶν θαυμαστῶν μυστηρίων τῆς φύσεως παρίστατο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡς τὸ ὑπέρτατον τοῦ ἀνθρώπου ἰδανικόν, ὁ δὲ πόθος του ἦτο νὰ ἐκθέσῃ βραδύτερον καὶ νὰ πραγματευθῇ ποιητικῶς τῶν τοιούτων μελετῶν του τὰ πορίσματα. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ περὶ τὰ μαθηματικὰ ἠγάπα νὰ ἀσχολῆται καθὼς καὶ περὶ τὴν ἰατρικήν, μετ' εὐλαβοῦς δὲ τῷ ὄντι ἐπιμελείας οἱ μεταγενέστεροι προσεπάθησαν νὰ ἀνεύρωσιν ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὰ ἴχνη τῆς πολυσχιδοῦς ἐκείνης ἐπιστημονικῆς του μορφώσεως.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀναλόγως ὄχι πολὺ ἐνωρὶς παρήγαγεν ὁ Βιργίλιος ἔργα ἀντάξια τοῦ ὀνόματός του. Τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι ἔκαμεν ἐντύπωσιν βραδύτερον εἰς τοὺς γραμματολογοῦντας, οἵτινες θέλοντες ὁπωσδήποτε νὰ πληρώσωσι τὸ κενόν, ἀνέγραψαν ἀκρίτως μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα ὡς ποιήματα τῆς νεότητος τοῦ Βιργιλίου παντοειδῆ ἀδέσποτα ἔργα, ἅτινα ἐν μέρει τοὐλάχιστον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πρωτοπείρων ἀβασάνιστα δοκίμια. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ὄχι ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς φυσικῆς γαλήνης τῶν πατρίων ἀγρῶν ἐπῆλθε τὸ πρῶτον εἰς τὸν Βιργίλιον ἡ ἔμπνευσις ἵνα ποιήσῃ βουκολικὰ ποιήματα. Εἴδομεν ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ (σ. 463) ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ Βαλέριος Κάτων ποιῶν τὰς Ἀρὰς (Diras) ἔδωκε τὰ πρῶτα δοκίμια βουκολικῆς ποιήσεως εἰς τὴν γραμματείαν τῶν Ῥωμαίων. Παρόμοιαι δὲ πρὸς τὰς ἐν ταῖς Ἀραῖς εἶναι αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς ἐπεφάνη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Βιργίλιον ἡ Σικελικὴ Μοῦσα τοῦ Θεοκρίτου. Ἐπεδόθη δὲ εἰς τὸ ἔργον ὁ ποιητὴς ὄχι μόνον μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ ἀποκλειστικῶς καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐξ ὁλοκλήρου, οὐδὲ ἐπεχείρησεν εἰς ἄλλο τι, παρὰ μόνον ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπεράτωσεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐντελῶς καὶ προσηκόντως αὐτό. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα καὶ ὁ ἀπαράβατος ὅρος πάσης ἐπιτυχίας ἐν τῇ τέχνῃ καὶ μόνον οὕτω παράγονται τέλεια ἔργα.

Ἐκ πάντων τῶν παλαιῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ἀντλοῦμεν εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ Βιργιλίου, μάλιστα πίστεως ἄξιος εἶναι ὁ γραμματικὸς Ἀσκώνιος Παιδιανός, ὅστις ἐφρόντισε καὶ παρὰ πρεσβυτέρων του ἀνδρῶν, συγχρόνων δὲ τοῦ ποιητοῦ, νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ κατ' αὐτόν. Παρὰ τοῦ Ἀσκωνίου λοιπὸν ῥητῶς διδασκόμεθα καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Βιργίλιος ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ βουκολικὰ ποιήματα ἐν ἡλικίᾳ 28 ἐτῶν, ἤτοι ἀπὸ τῶν μέσων ὀκτωβρίου τοῦ 712 μέχρι τοῦ 713 ἀπὸ Ῥώμης (π. Χ. 42—41), καὶ ὅτι τὴν ὅλην συλλογὴν τῶν βουκολικῶν ἐπεράτωσεν ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, ἤτοι μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 715 (π. Χ. 39). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀσκωνίου δὲν εἶναι οὕτως ἀποκλειστική, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ τις καὶ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ποιήματά τινα τῆς νῦν σῳζομένης συλλογῆς πιθανὸν νὰ προσετέθησαν εἰς αὐτὴν βραδύτερον, ἢ ὅτι τεμάχιά τινα ποιημάτων ἐποιήθησαν ὡς δοκίμια καὶ πρὸ τοῦ χρονολογικοῦ ὁρίου, ὅπερ τάσσει ὁ Ἀσκώνιος καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν χρονολογίαν, ἣν ἐκεῖνος ὥρισεν (ὅπως λ. χ. εἶναι τὸ μέρος τῆς ἐνάτης ἐκλογῆς τὸ ὑπὸ στχ. 45 καὶ ἑξῆς). Περὶ δευτέρας ὅμως ἐκδόσεως τῶν Βουκολικῶν μεταβεβλημένης ἢ ἐπηυξημένης οὔτε ἄλλοθεν ἔχομέν τινα εἴδησιν οὔτε ἐσωτερικὰ τεκμήρια ὑπάρχουσι καθιστῶντα τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς πιθανήν.

Πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγροβίου ποιητοῦ τοῦ γεννηθέντος καὶ κατοικοῦντος κατὰ τὴν εὔβοτον χώραν, ἣν διαβρέχει ὁ Μίγκιος, οὐδενὸς ἄλλου εἴδους ἆσμα ἠδύνατο νὰ εἶναι μᾶλλον συγγενὲς καὶ εὐάρεστον ἢ τὸ ποιμενικόν. Ὅπως ἐν Σικελίᾳ οὕτω καὶ ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ ἀντήχουν ἀνὰ τὰς βοσκὰς οἱ φθόγγοι τῆς ποιμενικῆς σύριγγος. Ὁ εὐρὺς ποταμός, τοῦ ὁποίου τὰς καλαμοστεφεῖς ὄχθας προσοικοῦσι λευκόπτεροι κύκνοι, ἔβλεπε κατὰ τὸν ἤρεμον αὐτοῦ καὶ ὀφιοειδῆ ῥοῦν ἀπείρους ἀγέλας καὶ ποίμνια νὰ βόσκωσιν ἀνὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς χλοερὰς πεδιάδας. Τὴν φυσικὴν δὲ κλίσιν τοῦ Βιργιλίου πρὸς τὴν τοιαύτην ποιητικὴν πραγματείαν ἐπεθάρρυνεν ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων, ὅστις ἐπίτροπος ὢν τοῦ Ἀντωνίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 711 (43 π. Χ.) ἐν τῇ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίᾳ, παρώρμησε τὸν ποιητὴν νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν εἰδυλλιακὴν ποίησιν (Ἐκλογ. 8, 11 ἑξ. 3, 84 ἑξ.). Καὶ πρῶτον μὲν λοιπὸν ἤρχισεν ὁ Βιργίλιος νὰ μεταφράζῃ ὡρισμένα ποιήματα τοῦ Θεοκρίτου, αἱ δὲ μεταφράσεις αὗται φαίνεται ὅτι ηὐδοκίμουν ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῶν φίλων, δι' ὃν ἦσαν προωρισμέναι, διότι βραδύτερον παρενέβαλεν ὁ ποιητὴς ἀποσπάσματα ἐξ αὐτῶν εἴς τινα ἐκ τῶν νῦν φερομένων ποιημάτων του (λ. χ. Ἐκλ. 9, 23 ἑξ. εἶναι μετάφρ. τοῦ Εἰδυλ. Θεοκρίτ. 3, 1 ἑξ. — Ἐκλ. 9, 39 ἑξ. τοῦ Εἰδυλ. 11, 45 ἑξ.).

Ἐκ τῶν τοῦ Βιργιλίου βουκολικῶν ποιημάτων ἤτοι τῶν Ἐκλογῶν, ὅπως ὀνομάζονται[1]), τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον, κατὰ τὴν τάξιν, ἣν νῦν ἔχουσιν ἐν τῇ συλλογῇ, εἶναι τὰ ἀρχαιότατα, ἀκολουθοῦσι δὲ ταῦτα πιστῶς καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματείας τὴν Θεοκρίτειον ποίησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ συμφυρμοῦ (ἰδ. τμ. Α΄ σελ. 32. 268. 291). Καὶ τῆς μὲν δευτέρας Ἐκλογῆς ὑπόθεσις εἶναι ὁ ἀτυχὴς ἔρως τοῦ πολυκτήμονος αἰπόλου Κορύδωνος πρὸς τὸν εὔμορφον Ἄλεξιν, ὃν ἐπίσης ἠγάπα ὁ κοινὸς ἀμφοτέρων κύριος, ὁ Ἰόλλας. Μόνην του παρηγορίαν εἶχεν ὁ δύσερως Κορύδων, νὰ πορεύηται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὸ πυκνὸν φύλλωμα τῶν φηγῶν καὶ νὰ ᾄδῃ διηγούμενος τὸν πόνον του πρὸς τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση. Ὀνομάζει δὲ ἄτεχνον ἢ ἀπέριττον τὸ ᾆσμα τοῦ αἰπόλου ὁ ποιητὴς (haec incondita), ἵνα χαρακτηρίσῃ μᾶλλον τὸν ἀφελῆ ἔρωτα τοῦ Κορύδωνος ἢ τὴν ἑαυτοῦ περὶ τὴν ποίησιν ἀπειρίαν. Ἀπομιμούμενος δὲ ὁ Κορύδων

[1]) Οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον Ἐκλογὰς πάντα τὰ μικρὰ καὶ αὐτοτελῆ ποιήματα οἱασδήποτε ὕλης, θεωροῦντες ὅτι ταῦτα ἐξελέχθησαν οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς δημοσίευσιν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὁμοίας φύσεως, ἅτινα ἔμενον ἀδημοσίευτα. Οὕτω λ. χ. πλὴν τῶν εἰδυλλίων τοῦ Βιργιλίου, καὶ τοῦ Ὁρατίου αἱ σάτιραι ὀνομάζονται ἐν τοῖς χειρογράφοις Ἐκλογαί. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πότε μὲν τὸ Κωμαστὴν τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. 3) καὶ τὸν Πολύφημον τὸν καταδιώκοντα τὴν Γαλάτειαν (Εἰδ. 6 καὶ 11) πότε δὲ τὸν θεριστὴν Βάττον (Εἰδ. 10) ἢ τὸν βουκολιαστὴν Μενάλκαν (Εἰδ. 8), οἱονεὶ δοκιμάζει πάντας τοὺς τόνους, δι' ὧν νομίζει ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συγκινηθῇ ὁ σκληρὸς Ἄλεξις καὶ νὰ καμφθῇ ἡ ἀντιστασίς του. Ἐκφράζει τρυφερὰ παράπονα, ἀπειλεῖ, προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐλκύσῃ ἐπαινῶν τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον καὶ τὴν ὠδικήν του τέχνην ὁμοίαν πρὸς τοῦ Ἀμφίονος, καὶ ἐπὶ τέλους· «Δὲν εἶμαι, λέγει, καὶ τόσον ἄσχημος! Εἶδον προχθὲς τὴν εἰκόνα μου παρὰ τὴν ὄχθην ἐν ὥρᾳ γαλήνης, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀπατηλὸν κάτοπτρον ἡ θάλασσα, δὲν θὰ ἐφοβούμην νὰ βάλω κριτὴν σὲ τὸν ἴδιον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ὡραίου Δάφνιδος». Τὸν παρακαλεῖ ἔπειτα εἰς ἀγροτικὴν συμβίωσιν, ἣν περιγράφει κατὰ τρόπον ἐξόχως εἰδυλλιακόν, τῷ ὑπόσχεται ὡς δῶρα λαμπρὰν ποιμενικὴν σύριγγα καὶ πάγκαλα ἐρίφια. Αἱ νύμφαι θὰ δρέπωσι δι' αὐτὸν τὰ ποικιλώτατα τοῦ ἀγροῦ ἄνθη καὶ ὁ Κορύδων τὰς γλυκυτάτας ὀπώρας. Ἀλλὰ μάτην πάντα ταῦτα· ὁ Ἄλεξις δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀγάπην του! Ἐν τοσούτῳ ὁ ἥλιος, ὅστις ἐν ἀρχῇ ἐμεσουράνει, ἤρχισε τώρα νὰ κλίνῃ πρὸς τὴν δύσιν. Αἱ σκιαί, ὧν ὁ δύων ἥλιος διπλασιάζει τὸ μῆκος, ὑπενθυμίζουσιν εἰς τὸν Κορύδωνα ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του, ἣν ἐπὶ τόσας ὥρας διέκοψεν ἐρωτοτροπῶν, ὅπως δὲ ὁ Κύκλωψ τοῦ Πολυφήμου παρηγορεῖται ἐπὶ τέλους λέγων· «Εὑρησεῖς Γαλάτειαν ἴσως καὶ καλλίον' ἄλλαν», οὕτω καὶ ὁ Κορύδων ἐπιλέγει πρὸς ἑαυτόν· «Θὰ εὕρῃς ἄλλον Ἄλεξιν, ἀφ' οὗ οὗτος δὲν σὲ θέλει». Οὕτω δὲ τὸ ᾆσμα ἀνακουφίζει καὶ καταπραΰνει τὸν ἔρωτα τοῦ αἰπόλου, συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Θεόκριτος λέγει πρὸς τὸν Νικίαν (Εἰδ. 11 ἐν ἀρχῇ)· «Οὐδὲν πὼτ τὸν ἔρωτα πεφύκει φάρμακον ἄλλο... ἢ ταὶ Πιερίδες».

Ἀνυπόστατος εἶναι ὁ θρῦλος εἰς ὃν ἐπίστευσεν ὁ Σουητώνιος, ὁ Μαρτιάλιος καὶ ὁ Ἀπουλήϊος, ὅτι δηλαδὴ ὁ Κορύδων τῆς δευτέρας Ἐκλογῆς ὑποκρύπτει αὐτὸν τὸν Βιργίλιον καὶ ὅτι ὁ Ἄλεξις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι εἷς ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἀγαπώμενος παῖς. Ὁ Σουητώνιος μάλιστα καθὼς καὶ ὁ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Βιργιλίου Σέρβιος λέγουσι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Πωλλίων εἶχε δοῦλον κάλλιστόν τινα μείρακα ὀνομαζόμενον Ἀλέξανδρον, ὃν ἐδώρησε πρὸς τὸν ποιητήν, πρὸς ὃν ἤρεσκεν ὑπερβαλλόντως, κατὰ δὲ τὸν Μαρτιάλιον, ἐχάρισε πρὸς τὸν ποιητὴν τὸν Ἀλέξανδρον ὄχι ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων, ἀλλ' ὁ Μαικήνας. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κατὰ τὴν περίεργον ταύτην παράδοσιν τῆς δωρήσεως ἑνὸς ὡραίου δούλου πρὸς τὸν ποιητήν, τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ὅλη σύνθεσις τῆς δευτέρας Ἐκλογῆς κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπει νὰ σχετισθῇ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς πρὸς τὸν θρυλούμενον ἔρωτα τοῦ ποιητοῦ.

Τῆς δὲ τρίτης Ἐκλογῆς ὑπόθεσις εἶναι ἡ ἑξῆς. Δύο ποιμενίσκοι, ὁ Μενάλκας καὶ ὁ Δαμοίτας, συναντῶνται μετὰ τῶν ποιμνίων των καὶ κατὰ τὴν βουκολικὴν συνήθειαν (ὅπως ἐν τῷ 4 καὶ 5 εἰδυλ. τοῦ Θεοκρίτου) διαμείβονται πρὸς ἀλλήλους παρεμφερῆ πρὸς τὰς τῆς παλαιᾶς σατίρας (ἰδ. τμ. Α' σελ. 9) σκώμματα καὶ ὕβρεις, αἵτινες καταλήγουσιν εἰς πρόκλησιν ποιητικοῦ καὶ ᾠδικοῦ ἀγῶνος. Ἀμφότεροι εὐχερῶς συμφωνοῦσι περὶ τοῦ τί θὰ καταθέσῃ ἑκάτερος ὡς βραβεῖον τοῦ μέλλοντος νικητοῦ καὶ περὶ τοῦ τίνα θὰ παραλάβωσιν ὡς κριτήν, μετὰ δὲ τοῦτο ἄρχεται ὁ αὐτοσχέδιος ἀγὼν δι' ἀμοιβαίων διστίχων (στχ. 60 — 107), ἐν οἷς ἐκφράζονται νέα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑκάστοτε θέματα. Τοῦ δὲ ἀγῶνος ἡ ἔκβασις εἶναι πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ποιμενίσκους ἐξ ἴσου τιμητική, διότι ὁ κριτής, ὁ Παλαίμων, ὁμολογεῖ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ κρίνῃ τίς ἐκ τῶν δύο διαγωνιζομένων εἶναι ὑπέρτερος. Ἡ τέχνη κυρίως συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν σχεδὸν ἑκάστοτε νέαν ὑπόθεσιν, ἣν διατυπώνει ὁ Δαμοίτας, ὀφείλει ὁ Μενάλκας ἢ νὰ δώσῃ ἀνάλογον ἀπόκρισιν οἱονεὶ συναμιλλώμενος καὶ ὑπερθεματίζων, ἢ νὰ τροποποιήσῃ κατὰ ἰδίαν σκέψιν τὸ θέμα, ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ ἐδῶ ἔχει πολὺν τόπον τὸ σκῶμμα. Ἐν τέλει δὲ προβάλλει ἑκάτερος τῶν διαγωνιζομένων πρὸς τὸν ἕτερον, κατὰ τὴν παλαιοτάτην συνήθειαν τῶν τοιούτων ἀγώνων, ἓν αἴνιγμα, οὗτινος ὅμως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν λύσιν δὲν περιμένει ὁ ἀγωνοδίκης, ἀλλ' ἐκθέτει καὶ ἄνευ αὐτῆς τὴν ἀπόφασίν του καὶ τὴν κρίσιν του [1]).

Ἡ πέμπτη Ἐκλογὴ ἐποιήθη μετὰ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, διότι τῶν δύο τούτων γίνεται μνεία ἐν τῇ πέμπτῃ ὡς ἤδη γνωστῶν (στχ. 86 καὶ 87). Ὑπὸ τὸν ποιμένα Μενάλκαν κρύπτεται (ὅπως γίνεται κατάδηλον ἐκ τῆς ἑνάτης Ἐκλογῆς) αὐτὸς ὁ ποιητής, ὅστις εἶχεν ἤδη ὄνομα καὶ δόξαν. Σύντροφος δὲ τοῦ Μενάλκα ἦτο ὁ νεαρὸς Μόψος, τὸν ὁποῖον ὑπερβαλλόντως ὁ Μενάλκας ἐτίμα καὶ πρὸς ὃν μόνος ὁ ἀλαζονικὸς Ἀμύντας, ὁ πολὺ κατώτερός του, ἐτόλμα νὰ διαγωνισθῇ. Ὁ Σέρβιος, ὁ παλαιὸς σχολιαστής, λέγει ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μόψου κρύπτεται ὁ ἐκ Βερώνης Αἰμίλιος Μάκρος (Macer), φίλος τοῦ Βιργιλίου καὶ ποιητὴς βουκολικός, περὶ τῶν ἔργων ὅμως τοῦ ὁποίου οὐδὲν γινώσκομεν, ὅτι δὲ Ἀμύντας εἶναι ὁ ποιητὴς Κορνιφίκιος, περὶ οὗ διελάβομεν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ (σ. 467). Ἀλλὰ πάντες ὅμως οἱ τοιούτου εἴδους συνταυτισμοὶ ἀδύνατον εἶναι ἀσφαλῶς νὰ ἀποδειχθῶσι καὶ νὰ γίνωσι κατ' ἀκολουθίαν ἀναντιρρήτως πιστευτοί. Ὁπωσδήποτε, οἱ δύο φίλοι ἀοιδοὶ ψυχαγωγοῦσιν ἀλλήλους διὰ δύο ἀμοιβαίων ᾀσμάτων, ἅτινα ἀνταποκρίνονται τὸ ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Δὲν εἶναι δὲ αὐτοσχέδια τὰ ποιήματα ταῦτα, ἀλλ' ὁ μὲν Μόψος εἶχε πρὸ ὀλίγου συνθέσῃ τὸ ἰδικόν του καὶ τὸ εἶχε χαράξῃ ἐπάνω εἰς φλοιὸν φηγοῦ, τὸ δὲ τοῦ Μενάλκα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐθαυμάζετο μεταξὺ τῶν ποιμένων. Ὁ ὑπ' ἀμφοτέρων ὑμνούμενος εἶναι ὁ Δάφνις, ὁ ἥρως τῆς βουκολικῆς ποιήσεως, τοῦ ὁποίου τὴν τέχνην, τὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον εἶχον ψάλῃ ὡς ἐξ ἀμίλλης καὶ ὁ Στησίχορος καὶ οἱ Σικελοὶ ποιηταί. Καὶ ὁ μὲν Μόψος ψάλλει τὸν θάνατον τοῦ Δάφνιδος καὶ τὸ πένθος τῶν νυμφῶν, ὁ δὲ Μενάλκας πρὸς τὸ ποίημα τοῦ Μόψου

[1]) Τῆς ἐκλογῆς ταύτης τὸ τέλος περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἠλλοιωμένον καὶ διὰ τοῦτο ποικιλοτρόπως ὑπὸ πολλῶν φιλολόγων ἔχει διορθωθῇ καὶ ἑρμηνευθῇ τὸ κείμενον ἀπὸ τοῦ στίχου 108 καὶ ἑξῆς. Ἰδ. πῶς ἡμεῖς γράφομεν καὶ ἑρμηνεύομεν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ τμ. Β' σελ. 74. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνταποκρινόμενος, περιγράφει τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς προσφορὰς καὶ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας κατ' ἔτος θὰ ἀποδίδῃ εἰς τὴν μνήμην του. Καὶ οἱ δύο εἶχον γνωρίσῃ τὸν ὑμνολογούμενον ἥρωα· ὁ Μόψος ὑπῆρξε μαθητής του, ὁ δὲ Μενάλκας καυχᾶται ὅτι καὶ αὐτὸν ἠγάπησεν ὁ Δάφνις. Ἡ ὅλη τοῦ εἰδυλλίου τούτου σκηνογραφία ἀναφέρεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, ἂν καὶ διαπνέεται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ ποίημα ὑπὸ πνεύματος νεωτερικωτέρου. Τινὲς ἐκ τῶν τὰ πάντα εἰδότων παλαιῶν ἑρμηνευτῶν καὶ πανταχοῦ ὀσφραινομένων ἀλληγορικοὺς ὑπαινιγμούς, ἠθέλησαν νὰ καθορίσωσι καὶ τὸ πρόσωπον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ὅπερ δῆθεν παριστάνει ὁ μυθικὸς Δάφνις. Ὅθεν πότε μὲν ἀλληγοροῦσι τὸν Δάφνιν ὡς ἕνα ἀδελφὸν τοῦ Βιργιλίου, Φλᾶκκον ὀνομαζόμενον, πότε δὲ ὡς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, τὸν πάτρωνα πάντων τῶν κατοικούντων τὴν πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίαν. Ἡ ἀλληγορία αὕτη ἀδύνατον εἶναι νὰ συμβιβασθῇ πρὸς πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ ποιήματος. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐν τοῖς τοιούτοις δὲν ἐπεζήτουν, καὶ δικαίως, τόσον μεγάλην ἀκρίβειαν, ἀλλ' ἠρκοῦντο εἰς τὸν γενικὸν τόνον οὕτως εἰπεῖν τοῦ συνόλου καὶ εἴς τινα μόνον οἱονεὶ λαμπρότερα σημεῖα, ἅτινα ποῦ καὶ ποῦ ἐφώτιζον τὸ μυστηριῶδες σκότος τῆς ἀμφιλογίας. Τούτου ἕνεκα ἐνδέχεται μὲν νὰ ἐξέλαβον οἱ ἄνθρωποι ὅτι καὶ τὰ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιήματι (στχ. 24 ἑξ.) ἀναφερόμενα σημεῖα καὶ τέρατα ὑπεδήλουν τὰ κατὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος γενόμενα (Σουητών. Θ. Καίσ. 81), ἀλλ' ὅμως τὰ ἐν τῇ ἐνάτῃ Ἐκλογῇ (στχ. 46—50) περὶ τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Καίσαρος λεγόμενα, ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοιοῦτος ὑπαινιγμὸς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐγίνετο καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ. Ἐν τῇ ἐνάτῃ δηλαδὴ Ἐκλογῇ ἀνυμνεῖται σαφῶς καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀλεξανδρινῶν Καταστερισμῶν (ἴδ. τόμ. Α' σ. 492) ὁ ἀστὴρ τοῦ Καίσαρος, ὅστις τὸ πρῶτον ἐπεφάνη κατὰ τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ δικτάτωρος τελεσθέντας ἐπικηδείους ἀγῶνας. Τὸν εὐτυχῆ τοῦ Καίσαρος ἀστέρα θεωρεῖ ὁ ποιητὴς ὡς τεκμήριον μελλούσης εἰρήνης καὶ εὐφορίας. Ἀλλ' ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλπὶς αὕτη δὲν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν περιελήφθη βραδύτερον τὸ μέρος ἐκεῖνο εἰς τὴν συλλογήν, ἣν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Παιδιανός. Μίαν πικρὰν μόνον ἀνάμνησιν τοῦ χωρίου (Ἐκλογ. 9, 50) βλέπομεν ἐν τῷ 73 στίχῳ τῆς πρώτης ἐκλογῆς (Insere, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes·— Insere nunc, Meliboee, piros; pone ordine vites).

Ἐκ τῶν καθαρῶς Θεοκριτείων ποιημάτων εἶναι καὶ ἡ ἑβδόμη Ἐκλογή, ἥτις ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τρίτην. Δὲν εἶναι ὅμως δραματικὴ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς, ὅπως ἡ τῆς τρίτης, ἀλλὰ διηγηματική. Διηγεῖται ὁ Μελίβοιος ὅτι ἐκάθισέ ποτε ὁ Δάφνις ὁ περίφημος ἀοιδὸς ὑπὸ τὴν σκιὰν ψιθυριζούσης πίτυος καὶ ὅτι πλησίον του εἶχον ἔλθῃ εἰς ἕνα χῶρον συναγαγόντες τὰ ποίμνια ὁ Κορύδων καὶ ὁ Θύρσις, ὁ μὲν Θύρσις ποιμὴν προβάτων, αἰπόλος δὲ ὁ Κορύδων. Ἀμφότεροι ἦσαν ἀκμαῖοι τὴν ἡλικίαν, Ἀρκάδες ἀμφότεροι, ἐπίσης δὲ ἱκανοὶ εἰς τὸ ᾄδειν καὶ ἕτοιμοι νὰ διαγωνισθῶσι πρὸς ἀλλήλους, ὅπως οἱ βουκολιασταὶ τοῦ ὀγδόου εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου. Εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Δάφνιδος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντισταθῇ ὁ Μελίβοιος· ἀφίνει τὸ ἔργον του καὶ παρίσταται εἰς τὸ ἀμοιβαῖον ᾆσμα τοῦ Κορύδωνος καὶ τοῦ Θύρσιδος, ὅπερ διεξάγεται διὰ τετραστίχων στροφῶν (δι' ἀμοιβαίων τετραστίχων, ἀλλ' ἐλεγειακῶν στροφῶν διαγωνίζονται καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ εἰδυλλίῳ τοῦ Θεοκρίτου οἱ δύο ποιμένες Δάφνις καὶ Μενάλκας, ὅπως ἐκεῖ ὀνομάζονται) καὶ καταλήγει εἰς νίκην τοῦ Κορύδωνος, ἣν ἀνακηρύττει ἐν τέλει ὁ Μελίβοιος· ex illo Corydon Corydon est tempore nobis. Ἐν τῇ προτελευταίᾳ στροφῇ (στχ. 53 ἑξ.), ἣν ψάλλει ὁ Κορύδων ἀναφέρεται ἐν παρόδῳ ἡ πρὸς τὸν Ἄλεξιν ἀγάπη του. Ὁ ὑπαινιγμὸς οὗτος ὑπενθυμίζει μὲν ἁπλῶς εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν δευτέραν Ἐκλογήν, οὐδὲν ὅμως ἀπολύτως παρέχει ἐπιχείρημα εἰς βεβαίωσιν τοῦ ὅτι ὁ Κορύδων εἶναι ὅῆθεν αὐτὸς ὁ Βιργίλιος ἢ ὅτι καθ' ὅλου τὸ ποίημα τοῦτο τὸ κατὰ μίμησιν τοῦ Θεοκρίτου φιλοτεχνηθὲν ἔχει οἱανδήποτε σχέσιν πρὸς τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ. Καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅσα δὲ ἐλέχθησαν πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἥττης τοῦ Θύρσιδος εἶναι ὡςαύτως ἀστήρικτα.

Ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 713, π. Χ. 41, ἐνέσκηψεν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας τῶν περὶ τὴν Κρεμώνην καὶ τὴν Μάντουαν ἀγρῶν ἡ συμφορὰ ἐκείνη, ἥτις παρ' ὀλίγον ἐστέρει διὰ παντὸς καὶ τὸν Βιργίλιον τοῦ πατρικοῦ του κτήματος. Οἱ ἀπόστρατοι τριάκοντα τεσσάρων λεγεώνων τῆς ἡνωμένης στρατιᾶς τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἥτις εἶχεν ὑπὸ τοὺς τριάρχους νικηφορήσῃ πολεμοῦσα ἐναντίον τῶν ἀντικαισαρικῶν στρατευμάτων, πρὸς οὓς πρὸ τριῶν ἐτῶν εἶχε δοθῇ ἡ ὑπόσχεσις ὅτι θὰ ἐλάμβανον πρὸς ἄνετον εἰς τὸ ἑξῆς βίον ἰδιοκτησίας πρὸς καλλιέργειαν, ἀπήτησαν μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις ἀποφασιστικὴν μάχην νὰ διανεμηθῶσιν εἰς αὐτοὺς αἱ γαῖαι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες εἶχον συνταχθῇ πρὸς τὴν ἡττηθεῖσαν μερίδα, καὶ ἂν αἱ γαῖαι ἐκεῖναι δὲν ἐπήρκουν, νὰ προστεθῶσιν εἰς ἐκείνας καὶ αἱ γαῖαι τῶν πόλεων, αἵτινες εἶχον μείνῃ οὐδέτεραι. Οὕτω λοιπὸν ἑξήκοντα παλαιοὶ στρατιῶται ἐπέπεσαν εἰς τοὺς ἡσύχους ἀγροὺς τῆς πεδιάδος τοῦ Πάδου καὶ κατέλαβον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν περὶ τὴν Μάντουαν χώραν καὶ δὴ καὶ τὸ πατρικὸν κτῆμα τοῦ ποιητοῦ (Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae! Ἐκλ. 9, 28). Τότε λοιπὸν ἐκ πάσης τῆς περὶ τὴν Μάντουαν χώρας «συνιόντες ἀνὰ μέρος εἰς τὴν Ῥώμην οἵτε νέοι καὶ γέροντες, ἢ αἱ γυναῖκες ἅμα τοῖς παιδίοις, ἐς τὴν ἀγοράν ἢ τὰ ἱερά, ἐθρήνουν· οὐδὲν μὲν ἀδικῆσαι λέγοντες, Ἰταλιῶται δὲ ὄντες ἀνίστασθαι γῆς τε καὶ ἑστίας, οἷα δορίληπτοι, ἐφ' οἷς οἱ Ῥωμαῖοι συνήχθοντο καὶ ἐπεδάκρυον[1])». Μεταξὺ τῶν δεινοπαθούντων τούτων ἀνθρώπων ἦτο καὶ ὁ Βιργίλιος, ὅστις διὰ τῆς μεσολαβήσεως ἰσχυροῦ προστάτου, τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος, ὃν εἶχε, καθὼς εἴπομεν, καταστήσῃ ὁ Ἀντώνιος ἔπαρχον τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, καθὼς καὶ τοῦ Κορνηλίου Γάλλου, εἰς ὃν εἶχεν ἀνατεθῇ ὑπὸ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἡ εἴσπραξις φόρων παρ' ἐκείνων τῶν πόλεων τῆς ἐκεῖθεν τοῦ Πάδου Γαλατίας, ὧν οἱ

[1]) Ἀππιαν. ἐμφύλ. πόλ. 5, 12. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀγροὶ δὲν ἔμελλον νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὴν διανομήν, κατώρθωσε νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Ὀκταβιανὸν καὶ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τῷ ἀπεδίδοντο τὰ κτήματά του. Τῷ ὄντι δὲ οἱ ἐπίτροποι, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμέλεια τῆς διανομῆς, ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν μὲν οἰκαδε ἐπανελθόντα ὁλόκληρον τὸν ἀγρόν του, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς Μαντουανούς, ὧν ὁ ποιητὴς εἶχε καταστὰθῇ οἱονεὶ προστάτης καὶ συνήγορος, μέρος τοὐλάχιστον τῶν κτημάτων των.

Τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τοῦτο τὸ εὐεργέτημα ἐξέφρασεν ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκλογῇ, ἐν ᾗ δὲν παρεισάγονται μὲν αὐτὰ τὰ παθόντα πρόσωπα, ἀλλὰ καταφανέστατα ὅμως ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται καθ' ὅλου εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γεγονὸς τῆς εἰς τοὺς ἀποστράτους διανομῆς τῶν γαιῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ὅμως ἐννοεῖται, νὰ ἐκλαμβάνῃ τις καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Ἐκλογῇ κατὰ γράμμα πᾶσαν λεπτομέρειαν καὶ νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς ἀλληγορίαν ὡρισμένου πραγματικοῦ συμβάντος. Ἀντὶ τοῦ ποιητοῦ περεισάγεται γηραιὸς ποιμήν, ὁ Τίτυρος, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε μεταβῇ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ διὰ τῶν οἰκονομιῶν του εἶχεν ἐξαγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς ὃν ὁ πρώην κύριός του ἐπέτρεψε νὰ βόσκῃ ἐλευθέρως τὸ ποίμνιόν του εἰς τὰς αὐτὰς βοσκάς, ἔνθα καὶ πρότερον. Ὁ ἕτερος ποιμὴν τῆς ἐκλογῆς ταύτης, ὁ Μελίβοιος, ἐκπροσωπεῖ τοὺς ἰδιοκτήτας ἐκείνους, οὓς εἶχε καταστήσῃ ἀκτήμονας ἡ ἁρπαγὴ τῶν γαιῶν. Ὁ Μελίβοιος εἶναι περίλυπος, διότι μέλλει νὰ καταλίπῃ τὴν πάτριον γῆν καὶ τὰς γλυκείας βοσκάς της, νὰ ὁδηγῇ δὲ εἰς ξένην χώραν τὰς αἶγάς του. Καὶ γενικῶς μὲν τὰ πράγματα παριστάνονται καθ' ὃν τρόπον θὰ περιεγράφοντο καὶ εἰς οἱανδήποτε ὁμοίας φύσεως περίστασιν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμέσου ὅμως καὶ εἰδικῆς τοῦ ποιητοῦ ἐμπνεύσεως ἀπορρέει ὁ θαυμασμός, ὃν ἐκδηλοῖ ὁ Τίτυρος πρὸς τὴν μεγάλην καὶ λαμπρὰν Ῥώμην, ἥτις τόσον ὑπερέχει τῆς Μαντούης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, ὅσον αἱ ὑψηλαὶ κυπάρισσοι ὑπερέχουσι τῶν χθαμαλῶν θάμνων (στχ. 20 ἑξ.), καθὼς καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἄσβεστος αὐτοῦ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μεγάθυμον προστάτην, εἰς ὃν ὡς εἰς θεὸν ὀφείλει τὴν παροῦσαν αὐτοῦ ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου προσφέρει θυσίαν καθ' ἕκαστον μῆνα (στχ. 43) ὁμοίαν πρὸς τὴν προσφερομένην εἰς τοὺς Λάρητας, οἵτινες ἐπιστεύοντο ὡς οἱ φύλακες τοῦ οἴκου καὶ οἱ ἐπίσκοποι. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν, ἐπειδὴ ἐξ ὅλως ἰδιωτικῆς ἀφορμῆς ὀνομάζει ὁ Τίτυρος τὸν Ὀκταβιανὸν θεὸν (στ. 6 ἑξ.) καὶ προσφέρει πρὸς αὐτὸν θυσίας, ὅτι ἤδη ἔκτοτε ἀπεδίδοντο ἐπισήμως καὶ γενικῶς θεῖαι πρὸς τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα τιμαί. Διὰ τῶν πικρῶν τέλος λόγων, οὓς ἐκστομίζει ὁ φεύγων τὴν πατρίδα του Μελοίβοιος· « ἰδοὺ ποῦ κατήντησε τοὺς δυστυχεῖς πολίτας ἡ διχόνοια! (στχ. 71) », ὑποδεικνύεται τίς ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀφορμὴ καὶ ἡ πρώτη αἰτία ὅλων τῶν παρόντων δεινοπαθημάτων.

Δὲν ἔμελλεν ὅμως ὁ ποιητὴς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀτάρακτος νὰ χαρῇ τὴν διασωθεῖσαν ἰδιοκτησίαν του. Περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 713 ἀ. Ῥ. κατέλιπε τὴν ἐπαρχίαν ὁ Πωλλίων, ἔνθα ἀντικατέστησεν αὐτὸν ὁ Ἀλφῆνος Βᾶρος ἢ Οὔαρος, εἰς ὃν ἀνετέθη μετὰ δύο ἄλλων ἐπιτρόπων, ὧν ὁ εἷς ἦτο ὁ Κορνήλιος Γάλλος, ἡ ἐπιμέλεια τοῦ ζητήματος τούτου τῆς διανομῆς τῶν ἀγρῶν, καὶ ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ ἀποκαταστήσῃ, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο δυνατὸν τοὺς Μαντουανοὺς εἰς τὰ δικαιώματά των. Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν Ἀλφῆνον ἔχων τότε τὰς ἐλπίδας του ὁ ποιητὴς ἤρχισε νὰ γράφῃ ποίημα, ἐν ᾧ ὑπέσχετο εἰς τὸν ἄλλοτε συμμαθητήν του « ὅτι ἂν κατορθώσῃ νὰ διατηρηθῇ ἡ Μάντουα εἰς τοὺς Μαντουανούς, θὰ φέρωσι μετέωρον τὸ ὄνομά του πρὸς τὰ ἄστρα οἱ καλλικέλαδοι κύκνοι (Ἐκλ. 9. 27-29). » Ἀλλ' ὁ Ἀλφῆνος διέψευσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Βιργιλίου, διότι ἡ δυστυχὴς Μάντουα ἀπώλεσεν ὁριστικῶς τοὺς θαλεροὺς ἀγρούς της (Γεωργ. 2, 198 ἑξ.) καὶ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ ἡ μίαν μόνον λωρίδα γῆς στενὴν καὶ τελματώδη παρὰ τὰ τείχη (Ἐκλ. 9, 7 ἑξ.). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ποιητὴν ἐνοχληθέντα καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἁρπακτικῶν γειτόνων δὲν ἠδυνήθη ὁ Βᾶρος νὰ βοηθήσῃ. Διότι ὅτε ὁ πριμιπιλάριος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μιληνὸς Τόρων εἰσέβαλε βίᾳ μετὰ πλήθους ἀποστράτων, ἐκ τῶν κατεχόντων τοὺς πλησιοχώρους ἀγρούς, εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Βιργιλίου, ὄχι μόνον ἐξεβλήθη τὸ δεύτερον ὁ ποιητής, ἀλλὰ καὶ φιλονικίας ἐκ τούτου περὶ τῶν ὁρίων ἐγερθείσης μεταξὺ αὐτοῦ καί τινος στρατιώτου ὀνομαζομένου Κλωδίου, ἐκινδύνευσε καὶ νὰ θανατωθῇ καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ σώσῃ ἑαυτὸν φεύγων τὸν Κλώδιον, ὅστις τὸν κατεδίωκεν ἔχων γυμνὸν τὸ ξίφος (Ἐκλ. 9, 14 ἑξ.) καὶ νὰ καταφύγῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς μίαν μικρὰν ἔπαυλιν, ἥτις ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τὸν διδάσκαλόν του Σείρωνα (Καταλ. 10) καὶ ἣν εἶχεν ἴσως παρ' ἐκείνου ἀγοράσῃ. Ἐν τῇ μικρᾷ δ' ἐκείνῃ ἐπαύλει διατρίβων συνέταξε κατὰ πιθανὸν λόγον τὴν ἐνάτην Ἐκλογήν, ἧς ἡ ὑπόθεσις εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τῆς πρώτης καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς. Δύο ποιμένες, ὁ Μοῖρις καὶ ὁ Λυκίδας, συναντῶνται. Ὁ Μοῖρις πορεύεται ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὴν πλησιόχωρον πόλιν, τὴν Μάντουαν. Ὁ κύριός του, ὁ Μενάλκας, ὅστις εἶχε τὸ πρῶτον διατηρήσῃ τὸ κτῆμά του χάρις εἰς τὰ ᾄσματά του, ἀναγκάζεται τώρα πάλιν νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ ἵνα σώσῃ τὴν ζωήν του, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μοῖρις κομίζει ἐρίφια πρὸς τὸν νέον ἰδιοκτήτην. Ἀμφότεροι οἱ ποιμένες θρηνοῦσι διὰ τὴν προσγενομένην εἰς τὸν ἄξιον ποιητὴν ἀδικίαν καὶ ὑπενθυμίζουσι πρὸς ἀλλήλους τὰ ὡραῖα αὐτοῦ ποιήματα, ὧν ἀλλὰ μὲν εἶναι ἀπομιμήσεις τοῦ Θεοκρίτου, δύο δὲ ἀναφέρονται εἰς τὰ σύγχρονα γεγονότα καὶ περιέχουσι τὴν ἀρχὴν ἐγκωμίων εἰς τὸν Βᾶρον καὶ εἰς τὸν Καίσαρα (στχ. 27 ἑξ. καὶ 46 ἑξ.). Ἡ ἀντίθεσις, ἣν ἀποτελοῦσιν αἱ ἐλπίδες αἱ ἐκφραζόμεναι ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις ἐγκωμιαστικοῖς τεμαχίοις παραβαλλόμεναι πρὸς τὴν ἀθλιότητα, εἰς ἣν τώρα μοιραίως εὑρίσκεται ὁ ποιητής, ἐνέχει τῷ ὄντι πικρὰν εἰρωνείαν· θὰ ἀπεσπάσθησαν δὲ βεβαίως τὰ τεμάχια ταῦτα ἐκ γνωστῶν τοῦ Βιργιλίου ποιημάτων, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἶχε νόημα ἡ παράθεσις αὐτῶν ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος Ἐκλογῇ. Σημειωτέον δὲ ὅτι διαρρήδην αὐτόθι τὰ ποιήματα ταῦτα ἀναφέρονται ὡς οὔπω συντετελεσμένα, necdum perfecta (στχ. 26), καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ περιελήφθησαν ἔπειτα εἰς τὴν συλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λογὴν τῶν βουκολικῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου. Ὅπως ἐκ τῆς ὅλης συναφείας τοῦ λόγου καταφαίνεται, ῥητῶς δὲ ἀναφέρει καὶ ὁ Κοϊντιλιανὸς (Inst orator. 8, 6), ὁ Μενάλκας παριστάνει ἀλληγορικῶς τὸν Βιργίλιον, πάντως ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ὅσα ὁ Λυκίδας λέγει ἐν στχ. 32-37 (ὅτι δηλαδὴ εἶναι μὲν καὶ αὐτὸς ποιητής, ἀλλ' ὅτι ἀκόμη δὲν ἔψαλέ τι ἄξιον τοῦ Βαρίου οὐδὲ τοῦ Κίννα, θροεῖ δὲ μόνον ὥσπερ χήν, anser, μεταξὺ κύκνων λιγυφώνων) λέγονται δῆθεν ὡς ἐκ μέρους τοῦ Βιργιλίου, διότι ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα θὰ παριστάνετο ὁ ποιητὴς ὡς ταπεινώνων αὐτὸς ἑαυτόν. Φυσικώτερον εἶναι νὰ δεχθῶμεν, καθ' ἃ διδάσκει ὁ παλαιὸς σχολιαστὴς Σέρβιος, ὅτι παίζει ὁ Βιργίλιος πρὸς τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀδοκίμου συγχρόνου ποητοῦ, ὅστις ἐκαλεῖτο Ἄνσερ καὶ ἦτο ζηλωτὴς τοῦ Ἀντωνίου.

Ἂν ὁ Βιργίλιος παριστάνει τὸν Λουκίδαν ἐνθουσιωδῶς ἐκφραζόμενον ὑπὲρ τῶν ποιημάτων τοῦ Μενάλκα, δὲν πράττει τοῦτο ἐκ κενῆς ματαιοδοξίας, ἀλλ' ἵνα παραστήσῃ εἰς τε τὸν Ὀκταβιανὸν καθὼς καὶ εἰς πάντα συνετὸν πολίτην ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγριότητος τοῦ πολέμου τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ ψάλτου τῆς εἰρήνης ὡς αὐτὴν τὴν σεμνὴν Μοῦσαν τῆς ποιήσεως. Τὸ ποίημα περιῆλθε τῷ ὄντι εἰς γνῶσιν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, δι' ὃν καὶ προωρίζετο, ὁ δὲ ποιητὴς ἔλαβε τὴν δέουσαν ἱκανοποίησιν. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐκθέτων ἑαυτὸν εἰς νέους κινδύνους, κατὰ συμβουλὴν δὲ τῶν φίλων του ἀποκατεστάθη ἐν Ῥώμῃ καὶ ἔκτοτε ἐσχετίσθη στενώτερον πρὸς τὸν Μαικήναν. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ βίου, ἡ ἀναστροφὴ μετὰ λογίων ἀνδρῶν καὶ ἡ ἐπίδρασις καθ' ὅλου τῆς μεγάλης πόλεως ἔδωκαν νέαν ὁρμὴν καὶ εἰς τὸ ποιητικόν του στάδιον. Παρέμεινε μὲν ἀκόμη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ αὐτοῦ ποιητικοῦ γένους, ὅπερ καὶ ἕως τώρα ἐγεώργει, ἀλλὰ κατέστη ἐλευθερωτέρα παρ' αὐτῷ τῶν ὑποθέσεων ἡ ἐκλογή, ηὐρύνθη ὁ κύκλος τῶν διανοημάτων του, ὡρίμασε δὲ καὶ ἔγινε τελειοτέρα ἡ τέχνη του, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ τετάρτη Ἐκλογή, ἥτις ἐποιήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τῆς ὑπατείας τοῦ Πωλλίωνος. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἔχει τό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον ὑψηγορίας, ὅστις καὶ διαρρήδην εὐθὺς ἐν ἀρχῇ προαγγέλλεται, χαιρετίζει δὲ τὸ ποίημα τὴν ἐπικειμένην κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐπάνοδον τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀνατείλῃ διὰ τῆς γεννήσεως ἑνὸς παιδίου προωρισμένου νὰ ἄρξῃ τῆς εἰρηνευθείσης οἰκουμένης. Τὸ παιδίον ἐκεῖνο θείας ὂν καταγωγῆς θὰ ζῇ ὡς θεὸς καὶ θὰ ἀναστρέφηται μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Ἡ φύσις πᾶσα εἰς αὐτὸ θὰ ὑπηρετῇ καὶ αὐτομάτως θὰ τῷ προσφέρῃ τὰ κάλλιστα δῶρά της. Τὰ πάντα ἐξαισίως θὰ προκόπτωσι, τὰ ἄγρια θηρία θὰ γίνωσιν ἀβλαβῆ, οἱ ὄφεις θὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ δὲν θὰ φύωνται πλέον εἰς τὸ ἑξῆς φαρμακεραὶ βοτάναι. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ὅμως καὶ ἐφ' ὅσον τὸ παιδίον θὰ ἀναπτύσσηται, θὰ ἐξαλείφωνται καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τοῦ νῦν πονηροῦ αἰῶνος. Θὰ ὑπάρχωσιν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἀκόμη μόχθοι καὶ πόλεμοι καὶ θὰ πεμφθῇ ἄπαξ ἔτι ὁ Ἀχιλλεὺς κατὰ τῆς Τροίας. Ἀλλ' ὁπόταν ἀνδρωθῇ τὸ παιδίον ἡ κτίσις πᾶσα θὰ γίνῃ τελειοτέρα καὶ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων θὰ ἀπαλλαγῇ παντὸς πόνου καὶ παντὸς κινδύνου. Καθὼς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ Βιργίλιος παρεισάγει πρῶτος αὐτὸς εἰς τὴν λατινικὴν ποίησιν τὰς παλαιοτάτας ἐκείνας καὶ ἰδανικὰς περὶ χρυσοῦ αἰῶνος καὶ πανευδαίμονος βίου φαντασίας, ἃς ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου καὶ ἑρεξῆς ἠρέσκοντο νὰ ἐπαναλαμβάνωσι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων καὶ μάλιστα τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ὁ ποιητὴς θὰ ἐπόθει νὰ ἀπολαύσῃ καὶ αὐτός, ἂν ἦτο δυνατόν, τοῦ εὐδαίμονος ἐκείνου αἰῶνος, ἵνα καὶ κάλλιον δυνηθῇ νὰ ὑμνήσῃ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ εὔχεται εἰς τὸ παιδίον εὐτυχῆ τὴν εἰς τὸν βίον εἴσοδον.

Τὸ νὰ προΐδῃ ὁ ποιητὴς τὴν γέννησιν ἑνὸς παιδίου δὲν ἦτο βεβαίως πρᾶγμα δύσκολον οὐδὲ θαυμαστόν, αἱ δὲ περὶ αὐτοῦ προφητεῖαι δευτερεύουσαν ἔχουσι σημασίαν. Ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς σήμερον οὐδέν τι ἀκριβὲς περὶ τῶν προφητειῶν τούτων δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διότι δὲν περιέσωθησαν εἰς ἡμᾶς ἐπαρκεῖς εἰδήσεις, ὥστε νὰ μάθωμεν ἐξ αὐτῶν, πῶς οἱ παλαιοὶ ἡρμήνευον τὸ περίεργον τοῦτο ποίημα καὶ ποῦ κυρίως ἐστήριζον τὴν ἑρμηνείαν των. Ὁ Σέρβιος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναφέρει μίαν εἴδησιν Ἀσκωνίου τοῦ Παιδιανοῦ, καθ' ἣν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος [1]), ὁ καλούμενος Γάϊος Ἀσινίος Γάλλος, εἶχεν εἴπῃ πρὸς τὸν Ἀσκώνιον, ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ παιδίιον, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ ὁ Βιργίλιος, ταύτην δὲ τὴν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος ἀποδέχεται καὶ ὁ Σουητώνιος. Πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη ὁ Γάλλος, δὲν γινώσκομεν, ἐπειδὴ ὅμως ἦρξε τὴν ὕπατον ἀρχὴν κατὰ τὸ ἔτος ἀπὸ Ῥώμης 746, ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἐγεννήθη κατὰ τὸ 714 (π. Χ. 40), λαμβανομένης πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς ἡλικίας, ἣν κατὰ νόμον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὁ μεταπορευόμενος τὴν ὑπατείαν. Ἄλλως δὲ πῶς θὰ διετείνετο ὅτι εἰς ἑαυτὸν ἀφορᾷ ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἂν δὲν εἶχε γεννηθῇ κατὰ τὸ ἔτος τῆς ὑπατείας τοῦ πατρός του, ἤτοι τὸ 714, ὅτε καὶ ἐποιήθη ἡ τετάρτη ἐκλογή; Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Γάλλος ἔπασχεν ὑπὸ μεγαλομανίας, ἣν δὲν ἴσχυσε νὰ κορέσῃ οὐδ' αὐτὴ ἡ ὑπατεία, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν καὶ ἀσφαλῆ πίστιν εἰς ὅ,τι ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀσκώνιον διότι οὐδόλως ἀπίθανον ἐξ ἁπλῆς μεγαλαυχίας νὰ διετείνετο ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ὑμνηθὲν παιδίον. Ἔπειτα, οὐδαμοῦ τοῦ ποιήματος ἀναφέρεται ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων ὡς πατὴρ τοῦ θαυμασίου ἐκείνου τέκνου. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον καὶ τοῦτο ἀκόμη, νὰ διεδόθη δηλαδὴ ἡ φήμη ἐκείνη ὑπὸ ἀνθρώπων, οἵτινες ὁρμώμενοι ἐκ διαφόρων λόγων καὶ ἐλατηρίων, ἐξ ἁπλῆς ἀστειότητος ἢ ἐκ φιλοφροσύνης ἢ καὶ ἐκ τυφλῆς δεισιδαιμονίας, εἶχον τῷ ὄντι χαιρετίσῃ τὸν νεογέννητον υἱὸν τοῦ Πωλλίωνος ὡς τὸ τέκνον τῆς ἐπαγγελίας. Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν ταῖς κεφαλαῖς πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐπικράτει ἀόριστος τις πόθος πρὸς κρείττονα βίον, πρὸς αἰῶνα γαλήνης καὶ ἡσυχίας, αἴσθημά τι ὅτι κατέρρεεν ὀσημέραι ὁ παλαιὸς καὶ καταπεπονημένος κόσμος καὶ ὅτι ὀσονούπω ἔμελλε νὰ ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα τοῦ ἀνακαινισμοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Ὁ κομήτης ὁ ἐπιφανεὶς κατὰ τὸν θάνατον τοῦ

[1]) Σημειοῦμεν ἐδῶ ὅτι ἀντὶ τῶν γραφῶν Π ο λ λ ί ω ν καὶ Π ω λ ί ω ν, αἵτινες φέρονται ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν συγγραφέων, προετιμήσαμεν καὶ συνήθως μεταχειριζόμεθα τὴν γραφὴν Π ω λ λ ί ω ν, ἥτις εἶναι ἡ σ τ α θ ε ρ ὰ γραφὴ τῶν ἐπιγραφῶν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καίσαρος ἀπεσήμαινε, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἱεροσκόπων τῆς Τυρρηνίας, τὴν ἔναρξιν τοῦ δεκάτου σαίκλου, ἤτοι ἑτέρου αἰῶνος ἢ περιόδου μεταβολήν [1]), τὴν ὁποίαν ἐπὶ τὸ εὐδαιμονέστερον μεταβολὴν εἶχε προείπῃ καὶ ἡ Κυμαία Σίβυλλα. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰς ἑρμηνείας καὶ τὰς προρρήσεις ταύτας ἔταξε καὶ ὁ ποιητὴς τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου βίου τοῦ κόσμου εἰς τὸ ἔτος 714. Ἡ ἐν Βρεντεσίῳ εἰρήνη ἡ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ τοῦ Ἀντωνίου τῇ μεσολαβήσει καὶ ἄλλων ἀνδρῶν, ἀλλὰ μάλιστα τοῦ Πωλλίωνος, παρεῖχεν ὡσαύτως πᾶσαν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἡσύχαζεν εἰς τὸ ἑξῆς ὁ κόσμος καὶ θὰ διῆγε βίον εἰρηνικὸν καὶ ἀκίνδυνον. Μεταξὺ δὲ τοῦ πλήθους τῶν χρησμολογιῶν καὶ τῶν προρρήσεων, αἵτινες ἐφέροντο τότε ἀνὰ τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχε καὶ προφητεία τις προλέγουσα ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο θὰ ἐγεννᾶτο θεογεννές τι παιδίον ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Ῥωμύλου καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ παιδίου ἐκείνου θὰ ἀφωρμᾶτο ἡ νέα τοῦ κόσμου ἐποχή. Ἐκ τοιαύτης δέ τινος προφητείας ἔλαβεν ἴσως τὸ ἐνδόσιμον ὁ Βιργίλιος νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν μεγάθυμον φίλον του, τὸν Ἀσίνιον, τὴν τιμήν, ἣν ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιήματος. Ἀλλὰ τὸ ποίημα λέγει, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον θὰ ἐπέλθῃ ἡ καθολικὴ εἰρήνευσις τοῦ κόσμου καὶ ὅτι μέχρις οὗ ἀνδρωθῇ τὸ παιδίον, θὰ ὑπάρχωσιν ἀκόμη τὰ ἴχνη τῆς προτέρας κακοδαιμονίας καὶ θὰ πολεμῶσιν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους. Τῷ ὄντι· ὑπῆρχεν ἀκόμη ἔνοπλος ὁ ἐχθρὸς τοῦ Ὀκταβιανοῦ Σέξτος Πομπήϊος, ὑπελείπετο δὲ ἀναποφεύκτως ἔσχατος περὶ ἐπικρατήσεως ἀγών, μόνον δὲ ἀφ' οὗ ἤθελε καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ἀγὼν ὁριστικῶς καὶ ἀποφασιστικῶς κριθῇ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ὁ κόσμος ἀδιατάρακτον πλέον καὶ διαρκῆ τὴν εἰρήνην. Τότε θὰ εἶχε πλέον ἀνδρωθῇ ἡ γενεὰ τοῦ ἔτους τῆς ὑπατείας τοῦ Πωλλίωνος.

[1]) Περὶ τῶν διαφόρων γενῶν ἢ αἰώνων ἐν τῷ βίῳ τοῦ κόσμου κατὰ τὰς δοξασίας τῶν Τυρρηνῶν ἰδ. Πλούταρχ. ὁ Σύλλα κφ. 7. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὡς πρὸς τὴν στιχουργίαν τοῦ ποιήματος παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐπικράτησις τῆς πενθημιμεροῦς τομῆς εἴτε μόνης εἴτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἑφθημιμερῆ, ἐν παντελεῖ δὲ ἐλλείψει τῆς βουκολικῆς, προσδίδει εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἡρωϊκὸν μᾶλλον ἢ βουκολικὸν χαρακτῆρα. Τὸ δὲ ὕφος ἔχει καὶ δύναμιν καὶ ἔξαρσιν πολλήν. Ἀλλὰ καίπερ μετεωριζόμενος ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπισκόπησιν καὶ προφητεύων τὴν μέλλουσαν τῆς οἰκουμένης μετακόσμησιν, δὲν ἀπαξιοῖ νὰ ἀναφέρῃ ἐν τῷ ποιήματι μεταξὺ τῶν ἄλλων σημείων τῆς μελλούσης ἠθικῆς εὐδαιμονίας, καὶ τὰ ταπεινότερα γνωρίσματα ἐκεῖνα τῆς ἐκ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου εὐτυχίας, ἅτινα ἐνδομύχως πάντοτε ἐκ φύσεως ἠγάπα, τὰ ἄνθη δηλαδὴ καὶ τὰ σπαρτά, ἅτινα παράγει ἡ ζείδωρος ἄρουρα, τοὺς ὑπὸ τοῦ γάλακτος σπαργῶντας μαστοὺς τῶν αἰγῶν, τὰ μαλλωτὰ πρόβατα, τὸ ἀπὸ τῶν δρυῶν στάζον μέλι. Χαριέντως δὲ ἐν τῷ τέλει τοῦ ποιήματος ὑποτυπώνει καὶ τὸ πρὸς τὸ παιδίον γλυκὺ μειδίαμα τῆς μητρός, δι' οὗ ἐκεῖνο θὰ μάθῃ νὰ τὴν ἀναγνωρίζῃ.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον θέρος (715 ἀ. Ῥ. 39 π. Χ.) ἐπανῆλθεν ὁ Βιργίλιος εἰς τὴν Θεοκρίτειον μίμησιν, ποιῶν τὴν ὀγδόην Ἐκλογὴν πρὸς τιμὴν πάλιν τοῦ Πωλλίωνος, ὅστις ἠσμένιζεν εἰς τὸ βουκολικὸν τῆς ποιήσεως γένος. Προσφωνεῖ λοιπὸν τὴν Ἐκλογὴν ταύτην πρὸς τὸν Πωλλίωνα, ὅστις εἶχεν ἄρτι κατανικήσῃ τοὺς ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ Παρθίνους καὶ ἔμελλεν ἐν Ῥώμῃ νὰ θριαμβεύσῃ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ 25 ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 39 π. Χ. Μετὰ δὲ τὴν εἰς τὸν Ἀσίνιον προσφώνησιν (ἔνθα ὅμως δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα) περιγράφεται ἀγὼν ποιητικὸς μεταξὺ δύο ποιμένων τοῦ Δάμωνος καὶ τοῦ Ἀλφεσιβοίου, ὑπὸ τὸν τύπον ἀμοιβαίου ᾄσματος. Καὶ ὁ μὲν Δάμων ψάλλει τὸν ἀπελπισμὸν ἑνὸς ποιμένος, ὃν καταφρονεῖ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπωμένη γυνή, ἥτις καὶ νυμφεύεται ἄλλον ἄνδρα, ὁ δὲ Ἀλφεσίβοιος περιγράφει τὰ μαγικὰ τεχνάσματα, δι' ὧν μία γυνὴ προσελκύει πάλιν πρὸς ἑαυτὴν τὸν ἄπιστον Δάφνιν, ὅθεν καὶ ὅλον τὸ ποίημα ὀνομάζεται συνήθως Φαρμακεύτρια. Ἀμφό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τερα δὲ τὰ ᾄσματα ἔχουσι σκοτεινὸν τὸν χρωματισμόν· εἶναι νυκτῳδίαι. Ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, μεστὸν ἀπελπισίας καὶ τραγικοῦ πάθους περατοῦται διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ὁ δύσερως ἀνὴρ θὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ θὰ πνιγῇ, τὸ δεύτερον ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ ἐπαναγάγῃ πρὸς τὴν ἐρῶσαν μάγισσαν τὸν ἠγαπημένον ἄνδρα. Εἶναι δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο ᾆσμα, τὸ τῆς Φαρμακευτρίας, κατὰ τὸ πλεῖστον μετάφρασις τῶν Φαρμακευτριῶν τοῦ Θεοκρίτου, ἤτοι τοῦ δευτέρου εἰδυλλίου, ἀλλ' ἡ περιγραφὴ τῆς κυρίως μαγικῆς ἐνεργείας εἶναι μόνον ἀπομίμησις καὶ ὄχι πιστὴ μετάφρασις, διότι μετέβαλεν ὁ Βιργίλιος τὸ σχετικὸν μέρος τοῦ Θεοκριτείου ποιήματος, τὸ μὲν προσθέτων, τὸ δὲ ἀφαιρῶν ὡρισμένα χαρακτηρίσματα. Παρελείφθη λόγου χάριν ἐν τῷ λατινικῷ ποιήματι ἡ σκηνογραφία ἐκείνη τῆς σεληνοφώτου νυκτός, ἣν ἔχει ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑλληνικοῦ ὁ Θεόκριτος (Ἀλλὰ σελάνα φαῖνε καλὸν κτλ.), ὡσαύτως δὲ παρελείφθη καὶ τὸ κάλλιστον καὶ συγκινητικὸν ἐκεῖνο μέρος τοῦ πρωτοτύπου εἰδυλλίου, ἔνθα ἡ Σιμαίθα ἐξιστορεῖ τὸ πῶς κατὰ πρῶτον ἐγνώρισε τὸν Δέλφιν καὶ θαυμασίως περιγράφει τὸ ἐρωτικόν της πάθημα (στχ. 63 ἐξ.). Τοῦτο τὸ μέρος ἀποκόψας ὁ Βιργίλιος, ἀπέκοψεν αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ ποιήματος. Ἀλλὰ τὴν παράλειψιν ταύτην ἀντεστάθμισεν ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς διασκευάσας κατὰ ἴδιον τρόπον τὸ τέλος τοῦ εἰδυλλίου· ἐν τῷ λατινικῷ δηλ. ποιήματι ἀπροσδοκήτως τρέπονται ἐπὶ τὸ αἰσιώτερον τὰ σημεῖα, ὁ Δάφνις ἐπανέρχεται αἴφνης πρὸς τὴν περιμένουσαν αὐτὸν ἐρωμένην καὶ ἡ ὅλη σκηνή, δι' ἧς περατοῦται τὸ ᾆσμα, προσλαμβάνει δραματικὸν χαρακτῆρα ἀξιόλογον. Ἐλευθερωτέρα εἶναι καὶ ἡ πραγματεία τοῦ ἐρωτικοῦ θρήνου ἐν τῷ προτέρῳ ᾄσματι, τῷ τοῦ Δάμωνος. Καὶ ἐδανείσθη μὲν καὶ ἐν τούτῳ ὁ Βιργίλιος τὰς ἐννοίας τινῶν στροφῶν ἀπὸ διαφόρων τοῦ Θεοκρίτου εἰδυλλίων, ἀλλ' ὅμως ἐγκατέμιξε καί τινας λεπτομερείας ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων, οἷον λ. χ. τὸ ῥάντισμα διὰ καρυδίων κατὰ τὴν γαμήλιον πομπὴν (στχ. 30).

Ἐλπίζει δὲ ὁ ποιητὴς ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ δυνηθῇ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἰδιαιτέρως νὰ ὑμνήσῃ τὸν Πωλλίωνα καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ, ὅπερ ἴσως ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς ὁ Ἀσίνιος. Ὁ δὲ πόθος τοῦ Βιργιλίου δὲν ἦτο νὰ ὑμνήσῃ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τοῦ Πωλλίωνος, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὰ εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα καὶ τὰ τραγικὰ αὐτοῦ ποιήματα, ἀντάξια τῆς Μούσης τοῦ Σοφοκλέους. Καὶ τὸν Βᾶρον εἶχεν ὑποσχεθῇ ὅτι ἔμελλέ ποτε νὰ ὑμνήσῃ (Ἐκλ. 9, 29), ἀλλ' ἐν τῇ ἕκτῃ Ἐκλογῇ, τῇ γραφείσῃ καὶ αὐτῇ πρὸς τιμὴν τοῦ Βάρου, ὁμολογεῖ ὅτι ἐν ᾧ ἐπεχείρησε νὰ ψάλῃ βασιλεῖς καὶ μάχας, ἤτοι νὰ γράψῃ ἐπικὸν ποίημα, τὸν ἀπέτρεψεν ὁ Κύνθιος Ἀπόλλων καὶ λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὠτίου τὸν ἐκέλευσε νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὸ βουκολικὸν γένος, ὅπερ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ διάθεσιν (στχ. 3 ἑξ.). Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος ὁ Βᾶρος ἱκανῶς ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου διὰ τοῦ ποιμενικοῦ, ὅπερ ἔχει ὡς ἐπιγραφὴν τὸ ὄνομά του. Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ, τῇ ἕκτῃ δηλαδὴ Ἐκλογῇ, μετὰ τὴν προσφώνησιν πρὸς τὸν Βᾶρον, ἀκολουθεῖ καὶ ἓν μέρος ὡσαύτως εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενον, διότι χαριέντως ὑπενθυμίζει ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν παλαιὸν φίλον καὶ συμμαθητήν του τὰ φιλοσοφικὰ διδάγματα, ἅτινα ἀμφότεροι ἐδιδάχθησαν παρὰ τοῦ Σείρωνος, ἀλληγορικῶς παριστανομένου ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Σειληνοῦ.

Ὁ Σειληνός, οὗτινος ἐφημίζετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἡ βαθυγνωμοσύνη καὶ ἡ εὐτραπελία, δὲν ἠγάπα μόνον τὸν οἶνον, ἀλλὰ κατεῖχε καὶ μαντικὴν δύναμιν τοιαύτην, ὥστε εὐκολώτατα διεσκόπει τὰ μυστήρια τῆς τε δημιουργίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Κατά τινα παλαιότατον μῦθον ἐνέτυχε πρὸς τὸν Σειληνὸν μεθύοντα ὁ γνωστὸς ἐκεῖνος Μίδας ὁ βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, ὅστις εἶχε μὲν πλοῦτον πολύν, ἀλλὰ καὶ ὦτα ὄνου. Μεταξὺ δὲ ἄλλων εἶπε πρὸς τὸν Μίδαν ὁ Σειληνὸς καὶ ἐκείνην τὴν τόσον ἀρεστὴν εἰς τοὺς παλαιοὺς γνώμην, ὅτι ἄριστον μὲν θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐγεννᾶτο ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' οὗ ὅμως γεννᾶται ἄριστον εἶναι ὅσον τάχιστα νὰ ἀποθνήσκῃ. Ὁ ἱστορικὸς Θεόπομπος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν Φιλιππικῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ παρεκβατικῶς ἐγκαταμιγνύει εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ πολλὰς θαυμα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στὰς διηγήσεις, ἀποδίδει εἰς τὸν Σειληνὸν καὶ ἕνα ἀλληγορικὸν καὶ ἠθικὸν περὶ τοῦ κόσμου μῦθον, καθ' ὃν ἡ μὲν Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία καὶ ἡ Λιβύη εἶναι νῆσοι, ἃς κύκλῳ περιβρέχει ὁ Ὠκεανός, ἤπειρος δὲ εἶναι μόνον ἐκείνη, ἥτις κεῖται ἔξω τούτου τοῦ κόσμου καὶ αὕτη ἡ ἤπειρος εἶναι μακαρία χώρα. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἀνέπτυξε καὶ πρὸς τὸν Μίδαν ὁ φαντασιοκόπος Σειληνός [1]). Ὁ Βιργίλιος ἐτοποθέτησεν ὅμως τὸν Σειληνόν του ὄχι ἐν τῇ Φρυγίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τῆς μαγείας ἤτοι τῇ Θεσσαλίᾳ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ κατοικητηρίου τῶν θεῶν, ἥτις εἶναι ἡ συνήθης σκηνοτοπία τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Ἐκεῖ λοιπόν, καθ' ἃ διηγεῖται μεθ' ἱλαρότητος ὁ ποιητής, δύο ποιμενίσκοι συνήντησαν τὸν γέροντα Σειληνὸν κοιμώμενον ἐντὸς σπηλαίου καὶ ἔχοντα, ὅπως συνήθως, τὰς φλέβας ἐξῳδημένας ὑπὸ τῆς κραιπάλης τῆς προτεραίας. Οἱ στέφανοι τῶν ἀνθέων εἶχον καταπέσῃ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς του καὶ ἔκειντο χαμαί. Διὰ τῶν ἀνθέων τούτων πλέκουσιν ἁλύσεις οἱ ποιμενίσκοι καὶ δένουσι δι' αὐτῶν τὸν γέροντα, ἡ δὲ καλλίστη τῶν Ναϊάδων, ἡ πανοῦργος Αἴγλη, χρίει χλευαστικῶς τὸ μέτωπον αὐτοῦ καὶ τοὺς κροτάφους δι' αἱμοχρόων συκαμίνων. Ἐξεγείρεται τότε ἐκ τοῦ ὕπνου ὁ Σειληνός, ὁ πολλάκις ἀλλοτε ἐξαπατήσας αὐτοὺς δίδων μὲν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ψάλῃ μὴ τηρῶν δὲ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ γελᾷ βλέπων ἑαυτὸν δεδεμένον διὰ τῶν ἰδίων του στεφάνων. Ἐπιτυγχάνει δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθίνων δεσμῶν ἀπαλλαγήν του ψάλλων πρὸς τοὺς παῖδας ἓν ᾆσμα κοσμογονικὸν καὶ μυθολογικόν, ὅπερ συνεκίνησε καὶ αὐτὴν τὴν ἄλογον καὶ ἄψυχον φύσιν· οἱ φαῦνοι καὶ τὰ θηρία ἐσκίρτων ἐν ῥυθμῷ ὁλόγυρά του καὶ αἱ ἀκίνητοι δρύες ἔσειον τὰς πυκνοφύλλους κορυφάς των. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ὑπενθυμίζει τὸ ποίημα τοῦ Λουκρητίου, διότι μετ' ἀναμίξεως πολλῶν μύθων περιέχει τὴν Ἐπικούρειον φιλοσο-

[1]) Τὴν διήγησιν τοῦ Θεοπόμπου διεσωσεν ἡμῖν ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικίλ. Ἱστορ. 3, 18 Τὴν δὲ γνώμην τοῦ Σειληνοῦ περὶ τοῦ ὅτι τὸ ἄριστον πρᾶγμα εἶναι ὁ θάνατος ἀναφέρει ὁ Κικέρ. Τουσκουλ. 1, 48, 115. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φίαν, ἣν ἐδίδασκεν ὁ Σείρων περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, περὶ τῶν δασῶν καὶ τῶν θηρίων, περὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν παραχθέντων ἐκ τῶν λίθων τῆς Πύρρας, περὶ τοῦ ἐπὶ Κρόνου βίου, περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Διός, καὶ περὶ τοῦ Προμηθέως τοῦ δωροφορήσαντος τὸ πῦρ εἰς τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον. Διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Διὸς περατοῦται ἡ ὅλη κοσμογονία καὶ θεογονία, πᾶσα δὲ ἡ προϊστορικὴ περίοδος μέχρι τοῦ σημείου, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ ἡμέρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἱονεὶ σχεδιαγραφεῖται διὰ μεγάλων γραμμῶν. Μετὰ τῶν πρώτων ἐπιχειρήσεων τῶν ἡρώων ἄρχονται καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν. Κατὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἡνωμένοι τῆς Ἑλλάδος οἱ ἥρωες ἐξεστράτευσαν ἐκτὸς τῆς πατρίδος, ἡρπάγη ὑπὸ τῶν νυμφῶν ὁ Ὕλας. Ἐν Κρήτῃ ἔρως ἀφύσικος καὶ ἀνόσιος πρὸς ἕνα ταῦρον καταλαμβάνει τὴν Πασιφάην, τοῦ Μίνωος τὴν θυγατέρα. Ἀμφότεροι οἱ μῦθοι οὗτοι, ὅπως καὶ ὁ ἐπίσης ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι παρεμβεβλημένος μῦθος τῶν εἰς δαμάλεις μεταμορφωθεισῶν θυγατέρων τοῦ Προίτου, ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύκλον τῶν μυθολογικῶν ὑποθέσεων τῶν ἀρεστῶν εἰς τὴν βουκολικὴν ποίησιν. Ὅπως δὲ ὁ Ὕλας ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸν μὴ ἀναφερόμενον Ἡρακλέα, οὕτω καὶ ἡ Πασιφάη τὸν Θησέα τὸν νικητὴν τοῦ Μινωταύρου. Ἴσως μάλιστα ὁ ποιητὴς διὰ τῆς παραθέσεως τῶν δύο μύθων, τοῦ Ὕλα καὶ τῆς Πασιφάης, εἶχε καὶ αὐτὸς κατὰ νοῦν τὸν σεσιγημένον τοῦτον ὑπαινιγμὸν εἰς τοὺς δύο μεγάλους ἥρωας τοὺς ἀπαλλάξαντας ἀπὸ τοσούτων δεινῶν τὴν ἀνθρωπότητα. Εἰς τὸν ἀγρόβιον ποιητὴν γνωστὸς ἦτο βεβαίως καὶ καὶ ὁ κατόπιν ἁπλῶς ὑποδηλούμενος ἀρκαδικὸς μῦθος τῆς Ἀταλάντης, ἧς ἀποσιωπᾷ τὸ ὄνομα, καθὼς ἐπίσης γνωστὴ θὰ ἦτο καὶ ἡ μεταμόρφωσις, ἣν κατὰ τὸν μῦθαν ὑπέστησαν αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φαέθοντος, διότι καὶ ἐκείνη εἶναι ἀγροτικῆς φύσεως. Οὐδεμία ἐσωτερικὴ σχέσις φαίνεται ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων μύθων, καθὼς οὐδὲ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προηγουμένων, μάταιον δὲν θὰ ἦτο καὶ νὰ ζητηθῇ τοιαύτη σχέσις, ἀφ' οὗ βλέπομεν ὅτι ὁ ποιητὴ εὐθὺς

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετὰ τὸν μῦθον τῶν ἀδελφῶν τοῦ Φαέθοντος ἀφίνει τοὺς μυθικοὺς χρόνους καὶ μεταπηδᾷ αἰφνιδίως εἰς τὸ παρόν. Ψάλλει δ' εὐθὺς ἀμέσως πῶς ὁ ποιητὴς Κορνήλιος Γάλλος, ὁ φίλος δηλαδὴ τοῦ Βιργιλίου, ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε ἐπλανᾶτο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Περμησσοῦ ἤτοι παρὰ τοὺς πρόποδας μόνον τοῦ Ἑλικῶνος, ὡδηγήθη ἔπειτα ὑπὸ μιᾶς ἐκ τῶν Μουσῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ θείου ὄρους, πῶς ἅπας ὁ περὶ τὸν Ἀπόλλωνα χωρὸς τῶν Μουσῶν ἀνέστη, ὅπως ὑποδεχθῇ τὸν προσερχόμενον ποιητήν, καὶ πῶς ὁ Λίνος, ὁ προμοίρως ἁρπαγεὶς ἀπὸ τοῦ βίου θεῖος διδάσκαλος τῆς ᾠδῆς, ὁ καθ' Ἡσίοδον πεφιλημένος υἱὸς τῆς Οὐρανίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἐπ' ὀνόματι τῶν Μουσῶν τοὺς καλάμους, οὓς ἐκεῖναι εἶχον ἄλλοτέ ποτε δώσῃ πρὸς τὸν Ἀσκραῖον γέροντα, ἤτοι τὸν Ἡσίοδον, τὸν πατέρα τῆς Βοιωτικῆς ποιήσεως, καὶ δὴ καὶ τῆς βουκολικῆς, καὶ δι' ὧν ὁ Γάλλος ὕμνησε τὸ τερπνότατον ἄλσος τῆς ἐν Μυσίᾳ Γρυνείας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν Ἀπόλλωνος καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον. Ἐνταῦθα ἔγινέ ποτε καὶ ὁ ἀγὼν τῆς μαντικῆς μεταξὺ τοῦ ἐκ τῆς Τροίας ἐπανερχομένου Κάλχαντος καὶ Μόψου, τοῦ υἱοῦ τῆς Μαντοῦς τῆς θυγατρὸς τοῦ Τειρεσίου, τὸν ὁποῖον ἀγῶνα περιέγραφεν ὁ Ἡσίοδος ἔν τινι τῶν ἀπολεσθέντων ποιημάτων [1]). Ὁ Κάλχας ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μόψου ἀπέθανε διὰ τὴν λύπην. Κατὰ μίμησιν δὲ τοῦ Ἡσιόδου ἔψαλε τὸν μεταξὺ Κάλχαντος καὶ Μόψου Ἀγῶνα καὶ Εὐφορίων ὁ Χαλκιδεύς [2]), τοῦτο δὲ τοῦ Εὐφορίωνος τὸ ποίημα μετήνεγκεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὁ Γάλλος. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Γάλλος ἀνακηρύσσεται ποιητὴς ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, ὑπενθυμίζει τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου ἐν ἀρχῇ τῆς Θεογονίας (στχ. 22 ἑξ.) περὶ ἑαυτοῦ λεγόμενα. Ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνομεν, ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι μῦθοι, οὓς ᾄδει ὁ Σειληνός, ὁ τοῦ Δευκαλίω-

[1]) Τὸν Ἀγῶνα περιέγραφεν ὁ Ἡσίοδος ἐν τῇ Μελαμποδείᾳ. Ἰδ. τὰ ἀποσπάσματα τῆς Ἡσιόδου ἐν τῇ ἐκδ. Σίττλ (τῆς Ζωγραφ. Βιβλιοθ.) σ. 612. Περὶ τοῦ πράγματος ἰδ. καὶ Στράβ. ΙΔ' σ. 642.

[2]) Ἐν τῷ πέμπτῳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα βιβλίῳ τῶν Χιλιάδων, ἔνθα ὁ Εὐφορίων διελάμβανε περὶ χρησμῶν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος δηλαδὴ καὶ τῆς Πύρρας, τοῦ Προμηθέως, τοῦ Ὕλα καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν, τοῦ Θησέως καὶ τοῦ Μίνωος, τῆς Ἀταλάντης καὶ τῶν Ἡλιάδων, προέρχονται καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ Ἡσιόδου καὶ δὴ κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ Γυναικῶν Καταλόγου. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ὁ Εὐφορίων ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων καὶ ποίημα, ὅπερ ἐπεγράφετο Ἡσίοδος, δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Εὐφορίων ἐν τῷ ἐγκωμιαστικῷ ἐκείνῳ τοῦ παλαιοῦ ἀοιδοῦ ἔπει διελάμβανε καὶ περὶ τῶν ῥηθέντων μύθων. Εἶχε δὲ ἤδη μεταφράση ὁ Γάλλος τὸν Ἡσίοδον τοῦ Εὐφορίωνος εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἢ τοὐλάχιστον προετίθετο νὰ μεταφράση αὐτόν, ὅτε ἐποίει ὁ Βιργίλιος τὴν ἕκτην Ἐκλογήν. Δὲν εἶναι δὲ πάλιν ἀπίθανον ὅτι καὶ τοὺς δύο ἄλλους μύθους, τὸν τῆς Σκύλλης τῆς θυγατρὸς τοῦ Νίσου καὶ τὸν τῆς Φιλομήλας, οὓς διὰ τετραστίχων στροφῶν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος ὡς ψαλέντας ὑπὸ τοῦ Σειληνοῦ, ὅτι, λέγομεν, καὶ τοὺς δύο τούτους μύθους (οἵτινες εἶναι ὡσαύτως μῦθοι μεταμορφώσεων) ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου ἐπίσης παραλαβὼν εἶχε πραγματευθῇ ὁ Γάλλος, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ ποιήματι ἢ ἄλλῳ ποιητικῷ κύκλῳ καὶ ὄχι ἐν ἐκείνῳ, ἐν ᾧ διέλαβε τὰ περὶ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων. Τῆς Φιλομήλας τοὐλάχιστον τὰ πάθη καθὼς καὶ τὰ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς εἶναι μεμαρτυρημένον ὅτι εἶχε πραγματευθῇ ὁ Ἡσίοδος. Ἂν δὲ ὀρθῶς ἔχῃ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις, τότε πρέπει εἰς τὸν Γάλλον νὰ ἀποδοθῇ καὶ ὁ συμφυρμός, εἴτε ἡ ἀνάμιξις δύο διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ περὶ Σκύλλης μύθου, ἡ ὑπάρχουσα ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Βιργιλίου [1]) τῆς Ὁμηρικῆς δηλαδὴ παραδόσεως, ἣν καὶ ὁ Ἡσίοδος ἠκολούθησεν ἐν ταῖς μεγάλαις Ἠοίαις, καθ' ἣν ἡ Σκύλλα εἶναι θαλάσσιον τέρας ὅπως καὶ ἡ Χάρυβδις, καὶ τῆς τοῦ Παρθενίου (ἐν ταῖς Μεταφορφώσεσι), καθ'

[1]) Σημειωτέον ὅτι ἀντὶ τῆς κοινῆς εἰς πάντας τοὺς κώδικας γραφῆς aut Scyllam Nisi quam fama secuta est κτλ., ὁ Pragensis ἔχει· aut Scyllam Nisi AVT quam. Τότε δὲ διαστέλλονται ἀκριβῶς ἀπ' ἀλλήλων οἱ δύο μῦθοι, τῆς παλαιοτέρας Σκύλλης καὶ τῆς νεωτέρας. Ἰδ. Waltz ἔκδ. τῶν Βουκολικῶν ἐν Παρισίοις 1893 (Colin), ὑπόμν. εἰς Ἐκλ. 6, 74 σελ. 49. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἦν ἡ Σκύλλα ἦτο θυγάτηρ τοῦ Νίσου, οὗτινος ἀπέκοψε προδοτικῶς τὴν χρυσῆν τρίχα χάριν τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς Μίνωος, ὅστις πολεμῶν πρὸς τὸν Νῖσον ἐπολιόρκει τὰ Μέγαρα. Ἡ νεωτέρα παραλλαγὴ τοῦ μύθου εἶναι γνωστὴ καὶ ἐκ τοῦ εἰς τὸν Βιργίλιον ἀποδιδομένου ποιηματίου, ὅπερ ἐπιγράφεται Ciris.

Μετὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ μύθου τῆς Φιλομήλας περατοῦται τὸ ποίημα, ἀλλ' οἱ τελευταῖοι αὐτοῦ πέντε στίχοι διεγείρουσι μίαν ἀκόμη ἀπορίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου. Ὅσα ᾄσματα, λέγει ὁ ποιητής, ἤκουσέ ποτε ὁ Εὐρώτας ψαλλόμενα ὑπὸ τοῦ Φοίβου, ὅσα ὁ ποταμὸς ἐκέλευσε τὰς παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ φυομένας δάφνας νὰ μάθωσι, ταῦτα ἔψαλε καὶ ὁ Σειληνός, ἕως οὗ ἀνέτειλεν ὑπεράνω τοῦ Ὀλύμπου ὁ Ἕσπερος καὶ ἠνάγκασε τὰ πρόβατα νὰ ἐπανέλθωσιν ἀπὸ τῆς βοσκῆς εἰς τὴν μάνδραν. Ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι ἄραγε τοῦ Ἡσιόδου ἢ τοῦ Εὐφορίωνος; Τὰ βουκολικὰ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ ὅτι εὑρέθησαν ἐν Λακεδαίμονι, κατὰ δὲ τὸν Καλλίμαχον ὁ Εὐρώτας ῥέει διὰ τῆς Λακωνικῆς, πηγάζων ἀπὸ τοῦ Ἀρκαδικοῦ ὄρους Μαινάλου καὶ ἀνακεράννυται πρὸς τὸν ποταμὸν τῆς Ἤλιδος Ἀλφειόν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ περὶ τοῦ Περμησσοῦ κάμνει λόγον ὁ Καλλίμαχος [1]. Ἤθελε τάχα ὁ Ἀλεξανδρινὸς ποιητὴς οἱονεὶ συμβολικῶς νὰ παραστήσῃ τὴν πορείαν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν βουκολικῶν μύθων; Καὶ σκοπὸς τοῦ Βιργιλίου ὑπῆρξεν ἄρά γε νὰ δείξῃ διὰ τοῦ τρόπου, δι' οὗ περατώνει τὴν ἕκτην Ἐκλογήν, ὁποία τις εἶναι ἡ γενεαλογία οὕτως εἰπεῖν τῆς ποιήσεως τοῦ Γάλλου;

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἕκτης Ἐκλογῆς ἀναφέρεται ὁ Βᾶρος. Πᾶς

[1]) Πρόδου ὑπομν. εἰς Βιργ. Ἐκλ. 6, 82 σ 24 Κ: Eurotas amnis, ut ait Callimachus, in flumina serpit per Laconum fines. Fontes agit a Maenalo, confunditur Alpheo rursusque discedit. Πρβλ. Παυσαν. 8, 44, 4 καὶ Στράβ. 7 σ. 275 — Σέρβιος εἰς Βιργ. Ἐκλ 10, 12: Callimachus Aganippen fontem esse dicit Permessi fluminis. Πρβλ. Ἡσιόδ. Θεογον. 5 καὶ Παυσαν. 9, 29, 5 (ἔνθα λέγεται Τερμησός). Τοὺς ποτ:μοὺς τούτους ἀνέφερε βεβαίως ὁ Καλλίμαχος ἐν τῷ Περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ποταμῶν συντάγματι. Βλ. τὸν Καλλίμαχον τοῦ Schneider ἐν τοῖς Ἀποσπάσμασι (τμ. δ'). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐρωτόληπτος, ὅστις ἤθελεν ἀναγνώσῃ τοῦτο τὸ ποίημα, λέγει ὁ Βιργίλιος, θὰ ἀκούσῃ τὸ δάσος νὰ ὑμνῇ τὸν Βᾶρον καὶ νὰ διηγῆται τὴν δόξαν του, διότι οὐδὲν ἄλλο ἐγκώμιον εἶναι μᾶλλον ἀρέστὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι συνέδεσε καὶ ἐν τῷ ποιήματι τὸν Βᾶρον καὶ τὸν Γάλλον ὁ Βιργίλιος, διότι πρὸς ἀμφοτέρους διέκειτο φιλικώτατα. «Δὲν ψάλλω ἀκέλευστα», λέγει ὁ ποιητής, τουτέστιν ὅ,τι γράφω περὶ τοῦ Βάρου εἶναι κατὰ κέλευσμα καὶ κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Φοίβου. Εἶχον δέ, ὡς εἴπομεν, ὅ τε Βᾶρος καὶ ὁ Γάλλος ἐπιφορτισθῇ νὰ ἐπιμεληθῶσι τὰ τῆς διανομῆς τῶν γαιῶν καὶ θὰ ἦσαν βεβαίως φίλοι πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τοῦ ἔτους 713-715 ἀ. Ῥ., ἂν καὶ μετά τινα ἔτη (πρὸ τοῦ 723 πάντως) ὁ Κορνήλιος Γάλλος ἔν τινι λόγῳ [1]) κατηγόρει τοῦ Ἀλφήνου Βάρου, ὅτι ἠδίκησε τοὺς Μαντουανούς. Ἡ διάρρηξις τῶν σχέσεων τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν εἶναι ἓν ἐκ τῶν συνήθων παραδειγμάτων, ἅτινα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ πολιτικὰ πάθη κατισχύουσιν ἐνίοτε τῆς προσωπικῆς φιλίας.

Ἡ δεκάτη Ἐκλογὴ ἐποιήθη τελευταία, περὶ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 715, π. Χ. 39. Ὅτι δὲ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἐποίησε τῷ ὄντι τελευταίαν ὁ Βιργίλιος, μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιήματος, ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖται τὴν Ἀρέθουσαν νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ἐσχάτου τούτου βουκολικοῦ συνθέματος (Extremum hunc, Arethusa, misi concede laborem). Ἀναφέρεται δὲ καὶ τοῦτο τὸ ποίημα εἰς τὸν Κορνήλιον Γάλλον, πρὸς ὃν καὶ προσφωνεῖται (κατ' αἴτησίν του μάλιστα), ἔχει δὲ καθ' ὅλου ἐρωτικὴν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ προσπαθεῖ δι' αὐτοῦ ὁ Βιργίλιος νὰ παραμυθήσῃ τὸν Γάλλον ἀτυχήσαντα ἐν τῷ πρὸς τὴν Λυκωρίδα ἔρωτι αὐτοῦ, μεταχειριζόμενος τρόπον λόγου ἄλλοτε μὲν σκωπτικώτερον ἄλλοτε δὲ περιπαθέστερον. Ἐν ᾧ ὁ ταλαίπωρος Γάλλος εὑρίσκετο εἰς τὸν πόλεμον, ἡ ἄπιστος Λυκωρὶς

1) Περὶ τούτου τοῦ λόγου (Oratio Cornelii in Alfenum) ἰδ. Meyer Oratorum Romanorum fragmenta (ἐν Ζυρίχῃ 1842) σ. 514-515 Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν ἐγκατέλιπεν ἀπαρηγόρητον καὶ ἠκολούθησεν ἄλλον ἐραστὴν (ἀνήκοντα ἴσως εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀγρίππα ἢ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὅπερ ἐπορεύετο εἰς τὴν Ἀκυτανίαν ἢ εἰς τὴν Γαλατίαν) ἀνὰ τὰς χιόνας τῶν Ἄλπεων καὶ τὰ ψύχη τοῦ Ῥήνου, ἀνὰ τὰ φρικώδη στρατόπεδα (στχ. 23 καὶ 47). Ὅπως δὲ ἐν τῷ πρώτῳ εἰδυλλίῳ τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἡ ἄψυχος ἀκόμη φύσις θρηνεῖ τοῦ Δάφνιδος τὸν θάνατον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα συμμερίζονται τοῦ Γάλλου τὴν ἐρωτικὴν συμφορὰν τὰ δένδρα καὶ τὰ ὄρη καὶ οἱ βράχοι. Περὶ τὸν πάσχοντα ποιητὴν συνέρχονται οἱ ποιμένες. Ὁ Ἀπόλλων, ὁ Σιλβανὸς καὶ ὁ Πὰν τὸν ἐρωτῶσι περὶ τοῦ πάθους καὶ περὶ τῆς ὀδύνης του, καὶ ὁ Γάλλος ἀποκρίνεται μετὰ παραφορᾶς καὶ βαρυθυμίας. Ἐπεθύμει νὰ ἦτο βοσκὸς ἢ ἀμπελουργὸς καὶ μετ' αὐτοῦ εὐδαίμονα νὰ διάγῃ τὸν ἀγροτικὸν βίον ἡ πεφιλημένη Λυκωρίς, ἐν ᾧ τώρα ἐκείνη εὑρίσκεται μακρὰν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὅπλων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πάγων τοῦ βορρᾶ. Ἵνα παρηγορήσῃ τὸν πόνον του, ποθεῖ νὰ πορευθῇ μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ διὰ τοῦ βουκολικοῦ αὐλοῦ νὰ ψάλλῃ τὰ ᾄσματα τοῦ Χαλκιδέως, νὰ κρύπτηται εἰς τὰ δάση ἀναμέσον τῶν θηρίων. Ἀλλ' εἶναι ματαία ἡ ἐλπίς του! Εἶναι ἀθεράπευτον τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον τὸν καταβιβρώσκει, διότι ὁ Ἔρως εἶναι βαρὺς θεὸς καὶ δὲν ἐξιλεώνουσιν αὐτὸν τῶν θνητῶν τὰ μαρτύρια!

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σερβίου καὶ τὰς λέξεις καὶ τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα ἀποδίδει εἰς τὸν Γάλλον, ἤντλησεν ὁ Βιργίλιος ἐξ αὐτῶν τῶν ποιημάτων τοῦ Γάλλου καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐλεγειῶν, οὕτω δὲ παραμυθεῖ τὸν φίλον του διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων. Ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ ποιήματος εὔχεται ὁ Βιργίλιος νὰ καταστήσωσιν αἱ Μοῦσαι ὅσον τὸ δυνατὸν εὐπροσδέκτους τοὺς στίχους του εἰς τὸν Γάλλον, πρὸς ὃν ἡ φιλία του αὐξάνεται ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τόσον πολύ, ὅσον καθ' ἕκαστον ἔαρ ὑψοῦται θαλερὰ ἡ παρὰ τὰ ὕδατα πεφυτευμένη κλήθρα.

Τὰ Βουκολικὰ τοῦ Βιργιλίου ἐμπνέουσιν αἱ Σικελίδες Μοῦσαι, οἱ ποιμένες αὐτοῦ καὶ αἱ ποιμενίδες ἔχουσιν ἑλληνικὰ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀνόματα, οἱ προεξέχοντες ἀοιδοὶ τῆς ἑβδόμης Ἐκλογῆς, ὁ Κορύδων καὶ ὁ Θύρσις, εἶναι Ἀρκάδες ἀμφότεροι, διότι ἡ Ἀρκαδία, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ πατρὶς τῆς ποιμενικῆς ποιήσεως. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες οἱ ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς ἀναφερόμενοι εἶναι ἑλληνικοί. Καὶ ταῦτα μὲν καθ' ὅλου. Ἀλλ' ἐν ταῖς λεπτομερείαις ὅμως αἱ λατινικαὶ ἐκλογαὶ δὲν διασῴζουσι τοὺς τοπικοὺς χρωματισμοὺς τῶν πρωτοτύπων ἑλληνικῶν εἰδυλλίων. Τὰ σύγχρονα ῥωμαϊκὰ πράγματα καὶ αἱ σκηνοτοπίαι τῆς Ἰταλίας πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως παρεμβάλλονται εἰς τὰς ἰδεώδεις παραστάσεις τοῦ βίου τῶν ποιμένων. Οἱ Ἀρκάδες ψάλλουσι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ἰταλικοῦ ποταμοῦ Μιγκίου, ὁ Λυκίδας καὶ ὁ Μοῖρις συναντῶνται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Μάντουαν (Ἐκλ. 9), ὅπου ὑποτίθεται καὶ ἡ σκηνοτοπία τῆς πρώτης Ἐκλογῆς, ὁ δὲ Τίτυρος ἐπεσκέφθη καὶ ἐγνώρισε τὴν Ῥώμην. Πρὸς δὲ τὴν φυσικὴν διάπλασιν τῆς πεδιάδος τῆς Λομβαρδίας οὔτε ὁ ἀμπελουργὸς συναρμόζεται ὁ ὑπὸ ὑψηλὴν πέτραν ψάλλων πρὸς τὰς αὔρας (Ἐκλ. 1, 56), οὔτε αἱ αἶγες αἱ μακρὰν κρεμάμεναι ἐπὶ βατώδους κρημνοῦ (Ἐκλ. 1, 76), οὔτε τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περὶ τὴν ἑσπέραν ῥίπτουσι μακροτέρας τὰς σκιάς των ἐπὶ τὴν πεδιάδα (Ἐκλ. 1, 84). Ὁ δύσερως Κορύδων τῆς δευτέρας Ἐκλογῆς κατοικεῖ ἐν τόπῳ παραλίῳ, διότι ἐγκατοπτρίζεται εἰς τὴν ἀκύμαντον θάλασσαν καὶ πείθεται ὅτι εἶναι ὡραῖος (στχ. 26), ἡ κατοικία του ὅμως δὲν εἶναι ἐν Σικελίᾳ, ὅπως ἐξάγεται ἐκ τοῦ 21 στίχου, ἔνθα λέγει μὲν ὅτι ἔχει χιλίας ἀμνάδας ἐπὶ τῶν Σικελικῶν ὀρέων, ἀλλ' ἀναφέρει τὰ Σικελικὰ ὄρη κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα ὅτι ταῦτα ἔκειντο μακρὰν ἀπὸ τοῦ τόπου, ἔνθα ὑποτίθεται λαλῶν[1]). Καὶ ἐν τῇ ἑνάτῃ δὲ Ἐκλογῇ ὁ Λυκίδας ὁμιλῶν βλέπει τὴν γαληνιαίαν θάλασσαν (στχ. 57). Πρὸς τὸ ἐρωτικὸν πάθημα τοῦ Κορνηλίου Γάλλου συμπενθεῖ ὁλόκληρος ἡ Ἀρκαδία (Ἐκλ. 10, 13 ἑξ.) καὶ ὁ Γάλλος ἀποτείνεται πρὸς Ἀρκάδας (στχ. 31 ἑξ.). Πρόβατα δὲ καὶ ποιμένες καὶ

[1]) Ἡ σκηνὴ τοῦ ἐγκατοπτρισμοῦ (Ἐκλ. 1, 26 ἑξ.) ἐποιήθη κατὰ μίμησιν ὁμοίας σκηνῆς τοῦ Θεοκρίτου (εἰδύλ. 6, 35). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεοὶ ἔρχονται αὐτοπροσώπως νὰ παραμυθήσωσιν αὐτόν, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον οἱ τόποι συμφύρονται, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὸν πρόσωπον ἐντελῶς συναναμιγνύεται πρὸς κόσμον φανταστικόν.

Ἀλλὰ παρεκτὸς ὅμως τούτων τῶν ἀνωμαλιῶν συγκεχυμένη εἶναι ἐνιαχοῦ καὶ ἡ ἠθοποιΐα τῶν ποιμένων ἤτοι ὁ προσωπικὸς αὐτῶν χαρακτηρισμός. Ὁ Τίτυρος (ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκλογῇ) παριστάνεται μὲν ὡς γέρων καὶ ἔχει λευκὴν τὴν γενειάδα (στιχ. 29), ἀλλ' ὅμως ἐξηπλωμένος ὑπὸ τὴν σκιὰν ἑνὸς δένδρου ψάλλει τὴν εὔμορφον Ἀμαρυλλίδα (στιχ. 5), πρὸς ἣν ἔχει στενὰς σχέσεις (στιχ. 30 καὶ 36). Ἐν τῇ ἑνάτῃ Ἐκλογῇ (στιχ. 10, 16, 55) ὁ Βιργίλιος ὀνομάζει ἑαυτὸν Μενάλκαν, οὐδαμοῦ ὅμως ἀλλαχοῦ τῶν βουκολικῶν ὑποδηλοῦται διὰ τοῦ ψευδωνύμου τούτου αὐτὸς ὁ ποιητής, ὅπου δὲ φέρεται τὸ ὄνομα σημαίνει ἄλλα ποιμενικὰ πρόσωπα.

Οἱ ποιμένες ἀσκοῦσι τὸ ἔργον των ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς χλόης ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων ἢ ἐν σπηλαίοις. Μεταχειρίζονται δὲ ὡς ὄργανον μουσικὸν τὸν ποιμενικὸν αὐλὸν ἤτοι τὴν σύριγγα. Καὶ συνήθως μὲν τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ ᾄδει καὶ συρίζει, ἀλλ' ἐνίοτε ἄλλος εἶναι ὁ ἀοιδὸς καὶ ἄλλος ὁ αὐλητὴς (Ἐκλ 6, 2), τότε δὲ ὁ ἀοιδὸς καλεῖται ποιητὴς (5, 45 πρβλ. 7, 25), ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὄνομα ἐννοεῖται καὶ ὁ κυρίως ποιητὴς καὶ ὁ συνθέτης τοῦ μέλους ἤτοι ὁ μελοποιός. Ὁ τοιοῦτος δὲ ποιητὴς ἐπειδὴ προορίζει τὰ δημιουργήματά του εἰς ἀνάγνωσιν, γράφει αὐτὰ ἐπὶ φλοιοῦ, τότε δὲ τὸ ποίημα μεταδίδεται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ μεταβιβάζεται τὸ γράμμα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα. Περὶ δὲ τῶν ἔργων ἑνὸς ἑκάστου τῶν ποιητῶν τούτων ὑφίσταται οἱονεί τις κοινὴ γνώμη, ἥτις ἐπαινεῖ ἢ ψέγει αὐτά, τοὺς δὲ ποιητὰς διακρίνει εἰς ἐξόχους ἢ εἰς μετρίους. Οὗτοι δὲ πάλιν ἐκτιμῶσιν ἢ ἐχθρεύουσιν ἀλλήλους καὶ ἔχουσιν εὐμενεῖς προστάτας, οὓς καὶ ἐπικαλοῦνται. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀληθὴς καλλιτεχνικὸς καὶ γραμματειακὸς βίος μεταξὺ τῶν ποιμένων, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἐν τοῖς εἰδυλλίοις τοῦ Θεοκρίτου. Ἀναφέρονται δὲ ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς ἀναμὶξ μετὰ τῶν ποιμένων καὶ γνωστὰ ἱστορικὰ πρόσωπα, οἷον ὁ Πωλλίων, ὡς φίλος τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀγροτικῆς Μούσης τοῦ Δαμοίτα καὶ ποιητὴς νέων ἀσμάτων (3, 84 ἑξ.), οἱ δύο κακοὶ ποιηταὶ Βάβιος καὶ Μαίβιος (3, 90) [1]), ὁ φθονερὸς καὶ κακόγλωσσος Κόδρος (5, 11 καὶ 7, 22. 26), οἱ γνωστοὶ ποιηταὶ Βάριος καὶ Κίννας (9, 35), ὁ μουσοφίλητος Γάλλος (6, 64 ἑξ). Οἱ δὲ ποιμένες εἶναι ἄνθρωποι ἱκανῆς μορφώσεως, ὁ Μενάλκας λ. χ. γινώσκει τὸν Ἀλεξανδρινὸν μαθηματικὸν Κόνωνα, δὲν ἀγνοεῖ δὲ καὶ τοῦ Εὐδόξου τὴν μεγάλην ἀξίαν, ἂν καὶ λησμονῇ τὸ ὄνομά του (Conon et quis fuit alter. 3, 40). Ὅτι δὲ ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς περιέχονται πολλοὶ ὑπαινιγμοί, οὓς ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι μόνον ὅσοι ἐκ τοῦ στενωτέρου κύκλου τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Βιργιλίου ἦσαν μᾶλλον εἰς τὰ τοιαῦτα ἐνήμεροι, δύνανταί τις νὰ εἰκάσῃ καθ' ὅλου μὲν ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν Θαλυσίων τοῦ Θεοκρίτου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων, οἷον ἐκ τοῦ ἀνεξηγήτου αἰνίγματος τοῦ Καιλίου (3, 105) καὶ ἐκ τοῦ ἀπροδιορίστου ἐκείνου Κόδρου, οὗ καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν καὶ περὶ τοῦ ὁποίου παντοίας εἰκασίας ἐξήνεγκον οἱ ἑρμηνευταί, ἂν καὶ ἔκαμνε περὶ αὐτοῦ λόγον καὶ ὁ ποιητὴς Βάλγιος ἐν ταῖς ἐλεγείαις. Ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν ὅμως τῶν τοιούτων ὑπαινιγμῶν ἀποδεικνύουσιν ἰδίᾳ ἡ πρώτη καὶ ἑνάτη Ἐκλογή, αἵτινες εἶναι μᾶλλον πρωτότυποι καὶ περιέχουσιν ὕλην ἀναφερομένην εἰς ἀτομικὰ ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἕκτη καὶ ἡ δεκάτη, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Γάλλου, μάλιστα δὲ τὰ περὶ τοῦ θαυμαστοῦ παιδίου καὶ τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ κόσμου λεγόμενα. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς τὸ ἀναντίρρητον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς τοῦ Βιργιλίου ὑπάρχουσι πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὑπαινίσσονται εἰς ἀγνώστους ἡμῖν σχέσεις καὶ περιστάσεις, ἔδωκεν ἀφορμὴν ἤδη ἀπὸ παλαιοῦ εἰς πολλὰς ἀλλοκότους ἀποπείρας ἀλληγορικῶν ἐξηγήσεων.

Ἐδείξαμεν ἤδη κατ' ἐπανάληψιν ἀνωτέρω ὅτι τὰ παλαιότερα μάλιστα ποιήματα ἐξαρτῶνται ἀμέσως ἐξ ἑλληνικῶν παραδειγμά-

[1] Κατὰ τοῦ Μαιβίου ἔγραψε καὶ ὁ Ὁράτιος τὸν δέκατον Ἐπῳδόν. Ἰδ. καὶ Λ. Μύλλερ Βιογραφ. Ὁρατ. μεταφρ. Σ. Κ. Σακελλαροπούλου σελ. 75. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των. Οὕτω λ. χ. τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στροφικῶν συνθεμάτων, αἱ εἰσαγωγαὶ εἰς τὴν τρίτην καὶ ἑβδόμην Ἐκλογήν, τοῦ Κορύδωνος αἱ παραστατικαὶ ἐκφράσεις, ἐλήφθησαν ἐν εἴδει ψηφοθετήματος ἐκ πέντε ἢ ἓξ εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνοις ἀκόμη τοῖς ποιήμασιν, ὧν εἶναι κατὰ πολὺ ἐλευθερωτέρα ἡ καθ' ὅλου ἔμπνευσις, αἱ λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἀπηλλαγμέναι τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοκρίτου ἐξαρτήσεως. Πᾶσαι αἱ πρὸς Γάλλον γινόμεναι συλλυπητήριοι ἐκδηλώσεις ἐν τῇ δεκάτῃ Ἐκλογῇ ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ᾄσματος τοῦ Δάφνιδος τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ εἰδυλλίῳ τοῦ Θεοκρίτου. Ἡ στροφὴ τῆς ὀγδόης Ἐκλογῆς (στχ. 37. ἑξ.), ἔνθα ὁ ἀτυχὴς ἐραστὴς ἐνθυμεῖται ποῦ κατὰ πρῶτον εἶδε τὴν ἄπιστον Νῦσαν καὶ πῶς τὴν ἠγάπησεν, εἶναι τῷ ὄντι θαυμασία: «Σὲ εἶδον, λέγει, μικρὰν ἐν τῷ κήπῳ μας συλλέγουσαν μετὰ τῆς μητρὸς ὁροσερὰ μῆλα. Σᾶς ὡδήγουν ἐγώ. Εἶχον τότε πατήσῃ εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας μου καὶ ἤδη ἠδυνάμην ἀπὸ τῆς γῆς νὰ ἐγγίζω τοὺς εὐθραύστους κλάδους τοῦ δένδρου! Καθὼς σὲ εἶδον ἐχάθην! δεινὸν πάθος ἀφῆρεσε τὸ λογικόν μου!». Τοὺς στίχους τούτους μετὰ τὸν Βολταῖρον κατ' ἐξοχὴν ἐθαύμασεν ὁ Μακώλεϋ, ὅστις θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς τοὺς χαριεστάτους τῆς λατινικῆς ποιήσεως (The finest lines in the Latin language). Καὶ ὅμως τὴν δικαίως θαυμαζομένην εἰδυλλιακὴν ταύτην σκηνὴν παρέλαβε μετά τινων μεταβολῶν σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπὸ τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδύλ. 11, 25 ἑξ.) ὁ Βιργίλιος, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ ἡ Γαλάτεια δὲν δρέπει μῆλα, ἀλλὰ ὑακίνθινα φύλλα ἐξ ὄρεος. Ὁ ἀτυχὴς Κύκλωψ ἔκτοτε δὲν χορταίνει πλέον νὰ τὴν βλέπῃ (Παύσασθαι δ' ἐσιδών του καὶ ὕστερον οὐδ' ἔτι πα νῦν ἐκ τήνω δύναμαι), ἀλλ' ἐκείνη οὐδὲν φροντίζει περὶ αὐτοῦ (Τίν δ' οὐ μέλει, οὐ μὰ Δι' οὐδέν). Ἕν τι μόνον προσέθηκεν ὁ Βιργίλιος, τὸν χαριέστατον ἐκεῖνον καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ παιδίου, ἀλλ' ἡ ἐξομολόγησις ὅμως τοῦ ἐραστοῦ ἐν τῷ τέλει τῆς στροφῆς εἶναι λεπτοτέρα παρὰ τῷ Ἕλληνι ποιητῇ ἢ παρὰ τῷ Ῥωμαίῳ [1]).

[1]) Οἱ στίχοι τοῦ Θεοκρίτου ἔχουσιν οὕτω:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πολλὴν λοιπὸν πρωτοτυπίαν εὑρέσεως ἐν τοῖς Βουκολικοῖς δὲν ἔχει ὁ Βιργίλιος οὔτε ὡς πρὸς τὸ σύνολον ἑνὸς ἑκάστου ποιήματος οὔτε ἐν ταῖς λεπτομερείαις. Σκηνογραφία καὶ πρόσωπα, τόνος καὶ χρωματισμός, ἔννοιαι καὶ εἰκόνες, ὕφος καὶ στιχουργία, τὰ πάντα ἐλήφθησαν ἀπὸ τοῦ Θεοκρίτου, ἀλλ' ἡ ἀντιγραφὴ ἔγινεν ὑπὸ ποιητοῦ, ὅστις εἶχεν ἀριστοτεχνικὴν τὴν χεῖρα καὶ ἐξαισίως λεπτὴν τὴν ἀντίληψιν. Τοῦ Βιργιλίου ἡ προσοχὴ εἰς τὰς καλλονὰς τῶν τοπίων καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν ἐκδηλοῦνται μάλιστα ὅταν δι' ὀλίγων, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶν γραμμῶν περιγράφῃ τὴν ἐπισκήπτουσαν ἑσπέραν, τὸν διπλασιασμὸν τῆς σκιᾶς τῶν ὀρέων, τὰς καπνιζούσας στέγας τῶν ἀγροτικῶν οἰκίσκων, τοὺς μετὰ τῶν ἀρότρων ἐπιστρέφοντας βόας, καὶ τὸν ἀφόρητον μεσημβρινὸν καύσωνα, ὅτε καὶ τὰ ζῷα ἀκόμη ἐπιζητοῦσι πὴν σκιὰν καὶ αὐταὶ δὲ αἱ σαῦραι καθεύδουσιν ἐν ταῖς αἱμασιαῖς.

Ὁ Βιργίλιος λοιπὸν ἐτελειοποίησε τὸ βουκολικὸν ὕφος τῶν Ἀρῶν καὶ τῆς Λυδίας τοῦ Βαλερίου Κάτωνος (τόμ. Α' σ. 460 ἑξ.) καὶ ἐντελῶς ἐπεσκίασε τὰς προσπαθείας τοῦ Κορνιφικίου καὶ

Ἠράσθην μὲν ἔγωγα τεοῖς κόρα, ἀνίκα πρᾶτον
ἤνθες ἐμᾷ σὺν ματρὶ θέλοισ' ὑακίνθινα φύλλα
ἐξ ὄρεος δρέψασθαι, ἐγὼ δ' ὁδὸν ἀγεμόνευον.
Παύσασθαι δ' ἐσιδών τυ καὶ ὕστερον οὐδ' ἔτι πᾳ νῦν
ἐκ τήνω δύναμαι· τίν δ' οὐ μέλει, οὐ μὰ Δι' οὐδέν.

οἱ δὲ τοῦ Βιργιλίου·

Saepibus in nostris parvam te roscida mala
(dux ego vester eram) vidi cum matre legentem
Alter ab undecimo tum me iam acceperat annus,
iam fragiles poteram ab terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!

Ἐξηλλήνισε δὲ τοὺς στίχους τοῦ Βιργιλίου ὁ Φίλιππος Ἰωάννου (ἐν Φιλολογ. Παρέργοις σελ. 489 τῆς δ' ἐκδ.) ὡς ἑξῆς·

Τυτθάν σ' ἀμετέρῳ σὺν ματρὶ ποκ' εἶδον ἐν ὄρχῳ
ἔνδροσα μᾶλα δρέποισαν· ἐγὼ δ' ὁδὸν ἀγεμόνευον.
Πρὸς δεκάτῳ δ' ἄρ' ἔτος βιότω τόκα δεύτερον ἄγον,
μάρπτεν τ' εὐθλάστως τόκ' ἀπ' οὔδεος ἔσθενον ὄζως·
χ' ὡς ἴδον, ὡς ὀλόμαν, ὥς μευ φρένας εἶλεν ἀλατύς. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Κόδρου. Ὁ τόνος τῆς ἀγροτικῆς του Μούσης εἶναι λεπτὸς καὶ ὑπόκωφος (deductum carmen Ἐκλ. 6, 5) ὡς ὁ γλυκὺς ἦχος τῆς ποιμενικῆς σύριγγος (tenuis arundo Ἐκλ. 6, 8). Ὁ ποιητὴς ζῇ καὶ ἀναστρέφεται ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τῆς φύσεως, παρατηρητικὸς καὶ εἰς ὀλίγα ἀρκούμενος. Οἱ αἰώνιοι νόμοι οἱ καθορίζοντες τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων καὶ τὸν ῥοῦν τῶν πηγῶν, οἱ κανονίζοντες τὴν ἄνθησιν καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων, ῥυθμίζουσιν ὡςαύτως καὶ τὸν βίον τῶν ἀγροτῶν καὶ περιορίζουσιν αὐτὸν ἐντὸς ὡρισμένου καὶ ἀμεταβλήτου κύκλου ἐντυπώσεων καὶ παραστάσεων. Αἱ εἰκόνες λάμβάνονται ἐκ τῶν ἀμέσων παρατηρημάτων καὶ ἐκ τῆς πείρας. Εἶχε δὲ τὸ πάλαι ὁρισθῇ διὰ τὰ ποιήματα ταῦτα ῥυθμική τις ἀπαγγελία μετὰ προσῳδίας μουσικοῦ ὀργάνου· τὸ ποίημα διεκρίνετο σαφῶς ἀπὸ τοῦ μέλους (Ἐκλ. 9, 45). Τῷ ὄντι δὲ φαίνεται ὅτι πολλάκις ἐπιτυχῶς ἐξετελέσθησαν ἀπὸ σκηνῆς αἱ Ἐκλογαί, ὅπως καὶ τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ εἰδύλλια, ὑπὸ ἐξόχων ἀοιδῶν. Ἐπεκράτει δὲ ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ ἡ φήμη ὅτι εἶχέ ποτε ἐγερθῇ σύσσωμον τὸ ῥωμαϊκὸν πλῆθος καταληφθὲν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ ἵνα τιμήσῃ τὸν Βιργίλιον, ὅστις παρεκάθητο μεταξὺ τῶν θεατῶν, καθ' ὃν τρόπον εἶχεν ἄλλοτε ἐγερθῇ καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου [1]). Ἡ δὲ ἐπιτυχία τῶν περιέργων τούτων παραστάσεων ἀπεδίδετο οὐχ ἧττον εἰς τὴν εὐηχίαν τῆς γλώσσης καὶ τὴν στιχουργικὴν τέχνην τοῦ ποιητοῦ, ἢ εἰς τὴν κατάλληλον τοῦ μουσουργοῦ μελοποίησιν. Ἀλλὰ συνετέλει ὅμως εἰς τὴν πρόσφορον ἀπαγγελίαν καὶ ἡ ὅλη τῶν ποιημάτων σύνθεσις, τῆς ὁποίας συνθέσεως ἡ τέχνη, κατὰ τὰς θεμελιώδεις τοὐλάχιστον αὐτῆς ἀρχάς, γίνεται ἀφ' ἑαυτῆς καταληπτὴ εἰς τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνευρίσκῃ τις αὐτὴν πάντοτε μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν. Ἀναντίρρητος λόγου χάριν εἶναι ὁ παραλληλισμὸς τῶν ἐννοιῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς ποιήμασιν, ἔνθα δύο ποιμένες διαγωνίζονται ἐν τῇ ᾠδῇ, διότι ἐκεῖ ἀμοιβαίως ἀνταποκρί-

[1]) Τακίτ. διάλογ. περὶ ῥητόρ. κφ. 13. Σ. Μ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νονται, εἴτε δίστιχοι ἢ τετράστιχοι στροφαὶ (Ἐκλ. 3 καὶ 7), εἴτε ἐκτενέστερα ᾄσματα ἰσαρίθμους ἔχοντα τοὺς στίχους (Ἐκλ. 5). Τὰ δύο μέρη τὰ πρὸς ἄλληλα ἀνταποκρινόμενα ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκλογῇ, διαιροῦνται ἕκαστον διὰ τῆς ἐπῳδῆς εἰς ἀνίσους στροφὰς (ὅπως λ. χ. ἐν τῷ ᾄσματι τῶν Μοιρῶν τοῦ Κατούλλου. Τόμ. Α' σ. 501), ἀμφότερα ὅμως ἔχουσι τὴν αὐτὴν ῥυθμικὴν διαίρεσιν, πλὴν ἐλαφρᾶς τινος παραλλαγῆς κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος. Ἀκριβέστεραι παρατηρήσεις ἄγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα (ἐπιβεβαιούμενον καὶ ὑπὸ τῶν πρωτοτύπων ποιημάτων τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἐξηγούμενον ὑπὸ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἐννοιῶν) ὅτι ἡ τάσις πρὸς τὴν στροφικὴν σύνθεσιν ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῷ μονολόγῳ καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ καὶ ἐν τῇ διηγήσει, μόνον δὲ ὅτι ἡ τάσις αὕτη δὲν κατέστη σταθερὸς καὶ ἀπαράβατος νόμος, ἀλλ' ἀναφαίνεται χαλαρώτερον ὑπὸ παντοῖα σχήματα καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μόνον, ἐφ' ὅσον προσήκει εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἐννοιῶν, παύει δέ, ὅπου διασπᾶται ἡ ἥσυχος καὶ ἡ ἁρμονικὴ αὐτῶν πορεία, ἢ ὅπου παρεισάγεται ὁ λόγος αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ διακόπτει τὸ κυρίως ᾆσμα. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῇ ὁ ἀναγνώστης, καθίστατο καταληπτὸν εἰς τὸν ἀκροατὴν τὸν ἔχοντα ἐπαρκῆ πρὸς τὰ τοιαῦτα μόρφωσιν διὰ τῆς ἐν τῇ μουσικῇ ἐκτελέσει ἐπαναλήψεως τῆς αὐτῆς μελῳδίας. Ὅπως δὲ συνέβαινεν ἐν τῇ μουσικῇ, συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ψιλῷ ποιήματι, ἀναγνωρίζεται δηλαδὴ καὶ ἐν αὐτῷ ἀκόμη ποιά τις στροφικὴ ἀνταπόδοσις διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ὡρισμένης λέξεως ἢ φράσεως ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ, διὰ τῆς ὁμοίας κατασκευῆς τῆς προτάσεως, διὰ τῆς συμφωνίας ἢ ἀντιθέσεως τῶν ἐννοιῶν, καὶ διὰ τὰς κατὰ ἴσα διαστήματα πληρεστέρας στίξεως.

Ὁ ἥσυχος καὶ γαλήνιος χαρακτὴρ τῆς βουκολικῆς ποιήσεως κατέστησεν αὐτὴν ἀρεστὴν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπιδιώκοντας τὸν κατευνασμὸν τῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ τὴν ἵδρυσιν νέας τάξεως πραγμάτων. Ἔσχον ὅμως καὶ πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ χλευαστὰς τὰ ἀγροτικὰ τοῦ Βιργιλίου ποιήματα μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ποιητῶν. Καὶ κηρύττει μὲν ὁ Ὁράτιος (Σατ. 1, 10

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

44) ὅτι «μετὰ μαλακότητος καὶ εὐτραπελίας προσένευσαν πρὸς τὸν Βιργίλιον αἱ Μοῦσαι αἱ ἀρεσκόμεναι εἰς τοὺς ἀγροὺς (molle atque facetum Vergilio annuerunt gaudentes sure Camenae)», ἀλλ' εὑρέθησαν ἐν τούτοις καὶ μοχθηροὶ κριτικοί, οἷος ἦτο ὁ Κορνιφίκιος, ὁ ὀπαδὸς τῆς παλαιᾶς σχολῆς, οἵτινες ἐχλεύαζον καὶ τὸ ὕφος καὶ τὴν φρασεολογίαν τῶν Βουκολικῶν, ἀτόπως θεωροῦντες αὐτὴν ὡς δῆθεν ἀφισταμένην τοῦ ἀκριβοῦς λατινισμοῦ, καὶ χαιρεκάκως ἐπεζήτουν νὰ καθιστῶσι γελοίους τοὺς χαριεστάτους στίχους τοῦ ποιητοῦ παρῳδοῦντες αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὸ κωμικώτερον διαστρέφοντες. Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν Βουκολικῶν παρῳδήθη ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη Ἐκλογὴ ὑπό τινος λεγομένου Νουμιτωρίου, γράψαντος Ἀντιβουκολικά, ἄγνωστον δὲ ἂν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος παρῴδησε καὶ τὴν δευτέραν. Ἄξιοι διάδοχοι τοῦ Βιργιλίου βουκολικοὶ ποιηταὶ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον δὲν ἀναφέρονται. Ὁ Ὀβίδιος (ex Ponto 4, 16) ὑποδεικνύει βουκολικόν τινα ποιητήν, ἀλλ' ὁ στίχος, ἔνθα κάμνει λόγον περὶ αὐτοῦ, εἶναι σφόδρα διεφθαρμένος [1].

Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων μελημάτων τῆς νέας τοῦ Αὐγούστου κυβερνήσεως ἦτο καὶ τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπαναστάσεων καὶ τῶν μακρῶν πολέμων ἐξαγριωθὲν ἔθνος πρὸς τὰ παραγωγικὰ ἔργα τῆς εἰρήνης, νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν κατεστραμμένην χώραν, προστατεύουσα τὰς μικρὰς ἰδιοκτησίας καὶ ὑποκαθιστῶσα αὐτὰς εἰς τὸ ἀπορροφητικὸν σύστημα τῶν ἀπεράντων συγκτήσεων, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν εὐδαίμονας τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς, ἐμπνέουσα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα. Πρὸς τοῦτο, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν παλαιὰν τῶν Ῥω-

1) Τὴν πέμπτην, ἑβδόμην καὶ ὀγδόην Ἐκλογὴν τοῦ Βιργιλίου μετέφρασεν ἐμμέτρως καὶ εἰς τὸ Θεοκρίτειον ἰδίωμα ὁ Φίλιππος Ἰωάννου ἐν τοῖς Φιλολογικοῖς Παρέργοις (ε' ἐκδ.).
Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαίων κλίσιν πρὸς τὸ ταπεινὸν μέν, ἀλλ' ἔντιμον ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ἀμπελουργοῦ, τοῦ κτηνοτρόφου, εἰς δὲ τοὺς παλαιοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἐν τοῖς πολέμοις εἶχον μάθῃ νὰ ζῶσιν ἄτακτον βίον, νὰ λαφυραγωγῶσι καὶ νὰ ἁρπάζωσι, νὰ ἐμπνεύσῃ κλίσιν πρὸς τὸν ἥρεμον καὶ οἰκογενειακὸν βίον, καὶ νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ λάβωσιν ἀνὰ χεῖρας ἀντὶ τοῦ ξίφους τὸ ἄροτρον. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ὀκταβιανὸς κατεγίνετο ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἰς ὑπόταξιν τῶν ἐκεῖ ἐπαρχιῶν, εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ ἀντιπρόσωπόν του, τὸν Μαικήναν, τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς χώρας. Ὁ Μαικήνας διεῖδεν ὅτι ὁ ἐκ Μαντούης συνετὸς εἰδυλλιογράφος ἠδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ὄργανον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν εἰρηνοποιῶν σκοπῶν του, καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον οὕτω σκεφθείς. Ἡ πρὸς τὴν φύσιν ἀγάπη τοῦ Βιργιλίου, ἡ πρακτικὴ αὐτοῦ πεῖρα, ἡ ἰδανικὴ του φιλοπατρία, καθίστων αὐτὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἱκανόν, ὥστε νὰ παρασταθῇ πρὸς τὸ ἔθνος ὡς ὁ καλλιτεχνικὸς ἱεροφάντης τῆς γεωργίας.

Καλῶν γεωπονικῶν βιβλίων δὲν ἐστεροῦντο ἀληθῶς τότε οἱ Ῥωμαῖοι. Ἤδη ἐν παλαιοτέροις χρόνοις ὁ Κάτων, ὅστις μετέδιδεν ἐμμέτρως τῆς ἰδίας πείρας τὰ διδάγματα (τόμ. Α' σ. 18) εἰς τὸν υἱόν του, ἔγραψε καὶ πεζὸν Περὶ ἀγρονομίας βιβλίον. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πρῶτον μὲν εἰσαγωγικῶς ἔχει συστατικοὺς λόγους ὑπὲρ τῆς γεωργίας. Συγκρίνων τὴν γεωργίαν πρὸς τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ τοκιστοῦ τὸ ἔργον, εὑρίσκει ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἐπαγγέλματα εἶναι μὲν μᾶλλον προσοδοφόρα τῆς γεωργίας, πάντως ὅμως εἶναι καὶ ἐπισφαλέστερα καὶ ὄχι τόσον τίμια ὅσον ἐκείνη. Ὅταν οἱ πρόγονοι ἡμῶν, λέγει, ἤθελον νὰ ἐπαινέσωσί τινα ὡς ἄνδρα χρηστόν, ἔλεγον ὅτι εἶναι ἀγαθὸς γεωργός. Τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα παράγει τοὺς ἀρίστους πολίτας καὶ τοὺς ἀνδρειοτάτους στρατιώτας. Τὰ ἐκ τῆς γεωργίας κέρδη εἶναι τίμια, ἀσφαλῆ καὶ εἰς πάντας σεβαστά. Ἔπειτα δὲ πλείστας πολυτίμους ὑποθήκας ἔχει περιλάβῃ ὁ Κάτων ἐν ταῖς ξηραῖς καὶ μονοτόνοις ὁδηγίαις, ἐν αἷς διαλαμβάνει περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τοῦ ἐπιστάτου περὶ γειτόνων,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑπηρετῶν, περὶ κατοικιδίων ζῴων καὶ περὶ σκευῶν, περὶ διατάξεως τῆς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως, περὶ ἀποθηκῶν καὶ στάβλων, περὶ διατροφῆς τῶν ζώων καὶ λιπάσματος τῶν ἀγρῶν, περὶ καρπῶν, ἀμπελουργίας καὶ ἐλαιοκομίας, περὶ ἀρτοποιΐας, περὶ οἰκιακῆς ἰατρικῆς, θεραπευτικῶν μέσων καὶ φαρμάκων, μαγικῶν τύπων καὶ συμβολαίων.

Τρία βιβλία Περὶ γεωργίας ἔγραψε καὶ ὁ Οὐάρρων κατὰ τὸ γῆράς του (717 ἀ. Ῥ. 37 π. Χ. ἦτο ὀγδοηκοντούτης), ἀρυσθεὶς τὴν ὕλην αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πλουσιωτάτης εἰδικῆς γεωπονικῆς γραμματείας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀπὸ τῆς ἐκτενοῦς συγγραφῆς τοῦ Καρχηδονίου Μάγωνος, ἥτις μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Καρχηδόνος κατὰ προσταγὴν τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Τοῦ Οὐάρρωνος τὰ Περὶ γεωργίας βιβλία μαρτυροῦσι τὴν ἀγάπην τοῦ συγγραφέως πρὸς τὴν Ἰταλικὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὰ πάτρια ἤθη καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ πραγματεύηται μετὰ χάριτος εἰς τὰ ξηρότατα τῶν θεμάτων. Παριστάνει ὁ Οὐάρρων ἐν τούτῳ τῷ συγγράμματι ὁμάδα διακεκριμένων Ῥωμαίων γαιοκτημόνων φαιδρῶς καὶ ἠρέμως διαλεγομένην περὶ γεωργικῶν ζητημάτων. Ὁμιλεῖ ἕκαστος περὶ ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς τέχνης, ὅπερ εἰδικώτερον γινώσκει. Ἕκαστον βιβλίον ἔχει οὕτως εἰπεῖν τὸ μυθιστορικὸν αὐτοῦ πλαίσιον, παρεμβάλλονται δὲ καὶ λόγοι περὶ ἀτομικῶν σχέσεων, ἀστεϊσμοί, σκώμματα, διδάγματα, ῥήσεις ἐκλεκταί, παροιμίαι κτλ. Τὸ χαρίεν ὕφος τοῦ ἐπιστημονικοῦ διαλόγου, ὅπερ τοσοῦτον ἠγάπων οἱ Ἕλληνες, λίαν ἐπιδεξίως μετήνεγκεν ὁ Οὐάρρων ἐπὶ καθαρῶς πρακτικῆς ὑποθέσεως. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ Οὐάρρων θερμῶς συνιστᾷ τὴν γεωπονίαν ὡς τὴν φυσικωτάτην καὶ ὑγιεστάτην βάσιν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Μόνον οἱ γεωργοὶ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ σεπτοῦ βασιλέως Σατούρνου. Πρὸς εὐόδωσιν ὅμως τῆς γεωργίας ἀπαιτεῖται σοβαρὰ καὶ ἐνδελεχὴς ἐργασία· οἱ γαιοκτήμονες πρέπει νὰ ἀποφεύγωσι τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀγροτικῶν ἐπαύλεων, ἥτις εἶχε φθάσῃ εἰς ὑπερβολήν. Οἱ οἰκογενειάρχαι προτι-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μῶσι νὰ κατοικῶσιν ἐν τῇ πόλει καὶ νὰ ἀπασχολῶσι τὰς χεῖράς των χειροκροτοῦντες ἐν τῷ θεάτρῳ ἢ τῷ ἱπποδρόμῳ, ἀντὶ νὰ κατεργάζωνται τὴν γῆν. Εἰσάγουσιν ἔξωθεν τὸν σῖτον καὶ τὸν οἶνον, ἐν ᾧ ἡ Ἰταλία εἶναι χώρα κατ' ἐξοχὴν εὔφορος καὶ δύναται νὰ παράγῃ κάλλιστα προϊόντα. Ἀντὶ ἀγρῶν καρποφόρων βλέπει τις μόνον βοσκὰς ἀπεράντους, τουτέστιν ὀπισθοδρόμησιν εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, ὅπερ προηγεῖται πάσης ἐκπολιτιστικῆς ἀναπτύξεως.

Συμφώνως πρὸς τὴν αὐτὴν διάθεσιν τοῦ πνεύματος καὶ σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγραφεν ὁ Οὐάρρων, ἤρχισε καὶ ὁ Βιργίλιος νὰ συντάττῃ τὰ Γεωργικά, ἅτινα ἐπεράτωσε, βραδέως καὶ ἐπιμελῶς ἐργαζόμενος κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἐν διαστήματι ἑπτὰ ἐτῶν, καθ' ἃ διδασκόμεθα ὑπὸ μάρτυρος ἀπολύτως ἀξιοπίστου, τοῦ Ἀσκωνίου. Εἶχε δὲ τὴν συνήθειαν ὁ Βιργίλιος νὰ ὑπαγορεύῃ τὴν πρωΐαν ἑκάστης ἡμέρας ἱκανόν τινα ἀριθμὸν στίχων, οὓς ἔπειτα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐπεξειργάζετο μέχρι τῆς ἑσπέρας, χωρὶς ποτε νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸ ταχὺ ἢ τὸ πολὺ τῆς τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἐντέλειαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ ὡρισμένα τεμάχια εἶχεν ἐντελῶς περατώσῃ καὶ διαμορφώσῃ, ἐπεδείκνυε τότε αὐτὰ εἴς τινας ἐκ τῶν στενῶν φίλων, οἷον λ. χ. εἰς τὸν Ὁράτιον. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 725 ἀ. Ρ. (π Χ. 29) ἐπιστρέφων ὁ Ὀκταβιανὸς ἐκ τῆς Ἀσίας, ἠναγκάσθη, ὀλίγον χρόνον πρὶν ἢ τελέσῃ ἐν Ῥώμῃ τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἀκτίου θρίαμβον κατὰ μῆνα σεξτίλιον (τὸν ἔπειτα ὀνομασθέντα αὔγουστον), νὰ παραμείνῃ ἐν Ἀτέλλᾳ τῆς Καμπανίας, διότι ἔπασχεν ὑπὸ φαρυγγίτιδος. Παρῆσαν δὲ τότε ἐκεῖ καὶ ὁ Μαικήνας καὶ ὁ Βιργίλιος. Καὶ τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Γεωργικῶν ἦσαν συντετελεσμένα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησε νὰ ἀκούσῃ τὸ ποίημα. Ἐπὶ τέσσαρας λοιπὸν συνεχεῖς ἡμέρας ἐγίνετο ἡ ἀνάγνωσις. Ἀπήγγελλεν ὁ Βιργίλιος, ὅπου δὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τοῦ κόπου, διεδέχετο αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον ὁ Μαικήνας.

Συνέταξε δὲ τὸ ποίημα του ὁ Βιργίλιος, ὅπως αὐτὸς ἐν τῷ τέλει (4, 564) διαρρήδην δηλοῖ, ἐν Παρθενόπῃ, ἐν τῇ θελκτικῇ δη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαδὴ Νεαπόλει, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ χωρία τοῦ ποιήματος, ἐξ ὧν διδασκόμεθα ὅτι καὶ εἰς ἄλλους τόπους τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἐφοίτα, οἷον εἰς τὸν Τάραντα, εἰς τὴν Παῖστον ἢ Ποσειδωνίαν, ἐπαυξάνων ἐξ αὐτοψίας τὰς γνώσεις, ὧν εἶχεν ἀνάγκην διὰ τὴν πραγματείαν τοῦ ποιήματος.

Εὗρε δὲ τὸ ὑλικόν, συνειλεγμένον ἐκ τῶν εἰδικῶν συγγραφῶν τῶν περὶ γεωπονίας γραψάντων, ἐν τοῖς περὶ γεωργίας καὶ μελισσοκομίας βιβλίοις τοῦ σοφοῦ ἐφόρου τῆς Παλατίνης βιβλιοθήκης Ἰουλίου Ὑγίνου, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης ἤντλησε τὰς πρακτικωτέρας ἐκείνας ὁδηγίας, ἃς αὐτὸς βεβαίως, ἐκ πείρας δὲν ἐγίνωσκεν. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ Βιργιλίου δὲν ἦτο νὰ παρασκευάσῃ καθαρῶς διδακτικὸν καὶ τεχνικὸν πόνημα (2, 42), ἀλλ' ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν καθ' ὅλου ἠθικὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἔργον του, εἰς τὴν ποιητικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν παράστασιν, δι' ἧς θὰ ἐσχηματίζετο μία ἔμψυχος οὕτως εἰπεῖν καὶ ζωντανὴ εἰκὼν τῆς φυσικῆς γενέσεως καὶ δημιουργίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὁποίας ἵστατο ὁ ἄνθρωπος, ὡς βασιλεὺς τῆς ὅλης πλάσεως. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπεμύζησεν ὅ,τι ἠδύνατο πρόσφορον νὰ εὕρῃ καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ποιηταῖς, μιμούμενος μὲν αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ πάσης ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶχε γίνῃ ὑποκείμενον ποιητικῆς παραστάσεως τὸ ταπεινὸν τοῦ γεωργοῦ ἔργον, ἀφ' ὅτου ὁηλαδὴ ὁ Ἡσίοδος ἔγραψε τὰ Ἔργα καὶ τὰς Ἡμέρας καὶ ἐκήρυξεν ὅτι «τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν». Τοῦτο τὸ σεμνὸν κήρυγμα τοῦ Ἀσκραίου ἀοιδοῦ ἠθέλησε καὶ ὁ Βιργίλιος νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του, οὓς ἡ ἀργία καὶ ἡ ῥαστώνη εἶχον διαφθείρῃ. Τονίζει λοιπὸν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ (1, 121 ἑξ.) ὁ ποιητὴς ὅτι αὐτὸς ὁ Ζεὺς κατέστησε τὴν γεωργίαν ἐπίπονον. Πρέπει ὁ ἄνθρωπος προσηκόντως νὰ ἀνατρέφηται, διότι ἡ ἱκανότης του καὶ ἡ ἐφευρετικότης του ἐκ τῶν ἀναγκῶν ἀναπτύσσονται. Ἡ σκληρὰ ἀνάγκη καὶ ἡ ἀκατάπονητος ἐργασία παιδεύουσιν αὐτόν. Πρέπει ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος νὰ προφυλάσσηται κατὰ τῶν ζημιῶν καὶ τῶν κινδύνων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Οὕτως ἠθέλησεν ἡ μοῖρα, τὰ πάντα νὰ μεταβάλλωνται, νὰ παρακμάζωσι καὶ νὰ φθείρωνται. Ὁ ναύτης ὁ μετ' ἀγωνίας κωπηλατῶν ἐναντίον τοῦ ῥεύματος, ἂν καὶ πρὸς στιγμὴν μόνον ἀφήσῃ νὰ καταπέσωσιν ὑπὸ τοῦ κόπου οἱ βραχίονές του, ἀφεύκτως παρασύρεται καὶ ἐξαφανίζεται. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων, ἐργασία καὶ ἀγωνία (1, 198 ἑξ.). Ἀντὶ τῶν κόπων ὅμως τούτων ἔχει ὁ γεωργὸς ἐν καιρῷ χειμῶνος τὰς ἀπολαύσεις του, ἀπολαύει, ἐν φαιδρῷ ὁμίλῳ τῶν ἀποκτηθέντων, καὶ ὁμοιάζει τότε πάλιν πρὸς τὸν ναύτην, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους καταπλέει εἰς τὸν λιμένα μετὰ τοῦ φορτίου καὶ ἐν χαρᾷ στεφανώνει τὴν πρύμναν (1, 300). Ἀγαπᾷ δὲ ὁ Βιργίλιος τὰς ἀρχαϊκὰς ἰδέας, ἂν καὶ εἶχε πολλὴν ἐκ φύσεως κλίσιν πρὸς τὴν φυσιογνωσίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Τὴν εὐσέβειαν θεωρεῖ προσήκουσαν εἰς τὸν γεωπόνον, διότι τοῦ γεωπόνου ἡ τύχη ἐξαρτᾶται ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ὧν τὴν εὐμένειαν δύναται διὰ προσευχῶν καὶ θυσιῶν νὰ ἐπιτύχῃ. Ἐκείνη τῶν παλαιῶν ἡ ἁπλοϊκὴ δοξασία, καθ' ἣν τὰ ὄρη, αἱ κοιλάδες, τὰ δάση, οἱ λειμῶνες, ἡ θάλασσα, κατῳκοῦντο ὑπὸ διαφόρων ὄντων ἀνωτέρων μὲν τοῦ ἀνθρώπου εὐμενῶν δὲ πρὸς αὐτόν, εἶχε καταλληλότατα τὸν τόπον της ἐν διδιδακτικῷ ποιήματι γεωργικῷ, ὅπερ κατὰ φυσικὸν λόγον προωρίζετο εἰς ἀφελεῖς ἀγρότας. Διὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται ὁ Βιργίλιος ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Δήμητρα, τοὺς Φαύνους καὶ τὰς Δρυάδας, τὸν Ποσειδῶνα τὸν δωροφορήσαντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν ἵππον, τὸν Ἀριστᾶον τὸν πρόγονον τῶν ποιμένων, τὴν Ἀθηνᾶν τὴν δωρήτριαν τῆς ἐλαίας, τὸν Τριπτόλεμον τὸν ἐφευρέτην τοῦ ἀρότρου, τὸν Πᾶνα καὶ τὸν Σιλβανόν, τοὺς δαίμονας πάντας ὅσοι προστατεύουσι τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ σπέρματα. Πάντων ζητεῖ ὁ ποιητὴς τὴν εὐλογίαν, καλῶν αὐτοὺς νὰ συμμετάσχωσιν εἰς τὸ ἔργον του. Γινώσκει ὁ Βιργίλιος πάντας τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους ὅσοι ἀναφέρονται εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὰ πράγματα τὰ φυσικά, οἵτινες μῦθοι εἶχον ἄλλως ἀπὸ πολλοῦ εἰσδύσῃ εἰς τὴν συνήθειαν τῶν Λατίνων. Ἡ χελιδὼν λοιπὸν κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν ποιητὴν εἶναι ἡ Πρόκνη ἡ σημειωθεῖσα κατὰ τὸ στῆθος δι' αἱματηρῶν χειρῶν (4, 15), αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη ἔδωκε μένος εἰς τοὺς ἵππους ὅτε διεσπάρασσον τὸν ἀτυχῆ Γλαῦκον (3,267), ὁ οἶστρος ὁ βασανίζων τὰ κτήνη, εἶχέ ποτε καταδιώξῃ κατ' ἐντολὴν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας καὶ τὴν ταλαίπωρον Ἰὼ (3, 145), αἱ φλόγες τῆς Αἴτνης προέρχονται ἐκ τῶν Κυκλώπων (1, 471), ἡ πέμπτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς εἶναι ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τῶν Τιτάνων καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγῃ ὁ γεωργός (1, 277).

Ἀλλ' ὑπάρχει ὅμως μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν διδαγμάτων τοῦ παλαιοῦ ἀοιδοῦ τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς περιτέχνου διδασκαλίας τοῦ ποιητοῦ τῆς Μαντούης. Εὐθὺς ἀμέσως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ὑπάρχουσι σημεῖά τινα συγκρίσεως πρὸς τὸ ποίημα τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ οἰκονομία τῆς ὕλης εἶναι ἐντελῶς διάφοροι. Ὁ Βιργίλιος ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ δὲν ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν μίμησιν, ἀλλ' ἀναγράφει μόνον ἐκ τοῦ Ἡσιόδου κοινάς τινας καὶ γνωστὰς τῶν παλαιῶν ὑποθήκας, αἵτινες εἶχον καταντήσῃ παροιμιώδεις, κατὰ τρόπον λίαν σύντομον: nudus ara, sere nudus (1, 299. Πρβλ. Ἡσιόδ. Ἔργ. 391: γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν). Λαμβάνει δὲ καί τινας παρὰ τοῦ Ἡσιόδου στίχους οἱονεὶ ὡς μαργαρίτας, οἷον: tum pingues agni et tum mollissima vina (1, 341) = τῆμος πιόταταί τ' αἶγες καὶ οἶνος ἄριστος (Ἡσιόδ. Ἔργ. 585). Τὸν πίνακα τῶν εὐτυχῶν καὶ τῶν ἀτυχῶν ἡμερῶν τοῦ μηνός, ὃν ἔχει ὁ Ἡσίοδος (Ἔργ. 765 ἑξ.), παρέλαβεν μέν, ἀλλὰ συντομεύσας αὐτόν, ὁ Βιργίλιος (1, 277 ἑξ.), συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Δημοκρίτου, ὅπως μανθάνομεν παρὰ τοῦ Πλινίου.

Τὰ περὶ τῶν πέντε οὐρανίων ζωνῶν (1, 231 ἑξ.) παρέλαβεν ὁ Βιργίλιος ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ ἀστρονομικοῦ ποιήματος τοῦ Ἐρατοσθένους, ἐκ δὲ τῆς Ἠριγόνης τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ φαίνεται ὅτι προέρχονται τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Διονυσιακῆς ἑορτῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ.

Καὶ τοῦ Ἀράτου τὰ Διοσημεῖα μετεχειρίσθη, ἔνθα ὁ λόγος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ τῶν σημείων τῶν καιρῶν (1, 351—460), καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἡ μίμησις ἔγινε μετὰ πολλῆς περισκέψεως. Τὰ τοῦ Ἀράτου ἐξέφρασε συντομώτερον μὲν ὅπως ἀπήτει ἡ ἐξεργασία τούτου τοῦ μέρους τοῦ ποιήματος, ἀλλ' ἐναργέστερον καὶ καλλιτεχνικώτερον. Οὕτω λ. χ. δὲν ἀρκεῖται ὁ Βιργίλιος εἰς τὸ νὰ δηλώσῃ μεταξὺ τῶν προγνωστικῶν σημείων ἐπικειμένης βροχῆς καὶ τὴν ἀπανθράκωσιν τῆς θρυαλλίδος τοῦ λύχνου, ἀλλὰ περιγράφει συνάθροισιν νεανίδων ἐργαζομένων περὶ τὸν ἑσπερινὸν λύχνον καὶ ἀφίνει αὐτὰς νὰ κάμωσι τὴν παρατήρησιν (1, 390 ἑξ.). Ἀντὶ νὰ εἴπῃ ἁπλῶς καὶ πεζῶς ὅτι ὡρισμένα σημεῖα προδηλώνουσι κακοκαιρίαν, λέγει ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ὅτι ὅταν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα φανῶσι δὲν πρέπει ὁ ναύτης νὰ λύῃ τὰ σχοινία τοῦ πλοίου καὶ νὰ ἀνάγηται εἰς τὸ πέλαγος (1, 456 ἑξ.). Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ὁ Νῖσος καὶ ἡ τὸν πατέρα προδοῦσα θυγάτηρ αὐτοῦ Σκύλλα μετεμορφώθησαν εἰς πτηνά, εἰς ἀετὸν μὲν ὁ πατὴρ καὶ ἡ θυγάτηρ εἰς κεῖριν. Ὁ Βιργίλιος λοιπὸν μετὰ τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα προμηνύουσι καταιγίδα περιγράφει καὶ τὸν Νῖσον καὶ τὴν Σκύλλαν ἐν ἀγρίᾳ πτήσει· ὁ ἀποπτηνωθεὶς βασιλεὺς τῶν Μεγαρέων μετὰ κραυγῶν καταδιώκει ἐν τῷ ἀέρι τὴν κακοῦργον θυγατέρα (1, 404 ἑξ.). Ἡ μικρογραφικὴ αὕτη εἰκὼν διακόπτεται ὑπὸ τῆς συγκινητικῆς σκηνῆς τῶν κοράκων καθιπταμένων πρὸς τὴν φωλέαν των (1, 410 ἑξ.), ὁ δὲ Ῥωμαῖος ἀναγνώστης ἀναγινώσκων τὸ περὶ τοῦ Νίσου καὶ τῆς Σκύλλης ἐπεισόδιον ἐνεθυμεῖτο βεβαίως τὸ ὁμοίας ὑποθέσεως ποίημα τοῦ Κορνηλίου Γάλλου, ὅπερ ὁ Βιργίλιος ὑπετύπωσεν ἐν τοῖς Βουκολικοῖς (6, 74).

Λέγουσιν οἱ παλαιοὶ ὅτι μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πηγῶν, ἐξ' ὧν ὁ Βιργίλιος ἤντλησε τὴν ὕλην πρὸς σύνταξιν τῶν Γεωργικῶν, πρωτεύουσαν εἶχον θέσιν καὶ τὰ ποιήματα Νικάνδρου τοῦ Κολοφωνίου ἰατροῦ. Καὶ ὅμως μόνον ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ (στχ. 414 ἑξ.) ὑπάρχει χωρίον, ὅπερ προφανῶς προέρχεται ἐκ μιμήσεως τῶν Θηριακῶν τοῦ Νικάνδρου. Ὁ λόγος ἐκεῖ εἶναι περὶ τοῦ δήγματος φαρμακερῶν ὄφεων (Disce et odoratam stabulis accendere

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

cedrum κτλ.), τὸ δὲ μέρος τοῦτο ἐν τοῖς Θηριακοῖς (στχ. 51 ἐξ.) ἔχει οὕτω·

Ναὶ μὴν καὶ βαρύοδμος ἐπὶ φλογὶ μοιρηθεῖσα
χαλβάνη ἄκνηστίς τε καὶ ἡ πριόνεσσι τομαίη
κέδρος, πουλυόδουσι καταψηχθεῖσα γενείοις,
ἐν φλογιῇ καπνηλὸν ἄγει καὶ ψύξιμον ὀδμήν. κτλ.

Εἶναι ὅμως λίαν πιθανὸν ὅτι μετεχειρίσθη ὁ Βιργίλιος καὶ τὰ Μελισσουργικὰ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἅτινα φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν μέρος μεγάλου διδακτικοῦ περὶ γεωργίας ποιήματος, ἀλλὰ τῆς μιμήσεως ταύτης ἀδύνατον εἶναι νῦν νὰ ἀνεύρωμεν τὰ ἴχνη διότι τὸ πρωτότυπον ποίημα δὲν σῴζεται. Καθ' ὅλου ὅμως εἰπεῖν αἱ τοιούτου εἴδους πηγαὶ ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν ὡς ἐμπνεύσεις μᾶλλον καὶ παρορμήσεις, ἢ ὡς κυρία βάσις τῆς πραγματείας του. Ὁλόκληρον ὅμως τὸ διδακτικὸν ἔπος τοῦ Βιργιλίου ὑπενθυμίζει τὸν Ὅμηρον. Ἐν τῷ δ' βιβλίῳ ὁ θρῆνος τοῦ Ἀριστέως συνετάχθη κατὰ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῷ Α τῆς Ἰλιάδος, ἡ Κυρήνη εἶναι ἀντιγραφὴ τῆς Θέτιδος, ἡ εἰς Ἅδου κατάβασις τοῦ Ὀρφέως, καὶ τοῦ Πρωτέως τὸ ἐπεισόδιον, ἔχουσιν ὡς παραδείγματα τὰ οἰκεῖα μέρη τῆς Ὀδυσσείας. Ἐκ δὲ τοῦ θησαυροῦ τῶν εἰκονικῶν παραστάσεων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔπους προσκομίζει ὁ Βιργίλιος εἰς τὰ Γεωργικά του πολυτίμους συμβολάς, αἵτινες ὅμως ἐμποιοῦσιν ἐνίοτε ἕνεκα τῆς ἐντελῶς διαφόρου χρήσεως αὐτῶν ἐν τῷ λατινικῷ ποιήματι, ἐντύπωσιν παρῳδίας. Ὡςαύτως δὲ πολλὰς κοσμητικὰς λέξεις παρέσχον εἰς τὸν Ῥωμαῖον οἱ Ἕλληνες ποιηταί, καὶ δύναταί τις μάλιστα ὡς παράδειγμα τῆς καθ' ὅλου μιμήσεως τοῦ Βιργιλίου νὰ λάβῃ τὸν στίχον (1, 437): Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae, ὅστις στίχος εἶχε παρὰ τῷ Παρθενίῳ (κατὰ Μακρόβ. Saturnal, 5, 17, 18): Γλαύκῳ καὶ Νηρῆι καὶ Ἰνοῖ Μελικέρτῃ.

Ἐκ δὲ τῶν παλαιοτέρων Ῥωμαίων ποιητῶν ἐπεκούρησαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁπωσδήποτε εἰς τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Βιργιλίου, ὁ Ἔννιος, ὁ Οὐάρρων ὁ Ἀτακῖνος (ὅστις ἔγραψεν Ἐφημερίδα, ἐν ᾗ διελάμβανε περὶ τῶν σημείων τῶν καιρῶν. Ἰδ. τμ. Α΄ σ. 519), ὁ Οὐάρρων ὁ Ῥεατῖνος καὶ ὁ Βάριος. Ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν τὸν Λουκρήτιον ἔσχε μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βιργίλιος. Τοῦ Λουκρητίου ἡ ἐπίδρασις εἶναι πανταχοῦ τοῦ ποιήματος αἰσθητή· καὶ ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ποιητικοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ καὶ ὡς πρὸς τὴν μίμησιν πολλῶν στίχων ἢ τεμαχίων στίχου καὶ ὡς πρὸς τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἢ συνδετικοὺς τῆς φράσεως τύπους καὶ τὸν θερμὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις διαπνέει ὅλον τὸ ποίημα. «Δὲν ἀγνοῶ, λέγει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν Γεωργικῶν (στχ. 288 ἑξ.), πόσον εἶναι δύσκολον νὰ ἐκφράσῃ τις διὰ λόγων τὰ νοήματα ταῦτα καὶ νὰ περιποιήσῃ σεμνότητα εἰς πράγματα ταπεινά. Ἀλλὰ γλυκεῖά τις ἀγάπη μὲ συναρπάζει διὰ μέσου τῶν ἀποκρήμνων κορυφῶν τοῦ Παρνασσοῦ. Χαίρω ἀνερχόμενος τὸ ποιητικὸν ὄρος καὶ πορευόμενος πρὸς τὴν ἱερὰν πηγὴν τῆς Κασταλίας δι' ὁδοῦ, ἣν οὐδεὶς ἐπάτησεν ἐκ τῶν προτέρων ποιητῶν». Ἀλλ' οἱ ἐνθουσιώδεις οὗτοι λόγοι τοῦ Βιργιλίου ὑπενθυμίζουσι τὸν Λουκρήτιον, ὅστις ὡςαύτως «ποθεῖ νὰ προσέλθῃ πρὸς τὰς ἀκηράτους πηγὰς καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν πηγῶν νὰ ἀντλήσῃ», ὅστις «ποθεῖ νὰ δρέψῃ νέα ἄνθη καὶ νὰ πλέξῃ διὰ τὴν κεφαλήν του λαμπρὸν στέφανον, ὁπόθεν οὐδενός ποτε πρότερον ἔστεψαν τοὺς κροτάφους αἱ Μοῦσαι (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 418)». Ἐν τῷ δευτέρῳ ὡςαύτως βιβλίῳ (στχ. 475 ἑξ.) μετὰ προφανοῦς συγκινήσεως ἱκετεύει τὰς Μούσας νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτῷ τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων καὶ τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τὰς φάσεις τῆς σελήνης καὶ τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰ λοιπὰ φυσικὰ φαινόμενα. Προχωρῶν δὲ ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ ἀκαθέκτου πόθου τῆς ψυχῆς του εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰ πάντα, «Μακάριος, ἀναφωνεῖ, εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις ἠδυνήθη νὰ μάθῃ τὰς πρώτας αἰτίας τῶν πραγμάτων, ὅστις ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πάντα φόβον καὶ κατενίκησε τὴν ἀνεξίλαστον μοῖραν καὶ τὴν βοὴν τοῦ παμφάγου Ἀχέροντος».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λέγων δὲ ταῦτα ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ προφανῶς τὸν Ἐπίκουρον καὶ τὸν Ῥωμαῖον τοῦ Ἐπικούρου θεράποντα, τὸν Λουκρήτιον. Οἱονεὶ δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἀποτεινόμενος, προσθέτει ἔπειτα (στχ. 493 ἑξ.) ὅτι μακάριος εἶναι καὶ ὁ γινώσκων τοὺς ἀγροτικοὺς θεούς, διότι οὔτε ἡ φιλαρχία οὔτε ἡ φιλοδοξία ταράττει καὶ συγκινεῖ αὐτόν. Ἀρκεῖται εἰς τὴν εἰρήνην, εἰς τὴν γαλήνην τῆς φύσεως.

Ὡς πρὸς τὴν τέχνην λοιπὸν τοῦ ποιήματος, τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ ὕφος πολλὰ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Λουκρητίου ὁ Βιργίλιος. Ὅπως ὁ Λουκρήτιος, προτάσσει τῶν τριῶν τοὐλάχιστον πρώτων βιβλίων ἐξόχους εἰσαγωγὰς καὶ περατώνει αὐτὰ διὰ θαυμασίου τέλους. Ἀλλὰ δὲν ἔχει ὅμως τὴν ἀπαισιοδοξίαν τοῦ προκατόχου του ὁ Βιργίλιος. Αὐτὸς τοὐναντίον ἐμπνέεται ὑπὸ ἐλπίδος καὶ πεποιθήσεως εἰς εὔελπι μέλλον, αἰσθάνεται ὑπερήφανον χαρὰν ἐπὶ τῇ λαμπρότητι καὶ τῇ δυνάμει τοῦ κράτους τοῦ ῥωμαϊκοῦ καὶ σκυθρωπάζει μόνον ὁσάκις ὁ λόγος ἄγει αὐτὸν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν παρελθόντων χρόνων. Θερμῶς ἐκδηλώνει τὸ ἐθνικόν του αἴσθημα καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸς τὸ νέον πολιτειακὸν πνεῦμα, ἡ φωνή του δὲν εἶναι φωνὴ διαμαρτυρίας, ἀλλὰ φωνὴ εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ πιστοῦ ὑπηκόου.

Πολλοὶ ἐζήτησαν νὰ ἀνεύρωσιν ἐν τοῖς Γεωργικοῖς ὑπαινιγμοὺς εἰς σύγχρονα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ νὰ ὁρίσωσιν οὕτω τὰς ὑπαρχούσας τυχὸν σχέσεις μεταξὺ τῆς πραγματικότητος καὶ τῶν ἰδανικῶν ἐκφράσεων τοῦ ποιήματος. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα δυσκολώτατον εἶναι νὰ καθορισθῇ, διότι τὰ χωρία τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ ὡς βάσιν πρὸς τοιαύτην ἔρευναν εἶναι ἐκπεφρασμένα κατὰ τρόπον πολὺ σκοτεινόν. Ἐνίοτε δὲν ἠξεύρει τις ἂν ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται εἰς πραγματικὰ συμβάντα ἢ ἂν προλέγῃ μόνον οἱονεὶ προφητικῶς ὅσα ἀνεμένοντο ἢ παρεσκευάζοντο μόνον, ἔπειτα δὲ δὲν ἐπραγματοποιοῦντο. Καὶ ὅταν δὲ ἀναφέρῃ πράγματα, ἅτινα τῷ ὄντι συνέβησαν, δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κρίνωμεν ἂν ὁ ποιητὴς ἐτήρησε τὸ ἀληθὲς μέτρον τοῦ γεγονότος καὶ δὲν ἐμεγάλυνεν αὐτὸ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἢ δὲν ἀνύψωσε πέρα τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πραγματικῶν ὁρίων τῆς σημασίας του. Ἄλλως δὲ αἱ ἱστορικαὶ ἡμῶν πηγαὶ κατὰ πολὺ ἀπέχουσιν ἀπὸ τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς λεπτομερείας ἐκείνης, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πιστὸν ὁδηγὸν πανταχοῦ. Περιορίζεται λοιπὸν πολλάκις ὁ ἀναγνώστης — ὅπως καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις συμβαίνει — εἰς ἀόριστόν τι αἴσθημα καὶ εἰς εἰκοτολογίας, τῶν ὁποίων μάτην θὰ ἐπεζήτει ἀλλοθεν τὴν ἐπιβεβαίωσιν.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ποιήματος ἀνυμνεῖται ὁ Ὀκταβιανὸς ὡς ἥρως κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ποίησιν (στιχ. 24 ἑξ.). Γίνεται ἐκεῖ μνεία τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τοῦ Ἀγρίππα εἶχε κατανικήσῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 718 ἀ. Ῥ. τὸν Σέξτον Πομπήϊον παρὰ τὸν Ναύλοχον. Κατὰ τὸν νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανελθὼν ὁ Ὀκταβιανὸς εἰς τὴν πόλιν περιεβλήθη ὑπό τε τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δήμου δι' ἀμέτρων τιμῶν, ἐν δημοσίῳ δὲ λόγῳ ἐχαρακτήρισεν ὡς περατωθέντας πλέον τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ἐκήρυξεν ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ἐπεκράτει εἰρήνη καὶ εὐημερία. Ἐκ δὲ τῶν ἐψηφισμένων τιμῶν ἐδέχθη ἐκείνας, αἵτινες ἦσαν ἁρμόδιαι νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ πλῆθος ὡς εἰρηνοποιόν, νὰ εἰσέλθῃ δηλαδὴ ἐν πομπῇ εἰς τὴν πόλιν φορῶν μυρσίνης στέφανον περὶ τὴν κεφαλήν, καὶ νὰ γίνηται κατ' ἔτος ἱερομηνία κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς εἶχε νικήσῃ, καὶ νὰ στηθῇ χρυσοῦς ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ μετὰ τοῦ σχήματος, ὅπερ εἶχεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ῥώμην, περικειμένων εἰς τὸν στηλοβάτην τοῦ ἀγάλματος τῶν ἐμβόλων τῶν νεῶν, καὶ νὰ χαραχθῇ ἐπιγραφὴ λέγουσα ὅτι «τὴν εἰρήνην ἐστασιασμένην ἐκ πολλοῦ συνέστησε κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν [1])».

Ὁ ποιητὴς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀποτείνεται πρὸς τὸν Καίσαρα, μεταχειριζόμενος ὅμως τὸ ἀποθεωτικὸν ἐκεῖνο ὕφος, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ εἶχον δημιουργήσῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οἱ αὐλικοὶ ποιηταί. Ἀφ' οὗ ἐπεκαλέσθη μέχρι τοῦ 23 στίχου πάσας τὰς θείας δυνάμεις, αἵτινες, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν, εἶναι ἱεραὶ εἰς τὸν γεωπό-

[1]) Ἀππιαν ἐμφ. πόλ. 5, 130. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον, ἀποστρέφει τὸν λόγον πρὸς τὸν Καίσαρα, ὅστις μέλλει καὶ αὐτὸς ποτε νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν θεῶν, ὅπως· κατετάχθη καὶ ὁ θετὸς αὐτοῦ πατήρ, ὁ μέγας δικτάτωρ. Δὲν εἶναι ἀκόμη γνωστόν, λέγει ὁ ποιητής, ὁποῖος κύκλος θεϊκῆς ἐξουσίας θὰ δοθῇ εἰς σέ· ἂν θὰ εἶσαι ἔφορος καὶ προστάτης τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων, ἢ ἂν θὰ θελήσῃς μᾶλλον νὰ ἀναλάβῃς ὑπὸ τὴν εὐεργετικήν σου προστασίαν τὰ εὐρέα πελάγη, ἢ ἂν ἐπὶ τέλους μέλλῃς νὰ καταστερισθῇς καὶ νὰ λάβῃς θέσιν μεταξὺ τῶν οὐρανίων σωμάτων. Θεωρεῖ λοιπὸν ἱκανὸν τὸν Ὀκταβιανον ὁ Βιργίλιος νὰ γίνῃ εἴτε τοῦ οὐρανοῦ θεός, εἴτε τῆς γῆς, εἴτε τῆς θαλάσσης, μόνον ἐν τῷ Ἅδῃ δὲν ἐπείσθη νὰ προορίσῃ αὐτόν, ἐλπίζει μάλιστα ὁ ποιητὴς ὅτι οὔτε ὁ Ἅδης θὰ τολμήσῃ νὰ ἔχῃ ποτὲ τοιαύτην φιλοδοξίαν, οὔτε ὁ Ὀκταβιανὸς θὰ θελήσῃ νὰ βασιλεύσῃ τοῦ κάτω κόσμου, ὅσον καὶ ἂν ἐπαινῶσιν οἱ Ἕλληνες τῶν Ἠλυσίων τὰ θαυμάσια, ὅσον καὶ ἂν τέρπηται ἐκεῖ ἀνάσσουσα ἡ Περσεφόνη. Ὅτι ὁ Βιργίλιος γράφων τὴν ἀποθέωσιν ταύτην ἐσπουδαιολόγει, μαρτυρεῖ ἡ περὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου (498 ἑξ.) ἔνθερμος πρὸς τοὺς θεοὺς τοὺς μεριμνῶντας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ῥώμης προσευχή του, δι' ἧς ἱκετεύει αὐτούς, ἵνα, μετὰ τὸ τόσον ἀδελφικὸν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχύθη, μὴ φθονήσωσι πλέον τὴν δεινῶς δοκιμασθεῖσαν πατρίδα, καὶ ἀφήσωσι τοῦτον τοὐλάχιστον τὸν εὐεργέτην ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον χρόνον ἐπὶ τῆς γῆς, παρατείνοντες τὸν πεπρωμένον χρόνον, καθ' ὃν μέλλουσι νὰ δεχθῶσιν αὐτὸν ὁμόθρονον εἰς τοὺς οὐρανούς[1]). Εὐχόμενος δὲ ταῦτα ὁ ποιητὴς βεβαίως ἐξέφραζε τὰς εὐχὰς πάντων τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐννόμου τάξεως, οἵτινες τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἀπονέμωσι θείας τιμὰς εἰς τὸν Καίσαρα ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας.

Σημαντικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πομπώδη ταύτην εἰσαγωγὴν

[1]) Πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου λεγόμενα περὶ τῆς μακροημερεύσεως τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ὁμοιοτάτη εἶναι καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Ὁρατίου (Ὠδ. 1, 2, 45) Serus in caelum redeas, diuque laetus intersis populo Quirini = Εἴθε βραδέως νὰ ἐπανέλθῃς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν χαρᾷ νὰ ἀναστρέφησαι μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κάμνει τὸ ὅλως αἰσθηματικὸν τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου (στιχ. 463 ἑξ.). Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ ἀψευδὴς προμηνυτὴς ὄχι μόνον τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν τροπῶν τῆς μοίρας τῶν διαφόρων λαῶν. Μήπως δὲν ἐξέλιπε μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ δὲν προεμήνυσεν οὕτω τὰς δεινὰς τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης καὶ τῆς ἐν Φαρσάλῳ ἡμέρας, ἃς προαισθανομένη καὶ ἡ Αἴτνα ἐξερράγη καὶ ἐσείσθησαν αἱ Ἄλπεις; Ἐπὶ τῶν αἱματοβαφῶν ἐκείνων πεδίων θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, ὅτε τὸ ἄροτρον καὶ ἡ σκαπάνη τοῦ γεωργοῦ θὰ προσκρούωσιν εἰς ἐσκωριασμένας περικεφαλαίας καὶ εἰς κεχωσμένας λόγχας καὶ εἰς ἀνθρώπινα ὀστᾶ σεσηπότα. Καὶ καταλήγει τὸ βιβλίον διὰ θρήνου πικροῦ, διότι σκέπτεται ὁ ποιητὴς ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τὸ ἄδικον κατέλαβε τὸν τόπον τοῦ δικαίου, ὅτι ἐπληρώθη ἡ γῆ πολέμων καὶ συμφορῶν καὶ ἠρημώθησαν οἱ ἀγροί, ὅτι μετετράπη ἡ σκαπάνη εἰς ξίφος. Μαίνεται παντοχοῦ ὁ ἀπαίσιος Ἄρης, ὅπως ὅταν ἐκφεύγωσι τὰ τέθριππα ἐκ τοῦ περιφράγματος τοῦ ἱπποδρόμου. Ἡ ταχύτης ἐφ' ὅσον προχωροῦσιν αὐξάνεται. Μάτην προσπαθεῖ ὁ ἡνίοχος νὰ ἐπίσχῃ τὰ ἡνία· οἱ ἵπποι ὁρμητικοὶ τὸν παρασύρουσιν ἄκοντα!

Οἱ στίχοι οὗτοι οἱ θρηνώδεις καὶ ἀπελπιστικοί, μάλιστα δὲ ὁ 509ος· «ἐντεῦθεν κινεῖ ὁ Εὐφράτης, ἐκεῖθεν ἡ Γερμανία πόλεμον», φαίνεται ὅτι δὲν ἐποιήθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθη ἡ εἰσαγωγή, διότι ὁλόκληρον τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ποιήματος ἀναφέρεται εἰς τὴν τεταραγμένην ἐκείνην καὶ χαώδη τῶν πραγμάτων κατάστασιν, εἰς ἣν ἔθηκε τέρμα ἡ ἐν Ἀκτίῳ νίκη (ἀ. Χ. 723). Μετὰ δὲ τὴν νίκην, ὅτε ὁ Ὀκταβιανὸς διέτριβεν ἐν Ἀσίᾳ τακτοποιῶν καὶ ῥυθμίζων τῆς Ἀνατολῆς τὰ πράγματα, ἤτοι κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἀ. Χ. 724-25, ἐγράφησαν οἱ στίχοι 170 καὶ ἑξῆς τοῦ δευτέρου βιβλίου, ἔνθα ὁ Βιργίλιος μετὰ τῶν Δεκίων καὶ Μαρίων καὶ Καμίλλων καὶ Σκηπιαδῶν συγκαταλέγει καὶ τὸν μέγιστον Καίσαρα. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 725, ἐν ᾧ ἐπέκειτο ἡ ἐκ τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς ἐπάνοδος τοῦ Καίσαρος, ἐποιήθησαν οἱ ἔσχατοι τοῦ ὅλου ποιήματος στίχοι (4, 559 ἑξ.).

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐξαισία εἰσαγωγὴ τοῦ τρίτου βιβλίου (στχ. 22 ἑξ.), ἐν ᾗ περιγράφονται αἱ μεγάλαι ἐν πολέμῳ ἐπιτυχίαι τοῦ Ὀκταβιανοῦ Καίσαρος, ἐγράφη, ὡς εἶναι φυσικὸν καὶ πιθανόν, κατὰ τὰ ἔτη ἀπὸ Ῥώμης 724 καὶ 725 (π. Χ. 30 καὶ 29), πρέπει ἐξ ἅπαντος τότε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ποιητὴς προσέθηκε βραδύτερον εἰς τὸ ἤδη πεπερατωμένον ἔργον του πάντας τοὺς στίχους, ἐν οἷς, ὅπως ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευομένοις, περιγράφονται φωτεινὰ σημεῖα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ἐκφράζονται φωναὶ χαρᾶς ἐπὶ τῇ δόξῃ τῶν Ῥωμαίων, διότι οὔτε ὑπάρχει ἄλλο τι μέρος τοῦ ποιήματος μεταγενέστερον τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 725, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ὀκταβιανός, οὔτε ὑπάρχει τις λόγος ἀναγκάζων ἡμᾶς νὰ θέσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου ἐν χρόνοις παλαιοτέροις ἐκείνων, οὓς ὥρισαν οἱ παλαιοί.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ τρίτου βιβλίου, ὁ ποιητής, διανύσας ἤδη τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ διάστημα, οἱονεὶ ἀναπνέει ἅπαξ ἔτι πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς πορείας του. Χαρακτηρίζει δὲ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην πλήρης εἰς ἑαυτὸν πεποίθησις καὶ θάρρος εἰς τὸ μέλλον· « Θὰ δοκιμάσω, λέγει (στχ. 8 ἑξ), ὁδόν, δι' ἧς νὰ δυνηθῶ καὶ ἐγὼ νὰ ἀνυψωθῶ ἀπὸ τῆς χθαμαλῆς γῆς καὶ νικητὴς νὰ ἀναφέρωμαι ἀνὰ τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτος ἐγώ, ἐὰν ζήσω, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῆς Ἀονίας θὰ καταγάγω μετ' ἐμοῦ τὰς Μούσας εἰς τὴν πατρίδα. Πρῶτος ἐγὼ θὰ προσκομίσω πρὸς σέ, Μάντουα, τοὺς φοίνικας τῆς Ἰδουμαίας καὶ θὰ ἱδρύσω ναὸν μαρμάρινον ἐν τῷ πρασίνῳ πεδίῳ παρὰ τὰ ὕδατα, ἔνθα πλανᾶται ὁ ἀκαλαρρείτης Μίγκιος παρυφαίνων διὰ τρυφερῶν καλάμων τὰς ὄχθας του. Ἐν τῷ μέσῳ θὰ ἵσταται ὁ Καῖσαρ καὶ θὰ κατέχῃ τὸν ναόν. Ἐγὼ δὲ νικητὴς καὶ περίβλεπτος ἐν τῇ Τυρίᾳ πορφύρᾳ μου, θὰ ὁδηγῶ πρὸς τιμήν του ἑκατὸν ἅρματα τέθριππα παρὰ τὸν ποταμόν. Ἡ Ἑλλὰς πᾶσα καταλείπουσα τὸν Ἀλφειὸν καὶ τοῦ Μολόρχου τὰ ἄλση κτλ.» Ἀναλογίζεται λοιπὸν ὁ ποιητὴς τὴν δόξαν, ἥς θὰ τύχῃ ὡς πρῶτος Μαντουανὸς ποιητής, καὶ ὅτι ἡ δόξα αὕτη θὰ ἀντανακλᾶται ἐπὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του. Ἀποκρούει τοὺς κοι-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νοὺς πλέον τύπους τῶν ἡρωϊκῶν μύθων τῆς Ἑλλάδος, οὓς θέλει αὐτὸς νὰ ἀνακαινίσῃ. Ζητεῖ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἔννιος, νέας ὁδοὺς καὶ ἐλπίζει ὅτι ἐὰν χαρισθῇ εἰς αὐτὸν ζωή, θὰ φθάσῃ αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῶν πόθων του. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ποιητικῆς φαντασίας του ὑψοῦται μαρμάρινος ναός, ὃν αὐτὸς θὰ στήσῃ, ναὸς τοῦ μεγάλου προστάτου του, τοῦ Καίσαρος, παρὰ τοῦ Μιγκίου τὰ ὕδατα. Αὐτὸς ὡς τελετάρχης θὰ διοργανώσῃ λαμπροὺς ἀγῶνας καὶ θεατρικὰς παραστάσεις διὰ τοῦ ναοῦ τὰ ἐγκαίνια· τὰ πάντα πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Καίσαρος. Αἱ θύραι τοῦ ναοῦ θὰ ἀπεικάζωσι διὰ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος τοῦ νέου Κυρίνου τὰς νίκας, δι' ὧν κατέβαλεν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Ἐκεῖ θὰ ἀπαστράπτωσιν ἐπίσης μαρμάρινοι αἱ εἰκόνες τῶν ἐκ Τροίας προγόνων καὶ τοῦ ξανθοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλὰ ταῦτα θὰ ὑμνήσῃ ἐπικῶς εἰς τὸ μέλλον. Πρὸς τὸ παρὸν ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὸ κύριον ἔργον, ὅπερ εἰς αὐτὸν ἀνέθηκεν ὁ Μαικήνας καὶ νομίζει ὅτι ἐπιθαρρύνει αὐτὸν πρὸς τοῦτο ἡ φωνή, ἣν ἀκούει ἀπὸ τῶν ὀρέων τῶν δασοστεφῶν. Καὶ ἐπανέρχεται λοιπὸν οὕτω πάλιν εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν Γεωργικῶν. Διὰ βραχείας παρεκβάσεως πειρᾶται νὰ ἐμβάλῃ πάλιν θάρρος εἰς ἑαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βιβλίου (στχ. 289 ἑξ.), ἐκεῖ, ἔνθα ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ τῶν βοῶν μεταβαίνει εἰς τὰ πρόβατα. Τὰ πρόβατα καὶ αἱ αἶγες εἶναι βεβαίως ταπεινὸν θέμα πραγματείας εἰς ἀοιδὸν τείνοντα πρὸς τηλικαῦτα ὕψη. Ἀλλὰ διὰ νὰ περιποιηθῇ μεγαλεῖον καὶ λαμπρότης εἰς τὸν ποιητὴν χρειάζεται ἰδιαιτέρα τις μεγαλοφυΐα, ἀκριβῶς δὲ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ ποιητῶν ἐπάτησε, προσελκύουσιν αὐτόν, ἐν ζωηρᾷ δὲ ἀντιθέσει πρὸς τὴν περὶ τῶν ἀλόγων κτηνῶν πραγματείαν, ὧν ὀφείλει νὰ περιγράψῃ τὴν ἀνατροφὴν καὶ θεραπείαν, ἐπικαλεῖται μετά τινος ἱλαρότητος τὴν ποιμενικὴν θεάν, ἧς τὸ ὄνομα παρὰ Ῥωμαίοις ἦτο Pales, ἵνα συνδράμῃ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσῃ περαιτέρω τὸν τόνον τῆς φωνῆς του (Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum. στχ. 294).

Ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ παρατηροῦμεν ἀντίθεσιν μεταξὺ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, διότι τὸ βιβλίον περατοῦται, ὡς εἴδομεν, διὰ πολλῆς ἀπαισιοδοξίας, τὸ δεύτερον ἀπ' ἐναντίας καταλήγει εἰς καλλίστην χαρμόσυνον συμφωνίαν. Ἀπὸ τοῦ στίχου 458 καὶ ἑξῆς ἀνυμνεῖ ὁ Βιργίλιος διὰ στίχων θελκτικωτάτων τὴν εὐδαιμονίαν τῶν γεωργῶν. Οἱ γεωργοὶ εἶναι οἱ πάντων εὐδαιμονέστατοι καὶ ὅμως δὲν ἔχουσι συνείδησιν τῆς εὐτυχίας των καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐκτιμῶσιν αὐτήν. Χαριέστατον εἰδύλλιον εἶναι ἐκείνη ἡ περιγραφὴ τοῦ ἀγρότου, ὅστις ἀπηλλαγμένος ἐκ πάσης πολιτικῆς φιλοδοξίας, ἀρκεῖται εἰς τὴν εὐλογίαν τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ποιμνίων του καὶ εὑρίσκει τὴν χαρὰν καὶ τὴν τέρψιν ἐν τῷ τιμίῳ ἔργῳ του καὶ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας του, μεθ' ἧς ἄγει τὰς ἀφελεῖς ἑορτάς. Καθ' ὅμοιον τρόπον διῆγον τὸν βίον οἱ πρόγονοι, οὕτως ἀνεπτύχθη ἡ Ῥώμη, οὕτως ἐβίου ἐν χρόνοις ἔτι παλαιοτέροις ὁ χρυσοῦς Κρόνος. Τότε δὲν ἐγίνωσκον ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι τὸν πολεμικὸν τῆς σάλπιγγος ἦχον, τότε ἐπὶ τοῦ ἄκμονος δὲν ἐσφυρηλατοῦντο ξίφη. Πρὸς τὴν ὡραίαν δὲ ταύτην εἰκόνα ἀντιτίθεται πάλιν τὸ τέλος τοῦ τρίτου βιβλίου (στχ. 478 ἑξ.), ἔνθα ὑπάρχει ἡ συγκινητικὴ περιγραφὴ τοῦ λοιμοῦ, ὅστις εἶχέ ποτε (ἄγνωστον πότε) προσβάλῃ πάντα τὰ κτήνη καὶ τὰ θηρία τῶν Νωρικῶν Ἄλπεων. Ζωγραφεῖται ὁ γεωργὸς ἐν ὅλῃ του τῇ ἀποθαρρύνσει, διότι ἔπεσεν ὁ ταῦρος του! Μετὰ κατηφείας ἀποζευγνύει καὶ τὸ ὁμόζυγον ζῷον καὶ ἐγκαταλείπει τὸ ἄροτρον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐργασίας (στχ. 515 ἑξ.). Οὔτε τοῦ δάσους ἡ σκιά, οὔτε τῶν λειμώνων ἡ πρασίνη χλόη, οὔτε τὸ ὕδωρ τὸ διαυγέστερον τοῦ κρυστάλλου, δύνανται νὰ δώσωσι ζωὴν εἰς τὸ θνῆσκον κτῆνος, τὸ ὁποῖον πίπτει χαμαὶ καὶ ἀποδίδει τὴν γλυκεῖαν ψυχήν του (στχ. 516 ἑξ. πρβλ. στχ. 495). Μάταιοι τοῦ γεωργοῦ οἱ κάματοι! Ἀδίκως καὶ ἀπαισίως προσβάλλει ὁ λοιμὸς πάντα τὰ ζῷα τοῦ δάσους, καθὼς καὶ τοὺς ἰχθεῖς καὶ τοὺς ὄφεις καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ Τισιφόνη ἀνελθοῦσα ἐκ τῆς Στυγὸς μαίνεται καὶ ὀσημέραι ὑψηλότερα ἀνεγείρει τὴν ἄπληστον κεφαλήν.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος καθὼς καὶ τὴν εἰς μέρη διαίρεσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ δηλοῦσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ πρῶτοι τέσσαρες στίχοι. Εἶναι δὲ ἡ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καλλιέργεια, ἡ δενδροκομία καὶ ἰδίως ἡ ἀμπελουργία, ἡ κτηνοτροφία, καὶ ἡ μελισσοκομία. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διδάσκεται ὁ ἀναγνώστης κατὰ ποίαν τοῦ ἔτους ἐποχὴν ὀφείλει νὰ ἀρχίζῃ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ, πῶς πρέπει νὰ ἐξετάζῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἀγροῦ ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ, ὃν ἑκάστοτε ἔχει ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ βελτιώνηται τὸ ἔδαφος καὶ νὰ προλαμβάνωνται ἐπιβλαβεῖς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἁλωνίου μετάγει νὸν ποιητὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σημείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προμηνύουσιν ἂν θὰ εἶναι εὔφορον τὸ ἔτος ἢ ἄφορον. Ἔπειτα ἐξετάζει τὰ περὶ τῆς σπορᾶς καὶ παρέχει τὸ ἡμερολόγιον τῶν διαφόρων ἀγροτικῶν ἔργων. Διδάσκει τί δύναται ὁ γεωργὸς νὰ πράττῃ κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ἑορτὰς κτλ. καθορίζων τὰ πάντα, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς νυκτερινὰς ἐργασίας, τὰς τῆς μεσημβρίας, τοῦ χειμῶνος, τοῦ φθινοπώρου, τοῦ ἔαρος, ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαὶ ἀπειλοῦσι νὰ καταστρέψωσιν ὅ,τι ἡ φιλοπονία τῶν ἀνθρώπων παρεσκεύασεν, ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος καὶ τὰ σημεῖα, ἐξ ὧν δύναται νὰ προγνωρίσῃ ὁ γεωργὸς τοὺς καιρούς. Εἶναι δὲ μάλιστα πιστοὶ τούτου τοῦ πράγματος μηνυταὶ καὶ προφῆται ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη.

Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται εἰδικῶς λόγος περὶ δενδροκομίας καὶ καλλιεργείας τῶν ὀπωρῶν, τὸ κάλλιστον τοῦ Διονύσου δώρημα κατέχει φυσικῶς τὴν πρώτην θέσιν, ἂν καὶ ὁ ποιητὴς συνιστᾷ μᾶλλον τὴν ἀκοπωτέραν θεραπείαν τῆς ἐλαίας καὶ τῶν δασῶν τὴν παραγωγικωτέραν ἐπιμέλειαν, διότι τοῦ ἀμπελουργοῦ τὸ ἔργον καὶ πόνους πολλοὺς ἀπαιτεῖ καὶ ἐπισφαλὲς εἶναι. Τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ τρίτου βιβλίου περιλαμβάνει κυρίως τὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἵππων, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡμίσει πραγματεύεται ὁ Βιργίλιος τὰ περὶ τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν. Ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ὑμνεῖται τὸ οὐράνιον δῶρον τοῦ ἀερίου μέλιτος aerii mellis caelestia dona), ἐν δὲ τῷ προοιμίῳ ὁ τόνος τοῦ ποιή-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματος ἀνυψοῦται μέχρις ἀληθοῦς λυρισμοῦ, ἀλλ' ἔπειτα πάλιν μετριάζεται διὰ χαριεστέρας καὶ ἀστειοτέρας ἀποχρώσεως· in tenui labor, at tenuis non gloria (στχ. 6), μικρὸν εἶναι τὸ θέμα μου, ἀλλὰ δὲν εἶναι μικρὰ ἡ ἐξ αὐτοῦ δόξα. Ἐν τοῖς ὀλίγοις ἐκείνοις εἰσαγωγικοῖς στίχοις προαγγέλλεται εἰς τὸν Μαικήναν ὅτι θὰ θαυμάσῃ τοὺς μεγαθύμους ἡγέτας τοῦ ἔθνους τῶν μελισσῶν καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰς τάσεις αὐτοῦ καὶ τὰς φυλὰς καὶ τὰς μάχας. Εἶναι δὲ σαφέστατος ὁ κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀκολασίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπαινιγμὸς τοῦ ποιητοῦ περιγράφοντος τὴν ἄμεμπτον τάξιν καὶ εὐπρέπειαν τῆς τῶν μελισσῶν πολιτείας καὶ τὸ μοναρχικὸν αὐτῶν αἴσθημα (στχ. 210 ἑξ.). Ἀνυμνεῖ πρὸς τούτοις ὁ Βιργίλιος τὴν πίστιν τῶν μελισσῶν καὶ τὴν γενναιότητα καὶ τὸν χαρακτῆρα τὸν τίμιον, καὶ μετὰ τοσαύτης μάλιστα χάριτος καὶ γλυκύτητος, ὥστε θὰ ἔλεγες ὅτι καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐνεβαπτίσθη εἰς Ὑμήττιον μέλι. Ὁ ποιητὴς ὁδηγεῖ ἡμᾶς μακρὰν ἀπὸ πάσης ταραχῆς καὶ ἀπὸ παντὸς θορύβου, μακρὰν ἀπὸ παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου, εἰς τόπους ὑπηνέμους, ἐκεῖ ἔνθα ῥύακες ἠρέμα κυλίονται ἀνὰ μέσον τῶν λειμώνων, ὅπου τῶν δένδρων ἡ γλυκεῖα σκιὰ καὶ τῶν ἀνθέων ἡ εὐωδία καλοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀνάπαυσιν καὶ εἰς νωχέλειαν. Ἀφ' οὗ ὁ χρυσοῦς ἥλιος ἀποδιώξῃ τὸν χειμῶνα καὶ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ, βλέπεις τὰ πυκνὰ σμήνη τῶν μελισσῶν περιϊπτάμενα ἀνὰ τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀπομυζῶντα τοὺς χυμοὺς τῶν ἀνθέων καὶ τὸ ὕδωρ τὸ γλυκύ.

Εἰς ἐκτενεστέραν πραγματείαν περὶ κηπουρικῆς δὲν ἔρχεται ὁ Βιργίλιος (4, 116, ἑξ.) διότι σκοπός του ἦτο τὴν ὠφέλιμον καὶ παραγωγικὴν γεωργίαν νὰ συστήσῃ, ὄχι δὲ καὶ τοὺς κήπους τῆς πολυτελείας. Ἐν τούτοις παρενθέτει ὡς ἐπιθάρρυνσιν χάριν ἐκείνων, οἵτινες ἀποτυγχάνουσιν ἐν τῇ γεωπονίᾳ, μίαν θαυμαστὴν περιγραφὴν ἑνὸς γέροντος ἐκ Κωρύκου τῆς Κιλικίας, ὅστις κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ ὀλίγα στρέμματα γῆς ἀδεσπότου καὶ ἀκαταλλήλου πρὸς καλλιέργειαν σίτου καὶ πρὸς ἀμπελουργίαν παρὰ τὸν Τάραντα, εἰς τερπνότατον ἀνθῶνα καὶ εἰς κῆπον καρποφόρον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Βιργίλιος ἐγνώρισε τὸν γέροντα, τὸν ἐπεσκέφθη, καὶ διηγεῖται ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν ἴσον πρὸς βασιλέα κατὰ τὸν πλοῦτον, ὅταν καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῆς ἐργασίας εἰς τὸν ταπεινὸν οἰκόν του ἐφόρτωνε τὴν τράπεζαν δι' ἐδεσμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠγόραζεν, ἀλλ' ἐπόριζεν εἰς αὐτὸν ἡ φιλοπονία του. Πρῶτος αὐτὸς ἔδρεπε ῥόδον κατὰ τὸ ἔαρ καὶ καρποὺς κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἄφθονον ἦτο τὸ μέλι του. Ἡ εὐλογία τῶν θεῶν εὐώδωνε τοὺς κόπους του.

Ἐφ' ὅσον δὲ προχωρεῖ εἰς τὰ ἐμπρὸς τὸ ποίημα, πλειότερα ἐπεισόδια παρεμβάλλονται καὶ ἀντικαθιστῶσι τὰς ἁπλᾶς ὑποθήκας, οὕτω δὲ γίνεται τερπνοτέρα ἡ πραγματεία καὶ ποικίλλεται ὑπὸ περιγραφῶν, ἐκτενεστέρων ἢ συντομωτέρων, αἵτινες οἱονεὶ παρακολουθοῦσι τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς φύσεως καὶ τῶν πλασμάτων αὐτῆς καὶ δὲν ἀφίνουσι τὸν ἀναγνώστην νὰ καταπονηθῇ, διότι γίνεται εἰς αὐτὸν τερπνὴ ἡ μακρὰ ὁδός, ἣν διανύει. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ θαυμασίως ὁ ποιητὴς ὑμνολογεῖ τὴν ὡραίαν Ἰταλίαν (στχ. 136 ἑξ.) καὶ τὸ θελκτικὸν ἔαρ (στχ. 323 ἑξ.). Τὸ ἔαρ λυσιτελεῖ εἰς τὰ δένδρα καὶ εἰς τὰ δάση. Κατὰ τὸ ἔαρ οἰδαίνονται αἱ ἄρουραι καὶ ζητοῦσι τὰ σπέρματα, ἐξ ὧν θὰ γίνῃ ἡ βλάστησις. Τότε κατέρχεται διὰ γονίμων βροχῶν ὁ Αἰθὴρ ὁ παντοδύναμος εἰς τοὺς κόλπους τῆς περιχαροῦς συζύγου καὶ πρὸς αὐτὴν μιγνύμενος τρέφει πᾶν γέννημα. Τότε ἐντὸς τῶν ἀβάτων θάμνων ἀντηχεῖ τῶν πτηνῶν τὸ κελάδημα καὶ ἐν ἡμέραις τακταῖς ἀναζητοῦσι τὴν Ἀφροδίτην τὰ κτήνη. Γεννᾷ πανταχοῦ ἡ πότνια Γῆ, καὶ ὑπὸ τὰς χλιαρὰς αὔρας τοῦ Ζεφύρου ἀνοίγουσι τοὺς κόλπους των οἱ ἀγροί. Τρυφεροὶ χυμοὶ κατέχουσι πᾶν βλάστημα καὶ τολμῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ σπέρματα νὰ ἐμπιστεύωσιν ἑαυτὰ εἰς νέους ἡλίους. Δὲν φοβοῦνται τὰ κλήματα τὴν πνοὴν τοῦ Νότου οὐδὲ τὴν βροχήν, τὴν ὁποίαν ῥαγδαίαν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταχύνει ὁ ὁρμητικὸς Βορρᾶς, ἀλλὰ μετὰ θάρρους ἀναφύουσιν ὀφθαλμοὺς καὶ ἐκτυλίσσουσι τὸ φύλλωμά των. Κλίνω νὰ πιστεύσω ὅτι ἐαρινὰ βεβαίως ἡμέραι θὰ ἦσαν, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπλάσθη ὁ κόσμος, ὅτε τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζῷα εἶδον τὸ φῶς, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ὕψωσεν ἀπὸ τοῦ σκληροῦ ἐδάφους τὴν κεφαλήν, ὅτε τὰ δάση ἐπληρώθησαν πτερωτῶν κατοίκων καὶ ἔλαμψεν ὑπὸ ἀστέρων ὁ οὐρανός. Τῆς θαυμαστῆς ταύτης περιγραφῆς ὑπάρχουσί τινα γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἀναντιρρήτως ὁ Βιργίλιος ὀφείλει εἰς τὸν Λουκρήτιον (τμ. Α' σ. 424-425).

Ὁ νομαδικὸς καὶ ὑπαίθριος βίος τῶν ποιμένων τῆς Λιβύης, αἱ ἐκτεταμέναι αὐτῶν βοσκαὶ καὶ αἱ αἰσπάνιαι στέγαι των ὑπὸ τὸν θερμὸν οὐρανὸν τῆς χώρας ἐκείνης (3, 339), δίδουσι πάλιν ἕνεκα τῆς ἀντιθέσεως ἀφορμὴν εἰς νέαν παρέκβασιν, ἐν ᾗ περιγράφει ὁ ποιητὴς τὴν φρίκην τοῦ σκυθικοῦ καὶ τοῦ θρᾳκικοῦ χειμῶνος, ὅστις περιορίζει εἰς τοὺς στάβλους τὰ κτήνη, ἀφ' οὗ ἐξαφανισθῇ πᾶν ἴχνος χλόης καὶ πᾶν φύλλον. Ἡ χιὼν εἰς ὕψος πολὺ καλύπτει τὴν νεναρκωμένην γῆν καὶ ὁ ἥλιος ἀδυνατεῖ νὰ διαλύσῃ καὶ νὰ διασκεδάσῃ τὴν πυκνὴν ὁμίχλην. Ὁ πάγος ὅστις ἐπικάθηται τῶν ποταμῶν εἶναι τόσον στερεός, ὥστε φορτηγαὶ ἅμαξαι δύνανται ἀσφαλῶς νὰ διαπεράσωσι. Τὰ χάλκινα ἀγγεῖα θραύονται ἕνεκα τῆς διαστολῆς τοῦ πηγνυομένου ὕδατος, καὶ παγώνουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος τὰ ἐνδύματα. Δὲν χύνουσι πλέον τὸν οἶνον, ἀλλὰ διὰ πελέκεως τὸν σχίζουσιν, ἀπὸ δὲ τῶν ἀκτενίστων γενείων τῶν ἀνθρώπων κρέμανται ὥσπερ σταλακτίδες οἱ κρύσταλλοι. Ἀκόπως τότε φονεύονται αἱ ἔλαφοι, διότι θαπτόμεναι μέχρι τῶν κεράτων ἐντὸς τῆς χιόνος, ἀδυνατοῦσι πλέον νὰ κάμωσιν οἱανδήποτε κίνησιν. Οἱ ἄνθρωποι ἀνάπτουσι τεραστίας πυρὰς καὶ διατρίβουσιν ἐντὸς σπηλαίων περιβεβλημένοι δέρματα ζώων. Ἐκεῖ διάγουσι τὴν νύκτα παίζοντες καὶ πίνουσιν ἐν χαρᾷ τὸν οἶνον, τὸν ὁποῖον κατὰ μίμησιν τοῦ χυμοῦ τῆς ἀμπέλου κατεσκευάζουσιν ἐκ κριθῆς ἢ ἐξ ἀγρίων ὀπωρῶν. Ἀναγινώσκων τὰ περὶ τῆς οἰκτρᾶς διαίτης τῶν ὑπερβορείων λαῶν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ζωηρὰν θὰ ἠσθάνετο τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν εὐλογητὴν πατρίδα του ὁ ἀγρότης τῆς Ἰλίας. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ συνέταξεν ὁ Βιργίλιος τὰ κυριώτατα χαρακτηριστικὰ τῆς περιγραφῆς ἐκ διηγήσεων, τὰς ὁποίας πρὸς αὐτὸν θὰ ἔκαμνον Ῥωμαῖοι στρατιωτικοὶ διατρίψαντες ἐν τοῖς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόποις ἐκείνοις, διότι καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ περιγράφει τὰ πράγματα, ἔχει τινὰ ἀπόχρωσιν φαιδρότητος καὶ εὐτραπελίας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι μετὰ χαρᾶς ὁ ποιητὴς στρέφει πάντοτε τὰ βλέμματα καὶ πέραν τῆς Ἰταλίας, ἐφ' ὅσον ἐξετείνετο ὁ γεωγραφικὸς ὁρίζων τῆς ἐποχῆς του, καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκρίνῃ τὴν φύσιν καὶ τὰ προϊόντα ξένων χωρῶν, ἢ τὰς τέχνας καὶ τὰ ἤθη ξένων λαῶν πρὸς τὰ τῆς πατρίδος του, θέλει δὲ πρὸς τούτοις νὰ δίδῃ καὶ εὐρύτερον ὁρίζοντα εἰς τὰ παραδείγματα, δι' ὧν ἑρμηνεύει τὰς ἐννοίας καὶ τὰς παραστάσεις του (Βλ. ἐν γένει βιβλ. Α' στχ. 56, 207. Β', 87, 115, 437. Γ', 89, 205, 339, 405). Ἄλλως δὲ ὁ γεωπόνος πρέπει νὰ πλουτίζῃ καὶ νὰ ἐξευγενίζῃ τὸν ἀγρόν, τὸν κῆπον, τὸν στάβλον καὶ τὰς βοσκάς του διὰ ξένων φυτῶν καὶ διὰ ζῴων ξένου γένους.

Μεγαλοπρεπὴς εἶναι ὡσαύτως ἡ εἰκὼν ἐκείνη τοῦ Α' βιβλίου (στχ. 316 ἑξ.), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τῆς θυέλλης, ἥτις ἐνσκήπτει ἐπὶ τὸν σιτοφόρον ἀγρόν. Εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ τὴν ἐργασίαν του ὁ θεριστής, ὅτε αἴφνης δεινῶς ἀντιπαλαίουσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνεμοι καὶ ἐκσπᾶται πρόρριζα ἅπας ὁ μεμεστωμένος σῖτος καὶ ἐκσφενδονίζεται μακρὰν ἀπὸ τοῦ χωραφίου. Αἱ καλάμαι καὶ τὰ ἄχυρα πληροῦσι τὴν ἀτμόσφαιραν. Ἄλλοτε δὲν πνέουσι μὲν ὁρμητικῶς οἱ ἄνεμοι, ἀλλ' ἀνοίγονται οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ καταπνίγουσι καὶ τὴν σποράν καὶ τῶν βοῶν τὸ ἀροτρίωμα. Πληροῦνται ὑδάτων αἱ τάφροι καὶ αὐξάνονται μετὰ βοῆς οἱ ποταμοί· ἡ θάλασσα ἀναβράζει καὶ μαίνεται. Ὁ οὐράνιος πατὴρ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους τῶν νεφελῶν διὰ τῆς ἀναλαμπομένης αὐτοῦ δεξιᾶς ἀκοντίζει τὸν κεραυνὸν καὶ πᾶσα ἡ γῆ τρέμει. Φεύγουσι τὰ θηρία, τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καταβάλλει φόβος εὐλαβής.

Τὰ προοίμια τῆς ἐπερχομένης καταιγίδος (1, 353 ἑξ.) ἐλήφθησαν ἐν μέρει αὐτολεξεὶ ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Οὐάρρωνος (ἰδ. ἀνωτ. σελ. 70), εἶναι δὲ ταῦτα, βαθμιαία ἐξόγκωσις τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ πάταγος αὐτῶν, ὑπόκωφος δοῦπος μα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κρὰν ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀνησυχία τῶν πτηνῶν, ἅτινα κραυγάζοντα προσπέτονται πρὸς τὴν ἀκτήν, αἱ ἀγελάδες ἀνατείνουσαι πρὸς τὰ ἄνω τὴν κεφαλὴν εἰσπνέουσι διὰ τῶν ἀνοικτῶν ῥωθώνων ἀέρα, αἱ χελιδόνες περικυκλώνουσι τὰς λίμνας, οἱ βάτραχοι κοάζουσιν εἰς τὰ ἕλη, ὁ μήρμυξ ἐξάγει τὰ ὠά του ἐκ τῆς φωλεᾶς σχηματίζων στενὴν ἀτραπὸν κτλ.

Ἡ συμβουλή, τὴν ὁποίαν δίδει ὁ Βιργίλιος, τοῦ νὰ μὴ ἐμβολιάζωνται αἱ ἐλαῖαι εἰς ἀγρίους καρπούς, παρεκτρέπει αὐτὸν εἰς περιγραφὴν πυρκαϊᾶς δάσους (2, 302). Ἀπρόσεκτοι ποιμένες ἀφίνουσι πῦρ νὰ πέσῃ κατὰ γῆς. Τὸ πῦρ ἀφανῶς κατὰ πρῶτον προσβάλλει τοὺς κορμούς, ἔπειτα ἀναφλέγει τὰς κορυφὰς καὶ τέλος μαίνεται νικηφόρον καθ' ὅλους τοὺς κλάδους καὶ περιβάλλει διὰ φλογῶν τὸ δάσος καὶ ὑψοῦται ὡς μαῦρον σύννεφον πρὸς τὸν οὐρανὸν ὁ ἐκ τῆς πίσσης πεπυκνωμένος καπνός. Ὁ ποιητὴς ἀγαπᾷ τὰ ὡραῖα δένδρα καὶ θαυμάζει τὴν μεγαλοπρεπῆ δρῦν. Ὅσον ὑψηλαὶ ἐξικνοῦνται αἱ κορυφαί της εἰς τὸν ἀέρα, τόσον βαθέως αἱ ῥίζαι αὐτῆς κατέρχονται μέχρι τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς. Οὐδεμία καταιγίς, οὔτε ἄνεμος οὔτε βροχὴ δύναται νὰ τὴν κλονήσῃ, ἀλλ' ἀσάλευτος παραμένει εἰς γενεὰς γενεῶν καὶ ἐκτείνουσα τοὺς πλατεῖς κλάδους παρέχει πανταχοῦ εἰς τὰ πέριξ πυκνὴν σκιὰν (2, 291). Λυπεῖται βλέπων τὸν γεωργὸν ἐκριζώνοντα πανάρχαιον δάσος καὶ ῥιζηδὸν ἀνασκάπτοντα τὰ κατοικητήρια τῶν πτηνῶν, ἅτινα τότε καταλείπουσι τὰς φωλεὰς καὶ ἵπτανται εἰς τὸν ἀέρα, ὅπου δὲ πρὶν ἦτο δάσος, ἀπαστράπτει εἰς τὸ ἐξῆς τὸ ἄροτρον τοῦ γεωργοῦ (2, 207 ἑξ.).

Μετὰ χαρᾶς ὡσαύτως ὁ ποιητὴς ἀναφέρει τὰς φαιδρὰς τῶν ἀγροτῶν ἑορτὰς καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἐν τοῖς ἀγροῖς βίου. Διηγεῖται πῶς κατὰ τὰς ἑσπέρας τοῦ χειμῶνος κάθηται παρὰ τὸ πῦρ μέχρι βαθείας νυκτὸς ὁ γεωργὸς κόπτων δᾷδας, ἐν ᾧ ἡ σύζυγός του ᾄδει παρὰ τὸν ἱστὸν ἢ βράζει τὸ νωπὸν γλεῦκος ἐξαφρίζουσα αὐτὸ εἰς τὸν κοχλάζοντα λέβητα (1, 291 ἑξ.). Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς θυέλλης ἔρχεται ἡ συμβουλὴ (1, 338 ἑξ.) ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρέπει οἱ γεωργοὶ νὰ τιμῶσι τὴν Δήμητρα δι' ἐνιαυσίων ἱερῶν, ὁπότε λήγει ὁ χειμὼν καὶ προβάλλει ἡ φωτεινὴ ἄνοιξις. Τότε εἶναι παχεῖς οἱ ἀμνοὶ καὶ ἡδύτατοι οἱ οἶνοι, τότε δύναταί τις νὰ κοιμᾶται γλυκερὸν ὕπνον ἐπὶ τῶν ὀρέων ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πανυφύλλων δένδρων. Ἐν ἑορτασίμῳ πομπῇ ἀγιάζονται οἱ νέοι καρποί, ὁ δὲ χορὸς ὁ συνοδεύων τὸ θῦμα, ἐπικαλεῖται τὴν εὐμένειαν τῆς θεᾶς. Καὶ πρὶν ἢ ἐγγίσῃ ὁ θεριστὴς τὴν δρεπάνην πρὸς τὰς καλάμας πρέπει νὰ τιμήσῃ τὴν θεὰν ἐστεμμένος διὰ φύλλων δρυός, δι' ἁσμάτων καὶ ὀρχήσεων. Τοῦ τράγου δὲ ἡ λαιμαργία τοῦ κατατρώγοντος τὴν ἄμπελον, ἄγει τὸν ποιητὴν εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Διονύσου, ἐν αἷς ἐθύετο τὸ καταστρεπτικὸν ζῷον (2, 378 ἑξ.). Παρεμβάλλει ἐκεῖ ὁ Βιργίλιος τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῶν θεατρικῶν παραστάσεων, ὧν εἰσηγηταὶ ὑπῆρξαν οἱ Θησεῖδαι τάξαντες βραβεῖα ἀνὰ τὰς κώμας τῆς Ἀττικῆς, καὶ διηγεῖται πῶς εὔθυμοι οἱ ἀγρόται ἐν τῷ μέσῳ τῶν σπονδῶν ἐπήδων κατὰ τοὺς μαλακοὺς λειμῶνας ἐπὶ ἀσκῶν ἐλαιοχρίστων. «Καθ' ὅμοιον τρόπον, λέγει, καὶ τῆς Αὐσονίας οἱ χωρικοί, τῶν Τρώων οἱ ἀπόγονοι, σκώπτουσιν ἀλλήλους βωμολοχοῦντες καὶ φοροῦντες εἰδεχθῆ ἐκ κεκοιλωμένου φλοιοῦ δένδρων προσωπεῖα, καὶ ἐπικαλοῦνται δι' εὐθύμων ἁσμάτων τὴν σὴν βοήθειαν, Βάκχε, καὶ ἀναθέτουσι πρὸς τιμήν σου αἰωρούμενα ἀπὸ ὑψηλῆς πίτυος μικρὰ ἀνδρείκελα (στχ. 385—389).»

Ἵνα δὲ παραστήσῃ τὴν εὐγενῆ τῶν ἵππων ἅμιλλαν, ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς ἁρματοδρομίας, ὅπως αὗται ἦσαν γνωσταὶ ἐκ τῶν καθημερινῶν ἀγώνων, οἵτινες τότε ἐγίνοντο ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ (3, 103 ἑξ.). Ἀλλὰ οἱ κάλλιστοι ὅμως τῆς περιγραφῆς χαρακτῆρες ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Ψ τῆς Ἰλιάδος (Ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ). Περιγράφεται λοιπὸν ἐκεῖ πῶς ἐκ τῆς ἀφετηρίας αἰφνιδίως ὁρμῶσι τὰ ἅρματα καὶ πῶς πάλλει ἡ καρδία τῶν ἀδημονούντων θεατῶν. Οἱ ἡνίοχοι ὁδηγοῦσι κρατοῦντες ὑψωμένην τὴν μάστιγα καὶ ἀφίνουσι, κλίνοντες τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἐμπρός, χαλαρώτερα τὰ ἡνία· οἱ ἄξονες τῶν τροχῶν σπινθηροβολοῦσιν. Ἄλλοτε μὲν καταβαίνουσι χαμηλὰ τὰ ἅρματα, ἄλλοτε δὲ ἀνυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ψοῦνται καὶ νομίζεις ὅτι διασχίζουσι τὸν ἀέρα. Οὔτε βραδύτης ὑπάρχει οὔτε ἀνάπαυσις, ἀλλ' ἐγείρεται μόνον νέφος κονιορτοῦ. Οἱ προπορευόμενοι ὑγραίνονται ὑπὸ τοῦ ἀφροῦ καὶ θερμαίνονται ὑπὸ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ἀκολουθούντων, τόσον εἶναι μέγας ὁ ἔρως τῆς δόξης καὶ τόσον εἶναι πολυτίμητον πρᾶγμα ἡ νίκη! Καὶ κατωτέρω ἀκόμη (3, 193 ἐξ.) ὁ ταχὺς ἵππος παραβάλλεται πρὸς τοὺς ἀνέμους· δὲν τρέχει, ἵπταται διὰ τῶν ἀνοικτῶν πεδιάδων ὡς ἀχαλίνωτος καὶ μόλις ἐναποθέτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἄμμου τὰ ἴχνη του. Ὁμοιάζει πρὸς τὸν βορρᾶν, ὅστις πνέων ἀπ' ἄρκτου διασκεδάζει τοὺς χειμῶνας τῆς Σκυθίας καὶ διασκορπίζει τὰ ξηρὰ σύννεφα. Τότε τὰ κυμαινόμενα σπαρτὰ φρίσσουσιν ὑπὸ τῆς πνοῆς του καὶ ἀντηχοῦσι σειόμεναι αἱ κορυφαὶ τῶν δασῶν.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θέλγει τὴν φαντασίαν ὁ ποιητὴς καὶ προσδίδει καλλιτεχνικὴν τέρψιν εἰς τὰ πεζὰ καὶ μονότονα τῆς γεωργίας διδάγματα. Εὐθὺς ἀμέσως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (1, 45 ἐξ.) τὴν ὑποθήκην τὴν ἀναφερομένην εἰ. τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, καθ' ἣν πρέπει νὰ παρασκευάζηται ὁ ἀγρός, μεταβάλλει τεχνικώτατα εἰς πολυχρωμάτιστον εἰκόνα· «Ὅταν ἔλθῃ ἡ ἄνοιξις καὶ τακῶσιν αἱ χιόνες ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὅταν ἡ γῆ ἀποβάλῃ διὰ τῆς πνοῆς τοῦ Ζεφύρου τὴν προτέραν σκληρότητα, τότε πλέον ἂς ἀρχίσῃ ὁ ταῦρός μου νὰ στενάζῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀρότρου καὶ τὸ ὑννίον, τὸ ὁποῖον εἶχε μαυρισθῇ ἐκ τῆς χειμερινῆς ἀχρηστίας, ἂς ἀρχίσῃ πάλιν νὰ στίλβῃ διασχίζον τοὺς αὔλακας». Ἔπειτα βλέπομεν πῶς γίνεται τὸ πότισμα· «Ὅταν τὸ καῦμα ξηραίνῃ τοὺς ἀγροὺς καὶ μαραίνονται φλεγόμενα τὰ χόρτα, τότε ὁ γεωργὸς καταβιβάζει διὰ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον καταχυνόμενον παράγει βομβῶδες ψιθύρισμα διὰ τῶν γλαφυρῶν πετρῶν καὶ δροσίζει διὰ τῶν ἀναβλύσεών του τὴν δίψαν τῆς γῆς (1, 107, ἐξ.)». Εἶναι τόσον ὡραῖοι οἱ στίχοι τοῦ ποιητοῦ, ὥστε νομίζει τις ὅτι αἰσθάνεται τὴν δροσερότητα, τὴν ὁποίαν προσκομίζει τὸ ἐκ τοῦ βουνοῦ καταβαῖνον ὕδωρ!

Τὴν ψυχὴν τοῦ ζῴου κατανοεῖ ὄχι ὀλιγώτερον τοῦ γεωργοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸς ὁ ποιητής. Ἀνευρίσκει ἐν αὐτῇ ἀνθρώπινα σχεδὸν αἰσθήματα καὶ πάθη. Ἡ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ (στχ. 219 ἑξ.) μονομαχία μεταξὺ τῶν δύο ἀντεραστῶν ταύρων (superbos amantes τοὺς ὀνομάζει ἐν στχ. 217-218) περιγράφεται ὡς ἀγὼν ἡρώων, μετὰ συγκινητικοῦ δὲ πάθους καὶ μετὰ ἐλαφρᾶς ἀκόμη εἰρωνείας ἀπεικάζεται τὸ ἄλγος τοῦ ἡττημένου. Φεύγει ἐκεῖνος καὶ ὡς ἐξόριστος ζῇ πλέον μακρὰν εἰς χώρας ἀγνώστους, θρηνῶν οὐχ ἧττον τὸ αἶσχος καὶ τὴν ἀτιμίαν του ἢ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἔρωτός του. Ἐκεῖ, ἐν τῇ ἐρημίᾳ, γυμνάζεται, σκληραγωγεῖται, προσβάλλει διὰ τῶν κεράτων κορμοὺς δένδρων, ἀνασφενδονίζει κονιορτὸν εἰς τὸν ἀέρα. Ἔπειτα, ἀφ' οὗ πεισθῇ ὅτι ἔχει ἱκανὰς δυνάμεις νὰ παλαίσῃ, ἐπέρχεται αἴφνης κατὰ τοῦ ἀπροσδοκήτου ἀντιπάλου, ὅπως τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον παταγωδῶς καὶ μετ' ἀφρῶν ἐπέρχεται κατὰ τῶν βράχων τῆς ἀκτῆς καὶ θραύεται ἐπ' αὐτῶν. Τὴν παρομοίωσιν ταύτην παρέλαβεν ὁ Βιργίλιος ἐκ τῆς Ἰλιάδος (Δ, 422 καὶ ἑξῆς: ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης κτλ.). Ἀκόμη δὲ μεγαλοπρεπέστερον γίνεται τὸ ὕφος τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ, ἔνθα περιγράφονται πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους δύο βασιλεῖς μελισσῶν (στχ. 67 ἑξ.). Ὁ ποιητὴς τόσον ἐναργῶς παριστάνει τὰ πράγματα, ὥστε νομίζει καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὅτι ἀκούει τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα. Αἱ μέλισσαι ὁρμῶσιν ἐκ τῶν πυλῶν καὶ συγκρούονται. Ὑψηλὰ ἀκούεται βοὴ εἰς τὸν ἀέρα. Συσσωρεύονται καὶ ἀποτελοῦσι μέγαν κύκλον. Οἱ νεκροὶ καταπίπτουσιν ὅπως καταπίπτει ἡ χάλαζα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ δένδρου αἱ βάλανοι ὅταν σεισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Οἱ βασιλεῖς ὑπομένουσι μέχρι τέλους, ἕως ὅτου κριθῇ ἡ μάχη.

Ὁ ἀκάματος ζῆλος, μεθ' οὗ ἐργάζονται αἱ μέλισσαι, καὶ ἡ αὐστηρὰ τάξις, ἣν ἔχουσιν ἐν τῷ καταμερισμῷ τῆς ἐργασίας, ὑπενθυμίζουσι εἰς τὸν ποιητήν, si parva licet componere magnis, τῶν Κυκλώπων τὸ ἐργοστάσιον. Εἶναι κλασσικοὶ οἱ στίχοι οἱ εἰκονίζοντες τὸ ἀκαταπόνητον ἔργον τοῦ σιδηρουργείου τῆς Αἴτνης, καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ ῥυθμὸς ὁ τόσον ἐναργῶς ἐκφράζων τοὺς βαρεῖς κτύπους τῆς σφύρας εἶναι τῷ ὄντι τεχνικώτατος (στχ. 174 ἑξ.).

Illi inter sese magna vi brachia tollunt κτλ. [1])

Φαιδρὸν μειδίαμα διεγείρει εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ χαριεστάτη αὕτη σύγκρισις, ἣν κάμνει ὁ Βιργίλιος τοῦ ἔργου τῶν Κυκλώπων πρὸς τὸ ἔργον τῶν μελισσῶν. Ἐν γένει δὲ ὁ ποιητὴς δὲν ἀπαξιοῖ νὰ μεταχειρίζηται καὶ περὶ μικρῶν πραγμάτων μεγαλοπρεπεῖς παρομοιώσεις. Περιγράφων λόγου χάριν τὸν ὑπόκωφον βόμβον, ὅστις ἀκούεται ἐν τῇ κυψέλῃ τῶν μελισσῶν, ὅταν ἐνσκήπτῃ νόσος ἐν αὐτῇ (4, 261 ἑξ.), μεταχειρίζεται ἐν τρισὶ στίχοις πάσας τὰς παρομοιώσεις, ἃς ἔχει ἐν τῇ Ἰλιάδι (Ξ, 394 ἑξ.) ὁ Ὅμηρος πρὸς ἐναργεστέραν ἔκφρασιν τοῦ ἀλαλητοῦ, ὃν ἐκπέμπουσιν, ὅτε κατ' ἀλλήλων ἐπιτίθενται οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Τρῶες. Παρομοιάζει δηλαδὴ τὸν βόμβον πρὸς τὴν ἀλεγεινὴν πνοὴν τοῦ Βορρᾶ ἀντηχοῦντος εἰς τὰ δάση, πρὸς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης τὰ βοῶντα πρὸς τὴν χέρσον, καὶ πρὸς τὸν βρόμον τοῦ ἐν τῇ ἑστίᾳ αἰθομένου πυρός. Τὰ δὲ νεαρὰ πάλιν σμήνη, τὰ ὁποῖα ἀρξαμένης τῆς μάχης ἐξέρχονται ἱπτάμενα ἐκ τῆς κυψέλης παρομοιάζονται κατὰ τὴν πυκνότητα πρὸς θερινὰς βροχὰς ἢ πρὸς τὰ βέλη τῶν Πάρθων (4, 412 ἑξ.). Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ βιβλίῳ (στχ. 279 ἑξ.) αἱ κανονικαὶ σειραὶ τῶν ἀμπέλων τῶν πεφυτευμένων ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν λόφων παρομοιάζονται πρὸς τὸ ἐπίμηκες μέτωπον τῶν πολε-

1) Ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἔχει ἐξελληνίσῃ ὡς ἑξῆς τοὺς στίχους τούτους·

Οἱ δέ τ' ἐναλλήλως αἴρουσι βραχίονας ἴφι
ῥυθμῷ· τὸν δὲ σίδηρον ἀναστροφάουσι πυράγραις.
Αὕτως (τυτθά περ εἰ μεγάλοις ἐξὸν παραθέσθαι)
ἴμερος ἐκ φύσεως ἔνι Κεκροπίῃσι μελίτταις,
τῷ ῥὰ ἑκάστη τῶνδε, ἑόν γε σπέρχετ' ἐπ' ἔργον.

Ὁ Εὐγένιος ὡς εἶναι γνωστὸν μετέφρασεν εἰς ἡρωϊκοὺς ἑξαμέτρους στίχους καὶ τὰ Γεωργικὰ καὶ τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου. Περὶ τῆς μεταφράσεως ταύτης ἴδε ὅσα γράφει ὁ Διονύσιος Θερειανὸς ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ τῇ ἐπιγραφομένῃ Ἀδαμάντιος Κοραῆς τμ. Α' σελ. 72 ἑξ. Τὴν μετάφρασιν τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βουλγάρεως ἀνατυπώνει ὁ καθηγ. Εὐστρ. Τσακαλῶτος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γινομένῃ χάριν τῶν μαθητῶν ἐκδόσει τοῦ Βιργιλίου (τύποις Σακελλαρίου). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μιστῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· κυμαίνεται κύκλῳ πᾶσα ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ μαρμαίροντος χαλκοῦ, ἡ δεινὴ μάχη ἀκόμη δὲν συνεκροτήθη, ἀλλὰ διχογνώμων πλανᾶται ἐν μέσοις τοῖς ὅπλοις ὁ Ἄρης. Καθ' ὅλου δὲ αἱ παρομοιώσεις διεξάγονται κατὰ τὸν ὁμηρικὸν τρόπον, μετὰ πολλῶν δηλαδὴ κοσμημάτων, καὶ ἐκτείνονται πέρα τῶν ὁρίων, ἄτινα θὰ ἐπέβαλλεν ἡ αὐστηρὰ καὶ ἀκριβὴς δύο πραγμάτων ἢ δύο γεγονότων σύγκρισις.

Ἐπερατοῦτο δὲ ἄλλοτε τὸ ποίημα δι' ἐπιλόγου, ὅστις εἶχε γραφῇ πρὸς τιμὴν τοῦ φίλου τοῦ ποιητοῦ Κορνηλίου Γάλλου, ὅστις ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 724 (π. Χ. 30) διῴκει ὡς αὐτοκρατορικὸς ἔπαρχος τὴν Αἴγυπτον. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον παρὰ τοῦ Γάλλου νὰ εἶχεν ὁ Βιργίλιος μάθῃ τὰ περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκουμένης μεθόδου τῆς τεχνητῆς μελισσοκομίας ἐκ σεσηπότων πτωμάτων βοῶν (4, 281 ἑξ.). Ἐντεῦθεν δὲ εὐχερὴς ἦτο ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἐξύμνησιν τοῦ εὐλογημένου δέλτα τοῦ Νείλου καὶ τῆς εὐφορωτάτης μαύρης γῆς, ἧς ἡ δραστηρία καλλιέργεια, κανονιζομένη ὑπὸ καταλλήλων διωρύγων ἐλάμβανε τότε νέαν ὤθησιν, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις εἶχε διαπρέψῃ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Ἀλλ' ἦτο ματαιόδοξος ὁ Γάλλος καὶ ἕνεκα τῆς ματαιοδοξίας του κατήντησε πρῶτον μὲν νὰ γίνῃ προδότης καὶ ἔπειτα νὰ γίνῃ αὐτόχειρ (728—26). Ὅθεν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ἐν ποιήματι, ὅπερ ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως τοὐλάχιστον εἶχεν ἐμπνεύσῃ καὶ προκαλέσῃ ὁ ἄρχων τῆς πολιτείας, νὰ ὑπάρχῃ ἐπίλογος σκοπὸν ἔχων τὴν ἐξύμνησιν τοῦ ἀπίστου ἐπάρχου. Πιθανὸν εἶναι ὅτι τὴν μεταβολὴν ἐν τῷ ποιήματι δὲν προσέταξεν αὐτὸς ὁ Αὔγουστος, ἀλλ' ὁ Βιργίλιος πάντως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφήσῃ τὰ πράγματα ὡς εἶχον. Ἦτο ὁ Βιργίλιος θερμῶς πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀφωσιωμένος, εἶχε δ' ἄλλως καὶ εὐθυκρισίαν μεγάλην καὶ λεπτότητα πολλήν, ὥστε καὶ μόνος νὰ κατανοῇ ὅ,τι ὤφειλε νὰ πράξῃ. Ἀκριβῶς δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐξηφάνισεν ὁ ποιητὴς καὶ τὴν ἕκτην καὶ τὴν δεκάτην Ἐκλογὴν τῶν Βουκολικῶν, ἐν αἷς ὡςαύτως ὑμνεῖται ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γάλλος, μαρτυρεῖ ὅτι τὰ Βουκολικὰ μετὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἔκδοσιν οὐδέποτε πλέον ἐξεδόθησαν τὸ δεύτερον.

Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι τὸ νῦν ὑπάρχον τέλος τοῦ ποιήματος, δι' οὗ ἀντικατέστησεν ὁ Βιργίλιος τὸν παλαιὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Γάλλου ἐπίλογον, οὐδεμίαν ἔχει πρὸς τὸ λοιπὸν ποίημα σχέσιν. Ὅπως τώρα ἔχει τοῦτο τὸ μέρος, εἶναι μίμησις τῶν μυθολογικῶν ἐκείνων ἐπυλλίων, δι' ὧν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἐξήγουν τὴν πρώτην ἀρχὴν ἢ τὴν πρώτην ὥθησιν μιᾶς οἱασδήποτε ἀνθρωπίνης ἐφευρέσεως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπύλλια δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωσι καὶ πολλὴν πρὸς τὸ ἀρχικὸν θέμα σχέσιν, ἀλλ' ἐλάμβανον μᾶλλον ἄλλην ὁδὸν καὶ ἔδιδον εἰς τε τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου ἄλλην διεύθυνσιν. Διηγεῖται λοιπὸν ὁ Βιργίλιος (4, 315 ἑξ.) πῶς ὁ Ἀριστταῖος, ὁ παλαιὸς προστάτης καὶ ἥρως τῶν γεωργῶν καὶ τῶν θηρευτῶν καὶ πατὴρ τῆς μελισσοκομίας, ἀπώλεσεν ἕνεκα νόσου τὰς μελίσσας του. Ἱστάμενος παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ Πηνειοῦ ἐκφράζει πᾶσαν τὴν λύπην του πρὸς τὴν μητέρα του, τὴν νύμφην Κυρήνην, ἥτις κατῴκει ἐν τῷ βάθει τοῦ ποταμοῦ. Ὅπως ἡ Θέτις ἐν τῇ Ἰλιάδι (Σ. 35 ἑξ.), οὕτω καὶ ἡ Κυρήνη διέτριβεν ἐν γλαφυρῷ σπηλαίῳ καὶ αἱ νύμφαι εἰργάζοντο περὶ αὐτὴν κεχυμένην ἔχουσαι τὴν λαμπρὰν κόμην περὶ τὸν πάλλευκον τράχηλον. Τὰ ὀνόματα μόνον τῶν νυμφῶν τῆς Κυρήνης διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν τῆς Θέτιδος. Μεταξὺ δ' αὐτῶν διηγεῖτο ἡ Κλυμένη τὰ περὶ τῆς ἀντιζηλίας τοῦ Ἡφαίστου καὶ τοῦ Ἄρεως καὶ ἄλλα ἐρωτικὰ τοῦ βίου τῶν θεῶν ἐπεισόδια ἀπὸ τῶν χρόνων ἀκόμη τοῦ Χάους. Αἴφνης ἀκούονται οἱ θρῆνοι τοῦ Ἀριστταίου, ταράσσονται αἱ νύμφαι καὶ μένει ἔκπληκτος ἡ Κυρήνη. Ὁ Ἀριστταῖος εἰσάγεται ἀνοιχθέντος κατὰ πρόσταγμα τῆς Κυρήνης, ὅπως καὶ παρ' Ὁμήρῳ συμβαίνει, τοῦ ποταμοῦ καὶ κυρτωθέντος ὥσπερ ὄρος, καὶ λαμβάνει θέσιν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν, ἥτις μυθωδῶς καὶ λεπτομερῶς περιγράφεται· τρώγει ἔπειτα καὶ πίνει (ὅπως πάντοτε ἐν τοῖς ἐπικοῖς ποιήμασι συμβαίνει) καὶ κατὰ προτροπὴν τῆς μητρὸς ἀποφασίζει νὰ συμβουλευθῇ τὸν Πρωτέα. Ὅπως δὲ ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ Ὀδυσσείᾳ (Δ, 364 ἐξ.) ἡ Εἰδοθέα ὁδηγεῖ τὸν Μενέλαον, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δίδει συμβουλὰς ἡ Κυρήνη εἰς τὸν υἱόν της περὶ τοῦ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δαμάσῃ τὸν πολύμορφον τῆς θαλάσσης γέροντα καὶ νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁ Πρωτεὺς ἀποφαίνεται (στχ. 453—527) ὅτι τῆς Εὐρυδίκης ὁ θάνατος, οὗ αἴτιος ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστᾶιος, προεκάλεσε τοῦ Ὀρφέως τὴν δεινὴν ὀργήν, ἐξ' ἧς προῆλθε τῶν μελισσῶν ἡ ἀπώλεια. Διηγεῖται δὲ κατόπιν ὁ Πρωτεὺς τὸν συγκινητικὸν μῦθον τῆς εἰς Ἅιδου καταβάσεως τοῦ Ὀρφέως, τὴν δευτέραν ἀπώλειαν τῆς Εὐρυδίκης κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὸ πῶς ἔπειτα διεσπάραξαν τὸν Ὀρφέα αἱ Μαινάδες. Πάντα ταῦτα εἶναι καλλιτεχνικώτατα ἐξειργασμένα καὶ ἐκπεφρασμένα, διὰ τέχνης μάλιστα εἰς ὑπερβολὴν λεπτῆς, ἀλλὰ δὲν δικαιολογοῦνται οὔτε ἐκ τῆς περιστάσεως οὔτε καὶ καθ' ὅλου ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ ποιήματος, ὥστε ἐν ᾧ εἶναι πάγκαλον τὸ ἐπεισόδιον, προσκρούει εἰς τὴν ἁρμονικὴν τοῦ συνόλου οἰκονομίαν καὶ διάταξιν. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἂν ὁ Βιργίλιος ποιῶν τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὡρισμένον ἑλληνικὸν παράδειγμα, βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ μῦθος τοῦ Ὀρφέως καὶ τῆς Εὐρυδίκης εἶχεν ἤδη γίνῃ ὑποκείμενον ποιητικῆς πραγματείας καὶ πρὶν ἢ γράψῃ ὁ Ἑρμησιάναξ τὰς ἐρωτικὰς ἐλεγείας του, διότι γινώσκομεν ὅτι ἐν τῇ Ὀρφικῇ γραμματείᾳ ὑπῆρχε ποίημα ἐπιγραφόμενον Εἰς Ἅιδου κατάβασις, ἐν ᾧ ἐξετίθετο τοῦ Ὀρφέως ὁ μῦθος [1]). Ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ δὲ τούτῳ τοῦ Βιργιλίου κατὰ μὲν τὸ πρῶτον μέρος, ἀπὸ τῆς ἐπικλήσεως τῆς Κυρήνης ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἀριστᾶίου μέχρι τοῦ δαμασμοῦ τοῦ Πρωτέως, εἶναι καταφανὴς ἡ μίμησις τοῦ Ὁμήρου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μέρος, εἶναι ὡσαύτως καταφανεῖς οἱ καθ' ὅλου χαρακτῆρες τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἡ συγκέντρωσις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀρφέως τῆς ὅλης διηγήσεως (ἥτις συγκέντρωσις γίνεται μάλιστα κατάδηλος ἂν πρὸς τὴν τοιαύτην τεχνοτροπίαν παραβληθῇ ἡ ὅλως διάφορος κατεργασία τοῦ αὐτοῦ θέματος παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ), ἡ μικροτεχνία ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἡ πραότης ἐκείνη τοῦ ὕφους, ἥτις

[1]) Ἡ Εἰς Ἅιδου κατάβασις ἀπεδίδετο εἰς Ὀρφέα τὸν Καμαριναῖον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάλιστα διακρίνεται ἐν τοῖς θρήνοις, τὸ σχῆμα τῆς ἀναφορᾶς (στχ. 465 ἑξ. 525 ἑξ.), ἡ ὡραία εἰκὼν τῆς θρηνούσης ἀηδόνος, τῆς ὁποίας σκληρὸς ἀγρότης ἀφήρπασεν ἐκ τῆς φωλεᾶς τοὺς νεοσσοὺς (στχ. 511 ἑξ.), πάντα ταῦτα εἶναι τεκμμήρια σαφῆ ὅτι καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἑλληνικὰ παραδείγματα εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Βιργίλιος.

Ὁ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκων τὰ Γεωργικὰ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ διακρίνῃ καὶ ἐξ ἄλλων μὲν τεκμηρίων ὅτι ὁ Βιργίλιος δὲν εἶχεν ἐντελῶς καὶ κατὰ πάντα ἐπεξεργασθῇ τὸ ποίημα, μαλιστα δὲ ἐκ τῶν διπλῶν ἐνίοτε τοῦ αὐτοῦ κειμένου ἐπαναλήψεων, ἔκ τινων ὄχι ὅλως εὐαρμόστων προσθηκῶν, καὶ ἔκ τινων ἀκόμη γραφῶν, αἵτινες κατὰ διάφορον τρόπον περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ ῥηταὶ παλαιαὶ μαρτυρίαι, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε διὰ διαφόρους λόγους ἐπενέγκῃ μεταβολάς τινας εἰς τὸ ποίημά του, δευτέραν δὲ ἔκδοσιν, καθ' ἣν θὰ ἐγίνετο ἡ τελευταία τοῦ ὅλου ἐπεξεργασία καὶ ἡ συναρμολόγησις τῶν προστεθέντων μερῶν πρὸς τὰ ἀρχῆθεν ὑπάρχοντα, δὲν εἶχε φαίνεται προφθάσῃ νὰ παρασκευάσῃ. Ἡ γλῶσσά του ὅμως εἶναι θαυμασία, ὁ λόγος εἶναι πανταχοῦ εὔηχος, ἡ δὲ ῥυθμικὴ αὐτοῦ σύστασις ἔξοχος. Οἱ στίχοι εἶναι οὕτως εἰπεῖν χυτοὶ καὶ τέλειοι, γοητευτικοὶ δὲ καὶ ποικιλώτατοι ὡς πρὸς τὰς ἀποχρώσεις, τὰς ὁποίας ἐπιτυγχάνει ὁ ποιητὴς διὰ καταλληλοτάτου συνδυασμοῦ τῶν δακτύλων καὶ τῶν σπονδείων, διὰ τῆς θαυμαστῆς ἐναλλαγῆς τῶν διαφόρου γένους τομῶν, καὶ τῆς ἐπιτυχοῦς τῶν λέξεων τοποθετήσεως. Ῥέει ὁ λόγος ἐν τοῖς Γεωργικοῖς ἀπροσκόπτως, μετὰ δυνάμεως, καὶ μετὰ τοσαύτης ὁροσερότητος, ὥστε δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς πηγὴν ἐκ τῶν βουνῶν ἀναβλύζουσαν. Καὶ οὕτω μὲν ἔχει ἡ καλλιτεχνικὴ τοῦ ποιήματος μορφὴ ὡς πρὸς τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τὰ μέτρα. Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, εἶναι μεθ' ὁμοίας ὡσαύτως τέχνης λεπτότατα ἐξειργασμένη. Εἶναι ἔντονος, εὔληπτος, πλουσία, παραστατική, φαιδρὰ συγχρόνως καὶ μεγαλοπρε-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πής, ἀποπνέουσα καὶ πνεῦμα ῥωμαϊκὸν καὶ χάριν ἑλληνικήν. Σπάνιοι εἶναι οἱ ἀπαντῶντες ἀρχαϊσμοί.

Τὰ Γεωργικὰ εἶναι εἷς ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων θησαυρῶν τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως, ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ὄχι μόνον πόσον ἦτο δαιμονία ἡ ποιητικὴ διάνοια τοῦ Βιργιλίου, ἀλλὰ καὶ πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἤδη ἀπὸ τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας κατείχετο ὁ Βιργίλιος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ νὰ συντάξῃ μεγαλότεχνον ἐπικὸν ποίημα. Κατ' ἀρχὰς εἶχε σκοπὸν νὰ ὑμνήσῃ τὸν Βᾶρον (Ἐκλ. 9, 27), «νὰ ψάλῃ βασιλεῖς καὶ μάχας (Ἐκλ. 6, 3 ἑξ.)», κατὰ δὲ τὸν Σέρβιον, ἤθελε νὰ πραγματευθῇ τῶν παλαιῶν βασιλέων τῆς Ἄλβας τὰ κατορθώματα. Ἔπειτα ὅμως ἐπιδοθεὶς εἰς τὰ Γεωργικὰ ἀφῆκε τὴν προτέραν γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πάλιν (3,46 ἑξ.), μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην, προαγγέλλει ὅτι θὰ ὑμνολογήσῃ προσεχῶς τὴν πολεμικὴν δόξαν τοῦ Ὀκταβιανοῦ Καίσαρος. Τὰ ἀβέβαια καὶ ἀόριστα ταῦτα σχέδια τοῦ ποιητοῦ καθωδήγησεν εἰς τὴν προσήκουσαν ὁδὸν αὐτὸς ὁ Ὀκταβιανὸς ὑποδείξας εἰς τὸν Βιργίλιον ὡς προσφορώτατον θέμα ἐπικῆς πραγματείας τὴν ἄφιξιν καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ Αἰνείου εἰς τὸ Λάτιον. Οὕτω θὰ ἐγίνετο ἀφ' ἑαυτῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου ἡ ἀποθέωσις.

Ὁ Στησίχορος, ὅστις τὸν θησαυρὸν τῶν ἑλληνικῶν μύθων μετεβίβασεν ἀπὸ τοῦ ἔπους εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν ἐν αὐτοῖς ἠθικῶν στοιχείων παρεσκεύασεν αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν τραγῳδίαν, εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ Ἰλίου πέρσις, ἐπραγματεύθη τὰ κατὰ τὴν μετανάστευσιν τοῦ Αἰνείου μετὰ τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου, τῆς συζύγου Κρεούσης καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀσκανίου [1]). Φεύγων ἐκ τῆς Τροίας

[1]) Ἰδ. Iliu persis nach Stesichorus von Lysander G. Chadzi Konstas. Leipzig (Engelhardt, ἄνερ χρονολογίας). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ Αἰνείας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς πατρῴους θεοὺς τῆς καταστραφείσης πόλεως, ὅπως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς θείας αὐτοῦ μητρός, τῆς Ἀφροδίτης, ἱδρύσῃ νέαν πατρίδα κατὰ τὴν Ἑσπερίαν. Οἱ πολυάριθμοι ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου τόποι, εἰς οὓς κατὰ τὸν μῦθον προσήγγισεν ὁ Αἰνείας κατὰ τὴν μακράν του περιπλάνησιν, ἕως οὗ ἀπὸ τῆς Ἀσίας φθάσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ τόποι, ἔνθα ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη. Ταύτης δὲ τῆς θεᾶς τὴν λατρείαν διέδιδον εἰς πλείονας ἀεὶ χώρας οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ ἔμποροι. Ἱερὰ μάλιστα τῆς Ἀφροδίτης χώρα ἦτο ἡ περὶ τὴν Ἔγεσταν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἔρυκος ἐν Σικελίᾳ, ἀλλ' ἡ Ἀφροδίτη ἐκείνη εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν κτίστιν καὶ πολιοῦχον τῆς Καρχηδόνος, τὴν Τυρίαν Διδώ, ἥτις πάλιν ταυτίζεται πρὸς τὴν Φοινικικὴν Ἀστάρτην. Ὁ μῦθος περὶ τῆς δῆθεν συγγενείας τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Τρῶας, ἀναγνωρίζεται ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου ἐν ἐγγράφῳ πρὸς τὸν βασιλέα Σέλευκον, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν πρῶτον λιβυκὸν πόλεμον, ὁ δὲ ἱστορικὸς Τίμαιος, σύγχρονος τοῦ Πύρρου, διελάμβανεν ἤδη ἔκτοτε περὶ τοῦ ἀποικισμοῦ τοῦ Αἰνείου εἰς τὸ Λάτιον [1]). Καὶ ἐν τῷ Λαβινίῳ δέ, ὅπερ ἦτο ἡ πνευματικὴ οὕτως εἰπεῖν πρωτεύουσα τῶν λατινικῶν πόλεως, ἀρχαιότατα ἤδη ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἐν Ῥώμῃ ἐγκατεστάθη τῆς Ἐρυκίνης Ἀφροδίτης ἡ λατρεία ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 557, π. Χ. 217. Ὁ Τίμαιος εἶχεν ἤδη συγχωνεύσῃ τὸν λατινικὸν μῦθον τῆς συὸς καὶ τῶν τριάκοντα χοιριδίων (ὅστις ἀλληγορικῶς ἐσήμαινε τὴν ἵδρυσιν τοῦ Λαβινίου καὶ τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν τριάκοντα λατινικῶν πόλεων) πρὸς τὸν τρωϊκὸν ἢ ἑλληνικὸν μῦθον τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸ Λάτιον. Περὶ τῶν πόνων καὶ τῶν περιπετειῶν, οὓς ἠναγκάσθη ἐν τῇ Ἰταλίᾳ νὰ ὑποστῇ ὁ Αἰνείας, εἶχε συλλέξῃ ἐκ διαφόρων πηγῶν ἱκανὰς εἰδήσεις ὁ Κάτων ἐν τῷ συγγράμματι

[1]) Εὐθυμίου Καστόρχη Οἱ περὶ ἀποικήσεως Τρώων εἰς τὴν Ἰταλίαν μῦθοι καὶ αἱ πρῶται ἱστορικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ Ῥώμης, ἐν περιοδ. συγγράμ. Ἀθηναίου Τόμ. Ζ' (1878) σ. 297 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ Origines (δηλ. Κτίσεις πόλεων). Καὶ δὴ ἀναφέρει ὁ Κάτων περὶ τοῦ στρατοπέδου, ὅπερ οἱ νεωστὶ ἐκ Τροίας εἰς τὸ Λάτιον ἀφικόμενοι ξένοι εἶχον στήσῃ κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς λωρεντικῆς γῆς παρὰ τὸν Τίβεριν, περὶ τοῦ βασιλέως Λατίνου, τοῦ φιλοφρόνως παραχωρήσαντος γῆν εἰς τὸν Αἰνείαν καὶ ὑποσχεθέντος εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα Λαβινίαν, περὶ τοῦ Τούρνου τοῦ βασιλέως τῶν Ρουτούλων, ὅστις καὶ προεκάλεσεν ἕνεκα τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Λατίνου τὸν πόλεμον. Ἀφ' οὗ ἐφονεύθη ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ ὁ Λατῖνος, ὁ Τοῦρνος συνεμάχησε πρὸς τὸν Τυρρηνὸν Μεζέντιον καὶ ὁ μὲν Τοῦρνος πίπτει ἐν τῷ πολέμῳ, τὸν δὲ Μεζέντιον, φονεύει πάλιν ὁ Ἀσκάνιος, ὅστις καταλείπει εἰς τὴν Λαβινίαν τὸ Λαβίνιον καὶ κτίζει αὐτὸς τὴν Ἄλβαν τριάκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πατρός, ἀφ' οὗ ἐν τῷ μεταξὺ ἔγινεν ἄφαντος ὁ Αἰνείας. Ἤδη δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων ἦτο γνωστὴ ἡ προφητεία τῆς Σιβύλλης, καθ' ἣν ἡ μεγάλη τρωϊκὴ δύναμις, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀντέστη ἡρωϊκῶς πρὸς τὴν ἔφοδον τῶν Ἀχαιῶν, ἔμελλε νὰ ἀναγεννηθῇ ἐν τῷ Λατίῳ. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ Κάτωνος, ὁ Ναίβιος ὁ ποιητὴς καθὼς καὶ ὁ Ἔννιος περιέλαβεν ἐν τοῖς ἐπικοῖς αὐτῶν ποιήμασιν (περὶ ὧν ἴδ. τὸν Α΄ τόμ.) τὸν μῦθον τοῦ Αἰνείου. Βραδύτερον δὲ ὅτε μεγάλην ἔλαβεν ἀνάπτυξιν ὡς παγκόσμιος δύναμις ἡ Ῥώμη, μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπὸ τῶν χρόνων μάλιστα τοῦ Σύλλα, ὡς πολιτικὸν δόγμα, τὴν καταγωγὴν τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων ἀπὸ Τρωϊκῶν γενῶν καὶ τοῦτο ἵνα κάμνωσιν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους Ἕλληνας. Οὕτω λ. χ. ὁ Φλαμίνιος ὁ κηρύξας τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Αἰνειάδην ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ἣν εἶχεν ἀναθέσῃ εἰς τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς. Ὁ δὲ πάντα τὰ ἀρχαῖα διφήσας Οὐάρρων ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μυθολογικὴν πολυμάθειαν καὶ πᾶσαν τῆς φαντασίας καὶ τῆς εὐτραπελίας αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἵνα ἀποδείξῃ ἐν τῇ De familiis Troianis συγγραφῇ ὅτι πεντήκοντα σύγχρονοι ῥωμαϊκαὶ οἰκογένειαι εἶχον τὴν τιμὴν νὰ κατάγωνται ἀπὸ τῶν ἡρώων τῆς Τροίας. Ἡ δὲ Ἰουλία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μάλιστα γενεὰ ἀνῆγε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν Ἴουλον Ἀσκάνιον τὸν υἱὸν τοῦ Αἰνείου καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Βιργίλιος ἐπεχείρησε ποιητικῶς νὰ παραστήσῃ πῶς ὁ γενάρχης τοῦ ἐναπολειφθέντος βασιλικοῦ οἴκου τῆς Τροίας ἔσωσε τῆς πόλεως τὰ ἱερὰ μετακομίζων αὐτὰ εἰς τὸ Λάτιον καὶ διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἰθαγενεῖς ἐπιμιξίας ἵδρυσε νέον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν βίον, ἐμνημόνευσε συγχρόνως ἐν τῷ ποιήματι καὶ τὸν μέγαν τοῦ οἴκου ἐκείνου ἀπόγονον, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐδραιώσῃ πάλιν τὴν διασαλευθεῖσαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τάξιν, νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς παρωργισμένους θεοὺς καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παγκόσμιον ἐκεῖνο κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχον προείπῃ τὰ θέσφατα. Ὁ ποιητὴς δὲν ἐταπεινώθη μέχρις αὐλικῆς κολακείας, ἀλλ' ἀπεναντίας ἐνεπνέετο ὑπὸ εἰλικρινοῦς πίστεως πρὸς τὴν θείαν ἀποστολὴν τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς. Πραγματεύεται δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἀρχαιότητος τὸν μῦθον ὡς ἱστορίαν, καὶ ὅπως ὁ ἀνατέλλων ἥλιος, ἐκπέμπει καὶ αὐτὸς ἀπαστραπτούσας ἀκτῖνας καὶ φωτίζει τὰ πεδία τοῦ μέλλοντος, τὰ ὁποῖα κοιμῶνται ἐν τῇ ἀφεγγεῖ ὁμίχλῃ τοῦ λυκαυγοῦς. Ἠκολούθησε δὲ ὡς πρὸς τὸν μῦθον τὴν παράδοσιν τοῦ Κάτωνος κατὰ τοὺς κυριωτάτους αὐτῆς χαρακτῆρας. Ἵνα πορίσῃ εἰς τὴν Ῥώμην τὴν ὑπὸ τῆς μοίρας προωρισμένην δόξαν, ἀποβιβάζει παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως τὸν Αἰνείαν, ὅστις εὑρίσκει ἐκεῖ τὴν σῦν μετὰ τῶν χοιριδίων της, καὶ θέτει τὸν ἥρωα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ποταμίου θεοῦ. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τοὺς ἀγῶνας, οὓς ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ὁ Αἰνείας, ὑποτυποῦται ἡ βαθμιαία στερέωσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν συνήθη του ἀκρίβειαν ὁ Βιργίλιος κατεταξε πρῶτον ὅλον τὸ ἄρθονον ὑλικὸν τῆς πραγματείας του εἰς πεζὰ σχεδιογραφήματα, ἔπειτα διῄρεσεν αὐτὸ εἰς δώδεκα βιβλία, καὶ μετὰ τοῦτο ἤρχισε τμηματικῶς νὰ ἐπεξεργάζηται ἐκεῖνο ἑκάστοτε τὸ μέρος, ὅπερ εἵλκυε μᾶλλον τὸ ἐνδιαφέρον του, προσδίδων ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ βραδείας καὶ ἐπιμόνου ῥινίσεως εἰς τοὺς στίχους του τὴν

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τελείαν καὶ ὁριστικὴν αὐτῶν μορφήν, ὅπως ἡ ἄρκτος (ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ παραβολήν), ἥτις ἀδιακόπως λείχει τὰ δύσμορφα τέκνα της ἵνα κατὰ μικρὸν προσδώσῃ εἰς αὐτὰ ὅσον ἐνδέχεται πλειοτέραν εὐμορφίαν. Ὅπου εὕρισκε δυσκολίας, ἄφινε πρὸς καιρόν, ἵνα μὴ ἀνακόπτηται ὁ οἶστρός του, στίχους ἀνεπεξεργάστους, οὓς παρωμοίαζεν ὁ ἴδιος πρὸς τὰς ἀντηρίδας ἤτοι τὰ τὰ στυλώματα τῶν κτιστῶν, ἐφ' ὧν μέλλει νὰ στηριχθῇ ἡ περαιτέρω οἰκοδομία, καὶ τοὺς ὠνόμαζε tibicines, ἥτις λέξις δηλοῖ ταῦτα τῶν οἰκοδομῶν τὰ ἐρείσματα. Ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του εἰργάζετο ὁ ποιητής, καὶ δυνάμεθα ἐν μέρει καὶ ἡμεῖς νῦν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν προϊοῦσαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς στάδια. Ἤρχισε δὲ νὰ ποιῇ τὴν Αἰνειάδα ἐν ἔτει ἀπὸ Ῥώμης 725 (π. Χ. 29), ὀλίγον δὲ μετὰ τὸ 728 (26) ἀνέκραξεν ὁ Προπέρτιος (2, 34, 65): « Ὑποχωρήσατε καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες ποιηταί, διότι γεννᾶται ποίημα, ὅπερ εἶναι μεῖζον τῆς Ἰλιάδος [1]). »

Καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχεν ὁ Αὔγουστος ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Κανταβρῶν, ἔγραφεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸν ποιητὴν γράμματα, δι' ὧν παρεκάλει αὐτὸν νὰ τῷ πέμψῃ εἴτε τὴν ὑπογραφήν, δηλαδὴ τὸ σχέδιον (ὁ Αὔγουστος ἔγραφε τὴν λέξιν ἑλληνιστὶ) τῆς Αἰνειάδος, εἴτε τεμάχιόν τι ἐξ αὐτῆς (quodlibet colon), ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἀπεκρίνετο ὅτι δὲν εἶχέ τι ἕτοιμον ἀκόμη, ἄξιον τῶν ὤτων τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δὲ ἔργον, ἔλεγεν, εἶναι τόσον μέγα, ὥστε σχεδὸν παραφροσύνην θεωρεῖ ὅτι ἀνέλαβεν αὐτό, ἰδίως διότι, ὅπως ἐγίνωσκεν ἄλλως ὁ Αὔγουστος, χάριν αὐτοῦ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀσχολῆται καὶ εἰς ἄλλας κατὰ πολὺ βαθυτέρας μελέτας [2]).

[1]) Κατὰ τὴν ἐμὴν διόρθωσιν τοῦ Romani εἰς Romanis (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 1897 σ. 5) ἡ ἐξήγησις θὰ εἶναι· « Ὑποχωρήσατε εἰς τοὺς Ῥωμαίους Ἕλληνες ποιηταί, διότι κτλ.». Σ. Μ.

[2]) Αἱ ἀνωτέρω περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας τῆς Βιργιλίου εἰδήσεις καθὼς καὶ τὰ περὶ τῆς πρὸς τὸν Αὔγουστον ἐπιστολῆς περιέχονται ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ Δονά του-Σουητωνίου, τὴν δὲ ἀπόκρισιν τοῦ Βιργιλίου διέσωσεν ὁ Μακρόβιος (Saturnal. 1, 24, 11). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐννοεῖ δὲ βεβαίως ὁ ποιητὴς ὅτι εἶχεν ἀνάγκην νὰ μελετήσῃ τὴν παλαιτάτην τῆς Ἰταλίας ἱστορίαν, περὶ τοῦ ὁποίου πράγματος εἶχε καὶ ἄλλοτε, καθὼς φαίνεται, συζητήσῃ πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προστάτην. Βραδύτερον δὲ (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 731 καὶ 732 ἀ. Χ.) ἀνέγνωσε τῷ Αὐγούστῳ ὀλίγα τῆς Αἰνειάδος βιβλία ἐπὶ παρουσίᾳ καί τινων ἄλλων ἀκροατῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων τῶν βιβλίων ἦτο ἀναντιρρήτως κατὰ πρῶτον λόγον τὸ τέταρτον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἰδίαν καὶ αὐτοτελῆ ἀφήγησιν, εἰς δὲ τὸ τέταρτον ἠκολούθει βεβαίως τὸ ἕκτον, καὶ ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ἱστορουμένης συναντήσεως τοῦ Αἰνείου καὶ τῆς σκιᾶς τῆς Διδοῦς, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν διότι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ γίνεται ἡ περίφημος ἐκείνη ἐπιθεώρησις τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν προγόνων ἐν τῷ Ἅιδῃ. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἀπήγγελλε διὰ τῆς θερμῆς φωνῆς του ὁ ποιητὴς τὸ ἐξαίσιον ἐκεῖνο μέρος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀποβιώσαντα νεαρὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκελλον (Αἰνειάδ. 6, 860 ἑξ.), ἡ βαθύτατα ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως συγκινηθεῖσα μήτηρ Ὀκταβία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Αὐγούστου, κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν καὶ ἐλιποθύμησεν, ὥστε ἐδέησε νὰ διακοπῇ ἡ ἀνάγνωσις.

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (στχ. 293 ἑξ.) μνημονεύεται τὸ κατὰ τὸν μῆνα σεξτίλιον (αὔγουστον) τοῦ 725 κλείσιμον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰανοῦ, ὅστις ἠνοίχθη πάλιν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 727. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον, ὅπως καὶ τὸ δεύτερον, ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ τρίτον βιβλίον μνημονεύει ἐν ἀρχῇ τὴν πρώτην τέλεσιν τῶν Ἀκτιακῶν ἀγώνων τοῦ ἔτους 726 (στχ. 280). Θὰ ἠσχολεῖτο δὲ πάντως ὁ ποιητὴς κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του περὶ τὸ ἕβδομον βιβλίον, διότι ἀναφέρεται ἐκεῖ ἡ ἐν ἔτει 734 γενομένη ἐπιστροφὴ τῶν Παρθικῶν τροπαίων (στχ. 604). Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι τῶν τελευταίων ἓξ βιβλίων ἡ ἐπεξεργασία ἤρχισε νὰ προχωρῇ μόλις μετὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ Αὐγούστου ἐκείνην ἀνάγνωσιν, ἐπίσης δὲ πιθανὸν εἶναι ὅτι τὸ τρί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον καὶ τὸ ἕκτον βιβλίον συνετάχθησαν μετὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πέμπτον, ὅπως τεκμαιρόμεθα ἔκ τινων ἀντιφάσεων [1]).

Ὁ Βιργίλιος ἠθέλησε νὰ δωρήσῃ εἰς τὸ ἔθνος του Βίβλον κατ' ἐξοχὴν ἐθνικήν, ἔργον, ὅπερ ὑπὸ νέαν μορφὴν θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ὅ,τι εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔδωκεν ὁ Ὅμηρος, καί τι ἀκόμη πλειότερον, ἓν δηλαδὴ κάτοπτρον ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἀντενακλᾶτο ἐν μιᾷ ἁρμονικῇ εἰκόνι πᾶν ὅ,τι ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος οἱ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν ἱερόν, σεμνὸν καὶ ἀγαπητόν. Ὁ σκοπὸς δὲ οὗτος τοῦ ποιητοῦ ἀναφαίνεται καὶ κατ' αὐτὸ τὸ σχεδίασμα τῆς οἰκονομίας τοῦ ποιήματος, διότι τὰ μὲν πρῶτα ἓξ βιβλία ὑπενθυμίζουσι τὴν Ὀδύσσειαν, τὰ δὲ τελευταῖα τὴν Ἰλιάδα. Οὐδεὶς τῆς ἀρχαιότητος ποιητὴς ἀπηξίωσε νὰ παρακαθίσῃ εἰς τὴν Ὁμηρικὴν τράπεζαν καὶ νὰ φάγῃ ἐκ τῶν ψιχίων τῆς δαψιλείας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἀλλ' ἡ Αἰνειὰς ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι ἐχορτάσθη ἐξ αὐτῶν. Ὅπως παρὰ τοῖς Φαίαξιν ὁ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὸν Ἀλκίνοον, οὕτω καὶ ὁ Αἰνείας πρὸς τὴν Διδὼ διηγεῖται τὰς πλάνας αὐτοῦ καὶ τὰς περιπετείας, καταβαίνει δὲ καὶ ὁ Αἰνείας εἰς τὸν Ἅδην ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς, ἵνα μάθῃ τὸ μέλλον. Κατὰ τὰ ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ τῆς Ἰλιάδος ἐποιήθησαν καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι ἆθλα ἐπ' Ἀγχίσῃ, ὅπως δὲ ἔχει Κατάλογον ἡ Ἰλιάς, ἔχει καὶ ἡ Αἰνειάς. Ὁ Ἥφαιστος σφυρηλατεῖ ὅπλα χάριν τοῦ Αἰνείου, ὅπως εἶχεν ἄλλοτε σφυρηλατήσῃ χάριν τοῦ Ἀχιλλέως, ταῦτα μὲν κατὰ παράκλησιν τῆς Θέτιδος, ἐκεῖνα δὲ κατὰ παράκλησιν τῆς Ἀφροδίτης. Καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι λεπτομερῶς περιγράφονται τὰ καλλιτεχνικὰ κοσμήματα τῆς ἀσπίδος. Τῆς Δολωνείας ἀπομίμησις εἶναι τοῦ Νίσου καὶ τοῦ Εὐρυάλου ἡ νυκτεργασία. Ἡ Λαβινία, ὅπως ἡ Ἑλένη, εἶναι ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου. Καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι μεταβαίνουσιν εἰς προσκύνησιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς αἱ γραῖαι, ἐπέρχεται ἀνακωχή, περιγράφονται αἱ διὰ τὴν κηδείαν τῶν νεκρῶν προ-

1) Ἰδ. περὶ τούτου τοῦ ζητήματος Μυλλέρου Γραμματολ. Βιογραφ. Ὁρατίου μεταφρ. ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου σελ. 179. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ετοιμασίαι, προτείνεται ἀποφασιστικὴ κρίσις διὰ τῆς μονομαχίας τῶν δύο κυριωτάτων ἡρώων, γίνεται παράβασις τῆς ἐνόρκου μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων συνθηκολογήσεως δι' ἐπεμβάσεως ἐγκληματικῆς, καὶ ἐκρήγνυται ἕνεκα τούτου πάλιν ὁ ἀγών. Οἱ ἐπὶ τῷ Πάλλαντι θρῆνοι ἐφιλοτεχνήθησαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν θρήνων τοῦ Πατρόκλου. Ὁ Αἰνείας ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ τραύματος νὰ ἀπόσχῃ ἐπί τινα χρόνον τῆς μάχης, ὅπως καὶ ὁ Μενέλαος ἐν τῇ Ἰλιάδι. Ὁ Τοῦρνος ματαίως προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν ἐκδικητικὴν χεῖρα τοῦ Αἰνείου, ὅπως καὶ τὴν τοῦ Ἀχιλλέως ὁ Ἕκτωρ. Ὁ Αἰνείας καταδιώκει τοὺς πολεμίους ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ ὁ Ἀχιλλεύς. Τὸ τέλος ἔχει τὴν αὐτὴν τραγικὴν χροιάν.

Ὁλόκληρον τοῦ ποιήματος τὸ σχεδίασμα, ἡ τεχνικὴ αὐτοῦ παρασκευή, ἡ οἰκονομία, τὸ πλεῖστον τῶν λεπτομερειῶν, αἱ τροπαὶ τοῦ ἀγῶνος, λόγοι, περιγραφαί, παρομοιώσεις, ὀνόματα, πάντα ταῦτα ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος παρέλαβεν Βιργίλιος. Καὶ ὅμως ἡ Αἰνειὰς δὲν εἶναι προϊὸν ψιλῆς ἀπομιμήσεως. Παρὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ἐξάρτησιν τὸ ἔργον τοῦ Βιργιλίου ἀποπνέει ἴδιον πνεῦμα. Ἐν τῇ Αἰνειάδι ὀγκοῦται πλειότερον τὸ στῆθος, ἐκτείνεται εὐρύτερον τὸ βλέμμα, εἶναι μεγαλοπρεπέστερος ὁ ὁρίζων. Δὲν διηγεῖται μόνον ἀπαθῶς ὁ ποιητὴς τί συνέβη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δὲν ἔχει ὡς μόνον σκοπὸν ἑνὸς ἥρωος τὴν τύχην ἢ τὰ παθήματα, δὲν ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐπικειμένην καταστροφὴν ἑνὸς ἰσχυροῦ καὶ μεγάλου κράτους, ἀλλὰ μετ' αἰσθήματος ἱεροῦ ἐμβαθύνει τοὐναντίον εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν ἑνὸς νέου καὶ μεγάλου μέλλοντος, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀνυψωθῇ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παρελθόντος, καὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἐμπνέει εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην ἐπιβολήν. Ὁ Βιργίλιος ἀπὸ τοῦ ὕψους οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐπάλξεως τοῦ ἐνεστῶτος, ὅπερ εἶναι μέγα καὶ εὔδαιμον, ῥίπτει ὀπίσω τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν διήνυσαν τοῦ Δαρδάνου οἱ ἀπόγονοι ἵνα φθάσωσιν εἰς ἐκεῖνο τὸ τέρμα, ὅπερ προδιέγραψαν εἰς αὐτοὺς τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέσφατα. Ποιητὴς τοιαύτης ἐποχῆς καὶ τοιαύτης ἐπιβολῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν ἐπικὴν ἀφέλειαν τοῦ Ὁμήρου. Ἂν τις ἐπὶ τούτῳ ψέξῃ αὐτόν, πάντως θά ἔχῃ ἄδικον.

Καὶ εἰς ἄλλα ὅμως ποιητικὰ ἔργα, ἑλληνικά τε καὶ ῥωμαϊκά, πολλὰ ὀφείλει ἡ Αἰνειάς. Ὁ Βιργίλιος μάλιστα ὡς ἐθνικὸς ποιητὴς οἱονεὶ ἐπέβαλεν εἰς ἑαυτὸν τὸ καθῆκον τοῦ νὰ κοσμήσῃ τὸ ἔργον του διὰ τοῦ χρυσοῦ κόσμου τῆς κληρονομίας τῶν προκατόχων του καὶ σχεδὸν εἰπεῖν νὰ καταθέσῃ ὅ,τι ἄριστον εἶχεν ἡ ἐθνικὴ ποίησις εἰς τὸν κοινὸν θησαυρόν. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ὁ μεταξὺ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀφροδίτης διάλογος, καθὼς καὶ οἱ παραμυθητικοὶ λόγοι τοῦ Αἰνείου πρὸς τοὺς ἑταίρους, ἐλήφθησαν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος τοῦ Ναιβίου (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 33 ἑξ.), ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸν Λιβυκὸν πόλεμον. Ἡ περιγραφὴ τῆς καταστάσεως τῶν ἡττημένων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας (Αἰνειάδ. 2, 486 ἑξ.) ὁμοιάζει κατὰ τοὺς ἀρχαίους σχολιαστὰς πρὸς ὁμοίαν ἀφήγησιν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἄλβας Λόγγας ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ Ἐννίου (τόμ. Α΄ σ. 47 ἑξ.), ἂν καί τινας λεπτομερείας, οἷον τὴν συνέλευσιν τῶν θεῶν, παρομοιώσεις κτλ. ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ ἤντλησαν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου. Ἀλλὰ καὶ δευτερεύοντες ποιηταὶ Ῥωμαῖοι ἐπόρισαν τὴν συμβολήν των εἰς φιλοτέχνησιν τῆς Αἰνειάδος, ὁ Φούριος δηλαδὴ καὶ ὁ Ὄστος, ὁ Κάτων ὁ Ἀτακῖνος, ἀκόμη δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων ὁ Κάτουλλος, ὁ Λουκρήτιος, ὁ Βάριος. Ἐλήφθησαν δὲ παρ' αὐτῶν ἢ ἐπιτυχῆ χωρία ἢ φράσεις μόνον ἢ καὶ λέξεις ἁπλῶς. Τόσον δὲ μέγα ὑπῆρξε τὸ πλῆθος τῶν δανεισμῶν καὶ τῶν ὁμοιοτήτων, ὥστε ὁ Κόϊντος Ὀκτάβιος Ἀβῖτος ἢ Ἀουῖτος (Avitus) συνήθροισεν εἰς ὀκτὼ volumina πάσας ταύτας τὰς ὁμοιότητας καὶ ὠνόμασε τὸ ἔργον του Ὁμοίων ἐλέγχους. Τῆς αὐτῆς δὲ φύσεως ἦτο καὶ τοῦ Περελλίου Φαύστου τὸ σύγγραμμα, ὅπερ μοχθηρότερον ἐπεγράφετο Furta ἤτοι Κλέμματα. Πρὸς τὰς τοιαύτας κατηγορίας ἀπεκρίνετο ὁ Βιργίλιος λέγων ὅτι ἂν ἐπεχείρουν καὶ οἱ κατήγοροί του νὰ πράξωσιν ὅ,τι αὐτὸς ἔπραξε, θὰ ἔβλεπον ὅτι δὲν εἶναι εὔκο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λον πρᾶγμα νὰ ἐξαρπάσῃ τις ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Διὸς τὴν ἀστραπήν, οὐδ' ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους τὸ ῥόπαλον.

Δὲν ὁμοιάζει δὲ ἡ Αἰνειὰς πρὸς τὰς παλαιοτέρας χρονολογικὰς ἐποποΐας, αἵτινες κατέτειναν μακρὰς καὶ σχεδὸν πανομοιοτύπους ἱστορίας καὶ περιγραφὰς πολέμων καὶ μαχῶν, ἀλλ' εἶναι ἔντεχνον καὶ θαυμαστὸν ἔργον, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ὁποίου διήκει μία κυρία καὶ ἀρχικὴ ἔννοια, καὶ ἔχον τεχνικὴν οἰκονομίαν. Ἡ ὅλη δρᾶσις περιστρέφεται περὶ τὸν ἐθνάρχην τῶν Ῥωμαίων, καὶ συγχρόνως διαβλέπει τις πανταχοῦ ἐν τῷ ποιήματι τὴν αἰωνίαν τῆς Ῥώμης μοῖραν, ὡς ἐν ἀκτινοβολούσῃ αὐγῇ. Διαιρεῖται δὲ τὸ ἔπος, ὅπως ἀνωτέρω ὑπεδείξάμεν, εἰς δύο συμμετρικὰ μέρη, ἀπεικονίζοντα ἐν μὲν τοῖς προτέροις ἓξ βιβλίοις τὰς πλάνας τοῦ Αἰνείου ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς Τροίας φυγῆς μέρει τῆς εἰς τὸ Λάτιον ἀφίξεως, ἐν δὲ τοῖς ἓξ τελευταίοις τοὺς ἐπὶ τῆς λατινικῆς χώρας ἀγῶνας αὐτοῦ, οἵτινες ἀγῶνες καταλήγουσιν εἰς τὸν ἀποικισμὸν τῶν νεηλύδων. Κατὰ τοὺς ἀπὸ μακροῦ χρόνου καθιερωθέντας κανόνας τῆς ἑλληνικῆς ἐπικῆς πραγματείας, ὁ ἀναγνώστης εἰσέρχεται εὐθὺς in medias res Ὀλίγοι μόνον στίχοι ἐν τῇ ἀρχῇ συντόμως προλέγουσιν ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον. Ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ εἰσαγωγῇ εἶναι βαρυσήμαντος πᾶσα λέξις. Τὸ ποίημα ἀφορᾷ εἰς τὸ μέγα μέλλον τοῦ ἔθνους καὶ τὸ μέλλον τοῦτο φθάνει μέχρι τῆς τοῦ Αὐγούστου ἀρχῆς. Πάντα λοιπὸν τὰ περιγραφησόμενα γεγονότα ἔχουσι σημαντικὴν καὶ μεγάλην τὴν ἔννοιαν. Ἡ διήγησις ἀρχίζει μετ' ἀστραπῶν καὶ μετὰ καταιγίδος. Οἱ ἄνεμοι πάντες ἀπελύθησαν κατ' ἀπαίτησιν τῆς ἀδιαλλάκτου Ἥρας ὑπὸ τοῦ κανονίζοντος τὴν πνοὴν αὐτῶν Αἰόλου, ἀπελύθησαν δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διασκορπίσωσι καὶ νὰ κατασυντρίψωσι τὰς ναῦς τοῦ Αἰνείου εὐθὺς μετὰ τὸν εἰς τὴν Σικελίαν κατάπλουν αὐτῶν. Ἔπρεπε διὰ παντὸς τρόπου αἱ νῆες ἐκεῖναι νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπὸ τῆς λατινικῆς παραλίας. Ὁ Ποσειδῶν ἐπεμβαίνει εὐτυχῶς ἐν καιρῷ, ὥστε νὰ σώσῃ αὐτὰς ἀπὸ τοῦ καταποντισμοῦ καὶ νὰ πορίσῃ εἰς αὐτὰς καταφύγιον εἰς τὸν λιμένα τῆς Καρχηδόνος. Ἀκριβῶς τότε ἐκτίζετο ἡ Καρχηδών. Ἐκεῖ λοιπὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποβιβάζεται ὁ Αἰνείας μετὰ καὶ τῶν συντρόφων, οὓς ἠδυνήθη νὰ ἐπανεύρῃ. Ἡ νεαρὰ βασίλισσα Διδὼ ὑποδέχεται φιλοξένως τὸν ἥρωα, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου δαψιλὲς παρατίθεται ἐν τοῖς ἀνακτόροις συμπόσιον. Κατ' ἐκεῖνο τὸ συμπόσιον ᾄδει κατ' ἐντολὴν τῆς βασιλίδος ὁ Ἰώπας πρὸς τὸν ἦχον τῆς κιθάρας τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐμψύχου φύσεως, τὰ αἴτια τῶν φαινομένων, ὅ τι δηλαδὴ ὁ ποιητὴς ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο ὑψηλότερον νὰ ἀπασχολήσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ κινήσῃ, τῆς ποιητικῆς φαντασίας τοῦ ἀοιδοῦ τὴν ἔμπνευσιν. Ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, ἡ Διδώ, ἥτις εὐθὺς ἅμα τῇ θέᾳ τοῦ ἥρωος εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ ἀνικήτου πρὸς αὐτὸν ἔρωτος, παρακαλεῖ τὸν Αἰνείαν νὰ ἀφηγηθῇ πρὸς αὐτὴν τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος καὶ τὰς μετὰ τὴν ἅλωσιν πλάνας αὐτοῦ, ὅσας ὑπέστη κατὰ θάλασσαν, οὕτω δὲ λήγει τὸ εἰσαγωγικὸν τοῦτο βιβλίον. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἄρχεται ὁ Αἰνείας τῆς ἀφηγήσεως του καὶ λέγει πῶς ἡ Τροία ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ πῶς αὐτὸς κατώρθωσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς καιομένης πόλεως, μόνον δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ἐκθέτει τὰς περιπετείας, αἵτινες ἀπὸ τῆς Ἴδης ἔρριψαν αὐτὸν εἰς τῆς Ἀφρικῆς τὰ παράλια.

Τὴν καταστροφὴν τῆς ἱερᾶς πόλεως τοῦ Πριάμου ἐξιστόρουν λεπτομερῶς ἐκ τῶν μεθομηρικῶν ἐπῶν ἡ Ἰλίου πέρσις καὶ ἡ Μικρὰ Ἰλιάς, πλὴν δὲ τῶν δύο τούτων ἐπικῶν ποιημάτων καὶ πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ τραγῳδίαι ἐπραγματεύοντο τὰ κυριώτατα τῆς ἁλώσεως ἐπεισόδια. Σπουδαῖα μάλιστα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔπους μέρη ἐκλιπόντα, δυνάμεθα ἡμεῖς σήμερον ὡς πρὸς ταύτην τὴν ἔκθεσιν νὰ ἀναπληρώσωμεν ἐκ τῶν σῳζομένων μεταγενεστέρων ποιημάτων Κοΐντου τοῦ Σμυρναίου (Τὰ μεθ' Ὅμηρον) καὶ τοῦ Τριφιοδώρου (Ἅλωσις Ἰλίου). Τοῦ Βιργιλίου ὅμως ἡ μίμησις δὲν εἶναι ἐπαναλαμβάνομεν, δουλική τις καὶ ξηρά. Ἰδίως δὲ ὁ Βιργίλιος δὲν ἐπιμένει κυρίως εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων κατὰ τὴν μίμησιν, οὐδὲ εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ τυπικὴν τῶν παραστάσεων συναρμολόγησιν ὅπως ἔχουσιν αὗται παρὰ τοῖς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποιηταῖς, οὓς μιμεῖται, ἀλλὰ φροντίζει μᾶλλον περὶ τῆς ἐκφράσεως καὶ ἀποδόσεως συγκινητικῶν περιστάσεων, τῶν ὁποίων ψυχολογικώτατα καὶ καλλιτεχνικώτατα γινώσκει καὶ τὸ πάθος νὰ ἐπαυξάνῃ καὶ τὸ κάλλος τῆς τε οἰκονομίας καὶ τῆς ἐκτελέσεως νὰ ἐξαίρῃ, διότι εἶναι ἔξοχος καὶ ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ καὶ ἡ παρ' αὐτῷ δύναμις τοῦ ψυχολογεῖν. Οὕτω λ.χ. ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς αἰφνιδίας καταλήψεως τῆς πόλεως (2, 234 ἑξ.), ἥτις περιγραφὴ ὑπὸ τὴν καθαρῶς ἀφηγηματικὴν ἔποψιν εἶναι ἐν πολλοῖς ἀσαφής, ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸ νὰ ἐξάρῃ καὶ ἀναδείξῃ τὴν τραγικὴν τύφλωσιν τῶν Τρώων, οἵτινες παρὰ πάσας τὰς κατ' ἐπανάληψιν γενομένας εἰς αὐτοὺς ἀποτροπάς, σπεύδουσι πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν καταστροφήν, παράδειγμα γενόμενοι τῆς ἀνθρωπίνης ἐκείνης μωρίας, ἥτις παρασκευάζει ἀφ' ἑαυτῆς τὰς συμφοράς. Λαμβάνει δὲ καθ' ὅλου παρὰ τῷ Βιργιλίῳ ἡ παράστασις αὕτη τῆς ἁλώσεως χαρακτῆρα δραματικόν. Αἱ τραγικαὶ σκηναὶ διαδέχονται ἀλλήλας ὅπως ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Εὐριπίδου. Οἱ Ἀχαιοὶ φαίνεται ὅτι ἐπὶ τέλους ὁριστικῶς ἀπεμακρύνθησαν. Ἡ Τροία ἀπαλλαγεῖσα τῆς μακρᾶς καὶ δεινῆς πολιορκίας ἀναπνέει καὶ ἀνοίγει τὰς πύλας αὐτῆς. Τὸ πλῆθος ἀμέριμνον καὶ περίεργον ἐκχύνεται ἀνὰ τὰς ἀγυιὰς καὶ μετ' ἐκπλήξεως παρατηρεῖ τὸν ξύλινον ἐκεῖνον ἵππον, τὸν ὁποῖον ἀπερχόμενοι κατέλιπον οἱ πολιορκηταί. Τὴν κουφόνοιαν τῶν πολλῶν ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξουδετερώσῃ οὔτε τῶν συνετῶν ἡ φωνὴ οὔτε τοῦ Λαοκόοντος ἡ ἀγανάκτησις. Προσάγεται τότε ὑπὸ ποιμένων δέσμιος ὁ προδότης Σίνων, συλληφθεὶς ὅῆθεν ἐν τῇ κρύπτῃ αὐτοῦ. Μετὰ τελείας προσποιήσεως ἀφηγεῖται ἐκεῖνος τοὺς κατ' αὐτοῦ δόλους τοῦ Ὀδυσσέως καὶ εὐχερέστατα πείθει τοὺς Τρῶας καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτῶν βασιλέα. Τὸ πρᾶγμα προχωρεῖ εἰς τὴν δρᾶσιν. Ὁ τυφλὸς τοῦ ὄχλου ἐξερεθισμὸς αὐξάνεται καὶ ἐπιτείνεται διὰ τοῦ κολασμοῦ, ὃν ἐπιβάλλει ὁ Ποσειδῶν διὰ τῶν δύο ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδυθέντων δρακόντων εἰς τὸν Λαοκόοντα καὶ τὰ τέκνα του. Ἡ σκηνὴ αὕτη παρίσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐν πάσῃ τῇ γραφικῇ πραγματικότητι, καὶ γεννᾷ τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν τρό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μον τὸ φοβερὸν θέαμα[1]). Ἐν τοιαύτῃ ψυχολογικῇ καταστάσει ἀποφασίζεται ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως μεταφορὰ τοῦ δουρείου ἵππου καὶ ἄρχεται παραχρῆμα τῆς ἀποφάσεως ἡ ἐκτέλεσις. Τὸ τέρας τετράκις προσκόπτον ὑπερβαίνει τὸν οὐδόν· μάτην ἀντηχοῦσι τὰ κεκρυμμένα ὅπλα, μάτην ἀνοίγει τὸ προφητικὸν στόμα ἡ Κασσάνδρα. Ἀληθῆ διάνοιαν καλλιτέχνου ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει ὁ Βιργίλιος μεταθέσας τὸν τόπον τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Λαοκόοντος. Ἡ παλαιὰ δηλαδὴ παράδοσις τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως παρίστανε τὸ θαῦμα τοῦ Λαοκόοντος γενόμενον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καὶ ἀφ' οὗ πλέον εἶχεν εἰς αὐτὴν εἰσαχθῇ ὁ ἵππος, ἀλλὰ φυσικώτερον εἶναι νὰ συμβαίνῃ τὸ πρᾶγμα ὅπως ἔχει παρὰ τῷ Βιργιλίῳ, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς δηλαδὴ τοῦ ἵππου, πρῶτον μὲν διότι τοῦτο ἀκριβῶς τὸ θαῦμα συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ληφθῇ ἡ ὀλεθρία ἀπόφασις, ἔπειτα δὲ διότι συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων εἶναι νὰ καταφθάνωσιν οἱ ὄφεις τὸν Λαοκόοντα πλησίον τῆς παραλίας, ἀφ' οὗ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξήρχοντο τὰ θηρία. Κάλλιστα ὡσαύτως ἐποίησεν ὁ Βιργίλιος μὴ ἐροδιάσας ἀμέσως καὶ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τροχῶν τὸ ξύλινον τέρας, διότι τοῦτο θὰ ἐπηύξανε τὴν δυσπιστίαν τῶν Τρώων.

Εἰσαχθέντος τοῦ ἵππου παραδίδεται τὸ τετυφλωμένον πλῆθος εἰς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, μὴ προαισθανόμενον ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ ἡμέρα. Ἡ τραγικὴ εἰρωνεία προβάλλει τότε μικρὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς τὴν ἀπαισίαν μορφήν της. Ἤδη εἶχε προκύψῃ ἡ νὺξ ἐκ τοῦ πόντου, τοὺς δὲ Τρῶας καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐσκεδασμένους εἶχε καταλάβῃ ὕπνος βαρύς. Ἀκριβῶς τότε πυρσὸς ἐξέλαμψεν ἀπὸ τῆς πρύμνης τῆς ναυαρχίδος τῶν Ἀχαιῶν καὶ ὑπὸ τὸ ἥσυχον φῶς τῆς σελήνης προσπλέει ἀπὸ τῆς Τενέδου

[1]) Πλὴν τῆς μεταφράσεως τοῦ Βουλγάρεως, περὶ ἧς εἴπομεν, μετέφρασε τὸ δεύτερον τῆς Αἰνειάδος βιβλίον ἐμμέτρως καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπικὸν ἰδίωμα ὁ Χριστοφόρος Φιλητᾶς (ἐν Κερκύρᾳ 1817). Ἔχομεν δὲ καὶ δύο νεοελληνικὰς τῆς Αἰνειάδος μεταφράσεις, μίαν μὲν ἔμμετρον ὑπὸ Ἰακώβου Ῥίζου Ῥαγκαβῆ (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1869) καὶ μίαν πεζὴν ὑπὸ Ἀριστοτέλους Πανταζῆ Μισίου (ἐν Ἀθήναις 1871). Τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα ἔμμετρα χωρία τῆς Αἰνειάδος εἶναι ἐκ τῆς μεταφρ. Ῥαγκαβῆ. Σ. Μ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς τὴν Τροίαν ὁ πολέμιος στόλος. Ὁ Σίνων ἀνοίγει τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου. Ἐκβαίνουσιν ἐκεῖθεν οἱ κεκρυμμένοι ἥρωες καὶ συνενοῦνται πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Τενέδου προσελθόντας ἑταίρους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐμφανίζεται πρὸς τὸν κοιμώμενον Αἰνείαν ὡς ὄνειρον τὸ αἱματόφυρτον φάσμα τοῦ Ἕκτορος. Τὸ ἄλλοτέ ποτε ἔρκος τῶν Τρώων ἀγγέλλει πρὸς τὸν φορέα τοῦ μέλλοντος τὰ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐν τῇ πόλει συμβαίνοντα·

« Φύγε, ὦ τέκνον θεᾶς, ἀνεβόησε, φύγε τὰς φλόγας·
ἔχει τὴν πόλιν ἐχθρός· ἡ περίβλεπτος ἔπεσε Τροία·
. . . . . .
Τὰ ἱερά, τοὺς θεούς της εἰς χεῖράς σου δίδωσ' ἡ Τροία·
λάμβαν' αἰσίᾳ τῇ τύχῃ αὐτά, καὶ εὐρύχωρα ζήτει
τείχη, εἰς ἃ τὰς θαλάσσας περῶν θὰ τὰ θέσῃς εἰς τέλος. »

Ἀλλ' ὁ Αἰνείας ἔπρεπε καὶ αὐτόπτης νὰ γίνῃ τῆς ἀπαισίας καταστροφῆς, ἥτις ἐμαίνετο κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην. Διὰ μεγαλοπρεπῶν εἰκόνων γίνεται ἡ περιγραφή, δίδεται δὲ καὶ εἰς τὸν Αἰνείαν ἡ εὐκαιρία ὅπως ἐπιδειχθῇ, ἀφ' οὗ εἰς τόσον μέγα μέλλον προώριζεν αὐτὸν ἡ μοῖρα, καὶ συνδεθῇ πρὸς τὰς φοβερὰς σκηνὰς τοῦ παρόντος. Ἕως οὗ τελειώσῃ τὸ ὄνειρον, τὰ πράγματα προύχώρουν. Ὁ θροῦς καὶ τῶν ὅπλων ἡ φρίκη πλησιάζει ἀδιακόπως ἐκ τῶν ἔξω, καὶ ὁ ἀλλαλαγμὸς εἰσδύει ἕως εἰς τὸ ἥσυχον καὶ ἀπόκεντρον τοῦ Ἀγχίσου ἐνδιαίτημα καὶ ἀφυπνίζει τὸν γηραιὸν ἥρωα. Ὁ Αἰνείας ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀνωτάτην ἄκραν τῆς στέγης τοῦ οἴκου του καὶ προσπαθεῖ νὰ λάβῃ τῶν γινομένων ἀντίληψιν. Εἰς πέλαγος φλογῶν ἐβυθίζετο ἡ πόλις, « ἤδη πλησίον ἐκαίετο ὁ Οὐκαλέγων, » καὶ ἔλαμπεν ὅλος ὁ πορθμὸς τοῦ Σιγείου. Συγχρόνως ἀνέβαινεν ἕως εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἀνθρώπων βοὴ καὶ ἦχος σαλπίγγων. Ἁρπάζει ἀσυνειδήτως τὰ ὅπλα ὁ ἥρως, ἵνα τοὐλάχιστον πολεμῶν ἀποθάνῃ. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς τοῦ Φοίβου φεύγων τὴν καταστροφὴν ἔρχεται εἰς ὑπάντησίν του καὶ δίδει πρὸς αὐτὸν τὴν εἴδη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιν, ὅτι τὰ πάντα ἀπωλέσθησαν καὶ ὅτι οὐδεμία πλέον ὑπῆρχεν ἐλπίς. Ὁ Αἰνείας ῥίπτεται οὐδὲν ἧττον μετ' ὀλίγων ἀνδρείων ἐντὸς τῶν φλογῶν· «μία μόνον, λέγει, ὑπάρχει εἰς τοὺς ἡττημένους σωτηρία, τὸ νὰ μὴ ἐλπίζωσι σωτηρίαν (una salus victis, nullam sperare salutem!)» Ἡ τύχη φαίνεται ὁπωσδήποτε εὐμενὴς πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀντίδρασιν· ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὴν σκευὴν φονευθέντων Ἀχαιῶν, διασπείρουσι πανταχοῦ τὸν τρόμον καὶ πέμπουσι πολλοὺς Δαναοὺς εἰς τὸν Ἅδην. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπάτη, οἱ ὀλίγοι καταβάλλονται ὑπὸ τῶν πλειοτέρων, καὶ πᾶσα τοῦ Αἰνείου ἡ ἀντίστασις ἀποβαίνει ματαία. Ἀπομονοῦται ἀεὶ μᾶλλον ὁ ἥρως καὶ τὸ κῦμα τοῦ ὑστάτου ἀγῶνος ῥιπτάζει αὐτὸν ἄλλοτε μὲν ἐδῶ ἄλλοτε δ' ἐκεῖ. Γίνεται μέτοχος τῶν τρομερωτάτων σκηνῶν τῆς ἁλώσεως, αἵτινες οὐδέποτε ὑπὸ ποιητοῦ περιεγράφησαν παθητικώτερον οὐδὲ πραγματικώτερον. Βλέπει πῶς ἕλκεται ἀπὸ τῆς κόμης ἡ Κασσάνδρα ἔξω τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς, πῶς πολιορκεῖται καὶ πῶς ὑπερασπίζεται τῆς Τροίας ἡ ἀκρόπολις (αὐτὸς ὁ ἴδιος λαμβάνει μέρος εἰς τὸ νὰ καταρριφθῇ ὑψόθεν μέγιστος πύργος ἐπὶ τοῦ κάτω συνηθροισμένου πλήθους τῶν πολεμίων), πῶς ὁ πέλεκυς τοῦ δεινοῦ Πύρρου ἀνοίγει μεγάλην ὀπὴν εἰς τὸ τεῖχος καὶ ἀποκαλύπτονται ὁ εὐρὺς οἶκος τοῦ Πριάμου καὶ τὰ ἄδυτα τόσων ἀρχαίων ἀνάκτων, πῶς τέλος ὑποχωροῦσιν αἱ πύλαι εἰς τὰ κρούματα τῶν ὁπλιτῶν μηχανῶν καὶ εἰσβάλλουσιν οἱ πολέμιοι, πῶς ἡ Ἑκάβη μετὰ τῶν θυγατέρων της, ὁμοίων πρὸς περιστεράς, εἶχε καταφύγῃ πρὸς τὸν μέγαν βωμὸν καὶ ἐκάλει ἐκεῖθεν τὸν γηραιὸν σύζυγον, ὅστις ὁπλίζει ἄπαξ ἔτι ὡς νεανίας τὴν χεῖρά του, πῶς δὲ ὁ φοβερὸς υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως ἐμπήγει τὸ ξίφος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ γέροντος καὶ ἀποτέμνει τὴν σεπτὴν αὐτοῦ κεφαλήν. Οὕτως ἐπληρώθη ἡ μοῖρα τῆς ἱερᾶς πόλεως τοῦ Πριάμου. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ νεκροῦ βασιλέως καταλαμβάνεται ὁ ἀτρόμητος Αἰνείας ὑπὸ φρίκης. Συλλογίζεται καὶ τὸν ἰδικόν του πατέρα, ὅστις ἦτο γηραιὸς ὡς ὁ Πρίαμος, συλλογίζεται τὴν γυναῖκά του Κρέουσαν καὶ τὸν μικρόν του Ἀσκάνιον. Πρὸς στιγμὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν τῇ μονώσει τοῦ γενικοῦ ὀλέθρου καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δεινοῦ πόθου τῆς ἐκδικήσεως κατ' ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ, καὶ θέλει νὰ ἀποκτείνῃ τὴν Ἑλένην, ἀλλὰ διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἡ Ἀφροδίτη καὶ βλέπει τότε ὅτι οὐχὶ ἡ Ἑλένη καὶ ὁ Πάρις, ἀλλὰ τῶν θεῶν ἡ ὀργὴ καταστρέφει τὴν Τροίαν, βλέπει ὅτι·

> *τοῦ Ποσειδῶνος μεγίστη ἡ Τρίαινα σείει τὰ τείχη*
> *μέχρι τῶν βάθρων καὶ πᾶσαν ἐξῆς ἀνασκάπτει τὴν πόλιν*
> *ἐκ θεμελίων· κρατεῖ τὰς Σκαιὰς δ' ἡ ἀπάνθρωπος Ἥρα*
> *πύλας ἡ πρώτη, συμμάχους καλεῖ δ' ἐμμανῶς ἐκ τῶν πλοίων*
> *σιδηροφόρος. . . . .*

Ὄχι δὲ μόνον ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἥρα συντελοῦσιν εἰς τὴν καταστροφήν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀκόμη θεοί. Ἐπὶ τοῦ τείχους κάθηται φοβερὰ τὴν ὄψιν ἡ Παλλὰς Ἀθήνη, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πατὴρ Ζεὺς ἐνισχύει καὶ ἐπιθαρρύνει τοὺς Ἀχαιούς, διεγείρει δὲ τοὺς θεοὺς ἐναντίον τῶν Τρώων. Πᾶσα ἐλπὶς ἐξηφανίσθη. Μετὰ πατάγου δεινοῦ κατασυντρίβεται τὸ Ἴλιον, ὁ δὲ Αἰνείας ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν φλογῶν καὶ τῶν ὅπλων σπεύδει τὸ βῆμα πρὸς τὸν πατρικὸν οἶκον, ἔχων πλέον πεποίθησιν αὐτὸς ὅτι ἔπρεπε νὰ καταλίπῃ τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα. Ἀλλὰ πῶς νὰ πεισθῇ ὁ Ἀγχίσης εἰς τοῦτο; Μόνον ἀφ' οὗ θεῖον σημεῖον τῷ ὑπέδειξε τοῦτο, ὑπετάχθη ὁ γέρων. Καὶ λοιπὸν τὰ τρία ἐκεῖνα πρόσωπα τὰ συναποτελοῦντα μόνα εἰς τὸ ἑξῆς τοῦ Αἰνείου τὴν οἰκογένειαν πορεύονται πλέον τὴν πρὸς τὴν ξένην ἄγουσαν. Ὁ Αἰνείας βαστάζει μὲν ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸν γέροντα πατέρα Ἀγχίσην, ὅστις κρατεῖ αὐτὸς τοὺς πατρῴους θεούς, ἄγει δὲ ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν μικρὸν υἱὸν Ἀσκάνιον Ἴουλον καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς συζύγου Κρεούσης. Διέρχεται ὁδοὺς σκοτεινάς, καὶ ὁ ἀτρόμητος ἥρως, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἦτο φοβερὸς κατὰ τὸν βρασμὸν τῆς μάχης, τρέμει τώρα μήπως πάθωσί τι ἐκεῖνοι, ὧν εἶναι πολύτιμος ἡ ὕπαρξις, εἰς πᾶν ῥεῦμα ἀέρος, εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάντα κρότον, ὃν ἤθελεν ἀκούσῃ. Χάνει καθ' ὁδὸν τὴν Κρέουσαν, περιέρχεται ἀκόμη ματαίως τὴν πόλιν καὶ λαμβάνει τὰς τελευταίας ἐντυπώσεις τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς λεηλασίας. Ἡ σκιὰ τῆς Κρεούσης ἐπιφαίνεται εἰς αὐτόν, τὸν παρηγορεῖ καὶ ὡρισμένως τῷ προφητεύει τὴν μέλλουσαν τύχην του·

Σὺ ἑξορίαν μακρὰν διελθὼν καὶ θαλάσσας εὐρείας,
γῆν Ἑσπερίαν θὰ εὕρῃς, ὅι' ἧς ὁ λυδὸς διαρρέει
Θύβρις, ἡσύχως χωρῶν, καὶ ἀρούρας παχείας ἀρδεύων.
Τύχη λαμπρά, βασιλεία, καὶ σύζυγος γένους ἀνάκτων
σὲ περιμένουν ἐκεῖ.

Ἀναλαμβάνει λοιπὸν πάλιν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, οὓς πρὸς στιγμὴν εἶχεν ἀφήσῃ, μετὰ καὶ ἄλλων δὲ πολλῶν φυγάδων, εὐθὺς ὡς αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες ἐφώτισαν νέαν ἡμέραν καθὼς καὶ τὴν ἔναρξιν νέου βίου, ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος.

Τὸ τρίτον βιβλίον εἶναι ἀναντιρρήτως ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν ἀξίαν κατώτερον τοῦ δευτέρου, ὅπερ ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς καὶ καθ' ἑαυτὸ καλλιτέχνημα. Δὲν ἔχει τὸ τρίτον βιβλίον τὴν προσήκουσαν τῆς δράσεως ἑνότητα, ἀλλὰ παρέχει μᾶλλον εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀναλυτὴν σειρὰν περιπετειῶν, ὅπως συμβαίνει ἐν τῷ Ἀπολόγῳ τῆς Ὀδυσσείας ἢ ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς τοῦ Ἀπολλωνίου. Ἐντείνει ὅμως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ περιμενόμενον τέρμα, τὸ ὁποῖον παρὰ πάσας τὰς ἀποπλανήσεις τῆς διηγήσεως γίνεται ἀεὶ μᾶλλον σαφὲς καὶ συγχρόνως ἐκθέτει ὡς ἐν συλλογῇ πολλὰς μυθικὰς παραδόσεις ἀναφερομένας εἰς τὰ διεσπαρμένα μέλη τοῦ οἴκου τῶν Πριαμιδῶν. Ὁ Ἀγχίσης ἀποθνήσκει, βαθέως πενθούμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ υἱοῦ. Τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν ἐρρίφθη ὁ στόλος ἐκ τῆς ἰταλικῆς παραλίας πρὸς τὴν τῆς Ἀφρικῆς, ἀφηγήθη ἤδη ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πρώτου βιβλίου.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸ τρίτον βιβλίον, οὗτινος τὸ περιεχόμενον ἀναφέρεται εἰς πράξεις ἐξωτερικάς, εἰς ποικίλας συναντήσεις, εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀδιάκοπον ἀλλαγὴν τόπων, τὸ τέταρτον βιβλίον περιορίζεται εἰς τὴν παράστασιν ἐσωτερικῶν ψυχικῶν παθημάτων καὶ ἔχει πλήρη ἑνότητα τόπου. Ἐν τῷ τετάρτῳ δηλαδὴ βιβλίῳ περιγράφεται ὁ τραγικὸς ἐκεῖνος ἔρως τῆς Διδοῦς πρὸς τὸν Αἰνείαν. Εἶναι δὲ ἡ περιγραφὴ αὐτοτελὲς τῷ ὄντι ἐπύλλιον, ἀλλὰ γνησίας ὅμως τέχνης καὶ φυσικώτατον, πόρρω δὲ ἀπέχον τῶν γνωστῶν ἐκείνων ἐπυλλίων τῶν Ἀλεξανδρινῶν, τῶν ὁποίων ἡ περισσοτεχνία ἀμιλλᾶται πρὸς τὸ προσποιητὸν τοῦ ὕφους. Δὲν προέβαλεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Βιργίλιος ὡς παράδειγμα μιμήσεως τὸν Καλλίμαχον οὐδὲ ἄλλον τὴν τοῦ Καλλιμάχου τεχνοτροπίαν ζηλοῦντα ποιητήν. Μέρη μέν τινα τῆς εἰκόνος καὶ μάλιστα τῶν χαρακτήρων ἡ περιγραφὴ ὑπενθυμίζουσι τὴν Μήδειαν τῶν Ἀργοναυτικῶν τοῦ Ἀπολλωνίου, ἀλλ' ὄπισθεν τοῦ Ἀπολλωνίου διαφαίνεται ἐκεῖνος ὁ ποιητής, ὅστις ὑπερέβαλε πάντας τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ψυχολογικὴν παράστασιν τοῦ γυναικείου πάθους, ὁ Εὐριπίδης. Ἀνήκει δὲ ἡ περὶ Διδοῦς παράδοσις εἰς τὴν ἀρχαίαν φοινικικὴν μυθολογίαν, ὅσα δὲ περὶ αὐτῆς ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Ἰουστίνῳ (18, 4), προέρχονται κυρίως ἀπὸ τοῦ Τιμαίου. Ἔχει δὲ ἡ ἱστορία ὡς ἑξῆς. Ἡ Φοίνισσα Ἔλισσα (εἶναι τοῦτο ἄλλο ὄνομα τῆς Διδοῦς), ἀφ' οὗ ὁ ἀδελφὸς Πυγμαλίων ἀπέκτεινε διὰ πλεονεξίαν τὸν ἄνδρα αὐτῆς Ἀκέρβαν ἢ Σιχαῖον, ἔφυγεν ἐκ τῆς Τύρου συμπαραλαβοῦσα καὶ τοὺς θησαυροὺς καὶ ἔκτισε τὴν Καρχηδόνα κατὰ τὰ παράλια τῆς Λιβύης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γείτων βασιλεὺς Ἰάρβας ἐζήτει ἐπὶ ἀπειλῇ πολέμου νὰ νυμφευθῇ αὐτήν, ἀνήγειρε πυράν, ἐφ' ἧς ἤθελε δῆθεν νὰ προσφέρῃ θυσίας ἵνα ἐξιλεώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος συζύγου, καὶ ἀνελθοῦσα ἐπ' αὐτῆς ηὐτοκτόνησε διὰ ξίφους. Ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀρχικὸν τοῦτον μῦθον τῆς Διδοῦς εἶχεν ἤδη συνάψῃ τὸν μῦθον τοῦ Αἰνείου ὁ Ναίβιος, ἵνα δικαιολογήσῃ τὸ κατὰ τῆς Ῥώμης μῖσος τῶν Καρχηδονίων, τὸν δὲ Ναίβιον ἀκολουθῶν καὶ ὁ Ἔννιος τονίζει τὴν ἀπὸ τῆς Διδοῦς καταγωγὴν τῶν Καρχηδονίων. Τοῦ Ναιβίου ἐπίνοια εἶναι καὶ ἡ ἐγκάρδιος ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ὁ Αἰνείας ἐκ μέρους τῆς βασιλίσσης, ἥτις καὶ προσεκάλει αὐτὸν νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διηγηθῇ τὰς περιπετείας του. Τούτου ἕνεκα φαίνεται βέβαιον ὅτι καὶ τὴν ἐρωτικὴν σχέσιν μεταξὺ Αἰνείου καὶ Διδοῦς ἐπενόησεν ὁ Ναίβιος. Ὁ τὰ ἀρχαῖα πάντοτε ἐρευνῶν Οὐάρρων διϊσχυρίζετο ὅτι παρὰ τῷ Ναιβίῳ ἡ ἀδελφὴ τῆς Διδοῦς, ἡ Ἄννα, ἠγάπησε τὸν Αἰνείαν καὶ ὅτι ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἥρωος ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς λόγος πείθει ἡμᾶς ὅτι ὁ Ναίβιος δὲν ἐπραγματεύθη τὸν μῦθον ὅπως νῦν οὗτος κεῖται παρὰ τῷ Βιργιλίῳ (τόμ. Α' σ. 34—35).

Λεπτότατα περιγράφει ὁ ποιητὴς τὴν πρώτην ἐρωτικὴν κλίσιν τῆς Διδοῦς πρὸς τὸν Αἰνείαν. Ἐμπιστεύεται δὲ τὸ μυστικὸν αὐτῆς πάθος ἡ Διδὼ πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ἄνναν, ὥστε ἡ Ἄννα ἐν τῇ ὅλῃ οἰκονομίᾳ τοῦ ποιητικοῦ τούτου κατασκευάσματος ἔχει ἣν θέσιν ἔχουσιν ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Εὐριπίδου οἱ τροφοί, πρὸς ἃς αἱ ἐρῶσαι ἡρωΐδες ἐκμυστηρεύονται τὸν κρυφὸν πόνον, ὃν ἐγκλείουσιν εἰς τὰ στήθη. Ἐπαυξάνει δὲ ἡ Ἄννα τὴν ἐρωτικὴν φλόγα τῆς ἀδελφῆς σοφιστικῶς παριστάνουσα εἰς αὐτὴν ὅτι παρὰ τῆς φύσεως τὰ κελεύσματα ἀνθίσταται εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἀφροδίτης. Διὰ τί νὰ μὴ νυμφευθῇ τὸν ξένον ἥρωα, ὃν ἠγάπησε; Οἱ θεοὶ τὸν ἐξαπέστειλαν βεβαίως, καὶ ἔπειτα ὁ γάμος οὗτος θὰ ἐστερέωνε τὴν νέαν πολιτείαν, ἣν τότε ἀκριβῶς ἵδρυεν ἡ Διδώ. Τὰ περαιτέρω διενεργεῖ ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος σχέσις μεταξὺ τοῦ ἥρωος καὶ τῆς βασιλίσσης. Ἐπιδεικνύει ἡ Διδὼ πρὸς τὸν Αἰνείαν τὴν κτιζομένην πόλιν καὶ τοὺς θησαυρούς, ἡ ἐξομολόγησις τοῦ ἔρωτος ἀναβαίνει εἰς τὰ χείλη της, ἀρχίζῃ νὰ ὁμιλῇ, ἀλλ' ὑπὸ δειλίας διακόπτεται ὁ λόγος. Κατὰ τὴν ἑσπέραν τέρπεται πάλιν ἡ βασίλισσα συναναστρεφομένη πρὸς τὸν Αἰνείαν καὶ ζητεῖ νὰ ἀκούσῃ τὰ παθήματα τοῦ Ἰλίου. Ἡ ἐρῶσα γυνὴ κρέμαται αὐτόχρημα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ εὐφραδοῦς ὁμιλητοῦ, μετὰ δὲ τὴν διήγησιν διέρχεται ἀΰπνους νύκτας καὶ νομίζει ὅτι βλέπει ἀκόμη καὶ ὅτι ἐξακολουθεῖ ἀκούουσα τὸν ἀπόντα. Παραμυθοῦσα δὲ τὸ πάθος, ὅπερ καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν της, θωπεύει τὸν μικρὸν Ἀσκάνιον, τὸν υἱὸν τοῦ ἐρωμένου, πανομοιότατον ὄντα κατὰ τὴν μορφὴν πρὸς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν πατέρα. Κατεχομένη ὅλως ὑπὸ δεινοῦ ἔρωτος, παραμελεῖ καὶ τὴν περαιτέρω οἰκοδομίαν καὶ τὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως καὶ τὰ ἄλλα κυβερνητικὰ καθήκοντα. Κατά τι κυνηγέσιον, εἰς ὃ εἶχον ὁμοῦ ἐκδράμῃ, ἐκρήγνυται αἰφνης θύελλα, ἥτις ἐξαναγκάζει αὐτοὺς νὰ καταφύγωσιν εἰς ἓν σπήλαιον, ἐκεῖ δὲ συνάπτεται ὁ στενὸς δεσμός, οὗτινος τόσον τραγικὰ ἔμελλον νὰ εἶναι τὰ ἐπακόλουθα. Τὸν Αἰνείαν ἀπειλεῖ πλέον νὰ καταβάλῃ ἡ ἐκνευριστικὴ ἰσχὺς τοῦ ἔρωτος, ἡ ἀνατολικὴ μαλθακότης. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναλαμβάνει πάλιν τὸ κράτος αὐτῆς τοῦ καθήκοντος ἡ συναίσθησις καὶ κελεύει τοὺς ἑταίρους κρύφα νὰ παρασκευάσωσι τὰ κατὰ τὸν ἀπόπλουν. Πῶς ὅμως νὰ ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν ἐρωμένην τὴν δεινὴν ἀπόφασιν καὶ πῶς νὰ πείσῃ αὐτὴν ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ χωρισμός; Ἐκείνη νοεῖ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ πρᾶγμα, διότι τίς δύναται νὰ ἐξαπατήσῃ ἐρῶσαν, quis fallere possit amantem; Μαίνεται τότε ἡ δυστυχὴς ὥσπερ Βάκχη καὶ καταφέρεται κατὰ τοῦ ἀπίστου ἐραστοῦ, οὗτινος ἡ προσποιητὴ γαλήνη ἀναφλέγει ἔτι μᾶλλον τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ πάθος της. Πίπτει λιπόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν θεραπαινίδων. Προσπαθεῖ διὰ μεσολαβήσεως τῆς Ἄννης νὰ ἐπιτύχῃ τοὐλάχιστον ἀναβολὴν τῆς φοβερᾶς ἀποφάσεως, ἀλλὰ ματαίως. Τότε πλέον πείθεται ἡ ταλαίπωρος ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ζήσῃ. Σημεῖα καὶ τέρατα καὶ ὄνειρα νυκτερινὰ διασαλεύουσι τὸ πνεῦμά της. Τὰ πάντα τὴν τὴν καταδιώκουσι καὶ βλέπει μόνον πρὸ αὐτῆς τὸ φάσμα τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ τῆς ἀπομονώσεως. Προσποιουμένη ὅτι θέλει νὰ τελέσῃ μαγικὴν θυσίαν κελεύει τὴν Ἄνναν νὰ στήσῃ πυράν, ἐφ' ἧς θὰ ἔκαιε δῆθεν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς αὐτὴν τοῦ Αἰνείου τὴν ἀπιστίαν. Κοσμεῖ τὴν πυρὰν ὥσπερ τάφον διὰ στεφάνων καὶ φυλλωμάτων. Ἐπιθέτει τὸ ξίφος καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐραστοῦ, περιβάλλει αὐτὰ διὰ βωμῶν, καὶ ὡς ἱέρεια λυτὴν ἔχουσα τὴν κόμην, διενεργεῖ τὰ ζοφερὰ νόμιμα. Σκέπτεται ἄπαξ ἔτι ἐν τῇ ἀϋπνίᾳ καὶ τῇ μονώσει τῆς νυκτὸς τὴν ἀπελπιστικήν της κατάστασιν καὶ πείθεται ὅτι μόνη σωτηρία εἶναι ὁ θάνατος. Οὕτω καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Αἰνείου τὴν ἀπιστίαν θὰ ἐκόλαζε καὶ τοῦ Σιχαίου τὴν σκιὰν θὰ ἐξιλέωνεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Αἰνείας, ὅστις ἐκοιμᾶτο ἐν τῷ πλοίῳ του, παρακινεῖται ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ νὰ σπεύσῃ. Κελεύει τὸν ἀπόπλουν, καὶ ἡ Διδὼ κατὰ τὴν πρώτην λάμψιν τῆς Ἠοῦς, βλέπει τὸν στόλον ἐξογκωμένα ἔχοντα τὰ ἱστία εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος. Τότε ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγανάκτησις κορυφοῦνται. Ἐπικαλεῖται ἡ δύστινος ἡρωὶς τὴν Ἥραν, τὴν Ἑκάτην καὶ τὰς Ἐρινύας, ἵνα ἐκδικήσωσιν αὐτήν, καταρᾶται δὲ τὸν Αἰνείαν, ὥστε καὶ ἐὰν πράγματι εἶναι προωρισμένον νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῶν περιπετειῶν του, νὰ δυστυχήσῃ ἐκεῖ καὶ οἰκτρὸν νὰ εὕρῃ τέλος. Κάμνει ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Τυρίους, αἰωνίαν καὶ ἀτελεύτητον νὰ ἔχωσιν ἔχθραν κατὰ τῆς μισητῆς γενεᾶς. Εὔχεται νὰ προκύψῃ ποτὲ ἐκ τῶν ὀστῶν της ἐκδικητής. Μετὰ τοῦτο ἀποπέμπει τὴν τροφὸν ἐξαποστέλλουσα δῆθεν αὐτὴν ἵνα καλέσῃ τὴν Ἄνναν διὰ τὴν θυσίαν, ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ῥίπτεται ἐπὶ τῆς ζυγικῆς κοίτης. Αἴφνης βλέπουσιν αὐτὴν πίπτουσαν, τὸ ξίφος ἀφρίζον ἐκ τοῦ αἵματος καὶ τὰς χεῖρας ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένας. Ὀδυρομένη ἀνέρχεται ἡ Ἄννα τὰς βαθμίδας τῆς πυρᾶς, ὅπως συγκρατήσῃ εἰ δυνατὸν τὴν φεύγουσαν ζωήν. Ἡ θνήσκουσα ζητεῖ ἀκόμη ἅπαξ νὰ ἀνοίξῃ τοὺς βαρεῖς ὀφθαλμούς. Τρὶς ἐγείρει στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ ἀνακλίντρου, τρὶς πίπτει εἰς τὰ ὀπίσω. Οἱ ἀπλανεῖς ὀφθαλμοί της ἐπεζήτουν ἀκόμη τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ εἶδεν, ἐστέναξε, καὶ τέλος ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ σώματος ἡ παλαίουσα ψυχή της.

Ἐν τῇ θαυμασίᾳ ἐξελίξει τῆς τραγικῆς ταύτης ἱστορίας, τῆς ὁποίας ἀρίστη κατὰ τὰ ἄλλα καὶ τεχνικωτάτη εἶναι ἡ πᾶσα οἰκονομία, δυσαρεστεῖ μόνον ἴσως ὡς περιττὴ καὶ ἀπροσδιόνυσος ἡ παρέμβασις τοῦ Ἰάρβα. Τὰ παράπονα τοῦ Ἰάρβα ἠδύναντο ἐξαίρετα νὰ λείψωσιν, οὐδὲ εἶχεν ἀνάγκην αὐτῶν ὁ Ζεὺς ἵνα ἐνεργήσῃ, ἄλλως δὲ ὁ καταπεφρονημένος μνηστὴρ μετὰ τὴν ἐπιδεικτικήν του ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν, ἐξαφανίζεται ἔπειτα καὶ δὲν ἀφίνει πλέον ἴχνη τῆς διαβάσεώς του. Ὁ μόνος λόγος, ὅστις δικαιολογεῖ τὴν παρέμβασιν τοῦ Ἰάρβα εἶναι, ὅτι διὰ τοῦ προσώπου τούτου, ὅπερ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀνέκαθεν περιείχετο ἐν τῷ φοινικικῷ μύθῳ, ὑποδεικνύει οὕτως εἰπεῖν ὁ ποιητὴς εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ μέλλον. Ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μία τις δήλωσις, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Διδοῦς ἐγκαταλειφθεῖσα πόλις θὰ ἀνῆκεν εἰς τὸ ἑξῆς εἴς τινα καὶ θὰ ἐξησφαλίζετο ἀπὸ τῆς καταστροφῆς.

Ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ εὑρίσκεται πάλιν ἐν τῷ πελάγει ὁ Αἰνείας. Ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τρικυμίας νὰ καταπλεύσῃ εἰς τῆς Σικελίας τὰ παράλια, τελεῖ ἀγῶνας νεκρωσίμους ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐκεῖ ἀποθανόντος πατρὸς (ἆθλα ἐπ' Ἀγχίσῃ) καὶ κτίζει τὴν Ἔγεσταν, ὅπου ἀφίνει τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς ἀποτεθαρρυμμένους. Κατὰ τὴν συμβουλήν, ἣν εἰς αὐτὸν δίδει ἡ Κυμαία Σίβυλλα, καταβαίνει ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ εἰς τὸν Ἅδην ἵνα εὕρῃ ἐκεῖ τὴν σκιὰν τοῦ Ἀγχίσου καὶ λάβῃ παρ' αὐτῆς ὁδηγίας προφητικὰς περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ πορείας. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑβδόμου βιβλίου φθάνει τέλος πάντων εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ὁ ποιητὴς ἀναπνέει ἐνταῦθα καί ἀναλαμβάνει τόνον ὑψηλότερον·

Ἔμπνευσον σύ με τὸν μάντιν, θεά, ἵνα ψάλω φρικώδεις μάχας, στρατούς, βασιλεῖς, ὑπ' ὀργῆς κατελθόντας εἰς Ἅδου καὶ Τυρρηνῶν τὴν ἰσχὺν καὶ πᾶσαν ἐν γένει εἰς τὰ ὅπλα τὴν ἑσπερίαν. Πραγμάτων μοι μείζων παρίσταται τάξις, μεῖζόν μοι ἔργον.

Μέλλει λοιπὸν τώρα νὰ διηγηθῇ ὁ Βιργίλιος τοὺς φοβεροὺς ἀγῶνας, εἰς οὓς κατῆλθον ἰσχυροὶ βασιλεῖς καὶ σύμπασα καθ' ὅλου ἡ Ἑσπερία. Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ λατινικὴ Ἰλιάς· ἕως τώρα ἦτο ἡ Ὀδύσσεια. Ἀναφέρει ὁ ποιητὴς τὸν γηραιὸν βασιλέα Λατῖνον, υἱὸν τοῦ Φαύνου, ἀπόγονον τοῦ Κρόνου. Τοῦ Λατίνου θυγάτηρ ἦτο ἡ περιζήτητος Λαβινία καὶ ταύτης βασιλικὸς μνηστὴρ ὁ Τοῦρνος. Αἰσθανόμενος ὁ Αἰνείας ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ προωρισμένον τέρμα τῆς ἑαυτοῦ πορείας πέμπει πρὸς τὸν γέροντα βασιλέα μεγαλοπρεπῆ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρεσβείαν μετὰ δώρων, ζητῶν παρ' αὐτοῦ εἰρηνικὴν ὑποδοχήν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κατασκευάζει στρατόπεδον καὶ ὀχυρώνει αὐτό. Οἱ πρέσβεις τοῦ Αἰνείου τυγχάνουσιν ἀρίστης ὑποδοχῆς. Ὁ Λατῖνος χαιρετίζει αὐτοὺς ὡς ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀναμενομένους, ὑπενθυμίζει τὴν παλαιὰν πρὸς τὸν Δάρδανον συγγένειαν καὶ ἑκουσίως προσφέρει τῷ Αἰνείᾳ τὴν θυγατέρα Λαβινίαν εἰς γάμον. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα Ἀμάτα δὲν ἐγκρίνει τὸν γάμον τοῦτον δυσπιστοῦσα πρὸς τὸν ξένον καὶ εὐνοεῖ τὸν Τοῦρνον, οὗτινος διεγείρεται ἡ ζηλοτυπία. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Ἴουλος φονεύει τὴν πεφιλημένην ἔλαφον τοῦ Τύρρου, ὅστις ἐφύλαττε τὰ ποίμνια τοῦ βασιλέως, δεινὴ ἐκρηγνύεται ἔρις μεταξὺ τῶν Λατίνων ἀγροτῶν καὶ τῶν Τρώων. Τὸ αἷμα ῥέει καὶ δεινὴ ὀχλοβοὴ ἐγείρεται πρὸ τοῦ παλατίου τοῦ Λατίνου. Μάτην διὰ παντὸς τρόπου ὁ βασιλεὺς προσπαθεῖ νὰ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα. Αἱ λατινικαὶ πόλεις ὁπλίζονται καὶ ἐντεῦθεν λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Βιργίλιος νὰ κάμῃ ἐπιθεώρησιν τῶν Ἰταλῶν ἡρώων, ὧν ἡ φύσις, ἡ καταγωγή, ὁ ὁπλισμὸς καὶ ἡ ῥώμη περιγράφονται διὰ χρωμάτων πλουσιωτέρων καὶ λαμπροτέρων τοῦ ξηροῦ ναυτικοῦ Καταλόγου, ὃν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐφιλοτέχνησεν ὁ Ἕλλην ἀοιδός.

Πρὶν ἢ ὁριστικῶς ἐκραγῇ ὁ πόλεμος, ἐπέρχεται ἐν τῷ ὀγδόῳ βιβλίῳ στιγμὴ δισταγμοῦ. Ἀμφότερα τὰ μέρη προσελκύουσι συμμάχους. Ἐν ᾧ ὁ Τοῦρνος ζητεῖ ἐναντίον τοῦ μισητοῦ Τευκροῦ βοήθειαν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ Ἱππίου Ἄργους, τοῦ κτίσματος τοῦ Διομήδους, ὁ Αἰνείας, πεποιθὼς εἰς ἀρχαίαν συγγένειαν, ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν τοῦ γηραιοῦ Ἀρκάδος Εὐάνδρου, ὅστις κατῴκει ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου παρὰ τὸν Τίβεριν. Καὶ δέχεται μὲν φιλοφρόνως ὁ γέρων τὴν πρόσκλησιν, ἀλλ' ὁμολογεῖ ὅτι ἀσθενὴς θὰ εἶναι αὐτὸς σύμμαχος ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του, καὶ ὑποδεικνύει εἰς τὸν Αἰνείαν ὅτι πρέπει νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν Τυρρηνῶν τῆς Καιρέας, οἵτινες ἐπαναστατήσαντες πρὸ ὀλίγου κατὰ τοῦ ὠμοῦ αὐτῶν ἡγεμόνος Μεζεντίου ἀπῄτουν παρὰ τοῦ Τούρνου τὴν παράδοσιν τοῦ φυγάδος. Πέμπει δὲ ὁ Εὔανδρος τὸν υἱὸν Πάλλαντα μετ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκλεκτῶν ἱππέων. Πᾶσαι δὲ αὗται αἱ προκαταρκτικαὶ διαπραγματεύσεις πορίζουσιν εἰς τὸν ποιητὴν καταλληλον εὐκαιρίαν πρὸς περιγραφὴν ἐπεισοδίων τῷ ὄντι θελκτικωτάτων. Σφυρηλατοῦνται ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου τοῦ Αἰνείου τὰ ὅπλα καὶ οὕτω ἀποπερατοῦνται πᾶσαι τοῦ πολέμου αἱ παρασκευαί, ὅστις ἐκρηγνύεται ἐν τῷ ἐνάτῳ βιβλίῳ.

Ὁ Τοῦρνος μετὰ τοῦ Μεσσάπου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Τύρρου διοικοῦσι τὴν ἡνωμένην ἰταλικὴν στρατιάν. Οἱ Τρῶες ὑπακούοντες εἰς κέλευσμα τοῦ Αἰνείου ἀποσύρονται εἰς τὸ ὠχυρωμένον αὐτῶν στρατόπεδον. Περὶ τὴν ἑσπέραν περικυκλώνουσι τὸ στρατόπεδον οἱ πολέμιοι καὶ ἐπέρχεται βαθεῖα ἡ νύξ. Τότε ὁ Νῖσος καὶ ὁ ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος, ὁ ὡραῖος Εὐρύαλος, δηλοῦσιν ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτῶν ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἐξέλθωσι διὰ μέσου τῶν κοιμωμένων πολιορκητῶν, ἵνα ἀνεύρωσι τὸν Αἰνείαν καὶ γνωρίσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οἱ δύο νέοι λαβόντες θερμὰς εὐχαριστίας καὶ ὑποσχέσεις λαμπρᾶς ἀμοιβῆς, ἐπιχειροῦσι τὸ τόλμημα. Ὁ ποιητὴς ἐν τῷ θαυμασίῳ τούτῳ ἐπεισοδίῳ κατώρθωσεν ὑπὸ νέον πνεῦμα νὰ παραστήσῃ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην τῆς Ὁμηρικῆς νυκτεγερσίας παράδοσιν καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ρωμαντικὸν τοῦτο γεγονὸς ἀθάνατον καὶ συγκινητικὸν μνημεῖον πιστῆς μέχρι θανάτου φιλίας·

Ὄλβιον ζεῦγος! τὰ ἔπη ἐάν τι ἰσχύσωσι ταῦτα,
δὲν θὰ ἐκλείψῃ ἡ μνήμη ὑμῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον,
γένος ἐν ὅσῳ οἰκεῖ τοῦ Αἰνείου τὸν ἄσειστον βράχον
τὸν Καπιτώλιον, ἔχει δὲ ἄναξ Ῥωμαῖος τὸ κράτος.

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο νεαρῶν ἡρώων φέρονται ὡς λάφυρα ἔμπροσθεν τῶν παρελαυνόντων στρατευμάτων τῶν πολεμίων. Τώρα πλέον μαίνεται ἡ πολεμικὴ ὁρμή. Τὸ πνεῦμα τῆς Ἰλιάδος φέρεται καθ' ὅλον τὸ ποίημα. Τὰ πολεμικὰ γεγονότα διαδέχονται ἄλληλα. Ὁ Ἀσκάνιος βάλλει τὴν πρώτην ἐπιτυχῆ βο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λήν. Πρὸς τὸ αἰσθηματικὸν ζεῦγος τῶν δύο οἰκτρῶς ἀποθανόντων φίλων ἀντίστοιχοι ἔρχονται οἱ δύο γιγάντιοι ἥρωες Πάνδαρος καὶ Βιτίας, οἵτινες ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἐφιλοτεχνήθησαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἀδελφῶν Λαπιθῶν τῆς Ἰλιάδος (Μ, 127 ἑξ.) καὶ τῶν δύο Ἰστρίων τοῦ Ἐννίου (τόμ. Α΄σ. 60). Οὗτοι ἀνοίγουσι τὰς πύλας καὶ φρουροῦντες ἑκατέρωθεν πρὸ τῶν πύργων, ἀγερώχως προκαλοῦσι τοὺς πολεμίους νὰ πλησιάσωσιν, ἵνα κατακόψωσι τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον. Ὁ Τοῦρνος ἀποκτείνει τὸν Βιτίαν. Ὁ Πάνδαρος βραδύνει νὰ κλείσῃ τὴν πύλην· δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἶναι ἤδη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου ὁ Τοῦρνος καὶ πίπτει ὑπὸ τὸ ξίφος του. Ἀλλ' ὁ ἄγριος ἡγεμὼν τῶν Ῥουτούλων δὲν εἰσάγει καὶ τὸ στράτευμά του· μαίνεται μόνος. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ περαιτέρω ἀντίστασις καθίσταται ἀδύνατος καὶ ἵνα διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, καταπηδᾷ εἰς τὸν ποταμόν, ἵνα φθάσῃ πάλιν πρὸς τοὺς ἰδικούς του.

Ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ βλέπομεν ἐπὶ τέλους πάλιν τὸν ποθούμενον Αἰνείαν μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν του. Κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Τυρρηνὸν Τάρχωνα νὰ τῷ παράσχῃ βοήθειαν καὶ ἐν τῇ νυκτερινῇ σιγῇ πλέει οἴκαδε μετὰ τῶν νέων συμμάχων. Οἱ Τρῶες, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς δεινὴν θέσιν, βλέπουσιν ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου μακρόθεν ἐρχομένην τὴν βοήθειαν καὶ ἀναγνωρίζουσιν ἐκ τῆς ἀκτινοβολούσης ἀσπίδος τὸν ἀναμενόμενον ἀρχηγόν. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποβίβασιν, ὅτε καὶ ναυαγεῖ τὸ πλοῖον τοῦ Τάρχωνος, ἐκρηγνύεται ἡ μάχη, καθ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρωτοστατεῖ ὁ Αἰνείας. Εἰς τρεῖς κυρίως πράξεις διαιρεῖται ἡ ὅλη μάχη. Δύο νεαροὶ ἱππεῖς συγκρούονται κατὰ πρῶτον πρὸς ἀλλήλους, ὁ Πάλλας, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐάνδρου, ὅστις ἐπιθαρρύνει τοὺς φεύγοντας Ἀρκάδας, καὶ ὁ Λαῦσος ὁ υἱὸς τοῦ Μεζεντίου. Ἀμφότεροι ἐπέπρωτο νὰ πέσωσιν ὑπὸ ἄλλου μεγαλητέρου. Τὸν Πάλλαντα ἀποκτείνει ὁ Τοῦρνος, σπεύδει δὲ νὰ ἐκδικήσῃ αὐτὸν ὁ Αἰνείας καὶ προχωρεῖ μέχρι μέσου τῶν πολεμίων, ὥστε οἱ πολιορκούμενοι τολμῶσι πλέον νὰ ἐξέλθωσιν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀσκανίου. Αὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸς ὁ Τοῦρνος κινδυνεύει τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ σώζεται μόνον διὰ δόλου τῆς Ἥρας, ἥτις προβάλλουσα τὸ εἴδωλον ἑνὸς πολεμίου τὸν προσελκύει καταδιώκοντα τὸν ὄπιθεν πολέμιον ἐπί τινος πλοίου καὶ οὕτω ἀπάγει αὐτὸν παρὰ τὴν θέλησίν του εἰς τὴν Ἀρδέαν. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον παραλλαγὴ τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου τοῦ Ἰλιάδος (Ε, 449 ἑξ.), ἔνθα ὁ Ἀπόλλων ἵνα σώσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Διομήδους τὸν Αἰνείαν εἴδωλον τεῦξε αὐτῷ τ' Αἰνείᾳ ἴκελον καὶ τεύχεσι τοῖον. Τὸν τόπον τοῦ ἐξαφανισθέντος Τούρνου ἀναλαμβάνει ὁ Μεζέντιος, καθ' οὗ ἐμμανῶς ἐπιτίθενται οἱ Τυρρηνοί. Ἐπὶ πολὺν χρόνον μένει ἀμφίρροπος ἡ μάχη· πίπτουσιν ἑκατέρωθεν οἱ ἀνδρεῖοι. Τότε ἐναντίον τοῦ περιφρονητοῦ τῶν θεῶν ἐπιφέρεται ὁ Αἰνείας. Ἤδη τὸ ξίφος αἰωρεῖται ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, ὅτε μετ' ὀλίγων γενναίων ὀπαδῶν παρεμβάλλεται μεταξύ των ὁ πιστὸς Λαῦσος, ὅστις διευκολύνει τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἤδη τετραυματισμένου ὑπὸ λόγχης πατρὸς καὶ ἀπασχολεῖ τὸν ἀντίπαλον. Ἀλλ' ὁ Αἰνείας ἀποκτείνει τὸν υἱόν. Τὸ σῶμά του μεταφέρεται πρὸς τὸν παρὰ τὸν ποταμὸν ἀναπαυόμενον Μεζέντιον. Ὁ πατὴρ ἀναβαίνει ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μάχην, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐκδικήσῃ τὸν υἱόν, ἀλλ' ἀποκτείνεται καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς νικηφόρου χειρὸς τοῦ Αἰνείου.

Ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ βιβλίῳ ἐπέρχεται κατὰ πρῶτον ἀνάπαυσις καὶ διακοπὴ τῶν ἀγώνων. Ὁ Αἰνείας ἐγείρει τρόπαιον ἐκ τῶν ὅπλων τοῦ Μεζεντίου. Τὸν νεκρὸν τοῦ Πάλλαντος μεταφέρουσι πρὸς τὸν γηραιὸν πατέρα του, εἰς δὲ τοὺς ἡττηθέντας Λατίνους ἐπιτρέπεται ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν. Καὶ παρὰ τῷ Εὐάνδρῳ καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις κηδεῖαι καὶ πένθος. Τὸ θάρρος τῶν Λατίνων κλονεῖται ὑπὸ τῆς παρὰ τοῦ Διομήδους ἐλθούσης ἀγγελίας, ὅτι βοήθειαν ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ καὶ ὅτι μάλιστα συμβουλεύει τὴν ἀναστολὴν πάσης εἰς τὸ ἑξῆς πρὸς τοὺς Τρῶας ἀντιστάσεως. Ὁ Λατῖνος, ὅστις, ἀφ' οὗ προσκαίρως εἶχε παραιτήσῃ τὴν ἀρχήν, ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὰ σκῆπτρα, προβαίνει εἰς εἰρηνικὰς προτάσεις,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς μάλιστα ἀντίπαλος τοῦ Τούρνου προβάλλει διαρρήδην πρὸς εὐχερεστέραν συνδιαλλαγὴν νὰ δοθῇ ἡ Λαβινία εἰς τὸν Αἰνείαν. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ ζωηρότατα συζητεῖται τὸ πρᾶγμα, ἀγγέλλεται αἴφνης ὅτι προελαύνουσιν οἱ πολέμιοι καὶ πάντες παρασκευάζονται εἰς νέαν τοῦ ἀγῶνος ἀνάληψιν. Ἔμελλε κατὰ τὴν ἐπανάληψιν ταύτην νὰ τιμηθῇ καὶ νὰ ἀποθάνῃ τολμηρὰ ἡρωΐς, ἡ ἀμαζὼν Κάμιλλα. Ἐν ᾧ ὁ Τοῦρνος παραφυλάττει τὸν Αἰνείαν ἀνὰ τὰ ὄρη, ὁπόθεν οὗτος σκέπτεται νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς πόλεως, κάτω ἐν τῇ πεδιάδι δεινὴ γίνεται σύγκρουσις τῶν ἱππέων, καθ' ἣν θαύματα ἀνδρείας κάμνει ἡ Κάμιλλα, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους πλήττεται θανασίμως ὑπὸ τοῦ Ἀρόντα, ὃν πάλιν κατατοξεύει κατὰ βούλησιν τῆς Ἀρτέμιδος ἐκδικούσης τὸν θάνατον τῆς πεφιλημένης ἡρωΐδος μία ἐκ τῶν ἀκολούθων αὐτῆς νυμφῶν, ἡ Ὤπις. Οἱ Ῥούτουλοι τρέπονται εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὰς πύλας, ἔνθα προβαίνουσιν εἰς δεινὰς σφαγάς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀγγέλλεται πρὸς τὸν Τοῦρνον ὁ θάνατος τῆς ἡρωΐδος. Καταβαίνει ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ στρέφεται πρὸς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ παρακολουθεῖ αὐτὸν κατὰ πόδα ὁ Αἰνείας, ὅστις τότε ἀκριβῶς ἐξήρχετο ἐκ τοῦ δάσους μετὰ τῆς στρατειᾶς. Οἱ δύο ἥρωες ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλους, ἀλλ' ἐπέρχεται ἡ νὺξ καὶ ἡ κρίσις ἀναβάλλεται.

Τὴν κρίσιν ταύτην περιέχει τὸ δωδέκατον βιβλίον. Ὁ ἀγὼν ἀποβαίνει εἰς τὸν Τοῦρνον θανάσιμος. Τὴν καταστροφὴν παριστάνει τεχνικώτατα ὁ ποιητής. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἥρως τῶν Ῥουτούλων δηλοῖ ὅτι θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν περαιτέρω ἀλληλοσφαγίαν τῶν δύο ἐθνῶν προκαλῶν εἰς μονομαχίαν τὸν Αἰνείαν. Ἡ πρόκλησις γίνεται δεκτὴ καὶ συνάπτεται ἐπίσημος συμφωνία περὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Ἀλλ' οἱ Ῥούτουλοι μετανοοῦσι καὶ εἰς μάλιστα ἐξ αὐτῶν παραβαίνει τὴν ἀνακωχήν. Προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ὁ Αἰνείας, ἀλλ' αἴφνης, ἄοπλος ὤν, πληγώνεται ὑπὸ βέλους τοξευθέντος ἐξ ἀγνώστου χειρός. Ἡ μάχη ἀνάπτει καὶ πάλιν. Ὁ Τοῦρνος ἐπιδεικνύει τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλὰ ταχέως ἐπανέρχεται καὶ ὁ Αἰνείας πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους ἀπαλλαγεὶς ἀπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ βέλους. Ἀκόμη δὲν συνηντήθησαν οἱ δύο. Ἑκάτερος θεωρεῖ ἑαυτὸν νικητήν. Αἴφνης ἐνσπείρει τὸν τρόμον ὁ Αἰνείας παρασκευαζόμενος νὰ ἀλώσῃ τὴν πόλιν. Ἡ βασίλισσα ὑποθέτουσα ὅτι ἔπεσεν ὁ Τοῦρνος, κατηγορεῖ ἑαυτὴν ὡς αἰτίαν παντὸς τοῦ κακοῦ καὶ ἀπαγχονίζεται. Ὁ Τοῦρνος ἀκούων τὸ ἀπαίσιον ἄγγελμα καὶ βλέπων ὄπισθέν του τὰς φλόγας ὑψουμένας ἐκ τῆς πόλεως, σπεύδει πρὸς τοὺς ἰδικούς του, κελεύει τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ διακηρύττει καὶ πάλιν ὅτι θέλει αὐτὸς νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τὸν Αἰνείαν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Αἰνείας ἐξέρχεται ὑπερήφανος ἐκ τῆς πόλεως. Κατατίθενται τὰ ὅπλα ἑκατέρωθεν καὶ προσατενίζουσι πάντες μετ' ἀπεριγράπτου συγκινήσεως πρὸς τὴν ἀρχομένην μονομαχίαν. Ὁ θάνατος τοῦ Τούρνου περατώνει τὸ ποίημα.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιώσωμεν ἂν ὁ Βιργίλιος σκοπὸν εἶχε νὰ παρατείνῃ τὴν Αἰνειάδα τῷ ὄντι μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τούρνου. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οὐδεὶς οὔτε τῶν παλαιῶν οὔτε τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν ἐξήνεγκεν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ πάντες δέχονται ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Τούρνου εἶναι τὸ φυσικὸν τέρμα τῆς Αἰνειάδος. Ὅσα δὲ θὰ ἐνόμιζέ τις πρέπον νὰ προστεθῶσι, περὶ τῆς τυπικῆς δηλαδὴ συνθηκολογήσεως πρὸς τὸν Λατῖνον, τῆς συμφιλιώσεως πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, τοῦ γάμου τῆς Λαβινίας, τῆς ὁριστικῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας πατρίδος, ταῦτα πάντα ἐλέχθησαν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων, εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς συνθήκης καὶ τίθενται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας διὰ τῆς ἀποσοβήσεως τῶν προσκομμάτων καὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἀντιπάλου. Τοὐναντίον δὲ ἐὰν ταῦτα ἐξιστοροῦντο πάλιν λεπτομερῶς, θὰ ἐπήρχετο κόρος εἰς τὸν ἀναγνώστην. Ἄλλως δὲ ἡ συμμετρικὴ ἀναλογία ἡ ὑπάρχουσα κατὰ τὴν εἰς δύο μέρη διαίρεσιν τοῦ ποιήματος, μαρτυρεῖ ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν ὁ Βιργίλιος νὰ γράψῃ πλείονα τῶν δώδεκα βιβλίων. Ὀλιγωτέρα εἶναι ἡ ἀκρίβεια ὡς πρὸς τὴν εἰς τριάδας διαίρεσιν, ἂν καὶ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ὑπάρχει ὁπωσδήποτε κυριαρχοῦσα τις αὐτοτελὴς ἰδέα, ἥτις διήκει ἀνὰ τρία ἑκάστοτε βιβλία. Κατὰ τὰ τρία πρῶτα γίνεται ἀφήγησις τῶν συμβάντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὸν Αἰνείαν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας μέχρι τῆς ἀφίξεώς τος εἰς τὴν Λιβύην, ἐν τοῖς τρισὶν ἑπομένοις ἱστοροῦνται αἱ ἐν Σικελίᾳ περιπέτειαι τοῦ ἥρωος καὶ ὁ πλοῦς αὐτοῦ πρὸς τὸ Λάτιον. Ἡ τρίτη τριὰς περιέχει τὰ γεγονότα, ἅτινα συνέβησαν ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου εἰς τὸ Λάτιον μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ περιγράφει τὰ προκαταρκτικὰ συμβάντα μέχρι τοῦ μεγάλου ἀποφασιστικοῦ ἀγῶνος, ὅστις διεξάγεται κατὰ τὴν τετάρτην τριάδα.

Ὅπως παρὰ τῷ Ὁμήρῳ, τῷ Ἐννίῳ, καὶ καθ' ὅλου παρὰ τοῖς ἐπικοῖς ποιηταῖς τῆς ἀρχαιότητος, δύο κόσμοι ὁρῶσι συγχρόνως, ὁ ἐπίγειος καὶ ὁ οὐράνιος, καὶ ἐπεμβαίνουσι μάλιστα ὁ ἕτερος εἰς τὴν ὁρᾶσιν τοῦ ἑτέρου. Τῶν θεῶν τὴν παρέμβασιν ἐπόριζε φυσικώτατα εἰς τὸν ποιητὴν ὁ μῦθος ὁ περὶ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, οἵτινες ἦσαν προωρισμένοι νὰ ἐξουσιάσωσι πᾶσαν τὴν γῆν. Ἀνταπεκρίνετο δὲ ἡ ἰδέα αὕτη καὶ εἰς τὸ προσωπικὸν αἴσθημα τοῦ φιλοπάτριδος ποιητοῦ καὶ εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς Αὐγουστείου κυβερνήσεως, ἥτις ἐπεθύμει νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν θρησκευτικὴν τῶν ἀνθρώπων πίστιν πρὸς τὴν θείαν πρόνοιαν. Ἀποδίδει δὲ διὰ τοῦτο ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς εἰς τοὺς θεοὺς τοὺς κυβερνῶντας τὰς τύχας τῆς πατρίδος του ἀνώτερον ἀκόμη πάθος ἐκείνου, ὅπερ ἔχουσιν οἱ θεοὶ τοῦ Ὁμήρου. Ὅπως δὲ παρ' Ὁμήρῳ οὕτω καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι δύο ὑπάρχουσι μερίδες ἐν τῷ οὐρανῷ. Εἰς τὴν Ἥραν ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐδόθησαν μὲν ὡρισμέναι πρὸ αἰώνων ὑποσχέσεις, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἶναι δύσκολος, διότι τὰ εἰς ἑκάστην ἐκ τῶν δύο θεαινῶν ὑποσχεθέντα εἶναι πράγματα ἀντίθετα. Ἑκατέρα λοιπὸν ἐπιμένει ἀνυπομόνως καὶ ζηλοτύπως εἰς αὐτὰ καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τῆς ἑτέρας. Ζητεῖ μάλιστα ἑκάστη ἐκ τῶν δύο νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων της ἐπεμβαίνουσα αὐθαιρέτως εἰς τὴν ἐκτύλιξιν τῶν γεγονότων καὶ μεταχειριζομένη εἴτε βίαν εἴτε δόλον. Ἀναφαίνεται δὲ μάλιστα ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ἡ ζηλότυπος τοῦ οὐρανοῦ Βασίλισσα, ἡ προστάτρια τῆς Καρχηδόνος, διότι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προβλέπει ὅτι ἡ ἀγαπητὴ αὐτῆς πόλις μέλλει νὰ καταστραφῇ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὅθεν καὶ καταφέρεται κατὰ τοῦ ἐκ Τροίας φυγάδος ἥρωος, ὅστις θὰ γείνῃ προπάτωρ καὶ γενάρχης αὐτῶν, διὰ πάσης τῆς δριμύτητος ἀδιαλλάκτου καὶ ἀσπόνδου ὀργῆς. Μέχρι τῆς ὁριστικῆς καταστροφῆς πᾶσαν παρεμβάλλει δυσκολίαν καὶ ῥαδιουργίαν, ἵνα ἀναστείλῃ τὰ πράγματα. Ἀπολύει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ποσειδῶνος τοὺς ἀνέμους τοῦ Αἰόλου, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου ἀπὸ τοῦ Λατίου τὰ παράλια, καὶ προσπαθεῖ νὰ κατακρατήσῃ τῇ βοηθείᾳ αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης τὸν Αἰνείαν ἐν τῇ πόλει τῆς Διδοῦς, ἵνα ματαιώσῃ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ῥώμης (4, 90). Ὅτε δὲ αἱ πρὸς τὸν Λατῖνον διαπραγματεύσεις τρέπονται ὁμαλωτέραν ὁδὸν καὶ εὐνοϊκωτέραν καὶ ὁ ἀπαίσιος ἀποικισμὸς τῶν Τρώων ἐν τῷ Λατίῳ φαίνεται ὅτι ὁριστικῶς ἐπιτυγχάνεται, γίνεται πλέον ἔξω φρενῶν ἡ Ἥρα. Θεωρεῖ ὡς προσωπικὴν αὐτῆς προσβολὴν τὸ ὅτι οἱ μισητοὶ Τευκροὶ ἔχουσι τόσον μεγάλην ζωτικὴν ἀντοχὴν καὶ ὁ Αἰνείας παρὰ πάντας τοὺς θεϊκοὺς αὐτῆς δόλους τόσην ἐπιτυχίαν. Ἀφ' οὗ εἶναι ἄκαμπτοι οἱ θεοί, ζητεῖ καὶ παρὰ τοῦ Ἅδου βοήθειαν (7, 312). Ὅτε δὲ ἤναψαν πλέον αἱ φλόγες τῆς διχονοίας, ἣν αὐτὴ προεκάλεσεν, ἀνοίγει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Διὸς τὰς πύλας τοῦ πολέμου (7, 601). Γνωστοποιεῖ δὲ ὡσαύτως πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥουτούλων διὰ τῆς Ἴριδος ὅτι ὁ Αἰνείας ἀπῆλθε μεταβὰς πρὸς τὸν Εὔανδρον καὶ τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ ὅτι εὐνοϊκὴ εἶναι ἡ εὐκαιρία ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Τρώων (9, 1).

Ὀλιγωτέρα ταχύτης χαρακτηρίζει τὰ μέσα, ἅτινα πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς μεταχειρίζεται ἡ Ἀφροδίτη. Παρίσταται εἰς τὸν ἀγαπητὸν υἱόν της Αἰνείαν συμβουλεύουσα αὐτὸν καὶ ἐπιθαρρύνουσα (1, 314. 2, 589), ἱκετεύει τὸν Ποσειδῶνα ἵνα παράσχῃ εἰς αὐτὸν ἀσφαλῆ πλοῦν (5, 779), τὸν Ἥφαιστον ὅπως τῷ κατασκευάσῃ ὅπλα (8, 370), ταπεινοὺς δὲ καὶ συγκινητικοὺς λόγους ὡς καταδιωκομένη ἀπευθύνει πρὸς τὸν πατέρα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν θεῶν, ὅστις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παραμυθεῖ αὐτὴν προλέγων τὸ αἴσιον μέλλον. Ὁ Ζεὺς εἶναι ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀμερόληπτος γνώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στης καὶ ἐκτελεστὴς τῶν θεσφάτων, ἄτινα δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος δυνατὸν ν' ἀποφύγῃ. Ἐνώπιόν του ἔρχονται τὰ παράπονα πάντων ἐκείνων ὅσοι ἔχουσι λόγους δυσαρεσκείας. Εἶναι ἀγαθὸς καὶ οἰκτείρμων, πρότυπον ἀγαθοῦ ἐπιγείου βασιλέως. Ὅπως δὲ ὁ Ζεὺς ἐξησφάλισε μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Τιτάνων τὸν θρόνον του καὶ διοικεῖ τὸν κόσμον ὡς ἓν ὅλον ἁρμονικῶς συνηρμολογημένον, οὕτω καὶ τοῦ Αὐγούστου ἡ δυναστεία εἶναι προωρισμένη μετὰ τὸν μέγαν σάλον, ὅστις κατετάραξε τὸν κόσμον, εἰρηνικῶς νὰ διοικήσῃ τὴν οἰκουμένην. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ὀλυμπίου πατρὸς περιγράφει ὁ ποιητὴς δι' Ὁμηρικῶν χαρακτήρων (10, 101)·

Ὁ παντοδύναμος τότε πατήρ, ὁ κρατῶν τῶν ἁπάντων,
ἄρχεται. Λέγοντος δέ, τῶν θεῶν σιγὴ εἶχε τὸ δῶμα.
καὶ ἔτρεμε κάτω ἡ γῆ καὶ ἐπάνω ὁ αἰθὴρ ἐσιώπα,
ηὖδον αἱ αὖραι καὶ ἔθλιβε χαῦνον ὁ πόντος τὸ ὕδωρ.

Πρὸς τὴν θυγατέρα Ἀφροδίτην προσμειδιᾷ καὶ ἀσπάζεται αὐτὴν πρὶν ἢ ἀποκριθῇ πρὸς τὰ ὑποβαλλόμενα παράπονα (1, 254)·

Προσμειδιάσας δὲ τότ' ὁ πατὴρ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων,
καὶ γαληνός, ὡς ὅτ' οὐρανοὺς καὶ χειμῶνας πραΰνει,
τὴν θυγατέρα ἐφίλησε κύψας καὶ εἶπε τοιαῦτα.

Καὶ πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν σύζυγον, τὴν ζηλότυπον Ἥραν, συνεννοεῖται ἐπὶ τέλους καὶ καλῶς διατίθεται (12, 829)·

Τῇ ἁπαντᾷ μειδιῶν τῶν βροτῶν καὶ τῶν ὄντων ὁ πλάστης·
Σύ, ἀδελφὴ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου τὸ ἕτερον τέκνον,
κύματα χόλου τοσαῦτα τοῦ στήθους ἐντὸς περιστρέφεις;
Ἄγε, κατάστειλον πλέον τὴν πρίν σου ματαίαν μανίαν.
Δίδωμι ὅ,τι ζητεῖς, ἡττηθεὶς καὶ ἑκὼν κατανεύω.

Δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀσάλευτον θέλησιν τῆς τύχης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐδὲ νὰ ματαιώσῃ τὸν ἀπαράβατον λόγον τῶν Μοιρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ ἵνα ἀκριβῶς ἐκπληρῶνται τὰ θέσφατα, ὅθεν πρέπον εἶναι καὶ νὰ φροντίζῃ ὅπως ὁ Αἰνείας ὁ ἐκλεκτὸς τῶν θεῶν μὴ ἀποπλανηθῇ ἀπὸ τῆς προδιαγεγραμμένης ὁδοῦ καὶ γείνῃ ἄπιστος πρὸς τὴν θείαν αὐτοῦ ἀποστολήν. Διὰ τοῦτο, μαθὼν παρὰ τοῦ Ἰάρβα τὰ παρὰ τῇ Διδοῖ συμβαίνοντα κάμνει διὰ τοῦ Ἑρμοῦ σοβαρὰς παραστάσεις πρὸς τὸν Αἰνείαν (4, 222 ἑξ.). Ἔχει λοιπὸν ὁ Ζεὺς πολλὰ νὰ κατευνάσῃ, πολλὰς παρηγορίας νὰ δώσῃ καὶ πολλὰ νὰ καθοδηγήσῃ. Ὀφείλει νὰ ἀγρυπνῇ, μήπως ἐν ἀγνοίᾳ του εὐρεθῶσι θεοὶ ἢ ἄνθρωποι θέλοντες νὰ περιπλέξωσι τῆς εἱμαρμένης τὰ νήματα. Προθεσμίας μόνον ἀναστολῆς τοῦ δρόμου τῶν προαποφασισθέντων γεγονότων δύναται νὰ δώσῃ. Οὕτω λ. χ. πρὸς τὸν ὑπὲρ τοῦ συγγενοῦς αὐτῆς Τούρνου ἱκετεύουσαν Ἥραν, λέγει (10, 606)·

Ν' ἀναβληθῇ ἂν ὁ θάνατος θέλῃς τοῦ νέου, ὃς εἶναι
προωρισμένος νὰ πέσῃ, καὶ τοῦτο ζητεῖς νὰ ψηφίσω,
ἄρον τὸν Τοῦρνον καὶ σῶσον φυγῇ ἐκ Μοιρῶν ἐγκειμένων·
μέχρις αὐτοῦ ἐγχωρεῖ. Ὑπὸ ταύτην τὴν δέησιν δ' ἄλλην
μεγαλητέραν ἂν κρύπτῃς, τὴν τύχην τοῦ ὅλου πολέμου
νὰ μετατρέψῃς νομίζουσα, τρέφεις ἐλπίδας ματαίας.

Ἡ Ἥρα, ὅτε ἔμελλε νὰ διεξαχθῇ ὁ ἔσχατος καὶ κρίσιμος ἀγών, καλεῖ τὴν ἀθάνατον τοῦ Τούρνου ἀδελφήν, τὴν νύμφην Ἰουτούρναν, ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν ἀδελφὸν ἔμπρακτον μέν, ἀλλ' ὄχι ἔνοπλον βοήθειαν (12, 813). Αὕτη δὲ προσλαμβάνουσα κατὰ πρῶτον τὴν μορφὴν τοῦ πλουσίου καὶ ἐπιφανοῦς Ῥουτούλου Καμέρτου ἐρεθίζει τὰ πνεύματα τῶν ὁμοφύλων ἐναντίον τῶν πρὸ ὀλίγου συμφωνηθέντων καὶ ματαιώνει τὴν μονομαχίαν. Ἀλλ' ὅτε πάλιν ἔπειτα καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ μονομαχία, ἀναβαίνει ὡς ἡνίοχος ἀντὶ τοῦ Μετίσκου παρὰ τὸν Τοῦρνον καὶ διὰ μεγάλων ἐλιγμῶν ἀπάγει τὸν ἥρωα καὶ ἀπομακρύνει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δεινοῦ ἀντι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάλου. Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς ἀντενεργείας τῆς ἀδελφῆς, ἣν ἀναγνωρίζει ἡ φαντασία του, καλεῖ καὶ πάλιν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν Τοῦρνον ἡ ὑπὲρ τῆς ἀπειλουμένης πόλεως μέριμνα καὶ τώρα πλέον τὸ μοιραῖον τέλος δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀνασταλῇ. Σπεύδει ἀκόμη ἅπαξ νὰ ἐπικουρήσῃ ἡ Ἰουτούρνα εἰς τὸν ἀδελφὸν καὶ ποιεῖ πρὸς αὐτὸν ἄλλο ξίφος ἀντὶ τοῦ θραυσθέντος. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀφροδίτη ἀποσπᾷ τότε τὴν λόγχην τοῦ Αἰνείου, ἣν ἐμπηχθεῖσαν εἰς κορμὸν δένδρου ἐκράτει ἐκεῖ εἰς τὸν Τοῦρνον χαριζόμενος ὁ Φαῦνος. Ἐπὶ τέλους ὁ Ζεύς, ὅστις, ὅπως καὶ παρ' Ὁμήρῳ συμβαίνει, εἶχε ζυγίσῃ ἀμφοτέρων τῶν ἡρώων τὰς τύχας, ἀπαγορεύει ἄλλας εἰς τὸ ἑξῆς ἐπεμβάσεις πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Μοίρας ἀποφασιθέντα καὶ πέμπει τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο Ἀρῶν ἢ Ἐρινύων, τὰς ὁποίας οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον Diras, τρομερὰ φάσματα τῆς δημώδους δεισιδαιμονίας (12, 845 ἑξ.), ἃς ἐξαποστέλλει

ὅταν θανάτους φρικτοὺς ἢ καὶ νόσους σκοπεύει νὰ πέμψῃ
ὁ βασιλεὺς τῶν θεῶν ἢ πολέμους εἰς ἔνοχον πόλιν.

. . . . . .

Ἵπτατ' ἐκείνη καὶ ἐν μέσῳ θυέλλης εἰς γῆν καταβαίνει,
ὥσπερ ὁπότ' ἐκ νευρᾶς διὰ νέφους ἐκπέμπεται βέλος,
ὃ εἰς χολὴν ἰοφόρον δραστήριον Πάρθος ἐμβάψῃ,
Πάρθος ἢ Κύδων· στρεφόμενον δὲ τὸ ἀνίατον βέλος
διαπερᾷ μετὰ ῥοίζου σφοδροῦ τὰς σκιὰς ἀοράτως.
Οὕτω καὶ ἡ κόρη ὁρμᾷ τῆς Νυκτὸς καὶ εἰς τὴν γῆν καταπίπτει.

Ἡ Ἰουτούρνα ἀναγνωρίζει τὴν ἄγγελον τοῦ θανάτου καὶ περίλυπος ἀποφασίζει νὰ ἐγκαταλείψῃ πλέον τὸν ἀδελφὸν εἰς τὴν τύχην του.

Καὶ ἄλλοι δ' ἀκόμη θεοί, πλὴν τῶν ῥηθέντων, δὲν μένουσιν ἀμέτοχοι τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καθ' ὡρισμένας μόνον περιστάσεις ἐκδηλοῦται ὑπέρ τινων θνητῶν ἡ προστατευτικὴ αὐτῶν μέριμνα. Χαίρει ὁ Ἀπόλλων βλέπων τὸν Ἀσκάνιον βάλλοντα τὴν πρώτην ἐπιτυχῆ βολήν, ἀλλ' ἵνα προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ μέλλοντος κινδύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νου, προσέρχεται ὑπὸ μορφὴν γέροντος καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ ἀπέχῃ εἰς τὸ ἑξῆς τοῦ πολέμου (9, 638). Ἡ φροντὶς λοιπὸν τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις μόνος ἔμελλε νὰ διαιωνίσῃ τὸ γένος του, προσλαμβάνει διὰ τῆς παρεμβάσεως τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν χαρακτῆρα. Μετὰ λύπης βλέπει ἡ Ἄρτεμις ὅτι ἡ εἰς αὐτὴν ἀφωσιωμένη Κάμιλλα φέρεται πρὸς τὸν θάνατον, ὃν ἡ θεὰ ἀδυνατεῖ νὰ παρεμποδίσῃ. Περιορίζεται εἰς τὸ νὰ δώσῃ ἐν ἐκ τῶν βελῶν της τῶν ἀλανθάστων πρὸς τὴν νύμφην Ὤπιν, ἐντελλομένη εἰς αὐτὴν νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ἡρωϊκὴν παρθένον κατὰ τοῦ νικητοῦ, νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ σκυλευθῇ τὸ σῶμά της καὶ νὰ ἀποκομίσῃ αὐτὸ πρὸς ταφὴν εἰς τὴν πατρίδα (11, 532 καὶ 836). Καὶ ὁ Ἡρακλῆς συγκινεῖται ἀκούων τὴν ἐπίκλησιν τοῦ νεαροῦ Πάλλαντος, ὅστις δὲν προαισθάνεται ὅτι ἔφθασε τὸ πεπρωμένον τέλος του, ἀλλ' ὁ Ζεὺς οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ ὑπὲρ τοῦ Ἡρακλέους (10, 466)·

Εἶν' ὡρισμένη ἡ ἡμέρα ἑκάστου. Βραχὺς εἶν' ὁ βίος,
ἄτρεπτος δ' ἅμα πρὸς πάντας. . . . . .
Τοσοῦτ' εἰς τὰ τείχη τῆς Τροίας
γόνοι θεῶν ἐφονεύθησαν ἔπεσ' ἐκεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις
καὶ Σαρπηδὼν ὁ υἱός μου.

Ἡ Κυβέλη τοσαύτην αἰσθάνεται στοργὴν πρὸς τὰς ἱερὰς πεύκας τῆς Ἴδης, ἐξ ὧν ἐναυπηγήθησαν τὰ πλοῖα, ὡς τε παρακαλεῖ τὸν Δία νὰ μεταμορφώσῃ αὐτὰς εἰς Νηρηΐδας, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ γίνωσι παρανάλωμα τοῦ πυρὸς (9, 82 καὶ 10, 215), τὴν δὲ ἀφήγησιν τοῦ μεγάλου τούτου θαύματος ἐπικαλεῖται ὁ ποιητὴς τὰς Μούσας νὰ ἀναλάβωσιν (9, 77), ὅπως εἰς σπουδαίας καὶ ἐκτάκτους περιστάσεις συνηθίζει νὰ κάμνῃ.

Ὁσάκις δὲ οἱ θεοὶ κατέρχονται πρὸς τοὺς θνητοὺς ἢ προσωπικῶς παρεμβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκτύλιξιν τῶν πραγμάτων, ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν καὶ ἡ φύσις περιγράφεται διὰ λαμπρῶν πάντοτε χρωμάτων. Τὸν μεγαλοπρεπῆ τῆς θυέλλης μυκηθμὸν ὑπενθυμίζουσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἱ λόγοι τοῦ ἡγανακτημένου Ποσειδῶνος πρὸς τοὺς ἀνέμους (1, 124). Ἔξοχος εἶναι ἡ εἰκών, ἐν ᾗ ὁ θεὸς περιγράφεται διὰ τῆς τριαίνης κατευνάζων τοῦ πελάγους τὰ τεταραγμένα κύματα (1, 145). Ἡ Ἀφροδίτη παρίσταται πρὸς τὸν Αἰνείαν πρὸ τῆς Καρχηδόνος ὡς ἔνοπλος παρθένος (ὑπενθυμίζουσα τὴν Ναυσικᾶν τῆς Ὀδυσσείας) καὶ ἡ εἰκὼν αὐτῆς εἶναι θαυμαστὴ (1, 314). Ὁ Αἰνείας κρίνων αὐτὴν καὶ ἐκ τῆς φωνῆς καὶ ἐκ τῆς μορφῆς τὴν ἐκλαμβάνει ὡς θεὰν καὶ νομίζει ὅτι εἶναι ἡ Ἄρτεμις ἤ τις ἐκ τῶν νυμφῶν. Καθ' ὅλου δὲ αἰσθάνονται οἱ θνητοὶ τὴν παρουσίαν τῶν θεῶν. Ὁ ποιητὴς περιγράφει (4, 238) πῶς ὁ Ἑρμῆς ὑποδεῖται τὰ χρυσᾶ του πτερωτὰ πέδιλα, τὰ ὁποῖα ἔφερον αὐτὸν καὶ ὑπεράνω τῆς γῆς καὶ ὑπεράνω τῆς θαλάσσης μετὰ ταχύτητος ἴσης πρὸς τὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων, πῶς λαμβάνει τὸ κηρύκειον καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ χιονοσκεποῦς Ἄτλαντος καθίπταται ὥσπερ γλάρος πρὸς τὰς λιβυκὰς καλύβας. Ἐπὶ χρυσῶν πτερύγων αἰωρεῖται ἡ κροκόπτερος Ἶρις καὶ σχηματίζει ἀπέναντι τοῦ ἡλίου τὸ πολυχρωμάτιστον τόξον της. Ὅτε ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς αὐτόπληκτον πολυπαθῆ Διδώ, κατοικτείρασα αὐτὴν ἡ Ἥρα κατέπεμψε τὴν Ἶριν ἵνα ἀπαλλάξῃ ἐκ τοῦ δεσμοῦ τῶν μελῶν τὴν ἀγωνιῶσαν ψυχήν της, ἡ δὲ Ἶρις ἀποτέμνει τὴν τρίχα τῆς δυστυχοῦς γυναικὸς καὶ οὕτω ἐπέρχεται ἡσυχος ὁ θάνατος (4, 694). Ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸν Τοῦρνον ἡ Ἶρις κάμνει γνωστὴν τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Αἰνείου (9, 1) καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας, αἵτινες ἐπένθουν τὸν Ἀγχίσην ἐμφανίζεται ἐν τῇ παραλίᾳ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς γηραιᾶς Βερόης ἵνα παρακινήσῃ αὐτὰς νὰ κατακαύσωσι τὰ πλοῖα (5, 606).

Ἡ Ἀφροδίτη, ἵνα κατορθώσῃ τοὺς σκοπούς της, μεταχειρίζεται ὡς ὄργανον τὸν Ἔρωτα καὶ κελεύει αὐτὸν νὰ προσλάβῃ τὴν μορφὴν τοῦ μικροῦ Ἀσκανίου καὶ διὰ τούτου τοῦ τρόπου νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν Διδὼ ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὸν Αἰνείαν (1, 657), ἡ Ἥρα δὲ τοὐναντίον ἀντίθετον ὄργανον μεταχειρίζεται θέλουσα νὰ προκαλέσῃ κατὰ τοῦ μισητοῦ Τευκροῦ τὸν πόλεμον· ἀνακαλεῖ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκ τοῦ Ἅδου τὴν φοβερὰν Ἐρινὺν Ἀληκτὼ (7, 323). Τὰς τρομερὰς τῶν Ἐρινύων εἰκόνας ἔπλασεν ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ καὶ ἐκεῖθεν παρέλαβεν αὐτὰς ἡ ἔντεχνος ποίησις. Ἡ Ἀληκτὼ ἐπιχαίρει εἰς ὀργὰς πολέμων, εἰς ἐνέδρας εἰς κακουργήματα. Τῷ ὄντι δὲ ἡ Ἥρα τοιαῦτα καλεῖ αὐτὴν νὰ πράξῃ, ἐκείνη δὲ Γοργονείων ἰῶν πεπλησμένη ἔρχεται εἰς τὸ Λάτιον εὑρίσκει τὴν βασίλισσαν Ἀμάταν τεταραγμένην διὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Τρώων καὶ τὸν προϋποσχεθέντα γάμον τῆς Λαβινίας πρὸς τὸν Τοῦρνον καὶ παραχρῆμα

ἕνα ἠκόντισεν ὄφιν εὐθὺς κατ' αὐτῆς ἐκ τῆς κόμης
τῆς κυανῆς ἡ θεά, εἰς τὸ μύχιον βάθος τῶν σπλάγχνων,
ὥστ' ἐμμανὴς ἐκ τοῦ τέρατος πάντα νὰ σείσῃ τὸν οἶκον.

Ἔπειτα εἰς τὸν κατ' ἀρχὰς ἀνθιστάμενον Τοῦρνον ἐπιβάλλει ἐν ὀνείρῳ τὴν ἀκαταδάμαστόν της δύναμιν, καὶ ἐξαναγκάζει τοῦ Ἰούλου τοὺς κύνας νὰ κυνηγήσωσι τὴν ἱερὰν ἔλαφον. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεπεράτωσε τὸ ἀπαίσιον ἔργον της καταπέμπεται πάλιν εἰς τὸν κάτω κόσμον, διότι ὁ Ζεὺς δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν ἐλευθέρα νὰ περιφέρηται ἐπὶ τῆς γῆς. Τοποθετεῖ δὲ αὐτὴν ὁ ποιητὴς ἐντὸς ἑνὸς ἄντρου τρομεροῦ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἱρπίνων, ὁπόθεν λοιμώδη ἀναπέμπονται ἀέρια (7, 562).

Ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ (στχ. 173) περιγράφει ὁ ποιητὴς τὴν Φήμην ὡς ἑξῆς:

Τρέχ' εἰς Λιβύης τὰς πόλεις εὐθὺς τὰς μεγάλας ἡ Φήμη,
Φήμη, ἧς οὔ τι κακὸν που ὑπάρχει ταχύτερον ἄλλο.
Ὅσον κινεῖτ' εὐρωστεῖ, καὶ ἐνισχύεται ὅσον προβαίνει,
πρῶτον μικρὰ καὶ δειλή, μετ' ὀλίγον ὑψοῦται εἰς ἄκρας
καὶ ἐπὶ ἐδάφους μὲν βαίνει, εἰς νέφη δὲ κρύπτει τὴν κάραν.
Ταύτην ἡ μήτηρ της Γῆ ἐναντίον θεῶν ὀργισθεῖσα,
ὡς βεβαιοῦν, ἀδελφὴν Ἐγκελάδου καὶ Κοίου ὑστάτην
ἔτεκε, πόδας ταχίστους καὶ πτέρυγας ἔχουσαν κούφας·
τέρας φρικτόν, ὑπερμέγεθες. Ὅσα πτερὰ εἰς τὸ σῶμα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόσα καὶ ὄμματα κρύπτει ἐγρήγορα (ἄφραστον θαῦμα),
τόσας καὶ γλώσσας καὶ στόματα τόσα καὶ ὦτα τοσαῦτα.
Μέσον πετᾷ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς κατὰ νύκτα σκοτείαν
κράζουσα, οὔτε εἰς ὕπνον θυμήρη τὰ ὄμματα κλείει,
κατασκοπεύουσα μένει δ' εἰς ἄκρα στεγῶν τὴν ἡμέραν
ἢ ἐπὶ πύργων, καὶ πόλεις ἐκεῖθεν φοβίζει μεγάλως,
κοινοποιοῦσ' ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς ἢ κακὰς ἀγγελίας.

Τὴν περιγραφὴν ταύτην ἐδημιούργησεν ἡ φαντασία του κατὰ συμφυρμόν, διότι τοὺς κυρίους χαρακτῆρας τῆς περιγραφῆς παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 93 καὶ Ὀδυσ. Ω, 413 περὶ τῆς Ὄσσης = φήμης), τοῦ Ἡσιόδου (πολλαχοῦ παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ χαρακτηρίζεται ἡ Ἔρις) καὶ τοῦ Ἀπολλοδώρου (Βιβλ. 1, 6, 3 περιγραφὴ τοῦ Τυφῶνος).

Ἡ Φήμη λοιπὸν αὕτη ὑποκινεῖ τοῦ Ἰάρβα τὴν ζηλοτυπίαν, ἀγγέλλει εἰς τὴν Διδὼ τὸν ἐπικείμενον ἀπόπλουν τοῦ Αἰνείου, διαδίδει ἀνὰ τὴν πόλιν τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου αὐτῆς (4, 666), ἀνακοινοῖ εἰς τὴν μητέρα τοῦ Εὐρυάλου καὶ εἰς τὸν Εὔανδρον τὰ δεινὰ ἀγγέλματα (9, 474 καὶ 11, 139), αὐτὴ δὲ τέλος πάντων πετῶσα εἰς πᾶσαν τὴν Αὐσονίαν μεταδίδει τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀφίξεως τῶν Τρώων εἰς τὸ Λάτιον, πρὶν ἢ ἀποβιβασθῶσι (7, 104).

Μεγίστην σημασίαν ἔχουσιν ἐν τῇ Αἰνειάδι αἱ περὶ τῆς θείας ἀποστολῆς τοῦ Αἰνείου προφητεῖαι. Ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον οἱ περὶ τὸν Αἰνείαν μετὰ μακρὰς μόνον περιπετείας καὶ δεινοὺς ἀγῶνας φθάνουσιν εἰς τὸ πεπρωμένον τέρμα, οὕτω βραδέως καὶ κατ' ὀλίγον βλέπουσιν αἱρομένην καὶ τὴν αὐλαίαν, ἥτις ἀποκρύπτει ἀπὸ τῶν θνητῶν ὀφθαλμῶν των τὸ αἴσιον μέλλον. Δὲν γινώσκουσιν εὐθὺς ἀμέσως τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν, ἀλλ' ἡ περὶ αὐτῆς ἐλπὶς παρέχεται εἰς αὐτοὺς οἱονεὶ κατὰ δόσεις. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ σκιὰ τοῦ Ἕκτορος συμβουλεύει τὸν Αἰνείαν νὰ ζητήσῃ ἄλλην χώραν πέραν τῆς θαλάσσης ἵνα ἱδρύσῃ τοὺς Penates (2, 289). Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἀπαισίαν νύκτα τῆς ἁλώσεως ἐφάνη τὸ οὐράνιον σημεῖον, ἡ φλὸξ δηλαδὴ ἐκείνη, ἥτις ἀβλαβῶς ἔψαυσε τοὺς ἰούλους τῆς κόμης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Ἀσκανίου καὶ περιέχυσε φῶς περὶ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον ἔπεισε τὸν Ἀγχίσην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ θεῖον κέλευσμα (2, 682). Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ σκιὰ τῆς Κρεούσης φανερωθεῖσα πρὸς τὸν ἔντρομον Αἰνείαν λέγει πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἀφ' οὗ διέλθῃ ἐξορίας μακρὰς καὶ θαλάσσας εὐρείας, θὰ εὕρῃ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ γῇ, ἣν διαρρέει ὁ Θύβρις, ὅτι ἐκεῖ τὸν περιμένει τύχη λαμπρὰ καὶ βασιλεία καὶ σύζυγος γένους ἀνάκτων (2, 776). Ἀλλ' ἀκόμη δὲν φαντάζεται ὁ Αἰνείας, ποῦ ἀκριβῶς θὰ εὕρῃ τῶν περιπετειῶν του τὸ τέρμα. Σκοτεινὸς χρησμὸς τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος κελεύει τοὺς φεύγοντας Τρῶας νὰ παρευρεθῶσιν εἰς ἀναζήτησιν τῆς παλαιᾶς πατρίδος (3, 94), τοῦτον δὲ τὸν χρησμὸν παρεξηγῶν ὁ Αἰνείας, ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν Κρήτην. Ἀλλ' αἱ ἱεραὶ εἰκόνες τῶν πατρώων θεῶν, οὓς συναπεκόμιζε μεθ' ἑαυτοῦ, παρίστανται καθ' ὕπνον ἐνώπιόν του καὶ κελεύουσιν αὐτὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡρισμένως νὰ πλεύσῃ· αὕτη εἶναι ἡ παλαιὰ πατρὶς διότι ἐκεῖθεν κατήγετο ὁ Δάρδανος (3, 163). Τότε δὲ ἐνθυμεῖται ὁ Ἀγχίσης ὅτι εἶχε πολλάκις εἰς αὐτὸν προείπῃ ἡ Κασσάνδρα ὅτι ἡ Ἑσπερία καὶ τῆς Ἰταλίας τὸ κράτος ἦσαν προωρισμένα εἰς τὸ γένος αὐτοῦ (3, 182), τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ Ἅρπυια Κελαινὼ (3, 253), προσθέτουσα ὅμως ὅτι ἡ πεῖνα θὰ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς νὰ φάγωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν τραπέζας, πρὶν ἢ ἐπιτύχῃ ὁ πραγματικὸς ἀποικισμός. Ἀλλὰ παρὰ τοῦ μάντεως ὅμως Ἑλένου μανθάνουσιν (3, 374), ὅτι εὑρίσκονται ἀκόμη πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ των· λευκὴ ὗς μετὰ τῶν τριάκοντα μικρῶν χοιροιδίων της θὰ καθορίσῃ τὸ μέρος, ἔνθα θὰ δοθῇ ἀνάπαυσις εἰς τοὺς πόνους των. Ἐν Σικελίᾳ ὁ Αἰνείας μανθάνει ἐν ὀνείρῳ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἀποθανόντος πατρός, ὅτι ἐν τῷ Λατίῳ θὰ ὑποστῇ δεινὰς περιπετείας, πρὸ τούτου ὅμως κελεύει αὐτὸν νὰ καταβῇ εἰς τὸν Ἅδην ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς Σιβύλλης, ὅπως ἐκεῖ μάθῃ πλειότερα καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ περὶ τῶν ἀπογόνων του. Ἡ Σίβυλλα ἐπικυρώνει (6, 83) ὅτι τοῦ Δαρδάνου οἱ ἀπόγονοι θὰ ἔλθωσι μὲν εἰς τὸ Λαβίνιον (ὅπως βραδύτερον ὠνομάσθη ἡ πόλις), ἀλλ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι θὰ ἐξαγοράσωσιν ὅμως τὴν ἀπόκτησιν διὰ ποταμοῦ αἱμάτων. Ἐν Λατίῳ θὰ εὕρῃ δεύτερον Ἀχιλλέα ὁ Αἰνείας, πάλιν δὲ θὰ ἀποβῇ εἰς τοὺς Τρῶας ὀλέθριος ὁ γάμος μετὰ ξένης γυναικός, ἀλλ' ὁδὸς σωτηρίας θὰ ἀνοιχθῇ εἰς αὐτὸν ἐξ ἑλληνικῆς πόλεως. Πραγματοποιοῦνται δὲ ἤδη κατὰ γράμμα αἱ προφητεῖαι ἐκεῖναι ἐν τῷ Λατίῳ. Ἡ καταβρόχθισις τῶν τραπεζῶν παρατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰούλου (7, 116), ἡ ὗς ἐμφανίζεται μετὰ τῶν χοιριδίων (8, 81). Φαίνεται μόνον σφαλλόμενος ὁ Αἰνείας, διότι διισχυρίζεται ὅτι τὸν περὶ τῶν τραπεζῶν χρησμὸν ἤκουσε παρὰ τοῦ Ἀγχίσου, ἐν ᾧ τὸν εἶπεν ἡ Κελαινώ (7, 121). Ὁ ποτάμιος θεός, ὁ Τιβερῖνος, χαιρετίζει καὶ καθοδηγεῖ ἐν ὀνείρῳ τὸν νέηλυν ἥρωα· συμβουλεύει αὐτὸν νὰ πορευθῇ πρὸς τοὺς Ἀρκάδας καὶ πρὸς αὐτοὺς νὰ συμμαχήσῃ (8, 36). Ἐντεῦθεν δὲν εἶναι πλέον χρεία νέων ὁδηγιῶν. Ἡ εἱμαρμένη ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸν αὐτῆς καὶ πραγματοποιεῖται.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα προφητικὰ σημεῖα ἱκανὰ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Αἰνειάδι, συμφώνως πρὸς τὴν τάσιν, ἣν εἶχε πρὸς τὰ τοιαῦτα τὸ ῥωμαϊκὸν πνεῦμα. Ἡ Ἀφροδίτη πρὸς τὸν Αἰνείαν ναυαγὸν ὄντα ἐν τῇ Λιβύῃ ὑποδεικνύει τοὺς δώδεκα κύκνους ὡς σημεῖον ὅτι θὰ ἐπανήρχοντο οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ καὶ τὰ πλοῖα (1, 390). Τέσσαρες λευκοὶ ἵπποι βόσκοντες ἐκλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Ἀγχίσου ὡς προμήνυμα πολέμου, μεθ' ὃν θὰ ἐπακολουθήσῃ εἰρήνη (3, 539). Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀκέστου εἰς τὸν ἀέρα βληθὲν βέλος διαγράφει πυρίνην τροχιὰν εἰς τὰ νέφη καὶ ἔπειτα ἐξαφανίζεται, τοῦτο δὲ εἶναι προοιώνισμα ἐπικειμένων ἀγώνων, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ὁ Αἰνείας ἐξηγεῖ ὡς σημεῖον τιμῆς τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτὸν (5, 522). Ἀπαίσια φαινόμενα ἐνισχύουσι τὴν Διδὼ εἰς τὴν ἀπόφασίν της τοῦ νὰ θανατωθῇ (4, 450), ἄλλα δὲ πάλιν θαύματα ἀποτρέπουσι τὸν βασιλέα Λατῖνον ἀπὸ τοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν μελετώμενον γάμον τῆς θυγατρός του μετὰ τοῦ Τούρνου, καὶ ἡ Τιβουρτίνη μάντις Ἀλβουνέη προλέγει εἰς αὐτὸν ἔπηλυν γαμβρὸν (7, 58 καὶ 96). Κατ' ἐξοχὴν δὲ ὁ Αἰνείας συχνάκις βλέπει φανερωνομένας σκιὰς καὶ ὄνειρα, ὧν σκοπὸς εἶναι νὰ διδάξωσιν αὐτόν, νὰ ἐπιθαρρύνωσιν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἢ νὰ νουθετήσωσι. Πολλάκις ὡσαύτως προσεύχονται οἱ ἄνθρωποι τῆς Αἰνειάδος, ἀλλὰ συντόμως κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ διὰ βραχέων.

Συνήθεια ἦτο τοῦ ἔπους, ὅπως καὶ τῆς ἱστοριογραφίας, νὰ παρεμβάλλωνται ἐν αὐτῷ λόγοι ἢ δημηγορίαι τῶν δρώντων προσώπων, νὰ παρεμβάλλωνται δὲ κατ' εὐθεῖαν, ὅπως ἀπαγγέλλωνται, καὶ ὄχι ἐκ πλαγίου. Ἐν τῇ ἐκπονήσει τῶν λόγων τούτων ἡ ποίησις χρησιμοποιεῖ τὰ διδάγματα τὰ ἐκ τῶν ῥητορικῶν ἀσκήσεων, περὶ ὧν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου ἐλέγομεν. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ μονόλογοι, ἀλλ' οἱ μονόλογοι εὐαρμοστοῦσι μᾶλλον, ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ παριστάνηται ἐν ταραχῇ. Μονολογεῖ λόγου χάριν ἡ Διδὼ (3, 534) κατὰ τὴν ἄϋπνον ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν θρηνεῖ τὴν ἐπικειμένην αὐτῆς ἀπομόνωσιν καὶ ἀποφασίζει τὴν αὐτοχειρίαν. Διὰ μονολόγου ὡσαύτως ἐκδηλώνει τὴν ἀγρίαν αὐτῆς ἀγανάκτησιν καὶ τὸν ἀπελπισμὸν βλέπουσα ἀποπλέοντα τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου (4, 590). Θέλει νὰ κρατήσῃ τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ συνέρχεται εἰς ἑαυτήν, βλέπει ὅτι δὲν εἶναι πλέον καιρός, μετανοεῖ διότι δὲν ἀνέλαβε πρότερον τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀπίστων προδοτῶν, οὓς καταρᾶται. Καὶ διὰ τρίτην δὲ φορὰν μονολογεῖ (4, 651) ἀκριβῶς πρὸ τῆς ὥρας τοῦ θανάτου αὐτῆς, ἀποχαιρετίζουσα τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Τεχνικώτατον ῥητορικῆς ἔργον εἶναι καὶ τῆς Ἥρας ὁ μονόλογος, δι' οὗ ἐκδηλώνει τὴν ὀργὴν αὐτῆς πρὶν ἢ καλέσῃ τὴν Ἐρινὺν εἰς βοήθειαν (7, 293). Καθ' ὃν δὲ τρόπον ἡ Ἄννα θρηνεῖ τὴν ἀδελφὴν παρὰ τὴν πυρὰν (4, 675), οὕτως ὀδύρεται ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ γηραιὰ μήτηρ τοῦ Εὐρυάλου (9, 481), οὕτω καὶ ὁ Εὔανδρος κλαίει τὸν υἱὸν Πάλλαντα (11, 151), οὕτω καὶ ὁ Μεζέντιος ὀλοφύρεται βλέπων νεκρὸν τὸν υἱόν του Λαῦσον (10, 846). Οἱ μονολογικοὶ οὗτοι θρῆνοι εἶναι ψυχολογικώτατα περιλοπονημένοι. Ἀποτελοῦνται ἐκ συντόμων καὶ πυκνῶν προτάσεων, μάλιστα ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ λόγος δὲ ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀσύνδετος καὶ τὰ ἐπιφωνήματα διαδέχονται τὰς πρὸς τὸν θρηνούμενον ἀποστροφὰς καὶ ἐρωτήσεις. Πάντες οὗτοι, ὧν τοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θρήνους ἐμνημονεύσαμεν, λέγουσιν περίπου ὅτι μετὰ τὴν συμφοράν, ἣν ὑπέστησαν δὲν ἔχει πλέον λόγον ὁ βίος των, ἡ ἀδελφὴ παραπονεῖται ὅτι ἐξηπατήθη ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς καὶ κατεφρονήθη, ἡ μήτηρ ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ πλέον τὸ στήριγμα τοῦ γήρατός της, ὁ Εὔανδρος (ὅστις ὅμως ἔχει σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους πλειότερον ψυχικὸν σθένος καὶ μεγαλητέραν τάξιν ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν διανοημάτων του) μέμφεται τὸν ἀνδρεῖον υἱόν του ὅτι δὲν προεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων ὅπως εἶχεν ὑποσχεθῇ ἀποχαιρετίζων τὸν πατέρα του. Ἡ Ἰουτούρνα μονολογοῦσα καταρᾶται τὴν ἀθανασίαν αὐτῆς, ἥτις δὲν τῇ ἐπιτρέπει νὰ συναποθάνῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Τούρνου (12, 872). Ὁ Μεζέντιος ἐπιρρίπτει μομφὴν εἰς ἑαυτὸν λέγων ὅτι διὰ τὴν ἰδίαν φιλοψυχίαν ἐθυσίασε τὸν υἱόν.

Ὁ Αἰνείας πολλάκις προσφωνεῖ μὲν τοὺς ἑταίρους πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιθαρρύνῃ αὐτοὺς μετὰ τὴν ἐν τῷ πελάγει ταλαιπωρίαν (1, 198) ἢ νὰ καταστήσῃ τοὺς ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀγχίσου ἀγῶνας (5, 45), προσφωνεῖ δὲ καὶ τὸν νεαρὸν Πάλλαντα (11, 42). Ἐκδίδει δὲ καὶ ἓν εἶδος ἡμερησίας διαταγῆς, καθὼς λέγομεν, μετὰ τὸ εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα τῆς μάχης (11, 14). Κατὰ τὴν μάχην ἐπίσης ὁ μὲν Πάλλας ἐποτρύνει τοὺς φεύγοντας Ἀρκάδας του (10, 369), ὁ δὲ Τάρχων τοὺς δειλοὺς Τυρρηνούς, ὧν ἡγεῖται καὶ ὧν στιγματίζει τὴν ἡδυπάθειαν καὶ τὴν ἀνυποταξίαν (11, 732). Διὰ λόγου ἀκόμη καὶ ὁ Μνησθεὺς προσπαθεῖ νὰ ἐμβάλῃ θάρρος εἰς τοὺς ἐρέτας κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν νεῶν (5, 189). Βροντώδης εἶναι ὁ λόγος, δι' οὗ καταστέλλει ὁ Ποσειδῶν τὴν ὁρμὴν τῶν ἀνέμων (1, 132).

Αἱ δεξιώσεις καὶ αἱ διαπραγματεύσεις γίνονται ὡσαύτως ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν διὰ λόγων καὶ ἀγορεύσεων. Ὁ Ἰλιονεὺς ἄρτι ἐλθὼν εἰς τὴν χώραν τῆς Διδοῦς προσφωνεῖ αὐτὴν ἐν ὀνόματι τῶν ἑταίρων του (1, 522), ἀποκρίνεται δὲ πρὸς τὴν προσφώνησιν ἐκείνη δι' ὀλίγων λέξεων, ὅπως προσήκει εἰς βασίλισσαν (1, 562). Καὶ ὁ Αἰνείας ἐξερχόμενος αἰφνης ἐκ τῆς περικαλυπτούσης αὐτὸν νεφέλης εὐχαριστεῖ διὰ θερμῶν λόγων τὴν μεγαλόψυχον Διδώ (1, 595),

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἥτις ἐκφραστικώτα ἐκδηλώνει τὴν συμπάθειάν της πρὸς τὸν ἥρωα, ὑπενθυμίζουσα ὅτι κοινὴ εἶναι ἀμφοτέρων ἡ τύχη (1, 615). Καὶ ὁ Λατῖνος καὶ ὁ Ἰλιονεὺς προσφωνοῦσιν ἀλλήλους (7, 195 καὶ 212 καὶ 249), εἰς τὰς τοιαύτας δὲ διαλογικὰς προσφωνήσεις πρέπει νὰ καταλεχθῶσι καὶ οἱ ὅρκοι, οὓς ἐπισήμως πρὸς ἀλλήλους ἀνταλλάσσουσιν ὁ Αἰνείας καὶ ὁ Λατῖνος πρὸ τῆς κρισίμου μονομαχίας (12, 176 καὶ 197).

Οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παραινετικὸς (oratio suasoria), κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ῥητορικῆς, ὁ λόγος, δι' οὗ προσπαθεῖ ἡ Ἄννα νὰ πείσῃ τὴν ἀδελφὴν Διδὼ ὅτι κακῶς πράττει θέλουσα νὰ καταστείλῃ τὸν πρὸς τὸν Αἰνείαν ἔρωτα (4, 31). Κατὰ τοὺς κανόνας ὡσαύτως τῆς ῥητορικῆς ἐφιλοτεχνήθη καὶ ὁ σπουδαιότατος μεταξὺ Διδοῦς καὶ τοῦ Αἰνείου διάλογος. Τριττὴ εἶναι ἡ διαίρεσις αὐτοῦ· μομφή, ἀπολογία, ἀπόκρισις (4, 305 καὶ 333 καὶ 365). Καὶ οἱ θεοὶ διὰ λόγων ἐρίζουσι πρὸς ἀλλήλους. Ῥητορικὸς ἀγὼν γίνεται ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν θεῶν μεταξὺ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Ἥρας (10, 6 καὶ 18 καὶ 63 καὶ 104). Αἱ δύο θεαὶ λέγουσιν ἐκεῖ πάντα τὰ παράπονά των καὶ δικανικώτατα ὑπερασπίζει ἑκατέρα τοῦ πελάτου αὐτῆς τὰ συμφέροντα, ἡ μὲν Ἀφροδίτη θηρεύουσα μᾶλλον συμπαθείας καὶ συγκινήσεως αἰσθήματα, ἡ δὲ Ἥρα ἐκδηλώνουσα ἐμπαθῆ ἀγανάκτησιν καὶ εἰρωνείας μομφάς. Τῷ ὄντι δὲ ὁ φλογερὸς τῆς Ἥρας λόγος κινεῖ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν οὐρανιώνων, οὕτως ὥστε μένει ἀναποφάσιστος ὁ ὑπέρτατος τῶν θεῶν πατήρ. Τεχνικωτάτη ὡσαύτως εἶναι καὶ ἡ συζήτησις, ἥτις γίνεται ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῶν Λατίνων. Ὁ Οὐένουλος ἀπαγγέλλει τὰ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πρὸς τὸν Διομήδην πρεσβείας του, παρεμβάλλων αὐτολεξεὶ τοὺς λόγους τοῦ Διομήδους εἰς τὴν ἰδικήν του ἀγόρευσιν (11, 243 καὶ 252), ὁ Λατῖνος ἐξηγεῖ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ καταλήγει εἰς πρότασιν εἰρηνικὴν (στχ. 302), ὁ Δράγκης ὑποστηρίζει τὴν πρότασιν καὶ προσθέτει μάλιστα νὰ δοθῇ ἡ Λαβινία πρὸς τὸν Αἰνείαν (στχ. 343), ὁ Τοῦρνος διὰ δριμυτάτης γλώσσης ἀποκρούει ταῦτα. Νομίζει τις ὅτι ὁ Βιργίλιος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιγράφει συνεδρίαν τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου, καθ' ἣν ἀντιπαλαίουσιν οἱ συγκλητικοὶ ῥητορικώτατα, ἕκαστος ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἰδίας γνώμης.

Παρεμβάλλονται δὲ ἐν τῇ Αἰνειάδι οἱ τοιοῦτοι λόγοι καὶ αἱ τοιαῦται προσφωνήσεις κατὰ τὴν διήγησιν μετὰ μείζονος εὐχερείας ἢ παρ' Ὁμήρῳ. Ὁ Ὅμηρος συνήθως κάμνει τὴν παρεμβολὴν δι' ὁλοκλήρου τοῦ στίχου, ὥστε ἐκτείνει οὕτως εἰπεῖν τὸν εἰσαγωγικὸν τύπον. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ἔννιος εἶχεν ὡς πρὸς τοῦτο νεωτερίσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στίχου μεταβαίνων ἀπὸ τῆς ψιλῆς διηγήσεως εἰς τὴν προσφώνησιν ἢ τὸν λόγον, τοῦ δὲ Ἐννίου τὸ παράδειγμα ἠκολούθησεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ Βιργίλιος, στενώτερον καὶ αὐτὸς συνάπτων τὴν ἀγόρευσιν πρὸς τὴν διήγησιν. Ἀποφεύγων διὰ τὴν μονοτονίαν μηχανᾶται καὶ ἄλλους τρόπους, ὅπως λ. χ. ἐν τῷ ὀγδόῳ βιβλίῳ (στχ. 287), ἔνθα τοῦ πρὸς τὸν Ἡρακλέα παρὰ τῷ Εὐάνδρῳ ψαλλομένου ὕμνου ἐν μέρει μὲν ἀναφέρει μόνον τὸ περιεχόμενον, ἐν μέρει δὲ παραθέτει αὐτὸ αὐτολεξεὶ τὸ κείμενον.

Οἱ παλαιοὶ ἐθεώρησαν τὸν Βιργίλιον ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Κικέρωνα ῥητορικόν. Ὅθεν καὶ οἱ τεχνογράφοι, ἀποβλέποντες μάλιστα εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ ποιητοῦ τέχνην καὶ εἰς τοὺς παρ' αὐτῷ ποικίλους τοῦ πάθους χρωματισμούς, παρελάμβανον πολλὰ παραδείγματα καὶ ἐκ τοῦ διηγηματικοῦ μέρους τῆς Αἰνειάδος, ἀλλὰ μάλιστα ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀγορεύσεων καὶ τῶν λόγων, ἅτινα μετεχειρίζοντο ὡς βάσιν οὕτως εἰπεῖν τῆς ῥητορικῆς διδασκαλίας των καὶ ὡς θέματα ἀμφισβητήσεων (controversiae) κατὰ τὰς ἐν ταῖς σχολαῖς μελέτας.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι, περὶ ὧν ὁμιλοῦμεν, εἶναι ἐκ τῶν οὐσιωδεστάτων μέσων, δι' ὧν δύναται νὰ γίνῃ τῶν προσώπων ὁ χαρακτηρισμὸς ἤτοι ἡ ἠθοποιΐα. Εἶναι δὲ ἡ ἠθοποιΐα πρᾶγμα σημαντικώτατον ἐν ποιήματι οἷον ἡ Αἰνειάς. Τοῦ Αἰνείου ὁ κύριος χαρακτὴρ ἔπρεπε κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ εἶναι ἡ εὐσέβεια ἢ μᾶλλον ἡ εὐσεβὴς πίστις, διότι αὐτὸς ἦτο τὸ ἐκλεκτὸν τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείας βουλήσεως ὄργανον, καὶ ὡς ὄργανον τῆς θείας βουλήσεως ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποτάσσηται πληρέστατα εἰς τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ. Ἀποσῴζει λοιπὸν τὰ ἱερὰ τῆς παλαιᾶς πατρίδος εἰς τὴν νέαν καὶ προσδέχεται οὕτω τὴν εὔνοιαν τῶν θεῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ὁ Αὔγουστος, ὁ σωτὴρ τοῦ κράτους, καὶ ὁ ἀγαπητὸς αὐτοῦ ποιητής, ὁ Βιργίλιος, μεγίστην ἀπέδιδον σημοσίαν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν παναρχαίων ἐκείνων καὶ σεπτῶν παραδόσεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὸν δεσμὸν τὸν συνέχοντα τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ παρόν. Ὁ εὐσεβὴς Αἰνείας, ὁ pius Aeneas, ὁ λατρευθεὶς ὡς πατρῷος ἢ ἐγχώριος θεὸς (pater indiges), ἔπρεπε νὰ καταστα θῇ τὸ ἰδεῶδες πρότυπον, πρὸς ὃ νὰ προσβλέπῃ ἡ νέα γενεά. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὁ τύπος τοῦ Ῥωμαίου ὁ Αἰνείας, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παρ' αὐτῷ εὐκρινῶς διαγεγραμμένος ὁ ἀτομικὸς χαρακτήρ. Ἐξαίρει ὁ ποιητὴς τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα Ἀγχίσην καὶ πρὸς τὴν σύζυγον Κρέουσαν, τὴν στοργὴν πρὸς τὸν υἱὸν Ἀσκάνιον, τὸν μονογενῆ βλαστὸν τοῦ γένους του, τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἑταίρους, τὴν εὐσυνείδητον αὐτοῦ ἐκπλήρωσιν πάντων τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόντων. Ἔχει μὲν ἡρωϊκὴν τὴν καρδίαν καὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρετὰς ταύτας παραμαρτεῖ παρ' αὐτῷ ἀταραξία καὶ ἠρεμία ψυχῆς καὶ σύνεσις πνεύματος καὶ καρτερία μεγάλη καὶ χαρακτῆρος πραότης. Ἐξερχόμενον αὐτὸν ἐκ τῆς περικαλυπτούσης αὐτὸν νεφέλης καὶ παρουσιαζόμενον ἐνώπιον τῆς Διδοῦς εἰς τὸ φῶς τὸ ἄπλετον, παρομοιάζει ὁ ποιητὴς πρὸς θεὸν (1,588)·

Εἶπε καὶ ἐξαίφνης ἡ πέριξ αὐτοῦ κεχυμένη νεφέλη,
διασχισθεῖσα, εὐθὺς εἰς αἰθέρ' ἀνοικτὸν ἐσκεδάσθη.
Στὰς ὁ Αἰνείας, τοὺς ὤμους, τὸ πρόσωπον ὅλως ἐλάμφθη
ὥσπερ θεός· Ἡ ἰδία τὴν κόμην ἠγλάϊσ' ἐκείνου
μήτηρ, νεότητος δὲ πορφυρόχρουν ἐπέχυσε σέλας
καὶ εἰς τὰ ὄμματα χάριν φαιδρὰν ἐνεφύσησε πλείστην·
οὕτω ὁ ἐλέφας ἐντέχνως στιλπνοῦται, ὁ ἄργυρος οὕτω
ὑπ' ἐρυθραίου κυκλοῦται χρυσοῦ ἢ ὁ Πάριος λίθος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Τοῦρνος ὁ νεαρὸς τῶν Ῥουτούλων ἡγέτης ὑπενθυμίζει ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τὸν Ἕκτορα. Ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀνδρικὴν τόλμην καὶ τὸ θερμὸν αἷμα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ γένους. Τὴν ἄκακον ψυχήν του μόλις διεγείρουσιν οἱ ὄφεις τῆς Ἀληκτοῦς, διεγερθεῖσαν ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς θάρρους φλογισθεῖσαν οὐδὲν ἄλλο δύναται πλέον νὰ καταστείλῃ εἰμὴ ὁ θάνατος (9, 128). Καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέρχεται ἵνα λύσῃ μόνος τὴν πρὸς τὸν Αἰνείαν διαφοράν (12,82), παρουσιάζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ λάμψει. Περιγράφονται οἱ ἀθανάτου καταγωγῆς χιονόλευκοι ἵπποι του, τὰ ἀκτινοβολοῦντα ὅπλα του, ἡ ἀλάνθαστος λόγχη του. Ὁ Δράγκης εἶναι ὁ μοχθηρὸς τοῦ Τούρνου ἀντίπαλος καὶ ἀντίζηλος (11, 122 καὶ 236), ὅστις εἶναι μὲν μητρόθεν εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἀλλ' ἀγνώστου πατρόθεν προελεύσεως. Ἔχει δεινὴν τὴν γλῶσσαν μᾶλλον ἢ τὴν σπάθην, ἐκπροσωπεῖ εὐφραδέστατα τὴν φιλειρηνικὴν μερίδα τοῦ Λατίνου, ἀναστρέφεται ἐν πολιτικαῖς ῥαδιουργίαις καὶ δύναται ὁπωσδήποτε νὰ συγκριθῇ κατὰ ἦθος πρὸς τὸν Θερσίτην τῆς Ἰλιάδος.

Τῆς Αἰνειάδος Πρίαμος εἶναι ὁ κατὰ πάντα ἀγαθὸς καὶ διαλλακτικώτατος βασιλεὺς Λατῖνος, ὃν μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν καταβάλλουσι τὰ κύματα τῆς λαικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀναλαμβάνει καὶ πάλιν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ προθέσεις.

Ὁ Εὔανδρος εἶναι χρηστός, ἁπλοῦς καὶ μετριόφρων. Ὁ τίμιος Ἀρκὰς εἶναι τύπος ἀγροτικοῦ κτηματίου καὶ διὰ τοῦτο ἐξερχόμενον συνοδεύουσιν αὐτὸν δύο μεγάλοι κύνες (8, 461). Ὅπως ὁ Νέστωρ, μετὰ χαρᾶς ἀναπολεῖ καὶ ὁ Εὔανδρος τοὺς παρελθόντας χρόνους καὶ τὰ κατορθώματα τῆς νεότητός του (8, 560).

Ἀμφοτέρων τῶν σεβασμίων γερόντων καὶ τοῦ Λατίνου δηλαδὴ καὶ τοῦ Εὐάνδρου, ὑπέρτερος εἶναι ὁ Ἀγχίσης κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἐμβρίθειαν. Ὁ χαρακτήρ του ἔχει τι τὸ σεμνόν, εἶναι ἱερεὺς ἅμα καὶ μάντις, ἀσκεῖ δὲ καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ὁδηγητοῦ καὶ τοῦ διδασκάλου τὸ ἔργον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν ἑταίρων τοῦ Αἰνείου ὀλίγων διέγραψεν ὁ ποιητὴς ἐναργῶς τὸν χαρακτῆρα. Πιστὸς ὀπαδὸς αὐτοῦ καὶ πάντοτε πρόθυμος εἰς τὸ νὰ τὸν ὑπηρετῇ καὶ νὰ τὸν ὑποβοηθῇ εἶναι ὁ Ἀχάτης. Αὐτὸς κατοπτεύει τὴν χώραν (1, 312), αὐτὸς μεριμνᾷ περὶ τῆς μεταβάσεως πρὸς τὴν Σίβυλλαν καὶ πρὸς τὸν Εὔανδρον (8, 466), αὐτὸς φροντίζει περὶ τῆς μάχης (10, 332 καὶ 12, 384). Συμμετέχει τῶν αἰσθημάτων τοῦ Αἰνείου (1, 459), ἔχει πεῖραν τῶν πραγμάτων (1, 174), εἶναι πρόθυμος, εὐφυής, ταχὺς (1, 664 καὶ 656). Πρῶτος αὐτὸς ἀναγνωρίζει μακρόθεν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας (3,523)·

Ἤδ' ἡ ῥοδόχρους ἠὼς ἠρυθρία καὶ ἔφευγον τὰ ἄστρα,
ὅταν βουνὰ ἀμυδρά, χθαμαλὰ καθορῶμεν πεδία·
τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ἀχάτης δὲ πρῶτος φωνάζ' Ἰταλία!
Τὴν Ἰταλίαν εὐθύμοις κραυγαῖς χαιρετίζουν οἱ πάντες.

Ὁ Ἰλιονεὺς ἐμφανίζεται, ὅπως εἴδομεν, ὡς εὐφραδὴς ῥήτωρ καὶ ἐνώπιον τῆς Διδοῦς καὶ ἐνώπιον τοῦ Λατίνου. Ὁ παῖς Ἀσκάνιος λάμπει ὡς λίθος πολύτιμος ἐν χρυσῇ περιδέσει ἢ ὡς ἐλέφας ἐντέχνως ἡρμοσμένος εἰς πύξον. Ἐπὶ τοῦ παλλεύκου τραχήλου του καταχεῖται ἡ κόμη συγκρατουμένη ὑπὸ πόρπης χρυσῆς (10, 133). Ἡ Λαβινία διαγράφεται ἐπίσης κάλλιστα· αἱ λευκαὶ παρειαὶ αὐτῆς ἐρυθριῶσιν

ὥς τις Ἰνδὸν διὰ χρώματος ἂν αἱματώδους πορφύρας
βάψῃ ἐλέφαντα, ἢ μετὰ κρίνων λευκῶν ἂν συμμίξῃ
ῥόδα πολλὰ (12, 66).

Λεπτότατα εἶναι τὰ χρώματα, δι' ὧν περιέγραψεν ὁ Βιργίλιος τὸ ζεῦγος τῶν νεαρῶν ἡρώων, τὸν Νῖσον καὶ τὸν Εὐρύαλον, τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀφοσιώσεως (5, 294 καὶ 9, 224). Εἰς τὸν ὄχι πρὸ πολλοῦ ἀνδρωθέντα νεανίαν ἁρμόζει καὶ ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρυφερὰ αὐτοῦ σχέσις πρὸς τὴν μητέρα, ἥτις τὸν παρηκολούθησεν. Ἀπερχόμενος ἀποχαιρετίζει τὸν Ἀσκάνιον (9, 284), ὅστις ἐπίσης μετὰ τρυφερότητος ἐνθυμεῖται τὴν μητέρα Κρέουσαν (στχ. 297).

Μεταξὺ δὲ τῶν Ἰταλῶν ἡρώων ἔρχεται κατὰ πρῶτον λόγον ὁ ἡγέτης τῶν Τυρρηνῶν Μεζέντιος, ὅστις ἀντιθέτως πρὸς τὸν εὐσεβῆ Αἰνείαν εἶναι καταφρονητὴς τῶν θεῶν, τύραννος ὠμὸς καὶ ἄγριος (8, 481 καὶ 569), οὐδὲν ἄλλο ἀνθρώπινον ἔχων ἢ τὴν στοργὴν πρὸς τὸν υἱὸν Λαῦσον (7,649) καὶ τὸ ἄλγος ἐπὶ τῷ προώρῳ αὐτοῦ θανάτῳ (10, 841). Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Λαῦσον ἐν τῷ ἀντιθέτῳ στρατοπέδῳ ὁ Πάλλας ὁ υἱὸς τοῦ Εὐάνδρου, τὸ μόνον χάρμα τοῦ γηραιοῦ πατρός. Παρομοιάζει αὐτὸν ὁ ποιητὴς (8, 589) πρὸς τὸ ἄστρον τῆς πρωΐας, τὸν ἑωσφόρον, ὅστις διαλύει τὸ νυκτερινὸν σκότος. Ἔχει ὁ θαυμάσιος νεανίας ἑλληνικὸν εἰς τὰς φλέβας του αἷμα καὶ ὁ θάνατος προώρως θερίζει αὐτόν, κατόπιν ἡρωϊκῶν ἀνδραγαθημάτων, διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Τούρνου (10, 435). Θελκτικωτάτη εἶναι καὶ τῆς ἡρωΐδος Καμίλλης ἡ εἰκών, ἥτις ἦτο τὸ κόσμημα τῆς Ἰταλίας (7, 803 καὶ 11, 498) καὶ παραβάλλεται πρὸς τὴν Πενθεσίλειαν (11, 655).

Οἱ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἰταλίας κατοίκους ἀγῶνες τῶν Τρώων τυπικῶς εἰκονίζουσι τὴν ἱστορίαν τῆς βαθμιαίας συγχωνεύσεως τῆς Ἰταλίας πρὸς τὸ κράτος τὸ ῥωμαϊκόν. Ὁ ποιητὴς ἐκ τῶν παλαιῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, ἐκ τῶν δημωδῶν μύθων, ἐκ τῶν ἐθίμων τῶν ἱερατικῶν καὶ τῶν κοσμικῶν, ἐφιλοτέχνησε τὸ πάγκαλον αὐτοῦ κατασκεύασμα καὶ ἀνήγειρεν ἀληθὲς μνημεῖον τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους. Ἠρεύνησεν ἐπιμελῶς ὡς ἐπιστήμων πάσας τῶν εἰδήσεων τὰς πηγάς, τὸ δὲ προσκομισθὲν ἐκ τούτου ὑλικὸν ἐξεμεταλλεύθη καὶ μετεχειρίσθη ποιητικώτατα καὶ οὕτως, ὥστε ἡ πολυμάθεια δὲν παρέβλαψε τὴν ποιητικὴν παράστασιν, ἀλλὰ μάλιστα προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ χρῶμα τῆς πραγματικότητος, κατέστησεν ἀληθινὰς τὰς εἰκόνας καὶ ἐν γένει ἔδωκεν εὐρύτερον ὁρίζοντα εἰς τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας. Θὰ ἀνέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνωσε βεβαίως τὰς Origines τοῦ Κάτωνος καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ ἀρχαιολογικὰ βιβλία τοῦ Οὐάρρωνος, ὅσα διελάμβανον περὶ τῶν κοσμικῶν καί τῶν ἱερατικῶν ἀρχαιοτήτων, περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ βίου τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους, περὶ τῶν τρωϊκῶν οἰκογενειῶν. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συγχρόνων μάλιστα λογίων εἴτε διὰ τῆς προφορικῆς αὐτῶν διδασκαλίας εἴτε διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν ἐπεκούρησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βιργιλίου, τοιοῦτοι δὲ μάλιστα εἶναι ὁ Ὑγῖνος, ὁ Βέρριος Φλᾶκκος, ὁ Μέλισσος καὶ ὁ Ἀτήϊος ὁ λεγόμενος Φιλόλογος. Ἐντριβέστατος δὲ μάλιστα ἦτο ὁ ποιητὴς περὶ τὴν γνῶσιν τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων τῶν Ῥωμαίων.

Πάσας τὰς ἐκ τῆς πολλῆς ταύτης καὶ ποικίλης μελέτης συναθροισθείσας γνώσεις ἐχρησιμοποίησεν ὁ Βιργίλιος, συμφώνως πρὸς τὸ ἀκριβέστατον σύστημα, ὅπερ εἶχον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ κατὰ τὰς ἐσχάτας ἀκόμη λεπτομερείας, κατὰ τοὺς ὑπαινιγμούς, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν φράσεων. Κατήντησε λοιπὸν νὰ εἶναι τὸ ποίημά του πολύτιμον πάσης ἀρχαιομαθείας καὶ γλωσσικῆς σοφίας μεταλλεῖον, οὗτινος ἡ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ τῶν κατόπιν γενεῶν ἐγένετο καὶ πλουσία, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀνουσία.

Κατὰ τὴν ἐπιθέωρησιν τοῦ στρατεύματος ἐκτυλίσσεται κατὰ πλάτος ἡ εἰκὼν τῶν διαφόρων τῆς Ἰταλίας λαῶν (7, 623 καὶ 8, 163 καὶ 10, 166). Ἐν μεγαλοπρεπεῖ εἰσαγωγῇ περιγράφει ὁ ποιητὴς τὸ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰσέτι κρατοῦν παλαιὸν ἔθιμον τοῦ νὰ ἀνοίγωνται ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πολέμου αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰανοῦ (7, 601), καὶ τὸν ὁπλισμὸν τῶν πολεμιστῶν. Παρελαύνουνουσιν ἔπειτα στρατηγοὶ καὶ στρατεύματα. Ἀλλοῦ μὲν συντόμως, ἀλλοῦ δὲ ἐκτενέστερον περιγράφεται ἡ πατρὶς ἑκάστων, αἱ παραδόσεις, ὁ ἱματισμός, ὁ ὁπλισμός, τὰ ἐν πολέμῳ ἔθιμα, ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι, ὁ βίος, αἱ σκέψεις. Τὸ θέαμα τῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας, τῶν χωρῶν, τῶν φυλῶν, ἐκτυλίσσεται μεγαλοπρεπῶς. Παρουσιάζονται οἱ πρόγονοι εἴκων ἀκόμη ὑπαρχόντων, υἱοὶ θεῶν, υἱοὶ ἡρώων. Ἀναφέρεται ὁ Μέσσαπος τοῦ Ποσειδῶνος ὁ υἱός, ὁ δεινὸς ἱππεύς, ὃν οὐδεὶς δύναται θνητὸς νὰ καταβάλῃ οὔτε διὰ τοῦ σιδήρου οὔτε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὰ τοῦ πυρὸς (7, 691), ὁ Οὐίρβιος ὁ ἐξ Ἀρικίας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἱππολύτου, οὗτινος αἱ ἀξιοθαύμαστοι περιπέτειαι μετὰ θάνατον περιγράφονται λεπτομερῶς ἐν τῷ μύθῳ τῆς Ἀρικίας (7, 762). Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους προβάλλει περιβεβλημένος τὴν λεοντῆν καὶ ἐσκεπασμένος τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς χαίτης καὶ τῶν λευκῶν ὀδόντων τοῦ θηρίου.

Χάριν ποικιλίας οἱ Τυρρηνοὶ σύμμαχοι τοῦ Αἰνείου (10, 166) ἔρχονται διὰ τριάκοντα πλοίων ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου, καθὼς καὶ ἐκ τῆς Μαντούης, τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ, ἧς εὐλαβῶς ἀναγράφεται τὸ ἔνδοξον παρελθόν.

Ἐπειδὴ ἐνδεχόμενον θὰ ἦτο νὰ προκαλέσωσι κόρον εἰς τὸν ἀναγνώστην αἱ μακραὶ καὶ μονότονοι περιγραφαὶ τῶν μαχῶν καὶ τῶν διαφόρων μονομαχιῶν, ἐφρόντισεν ὁ ποιητὴς νὰ ποικίλλῃ κατὰ πάντα τρόπον καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὴν διάταξιν τῶν ὁμάδων καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν ὅπλων καὶ τῶν τραυμάτων καὶ τοῦ εἴδους ἀκόμη τοῦ θανάτου. Πολλὰ βεβαίως ἐκ τούτων παρέλαβε πάλιν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' οὐκ ὀλίγα καὶ ὁ ἴδιος ἐπενόησε. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ὠφελήθη ὁ Βιργίλιος καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου πολεμικῆς ἱστορίας εἴτε διὰ προφορικῶν ἀνακοινώσεων εἴτε καὶ διὰ γραπτῶν σημειωμάτων. Ἄλλοτε μὲν ἡ συσώρευσις ὀνομάτων ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν καθολικῆς σφαγῆς, ἄλλοτε δὲ ἡ εἰδικὴ καὶ χωριστὴ περιγραφὴ τινῶν μόνον προσώπων κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ ὡρισμένων περιστατικῶν τοῦ βίου ἢ τοῦ χαρακτῆρός των. Ποῦ μὲν εἰδικῶς ἀναφέρεται νόθος υἱὸς βασιλέως, ποῦ δὲ ἥρως ἀφιερωμένος τῷ Φοίβῳ, ὅστις ζῶν ἐξήχθη ἐκ τῆς κοιλίας τῆς νεκρᾶς μητρὸς (10, 315), ποῦ δὲ Τυρρηνὸς οἰωνοσκόπος καὶ ἀστρολόγος (10, 175). Ἀλλαχοῦ μνημονεύει Ἀρκάδα βιαίως ἀπὸ τοῦ εἰδυλλιακοῦ βίου ἀποσπασθέντα (12, 518), Λιγυστῖνον, ὃν ἀδυνατεῖ νὰ σώσῃ ὁ δόλος, ὃν εἶχε κληρονομικὸν ἡ φυλή του (10, 185). Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον βλέπομεν κηνυγὸν φαρμακεύοντα τὰ ὅπλα (9, 771), Μουσόληπτον προτιμῶντα τοῦ πολέμου τῆς λύρας τὰς χορδάς, ἰατρὸν παρὰ τοῦ Φοίβου μα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θόντα τὴν μαντικήν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν τοξευτικὴν (12, 391), ἱερέα τῆς Κυβέλης (11, 769), νεαρὸν σύζυγον μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπολαύσαντα τῆς εὐδαιμονίας τοῦ γάμου (10, 720), παιδεραστὴν (10, 325), ἀλαζονικὸν ἄνδρα, οὗτινος προώρισται ὁ Ἀσκάνιος νὰ κολάσῃ τὸ ὑβριστικὸν σκῶμμα (9, 590), ἐννέα ἀδελφοὺς ὁμοῦ συνισταμένους, ὧν ὁ εἷς πίπτει (12, 270).

Τὰ σπουδαῖα τοῦ ποιήματος μέρη, ὅπως εἶναι τοῦ Τούρνου ἡ ἀριστεία (9, 525) ἢ ὁ θανατηφόρος αὐτοῦ ἀγὼν (12, 500) ἐξαίρονται δι' ἰδίας εἰσαγωγῆς, ἐπικλήσεως τῶν Μουσῶν καὶ τῶν τοιούτων.

Ποικιλία πολλὴ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν πολεμικῶν εἰκόνων, καθ' ἃς ἔχει τὸν τόπον της καὶ ἡ τραγικὴ εἰρωνεία. Οὕτω λ. χ. ἡ λόγχη τοῦ ἀντιπάλου εἰσδύει εἰς τὸ ἀνοικτὸν στόμα καυχηματίου ἀνδρὸς (10, 322), τοῦ νεαροῦ Λαύσου διατρυπᾷ ὡσαύτως ἡ λόγχη τὸν χρυσοῦν χιτῶνα, ὃν τῷ ὕφανεν ἡ μήτηρ καὶ τοῦτο διαθέτει συμπαθέστατα τὸν Αἰνείαν, ὅστις προσβλέπων πρὸς τὴν πελιδνὴν ὄψιν τοῦ ἀποθνήσκοντος ἀναλογίζεται τὸ ἄλγος τῶν γονέων (10, 810). Εἷς ἐκ τῶν Τρώων λαβὼν πυρσὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἐκσφενδονίζει αὐτὸν κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἀναφλέγεται ἡ μακρὰ αὐτοῦ γενειάς. Ἐκεῖνος ἁρπάζει αὐτὸν ἔντρομον ἀπὸ τῆς κόμης τῆς μακρᾶς, τὸν ῥίπτει χαμαί, γονυπετεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν διαπερᾷ διὰ τοῦ ξίφους (12, 298). Ὁ ποιητὴς ἀλλοτε μὲν ἀφίνει τὸ κῦμα τῆς ἀνδροκτόνου μάχης νὰ διέρχηται ὑπεράνω πολλῶν, ἄλλοτε δὲ περίλυπος διατρίβει περὶ τὸν θάνατον ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου. Ὅτε ὁ Ἀρρούντας ἀκοντίζει κατὰ τῆς Καμίλλης τὴν συρίζουσαν λόγχην, πάντες οἱ Οὐόλσκοι στρέφουσι τὸ βλέμμα πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ὅμως οὐδὲν ἀντελήφθη, ἕως ὅτου τὸ ὅπλον ἐνεπήχθη εἰς τὸ παρθενικόν της στῆθος. Διὰ μακρῶν καὶ φυσικώτατα περιγράφεται ὁ θάνατος (11, 799). Οἱ ἱππεῖς τῆς Καμίλλης τρέπονται εἰς ἀγρίαν φυγήν, οἱ Ῥούτουλοι προελαύνουσι πρὸς τὰ τείχη καταδιωκόμενοι κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν Τευκρῶν. Χαλαρῶς κρέμανται ἀπὸ τῶν ὤμων των τὰ τόξα καὶ ἡ ὁπλὴ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν ἵππων συντρίβει τὸ σαθρὸν πεδίον. Νέφος κονιορτοῦ φέρεται πρὸς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων θρηνοῦσιν αἱ μητέρες καὶ στερνοκοποῦνται. Ἐκεῖ, παρὰ τὰς πύλας καταφθάνουσιν οἱ πολέμιοι τοὺς Ρουτούλους Τὰ ἐπεισόδια διαδέχονται ἄλληλα (11, 869). Ἡ παράστασις ἡ ποιητικὴ εἶναι μεγαλοπρεπεστάτη. Ὁ ποιητὴς κάμνει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ συντόμους παρατηρήσεις περὶ τῶν πιπτόντων ἡρώων, μετὰ λύπης ἢ μετὰ πικρίας ὑποδεικνύων ὅτι ἀδύνατον εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποφύγῃ τὴν πεπρωμένην μοῖραν. Θαυμάσιοι εἶναι οἱ στίχοι, οὓς ἀφιεροῖ εἰς τὸν Νῖσον καὶ τὸν Εὐρύαλον (9, 445) καὶ δι' ὧν προλέγει αὐτοῖς δόξαν αἰωνίαν. Ὁ νικητὴς ἐκφράζει περὶ τοῦ ἡττημένου λόγους ἐπιδοκιμασίας ἢ ὀνειδισμοῦ (12, 359). Ἐνίοτε ὁ θνήσκων προλέγει ταχεῖαν ἐκδίκησιν εἰς τὸν νικητὴν (10, 739). Ὅτε ὁ Τοῦρνος χαίρει, διότι ἔλαβεν ὡς λάφυρον τὴν χρυσότευκτον ζώνην τοῦ Πάλλαντος, φιλοσοφεῖ ὁ ποιητὴς λέγων ὅτι εἶναι τυφλὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ οὔτε τὸ μέλλον προβλέπει οὔτε μέτρον τηρεῖ ἐν τῇ εὐτυχίᾳ, θὰ ἔλθῃ δὲ χρόνος, ὅτε θὰ μισήσῃ ὁ Τοῦρνος τὸ λάφυρον ἐκεῖνο καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τὸ ἀπέκτησεν (10, 501). Αἰσθηματικωτάτη καὶ λίαν σοβαρὰ εἶναι ἡ περιγραφὴ τῶν τελευταίων τιμῶν, ἃς ἀπονέμει ὁ Αἰνείας εἰς τὸν Πάλλαντα (11, 29). Γίνεται μοιρολόγιον, ἐκφωνεῖ ἐπικήδειον λόγον ὁ Αἰνείας, προχωρεῖ ἡ πομπή, ὁ νεκρὸς φέρεται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ φορείου κεκοσμημένος δι' ἑνὸς ἐκ τῶν χρυσοπορφύρων χιτώνων, οὓς εἶχέ ποτε κεντήσῃ διὰ τὸν Αἰνείαν ἡ Διδώ, ἔρχεται κατόπιν ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν λαφύρων, δεδεμένοι πολέμιοι προωρισμένοι διὰ τὴν νεκρώσιμον θυσίαν, ἀκολουθεῖ ὁ βαθυγέρων Ἀκοίτης, πότε τὰ στέρνα του τύπτων καὶ πότε ξαίνων τὸ πρόσωπον, ἔπειτα βαδίζει κλαίων ὁ πολεμιστήριος ἵππος τοῦ ἀποθανόντος, γυμνὸς τῶν φαλάρων, φέρονται μετὰ ταῦτα τὸ δόρυ τοῦ νεκροῦ καὶ ἡ περικεφαλαία καὶ κλείουσι τὴν πομπὴν οἱ Τευκροὶ πάντες, οἱ Τυρρηνοὶ καὶ οἱ Ἀρκάδες ἔχοντες πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένα τὰ ὅπλα.

Οὕτως ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, ἡ ἀτελεύτητος ποικιλία τῶν ἀνθρωπίνων περιστατικῶν καὶ συμβάντων, διέρχονται διαδοχικῶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου. Σφοδρῶς δὲ διεγείρει τὴν φαντασίαν καὶ ἀνυψοῖ τὴν ψυχὴν τὸ πλῆθος τῶν παρομοιώσεων, τὰς ὁποίας ἐπιτυχῶς μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς οἱονεὶ αἰσθητοποιῶν τὰ λεγόμενα. Ἡ φύσις, τὰ πλάσματα καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐντελῶς νὰ φαντασιωθῇ ὁ ὀφθαλμὸς καθὼς καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀναγνώστου.

Ὅπως τὰ κύματα τῆς θαλάσσης κυλίονται πρὸς τὸν αἰγιαλὸν κατὰ τὴν παλίρροιαν, οὕτω προελαύνουσιν οἱ Τυρρηνοὶ κατὰ τῶν Ῥουτούλων καὶ ἀποκρούονται ὑπ' αὐτῶν (11,624). Ὁ στρατὸς τῶν Λατίνων ἁπλοῦται ἡσύχως καὶ κατὰ μικρὸν ἀνὰ τὸ πεδίον, ὅπως ὅταν ἐξογκώνηται ὁ Γάγγης ἢ ὅταν ἐπιστρέφῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν κοίτην του ὁ Νεῖλος (9, 30). Τὰ στρατεύματα φεύγουσι πρὸ τοῦ Τούρνου, ὅπως τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα διώκει ὁ βορρᾶς, ὅταν πνέῃ ὑπεράνω τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (12, 365). Ἡ βαθμιαία τῆς μάχης ἀνάπτυξις παρομοιάζεται πρὸς τὴν βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ θαλάσσῃ τρικυμίαν (7, 528). Ὅπως ἐν ὥρᾳ θέρους ὅταν πνεύσωσιν ἄνεμοι ἀνάπτει πῦρ ὁ ποιμὴν εἰς τὰ δάση καὶ κάθηται αὐτὸς μετὰ χαρᾶς παρατηρῶν τῶν φλογῶν τὰς προόδους, οὕτω ἐχαροποίει καὶ τὸν Πάλλαντα ἡ ἀναφθεῖσα ἀνδρεία τῶν ἑταίρων του (10, 405). Τὰ πυκνὰ σμήνη τῶν πολεμιστῶν παραβάλλονται πρὸς σύννεφον κραζόντων πτηνῶν (7,704) ἢ πρὸς φρίσσοντας ἀγροὺς σίτου κατὰ τὸ θέρος (στχ. 720), ἡ δὲ ἔρρυθμος αὐτῶν τάξις καὶ τὰ πρὸς τὸν ἄνακτα ἄσματα, πρὸς χιονοπτέρους κύκνους ἐκ τῆς βοσκῆς ἐπιστρέφοντας καὶ κελαδοῦντας διὰ τῶν μακρῶν τραχήλων (στχ. 699). Τὰ βέλη διασχίζουσι τὸν ἀέρα ὅπως ῥαγδαία βροχὴ ἢ χάλαζα (9, 668 καὶ 10, 803) ἢ ὥσπερ γέρανοι ὑπὸ μελανὸν νέφος (10, 264).

Ἂς ἴδωμεν τώρα τοὺς ἀγωνιστὰς πῶς παρομοιάζει ὁ ποιητής. Οἱ δύο γίγαντες Πάνδαρος καὶ Βιτίας, τὰ τέκνα τοῦ δάσους, παραβάλλονται πρὸς ὑψηλὰς ἐλάτας ἢ πρὸς τὰ πάτρια ὄρη. Ἵστανται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ἐμπιστευθείσης πρὸς αὐτοὺς πύλης ὡς πύργοι. Οἱ ὑψηλοὶ λόφοι τῆς περικεφαλαίας αὐτῶν τοὺς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παριστάνουσιν ὡς δρῦς πεφυτευμένας παρὰ τοῦ Πάδου ἢ τοῦ Ἀθέσεως τὰς ὄχθας, ἐγείροντας μέχρις οὐρανοῦ τὰς κεφαλάς των (9, 672). Ὁ Τοῦρνος καὶ ὁ Αἰνείας ὁρμῶσι διὰ τῆς μάχης ὡς δύο πυραί, αἵτινες ἐξ ἀντιθέτων μερῶν χύνονται πρὸς τὸ ξηρὸν δάσος ἢ ὡς ἀφρίζοντες χείμαρροι, οἵτινες καταστρέφουσιν ἕκαστος κατὰ τὸν ῥοῦν του τὴν πεδιάδα (12, 521). Συγκρούονται πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ δύο ταῦροι ἐχθρικοί· ἵσταται πέριξ τὸ ποίμνιον καὶ περιμένει νὰ ἴδῃ τίς θὰ μείνῃ κύριος τοῦ πεδίου (στχ. 715). Ὁ Αἰνείας, οὗτινος ἡ περικεφαλαία καὶ ἡ ἀσπὶς ἀπαστράπτουσιν ὡς κομήτης ἐν νυκτὶ ἢ ὡς ὁ ἀστὴρ ὁ Σείριος (10, 270), μαίνεται, ἀφ' οὗ πλέον ἐθερμάνθη ὑπὸ τοῦ αἵματος τὸ ξίφος του, ὅπως ὁ Τιτὰν Αἰγαίων, ὅστις εἶχεν ἑκατὸν βραχίονας καὶ χεῖρας ἑκατὸν καὶ ἐξηρεύγετο πῦρ ἐκ πεντήκοντα στομάτων, μαχόμενος πρὸς τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός (10, 565). Ὅτε δὲ τέλος ἔρχεται ἐνώπιόν του ὁ Τοῦρνος, ἀνυψοῦται ὑπὸ τῆς χαρᾶς ὡς ὁ Ἄθως ἢ ὁ Ἔρυξ ἢ ὁ πατὴρ Ἀπεννῖνος ὁ χιονοσκεπῆ ἔχων τὴν κορυφὴν (12, 701). Ὁ Τοῦρνος ὁρμᾷ πρὸς τὴν μάχην λαμπρῶς ἐξωπλισμένος καὶ πλήρης θάρρους (11, 487), ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν θυμοειδῆ ἐκεῖνον ἵππον, πρὸς ὃν ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Ο, 263) παραβάλλει τὸν Πάριν·

ὡς τὰ δεσμὰ διαρρήξας ὁπόταν τῆς φάτνης ἐκφύγῃ
καὶ τὰ πεδία σκιρτῶν διαβαίνῃ ἐλεύθερος ἵππος,
τρέχει δὲ πόσ' εἰς νομὴν κ' εἰς τὰς ἵππους ἀθρόας βοσκούσας,
πότε λουόμενος λάμπει εἰς ποτάμεια ῥεῖθρα συνήθη,
τὴν κεφαλὴν δὲ κρατῶν εἰς τὰ ὕψη, ἐπαίρεται γαῦρος,
περὶ τὸν τράχηλον δὲ καὶ τὰς κνήμας κυμαίνωντ' αἱ χαῖται

Ζητεῖ δὲ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, τότε δὲ παρομοιάζεται (πάλιν κατὰ τὸν Ὅμηρον) πρὸς αἱμοχαρῆ λύκον πολλάκις ἐνεδρεύοντα τὴν πλήθουσαν ποίμνην περὶ μέσας τὰς νύκτας, ἐμμανὴς ὑπὸ τῆς ὀργῆς καὶ θηριώδης (9, 60). Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στρατόπεδον παραβάλλεται (9, 730) πρὸς τίγριν ἐν τῷ μέσῳ ἀπροστατεύτων προβάτων. Ὅπως λέων ἰδὼν ὑψόθεν φιλοπόλεμον ταῦρον ἐν τῷ ἀγρῷ, οὕτως ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Πάλλαντος (10, 453). Ὅπως τραυματισθεὶς λέων, ὅστις σείων τὴν χαίτην ἐπιφέρεται ὁρμητικώτερος κατὰ τοῦ κυνηγοῦ, οὕτως αὐξάνει ἡ μανία τοῦ Τούρνου ἐπὶ τῇ μικροψυχίᾳ τῶν Λατίνων (12, 5). Σπινθηροβολοῦσιν οἱ ὀφθαλμοί του. Περιάγει τοὺς ἀφρίζοντας ἵππους του ὅπως ὁ αἱματηρὸς Ἥρης ἐλαύνει διὰ τῆς πεδιάδος παρὰ τὸν Ἕβρον μὲ ταχύτητα ἀνέμου τὸ ἅρμα του (στχ. 381). Ὅμοιος πρὸς τὸν βράχον τὸν καταστρεπτικόν, ὅστις ἀποσπώμενος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους κατακυλίεται εἰς τὸ πεδίον, ὁρμᾷ καταστρεπτικὸς καὶ ὁ Τοῦρνος διὰ μέσου τῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν πυκνοτάτην μάχην (12, 684). Ἁρπάζει ἀπὸ τοῦ τείχους τὸν Λύκον ὅπως ὁ ἀετός, ὅστις αἴρει ὑψηλὰ εἰς τοὺς ὄνυχάς του λαγωὸν ἢ λευκόπτερον κύκνον, ἢ ὅπως λύκος αἱμοχαρὴς ἁφαρπάζει ὁρμητικῶς ἐκ τῆς μάνδρας βληχομένης ἀμνάδος πολυζήτητον τέκνον (9, 563). Καὶ ἡ Κάμιλλα φονεύει τὸν Λίγυρα ὡς ὁ ἱέραξ εὐκόλως κυνηγεῖ ἱπταμένην περιστερὰν καὶ ἐκσπᾷ διὰ τῶν ὀνύχων αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα της (11, 721). Ὁ Τάρχων ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Οὐενούλου, ἀποσπᾷ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ τὸν ῥίπτει ἔμπροσθέν του ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ του ἵππου. Ὁ μεταξὺ τῶν δύο ἡρώων περιπετειώδης ἀγὼν παρομοιάζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀετοῦ καὶ δράκοντος (11, 742). Μεγαλοπρεπὴς ἀναφαίνεται καὶ ὁ Μεζέντιος. Ἀνθίσταται πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων καὶ πρὸς τὰ βλήματα αὐτῶν ὅπως ἀνθίσταται ὁ βράχος πρὸς τῶν κυμάτων τὰ πλήγματα (10, 693). Ὅπως ἐξ ὑψηλοῦ ὄρους ὁρμᾷ κυνόδηκτος κάπρος, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον διέτριβεν ἐπάνω εἰς τὸν πευκοφόρον Βέσυλον, βουνὸν τῆς Λιγυστικῆς καὶ ἐτρέφετο τρώγων τοὺς καλάμους τῆς Λαυρεντίας λίμνης, αἴφνης δὲ ἐμπίπτει εἰς δίκτυα καὶ τότε ἵσταται, φρίττει ὑπὸ λύσσης ἀγρίας, ὀρθώνει τὴν χαίτην καὶ οὐδεὶς τολμᾷ πρὸς αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ, ἀλλ' ἐκπέμπουσι μόνον οἱ κυνηγοὶ κραυγὰς καὶ δόρατα κατ' αὐτοῦ μακρόθεν, ἐκεῖνος δὲ μένει ἄφοβος, διστάζει, προσβλέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πων πότε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ, τρίζει δεινῶς τοὺς ὀδόντας καὶ ἐκσείει ἀπὸ τῶν νώτων αὐτοῦ τὰ δόρατα, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ἐναντίον τοῦ Μεζεντίου οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἀντεπεξέλθῃ, ἀλλὰ μακρόθεν μόνον ἐνοχλοῦσιν αὐτὸν οἱ πολέμιοι διὰ κραυγῶν καὶ βλημάτων (10, 707 καὶ 9, 551). Ῥίπτεται ἔπειτα πρὸς τὰς πυκνὰς τάξεις τῶν πολεμίων, ὥςπερ πεινα λέος λέων ἰδὼν φεύγουσαν αἶγα ἢ ἔλαφον, καὶ κατακρεουργεῖ τὴν λείαν του (10, 723). Περιέρχεται τὸ πεδίον τῆς μάχης, μέγας ὅπως ὁ Ὠρίων, ὅστις διαπερᾷ τὴν θάλασσαν προέχων τῶν ὑδάτων κατὰ τοὺς ὤμους, ἢ βαίνει ἐπὶ τῆς γῆς κρύπτων τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ νέφη (10,763). Ὅπως ἀτάκτως πετᾷ εἰς τὸ προαύλιον τοῦ μεγάρου ἡ χελιδών, οὕτω καὶ ἡ Ἰουτούρνα ἡνιοχοῦσα τὸ ἅρμα τοῦ ἀδελφοῦ ὁρμᾷ ἄλλοτε μὲν πρὸς ἕνα καὶ ἄλλοτε πρὸς ἄλλον τόπον (12, 473). Καταδιώκει ὁ Αἰνείας τὸν Τοῦρνον ὅπως ἔλαφον ὁ κυνηγὸς (12,746), ἀλλ' ἀδύνατον εἶναι νὰ σωθῇ ὁ ἥρως, διότι ὅπως κατ' ὄναρ ματαίως προσπαθοῦμεν νὰ τρέξωμεν, καὶ ἂν ἐπιτείνωμεν τὰς δυνάμεις, καὶ καταπίπτομεν, οὕτω ματαία εἶναι καὶ πᾶσα κατὰ τοῦ πεπρωμένου προσπάθεια (12, 908).

Αἱ ἑξῆς παρομοιώσεις ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατον ἡρώων. Ὁ Εὐρύαλος συντρίβεται ὥςπερ ἄνθος κατακοπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρότρου (ἡ παρομοίωσις εἶναι τοῦ Κατούλλου) ἢ ὥςπερ μήκων, ὅστις κατακλίνει τὴν κεφαλὴν ὅταν βαρύνῃ αὐτὴν ἡ βροχὴ (9, 435). Πρὸς ἄνθος κεκομμένον καὶ μεμαραμμένον παραβάλλεται καὶ ὁ νεκρὸς Πάλλας ἐπὶ τοῦ φερέτρου (11, 68). Πίπτει ὁ πελώριος Βιτίας φονευθεὶς ὄχι ὑπὸ λόγχης, ἀλλ' ὑπὸ ἀκοντισθέντος κατ' αὐτοῦ φαλαρικοῦ περιστρέπτου, τότε δὲ στενάζει ἡ γῆ ὑπὸ τοῦ ὄγκου καὶ ἐπηχεῖ ἡ μεγάλη ἀσπίς, ὅπως, ἐὰν καταπέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἀκτὴν τῶν Βαϊῶν βράχος ὀγκώδης, ἀφρίζει ἡ θάλασσα καὶ τρέμει ὑπὸ τοῦ δούπου ἡ ὑψηλὴ Προχύτη (9, 703).

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης αἱ παρομοιώσεις εἶναι καθ' ὑπερβολὴν πολλαὶ κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ ποιήματος, ἔνθα κορυφοῦται τὸ πολεμικὸν πάθος, τοὐναντίον δὲ ἀλλαχοῦ εἶναι κατὰ πολὺ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀλιγωτέρα ἡ χρῆσις τῶν εἰκόνων, μόνον δὲ ἐν ὡρισμένοις τόποις, καθ' οὓς σημαντικωτέρας περιστάσεις θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ ποιητής, μεταχειρίζεται παρομοιώσεις. Λαμβάνει δὲ καὶ ταύτας ἀπὸ τοῦ βίου τῆς φύσεως καὶ τῶν ζῴων. Λέγει λ. χ. ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ βιβλίῳ (στχ. 297) ὅτι ὁ θόρυβος, ὅστις ἠγέρθη μετὰ τὴν ἀκρόασιν σημαντικοῦ ἀγγέλματος ἐν συνελεύσει τῶν Αὐσονίων, ἦτο τοιοῦτος ὡς ἂν ἀνθίσταντο πέτραι κατὰ σφοδρῶν ποταμῶν, ὅτε γογγύζουσιν αἱ κατάκλειστοι δῖναι καὶ μυκῶνται ἐκ τῶν βρεμόντων ὑδάτων αἱ ὄχθαι. Ὡςαύτως δὲ καὶ τὸν ἐπιδοκιμαστικὸν ψίθυρον τῆς συνελεύσεως τῶν θεῶν μετὰ τὴν ὁμιλίαν τῆς Ἥρας συγκρίνει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κύμανσιν τοῦ δάσους, ἥτις προαγγέλλει θύελλαν εἰς τοὺς ναυτικούς (10, 96), καὶ τὰς συγκεχυμένας κραυγὰς τοῦ ἐμπαθοῦς πλήθους πρὸς τὸν θόρυβον τῶν πτηνῶν ἐν τῷ δάσει, ἢ τῶν κύκνων τὰς φωνάς. Ὁ ποιητὴς τῶν Γεωργικῶν ἐνθυμεῖται καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τῶν μελισσῶν καὶ παραβάλλει τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἐν πολιορκίᾳ μαχητῶν πρὸς τὴν ἀνησυχίαν, ὑφ' ἧς καταλαμβάνονται αἱ μέλισσαι, ὅταν διακαπνίζηται ἡ κυψέλη (12, 587). Τὰς μελίσσας ὑπενθυμίζουσιν εἰς αὐτὸν καὶ οἱ κτίσται οἱ οἰκοδομοῦντες τὴν Καρχηδόνα (1, 430) καὶ σχεδὸν κατὰ λέξιν ἐπαναλαμβάνει στίχους τῶν Γεωργικῶν (4, 162) περὶ τῆς φιλεργίας τῶν καλῶν ζωϋφίων. Καὶ τὰ ἀμέτρητα πλήθη τὰ περιφερόμενα ἐν τῷ Ἅιδῃ, πρὶν ἢ ἔλθωσιν εἰς τὴν ζωήν, φαίνονται εἰς τὸν Βιργίλιον ὡς βομβοῦντα σμήνη μελισσῶν ἐν τῷ λειμῶνι (6, 707). Οἱ φίλεργοι Τευκροὶ ἀπερχόμενοι ἐκ τῆς πόλεως ὅπως κατὰ τὴν παραλίαν παρασκευάσωσι τὰ κατὰ τὸν ἀπόπλουν, παρομοιάζονται πρὸς μακρὰν σειρὰν μυρμύκων μετὰ σπουδῆς μεταφερόντων τὰς χειμερινὰς προμηθείας (4, 401. Ἡ παρομοίωσις ἐλήφθη παρὰ τοῦ Ἀπολλωνίου). Ὁ Αἰνείας θεώμενος κατὰ τὴν φρικώδη νύκτα τῆς ἁλώσεως ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ οἴκου του τὴν γινομένην καταστροφὴν παραβάλλει ἑαυτὸν πρὸς ποιμένα, ὅστις ἀπὸ βράχου ὑψηλοῦ καθορᾷ μετ' ἐκπλήξεως τὸ πῦρ ἢ τὸ πλημμυροῦν ὕδωρ μαινόμενα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπὶ τῶν ἀγρῶν (2, 304). Ἐκ προσφάτου δὲ βεβαίως ἐντυπώσεως πραγματικοῦ γεγονότος τοῦ δημοσίου βίου ἐπορίσθη ὁ ποιητὴς τὴν ὡραίαν εἰκόνα τῆς καταστολῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως τῇ παρεμβάσει σεβασμίου ἀνδρός· οὕτω κατευνάζει καὶ τῆς θαλάσσης τὴν τρικυμίαν ὁ Ποσειδῶν (1, 148). Μετά τινος δὲ εὐτραπελίας μεταχειρίζεται ἐνίοτε καὶ ταπεινοτέρας παρομοιώσεις, οἷον ὅταν συγκρίνῃ πρὸς τὸν σβοῦρον, ὃν στρεφογυρίζουσιν οἱ παῖδες, τὴν βασίλισσαν Ἀμάταν, ἥτις ἕνεκα τῆς νευρικῆς ταραχῆς, ἥτις τὴν κατεῖχεν εἶχε καταντήσῃ ἀεικίνητος (7, 378). Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ παρομοίωσις, δι' ἧς συγκρίνεται ἡ ἐμπαθὴς τοῦ Τούρνου ἐξανάστασις πρὸς τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν βρασμὸν ἐκχειλίζεται ἐκ τοῦ κοχλάζοντος λέβητος (7, 462). Τοὐναντίον δὲ τοῦ Αἰνείου δὲν ταράσσεται ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως τῆς Διδοῦς καὶ μένει ἄκαμπτος, ὅπως ἄκαμπτος μένει ἡ δρῦς παρὰ πάσας τὰς πνοὰς τοῦ βορρᾶ, ὅστις μαίνεται περὶ αὐτὴν καὶ ἀποσπᾷ μὲν τὰ φύλλα, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ διασείσῃ τὰς ῥίζας (4, 441. Ἡ παρομοίωσις εἶναι Ὁμηρική).

Ἡ σεμνὴ ἐποποιΐα καὶ πρὸς τὸ παρελθὸν ἑκάστοτε ἀτενίζει καὶ πρὸς τὸ παρόν. Εὐρύτατον ἔχει τὸν ὁρίζοντα ἡ μεγαλότεχνος παράστασις τῆς τύχης τῶν λαῶν καὶ διπλῆν τὴν ἡρωϊκὴν ἄποψιν. Ὅπως ὁ Ὅμηρος οὕτω καὶ ὁ Βιργίλιος θεωροῦσι τοὺς περιγραφομένους ἥρωας ὡς γενεὰν ἰσχυροτέραν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς των. Ὁ Τοῦρνος ἐκσφενδονίζει εὐχερῶς λίθον, ὃν δώδεκα ἄνδρες τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ μόλις θὰ ἠδύναντο νὰ βαστάσωσιν ἐπὶ τῶν ὤμων (12, 896). Καὶ οἱ φοβεροὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἥρωες ἔχουσιν ὄπισθέν των προγόνους καὶ ἀναμνήσεις. Αἱ γενεαλογίαι φθάνουσιν ἐνίοτε πολὺ μακράν, εἰς τὸ παρελθὸν ἐνδόξων γενῶν (10, 703). Οἱ Λατῖνοι γινώσκουσι κάλλιστα τὰ προγεγενημένα συμβάντα, τοὺς ἐν Τροίᾳ ἀγῶνας, τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας, τοῦ Ἰλίου τὴν ἅλωσιν, ἀλλ' ὅμως ἱκανῶς ἐκτιμῶσι καὶ τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ μάλιστα τάττουσιν αὐτὴν ὑπεράνω ἐκείνης, δι' ἧς διεπράχθησαν τὰ ἐν Τροίᾳ κατορθώματα. Ὁ Τοῦρνος καταφρονεῖ τοὺς Φρύγας ὡς ἡμιάνδρας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(12, 98). Ὁ Λίγυρ ὁμιλῶν πρὸς τὸν Αἰνείαν (10, 581), λέγει μεγαλαυχῶν·

Οὐδ' Ἀχιλλέως τὸν δίφρον, οὐδὲ Διομήδους τοὺς ἵππους
οὐδὲ τὰ Φρύγια βλέπεις πεδία. Ζωῆς καὶ πολέμου
τέλος θὰ λάβῃς εἰς ταύτην τὴν γῆν.

Καθ' ὅμοιον τρόπον μεγαλαυχεῖ καὶ ὁ Τοῦρνος (11, 439). Ὁ Εὔανδρος βλέπων τὸν Αἰνείαν ἐνθυμεῖται τὴν μορφὴν καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Ἀγχίσου καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Πριάμου, ὅστις εἶχέ ποτε διέλθῃ διὰ τῆς Ἀρκαδίας μεταβαίνων πρὸς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ἀδελφήν του Ἡσιόνην (8, 155).

Κατὰ τὸν πλοῦν ἀναδύουσιν ἑκάστοτε ἐνώπιον τῶν Φυγάδων τῶν ἀκολουθούντων τὸν Αἰνείαν ἐγγύτεραι ἢ μακρότεραι τοποθεσίαι καὶ μορφαί, ἃς πρὸ πολλοῦ χρόνου εἶχον ἀπαντήσῃ οἱ Ἀργοναῦται, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ ὁ Ὀδυσσεύς. Συναθροίζουσιν οὕτως εἰπεῖν οἱ Αἰνεάδαι καθ' ὁδὸν τὰ ἴχνη τῶν διασπαρέντων ὁμοιοπαθῶν ἡρώων. Παρὰ τὰ λείψανα ἐκλιπούσης δόξης ἐγείρεται λαμπρότερον τὸ μεγαλεῖον τοῦ περιουσίου γένους, ὅπερ ἐξέλεξαν πρὸς διαιωνισμὸν οἱ θεοί. Παρὰ τὰ θρακικὰ παράλια ἀπονέμονται νεκρικαὶ τιμαὶ πρὸς τὴν σκιὰν τοῦ δυστυχοῦς Πολυδώρου (3, 62), οὗτινος ἡ τύχη ἦτο εἰς τοὺς Ῥωμαίους γνωστὴ ἐκ τῆς Ἰλιόνης τοῦ Πακουβίου (ἰδ. τόμ. Α' σ. 255). Κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου, ἐν Βουθρωτῷ, εὑρίσκουσι τὴν Ἀνδρομάχην, ἣν εἶχε παραχωρήσῃ ὁ Πύρρος εἰς τὸν Πριαμίδην Ἕλενον. Οἱ σύζυγοι ἵδρυσαν νέαν πατρίδα τηροῦντες τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς (3, 294 ἑξ.). Ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Κυκλώπων μεγαλοψύχως δέχονται οἱ φυγάδες νὰ συμπεριλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν ἕνα ἐκ τῶν ἑταίρων τοῦ Ὀδυσσέως, ὅστις εἶχεν ἀπομείνῃ ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Πολυφήμου (3, 588 ἑξ.), ἐκ τοῦ στόματος δ' αὐτοῦ μανθάνουσι τὰ ἀπαίσια γεγονότα, ἅτινα εἶχον ἐκεῖ πρὸ τριῶν μηνῶν συμβῇ, μόλις δὲ διαφεύγουσιν οἱ Τρῶες τοῦ τυφλοῦ Πολυφήμου τὴν τρομερὰν ὀργήν (3, 655 ἑξ.).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους εἶχε φθάσῃ ἡ φήμη τῶν ἐν Τροίᾳ μεγάλων ἔργων. Παρατηρῶν ὁ Αἰνείας τοῦ νεοκτίστου ναοῦ τὰς τοιχογραφίας πείθεται (1,461) ὅτι καὶ ἐν τῇ χώρῃ ἐκείνῃ γινώσκουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ τιμῶσι τὴν ἀνδρείαν καὶ ὅτι θερμῶς συμπαθοῦσι πρὸς τὰς δεινὰς τῶν ἀτυχούντων περιπετείας. Ὑπὸ βαθείας συγκινήσεως κατέχεται βλέπων πρὸ τῶν ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ οἱονεὶ διερχομένας ἐπὶ τεσσάρων συμμετρικῶς κατατεταγμένων διπλῶν πινάκων τὰς ἀειμνήστους σκηνὰς τοῦ πολέμου, τὴν νίκην καὶ τὸν ἀπόπλουν τῶν Ἀχαιῶν, τὴν φυγὴν τῶν Τρώων, τοῦ Διομήδους τὴν νυκτερινὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ῥήσου, τὸ μάταιον προσκύνημα τῶν γηραιῶν γυναικῶν πρὸς τὸν ναὸν τῆς Παλλάδος, τὸν πρόωρον τοῦ Τρωΐλου θάνατον, τὴν ἀπόδοσιν τοῦ σώματος τοῦ Ἕκτορος πρὸς τὸν Πρίαμον, ἑαυτὸν μαχόμενον πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, τοῦ Μέμνωνος τὰ μαῦρα στρατεύματα, τὴν Πενθεσίλειαν καὶ τὰς Ἀμαζόνας. Ὁ ὑπὸ τῶν θεῶν ἐκλεχθεὶς ἵνα διαιωνίσῃ τὸ γένος του, ἀποφασίζει τὸ μὲν παρελθὸν νὰ θεωρήσῃ ὡς τετελεσμένον, νὰ στρέψῃ δὲ τὰ βλέμματά του πρὸς τὰ ἐμπρός. Εἰς ἄλλας χώρας, εἰς ἄλλους μύθους καὶ εἰς χρόνους παρωχημένους μετάγουσι τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου αἱ σειραὶ τῶν σκηνῶν, ἃς διέταξεν ὁ Δαίδαλος μετὰ τὴν διάσωσίν του νὰ ζωγραφηθῶσιν ἐπὶ τῶν πυλῶν τοῦ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ἱδρυθέντος ἐν Κύμῃ ναοῦ (6,20). Ἀπεικάζεται ἐκεῖ ἡ ἱστορία τοῦ βασιλείου οἴκου τῆς Κρήτης, ἥτις ἱστορία καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Δαίδαλον ἀπέβη ὀλεθρία, ὁ θάνατος δηλαδὴ τοῦ Ἀνδρόγεω, ἡ ἀποστολὴ τῶν θυμάτων ἐξ Ἀθηνῶν, ἡ Πασιφάη, ὁ Μινώταυρος, ὁ Θησεύς. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Πάλλαντος ἡ ζώνη παρίστανεν ἀπεικασμένον τὸ φοβερὸν τῶν Δαναΐδων ἀνοσιούργημα, αἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐφόνευσαν πᾶσαι πλὴν μιᾶς τοὺς συζύγους των, υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου (10,496).

Ἀλλὰ σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον τοὺς Ῥωμαίους ἐνδιαφέροντα ἦσαν ὅσα εἶχεν ὁ ποιητὴς νὰ εἴπῃ περὶ τῆς χώρας τῶν ἑπτὰ λόφων πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ῥώμης. Ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ παρεμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βληθῶσι ταῦτα ἔδιδεν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Αἰνείου πρὸς τὸν Εὔανδρον (8, 102). Ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἁπλότης καὶ ἀφέλεια τοῦ ἀρχαϊκοῦ τῶν Ἀρκάδων ἡγεμόνος ἰσχυρῶς ἀντετίθετο πρὸς τὴν ἔξοχον τῆς παγκοσμίου πόλεως λαμπρότητα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀκόμη παλαιότερον εἰσδύει τὸ βλέμμα, εἰς τοὺς χρόνους τῶν ἀγρίων τέκνων τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ἐτελεῖτο ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους, ἐξ οὗ καὶ κατήγετο ὁ Εὔανδρος, ἐξηγεῖ πρὸς τὸν ξένον αὐτοῦ Αἰνείαν ὁ τῶν Ἀρκάδων βασιλεύς, τίς ὁ λόγος δι' ὃν καθιερώθη ἐκείνη ἡ τελετή, καὶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων διηγεῖται τὸν μῦθον τοῦ πυριπνόου Κάκου, ἀγρίου υἱοῦ τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ Κάκος ἔζη κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἔντινι σπηλαίῳ παρὰ τὸν Ἀβεντῖνον λόφον, ἀπέπνιξε δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρακλῆς, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου, ὡς κραταιοῦ ἐλευθερωτοῦ, ἱδρύθη ἡ Ara maxima καὶ ὡρίσθη ἐνιαύσιοι νὰ τελῶνται θυσίαι. Αὕτη δὲ ἡ διήγησις ἀποτελεῖ οἱονεὶ τερπνὸν εἰδύλλιον εὐαρέστως διακόπτον τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν.

Κατωτέρω δὲ ἀφ' οὗ ὁ χορὸς τῶν Σαλίων ἐξύμνησε τοῦ Ἡρακλέους τὰ ἀνδραγαθήματα, ὁ Εὔανδρος ἄγει πρὸς τὴν πόλιν τὸν ξένον καὶ καθ' ὁδὸν διδάσκει αὐτὸν (στχ. 313), ὅτι κατ' ἀρχὰς ἔζων ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ Φαῦνοι καὶ νύμφαι καὶ ἄγριοι ἄνδρες, ὅτι κατόπιν καταβὰς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ὁ Κρόνος ἔδωκε νόμους καὶ κατέστησεν εἰρηνικὸν καὶ χρυσοῦν αἰῶνα, ἕως οὗ ξένοι πάλιν ἄλλοι προσελθόντες καὶ πολέμους κινήσαντες ἐδημιούργησαν νέαν πραγμάτων κατάστασιν. Ἐν ᾧ δὲ ἐδιηγεῖτο τὰ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καταγωγῆς, ἔφθασαν πρὸς τὴν πύλην τῆς νύμφης Καρμέντης, ἥτις πρώτη προεφήτευσε περὶ τῶν Αἰνεαδῶν, καὶ οὕτω πάντοτε προχωροῦντες βλέπουσι πάντας τοὺς τόπους τῶν παλαιῶν ἀναμνήσεων, τὸ ἄλσος, ἔνθα εἶχεν εὕρῃ ἄσυλον ὁ Ῥωμύλος, τὸ Λύκαιον ἢ Λουπερκάλιον, τὸ Ἀργιλέτον, τὴν Ταρπηΐαν πέτραν, τὸ Καπιτώλιον, τὸ Ἰάνικλον, τὴν Ἀγορὰν καὶ τὰς Καρίνας. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ποιήματος ἀποτελεῖ μίαν περιήγησιν ἐν σμικρῷ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, ἔχομεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰς προρρήσεις τοῦ μέλλοντος, τοῦ μεγάλου μέλλοντος τῆς Ῥώμης. Ἔπρεπε δὲ πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ γνωρίσῃ τὸ θαυμαστὸν τῆς μοίρας σχέδιον ἡ τοῦ Αἰνείου μήτηρ, ἡ Ἀφροδίτη. Αὐτὸς ὁ Ζεὺς φανερώνει (1, 254) τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν θεάν· μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ῥουτούλων προλέγει τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου κτίσιν τῆς Ἄλβας, τὴν ἐπὶ αἰῶνας διάρκειαν τοῦ κράτους αὐτῆς, τὴν ἵδρυσιν τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ῥωμαίων. Ἡ ῥωμαϊκὴ ἀρχὴ σὺν τῷ χρόνῳ θὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν καὶ τῆς Ἥρας ἀκόμη τὴν εὔνοιαν, θὰ καταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα, θὰ γεννηθῇ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὅστις, ἀφ' οὗ μεγαλουργήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ ἀναληφθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, μετὰ δὲ τὸν Καίσαρα θὰ ἐπέλθῃ ὁ αἰὼν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην πρόρρησιν, μανθάνει ὁ Αἰνείας τὸ μέλλον ἐν τῷ Ἅδῃ, ἔνθα ὁ πατὴρ Ἀγχίσης ἐπιδεικνύει πρὸς αὐσειρὰν ἐπιφανῶν ἀπογόνων. Βλέπει ἐκεῖ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἄλβας καὶ τὸν Ῥωμύλον, βλέπει τὴν Ἰουλίαν γενεάν, ἐναργῶς διακρίνει τὸν Αὔγουστον, ὅστις μέλλει νὰ φέρῃ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ ἀπώτατα τοῦ κράτους τὰ ὅρια. Διακρίνει πλησίον τὸν Ἰούλιον Καίσαρα καὶ τὸν Πομπήϊον καὶ μετὰ λύπης προβλέπει τὸν ἐμφύλιον σπαραγμόν. Μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐστεφανωμένος ὑπὸ κλάδων ἐλαίας διαφαίνεται ὁ εἰρηνοποιὸς βασιλεὺς Νουμᾶς καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοῦ διάδοχοι καὶ τῆς ἐλευθέρας Πολιτείας οἱ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ πραγματοποίησις τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τῆς Ῥώμης, ἐν ποικίλῃ σειρᾷ, καὶ σταματᾷ ἡ περίεργος αὕτη ἐπιθεώρησις εἰς τὸν οἶκον τῶν Μαρκέλλων καὶ τὸν εὐγενῆ ἐκεῖνον νέον, οὗτινος ὁ πρόωρος καὶ σκληρὸς θάνατος εἶχε καταρρίψῃ εἰς τὸν τάφον τὰς λαμπρὰς ἐλπίδας καὶ τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ ἔθνους τοῦ ῥωμαϊκοῦ (6, 868 ἑξ.). Διὰ συγκινητικωτάτων στίχων ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Μαρκέλλου περατοῦται ἡ ὅλη τῶν ἀπογόνων ἐπιθεώρησις·

Παῖ δυστυχῆ! Ἂν ἀπέφευγες μοῖραν τοσοῦτον τραχεῖαν,
Μάρκελλος ἦσο. Ἀφθόνους ὑμεῖς προσκομίσατε κρίνους,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄνθη ἐγὼ πορφυρᾶ θὰ σκορπίσω, καὶ κἂν τοῦ ἐκγόνου
διὰ σωρεύσεως δώρων τὸ πνεῦμα τιμῶν, θὰ πληρώσω
μάταιον χρέος.

Ὄχι δὲ πλέον ὡς ὀπτασίαν, ἀλλ' ἐναργῶς ἐπὶ εἰκόνων πλαστικῶν, ἃς δημιουργεῖ ἡ μεγάλη φαντασία τοῦ θείου ποιητοῦ, καὶ δι' ὧν τέρπονται καὶ οἱ ὀφθαλμοί, βλέπομεν διανοιγομένην καὶ φωτιζομένην βραδύτερον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ κρισίμου ἀγῶνος ἐνώπιον τοῦ Αἰνείου (8, 608) μίαν ἄκραν τοῦ σκοτεινοῦ μέλλοντος. Ἡ θαυμασία αὐτοῦ ἀσπὶς δὲν περιγράφεται, ὡς παρ' Ὁμήρῳ, κατὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῆς, ἀλλ' ὡς τετελειωμένον καλλιτέχνημα, ὅπερ μετ' ἐκπλήξεως βλέπει ὁ Αἰνείας, καθ' ἣν στιγμὴν προσκομίζει αὐτὸ ἡ μήτηρ. Δὲν ἐφρόντισε δὲ ὁ Βιργίλιος νὰ παραστήσῃ τόσον λεπτομερῶς καὶ ἐναργῶς τὰ πράγματα, ὥστε ἐκ τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ ὁδηγούμενος νὰ δύνηται πᾶς τεχνίτης νὰ κατασκευάσῃ ὅμοιον ἔργον, ἀλλ' ἐν πυκνῇ μᾶλλον ἀπεικάσει ἠθέλησε νὰ εἰκονίσῃ ἐκεῖ τὰ σημαντικώτατα καὶ ἐθνικώτατα σημεῖα τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ περιουσίου λαοῦ· τὴν λύκαιναν μετὰ τῶν δύο διδύμων ἀδελφῶν, τὴν κτίσιν τῆς πόλεως, τὴν ἁρπαγὴν τῶν Σαβινίδων, τὸν πόλεμον πρὸς τὸν Τάτιον, τὴν πρώτην συμμαχίαν τῶν βασιλέων, τοῦ Φουφετίου τὴν προδοσίαν, τὸν πρὸς τὸν Πορσήνναν ἀγῶνα, τὴν ἐναντίον τῶν Γαλατῶν ὑπεράσπισιν τοῦ Καπιτωλίου, τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ἱερατικῶν συλλόγων. Πάντα δὲ ταῦτα ἦσαν ἔναυλοι εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἐποποιΐας τοῦ Ἐννίου. Μέχρι δὲ τούτου τοῦ σημείου ἐκτείνει ὁ ποιητὴς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν παλαιῶν παραδόσεων, ἔπειτα δὲ τεχνικώτατα ῥίπτει τὸ βλέμμα εἰς τὸν Ἅδην, ἔνθα κολάζεται ὁ Κατιλίνας, ὁ ἔσχατος ἡγέτης τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὁ ἔσχατος τῶν δημοκρατικῶν, ὁ Κάτων, τιμᾶται μεταξὺ τῶν μακάρων. Ἐν τέλει δὲ περιγράφεται ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ λαμπρᾷ εἰκόνι ὁ τελευταῖος καὶ κρίσιμος περὶ τῆς τοῦ κόσμου ἡγεμονίας ἀγών, ὃν εἶχεν ὄχι πρὸ πολλοῦ διεξα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γάγῃ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἡ Ῥώμη παρὰ τὸ Ἄκτιον, καὶ ἡ θριαμβευτικὴ πομπὴ τοῦ νικηφόρου αὐτοκράτορος, ἀφ' ἧς ἐσημειώθη ἡ νέα ἐποχὴ τοῦ κράτους τῶν Ῥωμαίων.

Δὲν θὰ ἦτο βεβαίως εὔκολον εἰς τέχνην εἰκαστικὴν νὰ παραστήσῃ ἐντὸς κύκλου ἔστω καὶ μεγίστης ἀσπίδος πάντα ταῦτα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ἐξαίρετα ὅμως ἠδυνήθη νὰ κατατάξῃ καὶ περιγράψῃ αὐτὰ ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ, ὅστις δὲν ἐσκόπευε κυρίως νὰ φιλοτεχνήσῃ ἀκριβῆ τεχνικοῦ ἔργου περιγραφήν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐκτυλίξῃ πρὸ τῶν πνευματικῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ῥωμαίων τὴν θαυμαστὴν εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως κατὰ τὰ θεμελιώδη αὐτῆς σημεῖα.

Διὰ συμβολικῶν ὡςαύτως δηλώσεων ἢ διὰ προφητευμάτων ὑποδηλώνει κατὰ τὸ στάδιον τῆς διηγήσεως ὁ Βιργίλιος καὶ ἄλλα τοῦ μέλλοντος ἐθνικοῦ βίου στοιχεῖα ἢ καθιδρύματα. Οὕτω λόγου χάριν ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἀγώνων (5, 104 ἑξ.) δίδεται ἀφορμὴ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἰς πολλὰς παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς ἐχρησιμοποίησεν ἢ μετεποίησε τὸ σχετικὸν μέρος τοῦ Ὁμηρικοῦ πρωτοτύπου. Πρὸς τὴν τελετήν, ἧς τὴν κατ' ἔτος ἐπανάληψιν χαρακτηρίζει ὡς ἱερὸν καθῆκον ὁ Αἰνείας, ἐσχέτιζον οἱ παλαιοὶ ἑρμηνευταὶ τὰς θείας τιμάς, ἃς ἐκέλευσεν ὁ Ὀκταβιανὸς νὰ ἀποδίδωνται πρὸς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα μετὰ τὸν φόνον αὐτοῦ. Τοὺς ἀγῶνας τούτους ἐφιλοτέχνησεν, ὡς γνωστόν, ὁ Βιργίλιος κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι ἄθλων ἐπὶ Πατρόκλῳ (ἐν τῷ Ψ). Ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Ψ, 487) παρέλαβεν ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς τὸν τοξικὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔπρεπε νὰ τοξεύσωσι περιστερὰν διὰ νήματος προσδεδεμένην πρὸς τὸν ἱστὸν πλοίου· ὁ Μνησθεὺς κατορθώνει μόνον νὰ κόψῃ τὸ νῆμα, ἀλλὰ τὸ πτηνόν, ὅπερ ἐλεύθερον πλέον ἵπτατο πρὸς τὸ οὐρανόν, ἐπιτυγχάνει ὁ Εὐρυτίων. Ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ δρόμου ὀλισθαίνει εἰς ἐκ τῶν διαγωνιζομένων ἕνεκα τοῦ κεχυμένου αἵματος τῶν θυμάτων καὶ πρὸς μεγάλην τῶν θεατῶν θυμηδίαν χώνεται εἰς τὴν κόπρον τῶν σφαγέντων βοῶν καὶ τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἵματα (πρβλ. Ἰλ. Ψ, 773). Ὁ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς πάλης τοσαύτην ἔχων αὐτοπεποίθησιν Δάρης (στχ. 368 ἑξ.) ὑπενθυμίζει τὸν Ἐπειὸν τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Ψ, 664). Πρὸς τὴν ἁρματοδρομίαν τοῦ Ὁμήρου ἀνταποκρίνεται παρὰ τῷ Βιργιλίῳ τὸ σπανιώτερον ἀγώνισμα τῆς ἀμίλλης τῶν νεῶν, ἣν ἴσως ἐπενόησεν ὁ ποιητὴς παρακινηθεὶς ἐκ τῶν προσφάτων κατὰ θάλασσαν νικῶν τοῦ Ἀγρίππα. Ὅπως ὁ Ὅμηρος ἔχει πρῶτον τὸν ἀγῶνα τῶν ἁρμάτων, οὕτω καὶ ὁ Βιργίλιος τὸν ἀγῶνα τῶν πλοίων. Ἡ περιγραφὴ παρ' ἀμφοτέροις εἶναι λεπτομερεστάτη καὶ ὁ ζῆλος τῶν κωπηλατῶν ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν ἡνιόχων. Πρὸς τὸ πάθημα τοῦ Διομήδους (Ψ, 375) ἀνταποκρίνεται ὅ,τι ἔπαθεν ὁ Γύας, ὅστις ἀγανακτήσας καταρρίπτει ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς πρύμνης τὸν πρωρέα εἰς τὴν θάλασσαν (στχ. 175). Καὶ ἄλλαι δὲ ὁμοιότητες ὑπάρχουσιν. Ἐν τῇ Ἰλιάδι, τοῦ Εὐμήλου θραύεται τὸ ἅρμα, ἐν τῇ Αἰνειάδι, τοῦ Σεργέστου θραύονται αἱ κῶπαι πρὸς ἕνα σκόπελον, ὅπως δ' ὁ Εὔμηλος προσέρχεται ἔσχατος καὶ ἐλεεινὸς τὴν ὄψιν σύρων τὸ ἅρμα καὶ πρὸ αὐτοῦ ἐλαύνων τοὺς ἵππους, οὕτω καὶ ὁ Σέργεστος ἔρχεται κομίζων τὸ πλοῖόν του· ἀμφοτέρους ἱκανοποιοῦσιν οἱ μεγαλόψυχοι ὀργανωταὶ τῶν ἀγώνων, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Αἰνείας. Ὅμοιος πρὸς τὸν Ὁμηρικὸν Ἀντίλοχον εἶναι ὁ Εὐρύαλος τοῦ Βιργιλίου. Καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ ἐν τῇ Αἰνειάδι γίνεται ἔρις περὶ τῆς διανομῆς τῶν βραβείων καὶ λύεται φιλικῶς ἡ διαφορά. Οὕτως ὁ μεταγενέστερος ποιητὴς μετεχειρίσθη τὸ ὑλικὸν τῆς πραγματείας, ὅπερ παρεῖχεν αὐτῷ ὁ ἀρχαῖος ἀοιδὸς καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐκ τοῦ βίου παρατηρήσεις καὶ περιγραφάς· τὰς προσπαθείας καὶ τὰς παρεκτροπάς, τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις, τὰς ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἀποτυχίας, τὴν ὀργὴν καὶ τὴν συνεννόησιν, τοὺς κομπασμοὺς καὶ τὰς ταπεινώσεις, τὴν ἐμπαθῆ ἔντασιν τῶν δυνάμεων, τὴν μεροληπτικὴν στάσιν τῶν θεατῶν καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀστεϊσμούς. Ὡραιότατον εἶναι τὸ ἐπεισόδειον τοῦ Μενοίτου τοῦ ὑπὸ τοῦ Γύαντος ῥιφθέντος εἰς τὴν θάλασσαν·

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μόλις ἐν τέλει ἀνῆλθε βαρὺς ἐκ τοῦ βάθους τοῦ πόντου
ὁ γηραιός, τὴν ἐσθῆτα κατάρρυτος ὅλως, Μενοίτης,
πρὸς τοὺς σκοπέλους τραπεὶς εἰς ξηρὸν ἐπεκάθησε βράχον.
Εἶδον γελῶντες πεσόντα αὐτὸν καὶ νηχόμενον, εἶδον
κῦμα οἱ Τρῶες ἐμοῦντα ἁλμυρὸν ἐκ τοῦ στήθους, καὶ ἐγέλων.

Ἀλλ' ὁ Βιργίλιος προσπαθεῖ νὰ ὑπερβῇ τὸ παράδειγμά του κατὰ τὴν ἐνάργειαν τῆς δραματικῆς παραστάσεως καὶ τὴν παρεμβολὴν περιεργοτέρων τινῶν ἐπινοήσεων, διότι δὲν ἀντιγράφει μόνον τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' ἀντλεῖ τὰς περιγραφάς του καὶ ἐξ ἰδίων παρατηρημάτων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀποτυγχάνει, ὅταν ἀντὶ τῶν ἀφελῶν καὶ ἐπιθαρρυντικῶν λόγων τῶν ἡνιόχων πρὸς τοὺς ἵππους των, φιλοτεχνῇ λαϊκὴν αὐτόχρημα ἀγόρευσιν τοῦ Μνησθέως πρὸς τοὺς κωπηλάτας ἢ σύντομον προσευχὴν τοῦ Κλοάνθου πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὅμως μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διεξάγει τὰς περιγραφάς του, παριστάνων ὡς διαγωνιζομένους τέσσαρας γενάρχας ἐπιφανεστάτων ῥωμαϊκῶν οἴκων. Ἀπὸ τοῦ Μνησθέως λέγει καταγομένους τοὺς Μεμμίους, ἀπὸ τοῦ Σεργέστου τοὺς Σεργίους, ἀπὸ τοῦ Κλοάνθου τοὺς Κλουεντίους, νομίζει δὲ εἷς ἐκ τῶν παλαιῶν ἑρμηνευτῶν ὅτι καὶ πρὸς τὸν Γύαν ἀνταποκρίνεται μιᾶς ῥωμαϊκῆς γενεᾶς ἡ καταγωγή. Αἱ γενεαλογίαι αὗται δὲν εἶναι βεβαίως αὐθαίρετοι τοῦ ποιητοῦ ἐπινοήσεις, ἀλλὰ θὰ προέρχωνται μᾶλλον ἐξ ἐκείνης τῆς περὶ Τρωϊκῶν οἰκογενειῶν συγγραφῆς, περὶ εἷς καὶ ἀνωτέρω ἐλέγομεν. Εἶναι ὅμως λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ ἐκλογὴ καὶ κατάταξις ὡρισμένων σημαντικῶν ὀνομάτων δὲν ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἄνευ συμβολικοῦ τινος σκοποῦ. Τῷ ὄντι δὲ ἐμβριθεῖς τῶν φιλολόγων ἔρευναι ἤγαγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ μὲν Μνησθεὺς ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀρειμάνιον γένος τῶν πληβείων, ὁ δὲ Κλόανθος τοὺς ἀνδρείους κατοίκους τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ Σέργεστος συμβολικῶς παριστάνει τὸν ἀπαίσιον Κατιλίναν, ὁ δὲ Γύας τὰ παλαιὰ γένη τῶν πατρικίων, τὰ ὁποῖα διὰ τὰς ἰδίας ἁμαρτίας ἐξέπεσαν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀκμῆς. Ἡ νίκη ἐν τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀγῶνι προώρισται εἰς τὸν Κλόανθον καὶ μετ' αὐτὸν εἰς τὸν Μνησθέα, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ὅστις ἤρχετο πρῶτος, ὁ Γύας, ἐπιβαίνων τῆς Χιμαίρας, ἕνεκα τῆς δυσκινησίας τοῦ πρῳρέως μὴ ὑπακούοντος εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ κυρίου του, παρευδοκιμεῖται ὑπὸ τοῦ Κλοάνθου. Δεινότερα δὲ ἀκόμη εἶναι τοῦ Σεργέστου τὰ παθήματα, ὅστις εἶναι καὶ ἐμπαθὴς καὶ ἀπρόσεκτος. Ὁ Κένταυρός του σκαλώνει ἐπὶ ὑφάλου καὶ ἀνελκύεται ἐκεῖθεν μετὰ πολλοῦ κόπου, μόλις δ' ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ἤδη οἱ ἄλλοι εἶχον λάβῃ τὰ βραβεῖά των, εἰσπλέει ἔχων ἀναπεπταμένα μὲν τὰ ἱστία, ἀλλὰ τεθραυσμένας τὰς κώπας, δυσχερῶς καὶ βραδέως, ὥσπερ ὄφις καταπατηθείς, ὅστις μετὰ φλογερῶν ὀφθαλμῶν ἀνεγείρει ἀκόμη τὸν συρίζοντα λαιμόν του, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας σύρει ἑρπίζων τὸ τετρωμένον σῶμα.

Ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ τοξεύματος ἰδιαιτέραν προσδίδει σημασίαν τὸ γενόμενον θαῦμα. Ἀφ' οὗ ἐφονεύθη ἡ περιστερά, ὁ τέταρτος τῶν διαγωνιζομένων τοξοτῶν, ὁ Ἀκέστης, μὴ ἔχων ἄλλο τι νὰ πράξῃ, τοξεύει εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ τὸ βλῆμα ἐρυθροπυροῦται ἐντὸς τῶν ὑγρῶν νεφῶν καὶ χαράξαν γραμμὴν πυρίνην ἐξαφανίζεται ὥσπερ μετέωρον. Ἔκπληκτοι μένουσι τότε πάντες καὶ προσεύχονται, ὁ δὲ Αἰνείας ἀσπάζεται τὸν ξένον καὶ ἀναγνωρίζων τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀπονέμει εἰς τὸν Ἀκέστην, ἐκτὸς τῆς προορισθείσης τάξεως, πολύτιμον δῶρον καὶ ἀνακηρύσσει αὐτὸν νικητήν. Ὁ Ἀκέστης ἐκπροσωπεῖ τὴν Σικελίαν, ἥτις ἔμελλε καὶ αὐτὴ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ κράτους τῶν Ῥωμαίων.

Ἐκτάκτως λεπτομερὴς εἶναι κατὰ δεύτερον λόγον τῆς πάλης ὁ ἀγών. Τοῦτο τὸ ἀγώνισμα ἦτο ἀνέκαθεν τιμιώτατον ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο. Ἔσχε δὲ ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτοῦ ὁ Βιργίλιος ὡς παράδειγμα πλὴν τοῦ Ὁμήρου καὶ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον, ὅστις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Ἀργοναυτικῶν παριστάνει παλαίοντας τὸν Πολυδεύκην καὶ τὸν Ἄμυκον, τὸν ἀγήνορα βασιλέα τῶν Βεβρύκων, ὅστις ἦτο ἄριστος παλαιστής. Πρὸς τὰς ἀρχαίας Σικελικὰς παραδόσεις σχετίζεται ἡ ἀνάμνησις τῆς περιγραφομένης πάλης τοῦ γίγαντος Ἔρυκος πρὸς τὸν Ἡρακλέα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(ἣν εἶχεν ἴσως πραγματευθῇ καὶ ὁ Πείσανδρος ἐν τῇ Ἡρακλείᾳ) καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ γηραιοῦ Ἐντέλλου, ὅστις φιλοτιμούμενος νὰ σώσῃ τὴν πάτριον δόξαν κατορθώνει νὰ καταβάλῃ τὸν Δάρητα.

Πρὶν ἢ δὲ ὁριστικῶς περατωθῶσιν οἱ ἀγῶνες τελεῖται ἔσχατον καὶ ἓν ἀκόμη ἐθνικὸν ρωμαϊκὸν ἀγώνισμα (5, 545), ἐκεῖνο δηλαδὴ ὅπερ εἶχεν ὀργανώσῃ μετὰ τὸν μέγαν αὐτοῦ θρίαμβον ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπανέλαβεν ὁ Αὔγουστος ἕνεκα τῆς δῆθεν σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκ τῆς Τροίας καταγωγὴν τῆς Ἰουλίας γενεᾶς. Ὠνόμαζον τοῦτο ἀγώνισμα οἱ Ρωμαῖοι Troiam ἢ lusum Troiae (Τροίαν ἢ Τροίας παιδιάν), ἦτο δὲ εἶδος ἱππικοῦ ἀγῶνος τῶν παίδων, ἢ μᾶλλον εἶδος ἱππικοῦ τετραχόρου. Ἡ περιγραφὴ ἄρχεται ὡς ἑξῆς·

Εἶπε καὶ ἐπρόσταξε πᾶς εἰς ἀπόστασιν κύκλου μεγάλου
νὰ μακρυνθῇ ὁ λαὸς καὶ κενὸν τὸ πεδίον νὰ μείνῃ.
Ἔρχονται οἱ παῖδες καὶ λάμπουν ἐφ' ἵππων καλῶν, ἐγχαλίνων,
πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν γονέων Καὶ πάντες οἱ νέοι τῶν Τρώων
καὶ Τρινακρίων ἐπίσης θαυμάζουν αὐτοὺς ἐρχομένους.
Πάντων τὴν κόμην κατ' ἔθος, περίκαρτον στέμμ' ἀναδέει,
ἕκαστος κράνινα δύο κρατεῖ σιδηρόαιχμα ἔγχη·
φέρουν φαρέτρας τινὲς ἐλαφρὰς εἰς τοὺς ὤμους, καὶ λάμπει
περὶ τὸν τράχηλον κύκλος στρεπτὸς ἐκ χρυσοῦ εὐμαλάκτου.
Τάγματα τρία τῶν ἵππων διέπουσι τρεῖς ἀρχηγοί των,
περινοστοῦντες, ἑκάστῳ δὲ ἕπονται δώδεκα παῖδες
ἕκαστοι ὄντες κατ' ἴλας λαμπροὶ ὑφ' ὁμοίους ἱππάρχους.
Μίαν τῶν νέων ἐκείνων ἰλῶν ὁ μικρὸς διευθύνει
Πρίαμος, ὄνομα φέρων τοῦ πάππου, σὸς γόνος, Πολῖτα,
περικλεής, Ἰταλοὺς ὁ προάξων. Τὸν φέρει δὲ δίχρους
θρᾴκιος ἵππος λευκῶς ἐστιγμένος. Τοὺς πόδας τοὺς πρόσθεν
ἔχει λευκοὺς καὶ λευκὸν τὸ ὑψίκομον μέτωπον φέρει.
Ἄτυς ἦν δεύτερος, μέλλων γενάρχης Ἀτίων Λατίνων,
Ἄτυς, παιδίον μικρὸν προσφιλὲς τοῦ παιδίου Ἰούλου.
Ἔσχατος δὲ ὁ τὸ εἶδος καλὸς ὑπὲρ πάντας Ἰοῦλος κτλ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Ἄτυς εἶναι ὁ πρόγονος τῆς Ἀτίας γενεᾶς, εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ μήτηρ τοῦ Αὐγούστου. Ὁ ποιητὴς προσθέτει ῥητῶς ὅτι ὁ Ἀσκάνιος — Ἴουλος μετήνεγκε τὸν Τρωϊκὸν τοῦτον ἀγῶνα εἰς τὴν Ἄλβαν Λόγγαν, ἣν αὐτὸς ἔκτισεν, ὁπόθεν παρέλαβεν ἔπειτα τὸ ἔθος ἡ Ῥώμη. Ἡ Troia λοιπὸν ἔμελλεν ἐσαεὶ νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν νεότητα τὴν ἐκ τῆς Τροίας καταγωγήν της.

Δὲν ἐξηντλήσαμεν ἀκόμη τὸν πλοῦτον ὃν περιέχει τὸ ἐξαίσιον ἔργον τοῦ Βιργιλίου. Τῆς φύσεως τὰ φαινόμενα οἱονεὶ συνοδεύουσι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τὴν διήγησιν, ταῦτα δὲ τὰ φαινόμενα παριστάνει ὁ ποιητὴς ἐμβεβαπτισμένα ἐν τῷ ἀπέφθῳ χρυσῷ τῆς θαυμαστῆς του ποιήσεως. Ἡ μαύρη Νὺξ περιβάλλει διὰ σκοτεινῶν πτερύγων τὴν γῆν (8, 369), συνοδευομένη δὲ ὑπὸ τῶν Ὡρῶν (3, 512) ἁρματοδρομεῖ ἀνὰ τὸν οὐρανὸν (5, 721). Κοῦφος καταβαίνει ἀπὸ τῶν ἀστέρων διὰ μέσου τοῦ ζοφεροῦ αἰθέρος ὁ Ὕπνος πρὸς τὸν Παλινοῦρον καὶ ἐμβάψας κλάδον εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Λήθης ῥαντίζει δι' αὐτοῦ τοὺς κροτάφους τοῦ πρῳρέως καὶ ἐξαναγκάζει τοὺς βεβρεγμένους αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς νὰ κλεισθῶσιν (5, 838). Ὅλως δι' ὅλου κατὰ τρόπον εἰδυλλιακὸν περιγράφεται ἡ πρωϊνὴ ὥρα, καθ' ἣν ὁ Ἥφαιστος πορεύεται εἰς τὸ ἔργον του ἵνα τεχνουργήσῃ τὰ ὅπλα τοῦ Αἰνείου. Εἶναι ἡ ὥρα, καθ' ἣν πᾶσα δέσποινα προσποριζομένη διὰ τῶν ἔργων τῆς Παλλάδος τὸν λιτὸν βίον συνηθίζει νὰ ἀνεγείρῃ τὸ ὑποκάτω τῆς τέφρας κοιμώμενον πῦρ, προσθέτουσα τὴν νύκτα εἰς τὴν ἡμέραν καὶ παροτρύνουσα εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν τὰς δούλας (8, 406). Ἡ νυκτερινὴ σιγὴ καὶ ἡσυχία περιγράφεται (4, 522) κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου [1]). Ἡ Ἠὼς ὅπως καὶ παρ' Ὁμήρῳ καταλείπει τὴν κοίτην τοῦ Τιθανου (4, 585).

Ὁ ἀναγνώστης τῆς Αἰνειάδος ὑφίσταται καταιγίδας καὶ θυέλ-

[1]) Δύο χωρία τῶν Ἀργοναυτικῶν τοῦ Ἀπολλωνίου φαίνεται μιμηθεὶς ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Νυκτός· 3,743 (Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας κτλ.) καὶ 4, 1057 (Νὺξ ἔργων ἄνδρεσσι κτλ.). Τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀλκμᾶνος εἶναι τὸ 60 ἀπόσπασμα (Εὕδουσιν δ' ὀρέων κορυφαί τε καὶ φάραγγες κτλ.). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λας, ἀπολαύει τοῦ γλυκεροῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου, τέρπεται βλέπων ὰάση καὶ λειμῶνας, διαπλέει ποταμοὺς καὶ θαλάσσας, εἰσέρχεται εἰς λιμένας καὶ ὅρμους, ἀναπαύεται εἰς ἄλση καὶ σπήλαια. Ὁ γηραιὸς Τιβερῖνος ἀνεγείρων τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ φιλλώματος λεύκης ἔχει ὡς κάλυμμα λεπτοτάτην κυανόχρουν ἐσθῆτα καὶ φορεῖ περὶ τὴν κόμην σκιερὸν στέμμα καλάμων (8, 33), φαίνεται δὲ ὅτι οὕτω παρίστανον αὐτὸν καὶ αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι. Καθ' οὓς δὲ χρόνους περιέστεφον τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ τῶν εὐδαιμόνων αἱ πλούσιαι ἐπαύλεις, θὰ ἀπέδιδε βεβαίως ῥωμαντικήν, ὅπως λέγομεν, αὔραν τοῦ Βιργιλίου ἡ περιγραφή, παριστάνοντος (7, 30) τὸ σκιερὸν ἄλσος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ὁ ξανθὸς ποταμός, καὶ τῶν ἐν τῷ ἄλσει παντοίων πτηνῶν τὰ κελαδήματα.

Καθ' ὅμοιον τρόπον περιγράφει ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλας τερπνὰς ἢ ἀγρίας τῆς φύσεως καλλονάς· τὸ μαντεῖον τῆς Ἀλβουνέας (7, 81), τὸ σπήλαιον τῆς Σιβύλλης (6, 42), τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Ἅιδην (6, 236), τὴν πυκνῶς ἐσκιασμένην φάραγγα, δι' ἧς ῥέει ἄγριος ὀρεινὸς ποταμὸς καὶ ἔνθα ἀποσύρεται ἡ Ἐρινύς (7, 563).

Τῆς ἐξόχου φύσεως τῆς Ἰταλίας κυριαρχοῦσιν ἀκόμη αἱ φρικώδεις τῆς Τιτανικῆς ἐποχῆς ἀναμνήσεις. Κάτω τῆς πυριπνόου Αἴτνης φαντάζεται ὁ ποιητὴς (3, 570) τεθαμμένον τὸν ἡμίκαυστον Ἐγκέλαδον,

> *ὅταν δὲ οὗτος πλευρὰν κεκμηκυῖαν ἀλλάξῃ, δονεῖται*
> *ἡ Τρινακρία κροτοῦσα, καπνὸς δ' εἰς αἰθέρ' ἀνυψοῦται.*

Ἐντὸς τῶν σπηλαίων τοῦ ὄρους κεῖνται τοῦ Ἡφαίστου τὰ χαλκεῖα. Ἀκούονται οἱ κτύποι τῶν σφυρίων τῶν Κυκλώπων. Πάντες ἐργάζονται. Ἄλλοι κατασκευάζουσι τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός, ἄλλοι δὲ τεχνουργοῦσι τὸ ἅρμα τοῦ Ἄρεως ἢ τῆς Παλλάδος τὴν αἰγίδα. Τώρα ἐπιλαμβάνονται ἄλλου ἔργου· σφυρηλατοῦσι τοῦ Αἰνείου τὰ ὅπλα·

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ῥύαξ χαλκοῦ καὶ χρυσὸς διεχύθη,
τραυματοφόρος δὲ χάλυψ εἰς χώνην μεγάλην ἐτάκη.
Σφυρηλατοῦσιν ἀσπίδα μεγίστην, πρὸς πάντα τὰ βέλη
μόνην αὐτὴν τῶν Λατίνων, καὶ κύκλοις ἐμπλέκουσι κύκλους
ὅλους ἑπτά. Ἄλλοι αὖραν λαμβάνουσ' ἢ πέμπουσι φύσαις
ἀνεμογόνοις, τὸν σίζοντα δ' ἄλλοι χαλκὸν εἰς τὸ ὕδωρ
βάπτουν. Ἐκ δὲ τῆς φορᾶς τῶν ἀκμόνων στενάζει τὸ ἄντρον.
Μετὰ μεγίστης ἐκεῖνοι ἀλκῆς τοὺς βραχίονας αἴρουν
κατὰ ῥυθμόν, καὶ πυράγραις δραττόμενοι στρέφουν τὴν μᾶζαν
(8, 445 ἑξ.)

Ὁ Βιργίλιος εἶχεν ἐκ φύσεως πολλὴν τὴν ἐμβρίθειαν καὶ ἡ ψυχή του εἶχε βαθύτατον θρησκευτικὸν αἴσθημα. Τοιοῦτον ἄνδρα ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ ἐμβάλλῃ εἰς σοβαρὰς σκέψεις ἡ μετὰ θάνατον τύχη τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο διεξοδικῶς περιγράφει, ὅσα ὁ Αἰνείας εἶδε καὶ ἤκουσεν ἐν τῷ Ἅιδῃ, καὶ δίδει εἰς αὐτὸν ὡς συνοδὸν κατὰ τὴν πορείαν τὴν Σίβυλλαν. Καθ' ὅλου εἰπεῖν μιμεῖται πάντας τοὺς προγενεστέρους ποιητὰς ὅσοι ἔγραψαν Κατα βάσεις εἰς Ἅιδου καὶ μάλιστα τὴν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ Νέκυιαν. Ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπερωτᾷ περὶ τῶν μελλόντων τὸν Τειρεσίαν, οὕτω καὶ εἰς τὸν Αἰνείαν ἀποκαλύπτει τὸ μέλλον ὁ Ἀγχίσης καὶ ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς οὕτω καὶ ὁ Αἰνείας ἐπαναβλέπει ἐν τῷ κάτω κόσμῳ παλαιοὺς γνωρίμους. Ἡ σκιὰ τοῦ ἀτάφου Παλινούρου ὑπενθυμίζει τὸν ὁμηρικὸν Ἐλπήνορα καὶ ἡ τῆς ὠργισμένης Διδοῦς τὴν σκιὰν τοῦ στυγνοῦ Αἴαντος. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Νεκυίαις καὶ τῇ Ὁμηρικῇ καὶ τῇ τοῦ Βιργιλίου περιγράφονται αἱ τυπικαὶ τοῦ ἔπους καὶ τῆς τραγῳδίας ποιναί, ἃς ἐκτίνουσιν ἐν τῷ Ἅιδῃ οἱ ἐπίσημοι ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ τὴν περιγραφὴν ὅμως τοῦ Ἅιδου, τὰ διαμερίσματα αὐτοῦ καὶ τὴν κατάταξιν ἐπεξειργάσθη ἐπιμελέστερον ὁ Βιργίλιος. Ἔχει δὲ ἡ ὅλη παράστασις τόσον ἐναργῆ τὸν χαρακτῆρα τὸν δογματικόν, ὥστε ἀδύνατον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι εἶναι προϊὸν ἁπλῶς τῆς φαντασίας τοῦ Βιργιλίου. Ἀναντιρρήτως ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ποιητὴς καὶ ἔργα θεολογικὰ ὁμοίας φύσεως, ὅπως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λόγου χάριν τὴν Ὀρφικὴν εἰς Ἅδου κατάβασιν, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐάρρωνος θεολογηθέντα ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ De rebus divinis, ἔνθα ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ ἐπραγματεύετο τὰ περὶ τοῦ Ἅδου. Διεγνώσθησαν δὲ ἀκόμη καὶ στοιχεῖα στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἐν οἷς λέγει ὁ Ἀγχίσης περὶ ψυχῆς καὶ σώματος, περὶ τῆς τῶν νεκρῶν καταστάσεως καὶ περὶ καθαρμοῦ τῶν ψυχῶν, ἕως οὗ ἐπανέλθωσιν εἰς νέα σώματα. Περιελαμβάνοντο δὲ τοιαῦται εἰδήσεις ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Ζήνωνος, ἥτις ἦτο οἱονεὶ ἀντίστοιχον ἔργον πρὸς τὴν τοῦ Πλάτωνος.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκτινόντων ποινὰς ἐν τῷ Ἅδῃ (6, 580) ἐπιδεικνύει ἡ Σίβυλλα πρὸς τὸν Αἰνείαν, πλὴν τῶν γνωστῶν τύπων τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν καταφρονησάντων τοὺς θεούς (Τιτάνων, Ἀλωειδῶν, Σαλμωνέως), οὓς ὁ Ζεὺς εἶχε κατακεραυνώσῃ, καὶ τῶν διὰ τὴν φοβερὰν αὐτῶν πλεονεξίαν κολαζομένων (Τιτυοῦ, Ταντάλου), καὶ ἅπαν τὸ ἀνώνυμον πλῆθος, ὅπερ τιμωρεῖται διότι καθ' οἱονδήποτε τρόπον παρέβη τοὺς ἱεροὺς τῆς εὐσεβείας νόμους. Εἶναι δὲ ἐκ τούτου φανερὸν ὅτι ἠθέλησεν ὁ Βιργίλιος νὰ ὑποδείξῃ εἰς τοὺς Ῥωμαίους τὴν μεγάλην τῆς εὐσεβείας σημασίαν, διότι ἡ εὐημερία καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης προρρηθέντος καὶ προορισθέντος κράτους ἐπὶ τῆς εὐσεβείας ἔπρεπε νὰ στηρίζηται, ἀκριβῶς δὲ ὁ εὐσεβὴς Αἰνείας ἐξελέχθη ὡς ἀντιπρόσωπος ταύτης τῆς τοῦ κράτους συντηρητικῆς ἀρετῆς καὶ αὐτὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ μάρτυς τῶν ἐν τῷ κάτω κόσμῳ βασάνων, αἵτινες ἀναμένουσι τοὺς παραβάτας τῶν θείων νόμων.

Καὶ τοῦτο δὲ τὸ πολύτιμον ὑλικὸν περιεβλήθη μορφὴν θεσπεσίαν, αἱ δὲ χορδαὶ τῆς λύρας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἀποδίδουσι χρυσοῦς τῷ ὄντι τοὺς ἤχους. Οἱ δακτυλικοὶ ἑξάμετροι τῆς Αἰνειάδος ἐπιδεικνύουσιν εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν νευρώδη δύναμιν, τὴν ἡρωϊκὴν βάδισιν καὶ τὴν ἔξοχον εὐηχίαν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὸ πάθος, ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ ποικιλία τῆς ἐκφράσεως, ἡ χάρις ἡ φυσική, οὐδέποτε ὑπερβαίνουσι τὰ προσήκοντα ὅρια, ἀλλ' οἱονεὶ περιστέλλονται ὑπὸ ἀρχαϊκῆς καὶ αὐστηρᾶς σωφροσύνης, συχνά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κις δὲ περικοσμοῦνται διὰ τῶν ἀρίστων τρόπων, οὓς ἡ ἑλληνικὴ τέχνη διέθετεν. Ὁ ῥυθμὸς ὁμοιάζει πρὸς πλατὺν ποταμόν, ὅστις ἄλλοτε μὲν ῥέει ἄγριος, ἄλλοτε δὲ κατεστελλόμενος γίνεται ἥσυχος. Οὐδέποτε εἶναι μονότονος, πάντοτε δὲ συγκρατεῖται ἐντὸς ἁρμονικῶν ὁρίων. Ἡ κατάλληλος καὶ τεχνικὴ διαδοχὴ τῶν δακτύλων καὶ τῶν σπονδείων, καθὼς καὶ ἡ προσήκουσα χρῆσις τῶν παρηχήσεων τοῦ προσγραμματισμοῦ (allitteratio), προσδίδει εἰς τὸν λόγον ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν σύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν τῶν διανοημάτων, ἡ δὲ σύνθεσις τῶν ὀνομάτων, ὅπως ἔλεγον οἱ παλαιοί, ἤτοι ἡ τάξις τῶν λέξεων, εἶναι πάντοτε τεχνικωτάτη. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ τῶν ὀνομάτων συνθέσεως κατορθώνει ὁ ποιητὴς ποικίλους συνδυασμοὺς συμμετρικούς, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται μὲν ἔξοχος τῶν περιόδων ὑπὸ αἰσθητικὴν ἔποψιν ῥυθμικὴ συναρμολόγησις, ῥέουσι δὲ συγχρόνως ἀκοπώτατα καὶ καλλιτεχνικώτατα οἱ στίχοι. Οὕτω δὲ ὁ Βιργίλιος τελειοποιήσας καθ' ὅλου τὴν μετρικὴν τέχνην τοῦ Λουκρητίου, κατεστάθη ὁ κλασσικὸς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς πάντων τῶν ποιητῶν, ὅσοι εἰς τὸ ἑξῆς μετεχειρίσθησαν τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον.

Ἦγεν ὁ ποιητὴς τὸ πεντηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτε ἐπεχείρησε (735 ἀ. Χ. Ρ. 19 π. Χ.) τὸ ἔσχατον ἐκεῖνο καὶ μοιραῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ταξείδιον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιδοθῇ ἐν αὐτῇ τῇ κλασσικῇ χώρᾳ ἐπὶ τριετίαν εἰς μελέτας, ἃς ἐθεώρει ἀναγκαίας διὰ τὴν ὁριστικὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου του. Τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἐσκέπτετο νὰ ἀφιερώσῃ ἐντελῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὑπῆρξε πάντοτε τὸ ὄνειρόν του.

Ἐν Ἀθήναις συνήντησε τὸν Αὔγουστον ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ὑπ' αὐτοῦ δὲ ἐπείσθη καταλιπὼν τὸ ἀρχικόν του σχέδιον νὰ συνοδεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ φίλον του. Ἀλλ' ἤδη ἐν Μεγάροις προσεβλήθη κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ τόπου ὑπὸ ἡλιά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεως. Καίπερ πυρέσσων, δὲν ἠθέλησε νὰ διακόψῃ τὸ ταξείδιόν του, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν ἐδεινώθη ἡ κατάστασίς του. Ἀποβιβασθεὶς ἐν Βρεντεσίῳ, ἀπέθανεν ἐκεῖ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τῇ 11 πρὸ καλανδῶν ὀκτωβρίων τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 735, ἤτοι τῇ 20 σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 19 π. Χ. Τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ μετηνέχθησαν εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐτάφη δὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Ποτιόλους, ἐντὸς τοῦ δευτέρου ἀπὸ τῆς πόλεως μιλλιαρίου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπηγόρευσεν αὐτὸς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του τὸ δυσμετάφραστον ἐκεῖνο δίστιχον, ὅπερ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ τάφου του·

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope Cecini pascua, rura, duces[1]).

Εἶχε δὲ καθὼς λέγουσιν ἀναθέσῃ ἀπερχόμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν φίλον του Βάριον νὰ καύσῃ τὴν Αἰνειάδα, ἐνῇ περιπτώσει ἤθελέ τι πάθῃ ἀνθρώπινον πρὶν ἢ τελείως ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον, ἀλλ' ὁ Βάριος δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν ταύτην. Ἀποθνήσκων δὲ ὁ ποιητὴς ἐζήτησε κατ' ἐπανάληψιν τὰ χειρόγραφα, ἵνα ὁ ἴδιος ἐξαφανίσῃ αὐτά, ἀλλ' οἱ φίλοι ἠρνήθησαν καὶ τοῦτο. Ὅθεν ὑπηγόρευσε διαθήκην, ἐνῇ μεταξὺ ἄλλων διατάξεων ἐκληροδότει εἰς τὸν Βάριον καὶ εἰς τὸν Τούκκαν τὰ συγγράμματά του, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὥστε νὰ μὴ δύνωνται αὐτοὶ ἄλλο ποίημα νὰ ἐκδώσωσιν πλὴν ἐκείνων ὅσα αὐτὸς ζῶν ἐξέδωκεν. Ἐπέτρεπε λοιπὸν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν Βουκολικῶν, τῶν Γεωργικῶν (ὧν, καθὼς εἴδομεν, μέρη τινὰ εἶχε τὸ δεύτερον ἐπεξεργασθῇ), ἴσως δὲ καὶ ἐκείνων τῆς Αἰνειάδος τῶν βιβλίων, ἅτινα ἐθεώρει ὁριστικῶς τετελειωμένα καὶ ὧν ὁ ἴδιος εἶχεν ἤδη κάμῃ δημοσίᾳ ἀνάγνωσιν. Ἀλλ' ὁ Αὔγουστος κατ' οὐδένα λόγον ἐπείσθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἐπιβλη-

[1]) Ἡ Μάντουα μὲ ἐγέννησεν, ὁ Καλαβροὶ μὲ ἐξήρπασαν (= ἀπέθανον ἐν Βρεντεσίῳ πόλει τῆς Καλαβρίας), μὲ κατέχει νῦν ἡ Παρθενόπη (= κεῖμαι νῦν ἐν Νεαπόλει). Ἔψαλα βοσκάς, ἀγρούς, ἡγεμόνας (= ἐποίησα Βουκολικά, Γεωργικά, Αἰνειάδα). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέντα περιορισμὸν τῆς ἐκδόσεως καὶ ἐκέλευσε νὰ ἐκδοθῇ ὁλόκληρος ἡ Αἰνειάς. Τὸ ἔργον ἀνέθεσεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν Βάριον, ἀπαγορεύσας ὅμως εἰς αὐτὸν νὰ προσθέσῃ τι ἴδιον καὶ μὴ ὑπάρχον ἤδη ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ὁ φιλόκαλος ἀνὴρ προσλαβὼν συνεπίκουρον καὶ τὸν κοινὸν φίλον Πλώτιον Τούκκαν ἐξετέλεσε πιστῶς τὴν ἐντολήν, ὥστε καὶ τὰ κενὰ ἀφῆκεν ἀσυμπλήρωτα, περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος εὐανάγνωστον, χωρὶς καθ' ὅλου νὰ μεταβάλῃ τι ἐκ τῆς γενικῆς αὐτοῦ συναρμογῆς καὶ οἰκονομίας.. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ, ἐκεῖ ἔνθα ὁ Αἰνείας συναντᾶται πρὸς τὴν Ἑλένην (στχ. 567 ἑξ.), φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ ποιητοῦ τὸ μέγιστον χάσμα, ἡ δὲ συμπλήρωσις, ὅπως νῦν ἀναγινώσκεται, εἶναι ἔργον μεταγενεστέρας χειρός, διὰ τοῦτο δὲ οἱ στχ. 567-588 δὲν ὑπάρχουσι νῦν εἰς τὰ ἄριστα τῶν ἀντιγράφων, αἱ δὲ ἐκδόσεις περικλείουσιν αὐτοὺς ἐντὸς ἀγκυλῶν. Ὁ Βιργίλιος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποπερατώσῃ ἐκεῖνο τὸ χωρίον.

Τὸ κείμενον τῆς Αἰνειάδος, ὅπως εἰς ἡμᾶς παρεδόθη, καὶ μικρὰς παραδρομὰς ἔχει καὶ τόπους τῷ ὄντι ἀκατεργάστους. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐλαφραί τινες ἀτέλειαι θὰ ἠδύναντο πάντοτε νὰ ὑπάρχωσιν ἐν ποιήματι καὶ μακρᾶς καὶ πολυπλόκου πραγματείας, ἀλλ' ὅμως ἀναντίρρητον ἐπίσης εἶναι ὅτι πολλὰ πράγματα δὲν ἔχουσι καλῶς, ἀκριβῶς διότι δὲν εἶχε προφθάσῃ νὰ ἐπεξεργασθῇ αὐτὰ ὁ ποιητής. Ὑπάρχουσι λόγου χάριν ἐν τῷ ποιήματι πράγματα, τὰ ὁποῖα ῥητῶς δὲν λέγονται καὶ ὅμως πρέπει νὰ προϋποτεθῶσιν, ἄλλα δὲ τὰ ὁποῖα ἄνευ λόγου ἢ ἐπαναλαμβάνονται, ἢ τὰ ὁποῖα ἀποσιωπῶνται, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ῥηθῶσιν, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἀντιφάσεις, ἂν καὶ αἱ ἀντιφάσεις εἶναι ὀλιγώτεραι ἢ παρ' Ὁμήρῳ. Ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ (στχ. 238) ὡς ἐκ περισσοῦ μανθάνομεν, ὅτι Ἀρκάδες ἱππεῖς ἦλθον πρὸς πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν Τρώων. Ἐν τῷ ὀγδόῳ (στχ. 534) βλέπων ὁ Αἰνείας τὰ νέα ὅπλα ἀπαστράπτοντα εἰς τὸν ἀέρα, διαγινώσκει τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, ὅπερ εἶχεν εἰς αὐτὸν προείπῃ ἡ θεία μήτηρ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ ταύτην τὴν πρόρρησιν τώρα κατὰ πρῶτον μανθάνει ὁ ἀναγνώστης. Δεινότερον ἀκόμη εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ἡ Κρέουσα (2, 782) προλέγει τῷ Αἰνείᾳ, ὅτι θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἔνθα ῥέει ὁ Θύμβρις, λησμονεῖ μετ' ὀλίγον ὁ ἥρως τὴν προφητείαν (3, 7) καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἀγνοεῖ ποῦ ἄγει αὐτὸν ἡ Μοῖρα, ἐπερωτᾷ δὲ τὸν Ἀπόλλωνα ἐν Δήλῳ, εἰς ποῖον τόπον πρέπει νὰ μεταβῇ καὶ ποῦ νὰ στήσῃ τὴν ἕδραν του. Πρὸς δὲ πάλιν τὴν Διδὼ διηγεῖται, ὅτι ὁ Γρύνειος Ἀπόλλων, περὶ οὗ ἐν παρόδῳ εἰρήσθω οὐδεὶς γίνεται λόγος ἐν τοῖς προηγουμένοις βιβλίοις, ἐκέλευσεν αὐτὸν νὰ πορευθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ (στχ. 626) λέγεται ὅτι οἱ φυγάδες διανύουσι τὸ ἕβδομον θέρος ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, ἐν ᾧ δι' ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ ἐξάγεται ὅτι διανύουσι μόνον τὸ τέταρτον. Καθ' ἣν ὥραν ὁ Παλινοῦρος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ ὕπνου καὶ καταπίπτει εἰς τὴν θάλασσαν ἐπικρατεῖ νηνεμία (5, 820 ἰδ. καὶ στχ. 844, 851, 862), ἐν ᾧ ἐν βιβλ. 6 στχ. 354 ἡ σκιὰ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἅιδῃ βεβαιοῖ τὸν Αἰνείαν, ὅτι τὰ ὑψηλὰ κύματα εἶχον ἐμβάλῃ αὐτὸν εἰς φροντίδα ὄχι περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦ τί θὰ ἐγίνετο τὸ πλοῖον ἐν τρικυμίᾳ, ἀπολεσθέντος τοῦ πρῳρέως. Ἐν τῷ ἐνάτῳ βιβλίῳ (στχ. 176 ἑξ.) ὁ Νῖσος καὶ ὁ Εὐρύαλος παρουσιάζονται εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς πρόσωπα ἐντελῶς εἰς αὐτὸν ἄγνωστα, καὶ ὅμως ὁ ἀναγνώστης γινώσκει ἤδη αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πέμπτου βιβλίου (στχ. 294 ἑξ.). Εἷς ἐκ τῶν Ῥουτούλων πολεμιστῶν φονεύεται ἐν τῷ ἐνάτῳ βιβλίῳ (στχ. 454), καταδιώκεται δὲ πάλιν ζῶν ὑπὸ τοῦ Αἰνείου ἐν τῷ δεκάτῳ (στχ. 561). Δὶς φονεύει ὁ Τοῦρνος τὸν Κρηθέα (9, 774 καὶ 11, 538), ἂν καὶ εἰς τοῦτο δύναταί τις νὰ ἀντιτάξῃ ὅτι πρόκειται περὶ δύο ὁμωνύμων ἀνδρῶν. Διηγούμενος ὁ ποιητὴς τὰ περὶ τῆς Καμίλλης παρεισάγει καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀνατροφὴν αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ῥωμαντικὴ αὕτη ἱστορία δυσαρεστεῖ, διότι παρεμβάλλεται κατὰ τρόπον παράδοξον. Ἐν ᾧ δηλαδὴ ἡ Ἄρτεμις περίλυπος διὰ τὸ ἐπικείμενον τέλος τῆς προσφιλοῦς ἡρωΐδος ζητεῖ παρά τινος νύμφης βέλος, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐκδικήσῃ τὴν παρθένον καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτήν, ἐν τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέσῳ τοῦ λόγου τῆς θεᾶς, ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα τοῦ στίχου (11, 537), παρενθέτει ἀπειροκάλως ὁ ποιητὴς τὴν ἐκ πεντήκοντα ὅλων στίχων παρεκβατικήν του διήγησιν, τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ὁ σκοπός, ἢ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγάπης, ἣν εἶχεν ἡ θεὰ πρὸς τὴν νεάνιδα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον θὰ ἐκόλλησε βραδύτερον ὁ ποιητής, ἴσως παραλαβὼν αὐτὸ ἀπὸ τῶν Originum τοῦ Κάτωνος, διότι ἄν τις ἀφαιρέσῃ αὐτό, συναρμολογοῦνται πρὸς ἄλληλα ἐξαίρετα τὰ δύο ἡμιστίχια τοῦ διακοπέντος λόγου καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς τῆς συνεχείας.

Τῶν ἀτελῶν στίχων πολλοὶ κατὰ καιροὺς ἐπεχείρησαν τὴν συμπλήρωσιν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Ὁ φιλόσοφος Σενέκας εἶχεν ἤδη εἰς χρῆσίν του χειρόγραφον οὕτως interpolatum Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄριστα καὶ παλαιότατα τῶν νῦν σῳζομένων ἀντιγράφων (τοῦ τετάρτου ἢ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος) δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα τοιούτων νόθων παρεμβλημάτων.

Καὶ ὅμως παρὰ πάσας αὐτῆς τὰς ἀτελείας ἡ Αἰνειὰς μεταξὺ πάντων τῶν λατινικῶν ποιημάτων ὑπῆρξε τὸ δημοτικώτατον. Ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ κύριον παράδειγμα πάντων τῶν μετ' αὐτὴν ἐπῶν, ἀδιακόπως ἀντεγράφετο καὶ ἐπολλαπλασιάζετο, ἡρμηνεύετο ὑπὸ γραμματικῶν καὶ λογίων, ἦτο ἐπὶ αἰῶνας ὁ θησαυρός, ἐξ οὗ ἤντλουν συγγραφεῖς καὶ ῥήτορες τὸ ἰδεῶδες πάσης ποιητικῆς ἀνυψώσεως καὶ πάσης τῶν μυστηρίων τῆς τέχνης ἀποκαλύψεως, ἀλλὰ καὶ ἀφορμὴ εἰς παντὸς εἴδους προλήψεις καὶ στρεβλὰς ἰδέας. Ἡ Αἰνειὰς καὶ ἐν τοῖς μοναχικοῖς σχολείοις τοῦ μέσου αἰῶνος ἐσπουδάζετο, καὶ φάρος κατόπιν ὑπῆρξε τῶν μεγάλων ποιητῶν, οἵτινες ἐκ νέου ἀνέστησαν ἐν Ἰταλίᾳ. Ὑπῆρξεν ἐν ἑνὶ λόγῳ αὐτὸς τῆς ἐθνικῆς τῶν Ῥωμαίων ποιήσεως ὁ Δαίμων.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιργιλίου ὁ γραμματικὸς Κόϊντος Καικίλιος Ἠπειρώτης, φίλος παλαιὸς τοῦ Κορνηλίου Γάλλου καὶ ἀπελεύθερος τοῦ Ἀττικοῦ, ἤρχισε πρῶτος δημοσίᾳ νὰ ἑρμηνεύῃ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τὸν Βιργίλιον, ὅπως καὶ ἄλλους ἐκ τῶν συγχρόνων ποιητῶν. Ἔκτοτε σειρὰ ὅλη μεγάλων ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στημόνων ἐν ἀδιακόπῳ διαδοχῇ μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐπεκάθησε τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος, ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου. Μνημονευτέος μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἔφορος τῆς Παλατίνης βιβλιοθήκης Ὑγῖνος (περὶ οὗ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἔγινε λόγος), τοῦ ὁποίου τὰς γνώσεις εἶχε χρησιμοποιήσῃ καὶ ὁ Βιργίλιος, καὶ ὁ περιώνυμος ἐκ Βηρυτοῦ φιλόλογος Μᾶρκος Βαλέριος Πρόβος ὁ ἐπὶ Δομιτιανοῦ ἀκμάσας.

Ἔσχε δὲ καὶ ἐχθροὺς ὁ Βιργίλιος, τεκμήριον τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀξίας. Οἱ ἐχθροὶ οὗτοι κατεφέροντο μοχθηρῶς καὶ φθονερῶς κατ' αὐτοῦ, ἦσαν δὲ ἢ ὀπαδοὶ τῆς παλαιᾶς σχολῆς ἢ ἀνίκανοι ἀντίζηλοι τῆς νέας. Ἐπέκρινον δὲ μωρῶς καὶ στρεβλῶς πάντα αὐτοῦ τὰ ἔργα. Ὅμοιος πρὸς τὸν Ὁμηρομάστιγα Ζωΐλον εἶναι ὁ Καρβίλιος Πίκτωρ ὁ γράψας Αἰνειαδομάστιγα, ἵνα ἐλέγξῃ τὰ οὐσιαστικά, λογικά, γλωσσικά, μετρικὰ καὶ ἄλλα παντοῖα λάθη, εἰς ἃ εἶχε δῆθεν ὑποπέσῃ ὁ Βιργίλιος. Ἄλλος πάλιν εἶχεν ἀναλάβῃ νὰ καταδείξῃ τὰ κλέμματα αὐτοῦ.

Δὲν ἐφείσθησαν δὲ οἱ ἀντίζηλοι οὔτε τοῦ χαρακτῆρος οὔτε τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ σεμνοῦ ἀνδρὸς καὶ διὰ ῥυπαρῶν ἀνεκδότων ἐπειράθησαν νὰ κηλιδώσωσι τὴν μνήμην του. Πρὸς ταύτας ὅμως τὰς κακοήθεις προσβολὰς εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἀντεπεξῆλθον οἱ φίλοι του καὶ μάλιστα ὁ Βάριος, ὅστις εἶχε γράψῃ βιβλίον Περὶ τῆς ποιητικῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ Βιργιλίου. Ἀπὸ τοιούτων δὲ πηγῶν ἀντλήσας, ἔχων δὲ καὶ προφορικὰς περὶ τοῦ ποιητοῦ ἀνακοινώσεις παρὰ συγχρόνων ἀνδρῶν, συνέταξεν ὁ Ἀσκώνιος Παιδιανὸς (γεν. περὶ τὸ ἔτος 2 μ. Χ. καὶ ἀποθ. τῷ 87) σύγγραμμα κατὰ τῶν διασυρόντων τὸν Βιργίλιον (Contra obtrectatores Vergilii). Τοῦτο τὸ βιβλίον περιεῖχε τὰς ἀσφαλεστάτας εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἰργάζετο καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ εὐφυΐας, συγχρόνως δὲ ἀνῄρει διὰ λογικωτάτων ἐπιχειρημάτων τὰς διαβολὰς τῶν ἀντιπάλων του.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅ,τι νῦν κυρίως γινώσκομεν ἀναφερόμενον εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ ποιητοῦ, προέρχεται μάλιστα ἐκ τῶν σημειωμάτων τῶν φίλων του. Ἦτο μεγαλόσωμος καὶ σιτόχρους ὁ Βιργίλιος, καθ' ὅλου δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ εἶχόν τι τὸ ἀγροτικώτερον. Ἦτο ἀδεξιώτερος περὶ τὸ συμπεριφέρεσθαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων καὶ φύσει βραδύτερος ὄχι μόνον ἐν τῷ γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὁμιλεῖν. Οὔτε αὐτοσχεδίως νὰ γράφῃ ἠδύνατο, οὔτε ἐκ τοῦ προχείρου νὰ λέγῃ. Εἶχεν ὅμως ἐξαισίως εὔηχον καὶ λιγυρὰν τὴν φωνὴν καὶ προσέδιδε πολλὴν ζωὴν καὶ θερμότητα εἰς τὰ ἀναγινωσκόμενα, ὥστε δι' ἀμιμήτου χάριτος ἐξηυγενίζοντο καὶ τὰ μᾶλλον ἀσήμαντα πράγματα. Ἐν τούτοις σπανίως ἀνεγίνωσκεν ἐνώπιον πολυπληθοῦς ὁμηγύρεως, καὶ μόνον ἐκεῖνα τὰ μέρη τῶν ποιημάτων του, περὶ τῆς ἀρετῆς τῶν ὁποίων ἦτο ἤδη αὐτὸς βέβαιος. Ἔκαμνε λοιπὸν τὴν ἀνάγνωσιν, ἵνα στερεώσῃ οὕτως εἰπεῖν τὴν ἤδη ἐσχηματισμένην κρίσιν του. Ἦτο ἄνθρωπος ἁγνῶν ἠθῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν, ὥστε ἐν τῇ Παρθενόπῃ (δηλαδὴ ἐν Νεαπόλει) ὠνόμαζον αὐτὸν Παρθένιον, ἂν καὶ κατὰ τὴν νεότητά του δὲν ὑπῆρξεν ἀναίσθητος πρὸς τὸν ἔρωτα. (ἰδ. Catal. 2, 7, 9). Ἂν καὶ ἡ συναναστροφὴ αὐτοῦ ἐν ὁμίλῳ φίλων δὲν φαίνεται νὰ ἦτο λίαν ἐπαγωγός, οὐδὲν ἧττον ἐγκαρδίως ἠγάπα καὶ ἐτίμα αὐτὸν ὡς πιστὸν καὶ νοήμονα ἑταῖρον ὁ Ὁράτιος. Πόσον δὲ ηὐνόει αὐτὸν ὁ Αὔγουστος μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν ποιητήν, αἵτινες ἐσῴζοντο ἀκόμη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ. Ἔζη βίον ἀπομεμονωμένον καὶ ἥσυχον ὑπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν τῆς Καμπανίας καὶ τῆς Σικελίας, διότι εἶχεν ἐπισφαλῆ τὴν ὑγείαν καὶ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ ὑποβάλληται εἰς δίαιταν κανονικήν. Ὁσάκις δέ, καὶ τοῦτο σπανίως συνέβαινε, διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐφαίνετο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης, ἔσπευδον πάντες νὰ τὸν ἴδωσιν, ἐσχηματίζετο κύκλος περὶ αὐτόν, ὥστε ὁ μετριόφρων καὶ ἐρημικὸς ἀνὴρ ἠναγκάζετο νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν πρώτην προστυχοῦσαν οἰκίαν, ἵνα ἀπαλλάσσηται τῆς περιέργου ἀκολουθίας του. Ὑπῆρξε πιστὸς υἱὸς καὶ ἐγκαρδίως ἠγάπα τὴν οἰκογένειάν του. Οἱ γονεῖς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ ἀπέθανον (ὁ πατήρ του μάλιστα ἦτο τυφλός), ὅτε αὐτὸς εἶχεν ἤδη ἱκανὴν ἡλικίαν, εἶχον δὲ προαποθάνῃ αὐτοῦ καὶ δύο ὁμοπάτριοι ἀδελφοί, ὁ μὲν παῖς ἔτι ὤν, ὁ δὲ ἤδη ἀνδρωθείς. Ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιφανῶν Ῥωμαίων ποιητῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, οὐδέποτε ἐνυμφεύθη ὁ Βιργίλιος. Ἕνεκα τῆς μεγαλοδωρίας τοῦ Μαικήνα καὶ τοῦ Αὐγούστου εἶχεν ἱκανὴν περιουσίαν, ἤτοι ἐν περίπου ἑκατομμύριον σηστερτίων (περὶ τὰς 300 χιλιάδας δραχμῶν), μίαν οἰκίαν ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου παρὰ τοὺς κήπους τοῦ Μαικήνα καὶ ἓν τοὐλάχιστον κτῆμα παρὰ τὴν Νῶλαν, ἐν Καμπανίᾳ. Ὢν δὲ καθ' ὅλου ἀφιλοχρήματος, δὲν ἤθελεν ἐν ᾧ ἠδύνατο, νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν περιουσίαν του διὰ τρόπων ὄχι πολὺ ἐντίμων. Οὕτω λόγου χάριν ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν περιουσίαν ἐξορίστου τινός, ἣν προσέφερεν εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, ὁ Αὔγουστος. Τὴν περιουσίαν αὐτοῦ διέθεσεν ὡς ἑξῆς· ἀφῆκε τὸ ἥμισυ εἰς τὸν ἑτεροπάτριον αὐτοῦ ἀδελφὸν (ἐκ δευτέρου γάμου τῆς μητρὸς) Βαλέριον Πρόκουλον, τὸ ἓν τέταρτον εἰς τὸν Αὔγουστον τὸν προστάτην του, τοῦ δὲ ἄλλου τετάρτου, τὸ τρίτον μὲν εἰς τὸν Μαικήναν, τὰ δὲ λοιπὰ δύο τρίτα εἰς τοὺς ἐκδότας τῶν ἔργων του Βάριον καὶ Τούκκαν.

Ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐξόχου τέχνης του ἐμεγαλύνετο ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων ἐγίνετο θολωτέρα καὶ σκοτεινοτέρα ἡ ἀκριβὴς ἀντίληψις τοῦ ἀπαραμίλλου ποιητοῦ καὶ ἐπεξετείνετο τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας. Ὑπελήφθη ὁ Βιργίλιος ὡς ἡ ἐνσάρκωσις καὶ προσωποποίησις πάσης μαντικῆς σοφίας καὶ πάσης καλλιτεχνίας, ὡς ὁ ἔξοχος ἀντιπρόσωπος τῆς θαυμαστῆς καὶ ἀειθαλοῦς πνευματικῆς δυνάμεως τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε σπουδάσῃ καὶ ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν, ὁ μέσος αἰὼν τὸν ἐλάτρευσεν ὡς μάγον καὶ θαυματουργόν, ὡς θεόπνευστον ὁδηγὸν τῶν λαῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς νέαν ἐποχήν [1]).

---

[1]) Ἔξοχον εἶναι περὶ τούτου τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἰταλοῦ φιλολόγου D. Comparetti

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΛΕΥΚΙΟΣ ΒΑΡΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ

Ἡ Αἰνειὰς ἐπεσκίασε πᾶν ἄλλο ἐπικὸν ποίημα εἴτε παλαιότερον εἴτε σύγχρονον. Ἐξεβλήθη τῆς τιμητικῆς θέσεως, ἣν κατεῖχε καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ ποιητοῦ Λεύκιος Βάριος Ῥοῦφος, πρὸς ὃν ὡμολόγει ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ ἑνάτῃ Ἐκλογῇ (στχ. 35. Ἰδ. σελ. 40) ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιμετρηθῇ, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἀποφαίνεται ὁ Ὁράτιος (Σατιρ. 1, 10, 43) ἐν ἔτει 719 ἀ. Ῥ. (π. Χ. 35), ὅτε ἀκόμη ἤρχιζε νὰ ποιῇ τὰ Γεωργικά του ὁ Βιργίλιος, ὅτι οὐδεὶς κάλλιον αὐτοῦ ἐγίνωσκε νὰ κλώθῃ τὸ νῆμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους.

Τῷ ὄντι δὲ ἕως τότε ὁ Βάριος ἦτο ἐκ πάντων τῶν περὶ τὸν Αὔγουστον ποιητῶν ὁ εὐδοκιμώτατος καὶ προσφιλέστατος. Πρὸ τοῦ θέρους τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 712 (π. Χ. 39) εἶχε γράψῃ ποίημα De morte, ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο ἐν μέτρῳ ἐπικῷ τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἐκ τῶν ὀλίγων σῳζομένων λειψάνων τούτου τοῦ ποιήματος πειθόμεθα ὅτι ὁ Βάριος ἀνῆγε τὴν ὑπόθεσίν του μέχρι τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ δικτάτωρος. Στίχους δέ τινας καλοὺς τοῦ Βαρίου παρέλαβε καὶ ὁ Βιργίλιος εἴτε ἀμεταβλήτους εἴτε ὀλίγον ἠλλοιωμένους, ἐξ ἀναμνήσεως.

Ὅτε ὁ Ὀκταβιανὸς ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 727 (π. Χ. 27) ἔλαβε παρὰ τῆς συγκλήτου τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου, ὑμνολόγησε τὸ γεγονὸς ὁ Βάριος γράψας δακτυλικὸν ὕμνον, ὃν ἐπέγραφε Panegyricus Augusti, ἐν τούτῳ δὲ τῷ ποιήματι ἀνεδείκνυε τὰ αἰσθήματα τῆς ἀμοιβαίας μεταξὺ τοῦ ἄρχοντος καὶ τῶν ἀρχομένων ἀγάπης· «Ἂν ὁ λαὸς ποθῇ πλειότερον τὴν σὴν εὐημερίαν, ἔλεγεν, ἢ σὺ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, τοῦτο ἂς ἀφήσῃ ἀδιάλυτον ὁ Ζεύς, ὅστις μεριμνᾷ ὑπὲρ σοῦ ὅσον καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως».

Τὴν τέχνην τοῦ Βαρίου ὡς ἐπιλέκτου ποιητοῦ καὶ ἐμπεφορη-

Virgilio nel medio evo (ὁ Βιργίλιος κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα) ἔκδ. β' ἐν Φλωρεντίᾳ (Seeber) 1896. Τοῦ βιβλίου τούτου ὑπάρχει καὶ ἀγγλικὴ (ὑπὸ Benecke) καὶ γερμανικὴ (ὑπὸ Dütschke) μετάφρασις. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μένου Ὁμηρικοῦ αὐτόχρημα πνεύματος, ὑποδεικνύει καὶ πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ὁ Ὁράτιος, ὅταν ἐζήτει ὁ Ἀγρίππας ἀοιδόν, ἵνα ὑμνήσῃ τὰ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀνδραγαθήματά του (Ὁράτ. Ὠδ. 1, 6).

Ὁ Βάριος ἔγραψε καὶ τραγῳδίαν Θυέστην (Thuesta), παραστασθεῖσαν κατὰ τὰς ἑορτάς, αἵτινες ἐτελέσθησαν (ἐν ἔτει 725, π. Χ. 29) διὰ τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἀκτίου θρίαμβον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τῆς ἕκτης μέχρι τῆς ὀγδόης τοῦ σεξτιλίου (=αὐγούστου) μηνός. Τόσον δὲ εἶχεν εὐδοκιμήσῃ ἡ παράστασις, ὥστε ἀντημείφθη ὁ ποιητὴς δι' ἑκτάκτου βραβείου, λαβὼν ἓν ἑκατομμύριον σηστερτίων. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Δομετιανοῦ ἦτο ὁ Θυέστης κατ' ἐξοχὴν ἀρεστὸν ποίημα, ὁ δὲ Κοϊντιλιανὸς ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Θυέστης δύναται νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς οἱανδήποτε ἑλληνικὴν τραγῳδίαν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βαρίου δὲν ἔχομεν ἢ ὀλίγα μόνον λείψανα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ὁράτιος [1])

Παρὰ τὸν ἀοιδὸν τῆς Αἰνειάδος, ὅστις ἐν τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ ἀπέβλεπεν εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, τάσσεται ἐκ τῶν συγχρόνων ποιητῶν ἐν τῇ πρώτῃ ὡσαύτως γραμμῇ ὁ Κόϊντος Ὁράτιος Φλᾶκκος, οὗτινος ἡ Μοῦσα ἀπετείνετο εἰς στενώτερον ὁπωσδήποτε κύκλον ἀναγνωστῶν. Ὁ Ὁράτιος ἦτο τέκνον τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, διὰ τοῦτο δὲ ἔσφυζε γοργότερον εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ τὸ αἷμα καὶ εἶχε ταχύνοιαν μεγαλητέραν τοῦ Βιργιλίου, τοῦ ἀγρότου τῆς Λομβαρδικῆς πεδιάδος. Ἐγεννήθη τῇ 8 δεκεμβρίου ἐν Οὐενουσίᾳ ἢ Βενουσίᾳ (Venusia), στρατιωτικῇ ἀποικίᾳ κειμένῃ ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ τῆς κάτω Ἰταλίας, ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν Σαυνιτῶν καὶ τῶν Λευκανῶν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ἀπελεύθερος (libertinus), ἀλλ' ὅμως ἀνέθρεψε τὸν υἱὸν ἐπιμελέστερον ἀκόμη ἢ ὅσον ἀνετρέφοντο τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν, διότι ἦτο, καθὼς λέγομεν, προοδευτικὸς καὶ νοήμων. Ἔζη δὲ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ μικροῦ κτήματός του. Κατ' ἐξοχὴν δὲ φιλόστοργος ὢν δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμπιστευθῇ τὸν υἱὸν εἰς τὸν ἐγχώριον τῆς Βενουσίας διδάσκαλον Φλάβιον, ἔνθα οἱ εἰς τὸ σχολεῖον φοιτῶντες υἱοὶ τῶν ἀπομάχων τοῦ Σύλλα διὰ τῶν ἀλαζονευμάτων αὐτῶν καὶ τῆς βαναυσότητος, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ οἴκου των ἀπεκόμιζον, κακῶς θὰ ἐπέδρων ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ταπεινοῦ συμμαθητοῦ των. Διὰ τοῦτο συμπαρα-

1) Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ ἔχομεν περὶ Ὁρατίου καὶ τὴν γνωστὴν Βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ Λουκιανοῦ Μυλλέρου, ἣν ἐγὼ μετέφρασα (ἐν Ἀθήναις 1894) καὶ τὸ ὑπὸ Μιχαὴλ Βαμβακεροῦ ἐν Ἀθήναις τῷ 1865 ἐκδοθὲν βιβλίον Περὶ Ὁρατίου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαβὼν τὸν υἱόν, ὅστις εἶχε πολλὴν εὐφυΐαν ἦτο δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ μονογενής, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐκεῖ ἔχων κατὰ φυσικὸν λόγον μεγαλητέρας ἀνάγκας, ἠναγκάσθη πρὸς αὔξησιν τῶν εἰσοδημάτων του νὰ γίνῃ coactor auctionum, ὅπως ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι, εἰσπράκτωρ τῶν ἐκ δημοσίων δημοπρασιῶν προερχομένων χρημάτων. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα ἄφινεν εἰς αὐτὸν ἀκόμη ἱκανὸν χρόνον ἐλεύθερον, ὥστε νὰ ἀσχολῆται καὶ περὶ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ του, ἥτις ἔπρεπεν ἐν πόλει μεγάλῃ, οἵα ἦτο τότε ἡ Ῥώμη, εὐσυνειδήτως νὰ ἀσκῆται πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων, εἰς οὓς περιάγουσιν αἱ κακαὶ συναναστροφαί. Ὁ μικρὸς Ὁράτιος ἐπέμφθη εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ὀρβιλίου Πουπίλλου, τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου πικροχόλου γραμματικοῦ, ὅστις ἐφημίζετο μᾶλλον διὰ τὴν μάστιγα αὐτοῦ ἢ διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἱκανότητα (ἰδ. τόμ. Α΄ σ. 21, 65, 359). Καὶ οὕτως ἔχων ὅμως ὁ Ὀρβίλιος ἀπήλαυε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἱκανῆς τιμῆς καὶ κατέλεγεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν. Οἱ βλέποντες τὸν υἱὸν τοῦ ἀπελευθέρου πορευόμενον εἰς τὸ σχολεῖον ἐν ἀμέμπτῳ περιβολῇ καὶ ἀκολουθούμενον ὑπὸ δούλων, θὰ ἠδύναντο βεβαίως νὰ τὸν ἐκλάβωσιν ὡς υἱὸν συγκλητικοῦ. Ἐκεῖ δὲ τῷ ὄντι ἐσχετίσθη τὸ πρῶτον ὁ Ὁράτιος πρὸς τοὺς εὐέλπιδας βλαστοὺς τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν καὶ πρὸς νέους, οἵτινες ἔμελλον διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτῶν νὰ τιμήσωσι τὰ γράμματα τὰ λατινικά. Ἐχρησίμευε δὲ τότε ἀκόμη ἐν τοῖς σχολείοις ὡς πρῶτον εἰς τὴν ποίησιν εἰσαγωγικὸν βιβλίον ἡ ἄκομψος ἐκείνη καὶ ἀπηρχαιωμένη μετάφρασις τῆς Ὀδυσσείας, ἣν εἶχε φιλοπονήσῃ ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (τόμ. Λ΄ σ. 19—20), ἀνεγινώσκετο δὲ ὡσαύτως καὶ τῆς Ἰλιάδος λατινικὴ μετάφρασις, ἴσως ἐκείνη, ἣν εἶχεν ἐκπονήσῃ ὁ Νίννιος Κράσσος ἢ ὁ Μάτιος (τόμ. Α΄ σ. 449). Ὁ Ὁράτιος ἔσχε καὶ ἄλλους διδασκάλους τῶν ἀνωτέρων μαθημάτων, ἀλλὰ τοῦ παιδαγωγοῦ τὰ καθήκοντα ἤσκει παρ' αὐτῷ πάντοτε μετ' ἄκρας καὶ συγκινητικῆς ἐπιμελείας καὶ ἀφοσιώσεως ὡς πιστὸς συνοδὸς καὶ ἄγρυπνος φύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαξ αὐτὸς ὁ πατήρ. Ὁ ἁπλοϊκὸς Βενουσῖνος, ὅστις εἶχε πολλὴν πεῖραν τοῦ βίου καὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἀνθρωπίνων, ἦτο κατ' ἐξοχὴν παρατηρητικὸς καὶ πρακτικός, ἡ δὲ μέθοδος, ἣν ἠκολούθει ὅπως παράσχῃ εἰς τὸν υἱὸν τὴν προσήκουσαν ὑγιᾶ καὶ ἠθικὴν ἀνατροφήν, συνίστατο εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανόν, ὥστε μόνος νὰ διακρίνῃ διὰ τῶν καταλλήλων παραδειγμάτων τί εἶναι ἀγαθὸν καὶ τί κακόν, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ διανοίγωνται οἱ ὀφθαλμοί του καὶ νὰ βλέπῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τίς εἶναι ἡ ὁδός, ἣν ὀφείλει νὰ πορεύηται, ὅστις θέλει νὰ γίνῃ τίμιος καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος. Οὕτω λοιπὸν διὰ παραδειγμάτων καὶ δι' ἐξαναγκασμοῦ πρὸς αὐτενέργειαν ἐδίδασκε τὸν Ὁράτιον ὁ πατὴρ τὴν ἠθικήν, ἐνεχάραττεν εἰς τὴν ψυχήν του τὰ ἀδιάφθορα ἤθη τῶν πατέρων καὶ ὤξυνε τὸ βλέμμα του εἰς τὸ νὰ παρατηρῇ τὰς μωρίας καὶ τὰς ἀνοησίας τῶν ἀνθρώπων. Ὅτε δὲ πλέον εἶχεν ἔλθῃ ὁ καιρός, καθ' ὃν ὁ νεαρὸς Ὁράτιος ἦτο ἱκανῶς παρεσκευασμένος ὡς πρὸς τὰ μαθήματα καὶ εἶχε στερεὰς ἠθικὰς βάσεις, ὥστε νὰ «κολυμβᾷ μόνος ἄνευ φελλοῦ (nabis sine cortice)», ἀπεφάσισεν ὁ πατὴρ νὰ ἐξαποστείλῃ αὐτὸν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του [1]).

Ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Ὁράτιος, ὅπως καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ὁμήλικες Ῥωμαῖοι, ἐφοίτα εἰς τὰς σχολὰς τῶν φιλοσόφων καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἠσχολεῖτο δὲ καὶ περὶ τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν, ὥστε καὶ νὰ στιχουργῇ μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὸς ἑλληνιστί, ἀλλὰ τοῦ ἐγχειρήματος τούτου ἀπέστη κατόπιν ἑκουσίως, διότι εἶχεν ὑγιέστατον τὸ συναίσθημα τῆς αὐτογνωσίας. Εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις φοιτητικόν του βίον ἔθηκεν αἴφνης τέρμα ἡ ἐπελθοῦσα δολοφονία τοῦ Καίσαρος καὶ ὁ ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἐκραγεὶς ἐμφύλιος πόλεμος. Οἱ ἐν Ἀθήναις, εὐθὺς ὡς ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ δικτάτωρος, ἐχάρησαν, καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐπευφήμησαν τοὺς τυραννοκτόνους. Κατὰ τὸν μῆνα σεξτίλιον (αὔγουστον) τοῦ

[1]) Πάσας τὰς λεπτομερείας περὶ τῆς ἀνατροφῆς του παρέχει ἡμῖν αὐτὸς ὁ Ὁράτιος ἐν τοῖς ποιήμασι. Τὰ ἀνωτέρω ἐκτίθενται ἐν τῇ τετάρτῃ σατίρᾳ (ἀπὸ στίχου 105 καὶ ἑξῆς) τοῦ πρώτου βιβλίου καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου (ἀπὸ στίχου 71 καὶ ἑξῆς). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

710 (44 π. Χ.) ἦλθεν ὁ Βροῦτος εἰς τὰς Ἀθήνας μέλλων νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐψήφισαν νὰ στηθῶσιν εἰς αὐτόν τε καὶ εἰς τὸν Κάσσιον ἀνδριάντες χαλκοῖ παρὰ τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἁρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος. Μάλιστα δὲ ἐπευφήμει τοὺς σωτῆρας ἡ ἐν Ἀθήναις σπουδάζουσα ῥωμαϊκὴ νεότης. Ὁ Ὁράτιος ἐλαυνόμενος καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πανδήμου ἐνθουσιασμοῦ ἀφῆκε τότε τὰ μαθήματα καὶ κατετάχθη εἰς τοῦ Βρούτου τὸ στράτευμα, ἔνθα παραχρῆμα ἀνεδείχθη στρατιωτικὸς χιλίαρχος (tribunus militum), χωρὶς νὰ ἔχῃ καὶ πρότερον στρατεύσῃ, ὅπως καὶ ἄλλοι νέοι ἐξ εὐγενῶν οἴκων καταγόμενοι. Ὅσον ὀλίγην σημασίαν καὶ ἂν εἶχεν ἐν τῇ καθ' ὅλου στρατιωτικῇ διοικήσει ὁ βαθμὸς τοῦ χιλιάρχου, ἦτο ὅμως τοιοῦτος, ὥστε ὁ παντάπασιν ἄπειρος τῶν τοιούτων πραγμάτων καὶ ἀπόλεμος Ὁράτιος δὲν ἠδυνήθη ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν ἱκανότητα νὰ ἐπιδείξῃ. Εἶναι ἐνδεχόμενον ὅτι αἱ ἄνευ ὡρισμένου σχεδίου πορεῖαι τῆς δημοκρατικῆς στρατιᾶς ἦγαγον τὸν μέλλοντα ποιητὴν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 712 (42 π. Χ.) μετέσχε τῆς ἀτυχοῦς ἐν Φιλίπποις μάχης, ἐξ ἧς ἐσώθη ἀπορρίψας τὴν ἀσπίδα (Ὠδ. 2, 7, 9—10).

Ἡ δοθεῖσα ἀμνηστεία ἐπέτρεψε τότε εἰς τὸν δεινῶς δοκιμασθέντα Ὁράτιον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἀποθάνῃ, ἡ δὲ πατρικὴ αὐτοῦ περιουσία εἶχεν ἀπολεσθῇ, διότι ἡ Βενουσία ἦτο μία ἐκ τῶν δεκαοκτὼ πόλεων, ὧν εἶχον ὁρισθῇ ὑπὸ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ὅτι θὰ διετίθεντο ὑπὲρ τῶν ἀπομάχων στρατιωτῶν τὰ ἐδάφη καὶ οἱ οἶκοι (ἰδ. ἀνωτ. σ. 36). Οὕτω λοιπὸν ὁ Ὁράτιος ἡλικίαν ἄγων εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ἀπέμεινεν ἔρημος καὶ ὀρφανὸς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ πόρον ζωῆς. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πλὴν τοῦ κτήματος εἶχεν ὁ πατήρ του καὶ μικράν τινα χρηματικὴν ἴσως περιουσίαν. Διὰ ταύτης δὲ τῆς οἱασδήποτε χρηματικῆς ἐπικουρίας καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τοῦ ἀξιολόγου πατρός του κατώρθωσε νὰ ἀγοράσῃ (ὅπως ἦτο παρὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῖς Ῥωμαίοις συνήθεια) τὴν θέσιν ταμιακοῦ γραμματέως (scriptum quaestorium comparare). Ἡ θέσις αὕτη καὶ ἰσόβιος ἦτο καὶ προσοδοφόρος, ἐθεωρεῖτο δὲ καθ' ὅλου ὄχι ἀναξία λόγου ἐν τοῖς τότε χρόνοις. Ὁ Ὁράτιος ἀνῆκεν εἰς ἐκεῖνο τῶν γραμματέων τὸ τμῆμα, οὗ ἔργον ἦτο νὰ ἐποπτεύῃ τὰ βιβλία τῶν λογαριασμῶν καὶ τὰ ἄλλα ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα τῶν κυαιστώρων ἤτοι τῶν ταμιῶν. Πολλὴν ἐργασίαν δὲν εἶχε, διότι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θέσις ἦτο μᾶλλον θέσις ἀμεριμνομερίμνης, διὰ τοῦτο δὲ ἔμενε πάντοτε εἰς αὐτὸν καιρὸς νὰ ἀσχολῆται περὶ τὴν ποίησιν καὶ νὰ συμπληρώνῃ τὰς πρὸς αὐτὴν σχετικὰς σπουδάς, ὧν αἱ πρῶται βάσεις εἶχον τεθῇ ἐν Ἑλλάδι. Εἰργάζετο δὲ περὶ ταῦτα ἀνενδότως ὁ Ὁράτιος, ἔχων τὴν ἐλπίδα ὅτι μόνον διὰ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων θὰ ἠδύνατο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν τὴν ὑπὸ ἀντιξόων περιστάσεων ἐξαφανισθεῖσαν εὐδαιμονίαν του.

Τὰ πρῶτα ἔργα του γνωστὰ γενόμενα εἰς τοὺς τότε λογίους, καθὼς καὶ ὁ ἐράσμιος αὐτοῦ χαρακτὴρ, προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν τὴν σχέσιν κατὰ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν φιλίαν τῶν γνωστῶν ἤδη ποιητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Βιργιλίου καὶ Βαρίου, οἵτινες τὸν συνέστησαν πρὸς τὸν Μαικήναν, οὕτω δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 715 (39 π. Χ.) ἠδυνήθη τὸ πρῶτον νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν διάσημον προστάτην τῶν γραμμάτων. Ἡ μεταξὺ τοῦ Μαικήνα καὶ τοῦ Ὁρατίου συνδιάλεξις ὑπῆρξε σύντομος. Ὁ ποιητὴς ἐν πολλῇ μὲν συστολῇ, ἀλλὰ μετὰ πάσης εἰλικρινείας ὡμολόγησε πρὸς τὸν Μαικήναν τὴν ταπεινὴν αὐτοῦ καταγωγὴν καὶ ἐξιστόρησε τὰ κατὰ τὸν βίον του. Ὁ Μαικήνας εἶπε πρὸς αὐτὸν ὀλίγας, κατὰ τὴν συνήθειάν του, λέξεις καὶ ἔπειτα τὸν ἀπέπεμψε. Μόνον δὲ μετὰ ἐννέα μῆνας, ἀφ' οὗ πλέον εἶχε κρατύνῃ τὴν κρίσιν του καὶ δι' ἰδίων παρατηρήσεων καὶ διὰ πληροφοριῶν, τὸν ἐκάλεσε καὶ πάλιν καὶ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν φίλων τοῦ (716 ἀ. Ῥ. 38 π. Χ.) [1]) Ἡ εὐμένεια αὕτη τοῦ Μαικήνα ἦτο μεγάλη καὶ πλήρης ἐπακολουθημάτων, ὅσῳ δὲ στενωτέρα καὶ ἐμπιστευτικωτέρα

[1]) Ταῦτα διηγεῖται ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ἕκτῃ σατίρᾳ τοῦ Α' βιβλίου (στχ. 54 καὶ ἑξῆς). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθίστατο ἡ σχέσις, τόσῳ πλειότεροι καὶ ποικιλώτεροι ἐγίνοντο καὶ οἱ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν δεσμοί. Ὁ προστατευόμενος εἶχεν ὄχι μόνον τὸ καθῆκον τῆς καθημερινῆς τοῦ προστάτου ἐπισκέψεως, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν τοῦ νὰ συνοδεύῃ αὐτὸν κατὰ τοὺς περιπάτους καὶ τὰ ταξείδια, ἔπρεπε νὰ πορεύηται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ θέατρον, νὰ παρακάθηται εἰς τὴν τράπεζάν του, νὰ φιλοξενῇ αὐτὸν ἐνίοτε εἰς τὸν οἶκόν του, νὰ συνδιαλέγηται καὶ νὰ συμπαίζῃ πρὸς αὐτόν, νὰ συμπορεύηται μετ' αὐτοῦ ἀνὰ τὴν πολυτάραχον πόλιν καὶ καθ' ἃς ἀκόμη ὥρας τοῦ ἔτους θὰ προετίμα ὁ προστατευόμενος νὰ ἀναπνέῃ τὸν ὁροσερὸν ἀέρα τῶν ἀγρῶν καὶ νὰ ἀσχολῆται περὶ τὰ προσφιλῆ σπουδάσματα. Καὶ ὅμως κατώρθωνεν ὁ Ὁράτιος μετ' εὐγενοῦς ἐλευθεροφροσύνης καὶ λεπτοτάτης συμπεριφορᾶς νὰ διατηρῇ ἀκεραίαν τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἐφ' ὅσον αὕτη τῷ ἐφαίνετο ἀπαραίτητος εἰς τὸν βίον, ὃν ἐπεθύμει νὰ διάγῃ. Οὐδέποτε ἐπεδίωξε πολιτικὴν ἐπιρροήν, ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαικήνας δὲν ἠγάπα φύσει νὰ κάμνῃ ἐμπιστευτικὰς περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων δηλώσεις, ἀπέφευγεν ἐπιμελῶς καὶ ἐν μετριόφρονι αὐτογνωσίᾳ καὶ ὁ Ὁράτιος πᾶσαν ἀνάμιξιν εἰς ζητήματα, τὰ ὁποῖα οὐδαμῶς ἐκίνουν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ὀλίγον χρόνον, ἀφ' οὗ εἶχε γίνῃ φίλος τοῦ Μαικήνα μετέσχεν ἑνὸς πολιτικοῦ εἰς τὸ Βρεντέσιον ταξειδίου, ὅπερ εἶχεν ἐπιχειρήσῃ ὁ προστάτης του κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 717 (37 π. Χ.). Ἐπορεύετο δὲ ἐκεῖ ὁ Μαικήνας κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, ἵνα διαπραγματευθῇ πρὸς τὸν Ἀντώνιον, ἦτο δὲ συνοδοιπόρος καὶ ὁ ὕπατος τοῦ προηγουμένου ἔτους Λεύκιος Κοκκήϊος Νέρβας. Ὁ Μαικήνας καὶ ὁ Νέρβας εἶχον ἤδη καὶ κατὰ τὸ ἔτος 714 κατορθώσῃ νὰ συνδιαλλάξωσι πάλιν τοὺς δύο ἀντιπάλους. Ἐν Ἄγξορι εἴτε ἐν Ταρρακίνῃ περιέμενον αὐτοὺς ὁ Ὁράτιος καὶ ὁ λογιώτατος Ἕλλην Ἡλιόδωρος, οἵτινες εἶχον ὁμοῦ ἀναχωρήσῃ ἐκ Ῥώμης πρὸ δύο ἡμερῶν, συγχρόνως δὲ πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ Ὀκταβιανοῦ Καίσαρος προσήρχετο καὶ ὁ ἔμπιστος φίλος τοῦ Ἀντωνίου Φοντήϊος Καπίτων. Ἐν Σινουέσσῃ συνηντήθησαν πρὸς τοὺς ῥηθέντας ἄνδρας ὁ Πλώτιος, ὁ Βάριος καὶ ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Βιργίλιος, ἀλλ' ὁ Βάριος ἀπεχωρίσθη πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐν Κανυσίῳ. Οὕτω λοιπὸν βλέπομεν πολὺ ταχέως τὸν 'Οράτιον ἀναμεμιγμένον εἰς τὸν φαιδρὸν κύκλον ἀνδρῶν εὐφυεστάτων καὶ ἐπιφανεστάτων [1]).

Ἦτο δὲ τῷ ὄντι ἄριστος σύντροφος ὁ 'Οράτιος, τὴν αὐτὴν ἔχων πάντοτε προθυμίαν καὶ διάθεσιν καὶ πρὸς τὰ φαιδρὰ καὶ πρὸς τὰ σοβαρά. Κατὰ τὴν νεωτέραν του μάλιστα ἡλικίαν ἦτο πάντοτε εὔθυμος καὶ κομψός. Ἐφόρει ὡραίαν τήβεννον καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐκτένιζε τὴν κόμην· ἠγάπα νὰ ἀστεΐζηται ἄνευ κακοβουλίας· ἦτο μὲν ζωηρὸς καὶ εὐερέθιστος, ἀλλὰ τάχιστα συνεφιλιώνετο πρὸς ὃν εἶχεν ὀργισθῇ. Ἦτο φίλος πιστὸς καὶ θερμός· ἀπεστρέφετο πᾶν ὅ,τι χυδαῖον καὶ βάναυσον ἢ ψευδές. Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον ἡ σχέσις αὐτοῦ εἶχε κατασταθῇ περιζήτητος, ἀπαραίτητον δὲ πλέον ἐθεώρει τὴν φιλίαν του ὁ Μαικήνας. Ἐν ἔτει 723 (31 π. Χ.) ἢ καὶ ὀλίγον πρότερον, ἡ ἐλευθεριότης τοῦ Μαικήνα ἐπραγμάτωσεν ἕνα τῶν διακαεστάτων πόθων τοῦ ποιητοῦ. Ἐπόθει δηλαδὴ ὁ 'Οράτιος νὰ ἀποκτήσῃ ἀγροτικὸν κτῆμα, ὁ δὲ Μαικήνας ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν μίαν ἀξιόλογον ἔπαυλιν κειμένην ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Σαβίνης [2]) Ἡ ἔπαυλις αὕτη ἔκειτο τρεῖς ἕως τέσσαρας ὥρας πρὸς ἀνατολὰς τῶν Τιβούρων (τοῦ σημερινοῦ Tivoli) παρὰ τὴν παλαιὰν Βαρίαν, ἥτις νῦν λέγεται Βικοβάρον. Ὑπάρχει ἐκεῖ σκιερὰ καὶ ὑπήνεμος κοιλὰς διακόπτουσα τὴν ὀροσειράν, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ τὸ θελκτικώτατον Λουκρητίλιον ὄρος, καὶ ἀπολαύουσα τοῦ ἀνατέλλοντος καὶ δύοντος ἡλίου. Κάτω τῆς Βαρίας ῥέει ὁ ψυχρότατος ῥύαξ, ὃν ὀνομάζουσι σήμερον Licenza, ὅστις εἶναι ἡ Διγεντία τῶν παλαιῶν, περὶ ἧς λέγει ὁ ποιητὴς ('Επιστ. 1,18,103) ὅτι «πίνει αὐτὴν ἡ Μανδήλα (Mandela, νῦν λεγομένη Bardela)». Ἡ Μανδήλα εἶναι κώμη κειμένη εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀνοικτὸν μέρος τῆς κοιλάδος. Εἰς μικρὰν δὲ ἀπὸ τῆς Μανδήλης ἀπόστασιν ἦτο τὸ παμ-

1) Τὸ ταξείδιον τοῦτο διηγεῖται ὁ ποιητὴς ἐν τῇ πέμπτῃ σατίρᾳ τοῦ Α' βιβλίου. Σ. Μ.

2) Περὶ τῆς ἐπαύλεως τοῦ 'Ορατίου ἰδ. Παρνασσοῦ τόμ. Ζ' σ. 711—747 καὶ τὴν ὑπ' ἐμοῦ μεταφρ. Βιογραφίαν τοῦ 'Ορατίου ὑπὸ Λ. Μυλλέρου σ. 39 καὶ τὴν αὐτόθι σημείωσιν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάλαιον ἱερὸν τῆς Σαβινικῆς θεᾶς Οὐακούνης (ἡ Vacuna ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Victoriam τῶν Ῥωμαίων, ἤτοι τὴν Νίκην), ὀλίγον δ' ἐκεῖθεν ὑψηλότερα ἔκειτο ἡ ἔπαυλις τοῦ ποιητοῦ. Τὸ κτῆμα δὲν ἦτο καὶ πολὺ μικρόν, διότι πλὴν τῶν κήπων εἶχεν ἀγρούς, μικρὸν δάσος καὶ βοσκήν, ἐν ᾗ ἔβοσκον καὶ ὀλίγα κτήνη, εἰργάζοντο δὲ ἐν αὐτῷ ὀκτὼ τοὐλάχιστον δοῦλοι. Τὸ ὀρεινὸν καὶ ψυχρὸν τοῦ κλίματος δὲν ἦτο βεβαίως πολὺ ἁρμόδιον εἰς καλλιέργειαν ὀπωροφόρων δένδρων, ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ ὕψους καταπίπτων ῥύαξ ἐξογκούμενος ὑπὸ τῶν βροχῶν ἐπέφερε συχνάκις πολλὴν βλάβην εἰς τὸ κτῆμα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐργασία ποτὲ δὲν ἔλειπε, πολλάκις δὲ μετεῖχε τοῦ ἔργου καὶ αὐτὸς ὁ βραχὺς τὸ σῶμα καὶ παχὺς ἰδιοκτήτης καὶ οὐχὶ σπανίως οἱ γείτονες καὶ οἱ δοῦλοι ἐγέλων βλέποντες τὸν Ὁράτιον κρατοῦντα τὴν σκαπάνην. Ἐν τῇ ἐπαύλει προετίμα νὰ διατρίβῃ ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν σεπτέμβριον, ἐκεῖ δὲ ἀνεπαύετο ἀπὸ τῆς τύρβης τῆς πόλεως, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Διγεντίας ἐθεράπευε τὴν Μοῦσαν καὶ ἐφιλοξένει μετὰ χαρᾶς ἀγαπητοὺς φίλους καὶ αὐτὸν τὸν Μαικήναν. Ἐνίοτε ἐκάθητο περὶ τὴν ἑσπέραν πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἴκου του εἰς λιτὸν ἀγροτικὸν δεῖπνον, ἐξ οὗ μετέδιδε καὶ εἰς τὰ παιδία τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπαύλεως, μεθ' ὧν καὶ ἠστείζετο. Ἄλλοτε συνέπινε μετὰ τῶν ἁπλοϊκῶν γειτόνων του καὶ φιλικώτατα συνδιελέγετο πρὸς αὐτούς. Περιγράφει ταῦτα ἐν τῇ ἕκτῃ σατίρᾳ τοῦ δευτέρου βιβλίου, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν χαριεστάτων σατιρῶν, τῆς δὲ ἐπαύλεως περιγραφὴν ἔχει ἐν τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ ἐπιστολῇ τοῦ πρώτου βιβλίου. Ἐκφράζει ἐν τῇ ἕκτῃ σατίρᾳ πόσον ἦτο εὐτυχὴς διὰ τὸ ἀπόκτημα, ὅπερ ὤφειλεν εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ Μαικήνα, καὶ τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐπόθει, ἀκούει δὲ ἀφελῶς τὸν ἁπλοϊκόν του γείτονα, τὸν Κέρβιον, ὁ ὁποῖος ἠγάπα νὰ φλυαρῇ παλαιὰς ἱστορίας, διηγούμενον τὸν γνωστὸν μῦθον τοῦ ἀρουραίου ποντικοῦ, ὅστις κάμνει τὴν ἐπίσκεψίν του πρὸς ἕνα ποντικὸν τῆς πόλεως. Τὸ ἐπιμύθιον εἶναι ἐκεῖ αὐτόδηλον.

Ἠγάπα ὅμως πολὺ καὶ τὰ Τίβουρα ὁ Ὁράτιος, τὴν θελκτικὴν ἐκείνην τῆς γῆς γωνίαν, ἔνθα διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ τὸ ἔαρ καὶ εἶναι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἥπιος ὁ χειμών. Τὰ Τίβουρα ἐξέλεξεν ὡς τόπον ἀναπαύσεως κατὰ τὸ γῆρας. Πολλάκις δ' ἐπεσκέπτετο καὶ τὰς Βαΐας διὰ τὰ ἐκεῖ θερμὰ λουτρά, ἕως ὅτου ὁ ἰατρός του τῷ συνέστησε τὴν ψυχρολουσίαν, ἔκτοτε δὲ προετίμα κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν παραλίαν τῆς Οὐελίας ἢ τοῦ Σαλέρνου. Ἦτο δὲ εὔκολος περὶ τὴν δίαιταν, ὄχι μόνον δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει ἀκόμη ἔζη βίον λιτόν, ἤξευρεν ὅμως νὰ ἐκτιμᾷ καὶ τὸν πολυτελέστατον βίον καί, ὁσάκις ἤθελεν ἀνετωτέραν δίαιταν, ἦτο ἐμπειρότατος γνώστης καὶ τῆς λεπτοτέρας μαγειρικῆς καὶ τῶν ἐκλεκτῶν οἴνων.

Τὸν ἐν Ῥώμῃ βίον του περιγράφει ὁ ποιητής, ἀναλόγως τῆς διαθέσεως ἣν εἶχε, τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον προετίθετο, ἢ τῶν περιστάσεων, ἄλλοτε μὲν ὡς ἁπλοῦν καὶ ἀφελῆ, ἄλλοτε δὲ ὡς λίαν καταπονητικόν. Κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, λέγει, ἔμενεν ἐπὶ πολὺ ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναγινώσκων ἢ γράφων, ἔπειτα ἐξήρχετο ἐκ τοῦ οἴκου καὶ περιεφέρετο ἀφελῶς καὶ ἀσκόπως ἐρωτῶν ποία ἦτο ἐν τῇ ἀγορᾷ ἡ τιμὴ τῶν λαχανικῶν ἢ τοῦ ἄρτου. Μετὰ τοῦτο ἠσκεῖτο παίζων ἐν τῷ Ἀρείῳ Πεδίῳ, ἤ, ὁσάκις ἔπασχεν ὑπὸ τῆς ὀφθαλμίας του, ἔβλεπε τοὺς ἄλλους παίζοντας. Κατόπιν μετέβαινε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸ λουτρόν, προεγευμάτιζε λιτῶς ἐν τῷ οἴκῳ του καὶ ἡσύχαζε μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὅτε πάλιν ἐξήρχετο καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸν Κίρκον ἢ τὴν Ἀγοράν, ἔνθα διεσκέδαζε βλέπων καὶ ἀκούων τοὺς μάντεις καὶ τοὺς ἀγύρτας. Ἐπανήρχετο ἔπειτα εἰς τὸν οἰκόν του, ὅπου τὸν περιέμενεν ἁπλῆ καὶ ἀπέριττος cena, μεθ' ἣν κατεκλίνετο ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος καὶ ἐκοιμᾶτο γλυκερὸν ὕπνον. Ἀλλαχοῦ ὅμως παραπονεῖται, ὅτι ἐν Ῥώμῃ δὲν ἀπήλαυεν ἱκανοῦ ὕπνου, ὅτι λίαν πρωὶ ἠναγκάζετο νὰ πορεύηται πρὸς τὸν πραίτωρα ὡς ἐγγυητὴς ὑπέρ τινος φίλου, ὅτι ἄλλος πάλιν τὸν περιέμενε κατά τινα ἀπαγγελίαν, ὅτι τρίτος τις, ὃν ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθῇ διότι ἦτο ἄρρωστος, κατῴκει ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου, ἐν ᾧ ἄλλος πάλιν, ἐπίσης ἄρρωστος, κατῴκει εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου. Ἔπειτα, πορευόμενος εἰς τοῦ Μαικήνα, ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου, ἔχανε πολλὴν ὥραν ἕνεκα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ πλήθους, τῶν φορτηγῶν ἁμαξῶν, τῶν ἀγρίων κυνῶν, τῶν δραπετευόντων χοίρων. Τὸν κατεδίωκον οἱ φθονεροὶ ὑπαινιγμοί, τὸν ἔκαμνον νὰ σταματᾷ οἱ ὀχληροὶ διὰ νὰ ἀποτείνωσι πρὸς αὐτὸν περιέργους ἐρωτήσεις, οἱ ποιηταὶ διὰ νὰ φλυαρήσωσιν. Ἐπειδὴ ἦτο πλέον γνωστὸς ὡς στενὸς φίλος τοῦ Μαικήνα πάντες ἀναφέρονται πρὸς αὐτὸν διὰ τὰς ὑποθέσεις των, ζητοῦσι τὴν προστασίαν ἢ τὴν μεσολάβησίν του. Ποῦ λοιπὸν νὰ εὕρῃ καιρὸν διὰ νὰ γράψῃ ποιήματα; Ἀνυπομόνως περιμένει τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν θὰ δυνηθῇ νὰ πορευθῇ εἰς τὴν ἔπαυλίν του καὶ νὰ ἡσυχάσῃ.

Ἐὰν προσέξωμεν εἰς τὰ διάφορα γένη τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁρατίου, ὅπως αὐτὸς ὁ ποιητὴς τὰ κατέταξε καὶ τὰ ἐξέδωκεν, ἰδίας σχηματίσας ἐξ ἑκάστων συλλογὰς (ᾠδάς, ἐπῳδούς, σατίρας, ἐπιστολάς), θὰ πεισθῶμεν, δύναται δὲ καὶ εὐχερῶς νὰ ἀποδειχθῇ τὸ πρᾶγμα, ὅτι τὰ διάφορα ταῦτα βιβλία δὲν ἐποιήθησαν κατὰ τάξιν καὶ κατὰ σειρὰν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἀλλ' ὅτι ὁ ποιητὴς συγχρόνως ἠσχολεῖτο περὶ διάφορα γένη, κατὰ τὴν ἑκάστοτε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν ἢ κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν.

Ἐν ᾧ ἀκόμη ἐσπούδαζεν ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ κατόπιν στρατεύων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Βρούτου, ἐποίει διάφορα λυρικὰ ποιήματα κατὰ μίμησιν ἑλληνικῶν παραδειγμάτων, ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθε καταπεπονημένος εἰς τὴν Ῥώμην ἔγινε γνωστὸς εἰς τοὺς φίλους τῶν γραμμάτων διὰ σατιρῶν, ὧν τὸ παράδειγμα ἦτο ὁ Λουκίλιος. Μετ' οὐ πολὺ ὁ φυσικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ καὶ ποιά τις ἴσως ὁμοιότης βίου ἔτρεψαν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀρχίλοχον, οὗτινος ἐθαύμαζε τὴν δαιμονίαν περὶ τὰ μέτρα τέχνην. Τὴν Ἀρχιλόχειον ῥυθμοποιΐαν τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων εἶχον ἤδη μετενέγκῃ καὶ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν λατινικὴν ποίησιν ὁ Κάτουλλος καὶ οἱ περὶ τὸν Κάτουλλον ποιηταί, ἀλλ' ὁ Ὁράτιος πρῶτος μετεχειρίσθη καὶ τὴν ἐπῳδικὴν σύνθεσιν, ἐκεῖνον δηλαδὴ τὸν ἁπλούστατον στροφικὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τύπον, καθ' ὃν εἰς μακρότερον στίχον ἐπιφέρεται ἄλλος βραχύτερος, ὅπως συμβαίνει ὡς πρὸς τοὺς δακτύλους καὶ ἐν τοῖς ἐλεγειακοῖς διστίχοις. Τοῦτον δὲ τὸν μετρικὸν συνδυασμὸν μετεχειρίσθη κατὰ ποικίλους τρόπους ὁ Ὁράτιος, ἀπομιμούμενος πάντοτε τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τὰ παραδείγματα. Συχνοτάτη παρ' αὐτῷ εἶναι ἡ χρῆσις ἑνὸς ἰαμβικοῦ τριμέτρου μετ' ἐπιφερομένου ἰαμβικοῦ διμέτρου (Ἐπῳδ. 1—10) ἢ ἑνὸς ἑξαμέτρου καὶ ἑνὸς τετραμέτρου δακτυλικοῦ (Ἐπῳδ. 12). Ἀλλαχοῦ μεταχειρίζεται ἓν δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ ἓν δίμετρον ἰαμβικὸν (Ἐπῳδ. 14 καὶ 15) ἢ ἓν τρίμετρον ἰαμβικὸν (Ἐπῳδ. 16). Ἐκ τῆς τοιαύτης ἁπλῆς συνθέσεως εὐχερῶς ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἡ τριμελὴς στροφή, ὅταν ὁ δεύτερος τῆς διμελοῦς στίχος συνίστατο ἐκ δύο μερῶν ἄνευ πολλῆς ῥυθμικῆς συναρτήσεως. Διότι καὶ ἐνταῦθα συνδυάζονται πολλάκις δακτυλικὰ καὶ ἰαμβικὰ στοιχεῖα· δύναται λόγου χάριν εἰς τὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον νὰ ἐπιφέρηται τὸ ἥμισυ ἑνὸς δακτυλικοῦ πενταμέτρου μεθ' ἑνὸς ἰαμβικοῦ διμέτρου (Ἐπῳδ. 11) ἢ εἰς τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον νὰ ἐπιφέρηται στίχος δακτυλικὸς ὡσαύτως καὶ ἰαμβικός, ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον τάξιν (ἐπῳδ. 13). Ἐν τούτοις δὲ τοῖς ποιήμασι μεταχειρίζεται πολλάκις ὁ Ὁράτιος τὰ μὲν ἰαμβικὰ μέτρα, ὅπου ὑπάρχει ὁπωσδήποτε διάλογος, τὰ δὲ δακτυλικὰ ἐν τῇ ἁπλῇ διηγήσει ἢ καὶ ἐκεῖ, ἔνθα ὁ λόγος προσλαμβάνει τόνον ἐλεγειακόν, διὰ δὲ τῶν βραχυτέρων στίχων καὶ τῆς ῥυθμικῆς ἀσυναρτησίας παράγει ἐν πολλῇ ποικιλίᾳ οἱονεὶ τὴν λυρικὴν ἀπήχησιν τῆς στροφῆς. Ἕνεκα λοιπὸν τῆς τοιαύτης χρησιμοποιήσεως τῆς στροφικῆς συνθέσεως δικαίως ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ λέγων (Ἐπιστολ. 1, 19, 23) ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἔδειξε τοὺς Παρίους ἰάμβους εἰς τὸ Λάτιον (διότι ὁ Ἀρχίλοχος ἦτο Πάριος), ἀκολουθήσας τοῦ Ἀρχιλόχου τὰ μέτρα καὶ τὴν διάνοιαν (πρβλ. Ἐπῳδ. 6, 13), οὐχὶ δὲ τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς λέξεις.

Τοὺς Ἐπῳδοὺς (οἵτινες εἶναι οἱ πάντες δέκα καὶ ἑπτὰ συναποτελοῦντες ἓν βιβλίον) ἐποίησεν ὁ Ὁράτιος ἐντὸς δέκα περίπου ἐτῶν, διότι ὁ μὲν ἀρχαιότατος (ὁ 16) ἐποιήθη, καθ' ὅσον εἶναι τὸ πρᾶγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μα δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ, ἐν ἔτει 713 ἢ 714 (π. Χ. 41 ἢ 40), ὁ δὲ νεώτατος ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης τοῦ Ἀκτίου γενομένης τῷ 723 (π. Χ. 31). Ἦτο δὲ ἤδη φιλίως συνδεδεμένος πρὸς τὸν Μαικήναν, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀναφέρεται ἐν τῷ α΄, γ΄, θ΄, ιδ΄ ἐπῳδῷ. Εἶχε δὲ ἤδη, καθὼς φαίνεται προπαρασκευασθῇ ἡ μεταβολὴ τῶν πολιτικῶν φρονημάτων τοῦ Ὁρατίου καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη σχετισθῇ πρὸς τὸν Μαικήναν. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Φιλίππων ἐπάνοδόν του ἐξεδήλωνε τὸ πικρὸν ἄλγος, ὅπερ ἠσθάνετο βλέπων τοὺς ἀτελευτήτους ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες ἐξηφάνιζον δευτέραν ἤδη Ῥωμαίων γενεάν, καὶ τὸν πόθον του πρὸς τὰς πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ νήσους τῶν Μακάρων, ἐν αἷς ἄγνωστα ἦσαν τὰ πάθη καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀνθρώπων (Ἐπῳδ. 16) καὶ ὅπου εἶχεν ἄλλοτε σφοδρῶς ἐπιθυμήσῃ καὶ ὁ Σερτώριος νὰ κατοικήσῃ καὶ νὰ ζήσῃ ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἁπάντων [1]). Τὰς νήσους τῶν Μακάρων ὕμνησαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ περιέγραψαν αὐτὰς ὡς τὴν ἰδανικὴν κατοικίαν πάσης εὐδαιμονίας [2]). Προβάλλων δὲ ὁ Ὁράτιος τὸ παράδειγμα τῶν Φωκαέων παρακινεῖ τοὺς αἰσθανομένους ἀκόμη θάρρος καὶ σθένος ἐν τῇ ψυχῇ νὰ ἀφήσωσι διὰ παντὸς ἄνευ γυναικωδῶν θρήνων ὅ,τι ἔχει ἤδη ἄνευ σωτηρίας ἀπολεσθῇ καὶ νὰ ζητήσωσι μακρὰν τῆς κατεστραμμένης πατρίδος νέαν εὐημερίαν. Αἱ εἰδυλλιακαὶ εἰκόνες τοῦ 16 Ἐπῳδοῦ ὑπενθυμίζουσιν ἐν πολλοῖς τὴν τετάρτην Ἐκλογὴν τοῦ Βιργιλίου.

Ἅπαξ μόνον παρεμβαίνει κατ' εὐθεῖαν ὁ ποιητὴς εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κομμάτων, ἐν τῷ ἑβδόμῳ Ἐπῳδῷ, ἔνθα δριμύτατα καταφέρεται κατὰ τῶν δεινῶν, ἅτινα ἐνέσκηψαν εἰς τὴν πατρίδα ἕνεκα τῆς φατριαστικῆς ἀτασθαλίας. Ἂν καὶ ἐπ' ἐσχάτων (715)

1) Πλούταρχ. β. Σερτωρίου κεφ 8 καὶ 9. Σ. Μ.

2) Ἴδε τοῦ Riese τὴν ἀξιόλογον περὶ τούτου πραγματείαν, ἧς ὑπάρχει καὶ γαλλικὴ μετάφρασις ὑπὸ Gache καὶ Piquet (Paris Klincksieck 1885) ἐπιγραφομένη L' idéal de justice et de bonheur et la vie primitive des peuples du Nord dans la littérature grecque et latine. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶχε συνομολογηθῇ ἡ παρὰ τὸ Μισηνὸν συνθήκη, ἡ εἰρήνη οὐδὲ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἐτηρήθη, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Σέξτος Πομπήϊος ἀνέλαβον πάλιν τὰ ὅπλα ἐναντίον ἀλλήλων. « Ἡ Ῥώμη, λέγει, διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων καταρρέει », τοῦτο δὲ θεωρεῖ ὁ Ὁράτιος ὡς τὸ τραγικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἀδελφοκτονίας, δι' ἧς ἤρχισεν ἡ ῥωμαϊκὴ ἱστορία.

Συνδεθεὶς δὲ πρὸς τὸν Μαικήναν ἐτάχθη μετὰ ἀφοσιώσεως εἰλικρινοῦς καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκείνου, παρ' οὗ πάντες προσεδόκων τὴν καταστολὴν τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Λυπεῖται ὁ ποιητής, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν Μαικήναν ἀποπλέοντα μετὰ τοῦ στόλου κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 723 καὶ νὰ παρασταθῇ εἰς τὸν ἐπικείμενον ἀποφασιστικὸν ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου ἀγῶνα (Ἐπῳδ. 1). Ἐπὶ τῇ ἐν Ἀκτίῳ νίκῃ τῆς 2 σεπτεμβρίου τοῦ 31 π. Χ. ἐποίησε τὸν ἕνατον Ἐπῳδόν, ἐν ᾧ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Μαικήναν· πότε, λέγει, περιχαρὴς ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Καίσαρος (κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας) θὰ πίω μετὰ σοῦ τὸν ἀποτεταμιευμένον Καίκουβον, ὅπως καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (36 π. Χ.), ὅτε ἐωρτάσαμεν τὴν ἥτταν τοῦ Σέξτου Πομπηΐου κατὰ τὸν Σικελικὸν πορθμόν; (ἴδ. σελ. 72 τοῦ παρόντος βιβλίου). Πικρῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ ποιητὴς ὅτι Ῥωμαῖος στρατηγὸς παραδεδομένος ὅλος εἰς τὴν Κλεοπάτραν ὑπακούει εἰς ἐρρυτιδωμένους εὐνούχους καὶ ὅτι ὁ ἥλιος καθορᾷ τὸ αἰσχρὸν κωνωπεῖον μεταξὺ Ῥωμαϊκῶν σημαιῶν! Νίκη λοιπὸν ὁριστικῶς ἀποσοβήσασα τοιοῦτον αἶσχος εἶναι ἀξία ἑορτασμοῦ. Τοιοῦτοι οἱ Ἐπῳδοί, ὧν εἶναι πολιτικὸν τὸ περιεχόμενον.

Ἄλλοι Ἐπῳδοὶ ἔχουσι προσωπικὸν χαρακτῆρα καὶ ἀποτείνονται εἰς ἄγνωστα πρόσωπα, ἅτινα διασύρει ἢ καθ' ὧν δεινῶς ἐπιτίθεται ὁ Ὁράτιος. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον τὰ τοιαῦτα ποιήματα, ἐν οἷς ἄφθονος ἐξεχύθη καὶ Ἀρχιλόχειος χολὴ καὶ βαναυσολογία, κατὰ πολὺ ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν παρὰ τῷ Κατούλλῳ, δὲν κινοῦσι ζωηρὸν τὸ ἡμέτερον ἐνδιαφέρον. Ἐν τῷ τετάρτῳ λ. χ. Ἐπῳδῷ δεινῶς διασύρεται ὁ τοῦ Μεγάλου Πομπηΐου ἀπελεύθερος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ τυχάρπαστος Μηνᾶς, ὅστις ἂν καὶ στιγματίας ἀλαζονεύεται ἐπὶ τῷ προσκτηθέντι πλούτῳ καὶ τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ. Ὅταν σοβῇ διὰ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ περιτετυλιγμένος εἰς τὴν πολύπτυχόν του τήβεννον ἀποστρέφουσιν ἐξ ἀγανακτήσεως τὸ πρόσωπον οἱ διαβάται. Περιφρονῶν τὸν νόμον τοῦ Ῥωσκίου ἐκάθητο ἀπελεύθερος αὐτὸς ὢν ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπὶ τῶν ἐδωλίων, ἐφ' ὧν δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάθηται! Κατὰ τοῦ θρασυδείλου ῥήτορος Κασσίου Σευήρου στρέφει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ ἕκτῳ Ἐπῳδῷ ὥςπερ κύων Μολοσσὸς τοὺς ὀξεῖς ὀδόντας του καὶ τὸν κελεύει νὰ προφυλάσσηται, διότι θὰ γίνῃ πρὸς αὐτὸν ὅ,τι ὑπῆρξε πρὸς τὸν ἄπιστον Λυκάμβην ὁ καταφρονηθεὶς γαμβρὸς Ἀρχίλοχος, ὅ,τι πρὸς τὸν Βούπαλον ὁ Ἱππῶναξ. Ἀλλαχοῦ πάλιν (Ἐπῳδ. 10) καταρᾶται τὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαίροντα μοχθηρὸν ποιητὴν Μαίβιον. Ὑπὸ ἀπαισίους οἰωνούς, λέγει, ἀνάγεται ἡ ναῦς ἡ φέρουσα τὸν βρωμερὸν τὸν Μαίβιον. Ἐνθυμοῦ, Νότε, νὰ πλήττῃς ἀμφοτέρας τοῦ πλοίου τὰς πλευρὰς διὰ τῶν ἐξηγριωμένων κυμάτων σου, εἴθε δὲ ὁ Εὖρος ἀναστατώνων τὴν θάλασσαν νὰ διασκορπίσῃ τὰ σχοινία καὶ νὰ μεταβάλῃ εἰς συντρίμματα τὰς κώπας . . . Ἐὰν γίνῃ ναυαγὸς ὁ Μαίβιος καὶ κατασταθῇ βορὰ ἐπὶ τῆς παραλίας τῶν θαλασσίων ὀρνέων τὸ πτῶμά του, θὰ θύσῃ εὐγνώμων πρὸς τὰς θεὰς τῶν χειμώνων ὁ Ὁράτιος τράγον καὶ ἀμνάδα (Περὶ τοῦ Μαιβίου ἰδ. καὶ σ. 56).

Ἀλλὰ τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ χλευασμοῦ καὶ τῆς βωμολοχίας εὑρίσκομεν ἐν τοῖς Ἐπῳδοῖς, οἵτινες ἀποτείνονται πρὸς ἐχθρὰς γυναῖκας καὶ στρέφονται περὶ ἐρωτικὰς ἐκδικήσεις. Πότε μὲν ἀποπέμπει φιλάρεσκον γραῖαν (Ἐπῳδ. 8), πότε δὲ ἀποκρούει τοὺς ζηλοτύπους θρήνους της (Ἐπῳδ. 12). Ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι πολὺ τυχηρὸς εἰς τὸν ἔρωτα, διότι ἀνάξιοι δεσμοὶ τὸν πιέζουσι καὶ παραλύουσι τὴν ποιητικήν του διάθεσιν (Ἐπῳδ. 11 καὶ 14). Παραπονεῖται κατ' ἄλλης γυναικὸς ὅτι παρέβη τοὺς ὅρκους αἰωνίας πίστεως (Ἐπῳδ. 15). Ἐν γένει αἱ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς ταπεινὰ γύναια εἶναι τοιαῦται, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνυψώσωσι τὸ πνεῦμά

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του. Ἡ χειρίστη τῶν τοιούτων γυναικῶν ἦτο ἡ ἐκ Νεαπόλεως Γρατιδία, ἣν διασύρει ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τῆς Κανιδίας. Εἶχε δὲ ἡ Γρατιδία φήμην μαγίσσης καὶ φαρμακευτρίας πρὸς ἐρωτικοὺς σκοπούς, καὶ ἐλέγετο μάλιστα ὅτι μέχρι κακουργημάτων προέβαινε. Φαίνεται δὲ ὅτι πρὸς τὸν βίον τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ ἔσχεν ὄχι μικρὰν ἀνάμιξιν ἡ ἀπαισία ἐκείνη γυνή. Ὁ Ὁράτιος παριστάνει μετὰ ζωηρότητος δραματικῆς τὴν Κανιδίαν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἀποκρύφου τέχνης της. Ἡ σκηνὴ εἶναι φοβερά. Φοροῦσα στέφανον ἐξ ὄφεων περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ συνεργοὺς ἔχουσα καὶ ἄλλας κακοφήμους γυναῖκας, ἑτοιμάζεται νὰ θάψῃ ζωντανὸν μικρὸν παιδίον ὑπ' αὐτῆς ἀρπασθέν. Τὸ παιδίον πρέπει νὰ ἀποθάνῃ ἐξ ἀσιτίας· ὁ μυελὸς αὐτοῦ καὶ τὸ ἦπαρ θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς φίλτρα. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ποιήματος τὸ ἀτυχὲς παιδίον ἱκετεύει καὶ ἐξορκίζει συγκινητικώτατα τὴν μάγισσαν, ἐν δὲ τῷ τέλει ἀκούονται αἱ κατάραι τοῦ θύματος. Τὸ μέσον τοῦ ἐπῳδοῦ κατέχουσιν αἱ εὐχαὶ τῆς Κανιδίας πρὸς τὴν Νύκτα, πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, πρὸς τὴν Σελήνην. Καὶ ἐν τῇ ὀγδόῃ σατίρᾳ τοῦ πρώτου βιβλίου, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων σατιρῶν περιγράφει ὁ Ὁράτιος τὰς μαγείας τῆς Κανιδίας ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐπὶ τοῦ Ἠσκυλίνου λόφου. Ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ ποιήματι ὁ Πρίαπος, τῶν κήπων ὁ ἄγρυπνος φρουρός, εὑρίσκει τρόπον, δι' οὗ τὴν τρέπει εἰς φυγήν. Ὅτι ὁ Ὁράτιος εἶχέ ποτε σχέσεις πρὸς τὴν Γρατιδίαν, μαρτυρεῖ ὁ δέκατος ἕβδομος καὶ τελευταῖος Ἐπῳδός, ὅστις διαλογικὴν ἔχων μορφήν, εἶναι κυρίως εἰρωνικὴ π α λ ι ν ῳ δ ί α. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ τὸ ἔσχατον τοῦτο τῆς συλλογῆς ποίημα δὲν εἶναι κυρίως ἐπῳδικόν, ἀλλὰ συνίσταται ὅλον ἐξ ἰαμβικῶν τριμέτρων. Ὁ ποιητὴς ἱκετεύει τὴν Κανιδίαν νὰ λυτρώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν μαγευμάτων καὶ ὑπόσχεται οἱονδήποτε ἀντάλλαγμα, προσφέρων εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μαγίσσης καὶ αὐτὴν τὴν λύραν του, ἥτις εἰς τὸ ἑξῆς ψευδῶς θὰ ψάλλῃ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς καὶ τὴν σωφροσύνην. Ἀνακαλεῖ πᾶσαν ὕβριν καὶ πᾶσαν προσβολὴν καὶ τεταπεινωμένος ζητεῖ συγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γνώμην. Ἀλλ' εἶναι ἀμείλικτος ἐκείνη. Οὐδὲν ἀποδέχεται, ἀλλὰ ψέγει μόνον τὸν ποιητὴν ἐπὶ τῇ ἀκριτομυθίᾳ του.

Ἀλλ' οὔτε ὅμως ἔμπνευσιν ἀποπνέουσαν ἀληθινὴν φαιδρότητα οὔτε πνεῦμα τῷ ὄντι ἀστεῖον εὑρίσκει τις συνήθως ἐν τοῖς Ἐπῳδοῖς. Ἐξαίρεσιν κάμνει τὸ δεύτερον τῆς συλλογῆς ποίημα. Ἡ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἐξύμνησις τοῦ ἀγροτικοῦ βίου πιθανὸν εἶναι ὅτι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς συζητήσεις ἐν τῷ κύκλῳ τῶν φίλων σχετικὰς πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα, τούτων δὲ τῶν συζητήσεων καρπὸς φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ δεύτερος Ἐπῳδός, ὅστις καὶ πολλὴν χάριν ἔχει καὶ ἄριστα πραγματεύεται τὴν διαφοράν, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ πόθου καθ' ἑαυτὸν καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ πόθου. Ὁ τοκογλύφος Ἄλφιος περιγράφει διὰ μακρῶν καὶ εἰδυλλιακώτατα τὰς ἀπολαύσεις τοῦ ἐν ἀγροῖς βίου, ὃν κηρύσσει προτιμότερον πασῶν τῶν ἡδονῶν, ἃς παρέχει ὁ βίος τῆς πολέως. Ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ πάσης φροντίδος καὶ ἀπὸ πάσης ἐχληρᾶς ἐργασίας, μεριμνᾷ μόνον περὶ τοῦ κήπου του καὶ τῶν καρπῶν του, ἀπολαύει ἄκρας καὶ εὐδαίμονος ἡσυχίας ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ παρὰ τὴν γλυκερῶς ψιθυρίζουσαν πηγὴν ἐντὸς τοῦ δάσους, ἤ, ἐὰν εἶναι χειμών, ἔχει ὅλας τὰς τέρψεις τοῦ κυνηγίου. Ταῦτα πάντα δελεαστικώτατα περιγράφονται. Ἔπειτα, ὁ ἥρεμος οἶκος, τὰ τέκνα, ἡ πιστὴ σύζυγος, ἥτις παρασκευάζει πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἐπανερχομένου οἴκαδε συζύγου τὸ πῦρ ἐπὶ τῆς ἑστίας, τὸ ἄλμεγμα τῶν κτηνῶν, ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ διαπύρου οἴνου ἀπὸ τῶν πίθων, ἡ παρασκευὴ τοῦ λιτοῦ δείπνου, τὸ ἐπανακάμπτον τὴν ἑσπέραν ποίμνιον, οἱ βόες κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βουλυτοῦ, ἡ ἐργασία τῶν νεαρῶν δούλων — πάντα ταῦτα περιγράφονται θελκτικώτατα καὶ κατὰ τρόπον ἐξαίσιον. Τώρα, περιμένει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ τοκογλύφος ὁ τοιαῦτα ποθῶν, θὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων του. . . . Τίποτε! «Ἀφ' οὗ οὕτως ὡμίλησεν ὁ Ἄλφιος, λέγει ὁ ποιητής, ἤρχισε πάλιν νὰ εἰσπράττῃ τοὺς τόκους του. . . . .» καὶ ἐξηκολούθησεν ἀσκῶν ἐν τῇ πόλει τὸ ῥυπαρόν του ἐπάγγελμα.

Ὁ Μαικήνας παίζων εἶχέ ποτε ἐξαναγκάσῃ τὸν Ὁράτιον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς σκοροδοφαγίαν. Ὁ ποιητὴς ἐμίσει θανασίμως τὰ προσφιλῆ εἰς τοὺς γεωργοὺς βαρύοσμα σκόροδα, φαγὼν δὲ ἐξ αὐτῶν κατελήφθη ὑπὸ δυσπεψίας. Ἐκ τοιαύτης δὲ ἀφορμῆς ἔγραψε τὸν τρίτον Ἐπῳδόν, ἐν ᾧ ἐκφράζει τὴν ἐναντίον τῶν σκορόδων ἀγανάκτησίν του. Ἐάν τις, λέγει, στραγγαλίσῃ τὸν γέροντα πατέρα του, δὲν ὑπάρχει καταλληλοτέρα διὰ τὸν πατροκτόνον τιμωρία, ἢ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ τις νὰ φάγῃ σκόροδα, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τοῦ δηλητηριώδους κωνείου ἐπιβλαβέστερα!

Καθ' ὅλου εἰπεῖν τὰ προϊόντα ταῦτα τῆς νεαρᾶς Μούσης τοῦ Ὁρατίου δὲν εἶναι βεβαίως ὡς πρὸς τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως κατώτερα τῶν ἰάμβων τοῦ Κατούλλου[1]). Ὅτι δὲ καὶ ἄλλοι τότε ἐμιμήθησαν τὸν ἐπῳδικὸν τύπον, οὗ τινος ὑπῆρξεν εἰσηγητὴς ὁ Ὁράτιος, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τὸ πέμπτον (ἢ κατ' ἄλλην τάξιν δέκατον τρίτον) τῶν εἰς τὸν Βιργίλιον ἀναγραφομένων Κατὰ λεπτὸν ἢ Καταλέκτων, τὴν αὐτὴν ἔχει ἰαμβικὴν ἐπῳδικὴν σύνθεσιν. Τοῦτο δὲ τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἴς τινα φαῦλον ἄνθρωπον, ὅστις διασύρεται καὶ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ ποιήματι τῶν Καταλέκτων, ἅτινα ἔχουσιν ἰαμβικὴν μὲν ὡσαύτως, ἀλλὰ κατὰ στίχον (καὶ ὄχι στροφικὴν) τὴν σύνθεσιν.

Πρῶτος ὁ Κάτουλλος εἶχεν ἐπιχειρήσῃ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν Ῥωμαίων τὰ μέτρα τῆς αἰολικῆς λυρικῆς, τοὐλάχιστον ἐκεῖνος πρῶτος μετεχειρίσθη τὸν ἀσκληπιάδειον στίχον καὶ τὴν σαπφικὴν στροφὴν (τμ. Α΄ σ. 509). Ἀκολουθῶν δὲ ὁ Ὁράτιος τὴν ἤδη χαραχθεῖσαν ὁδόν, ἀπεμιμήθη αὐτὸς πλέον ὁλόκληρον τὸν ῥυθμικὸν θησαυρόν, δι' οὗ ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ Ἀνακρέων ἐκάλλυναν τὰ ἀνεξάντλητα ποιητικὰ θέματα τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ οἴνου, τῆς φιλίας καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους

[1]) Παράβαλλε καθ' ὅλου τοὺς ἐπῳδοὺς τοῦ Ὁρατίου πρὸς τὰ ὀηκτικὰ ποιήματα τοῦ Κατούλλου, περὶ ὧν ἰδ. τμ. Α΄ σ. 485. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναστροφῆς, τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης καὶ κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίᾳ. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου χαρακτῆρος λεπτότατα ἀποτυποῦται διὰ τῆς σαπφικῆς καὶ τῆς ἀλκαϊκῆς στροφῆς. Καὶ ἡ μὲν σαπφικὴ οἱονεὶ ῥέουσα καὶ μεγαλοπρεπὴς ἔχει τι τῷ ὄντι τὸ γυναικεῖον, ἡ δὲ ἀλκαϊκὴ ἠχεῖ ζωηρότερον καὶ ἔχει μείζονα ποικιλίαν καὶ τύπον ἀνδρικώτερον [1]). Τὰ δύο τρίτα τῶν ᾠδῶν τοῦ Ὁρατίου ἐποιήθησαν κατὰ τούτους τοὺς δύο ῥυθμούς, μεταξὺ δὲ πάλιν τῶν δύο τὴν προτίμησιν ἔχει ἡ ἀλκαϊκὴ στροφή. Καθ' ὅλον τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν ᾠδῶν ἔκαμε χρῆσιν ὁ ποιητὴς τῶν δύο τούτων ῥυθμῶν ἐναλλάξ, ἔπειτα ὅμως ἐπικρατεῖ ἡ ἀλκαϊκὴ στροφὴ καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ᾠδαῖς, αἵτινες ἐγράφησαν καθ' ὑψηλὴν ἐντολὴν καὶ ὧν εἶναι σεμνότερον τὸ περιεχόμενον. Κατὰ τρίτον λόγον ἔρχονται ὡς πρὸς τὸ συχνὸν τῆς χρήσεως τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀσκληπιαδείων στροφῶν, ἐν αἷς εὑρύνεται καὶ ἐνισχύεται ὁ γλυκώνειος, ὃν εἶχεν ἤδη μεταχειρισθῇ ὁ Κάτουλλος, καὶ διὰ τοῦ παρεμβαλλομένου χοριάμβου. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν ταῖς ᾠδαῖς καὶ καθαραὶ δακτυλικαὶ συνθέσεις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλκμᾶνος (Ὠδ. 1, 7 καὶ 28. Πρβλ. 4, 7) καθὼς καὶ Ἀρχιλόχεια μέτρα, ἐν οἷς φέρονται ἀνάμικτοι δακτυλοτροχαϊκοὶ στίχοι μετὰ ἰαμβικῶν (Ὠδ. 1, 4) ἢ συνδυάζεται πρὸς μακρότερον ἰαμβικὸν στίχον βραχύτερος τροχαϊκὸς (Ὠδ. 2, 8), ἀκόμη δὲ καὶ ἰωνικὰ συστήματα (Ὠδ. 3, 12). Ὁ Ὁράτιος εἶναι προφανὲς ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ ἀποδώσῃ πάντας τῆς αἰολικῆς λυρικῆς τοὺς ποικίλους τύπους καὶ νὰ δείξῃ οὕτω, πόσον ἦτο ἐπιδέξιος εἰς τὸ νὰ δαμάζῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὴν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἑλληνικῶν μέτρων. Μετὰ πολλῆς τεχνικῆς λεπτότητος μεταχειρίζεται κατὰ σειρὰν καὶ ὡς ἐν προγράμματι ἐν ταῖς ἐννέα πρώταις ᾠδαῖς τοῦ πρώτου βιβλίου

[1]) Ἀντὶ τῆς διὰ πλειοτέρων ἀναπτύξεως τῆς ῥυθμικῆς καὶ μετρικῆς συνθέσεως τῶν δύο τούτων στροφῶν, τὴν ὁποίαν ἀνάπτυξιν ὁ συγγραφεὺς παρεμβάλλει ἐν τῷ κειμένῳ, προτιμῶμεν νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν Μετρικὴν τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Δ. Χ. Σεμιτέλου, ἔνθα (σ. 543 ἑξ.) ἀκριβέστατα θὰ ἴδῃ τὰ περὶ αὐτῶν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πάντα σχεδὸν τὰ ποικιλώτατα μέτρα, ὧν κατὰ προτίμησιν ἔκαμε κατόπιν χρῆσιν ἐν τοῖς λυρικοῖς ποιήμασι. Καὶ δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῶν ἑλληνικῶν μέτρων, διότι, ἐν ᾧ ὁ Κάτουλλος ἀπέδωκε τοὺς αἰολικοὺς ῥυθμοὺς ἀκριβῶς, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ οἱ ἐπινοήσαντες αὐτούς, ἀκολουθῶν καὶ πάσας τὰς ἐλευθερίας, ἃς ἐκεῖνοι ἐπέτρεψαν, ὁ Ὁράτιος θηρεύων μείζονα ἀκρίβειαν οἱονεὶ ἐδέσμευσεν ἑαυτὸν δι' ὡρισμένων στενωτέρων κανόνων. Τοὺς κανόνας τούτους πιθανὸν μὲν εἶναι ὅτι εὗρεν ἑτοίμους καὶ ἐκτεθειμένους ἴσως ἔν τινι ἀγνώστῳ ἡμῖν σχολικῇ θεωρίᾳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ἐπενόησε καὶ αὐτὸς ὑπείκων εἰς ἰδίαν καλλιτεχνικὴν περὶ τοῦ πράγματος αἴσθησιν καὶ ἀντίληψιν. Προετίμα λοιπὸν ὁ ποιητὴς τὸν σπονδεῖον ἀντὶ τοῦ τροχαίου ἢ τοῦ ἰάμβου, προσέδιδεν εἰς τὸν ῥυθμὸν μείζονα σεμνότητα διὰ κανονικῆς σπονδειακῆς εἰσαγωγῆς, ἐτήρει σταθερὰς τομὰς καὶ ἐν τοῖς βραχυτέροις στίχοις ὅπως καὶ ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ, καὶ καθίστα οὕτω τοὺς στίχους ἐκείνους κανονικωτέρους, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὅμως μονοτόνους καὶ ὀλιγώτερον ἐλαφρούς. Σὺν τῷ χρόνῳ, ὅτε πλέον ἡ λυρικὴ αὐτοῦ δρᾶσις εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως, εἶχε γίνῃ ὀλιγώτερον τηρητὴς τῶν αὐστηρῶν τούτων κανόνων, ὅπως βλέπομεν ἐν τῷ ὕμνῳ ἐκείνῳ, ὅστις ὀνομάζεται Carmen saeculare, καὶ ἐν ταῖς ᾠδαῖς τοῦ τετάρτου βιβλίου. Ἀποστὰς δὲ τῆς πολλῆς περὶ τὴν χρῆσιν τῶν μέτρων αὐστηρότητος ἐπεμελεῖτο φαίνεται νὰ καταστήσῃ μᾶλλον εὔηχον τὴν γλῶσσαν, εἰς τὸ ὁποῖον πρᾶγμα συντελεῖ καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς συνδρομῆς καὶ συγκρούσεως τῶν μακρῶν φωνηέντων. Πάντα τοῦ Ὁρατίου τὰ λυρικὰ ποιήματα σύγκεινται κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς αἰολικῆς λυρικῆς ἐκ τετραστίχων στροφῶν [1]), αἵτινες (ὅπως

[1]) Τὸν μετρικὸν τοῦτον νόμον ἔθηκεν ὁ Meineke (lex Meinekiana), ἀλλὰ τὸ κῦρος αὐτοῦ δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων τῶν φιλολόγων. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλοὶ τῶν κριτικῶν μετεχειρίσθησαν τὴν τετράστιχον διαίρεσιν καὶ ὡς τεκμήριον τῆς γνησιότητος ἢ νοθείας τῶν τοῦ Ὁρατίου ποιημάτων εἴτε καθ' ὅλου εἴτε ἐν μέρει, διότι ἂν ὁ νόμος τοῦ Meineke ὑποτεθῇ ἀληθής, πρέπει ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων πάσης ᾠδῆς νὰ εἶναι διαιρετὸς διὰ τοῦ τέσσαρα. Ἰδ. καὶ Λ. Μύλλερ Βιογρ. Ὁρατ. τῆς ἐμῆς μεταφράσ. σ. 143 καὶ σημ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ οἱ μεμονωμένοι στίχοι ἐν τοῖς κατὰ στίχον ποιήμασι) δὲν περιλαμβάνουσιν, ἐννοεῖται, αὐτοτελῆ ἑκάστη ἔννοιαν, ἀλλ' ἡ ἔννοια διήκει διὰ τῶν στροφῶν καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' αὐτῶν, ὥστε ὡς πρὸς τοῦτο ἀλληλοπεριπλέκονται οὕτως εἰπεῖν αἱ στροφαὶ καὶ τὸ νόημα καταλήγει ἄλλοτε μὲν ἐν τῷ μέσῳ, ἄλλοτε δὲ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς στροφῆς. Ὑπάρχουσι δὲ ῥυθμοί τινες, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ τοιαύτη περιπλοκὴ ἔρχεται εὐκολώτερον καὶ φυσικώτερον ἢ εἰς ἄλλους.

Τοσοῦτον δὲ ἐξεμύζησεν ὁ Ὁράτιος τὸν χυμὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὥστε οὗτος ἀναβλύζει οὕτως εἰπεῖν ἐκ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν πόρων τῶν ποιημάτων του. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία, ὅτι, ἐὰν κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ἐσῴζοντο μέχρις ἡμῶν πάντες οἱ ἀπολεσθέντες θησαυροὶ τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς, κατὰ πολὺ πλειοτέρας καὶ σαφεστέρας θὰ ἐβλέπομεν τὰς μεταξὺ τοῦ Ὁρατίου καὶ Ἑλλήνων ὁμοιότητας. Ἀπεμιμήθη δὲ κατὰ ποικίλους τρόπους τὰ ἑλληνικὰ παραδείγματα ὁ ποιητής, διότι ἄλλοτε φαίνεται ὅτι μετήνεγκεν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ποίημα (ὅπερ ὅμως περὶ οὐδενὸς ποιήματος δυνάμεθα ἡμεῖς νῦν ἀναντιρρήτως νὰ ἰσχυρισθῶμεν), ἄλλοτε δὲ παραλαμβάνει μικρὸν μόνον μέρος τοῦ πρωτοτύπου ποιήματος (τοῦτο μάλιστα συμβαίνει ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς, οἷον Ὠδ. βιβλ. Α', 9, 18, 23, 37. βιβλ. Β', 18), ἄλλοτε ἀπομιμεῖται ἁπλῶς μίαν ἔννοιαν, ἕνα τρόπον ἢ σχῆμα, μίαν εἰκόνα κτλ. Πολλάκις τὰ μὲν κύρια ὀνόματα τὰ ἐν τῷ ποιήματι δηλοῦσι τὴν πηγήν, διότι εἶναι ἑλληνικά, καὶ ὅμως τὸ ποίημα ἔχει ῥωμαϊκὴν καθ' ὅλου χροιὰν καὶ ἡμεῖς οὐδαμῶς προσκρούομεν πρὸς τὴν ἀνάμιξιν ταύτην. Εἶναι δὲ πολλὰ τὰ χαρακτηρίσματα τὰ προσδίδοντα τὴν ἐθνικήν, ὅπως εἴπομεν, χροιὰν εἰς τὸ ποίημα καὶ οἱονεὶ μετάγοντα εἰς ἰταλικὸν ἔδαφος τὸν ἀναγνώστην, οἷον τὸ χιονόλευκον Σώρακτον, ὄρος τῆς Τυρρηνίας (Ὠδ. 1, 9, 2), τὰ Τίβουρα (πολλαχοῦ), οἱ ἐν πολλοῖς τόποις τῶν ᾠδῶν ἀναφερόμενοι διάφοροι ἰταλικοὶ οἶνοι, αἱ Saliares dapes ἤτοι τῶν Σαλίων τὰ συμπόσια (Ὠδ. 1, 37, 2), ἡ Τύχη

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Ἀντίου (Ὠδ. 1, 35, 1) ἀντὶ τῆς παρὰ (Πινδάρῳ Ὀλυμπ. 12) Σωτείρας Τύχης, ὁ ἐν πλείστοις χωρίοις μνημονευόμενος ξανθὸς Τίβερις, ἡ μέλισσα τοῦ Ματίνου, ὄρους τῆς Ἀπουλίας (Ὠδ. 4, 2, 27. Πρβλ. καὶ 3, 16, 33: Calabrae apes = Καλαβραὶ μέλισσαι) κτλ. Ὁ ἑλληνομαθὴς ἀναγνώστης ἐπανευρίσκων γνωστὰς ἐννοίας καὶ γνωστὰ ποιητικὰ σχήματα ὑπὸ νέαν καὶ οὕτως εἰπεῖν ξενίζουσαν μορφὴν θέλγεται ἀκόμη περισσότερον.

Ὁ εἰς τὸν Ἑρμῆν ὕμνος, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν δεκάτην ᾠδὴν τοῦ πρώτου βιβλίου, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, καθ' ἃ διδάσκει ἡμᾶς ὁ παλαιὸς σχολιαστὴς Πορφυρίων, ἢ ἐλευθέρα μετάφρασις τοῦ εἰς Ἑρμῆν ὕμνου τοῦ Ἀλκαίου, ὅστις εἶχε καὶ τὸν αὐτόν, καθὼς φαίνεται, ῥυθμόν. Καὶ τῆς Νεοβούλης ἡ μονολογία (Ὠδ. 3, 12) ἐκ τοῦ Ἀλκαίου ὡςαύτως ἐλήφθη, ὅπως δεικνύει καὶ ἡ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τοῦ Ὁρατίου τὸ ποίημα ἑνὸς ἐκ τῶν λειψάνων (τὸ 59) τοῦ Ἀλκαίου: Ἔμε δείλαν, ἔμε παισᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐξ ἑνὸς καλλίστου χωρίου τοῦ Ἀλκαίου (ἀπόσπ. 18), ἔνθα ὁ Λέσβιος ποιητὴς παραβάλλει τὴν ταρασσομένην πολιτείαν πρὸς ναῦν ἐν τρικυμίᾳ, ἥτις ἄλλως παραβολὴ ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας συνήθης, ἐνεπνεύσθη ὁ Ὁράτιος τὴν εἰκόνα τῆς 14 ᾠδῆς τοῦ α΄ βιβλίου (O Navis referent in mare κτλ.), τηρήσας πλήρη πρωτοτυπίας ἀνεξαρτησίαν ὡς πρὸς τὴν πραγματείαν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ποιήματος. Διδασκόμεθα παρὰ τοῦ Πρόκλου ὅτι ἐν τοῖς Κυπρίοις λεγομένοις ἔπεσιν ἡ Κασσάνδρα προέλεγε, καθ' ἣν ὥραν ἀπήρχετο ὁ Πάρις εἰς τὴν Σπάρτην, τὰ δεινὰ ἐπακόλουθα τῆς ἁρπαγῆς τῆς Ἑλένης καὶ τὴν μέλλουσαν τῆς Τροίας καταστροφήν, τὴν αὐτὴν δὲ προφητικὴν ὑπόθεσιν εἶχε καὶ ὁ Βακχυλίδης πραγματευθῇ λυρικῶς (ἰδ. ἀπόσπ. 29 Bergk)[1]. Τὰς δύο λοιπὸν ταύτας πραγματείας συνδυάσας ὁ Ὁράτιος παρέστησεν ἐν τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ ᾠδῇ τοῦ πρώτου βιβλίου τὸν ἅλιον γέροντα Νηρέα (ἢ Πρωτέα κατὰ τὸν Πορφυρίωνα) καταστέλλοντα τοὺς ταχεῖς ἀνέμους ἵνα σταματήσωσιν αἱ νῆες καὶ προλέγοντα φοβερὰ

[1]) Ἰδ. Βακχυλίδου ἔκδ. Blass σ. 6 καὶ 62 τοῦ προλόγου καὶ σ. 117 καὶ 147. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέσφατα εἰς τὸ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποπλέον ἀνόσιον ζεῦγος. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Πάριδος καὶ τῆς Ἑλένης ἐμφανίζει ὡς δι' εἰκόνος τὰ δεινὰ μακροῦ καὶ φοβεροῦ πολέμου καὶ τὴν μοιραίαν τῆς πατρίδος καταστροφήν. Καὶ τὸ ἔκτον (τῆς συλλ. τοῦ Bergk) ἀπόσπασμα τοῦ Ἀλκαίου μαρτυρεῖ ὅτι ἐκεῖθεν ἐλήφθη, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν γενικὴν ἔννοιαν, ἡ χαριεστάτη ἐνάτη ᾠδὴ τοῦ α΄ βιβλίου, παράβαλλε δ' ἀκόμη καὶ τὴν καλλίστην χοριαμβικὴν ᾠδὴν 1,18 πρὸς τὸ 44 ἀπόσπασμα τοῦ Ἀλκαίου, ὅπερ ἔχει τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν (Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem κτλ. Μηθὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλῳ). Ὁ ἐπὶ τῇ ἐν Ἀκτίῳ νίκῃ ὕμνος (Ὠδ. 1,37)· Nunc est bibendum κτλ. ἐλήφθη ἐξ ὁμοίου ὕμνου τοῦ Ἀλκαίου (ἀπόσπ. 20)· Νῦν χρὴ μεθύσθην κτλ. Ἡ ἀρχὴ τῆς μεγαλοπρεποῦς ᾠδῆς (1,12) τῆς ἐξυμνούσης τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης (Quem virum aut heroa.... quem deum?) εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ β' Ὀλυμπιον. τοῦ Πινδάρου (Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, τίνα θεόν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν ;). Ἡ χαριεστάτη παραβολὴ δειλῆς κορασίδος πρὸς περίτρομον νεβρόν, ἥτις ἐν τῷ δάσει ἀπώλεσε τὴν μητέρα (Ὠδ. 1, 23: Vitas hinnuleo me similis, Chloe, quaerenti pavidam κτλ.), ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἀνακρέοντος (Ἀπόσπ. 49 Bergk: Ἀγανῶς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνόν, ὅστ' ἐν ὕλης κεροέσσης ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ διατύπωσις τῆς παρομοιώσεως τῆς Λύδης πρὸς τρίενον πῶλον παίζουσαν καὶ σκιρτῶσαν ἀνὰ τὰ ἀναπεπταμένα πεδία (Ὠδ. 3, 11. 9) ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἀνακρέοντος (Ἀπόσπ. 75: Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις· Πρβλ. Θέογν. 257 καὶ Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 1308). Ἀνακρεόντειος εἶναι καὶ ἡ ἔννοια, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς δραματικῆς σκηνῆς ἐν Ὠδ. 1, 27, ἔνθα ἡ θορυβώδης ἔρις τῶν συμποτῶν κατευνάζεται ὑπὸ τοῦ εἰσερχομένου ποιητοῦ. Ὅταν ὁ Ὁράτιος (Ὠδ. 2,18) ἀπαριθμῇ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά, ὧν στερεῖται, καὶ θέτει ἀπέναντι αὐτῶν ὡς ἀντιστάθμισμα τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικά του πλεονεκτήματα καὶ τὸ μικρόν του

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτῆμα, ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁμοίαν ἀντίθεσιν παρὰ τῷ Βακχυλίδι (Ἀπόσπ. 28). Ἐν Ὠδ. 1, 3 ἀποχαιρετίζει ὁ ποιητὴς τὸν Βιργίλιον ἀπερχόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς δὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ποιήματος ἐκείνου ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς δύο Ἀσκληπιάδειοι στίχοι τοῦ Καλλιμάχου (Ἀπόσπ. 114 Bergk). Τὴν ὡραίαν καὶ συγκινητικὴν εἰκόνα μητρός, ἥτις διακαῶς ποθοῦσα νὰ ἐπανίδῃ τὸν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀποδημοῦντα υἱόν, δὲν δύναται νὰ ἀποστρέψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῆς παραλίας (Ὠδ. 4, 5, 14: Curvo nec faciem litore dimovet), ἔχει ὁμοίως καὶ ὁ Ὀππιανὸς (Ἁλιευτ. 4, 335 ἑξῆς. Καί μιν πόδες οὐκ ἔτ' ὀπίσσω ἰεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ πόντον ὀπωπάς). Βεβαίως δ' ὁ Ὀππιανός, ὅστις ἔζη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου θὰ παρέλαβε τὴν εἰκόνα παρ ἄλλου παλαιοτέρου, ἴσως Ἀλεξανδρινοῦ, πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ οὗτος ἄλλου παλαιοτέρου τὸ παράδειγμα ἠκολούθησε.

Πολλὰ δὲ πάλιν παρέλαβεν ὁ Ὁράτιος ἀπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀδεσπότου ποιητικοῦ καὶ ῥητορικοῦ θησαυροῦ. Λέγει λ. χ. ἐν Ὠδ. 2, 20, 13 ἑξ. ὅτι γενόμενος πτηνὸν καλλικέλαδον θὰ πετασθῇ ὠκύτερος τοῦ Ἰκάρου ὑπεράνω τοῦ στενάζοντος Βοσπόρου καὶ τῶν Γαιτουλικῶν Σύρτεων καὶ τῆς χώρας τῶν Ὑπερβορείων, καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ ἔθνη, εἰς ἃ θὰ γίνωσιν γνωστὰ τὰ ᾄσματά του. Ἡ ποιητικὴ αὕτη ἰδέα εἶναι τόσον κοινή, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι ὁ ἡμέτερος ποιητὴς παρέλαβεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος (Ἀποσπ. 118), ὅστις μάλιστα μυθολογικὰ ἔθνη κατέλεξεν, ὥστε οἱ γραμματισταὶ ἐζήτουν νὰ εὕρωσι, ποῦ γῆς εὑρίσκοντο ἐκεῖνα τὰ ἔθνη. Κοινὸς ὡσαύτως ποιητικὸς τόπος εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ θυσία τοῦ πένητος ἡ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ πρὸς τοὺς θεοὺς προσφερομένη δὲν εἶναι πρὸς αὐτοὺς ὀλιγώτερον ἀρεστὴ ἢ τὰ μεγάλα δῶρα τῶν πλουσίων (Ὠδ. 3, 23), μάταιον δὲ πάντως θὰ ἦτο ἄν τις προσεπάθει νὰ ἀνεύρῃ, τίνος Ἕλληνος ποιητοῦ χωρίον ἀπεμιμήθη ὁ Ὁράτιος ἐκφράζων ταύτην τὴν ἔννοιαν, ἂν καὶ γνωστὸν εἶναι, ὅτι ὁ Εὐριπίδης εἶπεν (ἐν Δανάης ἀποσπ. 329)· « ἐγὼ δὲ πολλάκις σοφωτέρους πένητας ἄνδρας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰσορῶ τῶν πλουσίων καὶ θεοῖσι μικρὰ χειρὶ θύοντας τέλη τῶν βουθυτούντων ὄντας εὐσεβεστέρους». Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς ἐξῆς ἐννοίας, ἣν ἔχει ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδ. 4, 7, 17, «τίς οἶδεν, ἂν οἱ θεοὶ προσθέσωσιν εἰς τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ τὴν αὔριον». Εἶπε βεβαίως καὶ ὁ Εὐριπίδης (ἐν Ἀλκήστ. 783)· «Οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται», ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἀπεμιμήθη τὸν Εὐριπίδην ὁ Ὁράτιος; Καὶ πόσοι ἄλλοι ποιηταὶ δὲν ἐπανέλαβον τὴν αὐτὴν ἔννοιαν; Συνήθεια ὑπῆρχε παρὰ τοῖς παλαιοῖς οἱ ἀπόμαχοι νὰ ἀφιερώνωσιν εἰς τοὺς θεοὺς τὰ ὅπλα των μετά τινων ἀναθηματικῶν στίχων, ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ ὁπωσδήποτε ἀφίνοντες ἓν ἔργον ἢ μίαν τοῦ βίου κατάστασιν, τὰ ὄργανα ἢ τὰ σύμβολα ἐκείνου τοῦ ἔργου ἢ ἐκείνης τῆς καταστάσεως. Ὁλόκληρον βιβλίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας ἔχομεν περιλαμβάνον τοιαῦτα ἀναθηματικὰ ἐπιγράμματα. Ταύτην τὴν συνήθειαν ἀκολουθῶν καὶ ὁ Ὁράτιος λέγει μετὰ χάριτος ἐν ᾠδ. 3, 26 ὅτι ἀπόμαχος ὢν τοῦ ἔρωτος θὰ ἀφιερώσῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης τὴν λύραν καὶ τῶν ἐρωτικῶν ἀγώνων του τὰ ὅπλα. Καὶ ἐν ᾠδ. 4, 10 λέγει πρὸς τὸν σκληρὸν παῖδα Λιγουρῖνον ὅτι ταχέως ὁ χρόνος παρέρχεται καὶ θὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν νῦν ὑπεροψίαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀνευρίσκομεν ὡσαύτως ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (βιβλ. ΙΒ'). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τῆς ἀπαχθείσης Εὐρώπης τοὺς θρήνους (Ὠδ. 3, 27, 25 ἑξ.) ἤντλησεν ἐξ ἑλληνικῆς πηγῆς ὁ Ὁράτιος, διότι γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀγαπητὸν θέμα ὄχι μόνον τῶν παλαιοτέρων καθὼς καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐποποιῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ προσδιορίσωμεν ποῖον ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων ἑλληνικῶν πρωτοτύπων ἔσχεν ὡς παράδειγμα ὁ Ῥωμαῖος ποιητής. Ἔχομεν ὁλόκληρον σειρὰν ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων (Ἀνθολ. Χ. 1—3, 5, 14—16), ἐν οἷς περιγράφεται ἡ ἐπέλευσις τοῦ ἔαρος καὶ παροτρύνονται οἱ ναυτικοὶ νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. Τοῦτο δὲ τὸ θέμα, οὗ τινος κατὰ ποικίλους τρόπους γίνεται ἡ πραγματεία,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολλάκις μετεχειρίσθη καὶ ὁ Ὁράτιος καλῶν τοὺς φίλους εἰς συμπόσιον καὶ εἰς ἀπόλαυσιν (Ὠδ. 1, 4 καὶ 4, 7 καὶ 4, 12), πολλάκις δὲ πάλιν δικαιολογεῖ τὴν πρόσκλησιν ὑποδεικνύων τὴν βραχύτητα τοῦ βίου καὶ τὸν ἀναπόφευκτον θάνατον. Ἡ λυπηρὰ αὕτη ὑπόμνησις περιέχεται ἐν τῇ ϐ' ἐλεγείᾳ τοῦ Μιμνέρμου (Κῆρες δὲ παρεστήκασι μέλαιναι, ἡ μὲν ἔχουσα τέλος γήραος ἀργαλέου, ἡ δ' ἑτέρη θανάτοιο· μίνυνθα δὲ γίγνεται ἥβης καρπός, ὅσον τ' ἐπὶ γῆν κίδναται ἥλιος), συχνότατα δὲ ἐπαναλαμϐάνεται καὶ ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι τῆς Ἀνθολογίας (XI, 19, 23, 28, 62). Λέγει περὶ τῶν ποιητῶν ὁ Πλάτων (ἐν Ἴωνι 534 Β) τὰ ἑξῆς· «Λέγουσι γὰρ δήπουθεν πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιρρύτων ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥςπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι. Καὶ ἀληθῆ λέγουσι· κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητής ἐστι καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν, καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ ἔκφρων καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ». Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδ. 4, 2, 27 ἑξ. καὶ τὴν ἀναφέρει μάλιστα εἰς ἑαυτόν. «Κατὰ τὸν τρόπον, λέγει, καὶ τὴν συνήθειαν τῆς φιλοπόνου μελίσσης τοῦ ὄρους Ματίνου, ἥτις δρέπει μετὰ κόπου τὸ εὐῶδες θύμον ἀνὰ τὰ δάση καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμίων, ἄτινα ποτίζουσι τὰ Τίϐουρα, πλάττω καὶ ἐγὼ τὰ ταπεινά μου ποιήματα». Ἀλλ' ἡ σύμπτωσις ὅμως αὕτη τοῦ νὰ μεταχειρίζηται καὶ ὁ Ὁράτιος ὡραίας ποιητικὰς εἰκόνας, ὧν ἔκαμον χρῆσιν καὶ ἄλλοι ποιηταί, δὲν δίδει βεϐαίως εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τοῦ Ὁρατίου τὰ ποιήματα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πάγκαλον ψηφοθέτημα πολλαχόθεν καὶ ποικιλοτρόπως συλλεχθὲν καὶ τεχνηέντως διαταχθέν. Μεταχειρίζεται ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδ. 4, 2, 25 καὶ τὴν παρομοίωσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς κύκνον καὶ ὀνομάζει Διρκαῖον κύκνον τὸν Πίνδαρον, ἀλλὰ καὶ ἡ παρομοίωσις αὕτη εἶναι κοινὴ καὶ συνήθης εἰς τὴν ποίησιν τὴν ἑλληνικήν. Ὁ Ἡσίοδος ἀναγράφων τὰ ὀνόματα τῶν Μουσῶν καὶ ἀναφέρων τελευταίαν τὴν Καλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λιόπην, ἥτις προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων, ἑξακολουθεῖ (Θεογον. 80 ἑξ.) οὕτω·

Ἦ γὰρ καὶ βασιλεῦσιν ἅμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ,
ὅν τινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο
γεινόμενόν τε ἴδωσι διοτρεφέων βασιλήων·
τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χεύουσιν ἔερσην,
τοῦ δ' ἔπε' ἐκ στόματος ῥεῖ μείλιχα· οἱ δέ νυ λαοὶ
πάντες εἰς αὐτὸν ὁρῶσι, διακρίνοντα θέμιστας
ἰθείῃσι δίκῃσιν· ὁ δ' ἀσφαλέως ἀγορεύων
αἶψά τε καὶ μέγα νεῖκος ἐπισταμένως κατέπαυσε.

Τὴν ἔννοιαν ταύτην περὶ τῆς μεγάλης σημασίας, ἣν ἔχει ὅστις ὑπὸ τῶν Μουσῶν ἤθελε τιμηθῇ, ἔχει καὶ ὁ Καλλίμαχος (Ἐπιγρ. 23 Schn.), ἐπανέλαβε δὲ καὶ ὁ Ὁράτιος ἐν ἀρχῇ τῆς τρίτης ᾠδῆς τοῦ Δ΄ βιβλίου (ὃν σύ, Μελπομένη, εὐμενεῖ ὀφθαλμῷ ἅπαξ εἶδες γεννώμενον κτλ.), διὰ τοῦτο ὅμως δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐξαρτᾶται ἐξ ὡρισμένου πρωτοτύπου ὁ Ὁράτιος.

Ἐν παντὶ χρόνῳ ὑπῆρξεν ὁ ἔρως ἡ κυριωτάτη τῆς λυρικῆς ποιήσεως ὑπόθεσις, ὅθεν τοῦτο τὸ αἴσθημα κατέχει πολλὴν τόπον καὶ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Ὁρατίου, ἂν καὶ δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι κατεῖχε πραγματικῶς καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ποιητοῦ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλὰς γυναῖκας ἠγάπησε (Σατιρ. 2, 3, 325: mille puellarum, puerorum mille furores), ἀλλ' εἰς τὰς χιλίας ταύτας τρέλλας δὲν ἀπέδιδε πολὺ μεγάλην σημασίαν, οὐδ' εἶχε ποτὲ εἰς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν σοβαρῶς ἀφοσιωθῇ καὶ καυχᾶται μάλιστα διὰ τὴν ἀστάθειάν του (Ὠδ. 1, 6, 19: vacui sive quid urimur, non praeter solitum leves), εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι οὐδεμία πρὸς γυναῖκα σχέσις ἐπέδρασέ ποτε βαθέως ἐπὶ τῆς τύχης του οὐδ' ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Κατὰ τὴν νεότητά του ὑπῆρξεν ἀρεστὸς εἰς τὴν ἄλλως λίαν ἀπαιτητικὴν Κινάραν, ἥτις πρὸς αὐτὸν δωρεὰν ἐπεδαψίλευε τὴν εὔνοιάν της. Ἡ Κινάρα ἀπέθανε νέα, ὁ δὲ Ὁράτιος γινώσκομεν μὲν ὅτι ἐτήρησε πάντοτε προσφιλῆ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἀνάμνησίν της (Ὠδ. 4, 1, 4 καὶ 4, 13, 21. Ἐπιστ. 1, 14, 33), ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν ποίημά του ἔχομεν χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν εἶχε σχέσεις πρὸς αὐτήν. Ἐν τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ ᾠδῇ τοῦ Α΄ βιβλίου ἔχει μίαν παλινῳδίαν τῆς νεανικῆς του ἡλικίας. Γράφει δηλαδὴ πρός τινα «κόρην ὡραιοτέραν τῆς ὡραίας μητρός της» ἀνακαλῶν τοὺς ὑβριστικοὺς ἰάμβους, οὓς εἶχε γράψῃ κατ' αὐτῆς καὶ προτείνων εἰς τὴν κόρην νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον, εἴτε καίουσα εἴτε ῥίπτουσα αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀργή, λέγει, ἥτις εἶναι φοβερὸν πάθος καὶ ταράσσει τὸν νοῦν πλειότερον ἢ ὅσον οὐδὲν ἄλλο πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν παρέσυρε. Νῦν ζητεῖ συγγνώμην πλήρης μετανοίας καὶ ἀνανέωσιν τῆς παλαιᾶς φιλίας. Ἐπειδὴ τὸ ὑβριστικὸν ἐκεῖνο ποίημα ἐξηφανίσθη ἀναντιρρήτως, ὅπως ἡ παλινῳδία μαρτυρεῖ, δὲν εἶναι βεβαίως εὔκολον νὰ τὸ ἀνεύρωμεν νῦν μεταξὺ τῶν σωζομένων ἰάμβων ἤτοι τῶν Ἐπῳδῶν, ὥστε καὶ πᾶσα ἔρευνα πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς γυναικός, εἰς ἣν ἀνεφέρετο, ἀποβαίνει ματαία. Πάντων δὲ ἐκείνων τῶν παίδων καὶ πασῶν τῶν κορασίδων, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναφέρει ἐν τοῖς ποιήμασιν ὁ Ὁράτιος (καὶ εἶναι ὀνόματα ἑλληνικὰ) καὶ τοὺς ὁποίους ἐξυμνεῖ, οὐδένα εὑρίσκομεν ἀκριβῆ χαρακτηρισμόν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν τοὐλάχιστον κατὰ προσέγγισιν, τίνα πραγματικῶς ἦσαν ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα. Μόλις εἰς αὐτὰ ἀναφέρονται ἀμυδρά τινα καὶ οἱονεὶ κατὰ συνθήκην γνωρίσματα. Οὕτω λ. χ. περί τινος ξανθῆς Πύρρας λέγει (Ὠδ. 1, 5), ὅτι ἀρέσκει ἕνεκα τῆς ἁπλότητος αὐτῆς, περὶ τῆς φαιδρᾶς καὶ χαριέσσης Γλυκέρας ὅτι λάμπει πλειότερον τοῦ Παρίου μαρμάρου (Ὠδ. 1, 19), περὶ τῆς Χλωρίδος, ὅτι ἀκτινοβολοῦσιν οἱ λευκοί της ὦμοι ὅπως ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἀκτινοβολεῖ ἡ σελήνη (Ὠδ. 2, 5, 18), περὶ τῆς Μυρτάλης ὅτι εἶναι ὁρμητικωτέρα τῶν κυμάτων τοῦ Ἀδρία (Ὠδ. 1, 33, 13), περὶ τῆς Λαλάγης ὅτι μετὰ γλυκύτητος γελᾷ καὶ μετὰ γλυκύτητος διαλέγεται (Ὠδ. 1, 22). Δὲν ὑπάρχει ὅμως τοῦ Ὁρατίου ποίημα, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ διαφαίνηται τὸ φλογερὸν ἐκεῖνο ἐρωτικὸν πάθος, ὅπερ κατέχει ὑπὸ τὸ κράτος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ καὶ ἐξουσιάζει ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Ὁράτιος διατηρεῖ πάντοτε οἱονεὶ ὑπέροχον θέσιν ἀπέναντι τῶν γυναικῶν καὶ διασώζει ἀλώβητον τῆς ψυχῆς τὴν ἀταραξίαν, τὰ δὲ ἐρωτικά του παθήματα πραγματεύεται μετά τινος εἰρωνείας, μετὰ σκωμμάτων, μετὰ χλευασμοῦ, ἢ καὶ μετὰ ψυχρᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων ὑποταγῆς. Τὴν σκληρὰν Χλόην, ἥτις τὸν ἀποφεύγει ὡς περίφοβος δορκάς, εἰρωνικώτατα καθησυχάζει, διαβεβαιῶν αὐτὴν ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὸν φοβῆται διότι οὔτε τίγρις εἶναι οὔτε λέων (Ὠδ. 1, 23). Ἡ Λαλάγη δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸν ἔρωτά του, ὁ δὲ ποιητὴς μετὰ πολλῆς ἀταραξίας παρηγορεῖ ἑαυτόν. Εἶναι, λέγει, ἀκόμη μικρά, εἶναι μοσχάριον, τὸ ὁποῖον παίζει ἀνὰ τὰς χλοερὰς βοσκάς, ἄωρος σταφυλή. Θὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγον ὁ καιρός, καθ' ὃν μόνη της θὰ σὲ ἐπιζητῇ ἡ Λαλάγη (Ὠδ. 2, 5). Ἀλλαχοῦ πάλιν εἰρωνικῶς ὡςαύτως ἐρωτᾷ τὴν Πύρραν, ποῖος τάχα εἶναι ὁ κομψὸς καὶ μυροβόλος νεανίας, ὅστις ἐν ὁροσερῷ ἄντρῳ τὴν ἔχει εἰς τὰς ἀγκάλας του, χάριν τίνος ἀνασηκώνει μετὰ χαριέσσης ἀφελείας τὴν ξανθήν της κόμην. Γινώσκων δὲ ὁ πεπειραμένος ποιητὴς τῆς γυναικὸς τὴν ἀστάθειαν, λυπεῖται καὶ συμπαθεῖ τὸν ἄγνωστον ἀντεραστήν, ὅστις ἄπειρος ὢν θὰ πιστεύῃ βεβαίως εἰς τοὺς ὅρκους τῆς Πύρρας, ὅρκους αἰωνίας πίστεως. Ποσάκις θὰ κλαύσῃ ὁ ταλαίπωρος ὅταν ἀποδειχθῶσι ψευδεῖς οἱ ὅρκοι καὶ πόσας δὲν θὰ ὑποστῇ τρικυμίας! Ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐσώθη ἀπὸ τῶν τοιούτων κινδύνων, ὅπως ἀποδεικνύει ὁ τοῖχος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτήσας ἀφιέρωσε πρὸς τὸν θεὸν τῆς θαλάσσης τὴν ἀναθηματικὴν εἰκόνα τοῦ ναυαγίου του καὶ τὰ ὑπὸ τῶν κυμάτων κάθυγρα ἐνδύματά του (Ὠδ. 1, 5). Ἡ δεκάτη ᾠδὴ τοῦ Γ' βιβλίου εἶναι ᾄσμα παρακλαυσίθυρον πρὸς τὴν Λύκην, γυναῖκα ἔγγαμον. Εἶναι νὺξ χειμερινὴ καὶ θυελλώδης. Καὶ βάρβαρος ἐὰν ἦσο, λέγει ὁ ποιητής, καὶ τοῦ Τανάϊδος τὸ ὕδωρ ἐν τῇ Σκυθίᾳ ἐὰν ἔπινες, δὲν θὰ ἦσο τόσον ἄσπλαγχνος, ὥστε νὰ μὲ ἀφίνῃς ἐξηπλωμένον ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας σου νὰ μὲ παγώνῃ ὁ βορρᾶς. Ἔπειτα μετὰ πολλῆς ἐλαφρότητος τὴν συμβουλεύει νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀφήσῃ κατὰ μέρος ἀντίστασιν, ἣν ἡ Ἀφροδίτη καταδικάζει. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκ πατρὸς Τυρρηνοῦ νὰ ἐγεννήθη αὐτὴ νέα Πηνελόπη. Ἐν ᾠδ. 3, 26 ἀφιερώνει ὡς ἀπόμαχος πλέον τῆς Κύπριδος τὰ πολεμικά του σκεύη, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν, χαριέστατα ὅμως ἱκετεύει τὴν θεὰν νὰ πλήξῃ ἄπαξ ἔτι διὰ τῆς μάστιγος αὐτῆς τὴν ὑπεροπτικὴν Χλόην. Πρὸς τὴν πολυζήτητον Βαρίνην ἐκφράζει πᾶσαν τὴν δυσπιστίαν του (Ὠδ. 2, 8). Δὲν πιστεύει εἰς τοὺς ὅρκους της. Ἂν ἤθελές ποτε ὑποστῆ, λέγει, οἱανδήποτε ποινὴν ἕνεκα τῶν ἐπιορκιῶν σου, Βαρίνη, ἂν ἐν σοῦ μόνον ὀδόντιον ἤθελε κατασταθῆ ἐξ αἰτίας των ὀλιγώτερον λευκόν, ἓν σοῦ ὀνύχιον ὀλιγώτερον εὔμορφον, θὰ σὲ ἐπίστευον. Ἀλλὰ τώρα γελῶσι διὰ τὰς ψευδορκίας σου, ἡ Ἀφροδίτη, αἱ Νύμφαι καὶ ὁ Ἔρως. Σὺ δὲ ὄχι μόνον οὐδὲν κακὸν πάσχεις, ἀλλὰ γίνεται μάλιστα ὁσημέραι μεγαλήτερον τὸ πλῆθος τῶν θαυμαστῶν σου καὶ ἐπιτείνεται τῆς καλλονῆς σου ἡ ἰσχύς. Ὁ ποιητὴς λοιπὸν καὶ ψέγει ἐπὶ τὸ λεπτότερον, ἀλλὰ καὶ κολακεύει τὴν Βαρίνην. Πράττει δὲ τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἵνα μὴ δείξῃ δυσαρέσκειαν ἐπὶ τῇ ἀποπομπῇ, ἣν ἴσως ὑποκρύπτει ἡ ᾠδὴ αὕτη. Πόσον διαφέρουσιν αἱ ἐκφράσεις αἱ ἐρωτικαὶ τοῦ Ὁρατίου ἀπὸ τῶν βαθυτάτων ἐκείνων καὶ θερμοτάτων κραυγῶν τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους, τὰς ὁποίας ἀκούομεν ἀναγινώσκοντες τὰ ποιήματα τοῦ Κατούλλου!

Θερμοτέρα εἶναι ὅπωσδήποτε ἡ περιγραφὴ τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ πρὸς τὴν Λυδίαν ᾠδῇ (1,13). Τὴν πρὸς τὸν καλὸν Τήλεφον ζηλοτυπίαν του ἐκφράζει ἐναργῶς ὁ Ὁράτιος· «Ὅταν τὸν ἐπαινῇς, λέγει, τὸν ῥοδοτράχηλον, τὸν κηροειδεῖς ἔχοντα τοὺς βραχίονας Τήλεφον, ἀλλοίμονόν μου! ἡ χολὴ ἐξοιδάνει τὸ ἧπάρ μου, ταράσσεται ἡ ψυχή μου καὶ ὠχραίνεται τοῦ προσώπου μου ἡ ὄψις. Τὰ δάκρυα ἀσυνειδήτως καταλείβονται διὰ τῶν παρειῶν μου καὶ ἐλέγχουσι τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον βαθύτατα μὲ κατακαίει. Ναί, καίομαι ὁσάκις διακρίνω ἐπὶ τῶν λευκῶν σου ὤμων κτλ.». Ἡ περιγραφὴ τῶν σωματικῶν πόνων τῶν ἐκδηλούντων τὸ ψυχικὸν πάθημα εἶναι ἀπόδειξις ὅτι τῷ ὄντι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔπασχεν ὁ Ὁράτιος, ὅστις ἅπαξ τοὐλάχιστον κατὰ τὸν βίον του κατελήφθη ὑπὸ ἀληθινοῦ ἔρωτος. Ἀπὸ τοῦ στίχου 17 ἑξ. μακαρίζει ἐκείνους, οὓς συνδέει αἰωνία ἀγάπη.

Ἀλλ' ὁ κυριώτατος τῆς ἐρωτικῆς τοῦ Ὁρατίου ποιήσεως μαργαρίτης εἶναι ὁ πρὸς τὴν Λυδίαν διάλογος (3, 9), ὅστις εἶναι ἀληθὲς ἀριστούργημα ἐναρμονίου κατασκευάσματος καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ῥυθμούς, ἄψογον δὲ καλλιτέχνημα ὡς πρὸς τὴν τῶν μελῶν συναρμογὴν καὶ οἰκονομίαν. Εἶναι οἱονεὶ μικρὸν δραμάτιον αὕτη ἡ ᾠδὴ καὶ διεξάγεται δι' ἓξ τετραστίχων στροφῶν, ὧν τρεῖς μὲν λέγει ὁ ποιητὴς καὶ τρεῖς ἡ Λυδία, ἀλλ' ὁ ποιητὴς καὶ ἡ Λυδία λαμβάνουσιν ἐναλλὰξ καὶ διὰ μιᾶς ἑκάστοτε στροφῆς τὸν λόγον οὕτως, ὥστε ἀποτελεῖται ἓν εἶδος διῳδίας. Αἱ δὲ ἓξ αὗται στροφαὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τρεῖς πράξεις, εἰς ἃς τὸ δραμάτιον διαιρεῖται· ἀνὰ δύο δηλαδὴ στροφαὶ ἀπαρτίζουσι μίαν πρᾶξιν· « Ἐν ὅσῳ μὲ ἠγάπας, ἐν ὅσῳ οὐδεὶς νεανίας προτιμώμενος περιέβαλλε διὰ τῶν βραχιόνων του τὸν λευκόν σου τράχηλον, ἤμην εὐδαιμονέστερος τοῦ μεγάλου βασιλέως. — Ἐν ὅσῳ οὐδεμία ἄλλη γυνὴ ἐθέρμαινε τὸ στῆθός σου πλειότερον ἐμοῦ, καὶ δὲν προετίμας τῆς Λυδίας τὴν Χλόην, ἤμην ὑπερήφανος καὶ ἐθεώρουν ἐμαυτὴν περιφανεστέραν τῆς παλαιᾶς Ἰλίας. — Νῦν τὴν Χλόην ἀγαπῶ τὴν ἔχουσαν τὴν λιγυρὰν φωνήν, τὴν θαυμασίως κιθαρίζουσαν. Ὑπὲρ αὐτῆς δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ ἀποθάνω, ἂν διὰ ταύτης τῆς θυσίας ἠδυνάμην νὰ παρατείνω τὸν βίον της. — Καὶ ἐγὼ θερμῶς ἀγαπῶ τὸν Κάλαϊν τὸν υἱὸν τοῦ Ὀρνύτου, ὁ ὁποῖος μὲ ἀντ-αγαπᾷ. Ὑπὲρ αὐτοῦ δὶς θὰ ἔδιδον τὴν ζωήν μου, ἐὰν ἡ εἱμαρμένη ἐφείδετο τῶν ἡμερῶν του. — Ἀλλ' ἐὰν ἐπανήρχετο ὁ παλαιός μας ἔρως καὶ συνέδεεν ἡμᾶς καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν χάλκινον ζυγόν του ; Ἐὰν ἐξέβαλλον τὴν Χλόην καὶ ἤνοιγον πάλιν πρὸς τὴν Λυδίαν τὴν θύραν μου ; — Εἶναι ἀστέρος ὡραιότερος ὁ Κάλαϊς, σὺ δὲ εἶσαι ἐλαφρότερος τοῦ φελλοῦ καὶ μᾶλλον εὐερέθιστος τῶν κυμάτων τοῦ Ἀδρία, καὶ ὅμως μετὰ σοῦ ποθῶ νὰ ζήσω, μετὰ σοῦ νὰ ἀποθάνω ! »

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Χάριν ἐφημέρου τέρψεως προσκαλεῖ ἐνίοτε διαφόρους γυναῖκας εἰς συμπόσια ὁ ποιητής, αἱ δὲ προσκλήσεις αὗται δὲν γίνονται ἄνευ εὐφυολογιῶν καὶ πειρασμάτων. Τοιοῦτον προσκλητήριον εἶναι ἡ 17 ᾠδὴ τοῦ Α΄ βιβλίου. Προσκαλεῖ δὲ εἰς τὴν ἔπαυλίν του τὴν Τυνδαρίδα, ἥτις ἦτο καὶ ποιήτρια καὶ ἔγραφε ποιήματα κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀνακρέοντος. Ἐπαινεῖ δὲ ἐν τῇ ᾠδῇ ταύτῃ ὁ Ὁράτιος τὴν Σαβινικήν του ἔπαυλιν καὶ ἀνυμνεῖ τὸν ἐν αὐτῇ εἰρηνικὸν καὶ εἰδυλλιακὸν βίον. Εἶναι ἀληθὲς τῶν ποιητῶν ἄσυλον. Θὰ πίνῃς, λέγει, ἐδῶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων χωρὶς νὰ φοβῆσαι, μήπως μεθυσθέντες ἐρίσωσι πρὸς ἀλλήλους ὁ Ἄρης καὶ ὁ Διόνυσος ἢ μήπως σοὶ ἐπιβάλῃ καὶ πάλιν τὰς αὐθάδεις του χεῖρας ὁ Κῦρος. Ἐν τέλει τῆς πανηγυρικῆς ᾠδῆς 3, 14, ἐν ᾗ ἐξυμνεῖται ἡ ἐκ τῆς Ἱσπανίας ἐπάνοδος τοῦ Αὐγούστου μετὰ τὴν ἐκεῖ νίκην του (κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 730 ἀ. Χ.), λέγει πρὸς τὸν δοῦλόν του ὁ ποιητής· «Ἄγε, παῖ, ζήτει μύρον καὶ στεφάνους καὶ κάδον οἴνου, ὅστις νὰ ἐνθυμῆται τὴν ἐποχὴν τοῦ Μαρσικοῦ πολέμου, ἐὰν ἀφῆκέ τινα κάδον σῶον ὁ Σπάρτακος (ὁ μετὰ τὸν Μαρσικὸν πόλεμος δηώσας τὴν Ἰταλίαν), εἰπὲ δὲ καὶ εἰς τὴν ἀοιδὸν Νέαιραν νὰ ἀναδέσῃ ταχέως τὴν μεμυρωμένην κόμην της καὶ νὰ ἔλθῃ. Ἐὰν σ' ἐμποδίζῃ νὰ εἰσέλθῃς ὁ μισητὸς θυρωρός της, ἄφες την καὶ ἐπίστρεψον. Ἤρχισαν νὰ λευκαίνωνται αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου καὶ ἡ ψυχή μου καταπραϋνθεῖσα ὑπὸ τῆς ἡλικίας δὲν εἶναι πλέον πρόθυμος πρὸς ἔριδας. Δὲν θὰ ὑπέμενον τὴν ἄρνησιν τῆς Νεαίρας ἄλλοτε, ὅτε ἔβραζεν ὑπὸ τῆς νεότητος τὸ αἷμά μου, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπατείας τοῦ Πλάγκου». Διὰ τῆς ἑνδεκάτης ᾠδῆς τοῦ Δ΄ βιβλίου προσκαλεῖ τὴν Φυλλίδα (τὴν τελευταίαν ἐρωμένην του) νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, ἵνα ὁμοῦ συνεορτάσωσι τὰ γενέθλια τοῦ Μαικήνα. Ἄφροντις καὶ φαιδρὰ λέγει πρὸς αὐτὴν ὅτι πρέπει νὰ ἑορτάσῃ καὶ νὰ χαρῇ· «τὸν νέον Τήλεφον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχεις τὸν νοῦν σου, κρατεῖ διὰ τῶν θελγήτρων δέσμιον κόρη πλουσία, λάβε δὲ ὡς παράδειγμα τὸν Φαέθοντα καὶ μὴ τρέφε ἀπραγματοποιήτους ἐλπίδας, σὲ διδάσκει δὲ καὶ ὁ πτερωτὸς Πήγασος ὁ ἀνατρέψας τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θνητὸν Βελλεροφόντην, ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιδιώκῃς τὰ ἐφικτὰ καὶ νὰ μὴ ἐπεκτείνῃς πέρα τοῦ δυνατοῦ τοὺς πόθους σου. Καὶ τώρα πλέον, τέλος τῶν ἐρώτων μου, διότι οὐδεμίαν πλέον εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ἀγαπήσω, ἐκμάνθανε μελῳδίας, τὰς ὁποίας θὰ ἀποδώσῃς διὰ τῆς ἐρασμίας φωνῆς σου. Πραύνονται διὰ τοῦ ᾄσματος αἱ μαῦραι φροντίδες».

Ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Λυδίαν (Ὠδ. 1, 25), ἥτις τὸν κατεφρόνει, ἀναλαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς του τὴν Ἀρχιλόχειον μάστιγα τῶν Ἐπῳδῶν, καὶ ἐκφράζει τὴν χαράν του διότι τὴν ἐτιμώρησεν ἡ Νέμεσις· «Τὸ κλειστόν σου παράθυρον τὸ σέβεται νῦν πλειότερον ἡ αὐθάδης νεότης, ἥτις δὲν διακόπτει πλέον τὸν ὕπνον σου ῥίπτουσα λίθους πρὸς τὴν θύραν. Ἡ θύρα συνεφιλιώθη πλέον πρὸς τὸν οὐδόν, ἐν ᾧ ἄλλοτε ἦτο σχεδὸν πάντοτε ἀνοικτή... Γηράσκεις καὶ θὰ κλαίῃς καὶ σὺ διὰ τὰς ὑπεροπτικὰς καταφρονήσεις τῶν πάλαι θαυμαστῶν σου». Ὁμοία εἶναι ἡ χαρά του καὶ διὰ τῆς Λύκης τὰ παθήματα (Ὠδ. 4, 13)· «Ἐπήκουσαν, ὦ Λύκη, οἱ θεοὶ τῶν εὐχῶν μου, οἱ θεοὶ ἐπήκουσαν, ὦ Λύκη. Γίνεσαι γραῖα, καὶ ὅμως θέλεις ἀκόμη νὰ φαίνησαι εὔμορφος καὶ χαριεντίζεσαι καὶ πίνεις μετ' ἀναιδείας. Ἀφ' οὗ δὲ πίῃς, ᾄδεις διὰ τρομώδους φωνῆς ἐρωτικὰ ᾄσματα, ἅτινα εἰς οὐδένα πλέον κάμνουσιν ἐντύπωσιν. Ὁ ἔρως ἐννυχεύει τώρα ἐν ταῖς μαλακαῖς παρειαῖς τῆς Χίας ἥτις εἶναι ἀκμαία καὶ γινώσκει θαυμασίως νὰ ψάλλῃ. Ὁ ἀγέρωχος θεὸς ἀντιπαρέρχεται τὰ ἀπεξηραμμένα δένδρα καὶ ἀπομακρύνεται καὶ ἀπὸ σοῦ, τῆς ὁποίας εἶναι σαπροὶ οἱ ὀδόντες, πλῆρες ῥυτίδων τὸ μέτωπον, καὶ λευκῶν τριχῶν ἀνάπλεως ἡ κεφαλή. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν νεότητα οὔτε τῆς Κῶ αἱ πορφύραι οὔτε τῶν πολυτίμων λίθων ἡ λάμψις. Τὰ ἔτη σου τὰ ἀνήρπασεν ὁ Χρόνος, ὁ ταχύπτερος θεός, καὶ τὰ ἀνέγραψε πλέον εἰς τὰς δέλτους αὐτοῦ. Τί ἔγινε, Λύκη, ἡ ὡραιότης σου, ἡ χάρις σου, ἡ δροσερότης σου; Τί ἀπέμεινε πλέον ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης Λύκης, ἥτις ἐνέπνεεν ἔρωτα, ἥτις μὲ εἶχε καταντήσῃ ἐκτὸς ἐμαυτοῦ, ἥτις ἦτο εὐτυχὴς διότι ἐν τῇ καρδίᾳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μου διεδέχθη τὴν Κινάραν, καὶ διότι ἤκουε φημιζομένας τὰς χάριτας αὐτῆς καὶ τὰ θέλγητρα; Ἀλλ' ἡ μοῖρα τῆς μὲν Κινάρας βραχείας ἐπέκλωσε τὰς ἡμέρας, ἠθέλησε δὲ νὰ μακρομερεύσῃ τὴν Λύκην καὶ νὰ δώσῃ πρὸς αὐτὴν ἴσην ἡλικίαν πρὸς τὴν ζωὴν τῆς γηραιᾶς κορώνης, ὥστε νὰ βλέπωσιν οἱ νέοι ὄχι ἄνευ πολλοῦ γέλωτος τὴν παλαιάν της καλλονὴν διαλυθεῖσαν εἰς τέφραν».

Περίεργος εἶναι ἡ εἰκοστὴ ἑβδόμη ᾠδὴ τοῦ Α' βιβλίου, ἐν ᾗ ὁ Ὁράτιος ἐκδικούμενος στιγματίζει μίαν γυναῖκα τῆς αὐτῆς τάξεως ὅπως αἱ ἀνωτέρω, ἑταίραν δηλαδή, ἧς ὅμως δὲν ἀναγράφει τὸ ὄνομα. Τὸ ποίημα ἔχει χαρακτῆρα Ἀνακρεόντειον καὶ διεξάγεται δραματικῶς. Ὁ ποιητὴς εἰσέρχεται εἰς ἓν νυκτερινὸν συμπόσιον φίλων, ἔνθα πολὺς ἐπικρατεῖ θόρυβος καὶ πολλὴ ἀταξία. Οἱ συμπόται εἶχον ἔλθῃ εἰς χεῖρας, ἤδη ἐξεσφενδονίζοντο τὰ κύπελλα καὶ ἀπήστραπτον μάχαιραι· τὸ αἷμα εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ ῥέῃ. Ὁ ποιητὴς δι' αὐστηρῶν λόγων ζητεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν, ἵνα δὲ ἐπανέλθῃ καὶ ἡ φιλικὴ διάλεξις εἰς ὁμαλὴν πλέον ὁδόν, παρακαλεῖ ἕνα τῶν παρόντων νὰ εἴπῃ τὸ ὄνομα τῆς ἐρωμένης του. Ὁ νέος διστάζει. Ὁ Ὁράτιος τὸν ἐπιθαρρύνει λέγων ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρέδωκε τὴν καρδίαν του εἰς ἀναξίαν γυναῖκα. Ἀλλ' ὅτε πλέον πεισθεὶς ἐκεῖνος ψιθυρίζει εἰς τὸ ὠτίον τοῦ ποιητοῦ τὸ ὄνομα τῆς γυναικός, ἣν ἠγάπα, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν μανθάνει ὁ ἀναγνώστης, καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης ὁ Ὁράτιος. Ἄχ! ταλαίπωρε, ἀνακράζει, διὰ τοιαύτην Χάρυβδιν ἐβασανίζεσο, ἄξιος ὢν καλλιτέρου ἔρωτος! Τίς τώρα πλέον μάγισσα ἢ τίς Θεσσαλὸς μάγος ἢ τίς θεὸς θὰ σὲ λυτρώσῃ; Μόλις ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς τριμόρφου ἐκείνης χιμαίρας θὰ ἠδύνατο ὁ Πήγασος νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ. Ἵσταται λοιπὸν οἱονεὶ μακρόθεν ὡς ψυχρὸς θεατὴς ὁ Ὁράτιος καὶ ἀπαθῶς ἐκφράζει τὰ παρατηρήματά του. Πρὸς τὸν Πύρρον, ἐπιζητοῦντα τὴν σχέσιν ὡραίου παιδὸς μετὰ κινδύνων καὶ ἀγώνων ὑποδεικνύει τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, ἣν ἔχει ὁ ἐπιζητούμενος παῖς (Ὠδ. 3,20). Πρὸς τὴν Ἀστερίαν, ἧς ὁ ἐραστής, πλούσιος ἔμπορος, ἀποδημεῖ, λέγει ὅτι πλειοτέραν ἀφορμὴν ἔχει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς πίστεως ἢ περὶ τῆς τοῦ ἀπόντος (3,7). Ὁ νεαρὸς Ξανθίας εἶχεν ὡραίαν δούλην, τῆς ὁποίας πλέκει ὁ Ὁράτιος τὸ ἐγκώμιον ἐν τῇ 4 ᾠδῇ τοῦ Β΄ βιβλίου, ἀλλ' ἵνα μὴ διὰ τοῦτο ζηλοτυπήσῃ ὁ Ξανθίας, προσθέτει· « Τοὺς βραχίονάς της καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὰς κνήμας τὰς στρογγύλας ἀνύπουλος ἐπαινῶ. Μὴ ὑπόπτευε ἄνθρωπον, οὗ ἔσπευσεν ὁ χρόνος νὰ κλείσῃ τὴν ὀγδόην τῆς ἡλικίας πενταετίαν.» Εἰλικρινῶς ἐπίσης καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας θαυμάζει τὴν καλλονὴν τῆς ὡραίας Τερεντίας, ἣν ὁ Μαικήνας ἠγάπα καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη τὴν νυμφευθῇ. Ἡ τρυφερὰ λύρα μου, λέγει ὁ ποιητὴς (Ὠδ. 2,12), ἀδυνατεῖ νὰ ψάλῃ πολέμους καὶ μάχας, μὲ κελεύει δὲ μᾶλλον ἡ Μοῦσα τὴν γλυκεῖαν δέσποιναν Λικυμνίαν (δηλαδὴ τὴν Τερεντίαν) νὰ ἀνυμνήσω, τοῦ ᾄσματός της τὴν γλυκύτητα, τὴν λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν της, καὶ τὴν πιστὴν καρδίαν της, ἥτις θαυμασίως ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἰδικήν σου ἀγάπην.

Ἦτο πλέον πεντήκοντα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὁ ποιητής, ὅτε ἡ Ἀφροδίτη ἠθέλησε καὶ πάλιν νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ὅπως ἄλλοτε τὸν Ἀνακρέοντα. Ἀλλ' ὁ Ὁράτιος ἱκετεύει τὴν θεὰν νὰ τὸν ἀφήσῃ ἥσυχον καὶ νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν νεαρὸν Παῦλον Μάξιμον, ἐὰν ἐξ ἅπαντος ἔχει ὄρεξιν νὰ πυρπολήσῃ μίαν οἱανδήποτε καρδίαν. Ὁ Παῦλος αὐτὸς (γεν. τῷ 710 ἀ. Χ. καὶ ὑπατεύσας τῷ 743) μετὰ χαρᾶς θὰ ἐδέχετο τὴν ἐπίσκεψίν της καὶ θὰ ἀντήμειβε μάλιστα τὴν εὔνοιάν της ἰδρύων μαρμάρινον τῆς θεᾶς ἄγαλμα καὶ μετὰ πάσης λαμπρότητος λατρεύων αὐτὴν (Ὠδ. 4, 1). Φαίνεται ὅτι ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅστις ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ puer centum artium, διότι εἶχε πολλὴν καὶ ποικίλην μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν, δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑποστῇ τῆς θεᾶς τῶν Ἐρώτων τὰ πλήγματα. Ἴσως λοιπὸν ποιῶν ταύτην τὴν ᾠδὴν ὁ Ὁράτιος σκοπὸν εἶχε νὰ παρορμήσῃ τὸν ἄπειρον καὶ ἀδάμαστον νεανίαν νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν Ἀφροδίτην.

Μεταξὺ τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων εἶναι καὶ ἡ 27 ᾠδὴ τοῦ Γ΄ βιβλίου, δι' ἧς ὁ ποιητὴς ἀποχαιρετίζει τὴν Γαλάτειαν, μέλλουσαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νὰ ἐπιχειρήσῃ θαλάσσιον ταξείδιον. Ποιητικώτατα ἐκτίθενται οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης κίνδυνοι καὶ σχετικῶς πρὸς αὐτοὺς γίνεται παρέκβασις, καθ' ἣν ἱστορεῖ ὁ ποιητὴς τὰ περὶ τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἀπερισκέπτως εἶχεν ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ θείου ταύρου καὶ μεταμελεῖται ἔπειτα διὰ τοῦτο ἐν Κρήτῃ, ἕως οὗ τὴν παρηγορεῖ ἡ Ἀφροδίτη ἀποκαλύπτουσα πρὸς αὐτὴν ὅτι ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Διὸς ὡς σύζυγος. Θὰ ἔλθῃ ἆρά γε (τοῦτο εἶναι τὸ νόημα τοῦ ποιητοῦ) καὶ πρὸς τὴν Γαλάτειαν ἀρωγὸς ἐν τῇ ξένῃ ἡ Ἀφροδίτη; Ἴσως ἐγίνωσκεν ὅτι εἶχε προμελετηθῇ τοιούτου εἴδους σωτηρία, ἄλλως ἡ πεποίθησις, μεθ' ἧς αἱ ὑπὲρ τῆς ἀπερχομένης ἀγαθαὶ εὐχαὶ τοῦ Ὁρατίου βασίζονται ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως αἰσίων οἰωνῶν, οὐδεμίαν θὰ εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν μῦθον τῆς Εὐρώπης. Τὸν μῦθον τοῦτον ἠγάπα ἡ ἑλληνικὴ λυρικὴ ποίησις. Ἐπραγματεύθησαν αὐτὸν ὁ Στησίχορος, ὁ Σιμωνίδης, ὁ Βακχυλίδης, τὸν μετεποίησε δὲ εἰς ἐπύλλιον ὁ Μόσχος. Τὰς πηγὰς ταύτας εἶχε βεβαίως πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ὁράτιος, θὰ παρέλαβεν ὅμως ἐκεῖνα τῆς πραγματείας τὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ἐνόμισεν ἀπαραίτητα πρὸς κατανόησιν τοῦ θρήνου καὶ καθ' ὅλου πρὸς τὸν σκοπόν του. Ὅμοιος μυθιστορικὸς χαρακτὴρ παρατηρεῖται καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὁρατίου, οἷον ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Πρωτέως (Ὠδ. 1, 15), ἐν τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀγορεύσει τῆς Ἥρας περὶ Ῥώμης (3, 3), ἐν τοῖς λεγομένοις περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ (3, 11) καὶ ἐν τῇ αὐτοθυσίᾳ τοῦ Ῥηγούλου (3, 5).

Τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου φαίνονται κατὰ πλεῖστον ὅτι εἶναι ἀπομιμήσεις ἑλληνικῶν παραδειγμάτων, καὶ τῷ ὄντι δὲ εἶναι ἐν μέρει ἀπομιμήσεις, ἀλλ' ὅμως αἱ φαιδραὶ καὶ συμποτικαὶ ᾠδαί, ἂν καὶ προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ αὐταὶ ἐξ ἑλληνικῶν πηγῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν συμποτικῶν ᾀσμάτων τοῦ Ἀλκαίου, κάμνουσι τοὐναντίον ἐντύπωσιν ἐντελῶς πρωτοτύπων ἔργων. Φίλος ὢν τοῦ Βάκχου ὁ Ὁράτιος καὶ τῶν φαιδρῶν συμποσίων εἶναι ἂν ὄχι κατὰ σάρκα, ἀλλ' ὅμως ἐξ ἅπαντος κατὰ τὸ πνεῦμα συγγενὴς πρὸς τὸν Λέσβιον ποιητήν, ὃν ἐμιμεῖτο. Ὅπως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκεῖνος, οὕτω καὶ ὁ Ὁράτιος διατίθεται κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν πρὸς πόσιν καὶ πρὸς συμπόσια. Εἴτε τὸ Σώρακτον εἶναι χιονοσκεπὲς καὶ πεπηγότες οἱ ποταμοὶ καὶ τεταραγμένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἡ θάλασσα (1, 9, 11), εἴτε τὸ ἔαρ ἐπανέρχεται καὶ καθελκύονται πάλιν εἰς τὸ πέλαγος τὰ πλοῖα (4, 12), εἴτε εἶναι καύσων (3, 29), εἴτε προλέγει βροχὴν ἡ κορώνη κατὰ τὸ φθινόπωρον (3, 17), ὁ ποιητὴς νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἀφορμὴ πρὸς συμπόσιον. Καὶ δὲν παρέχουσιν ἀφορμὴν μόνον αἱ καιρικαὶ μεταβολαί, ἀλλὰ καὶ παντοειδεῖς ἄλλαι τοῦ βίου περιστάσεις καὶ ποικίλα συμβάντα. Ἐὰν εἶναι νεφελώδης ὁ πολιτικὸς ὁρίζων καὶ χρειάζηται νὰ διασκεδασθῶσιν αἱ μέριμναι (Ἐπῳδ. 13), ἢ φίλου τινὸς αἱ ἰδιοτροπίαι (Ὠδ. 2, 11), ἐὰν πρόκειται νὰ ἑορτασθῇ ἡ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπάνοδος ἀγαπητοῦ προσώπου καὶ μάλιστα τοῦ Αὐγούστου (Ὠδ. 1, 36. 2, 7. 3, 14) ἢ ἡ ἥττα τῆς Κλεοπάτρας (1, 37) ἢ τὰ γενέθλια τοῦ Μαικήνα (4, 11) ἢ τὰ Ποσειδώνια (3, 28) ἢ ἡ ἀμφιετηρὶς ἀποσοβηθέντος κινδύνου (3, 8), διὰ συμποσίου πάλιν πρέπει νὰ γίνῃ ὁ ἑορτασμός.

Ἐκάθητό ποτε ἐν ὥρᾳ χειμῶνος μετὰ τῶν ἑταίρων ὁ Ὁράτιος Ἡ συνδιάλεξις ἦτο ψυχρὰ καὶ εἶχε προσλάβῃ σοβαρὸν χαρακτῆρα. Ἐσπουδαιολόγει ὁ Τήλεφος. Αἴφνης, ἀποτόμως τὸν διακόπτει ὁ ποιητής· «Μᾶς διηγεῖσαι, λέγει, πόσον μεταγενέστερος τοῦ Ἰνάχου εἶναι ὁ Κόδρος, ὁ ἀποθανὼν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, μᾶς κάμνεις τοῦ Αἰακοῦ τὴν γενεαλογίαν καὶ μᾶς ἐξιστορεῖς τὸν πόλεμον τῆς Τροίας, ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγεις ποία εἶναι ἡ τιμὴ ἑνὸς κάδου χιακοῦ οἴνου, τίς θὰ παρασκευάσῃ τὸ θερμὸν λουτρόν, τίς θὰ παράσχῃ τὸν οἰκόν του καὶ κατὰ ποίαν ὥραν θὰ συμποσιάσωμεν ἀψηφοῦντες τὸ Πελιγνὸν τοῦτο ψῦχος». Καὶ εὐθὺς μεταβάλλεται ἡ σκηνὴ καὶ εὑρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ φαιδροῦ συμποσίου· «Παῖ, φέρε οἶνον, ἵνα πίω ὑπὲρ τῆς νέας Σελήνης, καὶ ἄλλον ὑπὲρ τῆς Νυκτός, ἥτις τώρα ἀρχίζει τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δρόμου της, καὶ ἄλλον πρὸς τιμὴν τοῦ Μουρήνα, ὅστις ἐχειροτονήθη αὔγουρ». Κατὰ βούλησιν τῶν συμποτῶν παρασκευάζεται τὸ σῶμα καὶ κεράννυται ὁ οἶνος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὕτως, ὥστε νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὰ ποτήρια, συμφώνως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν χαρίτων ἢ τῶν Μουσῶν, ἢ τρία ἢ ἐννέα μέρη ἀκράτου καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη ὕδατος. Ἡ εὐθυμία προχωρεῖ μέχρις ἀκολασίας. Ἀντηχεῖ ὁ αὐλὸς καὶ ἡ λύρα, σπείρονται ῥόδα, τὸν θόρυβον τῶν εὐθυμούντων ἀκούει ὁ φθονερὸς γείτων καὶ ἡ σκληρὰ ἐρωμένη του. Συμπληροῦσι τὴν χαρὰν προσηνεῖς νεάνιδες, χορὸς καὶ μουσική, ἀρώματα καὶ στέφανοι (Ὠδ. 3, 19).

Μεγάλη γίνεται διασκέδασις πρὸς τιμὴν τοῦ Μαικήνα. Ὁ οἶκος ἀπαστράπτει ὑπὸ τοῦ ἀργύρου. Ὁ βωμὸς διὰ κλάδων ἑστολισμένος περιμένει τὸν ἀμνόν, μετὰ σπουδῆς δὲ περιφέρονται αἱ δοῦλαι. Ἐκ τῆς ἑστίας ἀνέρχεται ὁ καπνός. Ὁ οἶνος τῆς Ἄλβας εἶναι ἕτοιμος, οἶνος ἐννέα ἐτῶν (4,11).

Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν (1, 38. 2, 3) ἐξαίρεται ἡ ἀγροτικὴ ἁπλότης καὶ ἀνυμνεῖται ἡ εὐάρεστος πόσις ὑπὸ τὸ πυκνὸν φύλλωμα ἢ παρὰ τὸν κελαρύζοντα ῥύακα, ὃν σκιάζουσι λεῦκαι καὶ πίτυες.

Ὁ Ὁράτιος προτιμᾷ πάντοτε νὰ πίνῃ οἶνον Σαβινικὸν τεσσάρων ἐτῶν (1, 9 καὶ 20), ἀλλ' ὅταν ὅμως ἔχῃ τὴν τιμὴν νὰ φιλοξενῇ τὸν παλαιὸν αὐτοῦ συμμαθητὴν καὶ συστρατιώτην, τὸν Μεσσάλλαν Κορβῖνον, τὸν νικητὴν τῶν Ἀκυτανῶν, ὅστις ἦτο ἐμπειρότατος γνώστης τῶν οἴνων, ἐξάγει τότε ἐκ τῆς οἰνοθήκης του ἐκλεκτὸν Μασσικὸν ἔχοντα τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, ἣν εἶχε καὶ ὁ ποιητής. Μετὰ συγκινήσεως δὲ προσαγορεύει τὸν γέροντα οἶνον καὶ ἀνυμνεῖ τὴν θείαν του δύναμιν (3, 21). Μετὰ τὰ συμπόσια ἐπηκολούθουν ὧραι ἀληθῶς ἀπολαυστικαὶ ἕνεκα τῆς εὐφυολόγου συνδιαλέξεως, ἥτις ἐγίνετο. Τὰς συνδιαλέξεις ταύτας ἀπηθανάτισεν ὁ Μαικήνας ἐν τῷ κατὰ τὸ Πλατωνικὸν παράδειγμα ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντι Συμποσίῳ, ἐν ᾧ τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα ἦσαν ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὁράτιος καὶ ὁ Μεσσάλλας. Ὁ Μεσσάλλας διεξῆγε λόγον περὶ οἴνου ἐν τῷ Συμποσίῳ, ἐξ οὗ λόγου ἐσώθη καὶ μία φράσις, ὅτι δηλαδὴ ὁ οἶνος πορίζει εὐκόλως ὀφθαλμούς, κάμνει τὰ πάντα ὡραιότερα καὶ ἐπαναφέρει τὰ ἀγαθὰ τῆς γλυκείας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεότητος. Εἶναι περίεργος ἡ ὑπάρχουσα σχέσις μεταξὺ τῶν λόγων τοῦ Μεσσάλλα καὶ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ᾠδῆς, ἔνθα ὁ Ὁράτιος κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον καὶ σχεδὸν διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων ἐγκωμιάζει τὸ δῶρον τοῦ Βάκχου [1])

Ἐνθέρμως ἀγαπᾷ τὴν φύσιν ὁ ποιητὴς καὶ αἰσθάνεται νέαν ἑκάστοτε ἡδονὴν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ ἔαρος, ἣν καὶ περιγράφει. Ἡ χιὼν ἐτάκη, τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα βλαστάνουσιν, τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν ἐλαττώνεται καὶ ῥέει ἥσυχον ἐν ταῖς ὄχθαις, σύρονται εἰς τὴν θάλασσαν τὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος ἀποξηρανθέντα πλοῖα, ἐξέρχονται ἐκ τῶν στάβλων τὰ κτήνη, καταλείπει ὁ γεωργὸς τὴν ἑστίαν του, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἄγει τὸν χορὸν ἡ Ἀφροδίτη, ὀρχοῦνται αἱ Νύμφαι καὶ αἱ Χάριτες, ἐργάζονται ἐν τῷ χαλκείῳ αὐτῶν οἱ Κύκλωπες, φιλοτεχνεῖ ἡ χελιδὼν τὴν φωλεάν της, οἱ ποιμένες ἐξαπλώνονται ἐπὶ τῆς χλόης καὶ συρίζουσιν (1, 4 καὶ 4, 12). Ἡ ἀδιάκοπος καὶ ἀκατάπαυστος τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους μεταβολὴ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Ὁράτιον ὅτι εἶναι φθαρτὰ πάντα τὰ ἐπίγεια καὶ ὅτι εἶναι ὁ βίος βραχύς. Ἡ σελήνη φθίνει καὶ πάλιν ἀναφαίνεται, ἀλλ' ἡμεῖς ὅταν καταπέσωμεν ἐκεῖ, ὅπου κεῖται ὁ Αἰνείας καὶ ὁ Τύλλος καὶ ὁ Ἄγκος, θὰ εἴμεθα κόνις διὰ παντὸς καὶ σκιά [2]). Ὁ πελιδνὸς θάνατος κρούει ἄνευ διακρίσεως καὶ τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων καὶ τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν. Ἐὰν ἐξέδωκε κατὰ σοῦ ἀπόφασιν ὁ Μίνως, ἀδύνατον εἶναι πλέον νὰ ἀνακληθῇς εἰς τὴν ζωήν, οὔτε εὐγένεια ὠφελεῖ οὔτε εὐφράδεια

[1]) Τὴν φράσιν τοῦ Μεσσάλλα διέσωσεν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Βιργιλίου Σέρβιος ἐν Γ-πομν. εἰς Αἰνειάδ. 8 310. Σ. Μ.

[2]) Πρὸς τὴν ἔννοιαν, ἣν διατυπώνει ὁ Ὁράτ. Ὠδ. 4. 7, 13 — 16:

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae;
Nos, ubi decidimus,
Quo pius Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

Πρβλ. τὸ θαυμάσιον πίμπτον ποίημα τοῦ Κατούλλου, στχ. 4—6:

Soles occidere et redire possunt;
Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὔτε ἄλλο οὐδέν. Τίς οἶδεν ἂν οἱ θεοὶ εἰς τὴν σήμερον ἡμέραν θὰ προσθέσωσι καὶ τὴν αὔριον ; Ἐν ᾧ ὁμιλοῦμεν, ταχὺς παρέρχεται καὶ φεύγει ὁ βίος. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπολαύωμεν τῆς παρούσης ὥρας καὶ νὰ ἀποκόπτωμεν τὰς μακρὰς ἐλπίδας. Δρέψον τὴν ἡμέραν, ἣν ἔχεις, μὴ ἔλπιζε εἰς τὴν ὑστεραίαν καὶ μὴ φρόντιζε περὶ αὐτῆς. Μέγα εἶναι τὸ κέρδος ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις δύναται καθ' ἡμέραν νὰ λέγῃ· Ἔζησα ! Ὅ,τι ἑκάστοτε γίνεται ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπογίνῃ (Ὡδ. 1, 4 καὶ 9 καὶ 11. 3, 29. 4, 7). Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀπαισία πολιτική ! Ἡ νεότης φεύγει ταχέως καὶ τὰ ῥόδα μαραίνονται, διὰ τί λοιπὸν δὲν ἐξαπλωνόμεθα ὑπὸ ταύτην τὴν πλάτανον ἢ τὴν πίτυν καὶ δὲν πίνομεν, ἐφ' ὅσον εἶναι καιρὸς ἀκόμη, ἐστεφανωμένοι ὑπὸ ῥόδων καὶ μεμυρωμένοι ; Ἂς ἀναμίξῃ τις πρὸς Φαλερνὸν οἶνον τὸ δροσερὸν τοῦ ῥύακος ὕδωρ καὶ ἂς ὑπάγῃ νὰ καλέσῃ τὴν ἀγαπητήν μας νὰ ἔλθῃ μετὰ τῆς λύρας της (2, 11 πρβλ. 2, 3) !

Πρός τινα Πόστουμον, ἄνθρωπον εὐλαβῆ καὶ δειλόν, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ πλουσίαν γυναῖκα, προεφυλάσσετο δὲ ἀπὸ παντὸς κινδύνου καὶ δὲν ἀπήλαυε τοῦ βίου, ἀλλ' ἐτέλει πρὸς τοὺς θεοὺς θυσίας ὑπὲρ τῆς ὑγείας του, ὑποδεικνύει ὁ Ὁράτιος, παρῳδῶν τὸ περίλυπον καὶ μελαγχολικὸν ὕφος του, ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε ἀναπόφευκτος ὁ θάνατος, ὅτι ὅσα καὶ ἂν ἔχῃ ἀγαθὰ οὐδὲν ἄλλο θὰ τὸν παρακολουθήσῃ εἰς τὸν τάφον ἢ μία μόνον κυπάρισσος. Τοὺς οἴνους του θὰ τοὺς χαρῇ φαιδρὸς ὁ ἄσωτος κληρονόμος του (Ὡδ. 2, 14).

Τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐλεγειακοὺς συνηθεστάτην ταύτην ἔννοιαν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι τὰ πάντα φθαρτά, ἀδιαλείπτως καὶ διὰ νέων πάντοτε στροφῶν ἐπαναλαμβάνει καὶ διατυπώνει ὁ Ἐπικούρειος ἡμῶν ποιητής. Ἀλλ' εἶναι ὀλιγαρκέστερος ἄλλων ὁ Ὁράτιος. Δὲν θέλει πλοῦτον καὶ θησαυρούς, οὐδὲ μέγαρα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀπέραντα κτήματα, οὐδὲ χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν. Τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν ἀνευρίσκει ἐν τῇ μετρίᾳ τοῦ ὑπάρχοντος ἀπολαύσει, ἐν τῇ ὑγείᾳ καὶ τῇ ζωηρότητι τοῦ πνεύματος, ἐν τῇ ἁπλῇ διαίτῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(1,31). Καλῶς διάγει τὸν βίον ἐκεῖνος, ἐπὶ τῆς στενῆς τραπέζης τοῦ ὁποίου στίλβει τὸ πατρικὸν ἀλατοδοχεῖον, ὅστις ἔχει τὸν ὕπνον ἀτάρακτον ἀπὸ παντὸς φόβου καὶ ἀπὸ πάσης ῥυπαρᾶς ὀρέξεως (2, 16). Εὐτυχὴς ὁ ἄνθρωπος, εἰς ὃν ὁ θεὸς ἐχορήγησε διὰ φειδωλῆς χειρὸς ὅ,τι ἀρκεῖ. Ὅσῳ πλειοτέρων τις στερεῖται, τόσῳ πλειότερα ποθεῖ, ὅστις δὲ πολλὰ ποθεῖ, πολλῶν στερεῖται (3, 16). Εὐχαριστεῖται δὲ πληρέστατα ὁ ποιητὴς ἔχων τὸ μικρὸν κτῆμά του τὸ ἐν τῇ Σαβίνῃ, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ εὐτυχέστερον ἢ ἐὰν εἶχεν ἰδικήν του ὁλόκληρον τὴν Λιβύην (2, 18 καὶ 3, 16).

Ὅπως δὲ πᾶσαι καθ' ὅλου αἱ περιγραφαί του αἱ ἔχουσαι τὴν φύσιν ὡς ὑποκείμενον εἶναι πλήρεις χάριτος, οὕτω καὶ ἰδίᾳ τὰ ποιήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἔπαυλίν του καὶ εἰς τὸν βίον, ὃν ἐν τῇ ἐπαύλει διῆγεν, εἶναι χαριέστατα. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἔπαυλιν, προσκαλεῖ τὸν Μαικήναν κατὰ τὴν ὥραν τῶν κυνικῶν καυμάτων νὰ ἔλθῃ, ἵνα προσκαίρως ἀπαλλαγῇ ὁ πολύφροντις ἀνὴρ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ θορύβου τῆς Ῥώμης καὶ ἀναπνεύσῃ ἀμέριμνος τὸν καθαρὸν ἀέρα τῶν βουνῶν (3, 29). Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῶν πηγῶν, ἣν ὠνόμαζον οἱ Ῥωμαῖοι Fontanalia καὶ ἐτέλουν τῇ 13 ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους, γράφει τὴν 13 ᾠδὴν τοῦ Γ' βιβλίου Εἰς τὴν πηγὴν Βανδουσίαν, ἥτις εἶχε τοῦ κρυστάλλου διαυγέστερα τὰ ὕδατα καὶ ἔμελλε κατὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν νὰ τιμηθῇ διὰ σπονδῆς οἴνου καὶ θυσίας ἐρίφου, ὁμοῦ δὲ μετὰ τῆς πηγῆς ἀνυμνεῖ ὁ ποιητὴς καὶ τὴν πρῖνον, ἥτις σκιάζει τὸν βράχον, ἐξ οὗ ἀναβλύζουσι τῆς πηγῆς τὰ κελαρύζοντα νάματα. Ἄλλοτε πάλιν (3, 22) φυτεύει εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος ὡραίαν πίτυν ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ ὑπεράνω τῆς ἐπαύλεως καὶ ὑπόσχεται νὰ ποτίζῃ αὐτὴν κατ' ἔτος διὰ τοῦ αἵματος χοίρου. Συντάσσει χαριέστατον ὕμνον εἰς τὸν Φαῦνον (3, 18) καὶ ἐξαιτεῖται τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ποιμνίων, τοῦ ἐραστοῦ τῶν Νυμφῶν, αἵτινες φεύγουσιν ἐνώπιόν του. Ὑπόσχεται δὲ τρυφερὸν κατ' ἔτος ἔρίφιον ὡς θυσίαν, καὶ περιγράφει τὴν χαρὰν καὶ τὴν εἰρήνην τῆς ἑορτῆς τοῦ Φαύνου, ἣν ἐτέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λουν οἱ ἀγρόται τῇ 5 δεκεμβρίου. Εὐθυμοῦσιν οἱ ἀγρόται ἀναπαυόμενοι ἀπὸ τοῦ καθημερινοῦ καμάτου, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ βόες, οἵτινες ἀπηλλαγμένοι τοῦ ζυγοῦ τέρπονται ἀνὰ τὰς πεδιάδας, καὶ ἐπὶ τῆς χλόης πλανῶνται τὰ βοσκήματα. Οἱ γεωργοὶ οἱονεὶ ἐκδικούμενοι τὴν γῆν, ἥτις παρέχει εἰς αὐτοὺς τοσούτους μόχθους, πλήττουσιν αὐτὴν τρὶς ἑκάστοτε διὰ τοῦ ποδὸς κατὰ τὴν ὄρχησιν.

Δὲν ἦτο δὲ μόνον ἑταῖρος φαιδρὸς καὶ εὐάρεστος ὁ ποιητὴς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ φίλος πιστὸς καὶ εἰλικρινής. Συμμερίζεται τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην ἐκείνων, οὓς ἀγαπᾷ καὶ ἀποτείνει πρὸς αὐτοὺς λόγους συμπαθείας καὶ παρηγορίας. Πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ὁμιλεῖ ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρός του, σοβαρῶς ἢ ἀστείως. Ἄλλους μὲν πειράζει καὶ ἄλλους συμβουλεύει, μετ' ἄλλων συγχαίρει καὶ ἄλλους παραμυθεῖ. Στενώτατον καὶ ἄρρηκτον αἰσθάνεται τὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει ἑαυτὸν πρὸς τὸν Μαικήναν, ὃν ὀνομάζει στήριγμα καὶ μέγα κόσμημα τοῦ βίου του. Ἐγκαρδίους περιέχει καὶ θερμοτάτας ἐκφράσεις ἡ 17 ᾠδὴ τοῦ Β΄ βιβλίου, ἣν ἔγραψεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀναρρώσεως τοῦ Μαικήνα (μετὰ τὸ ἔτος 724 ἀ. Ρ.) ἀπὸ νόσου δεινῆς, ἥτις εἶχεν ἐμβάλῃ αὐτὸν εἰς πολλὴν μελαγχολίαν, ὥστε κατείχετο ἀκόμη ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ θανάτου. Βαθύτατον αἴσθημα περιέχεται καὶ ἐν τῇ 24 ᾠδῇ τοῦ Α΄ βιβλίου, ἐν ᾗ γράφων ὁ Ὁράτιος πρὸς τὸν ἀγαπητόν του Βιργίλιον ἐκφράζει τὸ πένθος του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ κοινοῦ φίλου Κοϊντιλίου Βάρου (ἀποθ. τῷ 730|1). Ἡ ᾠδὴ ἄρχεται διὰ θρήνου, ὁ θρῆνος μεταβάλλεται μετ' ὀλίγον εἰς ἐγκώμιον καὶ εἰς τὸ ἐγκώμιον ἀκολουθεῖ συμβουλὴ πρὸς ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν, διότι ἡ ὑπομονή, λέγει, καθιστᾷ ἐλαφρότερον τὸν πόνον συμφορᾶς, ἥτις εἶναι φύσει ἀνεπανόρθωτος.

Φιλόκαλος ὢν ὁ Ὁράτιος καὶ συγχρόνως ἔμπειρος γνώστης τῶν ἀνθρώπων, οὐδέποτε βεβαίως διενοήθη νὰ γίνῃ ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος διδάσκαλος τῶν φίλων του, ὁ ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὰς τρίβους τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς χρηστοηθείας, δὲν ἐνόμιζεν ὅμως καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔργον ἀλλότριον τῶν φιλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων τὸ νὰ παρέχῃ τὰς συμβουλάς του, ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη. Τοιαύτη συμβουλευτικὴ ᾠδὴ εἶναι ἡ πρὸς τὸν Λεύκιον Λικίνιον Μουρήναν (2, 10). Ὁ Μουρήνας, γυναικάδελφος τοῦ Μαικήνα, ἦτο ἄνθρωπος ἐξημμένος καὶ στασιαστικός, ὅστις οὔτε μέτρον εἶχεν οὔτε κρίσιν εἰς τὰς ἰδέας του. Συνομώσας δὲ κατὰ τοῦ Αὐγούστου ἐθανατώθη κατὰ τὸ ἔτος 22 π. Χ. Τούτου λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου τὸ τέλος ἄν τις λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν θὰ εὕρῃ, ὅτι πολὺ βεβαίως δίκαιον εἶχεν ὁ Ὁράτιος νουθετῶν αὐτὸν καὶ συμβουλεύων, ματαίως κατὰ δυστυχίαν, ὅτι ἡ χρυσῆ μέση ὁδὸς εἶναι ἐκείνη, ἥτις ἐξασφαλίζει τὸν ἄνθρωπον. Ὅταν τις θέλῃ νὰ ζῇ εὐτυχής, οὔτε πρὸς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος πρέπει μετ' ἀπερισκέπτου ἀφοβίας νὰ ἐλαύνῃ τὴν ναῦν, οὔτε ὑπὸ ὑπερβολικῆς δειλίας κατεχόμενος διαρκῶς νὰ ἀκτοπλοῇ. Ἄλλως δὲ ἐπικίνδυνα εἶναι πάντοτε τὰ ὑψηλὰ καὶ προέχοντα σημεῖα, οἱ δὲ κεραυνοὶ τὰς κορυφὰς συνήθως πλήττουσι τῶν ὀρέων. Γίνωσκε νὰ ἔχῃς θάρρος καὶ ἀνδρείαν ἐν ταῖς δυσχερείαις, ἔχε δὲ πάλιν τὴν σύνεσιν νὰ συστέλλῃς τὰ ἱστία, ὅταν τῆς εὐτυχίας ὁ ἄνεμος καθ' ὑπερβολὴν τὰ ἐξογκώσῃ.

Ὁσάκις θέλει νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸν τρόπον τοῦ βίου, εἰς ὃν οἱ φίλοι του ἀρέσκονται, τὸ πράττει ἀξιοπρεπῶς πάντοτε καὶ παρεμβάλλων ἐπιτυχῆ παρατηρήματα, οὐδέποτε δὲ παρεκβαίνων εἰς κολακείαν. Ὁ Κόϊντος Δέλλιος ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὴν σπουδαίαν συμμετοχήν του εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Κατόπιν ποικίλων προδοτικῶν ἐπεισοδίων εἶχεν ἐγκαταλείψῃ ἐπ' ἐσχάτων τὸν Ἀντώνιον καὶ εἶχε μεταστῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ὀκταβιανοῦ (ἀ. Ῥ. 723), ἤδη δὲ ἦτο εἷς ἐκ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα, παρ' ᾧ διέπρεπε διὰ τῆς εὐπροσηγορίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ κοσμικῶν πλεονεκτημάτων. Πρὸς τοῦτον λοιπὸν τὸν Δέλλιον ἀποτείνει ὁ Ὁράτιος τὴν 3 ᾠδὴν τοῦ Β' βιβλίου, ἐν ᾗ διαλάμπουσιν αἱ ἀπολαυστικαὶ ἀρχαί, αἵτινες ἐκανόνιζον τὸν βίον του. Ταύτας δὲ οἱονεὶ ἀναγράφει ὁ ποιητὴς ὡς συμπέρασμα τῆς φθαρτότητος τῶν ἐπιγείων πραγμάτων. Ἡ ὅλη τῆς ᾠδῆς ταύτης φιλοσοφία συνοψί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζεται εἰς τοῦτο· ἀφ' οὗ τὰ πάντα εἶναι φθαρτὰ ἐν τῷ κόσμῳ, πρέπει νὰ μὴ χάνωμεν τὸν καιρόν μας, ἀλλὰ τερπόμενοι νὰ ἀπολαύωμεν τοῦ βίου. Ἄλλος φίλος τοῦ Ὁρατίου ἦτο ὁ πλούσιος καὶ ἐλευθέριος Κόϊντος Σαλλούστιος Κρίσπος, ἀνεψιὸς καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ. Ὁ Σαλλούστιος ἐπρέσβευε τὰς αὐτὰς ἀρχάς, ἃς καὶ ὁ Μαικήνας, δὲν ἠγάπα δηλαδὴ τὰ ἐπίσημα πολιτικὰ ἀξιώματα καὶ προετίμα νὰ ἔχῃ προσωπικὴν μόνον σχέσιν πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ διὰ ταύτης νὰ ἀσκῇ ἐπ' αὐτοῦ ἀνεπίσημον οὕτως εἰπεῖν ἐπιρροήν. Ἔχων πολλὴν περὶ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπιτηδειότητα καὶ μεγάλην πεῖραν καὶ ἀντοχὴν περὶ τὰς πολυμερίμνους τοῦ βίου ὑποθέσεις, ἠρέσκετο οὐδὲν ἧττον εἰς τὴν εὐμάρειαν πολυτελοῦς καὶ ἀπολαυστικῆς διαίτης καὶ εἰς τὴν συναναστροφὴν λογίων καὶ εὐφυῶν ἀνδρῶν καὶ μάλιστα Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων ποιητῶν, οὓς ὄχι μόνον ἐτίμα, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως ἀντήμειβεν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Κριναγόρας, περὶ οὗ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου ἐλέγομεν (ἰδ. τὸ Εἰς εἰκόνα Κρίσπου 40 ἐπίγρ. τοῦ Κριναγόρου ἐν τῇ Πλανουδ. Ἀνθολογίᾳ). Καὶ τὸν Ὁράτιον λοιπὸν πολλάκις ἐξένισεν ὁ Σαλλούστιος ἐν τοῖς περιβοήτοις αὐτοῦ κήποις, ὁ δὲ ποιητὴς ἤγειρεν αἰώνιον ποιητικὸν μνημεῖον τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ, γράψας τὴν Εἰς Σαλλούστιον 2 ᾠδὴν τοῦ Β΄ βιβλίου, ἐν ᾗ ἀνυμνῶν τὴν ἐλευθεριότητά του παραβάλλει αὐτὸν πρὸς τὸν γαμβρὸν τοῦ Μαικήνα, τὸν ἱππέα Προκουλήϊον, ὅστις εἶχε διανείμῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς του περιελθόντας ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς ἄκραν πενίαν. Ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἡ ἐλευθεριότης ἄγει τὸν ποιητὴν εἰς τὸ ἠθικὸν συμπέρασμα, ὅτι οὐδαμῶς καθιστᾷ εὐτυχῆ τὸν ἄνθρωπον ἡ πλεονεξία καὶ ἡ φιλαρχία. Ἡ ἀρετὴ ἐκεῖνον μόνον στεφανώνει, ὅστις εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὸν πλοῦτον.

Χαριέστατον σκωπτικὸν ποίημα εἶναι ἡ 29 ᾠδὴ τοῦ Α΄ βιβλίου πρός τινα Ἴκκιον, ὅστις, ἂν καὶ φιλόσοφος, ἐλαυνόμενος ὅμως ὑπὸ τῆς φιλοπλουτίας πλέει πρὸς τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν, ἵνα μετάσχῃ ἐκεῖ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Αἰλίου Γάλλου (ἀ. Ῥ. 729) καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἔχων τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀνατολῆς. « Τίς τάχα βάρβαρος ἡγεμονίς, ἐρωτᾷ παίζων ὁ Ὁράτιος, στερηθεῖσα ὑπὸ σοῦ τοῦ ἑαυτῆς μνηστῆρος, θὰ γίνῃ αἰχμάλωτός σου ; Ποῖον εὐγενὲς παιδίον, ἁρπασθὲν ἀπὸ Ἀσιατικῆς αὐλῆς, θὰ παρίσταται μεμυρωμένον πλησίον σου κατὰ τὰ συμπόσια, ἵνα οἰνοχοῇ, χωρὶς νὰ ἐνθυμῆται πλέον τῆς τοξευτικῆς τὰ μαθήματα, ἅτινα εἶχεν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον διδαχθῇ ; Καὶ τίς πλέον δὲν θὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναδράμωσι πρὸς τὰ ὄρη οἱ ποταμοὶ καὶ νὰ ῥεύσῃ πάλιν πρὸς τὰς πηγάς του ὁ Τίβερις, ἀφ' οὗ σὺ τοῦ Παναιτίου καὶ τῶν Σωκρατικῶν τὰ περίφημα βιβλία, τὰ ὁποῖα δι' ἀδρᾶς δαπάνης πανταχόθεν συνήγαγες, θέλεις νὰ ἀνταλλάξῃς πρὸς Ἰβηρικὸν θώρακα ; »

Τοιοῦτον ἄκακον σκῶμμα ῥίπτει ὁ Ὁράτιος καὶ πρὸς τὸν νεαρὸν Αἴλιον Λαμίαν (Ὠδ. 3, 17), οὗτινος προσφάτως μόνον εἶχε τιμηθῇ διὰ πολιτικῶν ἀξιωμάτων ἡ οἰκογένεια. Παίζει ὁ ποιητὴς ἀνάγων τὸ γένος τοῦ Αἰλίου, κατὰ τὴν εἰς τοὺς μεγάλους ἀριστοκρατικοὺς τῆς Ῥώμης οἴκους ἐπικρατοῦσαν μεγαλαυχίαν, εἰς τὸν Ὁμηρικὸν βασιλέα τῶν Λαιστρυγόνων Λάμον. Δὲν ἠξεύρομεν, ἂν αὐτὸς ὁ Ὁράτιος ἐπενόησε τὸ σκῶμμα, ἢ ἂν ἡ γενεαλογία ἐπλάσθη κατὰ σοφὰς ὑφῆθεν ἐρεύνας ὑπό τινος τῶν οἰκογενειακῶν φίλων.

Ὀδυνηρὰν ἐμποιεῖ αἴσθησιν τὸ πρὸς τὸν Μᾶρκον Λόλλιον ποίημα (Ὠδ. 4, 9), διότι καθ' ἃ διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Βελληίου Πατέρκλου (2, 101), εἶχεν ὁ Λόλλιος ἀκριβῶς τὰς ἀντιθέτους κακίας ἐκείνων τῶν ἀρετῶν, ἃς ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ Ὁράτιος. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐπιτηδειότατος ὑποκριτὴς ἦτο ὁ Λόλλιος, διότι εἶχε κατορθώσῃ σχεδὸν μέχρι τοῦ θανάτου του νὰ ἐξαπατᾷ τὸν κόσμον ὅλον ὅπως καὶ τὸν Αὔγουστον, ὅστις καὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον ἀφ' οὗ εἶχεν ἀποθάνῃ ὁ Ὁράτιος, ἐξηκολούθει νὰ τὸν τιμᾷ καὶ νὰ τὸν ὑπολήπτηται.

Τὰ τιμητικὰ καὶ ἐγκωμιαστικὰ ὑπὲρ εὐεργετῶν καὶ μεγιστάνων ποιήματα πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φόρος εὐγνωμοσύνης ἢ τιμῆς, ὃν ἐπλήρωνεν ὁ Ὁράτιος, διὰ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος πά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σης ἄλλης πρὸς αὐτοὺς ὑποχρεώσεως. Ὅθεν ταῦτα τὰ ποιήματα δὲν ἐγεννήθησαν ἐξ ἐσωτερικῆς καὶ οὕτως εἰπεῖν αὐτομάτου ἐμπνεύσεως, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον προϊόντα καὶ δημιουργήματα τῆς καλλιτεχνικῆς μὲν τοῦ ποιητοῦ διανοίας, ἀλλά πως ὑπὸ ὡρισμένων περιστατικῶν ἐπιβεβλημένα. Τοιοῦτον ποίημα εἶναι εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν ᾠδῶν τὸ πρὸς τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα. Ὁ ποιητὴς παρασκευάζει δι' αὐτοῦ τὸ κοινὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ προσδοκωμένου ἱστορικοῦ ἔργου, δι' οὗ ὁ Ἀσίνιος ἔμελλε νὰ ἱστορήσῃ τὰ κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μέχρι τῆς πρώτης λεγομένης τριανδρίας. Ταύτην δὲ τὴν ἀνακοίνωσίν του καλλύνει διὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων περιγραφῆς τῶν ἐντυπώσεων, ἃς θὰ ἐμποιήσῃ ἡ ἀφήγησις διαφόρων ἐπεισοδίων, ὅπως εἶναι λόγου χάριν ἡ ἐν Θάψῳ μάχη. Ἔχει δὲ καὶ εἰκόνας μεγαλοπρεπεῖς τὸ ποίημα, οἷον τὸν σὺν τῇ καταλύσει τῆς ἐλευθέρας πολιτείας δεινὸν ὄλεθρον τοῦ Κάτωνος καὶ τὴν ἐκδίκησιν τῆς Ἥρας, τῆς παναρχαίας προστατρίας τῆς Λιβύης, κατὰ τῶν ἀπογόνων τῶν κατακτητῶν αὐτῆς. Αἱ εἰκόνες αὗται ἀφ' ἑνὸς μὲν φωτίζουσι ζωηρῶς τὴν σημασίαν τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Αὐγούστου, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσδίδουσιν εἰς τὸ ποίημα βαρυσήμαντον κέντρον.

Διὰ τῆς ἕκτης ᾠδῆς τοῦ Α΄ βιβλίου ἀποκρούει ὁ Ὁράτιος τὴν ἀνύμνησιν τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἀγρίππα μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος καὶ μετὰ πολλῆς συγχρόνως εὐφυΐας. Ὅπως ἄλλοτέ ποτε ὁ Ἔννιος ἔλεγεν, ὅτι μόνος ὁ Ὅμηρος δύναται ἐπαξίως νὰ ὑμνήσῃ τοῦ Σκηπίωνος τὴν δόξαν (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 47), οὕτω καὶ ὁ Ὁράτιος παραπέμπει τὸν ἔνδοξον τῶν ἑαυτοῦ χρόνων στρατηλάτην πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τῶν συγχρόνων ποιητῶν, ὅστις πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Αἰνειάδος ἐθεωρεῖτο ὁ μόνος παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐφάμιλλος τοῦ Ὁμήρου ἐποποιός, ἤτοι πρὸς τὸν Βάριον (ἰδ. ἀνωτ. σ. 171). Οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸν Ἀγρίππαν ἐγίνετο ἀρεστὸς καὶ τὸν Βάριον ἐξεθείαζε καὶ ἑαυτὸν εὐσχήμως ἀπήλλασσεν ἀπὸ τῆς δυσχερείας.

Ἀφήσας δὲ κατὰ μέρος τὰς ἀπραγματοποιήτους πλέον πολι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τικὰς ἰδέας τῆς νεότητός του, καὶ μετ' εἰλικρινείας συνταχθεὶς πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων, ἐγκωμιάζει καὶ ἐπαινεῖ τὸν αὐτοκράτορα καὶ θέτει τὴν Μοῦσαν αὐτοῦ εἰς τὴν διάθεσίν του. Τοῦτο δὲν εἶναι ταπεινὴ αὐλικὴ κολακεία, ἀλλὰ γνησία καὶ ἀπροσποίητος ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ. Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη γίνεται μὲν διὰ τοῦ ὑπερβολικωτέρου ἐκείνου ὕφους, ὅπερ καὶ ἡ σύγκλητος μετεχειρίζετο ἀποτεινομένη πρὸς τὸν Ἰούλιον Καίσαρα καὶ οἱ ποιηταὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἑλληνισμοῦ εἶχον καθιερώσῃ ἀνυμνοῦντες καὶ ἀποθεώνοντες τὸν ἡγεμόνα, ἀλλὰ βεβαίως τούτου τοῦ γενικοῦ κακοῦ ἡ εὐθύνη δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιβαρύνῃ μόνον τὸν Ὁράτιον. Ἄλλως δὲ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα ἐν ὅλῃ τῇ ὑπερβολῇ αὐτῆς ἐξεπροσώπει πιστῶς τὸ γνήσιον τοῦ ἔθνους αἴσθημα καὶ ἐξέφραζε τὴν ἀσφαλῆ τοῦ λαοῦ πίστιν, ὅπως ἡ πίστις αὕτη ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, διὰ τῆς ἱδρύσεως θρησκευτικῶν συλλόγων ἢ θιάσων καὶ διὰ πολυειδῶν ἀφιερωμάτων.

Κατειλημμένος ἀκόμη ὑπὸ τοῦ φόβου ἕνεκα τῆς ἀναστατώσεως τῶν φυσικῶν στοιχείων, ἥτις διὰ τοιούτων σημείων καὶ τεράτων ἐξεδήλωσε μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τὴν θείαν ὀργήν, πλήρης συγκινήσεως ἕνεκα τῶν φοβερῶν σφαγῶν τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐπιζητεῖ ὁ ποιητὴς (1,2) τὴν ἀρωγὴν ἑνὸς θεοῦ, ὅστις θὰ παρεκώλυε τὸν ἐφεξῆς ὄλεθρον τῆς πολιτείας καὶ θὰ ἐξήγνιζε τὸ διαπραχθὲν ἀνοσιούργημα. Στρέφων δὲ πέριξ τὰ βλέμματά του ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀθανάτων, οἵτινες μεριμνῶσι περὶ τῆς Ῥώμης καὶ περὶ τοῦ γένους τοῦ Αἰνείου, ἀνευρίσκει ὡς τὸν ποθούμενον θεὸν τὸν νεαρὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, τὸν ἔχοντα τοῦ Ἑρμοῦ τὸ παράστημα, τὸν ἐκδικητὴν τοῦ Καίσαρος. Εἴθε εἰς μακρὸν χρόνον ὁ ἐκδικητὴς ἐκεῖνος νὰ διατρίβῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔθνους τῶν Ῥωμαίων, νὰ τελῇ θριάμβους, νὰ καλῆται πατὴρ καὶ ἡγεμὼν καὶ νὰ προστατεύῃ κατὰ πάσης προσβολῆς τὸ κράτος (ἴδ. ἀνωτ. σ. 73.) Καὶ ἐδῶ μὲν ὁ Αὔγουστος παραβάλλεται πρὸς θεὸν εἰρηνοποιὸν καὶ ὑποστηρίζοντα τὰς τέχνας τῆς εἰρήνης, ὅπως καὶ τῷ ὄντι ἐθεω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρεῖτο παρὰ πάντων τῶν τε πεπαιδευμένων καὶ ἀπαιδεύτων, ἀλλαχοῦ ὅμως (Ὠδ. 3, 11) συγκρίνεται πρὸς τὸν Ἡρακλέα. Εἶχε νοσήσῃ ἐπικινδύνως ἐν Ἱσπανίᾳ ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ πάντες ἐφοβήθησαν, μὴ τυχὸν συμβῇ, ὥστε νὰ ἐξαγοράσῃ διὰ τοῦ θανάτου τὴν δόξαν, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἀνέρρωσε καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην (κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 730). Ἂς ἐπιδοθῶσι πάντες εἰς τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐθυμίαν, ὁ ποιητὴς μέλλει νὰ ἑορτάσῃ ἐξάγων παλαιὸν οἶνον τῆς ἐποχῆς τοῦ Σπαρτάκου.

Δέκα περίπου ἔτη βραδύτερον (κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 741), ποθεὶ καὶ πάλιν ὁ Ὁράτιος τὴν ἐπάνοδον ἐκείνου, ὃν ὀνομάζει ἄριστον φύλακα τοῦ ἔθνους τοῦ Ῥωμύλου, καὶ ἀγαθὸν ἀρχηγόν. Ὁ Αὔγουστος, ἀφ' οὗ ἐπεράτωσε τὴν μεταρρυθμιστικὴν αὐτοῦ νομοθεσίαν (ἀπὸ τοῦ 738), εὑρίσκετο ἐπί τινα ἔτη ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλατίᾳ. Εὐγνωμόνως περιγράφει ὁ ποιητὴς τὴν εὐλογίαν τῆς κυβερνήσεώς του. Τάξις εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια ἐπεκράτει κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, γενικὴ ἦτο ἡ εὐημερία, ἔθαλεν ἡ γεωργία, ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια εἶχον ἀποκατασταθῇ, ὁ οἰκογενειακὸς βίος εἶχεν ἐπαναλάβῃ τὴν παλαιὰν ὁσιότητα, τὸ ἔθνος ἀμέριμνον καὶ ἐξησφαλισμένον ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ πολεμίου ἦγεν ἥσυχον καὶ εἰδυλλιακὸν βίον καὶ δὲν παρήρχετο στιγμή, καθ' ἣν δὲν ηὐλόγει τῆς πατρίδος τὸν εὐεργέτην (4,5).

Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἴουλον Ἀντώνιον ᾠδῇ (4,2,45 ἑξ.) ἐν παρόδῳ ἀνυμνεῖ τοῦ Καίσαρος τὴν ἐπάνοδον καὶ περιγράφει τὴν ἀγαλλίασιν, ἥτις πάντας θὰ καταλάβῃ τοὺς ὑποδεχομένους αὐτόν. Τῆς γενικῆς χαρᾶς θὰ μετάσχῃ καὶ ὁ ποιητὴς δι' ᾀσμάτων καὶ ζητωκραυγῶν.

Ἦτο καλλίστη καὶ ἐπαξία ἀνδρὸς φιλοπάτριδος ἡ ἐντολή, ἣν εἶχε λάβῃ ὁ Ὁράτιος, τοῦ νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς τὸ ἔθνος του ὑπὸ τὸ περίβλημα τῆς σεμνοτέρας λυρικῆς ποιήσεως τὰς ἠθικὰς ἐκείνας ἀρχάς, ὧν ἡ στερέωσις ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως. Αἱ ἀρχαὶ ἐκεῖναι εἶναι τὰ στηρίγματα πάσης κοινωνίας καὶ πάσης πολιτείας. Ὅπως δὲ τὸν Βιργίλιον καὶ ἄλλους ἀκόμη ποιη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάς, οὕτω καὶ τὸν Ὁράτιον παρώτρυνον καὶ ὁ Μαικήνας καὶ ὁ Αὔγουστος νὰ ὑποστηρίζῃ διὰ τοῦ κύρους τῆς Μούσης του τὴν ἐσωτερικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος. Συνεφώνει δὲ πληρέστατα πρὸς τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ εἰδυλλιακὴν κλίσιν ἡ ἐξύμνησις τῆς ἀγροτικῆς ἁπλότητος καὶ ἡ καταδίκη τῆς ἀπλήστου πλεονεξίας. Ὅπως ὁ Βιργίλιος, οὕτω λυπεῖται καὶ ὁ Ὁράτιος, ὅτι τὰ πολυδάπανα μέγαρα καὶ αἱ πολυτελεῖς ἐπαύλεις ἀφαιροῦσι γῆν ἀπὸ τοῦ ἀρότρου, ὅτι τὰ ἄνθη καὶ τὰ δένδρα τοῦ συρμοῦ καὶ τῆς ἐπιδείξεως παραγκωνίζουσι τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν ἄμπελον. Πόσον ἦσαν διάφορα τὰ πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ῥωμύλου καὶ τοῦ Κάτωνος, ὅτε ἕκαστος πολίτης ἔζη ἥσυχος βίον λιτόν, ἐφρόντιζε δὲ ἡ κοινότης περὶ τῆς πολυτελείας τῶν δημοσίων κτιρίων (Ὠδ. 2, 15). Μωρὸς εἶναι ὁ πλούσιος, ὅστις, ἐν ᾧ ἔχει ἤδη τὸν ἕνα πόδα ἐντὸς τοῦ τάφου κτίζει ἀκόμη παρὰ τὴν θάλασσαν μέγαρα, καὶ ἵνα ἐπεκτείνῃ ἀκόμη πλειότερον τὰς κτήσεις του, ἐκδιώκει τὸν πτωχόν του γείτονα! Καὶ ὅμως ὁ αὐτὸς ἐπὶ τέλους στενώτατος χῶρος μέλλει ἀμφοτέρους νὰ δεχθῇ, ἐν τῷ Ἅιδῃ πλούσιοι καὶ πένητες, μεγάλοι καὶ μικροί, εἶναι πάντες ἴσοι, διότι δὲν κάμνει διάκρισιν ὁ Χάρων (2, 18). Τὰ ἀδιάφθορα καὶ ἁγνὰ ἤθη ἀπαιδεύτων καὶ νομαδικῶν λαῶν, οἷον τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Γετῶν, προβάλλονται ὡς παραδείγματα εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ ὑποδεικνύεται ἡ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη ῥιζικῆς τῆς ῥωμαϊκῆς ἀνατροφῆς μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον καὶ ἀνδρικώτερον (3, 24). Πρὸς τοὺς νέους ἀποτείνεται ὁ Ὁράτιος ὥστις ἐμπνευσμένος τῶν Μουσῶν ἱεροφάντης δι' ὁλοκλήρου σειρᾶς ᾠδῶν, ὧν τὸ περιεχόμενον εἶναι οἱονεὶ νέα ἀποκάλυψις, πρὸς ἣν ἡ νεότης πρέπει νὰ τείνῃ προσεκτικὰ τὰ ὦτα (3, 1 — 6). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐκτυλίσσει μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῆς παγκοσμίου τάξεως. Πάντες, λέγει, παρὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐπὶ τῆς γῆς διαφορὰς κοινωνικῆς θέσεως καὶ περιουσίας εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Διὸς καὶ πάντες εἶναι ἐξ ἴσου θνητοί. Μόνον ὁ ἁπλοῦς καὶ κατὰ φύσιν βίος καθὼς καὶ ἡ ὀλιγάρκεια πορίζουσιν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον (3, 1). Δι' ὀλί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γων, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶν λέξεων περιγράφει ὁ ποιητὴς τοὺς διηνεκεῖς κόπους τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ματαίους αὐτῶν ἀγῶνας. Τοῦ αἰσιωτέρου τῆς πατρίδος μέλλοντος ἡ ἐλπὶς εἰς ἓν καὶ μόνον πρᾶγμα στηρίζεται· εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων, ὥστε οἱ παῖδες ἀνδρωθέντες νὰ ἔχωσι καὶ σῶμα ἱκανὸν καὶ ἀνδρεῖον, ὅπως προστατεύωσι τὴν πατρίδα, καὶ χαρακτῆρος ἀκεραιότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν, ὥστε νὰ εἶναι πολῖται ἀγαθοὶ (3,2). Ἡ ᾠδὴ αὕτη περιέχει ἀναμὶξ νοήματα τοῦ Σιμωνίδου καὶ ἰδέας Στωϊκάς. Ἐν τῷ τρίτῳ ποιήματι ἀνυμνεῖται ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμονὴ πρὸς διεξαγωγὴν μεγάλων ἀποφάσεων, ἥτις ἀρετὴ ἐκλέϊσε πολλοὺς θνητοὺς καὶ ἀνύψωσεν αὐτοὺς εἰς τάξιν ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ὅπως λόγου χάριν τὸν κτίστην τῆς Ῥώμης Ῥωμύλον τὸν ἐπικληθέντα ἔπειτα Κυρῖνον. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος εἶχε ῥιφθῇ ἡ ἰδέα τοῦ νὰ μετατεθῇ ἡ ἕδρα τοῦ Κράτους τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἀπὸ τῆς Ῥώμης εἰς τὴν μυθευομένην τοῦ ἔθνους παλαιὰν κοιτίδα, ἤτοι εἰς τὸ Ἴλιον, καὶ νὰ μετασταθῇ οὕτω τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἀπὸ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὴν ἰδέαν ταύτην, ἥτις φαίνεται ὅτι σοβαρῶς συνεζητεῖτο, ἀποκρούει ὁ Ὁράτιος κατὰ τρόπον ἀλληγορικόν, παρεισάγων δηλαδὴ τὴν Ἥραν διὰ θερμοτάτων λόγων ἀπαγορεύουσαν ἐν τῇ τῶν θεῶν ἐκκλησίᾳ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς μισητῆς πόλεως τῶν Τρώων. Μόνον ὑπὸ τοῦτον τὸν ὅρον δέχεται ἡ θεὰ νὰ εὐημερῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ νέα πόλις, ἣν ἔκτισεν ὁ Ῥωμύλος. Εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι ὁ ποιητὴς κατὰ ῥητὴν ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου παρενέβαλεν εἰς τὸ ποίημα τὴν δήλωσιν ταύτην τῆς Ἥρας, ἵνα καθησυχάσωσιν οἱ πολῖται καὶ νουθετηθῶσιν, ἀποκρουσθῇ δὲ διὰ παντὸς ἡ ἰδέα τῆς μεταθέσεως, ἥτις ἤθελεν ἀναντιρρήτως ἐπενέγκῃ τὸν ἐκμηδενισμὸν τῆς παρὰ τὸν Τίβεριν πόλεως. Διὰ τοῦτο δὲ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς ᾠδῆς ταύτης ἐπαινεῖται ἡ εὐστάθεια τοῦ συνετοῦ ἀνδρός, ὃν οὐδέποτε παρασύρει τῶν πολιτῶν ἡ μωρὰ καὶ ἀνόητος ἐμπάθεια καὶ αἱ παράλογοι αὐτῶν ἀπαιτήσεις. Ὁ Αὔγουστος λοιπὸν εἶναι οἱονεὶ δεύτερος Κυρῖνος καὶ νέος κτίστης τῆς πόλεως. Θὰ πίγῃ καὶ αὐτός ποτε μεταξὺ τῶν ἀθανάτων τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νέκταρ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ, διότι δὲν λησμονεῖ τῆς Ἥρας τὴν θείαν ἀπαγόρευσιν. Ἡ τελευταία τοῦ ποιήματος στροφὴ ἀποτελεῖ αἰφνιδίαν διακοπὴν τοῦ λόγου καὶ μετάβασιν ἀπὸ τῆς ὁμιλίας τῶν θεῶν εἰς τὸ σύνηθες ἔργον τῆς φαιδρᾶς Μούσης· «Ἀλλὰ δὲν εἶναι ταῦτα προσήκοντα εἰς παιγνιώδη λύραν. Ποῦ τείνεις, Μοῦσα; Παῦσον τοῦ νὰ ἀναφέρῃς μετὰ θράσους τῶν θεῶν τοὺς λόγους καὶ νὰ ταπεινώνῃς διὰ τῶν εὐτραπέλων ῥυθμῶν σου πράγματα σεμνά». Ἡ μετ' αὐτὴν τετάρτη ᾠδὴ περιέχει ἐγκώμιον τῆς εἰρηνοποιοῦ δυνάμεως τῶν Μουσῶν. Αἱ Μοῦσαι προστατεύουσι μὲν τὸν ἀνὰ τὰ ἱερὰ ἄλση περιπλανώμενον ποιητὴν ἀπὸ παντὸς κινδύνου, τέρπουσι δὲ τὸν ἡγεμόνα καὶ χορηγοῦσιν εἰς αὐτὸν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν μόχθων τοῦ πολέμου. Παρέχουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους γαλήνην καὶ μετριοπάθειαν ἐξουδετερώνουσαι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλόγου καὶ ὑπερφιάλου βίας, οἵα ἦτο ἡ τῶν Τιτάνων, οὓς κατέστειλε καὶ κατενίκησεν ἐκεῖνος, ὅστις διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς δικαιοσύνης κυβερνᾷ τὸ σύμπαν. Ταῦτα δὲ ἀναφέρει ὁ Ὁράτιος εἰς τὸν Αὔγουστον, ὅστις ὡς ἄλλος Ζεὺς κατέβαλε καὶ αὐτὸς ἐν δεινῷ ἀγῶνι τὴν ὑπερφίαλον ὁρμὴν τῶν φατριῶν καὶ ἐπανήγαγε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνην εἰς τὴν διασαλευθεῖσαν πολιτείαν. Ἠρέσκετο δὲ ὁ Ῥωμαῖος Ὀλύμπιος ἀκούων ἑαυτὸν παραβαλλόμενον πρὸς τὸν Δία τὸν νικητὴν τῶν Τιτάνων. Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Αὐγούστου θεραπεύονται αἱ Μοῦσαι καὶ ἐπιδρᾷ ἐπ' ἀγαθῷ ἡ δύναμίς των. Ἔρχεται ἔπειτα τὸ πέμπτον τῆς σειρᾶς ταύτης ποίημα, ἐν ᾧ ὁ Ὁράτιος ἐκ παραλλήλου ἀναφέρει τὸν ὑψιβρεμέτην βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν κραταιὸν τῆς οἰκουμένης ἄρχοντα, τὸν Αὔγουστον, οὗτινος προλέγει ὅτι μέλλει νὰ ἐπιστεφθῇ ἡ δόξα διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Βρεττανῶν πρὸς βορρᾶν καὶ τῶν Περσῶν πρὸς ἀνατολάς (ἀ. Ῥ. 727]8). Ἀκολουθεῖ δὲ κατόπιν μομφὴ ἐναντίον τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κράσσου, οἵτινες ἐπιλήσμονες γενόμενοι τοῦ πρὸς τὴν ἑαυτῶν τιμὴν καθήκοντος, ἐγήρασαν ὡς αἰχμάλωτοι τῶν Πάρθων. Καὶ δικαίως ἔπαθον ὅ,τι ἔπαθον, διότι δὲν ἐνεφοροῦντο τοῦ γνησίου ῥωμαϊκοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐνέπνευ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σεν ἄλλοτέ ποτε τὸν Ῥήγουλον ἀποκρούσαντα ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ζωῆς ἀτίμους συνθήκας. Μόλις δὲ ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 734 ἀπέπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Φραάτης τά τε σημεῖα τὰ κατὰ τὴν ἐν Κάρραις μάχην ληφθέντα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πλὴν ὀλίγων, οἱ ὑπ' αἰσχύνης σφᾶς ἔφθειραν ἢ καὶ κατὰ χώραν λαθόντες ἔμειναν, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Δίων ὁ Κάσσιος (54, 8). Εἶναι δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι πρὸς ὀλίγων ἐτῶν οἱ συγγενεῖς τῶν αἰχμαλώτων ἐκείνων εἶχον ζητήσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν καὶ ὅτι ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ παρακωλύσῃ πᾶν τοιοῦτον διάβημα. Τελευταῖον δὲ ἐν τῇ ἕκτῃ ᾠδῇ ἀπευθύνει ὁ Ὁράτιος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους τὴν συμβουλὴν νὰ ἐξαγνίσωσι τὰς ἁμαρτίας τῶν πατέρων των· «θὰ πληρώνῃς, Ῥωμαῖε, χωρὶς νὰ πταίῃς, τὰς ἁμαρτίας τῶν πατέρων σου, ἐν ὅσῳ δὲν ἀνακαινίζεις τὰ ἱερὰ καὶ τοὺς καταρρέοντας ναοὺς τῶν θεῶν καὶ τὰ εἰκονίσματα αὐτῶν τὰ καταμελανθέντα ὑπὸ τοῦ καπνοῦ. Ἄρχεις διότι ταπεινοῦσαι ἐνώπιον τῶν θεῶν. Ἐκ θεῶν πᾶσα ἀρχή, εἰς τοὺς θεοὺς ἀνάφερε τὴν λῆξιν. Ἐκεῖνοι ἀμεληθέντες πολλὰ κακὰ ἔδωκαν εἰς τὴν πολυπενθῆ Ἑσπερίαν». Ὑποδοηθεῖ διὰ τῶν τοιούτων σεμνῶν κηρυγμάτων τὸ ἔργον τῆς Αὐγουστείου κυβερνήσεως ὁ ποιητὴς (πρβλ. καὶ ἀνωτέρω σ. 162). Ὁ Αὔγουστος ὄχι πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπιστροφήν σου ἐπεσκεύασε κατὰ δόγμα τῆς συγκλήτου ὀγδοήκοντα καὶ δύο ναοὺς ἐν Ῥώμῃ, οἵτινες ἦσαν κατηρειπωμένοι (ἀ. Ῥ. 726-728)[1]) Θέτει ὁ ποιητὴς κάτοπτρον ἐνώπιον τοῦ ἐκπεφυλισμένου ἔθνους, ἵνα καὶ μόνον του ἴδῃ τὴν κατάστασίν του καὶ πεισθῇ ὅτι ὑπάρχει ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἐπέλθῃ ἠθικὴ ἀναγέννησις. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχον παραδώσῃ τὴν Ῥώμην ἔρμαιον εἰς τὰς ὀρέξεις παντὸς νικητοῦ ἀκόμη δὲ καὶ τῶν ξένων καὶ τῶν βαρβάρων. Ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ, ὅπερ ὑπέσκαπτε πατρίδα καὶ πολιτείαν, ἦτο ἡ ἔλλειψις ἠθικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τῷ

1 Αὐτὸς ὁ Αὔγουστος λέγει ἐν τῷ Ἀγκυρανῷ Μνημείῳ (11, 5): Δύο καὶ ὀγδοήκοντα ναοὺς ἐν τῇ πόλει ἕκτον ὕπατος δόγματι συνκλήτου ἐπεσκεύασα οὐδένα περιλιπών, ὃς ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπισκευῆς ἐδεῖτο. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γάμῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀνατροφῇ τῶν παρθένων. Κατὰ πολὺ διάφορος ἦτο ἡ ῥωμαλέα γενεά, ἥτις εἶχε καταβάλῃ τὸν Πύρρον καὶ τὸν Ἀννίβαν! Τὸ δὲ κακὸν γίνεται ὀσημέραι μεγαλήτερον· «Τί δὲν καθιστᾷ χειρότερον ὁ ζημιώδης χρόνος; Ἡ γενεὰ τῶν πατέρων μας, χείρων τῆς τῶν πάππων, παρήγαγεν ἡμᾶς πονηροτέρους, καὶ ἡμεῖς πάλιν θὰ γεννήσωμεν τέκνα φαυλότερα». Διὰ τῆς σοβαρᾶς δὲ ταύτης καὶ μελαγχολικῆς περὶ τοῦ μέλλοντος σκέψεως, οὗτινος ἀκριβῶς τὴν βελτίωσιν ἐπιδιώκει διὰ τῶν διδαγμάτων του, περατώνει τὸ σεμνόν του κήρυγμα ὁ ποιητής.

Ὄχι δὲ μόνον τὸν Αὔγουστον, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον, ἐφ' οὗ στηρίζεται ἀσφαλὲς τὸ μέλλον τῆς πολιτείας, θεωρεῖ ἱερὸν καὶ εὐλογημένον ὑπὸ τῶν θεῶν ὁ ψάλτης τῆς μοναρχίας. Μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἵτινες παρεσκεύασαν τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης, θέτει (Ὠδ. 1, 12) τὸν ὑπὸ τοῦ Διὸς προστατευόμενον, ὅστις, ὑπακούων καὶ αὐτὸς εἰς τὸν πατέρα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν θεῶν, κυβερνᾷ κατ' ἐντολήν του τὴν γῆν. Καὶ τὸ μὲν ἄστρον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (Iulium sidus) λάμπει παντὸς ἄλλου πλειότερον, ἀλλὰ καὶ τῶν Μαρκέλλων ἡ φήμη αὐξάνεται ὀσημέραι ὅπως τὸ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενον δένδρον (ἐν ᾧ τὰ ἄλλα παλαιὰ γένη ἠφανίσθησαν). Διὰ τῆς ὑπομνήσεως ταύτης καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς φήμης τῶν Μαρκέλλων πρὸς τὸν Ἰούλιον ἀστέρα, ὑπαινίσσεται ὁ Ὁράτιος τὸν γάμον, ὅστις ἢ εἶχεν ἤδη συναφθῇ (ἀ. Ῥ. 730) ἢ ἔμελλε νὰ συναφθῇ μεταξὺ τοῦ νεαροῦ καὶ εὐέλπιδος Κλαυδίου Μαρκέλλου (ἰδ. ἀνωτ. σελ. 152) καὶ τῆς Ἰουλίας τῆς τοῦ Αὐγούστου θυγατρός.

Ἂν καὶ ὁ Ὁράτιος παρὰ πάσας τὰς ἐκφρασθείσας πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπιθυμίας προσεπάθει νὰ ἀφήσῃ εἰς ἄλλους τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἀνυμνήσωσι τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Ἀγρίππα τὰ πολεμικὰ κατορθώματα, ἠναγκάσθη οὐδὲν ἧττον κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας περίοδον, ὅτε καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον εἶχεν ἀποβῇ στενωτέρα, νὰ ὑποκύψῃ εἰς ὑψηλὴν ἐντολὴν καὶ νὰ ἐγκωμιάσῃ ἐν δυσὶν ᾠδαῖς, τῇ 4

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τῇ 14 τοῦ Δ΄ βιβλίου, τὰς νίκας δύο νεαρῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκίπων, τοῦ Δρούσου καὶ τοῦ Τιβερίου, κατὰ τῶν λαῶν τῶν Ἄλπεων. Προσλαμβάνουσι δὲ τὰ δύο ταῦτα ἐπινίκια ποιήματα Πινδαρικὸν ἔξαρμα, ὅπερ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἶναί πως βεβιασμένον. Αἱ πρῶται ἑπτὰ στροφαὶ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Δρούσου, ἀποτελοῦσι μίαν μεγαλοπρεπῆ περίοδον, ἐν ᾗ ὁ Δροῦσος λίαν ἐπιτυχῶς παραβάλλεται πρὸς νεωστὶ ἐκπετάσαντα ἀετιδέα καὶ πρὸς σκύμνον λέοντος. Ἀντὶ δὲ νὰ περιγράψῃ περαιτέρω ὁ ποιητὴς τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ νεαροῦ ἥρωος, ἀνατρέχει κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Πινδάρου εἰς τὴν πρώτην ἀρχήν, ἐξ ἧς πηγάζει τοῦ Δρούσου ἡ ἀνδρεία (fortes creantur fortibus et bonis = οἱ ἀνδρεῖοι γεννῶνται ἐξ ἀνδρείων καὶ ἀγαθῶν). Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ ἀριστοκρατικὰ φρονῶν Ἕλλην ποιητὴς ἀποδίδει πᾶν γενναῖον κατόρθωμα εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὰ δῶρα τῆς φύσεως, οἱονεὶ ἔμφυτον θεωρῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γένους καὶ τοῦ αἵματος ἐκπηγάζουσαν πᾶσαν ἀρετήν, οὐδεμίαν δὲ σημασίαν ἀποδίδων εἰς τὴν μάθησιν, τοὐναντίον ὁ Ὁράτιος πρεσβεύει ὅτι μεγίστην ἔχει σημασίαν ἡ προσήκουσα τῶν νέων ἀνατροφὴ (doctrina sed vim promovet insitam = ἀλλ' ἡ παιδεία προάγει τὴν ἔμφυτον ἀρετήν). Ὅπως δὲ ὁ Πίνδαρος ἀγαπᾷ νὰ λαμπρύνῃ τὸ παρὸν διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος, οὕτω καὶ ὁ Ὁράτιος θέλων νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸ γένος, ἐξ οὗ ὁ Δροῦσος ἐβλάστησε, παρεμβάλλει εἰς τὸ ποίημα τὴν μνείαν τοῦ νικηφόρου ἐκείνου προγόνου, ὅστις κατέβαλε τὸν Ἀσδρούβαν καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν δεινὸν πόλεμον τὴν εὐτυχῆ τροπήν, ἥτις ἔθραυσε τοῦ Ἀννίβα τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὰς ἐλπίδας. Διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀποτεθαρρυμμένου πολεμίου ἐκφράζει τὴν ἀρίστην μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἀκάμπτου πνεύματος τῶν Ῥωμαίων καὶ περὶ τῆς ἀκαταβλήτου ζωτικότητος τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους καὶ καταλήγει διὰ τῆς πλήρους εἰς τὸ αἴσιον μέλλον πεποιθήσεως, λέγων ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θὰ ὑπάρχῃ πρᾶγμα ἀδύνατον διὰ τὰς χεῖρας τῶν Κλαυδίων (καὶ ὁ Δροῦσος καὶ ὁ Τιβέριος ἦσαν τὸ γένος Κλαύδιοι), οὓς ὁ μὲν Ζεὺς βοηθεῖ, συνεταὶ δὲ φροντίδες ὁδηγοῦσιν ἀνὰ μέσον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου. Ἡ δὲ 14 ᾠδὴ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἥτις κυρίως ἀναφέρεται εἰς τὸν Αὔγουστον, ἐγκωμιάζει δὲ ἀπὸ στχ. 14 — 34 τὸν Τιβέριον (τὸν πρεσβύτερον τῶν Νερώνων), παρέχει μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῆς νικηφόρου ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις ἀφορμηθεῖσα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας (1 σεπτεμβρίου 724 ἀ. Ρ), ηὐξάνετο ἔκτοτε ἀεὶ μᾶλλον ἐπὶ τρεῖς πενταετίας καὶ ἐπεξετείνετο βαθμηδὸν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ οἰωνοί, ἐξ ὧν ἠδύνατό τις νὰ εἶναι βέβαιος καὶ περὶ τῶν δαφνῶν, ἃς ἐπ' ἐσχάτων ἔδρεψεν ὁ Τιβέριος. Ἀλλ' ὁ εἰρηνικὸς Ὁράτιος δὲν ἤθελε νὰ περατώσῃ τὸ τελευταῖον τῶν ᾠδῶν βιβλίον διὰ πολεμιστηρίων ᾀσμάτων, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ ποιήματι ἀνυμνεῖ πάλιν τῆς νέας ἐποχῆς τὰ εὐεργετήματα, δι' ὧν ἔγινεν εὐτυχέστερος τῶν πολιτῶν ὁ βίος, ἀπεδόθησαν εἰς αὐτοὺς οἱ ἀγροί, εἰρηνεύθη ἡ γῆ, ἀποκατεστάθη ἡ παλαιὰ χρηστοήθεια, ἥτις ἄλλοτέ ποτε εἶχε μεγαλύνει τὸ Λάτιον, οἱ δὲ πολῖται, εὐδαίμονες καὶ ὁμονοοῦντες, μετὰ χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης ἀναφέρουσι τοὺς μεγάλους προγόνους καὶ τὴν ἐκ τῆς Τρῳάδος καταγωγήν, τῆς κοιτίδος τοῦ Ἰουλίου γένους.

Ὁ Ὁράτιος, ὅσον καὶ ἂν εἶχον διασαλευθῇ αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ ἰδέαι, βαθείας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις δὲν εἶχεν. Ὅπως ὅμως εἰς πάντα λυρικὸν ποιητήν, οὕτω καὶ εἰς αὐτὸν ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν τεχνικὴν οἰκονομίαν τῶν ποιημάτων του ὁ ἐκ τῆς μυθολογίας κόσμος. Ἡ μυθολογία τῷ ἐχρησίμευεν ἀκόμη καὶ διὰ τὴν συμβολικὴν πολλῶν διανοημάτων ἔκφρασιν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου τὰ πολιτικὰ φρονήματα, πρὸς τὰ ὁποῖα εἶχε συνταχθῇ, ὡδήγουν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ πιστεύῃ ἀκραδάντως, ὅτι ἠθικὴ βάσις διὰ τὸ πολὺ πλῆθος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ θρησκείας, καὶ ὅτι ἡ λατρεία ἦτο ὁ μόνος τρόπος, δι' οὗ ἠδύνατο ἀσφαλῶς τὸ δημόσιον πνεῦμα νὰ κατασταθῇ ἰδανικώτερον. Διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ ὁ εἰς τὸν Ἑρμῆν ὕμνος (1, 10) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀπομίμησις ὁμοίου ποιήματος τοῦ Ἀλκαίου, καὶ ταύτην μόνον ἔχει τὴν σημασίαν,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν ᾧ ἡ πλήρης ἐννοιῶν προσευχὴ πρὸς τὴν Τύχην τοῦ Ἀντίου (1, 35) εἶναι ἁπλούστατα ποιητικὴ ἐκδήλωσις ἐνθέρμων εὐχῶν ὑπὲρ διασώσεως τοῦ Καίσαρος διεξάγοντος τότε ἐπικίνδυνον πολεμικὴν ἐκστρατείαν (ἀ. Ῥ. 728), οἱ δύο τοὐναντίον διθυραμβικοὶ εἰς τὸν Βάκχον ὕμνοι (2, 19 καὶ 3, 25) εἶναι κατὰ πολὺ τῶν προρρηθέντων ποιημάτων ἀνώτεροι καὶ ὡς πρὸς τὴν πρωτοτυπίαν τῆς εὑρέσεως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔξαρσιν τὴν ποιητικήν. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται οἱονεὶ κατ' εὐθεῖαν τὴν θαυμαστὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ὡς εἰ δὲ παρεσύρετο ὑπὸ ταύτης τῆς δυνάμεως, νομίζει ὅτι βλέπει διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν τὸν θεὸν ἐπὶ ἀποκέντρου καὶ ἐρήμου ὄρους διδάσκοντα ἐνθουσιώδη ᾄσματα τὰς Νύμφας καὶ τοὺς Σατύρους. Οὕτω δὲ δύναται εἰς τὸ ἑξῆς αὐτός, ὡς μεμυημένος νὰ ψάλλῃ τὰ δῶρα καὶ τὴν ἰσχὺν ἐκείνου τοῦ δυνατοῦ, ὅστις ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν φύσιν, προσδίδει χάριν εἰς τὸν βίον καὶ ποικιλίαν, κάμπτει ἢ θραύει πᾶν ὅ,τι εἶναι τραχὺ ἢ βίαιον, πραΰνει δὲ καὶ καθησυχάζει καὶ αὐτὸν τὸν Κέρβερον, τοῦ Ἅδου τὸν ἄγρυπνον φύλακα. Εἶναι δὲ θαυμαστὴ ἡ σαφεστάτη συντομία, μεθ' ἧς ὁ ποιητὴς κατώρθωσε συνδυάσας αὐτὰ ἐκ παντοίων πηγῶν, ἃς ἡμεῖς νῦν ἐν μέρει ἀγνοοῦμεν, νὰ παραστήσῃ τὰ κυριώτατα τῆς δυνάμεως τοῦ Διονύσου γνωρίσματα καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἀποτελέσῃ καλὴν καὶ ἐναρμόνιον τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὕμνῳ, ὁ ποιητὴς ἐκβεβακχευμένος ὤν, εὑρίσκεται εἰς ἔκστασιν καὶ ὥςπερ Μαινὰς διατρέχει τὰ δάση καὶ τὰ σπήλαια ἀνὰ τὰ ἄγρια ὄρη ὑμνολογῶν τὸν Καίσαρα. Θὰ εἴπῃ πράγματα θαυμαστὰ καὶ καινοφανῆ, ἅτινα δὲν ἐλάλησεν ἕως τώρα στόμα ἀνθρώπου. Καὶ εἶναι τῷ ὄντι μεγαλοπρεπὴς ὁ χαρακτὴρ τούτου τοῦ ποιήματος. Ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ ὁρμὴ καταστέλλεται ὁπωσδήποτε ἐν τῷ ὕμνῳ τοῦ Ἀπόλλωνος (1,31). Μετὰ πολλῆς σεμνότητος ἐρωτᾷ, τίνα εὐχὴν πρέπει ὁ ποιητής, ὁ vates, νὰ ἀποτείνῃ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις (24 ὀκτωβρίου 726) τοῦ νεοκτίστου ναοῦ τοῦ ἱδρυθέντος ἐπὶ τοῦ Παλατίνου. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ ἥρεμον πνεῦμα τοῦ φωτεινοῦ θεοῦ, πρὸς ὃν ἠρέσκετο νὰ παρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάλληται ὁ Ὀκταβιανός, οὐδὲν ἄλλο ζητεῖ μετά τινος αὐταρεσκείας ὁ Ὁράτιος ἢ μόνον ὀλιγάρκειαν, ὑγείαν καὶ δύναμιν πνεύματος, καὶ γῆρας ἀκμαῖον οὐδὲ κιθάρας ἑστερημένον. Ὡς διδάσκαλος τοῦ χοροῦ ἐξεγύμνασε μικτὴν ὁμάδα παίδων καὶ παρθένων εἰς ἐν ἀμοιβαῖον ᾆσμα (πρβλ. τομ. Α΄ σ. 489) πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, πρὸς ὃν εὔχονται νὰ προστατεύῃ τὸν ἡγεμόνα καὶ τὸ ἔθνος ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ (1, 21). Εἶναι δὲ ζήτημα, ἂν τὸ ποίημα τοῦτο ἐποιήθη τῷ ὄντι, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς προοίμιον τῶν ἐν ἔτει 726 ἀ. Ῥ. κατὰ πρῶτον τελεσθέντων Ἀκτίων, ἤτοι ἀγώνων ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἀκτίου, ὡς διατείνεται οὐχὶ μετὰ πολλῆς πιθανότητος παλαιός τις σχολιαστής [1]). Δέκα ἔτη βραδύτερον εἰς τὸν Ὁράτιον ἀνέθηκε τῷ ὄντι ὁ Αὔγουστος ἔκτακτον τιμητικὴν ἐντολήν, τὴν ἐντολὴν δηλαδὴ τοῦ νὰ συντάξῃ ὕμνον, ὅστις ἔμελλε νὰ ψαλῇ ἐν ἐπισημοτάτῃ ἑορτῇ.

Σύμφωνον ἦτο πρὸς τὴν ὅλην πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν νέον τῆς Ῥώμης αἰῶνα, εἰς τὸν νέον βίον, ὅστις ἀπ' αὐτοῦ ἤρχιζε, θρησκευτικήν τινα καθιέρωσιν διὰ τῆς τελέσεως μεγάλης ἐξαγνιστικῆς ἑορτῆς παρεμφεροῦς πρὸς ἐκείνας, αἵτινες καὶ ἄλλοτε ἐν παρῳχημένοις χρόνοις εἶχον ἑορτασθῇ κατὰ περιόδους οὐχὶ λίαν κανονικάς, ἀλλ' αὐθαιρέτως μᾶλλον ἑκάστοτε προσδιοριζομένας. Αἱ ἄλλοτε μὲν μακρότεραι ἄλλοτε δὲ βραχύτεραι χρονικαὶ αὗται περίοδοι ὠνομάζοντο saecula (πρβλ. καὶ ἀνωτ. σ. 42-43). Οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιμέλειαν τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν εἶχον ἤδη πρὸ πολλοῦ χρόνου κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος προβῇ εἰς παρασκευὰς περὶ τοῦ πράγματος καὶ εἶχον

1) Δὲν νομίζουσιν ὀρθὸν τὸν χαρακτηρισμὸν τούτου τοῦ ποιήματος ὡς ἀμοιβαίου ᾄσματος πολλοὶ τῶν φιλολόγων, ἕνεκα τοῦ vos-vos, ὅπερ κεῖται ἐν ἀρχῇ τῆς β΄ καὶ τῆς γ΄ στροφῆς. Ἡ δὲ γνώμη ὅτι ἦτο προοίμιον εἰσαγωγικὸν εἰς τὴν τέλεσιν τῶν Ἀκτίων, ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Φραγκίου. Οἱ παλαιοὶ σχολιασταὶ τὸ ἐθεώρουν ὡς προοίμιον μᾶλλον τοῦ ἑκατονταετηρικοῦ ὕμνου (Carmen saeculare). Καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ ἐξηνέχθησαν γνῶμαι περὶ τούτου τοῦ ποιήματος. Ἰδ. τοῦ Kiessling τὸν Ὁράτιον τμ. α΄ ἔκδ. β΄ σ. 100. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁρίσῃ ὅτι τὸ παλαιὸν σαῖκλον θὰ περιελάμβανεν 110 ἔτη. Ὁ Ἀτήϊος Καπίτων, ὅστις ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰδήμων τῶν ἱερῶν ἐθίμων, εἶχε κανονίσῃ ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίων πηγῶν τὰς λεπτομερείας τῆς τελετῆς, καὶ τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον ἐκύρωσε δι' ἑνὸς ἐκ τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν. Ἡ καθ' αὐτὸ ἑορτὴ [1]) τελεσθεῖσα κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 737 (π. Χ. 17), καὶ τῆς ὁποίας προηγοῦντο ἀκόμη προκαταρκτικαί τινες ἱεροτελεστίαι, διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τοσαύτας νύκτας. Ἐγένετο δὲ θυσία εἰς τὸν Δία, τὴν Ἥραν, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητώ, τὴν Ἀρτέμιδα, προσέτι δὲ εἰς τὰς Μοίρας καὶ τὰς Εἰλειθυίας καὶ τὴν Δήμητρα καὶ τὸν Ἅδην καὶ τὴν Περσεφόνην. Κατασκευασθείσης δὲ σκηνῆς δίκην θεάτρου παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ἐψάλησαν ὕμνοι (ἐπίσης δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Καπετωλίου) καὶ ἐπετελέσθησαν θεωρίαι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν Ὁράτιον τὸ ἔργον τοῦ νὰ ποιήσῃ τὸν ὕμνον, ὅστις ἐψάλη κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν. Ὅπως δὲ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἶχε συνθέσῃ ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (ἰδ. τμ. Α' σ. 24) τὸ παρθένιον, ὅπερ ἔψαλε χορὸς τρὶς ἐννέα παρθένων πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν θεῶν κατά τινα δημοτελῆ πομπήν, οὕτω καὶ νῦν ἔψαλε τὸν ἑκατονταετηρικὸν ὕμνον (Carmen saeculare) τοῦ Ὁρατίου διπλοῦς χορός, παίδων δηλ. καὶ παρθένων, καὶ τρὶς ἐννέα μὲν ἦσαν οἱ παῖδες, ἤτοι εἴκοσι καὶ ἑπτά, τοσαῦται δὲ καὶ αἱ παρθένοι. Ἔπρεπε δὲ καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν παρθένων νὰ ζῶσι καὶ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες (patrimi et matrimi). Ἐψάλη δὲ ὁ ὕμνος καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τῷ ἐπὶ τοῦ Παλατίνου, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου [2]). Κατὰ προφανῆ σχέσιν πρὸς τὰς

[1]) Ὁ Δίων ὁ Κάσσιος 54, 18 λέγει περὶ τοῦ Αὐγούστου· «τότε σαικουλάρια τὰ πέμπτα ἐπετέλεσεν», διότι ἦτο ἡ πέμπτη φορά, καθ' ἣν τοιαύτη ἑορτὴ ἐτελεῖτο ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς Ῥώμης. Σ. Μ.

[2]) Ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἐξελληνισθείσης Βιογραφίας τοῦ Ὁρατίου ὑπὸ Λουκιανοῦ Μυλλέρου (σ. 164) ἔχω τὴν ἑξῆς ὑποσελίδιον σημείωσιν. Κατὰ τὰς γενομένας ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως ἀνασκαφὰς ἀπὸ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς 1890 μέχρι τοῦ μαρτίου 1891 ἀπεκαλύφθη ἡ ἐπίσημος ἀναγραφὴ τῆς ἐν ἔτει 17 τελεσθείσης ἑορτῆς τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προηγηθείσας θυσίας, περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω, ἀποτείνεται καὶ ὁ ὕμνος πρὸς τοὺς αὐτοὺς θεούς, πρὸς οὓς ἐγένοντο καὶ αἱ θυσίαι, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν Ἀρτέμιδα καὶ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις, ἐξ οὗ χρόνου συνέβη ἡ ἐν Ἀκτίῳ νίκη, ἐτιμᾶτο ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν πολιοῦχος θεὸς τῆς Ῥώμης καὶ προστάτης τοῦ αὐτοκράτορος. Παρὰ τὸν φωτεινὸν καὶ ἀεὶ ἀκμάζοντα νεαρὸν θεὸν τοῦ Ἡλίου ἵσταται ἀπαραιτήτως ἡ ἀδελφὴ Ἄρτεμις, ἐκ τῆς ἀρωγῆς τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ὁ αἴσιος τῶν μητέρων τοκετὸς καὶ ἡ πλήρης ἐπιτυχία τοῦ νέου νόμου, ὅστις εἶχε τότε ἐκδοθῇ πρὸς κανονισμὸν τῶν γάμων. Τῶν Μοιρῶν ἐγίνετο ἐπίκλησις διότι αὗται θὰ συνῆπτον πρὸς τὰ ἤδη γνωστὰ τοῦ παρελθόντος θέσφατα, εὐοίωνα τὰ θέσφατα τοῦ μέλλοντος. Ἡ Γῆ ἔπρεπε νὰ τιμᾷ διὰ σταχυίνου στεφάνου τὴν Δήμητρα τὴν παράγουσαν καρποὺς καὶ θρέμματα, εἰς ὧν τὴν αὔξησιν θὰ συνετέλουν αἱ αὖραι καὶ τὰ ὕδατα τοῦ Διός. Καὶ ἡ δέησις ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὰ τέκνα τῆς Λητοῦς. Ἀφ' οὗ ἔργον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος εἶναι ἡ Ῥώμη, ἂς δωρήσωσιν εἰς τὸ ἔργον των, εἰς τὸ αἷμα τοῦ Ἀγχίσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης, πᾶν ἀγαθόν, εἰς τὴν εὐμαθῆ νεότητα ἂς δωρήσωσι χρηστοήθειαν, ἡσυχίαν εἰς τὸ ἠρεμαῖον γῆρας, πλοῦτον δὲ καὶ γόνους καὶ πᾶσαν δόξαν εἰς τὸ γένος τοῦ Ῥωμύλου. Συνοπτικῶς ἀναφέρει ὁ ποιητὴς τὰ μέχρι τοῦδε τῶν Ῥωμαίων κατορθώματα· τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ κράτους δύναμιν, ἥτις ἐκτείνεται μέχρι τῶν Μήδων, τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν, τῆς εἰρήνης τὴν εὐλογίαν, ἥτις ἐπεκράτησε διὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐπανήγαγε τὸν χρυσοῦν αἰῶνα. Ἀκόμη δὲ περὶ τὸ τέλος

σαικουλαρίων. Ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ ταύτῃ ἐπιγραφῇ φέρονται (στχ. 147-150) καὶ τάδε: Sacrificioque perfecto pueri XXVII quibus denunciatum erat patrimi et matrimi et puellae totidem carmen cecinerunt (ἐπὶ τοῦ Παλατίνου); eodemque modo in Capitolio. Carmen composuit Q. Horatius Flaccus. Τὴν ἐπιγραφὴν πρῶτος ἐξέδωκε καὶ ὑπεμνημάτισεν ὁ Μόμσεν πρῶτον μὲν ἐν τοῖς Monumenti antichi τοῖς ἐκδιδομένοις ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς λεγομένης τῶν Lincei (1891), ἔπειτα δὲ καὶ ἐν τῇ Ephemeris epigraphica τόμ. 8 τεῦχ. 2ῳ. Ὡς εἰκὸς πλείστα ἐγράφησαν περὶ αὐτῆς, ἐξ ἧς κάλλιον νῦν καὶ ὀρθότερον ἑρμηνεύεται καθ' ὅλου καὶ τὸ ποίημα. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιος

τοῦ ὕμνου ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὁ ποιητὴς ὅτι ὁ Ἀπόλλων ὁ μάντις, ὁ ἀλεξίκακος, ὁ εἰς τὰς Μούσας φίλτατος, ὁ διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ τέχνης θεραπεύων πᾶσαν νόσον, θὰ μεγαλύνῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον πλειότερον ἀκόμη τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Ῥωμαίων. Τὴν εὐμένειαν ταύτην δὲν θὰ ἀρνηθῇ, ὥςπερ σύμμαχος λατινικὴ θεά, καὶ ἡ ἀρχαιόθεν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου κατοικοῦσα Ἄρτεμις, βεβαίως δὲ θὰ παράσχῃ αὐτὴν εὐμενὴς καὶ ὁ Ζεύς, καθὼς καὶ σύμπαντες οἱ ἄλλοι θεοί.

Τὸ ὅτι εἰς τὸν Ὁράτιον ἀνετέθη ἐπισήμως τὸ τιμητικὸν ἔργον τῆς συντάξεως τοῦ ὕμου, ὅστις ἔμελλε νὰ ψαλῇ κατὰ τὴν δημοτελεστάτην ἑορτὴν τῶν σ α ι κ ο υ λ α ρ ί ω ν, εἶναι ἀπόδειξις τῆς εὐδοκιμήσεως τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ποιημάτων παρὰ τῷ Αὐγούστῳ καὶ καθ' ὅλου παρὰ τοῖς συγχρόνοις. Καὶ δικαίως· διότι τοῦ Ὁρατίου ἡ λυρικὴ ποίησις κατώρθωσε νὰ διατυπώσῃ ὡραιότατα καὶ συγχρόνως ἐντονώτατα πάσας ἐκείνας τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν ἐβάσιζε τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτῆς μεταρρυθμίσεις ἡ κυβέρνησις τοῦ Αὐγούστου. Οἱονεὶ δὲ εἰσαγωγικὸν προοίμιον εἰς τὸν ἑκατονταετηρικὸν ὕμνον εἶναι ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος (4, 6), ἔνθα ὁ ποιητὴς ὑπενθυμίζει, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος βέλος ἐθανάτωσε τὸν ἀσπονδότατον τῆς Τροίας πολέμιον, τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἐπείσθη ὁ Ζεὺς νὰ ὑποσχεθῇ τὸ αἴσιον μέλλον εἰς τὸν Αἰνείαν. Διὰ τοῦτο ἱκετεύει αὐτὸν νὰ εὐνοήσῃ καὶ τὸ νέον του δημιούργημα. Ἔχων δὲ ὁ ποιητὴς πεποίθησιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐμβαλλομένην εἰς αὐτὸν ἔμπνευσιν, ἀποτείνει ἐπιθαρρυντικοὺς λόγους πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους, οἵτινες ἐν χορῷ θὰ ψάλωσι κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἑορτὴν τὸν ἐπίσημον ὕμνον [1]).

[1]) Τῆς ἑκατονταετηρικῆς ᾠδῆς ἔχομεν καλλίστην ἐν μέτρῳ σαπφικῷ ἑλληνικὴν μεθερμηνείαν ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου ἐν τοῖς Φ ι λ ο λ. Π α ρ ε ρ γ ο ι ς (σ. 495 ἐκδ. β΄). Ἐκδόσεις δὲ τῶν ᾠδῶν τοῦ Ὁρατίου ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ δὲν ἔχομεν εἰμὴ τὴν ὑπὸ Πάνου Κωνσταντινίδου εἰς δύο τεύχη (1884), περιλαμβάνουσαν τὸ κείμενον καὶ τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν 20 μόνον ᾠδῶν κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν τεσσάρων βιβλίων (ἐν ᾧ σύμπασαι αἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 731 ἀ. Ῥ. (23 π. Χ.) ἔπεμψεν ὁ Ὁράτιος τὰ τρία πρῶτα βιβλία τῶν ᾠδῶν πρὸς τὸν Αὔγουστον, ὅστις δὲν ἦτο μὲν τότε ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἦτο ὅμως ἐν Ἰταλίᾳ. Συνώδευσε δὲ τοὺς χειρογράφους κυλίνδρους καὶ μία κομψὴ σύστασις ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κομιστὴν Οὐίννιον ἢ Βίννιον Ἀσέλλαν (Ὁρατ. Ἐπιστ. 1, 13), ἐν ᾗ ὁδηγεῖ αὐτὸν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ὑπάγῃ καὶ πῶς νὰ δώσῃ πρὸς τὸν Αὔγουστον τὸ δῶρον. Τὰ τρία ταῦτα βιβλία συναποτελοῦσι λοιπὸν μίαν συλλογήν, ἥτις εἶναι ἀφιερωμένη πρὸς τὸν Μαικήναν, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Μαικήναν ἀναφέρεται ἡ πρώτη ᾠδὴ τοῦ Α' βιβλίου, ἥτις εἶναι καὶ ὁ πρόλογος οὕτως εἰπεῖν τῆς ὅλης συλλογῆς. Τὸ τελευταῖον τῆς συλλογῆς ποίημα εἶναι ἡ τριακοστὴ ᾠδὴ τοῦ Γ' βιβλίου, δι' ἧς ἀποτείνεται πρὸς ἑαυτὸν ὁ ποιητής. Ἡ ᾠδὴ αὕτη εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς συλλογῆς. Πρὸς τὸν Μαικήναν πάλιν ἀναφέρεται τὸ προτελευταῖον ποίημα. Βραδύτερον, κατ' ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν ὁ Ὁράτιος καὶ ἀπετέλεσεν οὕτω τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν ᾠδῶν, ὅπερ ἐπερατώθη κατὰ τὸ ἔτος 741 ἀ. Ῥ. (13 π. Χ.).

Δὲν εἶναι δὲ βεβαίως ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πᾶσαι τοῦ τετάρτου βιβλίου αἱ ᾠδαὶ ἐποιήθησαν πάντως κατὰ τοὺς ὑστεροτέρους χρόνους, ἤτοι μεταξὺ τοῦ 737 καὶ 471 ἀ. Ῥ., διότι πιθανὸν εἶναι νὰ περιέλαβεν ὁ Ὁράτιος εἰς ἐκεῖνο τὸ βιβλίον καὶ ποιήματα, ἅτινα παλαιότερα εἶχε γράψῃ καὶ τὰ ὁποῖα δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν εἶχον περιληφθῇ εἰς τὰ τρία πρῶτα βιβλία, ἔπειτα δέ, ἐπιθεωρήσας ἴσως αὐτὰ καὶ διορθώσας, τὰ περιέλαβεν εἰς τὸ τέταρτον. Ἡ ἀστεία λόγου χάριν πρόσκλησις πρὸς τὸν Βιργίλιον (4, 12), δι' ἧς καλεῖταιται ὁ ποιητὴς νὰ φέρῃ ὡς ἀντίτιμον τοῦ Καληνοῦ

ᾠδαὶ εἶναι 113) καὶ τοῦ ἑκατονταετηρικοῦ ὕμνου, μετὰ τῶν σχετικῶν σημειώσεων εἰλημμένων τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐκδ. τοῦ Orelli, καὶ τὴν Διονυσίου Κασσελίδου (1895) περιλαμβάνουσαν ὡσαύτως τὸ κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν ἐπῳδῶν καὶ τοῦ ἑκατονταετηρικοῦ ὕμνου μετὰ σημειώσεων. Ἁπλῶς μνείας ἕνεκα ἀναφέρομεν καὶ τὴν μετάφρασιν (μετὰ καί τινων σημειώσεων) τῶν ᾠδῶν τοῦ γ' καὶ δ' βιβλίου τοῦ Μιχαὴλ Βενιέρη (1887). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἴνου, τὸν ὁποῖον θὰ πίῃ, μυροδοχεῖον περιέχον νάρδον, εἶναι ἐξ ἅπαντος παλαιοτέρα τοῦ ἔτους 737, διότι ὁ Βιργίλιος ἀπέθανε κατὰ τὸ 735 (π. χ. 19). Δὲν εἶναι δὲ ὀρθὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι πρὸς ἄλλον δῆθεν Βιργίλιον, μυροπώλην, καὶ ὄχι πρὸς τὸν ποιητὴν ἀπευθύνεται τὸ ποιημάτιον, διότι ἡ ἐν αὐτῷ εἰδυλλιακὴ περιγραφή, οἱ ποιμένες καὶ τὰ πρόβατα κτλ. μόνον τὸν Βιργίλιον τὸν ποιητὴν τῶν Βουκολικῶν φέρουσιν εἰς τὸν νοῦν παντὸς μὴ προκατειλημμένου ἀναγνώστου καὶ ὄχι ἄλλον Βιργίλιον. Ἐπίσης νεανικὸν χαρακτῆρα μαρτυροῦσι καὶ κατ' ἀκολουθίαν παλαιοτέραν σύνθεσιν, αἱ ἰδέαι αἱ περιεχόμεναι ἐν τῷ τέλει τῆς ᾠδῆς ταύτης· «μίγνυε πρὸς τὴν συνήθη ἐμβρίθειάν σου πρόσκαιρον τρέλλαν· εἶναι καὶ ἡ τρέλλα εὐχάριστος, ὅταν ἔρχεται εἰς τὴν ὥραν της (dulcest desipere in loco)». Περίεργος σύμπτωσις εἶναι ὅτι ἐν πάλιν ἐκ τῶν πρώτων ποιημάτων τοῦ Α΄ βιβλίου (1,3), ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ συγκινητικὸς ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸν ἀπερχόμενον εἰς τὴν Ἀνατολὴν Βιργίλιον, δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς προτέρας συλλογῆς ἕνεκα τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἀπέθανεν ὁ Βιργίλιος, ὅπερ εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἐπεχείρησε καὶ τὸ ταξείδιόν του (ἰδ. ἀνωτ. σ. 163). Ἡ γνώμη, ἣν τινες ἐπενόησαν ὅτι δηλαδὴ καὶ ἄλλοτε, ἐν χρόνοις προγενεστέροις, εἶχε μελετήσῃ τοιοῦτον ταξείδιον ὁ Βιργίλιος, ὅπερ ὅμως, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, δὲν ἐξετέλεσε, καὶ ὅτι εἰς ἐκεῖνο δῆθεν τὸ παλαιότερον ταξείδιον ἀναφέρετο ἡ ᾠδὴ τοῦ Ὁρατίου, εἶναι παντελῶς ἀστήρικτος. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ποίημα συνετάχθη μόλις κατὰ τὸ 734, δὲν ἠδύνατο κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ περιέχηται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ 731. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι βραδύτερον θὰ κατέλαβεν ἐκεῖνο τὸ ποίημα τὴν θέσιν τὴν τιμητικὴν (εὐθὺς μετὰ τὸν Μαικήναν καὶ τὸν Καίσαρα), ἣν ἔχει σήμερον, ὅτε δηλαδὴ ὁ Ὁράτιος συνηρμολόγησεν εἰς ἓν ὅλον καὶ τὰ τέσσαρα τῶν ᾠδῶν βιβλία, πῶς ὅμως καὶ κατὰ τίνα εὐκαιρίαν, δὲν δυνάμεθα βεβαίως ἡμεῖς σήμερον νὰ εἰπωμεν.

Ὁ Ὁράτιος δὲν ἐπεβλήθη εὐθὺς ἀμέσως ὡς ποιητὴς εἰς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ· τὴν ἐκτίμησιν ταύτην βραδέως μόνον ἐπέτυχε καὶ ὄχι ἄνευ ἀγώνων. Ἡ φιλοδοξία του ἦτο νὰ καταταχθῇ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων λυρικῶν ποιητῶν παρὰ τοὺς ἐνδόξους λυρικοὺς τῆς Ἑλλάδος (Ὠδ. 1, 1), ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ τῆς προτέρας συλλογῆς, τῶν τριῶν δηλαδὴ πρώτων βιβλίων (3, 30), ἀπονέμει εἰς ἑαυτὸν ἐν πλήρει καὶ ὑψηλῇ αὐτοσυνειδησίᾳ τὸν ἔπαινον, ὅτι ἤγειρε διὰ τῶν ποιημάτων του μνημεῖον τοῦ χαλκοῦ διαρκέστερον (Exegi monumentum aere perennius). Δὲν θὰ ἀποθάνω, λέγει, ὁλόκληρος, ἀλλὰ πολὺ μέρος ἐμαυτοῦ θὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον. Θὰ εἶμαι πάντοτε νέος καὶ θὰ μεγαλύνηται εἰς τὸ μέλλον ἡ δόξα μου, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ μέγιστος ποντίφηξ θὰ ἀναβαίνῃ μετὰ τῆς πρώτης τῶν Ἑστιάδων εἰς τὸ Καπετώλιον. Θὰ λέγωσιν οἱ μεταγενέστεροι ὅτι ἐν τῇ λειψυδρούσῃ χώρᾳ, ἐν ᾗ μυκᾶται ὁ ὁρμητικὸς Αὖφιδος, καὶ ἐν ᾗ ἐβασίλευσέ ποτε λαῶν ἀγροίκων ὁ Δαῦνος, πρῶτος ἐγώ, ἀπὸ ταπεινοῦ γενόμενος δυνατός, περιέβαλον διὰ λατινικῶν ῥυθμῶν τὴν ποίησιν τὴν αἰολικήν. Ἔσο λοιπὸν διὰ τοῦτο δικαίως ὑπερήφανος, Μελπομένη, καὶ εὐδόκησον διὰ δάφνης Δελφικῆς νὰ στέψῃς τὴν κόμην μου.

Διὰ τῆς τοιαύτης ὅμως πεποιθήσεως εἰς τὸ μέλλον παρεμύθει ὁ ποιητὴς τὰς πρὸς αὐτὸν ἀδικίας τῶν συγχρόνων του. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον περιγράφει καὶ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τῶν ᾠδῶν βιβλίου, (2, 20) πῶς μετὰ θάνατον θὰ ἀνυψωθῇ ἐπὶ πτερύγων καὶ θὰ μεταφέρῃ τὸ ἁσμά του πέραν θαλασσῶν καὶ γαιῶν μέχρι τῶν ὑπερβορείων καὶ τῶν ἀπωτάτων λαῶν τῆς Δύσεως. Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ ποιήματι διαφαίνεται ἡ πικρία, ἣν αἰσθάνεται ἕνεκα τοῦ φθόνου τῶν ἐχθρῶν του, οὗτινος ὅμως θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀνώτερον (στχ. 4 invidiaque maior = καὶ τοῦ φθόνου μείζων). Καὶ ἐν τῇ 16 ᾠδῇ τοῦ Β' βιβλίου (ἥτις εἶναι τοῦ 727), ἔνθα διακηρύττει τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς καὶ τὴν ὀλιγάρκειάν του, στρέφει πάλιν μετὰ πικρίας τὰ βέλη του ἐναντίον τῶν φθονερῶν. Εἰς ἐμέ, λέγει ἐν τῷ τέλει τοῦ ποιήματος, μικρὸν κτῆμα καὶ ὀλίγον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πνεῦμα Μούσης ἑλληνικῆς ἔδωκε κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτῆς ὑπόσχεσιν ἡ Μοῖρα, ἔδωκε δὲ καὶ τοῦτο ἀκόμη, τὸ νὰ περιφρονῶ τὸν φθονερὸν ὄχλον.

Ἡ δημοσίευσις τῆς πρώτης συλλογῆς δὲν εἶχε κάμῃ καλὴν ἐντύπωσιν καὶ δὲν ἱκανοποίησε τὸν ποιητήν, τοῦτο δὲ μανθάνομεν ἔκ τινος πρὸς τὸν Μαικήναν ἐπιστολῆς (Ἐπιστ. 1, 19) γραφείσης ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων τῶν ᾠδῶν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνῃ παραπονεῖται ὁ Ὁράτιος, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ ἀγνώμων ἀναγνώστης κατ' ἰδίαν ἀναγινώσκει εὐαρέστως τὰ ποιήματά του, δημοσίᾳ κρίνει αὐτὰ δυσμενῶς, τοῦτο δέ, λέγει, συμβαίνει, διότι αὐτὸς δὲν ἐκλιπαρεῖ διὰ ταπεινῶν μέσων τὴν εὔνοιαν τοῦ κοινοῦ, δὲν δίδει γεύματα οὐδὲ δῶρα, τετριμμένα ἐνδύματα, ὅπως ἄλλοι, δὲν περιποιεῖται τοὺς συναδέλφους οὐδὲ τοὺς γραμματικούς, δὲν παρευρίσκεται εἰς τὰ δημόσια ἀναγνώσματα. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἄνθρωποι εὐερέθιστοι, ἐκλαμβάνουσι τὴν ἐπιφυλακτικότητά του ὡς περιφρόνησιν, τὴν μετριοφροσύνητ του ὡς εἰρωνείαν, τὸν θεωροῦσιν ἀριστοκρατικὸν καῖ ἀλαζονικόν. Μόλις δὲ τέλος πάντων μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν σαικουλαρίων (17 π. Χ.) ἐκφράζει (4, 3) τὴν χαράν του ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ νεότης (Romae principis urbium soboles) κατατάσσει αὐτὸν τέλος πάντων εἰς τὴν χορείαν τῶν ποιητῶν ὡς διδάσκαλον τῆς αἰολικῆς ᾠδῆς, καὶ ὅτι τώρα πλέον ὀλιγώτερον δάκνεται ὑπὸ φθονεροῦ ὀδόντος.

Περὶ ἀντιπάλων τοῦ Ὁρατίου λυρικῶν ποιητῶν οὐδὲν γινώσκομεν. Ὁ Κοϊντιλιανὸς λέγει ὅτι μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων λυρικῶν ὁ μόνος σχεδὸν ἄξιος ἀναγνώσεως εἶναι ὁ Ὁράτιος (Inst. Orat. 10, 96). Τοῦ Ὁρατίου ἐψέγετο ἐκείνη ἡ ὑπόψυχρος εὐγένεια καὶ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῶν ἀρχῶν του, ἡ πρὸς τοὺς αὐλικοὺς κύκλους ἀποκλειστικὴ ἀναστροφή του, ἐν ᾧ ἦτο λιποτάκτης οὕτως εἰπεῖν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος, καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῆς Μούσης του πρὸς τὴν μοναρχίαν. Οἱ νομίζοντες μάλιστα ὅτι οἱ ποιηταὶ πρέπει νὰ εἶναι φυσικώτεροι, μᾶλλον ἀνεξάρτητοι καὶ μᾶλλον ἐλεύθεροι κατὰ τὰ διανοήματά των, ἠγανάκτουν βλέποντες πόσον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ Ὁράτιος κατεφρόνει τοὺς προκατόχους του, τοὺς ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἀκμάσαντας ποιητάς, καὶ ἐθεώρουν ἀσυγχώρητον ἐκείνην τὴν καύχησιν, ἣν διατυπώνει ἐν τῇ 19 Ἐπιστολῇ τοῦ Α΄ βιβλίου, ὅτι δηλαδὴ πρῶτος αὐτὸς ἐλευθέρως ἐπάτησεν ἐπὶ ὁδοῦ, ἥτις ἕως τότε ἦτο ἄβατος. Διισχυρίζεται ὡςαύτως ὅτι μόνος αὐτὸς ἔδειξε τοὺς Παρίους ἰάμβους εἰς τὸ Λάτιον, ὅπως καὶ τὴν Μοῦσαν τοῦ Ἀλκαίου καὶ ὁλόκληρον τὴν Αἰολικὴν ποίησιν, διότι τοὺς λυρικοὺς τῆς προηγουμένης περιόδου, τὸν Κάλβον καὶ τὸν Κάτουλλον, ἅπαξ καὶ δὴ καὶ εἰρωνικῶς ἀναφέρει ὡς παρελθόντα πλέον μεγαλεῖα (Σατ. 1, 10, 19). Ἀλλ' ὁ Ὁράτιος ὅμως εἶχε καλῶς διαγνώσῃ, ποία ἦτο ἡ ἀξία του, καὶ ἐκαυχᾶτο ἐπ' αὐτῇ. Συνίσταται κυρίως ἡ ἀρετή του ἡ ποιητικὴ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν μορφὴν τὴν ἄπταιστον, εἰς τὴν κανονικὴν καὶ ἁρμονικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ στίχου καὶ τῆς στροφῆς, εἰς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τελειοτάτην μεταχείρισιν τῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως, εἰς τὴν προσήκουσαν χρῆσιν τῶν ποιητικῶν εἰκόνων καὶ τῶν ῥητορικῶν σχημάτων, εἰς τὴν ἱκανότητα τέλος πάντων, δι' ἧς περιέβαλε τὰ προϊόντα τῆς λατινικῆς Μούσης δι' ἑλληνικῆς χάριτος καὶ τελειότητος, δι' ἑλληνικοῦ κάλλους. Ἦτο ἐχθρὸς ἄσπονδος πάσης κακοτέχνου στιχοπλοκίας, διὰ τοῦτο δὲ αὐστηρῶς ἔκρινε καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ἐπιμελέστατα ἐπεξειργάζετο, σπανίως δὲ ἦτο ἐντελῶς ἐξ αὐτῶν, εὐχαριστημένος. Ὅθεν ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τῶν ᾠδῶν ἐπέβαλεν εἰς ἑαυτὸν αὐστηροτέρους στιχουργικοὺς κανόνας ἐκείνων, οὓς εἶχεν ἀκολουθήσῃ κατὰ τὰ τρία πρῶτα. Εἶχε λοιπὸν πλήρη συνείδησιν τῆς ἐπιμελείας του καὶ τοῦ τί κατώρθωσε δι' αὐτῆς. Τοὐναντίον δὲ περὶ τῆς δημιουργικῆς του δυνάμεως καὶ τῆς καθ' αὐτὸ ποιητικῆς ἀξίας του δὲν εἶχε πολὺ μεγάλην ἰδέαν. Εἶχε δὲ μάλιστα τὴν συναίσθησιν ὅτι τὰ ποιητικὰ μέσα ἅπερ αὐτὸς διέθετεν, οὐδόλως ἦσαν ἁρμόδια εἰς ἀπόδοσιν τῶν θεσπεσίων φθόγγων, οὓς ἀπέδωκεν ἡ λύρα τοῦ Πινδάρου (Ὠδ. 4, 2), μόνον δὲ ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ ῥητῆς τοῦ Αὐγούστου ἐντολῆς ἀπεπειράθη ὕμνους εἰς ὑψηλὸν Πινδαρικὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόνον ἐν ταῖς δυσὶν ἐκείνοις ποιήμασιν, ἅτινα καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν (4, 4 καὶ 14), ἐν οἷς ἐγκωμιάζει τὸν Δροῦσον ἐν τῷ πρώτῳ, καὶ παρεκβατικῶς τὸν Τιβέριον ἐν τῷ δευτέρῳ. Καὶ τρίτην δὲ φορὰν ἐτόλμησε παρόμοιον τόλμημα ἐν τῇ 2 ᾠδῇ τοῦ Δ' βιβλίου, ἐν ᾗ ὑμνολογῶν τὸν ἐπανερχόμενον ἡγεμόνα (κατὰ τὸ θέρος τοῦ 741), περιγράφει τὸ ἀπαράμιλλον ποιητικὸν ἔξαρμα τοῦ δαιμονίου κύκνου τῆς Δίρκης, ἀντιπαραβάλλων πρὸς αὐτὸ τὴν ταπεινήν του φιλεργίαν, ὁμοίαν πρὸς τῆς μελίσσης, καὶ ὁμολογῶν ὅτι αὐτὸς εἶναι ταπεινὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Πίνδαρον καὶ μόνον διὰ πολλοῦ κόπου φιλοτεχνεῖ τὰ ποιήματά του. Ἴσως μάλιστα ἡ θαυμασία περιγραφὴ τῆς Πινδαρικῆς ποιήσεως σκοπὸν εἶχεν ἐμμέσως νὰ ἐπικρίνῃ παράτολμα συγχρόνων ποιητῶν ἐγχειρήματα. Ταύτην δὲ τὴν γνώμην καθιστᾷ πιθανὴν τὸ ὅτι μία πολὺν χρόνον πρὸ τῆς ἀνωτέρω ᾠδῆς συνταχθεῖσα ἐπιστολὴ (1, 3, 9 ἑξ.) ἀναφέρει μετὰ εἰρωνείας τὸν ποιητὴν Τίτιον, ὅστις ἐτόλμησε «νὰ προσαρμόσῃ Θηβαϊκὰ μέλη εἰς λατινικὰς χορδάς». Εἶναι δὲ ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ ἔτους 734 ἀ. Χ. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων ποιητῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Ὀβίδιος (Ex Ponto 4, 16, 28) Ῥοῦφόν τινα, ὃν ὀνομάζει Πινδαρικὸν ποιητὴν (Pindaricae fidicen lyrae), ἐὰν δὲ εἶναι ὀρθὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἀμφότερα τὰ ὀνόματα δηλοῦσιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα, Τίτιον Ῥοῦφον καλούμενον, ὁ ποιητὴς αὗτος κατὰ τὸ ἔτος 769 ἀπὸ Ῥώμης θὰ ἦτο περίπου ἑξηκοντούτης.

Ἀκριβῶς δὲ τὴν ἀπόλεμον ἐκείνην τάσιν τῆς ἑαυτοῦ λύρας καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ποιητικῆς του ἰδιοφυΐας ἐπεκαλεῖτο ὁ Ὁράτιος, ὅταν ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ δυσαρέστους προτάσεις ἢ παρακινήσεις πρὸς αὐτὸν γινομένας, ἵνα συντάξῃ Ἐγκώμια ἢ Ἐπινίκια, ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα (1,6) λόγου χάριν ἢ τοῦ Μαικήνα (2,12) ἢ καὶ τοῦ Αὐγούστου (4, 15 πρβλ. Ἐπιστ. 2, 1, 251 ἑξ.). Προετίμα δὲ πάντοτε τὸν κύκλον τῆς ὕλης καὶ τῶν ἰδεῶν του νὰ περιορίζῃ εἰς τὴν ἐλαφροτέραν ὁπωσδήποτε πραγματείαν θεμάτων ὁμοίων πρὸς τὰ τῆς αἰολικῆς ποιήσεως, ὡς παράδειγμα λαμβάνων αὐτὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν Ἀλκαῖον, ὅστις ὡςαύτως ἀφεὶς πάντα τὰ ἄλλα, τὸν οἶνον μόνον ἔψαλλε καὶ τὸν ἔρωτα (Ὠδ. 1, 32, 5 ἑξ.).

Καὶ ὅπου δὲ φαίνεται παθητικώτερος ὁ ποιητής, ἄν τις προσέξῃ, θὰ διακρίνῃ ὅτι οἱονεὶ ὑπὸ διαφανὲς προσωπεῖον μειδιᾷ ἐνίοτε μετὰ πανουργίας. Πλανώμενός ποτε ἐν τῷ δάσει τοῦ Σαβινικοῦ κτήματός του συνήντησε λύκον, ὅστις ἀμέσως, ἂν καὶ ἦτο ἄοπλος ὁ Ὁράτιος, ἐτράπη εἰς φυγήν. Τὸ θηρίον ἐκεῖνο περιεγράφει ὡς τέρας, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὔτε τὰ ὄρη τῆς Ἀπουλίας εἶδόν ποτε οὔτε ἡ Λιβύη, καὶ κάμνει τὴν τοιαύτην περιγραφήν, ἵνα ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀκέραιος ὢν κατὰ τὸν βίον καὶ ἔχων καρδίαν καθαρὰν οὐδένα κίνδυνον ἔχει νὰ φοβηθῇ, καὶ πρὸς τούτοις ἵνα ὁρκισθῇ, ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ θὰ ἀγαπᾷ τὴν Λαλάγην του. Τὸ ὅλον λοιπὸν ποίημα καταλήγει εἰς μίαν φαιδρὰν ἔκφρασιν πίστεως πρὸς τὴν ἐρωμένην του (1, 22). Ἄλλοτε πάλιν παλαιόντι δένδρον τοῦ κτήματος κατέπεσεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του (τῇ 1 μαρτίου 726 : 3, 8). Μετ' ἀστείας ἀγανακτήσεως καθιστᾷ ἐπὶ τούτῳ ὑπεύθυνον τὸν φυτεύσαντα τὸ δένδρον, μετὰ δὲ τοῦτο παραδίδεται εὐαρέστως εἰς τῆς ἤδη διεγερθείσης φαντασίας του τὰς πλάνας καὶ διηγεῖται, πῶς ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἴδῃ τῆς Περσεφόνης τὸ βασίλειον καὶ πῶς ἐκεῖ θὰ εὗρισκε τὸν Ἀλκαῖον καὶ τὴν Σαπφώ, ὧν περιγράφει τὴν δύναμιν, ἣν ἔχουσι καὶ ἐν τῷ Ἅδῃ (2, 13 πρβλ. 2, 17 στχ. 27).

Μετ' εὐαρεσκείας δὲ συνδυάζει κατὰ τὸν συνήθη τῶν λυρικῶν ποιητῶν τρόπον συμβάντα ἢ περιστάσεις προσωπικὰς πρὸς σκέψεις γενικωτέρου χαρακτῆρος. Ὁ αἴφνης ἐν αἰθρίᾳ ἐπισκήψας κεραυνὸς ἀφυπνίζει καὶ τὴν καθεύδουσαν ἐν τῇ ἐλευθεροφρονούσῃ ψυχῇ του θεοσέβειαν, καὶ λαμβάνει ἐκ τούτου ἀφορμὴν νὰ ὑμνήσῃ τοῦ Διὸς τὴν παντοδυναμίαν· «Ἔχει, λέγει, τὴν δύναμιν ὁ Ζεὺς τὰ ταπεινὰ νὰ ἀνυψώνῃ, νὰ σμικρύνῃ τὰ ἐπιφανῆ καὶ τὰ ἀφανῆ νὰ μεγαλύνῃ. Ἡ Τύχη ἁρπακτικὴ ἀφαιρεῖ συνήθως μὲ ὀξὺν συριγμὸν ἀπὸ μιᾶς κεφαλῆς τὸ διάδημα καὶ χαίρει περιθέτουσα αὐτὸ περὶ ἄλλην (1, 34).» Ὁ ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸν Βιργίλιον, τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἥμισυ τῆς ψυχῆς του, καὶ ἡ παράστασις τῶν κινδύνων τοῦ προσεχοῦς κατὰ θάλασσαν ταξειδίου του, δίδει ἀφορμὴν εἰς φιλοσοφικὰς θεωρίας περὶ τῆς τολμηρίας τοῦ ἀνθρώπου, τολμηρίας ἥτις μηδενίζει καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως τεθέντα ὅρια, ἀλλὰ ὄχι ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ κόσμου, διότι ἡ παράβασις τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως ὁρισθέντων νόμων καὶ ἡ ἀλαζονεία τῶν θνητῶν προκαλοῦσι τὴν θείαν ὀργήν (1, 3). Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη, ὅτι δηλαδὴ μισοῦσιν οἱ θεοὶ τοὺς μεγάλους κόμπους τῶν θνητῶν, πολλάκις ἔχει ἐπαναληφθῇ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ποιήσει.

Πλειοτέραν ἔχει πρωτοτυπίαν τὸ πρὸς τὸν Πλάγκον ἀποχαιρετιστήριον ποίημα (1, 7), διότι ἐν αὐτῷ ἀντὶ νὰ περιγράψῃ ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τῶν τοιούτων Προπεμπτικῶν (ἰδ. τμ. Α' σ. 513.) τοὺς περιφήμους τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀσίας, οὓς ἔμελλεν ὁ Πλάγκος νὰ περιηγηθῇ, καὶ ὅ,τι ἄξιον λόγου ὑπῆρχεν ἢ ἀξιοθέατον ἐν αὐτοῖς, δηλοῖ, ἀφίνων εἰς ἄλλους τοῦτο τὸ ἔργον, ὅτι αὐτὸς προτιμᾷ παντὸς ἄλλου τόπου τὰ Τίβουρα, τὴν πατρίδα δηλαδὴ τοῦ φίλου του Πλάγκου, ἀρκεῖται δὲ μόνον δίδων εἰς αὐτὸν τὴν συμβουλήν, νὰ θεραπεύῃ, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῇ, τὸν οἶνον, ὅστις καταπραΰνει πᾶσαν λύπην, καὶ νὰ ἀκολουθῇ πιστῶς ἐκείνην τὴν ἀρχήν, ἣν ἐκήρυξεν ὁ Τεῦκρος πρὸς τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ, ὅτι πατρὶς εἶναι πᾶσα γῆ, ἔνθα τις δύναται νὰ διάγῃ εὐδαίμων. Ἦτο δὲ ἡ ἐπιπόλαιος αὕτη βιωτικὴ σοφία τῷ ὄντι καταλληλοτάτη πρὸς ἄνθρωπον οἷος ὁ Πλάγκος, ὅστις ἦτο διαβόητος ἐπὶ πολιτικῇ ἀγχιστροφίᾳ καὶ κατείχετο ὑπὸ νοσηρᾶς ῥοπῆς πρὸς τὴν προδοσίαν. Ἀκριβῶς ἐν τῷ ὁμφαλῷ, ἤτοι ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ποιήματος, ὑπάρχει ὁ ἁρμὸς ὁ συνάπτων τὸ πρῶτον τῆς ᾠδῆς μέρος πρὸς τὸ δεύτερον, ἐπαφίνεται δὲ εἰς τὴν νοημοσύνην τοῦ ἀναγνώστου τὸ ἔργον τοῦ νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐναπάρχουσαν ἐσωτερικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων μερῶν. Ὁμοία εἶναι καὶ ἡ σύνθεσις τῆς 28 ᾠδῆς τοῦ Α' βιβλίου τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸν Ταραντῖνον φιλόσοφον καὶ μαθηματικὸν Ἀρχύταν τὸν Πυθαγόριον. Ὁ ποιητὴς καταπλέων μετὰ κινδυνώδη πλοῦν (πρβλ. 3, 4 στχ. 28)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διέρχεται πρὸ τοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας κειμένου μνήματος τοῦ Ἀρχύτου παρὰ τὸν Τάραντα. Ἐν ᾧ δὲ εἶναι παραδεδομένον τὸ πνεῦμα του εἰς ποικίλας σκέψεις περὶ τῆς τύχης τῶν θνητῶν, ἧς δὲν ὑπῆρξεν ἀμέτοχος καὶ ὁ μέγας Πυθαγόρειος, προσαγορεύει αὐτὸν ἔξαφνα ἡ σκιὰ ἑνὸς ναυαγοῦ, οὗτινος τὸ πτῶμα ἔκειτο ἀκόμη ἄταφον ἐπὶ τῆς ἐρήμου παραλίας καὶ τὸν ἱκετεύει νὰ ῥίψῃ χοῦν ἐπὶ τοῦ πτώματος. Ἡ ἀπότομος διακοπὴ τῶν σκέψεων τοῦ ποιητοῦ διὰ τῆς αἰφνιδίας προσφωνήσεως τῆς σκιᾶς τοῦ ναυαγοῦ (ἐν στχ. 21 : me quoque devexi κτλ.) ἄνευ οὐδεμίας δηλώσεως διηγηματικῆς, δι' ἧς νὰ γίνηται φανερὰ ἡ παρέμβασις αὕτη ἄλλου προσώπου, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ὑποτεθῇ ἐσφαλμένως ὅτι εἶναι δῆθεν διαλογικὴ ἡ μορφὴ τοῦ ποιήματος, ἐν ᾧ ἡ ὀπτασία τῆς σκιᾶς χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ προσδώσῃ μείζονα ποικιλίαν εἰς τὸ κύριον τῆς ᾠδῆς θέμα, τὴν ματαιότητα δηλαδὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ζοφερώτερον οὕτως εἰπεῖν καὶ μελαγχολικώτερον. Οἱ λόγοι λοιπὸν τοῦ ναυαγοῦ εἶναι ὡς τις ἀντιστροφὴ ἐνισχύουσα τὰς ἐκτεθείσας ἐν τῷ πρώτῳ μέρει, ὥσπερ ἐν στροφῇ, σκέψεις τοῦ ποιητοῦ).

Τὴν γνωστὴν ἐκείνην συμμετρικὴν ἐνάρθρωσιν, τὴν σχεδὸν ἀρχιτεκτονικήν, ἣν ἐπέβαλλον τῆς παλαιᾶς λυρικῆς οἱ κανόνες, ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν ταῖς ᾠδαῖς τοῦ Ὁρατίου, ἐν αὐταῖς ὅμως ἡ ῥηθεῖσα ἐνάρθρωσις οὔτε τὸν ἀπόλυτον ἐκεῖνον χαρακτῆρα τῆς ἀπαραβάτου ἀκαμψίας ἔχει, οὔτε τὸν τῆς ἄκρας τυπικότητος. Ἡ τεχνικὴ οἰκονομία τῶν μικροτέρων ᾠδῶν εἶναι καὶ ἡ σαφέστερον νῦν ὑποπίπτουσα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν. Οὕτω λόγου χάριν ἐν τοῖς ποιήμασιν, ὧν εἶναι περιττὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν, ἔχομεν ὡς κύριον πυρῆνα τὸν ὀμφαλόν, ἤτοι τὴν μέσην στροφήν, περὶ

[1]) Βλ. τί φρονεῖ περὶ τούτου τοῦ ποιήματος ὁ Λουκιανὸς Μύλλερ ἐν Βιογρ. Ὁρατ. τῆς ἐμῆς μεταφρ. σ. 129. Ὁ Μύλλερ νομίζει ἀκόμη ὅτι καὶ ἡ ᾠδὴ τοῦ Ἀρχύτου καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα, ἡ πρὸς Πλάγκον, δὲν ἔχουσι τὴν προσήκουσαν τεχνικὴν ἐντέλειαν, τὸ δὲ ἐλάττωμα τοῦτο ἀποδίδει εἰς τὸ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ποιήματα εἶναι τὰ παλαιότατα τῶν λυρικῶν ποιημάτων τοῦ Ὁρατίου. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὴν δὲ κατατάσσονται ἑκατέρωθεν ἀνὰ δύο ἢ ἀνὰ τρεῖς αἱ ἄλλαι στροφαί. Ἡ τετάρτη λ. χ. ᾠδὴ τοῦ Α΄ βιβλίου σύγκειται ἐκ πέντε τετραστίχων στροφῶν. Ὁ ὀμφαλὸς αὐτῆς εἶναι ἡ τρίτη στροφὴ (στχ. 9—12), δύο δὲ στροφαὶ προτάσσονται τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ δύο ἐπιτάσσονται εἰς αὐτόν. Ὅμοία εἶναι ἡ 24 ᾠδὴ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ ἡ 10 τοῦ Γ΄. Αἱ ᾠδαὶ 1, 17. 2, 7. 4, 12 σύγκεινται ἐξ ἑπτὰ στροφῶν, ὅθεν τὸν ὀμφαλὸν αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ τετάρτη στροφή, ἧς προτάσσονται μὲν αἱ τρεῖς πρῶται, ἐπιτάσσονται δὲ αἱ τρεῖς τελευταῖαι.

Πολλάκις τὸ σεμνὸν καὶ σοβαρὸν ὕφος τῶν ᾠδῶν μετριάζεται περὶ τὸ τέλος καὶ χαλαροῦται διά τινος παρεισαγομένης φαιδροτέρας εἰκόνος, ἐνίοτε δὲ διακόπτεται καὶ ἀποτόμως ὁ σεμνὸς λόγος, ὡς ἂν εἶχεν ἀποπλανηθῇ ἢ σφαλῇ ὁ ποιητής, καὶ ζητεῖ νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα του. Πολὺ ἐπιτυγχάνει ὁ Ὁράτιος εἰς τὸ ἐκφράζειν δι' ὀλίγων, ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν κεκορεσμένων λέξεων, δαψιλὲς περιεχόμενον ἰδεῶν ἢ παρατηρήσεων, ἂν καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τις, ὅτι ἐνίοτε προσπαθῶν ὁ ποιητὴς νὰ καταστήσῃ τὴν καλὴν πραγματείαν του ὅσον ἐνδέχεται πλουσιωτάτην κατὰ τὰς ἐννοίας, καταντᾷ μὲν ὑπερβολικός, παρακωλύει δὲ καὶ θολώνει τὴν διαυγῆ ροὴν τοῦ αἰσθήματος διὰ παρεμβλημάτων, ἅτινα οὔτε σχετίζονται ἁρμονικῶς πρὸς τὸ κύριον θέμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἑνότητα καὶ διακόπτουσιν, οὔτε ἔχουσι τὴν προσήκουσαν σεμνότητα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι διαφεύγουσιν ἡμᾶς τώρα, ἄλλοι λεπτότεροι σκοποί, οὓς ἴσως εἶχεν ὁ ποιητὴς οὕτω πράττων, καὶ ἄλλαι σχέσεις ὑπολανθάνουσαι, ἅτινα θὰ ἔτερπον ἴσως τοὺς συγχρόνους ἀναγνώστας. Τοιαῦτα ὑπολανθάνοντα νοήματα σπανιώτατα δυνάμεθα ἡμεῖς ἀσφαλῶς νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἢ μᾶλλον νὰ μαντεύσωμεν. Πρέπει ὅμως νὰ λαμβάνηται πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἐνιαχοῦ διαφθορὰ τοῦ κειμένου πρὸς ἐξήγησίν τινων πραγμάτων, ὧν εἶναι προφανὴς ἡ ἀτοπία. Μόνον ἄνθρωπος παντάπασιν ἄκριτος δύναται λόγου χάριν νὰ παραδεχθῇ ὅτι ποιητὴς ἔχων τὴν μόρφωσιν, ἣν εἶχεν ὁ Ὁράτιος, τόσον φιλόκαλος καὶ τόσον ἀκριβής, ἦτο δυνατὸν νὰ συγχέῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν πρεσβύτερον Σκηπίωνα τὸν νικητὴν τοῦ Ἀννίβα, πρὸς τὸν νεώτερον, τὸν κατακτητὴν τῆς Καρχηδόνος (4, 8 στχ. 17), καὶ μάλιστα ἐν στίχῳ πρωτοφανῶς πλημμελεῖ[1]). Ἀφ' οὗ δὲ εἶναι ἀναντιρρήτως ἀποδεδειγμένη ἐν ἑνὶ χωρίῳ ἡ γενομένη διασκευὴ (interpolatio), δὲν εἶναι παντάπασιν ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι καὶ ἄλλαι διασκευαὶ συνέβησαν δι' οἱονδήποτε λόγον ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Ὁρατίου, αἵτινες συμπεριελήφθησαν εἰς τὸ κείμενον ἐκ παλαιοῦ ἀντιγράφου. Ἡ κριτικὴ πρέπει μὲν μετὰ περισκέψεως νὰ προβαίνῃ εἰς τὸ ἑαυτῆς ἔργον, ἔχει ὅμως καὶ καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ θέτῃ τὸν δάκτυλον εἰς τὰ τοιαῦτα χωρία, τὰ ὁποῖα ἀντίκεινται προφανῶς εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὰς συνηθείας τοῦ ποιητοῦ. Ἄλλως δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ῥωμαίου ἱππέως Πασσέννου Παύλου, περὶ οὗ γράφει ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Πλίνιος ὁ νεώτερος ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν, ὅτι ἄριστα ἐμιμεῖτο τὰ λυρικὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου, ἀποδεικνύει ἀριδήλως ὅτι ἠσχολοῦντο περὶ τοιαύτας μιμήσεις οἱ παλαιοί, καὶ ὅτι αὗται ἦσαν ἐνίοτε τόσον ἐπιτυχεῖς, ὥστε δὲν ἦτο ἀδύνατος ἡ ἀπάτη.

Ἀλλ' ὁσηνδήποτε καὶ ἂν κατέβαλεν ὁ Ὁράτιος φιλόκαλον ἐπιμέλειαν πρὸς φιλοτέχνησιν τῶν ᾠδῶν του, ἡ χρυσῆ φλὸξ τοῦ πνεύματός του τοῦ γνησίου διαλάμπει κατὰ πολὺ ἰσχυροτέρα ἐν ταῖς Σατίραις. Καὶ ὅμως εἰς τοὺς Διαλόγους (Sermones) τούτους[2]), οἵτινες εἶναι πλήρεις οὐσίας καὶ χάριτος, δὲν ἀπέδιδε

[1]) Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ᾠδὴ εἶναι πεποιημένη ἐν μέτρῳ ἀσκληπιαδείῳ, εἶναι δὲ μονόκωλος μονόστροφος, ὅπως καὶ ἡ α' ᾠδὴ τοῦ Α' βιβλίου (Maecenas atavis edite regibus, ὁ 17 λοιπὸν στίχος, ὅστις νοθεύεται (Non incendia Carthaginis impiae), εἶναι πλημμελὴς ὡς πρὸς τὴν τομὴν (– – | – ∪ ∪ – || – ∪ ∪ – | ∪ ×), ἥτις κόπτει εἰς δύο τὴν λέξιν Carthaginem. Παρετηρήθη ἀκόμη ὅτι ἡ ᾠδὴ 4, 8 εἶναι ἡ μόνη, ἥτις ἔχει ἀριθμὸν στίχων μὴ διαιρούμενον διὰ τοῦ τέσσαρα (Ἰδ. ἀνωτ. σ. 191 σημ.), διότι οἱ ὅλοι εἶναι 34. Ἰδ. Schiller Περὶ τῶν λυρικῶν μέτρων τοῦ Ὁρατίου γαλλ. μεταφρ. O. Riemann σ. 16 σημ. Σ. Μ.

[2]) Δηλαδὴ συνδιαλέξεις, causeries, ἣν λέξιν καὶ ὁ Ῥίββεκ μεταχειρίζεται. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἀξίαν πραγματικῶν ποιητικῶν ἔργων. Τὴν Σάτιραν εἰσήγαγε μὲν εἰς τὴν γραμματείαν τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἔννιος (τμ. Α΄ σ. 73), διετύπωσε δὲ ὁριστικῶς καὶ σαφέστερον ὁ Λουκίλιος (τμ. Α΄ σ. 343 ἑξ.), ὁπόθεν παρέλαβεν καὶ ὁ Ὁράτιος τὴν δακτυλικὴν μορφὴν (τὴν ἐν δακτυλικῷ δηλαδὴ ἑξαμέτρῳ) τῶν Διαλόγων του, ὅπως αὐτὸς τοὺς ὠνόμαζε. Ἤρχισε δὲ νὰ γράφῃ τὰ ἔργα ταῦτα νεώτατος, εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τοῦ πολέμου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 177). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἠγάπα νὰ πραγματεύηται μᾶλλον χονδρά τινα ἀστεῖα καὶ φαιδροτέρας ὑποθέσεις, οἵας μεταξὺ των διηγοῦνται οἱ συμπόται. Πολλὰς σατίρας τοιαύτης φύσεως εἶχε συντάξῃ καὶ ὁ Λουκίλιος. Εἰς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ στρατοπέδου ἀναφέρεται λόγου χάριν ἡ 7 τοῦ Α΄ βιβλίου Σάτιρα, ἐν ᾗ δικάζονται ἐνώπιον τοῦ Βρούτου, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος διῴκει τὴν Ἀσίαν, δύο περίεργοι τύποι, ὁ Ῥουπίλιος Ῥήξ, ὅστις προγραφεὶς ὑπὸ τῶν Τριῶν Ἀνδρῶν εἶχε προσκολληθῇ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Βρούτου, καὶ ὁ ἡμιέλλην Πέρσιος, ἔμπορος ἐν Κλαζομεναῖς. Ἡ ἰταλικὴ ἀγροικία τοῦ Ῥουπιλίου ἠττήθη ὑπὸ τῆς εὐτραπέλου εὐφυΐας καὶ τῆς εὐφραδείας τοῦ ἡμιέλληνος. Ἡ παραβολὴ τῶν δύο ἀντιπάλων πρὸς τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἕκτορα εἶναι τῷ ὄντι ἀστεία, ἡ δὲ τελικὴ πρότασις τοῦ Ἕλληνος πρὸς τὸν δικάζοντα φονέα τοῦ Καίσαρος, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ Ῥηγὸς (=βασιλέως), ἀποτελεῖ λογοπαίγνιον, τὸ ὁποῖον ῥίπτει κωμικοτραγικὴν ἀκτῖνα ἐπὶ τοῦ δύοντος ἤδη μεγαλείου τοῦ Βρούτου.

Περὶ τῆς νυκτερινῆς σκηνῆς τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου (Σατ. 1, 8), ἥτις καταλήγει κατὰ τρόπον ἥκιστα λεπτόν, ἔχομεν ἤδη εἴπῃ, ἀνωτέρω (σ. 187). Τὸ ἐπίσης ἀνωτέρω (σ. 178) μνημονευθὲν διπλωματικὸν ταξείδιον εἰς Βρεντέσιον, οὗ καὶ αὐτὸς μετέσχε, περιγράφει ὁ Ὁράτιος ἐν Σατίρ. 5 τοῦ Α΄ βιβλίου μετὰ πολλῆς φαιδρότητος, εἶναι δὲ τοῦτο τοῦ Ὁρατίου τὸ ὁδοιπορικόν, ὁμοιότροπον πρὸς ἐκεῖνο τοῦ Λουκιλίου εἰς Σικελίαν ταξείδιον περὶ οὗ εἴπομεν ἐν τμ. Α΄ σελ. 350. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ταξείδιον τοῦτο γίνεται βρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δέως καὶ ἐν πλήρει ἀνέσει, ἐκτυλίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου σειρὰ ὁλόκληρος σκηνῶν καὶ εἰκόνων, καὶ σκιαγραφήματα ἐξειργασμένα διὰ χονδρῶν γραμμῶν καὶ συμφώνων ἐντελῶς πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἔχομεν πρῶτον τὸν νυκτερινὸν πλοῦν διὰ τῆς διώρυγος, ἥτις διακόπτουσα τὴν Ἀππίαν ὁδὸν διασχίζει τὸ Πόντιον ἕλος. Τὴν διώρυγα ταύτην διέπλεον ἐν διαστήματι μιᾶς νυκτός, ἐρρυμουλκεῖτο δὲ τὸ πλοῖον ὑπὸ ἡμιονίου. Γίνονται ἔριδες μεταξὺ τῶν δούλων καὶ τῶν λεμβούχων. Ἐρίζει πάλιν ὁ λεμβοῦχος κατειλημμένος ὑπὸ τῆς μέθης πρὸς τὸν ἀγωγιάτην τοῦ ἡμιονίου. Ἐπὶ τέλους καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ ὕπνου οἱ ἐπιβάται. Ἅμα τῇ πρωΐᾳ εἷς ἐξ αὐτῶν ἐξαναγκάζει διὰ τῆς ῥάβδου τὸν κοιμώμενον ἀγωγιάτην νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του. Περιγράφεται ἔπειτα ὁ γελοῖος πραίτωρ τῶν Φούνδων ἐν πάσῃ τῇ πομπῇ τοῦ μικρομεγάλου ἀξιώματός του. Οὗτος ὁ πραίτωρ τῶν Φούνδων, Αὐφίδιος Λύσκος ὀνομαζόμενος, ἦτο ἄλλοτε γραφεύς, συνάδελφος λοιπὸν τοῦ Ὁρατίου. Προσέρχονται ἀκολούθως, ἵνα μετάσχωσι τοῦ ταξειδίου, οἱ ἐγκάρδιοι φίλοι τοῦ ποιητοῦ καὶ θερμοτάτη γίνεται ἡ δεξίωσις. Μετὰ τοῦτο περιγράφεται ἡ μετὰ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κοκκηΐου συμπόσιον γενομένη κωμικὴ παράστασις μεταξὺ τοῦ ἰσχνοῦ καὶ μικροσωμάτου Τυρρηνοῦ Σαρμέντου, ὅστις ἦτο ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα, καὶ τοῦ Ὄσκου Μεσσίου Κικίρρου, οὗτινος τὸ ἀλλόκοτον καὶ γελοῖον παράστημα ὑπενθυμίζει τὸν Πολύφημον. Ὁ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀστείων ὑποκειμένων ἀγὼν περιγράφεται μετὰ κωμικῆς μεγαλοπρεπείας ὡς δύο Ὁμηρικῶν ἡρώων μονομαχία (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 314). Μετὰ τοῦτο ὁ φιλοξενῶν τοὺς συνοδοιπόρους ἐν Βενεβέντῳ τοσαύτην ἔδειξε προθυμίαν, ἵνα τοὺς εὐχαριστήσῃ, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ πυρποληθῇ ὁ οἶκος ἐκ τῆς μεταδόσεως τοῦ πυρὸς ἐν τῷ μαγειρείῳ, ἔνθα πρὸς ἑστίασιν αὐτῶν ἐψήνοντο κίχλαι. Ὡραία ἐπίσης περιγράφει τὴν καπνίζουσαν ἑστίαν ἔν τινι πανδοχείῳ ἐπὶ τῶν Ἀπουλικῶν ὀρέων, τὰς ὅλως ἀτομικὰς ἀναμνήσεις του, ἱκανῶς δυσαρέστους, τῆς ἐπιούσης νυ-

Δημόσιη Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κτός, τὸ θαῦμα τῆς Γνατίας, τὸ ὁποῖον ὁ μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων Ἐπικούρειος ποιητής, ὁ γινώσκων κατὰ βάθος τὸν Λουκρήτιον, ἀφίνει τοὺς δεισιδαίμονας Ἑβραίους νὰ πιστεύσωσι. Πάντα ταῦτα τὰ περίεργα συμβάντα, πᾶσαι αἱ ἐντυπώσεις καὶ παρατηρήσεις του ἀνεγράφησαν ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν πρὸς φαιδρὰν μὲν τῶν συνοδοιπόρων ἀνάμνησιν, ἀπολαυστικὴν δὲ καὶ ἡμῶν τῶν μεταγενεστέρων συμμετοχήν, ὑπὸ τύπον ἐξαισίως κομψὸν καὶ ἀστεῖον. Ὁ κύριος τοῦ ταξειδίου σκοπὸς μόνον ἐν παρόδῳ μνημονεύεται, ὁ δὲ ἀφελής, νεανικὸς καὶ δροσερὸς χαρακτὴρ τοῦ λόγου τῆς σατίρας ταύτης ὑπενθυμίζει σχεδὸν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Κατούλλου.

Κατὰ πολὺ λεπτότερον καὶ μᾶλλον ἐπιμεμελημένον εἶναι τὸ χαριέστατον καὶ οὕτως εἰπεῖν ζωντανὸν ποίημα (Σατ. 1, 9), ἐν ᾧ περιγράφεται φυσικώτατα ἡ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ δραματικὴ σκηνὴ τῆς συναντήσεως τοῦ Ὁρατίου πρός τινα φορτικὸν καὶ φλύαρον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δι' ἀκαταπονήτου ἐπιμονῆς ἤθελε νὰ προσκολληθῇ πρὸς τὸν ποιητήν. Θαυμασίως ζωγραφεῖται ἡ αὐταρέσκεια καὶ ἡ χυδαιότης τοῦ προστύχου ἐκείνου, καθὼς καὶ ἡ τραγικὴ ἀπελπισία τοῦ ποιητοῦ, ὅστις μάτην προσπαθεῖ παντοιοτρόπως νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν ὀνύχων του. Ἡ κακεντρέχεια τοῦ ὀχληροῦ συντρόφου, ὅστις χαιρεκάκως ἀφίνει τὸν βασανιζόμενον Ὁράτιον νὰ σφαδάζῃ, δὲν ἔχει ὅρια. Ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται ἡ ἀπολύτρωσις διά τινος ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ.

Τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ κομψὴ ἐκείνη πρὸς τὸν Μαικήναν προσφωνητήριος σάτιρα (1, 6), ἐν ᾗ ὁ Ὁράτιος οἱονεὶ ἀπολογούμενος πρὸς ὅσα περὶ αὐτοῦ ἔλεγον φθονεροὶ ἀντίπαλοι, δίδει λόγον περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν εὐεργέτην του, πρὸς ὃν ἐπ' ἐσχάτων εἶχε συνδεθῇ. Τοῦτο τὸ ποίημα τιμᾷ ἐξ ἴσου καὶ τοῦ εὐεργέτου τὴν εὐγενῆ ἐλευθεριότητα καὶ τοῦ εὐεργετουμένου τὴν μετριόφρονα γνώμην. Ὅπως ὁ Μαικήνας ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν φίλων του οὐδαμῶς φροντίζει περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ περὶ τῶν προγόνων των, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ χαρακτῆ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρός των καὶ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων, οὕτω καὶ ὁ Ὁράτιος οὐδόλως αἰσχύνεται ἐπὶ τῇ ταπεινῇ καταγωγῇ του, συνετώτατα δὲ ἀναγνωρίζει, ὅτι, ἐὰν ἤθελε φιλοδοξῇ ὑπέρτερα τῆς καταστάσεώς του, θὰ προσείλκυεν εἰς ἑαυτὸν τὸν φθόνον καὶ τὴν κακοβουλίαν τῶν μοχθηρῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλα ἀκόμη παντὸς εἴδους δυσάρεστα. Εἰς τὸν ἐνάρετον πατέρα του, εἰς οὗ τὴν νοήμονα μέριμναν ὀφείλει τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν, ἐγείρει ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι ὁ Ὁράτιος ἀσφαλὲς μνημεῖον φιλοστόργου σεβασμοῦ. Περιγράφει ἔπειτα τὸν ἴδιον αὐτοῦ βίον, βίον ταπεινὸν μὲν καὶ ἀπέριττον, ἀλλὰ καὶ ἀμέριμνον καὶ ἀνεξάρτητον. Καρυκεύει δὲ τὴν ἀφελῶς ῥέουσαν διήγησίν του δι' εἰρωνευμάτων καὶ πλαγίων σκωμμάτων, ἅτινα ἐν παρόδῳ ἐκτοξεύει ἐναντίον ὡρισμένων συμπολιτῶν του, ὧν ἡ πασίγνωστος μωρία καὶ ἀσυνεσία χρησιμεύει ὡς ἀφορμὴ πρὸς διατύπωσιν τῶν ἰδικῶν του ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ συνετῶν ἰδεῶν. Τὰ σκώμματά του ὅμως εἶναι ἀπηλλαγμένα ἐντελῶς ἀπὸ πάσης μοχθηρίας.

Ἐκ τοιαύτης ὑγειοῦς ψυχικῆς διαθέσεως προέρχεται ἐκείνη ἡ καθολικὴ παρατήρησις, ἥτις ἐπίσης πρὸς τὸν Μαικήναν ἀπευθύνεται, τὸν ὁμοφρονοῦντα φίλον, καὶ ἐτέθη ἐν ἀρχῇ τῆς ὅλης τῶν σατιρῶν συλλογῆς (1, 1), ὡς τὸ πρῶτον ἴσως δεῖγμα τῶν σπουδαιοτάτων ἐκείνων διαλόγων περὶ διαφόρων ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν πρακτικὴν ἠθικὴν καὶ τὴν βιωτικὴν σοφίαν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν πραγματικὸν πυρῆνα τῆς συλλογῆς τῶν σατιρῶν. Ἐρωτᾷ δηλαδὴ ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης σατίρας ὁ Ὁράτιος, πόθεν τάχα προέρχεται, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐνδομύχως εὐχαριστεῖται εἰς τὴν κατάστασιν του, ἀλλὰ πάντες μετὰ πόθου προσβλέπουσι πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν ἄλλων ; ὅτι ὁ ἔμπορος μακαρίζει τὸν στρατιωτικόν, ὁ ἀστικὸς τὸν γεωργικὸν καὶ ὁ γεωργικὸς πάλιν τὸν ἀστικόν ; Καὶ ὅμως, λέγει φιλοσοφῶν ὁ Ὁράτιος, ἂν ὁ θεὸς ἤθελεν αἴφνης προτείνει πρὸς τοὺς ὀδυρομένους νὰ ἀνταλλάξωσι μεταξύ των ἐλευθέρως κατάστασιν, δὲν θὰ τὸ ἔπραττον. Πάντες οἱ κοπιῶντες μεμψιμοιροῦσιν, ἕκαστος ἐν τῷ κύκλῳ του, πάντες δὲ κατέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χονται ὑπὸ ποιᾶς τινος φθονερᾶς τάσεως, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας θέλει ἕκαστος νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον. Ἐντεῦθεν τὸ ἀκάματον ἐκεῖνο πάθος πρὸς τὸ κέρδος καὶ τὸν πλουτισμόν. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν πολὺ σπάνιοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες εὐχαριστοῦνται εἰς ὅ,τι ἔχουσι καὶ ἀπέρχονται ἐκ τοῦ βίου τούτου ὥςπερ ἐκ συμποσίου, κατὰ τὸ δόγμα τὸ Ἐπικούρειον. Φέρων δὲ ὁ Ὁράτιος ὡς παράδειγμα τὸν φιλάργυρον, διαφωτίζει ἔτι μᾶλλον τὸ μωρὸν ἐκεῖνο πάθος, ὅπερ ὁμοιάζει πρὸς ἀγῶνα δρόμου, οὗτινος εἶναι ἀνέφικτον τὸ τέρμα. Εἰσέρχεται δὲ εἰς συζητήσεις πρὸς ἐκείνους, ὧν καταπολεμεῖ τὴν μωρίαν, ἀκούει τὰς ἐνστάσεις αὐτῶν καὶ ἔπειτα τὰς ἀναιρεῖ. Πρὸς ἀναίρεσιν δὲ αὐτῶν καταφεύγει πάλιν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, εἰς παραδείγματα καὶ ἱστορίας, ἢ εἰς σύντομον ὑπόδειξιν γνωστῶν προσώπων. Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τῆς συζητήσεως, τὴν ὁποίαν προτιμᾷ. Διασπείρει δὲ καθ' ὅλον τὸ ποίημα χρυσοῦς τῷ ὄντι λόγους. Πολλαὶ ἐν αὐτῷ ἰδέαι καὶ πολλαὶ φράσεις ἦσαν κυρίως ὑπαινιγμοί, παρῳδίαι, ἢ τῆς δημώδους ἐμπειρίας συμπεράσματα — καὶ θὰ ἀνεγνώριζε βεβαίως τὰ μέρη ταῦτα ὁ Ῥωμαῖος ἀναγνώστης — ἄλλαι πάλιν μεμονωμέναι ἔννοιαι ἔχουσι τὸν Ἐπικούρειον τύπον. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἡ πρότασις τοῦ Διὸς τοῦ νὰ ἀνταλλάξωσιν οἱ ἄνθρωποι κατάστασιν καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς ἀνταλλαγῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐλήφθη ἐξ ἀγνώστου ἡμῖν Ἕλληνος καθ' ὅμοιον τῷ Ὁρατίῳ εὐτράπελον τρόπον πραγματευθέντα τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα [1]). Ἐν στίχῳ 114 ἐξ. ἔχει ὁ ποιητὴς μίαν εἰκόνα εἰλημμέ-

[1]) Ὁ Ὁράτιος δὲν ἀναφέρει τὸν Δία ὡς κάμνοντα τὴν πρότασιν, ἀλλὰ λέγει γενικῶς (στχ. 15) si quis deus dicat ἔπειτα ὅμως (στχ. 20) ἀναφέρεται ὁ Ζεύς. Πρὸς τὰ ὑπὸ Ὁρατίου ἐδῶ φιλοσοφούμενα, ὅμοια περίπου εἶναι ὅσα λέγει ὁ Μάξιμος ὁ Τύριος ἢ σοφιστὴς (21, 1. Πρβλ. καὶ Ἰμέριον 20): «Χαλεπὸν εὑρεῖν ἀκριβῆ βίον, ὥςπερ καὶ ἄνδρα, ἀλλὰ παντὶ ἀνακέκραται ἔνδειά τις πρὸς τὸ ἄκρως καλόν. καὶ πλεονεκτεῖ ἕτερος ἑτέρου, ὅτῳ ἂν ἐλάττω τὰ ἐνδέοντα ᾖ. Καὶ ἴδοις ἂν τὸν μὲν γεωργικὸν μακαρίζοντα τοὺς ἀστικοὺς ὡς συνόντας βίῳ χαρίεντι καὶ ἀνθηρῷ, τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν δικαστηρίων καὶ τοὺς πάνυ ἐν αὐτοῖς εὐδοκίμους ὀδυρομένους τὰ αὐτῶν καὶ εὐχομένους ἐπὶ σκαπάνῃ βιῶναι καὶ γηδίῳ σμικρῷ. Ἀκούσῃ δὲ τοῦ μὲν στρατιωτικοῦ τὸν εἰρηνικὸν εὐδαιμονίζοντος, τοῦ δὲ τὸν στρατιωτικὸν τεθηπότος. Καὶ εἴ τις θεῶν (si quis deus), ὥςπερ ἐν δράματι ὑποκριτὰς ἀποδύσας (mutatis partibus στχ. 18 τῆς Σατίρας) ἕκαστον τοῦ παρόν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νην ἐκ τῶν ἁρματοδρομιῶν (ut, cum carceribus missos rapit ungula currus κτλ.), ἥτις ὑπενθυμίζει τὸ συγκινητικὸν καὶ ὡραῖον τέλος τοῦ Α' βιβλίου τῶν Γεωργικῶν (1, 511 ἑξ: ut, cum carceribus sese effudere quadrigae κτλ.). Ὁ γινώσκων καλῶς νὰ διακρίνῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς τοῦ Βιργιλίου ποιήσεως, δὲν θὰ ἐκλάβῃ βεβαίως τὸν Ὁράτιον ὡς τὸν δημιουργὸν καὶ ἐπινοητὴν τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων λόγων (ἰδ. ἀνωτ. σελ. 74).

Μετὰ πολλῆς δριμύτητος καθάπτεται τοῦ ἀσώτου τῆς κοινωνίας βίου ἡ δευτέρα σάτιρα τοῦ Α' βιβλίου, ἥτις εἶναι παλαιοτέρας ἐποχῆς. Εἶχεν ἀποθάνῃ ὁ μουσικὸς Τιγέλλιος ἄνθρωπος μεγάλης πνευματικῆς ἀστασίας, ὅστις ἀνῆκεν ἄλλοτέ ποτε εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἐλάμβανε πολλὰς περιποιήσεις ἐκ τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Τιγελλίου πενθεῖ πᾶς ὁ εὐτελὴς ὅμιλος τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἕως τότε ἀπέζων ἐκ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ μουσικοῦ, τὸ δὲ γενικὸν τοῦτο πένθος παρέχει ἀφορμὴν εἰς τὸν Ὁράτιον νὰ σκώψῃ τὴν πρὸς τὰ ὑπερβολικὰ καὶ ὑπέρμετρα τάσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλος μέν, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐπὶ ἀσωτίᾳ μομφήν, περιπίπτει εἰς τὴν ἀντίθετον κακίαν, γίνεται φιλάργυρος καὶ κλείει τὴν καρδίαν του πρὸς πᾶν φιλάνθρωπον αἴσθημα, ἄλλος δὲ τοὐναντίον, ἵνα μὴ φαίνηται ῥυπαρὸς καὶ μικροπρεπής, διασκορπίζει ἀσκόπως τὴν περιουσίαν του. Οὐδεὶς γινώσκει νὰ τηρῇ τὸ προσῆκον μέτρον καὶ τὴν μέσην ὁδόν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος.

τος βίου καὶ σχήματος μεταμφιέσει τὸ τοῦ πλησίον, αὖθις αὖ οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ποθήσουσι μὲν τὰ πρότερα, ὀδυροῦνται δὲ τὰ παρόντα. Οὕτω δυσάρεστόν τί ἐστιν ὁ ἄνθρωπος κομιδῇ καὶ φιλαίτιον καὶ δεινῶς δύσκολον καὶ οὐδὲν τὸν αὑτοῦ ἀσπάζεται». Ταῦτα δὲ φαίνεται παραλαβὼν ὁ Μάξιμος ἢ ἀπὸ τοῦ Μενίππου ἢ ἀπό τινος τῶν τοῦ Βίωνος διατριβῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐμιμήθη ὁ Ὁράτιος ἐν ταῖς Σατίραις τὸν Βίωνα τὸν Βορυσθενίτην (ἴδ. περὶ τούτου τὴν καλλίστην τοῦ R. Heinze πραγματείαν De Horatio Bionis imitatore Bonn 1889), ἡ δὲ πρώτη Σάτιρα προέρχεται ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ συμφυρμοῦ δύο τοῦ Βίωνος διατριῶν, τῆς Περὶ μεμψιμοιρίας καὶ τῆς Περὶ φιλοπλουτίας.. Ἰδ. καὶ τοῦ Kiessling τὸ εἰς τὴν Σάτιραν ταύτην ὑπόμνημα (ἐν τῇ ἐκδ. τῶν Ὁρατ. Σατ. ἐν Βερολίνῳ 1895). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἐκ ματαιοδοξίας προερχομένη τάσις τοῦ διατηρεῖν παρανόμους σχέσεις πρὸς γυναῖκας ἐγγάμους τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων, ὀσημέραι γενικεύεται, οἱ δὲ εἰς τοῦτο τὸ ἁμάρτημα ὑποπίπτοντες εἰς οὐδὲν λογίζονται τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς εἶναι ὑποκείμενοι, καὶ τὰ ταπεινωτικὰ τῆς πράξεώς των ἐπακολουθήματα. Ἄλλοι πάλιν δυσφημοῦνται ἕνεκα τῶν ἀκολάστων αὐτῶν σχέσεων πρὸς κοινὰς γυναῖκας. Ὁ συγγραφεύς, ὅστις οὐδαμῶς βεβαίως σκέπτεται νὰ προσλάβῃ τὸ σεμνὸν καὶ παθητικὸν ὕφος ἀνδρὸς ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθικολόγου, ἀντιπροσωπεύει ἁπλῶς καὶ λογικῶς τὴν φωνὴν τῆς ὑγιοῦς φύσεως, ἥτις θέλει μὲν νὰ ἱκανοποιῆται, ἀλλ' ἄνευ δυσχερειῶν καὶ κινδύνων. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀκολουθεῖ καὶ αὐτὸς τοῦ συνετοῦ Κάτωνος τὴν συμβουλήν, ἣν καρυκεύει διὰ φράσεων εἰλημμένων ἐκ τῆς δημώδους ἠθικῆς τοῦ Ἐπικούρου. Ταύτας δὲ τὰς φράσεις παρέλαβεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἐπικουρείου Φιλοδήμου, ὅστις ἦτο τότε ὁ φιλόσοφος τοῦ συρμοῦ. Τὰ δὲ παραδείγματα, δι' ὧν ποικίλλεται ἡ εὐτράπελος διαλεκτική, ἣν μεταχειρίζεται πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θέματός του ὁ Ὁράτιος, δὲν ἐλήφθησαν μόνον ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καθάπτονται ἐμμέσως καὶ συγχρόνων ἀνδρῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν κύκλον τοῦ Ὀκταβιανοῦ.

Ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ ἀποθανόντος Τιγελλίου, ὁρμᾶται καὶ ἡ τρίτη σάτιρα, ἥτις πραγματεύεται τὴν ἤδη ὑφισταμένην σχέσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν Μαικήναν (στχ. 63 ἑξ.). Μετὰ πολλῆς δὲ χάριτος περιγράφεται ἐκεῖνο τὸ ἄστατον καὶ εὐμετάβολον τῆς ψυχικῆς διαθέσεως, ὅπερ προσιδιάζει εἰς τοὺς καλλιτέχνας, καὶ τὸ ὁποῖον εἰς μέγαν βαθμὸν εἶχε καὶ ὁ Τιγέλλιος, ὅστις διὰ τοῦτο συχνάκις περιέπιπτεν εἰς ἀποτόμους ἀντιθέσεις. Πῶς ὅμως ψέγω τοὺς ἄλλους; — ἐρωτᾷ αἴφνης διακόπτων τὸν λόγον ὁ ἀγαθὸς Ὁράτιος — μήπως καὶ ἐγὼ δὲν ἔχω ἐλαττώματα; Μετὰ ὀξυδερκείας πάντοτε διαγινώσκομεν τὰ ἀλλότρια καὶ γινόμεθα τυφλοὶ πρὸς τὰ ἡμέτερα, ἢ τοὐλάχιστον τὰ κρίνομεν ἐπιεικῶς. Πόσον εἶναι διάφορος ὁ ἐραστὴς ἢ ὁ τρυφερὸς πατήρ, οἵτινες δὲν διακρί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νουσι τῶν φιλτάτων τὰ ἐλαττώματα! Καθ' ὅμοιον ἔπρεπε τρόπον καὶ ὁ φίλος νὰ συγχωρῇ τὰ ἐλαττώματα τοῦ φίλου του καὶ νὰ ζητῇ τὴν καλὴν μόνον ὄψιν ἐν ταῖς ἰδιοτροπίαις καὶ ταῖς ἐλλείψεσι τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ μεγεθύνῃ ἀκόμη αὐτὰς μοχθηρῶς, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐπικαλεῖται ὑπὲρ ἑαυτοῦ τῶν ἄλλων τὴν ἐπιείκειαν. Ὁ καθιστῶν κριτὴν τῶν ἀλλοτρίων πταισμάτων ὄχι τὴν λογικήν, ἀλλὰ τὸ ἴδιον πάθος, γίνεται ἄδικος καὶ ἀντιστρατεύεται πρὸς αὐτὴν τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς, ἥτις κατήργησε τὴν παλαιὰν σκληρότητα, καθ' ἣν ὁ ἰσχυρότερος εἶχε τὸ δίκαιον, καὶ τὸ ἀλόγιστον πάθος ἀντικατέστησε διὰ τῆς συνετῆς καὶ λελογισμένης μετριοπαθείας. Τὴν αὐστηρὰν γνώμην, ὅτι πάντα τὰ ἁμαρτήματα εἶναι ἴσα, ἃς ἀφήσωμεν εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐπίσης πρεσβεύουσιν, ὅτι μόνος ὁ σοφὸς γινώσκει τὰ πάντα, μόνος αὐτὸς εἶναι βασιλεύς. Τὴν μωρίαν τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης αἱρέσεως παραδίδει ὁ Ὁράτιος εἰς τὰ σκώμματα τῶν ἀγυιοπαίδων καὶ δηλοῖ, ὅτι κατὰ πολὺ πλειότερον συντελεῖ εἰς τὴν ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίαν ἡ ἰδική του ἐπιεικὴς ἀρχὴ τοῦ νὰ ζῇ μὲν αὐτός, νὰ ἀφίνῃ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ζῶσιν. Ὥστε ἡ σάτιρα αὕτη ἡ συνιστῶσα τὴν μετριότητα καὶ τὴν μετριοπάθειαν ἔν τε τῷ βίῳ καὶ ἐν ταῖς περὶ τῶν ἄλλων κρίσεσι, καταλήγει ἀπροσδοκήτως εἰς τὸν διασυρμὸν καὶ τὴν ἐπίκρισιν τῶν μέχρις ἀδίκου ὑπερβολῆς αὐστηρῶν δογμάτων τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας.

Πολὺ φυσικὸν ἦτο, αἱ σαρκαστικαὶ περιγραφαὶ καὶ οἱ δηκτικοὶ ὑπαινιγμοὶ τοῦ παρατηρητικοῦ συγγραφέως νὰ ἐξεγείρωσι τὴν εὐαισθησίαν τῶν προσβαλλομένων καὶ νὰ προκαλῶσι τὴν δυσαρέσκειαν τῶν συναισθανομένων ἐν ἑαυτοῖς ἀτελείας ἠθικὰς ἐξ ἐκείνων, εἰς ἃς ἀπέβλεπον τοῦ Ὁρατίου τὰ σκώμματα. Ὅθεν οἱ μὴ ἐννοοῦντες ἢ μὴ θέλοντες νὰ ἐννοήσωσι τοὺς ἀστεϊσμούς, ἔψεγον τὸν Σατυρικὸν ποιητὴν ὡς ἄνθρωπον μοχθηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Ἡ τοιαύτη μομφὴ ὀδυνηρὰν ἐνεποίει αἴσθησιν εἰς αὐτόν, ὅστις ἐν τῇ τρίτῃ σατίρᾳ του ἀκριβῶς ἐκήρυττε τὴν πραότητα καὶ τὴν πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα ἐπιείκειαν. Διὰ τοῦτο προβαίνει ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁράτιος ἐν τῇ τετάρτῃ σατίρᾳ εἰς ἀπολογίαν καὶ ἑαυτοῦ προσωπικῶς καὶ τοῦ σατιρικοῦ γένους, περὶ τὸ ὁποῖον ἠσχολεῖτο διαδεχθεὶς τὸν Λουκίλιον. Ἀλλ' ἡ μνεία τοῦ Λουκιλίου καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ σατιρικοῦ γένους, δι' ὧν ἄρχεται ἡ ἀπολογία, ἄγει εὐθὺς (ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ διασαφήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ προκατόχου του, τοῦ Λουκιλίου) εἰς τὴν ζωηρὰν ἐπίκρισιν τοῦ ἀφελοῦς τρόπου τῆς παλαιοτέρας ἐκείνης συγγραφικῆς δράσεως, ἐν ᾧ μετὰ εἰρωνικῆς μετριοφροσύνης ἀποδίδει ὁ Σατιρικὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν εἰς τὴν σχετικὴν ἀκαρπίαν τοῦ πνεύματός του, ἥτις τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τοῦ ἐλαττώματος τῆς πολυευρεσίας καὶ πολυγραφίας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀποκρούει πρὸς τὸ παρὸν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ποιητοῦ, δηλῶν ὅτι οὔτε αὐτὸς εἶναι ποιητής, οὔτε ἡ σάτιρα ποίημα. Στρέφεται ἔπειτα ἐντόνως πρὸς τὴν ἐκτοξευθεῖσαν κατηγορίαν, ὅτι εἶναι δῆθεν αὐτὸς μοχθηρὸς καὶ φιλοκατήγορος, καὶ ἀποδίδει τὴν τάσιν, ἣν ἔχει τὸ πνεῦμά του, τοῦ νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν λόγον τῶν παρατηρηθέντων, εἴτε πρὸς νουθεσίαν εἴτε χάριν παραδείγματος, εἰς τὴν ἕξιν, εἰς ἣν ἐκ παίδων εἶχε συνηθίσῃ αὐτὸν ὁ πατήρ. Ἀλλ' ὁ ψόγος, ὃν ἐξέφρασεν ὁ Ὁράτιος περὶ τοῦ Λουκιλίου, ὅτι δηλαδὴ αἱ σάτιραι αὐτοῦ δὲν ἔχουσι τὴν προσήκουσαν τῆς μορφῆς τελειότητα, προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες ἐπρέσβευον εἶδός τι λατρείας πρὸς τοὺς παλαιοτέρους ποιητάς. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἐξεγέρσεως ἔγραψε τὴν δεκάτην καὶ τελευταίαν τοῦ πρώτου βιβλίου σάτιραν, ἐν ᾗ δικαιολογεῖ τὴν περὶ Λουκιλίου κρίσιν του. Ἀξιοῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ κρίνοντος τὸν Λουκίλιον τὸ αὐτὸ δικαίωμα, ὅπερ καὶ ἐκεῖνος ἤσκησεν ὡς πρὸς ἄλλους παλαιοτέρους, οἷον τὸν Ἔννιον καὶ τὸν Ἄττιον. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λουκίλιος, ἐὰν ἔζη τώρα, θὰ ἔγραφε τεχνικώτερα. Δὲν θέλει μὲν βεβαίως ὁ Ὁράτιος νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τῶν προκατόχων του καὶ μάλιστα τοῦ δημιουργοῦ τῆς διδακτικῆς σατίρας, ἀλλὰ πιστεύει ὅμως, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ταπεινὸν τοῦτο γραμματειακὸν γένος, κατώρθωσεν αὐτὸς πλειότερα ἐκείνων, ἄνευ δὲ φθόνου ἀφίνει ἐλεύθερα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς ἄλλους τὰ ἄλλα ποιητικὰ γένη. Ἐναντίον τῶν οὐτιδανῶν ἐχθρῶν του, τοῦ Τιγελλίου Ἑρμογένους, τοῦ Δημητρίου, τοῦ Παντιλίου, τοῦ Φαννίου, παρατάσσει μακρὰν σειρὰν φίλων ἐξόχων καὶ διακεκριμένων ἐπὶ πολιτικῷ ἢ κοινωνικῷ ἀξιώματι καθὼς καὶ ἐπὶ μεγάλῃ διανοητικῇ ἀναπτύξει καὶ μορφώσει. Εἰς τούτων τῶν ὑποστηρικτῶν του τὴν κρίσιν ἀποδίδει τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν.

Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι διὰ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Ὁρατίου δὲν εἶχον φιμωθῇ. Καὶ οἱ μὲν ἔχοντες προσωπικοὺς λόγους νὰ φοβῶνται τὸ σκῶμμα, ἐξηκολούθουν νὰ ψέγωσιν αὐτὸν ἐπὶ δριμύτητι λόγου καὶ φιλοκατηγορίᾳ, οἱ δὲ εὐλαβούμενοι τὴν μνήμην τοῦ Λουκιλίου, νὰ ταπεινώνωσι μὲν τὸν συγγραφικὸν τρόπον τοῦ Ὁρατίου, νὰ ἐξαίρωσι δὲ καὶ νὰ ποθῶσι τὴν νευρώδη δύναμιν τοῦ παλαιοῦ Σατιρικοῦ. Διὰ τοῦτο ἔγραψεν ὁ Ὁράτιος τὴν πρώτην σάτιραν, δι' ἧς ἄρχεται τὸ Β' βιβλίον. Ἐν τῇ σατίρᾳ ταύτῃ δικαιολογεῖ ἑαυτὸν κατὰ τρόπον εὐτράπελον. Γεννηθείς, λέγει, ἐν ὀρεινῇ χώρᾳ, ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν Σαυνιτῶν καὶ τῶν Λευκανῶν, ἔχει πολεμικήν τινα τάσιν εἰς τὸ αἷμά του, διότι οἱ φρουροῦντες τὰ μεθόρια πρέπει νὰ εἶναι ἄγρυπνοι πάντοτε ἐναντίον τῶν πολεμίων. Τὸ ὅπλον ὅμως, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἔχει, εἶναι ὁ κάλαμος, ὃν οὐδέποτε θὰ ἐπείθετο μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του νὰ καταθέσῃ, εἴτε εἰς μακρὸν βίον εἶναι προωρισμένος εἴτε εἰς ταχὺν θάνατον, καὶ εἴτε ἐν Ῥώμῃ εἴτε ἐν ξένῃ χώρᾳ μέλλει νὰ ἀποθάνῃ. Διὰ τί τάχα νὰ μὴ ἐπιτρέπηται καὶ εἰς αὐτὸν ἐκείνη ἡ ἐλευθεροστομία, ἣν εἶχεν ὁ Λουκίλιος; Τοῦ Λουκιλίου οἱ ἐπιφανεῖς φίλοι δὲν ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς προσβεβλημένους, διότι ὁ ποιητὴς ἐσατίριζε τὸν Μέτελλον ἢ τὸν Λοῦπον. Ἔπειτα ἔχει καὶ αὐτὸς ἐπιφανεῖς ὑποστηρικτὰς τοῦ ἔργου του, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Καίσαρα Ὀκταβιανόν. Διετύπωσε δὲ ὁ Ὁράτιος ταύτην τὴν σάτιραν ἐν εἴδει συσκέψεως καὶ διαλόγου πρὸς τὸν νομομαθῆ Γάϊον Τρεβάτιον Τέσταν (μιμηθεὶς καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τοῦ Λουκιλίου ἀκόμη δὲ καὶ τοῦ Ἐννίου τὸ παράδειγμα), ὅστις ἦτο καὶ ἰδίᾳ ἁρμόδιος κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς νομικῆς αὐτοῦ πολυμα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐτράπελον αὐτοῦ διάθεσιν, περὶ ἧς μαρτυρεῖ καὶ ἡ πρὸς τὸν Κικέρωνα ἀλληλογραφία του. Εἰς τὸν Τρεβάτιον ἀποδίδει ὁ Ὁράτιος τὸ ἔργον τοῦ προσεκτικοῦ συμβούλου, ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ποιητὴν ἀπὸ δυσαρέστων ἀκολουθημάτων. Ἐν τούτοις ὅμως ἀναγκάζεται ἐπὶ τέλους ὁ νομομαθὴς νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἐὰν οἱ στίχοι τοῦ Ὁρατίου εἶναι ἄπταιστοι, ἐὰν ἐπιδοκιμάζῃ αὐτοὺς ὁ Ὀκταβιανός, καὶ ὁ ποιητής, ἄψογος ὢν αὐτός, τοὺς φαύλους μόνον προσβάλλῃ, ὁ γέλως τῶν δικαστῶν θὰ καταλύσῃ τὴν δίκην καὶ θὰ ἀπέλθῃ ὁ Σατιρικὸς ἀθῶος πάσης κατηγορίας. Ὡς πρὸς ἐκείνους, οἵτινες τοὐναντίον εὕρισκον τὰς σατίρας του χαλαρὰς καὶ ἄνευ σθένους, ὁ ποιητὴς οὐδὲ λέξιν ἔχει νὰ προσθέσῃ· ὁμολογεῖ διαρρήδην ὅτι ὁ Λουκίλιος εἶναι κατὰ τοῦτο ἀνώτερός του.

Πραγματεύονται δὲ τοῦ Β' βιβλίου αἱ σάτιραι ἠθικὰς κυρίως ὑποθέσεις, ὧν ἡ διερμήνευσις ὑποβάλλεται συνήθως εἰς ἓν ὡρισμένον πρόσωπον ἔχον ὁπωσδήποτε σχέσιν πρὸς τὸ συζητούμενον θέμα. Οὕτω λ. χ. ἡ β' σάτιρα, ἥτις εἶναι κήρυγμα ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τροφὴν λιτότητος καὶ ὀλιγαρκείας, περιέχει ὡς κύριον πρόσωπον τὸν ὀλιγαρκῆ Ὀφέλλον, χωρικόν, ὅστις εἶχεν ἄλλοτε μικρὸν κτῆμα ἐν Βενουσίᾳ, ἐξεδιώχθη δὲ ἔπειτα ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν ἀπομάχων (ἰδ. ἀνωτ. σ. 36). Εἰς τὸν Ὀφέλλον λοιπὸν περιελθόντα ἕνεκα τῶν περιστάσεων εἰς πενίαν ἀποβαίνει λίαν ὠφέλιμος ἡ κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους ὑπ' αὐτοῦ ἀποκτηθεῖσα ἕξις τῆς λιτότητος καὶ τῆς ὀλιγαρκείας, ὥστε νῦν γίνεται εἰς αὐτὸν ὀλιγώτερον ἐπαχθὴς καὶ ἐπαισθητὴ ἡ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐπελθοῦσα τοῦ βίου μεταβολή. Λέγει δὲ προοιμιαζόμενος, ὅτι οἱ φίλοι πρέπει νὰ τὸν ἀκροασθῶσι πρὸ τοῦ γεύματος καὶ ὄχι παρὰ λαμπρὰν καὶ πολυτελῆ τράπεζαν. Διὰ τοῦ προοιμίου λοιπὸν τούτου, ὅπερ κάμνει ὁ Ὀφέλλος, εἰσέρχεται ἤδη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ θέμα του ὁ συγγραφεύς. Ἀποδεικνύει δὲ εὐθύς, ὅτι ἡ πεῖνα ἡ ἐπακολουθοῦσα εἰς τιμίους μόχθους εἶναι ὁ ἄριστος μάγειρος καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἀδιάφορος εἶναι ἡ λαμπρότης τῶν ἐδεσμάτων καὶ ὁ τρόπος τῆς παρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκευῆς αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ γίνεται ἡ μετάβασις πρὸς τὴν ματαιότητα τῆς περὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὰ φαγητὰ πολυτελείας, τὸ ἀνεξάντλητον δηλαδὴ ἐκεῖνο θέμα, ὅπερ εἶχον ἤδη πραγματευθῇ ὁ Λουκίλιος καὶ ὁ Οὐάρρων, τούτους δ' ἐμιμήθησαν κατόπιν καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι (ἰδ. τμ. Α' σ. 347, 384 καὶ 386). Περιγράφεται λοιπὸν ὁ ταὼς ὁ θαυμασίως ποικιλόχρωμον ἔχων τὴν οὐράν, ὅστις ὅμως δὲν τρώγεται, ἡ τρίλιτρος τρίγλη, ἡ ὁποία ἐξ ἄπαντος πρέπει νὰ κατατμηθῇ εἰς κομμάτια καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι μωρίαι, ἃς ἐφευρίσκει ἑκάστοτε ὁ συρμὸς πρὸς ἐπίτασιν τῆς πολυτελείας. Ἄτοπος δὲ πάλιν εἶναι καὶ ἡ ἐζητημένη ἐκείνη καὶ ἐπιδεικτικὴ πενιχρότης τῆς κυνικῆς διαίτης. Ἐν τῷ μέσῳ κεῖται τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ προσῆκον. Τὰ προτερήματα τῆς μετρίας διαίτης εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν ἐνδεδειγμένα, ἡ καλὴ δηλαδὴ ὑγεία, ἡ εὐχαρίστησις, ἣν κατὰ τὰς ἑορτὰς προκαλεῖ ἡ ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴ αὐτῆς, ἡ ἐξ αἰτίας αὐτῆς εὐκολωτέρα θεραπεία κατὰ τὰς νόσους ἢ κατὰ τὸ γῆρας, ἡ εὐχερὴς φιλοξενία. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ παραδεδομένος εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς γαστρὸς γίνεται καὶ ἄσωτος, ἐν ᾧ ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ἠδύνατο σκοπιμώτερον νὰ δαπανᾷ τὰ χρήματά του ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἢ πρὸς οἰκοδομὴν ἱερῶν ναῶν ἢ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Καὶ ἐπὶ τέλους ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, ὁ τόσον κακὰς ἔχων τὰς ἕξεις, δυστυχήσῃ, πῶς θὰ ὑπομείνῃ τῆς τύχης τὴν μεταβολήν; Καὶ ἐνταῦθα ἀναφέρεται ὡς εὐεργετικὴ ἀντίθεσις τὸ παράδειγμα τοῦ Ὀφέλλου καὶ ἡ ἁπλῆ, ἀλλ' ἐγκάρδιος φιλοξενία, ἣν ἤσκει, ὅτε ἦτο κύριος τοῦ κτήματός του. Ὁ Ὀφέλλος δύναται καὶ τώρα νὰ ζῇ ἄνευ πικρίας, ἔχων μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φυσικὸν νόμον, καθ' ὃν τὰ πάντα μεταβάλλουσι κύριον.

Τὴν γαστρονομικὴν σοφίαν εἶχε πρῶτος εἰσαγάγῃ ἐξ ἑλληνικῆς πηγῆς εἰς τὴν γραμματείαν τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἔννιος (τμ. Α' σ. 70), ὁ δὲ Οὐάρρων ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὴν μίαν ἐκ τῶν Μενιππείων σατιρῶν του (τμ. Α' σ. 386). Ὁ Ὁράτιος ἦτο μὲν φύσει ὀλιγαρκής, ἔσχεν ὅμως πολλάκις εὐκαιρίαν νὰ διδαχθῇ πάσας τῆς γαστρονομίας τὰς λεπτότητας καὶ πᾶσαν τὴν φιλοκαλίαν καλῶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τεχνικῶς παρεσκευασμένου γεύματος, εἶχε δὲ βεβαίως καὶ μεταξὺ τῶν φίλων του πολλούς, οἵτινες ἦσαν ἔμπειροι περὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ τὸν μὲν Ὀφέλλον ἔχει ἤδη πρὸς ἡμᾶς παραστήσῃ ὡς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς περὶ τὴν τροφὴν λιτότητος, ἐν τῇ 4 ὅμως σατίρᾳ τοῦ Β΄ βιβλίου προβάλλει, πρὸς τέρψιν βεβαίως τῶν φίλων τῆς γαστρονομίας, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν, Κάτιόν τινα, ἐνθουσιώδη μαθητὴν ἐξόχου μαγείρου, οὗτινος ὁ ποιητὴς δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ διδακτικὰ ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἀναγνώσματα θὰ ἦσαν τότε τοῦ συρμοῦ. Τῶν ἐξόχων τούτων διδαγμάτων ἀνακοινωτὴς καὶ κῆρυξ εἶναι ὁ Κάτιος, ὅστις θεωρεῖ αὐτὰ ὡς ὑπέρτερα τῶν δογμάτων τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Τοσοῦτον δ' ὑπ' αὐτῶν κατέχεται τὸ πνεῦμά του καὶ τόσον μεγάλη καὶ βαθεῖα εἶναι ἡ προσπάθεια, ἣν καταβάλλει, ὅπως ἐγχαράξῃ αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην του, ὥστε περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος σκέπτεται, ἀντὶ δὲ νὰ ἀποκριθῇ πρὸς τὸν προσαγορεύοντα αὐτὸν Ὁράτιον, ἀπαγγέλλει αὐτὰ κατὰ σειρὰν καὶ ἀπνευστὶ ὡς μακρὰν προσευχήν, οἱονεὶ ἐπαναλαμβάνων μάθημα, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἀποστηθίσῃ καὶ χωρὶς οὐδὲ ἅπαξ νὰ διακόψῃ αὐτὸν ὁ Ὁράτιος, ὅστις τὸν ἤκουεν ἔκθαμβος. Νομίζει τις ὅτι ἀκούει ἕνα ἐκ τῶν λογίων ἐκείνων μαγείρων τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας. Εἰς τὸν εἰρωνικὸν ἀκροατὴν ἡ βαθεῖα ἐκείνη διδασκαλία τοιαύτην φυσικῶς ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν, ὥστε οὐδὲν ἄλλο καὶ αὐτὸς ποθεῖ πλειότερον ἢ νὰ ἀκούσῃ αὐτὸν τὸν ἐπιφανῆ τῆς γαστρονομίας διδάσκαλον καὶ νὰ ἀντλήσῃ ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς σοφίαν. Ταῦτα πάντα θὰ ἦσαν βεβαίως πρὸς τοὺς γαστριμάργους τῆς ἐποχῆς, οἵτινες ἡσθάνοντο κάλλιον τοὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ τοὺς ἀστεϊσμοὺς τοὺς ἐμπεριεχομένους εἰς τὴν ἀτελεύτητον ἐκείνην σοφίαν, κατὰ πολὺ μᾶλλον εὐάρεστα, ἢ ὅσον εἶναι νῦν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὀψιγόνους βαρβάρους. Ἐπίσης δὲ δυνάμεθα μὲν γενικῶς νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν παρῳδίαν τοῦ πάθους τῆς ἀπαγγελίας τοῦ Κατίου, ἥτις ἔχει ἱερατικὸν καὶ δογματικὸν χαρακτῆρα, ὀλίγιστα ὅμως εἶναι τὰ μέρη, καθ' ἃ εἴμεθα εἰς θέσιν ἀσφαλῶς νὰ ὑποδείξωμεν αὐτήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πόσον δὲ ἔσκωπτον ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ Ὁρατίου τὴν τοιαύτην γαστρονομικὴν σοφίαν, ὅταν αὕτη περιεβάλλετο δι' ἀξιώσεων σοβαρότητος καὶ διὰ σεμνοῦ κομπασμοῦ, ἀποδεικνύει ἡ ἀστεία περιγραφὴ ἑνὸς ἀποτυχόντος γεύματος, ὅπερ εἶχε παρασκευάσῃ ὀψίπλουτός τις (ὀνομαζόμενος ἐνταῦθα Νασιδιηνὸς Ῥοῦφος) πρὸς τιμὴν τοῦ Μαικήνα (Σάτ. 2, 8). Ἐξέλεξε δὲ πάλιν ὁ ποιητὴς τὸν ἔμμεσον τρόπον τοῦ παριστάνειν τὰ πράγματα, τὸν διὰ τῆς διηγήσεως ἄλλου. Εἷς ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων, ὁ κωμῳδιογράφος Φουνδάνιος, διηγεῖται τῷ συγγραφεῖ τὰ περὶ τοῦ χθεσινοῦ γεύματος, καθ' ὃ πάντες διεσκέδασαν ἄριστα εἰς βάρος τοῦ μωροῦ οἰκοδεσπότου. Εἶχεν οὗτος προσκαλέσῃ ὅ,τι ἐκλεκτὸν εἶχεν ἡ κοινωνία, ἄνδρας μάλιστα εὐφυεῖς καὶ ἐτυμολόγους, προσέτι δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ ἕνα γελωτοποιόν. Αἱ χυδαῖαι ὅμως καὶ τετριμμέναι φράσεις, δι' ὧν ἐπαινεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς νεωστὶ ἀποκτηθείσης εἰδικότητός του πᾶν ἐκλεκτὸν ἔδεσμα ὁ ὀψίπλουτος, ἡ τεχνητὴ κατὰ πάντα καὶ βεβιασμένη ἀκρίβεια περὶ τὴν ὅλην παρασκευήν, ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐκεῖνος προεκάλει τὴν καθ' ὑπερβολὴν εὐαρεστοῦσαν εἰς αὐτὸν ἐπιδοκιμασίαν, διεγείρουσι τὰ σκώμματα τῶν εὐφυῶν ἀνδρῶν, οἵτινες μετεῖχον τοῦ συμποσίου. Ὅτε δὲ κατὰ κακὴν σύμπτωσιν κατέπεσεν αἴφνης ἡ ὑπεράνω τῆς τραπέζης αἰωρουμένη αὐλαία καὶ περιετύλιξε τὴν ὅλην παρασκευὴν εἰς μέγα νέφος κονιορτοῦ, ὁ ματαιόφρων Νασιδιηνὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ μείνῃ νεκρὸς ὡς κεραυνόπληκτος διὰ τὸ τραγικὸν τοῦτο δυστύχημα. Ἐν ᾧ δὲ προστάσσει τοὺς δούλους νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ κακὸν κομίζοντες νέα λιχνεύματα, οἱ δύο ἀπρόσκλητοι συνοδοὶ τοῦ Μαικήνα (αἱ σκιαί, umbrae), πρώτης τάξεως χλευασταί, ἀφίνουσιν ἐλεύθερον πλέον τοῦ σκώμματος αὐτῶν τὸ ῥεῦμα. Ὁ Μαικήνας τηρεῖ, ἐννοεῖται, εὐγενῆ κατὰ φυσικὸν λόγον ἐπιφύλαξιν. Ἀλλ' ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐξακολουθεῖ ἀηδῶς νὰ ὑπομνηματίζῃ καὶ τὸ λεπτὸν καὶ ἔσχατον ἔδεσμα, καθιστῶν αὐτὸ ἀηδές, τιμωρεῖται κατὰ τρόπον λίαν προσβλητικόν, διότι οἱ ξένοι χωρὶς κἂν νὰ τὸ δοκιμάσωσι τρέπονται εἰς φυγήν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοῦ Β' βιβλίου αἱ σάτιραι διὰ τοῦ φανταστικοῦ χαρακτῆρος, ὃν ἔχουσι, πολλάκις προσομοιάζουσι πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Μενίππου καὶ τὰς Μενιππείας σατίρας τοῦ Οὐάρρωνος. Ἀρχαιότατον καὶ δὴ Ὁμηρικὸν ποιητικῆς πραγματείας θέμα ἦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ εἰς Ἅιδου κατάβασις, τοῦτο δὲ τὸ θέμα μετεχειρίσθη ὄχι μόνον ἡ ποίησις ἡ σεμνή, ἀλλὰ καὶ ἡ κωμῳδία, μάλιστα δὲ ἔκαμον χρῆσιν αὐτοῦ οἱ Κυνικοὶ καὶ οἱ Σιλλογράφοι. Ἐν τῷ κάτω κόσμῳ, ἔνθα οἱ νεκροὶ ἐμφανίζονται γυμνοὶ ἀπὸ πάσης ἀπατηλῆς περιβολῆς τοῦ βίου, ἠδύνατό τις εὐκολώτερον νὰ μάθῃ τὸ ἀληθὲς περί τε τῶν ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου. Ὅπως λοιπὸν παρὰ τῷ Ὁμήρῳ καταβαίνει εἰς τὸν Ἅιδην ὁ Ὀδυσσεύς, ἵνα ἐρωτήσῃ τὸν Τειρεσίαν περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου του, οὕτω καὶ πᾶς ἄλλος θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ἐπωφελούμενος τὴν μαντικὴν τοῦ γέροντος δύναμιν, ἵνα μάθῃ ἄλλα πράγματα. Ὁ Μένιππος λ. χ. τοῦ Λουκιανοῦ ἐρωτᾷ τὸν τυφλὸν μάντιν, ποῖόν τινα νομίζει ἄριστον βίον, ἐκεῖνος δὲ ἀποκρίνεται μετά τινας δισταγμούς, ὅτι ὁ τῶν ἰδιωτῶν ἄριστος βίος καὶ σωφρονέστερος. Ἀκολουθεῖ λοιπὸν καὶ ὁ Ὁράτιος τὴν Ὁμηρικὴν παράδοσιν (Σατ. 2, 5). Ἀφ' οὗ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔμαθε παρὰ τοῦ Τειρεσίου ὅ,τι ἤθελεν, ἀποτείνει πρὸς αὐτὸν καὶ ἓν ἀκόμη ἐρώτημα, τί δηλαδὴ πρέπει νὰ πράξῃ, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς πενίας, εἰς ἣν περιῆλθε, καὶ νὰ ἀποκτήσῃ νέαν περιουσίαν. Ὁ Τειρεσίας τὸν συμβουλεύει νὰ γίνῃ κληροθήρας, ἤτοι θηρευτὴς κληρονομιῶν ἐν Ῥώμῃ. Τὸ ἀστεῖον τοῦ πράγματος κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἀντὶ τῆς Ἰθάκης ὁ Θηβαῖος μάντις ἀναφέρει τὴν Ῥώμην καὶ παριστάνεται ὡς γνώστης τῶν ῥωμαϊκῶν πραγμάτων καὶ καταχρήσεων. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ ῥωμαιογνωσία τοῦ μυθικοῦ Τειρεσίου, ὥστε καὶ παρῳδεῖ μάλιστα ἕνα πονηρὸν ποιητὴν Ῥωμαῖον. Ἀλλὰ τότε Ῥώμη ἦτο ὁ κόσμος! Μόνον δὲ ἅπαξ (ἐν στίχῳ 84 — 85: Anus improba Thebis ex testamento sic est elata), ἀναφέρει τὴν πατρίδα του ὁ Τειρεσίας, ἀλλ' αὕτη ἀκριβῶς ἡ ἐξαιρετικὴ μνεία, προκειμένου μάλιστα περὶ περιστάσεως εἰς ὑπερβολὴν γελοίας, καθιστᾷ τὸ πρᾶγμα ἔτι κωμι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κώτερον. Οὐδεμία ἐκ τῶν τοῦ Ὁρατίου σατιρῶν, οὐδ' ἐκείνη, ἐν ᾗ δριμύτατα καυτηριάζει τοὺς μοιχούς, στάζει τόσην πικρίαν καὶ τόσην περιφρονητικὴν εἰρωνείαν, ὅσον αὕτη ἡ πέμπτη, ἥτις ἀποκαλύπτει τὴν ὄχι μὲν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, ἀλλ' ὅμως βαθύτατα ἐν Ῥώμῃ ἐνσκήψασαν κοινωνικὴν γάγγραιναν, τὴν ἀνήθικον δηλαδὴ καὶ ἀναξιοπρεπῆ ἐκείνην κερδοσκοπίαν, ἥτις συνίστατο εἰς τὸ διὰ πάσης ταπεινώσεως καὶ παντὸς ἐξευτελισμοῦ θηρεύειν κληρονομίας. Μετὰ πάσης τῆς ἀντικειμενικῆς γαλήνης καὶ ἡσυχίας διδάσκει ἐν τῷ Ἅιδῃ τὸν Ὀδυσσέα ὁ ἔμπειρος γέρων πάντα τῶν ἀχρείων ἐκείνων Ῥωμαίων τὰ τεχνάσματα, ἂν καὶ διακόπτουσιν ἐνίοτε τὸν λόγον του αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγανακτήσεως ἢ τῆς ἐκπλήξεως τοῦ πλάνητος τῆς Ἰθάκης βασιλέως. Ἐπὶ τέλους ὅμως σιωπᾷ καὶ αὐτὸς καὶ δὲν εὑρίσκει μετὰ τὸν αἰφνίδιον ἐξαφανισμὸν τῆς σκιᾶς τοῦ μάντεως οὐδὲ λέξιν νὰ προσθέσῃ. Ἡ ὀπτασία παρῆλθε! — Τὰ διάφορα τῆς κολακείας μέσα καὶ τεχνάσματα εἶχε περιγράψῃ θαυμασίως ὁ Εὔπολις, καὶ ἐκεῖθεν ἠρύσθη αὐτὰ καὶ περιέλαβεν ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος σατίρᾳ ὁ Ὁράτιος. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦ Εὐπόλιδος τὰ κολακεύματα ἦσαν πρὸς ἄλλον σκοπὸν ὡρισμένα, διὰ τοῦτο καὶ ἐν μέρει μετέβαλε τὴν περιγραφὴν αὐτῶν ὁ ἡμέτερος Σατιρικός. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ αὐτὰ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα αἰσθήματα ᾐσθάνθη καὶ αὐτὸς ὁ Ὁράτιος, ὅτε ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Ὀδυσσείας του γυμνὸς καὶ πένης (nudus inopsque), ἐζήτει νὰ εὕρῃ ἀξιοπρεπῆ πόρον βίου, ὁ ἐν στίχῳ ὅμως 62 ἑξ. σαφέστατος ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν νίκην τοῦ Ἀκτίου, μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ σάτιρα αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγράφῃ πρότερον εἰμὴ δέκα τοὐλάχιστον ἔτη μετὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Διπλῆν ἔχει τὴν διαλογικὴν μορφήν, ὅπως καὶ τινες Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἡ τρίτη τοῦ Β' βιβλίου σάτιρα, ἐν ᾗ ἀναπτύσσεται τὸ παράδοξον ἐκεῖνο τῶν Στωϊκῶν, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι μαίνονται. Ὁ Δαμάσιππος, ἀφ' οὗ ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς του ἀγάπης πρὸς τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα καὶ τῶν ἐπισφαλῶν κερδοσκο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πικῶν του ἐπιχειρήσεων κατήντησε πτωχός, προσεκολλήθη πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς καὶ τούτων γενόμενος προσήλυτος μεταδίδει τὴν εἰς αὐτὸν νεωστὶ ὑπό τινος Στερτινίου, διδασκάλου ταπεινῆς κοινωνικῆς τάξεως, διδαχθεῖσαν σοφίαν, ἀπρόσκλητος καὶ μετὰ τοῦ συνήθους ἐκείνου ζήλου, ὑφ' οὗ πάντοτε κατέχονται οἱ νεοφώτιστοι. Ἔγραψε δὲ τὸν μακρὸν λόγον, δι' οὗ εἶχέ ποτε παραμυθήσῃ καὶ προσυλητίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν ὁ σωτὴρ Στερτίνιος, ὅτε κατειλημμένος ὑπὸ ἀπελπισμοῦ καὶ αἰσχυνόμενος ἐπὶ τῇ μωρᾷ ἀσωτίᾳ του, εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ καταρρίψῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας εἰς τὸν Τίβεριν καὶ νὰ πνιγῇ. Τὸν κύλινδρον, τὸν περιέχοντα τοῦ διδασκάλου τὸν σωτήριον λόγον, φέρει πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ὥσπερ φυλακτόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ἀναφέρει τὴν νόσον, ὑφ' ἧς ἄλλοτε κατείχετο καὶ τῆς ὁποίας νῦν φαίνεται ἀπηλλαγμένος, ἐξάγει ἐκεῖνος παραχρῆμα τὸ φυλακτόν του. Τοῦ Στερτινίου ὁ λόγος, ὅστις εἶναι ἀντιγραφὴ τῶν διδαγμάτων τοῦ Χρυσίππου, ἄρχεται κατὰ τοὺς τεχνικοὺς κανόνας διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς μανίας, τί δηλαδὴ πρᾶγμα εἶναι τὸ μαίνεσθαι. Μετὰ τὸν ὁρισμὸν ἀποδεικνύει ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν Δαμάσιππον, ὅτι ὁ ἐπιπολαίως δανείζων τὰ χρήματά του δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἄφρων τοῦ ἀσώτου ὀφειλέτου, διὰ ταύτης δὲ τῆς ἀποδείξεως, ὡς τινος γενικῆς ἀρχῆς, εἰσάγεται εἰς τὸ θέμα προσλαμβάνων τὸ σύνηθες ὕφος, ὅπερ εἶχον οἱ κήρυκες τῆς δημώδους ἠθικῆς. Περιέχει δὲ ἡ διδασκαλία του, ὅπως ἐν γένει αἱ τοιαῦται δημώδεις διδασκαλίαι, πολλὰ χαρίεντα ἀνέκδοτα, ἀναμνήσεις ἐκ τῆς νεότητος τοῦ Ὁρατίου, καὶ δραματικὰ παραδείγματα. Διὰ πολλῆς ζωηρότητος, ἣν ἐμφαίνουσιν αἱ συχναὶ ἐρωτήσεις καὶ ἀποστροφαί, ἄλλοτε μὲν πρὸς τοῦτον, ἄλλοτε δὲ πρὸς ἐκεῖνον τὸν δῆθεν ἀκροατήν, διὰ πολλῶν ὡσαύτως διακοπῶν, ἃς προκαλοῦσι φανταστικαὶ ἐνστάσεις, καταδεικνύεται δι' αὐστηροτάτης διαλεκτικῆς ἡ ἀφροσύνη τοῦ αἰσχροκερδοῦς καὶ φιλαργύρου, ὅστις σωρεύει θησαυρούς, ὧν δὲν ἔχει ἀνάγκην, καὶ χάριν τῆς ψιλῆς καὶ ἀνωφελοῦς αὐτῶν κατοχῆς ἀπατᾷ ἢ καὶ φονεύει. Εἰς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀγαμέμνονα τὸν ἀπαγορεύοντα τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Αἴαντος ἀποδεικνύει διὰ τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου, ὅτι διὰ τῆς θυσίας τῆς θυγατρός του Ἰφιγενείας, εἰς τὴν ὁποίαν θυσίαν τὸν ὤθησεν ἡ φιλοδοξία, δὲν ἔδειξεν ἀφροσύνην μικροτέραν τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ τοῦ Αἴαντος προβαίνοντος ἐν τῇ μανίᾳ του εἰς τὴν σφαγὴν τῶν ποιμνίων. Ἔρχεται κατόπιν ὁ ἄσωτος, ὅστις δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν δαπανᾷ, ὁ ἐραστής, ὁ δεισιδαίμων, πᾶσαι δὲ αὗται αἱ ἀφροσύναι ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ ὡρισμένων ζώντων ἀνθρώπων καὶ καθ' ὡρισμένας καὶ οὕτως εἰπεῖν χειροπιαστὰς περιστάσεις. Ὁ ποιητὴς εἰς μέγιστον βαθμὸν ποικίλλει ὄχι μόνον τὸν τόνον καὶ τὸ ὕφος τῆς παραστάσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν φράσιν, οὕτω δὲ καθίσταται ἡ σάτιρα αὕτη, παρὰ πᾶσαν τὴν ξηρότητα τοῦ θέματος, τερπνὴ καὶ οὐδεμίαν προκαλεῖ εἰς τὸν ἀναγνώστην κόπωσιν. Ὅτι δὲ ὁ Δαμάσιππος δὲν ἠκροάσθη μάτην τῶν μαθημάτων τοῦ Στερτινίου, τοῦ γνησίως σοφοῦ ἀνδρός, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ ποιήματος ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἀπερίσκεπτον τοῦ Ὁρατίου πρόκλησιν ἀποδεικνύει μετὰ θρασύτητος αὐτοσχεδιάζων τὸν λόγον, ὅτι καὶ ὁ Ὁράτιος εἶναι ἄφρων. Ἐξηγεῖ δὲ καὶ τίνος εἴδους εἶναι ἡ μανία του — ὁ Σατιρικὸς οἱονεὶ ἐν εἴδει ἐξιλασμοῦ ἀφίνει τὸν Δαμάσιππον νὰ διεξέρχηται τὰς ἀφροσύνας του — καὶ λέγει ὅτι ὁ Ὁράτιος ἔχει τὴν μανίαν τοῦ οἰκοδομεῖν ἐν τῷ κτήματί του, τοῦ νὰ μιμῆται τοὺς μεγάλους, ἐν ᾧ εἶναι μικρός, ὅπως ὁ βάτραχος, ὅστις ἤθελε φουσκώνων νὰ γίνῃ βοῦς, τοῦ νὰ κάμνῃ ποιήματα, ὅτι ἐκτὸς τούτων εἶναι ὀξύθυμος, ἐρωτόληπτος... Ἐπὶ τέλους ἀναγκάζεται ὁ Ὁράτιος παίζων νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι εἶναι μὲν καὶ αὐτὸς ἄφρων, ἀλλ' εἰς βαθμὸν πάντως μικρότερον τοῦ Δαμασίππου. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν εἶχε πραγματευθῇ ἔν τινι τῶν Μενιππείων αὐτοῦ σατιρῶν καὶ ὁ Οὐάρρων (ἰδ. τμ. Α' σ. 375) κατὰ τρόπον λίαν παραστατικόν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Οὐάρρων καὶ ὁ Ὁράτιος ἤντλησαν ἐν μέρει ἐκ τῆς αὐτῆς ἑλληνικῆς πηγῆς, ἔχουσιν ἀμφότεροι καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Αἴαντος, ἀμφότεροι δ' ἐπίσης συγκαταλέγουσιν εἰς τοὺς ἄφρονας καὶ τὸν φιλάργυρον καὶ τὸν ἄσωτον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄλλο ὡςαύτως τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας παράδοξον, ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, ἀναπτύσσει ὁ δοῦλος Δᾶος ἐν τῇ ἑβδόμῃ σατίρᾳ ἐνώπιον τοῦ κυρίου αὐτοῦ, δηλαδὴ τοῦ ποιητοῦ, κάμνων χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθεροστομίας, ὅπερ παρείχετο εἰς τοὺς δούλους κατὰ τὰ Σατουρνάλια ἤτοι τὰ Κρόνια. Ὅτι ὁ Ὁράτιος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὡρισμένον Στωϊκοῦ φιλοσόφου σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐξετίθετο τὸ θέμα τοῦτο, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὁμοιοτήτων, αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τῆς σατίρας ταύτης καὶ τῆς τοῦ Κικέρωνος πραγματείας εἰς τὸ πέμπτον τῶν Παραδόξων (τμ. γ' μέρ. δ' τῆς στερεοτ. ἐκδ. τοῦ Κικέρ. ὑπὸ C. F. W. Müller σ. 207). Ὁ Δᾶος (Davus) εἶναι εἷς ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων ἀστικῶν δούλων, ὀφείλει δὲ τὴν σοφίαν του εἰς τὸν θυρωρὸν ἑνὸς ὀνομαστοῦ δημώδους κήρυκος τῶν Στωϊκῶν δογμάτων, τοῦ Πλωτίου Κρισπίνου, καθ' οὗ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Σατιρῶν βιβλίῳ ῥίπτει ἐμμέσως σκώμματά τινα ὁ Ὁράτιος. Κατέχεται λοιπὸν ὁ Δᾶος ὑπὸ ἀκαθέκτου πόθου καὶ μεγάλης ἀνυπομονησίας τοῦ νὰ εὕρῃ καὶ αὐτὸς κατάλληλον ἀκροατήν, ὅπως κηρύξῃ τὴν Στωϊκὴν ἀλήθειαν. Τόσον δὲ μέγας εἶναι ὁ ζῆλός του, ὥστε ὄχι μόνον ἀποβάλλει πάντα σεβασμὸν ἐνώπιον τοῦ κυρίου του— ὅπερ ὅμως ἦτο κατὰ τὰ Κρόνια δικαίωμά του—, ἀλλ' ἀποδίδει εἰς αὐτὸν καὶ πολλὰς ἰδιότητας, αἵτινες ἦσαν πάντη ἀλλότριοι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ὁρατίου. Τοῦτο ὅμως ἐξ ἀνάγκης πράττει, διότι ὁ Ὁράτιος ἦτο ὁ μόνος κατὰ τὸ κήρυγμα ἀκροατής του, ὅθεν καὶ ἐκπροσωπεῖ μόνος αὐτὸς ὁλόκληρον κοινόν, πρὸς ὃ νομίζει ὅτι ἀποτείνεται ὁ δοῦλος. Οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ Δᾶος, ταύτην μόνην ἔχουσι καθ' ὅλου τὴν διαφορὰν μεταξύ των, ὅτι οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν μένουσι προσκεκολλημένοι σταθερῶς εἰς τὰ ἐλαττώματά των, δοῦλοι ὄντες αὐτῶν, ἄλλοι δὲ δὲν ἠξεύρουσι καὶ αὐτοὶ τί θέλουσι καὶ συχνάκις μεταβάλλουσι τὰς ὀρέξεις καὶ τοὺς πόθους των. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ κατηγορίᾳ ἀνήκει καὶ ὁ ἀκροατὴς τοῦ Δάου. Ὅταν μὲν διατρίβῃ ἐν Ῥώμῃ, αἰσθάνεται νοσταλγίαν πρὸς τὸν βίον τὸν ἀγροτικόν, ὅταν δὲ παραμένῃ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀνυμνεῖ τὸν βίον τῆς πόλεως.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἀποστρέφεται μὲν τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀνθρώπων, ὁσάκις δὲν προσκαλεῖται, ἀλλ' ὁσάκις προσκαλεῖ αὐτὸν ὁ Μαικήνας, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὥρα, σπεύδει, ἵνα ταχέως πορευθῇ πρὸς αὐτόν. Ἀφίνει τότε τοὺς φίλους του, οἵτινες αὐστηρότατα κρίνουσι τὴν διαγωγήν του καὶ λέγουσιν ἀναφανδόν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ὁ φίλος των, εἰμὴ ἁπλοῦς καὶ κοινὸς παράσιτος. Δὲν εἶσαι λοιπόν, λέγει πρὸς τὸν Ὁράτιον, βεβαίως ἀνώτερός μου, εἶσαι καὶ σὺ δοῦλος, διότι δουλεύεις εἰς τὰς ὀρέξεις σου, καὶ μάλιστα δοῦλος μᾶλλον ἐμοῦ ἐπιπόλαιος καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος. Εἴτε ὑποτάσσεσαι εἰς ἄλλον ἄνδρα, εἰς ὃν δουλεύεις καὶ ὁ ὁποῖος σὲ διευθύνει, ὅπως κινοῦσι διὰ τῆς κλωστῆς τὰ ἀνδρείκελα, εἴτε λατρεύεις τὴν τέχνην ἢ σὲ κυριεύει ἡ γαστήρ, ἐλευθερίαν δὲν ἔχεις, ἐλεύθερος δὲν εἶσαι. Ὁ λόγος τοῦ δούλου ῥέει ἀπροσκόπτως, ἔχει δὲ μέχρι τέλους τὸ κατηχητικὸν ἐκεῖνο καὶ διδακτικὸν ὕφος, ὅπερ ἐπιβάλλει. Ἐπὶ τέλους ὁ Ὁράτιος, ὅστις δὲν εἶχε μὲν τί νὰ ἀντείπῃ, ὡς περ ἄοπλος, περιωρίζετο δὲ καθ' ὅλον τὸν λόγον νὰ ἀποδεικνύῃ διὰ μορφασμῶν καὶ χειρονομιῶν τὴν ἀγανάκτησίν του, λαμβάνει λίθον καὶ ἐκδιώκει τὸν αὐθάδη δοῦλον ἀπειλῶν μάλιστα αὐτὸν ὅτι θὰ τὸν πέμψῃ εἰς τὸ κτῆμά του, ἵνα καλλιεργῇ τὴν γῆν μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ ὀκτὼ δούλων.

Καθὼς βλέπομεν, αἱ σάτιραι τοῦ Ὁρατίου εἶναι συνδιαλέξεις ἑνὸς ἐξόχως ἀνεπτυγμένου, πολυαναγνώστου καὶ εὐφυοῦς ἀνδρός, πεῖραν ἔχοντος τοῦ κόσμου, καὶ παρατηροῦντος τὸν περὶ αὐτὸν βίον μετὰ φαιδρᾶς μὲν διαθέσεως, μετὰ κρίσεως δὲ ὑπερτέρας τῆς τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Τὸ συμπέρασμα τῶν βαθέων παρατηρημάτων του κατέγραψε πρῶτον μὲν ἐμπιστευτικῶς ἐν εἴδει ἡμερολογίου πρὸς χρῆσιν τῶν φίλων του ἢ καὶ ὀλίγων ἄλλων ἀνδρῶν ἀνηκόντων εἰς ἐκλεκτὸν κύκλον. Σκοπός του δὲν ἦτο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ πάντων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων τοῦ ἔθνους του, ὅπως ἤθελεν ὁ Λουκίλιος. Οὔτε νὰ κολάζῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐσκέπτετο οὔτε μοχθηρῶς νὰ τοὺς προσβάλλῃ, ἁπλῶς καὶ μόνον ἤθελε γελῶν νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ διερμηνεύῃ αὐτὴν τῇ βοη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θείᾳ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἐκλέγει λοιπὸν πρὸς τοῦτο γνωστοὺς τύπους ἐκ τῆς κοινωνίας, ἀνθρώπους ὄχι μὲν ἐκ τῶν εὐγενεστέρων, ἀλλ' ἔχοντας ὁπωσδήποτέ τινα δημοτικότητα, τὴν δημοτικότητα τῶν τριόδων. Εἰς τούτους προσθέτει καί τινα τυπικὰ πρόσωπα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀναγράψῃ ἐν ταῖς σατίραις του ὁ Λουκίλιος. Τῶν ζώντων προσώπων μεταβάλλει ἐνίοτε τὰ ὀνόματα, ἀλλ' οἱ σύγχρονοι σαφῶς διεγίνωσκον, τί ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς ψευδωνυμίας. Δὲν φείδεται οὐδὲ ἑαυτοῦ. Λόγου γενομένου περὶ ἀνθρωπίνων καθ' ὅλου ἀδυναμιῶν, ἀναλαμβάνει καὶ αὐτὸς τὸ μέρος του, οὕτω δὲ ἀφοπλίζει τὸν ἄλλον, τὸν λίαν εὐαίσθητον, δι' ἀφελοῦς αὐτομολογίας. Ὁ τρόπος ὅμως, καθ' ὃν σκιαγραφεῖ τοὺς χαρακτῆράς του, τόσον εἶναι τεχνικός, καὶ τόσον οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι παριστάνοντο ζωντανοὶ καὶ ἀληθινοί, ὥςτε καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη, οἵτινες δὲν ἐκωμῳδοῦντο ὀνομαστὶ ἐν ταῖς σατίραις, ἠσθάνοντο βαθέως τὸ πλῆγμα. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ σκώμματα τοῦ Ὁρατίου ἐνέβαλον φόβον, ἂν καὶ ἦσαν ἠπιώτερα καὶ ὀλιγώτερον τραχέα τῆς δηκτικῆς καὶ δυνατῆς σατίρας τοῦ Λουκιλίου. Λείπει δὲ ἐντελῶς ἀπὸ τῶν σατιρῶν του τὸ πολιτικὸν στοιχεῖον· αἱ συνδιαλέξεις του οὔτε πολιτικαὶ καθ' ὅλου εἶναι, οὔτε σχέσιν τινὰ ἔχουσιν οἱανδήποτε πρὸς τὰ δημόσια πράγματα. Ἐπίσης εἶναι καὶ παντὸς ῥητορικοῦ πάθους γυμναί, τοὐναντίον μάλιστα τὸ ὕφος αὐτῶν εἶναι παντοχοῦ ἁπλοῦν, χάριεν, εὐτράπελον, φυσικόν, τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἐλαττώνει τὴν προφανῆ εὐγένειαν καὶ τὴν σοβαρότητα τῶν διανοημάτων, οὐδὲ τοῦ προσηνοῦς χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν. Οὐδέποτε ὁ Ὁράτιος κολυμβᾷ εἰς ἀορίστους καὶ ἀηδεῖς γενικότητας, ἀλλὰ πᾶσάν του διδασκαλίαν καθιστᾷ αἰσθητὴν καὶ συγκεκριμένην διὰ γεγονότων ἁπλῶν καὶ ὑπαρκτῶν, καθὼς καὶ δι' εἰκόνων ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου εἰλημμένων ἢ δι' ὡρισμένων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε μὲν ὑποτυποῦνται μόνον ὡς ἐν παρόδῳ, ἄλλοτε δὲ ζωγραφοῦνται πληρέστερον καὶ διεξοδικώτερον. Δὲν αἰσθητοποιεῖ δὲ τὴν διδασκαλίαν μόνον διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τούτου τοῦ τρόπου, παρεμβάλλων δηλαδὴ γεγονότα καὶ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ διὰ σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς κωμῳδίας, διὰ τῆς παρεμβολῆς Αἰσωπείων μύθων, διὰ χρησιμοποιήσεως ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων, δι' ὑπαινιγμῶν εἰς τὸν Καλλίμαχον, τὸν Ἔννιον, τὸν Λουκίλιον, τὸν Οὐάρρωνα καὶ ἄλλους συγχρόνους ποιητάς, καὶ διὰ διδαγμάτων καὶ παραγγελμάτων ἐξηγμένων ἐκ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας τῶν Στωϊκῶν καὶ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Κυνικῶν ἢ τῶν Ἐπικουρείων.

Τὸ δὲ ὕφος ἐν ταῖς σατίραις εἶναι ἐκτάκτως εὔστροφον καὶ εὔκαμπτον, ἔχει δὲ καὶ συντομίαν ἐκφράσεως καὶ ὀξύτητα. Ζωηρὰ καὶ ταχεῖα γίνεται ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ἐρωτήσεων καὶ τῶν ἀποκρίσεων ἢ τῶν προσφωνήσεων καὶ τῶν ἀντιφωνήσεων. Οἱ διάλογοι εἶναι ζωντανοὶ καὶ πλήρεις χάριτος, λαμβάνουσι δὲ τροπὰς αἱ ὁποῖαι ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν. Συχνάκις μεταβάλλεται ὁ τόνος, ἐν ᾧ δὲ φαίνεται πολλάκις ὅτι ἀποτόμως διακόπτεται ὁ λόγος διὰ τῆς αἰφνιδίας μεταβάσεως ἀπὸ ἑνὸς θέματος εἰς ἄλλο, ἐν τούτοις οὐδέποτε χάνεται τὸ νῆμα τῶν ἰδεῶν. Καθ' ὅλου εἰπεῖν ἡ γλῶσσα τῶν σατιρῶν εἶναι αὐτὴ ἡ συνήθως λαλουμένη ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων καὶ ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων λατινικὴ γλῶσσα. Προσλαμβάνει δὲ ποικίλας λεπτὰς ἀποχρώσεις ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαλοῦντος προσώπου ἢ τῆς ἑκάστοτε παριστανομένης εἰδικῆς περιστάσεως. Εἶναι λοιπὸν διὰ τοῦτο κεχρωματισμένη διὰ τόνου ἐκφράσεως ἄλλοτε μὲν ὑψηλοτέρου, ἄλλοτε δὲ ταπεινοτέρου, ταύτην δὲ τὴν ποικιλίαν ἐπαυξάνουσι καὶ αἱ ἐνιαχοῦ παρεισαγόμεναι εὐτράπελοι παρῳδίαι ποιητικῶν χωρίων. Πολλάκις διὰ μιᾶς μόνον σημαντικῆς λέξεως γίνεταί τις ὑπαινιγμὸς ἢ ῥίπτεται λεπτὸν σκῶμμα, ταῦτα δὲ ἐξαισίως θὰ ἔτερπον τὸν ἀναγνώστην, ὅστις ἦτο ἐνήμερος τῶν ὑποδηλουμένων πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο ἐκ πρώτης ἀντιλήψεως κατενόει τὰ λεγόμενα. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ χωρία, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ ἀρχαΐζοντος αὐτῶν ὕφους ὑπενθυμίζουσι τὴν γλῶσσαν, ἥτις ἦτο συνήθης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κατούλλου. Καὶ ἡ σύνταξις ἀνταποκρίνεται ὡσαύτως πρός τε τὰς μετρι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κὰς ἀνάγκας, καθὼς καὶ πρὸς τὰς ῥηθείσας φωτοσκιάσεις τοῦ φραστικοῦ τόνου, εἶναι δὲ καθ' ὅλου ἁπλουστάτη καὶ ἐπιτηδεύει φυσικὴν ἀφέλειαν. Τὴν ἀφέλειαν ταύτην διὰ παντὸς τρόπου ἐπιτηδεύει ὁ Ὁράτιος, καλύπτων μετὰ προσοχῆς τὴν μεγάλην του τέχνην, ὡςαύτως καὶ ἐν τῇ στιχουργίᾳ· κινεῖ δηλαδὴ πάντα λίθον, ὥστε νὰ προσλαμβάνῃ μὲν ὁ στίχος πᾶσαν τοῦ κοινοῦ λόγου τὴν ἐλευθερίαν, νὰ μὴ προσβάλλωνται δὲ τὸ παράπαν οἱ κανόνες τῆς εὐρυθμίας καὶ τῆς εὐηχίας. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀποφεύγει ἐπιμελῶς πάντας τοὺς μετρικοὺς τύπους, οἵτινες προσιδιάζουσιν εἰς τὰ σεμνότερα καὶ μᾶλλον περίτεχνα τῆς ποιήσεως σχήματα, ἔπειτα δὲ προτιμᾷ ἐκείνας τὰς τομάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι συμφωνότεραι πρὸς τὸν ῥυθμόν, ὃν ἔχει ἐκ φύσεως ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἤτοι τὸν τροχαϊκόν. Μεταχειρίζεται δὲ τοὺς συχνοὺς σπονδείους, ἔνθα σκοπὸν ἔχει νὰ ἐμποιῇ τὴν ἐντύπωσιν ἠρεμίας εὐαρέστου καὶ ἀνέτου, καὶ καθ' ὅλου ἐπιμελέστατα φροντίζει, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονική τις οὕτως εἰπεῖν συμφωνία μεταξὺ τῶν διανοημάτων καὶ τῆς τεχνικῆς μορφῆς, ἥτις περιβάλλει τὰ διανοήματα. Τὴν ἀλλεπάλληλον τῶν φωνηέντων πρόσπτωσιν δὲν προσπαθεῖ νὰ ἀποφεύγῃ, διότι ἄλλως αἱ σάτιραι θὰ ἀπέβαλλον ἕνα τῶν κυριωτάτων χαρακτήρων τοῦ λόγου τοῦ προφορικοῦ.

Ὁ Ὁράτιος ἀφ' οὗ μετὰ τὰς σατίρας ἐξέδωκε τὴν πρώτην συλλογὴν τῶν ᾠδῶν, τὰ τρία δηλαδὴ πρῶτα τῶν ᾠδῶν βιβλία, ἐπανῆλθε πάλιν μετὰ νέας ἀγάπης πρὸς τὴν φιλοπόνησιν ποιητικῶν συνθεμάτων, ἅτινα εἶναι μὲν παρεμφερῆ καθ' ὅλου καὶ οὐσιωδῶς πρὸς τοὺς sermones ἤτοι τοὺς διαλόγους του (τὰς σατίρας), ἀλλ' ὅμως ἕνεκα τῆς ἐξωτερικῆς μόνον καὶ τυπικῆς πρὸς ἐκείνους διαφορᾶς ὠνομάσθησαν Ἐπιστολαί. Αἱ μὲν δηλαδὴ σάτιραι εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἀνώνυμοι, δὲν ἀποτείνονται δηλαδὴ πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα (πλὴν μόνον τῆς πρώτης καὶ τῆς ἕκτης τοῦ πρώτου βιβλίου, αἵτινες ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Μαικήναν), ἀλλ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν γένει πρὸς τὸ κοινόν, πρὸς πάντα ἀναγνώστην, ἐν ᾧ αἱ Ἐπιστολαὶ ἔχουσι προσωπικώτερον χαρακτῆρα, ἀποτείνονται πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα ὀνομαστὶ καὶ μάλιστα πρὸς πρόσωπα εὑρισκόμενα ἐνίοτε μακρὰν τοῦ ἐπιστέλλοντος. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐπιστολαί, αἵτινες ἔχουσι καθολικώτερον καὶ ὄχι προσωπικὸν χαρακτῆρα.

Τοῦτο τὸ γραμματειακὸν γένος, τὸ τῆς ἐμμέτρου Ἐπιστολῆς, δὲν ἦτο νέον ἐν τῇ γραμματείᾳ τῶν Ῥωμαίων. Ὁ Σπόριος Μούμμιος, ὅστις εἶχε συνοδεύσῃ ὡς λεγᾶτος εἰς τὴν Ἀχαΐαν τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν Λεύκιον, τὸν πορθητὴν τῆς Κορίνθου, ἔγραφεν ἐκεῖθεν πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ φίλους κομψὰς ἐμμέτρους ἐπιστολάς, ὅπως μανθάνομεν παρὰ τοῦ Κικέρωνος [1]). Συνανεστρέφετο δὲ ὁ Σπόριος Μούμμιος πρὸς τὸν Σκηπίωνα καὶ τὸν Λαίλιον καὶ εἶχε μυηθῇ τὰ τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, ὥστε πιθανὸν εἶναι, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐπιστολαί του ἦσαν ἐμπνεύσματα ἑλληνικῆς Μούσης. Καὶ ὁ Λουκίλιος δὲ καθὼς καὶ ὁ Οὐάρρων εἶχον περιβάλῃ ἐνίας ἐκ τῶν σατιρῶν αὐτῶν δι' ἐπιστολικῆς μορφῆς, ἂν καὶ δὲν πρέπει νὰ καταλέγωνται εἰς ταύτην τὴν κατηγορίαν ὅσα γράφει πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων σύμπαντα ὁ Λουκίλιος ἐν τῷ εἰκοστῷ ἑβδόμῳ βιβλίῳ. Καὶ τὸ 68 ἐλεγειακὸν ποίημα τοῦ Κατούλλου εἶναι ἀπόκρισις πρὸς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου του Μανλίου.

Αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ὁρατίου ἀποτυπώνουσι κατὰ τρόπον χαριέστατον τὴν λεπτότητα ἐκείνην καὶ τὴν προσήνειαν, ἣν εἶχεν ὁ συγγραφεὺς συναναστρεφόμενος πρὸς τοὺς φίλους του, καὶ δι' ὧν ἤσκει μεγάλην ἐπ' αὐτῶν ἐπιρροήν. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν ὅτι ὁ τόνος τοῦ λέγειν εἶναι ὀλιγώτερον ὁρμὺς ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς ἢ ἐν ταῖς Σατίραις. Εὔκολον δὲ πρᾶγμα εἶναι νὰ φαντασθῇ τις τὴν ἡδονήν, ἣν οἱ ἀποδημοῦντες φίλοι ᾐσθάνοντο, ὁσάκις ἐλάμβανον τοιαῦτα γράμματα τοῦ Ὁρατίου προερχόμενα ἐκ τῆς πατρίδος. Πολλοὶ ἐκ τῶν πεπαιδευμένων τούτων νέων, φίλων τοῦ Ὁρατίου, εἶχον ἐπ' ἐσχάτων (κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 734) συνοδεύσῃ τὸν εἰκο-

[1]) Κικέρ. ad Att. 13, 6, 3. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαέτη Τιβέριον,ὅστις τότε πρῶτον ἐξεστράτευσεν ὡς ἡγεμὼν στρατοῦ. Διῆλθον τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην, διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπορεύοντο εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ἦσαν δὲ καθ' ὁδὸν ἀκόμη, ὅτε διὰ μιᾶς συμπαθοῦς ἐπιστολῆς (Ἐπιστ. 1, 3) ἐρωτᾷ ὁ Ὁράτιος ἕνα ἐκ τῶν φίλων τούτων, τὸν Ἰούλιον Φλῶρον, περὶ τοῦ πῶς ἕκαστος ἐξ αὐτῶν διάγει, περὶ τί σπουδάζει καὶ εἰς τί καταγίνεται. Τοῦτο δὲ παρέχει εἰς τὸν συγγραφέα ἀφορμὴν νὰ περιγράψῃ συντόμως ἕκαστον ἐκ τῶν ὀνομασθέντων δι' ἀκριβοῦς ἠθοποιΐας καὶ νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς ἄλλον μὲν ἐπαινετικοὺς ἢ ἐπιθαρρυντικοὺς λόγους, πρὸς ἄλλον δὲ νουθετικοὺς ἢ συμβουλευτικοὺς καὶ ἐνίοτε πειρακτικούς. Ὁ τόνος τῆς πατρικῆς φιλίας, ἂν μὴ καὶ τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς, ὃν ὁ Ὁράτιος μεταχειρίζεται γράφων πρὸς αὐτούς, δικαιολογεῖται ἐκ τῆς πολλῆς τῶν πραγμάτων πείρας, ἣν εἶχε, καὶ ἐκ τῆς ἀνεγνωρισμένης αὐτοῦ συνέσεως. Βραδύτερον μετ' ὀλίγους μῆνας, πέμπει πρὸς τὸν Ἀλβινοουανὸν Κέλσον, τὸν γραμματέα τοῦ Τιβερίου, χαριέστατον ἐπιστόλιον (1, 8), δι' οὗ ἀνακουφίζει μὲν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τὴν βαρυθυμοῦσαν καὶ μελαγχολῶσαν ψυχήν του, ἀσπάζεται δὲ τὸν φίλον, ὅστις εἶχε ζητήσῃ εἰδήσεις περὶ τῆς ὑγείας του, καὶ προσθέτει ἐν τέλει τοῦ γράμματος καὶ μίαν μικρὰν καὶ συνετὴν συμβουλήν, ὅτι δὲν πρέπει ὁ νεαρὸς φίλος νὰ μεθύσῃ ἐκ τῆς εὐτυχίας του. Ἀπαραμίλλου κομψότητος εἶναι καὶ τὸ ἑπόμενον πρὸς τὸν Τιβέριον ἐπιστόλιον (1, 9). Ἐν αὐτῷ μεταχειρίζεται ὁ Ὁράτιος ὕφος κατ' ἐξοχὴν λεπτόν, καὶ τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ πόσον ὁ συγγραφεὺς ἦτο ἄνθρωπος, καθὼς λέγομεν, τοῦ κόσμου καὶ πόσον ἤξευρε τὸν τρόπον, καθ' ὃν τις πρέπει νὰ ἀποτείνηται πρὸς τὰ διάφορα τῆς κοινωνίας πρόσωπα. Συνιστᾷ πρὸς τὸν πρίγκιπα τὸν ἀγαπητόν του φίλον Σεπτίμιον, ὃν ηὐνόει καὶ ὁ Αὔγουστος, παρακαλεῖ δὲ αὐτὸν νὰ τὸν προσλάβῃ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του κοόρτιν. Τὴν 4 Ἐπιστολὴν τοῦ Α΄ βιβλίου ἀποτείνει πρὸς τὸν γνωστὸν ποιητὴν Ἄλβιον Τίβουλλον, ὅστις διέτριβεν ἐν τῇ ὀρεινῇ ἐπαύλει του κατὰ τὴν Πεδανὴν χώραν τῆς Λατίνης. Ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁ ἐπιστέλλων, τί πράττει ὁ Τίβουλλος· γράφει τίποτε, ἢ ἀμέριμνος πλανᾶται ἀνὰ τὰ δάση συλλογιζόμενος μόνον τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του καὶ φιλοσοφῶν; Ἐγκωμιάζων δὲ τὰ χαρίσματα, δι' ὧν ἐπροίκισεν ἡ φύσις τὸν φίλον του, ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τῆς παλαιᾶς του συνέσεως τὸ παράγγελμα, νὰ ἀπολαύῃ δηλαδὴ τῆς παρούσης ἡμέρας. Πρὸς τὸν εὐφραδῆ ῥήτορα Τορκουᾶτον (εἰς ὃν ὡσαύτως ἀναφέρεται καὶ ἡ ὡραία ἐαρινὴ ᾠδὴ 4, 7) πέμπει ἐν καιρῷ θέρους (10 ἰουλίου) τοῦ ἔτους 732 περίπου, μικρὸν προσκλητήριον γράμμα (Ἐπιστ. 1, 5). Τὸν προσκαλεῖ εἰς λιτὸν δεῖπνον, ἴσως διὰ πρώτην φοράν, διότι περιγράφει πρὸς τὸν ξένον του ὁ συγγραφεὺς μετὰ προσοχῆς, ἀκόμη δὲ καὶ μετά τινος ἐπιφυλακτικότητος, πάντως ὅμως χαριέστατα, τί πρὸς αὐτὸν θὰ παράσχῃ, οἶνον μετρίας ποιότητος, σκεύη στιλπνὰ καὶ καθαρὰν ἐν γένει τράπεζαν, ἔπειτα καλὴν συναναστροφήν, φίλους δηλαδή, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐναρμονίως συμβιβάζεται καὶ θὰ δύνηται ἐπομένως ἐλευθέρως νὰ ἐμπιστευθῇ πρὸς αὐτοὺς πάντα λόγον. Ἡ πρὸς τὸν Ἴκκιον ἐπιστολὴ (1, 12) τελευτᾷ διὰ τῆς συστάσεως ἑνὸς φίλου καὶ τῆς παροχῆς νέων πολιτικῶν εἰδήσεων. Ὁ Ἴκκιος διηύθυνεν ἐν Σικελίᾳ τὰ κτήματά του, εἶχε δὲ καὶ τῶν κτημάτων τοῦ Ἀγρίππα τὴν διεύθυνσιν. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι τοῦ ἔτους 734, ἐγράφη δὲ διότι ὁ Ἴκκιος μεμψιμοιρῶν εἶχεν ἐκφράσῃ παράπονα, ὅτι ἦσαν κακοὶ οἱ χρόνοι καὶ αἱ πρόσοδοι ὄχι ἄφθονοι. Πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἴκκιον εἶχε πρὸ πέντε ἐτῶν ἀπευθύνει τὴν ᾠδὴν 1, 29 ὁ Ὁράτιος διὰ παρεμφερῆ λόγον, ἐξέφραζε δὲ τὴν ἔκπληξίν του, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Παναιτίου τόσην εἶχεν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸ χρῆμα (ἰδ. ἀνωτ. σ. 215). Καὶ τώρα δὲ πάλιν τὰς αὐτὰς κάμνει παρατηρήσεις, ὅτι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ἔχει αἰωνίως παράπονα, ἐκφράζει δὲ καὶ πάλιν τὴν ἔκπληξίν του, πῶς κατορθώνει ὁ Ἴκκιος τόσην ἔχων φροντίδα καὶ μέριμναν περὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, νὰ περικλείῃ συγχρόνως ἐν τῇ κεφαλῇ του σοβαρώτατα φιλοσοφικὰ προβλήματα, Εἰς τὸν παράδοξον λοιπὸν τοῦτον ἄνδρα ἀποκαλύπτεται περίεργος μεταξὺ πράξεως καὶ θεωρίας ἀντίφασις. Πρὸς τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαρυθυμοῦντα φίλον Βουλλάτιον, ὅστις ἐξ ἀφορμῆς ἀποθαρρυντικῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου ἐζήτει πανταχοῦ καταφυγὴν καὶ διασκέδασιν κατά τι ἐν Ἀσίᾳ ταξείδιον, συνιστᾷ ὁ συγγραφεὺς σύνεσιν (Ἐπιστ. 1, 11). Τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἰσχύωσι κατὰ παροδικῶν μόνον συμφορῶν ἢ περιστάσεων, δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον νὰ ἐφαρμόζωνται. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τόπου δὲν ἀλλάσσει δυστυχῶς καὶ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν (στχ. 27: Caelum non animum, mutant, qui trans mare currunt). Τὴν εὐτυχίαν, ἣν διαρκῶς ἐπιδιώκουσιν οἱ ἄνθρωποι, δύνανται πανταχοῦ νὰ εὕρωσιν, ἐὰν γινώσκωσι νὰ κυβερνῶσι τὰ πάθη των καὶ νὰ τηρῶσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν προσήκουσαν ψυχικὴν ἰσορροπίαν.

Αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι ἐπιστολαὶ εἶναι αἱ μόναι, αἵτινες τῷ ὄντι ἐγράφησαν κατὰ περίστασιν καὶ ἔχουσι κατ' ἐξοχὴν προσωπικοῦ καὶ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος τὸ περιεχόμενον. Κατὰ πολὺ γενικώτερον ἔχει τὸν χαρακτῆρα καὶ πλουσιωτέραν τὴν διεξαγωγὴν ἡ πρὸς Μαικήναν ἐπιστολὴ (1, 7), ἥτις εἶναι οἱονεὶ ἀναφορὰ πρὸς αὐτόν, δι' ἧς ἐξαιτεῖται ὁ συγγραφεὺς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἶναι εἰς πᾶσάν του ἐνέργειαν ἐλεύθερος. Ἀποτελεῖ δὲ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Ἐπιστολὴ τὸ πάρισον πρὸς τὴν Σάτιραν 6 τοῦ Β΄ βιβλίου, δι' ἧς ἐκφράζεται ἡ πρὸς τὸν Μαικήναν εὐγνωμοσύνη ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τῆς ἐπαύλεως· εὐγνωμονῶ (λέγει τρόπον τινὰ ἡ σάτιρα), ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος (προσθέτει ἡ ἐπιστολή). Ὁ δὲ λόγος, δι' ὃν ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ γράψῃ ταῦτα ὁ συγγραφεύς, εἶναι ὅτι βαρέως ἐνίοτε ἔφερε τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ εἶναι πάντοτε πλησίον εἰς τὸν ὑψηλὸν προστάτην καὶ εὐεργέτην του καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ οἴκῳ του, μάλιστα δὲ κατὰ τοὺς καύσωνας τῶν θερινῶν μηνῶν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου, ὅτε καὶ λόγοι ὑγείας ἠνάγκαζον τὸν Ὁράτιον νὰ ἀπομακρύνηται τῆς πόλεως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ, διότι ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο πλέον νεανίας (ἰδ. στχ. 25 ἑξ.), ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ περιποιῆται ἑαυτὸν καὶ νὰ ἔχῃ τινὰ ἀνεξαρτησίαν, ἐγίνετο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀσημέραι ἐπιτακτικωτέρα. Εἶχε λοιπὸν λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ διατρίψῃ ἐν τοῖς ἀγροῖς κατ' ἀρχὰς ἐπί τινας ἡμέρας, ἀλλ' ἔπειτα ὅμως δι' ἐπιστολῆς λεπτῆς μέν, ἀλλ' ἀποφασιστικῆς, ἐδήλωσεν ὅτι σκοπὸν εἶχεν ὄχι μόνον καθ' ὅλον τὸ φθινόπωρον νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὸν χειμῶνα δὲν θὰ ἤρχετο εἰς τὴν Ῥώμην, διότι ἔμελλε νὰ ἀποσυρθῇ εἰς παράλιον τόπον χάριν μελετῶν. Εἰς τὴν Ῥώμην δὲν θὰ ἐπανήρχετο εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἐπομένην ἄνοιξιν. Κηρύττει δ' ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, ὅτι παρὰ πᾶσαν τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣν αἰσθάνεται πρὸς τὸν Μαικήναν ἡ ψυχή του ἐπὶ ταῖς ἐπιδαψιλευθείσαις εὐεργεσίαις, θὰ προετίμα ὅμως νὰ παραιτήσῃ ἐντελῶς τὸ κτῆμά του μᾶλλον, παρὰ νὰ θυσιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ταύτας δὲ τὰς δηλώσεις περιτυλίσσει χαριέντως ὁ ποιητὴς ἐν σειρᾷ διηγημάτων. Ὑπενθυμίζει πρὸς τὸν εὐεργέτην του τὸ παράδειγμα τοῦ Καλαβροῦ, ὅστις ἤθελε νὰ φορτώσῃ τὸν ξένον του δι' ὀπωρῶν, τὰς ὁποίας, ἐὰν ὁ ξένος δὲν ἤθελε, θὰ ἔρριπτεν αὐτὰς εἰς τοὺς χοίρους. Ἐκεῖνα τὰ δῶρα ἔχουσιν ἀξίαν, τὰ ὁποῖα στοιχίζουσί τι καὶ εἰς τὸν δωροῦντα. Μικρὰ ἀλώπηξ εἶχεν εἰσέλθῃ διὰ στενῆς ὀπῆς εἰς κιβώτιον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε σῖτον, ἐπαχύνθη δὲ ἐκεῖ καὶ ματαίως πλέον προσεπάθει νὰ ἐξέλθῃ. Τὴν παρετήρησε μία γαλῆ καὶ λέγει πρὸς αὐτήν· Ἐὰν θέλῃς νὰ ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ κιβωτίου πρέπει νὰ γίνῃς ὅπως ἦσο, ἰσχνὴ εἰσῆλθες, ἰσχνὴ πρέπει νὰ ἐξέλθῃς. Πρὸς τοῦτον τὸν μῦθον ἂν τις θέλῃ νὰ μὲ παραβάλῃ λέγει ὁ Ὁράτιος τὰ πάντα παραιτῶ, διότι πάντας τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀραβίας δὲν θεωρῶ μᾶλλον πολυτίμους τῆς ἐλευθερίας μου. Εἶχε δίκαιον, προσθέτει ἀκόμη, ὁ Τηλέμαχος λέγων πρὸς τὸν Μενέλαον ὅτι δὲν θὰ πάρω μαζί μου εἰς τὴν Ἰθάκην τοὺς ἵππους, τοὺς ὁποίους μοὶ χαρίζεις, διότι εἰς τὴν Ἰθάκην οὔτε δρόμοι εὐρεῖς ὑπάρχουσιν οὔτε λειμών. Ἀλλ' ἵνα μὴ διὰ τῆς ἀποτόμου ταύτης εἰκόνος προσβάλῃ τὸν Μαικήναν, ἐπιφέρει ἔπειτα τὴν χαριεστάτην ἐκείνην ἱστορίαν τοῦ δημοσίου ἐκείνου κήρυκος Βολτηΐου Μηνᾶ, ὃν ὁ ῥήτωρ Φίλιππος εἶχε καταστήσῃ πλούσιον κτηματίαν. Ὁ Βολτήϊος, ἀφ' οὗ πολλὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔπαθε παρεκάλεσε τὸν Φίλιππον νὰ τὸν ἀφήσῃ πάλιν εἰς τὸ παλαιόν του ἐπάγγελμα καὶ τὸν προηγούμενον βίον του.

Ὁ ποιητὴς ἐξετέλεσε τῷ ὄντι τὸ σχέδιόν του καὶ διεχείμασεν, ὅπως ἤθελε, παρὰ τὴν θάλασσαν. Ἀφ' ὅτου ὅμως εἶχεν ὑποβληθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἀντωνίου Μούσα τότε ἐφευρεθεῖσαν ὑδροθεραπευτικὴν μέθοδον τῶν ψυχρῶν λουτρῶν (εἰς τὴν ὁποίαν τῷ 731 ὑπεβλήθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας καὶ ὁ Αὔγουστος), δὲν ἐπορεύετο πλέον εἰς τὰς Βαΐας καὶ τὰ θερμὰ λουτρά των. Θέλων δὲ νὰ εὕρῃ κατάλληλον παράλιον ἐνδιαίτημα κατὰ τὸν χειμῶνα, γράφει πρός τινα πλούσιον φίλον, Γάϊον Νουμώνιον Οὐάλαν ὀνομαζόμενον, παρ' οὗ ζητεῖ νὰ μάθῃ (1, 15) πληροφορίας περὶ τῆς Οὐελίας καὶ τοῦ Σαλέρνου (ὁ φίλος διέτριβε κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους), ὁποῖον εἶναι δηλαδὴ ἐκεῖ τὸ κλίμα καὶ αἱ συνθῆκαι τοῦ βίου, ποίου εἴδους εἶναι τὸ πόσιμον ὕδωρ, ἂν ὑπάρχῃ κυνήγιον, ἂν οἱ ἰχθύες εἶναι ἄφθονοι, διότι θέλει νὰ βιώσῃ ἐκεῖ ὁ ποιητὴς ἀνέτως καὶ εὐαρέστως. Εἶναι δὲ προφανές, ὅτι τὴν πρὸς τὸν Νουμώνιον ἐπιστολὴν ἔγραψεν ἐκ τῆς Σαβινικῆς ἐπαύλεώς του, διότι διατυπώνεται ἐν αὐτῇ ἡ ἀντίθεσις ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῆς ἐν τῇ ἐπαύλει λιτῆς διαίτης καὶ τῶν ἀπολαύσεων, ἃς ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ ἐν θελκτικῇ τινι διαμονῇ παρὰ τὴν θάλασσαν. Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνων ἀφορμὴν κάμνει λόγον ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐπιστολῆς περὶ τῆς διπλῆς οὕτως εἰπεῖν φύσεως, ἥτις ἐνυπάρχει ἐν ἑαυτῷ. Εἶχε δηλαδὴ ὁ Ὁράτιος τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ ἀρκῆται μὲν συνήθως καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ ἀρέσκηται ἐν τῷ δέοντι χρόνῳ καὶ τόπῳ εἰς πολυτελεστέραν δίαιταν. Ταύτην δὲ τὴν διπλῆν του φύσιν παραβάλλει πρὸς τὴν εὐστροφίαν τοῦ Μαινίου, τοῦ ἐκ τῶν σατιρῶν τοῦ Λουκιλίου γνωστοῦ ἤδη ἀστείου ἐκείνου ἀνθρώπου, οὗτινος ἦτο πλέον τυπικὸς ὁ χαρακτηρισμός. Καθ' ὅλου ὅμως ὁ Ὁράτιος πάντοτε ἠρέσκετο νὰ κάμνῃ λόγον περὶ τοῦ κτήματός του καὶ νὰ ἐγκωμιάζῃ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Τοιαύτην περιγραφὴν ἔχομεν καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐραστὴν τῆς πόλεως Ἀρίστιον Φοῦσκον ἐπι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στολῇ (1, 10). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη γράφεται ἐκ τῆς Σαβινικῆς ἐπαύλεως, ἦτο δὲ ὁ Φοῦσκος φίλος αὐτοῦ στενὸς (Ὡδ. 1, 22. Σατιρ. 1, 9 στχ. 61), πρὸς ὃν ὡς πρὸς τοῦτο μόνον τὸ ζήτημα δὲν συνεφώνει ὁ ποιητής. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀναγράφει ἐκεῖ, πῶς ἐν τοῖς ἀγροῖς μόνον ἐπανευρίσκει τὸ ἀληθὲς αἴσθημα τῆς ζωῆς καὶ τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν. Ὅταν κατορθώνῃ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἔνδοξον Ῥώμην, τότε μόνον ζῇ ὁμολογουμένως πρὸς τὴν φύσιν. Ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀπολαύει καθαροῦ ἀέρος καὶ κατὰ τὸ θέρος καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐκεῖ αἰσθάνεται πλήρη τὴν ἡδονὴν ὕπνου ἀνενοχλήτου καὶ ἀμερίμνου, ἐκεῖ μόνον ἐντρυφᾷ εἰς τὰ δροσερὰ κάλλη τῆς ἀδόλου καὶ ἀνοθεύτου φύσεως. Καὶ οἱ κάτοικοι, λέγει, τῶν μεγαλοπρεπῶν τῆς πόλεως μεγάρων συναισθάνονται τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς φύσεως, διότι περικλείουσι δάση ἐντὸς τῶν στοῶν καὶ πρὸς πάντας ἐξυμνοῦσι τὴν εὐρεῖαν θέαν τοῦ οἴκου των. Ὅσον καὶ ἂν καταφρονῇς τὴν φύσιν, ἐκείνη ταχεῖα ἐπανέρχεται καὶ ἀνακτᾷ τὰ δικαιώματά της. Ἐν ἄλλῃ πάλιν ἐπιστολῇ (1, 14) ἔρχεται ὁ Ὁράτιος εἰς ἐξηγήσεις πρὸς τὸν ἐπιστάτην τοῦ κτήματός του. Ἀμφότεροι κατέχονται ὑπὸ μιᾶς μονομεροῦς προτιμήσεως, ὁ ἐπιστάτης ὑπὲρ τῆς πόλεως, ὁ Ὁράτιος ὑπὲρ τῶν ἀγρῶν, μετὰ μόνης ὅμως τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ μὲν ποιητὴς ἔμεινε πάντοτε πιστὸς εἰς τὴν φυσικήν του κλίσιν, ἐν ᾧ ὁ ἐπιστάτης ὅτε μὲν ἦτο ἀστικὸς δοῦλος ἐπόθει τὸν βίον τὸν ἀγροτικόν, νῦν δὲ ἐπιθυμεῖ τὸν βίον τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα διὰ λόγους ταπεινοὺς καὶ χυδαίους. Ποθεῖ δηλαδὴ τὰ καπηλεῖα καὶ τὰ πανδοχεῖα, τὰς αὐλητρίδας καὶ τὰς διασκεδάσεις, τὰ βαλανεῖα καὶ τὴν κίνησιν τῆς πόλεως, ἀποστέργει δὲ τὰ γεωργικὰ ἔργα καὶ νομίζει ἔρημον καὶ ἄξενον τὴν φύσιν. Ὁ Ὁράτιος τοὐναντίον ἐν τοῖς ἀγροῖς μόνον ἐπανευρίσκει ἑαυτόν, ἀπολαύει τῶν καλλονῶν τῆς χώρας, οὐδεὶς ὑπάρχει ἐκεῖ δι' αὐτὸν φθόνος, οὐδὲν μῖσος. Τὸ πολὺ πολύ, γελῶσι μόνον οἱ ἄνθρωποι βλέποντες τὸν παχύσωμον ἀνθρωπίσκον σκάπτοντα καὶ φυτεύοντα. Ἀρέσκεται εἰς τὸ λιτὸν γεῦμα, ὁ ὕπνος καὶ τὰ λάχανα τὸν εὐχαριστοῦσιν. Ὁσονδήποτε καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἂν ἐλκύῃ αὐτὸν πρὸς τὴν Ῥώμην ἡ ἀγάπη, ἣν αἰσθάνεται πρὸς τοὺς φίλους του (καὶ ἀκριβῶς τώρα μάλιστα ἤθελε νὰ εἶναι ἐν Ῥώμῃ, ἵνα παραμυθῇ τὸν φίλον Λαμίαν, ὅστις εἶναι περίλυπος διὰ τὸν θάνατον πεφιλημένου ἀδελφοῦ), ἐν τούτοις ἡ ψυχή του ὁλόκληρος τὸν ὠθεῖ πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε θὰ ἐπεθύμει πᾶν πρόσκομμα νὰ ὑπερβῇ, ἵνα διατρίβῃ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ μετὰ λύπης πάντοτε ἐπιστρέφει ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν πόλιν, ὅταν καθιστῶσιν ἀπαραίτητον τὴν ἐν αὐτῇ παρουσίαν του αἱ κατηραμέναι ὑποθέσεις του.

Ἐκεῖ δέ, ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἠδύνατο ἀνενόχλητος νὰ σπουδάζῃ περὶ τὴν φιλοσοφίαν, πρὸς ἣν ἀεὶ μᾶλλον ἀκάθεκτος ἐφέρετο ἡ ψυχή του, ἐφ' ὅσον προὐχώρουν τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας του. Δὲν ἀπησχόλουν δὲ τὸ πνεῦμά του ἀφῃρημέναι θεωρίαι, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ πρακτικοῦ βίου τὰ θετικὰ καὶ ἠθικὰ ζητήματα· εἰς τί λόγου χάριν συνίσταται ἡ ἀληθὴς ἐν βίῳ εὐδαιμονία, ἡ πραγματικὴ ἀρετὴ καὶ σοφία, ἡ καλῶς ἐννοουμένη ἐλευθερία, τί εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τί τὸ ἀγαθόν. Πρὸς οὐδεμίαν ἀπολύτως φιλοσοφικὴν αἵρεσιν ἐδέσμευσεν ἑαυτὸν διὰ παντὸς καὶ ἀδιαρρήκτως, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν κατέφευγεν εἰς τοῦτο καὶ ἄλλοτε εἰς ἐκεῖνο τὸ δόγμα, παραλαμβάνων ἐκ πάσης διδασκαλίας ὅ,τι ἑκάστοτε ἐνόμιζε συμφωνότερον πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Παρεῖχε δὲ εἰς τὸν Ὁράτιον ἡ ἑλληνικὴ γραμματεία πάμπολλα συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς ταύτην τὴν ἐλαφροτέραν καὶ δημώδη φιλοσοφίαν, ἐξ ὧν ἠδύνατο προχείρως οὐκ ὀλίγον νὰ ὠφελῆται εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰς πραγματείας του. Τοιούτων δὲ ἀναγνωσμάτων προϊόν, ζωοποιούμενον καὶ ὑπὸ τῶν προσωπικῶν παρατηρημάτων, ἅτινα ὁ ποιητὴς ἐξῆγεν ἐκ τῆς βιωτικῆς αὐτοῦ πείρας, εἶναι αἱ εὐφυεῖς ἐκεῖναι πραγματεῖαι, αἵτινες ἄνευ μὲν σατιρικοῦ κεντρίου, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ ὅμως ἅλατος εὐτραπελίας καὶ σαρκαστικῆς φαιδρότητος παρεῖχον εἰς τοὺς νεωτέρους μάλιστα τὴν ἡλικίαν φίλους ὡς διδάγματα τὰ τελευταῖα ἀπανθίσματα ὡρίμου καὶ πρακτικῆς σοφίας. Εἶναι δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αἱ τοιοῦτον ἔχουσαι τὸ περιεχόμενον παρεμφερεῖς ὑπό τινα ἔποψιν πρὸς τοὺς τῶν Ἑλλήνων Προτρεπτικοὺς λό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γους, ὧν ὑπόθεσις συνήθως εἶναι ἡ πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας παρόρμησις. Καὶ ἐν τούτοις δὲ τοῖς λόγοις, ὅπως καὶ ἐν ταῖς παρομοίαις τοῦ Ὁρατίου ἐπιστολαῖς, ὁρμᾶται μὲν ὁ συγγραφεὺς ἐξ ἀνακοινώσεων ἢ ζητημάτων προσωπικοῦ χαρακτῆρος, ἀνάγεται δὲ ἔπειτα ἐξ αὐτῶν εἰς γενικωτέρας θεωρίας.

Πρός τινα νεαρὸν φίλον ὀνομαζόμενον Κοΐντιον, περιγράφει τὸ κτῆμά του καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὅτι πενιχρὰ μὲν εἶναι τὰ ἐξ αὐτοῦ εἰσοδήματα, πλούσιαι ὅμως αἱ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ διατριβῆς ἠθικαὶ ἀπολαύσεις, ὧν ἀπολαύει (Ἐπιστ. 1, 16). Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνων τὴν ἀφορμὴν παρορμᾷ καὶ προτρέπει τὸν Κοΐντιον νὰ μὴ ἀποδίδῃ σημασίαν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν λάμψιν καὶ εἰς τῶν κολάκων τὰ θωπεύματα (διότι ὑπὸ πολλῶν ἐν Ῥώμῃ κολάκων περιεστοιχίζετο), ἀλλὰ νὰ ἐργάζηται πάντοτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὥστε τῷ ὄντι νὰ κατασταθῇ ἄνθρωπος χρηστός. Εἶναι δέ, λέγει, χρηστὸς ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις πράττει τὸ ἀγαθὸν χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ ἀγαθοῦ, ὄχι δὲ ἐκ φόβου ἢ ἐκ συμφέροντος. Ἔχει λοιπόν ὁ πράγματι χρηστὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην ἐλευθερίαν, ἣν καὶ ὁ θεός, ὅστις καὶ δέσμιος ὢν καταφρονεῖ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Πενθέως.

Ἐν Πραινέστῳ ἀνέγνωσεν ὁ Ὁράτιος καὶ πάλιν τὸν Ὅμηρον κατά τινα ἐκεῖ θερινὴν διατριβήν. Νομίζει δὲ ὅτι δύναταί τις ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν νὰ πορισθῇ πλείονα πρακτικὴν σοφίαν ἢ ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων τοῦ Κράντορος καὶ τοῦ Χρυσίππου. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς τότε ὁ νεαρὸς Λόλλιος Μάξιμος ἐσπούδαζεν ἐν τῷ σχολείῳ περὶ τὸν Ὅμηρον, ὑποδεικνύει εἰς αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἀποτετυπωμένοι ἀθάνατοι οἱ τύποι ὡρισμένων ἀνθρωπίνων χαρακτήρων καὶ ἀδυναμιῶν. Ἐκεῖθεν δὲ τῷ ὄντι παρέλαβον καὶ οἱ Στωϊκοὶ καὶ οἱ Κυνικοὶ τὰ κατάλληλα παραδείγματα πρὸς διασάφησιν τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῶν διδασκαλίας. Κατὰ τρόπον δὲ ἐντελῶς ὁμοιάζοντα πρὸς τὴν μέθοδον των Ἑλλήνων φιλοσόφων, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἀκολουθεῖ παραινετικὴ παρατήρησις περὶ τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ὡς πρὸς τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον αἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σοβαραὶ φιλοσοφικαί μελέται. Δὲν πρέπει δέ τις νὰ ἀφίνῃ νὰ παρέρχηται ὁ χρόνος ὁ εἰς τοιαύτας μελέτας προσήκων, διότι ἄνευ αὐτῶν εἰς οὐδὲν ὠφελοῦσι πάντα τὰ ἄλλα ἀγαθά, ἅτινα συντελοῦσι μόνον εἰς τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου τὴν εὐμάρειαν. Ὁ νοῦς πρέπει νὰ εἶναι ὑγιής, πρέπει δὲ νὰ καταπολεμῇ τὰ ὀλέθρια πάθη ἡ νεότης (Ἐπιστ. 1, 2).

Πρός τινα ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ἄλλοθεν Νουμίκιον συνιστᾷ ὁ Ὁράτιος (Ἐπιστ. 1, 6) τὸ μηδὲν θαυμάζειν (nil admirari). Μόνον ἡ μετριοπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὀρέξεων καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου καθιστῶσιν εὐτυχῆ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ αὐτὸς ὁ σοφός, ὅταν δὲν ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μηδὲν ἄγαν καὶ φθάνῃ εἰς ὑπερβολὴν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἀρετῆς, γίνεται μωρός. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπερβολὴν ἀναφέρει ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς τὴν τετριμμένην ἐκείνην γνώμην, ὅτι ἕκαστος ἂς προσπαθῇ νὰ εἶναι εὐτυχὴς κατὰ τὰς ἰδέας του καὶ ἂς ἐπιδιώκῃ ὅ,τι νομίζει ποθητόν, ἀδιάφορον ἐὰν τοῦτο ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν ἢ ὄχι. Ἐφρόντισεν ὅμως νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἀντίρρησιν δι' ὕφους εἰρωνικοῦ καὶ κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα ἀριδήλως, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν ὁ ἀναγνώστης. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως καὶ τοῦτο, ἵνα ἄρῃ πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀπὸ τοῦ Νουμικίου, καθ' ὅσον βλέπομεν ὅτι ἐν τέλει συνιστᾷ πάλιν ἐντόνως εἰς αὐτὸν τὸ περιεχόμενον τῆς ὅλης ἐπιστολῆς ὡς κανόνα τοῦ βίου του. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπανήρχετο πάλιν ὁ Ὁράτιος εἰς τὴν πρώτην θεωρίαν του, ἐκείνην δηλαδή, ἥτις ἐδήλωνε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πεποίθησιν, ἀποκρινόμενος, ὅτι πᾶσα διὰ τοῦ πάθους ἀποκτηθεῖσα εὐτυχία πάλιν ἀποβάλλεται καὶ μετατρέπεται εἰς δυστυχίαν, ὅτι τὸ πάθος κατεξουσιάζει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφαιρεῖ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν του, διότι τότε μόνον διασῴζει τὴν ἐλευθερίαν ὁ ἄνθρωπος καὶ παραμένει τῷ ὄντι ἐλεύθερος, ὅταν οὐδαμοῦ ἔχῃ ἀποκλειστικῶς προσκεκολλημένην τὴν καρδίαν του. Οὕτω πως πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἐπιστολή. Τῷ ὄντι δὲ ἔγινε τοιαύτη συμπλήρωσις, ἣν ἡμεῖς,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καί περ μετά τινος τολμηρίας γενομένην διὰ μεταθέσεως στίχων ἐκ τῆς δεκάτης Ἐπιστολῆς, θεωροῦμεν ὅμως βεβαίαν.

Δύο ἀληθῶς διδακτικαὶ ἐπιστολαί εἶναι ἡ 17 καὶ ἡ 18 τοῦ Α΄ βιβλίου. Ἔχουσι δὲ παρεμφερὲς τὸ θέμα, καὶ ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ ὕφος πρὸς τὰς σατίρας. Ἡ προτέρα ἐξ αὐτῶν, ἡ πρὸς τὸν Σκαίουαν, περιέχει συμβουλὰς περὶ τοῦ πῶς πρέπει τις νὰ συμπεριφέρηται ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς μεγάλους. Ὁ Ἀρίστιππος, ἀνὴρ εὔκαμπτος καὶ πεπειραμένος ἐγίνωσκε κάλλιστα νὰ συμμορφώνηται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς ἣν ἕκαστος ἀνήκει καὶ ἀναλόγως πρὸς αὐτὰς νὰ κανονίζῃ τὴν συμπεριφοράν του, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ηὐδοκίμει πολὺ μᾶλλον τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀκάμπτων κυνικῶν. Αἱ παραινέσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἓν εἶδος κοινωνικοῦ Ἐγκολπίου, ἐν ᾧ ὁ Ὁράτιος παρεμβάλλει καὶ καταλληλότατα παραδείγματα, ἀναπτύσσει χρυσοῦς τῷ ὄντι κανόνας κοινωνικῆς λεπτότητος, νημοσύνης καὶ μετριοφροσύνης, οὓς ὀφείλει νὰ τηρῇ ὁ ὑποδεέστερος οἰκιακὸς φίλος, ὅταν θέλῃ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ διασώζῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ ὑψηλοῦ κυρίου. Ἡ δὲ δευτέρα ἐξ αὐτῶν ἀποτείνεται πρὸς τὸν Λόλλιον πάλιν, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ περατώσας τὰς Ὁμηρικὰς σπουδάς του εἶχε προοδεύσῃ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἦτο δὲ χαρακτὴρ ἀνεξάρτητος, σοβαρός, ἀλλά πως τραχύς, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε χρείαν ὀλίγης παραινέσεως, ὅπως γίνῃ προσηνέστερος κατὰ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις του. Χαριέστατα καὶ κομψότατα περιγράφει ὁ συγγραφεὺς τὰ δύο ἀντίθετα κοινωνικὰ σφάλματα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων κεῖται τὸ ὀρθὸν μέτρον, χαρακτηρίζει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν εὐτελῆ παράσιτον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἀγροῖκον καὶ φίλεριν ἄνθρωπον, καὶ ὑποδεικνύει ὅτι ἄριστα πράττει ὁ συμμορφούμενος πρὸς τὰς ἕξεις τῆς κοινωνίας καὶ μὴ διαταράττων αὐτάς. Δυστυχῶς ἕνεκα συγχύσεως τῶν φύλλων παλαιοῦ χειρογράφου ἐξέπεσε μὲν ἐν μέγα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης κομμάτιον, ἀντ' αὐτοῦ δὲ παρενετέθη ἄλλο (Ἐπιστ. 1, 18 στχ. 21—88), ἀνῆκον εἰς τὴν 17 ἐπιστολήν. Ὅτι δὲ τὸ ἐδῶ μετενεχθὲν δὲν ἔχει τὸν τόπον του ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ περιεχομένου, διότι ὁ Λόλλιος ἦτο νέος ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς καὶ εὐγενῶν φρονημάτων, αἱ δὲ συμβουλαὶ ἐκεῖναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ὑπὸ ὑποδεεστέρου οἰκιακοῦ φίλου τηρητέαν στάσιν καὶ διαγωγὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐδίδοντο πρὸς τὸν Λόλλιον ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου.

Τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Ἐπιστολῶν προσφωνεῖται ὡσαύτως πρὸς τὸν Μαικήναν, εἰς ὃν ἀνήκει καὶ τὸ τελευταῖον προϊὸν τῆς Μούσης τοῦ Ὁρατίου, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον. Ἐξηγεῖ δὲ ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν προστάτην του ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ τοῦ βιβλίου, ἥτις εἶναι ἡ εἰσαγωγικὴ ἐπιστολή, διὰ τίνα λόγον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν προτροπήν του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν. Λέγει ὅτι εἶναι ἀπόμαχος πλέον τῆς λύρας, τρόφιμος δὲ τῆς φιλοσοφίας, εἰς ἣν καὶ ἀφωσιώθη. Ἀποδεικνύει πόσον εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ πάντα ἄνθρωπον τὸ νὰ σπουδάζῃ περὶ τὴν ἠθικήν, τὸ νὰ μελετᾷ τὴν οὐσίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸ νὰ προσπαθῇ πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἀρετῆς νὰ συμμορφώνῃ τὸν βίον. Μόνη ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπό τε τῆς μωρίας καὶ ἀπὸ τῆς ἐμπαθείας, ἢ τοὐλάχιστον μόνη αὐτὴ δύναται καὶ τὴν μωρίαν νὰ μετριάζῃ καὶ τὰ πάθη. Δυστυχῶς ἔχει πολλὰς ἀντιφάσεις ὁ ἀνθρώπινος βίος, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλοντες μὲν εὐκολώτατα ὀρέξεις καὶ πόθους, ἐπιθυμοῦντες δὲ ὅ,τι δὲν ἔχουσι, καθίστανται ἀσυνειδήτως μωροὶ καὶ ἄφρονες. Μόνος ὁ σοφὸς εἶναι βασιλεύς. Παραδέχεται λοιπὸν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ Ὁράτιος ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ στωϊκὸν δόγμα, ὅπερ εἶχε σκώψῃ ἐν ταῖς Σατίραις. Γίνονται δὲ σαφέστεροι οἱ λόγοι, δι' οὓς ὁ Ὁράτιος δὲν ἤθελε καὶ πάλιν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ ἐκ τῆς 19 καὶ προτελευταίας τοῦ βιβλίου ἐπιστολῆς, ἣν γράφει ὡσαύτως, ὡς ἐπίλογον, πρὸς τὸν Μαικήναν. Ὁ ἐσωτερικὸς λοιπὸν σύνδεσμος μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ Α' τῶν Ἐπιστολῶν βιβλίου γίνεται καταφανέστατος. Μετὰ πικρίας ἀποτείνεται ὁ προσβεβλημένος ὑπὸ φθονερῶν ἐχθρῶν ποιητὴς πρὸς τὴν « δουλικὴν ἀγέλην τῶν μιμητῶν », οἵτινες ἀνίκανοι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὄντες πρὸς πᾶσαν ἀληθῆ δημιουργίαν, θέλουσι νὰ περιορίσωσιν εἰς ἐξωτερικὰς μόνον ἐπιδείξεις τὴν ποίησιν. Ἐκφράζει τὴν ἀποστροφήν του πρὸς τοὺς ἐλεεινοὺς ἐκείνους κομματικοὺς ἀγῶνας τῶν ποιητῶν, εἰς οὓς αὐτὸς ἀρνεῖται νὰ λάβῃ οἱονδήποτε μέρος. Ὡς ἐὰν ἔμελλε δὲ διὰ τοῦ Α΄ βιβλίου τῶν Ἐπιστολῶν νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ποιητικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, ἄγοντος μόνον τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας του ἔτος, γράφει τὴν εἰκοστὴν καὶ τελευταίαν ἐπιστολήν, δι' ἧς προσφωνεῖ αὐτὸ τὸ βιβλίον του, πρὸ τῆς δημοσιεύσεως. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἓν εἶδος εὐτραπέλου αὐτοεπιτυμβίου, ἐν ᾧ ὁ Ὁράτιος διαλαλεῖ τὴν καταγωγήν του, τὴν κοινωνικὴν θέσιν του, τὴν ἐξωτερικήν του μορφήν, τὸν χαρακτῆρά του, τὴν ἡλικίαν του. Οὕτω δὲ δώσας τὰς δεούσας εἰς αὐτὸ τελευταίας παραγγελίας ἐξαποστέλλει τὸ βιβλίον του, ὅπερ ἦτο κυρίως δι' ὀλίγους μόνον προωρισμένον, μετὰ δισταγμῶν μέν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τρυφερᾶς πατρικῆς μερίμνης, εἰς τὰς δυσχερείας τῆς δημοσιότητος καὶ τῷ προλέγει τὸ μέλλον του.

Ὁ Αὔγουστος δὲν ἐτίμα μόνον τὰ πολιτικὰ τοῦ Ὁρατίου αἰσθήματα καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ προερχομένην διὰ τῆς ποιήσεως ὑποστήριξιν τῶν μεταρρυθμιστικῶν του σχεδίων, ἀλλὰ καὶ τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ χαρίσματα, τὴν ἔκτακτον δηλαδὴ τοῦ ἐρασμίου ἀνδρὸς λεπτότητα, τὸν πιστὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἄλλην κοινωνικὴν προσήνειαν. Πολὺ λοιπὸν ἐπεθύμησε νὰ προσελκύσῃ τὸν ποιητὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον πρὸς ἑαυτόν. Τῷ προσήνεγκε διὰ τοῦ Μαικήνα τὴν θέσιν τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως του, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἕνεκα τῆς προϊούσης ἡλικίας του δὲν ἐπήρκει πλέον εἰς διεξαγωγὴν τῆς ἰδιωτικῆς του ἀλληλογραφίας. Ὁ Ὁράτιος εὐσχήμως ἀπεποιήθη τὸ ὑπούργημα, προφασιζόμενος τὸ ἐπισφαλὲς τῆς ὑγείας του. Οὐδὲν ἧττον ἐξηκολούθει ὁ αὐτοκράτωρ γράφων αὐτῷ ἐμπιστευτικὰς ἐπιστολὰς καὶ διαβεβαιώνων αὐτὸν περὶ τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας του καὶ τῆς εὐνοίας του. «Λάβε οἱονδήποτε δικαίωμα θέλεις παρ' ἐμοί, ὡς ἐὰν ἦσο συμβιωτής μου, διότι συμβιωτήν μου θὰ ἐπόθουν νὰ σὲ ἔχω, ἐὰν ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ ὑγεία σου».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Καὶ πάλιν· «Πόσον εὐφήμως ὁμιλῶ περὶ σοῦ, δύνασαι καὶ παρὰ τοῦ κοινοῦ φίλου Σεπτιμίου νὰ μάθῃς, διότι συνέπεσεν ἐνώπιόν του νὰ κάμνω περὶ σοῦ λόγον. Μάθε δὲ ὅτι ἐὰν σὺ ἐξ ὑπερηφανίας κατεφρόνησας τὴν ἡμετέραν φιλίαν, ἡμεῖς δὲν σὲ ἀνθυπερφρονοῦμεν (τὴν λέξιν ἔχει ἑλληνιστὶ ὁ Αὔγουστος).» Ἔπεμπε δὲ πρὸς αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἐλευθεριότητος καὶ ὥρα, καὶ ὑποκοριζόμενος αὐτὸν τὸν ὠνόμαζε χαριέστατον ἀνθρωπάριον (homuncionem lepidissimum) ἢ καὶ ἄλλως προσηγόρευε, τὴν ὁποίαν προσηγορίαν δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἡ σημερινὴ εὐπρέπεια νὰ ἀναγράψωμεν. Πολὺ εὐχαρίστησαν τὸν Αὔγουστον ἐπιστολαί τινες τοῦ πρώτου βιβλίου, ἃς εἶχεν ἀναγνώσῃ (ἴσως αἱ πρὸς τὸν Μαικήναν), καὶ διὰ τοῦτο ἔγραφε πρὸς τὸν Ὁράτιον· «Πρέπει νὰ ἠξεύρῃς ὅτι εἶμαι ὠργισμένος ἐναντίον σου, διότι τὰς πλείστας τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν σου δὲν ἀποτείνεις πρὸς ἐμέ. Ἢ μήπως τάχα νομίζεις ὅτι θὰ δυσφημισθῇς παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐὰν φανῇ ὅτι ἦσο φίλος μου;» [1]) Ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐκδήλωσις τῆς ζηλοτυπίας ταύτης παρεκίνησε τὸν ποιητὴν νὰ γράψῃ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποτεινομένην πρώτην ἐπιστολὴν τοῦ δευτέρου βιβλίου (τῷ 740 ἢ 741 ἀ. Ρ. 14 ἢ 13 π. Χ.). Μετὰ πολλῆς δ' ἐπιτυχίας ἔκαμεν ὁ Ὁράτιος τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος τῆς ἀνοικτῆς ταύτης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Αὔγουστον, διότι ἐκθέτει πρὸς αὐτὸν τὸ ἔργον τοῦ βίου του καὶ τὰ φρονήματα τῶν ὀπαδῶν του καὶ ὑποβάλλει αὐτὸ εἰς τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν τοῦ ἡγεμόνος. Πραγματεύεται λοιπὸν ἐκτενέστερον καὶ διεξοδικώτερον ἐν ἐν ταύτῃ τῇ Ἐπιστολῇ ὅ,τι εἶχεν ἤδη διατυπώσῃ ἐν προηγουμέναις Σατίραις (τῇ 4 καὶ τῇ 10 τοῦ Α' βιβλ. καὶ τῇ 1 τοῦ Β' βιβλ.), ὅτι δηλαδὴ ἡ νέα ποιητικὴ σχολὴ ἐπορεύετο τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν καὶ ὅτι ἡ ἀξία αὐτῆς εἶναι κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τῆς τῶν ἀντιπάλων, οἵτινες ὑπὸ μονομεροῦς κρίσεως ἐλαυνόμενοι, τυφλῶς καὶ μετὰ πείσματος ἐπέμενον εἰς ἀσυνείδητον λατρείαν τῶν ἀρχαι-

[1]) Πάσας ταύτας τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ὁρατίου πρὸς τὸν Αὔγουστον, ἔχομεν ἐκ τοῦ Βίου τοῦ Ὁρατίου, ὃν ἔγραψεν ὁ Σουητώνιος. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οτέρων ποιητῶν. Χαριέστατα περιβάλλει μὲν διὰ τοῦ σκώμματός του τοὺς ἀκρίτους ἐκείνους ἀνθρώπους, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι πρέπει νὰ παρέλθῃ μία ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τοῦ θανάτου ἑνὸς ποιητοῦ, ἵνα ἔχῃ ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ταχθῇ μεταξὺ τῶν κλασσικῶν, ἀνακηρύσσει δὲ τὸ δόγμα τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀμερολήπτου κρίσεως τῶν παλαιοτέρων ἔργων. Πᾶν ὅ,τι ἐδημιούργησεν ἐν τῇ ποιήσει ὁ δαιμόνιος νοῦς τῶν Ἑλλήνων, λέγει, ὑπῆρξέ ποτε νέον, νεωτερισμὸς δὲ ἀναντιρρήτως εἶναι καὶ ἐκείνη ἡ ἐρασιτεχνικὴ πρὸς τὴν λογοτεχνίαν μανία, ἥτις κατέλαβε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ νεωτερισμὸς ἔχει ἐπίσης καὶ τὰ καλά του. Ἀναφέρει ὡσαύτως ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τὴν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐκδηλουμένην προτίμησιν πρὸς τὸ θέατρον, ἥτις προτίμησις ἐν μέρει οὐδεμίαν ἔχει ἄλλην ἀφορμὴν ἢ τὴν ψιλὴν φιλοθεαμοσύνην, πρὸς ἣν οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν τὸ αἴσθημα τῆς τέχνης. Συνιστᾷ δὲ εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ Αὐγούστου τοὺς ἀληθῶς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἐργαζομένους ποιητάς, ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πολλάκις ἐκπίπτουσι τῆς εὐνοίας ταύτης ἕνεκα ματαιότητος, παραλόγων ἀξιώσεων, ἢ ἄλλων κακοτροπιῶν. Τὴν φυσικὴν ἀπαίτησιν, ἣν ἤθελεν ἔχῃ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ νὰ λάβῃ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς εὐνοίας του μεγαλότεχνόν τι ποίημα, ὅπερ προσηκόντως νὰ ἐγκωμιάζῃ τὰ πολεμικά του κατορθώματα, ὁμολογεῖ ὅτι ἀδυνατεῖ αὐτὸς νὰ ἱκανοποιήσῃ. Δὲν ἔχει μὲν αὐτὸς τὴν δύναμιν τοῦ νὰ ποιήσῃ τι ἀντάξιον τοῦ Αὐγούστου, οὐδὲ θὰ ἀπεδέχετο ὁ Αὔγουστος, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, μέτριον καὶ ἄτεχνον ποίημα. Ἡ κομψοτάτη καὶ χαριεστάτη Ἐπιστολὴ εὐηρέστησε πολὺ τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως φαίνεται ἐξ ἑνὸς ἀστείου του πρὸς τὸν ποιητὴν γράμματος, ἐν ᾧ παραπονεῖται ὅτι ἦτο πολὺ μικρὰ (διακοσίους ἑβδομήκοντα στίχους περιέχει)· «Φαίνεται, γράφει ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι φοβεῖσαι, μήπως τὰ ἔργα σου ἀποβαίνουσι μεγαλήτερα τοῦ ἀναστήματός σου. Ἀλλὰ σὺ δὲν εἶσαι μὲν ὑψηλός, σωμάτιον ὅμως δὲν σοῦ λείπει. Δύνασαι λοιπὸν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ γράφῃς ἐπάνω εἰς πιθάριον, οὕτω δὲ ὁ τόμος σου θὰ εἶναι ὀγκωδέστατος (ἑλληνιστὶ ἡ λέξις) ὅπως εἶναι καὶ ἡ κοι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λία σου». Ἀλλ' ὁ Ὁράτιος ὅμως δὲν ἐπέστειλε τῷ Αὐγούστῳ ἄλλο ποίημα.

Ἡ τάσις καθ' ὅλου πρὸς ποιητικὴν δημιουργίαν, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν εὐχερεστέραν καὶ ἀφελεστέραν μορφὴν τῶν συνδιαλέξεων, ἠλαττοῦτο ὀσημέραι σὺν τῷ χρόνῳ παρὰ τῷ Ὁρατίῳ. Ἤδη καὶ ἐν χρόνοις παλαιοτέροις (Σατ. 2, 3 περὶ τὸ ἔτος ἀ. Χ. 721—2) ἔψεγόν τινες τὸν Ὁράτιον ἐπὶ βραδύτητι παραγωγῆς καὶ ἔλεγον αὐτῷ ὅτι τετράκις μόνον τοῦ ἔτους κατορθώνει νὰ γράφῃ, καὶ ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ ἀκόμη ὢν παρὰ πάσας τὰς προετοιμασίας του πρὸς συγγραφὴν καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ Ἑλλήνων κλασσικῶν οὐδὲν σχεδὸν κατορθώνει. Ὅπως δὲ ἡ α' ἐπιστ. τοῦ Α' βιβλ. πρὸς τὸν Μαικήναν, οὕτω καὶ ἄλλη μεταγενεστέρα πρὸς τὸν Φλῶρον (2, 1), τὸν γνωστὸν ἡμῖν συνοδὸν τοῦ Τιβερίου, ἐκφράζει τὸν κόρον τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὰ παίγνια τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, παίγνια δὲ λέγων ἐννοεῖ τὰ παντὸς γένους ποιήματα. Ὁ ποιητὴς γηράσκων πλέον περὶ οὐδενὸς ἄλλου σκέπτεται, ἢ περὶ τοῦ πῶς νὰ καθάρῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ παντὸς σφάλματος καὶ ἀπὸ πάσης μωρίας. Ῥίπτει εἰς τὰ ὀπίσω βλέμμα εἰρωνικὸν ἐπὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ποιητῶν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἄμιλλα ματαιότητος καὶ ψευδοῦς φιλοδοξίας. Ἔπειτα ὁ Ὁράτιος εἶχεν ἀποβάλῃ τὴν εὐδαιμονικὴν ἐκείνην τῆς νεότητος ἀφέλειαν καὶ τολμηρίαν, ἥτις ἀρκεῖται καὶ εἰς μετριώτερα ἔργα. Ἠξεύρει ἐκ πείρας τώρα, τί εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐπεξεργασία ἑνὸς ποιητικοῦ καλλιτεχνήματος, ὁποῖον καὶ μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ὄχι εὐκόλως ἱκανοποιουμένας νῦν ἀξιώσεις του. Ὁ κόπος θὰ ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὸ κατόρθωμα, φοβεῖται δὲ τὸν μάταιον κόπον καὶ τοῦ χρόνου τὴν ἀπώλειαν, διότι πολλοῦ χρόνου ἔχει ἀκόμη ἀνάγκην πρὸς ἄλλο σπουδαιότερον ἔργον, τὸ νὰ ἐκμάθῃ τὴν τέχνην τοῦ εὖ ζῆν.

Ἀλλ' ἂν καὶ δὲν εἶχε πλέον σκοπὸν νὰ δημιουργήσῃ τι νέον, ἐν τούτοις ἔσωζεν ἀκόμη τὸ ὑπὲρ τῆς ποιήσεως παλαιόν του ἐνδιαφέρον. Ἐπόθει πάντοτε τὴν πρόοδον τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ διὰ τοῦτο ἠθέλησε διὰ τελευταίαν φορὰν ὡς ἔν τινι ποιητικῇ διαθήκῃ νὰ συμπεριλάβῃ τὰς πρὸς τὴν νέαν γενεὰν ὑποθήκας αὐτοῦ καὶ ὁδηγίας. Τὰ δὲ ποιητικὰ ταῦτα διδάγματα δὲν κατέταξεν ὁ Ὁράτιος μεθοδικῶς καὶ ὡσεὶ ἐν βιβλίῳ διδακτικῷ, ἀλλ' ἐπραγματεύθη αὐτὰ σαφῶς μέν, ἀλλ' εὐτραπέλως, οὐδὲ συμπεριέλαβεν ἐν τῇ διδαχῇ πᾶσαν τὴν ποιητικὴν πραγματείαν κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς γένη, ἀλλ' ἐξέλεξε τινὰ μόνον ἐξ αὐτῆς μέρη, κατ' ἐλευθέραν αὐτοῦ ἐκλογήν. Τὸ ἔργον του ἔμελλε νὰ εἶναι ὁ λίθος μόνον, ἐφ' οὗ ὁ σίδηρος ἀκονίζεται, ὁ ὁδηγὸς ὁ δεικνύων τὴν ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν αὐτὸς νὰ προπορεύηται δι' ἰδίων παραδειγμάτων. Ἡ τελευταία αὕτη ποιητικὴ διαθήκη, ὡς τὴν ὠνομάσαμεν, τοῦ Ὁρατίου εἶναι κυρίως μία διδακτικὴ ἐπιστολή, ἡ γ΄ τοῦ Β΄ βιβλ., ἥτις ἐγράφη χάριν τῶν δύο υἱῶν τοῦ ὑπατικοῦ Λευκίου Καλπουρνίου Πείσωνος (ὕπ. 7 μ. Χ. ἀπέθ. 26), ἐξ ὧν ὁ πρεσβύτερος εἶχεν ἐκδηλώσῃ ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν (στχ. 366 ἑξ.). Ἔγραψε δὲ αὐτὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του (ἀ. Ῥ. 743—746 π. Χ. 11—8). Ὁ Κοϊντιλιανὸς πρῶτος ὠνόμασεν αὐτὴν Ποιητικὴν τέχνην ἢ ἁπλῶς Ποιητικὴν (De arte poetica, ars poetica), κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ ἡ Ποιητικὴ ἀπεχωρίσθη τῶν ἄλλων Ἐπιστολῶν ὡς ἴδιον καὶ ἀνεξάρτητον πόνημα καὶ ἐτάχθη ἐν τέλει τῆς συλλογῆς τῶν ἔργων τοῦ Ὁρατίου.

Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο δὲν εἶχεν ἀποπερατώσῃ ὁ Ὁράτιος, ἢ τοὐλάχιστον ὅτι δὲν εἶχε προφθάσῃ νὰ τὸ ἐκδώσῃ. Ἡ μεγάλη σύγχυσις, ἥτις ἐπικρατεῖ ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν καὶ ἀλληλουχίαν τῶν στίχων ἐν τῷ παραδοθέντι ἡμῖν κειμένῳ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῇ, ὅπως νομίζουσί τινες, ἐκ τῆς δῆθεν χαλαρᾶς συνεχείας τῶν ἐννοιῶν, ἥτις ἰδιάζει καθ' ὅλου εἰς τὸν ἐπιστολικὸν χαρακτῆρα, διότι λείπουσιν ἐντελῶς αἱ μεταβάσεις, δι' ὧν ἔπρεπεν ὁπωσδήποτε νὰ συνδέωνται πρὸς ἀλλήλας αἱ ἔννοιαι, ὅσον καὶ ἂν θεωρηθῶσιν ἀτάκτως καὶ ἀσυναρτήτως ἐρριμμέναι ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῇ ἐπιστολῇ, πλὴν δὲ τούτου δὲν δύναταί τις νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῷ ἔργῳ καὶ οἱανδήποτε καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἐάν τις ὅμως δεχθῇ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν, ὅτι δηλαδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὁρατίου εὑρέθησαν ἐν τοῖς χαρτίοις αὐτοῦ ἀτακτοποίητοι ὁμάδες στίχων, καὶ ὅτι αὗται, αἵτινες ἔμελλόν ποτε μετὰ τὴν πρέπουσαν ἐπεξεργασίαν νὰ ἀποτελέσωσι τεχνικόν τι ὅλον, ἀντεγράφησαν ὅπως εἶχον καὶ ἐδημοσιεύθησαν, τότε προσλαμβάνει πλήρη περὶ τὸν καταρτισμὸν τὸ κειμένου ἐλευθερίαν καὶ δύναται διὰ καταλλήλου μεταθέσεως στίχων νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ ὅλον εἰς μίαν λογικὴν τάξιν. Λέγεται ὅτι ποιῶν τοῦτο τὸ ἔργον ὁ Ὁράτιος, ἐμιμήθη, ὄχι μὲν καθ' ὅλου, ἀλλὰ τοὐλάχιστον κατὰ τὰ κυριώτατα αὐτοῦ μέρη, τὸν γραμματικὸν Νεοπτόλεμον τὸν Παριανόν. Ὁ Νεοπτόλεμος ἠκολούθει ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν τὰς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦτο δὲ πιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ῥωμαϊκῆς Ποιητικῆς Τέχνης, διότι πάντως ὁ Ὁράτιος δὲν εἶχεν ἀντλήσῃ τὰ διδάγματα αὐτοῦ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐκ τῆς καθ' ὅλου ποιητικῆς διδασκαλίας, τὰ μὲν βαθύτερα καὶ θεωρητικώτερα κεφάλαια, καὶ μάλιστα τὸ περὶ εὑρέσεως καὶ σχηματισμοῦ τοῦ μύθου, ἀκριβιγῶς μόνον καὶ ἐν παρόδῳ πραγματεύεται ὁ Ὁράτιος, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ μέρη, ὅσα εἶναι εἰς τὴν πρακτικὴν ἀντίληψιν μᾶλλον προσιτά, ὅπως εἶναι λόγου χάριν τὸ περὶ ἠθοποιΐας ἤτοι περὶ διαγραφῆς τῶν χαρακτήρων κεφάλαιον, εἰς ἐκεῖνα ἐπιμένει κατὰ προτίμησιν πλειότερον. Πάντως ὅμως ἐκ πρώτης ὄψεως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Ὁράτιος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ πάσης ἄλλης πηγῆς ἐξαγγέλλει καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ παρατηρήματα, ἅτινα εἶναι προϊὸν ἐπιμελοῦς καὶ μακροχρονίου γραμματειακῆς πείρας, καὶ ὅτι ταῦτα μάλιστα σχετίζει καὶ ἐφαρμόζει πρὸς τὴν ἐθνικὴν τῶν Ῥωμαίων λογοτεχνίαν. Τὸ δὲ κέντρον τῆς ὅλης αὐτοῦ διδασκαλίας ἀποτελεῖ, ὅπως εἶναι καὶ προσῆκον καὶ σύνηθες παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἡ περὶ τοῦ δράματος θεωρία, ἣν καὶ εὐρύτερον ἐξέρχεται. Ἦτο δὲ ἄλλως τὸ δρᾶμα καὶ ἐν τοῖς τότε ἀκόμη χρόνοις ἐκ τῶν ἀγαπητοτάτων ποιητικῶν σχημάτων, ἂν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἡ δραματικὴ παραγωγὴ εἶχε γίνῃ κατὰ πολὺ ἀσθενεστέρα, τὰ δὲ ἐκ τοῦ δράματος παραδείγματα προσέπιπτον καταφανῶς εἰς τὴν γενικὴν ἀντίληψιν. Ἐπιμένει δὲ πλειότερον ὁ Ὁράτιος εἰς τὸ δρᾶμα καὶ διὰ τοῦτον ἴσως τὸν λόγον, ὅτι ὁ νεαρὸς Καλπούρνιος περὶ αὐτὸ ἠγάπα νὰ ἀσχολῆται.

Ἦσαν δὲ ἀκόμη τότε πολὺ ἀρεστὰ τοῦ ἕκτου καὶ τοῦ ἑβδόμου ἀπὸ Ῥώμης αἰῶνος τὰ δράματα, ὧν αἱ παραστάσεις ἐλαμπρύνοντο διὰ πολυτελεστάτης σκηνοθεσίας, διότι ἡ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ πομπώδη ἐξωτερικὰ θεάματα εἶχε φθάσῃ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς ὑπερβολήν. Παρήλαυνον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπέραντοι θριαμβικαὶ πομπαί, ἅρματα καὶ ὅπλα, πλοῖα καὶ πολύτιμα λάφυρα. Οἱ θεαταί, καὶ ἐκ τῆς τάξεως ἀκόμη τῶν ἱππέων, ἐπευφήμουν τοὺς ὑποκριτάς, ὁσάκις παρήρχοντο φοροῦντες λαμπρὰ καὶ πολυτελῆ ἱμάτια, αἱ δὲ ἐπευφημίαι ἦ κατέπνιγον τὴν φωνὴν τοῦ ὑποκριτοῦ ἢ καὶ δὲν ἄφινον αὐτὸν καθ' ὅλου νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα. Καὶ ἡ μουσικὴ ἡ δραματικὴ εἶχε κατασταθῇ πολὺ θορυβωδεστέρα, ἀφ' ὅτου ὁ ἁπλοῦς αὐλὸς διὰ τῆς προσθήκης μεταλλίνων ἐξαρτυμάτων εἶχε γίνῃ παρεμφερὴς πρὸς σάλπιγγα. Ὁ ὄχλος προετίμα φυσικὰ πάντοτε ἀντὶ τῶν ἀπὸ σκηνῆς ἀσμάτων τὰς θηριομαχίας καὶ τῶν γλαδιατώρων τοὺς ἀγῶνας. Πλὴν τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος καὶ τοῦ Βαρίου, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὀλίγιστα πράγματα γινώσκομεν περὶ ἄλλων δραματικῶν ποιητῶν καὶ δραματικῶν ἔργων. Πλὴν τοῦ Βαρίου ἐξαίρει ὁ Ὀβίδιος μεταξὺ τῶν τραγικῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του τὸν Σεμπρώνιον Γράκχον, οὗ τὰς ἁμαρτίας καὶ καὶ τὰ παθήματα ἱστορεῖ ὁ Τάκιτος ἐν τοῖς Χρονικοῖς. Ὁ Σεμπρώνιος εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐγούστου Ἰουλίαν καὶ ὅτε ἦτο σύζυγος τοῦ Ἀγρίππα καὶ ὅτε κατόπιν ἐνυμφεύθη αὐτὴν ἀκουσίως ὁ Τιβέριος. Ἐμίσει δὲ τὸν Τιβέριον καὶ ἠρέθιζεν ἐναντίον τοῦ συζύγου τὴν ἐρωμένην του, ὅθεν καὶ ἐνομίσθη ὅτι αὐτὸς συνέταξε τὴν πρὸς τὸν Αὔγουστον γνωστὴν ἐκείνην ἐπιστολήν, δι' ἧς ὑβρίζετο ὁ Τιβέριος. Ἕνεκα δὲ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Κέρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κινναν παρὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν κατὰ τὴν Λυβικὴν ἀκτήν, ἔνθα διέτριψεν ἐπὶ δεκατέσσαρας ἐνιαυτούς, καὶ κατόπιν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τῆς Ἰουλίας (14 μ. Χ.) ἐδολοφονήθη ἐκεῖ ὑπὸ στρατιωτῶν κατὰ κέλευσμα τοῦ Τιβερίου. Ἐποίει δὲ τραγῳδίας, ὧν ἦσαν ἑλληνικοὶ οἱ μῦθοι. Ἔγραψε, ὅπως καὶ ὁ Βάριος, Θυέστην, ἔτι δὲ Πελιάδας, τραγῳδίαν ἀναφερομένην, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ δηλοῖ, εἰς τὴν φοβερὰν ἱστορίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου, αἵτινες κατὰ τὴν δολίαν συμβουλὴν τῆς Μηδείας ἠθέλησαν νὰ κάμωσι πάλιν νέον τὸν πατέρα των, καὶ Ἀταλάντην, ὑπενθυμίζουσαν τὸ ὁμώνυμον δρᾶμα τοῦ Πακουβίου (τμ. Α΄ σ. 261). Τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος οὔτε τὰ ὀνόματα ἠξεύρομεν οὔτε λείψανα ἔχομεν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βεσπασιανοῦ ἔψεγέ τις ἀπειρόκαλος ἀναγνώστης τὸν Ἀσίνιον (Τακίτ. διαλ. 21) ὅτι ἐμιμεῖτο τὸν Ἄττιον καὶ τὸν Πακούβιον ὄχι μόνον ἐν τοῖς δράμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λόγοις. Ὁ Βιργίλιος (Ἐκλ. 8, 10 πρβλ. καὶ 3, 89. Ἰδ. ἀνωτ. σ. 46) νομίζει ὅτι τοῦ Πωλλίωνος τὰ ἔργα εἶναι ἀντάξια τοῦ Σοφοκλέους, ὁ δὲ Ὁράτιος (Σατ. 1, 10 στχ. 42), πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Θυέστου τοῦ Βαρίου (ἀ. Ῥ. 725), φαίνεται ὅτι θεωρεῖ ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς τραγικῆς τῶν Ῥωμαίων ποιήσεως κατὰ τοὺς τότε χρόνους τὸν Πωλλίωνα (Pollio regum facta canit pede ter percusso = τριμέτροις ἰαμβικοῖς). Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ Ἀσίνιος, ἀφ' οὗ ὁριστικῶς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν, ἔπαυσεν ἀσχολούμενος περὶ τὴν δραματικὴν ποίησιν. Τὰ ὀλιγοστὰ λείψανα, ἅτινα μέχρις ἡμῶν περιεσώθησαν ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Βαρίου καὶ τοῦ Γράκχου δεικνύουσι καὶ χαρακτῆρα λόγου καθαρεύοντα καὶ τέχνην περὶ τὰ μέτρα ἄπταιστον. Ἐν τοῖς μέτροις μάλιστα τοῖς ἰαμβικοῖς ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ ἐτήρησαν τοὺς περὶ αὐτῶν ἑλληνικοὺς κανόνας, ὅπως διέγραψεν αὐτοὺς ὁ Ὁράτιος, συνέταξαν δ' ἀμφότεροι καὶ ἀναπαιστικὰ Cantica. Τούτους δὲ ὡς προδρόμους ἐπιμελῶς ἠκολούθησε βραδύτερον καὶ ὁ Ὀβίδιος (ἐν τῇ Μηδείᾳ). Ὅτε ἔγραφεν ὁ Ὁράτιος τὴν πρώτην Ἐπιστολήν του (1, 1 στχ. 67: lacrimosa poemata Pupi) ἤκ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαζέ τις Πούπιος, οὗτινος αἱ παθητικώταται τραγῳδίαι προεκάλουν ἄφθονα τὰ δάκρυα, ὅθεν καὶ ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατόν του μοχθηρόν τι ἐπίγραμμα, ὅπερ ἔλεγεν· «Οἱ φίλοι μόνον καὶ οἱ γνωστοί μου θὰ κλαύσωσι τὴν τελευτήν μου, διότι ὁ δῆμος ἔχυσεν ἤδη, ζῶντος ἐμοῦ, ἱκανὰ δάκρυα ἐξ αἰτίας μου[1]». Ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Αἰσχύλου ἐβάδισεν ὁ ψευδωνύμως καλούμενος Λυγκεύς, φιλόσοφος καὶ φίλος τοῦ Προπερτίου (Ἐλεγ. 3, 34). Τοῦ νεαροῦ λυρικοῦ ποιητοῦ Τιτίου, ὅστις καὶ τραγῳδίας ἔγραφε, δὲν ἠξεύρομεν ἂν τὰ δράματα ἐτύγχανον ἀποδοχῆς (Ὁρατ. Ἐπιστ. 1, 3, 9), τοῦ δὲ Τουρρανίου μόνον τὸ ὄνομα κάμνει γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ὁ Ὀβίδιος (Ex Ponto 4, 16, 29).

Ὀλιγωτέρους ἀκόμη καρποὺς ἀπέδιδεν ἡ κωμῳδία. Ὁ Ὁράτιος (Σάτ. 1, 10 στχ. 42 καὶ 2, 8 στχ. 19) ἐπαινεῖ τὸν Φουνδάνιον καὶ λέγει ὅτι μόνος αὐτὸς μεταξὺ τῶν ζώντων ποιητῶν ἠξεύρει νὰ ἠθοποιῇ καὶ νὰ παρουσιάζῃ τὰ πρόσωπα τῆς κωμῳδίας φαιδρῶς πρὸς ἄλληλα διαλεγόμενα. Φαίνεται ὅμως ὅτι τοῦ Φουνδανίου τὰ ἔργα ἦσαν εἰς ἀνάγνωσιν μόνον προωρισμένα καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν. Ὁ ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα Γάϊος Μέλισσος ἐπενόησε νέον εἶδος τογάτας, ὠνόμασε δὲ τὰ καινοφανῆ του δράματα τραβεάτας, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀνόματος φαίνεται ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ βίου τῶν ἱππέων, οἵτινες ἐφόρουν τὴν τραβέαν ἤτοι τὴν πορφυρᾶν φοινικοπάρυφον τήβεννον. Ὁ Μέλισσος λοιπόν, ἀνὴρ λόγιος καὶ γραμματικός, προϊστάμενος δὲ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν τῇ στοᾷ τῆς Ὀκταβίας, ἀνύψωσε τὴν κωμῳδίαν ἀπὸ τοῦ κόσμου τῶν ταπεινῶν ἀνθρώπων εἰς ὑψηλότερον κοινωνικὸν στρῶμα. Ἴσως ὁ Μαικήνας, ἱππεὺς καὶ αὐτός, παρώρμησεν εἰς τοῦτο τὸν Μέλισσον. Ὅτι δὲ ἦτο φύσει εὔθυμος τὸν χαρακτῆρα ὁ Μέλισσος, μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἑξηκοντούτης τὴν ἡλικίαν εἶχε παρασκευάσῃ ἐν

[1] Τὸ ἐπίγραμμα ἔσωσεν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁρατίου Ἄκρων εἰς τὸ ἀνωτέρω σημειούμενον χωρίον. Ἰδ. Ἄκρωνος καὶ Πορφυρίωνος ἔκδ. Holder σ. 364. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅλοις ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα βιβλίοις συλλογὴν Ἀστείων (Ineptiae ἢ Ioci).

Ἐλέχθη ἐν τῷ Α΄ τόμῳ (σ. 285) ὅτι ὁ Κόϊντος Κικέρων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ῥήτορος, προσεπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν γραμματείαν τὸ σατυρικὸν δρᾶμα τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρει δὲ ἐπαινετικῶς καὶ ὁ Ὀβίδιος (Ex Ponto 4, 16, 35) σύγχρονόν τινα ποιητὴν Φοντᾶνον, ὅστις ἔψαλε τοὺς ἔρωτας Σατύρων πρὸς Ναϊάδας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος διδακτικῇ αὐτοῦ Ἐπιστολῇ (Ars poet. στχ. 230 ἑξ.) κάμνει ἱκανὸν λόγον περὶ σατυρικοῦ δράματος, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ περὶ τοῦτο τὸ εἶδος εἶχον ἀσχοληθῇ ἢ ἔμελλον νὰ ἀσχοληθῶσι Ῥωμαῖοι ποιηταί. Γινώσκομεν δ' ἄλλως (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 315) ὅτι τὰ Ἀτελλανὰ δράματα εἶχόν τινα σημεῖα ὁμοιότητος πρὸς τὰ σατυρικὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ποιητικὴ τοῦ Ὁρατίου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πολλαχοῦ μετὰ πολλῆς λεπτότητος ἀναφέρεται εἰς ἔργα ποιητῶν συγχρόνων. Κακίζει ὁ Ὁράτιος τὴν ἀπειρόκαλον σύγχυσιν χρωμάτων καὶ τόνου ἐν τοῖς διαλόγοις τῶν διαφόρου εἴδους προσώπων τοῦ δράματος, τὴν μὴ ἀκριβῆ διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων, τὴν ἔλλειψιν τῆς προσηκούσης ἐνιαίας ἠθοποιΐας, τὸ ἀπίθανον ἐν τῇ δράσει, τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἐνώπιον τῶν θεατῶν παράστασιν καὶ ἐκτέλεσιν φρικωδῶν θεαμάτων, ἅτινα μόνον ἐν τοῖς παρασκηνίοις πρέπει νὰ ὑποτίθηται ὅτι συμβαίνουσι, τὴν παράτασιν τῆς δραματικῆς ἱστορίας πέραν τῶν ὡρισμένων πέντε πράξεων, τὴν ἀπότομον λύσιν τοῦ δραματικοῦ μύθου διὰ τοῦ ἐκ μηχανῆς θεοῦ, τὴν εἰς τὸ δρᾶμα παρεμβολὴν ᾀσμάτων μὴ σχετιζομένων πρὸς τὸν μῦθον. Οἱονεὶ ἐν παρόδῳ κάμνει λόγον ὁ Ὁράτιος καὶ περὶ τοῦ ἔπους. Καταλήγει δὲ τὸ ἔργον διὰ μιᾶς σημαντικῆς ἐκδηλώσεως ἐναντίον τῶν μετρίων ποιητῶν, συγχρόνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνακηρύττει ὁ ποιητὴς τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην τοῦ νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ ἑξῆς εἰλικρινὴς καὶ πεφωτισμένη κριτικὴ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ποιήσεως. Ζωηρότατα δὲ εἰκονί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ζονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ κόλαξ, οὗτινος τὰς εὐμενεῖς κρίσεις ἑλκύει ὁ πλούσιος ποιητὴς διὰ δωρεῶν καὶ εὐεργεσιῶν (στχ. 419 ἑξ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἐνθουσιώδης ψευδοποιητής, ὃν καταδιώκουσιν οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἀγυιαῖς καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου τρέπονται εἰς φυγὴν οἱ συνετοὶ ἄνθρωποι φοβούμενοι τὴν μανίαν του καὶ τὰ ἀτελεύτητα ἀναγνώσματά του (στχ. 452 ἑξ.). Αἱ δύο αὗται εἰκόνες εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων, ἃς ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ὁράτιον ἡ σατιρικὴ αὐτοῦ ἰδιοφυΐα.

Ὁ ἀγών, ὃν ἀνέλαβεν ὁ Ὁράτιος ἐναντίον τῆς ἀμούσου ἐρασιτεχνίας καὶ τῆς αὐταρεσκείας τῶν ψευδοποιητῶν, ἡ θερμὴ σύστασις τῆς νυχθημέρου σπουδῆς καὶ μελέτης τῶν ἑλληνικῶν παραδειγμάτων (στχ. 268-69: Vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna), καὶ ἡ ὑπόδειξις τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης πρὸς παραγωγὴν λόγου ἀξίων ἔργων συντόνου καὶ αὐστηρᾶς φιλοπονίας, ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτάτας ἀρχάς, ἐφ' ὧν βασίζεται τὸ κριτικὸν ἔργον τοῦ Ὁρατίου καὶ τὸ κεφάλαιον πάντων ὅσα ἔγραψε περὶ ποιητῶν καὶ περὶ ποιήσεως. Καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ τὴν στιχουργίαν πρέπει ἀδιακόπως νὰ βασανίζῃ ὁ ποιητής, νὰ λειαίνῃ καὶ νὰ ῥινίζῃ, ἀλλὰ πρέπει νὰ πράττῃ τοῦτο μετὰ τέχνης τοσοῦτον λεπτῆς, ὥστε τὸ οὕτω παραγόμενον λογοτέχνημα νὰ μὴ ἔχῃ κατάδηλα τῆς πολυπόνου ἐργασίας τὰ ἴχνη, ἀλλὰ νὰ φαίνηται μᾶλλον δημιούργημα παραχθὲν εὐχερῶς καὶ ἀκόπως. Πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι τετριμμένον, χυδαῖον καὶ μονότονον, νὰ παραλαμβάνῃ διὰ φιλοκάλου ἐκλογῆς ἐκ τοῦ παλαιοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ ὅ,τι δύναται τὸ ὄντι νὰ κοσμήσῃ τὸ ἔργον του. Δὲν ἀπαγορεύει ὁ Ὁράτιος τοὺς ἐπιτυχεῖς καὶ ἀναγκαίους νεωτερισμούς, οὐδὲ τὴν ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ πρόσληψιν λέξεων ἢ ἐκφράσεων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Πολλάκις γνωστὴ καὶ κοινὴ ἔκφρασις δύναται νὰ ἀποκτήσῃ νέαν χάριν, ἐὰν ἠξεύρῃ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν ὁ ποιητὴς τροπήν τινα κατάλληλον. Ὅπως καθ' ἕκαστον ἔτος τὸ δάσος παρουσιάζει νέα φύλλα καὶ ἀπορρίπτει τὰ παλαιά, οὕτω διηνεκῶς ἀνανεοῦται καὶ μεταβάλλεται καὶ ἡ γλῶσσα, τὴν δὲ συμμετοχὴν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν ταύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

την διεκδικεῖ ὁ Ὁράτιος ὡς φυσικὸν δικαίωμα τῶν ζώντων συγγραφέων, ἀντιτασσόμενος εἰς τοὺς στενοκεφάλους ὀπαδοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ ῥέῃ ὡς ἄφθονος καὶ διαυγὴς ποταμός, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ὑπερεκχειλίζῃ ἐκτὸς τῆς κοίτης. Μόνον ἐκεῖνος, ὅστις καλῶς γινώσκει τὰ πράγματα, δύναται καὶ καλῶς νὰ τὰ ἐκφράσῃ· ἐκεῖνος ἠξεύρει καὶ τὰς καταλλήλους λέξεις νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὴν προσήκουσαν τῆς ὕλης κατάταξιν νὰ κάμῃ. Πᾶν ἀληθὲς τοῦ λόγου καλλιτέχνημα ἐκ φύσεως συναποτελεῖ ἓν ὅλον ἁρμονικόν, τὴν δὲ ἑνότητα τοῦ ἔργου οὐδαμῶς πρέπει νὰ διαταράττωσιν ἐξωτερικὰ καὶ ἐπιδεικτικὰ προσκολλήματα. Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν παραστάσεων, εἴτε εἰς τὸν βίον ἀναφέρονται αἱ παραστάσεις αὗται, εἴτε εἰς τὴν φύσιν. Αὗται εἶναι ἐν συντόμῳ αἱ βάσεις πάσης κλασσικῆς τέχνης, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται, εἶναι ἡ τέχνη διδακτή, διότι οὔτε μεγαλοφυΐαν δύναταί τις διὰ τῆς διδαχῆς νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε νὰ καταστήσῃ τὸ πνεῦμά του διὰ διδασκαλίας ἁρμόδιον εἰς τεχνικὴν εὕρεσιν. Καθ' ὅλου ὅμως ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ οὔτε μόνη ἡ φύσις ἀρκεῖ, οὔτε ἡ τέχνη μόνη· ἀμφοτέρων χρειάζεται ἡ συνεργασία. Ὁ ἐνθουσιώδης μαθητὴς τῶν Ἑλλήνων εἶχε τῷ ὄντι ἀκριβῶς διαγνώσῃ, τί εἶναι τὸ ἰδανικὸν καλὸν ἐν τῇ ποιήσει, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ ἰδανικὸν προσεπάθει νὰ φθάσῃ, χωρὶς οὔτε τὸ μέτρον τῶν ἰδίων δυνάμεων νὰ ὑπερτιμᾷ, οὔτε τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων του. Ἀκριβῶς δὲ αὕτη ἡ ὀρθὴ ἀντίληψίς του καὶ ὁ πόθος του πρὸς τὸ ἀληθὲς τῆς τέχνης ὕψος, ἐξευγενίζει αὐτὸν καὶ ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν νὰ καταφρονῇ τοὺς ἀναξίους καὶ τοὺς οἰηματίας. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε συνείδησιν τοῦ τί πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθὴς ποιητὴς — καὶ τὴν συνείδησιν ταύτην εἶχεν, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν καὶ ἐκ τῶν συγχρόνων του —, διὰ τοῦτο ἦτο καὶ μετριόφρων. Κρίνων δὲ ταπεινῶς τὴν ἰδίαν μεγαλοφυΐαν, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταγελᾷ τοὺς ματαίους καὶ ἀνοήτους κόμπους τῶν ἀδεξίων ὁμοτέχνων του. Ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ ποιητικὸν δαιμόνιον ἦτο ὄχι αὐτοφυές, ἀλλ' ἐπείσακτον εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπαθῶς δὲ κρίνων τὰ πράγματα δὲν ἠπα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τᾶτο ὅπως ἄλλοι, οὐδὲ ἐπίστευεν, ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀξέστων πολεμιστῶν καὶ τῶν συμφεροντολόγων γεωργῶν τοῦ Λατίου ἦσαν προωρισμένοι εἰς πολὺ στενὰς σχέσεις πρὸς τὰς Μούσας. Ἔκρινε δὲ ὀρθῶς ὁ Ὁράτιος, διότι δὲν ἐτύφλωνε τὴν διάνοιάν του ἄκριτος καὶ ἀσυνείδητος φιλοπατρία. Ἦτο ἀπηλλαγμένος προλήψεων. Ἀκριβῶς δὲ ἕνεκα τῆς ὀρθῆς καὶ πεφωτισμένης του κρίσεως, εἵλκυσε τὸν χόλον τινῶν ἐκ τῶν ὁμοτέχνων του, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι εἶχον ὑπερβῆ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι τοὺς εἶχον καταβάλῃ ὅπως ἐν τῷ πολέμῳ οὕτω καὶ ἐν τοῖς γράμμασι. Παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν ἀντίδρασιν ταύτην ἐξενίκα ἀεὶ μᾶλλον ἡ νέα σχολή, καὶ τὸ καθαρεῦον ὕφος τοῦ λόγου καθίστατο ὀσημέραι κανὼν εἰς πάντας ἐπιβαλλόμενος. Καὶ εἶναι μὲν ἀναντίρρητον ὅτι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν νεύρων καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ λεκτικοῦ πλούτου ἡ γλῶσσα τῆς κλασσικῆς περιόδου κατέστη ὑποδεεστέρα τῆς γλώσσης τῶν δύο προηγουμένων αἰώνων, ἀλλ' ἐκέρδησεν ὅμως ὡς ἀντάλλαγμα ἀντὶ τῆς θυσίας ταύτης, πλειοτέραν ἁρμονίαν ἐν τοῖς ἤχοις, ἀκριβεστέραν τῶν νοημάτων διατύπωσιν, λαμπρότητα καὶ ὁμαλότητα μεγαλητέραν, συναρμογὴν τεχνικωτέραν τῶν μελῶν τῆς περιόδου, ὥστε καὶ ὡς πρὸς τὸ κάλλος τῆς μορφῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐκφράσεως ἔγινεν ὄργανον ἀντάξιον τοῦ ἔθνους, ὅπερ εἶχε κυριαρχήσῃ τοῦ κόσμου.

Ὑπερέχουσι δὲ τῶν Σατιρῶν αἱ Ἐπιστολαὶ κατά τε τὴν τέχνην τῶν μέτρων καὶ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ περιεχομένου, διότι ποιῶν τὰς Ἐπιστολὰς ὁ Ὁράτιος κατέβαλε μείζονα ἀκόμη προσπάθειαν, ὥστε νὰ καθαρεύωσι μὲν ταῦτα τὰ ποιήματα ὅσον ἐνδέχεται κατὰ τὸ ὕφος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμποιῶσι συγχρόνως τὴν ἐντύπωσιν ἀφελῶν καὶ ἀπερίττων διαλέξεων, χωρὶς νὰ παραβλάπτῃ ἡ φαινομενικὴ αὕτη ἀφέλεια τὴν ἐσωτερικὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν νοημάτων. Ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς παρεκβάσεις, παρατηρήσεις γινόμεναι ἐν παρόδῳ, ἅλματα, παρεμβολαὶ ἐπεισοδίων, πάντα δὲ ταῦτα διασταυροῦνται καὶ φαίνονται οἱονεὶ ἐμπόδια παρακωλύοντα τὴν ἀπρόσκοπτον πρόοδον τοῦ λόγου, ἀλλ' ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσεκτικὸς ὅμως ἀναγνώστης διαβλέπει καὶ διαγινώσκει εὐχερῶς ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ δῆθεν προσκόμματα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ βεβουλευμένα ποικίλα τεχνήματα, δι' ὧν ὁ ποιητὴς ἄγει πάντοτε ἀσφαλῶς πρὸς ἕνα ὡρισμένον σκοπόν. Καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιόδων καὶ κατὰ τὴν φιλοτέχνησιν τῶν προτάσεων ἀκολουθεῖ πάντοτε ὁ ποιητὴς τὴν ἀρχὴν τοῦ νὰ προτάσσῃ τὰ κῶλα, ἅτινα εἶναι λογικῶς δευτερεύοντα, νὰ ἐπιτάσσῃ δὲ ὡς ἐν ἐπιλόγῳ τὴν κυριαρχοῦσαν ἔννοιαν. Ἡ μεγαλητέρα μόνον δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν λεγομένων προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπιτηδεύει τὸ ἀσύνδετον σχῆμα, ἤτοι ἀποφεύγει πᾶσαν μεταβατικὴν τῶν φράσεων σύνδεσιν. Ἀτάκτως ὅμως καὶ αὐθαιρέτως δὲν συμφύρονται οὐδὲ συγχέονται τὰ νοήματα. Τοῦτο οὔτε πράττει οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ πράττῃ ἀριστοτέχνης τοῦ λόγου οἷος ἦτο ὁ Ὁράτιος.

Κατὰ μῆνα σεπτέμβριον τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 746 (π. Χ. 8) ἀπέθανεν ὁ Μαικήνας, οὕτω δὲ συνέβη ὅ,τι πρὸ εἴκοσι περίπου ἐτῶν ὁ ποιητὴς προεῖπεν ἐν τῇ πλήρει αἰσθήματος 17 ᾠδῇ τοῦ Β' βιβλίου· «Φεῦ! ἄν τις πρόωρος δύναμις ἁφαρπάσῃ σέ, ὅστις ἀποτελεῖς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἐμῆς ψυχῆς, διὰ τί νὰ βραδύνῃ ἡ πεπρωμένη ὥρα καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος, ἀφ' οὗ οὕτω δὲν θὰ ἔχῃ ἀξίαν ἡ ζωή μου οὐδὲ θὰ εἶναι ἀκεραία; Ἡ αὐτὴ ἡμέρα πρέπει εἰς ἀμφοτέρους ἡμᾶς νὰ ἐπενέγκῃ τὴν καταστροφήν. Δὲν εἶναι μάταιος ὁ ὅρκος, τὸν ὁποῖον κάμνω. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ σὲ παρακολουθήσω εἰς τὴν ἐσχάτην πορείαν.... Οἱ ἀστερισμοί, ὑφ' οὓς ἐγεννήθημεν ἔχουσι παράδοξον πρὸς ἀλλήλους σχέσιν καὶ συγγένειαν». Τῷ ὄντι, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν Μαικήναν ἀπέθανε καὶ ὁ Ὁράτιος ἄγων τὸ πεντηκοστὸν ἕβδομον τῆς ἡλικίας του ἔτος.

Ὁ Μαικήνας ἀποχαιρετίζων πρὸ τοῦ θανάτου του τὸν Αὔγουστον συνέστησε θερμῶς πρὸς αὐτὸν τὸν ἀγαπητόν του Ὁράτιον· «Περὶ τοῦ Ὁρατίου Φλάκκου φρόντιζε ὡς ἐὰν προέκειτο περὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου». Ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανε σχεδὸν αἰφνιδίως ὁ ποιητής, δὲν εἶχε προφθάσει νὰ συντάξῃ κατὰ τοὺς τύπους τὴν διαθήκην του,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ προφορικῶς μόνον καὶ ἐνώπιον μαρτύρων κατέστησε κληρονόμον αὐτοῦ τὸν Αὔγουστον. Ἐτάφη ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου παρὰ τὸ μνῆμα τοῦ Μαικήνα. Οὕτως ἐξέλιπεν ὁ πάντων τῶν Ῥωμαίων ἀνθρωπικώτατος, ὁ ἐκ πάντων τῶν ποιητῶν, οἵτινες περιεστοίχιζον τὸν Αὔγουστον ἔχων λεπτοφυεστάτην τὴν διάνοιαν. Τότε δὲ μόνον ὁ Ὁράτιος δὲν θὰ ἔχῃ πλέον ὁμοφρονοῦντας φίλους καὶ συμπαθεῖς ἀναγνώστας, ὅταν τῆς βαρβαρότητος ἡ νὺξ ἐπικαθήσῃ ἐπὶ τοῦ κόσμου καὶ συγκαλύψῃ εἰς τάφον λήθης πᾶσαν εὐγενεστέραν καὶ ὑπέροχον μόρφωσιν.

Ἐπληρώθη δὲ καὶ ἡ προφητεία του ἐκείνη, ὅτι τὰ ποιήματά του θὰ χρησιμεύωσιν ὡς βιβλία διδακτικά. Ὁ Ἰουβενάλιος ἀναφέρει ὅτι τετριμμένα τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Βιργιλίου ἀντίτυπα περιεφέροντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν μαθητῶν. Πόσον δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ εὐηρέστουν, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς γενομένης ὑπό τινων παλαιῶν προσπαθείας τοῦ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν καὶ ἐλεγεῖαι, ἵνα καὶ τοῦτο τὸ ποιητικὸν σχῆμα ἐκπροσωπῆται ἐν τοῖς ποιήμασί του. Ὁ Σουητώνιος λέγει ὅτι αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερόμεναι ἐλεγεῖαι ἦσαν ψευδεπίγραφοι, ψευδεπίγραφον δὲ ἀνακηρύττει καὶ πεζόν τινα λόγον, ἐπίσης εἰς τὸν Ὁράτιον ἀναφερόμενον, δι' οὗ ὁ ποιητὴς συνίστα δῆθεν ἑαυτὸν εἰς τὸν Μαικήναν. Ὁ λόγος οὗτος εἶναι κατασκεύασμα, διὰ τοῦ ὁποίου παριστάνετο ὁ Ὁράτιος προσπαθῶν νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσεις πρὸς τὸν Μαικήναν. Ἡ νοθεία τοῦ λόγου ἀπεδεικνύετο μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐκ τῆς σκοτεινότητος τοῦ ὕφους, ὅπερ εἶναι ἐλάττωμα παντελῶς τοῦ Ὁρατίου ἀλλότριον.

Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τὸ κείμενον τῶν τοῦ Ὁρατίου ποιημάτων παρεμορφώθη καὶ ἐνοθεύθη διὰ μεταγενεστέρων παρεμβλημάτων ὀφειλομένων εἰς μιμητὰς αὐτοῦ ἢ καθ' ὅλου εἰς ἀνθρώπους θέλοντας νὰ καταστήσωσι διεξοδικώτερα τὰ ἔργα του, δι' ὧν μέσων διαθέτει νῦν ἡ κριτική, δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ φθάσῃ εἰς ὁριστικὴν λύσιν. Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι αἱ προσιταὶ ἡμῖν πηγαὶ τῆς παραδόσεως παρέχουσι πανταχοῦ τὴν αὐτὴν βεβαιότητα, ἐξ αὐτῶν δὲ οὐδόλως δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν ἐπιχει-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρήματα, ὥστε περὶ τούτου μᾶλλον ἢ περὶ ἐκείνου τοῦ ποιήματος νὰ ἀμφιβάλλωμεν, πλὴν μιᾶς μόνον ἐξαιρέσεως, τῶν ὀκτὼ δηλαδὴ πρώτων στίχων τῆς 10 Σατίρας τοῦ Α΄ βιβλίου, οἵτινες καὶ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐθεωροῦντο νόθοι. Ἀναντίρρητον ἐπίσης εἶναι, ὅτι ἀσφαλεῖς μαρτυρίαι τῶν πρώτων αἰώνων πείθουσιν ἡμᾶς θετικῶς περὶ τῆς γνησιότητος πολλῶν ποιημάτων. Γινώσκομεν ὅμως ὅτι ὁ περίφημος γραμματικὸς Βαλέριος Πρόβος εἶχε παρασκευάσῃ καὶ τοῦ Ὁρατίου ἔκδοσιν, ἐν ᾗ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστάρχου ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐδήλωνε διὰ κριτικῶν σημείων τοὺς στίχους, οὓς ἐθεώρει ὑπόπτους ἢ ἐφθαρμένους ἢ μεταβλητέους. Ὁμοίαν κριτικὴν ἤσκησεν ὁ Πρόβος καὶ ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Λουκρητίου καὶ τοῦ Βιργιλίου (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 168 καὶ τμ. Α΄ σ. 247).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Αἱ Ἐλεγεῖαι τοῦ Τιβούλλου καὶ τοῦ Προπερτίου.

Ἐλάβομεν ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ (σ. 465 ἑξ.) ἀφορμὴν νὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ πρῶτοι ποιηταί, οἵτινες ἐπειράθησαν νὰ φιλοτεχνήσωσι ἐλεγείας ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κάτουλλον. Ἔκτοτε δὲ ἡ ῥωμαϊκὴ νεότης ἤρχισεν ἀεὶ μᾶλλον νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἐλεγείαν καὶ μάλιστα τὴν ἐρωτικήν. Ἠσχολοῦντο δὲ περὶ τὴν τοιαύτην ποίησιν ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Διὰ τῶν τοιούτων δὲ φιλοτεχνημάτων ἐξέφραζον οἱ ποιηταὶ ὅ,τι κατ' ἐξοχὴν συγκινεῖ τῶν νέων τὰς καρδίας καὶ δὴ κατὰ τρόπον παθητικώτερον καὶ ἀληθινώτερον ἢ ὅσον ἐπετυγχάνετο τοῦτο διὰ τῶν ἀριστοτεχνικῶν ἀπομιμήσεων τοῦ αἰολικοῦ λυρισμοῦ, ὃν κατέστησαν γνώριμον εἰς τοὺς Ῥωμαίους τοῦ Ὁρατίου αἱ ᾠδαί. Τὰ θέματα, περὶ ἃ στρέφεται ἡ ἐρωτικὴ ἐλεγειακὴ ποίησις τῶν Ἀλεξανδρινῶν εἶχον σὺν τῷ χρόνῳ κατασταθῇ οἰκεῖα καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὧν ὁ βίος ἤδη ἀπὸ τοῦ τελευταίου τῆς ἐλευθέρας πολιτείας αἰῶνος ὑπέστη μεγάλην μετατροπήν. Ἡ Ῥώμη εἶχε γίνῃ μεγαλόπολις ἀνάμικτον ἔχουσα πληθυσμόν, ἄπειροι δὲ Ἕλληνες καὶ καθ' ὅλου Ἀνατολῖται εἶχον συρρεύσῃ εἰς αὐτήν. Ἐκ τούτου δὲ οἱ ὅροι τοῦ βίου καὶ ἄλλως μὲν μετεβλήθησαν, μάλιστα δὲ ἀνεπτύχθη ἐλευθερωτέρα τις σχέσις πρὸς τὰς γυναῖκας. Οἱ νέοι πρὸ πάντων, οἱ περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν ἀσχολούμενοι, οἵτινες καὶ συναπετέλουν ἰδίους κοινωνικοὺς κύκλους, μὴ ἔχοντες ἱκανὴν εὐπορίαν καὶ ἄλλως δὲ μὴ θέλοντες νὰ δεσμεύωσι διὰ τοῦ γάμου τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἐζήτουν νὰ ἱκανοποιῶσι τοὺς πόθους τῆς καρδίας των διὰ δεσμῶν ἄλλων μᾶλλον ἐφημέρων καὶ μᾶλλον τερπνῶν. Ἐτρέποντο λοιπὸν πρὸς τὰς ἑταίρας, αἵτινες ἦσαν συνήθως ἀπελεύθεραι, εἶχον δὲ καὶ μόρφωσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλλιτεχνικὴν καὶ λεπτὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εὐφυΐαν, καὶ συνέδεον τῆς σωματικῆς καλλονῆς τὰ χαρίσματα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Τὴν εὐκαιρίαν πρὸς σύναψιν τοιούτων σχέσεων εἴτε προσκαίρων εἴτε καὶ διαρκεστέρων, παρεῖχον οἱ δημόσιοι περίπατοι, αἱ ἐν τοῖς ναοῖς συναθροίσεις, τὰ θέατρα, ὁ ἱππόδρομος, τὰ συμπόσια. Πλὴν δὲ τῶν κυρίως ἑταιρῶν, ὑπῆρχον καὶ ἔγγαμοι γυναῖκες, αἵτινες πολλάκις συνέβαινεν ἀντὶ τοῦ συζύγου νὰ προτιμῶσι μᾶλλον εὐπροσήγορόν τινα οἰκιακὸν φίλον. Ἡ Ῥωμαία γυνὴ ἐμνηστεύετο συνήθως ἐν ἡλικίᾳ δέκα ἐτῶν, μικρὰ παιδίσκη, δωδεκαέτις δὲ ἐνυμφεύετο. Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον οὐδεμίαν εἶχεν αὐτὴ γνώμην ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συζύγου, ὑπετάσσετο δ' ἁπλῶς εἰς τοῦ πατρὸς τὴν γνώμην, καὶ συνέβαινεν, ὥστε νὰ συνέχηται ἤδη ὑπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου, ὅτε ἀκριβῶς ἐπήρχετο ἡ ἡλικία ἐκείνη, καθ' ἣν διεγείρεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ αὐτογνωσία καὶ διανοίγονται τῆς καρδίας τὰ αἰσθήματα. Δὲν ἦτο λοιπὸν δύσκολον ἐν τοιαύτῃ ψυχολογικῇ στιγμῇ νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτος ὁ ἐπιτήδειος ἀντίπαλος συζύγου μὴ ἀγαπωμένου. Εἶχεν οὗτος ἐλεύθερον καὶ ἀνοικτὸν τὸ πεδίον, ἐν ᾧ ἠδύνατο ἐν ἀνέσει νὰ ἀσκῇ τὰ δελεαστικὰ αὐτοῦ σχέδια. Ἐν ἔτει 18 π.Χ. ἡ ἀκολασία τῶν γυναικῶν εἶχε γίνῃ ὑποκείμενον συζητήσεως ἐν τῇ συγκλήτῳ, παρίστατο δὲ κατὰ τὴν συνεδρίαν καὶ ὁ Αὔγουστος, ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ καὶ αὐτὸς παρόμοια αἴσχη ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Ἓν δὲ ἔτος πρότερον γυνή τις ἀνήκουσα εἰς πραιτωρικὴν οἰκογένειαν ἔσχε τὴν ἀναίδειαν νὰ ἀναγγείλῃ ἑαυτὴν εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὡς δημοσίαν ἑταίραν. Ἡ ἀναίδεια τῆς γυναικὸς ἐτιμωρήθη δι' ἐξορίας, ἀπηγορεύθη δὲ διὰ δόγματος τῆς συγκλήτου πᾶσα τοιαύτη εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοταπείνωσις εἰς γυναῖκας, ὧν ὁ πάππος, ὁ πατήρ, ἢ ὁ σύζυγος ἤθελον ἀνήκῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων.

Τὰ ποιήματα τοῦ Καλλιμάχου, τοῦ Φιλητᾶ καὶ τοῦ Ἑρμησιάνακτος, οἵτινες ἐγίνωσκον εἰς τὰς φανταστικὰς περιγραφὰς τῶν μυθολογικῶν χρόνων νὰ παρεμβάλλωσι τὰς γοητευτικὰς παραστάσεις τοῦ συγχρόνου πραγματικοῦ βίου μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν, ἔκειντο πρόχειρα ἐπὶ τῆς τραπέζης πάσης ἐλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ληνικῶς ἀνατεθραμμένης Ῥωμαίας δεσποίνης, οἱ δὲ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς τούτους ποιητὰς ἀπομιμούμενοι Ῥωμαῖοι, οἵτινες ἐπεχείρουν καὶ αὐτοὶ νὰ περιγράφωσι καθ' ὅμοιον τρόπον τὰ αἰσθήματα αὐτῶν καὶ τὰ πάθη τὰ ἐρωτικά, ἦσαν βέβαιοι ὅτι πολλοὺς θὰ εἶχον τοὺς ἀναγνώστας τὰ ἔργα των, ὅτι πλήρης ἐπιτυχία θὰ ἐστεφάνωνε τὰ ποιήματά των. Ἡ τέχνη τῆς ἐρωτικῆς καθ' ὅλου ποιήσεως καὶ μάλιστα τῆς ἐλεγείας καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τὴν ἐξωτερικήν, εἶχεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἀναπτυχθῇ καὶ συντελεσθῇ, διότι ἀπὸ Μιμνέρμου καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ αἰῶνας ὅλους εἶχον ἀσκήσῃ αὐτὴν καὶ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ποιηταί, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀκόμη ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα ποιήματα οὐδὲν ἄλλο ὄντα ἢ ἐπαναλήψεις καὶ ἀπομιμήσεις προγενεστέρων. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ συνεπλήρωσαν τὴν παρὰ τῶν παλαιοτέρων περιελθοῦσαν εἰς αὐτοὺς ποιητικὴν ταύτην κληρονομίαν προσθέσαντες ποικίλας εἰς τὰ ἀρχικὰ σχέδια λεπτομερείας διὰ γραφικῶν τῷ ὄντι γραμμῶν, καὶ προσδώσαντες εἰς αὐτὰ ἱκανὴν ποικιλίαν, οὕτω δὲ ἐδημιούργησαν πάγκαλόν τι καὶ τέλειον ἐλεγειακὸν ὕφος, ὅπερ ἔπειτα ἐπιμελῶς καὶ εὐφυῶς μιμηθέντες οἱ Ῥωμαῖοι ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικὸν τοῦ ποιητικοῦ ἐκείνου γένους παράδειγμα, ἐτελειοποίησαν ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν καλλιτεχνικῆς διανοίας [1]). Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει τις νὰ νομίσῃ ὅτι ὅσα ἐν ταῖς ἐλεγείαις τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν λέγονται ἀπορρέουσι πάντα ἐκ πραγματικῶν σχέσεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ὑπάρχουσι δὲ πολλὰ ἐν αὐταῖς πράγματα ἀντληθέντα ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν παραδειγμάτων. Οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν ἐλεγειοποιοὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπέχωσι τὴν εὐθύνην πάσης οἱασδήποτε ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν ἀναγινωσκομένης παραβολωτέρας ἢ ἰδιοτροπωτέρας περιγραφῆς ἢ βιωτικῆς καθ' ὅλου εἰκόνος, διότι ἐκεῖνοι ποικίλλουσι μόνον ἀγαπητὰς εἰς τὸ κοινὸν ὑποθέσεις

[1]) Βλ. συντόμως περὶ ἐλεγείας καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐλεγειοποιῶν τῶν τε ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Στοιχεῖα Ἑλληνικῆς γραμματολογίας Σ. Κ. Σακελλαροπούλου ἐν Ἀθήναις 1886 σελ. 93 ἑξῆς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ περιβάλλουσιν οὕτως εἰπεῖν τὴν πραγματικότητα ἐντὸς ἑνὸς πλαισίου, ὅπερ εἶναι κατὰ τὰ κυριώτατα αὐτοῦ στοιχεῖα τυπικὸν, σταθερόν, καὶ κατὰ συνθήκην.

Οἱ κοινοὶ δὲ οὗτοι τόποι τῆς ἐλεγείας εἶναι μάλιστα οἱ ἑξῆς. Ὁ ἔρως δεσμεύει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, τὰς πρώτας δὲ τοῦ ἐρωτικοῦ παθήματος ὀδύνας καταδηλοῦσιν αἱ ἀϋπνίαι. Αἱ ἀντιστάσεις ἢ τὰ κωλύματα ἐπαυξάνουσι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς καρδίας πάθος, ὅπως γίνεται καὶ τῆς ὁᾳδὸς ἡ φλὸξ μεγαλητέρα, ὅταν σείηται ἡ δᾴς. Τὰ βέλη τοῦ Ἔρωτος διαπερῶσι τὴν καρδίαν καὶ καίουσι μέχρις ὀστῶν, ἐνίοτε δὲ ἐκκενοῦται καθ' ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου ὁλόκληρος ἡ φαρέτρα, καὶ τὰ βέλη μένουσι προσπεπηγότα οὐδὲ εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσιν. Ὁ βαρὺς θεὸς πατεῖ διὰ τοῦ ἑνὸς ποδὸς ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν τὴν κεφαλήν, τὸν αὐχένα ἢ τὸ στῆθος τοῦ ἡττηθέντος θνητοῦ, ὅστις οὕτω ὑποτάσσεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν Ἔρωτα. Κύπτει δὲ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ὁ πάσχων ὅπως κύπτει ὁ ταῦρος πρὸ τοῦ ἀρότρου, καὶ ἡ σκληρὰ αὕτη δουλεία παρομοιάζεται πρὸς τραχυτάτην στρατείαν. Πάσχει δεινῶς ὁ ἐρῶν, γίνεται ὠχρὸς καὶ ἰσχνός, μυριάκις ποθεῖ τὴν ἀπαλλαγήν του ἀπὸ τῶν δεσμῶν, ἀλλ' ἡ ἀποτίναξις αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος. Δὲν ἔγκειται δὲ μόνον ἡ δυσχέρεια εἰς τὸ ὅτι πρέπει νὰ κατανικηθῇ τῆς σκληρᾶς νεάνιδος ἡ ἀντίστασις, εἶναι καὶ ἄλλα ἀκόμη προσκόμματα. Ὑπάρχει ἄλλος ἀνὴρ ἔχων δικαιώματα ἐπ' αὐτῆς, ὁ σύζυγος λόγου χάριν, ἢ ἄλλος ἀντεραστής, ὅστις ἐνίοτε συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ πρώην φίλος. Τότε πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν αἱ μυστικαὶ τέχναι τῆς Ἀφροδίτης, πρέπει νὰ ἐπινοηθῶσι δόλοι καὶ μηχανορραφίαι, πρέπει νὰ ἐξαπατηθῇ ὁ ἐχθρός, νὰ καταληφθῇ ἐκ τῶν νώτων, ἵνα κυριευθῇ τὸ δυσάλωτον φρούριον.

Ὅπως κυμαίνεται ἡ τρικυμιώδης θάλασσα, οὕτω κυμαίνεται καὶ ἡ τύχη τοῦ ἐρῶντος, εἶναι δὲ καὶ ἀτελεύτητοι τῆς Ἀφροδίτης οἱ πόλεμοι. Ἡ ἀπόλαυσις εἶναι ἐντρύφημα πλῆρες θερμῆς ἡδυπαθείας. Ἡ τρυφερότης φθάνει ἐνίοτε μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρίων τῆς μανίας, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἡ ὀργή. Δὲν φιλοῦσι μόνον, ἀλλὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ δάκνουσιν οἱ ἐρασταί. Τὰ ἐσχισμένα ἱμάτια, ἡ ἀκτένιστος κόμη, τὰ πεπληγμένα ἢ ἐξεσμένα πρόσωπα εἶναι τεκμήρια μαρτυροῦντα τὴν ἀγριότητα τοῦ ἀγῶνος. Ἑκατέρωθεν βασιλεύει ἡ ὑποψία καὶ ἡ ζηλοτυπία (διότι ὁ Ζεὺς γράφει εἰς τὸ ὕδωρ τοὺς ὅρκους τῶν ἐρώντων, οἱ δὲ λόγοι τῶν νεανίδων εἶναι κουφότεροι τῶν πιπτόντων φύλλων, οὓς παρασύρει καὶ συναρπάζει ὁ ἄνεμος)· ἀκούονται πικρὰ παράπονα καὶ μομφαί. Πολλάκις ἡ ψυχρὰ δῆθεν περιφρόνησις ἐγκρύπτει τρυφερὸν πόθον· αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ κατάραι, ἡ μετάνοια καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ διαδέχονται ἀλλήλας. Ἡ ὅλη πορεία τῆς ἐρωτικῆς σχέσεως προσλαμβάνει δραματικώτατον χαρακτῆρα.

Ὁ ἐρωτικὸς ποιητὴς εἶναι συνήθως πτωχός, ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ εἶναι ἀκόρεστος καὶ φιλοχρήματος. Ὁ ποιητὴς νομίζει ὅτι ἱκανὴ ἀμοιβὴ τῆς γυναικὸς εἶναι οἱ πρὸς τιμὴν αὐτῆς γραφόμενοι στίχοι, οἵτινες καὶ ἐξασφαλίζουσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀθανασίαν, ἀλλ' ἡ ἐρωμένη, προτιμᾷ τὰ ἐπίγεια ἀγαθά, ἅτινα εἶναι καὶ μᾶλλον θετικὰ καὶ συγκεκριμένα. Ἐκεῖνος μισεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν, ἀποστρέφεται τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἄνεσιν ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ, φαντάζεται δὲ ὡς ἄκρον ἰδανικὸν τὸν μυθολογούμενον χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Σατούρνου, ὅτε ἦσαν ἀφελεῖς μὲν καὶ ἀθῷοι οἱ ἄνθρωποι, ἁπλοῦς δὲ καὶ λιτὸς καὶ ἀπέριττος ὁ βίος. Εἶναι ἐκ φύσεως ἀπράγμων καὶ ἐχθρὸς πάσης φιλοδοξίας, ἀποφεύγει ἐπιμελῶς πᾶσαν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα ἀνάμιξιν, οὐδὲν ἔργον πρὸς πορισμὸν τοῦ βίου μετέρχεται, ἀποστρέφεται καὶ τοὺς κινδύνους τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς μόχθους τῆς στρατείας, ἀλλ' εἶναι ὅμως μέχρι δεισιδαιμονίας εὐλαβὴς πρὸς τὰ θεῖα, καὶ μεγάλην ἀποδίδει σημασίαν εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰ μαντεύματα. Συμβουλεύεται συχνάκις τὰ μαγίσσας καὶ ὀργίζεται μάλιστα κατ' αὐτῶν ὁσάκις ἤθελεν ἁμαρτήσῃ ἡ ἐρωμένη γυνή. Τῆς Ἴσιδος ἰδίως ἡ παρέμβασις ἔχει πολὺν τόπον ὡς πρὸς τὰ τοιαῦτα, διότι ἐκείνη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν μυστηριώδης θεὰ τοῦ γυναικείου βίου.

Αἱ γενικαὶ αὗται παρατηρήσεις φανερώνουσιν ἐπαρκῶς τὸν κύ-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλον τῶν ἰδεῶν καὶ τὰς ὑποθέσεις, περὶ ἃς κατὰ προτίμησιν καὶ ὡς ἐξ ἀμίλλης ἐστρέφοντο οἱ τῆς ἐρωτικῆς ἐλεγείας ποιηταί. Πάντες δὲ οἱ ποιηταὶ οὗτοι δηλοῦσιν ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο ἐπὶ γῆς ἔργον ἢ ἐπιτήδευμα ἐπλάσθησαν εἰμὴ μόνον διὰ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ποίησιν τὴν ἐρωτικήν, ὅτι ἐπειράθησαν μὲν καὶ εἰς ἄλλο τι σοβαρώτερον τοῦ βίου ἐνασχόλημα νὰ ἐπιδοθῶσιν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπόπειρα αὐτῶν ὑπῆρξε ματαία, διότι κατά τι θεῖον κέλευσμα ἐπανέστρεψαν πάλιν καὶ ὡδηγήθησαν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ μόνον φυσικὸν καὶ ἀληθὲς αὐτῶν ἐπάγγελμα. Μετριοφρόνως δὲ ἀπέκρουον οἱ ἐλεγειοποιοὶ καὶ τὴν περὶ τὸ ἔπος ἐνασχόλησιν, τό τε μυθολογικὸν καὶ τὸ ἱστορικόν. Ἐπαινοῦσι δὲ ἄλλοτε μὲν τὴν σταθερὰν αὐτῶν πίστιν, ἄλλοτε δὲ τὴν εὐαισθησίαν τῆς καρδίας των, καὶ ἐνίοτε τὴν ἐπιπολαιότητα αὐτῶν. Προσφωνοῦσι δὲ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως καὶ χαρακτηρίζουσι καὶ περιγράφουσι τὸν Ἔρωτα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ τὴν Ἀφροδίτην. Πρὸς τὸ κατώφλιον τοῦ οἴκου τῆς ἐρωμένης των ἢ πρὸς τὸν σκληρὸν θυρωρὸν τὸν ἀρνούμενον εἰς αὐτοὺς τὴν εἴσοδον, ἀπευθύνουσιν ἄλλοτε μὲν ταπεινὰς παρακλήσεις καὶ ἄλλοτε τολμηρὰς ἀπειλάς. Τὴν γραῖαν, ἥτις ὡς μήτηρ ἢ ὡς τροφὸς ἔχει ὑπὸ τὴν ἀμφίβολον αὐτῆς φύλαξιν τὴν ἀγαπωμένην νεάνιδα, κολακεύουσιν, ὑβρίζουσι, καταρῶνται, ἢ ἀποκαλύπτουσι τὰς ἀνηθίκους αὐτῆς καὶ αἰσχροκερδεῖς διδασκαλίας. Πρὸς τὸν μωρὸν σύζυγον ἢ πρὸς τοὺς ὑπ' ἐκείνου κατασταθέντας φρουρούς, πρὸς τὸν παρηγκωνισμένον ἢ εὐτυχῆ ἀντίζηλον, ἀποτείνουσιν ἢ εἰρωνικὰ κηρύγματα πολέμου ἢ χλευαστικὰς συμβουλὰς καὶ νουθεσίας ἢ προκλήσεις καὶ ἀπειλὰς περιφρονητικάς. Τὰς ἐρωτικὰς ἐπιστολάς, (αἵτινες περιέχουσι τρυφερὰς ἐκδηλώσεις, ἐκφράσεις ἀνυπομονησίας ἢ ἀπογοητεύσεως, προτάσεις περὶ συνδιαλλαγῆς κτλ.) διαπέμπουσι διά τινος ἐκ τῶν θεραπαινίδων ἢ δι' ἐμπίστου δούλου. Ὁσάκις εἰσακούονται αἱ παρακλήσεις αὐτῶν καὶ πληροῦται ὁ πόθος τῆς καρδίας των, τότε ψάλλουσιν ᾄσματα θριαμβευτικά, περιγράφουσι διὰ πυρίνων χρωμάτων καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς εὐδαιμονίας των καὶ τὸ κάλλος, τὴν χάριν, τὸ πνεῦμα, τὴν ἐπιτηδειό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τητα τῆς ἐρωμένης. Δίδουσι δὲ καὶ συμβουλὰς πρὸς αὐτήν· ὅτι δὲν πρέπει λόγου χάριν νὰ καταστρέφῃ τὰ φυσικὰ αὐτῆς θέλγητρα διὰ μέσων τεχνητῶν. Ἔπειτα ἀνυμνοῦσι τὴν γενέθλιον αὐτῆς ἡμέραν καὶ συνεορτάζουσι μετ' αὐτῆς καὶ ἄλλας ἑορτάς. Ἂν τυχὸν ἐκείνη ἀρρωστήσῃ, ὁ ποιητὴς φοβεῖται καὶ ἀδημονεῖ, εὔχεται πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τοὺς θεούς, καὶ χαίρει ἔπειτα διὰ τὴν ἀνάρρωσίν της. Ἐνίοτε νοσεῖ αὐτός, κινδυνεύει, εἶναι ἔρημος ἐν ξένῃ γῇ. Τὸν περικυκλώνει ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου· θὰ ἐπεθύμει νὰ νοσηλεύηται ὑπὸ τῆς ἠγαπημένης γυναικός, ἐκείνη νὰ τὸν κλαύσῃ καὶ νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἄλλο πανάρχαιον καὶ αἰώνιον θέμα, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνει καὶ ἡ ῥωμαϊκὴ ἐλεγεία, εἶναι τὸ φθαρτὸν τῆς νεότητος, τὸ βραχὺ τοῦ βίου, οὔτινος πρέπει διὰ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἀπολαύωμεν· ταχὺς ἔρχεται ὁ θάνατος. Ὅπως ἄλλων ποιητικῶν γενῶν οὕτω καὶ τῆς ἐλεγείας ὁ ποιητὴς μετὰ χαρᾶς φαντάζεται μετὰ τὸν ἀπὸ τῶν φιλτάτων ἀποχωρισμόν, τὴν ἐν τοῖς Ἠλυσίοις συμβίωσιν πρὸς ὁμοφρονοῦντας ἢ συμπάσχοντας, καὶ τὴν ἐκεῖ ἔπειτα πάλιν μετὰ τῶν οἰκείων συνδιατριβήν. Ἐπεκτείνει δὲ ὁ ἐλεγειοποιὸς τὰ πένθιμα αὐτοῦ ἢ ἐπικήδεια ἄσματα καὶ εἰς πεφιλημένον ἀκόμη πτηνόν, λόγου χάριν, ἢ κυνάριον, ὧν μετὰ πολλοῦ αἰσθηματικοῦ πάθους ψάλλει τὸν θάνατον, ἵνα παραμυθήσῃ τὴν περίλυπον τῶν ζῴων τούτων δέσποιναν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἕνεκα ἀποδημίας πρόσκαιρος ἀποχωρισμὸς παρέχει πρόσφορον καὶ ποικίλην ὕλην εἰς τοιούτου εἴδους αἰσθηματολογίας. Τὸ δὲ θέμα τῆς ζηλοτυπίας καὶ τῶν ἐρωτικῶν «καϋμῶν» εἶναι ἀτελεύτητον καὶ ἀνεξάντλητον, διότι πραγματεύεται τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις καθ' ὅλην οὕτως εἰπεῖν τὴν κλίμακα, ἡ ἐλεγεία, ἄλλοτε μὲν διατυπώνουσα μομφὰς ἢ δικαιολογίας, ἄλλοτε δὲ ἀπειλοῦσα πάσης εἰς τὸ ἑξῆς σχέσεως διακοπήν, καὶ ἔπειτα πάλιν ἐκλιπαροῦσα τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν συμφιλίωσιν.

Ὁ ἐλεγειακὸς ποιητὴς παριστάνει τὴν ἱστορίαν τῆς ἑαυτοῦ καρδίας μετὰ καλλιτεχνικῆς τῷ ὄντι ἐλευθερίας. Τὰς διαφόρους αὐτῆς φάσεις δὲν πραγματεύεται μεθοδικῶς καὶ κατὰ τάξιν χρο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νολογικήν, ἀλλ' ἀναμὶξ καὶ ὅπως ἡ ποιητικὴ ἔμπνευσις ἤθελεν ἑκάστοτε ὁδηγήσῃ αὐτόν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἐνίοτε ἐν τοῖς ἐλεγειακοῖς ποιήμασιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀντιφάσεις καὶ παντοειδεῖς κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνακριβείας, αἵτινες ἐξαπλώνουσιν ὡς τινα ὁμίχλην ἐπὶ τοῦ συνόλου τὴν ἀσάφειαν τῶν λεπτομερειῶν. Ἕκαστον ποίημα ἢ ἑκάστη συστὰς ποιημάτων σκοπὸν ἔχει νὰ ἐμποιήσῃ ὡρισμένην εἰς τὸν ἀναγνώστην ἐντύπωσιν ἰδίᾳ καὶ κατὰ μόνας καὶ ἀνεξαρτήτως οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ὅλης συλλογῆς, τὰ δὲ νήματα τὰ συνδέοντα τὸ ὅλον καὶ συνάπτοντα πρὸς ἄλληλα πάντα τὰ ποιήματα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εἶναι πολλάκις ἀφανῆ ἢ δυσδιάκριτα. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀληθοῦς καὶ πραγματικοῦ ὀνόματος τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς διὰ ψευδωνύμου, ὅσον καὶ ἂν εἶναι τὸ ψευδώνυμον τοῦτο διαφανές, μετάγει αὐτήν τε καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἐρωτικὴν σχέσιν ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἰδανικοῦ.

Πρὸς τοῦτο δὲ κατ' ἐξοχὴν χρησιμεύει καὶ ἡ μυθολογία, ἥτις περικοσμοῦσα διὰ μύθων τὸ ποίημα, προσδίδει εὐγένειάν τινα καὶ λαμπρότητα εἰς τὰ προσωπικὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πραγματικὰς ἐντυπώσεις τοῦ ποιητοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὰς περιγραφὰς καὶ τὰ παρατηρήματα αὐτοῦ, τὰ δὲ πάθη καὶ αἱ εὐφροσύναι, αἱ πράξεις καὶ αἱ περιπέτειαι, τὰ ἠθικὰ καὶ σωματικὰ πλεονεκτήματα τῶν θεῶν ἢ τῶν ἡρώων, τοῦτον μόνον ἔχουσι πολλάκις τὸν σκοπόν, νὰ εἰκονίζωσιν ἀλληγορικῶς ἀνθρώπους καὶ βίον ἀνθρώπων. Τὸ θεῖον παρατίθεται εἰς τὸ ἐπίγειον ὡς συγγενὲς αὐτοῦ ἢ ὡς παράδειγμα αὐτοῦ.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ πρῶτοι ἔχουσι κάμῃ κατάχρησιν τούτου τοῦ καλλιτεχνικοῦ τρόπου, τῆς ἀναμίξεως δηλαδὴ τῆς μυθολογίας εἰς τὴν ποίησιν, πρὸς ἐπίδειξιν μάλιστα ἀκαίρου πολυμαθείας. Ἐσχηματίσθη δὲ οὕτω βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τυπικός τις τρόπος ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν μυθολογικῶν παρομοιώσεων. Ἐπιτίθενται δηλαδὴ τὰ μυθολογικὰ κομμάτια καθ' ὡρισμένα σχήματα καὶ καθ' ὡρισμένους συνδυασμοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ποιήματος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐνίοτε ἀρκεῖ ἓν μόνον μυθολογικὸν παράδειγμα, ἵνα καταστήσῃ σαφὲς τὸ πρᾶγμα, ἄλλοτε ἔχομεν δύο παραδείγματα, ὧν τὸ μὲν τοποθετεῖται ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ τοῦ ἐλεγείου, τὸ δὲ ἐν τῷ πενταμέτρῳ, ἢ τὸ μὲν ἐν ἑνὶ διστίχῳ καὶ τὸ ἕτερον ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον πολλαπλασιάζονται πολλάκις αἱ μυθολογικαὶ παρομοιώσεις καὶ εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας καὶ καταλαμβάνουσιν ἰσάριθμα δίστιχα τοῦ ποιήματος ἢ τίθενται κατὰ σειρὰν ἐν παραλληλισμῷ ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην, ἢ τοποθετοῦνται οὕτως, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ποιά τις ἀνταπόκρισις τῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ὅμοια. Μετὰ πάσης δὲ ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς ποικιλίας, ἐκλέγονται τὰ μυθολογικὰ πρόσωπα συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐλεγείας, ἄλλοτε μὲν ἀρσενικὰ ὁμοῦ καὶ θηλυκά, ἄλλοτε δὲ ἑνὸς μόνον καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους. Ὑπῆρχον δὲ περιστάσεις, καθ' ἃς μόνον ὅστις ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τὰς λεπτομερείας τῆς ὑποθέσεως τοῦ ποιήματος, ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐννοῇ τὸν λόγον, δι' ὃν ὁ ποιητὴς ἔκαμε τοιαύτην ἢ τοιαύτην μύθων ἐκλογὴν καὶ ἔδωκε ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν τεχνικὴν σύνθεσιν εἰς τὸ ἔργον του. Τοῦτο δὲ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ συμβαίνῃ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, διότι καὶ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ῥητόρων οἱ χαρακτῆρες τῶν θεῶν καὶ τῶν θεαινῶν, τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἡρωΐδων, τόσον σαφῶς διετυποῦντο, ὥστε ὁ ἀναγνώστης ἑνὸς ποιήματος καὶ ἐπὶ μόνῳ τῷ ὀνόματι τοῦ μυθολογουμένου προσώπου εὐχερῶς ἀνεπόλει καὶ οἱονεὶ ἐλάμβανε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁλόκληρον τὴν μορφὴν αὐτοῦ ζωντανὴν καὶ τελείαν. Οὕτω λόγου χάριν ἡ ὡραιότης τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς συγκρίνεται, ἀναλόγως τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς ἢ ἕνεκα ὡρισμένων περιστάσεων, πρὸς τὴν Ἥραν, τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Ἀντιόπην, τὴν Ἑρμιόνην, τὴν Ἑλένην, τὴν Λήδαν, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἰσχομάχην, τὴν Βριμώ. Ἡ κατὰ μόνας κοιμωμένη παραβάλλεται πρὸς τὴν Ἀριάδνην ἢ πρὸς τὴν ἄρτι ἀπολυτρωθεῖσαν Ἀνδρομέδαν ἢ πρὸς κεκμηκυῖαν Βακχίδα. Ὅπως ὁ πανόπτης Ἄργος ἀτενίζει πάντοτε πρὸς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἰώ, οὕτω καὶ ὁ ἐρῶν ἔχει ἀδιακόπως προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῆς ἐρωμένης. Τὸ ἀγαπώμενον ζεῦγος παραβάλλει ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Τυρώ, πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ τὴν Ἥβην. Ἡ ἐρωτικὴ σχέσις ἐλευθέρου ἀνδρὸς πρὸς δούλην ἔχει εὔκολον ἐν τῇ ποιήσει τὴν δικαιολογίαν, διότι καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἠγάπησε τὴν Βρισηΐδα καὶ ὁ Πύρρος τὴν Ἀνδρομάχην καὶ ὁ Ἀγαμέμνων τὴν Κασσάνδραν. Τὸ παράδειγμα τῆς γυναικείας περιπαθείας εἶναι ἡ Καλυψώ, ἡ Ἀλφεσίβοια, ἡ Ὑψιπύλη καὶ ἡ Εὐάδνη. Ἡ Εὐάδνη δὲ πάλιν ὁμοῦ μετὰ τῆς Πηνελόπης ἐκπροσωποῦσι τὴν συζυγικὴν πίστιν. Ἡ τρυφερὰ μεταξὺ συζύγων ἀγάπη ἡ παρεκτεινομένη καὶ πέραν τοῦ τάφου ὑπενθυμίζει τὸν Πρωτεσίλαον καὶ τὴν Λαοδάμειαν. Τῆς Ἐριφύλης τὸ παράδειγμα ὑποδεικνύεται εἰς τὰς γυναῖκας, ἃς κατέχει τὸ αἴσθημα τῆς ἁπληστίας καὶ τῆς πλεονεξίας. Ἡ ἐρωμένη ἡ ἀκουσίως ἀποχωριζομένη τοῦ ἐραστοῦ ὀδύρεται ὡς ἡ Βρισηὶς ἢ ἡ Ἀνδρομάχη, ὡς ἡ Φιλομήλα ἢ ἡ Νιόβη. Καὶ ὁ ἐραστὴς πάλιν συναισθάνεται τὴν ἀπώλειαν ὅπως συνῃσθάνθη τῆς Βρισηΐδος τὴν ἀπώλειαν ὁ Ἀχιλλεύς. Ὁ δύσερως ἀνὴρ πάσχει ὅμοια πρὸς τὸν Τάνταλον ἢ τὸν Σίσυφον καὶ παραβάλλεται πρὸς τὰς Δαναΐδας ἢ τὸν Προμηθέα. Ἐκεῖνος, οὗτινος ἀπεδείχθη ἀνίατον τὸ ἐρωτικὸν πάθος, φθονεῖ τὸν Φιλοκτήτην, τὸν Φοίνικα, τὸν Ἀνδρόγεων, τὸν Ἀχιλλέα, ὧν ἰάθησαν τὰ πάθη. Ἂν δὲ ἐπὶ τέλους ἀπολαύσῃ τοῦ ποθουμένου, χαίρει ὅπως ἐχάρη ὁ Ἀγαμέμνων, ὅταν ἐκυρίευσε τὴν Τροίαν ἢ ὁ Ὀδυσσεὺς ὅταν ἐπανεῖδε τὴν πατρίδα του ἢ ἡ Ἠλέκρα ὅταν ἀνεγνώρισε τὸν Ὀρέστην ἢ ἡ Ἀριάδνη ὅταν ἔσωσε τὸν Θησέα. Οἱ προδίδοντες τὰς ἐρωμένας αὐτῶν ὁμοιάζουσι πρὸς τὸν Ἰάσονα τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν Μήδειαν ἢ τὸν Ὀδυσσέα τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν Καλυψὼ ἢ τὸν Θησέα καὶ τὸν Δημοφῶντα, οἵτινες ὡσαύτως ἐγκατέλιπον τὴν Ἀριάδνην καὶ τὴν Φυλλίδα.

Ὁ Γάϊος Κορνήλιος Γάλλος, ὁ ἀνήρ, ὃν ἡ ἄστατος τύχη πρῶ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον μὲν ἐξαισίως ἀνύψωσεν, ἔπειτα δὲ πάλιν κατεβίβασεν εἰς θανάσιμον ταπείνωσιν, καὶ ὃν ὁ Ὀβίδιος τάσσει ὡς τὸν πρεσβύτατον μεταξὺ τῶν τριῶν προκατόχων του ἐλεγειακῶν ποιητῶν [1]), ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν μιμητὴς τῆς τεχνοτροπίας τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ἐγεννήθη ὁ Γάλλος ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 685 (π. Χ. 69) ἐν Φόρῳ Ἰουλίῳ (νῦν Fréjus) τῆς Ναρβωνίτιδος Γαλατίας. Ὠνομάσθη δὲ ἡ πόλις Φόρον Ἰούλιον ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ὅστις ἵδρυσεν ἐκεῖ στρατιωτικὴν ἀποικίαν, καὶ ἦτο σημαντικὸς ναύσταθμος τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης Γαλατικῆς παραλίας. Κατώρθωσε δὲ ὁ Γάλλος ἂν καὶ ταπεινῆς ὢν καταγωγῆς νὰ ἀνέλθῃ εἰς μεγάλα ἀξιώματα καὶ λίαν ἐνωρὶς νὰ σχετισθῇ πρὸς ἄνδρας ἐπιφανεῖς. Ἐχρημάτισε δὲ καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ συμμαθητής. Ἐν ἔτει ἀπὸ Ῥώμης 711 (π. Χ. 43) ὁ Ἀσίνιος Πωλλίων ἔν τινι πρὸς τὸν Κικέρωνα ἐπιστολῇ [2]) ὀνομάζει τὸν Γάλλον οἰκεῖόν του (familiarem meum), λέγει δὲ πρὸς τὸν Κικέρωνα ὁ Ἀσίνιος ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, παρὰ τοῦ Γάλλου, ἐὰν θέλῃ, νὰ δανεισθῇ πρὸς ἀνάγνωσιν τὴν παράδοξον ἐκείνην πραιτέξταν Κορνηλίου Βάλβου τοῦ νεωτέρου, ἥτις ἐπεγράφετο Πορεία καὶ περὶ ἧς ἐλέγομεν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ (σ. 291). Ὀλίγον βραδύτερον (ἀ. Ῥ. 713 καὶ 714. π. Χ. 41 καὶ 40) ἀνετέθη ὑπὸ τῶν Τριῶν Ἀνδρῶν εἰς τὸν Κορνήλιον Γάλλον τὸ ἔργον τοῦ νὰ εἰσπράξῃ φόρους παρ' ἐκείνων τῶν πόλεων τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, ὧν οἱ ἀγροὶ δὲν εἶχον ὑποστῇ καταστροφάς, ἅτε μὴ περιληφθεῖσαι εἰς τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 36—37). Μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην διωρίσθη ἡγεμὼν τῶν λεγεώνων, αἵτινες εἶχον ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίου, ἀπέκρουσεν αὐτὸν πειραθέντα νὰ καταλάβῃ τὸ Παραιτόνιον, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Κλεοπάτρας. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 724 (π. Χ. 30) ὑπετάγη ἡ Αἴγυπτος, ὁ Γάλλος, ἀμειβόμενος διὰ τὰς προτέρας αὐτοῦ ὑπηρεσίας

[1]) Ὀβίδ. Trist. 4, 10, 53. Τὸν Προπέρτιον ἀναφέρει ὁ Ὀβίδιος ὡς διάδοχον τοῦ Τιβούλλου καὶ τὸν Τίβουλλον ὡς διάδοχον τοῦ Κορνηλίου Γάλλου. Σ. Μ.

[2]) Κικέρ. Ad familiares 10, 32. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐγένετο πραίφεκτος ἤτοι ἔπαρχος τῆς χώρας ἐκείνης, ὅπερ ἦτο τὸ ἀνώτατον ἐν Αἰγύπτῳ ἐμπιστευτικὸν ἀξίωμα. Ἀλλ' ὁ τυχάρπαστος ἀνὴρ ἐτυφώθη ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐτυχιῶν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐξεστόμιζε παρὰ πότον λόγους ὑβριστικοὺς ἐναντίον τοῦ Αὐγούστου, ἵδρυε ἀνδριάντας ἰδικούς του καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον, τὰ δὲ ἀνδραγαθήματά του, ἐν οἷς ἴσως περιελάμβανε καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἡρώων πόλεως καὶ τὴν καταστολὴν τῆς ἐν Θηβαΐδι ἐπαναστάσεως, ἐκέλευσε νὰ χαραχθῶσιν ἐπὶ τῶν Πυραμίδων. Καταγγελθεὶς ἐπὶ τούτοις ὑπό τινος ἀγαθοῦ φίλου, τοῦ Οὐαλερίου Λάργου, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, περιέπεσεν εἰς ἄκραν δυσμένειαν καὶ ἀνεκλήθη. Τότε δὲ πλέον σμῆνος ὅλον φιλοδόξων κατηγόρων ἐπῆλθεν ἐναντίον του, ἡ δὲ σύγκλητος αὐτὸν μὲν κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν ἐπὶ κακώσει τῆς Αἰγύπτου καὶ παρανόμῳ ἀργυρολογίᾳ, τὴν δὲ περιουσίαν αὐτοῦ ἐδήμευσεν. Ἐγκαταλειφθεὶς δ' οὕτως ὑπὸ πάντων ηὐτοκτόνησεν ἐν ἔτει ἀ. Ῥ. 728 (π. Χ. 26), ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν τρίτον τῆς ἡλικίας του ἔτος [1]).

Τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα ἀνάγονται εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, ὅτε μετὰ τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος διέτριβεν ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὔνοιάν του καὶ πρὸς τὸν νεαρὸν Βιργίλιον εὑρισκόμενον ἐν στενοχωρίᾳ (ἰδ. ἀνωτ. σ. 36 καὶ 37). Διαλαμβάνοντες ἀνωτέρω (σ. 46 ἑξ. καὶ 52 ἑξ.) περὶ τῆς ἕκτης καὶ τῆς δεκάτης Ἐκλογῆς τοῦ Βιργιλίου, ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἴδωμεν ὁποῖαί τινες ἦσαν αἱ ποιητικαὶ μελέται τοῦ Κορνηλίου Γάλλου. Ἐγνωρίσαμεν αὐτὸν ὡς μεταφραστὴν καὶ μιμητὴν Εὐφορίωνος τοῦ Χαλκιδέως, ὃν ὁ Κικέρων ἤδη ἐν ἔτει 709 ἀ. Ῥ. ἐχαρακτήριζεν εἰρωνικῶς ὡς τὸ παράδειγμα, πρὸς ὃ ἠτένιζον οἱ ποιηταὶ τῆς νεωτέρας σχολῆς, οὓς ὀνομάζει Cantores Euphorionis (ἰδ. τμ. Α΄. σ. 470). Ὁ Εὐφορίων ἦτο σοφὸς γραμ-

[1]) Τὸν βίον τοῦ Κορνηλίου Γάλλου μετὰ τῶν ἀρχαίων πηγῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἰδ. παρὰ Alexandre Nicolas De la vie et des ouvrages de Caius Cornelius Gallus. Paris 1851 (thèse), καὶ παρὰ Völcker De C. Galli vita et scriptis (τὸ α΄ μέρος τῷ 1840, τὸ δ΄ τῷ 1844). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματικὸς καὶ ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς Συρίας (ἀπὸ τοῦ 224 π. Χ.) ἔφορος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων (ἱστορικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ καὶ φιλολογικοῦ περιεχομένου), εἶχε γράψῃ καὶ πολλὰ ποιήματα, ἅτινα ἐφιλοτέχνει ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του, οἱονεὶ φυτὰ βλαστήσαντα ἐν θερμοκηπίῳ. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶχον τὸ ὕφος βαρύ, ἦσαν δὲ καθ' ὅλου δυσχώνευτα καὶ δύσκολα καὶ σκοτεινὰ ἕνεκα τῶν ἐν αὐτοῖς πολλῶν μυθολογικῶν καὶ ἄλλων παντοδαπῆς σοφίας ὑπαινιγμῶν, ὥστε ὁ ἀναγνώστης εἶχε χρείαν σχολίων καὶ ἑρμηνευμάτων, ἵνα κατανοήσῃ αὐτά. Ἐν τῷ ποιήματι, ὅπερ ἐπεγράφετο Χιλιάδες καὶ περιελάμβανε πέντε βιβλία, ὧν ἕκαστον ἀπετελεῖτο ἐκ χιλίων δακτυλικῶν ἑξαμέτρων, ὁ Εὐφορίων παρέτασσε σειρὰν ὅλην ποικίλων μυθολογικῶν παραδειγμάτων, καταφερόμενος κατὰ τῶν ἀπίστων φίλων, οἵτινες εἶχον ἀποστερήσῃ αὐτὸν τὰ παρακατατεθέντα χρήματα. Ἐκ τῶν Χιλιάδων παρέλαβέ τινα ὁ Γάλλος (ἰδ. ἀνωτ. σ. 49). Ἔπειτα ἐποίησεν ὁ Εὐφορίων Μοψοπίαν ἢ Ἄτακτα (ὅπερ ποίημα περιεῖχε ποικίλας ἱστορίας ἐκ τοῦ ἀττικοῦ κύκλου), καὶ Ἡσίοδον (ἰδ. ἀνωτ. σ. 50). Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ποιημάτων τούτων, ἅτινα ἦσαν ἐπικοῦ ἢ μᾶλλον διηγηματικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἄλλων ὁμοίων πρὸς ταῦτα, ἐποίησεν ἐρωτικὰς ἐλεγείας, τὰς ὁποίας καὶ κυρίως ἀπεμιμοῦντο μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Κικέρωνος, μάλιστα δὲ ὁ Γάλλος, ὅστις πολυειδῶς ἐξ αὐτῶν ἤντλησεν ὡς ἀπὸ πηγῆς ποιητικῆς εἴτε ἀπομιμούμενος εἴτε μεταφράζων αὐτάς. Ἐβοήθησε δὲ μάλιστα τὸν Γάλλον περὶ τὴν κατανόησιν τῶν δυσλήπτων καὶ σκοτεινῶν παραδειγμάτων τοῦ Χαλκιδέως ἕτερος Ἕλλην ποιητὴς καὶ λόγιος ἀνήρ, ὁ ἐκ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Νικαίας Παρθένιος, ὅστις μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος κατὰ τὸν τρίτον Μιθραδατικὸν πόλεμον (ἀ. Ῥ. 681. π. Χ. 73) ἦλθεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ῥώμην καὶ διέτριβεν ἔπειτα ἀπελευθερωθεὶς ἐν Νεαπόλει. Ἐν Ῥώμῃ δὲ φαίνεται ὅτι ἐσχετίσθη ὁ Παρθένιος (περὶ τὸ ἔτος 725 ἀ. Ῥ.) πρὸς τὸν Κριναγόραν (ἰδ. ἀνωτ. σ. 17), εἰς ὃν ἀναφέρεται μία ἐκ τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλεγειῶν αὐτοῦ. Οὗτος λοιπὸν ὁ Παρθένιος συνέταξεν ἐν λόγῳ πεζῷ μίαν συλλογὴν ποικίλων ἐρωτικῶν παθημάτων, ἀντλήσας αὐτὰ ἐκ διαφόρων ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων ποιητῶν (ἐν οἷς καὶ ὁ Εὐφορίων) χάριν τοῦ Γάλλου, ἵνα δύνηται δηλαδὴ ὁ Γάλλος νὰ ἀνάγῃ εἰς ἔπη καὶ ἐλεγείας τὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἁρμόδια, καὶ συγχρόνως ἵνα δύνηται εὐκολώτερον νὰ κατανοῇ τοὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ νὰ ὑπερνικᾷ τὰς δυσχερείας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν. Ἡ Περὶ ἐρωτικῶν παθημάτων, πραγματεία αὕτη τοῦ Παρθενίου ἐσώθη μέχρις ἡμῶν [1]).

Ὁ Γάλλος ἐξύμνει ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ μίαν περικαλλῆ, ἀλλ' ἐλαφροτάτων ἠθῶν δούλην, ἀσκοῦσαν τῆς μίμου τὸ ἔργον, ἥτις ἐν τῇ ποιήσει ὀνομάζεται Λυκωρίς, ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκαλεῖτο Κυθηρίς. Τὴν γυναῖκα ταύτην ἀπηλευθέρωσεν (τῷ 708) ὁ φαιδρὸς ἱππεὺς Πόπλιος Οὐολούμνιος Εὐτράπελος, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε κοινωνικὰς σχέσεις καὶ ἀλληλογραφίαν ὁ Κικέρων. Ὁ Ἀντώνιος σχετικώτατος ὢν πρὸς τὸν Οὐολούμνιον, εἶχεν ὡς τριάρχης κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον (711 καὶ 712) διορίσῃ αὐτὸν πραίφεκτον τῶν τεχνιτῶν (Praefectum fabrum). Ἔσχε δὲ πολλοὺς κατὰ διαδοχὴν κυρίους καὶ ἐραστὰς ἡ Κυθηρίς. Τὴν ἠγάπησε κατὰ πρῶτον ὁ Μᾶρκος Ἰούνιος Βροῦτος, μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος τοσοῦτον εἶχε τρωθῇ ὑπὸ τοῦ κάλλους καὶ τῆς χάριτος τῆς γυναικός, ὥστε ἐπί τινα χρόνον δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἄνευ αὐτῆς. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 705 ἠναγκάσθη διὰ λόγους δημοσίας ὑπηρεσίας νὰ ταξειδεύσῃ ἀνὰ τὴν Καμπανίαν, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν Κυθηρίδα ἐν ἀνοικτῷ φορείῳ, ὡς ἐὰν ἦτο σύζυγός του, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ἐχαιρέτιζον αὐτὴν εὐλαβῶς ὡς Οὐολουμνίαν. Ἐν ἔτει 708 ἐνυμφεύθη τὴν Φουλβίαν ὁ Ἀντώνιος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπέπεμψε τὴν ἐρωμένην, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον μετὰ δύο περίπου ἔτη, ἤτοι κατὰ τὸ

[1]) Εἶναι ἐκδεδομένη πρώτη ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ἐρωτικῶν τοῦ Hercher (στερεότ. Teubner ἐν Λειψίᾳ 1858). — Περὶ δὲ τοῦ Εὐφορίωνος τοῦ Χαλκιδέως μακρὰν πραγματείαν ἔγραψεν ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Ἱστορ. τῶν Ἑλλ. ποιητῶν καὶ συγγρ. σ. 735 ἑξ. Σ.Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θέρος τοῦ 710, ὁ Κικέρων γράφων πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἀποκαλεῖ τὸν Ἀντώνιον παίζων καὶ ὑπαινιττόμενος τὸν γνωστόν του ἔρωτα, Κυθήριον [1]).

Ἂν καὶ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Γάλλου οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν, εἰμὴ ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν κάμνοντες λόγον περὶ τῶν Βουκολικῶν τοῦ Βιργιλίου, διότι μέχρις ἡμῶν δὲν ἐσώθη εἰμὴ ἓν καὶ μόνον αὐτοῦ πεντάμετρον, δυνάμεθα οὐδὲν ἧττον νὰ φαντασθῶμεν μεθ' ἱκανῆς ἀσφαλείας τὴν τεχνοτροπίαν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ καλῶς γινώσκομεν τὸν χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως τοῦ Εὐφορίωνος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλός του. Ὅτι δὲ ὁ Γάλλος σημαντικῶς ηὐδοκίμει παρὰ τοῖς συγχρόνοις, μαρτυροῦσι καὶ τοῦ Βιργιλίου οἱ ἔπαινοι, ὅστις ἦγε τὴν αὐτὴν περίπου πρὸς τὸν Γάλλον ἡλικίαν καὶ ἦτο αὐτὸς πολὺ μετριόφρων, καὶ τῶν νεωτέρων αὐτοῦ ἐλεγειακῶν ποιητῶν Προπερτίου καὶ Ὀβιδίου αἱ εὐμενεῖς κρίσεις. Οὗτοι δὲ ἀμφότεροι ἐγκωμιάζουσι τὴν εἰς τέσσαρα βιβλία διῃρημένην συλλογὴν τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων (Amores) τοῦ Γάλλου, ὧν ἡ ὑπόθεσις ἦτο ἡ Λυκωρίς, ἐξ ἧς καὶ ὀνομάζεται ἡ συλλογή. «Καὶ εἰς τοὺς Ἑσπερίους, λέγει ὁ Ὀβίδιος (Amor. 1, 15, 29), θὰ εἶναι γνωστὸς ὁ Γάλλος, θὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς Ἑῴους, ὁμοῦ δὲ μετὰ τοῦ Γάλλου θὰ εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ ἀγαπητὴ αὐτοῦ Λυκωρίς». Ἐν τούτοις ὁ Κοϊντιλιανὸς θεωρεῖ τὸν Γάλλον τραχύτερον (durior Gallus), κατὰ τὸ αἴσθημα βεβαίως τῆς ἐποχῆς του. Πλὴν δὲ τούτου καὶ τὸ ἐρωτικόν του πάθος δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἦτο πολὺ βαθύ, ἀφ' οὗ ἠγάπα γυναῖκα τόσον ἐλαφράν, ἥτις μάλιστα οὐδὲ πιστὴ ἦτο πρὸς αὐτόν.

Ὀλιγώτερον ἐξηρτημένος ἀπὸ τῶν λογίων διδασκάλων τῆς νεωτέρας ποιητικῆς σχολῆς φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Ἄλβιος Τίβουλλος, ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Ὁρατίου φίλος. Ἦτο δὲ κατὰ πέντε

[1]) Ἂς ἴδῃ ὁ βουλόμενος περὶ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἥτις ὁπωσδήποτε κατέχει σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ῥωμ. ποιήσεως, τὸν τελευταῖον περὶ αὐτῆς γράψαντα καὶ συνοπτικῶς παρέχοντα καὶ τὰς γνώμας τῶν πρὸ αὐτοῦ γραψάντων **A. Cartault Etude sur les Bucoliques de Virgile Paris (Colin 1897 σ. 46 ἑξ. Σ. Μ.**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἕως δέκα ἔτη νεώτερος τοῦ Ὁρατίου καὶ κατήγετο ἐξ οἰκογενείας ἱππέων, ἥτις ἦτο ἄλλοτε λίαν εὐκατάστατος. Ἐκ τῆς παλαιᾶς περιουσίας περιῆλθεν ἐκ πατρικῆς κληρονομίας εἰς τὸν ποιητὴν ἓν κτῆμα ἐν τῇ Πεδανῇ χώρᾳ μεταξὺ Γαβίων καὶ Πραινέστου, ὅπερ καίτοι σμικρυνθὲν καὶ αὐτὸ ἐκ τῶν καιρικῶν περιστάσεων, ἀλλ' ὅμως παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἱκανὸν εἰσόδημα, ὥστε ἀμέριμνος νὰ συντηρῆται[1]. Τὸ περικαλλὲς παιδίον ἀνετράφη καὶ ἀνεπτύχθη ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι τῶν ἀγρῶν καὶ τὰ ποιήματά του ἀποπνέουσι τὸν δροσερὸν τοῦτον ἀέρα. Ἦτο δὲ ἄτε Ῥωμαῖος ἱππεὺς ὑποχρεωμένος ὁ Τίβουλλος νὰ στρατεύῃ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀλλὰ ταύτην ὅμως τὴν θητείαν ἠδύνατο καὶ μετὰ διακοπῶν νὰ τελέσῃ, ὑπηρετῶν ἐκ διαλειμμάτων μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ τῆς ἡλικίας του ἔτους. Σχέσεις προσωπικαί, περὶ ὧν δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ἤγαγον τὸν Τίβουλλον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μεσσάλλα, οὗ τινος ὅμως ὑπῆρξε συνοδὸς καὶ σύντροφος μᾶλλον ἢ στρατιώτης (Τίβ. Ἐλεγ. 1, 3, 2). Μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην καὶ τὴν ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Μεσσάλλας ἐστρατήγησεν ἐν Συρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ, βραδύτερον δὲ (ἴσως τῷ 726) διετάχθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Κελτῶν, νικήσας δι' αὐτοὺς παρὰ τὸν Ἄτακα, ὑπέταξε τὴν μεσημβρινὴν Γαλατίαν καὶ κατὰ μῆνα σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 727 ἀπὸ Ῥώμης ἐτέλεσε τὸν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Ἀκυτανῶν θρίαμβον. Ὑπακούων δὲ εἰς τὸ καθῆκον μᾶλλον ἢ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κλίσιν, μετέσχε καὶ ὁ ἀπόλεμος ποιητής, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον, τῶν ἐκστρατειῶν τούτων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν (Ἐλεγ. 1, 3, 56. — 1, 7, 9 ἑξ.), ἀπεκόμισε δὲ ἐκεῖθεν καὶ τιμητικὰ στρατιωτικὰ βραβεῖα. Εἶδε τὸν ποταμὸν Κύδνον καὶ τὸ ὄρος Ταῦρον, εἶδε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Τύρον καὶ τὸν Νεῖλον, τὰ Πυρηναῖα καὶ τὸν Ὠκεανόν, τὸν

[1] Ἡ πατρὶς τοῦ Τιβούλλου, ἄγνωστος οὖσα, ἐφανερώθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διὰ μιᾶς εὐφυεστάτης τοῦ Baehrens διορθώσεως εἰς τὸν βραχύτερον τῶν σωζομένων βίων τοῦ Τιβούλλου (ὅστις βίος ἀπορρέει ἐκ τοῦ De poetis συγγράμματος τοῦ Σουητωνίου). Ὁ Τίβουλλος ἦτο ἐκ τῶν Γαβίων, πόλεως τῆς Λατίνης. Baehrens Tibullische Blätter I. Ὁ Baehrens διώρθωσε τὸ ἀνόητον eques regalis εἰς eques R(omanus) e Gabis. Σ.Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἄραρα καὶ τὸν Ῥοδανόν, τὸν Γαρούναν καὶ τὸν Λείγηρα. Κατὰ τὸ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ταξείδιον ἠρρώστησεν, ἀσυνήθιστος ὢν εἰς τοὺς κόπους τοῦ πλοῦ καὶ τῶν πεζοπορίων, ἔμεινε δὲ κατάκοιτος καὶ ἔρημος ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλ' ἀναρρώσας ἔπειτα, ἠκολούθησε τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ (Ποίημ. 1, 3). Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐν προγενεστέρᾳ ἐποχῇ, ὅτε δηλαδὴ ὁ Τίβουλλος ἀμέριμνος ἀκόμη ὢν νεανίας καὶ ζῶν ἐν τῷ πατρικῷ κτήματι ἀνέλαβε κατὰ πρῶτον τὰ βαρέα τοῦ στρατιώτου καθήκοντα, συνέταξε τὴν δεκάτην ἐλεγείαν τοῦ πρώτου βιβλίου, ἐν ᾗ μετὰ ζωηρότητος ἐκφράζει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἀποστροφὴν πρὸς τὰ ἔργα τοῦ πολέμου καὶ διατρανοῖ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὸν εἰδυλλιακὸν ἐν ἀγροῖς βίον· «Τίς, λέγει, ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος ἐφεῦρε τὰ φοβερὰ ξίφη; Πόσον ἦτο ἄγριος καὶ τῷ ὄντι σιδηροῦς! Ἔκτοτε ἐδιδάχθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ φονεύωσι καὶ νὰ μάχωνται, ἔκτοτε ἠνοίχθη εἰς τὸν ἀπηνῆ θάνατον βραχυτέρα ὁδός. Ἀλλ' ὄχι, δὲν πταίει ἐκεῖνος ὁ ταλαίπωρος· ἡμεῖς ἐτρέψαμεν πρὸς ἡμετέραν συμφορὰν ὅ,τι ἐκεῖνος ἐπενόησε πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀγρίων θηρίων. Αἴτιον δὲ τοῦ κακοῦ εἶναι ὁ πόθος τοῦ χρυσοῦ. Ὅτε οἱ ἄνθρωποι εἶχον ξύλινα μόνον σκεύη ἐπὶ τῆς τραπέζης των, πόλεμοι δὲν ὑπῆρχον οὐδὲ ἀκροπόλεις καὶ ὀχυρώματα, καὶ ὁ ποιμὴν ἐκοιμᾶτο ἀμέριμνος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποιμνίου. Εἴθε τότε καὶ ἐγὼ νὰ ἔζων καὶ νὰ μὴ ἐγίνωσκον τῶν δεινῶν ὅπλων τὴν χρῆσιν, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ὄχλος ἀρέσκεται, μηδὲ νὰ ἤκουον μὲ τρέμουσαν καρδίαν τοὺς ἤχους τῆς πολεμικῆς σάλπιγγος! Τώρα σύρομαι πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ἤδη ὁ ἐχθρὸς φέρει ἴσως μεθ' ἑαυτοῦ τὸ βέλος, ὅπερ μέλλει νὰ διατρυπήσῃ τὴν πλευράν μου. Σώσατέ με, πατρικοὶ Λάρητες, οἵτινες καὶ μὲ ἐθρέψατε, ὅτε τρυφερὸς ἀκόμη παῖς συνεχῶς ἔτρεχον πρὸς τοὺς πόδας τῶν ὑμετέρων εἰκονισμάτων. Μὴ θεωρῆτε ἐντροπὴν ὅτι εἶσθε κατεσκευασμένοι ἐκ ξύλου παλαιοῦ, διότι ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν εἴχετε τὴν ἕδραν ὑμῶν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν πατέρων μου. Μετὰ πλείονος τότε εὐλαβείας ἐτήρουν οἱ ἄνθρωποι τὴν πίστιν, ὅτε οἱ θεοὶ ἀπερίττως τιμώμενοι δὲν εἶχον εἰμὴ ξύλι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νον ὁμοίωμα ἐντὸς στενοῦ ἱεροῦ. Καὶ ἤρκει τότε πρὸς ἐξιλασμὸν αὐτῶν ἡ προσφορὰ ὀλίγων σταφυλῶν, ἤρκει νὰ ἐστεφανώνετο ἡ ἱερά των κόμη διὰ σταχυίνου στεφάνου. Ἐκεῖνος, οὗ ἤθελεν εἰσακουσθῇ ἡ εὐχὴ προσεκόμιζε πρὸς αὐτοὺς πλακούντια, καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχετο ἡ μικρά του κόρη καὶ προσέφερε μέλι καὶ κηρίον. Ἀποκρούσατε ἀφ' ἡμῶν, Λάρητες, τὰ κατάχαλκα βέλη καὶ θὰ θύσω πρὸς ὑμᾶς χοῖρον ἐκ τῆς ἀγέλης, ἥτις πληροῖ τὸ ἀγροτικόν μου χοιροφορβεῖον . . . . . Ἄλλος ἂς εἶναι ἀνδρεῖος ἐν τοῖς ὅπλοις, καὶ εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ Ἄρεως ἂς στρώνῃ κατὰ γῆς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πολεμίων, ἐγὼ δὲ ἂς ἀκούω παρὰ πότον τὸν στρατιώτην νὰ διηγῆται τὰ κατορθώματά του καὶ νὰ ζωγραφίζῃ δι' οἴνου ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν τὸ στρατόπεδον. Τὶ μανία, νὰ θέλῃ τις διὰ τῶν πολέμων νὰ προσκαλῇ ταχύτερον τὸν μαῦρον θάνατον! Ἐπικρέμαται ὁ θάνατος καὶ δι' ἀθορύβου ποδὸς προσέρχεται χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσωμεν. Δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κάτω κόσμῳ σπαρτὰ οὐδὲ καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος, μόνον ὁ ἄγριος Κέρβερος ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ τῶν Στυγίων ὑδάτων ὁ αὐχμηρὸς πορθμεύς. . . . . Πόσον εἶναι μᾶλλον ἀξιοζήλευτος ἐκεῖνος, ὅστις γηράσκει ἐν εἰρήνῃ περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῶν τέκνων του ἐντὸς τῆς μικρᾶς του καλύβης! Ἐκεῖνος βόσκει τὰς ἀμνάδας, ὁ υἱός του τὰ ἀρνία, ἡ δὲ σύζυγός του παρασκευάζει τὸ θερμὸν ὕδωρ δι' οὗ ἐπανερχόμενος εἰς τὸν οἶκον θὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τῶν κόπων τῆς ἐργασίας. Εἴθε τοιαύτη νὰ εἶναι καὶ ἡ ἰδική μου τύχη, εἴθε νὰ δώσωσιν οἱ θεοὶ νὰ λευκανθῇ ἡ κόμη μου καὶ γέρων νὰ διηγοῦμαι τῶν παρελθόντων χρόνων τὰς ἱστορίας. Ἐν τοσούτῳ ἡ Εἰρήνη ἂς εὐλογῇ τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν. Ἡ εὐεργετικὴ Εἰρήνη ἐδίδαξε τοὺς βόας νὰ σχίζωσι τὴν γῆν διὰ τοῦ καμπύλου ἀρότρου. Ἡ Εἰρήνη ἔθρεψε τὰ κλήματα καὶ ἐξεπίεσε τὸν χυμὸν τῆς ἀμπέλου, ὥστε νὰ κενώνῃ ὁ υἱὸς τὰ οἰνηρὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα ἐγέμισεν ὁ πατήρ. Διὰ τῆς Εἰρήνης ἰσχύουσιν ἡ δίκελλα καὶ τὸ ὑννίον, ἐν ᾧ ἡ σκωρία περικαλύπτει τοῦ στρατιώτου τὰ σκληρὰ ὅπλα. Ὁ γεωργὸς ἐν εὐθυμίᾳ ἐπανάγει ἐφ' ἁμάξης ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους εἰς τὴν κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λύβην τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. Τότε τῆς Ἀφροδίτης μόνον οἱ πόλεμοι ἐκρηγνύονται κτλ. [1]) ». Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα κατὰ πολὺ ἐφόβιζε τὸν Τίβουλλον. Ἐπανελθὼν δὲ οἴκαδε μετὰ τὴν στρατείαν του ὁ ποιητὴς ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατείχετο ἰδεῶν, ὡς δεικνύει ἡ πρώτη ἐλεγεία τοῦ πρώτου βιβλίου. « Ἂς συναθροίζῃ ἄλλος πλοῦτον καὶ κίτρινον χρυσὸν καὶ ἂς κέκτηται πολλὰ στρέμματα καλλιεργημένης γῆς, τὰ ὁποῖα ἀδιακόπως θὰ ἔχῃ νὰ ὑπερασπίζῃ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἐγὼ εὔχομαι νὰ διάγω ἥσυχος καὶ ἐν μετριότητι τὸν βίον . . . . καὶ νὰ μὴ εὑρίσκομαι εἰς αἰωνίας πορείας (στχ. 26). Εἰς σέ, Μεσσάλλα, ἁρμόζει νὰ μάχησαι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἵνα ἐπιδεικνύῃ ὁ ὁ οἰκός σου τὰ λάφυρα τῶν πολεμίων (στχ. 53). Τοῦ ἔρωτος ἐγὼ εἶμαι ἀγαθὸς ἡγεμὼν καὶ στρατιώτης· μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ αἱ πολεμικαὶ σημαῖαι καὶ σάλπιγγες, μακρὰν καὶ οἱ θησαυροὶ (στχ. 75)».

Ὁ Τίβουλλος λοιπὸν διάγει τὸν βίον τοιαύτας ἔχων πάντοτε σκέψεις καὶ τοιαύτας ἐκ φύσεως κλίσεις· ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην, τὴν ἐν ἀγροῖς δίαιταν καὶ τὴν γεωργίαν, τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην, τὰς τέρψεις τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Εὐχαριστεῖται, ὅταν δὲν σβύνηται τὸ πῦρ τῆς ἑστίας, ὅταν ἐλπίζηται εὐλογητὸς θερισμός, ἀδιαφορεῖ ἂν δὲν ἔχῃ πλέον τὸν πλοῦτον, ὃν εἶχον οἱ πατέρες του, ὅπως ἀδιαφορεῖ καὶ περὶ τῶν πολεμικῶν λαφύρων. Ἐπιθυμία του ἦτο νὰ ἔζῃ κατὰ τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον αἰῶνα τοῦ Κρόνου, ὅτε δὲν εἶχον ἀκόμη ἀνοιχθῇ εὐρεῖαι ὁδοὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε οἱ ἄνθρωποι δὲν διέπλεον τὰς ἀπεράντους θαλάσσας, ὅπως ἐπιστρέφωσιν ἐξ ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν κομίζοντες οἴκαδε φόρτους ἀλλοδαπῶν ἐμπορευμάτων, ὅτε ἦσαν ἄγνωστοι αἱ φιλονεικίαι καὶ αἱ ἔριδες, αἱ οἰκίαι ἄνευ θυρῶν καὶ οἱ ἀγροὶ ἄνευ περιτει-

[1] Τὴν ὡραίαν ταύτην ἐλεγείαν μετέφρασεν ἐμμέτρως εἰς δημώδη γλῶσσαν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Παρνασσῷ τοῦ 1892 σελ. 386 ὁ Γλαῦκος Πόντιος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ψευδώνυμον κρύπτεται ὁ προώρως ἀποθανὼν Κερκυραῖος λόγιος καὶ χρηστότατος ἀνὴρ Νικόλαος Κογεβίνας. Ἡ αὐτὴ μετάφρασις ἀνεδημοσιεύθη μετά τινων παραλλαγῶν καὶ ἐν τῇ Ἑστίᾳ τοῦ 1893 (δεκέμβριος σελ. 391). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χισμάτων, διότι οὐδεὶς ἔκλεπτεν οὐδὲ κατεπάτει τὰ ἀλλότρια, ὅτε ἀφ' ἑαυτῶν παρεῖχον τὸ μέλι αἱ δρύες καὶ τὰ πρόβατα τὸ γάλα, ὅτε δὲν ὑπέκυπτεν ὁ ταῦρος εἰς ζυγὸν οὐδὲ ἐχαλινοῦντο οἱ ἵπποι (Ἐλεγ. 1, 3)[1]). Ἀποστρέφεται τὸν παρόντα σιδηροῦν αἰῶνα, καθ' ὃν θηρεύονται λεῖαι, ποθοῦνται ἀπέραντοι ἀγροὶ καὶ ἀτελεύτητοι βοσκαί, κτίζονται δὲ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα ἐπὶ τῆς θαλάσσης (Ἐλεγ. 2, 3 στχ. 45). Διατηρεῖ πιστῶς τὴν ἀφελῆ εὐλάβειαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, οὐδὲ διέφθειρεν αὐτὸν ἡ πρὸς τὰ θεῖα ἀδιαφορία τῶν ἑαυτοῦ χρόνων. Δὲν παραμελεῖ λοιπὸν τὰ πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς θεοὺς καθήκοντά του, πρὸς τὴν Δήμητρα, τὸν Διόνυσον, τὸν Πρίαπον, τοὺς Λάρητας, καὶ προσφέρει πρὸς αὐτοὺς τὰς ἀπαρχὰς τῶν προϊόντων, σταχύϊνον πρὸς τὴν Δήμητρα στέφανον πρὸ τῆς θύρας του, σταφυλὰς πρὸς τὸν Διόνυσον, ἀμνὸν ἢ χοῖρον πρὸς τοὺς Λάρητας (Ἐλεγ. 1, 10, 25). Κατὰ τὴν πατροπαράδοτον συνήθειαν ἁγιάζει διὰ καθαρμοῦ ἐν ἐπισήμῳ ἑορτῇ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς (Ἐλεγ. 2, 1), καὶ τελεῖ μετὰ τῶν ποιμένων τὰ Παλήλια ῥαντίζων διὰ γάλακτος ἀπὸ πηλίνου ἀγγείου τὴν θεὰν τὴν προστάτριαν τῶν ποιμνίων, ἥτις ἐκαλεῖτο Pales ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (Ἐλεγ. 1, 1, 35). Πᾶς πολιτισμὸς καὶ πᾶσα εὐφροσύνη τοῦ βίου ἐκπορεύεται κατὰ τὴν γνώμην του ἐκ τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ποιμένων. Ὅθεν καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἐλεγείᾳ τοῦ Α΄ βιβλίου, ἥτις ἐγράφη πρὸς τιμὴν του Μεσσάλλα ἕνεκα τῶν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ, ἀνυμνεῖ κατὰ πρῶτον τὸν μέγαν Ὄσιριν, ὅστις εἶναι μὲν ὁ διδάξας τοὺς ἀνθρώπους τὴν γεωργίαν, τὴν θεραπείαν τῶν καρπῶν καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ φαιδρὸς θεὸς ἀρεσκόμενος εἰς τὰς ὀρχήσεις καὶ τὴν ᾠδήν, εἰς τὸν ἔρωτα, εἰς τὰ ἄνθη, εἰς τὰς ἑορτάς. Ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ Α΄ βιβλίου μετὰ τοῦ αὐτοῦ, ὡς εἴδομεν ἐνθουσιασμοῦ ἀνυμνεῖ τὴν Εἰρήνην, ἣν μετὰ πόθου καλεῖ ὡς ὁδηγὸν καὶ προ-

[1]) Τὴν τρίτην Ἐλεγείαν τοῦ Α΄ βιβλ. μετέφρασεν ἐμμέτρως καὶ εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν ὁ μακαρίτης Ἰάκωβος Πολυλᾶς, ὁ γνωστὸς Κερκυραῖος πολιτικὸς καὶ λόγιος ἀνήρ, ἐν τῇ Ἑστίᾳ τῷ 1891 (μάρτιος σ. 148). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάτριαν παντὸς ἀγροτικοῦ ἔργου καὶ πάσης εὐφροσύνης. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς θεότητας χρεωστεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ ὅτι δὲν τρέφεται πλέον διὰ βαλάνων, ὅτι ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς οἴκων, ὅτι ἐξ ἀγρίου κατεστάθη ἥμερον. Ὁ γεωργὸς ἀναπαυόμενος ἀπὸ τοῦ καμάτου καὶ τρώγων τὴν τροφήν του, ἔψαλε πρῶτος αὐτὸς ὕμνους πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐπενόησε τὴν παράστασιν δραματικῶν χορῶν πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ Διονύσου. Τῶν προβάτων τὰ ἔρια ἔδωκαν τὴν πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ νὰ κλώθῃ καὶ νὰ ἀσκῇ τὰς τέχνας τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἔρως μεταξὺ τῶν ποιμένων καὶ τῶν ποιμνίων ἐγεννήθη (Ἐλεγ. 2, 1, 36). Ἐξ ὅλης τῆς ἱστορίας τῆς Ῥώμης οὐδεμία ἄλλη ἐποχὴ ἐμποιεῖ πλειοτέραν αἴσθησιν εἰς τὸ ἥσυχον καὶ ἀπόλεμον πνεῦμα τοῦ ποιητοῦ, ὅσον ἐκείνη ἡ παναρχαία καὶ ἀγροτικὴ περίοδος, καθ' ἣν αἱ βόες περιεπλανῶντο ἀκόμη ἐλεύθεραι ἀνὰ τὰς βοσκὰς τοῦ Παλατίνου λόφου, τὸ δὲ Οὐήλαβρον ἦτο μικρὰ λίμνη, ἐφ' ἧς ἔπλεε διὰ λέμβου ὡραία ἀγρότης πορευομένη πρὸς συνάντησιν του ἀγαπῶντος αὐτὴν ποιμένος (Ἐλεγ. 2, 5, 25). Τέρπουσι κατ' ἐξοχὴν τὴν διάνοιαν τοῦ ποιητοῦ αἱ ἑορτάσιμοι σκηναὶ καὶ αἱ σκηναὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου· «Ὑποβεβρεγμένος ὑπὸ τοῦ Βάκχου θὰ τελῇ ὁ ποιμὴν τὰ Παλήλια. Λύκοι, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπομακρύνθητε ἀπὸ τῶν μανδρῶν. Ὁ βοσκὸς εὔθυμος ὑπὸ τοῦ οἴνου θὰ ἀνάπτῃ σωροὺς ἐλαφρῶν ἀχύρων καὶ δι' ἑνὸς πηδήματος θὰ ὑπερβαίνῃ τὰς ἱερὰς φλόγας. Ἡ σύζυγός του θὰ τῷ δίδῃ νέον δεῖγμα τῆς ἀγάπης της καὶ τὸ παιδίον λαμβάνον ἀπὸ τῶν ὠτίων τὸν πατέρα, θὰ ὑφαρπάζῃ παρ' αὐτοῦ γλυκερὰ φιλήματα, ἐν ᾧ ὁ πάππος προσαγρυπνῶν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς κοιτίδος τοῦ ἐγγόνου, θὰ ἀναμιγνύῃ πρὸς τὰ ψελλίσματα τοῦ βρέφους τὰ γεροντικά του ψελλίσματα. Θύοντες πρὸς τὸν θεὸν οἱ νέοι θὰ ἐξαπλώνωνται ἐπὶ τῆς χλόης ὑπὸ τὴν σκιὰν γηραιοῦ δένδρου, ἢ μεταχειριζόμενοι τὰ ἴδια ἱμάτια θὰ παρασκευάζωσιν, ἵνα προφυλάσσωνται ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, προχείρους σκηνὰς καὶ ἐπ' αὐτῶν θὰ ἀναρτῶσι στεφάνους. Πρὸ αὐτῶν θὰ ὑπάρχῃ τὸ κύπελλον ἐστεφανωμένον. Θὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γίνηται γενικὴ εὐωχία· ἀπὸ χλόης θὰ κατασκευάζωνται καὶ αἱ τράπεζαι καὶ τὰ καθίσματα (Ἐλεγ. 2, 5, 87 ἐξ.)». Πόσον εἶναι γλυκύ, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ποιητής, νὰ ἀκούῃ τις ἔξω μαινομένους τοὺς ἀνέμους ἢ πίπτουσαν ῥαγδαίως τὴν βροχὴν κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐν ᾧ ἀναπαύεται ἀμέριμνος ἐπὶ μαλακῆς κλίνης σφίγγων ἐν ταῖς ἀγκάλαις τὴν ἐρωμένην (Ἐλεγ. 1, 1, 45)! Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἡ ἐπιθυμία του εἶναι νὰ ζῇ καὶ νὰ ἀγαπᾷ, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη νέος. Μετὰ χαρᾶς φαντάζεται τῆς οἰκιακῆς εὐδαιμονίας τὴν εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνην εὐτυχοῦς γήρατος. Φαντάζεται τὴν ἐρωμένην του ὡς συνετὴν δέσποιναν φροντίζουσαν περὶ τῶν καρπῶν καὶ περὶ τοῦ γλεύκους, μετροῦσαν τὰ κτήνη, καὶ κρατοῦσαν παῖζον ἐπὶ τοῦ στήθους της φλύαρον βρέφος. Φαντάζεται τὸν Μεσσάλλαν ἐπισκεπτόμενον τὸν οἰκόν του. Πῶς θὰ τὸν φιλοξενῇ προσφέρων ἐκλεκτοὺς καρπούς, οὓς ἐκείνη διὰ τῶν χειρῶν της ἔδρεψεν ἀπὸ τοῦ δένδρου (Ἐλεγ. 1, 69. 5, 21. 18, 39)! Τὴν ἰδεώδη ταύτην εἰκόνα τοῦ μέλλοντος δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς ἡ μοῖρα εἰς τὸν ποιητὴν νὰ πραγματοποιήσῃ. Τώρα ὑπηρετεῖ μόνον ὡς γενναῖος καὶ ἀκαταπόνητος στρατιώτης ἐν τοῖς πολέμοις τῆς Ἀφροδίτης, εἶναι γνώστης πασῶν τῶν φανερῶν καὶ ἀποκρύφων τεχνῶν τοῦ ἔρωτος καὶ ὑπομένει πάντα κόπον τῆς τραχείας μέν, ἀλλὰ καὶ γλυκερᾶς θητείας του.

Ἡ Δηλία του, διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ὁποίας ἐπιγράφεται τὸ πρῶτον βιβλίων τῶν Ἐλεγειῶν, ὠνομάζετο μὲν κυρίως Πλανία, Plania, διότι τὸ Δηλία εἶναι ψευδώνυμον, ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπελευθέρων γυναικῶν καὶ συνέζη μετὰ τῆς γηραιᾶς αὐτῆς μητρός, διάγουσα, ἐπί τινα τοὐλάχιστον χρόνον, βίον ἔντιμον [1]). Αἱ ἐλεγεῖαι, ὧν αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ κύριον θέμα (αἱ ἐλεγεῖαι δηλαδὴ α', β', γ', ε', ϛ' τοῦ Α' βιβλίου), δὲν ἀποτελοῦσι μίαν σαφῆ καὶ χρονολογικῶς κανονικὴν σειράν, ὥστε νὰ εἶναι δυ-

[1]) Περὶ αὐτῆς ἴδ. τὴν πραγματείαν τὴν ἐπιγραφομένην Ἡ Δηλία τοῦ Τιβούλλου ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ Εἰρηναίου Ἀσωπίου τοῦ ἔτους 1878.

Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νατὸν νὰ κατανοῇ τις καὶ νὰ παρακολουθῇ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἐρωτικῆς ταύτης σχέσεως, ἀλλὰ τοὐναντίον ὁ ποιητὴς ἀκολουθῶν ἐκείνην τῆς ἀρχαιότητος τὴν συνήθειαν, περὶ ἧς ἐλέγομεν ἀνωτέρω, περιεκάλυψε τὴν πραγματικότητα καὶ παρέλειψε τὴν ἑκάστοτε δήλωσιν τοῦ συνδέσμου τοῦ συνάπτοντος πρὸς ἄλληλα τὰ διάφορα σχετικὰ γεγονότα, κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον διέρρηξε μᾶλλον ἢ ὑπέδειξε τὴν συνέχειαν τῆς ἱστορίας τοῦ ἔρωτός του. Οὐδὲν ἧττον καὶ ἐξ ὅσων νῦν λέγει ὁ ποιητὴς δύναται ὁ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκων νὰ εἰκάζῃ μὲν τὰ οὐσιώδη, μετὰ πιθανότητος δὲ νὰ ὑποθέτῃ καὶ ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς κατανόησιν τῶν διαφόρων περιστάσεων τῆς ὅλης ἱστορίας. Τὸ πρῶτον ἄνθος τοῦ βαθυτάτου τούτου πάθους διανοίγεται ἐν τῇ πρώτῃ ἐλεγείᾳ. Ὁ Τίβουλλος ἐδεσμεύθη ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, τῶν δὲ δεσμῶν τούτων κατ' οὐδένα λόγον θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀπαλλαγῇ. Δὲν ἔχει ἀκόμη ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον πρὸς τὴν Δηλίαν, ἀλλὰ πιστεύει εἰς τὴν ἀγάπην της, πιστεύει εἰς τὴν διὰ βίου διάρκειαν τοῦ ἔρωτός των. Σοβαρὰ νόσος ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὴν ζωήν της· ὁ Τίβουλλος τὴν νοσηλεύει, διευθύνει αὐτὸς τὰ μαγικὰ ἔθιμα, ὑπόσχεται πολλὰ εἰς τοὺς θεοὺς ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεώς της. Τὸ νὰ φαντάζηται μόνον τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, ἧς θὰ ἀπολαύῃ μετὰ τῆς ἀναρρωσάσης Δηλίας πληροῖ εὐφροσύνης τὴν ψυχήν του (Ἐλέγ. 5, 19 ἑξ.). Ἀλλὰ τὸ καθῆκον ἐξαναγκάζει αὐτὸν νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς ἀγάπης της καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς ἐκστρατείας, περὶ ὧν ἐλέγομεν (Ἐλεγ. 1, 1, 25 ἑξ. 53 ἑξ.). Μετὰ δακρύων καὶ πλήρης τρυφερότητος τὴν ἀποχαιρετίζει (Ἐλεγ. 1, 3, 9 ἑξ.). Νοσεῖ ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης του φαντάζεται ὁποίας θὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὑποδοχῆς. Εἶναι ἑσπέρα· ἡ Δηλία μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν θεραπαινίδων κάθηται παρὰ τὸν λύχνον. Ἡ γηραιὰ μήτηρ κρατοῦσα τὴν ἠλακάτην διηγεῖται παλαιὰς ἱστορίας. Κατὰ μικρὸν ὁ ὕπνος καταλαμβάνει τὰς ἐργαζομένας δούλας. Αἴφνης ἄνευ προαγγελίας ἐπιστρέφει ἐκεῖνος, ὡς νὰ ἐστέλλετο ἐξ οὐρανοῦ. Ἡ πιστὴ ἐρωμένη, ὅπως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἶναι, μὲ λυτὴν τὴν κόμην καὶ γυμνοὺς τοὺς πόδας χύνεται καὶ πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας του (Ἐλεγ. 1, 3, 83 ἑξ.). Ἀλλ' ὁ μακροχρόνιος χωρισμὸς ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος, ὅτε δὲ τῷ ὄντι ἐπιστρέφει ὁ Τίβουλλος, ἡ Δηλία του εἶχεν ἤδη τρυφερὰς σχέσεις πρός τινα πλούσιον (Ἐλεγ. 1, 5, 17 ἑξ. 47. 69), πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν ἐλευθεριότητα ἡ πίστις αὐτῆς δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ἀντιπαλαίσῃ. Μάτην προσπαθεῖ ὁ ποιητὴς νὰ παραμυθήσῃ ἑαυτὸν διὰ τοῦ οἴνου ἢ δι' ἄλλης ἀγάπης (Ἐλεγ. 1, 5, 37 ἑξ.), τὸ παλαιόν του πάθος δὲν τὸν ἀφίνει εἰς ἡσυχίαν. Οὐδεμίαν ὅμως ἔχει ἐλπίδα καὶ παραμυθεῖται μόνον ἀναλογιζόμενος ὅτι καὶ τὸν νῦν ἀντίζηλόν του θὰ ἐκδιώξῃ μετ' ὀλίγον ἄλλος (Ἐλεγ. 1, 5, 68 ἑξ.). Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐλεγείᾳ ἐπανευρίσκομεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ συζύγου (Ἐλεγ. 1, 2, 5 ἑξ.). Ὁ ποιητὴς ποθεῖ νὰ ἀνακαινίσῃ τὰς σχέσεις του καὶ διδάσκει τὴν πρώην φίλην του παντοίους τρόπους πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς (Ἐλεγ. 1, 2, 15 ἑξ. καὶ 55 ἑξ.). Κατορθώνει δὲ τῷ ὄντι νὰ γίνῃ οἰκιακὸς φίλος καὶ νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Δηλίας καί τινας νυκτερινὰς συνεντεύξεις (Ἐλεγ. 1, 6, 31 ἑξ.). Ἀλλ' αἱ διδασκαλίαι του ὅμως στρέφονται κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, διότι μετ' οὐ πολὺ ἀναφαίνεται νέος πάλιν εὐνοούμενος. Ἡ Δηλία ἀρνεῖται διαρρήδην τὴν ἀπιστίαν, ἀλλ' ὁ ταλαίπωρος ποιητὴς εἰς τὰς ἀρνητικὰς ταύτας βεβαιώσεις τῆς φίλης του ἀναγνωρίζει τὴν ἐφαρμογὴν ἐκείνων ἀκριβῶς τῶν δόλων, οὓς αὐτὸς ἐδίδαξε πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ συζύγου. Καὶ λοιπὸν παραδόξως προσφέρεται πρὸς τὸν σύζυγον, πρὸς ὃν ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας του, καὶ προτείνει νὰ ἐφορεύῃ αὐτὸς τὴν ἄπιστον γυναῖκα, ἐννοεῖται δὲ ὅτι κάμνει τοιαύτην πρότασιν, ἵνα κατὰ φυσικὸν λόγον δύνηται νὰ πλησιάζῃ πρὸς αὐτὴν ἀσφαλέστερον, πρὸς ἣν δηλώνει πάλιν τὸν ἔρωτά του (Ἐλεγ. 1, 6, 15 ἑξ.). Ἐφ' ὅσον δὲ προχωρεῖ αὐξανομένη ἡ ἐλαφρότης τῆς Δηλίας, γίνεται καὶ ὁ Τίβουλλος περιφρονητικώτερος καὶ μᾶλλον ἐπιπόλαιος, ἡ δὲ θερμοτάτη τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους ἐκδήλωσις μεταβάλλεται νῦν κατ' ὀλίγον εἰς πικροὺς ἀστεϊσμοὺς καὶ νουθεσίας, δι' ὧν διαφαίνεται μὲν ἀκόμη ὁ πόθος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λαλῇ καὶ νὰ συγκινῆται πλέον ἡ καρδία.

Δευτέρα μετὰ τὴν Δηλίαν ἐρωμένη τοῦ Τιβούλλου εἶναι ἡ Νέμεσις. Ἡ Νέμεσις παρίσταται ἐξ ἀρχῆς ταπεινοτέρα τῆς Δηλίας. Πωλεῖ τὰ θέλγητρά της. Ἀλλ' ὁ πτωχὸς ποιητὴς δὲν ἔχει ἄλλο τι νὰ προσφέρῃ πρὸς αὐτήν, εἰμὴ τὴν πιστὴν ἀγάπην του, τὰ ποιήματά του καὶ τὴν δόξαν, ἣν πορίζει ἡ Μοῦσα (Ἐλεγ. 2,4). Ἄνευ δ' αὐτῆς δὲν δύναται πλέον οὐδὲ στίχον ἕνα νὰ γράψῃ· οὔτε τὰς λέξεις εὑρίσκει οὔτε τὰ μέτρα (Ἐλεγ. 2, 5, 111 ἑξ.), ἐκείνη αἰωνίως ἀναμιγνύεται εἰς πᾶσάν του σκέψιν, εἰς πᾶν του ποίημα (Ἐλεγ. 2, 6, 27 ἑξ.). Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 728 ἀπὸ Ῥώμης (26 π. Χ.) μέχρι τοῦ θανάτου του ἔμεινε πλέον πιστὸς εἰς τὴν Νέμεσιν (Ἐλεγ. 2, 5, 109 ἑξ. Ὀβίδ. Amor. 3, 9, 57). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ στολίζῃ τὴν ἀπαιτητικὴν καὶ φιλάρεσκον νεάνιδα διὰ πορφύρας καὶ δι' ἐσθήτων λεπτοϋφάντων (Ἐλεγ. 2, 3, 51 ἑξ.) θὰ ἐπεθύμει ὁ ἄλλως ὀλιγαρκέστατος ποιητὴς νὰ εἶναι δι' οἱουδήποτε τρόπου, ἔστω καὶ διὰ κακουργίας, πλούσιος (Ἐλεγ. 2, 4, 21). Καὶ ὅμως ὀψίπλουτός τις δοῦλος ἢ ἀπελεύθερος τὴν ἀπήγαγεν ἐκοῦσαν εἰς τὴν ἔπαυλίν του (Ἐλεγ. 2, 3, 59 ἑξ.), ἡ δὲ ἄπιστος γυνὴ ἠκολούθησε τὸν βάναυσον καὶ χυδαῖον ἐκεῖνον ἄνδρα. Οἱ ἀγροὶ κατέχουσι πλέον τὴν πεφιλημένην Νέμεσιν καὶ πρέπει τις νὰ ἔχῃ σιδηρᾶν τὴν καρδίαν διὰ νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἐν τῇ πόλει (Ἐλεγ. 2, 3, 1 ἑξ.). Μετ' αὐτῆς συνεξῆλθε καὶ ἡ Ἀφροδίτη εἰς τοὺς ἀγρούς. Μετὰ πόσης χαρᾶς καὶ προθυμίας θὰ ἐγίνετο ἀγρότης ὁ περιπαθὴς ποιητής, θὰ ἔσκαπτε καὶ θὰ ὠδήγει τὸ ἄροτρον ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὴν δέσποιναν τῆς καρδίας του (Ἐλεγ. 2, 3, 5 ἑξ.)! Ὁ ἔρως ἠνάγκασέ ποτε καὶ τὸν Ἀπόλλωνα νὰ γείνῃ ποιμὴν καὶ νὰ βόσκῃ τοὺς ταύρους τοῦ Ἀδμήτου! Μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ εὐτραπελίας περιγράφει ὁ Τίβουλλος τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ περιδόξου θεοῦ τῆς ποιήσεως εἰς ταπεινὸν δοῦλον. Τὸν δὲ φαῦλον ἀπαγωγέα τῆς ἐρωμένης του καταρᾶται, ὥστε ἄκαρποι νὰ μένωσιν οἱ ἀγροί

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του, ἀφοῦ δὲ αὐτὸς εἶνε ἠναγκασμένος ἐν τῇ πόλει νὰ διατρίβῃ, σκέπτεται πόσον καλὸν θὰ ἦτο, ἂν δὲν ὑπῆρχε γεωργία, ἐπεκράτει δὲ ἀκόμη καὶ νῦν ἡ μακαρία ἐκείνη ἐποχὴ τῆς ἐλευθέρας ἀγάπης, ὅτε οὐδεὶς φύλαξ καὶ οὐδεμία θύρα παρεκώλυε τὸν ἐραστὴν ἀπὸ τῆς εἰσόδου πρὸς τὴν κόρην, ἣν ἤθελεν ἀγαπᾷ (Ἐλεγ. 2, 3, 67 ἑξ.). Νῦν δὲ πολλάκις συμβαίνει, ὥστε πλεονέκτης καὶ ἀπάνθρωπος μαστροπὸς νὰ παρεμποδίζῃ ὑπὸ διαφόρους προφάσεις τὴν εὐδαιμονίαν του (Ἐλεγ. 2, 6, 45 ἑξ.), ἀλλ' ὅμως ἡ ἐλπὶς τὸν ἄγει πάντοτε πρὸς τὴν σκληρὰν καὶ ἄπιστον Νέμεσιν (Ἐλεγ. 2, 6, 27 ἑξ.). Προσπαθῶν δὲ νὰ προσελκύῃ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην της, ἐξορκίζει αὐτὴν ἐν ὀνόματι τῆς προώρως ἀποθανούσης μικρᾶς ἀδελφῆς της, ἥτις τόσην εἶχεν ἐκείνη συμπάθειαν πρὸς αὐτὸν (Ἐλεγ. 2, 6, 29 ἑξ.), Ἀλλ' οὐδὲν ἀναγινώσκομεν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Τιβούλλου, ὅπερ νὰ πείθῃ ἡμᾶς, ὅτι αἱ εὐχαὶ τοῦ ἐραστοῦ εἰσηκούσθησαν καὶ ὅτι οἱ πόθοι αὐτοῦ ἐπραγματοποιήθησαν. Μάτην δὲ ἀναζητοῦμεν τὸ θερμὸν ἐκεῖνο καὶ ἐγκάρδιον αἰσθηματικὸν ὕφος, ὅπερ χαρακτηρίζει τὰς ἐλεγείας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν Δηλίαν, ἐν τοῖς ποιήμασιν, ὧν θέμα εἶναι ἡ σκληρότης τῆς Νεμέσεως. Οὔτε τὸ πάθος εἶναι ἐν αὐτοῖς ἀμιγὲς καὶ ἄδολον οὔτε τοῦ πόθου ἡ ἔκφρασις, ἀμφότερα συναναμιγνύονται πρός τινα εἰρωνείαν καὶ δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα καὶ ἐλαφροῦ τινος ἀστεϊσμοῦ.

Τί τάχα μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ τόσον τρυφερὸς Τίβουλλος, ὅστις ἄλλως οὐδέποτε ἐγεύθη γνησίας οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας, δὲν ἠγάπησε καὶ τρίτην καὶ τετάρτην γυναῖκα; Ὁ Ὁράτιος (περὶ τὸ 730 ἀπὸ Ῥώμης, 24 π. Χ.) ἔγραφε πρὸς τὸν Τίβουλλον ᾠδὴν (τὴν τριακοστὴν τρίτην τοῦ Α' βιβλίου), ἐν ᾗ λέγει πρὸς αὐτὸν ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδῃ τροφὴν εἰς τὴν λύπην του ἀδιακόπως ἐνθυμούμενος τὴν Γλυκέραν καὶ ψάλλων θρηνητικὰς ἐλεγείας ἐπειδὴ ἄλλος ἀνὴρ νεώτερός του ἔτυχε νὰ προσελκύσῃ μᾶλλον τὴν ἀγάπην τῆς ἀπίστου ἐρωμένης. Ἀλλ' αἱ ἐλεγεῖαι αὗται αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν Γλυκέραν, περὶ ὧν λέγει ὁ Ὁράτιος, δὲν περιελήφθησαν εἰς τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ συνταχθεῖ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σαν καὶ μέχρις ἡμῶν περιελθοῦσαν συλλογὴν τῶν ἐλεγειῶν. Μόνον δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ ὑπάρχει μία ἐλεγεία (ἡ δεκάτη τρίτη), ἥτις εἶναι ὥςπερ ἐφόλκιον τῆς ὅλης συλλογῆς καὶ ἀνυμνεῖ ἐν ἀκράτῳ καὶ ὑπερβολικῷ ἐνθουσιασμῷ ἀνώνυμόν τινα ἐρωμένην, πρὸς ἣν ἄρτι εἶχε σχετισθῇ· « Οὐδεμία, λέγει, ἄλλη γυνὴ θὰ μὲ ἀποσπάσῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τῶν κόλπων σου καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἥνωσεν ἡμᾶς ἡ Ἀφροδίτη. Σὺ μόνη μοὶ ἀρέσκεις καὶ μετὰ σὲ δὲν ὑπάρχει γυνὴ ἄλλη ἐν Ῥώμῃ, ἣν νὰ εὑρίσκωσιν ὡραίαν οἱ ὀφθαλμοί μου. Εἴθε μόνον εἰς ἐμὲ νὰ φαίνησαι ὡραία, νὰ μὴ ἀρέσκῃς δὲ εἰς τοὺς ἄλλους. Τότε μόνον θὰ εἶμαι ἥσυχος ! Δὲν θέλω νὰ διεγείρω τὴν ζηλοτυπίαν, ἀφίνω εἰς ἄλλους τὴν δόξαν ταύτην. Ὁ συνετὸς ἄνθρωπος πρέπει ἐντὸς τῆς καρδίας του νὰ περικλείῃ τὴν χαράν του. Μετὰ σοῦ θὰ ἠδυνάμην νὰ ζῶ εὐδαίμων καὶ εἰς τὰ ἀπόκεντρα δάση, ὅπου δὲν πατοῦσιν ἀνθρώπου πόδες. Σὺ μόνη εἶσαι τῶν φροντίδων μου ἡ ἀνάπαυσις, σὺ φωτίζεις τὸ σκότος τῆς νυκτός μου καὶ σχηματίζεις κόσμον ὅλον ἐν τῇ ἐρημίᾳ μου. Καὶ ὁ θεὸς ἂν μοὶ ἔστελλε νῦν μίαν φίλην, μάτην θὰ τὴν ἔστελλε, ἀνίσχυρος δὲ θὰ ἀπέβαινε καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ναὶ μὰ τὴν Ἥραν, ἣν λατρεύεις καὶ ἣν ἐγὼ θεωρῶ ὡς τὴν μεγίστην τῶν θεῶν. Ἀλλὰ τί λέγω, ὁ μωρός ; Ὡρκίσθην ἀνόητον ὅρκον. Ἔπρεπε νὰ ἔχῃς τὸν φόβον τῆς ἀμφιβολίας. Τώρα θὰ εἶσαι ἰσχυρά, τώρα τολμηρότερον θὰ μὲ καίῃς καὶ οὐδένα ἄλλον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ αἰτιῶμαι, εἰμὴ τὴν γλῶσσάν μου τὴν ἀκριτόμυθον. Ἀλλ' εἶμαι ἕτοιμος ὅ,τι θέλεις νὰ πράξω. Θὰ εἶμαι πάντοτε ἰδικός σου, οὐδὲ θὰ θελήσω νὰ ἀποσείσω ἀγαπητὸν ζυγόν, ἀλλὰ θὰ παρακαθίσω δέσμιος εἰς τὴν Ἀφροδίτης τὸν βωμόν, ἥτις κολάζει τοὺς ἀδίκους καὶ εὐμενῶς διατίθεται πρὸς τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα αὐτῆς». Ἴσως ἡ γυνή, πρὸς ἣν ταῦτα λέγονται εἶναι ἡ Γλυκέρα, ἴσως εἶναι καὶ ἄλλη τις. Πρὸς τὴν Γλυκέραν ὅμως κοινῶς ἀποδίδεται τὸ τελευταῖον (14) τετράστιχον τοῦ Δ' βιβλίου ποίημα, δι' οὗ ὁ Τίβουλλος ζηλῶν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Κατούλλου, λέγει ὅτι ἐπεθύμει νὰ εἶναι κωφός, ἵνα μὴ ἀκούῃ ὅσα λέγονται περὶ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλαφρότητος τῆς ἐρωμένης του καὶ τὰ ὁποῖα δεινῶς τὸν βασανίζουσι. Πικρὰ φήμη, λέγει, σῖγα.

Πολλὴν εἶχε κλίσιν καὶ πρὸς τοὺς καλοὺς παῖδας ὁ Τίβουλλος, ἡ δὲ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Μάραθον ἀποτελεῖ ἴσως βραχύ τι ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἦτο εἰς διάστασιν πρὸς τὴν Δηλίαν. Ὁ Μάραθος ἐσχετίσθη ἔπειτα πρὸς ἄλλον (Ἐλεγ. 1, 9, 73), λαβὼν παρ' αὐτοῦ δῶρα (στχ. 53 ἑξ.), καὶ ὁ ποιητὴς εὔχεται εἰς μὲν τὸν διαφθορέα νὰ πάθῃ τὰ ἴσα ὑπὸ τῆς συζύγου του, εἰς δὲ τὸν Μάραθον, καθ' οὗ ὡσαύτως ἀγανακτεῖ (στχ. 13 ἑξ.), νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀπιστίαν τῆς ἐρωμένης του (στχ. 40), αὐτὸς δὲ λέγει ὅτι θὰ ἱκανοποιηθῇ τρέπων πρὸς ἄλλον τὴν εὔνοιάν του (στχ. 79 ἑξ.). Ἀλλὰ τὴν ἱκανοποίησιν ταύτην λαμβάνει κυρίως ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ὀγδόῃ τοῦ Α΄ βιβλίου ἐλεγείᾳ, ἐν ᾗ σαρκαστικῶς ὑπερασπίζει τὸν δυσέρωτα Μάραθον παρὰ τῇ σκληρᾷ Φολόῃ, ἥτις ἀπέκρουε τὴν ἀγάπην του.

Στρατιώτης δὲ ὢν καὶ πιστὸς ὑπηρέτης τῆς Ἀφροδίτης ὁ Τίβουλλος, ἦτο πάσης ἐρωτικῆς ἀπολαύσεως ἔμπειρος, γνώστης δὲ καὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς οἱ ἐρασταὶ ὑπόκεινται, καὶ τῶν τεχνῶν, δι' ὧν ἀποκτᾶται τὸ ποθούμενον. Τούτου δὲ τεκμήριον εἶναι ἡ τετάρτη ἐλεγεία τοῦ Α΄ βιβλίου ἀπὸ στχ. 81 καὶ ἑξῆς (ἔνθα ἀναφέρεται εἰς τὸν Μάραθον). Συμβουλεύει δὲ τὰς γυναῖκας τὰς σκληρὰς ἢ ἀπίστους, καθὼς καὶ τὰς ὑπὸ ἀπληστίας καὶ πλεονεξίας κατεχομένας, νὰ μὴ ἐπιμένωσιν εἰς τὰς ὁδοὺς ταύτας, παριστάνων εἰς αὐτὰς ὅτι βραδύτερον θὰ μετανοήσωσιν, ἀλλ' ὅτε πλέον θὰ ἔχῃ ἐξαφανισθῇ καὶ μαρανθῇ ἡ ἀνθηρὰ νεότης. Τοὐναντίον δὲ ὅτι πάσης συμπαθείας θὰ ἀπολαύωσι μέχρι τέλους τοῦ βίου των, ἐὰν εἶναι πισταὶ εἰς τὸν ἔρωτα. Καὶ ἑκατοντούτιδες ἐὰν ἀποθάνωσι θὰ εὑρεθῇ γηραιός τις ἐραστὴς νὰ κλαύσῃ κατὰ τὴν κηδείαν των καὶ νὰ στολίζῃ κατ' ἔτος τὸν τάφον των (Ἐλεγ. 1, 2, 89 ἑξ. 1, 6, 77 ἑξ. 1, 8, 41 ἑξ. 2, 4, 39 ἑξ.).

Τὸν θάνατον πολλάκις συλλογίζεται ὁ Τίβουλλος. Τὸν βλέπει μακρόθεν ἐρχόμενον σκυθρωπὸν μὲ ἐλαφρὰ βήματα καὶ νομίζει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀπόνοιαν τὸ νὰ ἐπιταχύνῃ τις διὰ τοῦ πολέμου τὴν ἔλευσίν του (Ἔλεγ. 1, 10, 33 ἑξ.), διότι ἐν τῷ κάτω κόσμῳ, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, δὲν ὑπάρχουσιν ἀγροί, οὐδὲ φύεται ἡ ἄμπελος. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ἐσχάτη του ὥρα, ἐπιθυμεῖ μὲ τὴν παράλυτον πλέον χεῖρά του νὰ κρατῇ τὴν ἐρωμένην, ἐπὶ δὲ τῆς πυρᾶς, ἐφ' ἧς θὰ καῇ τὸ σῶμά του, ἐκείνη νὰ χύνῃ δάκρυα, οὐδεὶς δὲ νέος καὶ οὐδεμία παρθένος νὰ ἐπανέλθῃ οἴκαδε μὲ ξηροὺς τοὺς ὀφθαλμούς (Ἔλεγ. 1, 1, 59 ἑξ.). Ὅτε ἔκειτο ἄρρωστος ἐπὶ τῆς κλίνης ἐν Κερκύρᾳ, φαντάζεται τὰ Ἠλύσια πεδία, ὅπου θὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν οἰονεὶ ἀνταμείβουσα ἡ Ἀφροδίτη, ὅπου χοροὶ πάντοτε ἐπικρατοῦσι καὶ ἄσματα, ὅπου ἀντηχεῖ τῶν πτηνῶν τὸ κελάδημα καὶ εὔοσμα ἄνθη πληροῦσιν εὐωδίας τὸν ἀέρα, νέοι δὲ καὶ νεάνιδες παίζουσιν ἐρωτικῶς (Ἔλεγ. 1, 3, 57 ἑξ.). Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὅμως ἐπιτρέπει ἡ μοῖρα καὶ πρὶν ἢ καταφθάσῃ τοῦ γήρατος ὁ μαρασμός, πρέπει νὰ ἀπολαύῃ τις τοῦ ἔρωτος ἐπὶ τῆς γῆς (Ἔλεγ. 1, 1, 69 ἑξ.). Καὶ πόσον ἔχει νῦν δεδιδαγμένας τὰς χεῖρας ὁ Ἔρως! Εὐτυχὴς ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἠρέμα προσπνέει εὐμενὴς ὁ θεὸς (Ἔλεγ. 2, 1, 70 ἑξ.)! Χρειάζεται ὅμως τόλμη καὶ θάρρος ἐν τῷ ἔρωτι, βοηθεῖ δὲ τοὺς τολμηροὺς αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη (Ἔλεγ. 1, 2, 15 ἑξ.). Ἐκείνη διδάσκει πάντας τοὺς τρόπους καὶ πάσας τὰς τέχνας δι' ὧν κατορθώνει τις νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῶν πόθων του. Ὁ ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἀγαπώμενος διέρχεται ἀκινδύνως τὴν σκοτεινὴν νύκτα καὶ οὔτε τὸν χειμῶνα φοβεῖται οὔτε τὴν βροχὴν (Ἔλεγ. 1, 2, 24 ἑξ.). Πανευδαίμων μὲν εἶναι ἐκεῖνος, οὗτινος ἡ ὀργὴ ἐκσπᾷ τὰ δάκρυα τῆς ἐρωμένης του, ἀλλὰ σιδηρᾶν ὅμως καὶ λιθίνην ἔχει τὴν ψυχὴν ὁ τολμῶν νὰ τὴν κτυπήσῃ. Τοιοῦτος ἀνὴρ ἂς κρατῇ ἀσπίδα καὶ λόγχην, ἀλλ' ἂς μένῃ μακρὰν τῆς γλυκείας Ἀφροδίτης (Ἔλεγ. 1, 10, 53 ἑξ.).

Ἴδιον καὶ μεμονωμένον ποιητικὸν λογοτέχνημα συναποτελοῦσιν αἱ ἐλεγεῖαι τῆς Σουλπικίας. Ἡ Σουλπικία ἦτο πλουσία καὶ ὡραία κόρη, θυγάτηρ τοῦ Σερβίου Σουλπικίου, ἴσως τοῦ Σερβίου Σουλπικίου Ῥούφου, οὗτινος ὁ πατήρ, περίφημος νομομαθὴς τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρόνων τοῦ Κικέρωνος, ὑπῆρξε κατήγορος τοῦ Μουρήνα. Ἐσχετίζετο δὲ στενῶς ἡ Σουλπικία, ὅπως καὶ ὁ Τίβουλλος, πρὸς τὸν κύκλον τοῦ Μεσσάλλα, πιθανὸν ἕνεκα συγγενείας, διότι ἡ Οὐαλερία ἡ σύζυγος τοῦ Σερβίου Σουλπικίου ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μάρκου Οὐαλερίου Μεσσάλλα Κορβίνου τοῦ ὑπατεύσαντος τῷ 723 ἀπὸ Ῥώμης (π. Χ. 31). Ἴσως δὲ ὁ πατὴρ αὐτῆς Σέρβιος ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἐκ τῶν φίλων τοῦ Ὁρατίου ὅστις ὅπως καὶ ὁ Πωλλίων, ὁ Μεσσάλλας καὶ ἄλλοι, ἠσχολεῖτο περὶ τὴν σύνθεσιν ποιημάτων ἐρωτικῶν. Ἐὰν δὲ οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, τότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκληρονόμησεν ἡ θυγάτηρ τὴν ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν, ὅπως ἐπίσης ἐκληρονόμησε καὶ τὴν εὐαισθησίαν παρὰ τῆς μητρός, διότι ἡ μήτηρ αὐτῆς μετὰ τὸν πρόωρον τοῦ συζύγου θάνατον μετ' ἐπιμονῆς ἠρνήθη νὰ συνάψῃ νέον γάμον, διατηρήσασα μέχρι τοῦ τάφου τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν ἀποθανόντα. Εἶχε δὲ ἡ Σουλπικία ἔρωτα πρός τινα Κήρινθον, ὅστις πιθανῶς ἀνῆκεν εἰς κατωτέραν κοινωνικὴν τάξιν. Ἀγαπᾷ δὲ τὸν Κήρινθον παρὰ τὴν θέλησιν τῆς μητρός, ἥτις προώριζεν αὐτὴν πρὸς ἄλλον ἄνδρα (Ἐλεγ. 4, 6, 15 ἑξ.). Κρυφίως ἐγίνοντο αἱ συνεντεύξεις αὐτῶν (Ἐλεγ. 4, 5, 7 καὶ 4, 6, 11). Πέντε δὲ βραχεῖαι ἐλεγεῖαι (Ἐλεγ. 4, 8—12) γεγραμμέναι οἱονεὶ αὐτοσχεδίως καὶ ἐν εἴδει ἡμερολογίου ἢ ἐπιστολίων, περιέχουσι παθητικωτάτας ἐρωτικὰς ἐξομολογήσεις θελκτικωτάτης ἀληθῶς ἀφελείας[1]). Ἡ πρώτη τῶν ἐλεγειῶν τούτων (ἤτοι ἡ 8 τοῦ Δ' βιβλ.) εἶναι χαριεστάτη· «Ἐπίκεινται τὰ γενέθλιά μου, τὰ ὁποῖα μοὶ εἶναι μισητά, διότι πρόκειται νὰ τὰ διέλθω περίλυπος ἐν τῇ ὀχληρᾷ ἐξοχῇ ἄνευ τοῦ Κηρίνθου! Ὑπάρχει τι γλυκύτερον τῆς πόλεως; ἁρμόζει εἰς νεάνιδα ἡ ἀγροτικὴ ἔπαυλις καὶ τὸ ἀκατάπαυστον ψῦχος, τὸ ὁποῖον ἐπικρα-

[1]) Ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τῶν εἰς Τίβουλλον ἀναγραφομένων ἐλεγειῶν αἱ μὲν ἐλεγεῖαι 2—7 εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Τιβούλλου καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔρωτα τῆς Σουλπικίας καὶ τοῦ Κηρίνθου, αἱ δὲ ἐλεγεῖαι 8—12 θεωροῦνται ὡς ἔργα αὐτῆς τῆς Σουλπικίας. Ὁ Ῥίββεκ, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἀποδίδει καὶ τὴν ἑβδόμην εἰς τὴν Σουλπικίαν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τεῖ ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ Ῥεατίου; Σὲ παρακαλῶ, Μεσσάλλα, νὰ φροντίζῃς ὀλιγώτερον περὶ ἐμοῦ, νὰ ἡσυχάζῃς, καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρῇς ἄκαιρα ταξείδια. Μὲ συμπαραλαμβάνεις μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἐξοχήν, ἀλλ' ἀφίνω εἰς τὴν πόλιν τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιάν μου, ἀφ' οὗ ἀφαιρεῖς ἀπ' ἐμοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διαθέτω τὸν ἑαυτόν μου». Μετ' ὀλίγον ὅμως δίδει ἡ Σουλπικία εἰς τὸν φίλον της τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, ὅτι τὸ μελετώμενον εἰς τὴν ἐξοχὴν ταξείδιον ἐματαιώθη καὶ ὅτι ἡ ἑορτὴ θὰ γίνῃ ἐν Ῥώμῃ μετ' αὐτοῦ. Ταῦτα λέγονται ἐν τῇ ἑνάτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Κήρινθος δὲν ἦτο πολὺ πιστὸς καὶ ἡ Σουλπικία μανθάνει ὅτι ὁ φίλος της ἐσχετίσθη πρός τινα ἑταίραν, τῆς ὁποίας ἠράσθη. Μεθ' ὑπερηφανείας δηλοῖ πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ δεκάτῃ ἐλεγείᾳ πόσον χαίρει, ὅτι ἐγκαίρως διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί της καὶ κατενόησεν, ὅτι αὐτὸς προτιμᾷ ἀντὶ τῆς εὐγενοῦς Σουλπικίας τῆς θυγατρὸς τοῦ Σερβίου μίαν πόρνην. Εὐτυχῶς τὸ πρᾶγμα θὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς συγγενεῖς της, οἵτινες κατ' οὐδένα λόγον δὲν θὰ ἐπείθοντο νὰ τὴν νυμφεύσωσι πρὸς ἄνθρωπον ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον οἷος ὁ Κήρινθος. Ἀλλ' αἴφνης νοσεῖ ἡ Σουλπικία· ἐν τῷ παροξυσμῷ τοῦ πυρετοῦ ἐρωτᾷ ἀπὸ τῆς κλίνης τί γίνεται ὁ ἐραστὴς αὐτῆς καὶ ἂν μεριμνᾷ περὶ τῆς ὑγείας της. Οὐδὲν ἄλλο ποθεῖ ἢ τὴν ἀνάρρωσιν, ἂν τῷ ὄντι τὴν ἀνάρρωσιν ποθεῖ καὶ ὁ φίλος της (Ἐλεγ. 4, 11). Τέλος πάντων δὲ ἔρχεται καὶ ἡ τελευταία τῶν πέντε τούτων ἐλεγειῶν (ἡ 12), τὸ στεφάνωμα τοῦ ὅλου, ἐξαίσιον ἐπιστόλιον πρὸς ἔκφρασιν μετανοίας· « Νὰ μὴ εἶμαι πλέον ἐγώ, φῶς μου, τὸ ἀντικείμενον τῶν θερμῶν σου σκέψεων, ὅπως ἤμην πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, ἂν τῆς νεότητος ἡ παραφροσύνη μὲ ἔκαμε νὰ διαπράξω σφάλμα τι, διὰ τὸ ὁποῖον ὁμολογῶ ὅτι μετανοῶ πλειότερον, ἢ διότι σὲ ἀφῆκα μόνον κατὰ τὴν χθεσινὴν νύκτα, ποθοῦσα νὰ κρύψω ἀπὸ σοῦ τὴν θέρμην, ἡ ὁποία μὲ κατεῖχε».

Ἐν ταῖς πέντε ταύταις ἐλεγείαις εἶναι μὲν ἐνίοτε ἀσυνάρτητος ἡ ἀλληλουχία τῶν ἐννοιῶν καὶ ὄχι πάντοτε σαφὴς ἡ ἔκφρασις αὐτῶν, ἀλλ' ἀναντιρρήτως τὸ πάθος καὶ τὸ αἴσθημα ἐξέχουσιν ἐν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐταῖς καὶ ἐκπηγάζουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας. Ταῦτα δὲ τὰ ὀλίγα πρωτότυπα φύλλα τῆς Σουλπικίας λαβὼν ὡς βάσιν εἴτε αὐτὸς ὁ Τίβουλλος, εἴτε ἄλλος τις ποιητὴς μεταγενέστερος ἐφιλοτέχνησε ἄλλας πέντε ἐλεγείας (2—6) τοῦ Δ΄ βιβλίου, αἵτινες συναποτελοῦσι ἀφελῆ ποιητικὴν διψδίαν, διὰ τῆς ὁποίας περιγράφονται τὰ κύρια σημεῖα μιᾶς ἐρωτικῆς ἱστορίας. Ἐν αὐταῖς οἱ διάπυροι τῆς Σουλπικίας μονόλογοι καὶ τὰ ἄσματα τοῦ ποιητοῦ ἔρχονται ἀλληλοδιαδόχως. Ὁ ποιητὴς φιλικῶς διακείμενος πρὸς τὸ ἐρωτευμένον ζεῦγος, τὴν Σουλπικίαν καὶ τὸν ἐραστὴν αὐτῆς, λαμβάνει τὸν λόγον πότε μὲν ὑπὲρ τῆς κόρης καὶ πότε ὑπὲρ τοῦ νέου, ποθῶν νὰ ἴδῃ ἐκπληρουμένους τοὺς πόθους των. Καὶ πρῶτον μὲν ἄρχεται ὁ ποιητὴς ἐνθουσιωδῶς κηρύττων τὰ προτερήματα τῆς εὐγενοῦς Σουλπικίας (Ἐλεγ. 4, 2), ἧς ὑμνεῖ καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς ἐν ἑορτασίμῳ στολῇ κατὰ τὰ Ματρωνάλια, ἅτινα ἤγοντο κατὰ τὰς καλάνδας τοῦ μαρτίου. Ἂς ἔλθῃ νὰ τὴν ἴδῃ ὁ Ἄρης, θὰ τῷ ἐπιτρέψῃ τοῦτο ἡ προσφιλής του Ἀφροδίτη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς καταπλήξεως θὰ πέσωσιν ἐκ τῶν χειρῶν του τὰ ὅπλα. Ἀπὸ τοῦ πυρὸς τῶν ὀφθαλμῶν της ἀνάπτει τὴν δᾷδά του ὁ ἔρως, ὅταν θέλῃ νὰ ἀναφλέξῃ τοὺς θεούς. Ἡ Χάρις παρακολουθεῖ κρυφίως τὰ ἴχνη της ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν κάμνῃ, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ὑπάγῃ. Ὅπως ὁ θεὸς Οὐερτοῦμνος ὁ παντοίας λαμβάνων τροπάς, οὕτω καὶ ἐκείνη χιλίους γινώσκει τρόπους στολισμοῦ καὶ ὁ,τιδήποτε ἂν φορέσῃ εἶναι πάντοτε ἐξαισία. Ἐκείνη μόνη εἶναι ἀξία τῆς Τυρίας πορφύρας, ἀξία τῶν ἀρωμάτων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν πολυτίμων λίθων τῶν Ἰνδιῶν. Αἱ Μοῦσαι καὶ ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων ἐκείνην πρέπει νὰ ψάλλωσι, διότι οὐδεμία ἄλλη κόρη εἶναι ἀξία τοιαύτης τιμῆς. Ἐν τῇ τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐλεγείᾳ (ἥτις περιέχει ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ δευτέρα εἰκοσιτέσσαρας στίχους) ἡ Σουλπικία εἶναι πλήρης μερίμνης ὑπὲρ τοῦ Κηρίνθου, ὅστις ἐξῆλθεν εἰς κυνήγιον· «Ἂς φείδηται τοῦ νέου ὁ κάπρος, καὶ ἂς τὸν προστατεύῃ ὁ Ἔρως. Τί μανία νὰ ὑπεισέρχηται ὁ ἄνθρωπος εἰς τῶν ἀγρίων θηρίων τοὺς φωλεοὺς καὶ νὰ πλη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γώνῃ εἰς τὰς ἀκάνθας τὴν λευκήν του ἐπιδερμίδα! Ἐὰν ἤμην τοὐλάχιστον πλησίον του! Ἤθελον νὰ κομίζω ἐγὼ τὰ δίκτυα, νὰ ἀναζητῶ τὰ ἴχνη τῆς ἐλάφου, καὶ νὰ ἀπολύω τοὺς κύνας. Ναί, θὰ μοὶ ἤρεσκε τότε τὸ δάσος, ἐὰν ἠδυνάμην, φῶς μου, νὰ κατακληθῶ μετὰ σοῦ πλησίον εἰς τὰ θηρευτικὰ δίκτυα. Τότε ἂν ἤθελεν ἔλθῃ ὁ κάπρος νὰ διαταράξῃ τῆς Ἀφροδίτης τὰ ἔργα, θὰ ἀπήρχετο ἀβλαβὴς ἐκ τῶν δικτύων. Ἀλλ' Ἀφροδίτη ἂς μὴ ὑπάρχῃ ἄνευ ἐμοῦ! Ἐν ὅσῳ εἶσαι εἰς τὸ κυνήγιον ἀκολούθει τῆς ἁγνῆς Ἀρτέμιδος τοὺς νόμους καὶ μένε καὶ σὺ ἁγνός, ἂν δὲ γυνή τις θελήσῃ νὰ καταπατήσῃ τὰ δικαιώματά μου, ἂς κατασπαραχθῇ ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἄφες τὸν θηρευτικὸν τοῦτον ζῆλον εἰς τὸν πατέρα σου καὶ ταχὺς τρέξε πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας μου». Ἐν τῇ ἑπομένῃ ἐλεγείᾳ (τῇ τετάρτῃ) λαμβάνει πάλιν τὸν λόγον ὁ ποιητής. Ἡ Σουλπικία ἠσθένησεν (ἰδ. Ἐλεγ. 11), πρέπει δὲ νὰ ἔλθῃ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὴν ὁ Ἀπόλλων ὁ ἰατρὸς ἵνα μὴ ταλαιπωρῆται ὁ Κήρινθος, ὅστις φοβεῖται, μή τι πάθῃ ἡ ἐρωμένη του, καὶ κάμνει ἀπείρους ὑπὲρ αὐτῆς εὐχάς, κατηγορεῖ δ' ἐνίοτε καὶ τοὺς θεοὺς ὡς μὴ εἰσακούοντας τὴν φωνὴν τῶν δεήσεών του. «Ἔσο ὅμως ἥσυχος, Κήρινθε, ὁ Ἀπόλλων δὲν λυπεῖ τοὺς ἐρῶντας. Ἐξακολούθει μόνον νὰ ἀγαπᾷς καὶ μόνον οὕτω θὰ σωθῇ ἡ Σουλπικία. Κλαῖε, ὅταν ἐκείνη διάκειται δυσμενῶς πρὸς σέ, ἀλλὰ τώρα δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη δακρύων, διότι ἡ Σουλπικία ὁλόκληρος σοὶ ἀνήκει καὶ μόνον σὲ συλλογίζεται.» Ἐν τέλει δὲ δίδεται ὑπόσχεσις εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅτι, ἐὰν ἰαθῇ ἡ ἀσθενής, μεγάλη θὰ εἶναι ἡ πρὸς αὐτὸν δόξα καὶ εὐγνωμοσύνη, διότι δύο ἄνθρωποι ἀντὶ ἑνὸς θὰ σωθῶσιν, οἱ δὲ θεοὶ τότε θὰ ζηλεύωσι τὴν τέχνην του. Ἀκολουθοῦσιν ἔπειτα δύο φαιδρὰ γενεθλιακὰ ποιήματα (Ἐλεγ. 5 καὶ 6). Ἡ Σουλπικία δηλοῖ πρὸς τὸν Κήρινθον ὅτι θὰ θεωρῇ πάντοτε ἱερὰν τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του. Ὅταν ἐγεννήθη ὁ Κήρινθος, ἐχρησμῴδησαν αἱ Μοῖραι μίαν νέαν δουλείαν εἰς τὰς νεάνιδας, εἰς αὐτὸν δὲ ἐχάρισαν ὑπερήφανον κυριαρχίαν. «Ἐγώ, ἐξακολουθεῖ ἡ Σουλπικία, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κόρην καίομαι, ἀλλ' ἀγαπῶ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φλόγα, ἥτις μὲ καίει, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶναι ἀμοιβαία. Εἴθε ἀμοιβαῖος νὰ εἶναι ὁ ἔρως ἡμῶν!» Προσφέρει δὲ θυσίας πρὸς τὸν γενέθλιον Δαίμονα τοῦ ἐραστοῦ, τὸν Genium, ὅπως τὸν ὠνόμαζον οἱ Ῥωμαῖοι, ἵνα εἶναι οὗτος εὐμενὴς εἰς τὸν Κήρινθον, ἐὰν ὁ Κήρινθος μένῃ πιστὸς πρὸς αὐτήν, ἄλλως ἂς ἐγκαταλείψῃ τὴν ἑστίαν αὐτοῦ ὁ Δαίμων, τότε δὲ καὶ ἡ Ἀφροδίτη ἂς λύσῃ τὰ ἰδικά της δεσμά, ἀφ' οὗ τὰ δεσμὰ ταῦτα δὲν θὰ ὑπάγωσιν ἀμφοτέρους εἰς τὴν λατρείαν της. Εὔχεται ὅμως ἄλυτα νὰ εἶναι ταῦτα διὰ παντός. «Ὁμοίας εὐχὰς ἀναμφιβόλως εὔχεται καὶ ὁ νεαρὸς ἐραστής μου, ἀλλὰ καθ' ἑαυτόν, διότι ἐντρέπεται νὰ ἐκστομίσῃ αὐτὰς δημοσίᾳ. Ἀλλὰ σὺ, Δαῖμον γενέθλιε, εἰσάκουσον αὐτοῦ, ἀδιάφορον ἂν τὰς εὐχὰς ἐκφράζει κρυφίως ἢ δημοσίᾳ». Τὸ ἕκτον ποίημα ἔχει πάλιν ἰσαρίθμους στίχους πρὸς τὸ πέμπτον, ἤτοι εἴκοσιν, ἀποτείνεται δὲ δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἥραν τὴν προστάτριαν τῶν γάμων ὁ ποιητὴς ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τῆς Σουλπικίας. Ἡ Σουλπικία τελεῖ θυσίαν πρὸς τὴν θεὰν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ (ὑπάρχει δέ τις εἰς ὃν ἐνδομύχως ἐπιθυμεῖ νὰ ἀρέσκῃ. Ἐλεγ. 4,6, 6.). Ἡ Ἥρα ἂς ἑνώσῃ τοὺς δύο ἐραστάς, οἵτινες ἐπλάσθησαν ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἂς εἶναι πλέον παλαιὰ ἡ ποθητὴ ἕνωσίς των!

Μεταξὺ τῶν πέντε ποιημάτων, περὶ ὧν νῦν λέγομεν, καὶ τῶν ἄλλων πέντε, τῶν τῆς Σουλπικίας, περὶ ὧν διελεύσομεν ἀνωτέρω, ὑπάρχει ἡ ἑβδόμη ἐλεγεία, μικρὸν ποίημα ἐκ δέκα στίχων, ἐν ᾧ ἐκφράζεται πλήρης ἡ ἀγαλλίασις τῆς ὑπερευδαίμονος Σουλπικίας. Ὁ Ἔρως ἦλθεν ἐπὶ τέλους (Tandem venit Amor), ἡ δὲ Ἀφροδίτη συγκινηθεῖσα ἐκ τῶν ᾀσμάτων της ἔρριψε τὸν Κήρινθον εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς. Τὴν εὐδαιμονίαν ταύτην μόνον ἐκεῖνος δύναται νὰ ἐννοήσῃ, ὅστις καὶ τὴν ἐδοκίμασεν. Ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ κρατήσῃ μυστικὴν τὴν χαράν της ἡ Σουλπικία. Καυχᾶται διὰ τὸν ἔρωτά της. Ἡ ἐνθουσιώδης αὕτη ὁμολογία τῆς ἱκανοποιήσεως παριστάνει τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων, οὓς ἐκφράζουσιν αἱ πέντε πρῶται καὶ αἱ πέντε δεύτεραι ἐλεγεῖαι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐτέθη τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποίημα τὸ περιέχον αὐτὴν ἐν τῷ μέσῳ, ὥσπερ κέντρον, ἡ δὲ ἀφελὴς τῆς ὁμολογίας τολμηρία, ἥτις ὑπενθυμίζει τῆς Σαπφοῦς τὰ ποιήματα, καθὼς καὶ ἡ περιεργοτέρα τῆς μικρᾶς ταύτης ἐλεγείας σύνθεσις, εἶναι τεκμήρια, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ποίημα εἶναι ἔργον τῆς Σουλπικίας.

Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ Τίβουλλος διέκειτο οἰκείως πρὸς τὸν Κήρινθον καὶ τὴν Σουλπικίαν, καὶ ὅτι ἡ δευτέρα ἐλεγεία τοῦ Β' βιβλίου, ἥτις ἐποιήθη πρὸς ἑορτασμὸν τῶν γενεθλίων νεαροῦ συζύγου, ὃν τὰ κάλλιστα τῶν ἀντιγράφων ὀνομάζουσι Κορνοῦτον, ἀναφέρεται καὶ αὐτὴ εἰς τὸν Κήρινθον, πρὸς ὃν εὔχεται ὁ ποιητὴς νὰ χαρίσῃ ὁ θεὸς ὅ,τι ποθεῖ ἡ καρδία του. Γινώσκει δὲ τίς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὑποκάρδιος πόθος του· ἡ διαρκὴς ἀγάπη τῆς συζύγου του. Τοῦτο καὶ οἱ θεοὶ ἠξεύρουσιν, οἵτινες καὶ ἱκετεύονται μέχρις ἐσχάτου γήρατος νὰ παρατείνωσι τὸν τρυφερὸν ἐκεῖνον δεσμὸν καὶ νὰ δώσωσιν, ὥστε ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ ἑορτάζοντος πολυάριθμοι νὰ παίζωσιν ἔγγονοι (πρβλ. Ἐλεγ. 4, 5, 15 ἑξ.).

Περὶ ἄλλων προσωπικῶν τοῦ Τιβούλλου σχέσεων ἐλαχίστας ἔχομεν ἐκ τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ εἰδήσεις. Ὁ Ὁράτιος ἠγάπα τὸν κατὰ τὴν ἡλικίαν νεώτερον ὁμότεχνόν του, ὅστις ἐξετίμα τὰς σατίρας αὐτοῦ. Ἡ τετάρτη Ἐπιστολὴ τοῦ Α' βιβλίου τοῦ Ὁρατίου (ἥτις ἐγράφη μεταξὺ τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 727 καὶ 731, ἤτοι π. Χ. 27-23) ἀποτείνεται πρὸς τὸν Ἄλβιον (ἤτοι τὸν Τίβουλλον), πρὸς ὃν, λέγει, ὅτι οἱ θεοὶ ἔδωκαν εὐμορφίαν καὶ πλοῦτον, ὑγείαν σώματος καὶ πνεύματος, τὴν εὐφυΐαν τοῦ νὰ δύνηται νὰ ἐκφράζῃ ὅτι αἰσθάνεται, καὶ τὸ νὰ ἔχῃ φήμην παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Ἦτο δὲ προσέτι ὁ Τίβουλλος, ὅπως καὶ ὁ Βιργίλιος (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 33), φίλος τοῦ ποιητοῦ Αἰμιλίου Μάκρου. Ἐν τῇ 6 ἐλεγ. τοῦ Β' βιβλίου, λέγει· Ἀπέρχεται ὁ Μάκρος εἰς τὸ στράτευμα, τί δὲ θὰ γίνῃ τώρα ὁ τρυφερὸς ἔρως;

Πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς δυνατοὺς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ ῥωμαϊκῇ, ἐτήρησε πάντοτε ἀγαπητὴν ἀνεξαρτησίαν ὁ ποιητής. Στενὰς ἔχων σχέσεις πρὸς τὸν προστάτην του Μεσσάλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαν, ἠθέλησέ ποτε νὰ συντάξῃ ἑορτάσιμον ποίημα πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ του Μάρκου Οὐαλερίου Μεσσαλλίνου, ὅστις ἐν ἡλικίᾳ δεκαοκτὼ ἐτῶν (729 ἀ. Ῥ. 30 π. Χ.) εἶχε καταλεχθῇ εἰς τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας (Quindecim viri) τοὺς φύλακας τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο (εἶναι ἡ πέμπτη ἐλεγεία τοῦ Β΄ βιβλίου) ἔδωκεν ὁ Τίβουλλος τὸν τύπον καὶ τὴν μορφὴν ὕμνου πρὸς τὴν Ῥώμην καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος προφητευθὲν λαμπρὸν αὐτῆς μεγαλεῖον. Καλεῖ δὲ τὸν Ἀπόλλωνα μετά τινος λεπτῆς εἰρωνείας νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν ἐπίσημον εἰς τοὺς ἱερεῖς καθιέρωσιν τοῦ νεαροῦ πεντεκαιδεκάνδρου φορῶν τὴν ἑορτάσιμον στολήν του, ἵνα τονίσῃ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ εὐκαιρίᾳ τὰς χορδὰς τῆς λύρας του καὶ ψάλῃ παιᾶνα, ὅπως καὶ ἄλλοτέ ποτε ἔπραξεν, ἀνυμνῶν τοῦ Διὸς τὴν νίκην τοῦ κατατροπώσαντος τὸν Κρόνον, διότι καὶ τῆς Ῥώμης ὁ ἄρχων ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πάσας τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ διὰ τοῦτο ὄχι πρὸ πολλοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης τὸν περικαλλῆ ἐκεῖνον ναόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπετέθησαν τῆς Σιβύλλης οἱ χρησμοί. Καὶ τώρα δὲ τελοῦνται εἰς αὐτὸν θυσίαι καὶ ψάλλεται ἡ δόξα του, ἥτις εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τῆς δόξης τῆς Ῥώμης. Διότι οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἀπατηλαὶ αἱ προφητεῖαι, ἃς ὁ Ἀπόλλων ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Σίβυλλαν, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν σκοτειναί. Προεῖπεν εἰς τὸν Αἰνείαν τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν καιομένην Τροίαν, τὴν μέλλουσαν Ῥώμην, καὶ ἐκεῖνος, ὡς ἀσθενὴς θνητός, δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν προφητείαν, διότι δὲν ἔμελλεν αὐτὸς διὰ τῶν ἰδίων αἰσθήσεων νὰ ἀντιληφθῇ πόλεως, ἣν μόλις ὁ Ῥωμύλος ἔμελλε μετὰ καιρὸν νὰ κτίσῃ. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ ὁ Αἰνείας, ἀφ' οὗ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀγροτικὸς ἀκόμη καὶ εἰδυλλιακὸς βίος ἐπεκράτει ἐκεῖ, ὅπου ἔπειτα ἱδρύθη ἡ μεγάλη πόλις; Καὶ τὸν μακαριστὸν ἐκεῖνον βίον τέρπεται περιγράφων ὁ ποιητής, ἵνα καταστήσῃ μᾶλλον θαυμαστὴν καὶ καταπληκτικὴν τὴν ἀπότομον ἀντίθεσιν τὴν μεταξὺ τῆς τότε πραγματικότητος καὶ τῆς κατόπιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων βεβαίας καὶ ἀσφαλοῦς ἐκπληρώσεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν μαντευμάτων. Ὅπως δὲ κατὰ γράμμα ἐξεπληρώθη ἡ μεγάλη ἐκείνη ὀπτασία τῆς Σιβύλλης, οὕτω ἐπραγματώθησαν καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ προρρήσεις καὶ πάντα τὰ σημεῖα, δι' ὧν προελέγοντο μέλλοντες κίνδυνοι καὶ μέλλουσαι ταραχαί. Ἀλλὰ τώρα παρῆλθον αἱ κρίσεις ἐκεῖναι, ὁ δὲ Ἀπόλλων ἂς ἐξαφανίσῃ πλέον τοὺς κακοὺς οἰωνοὺς καὶ ἂς δωρήσῃ εὐλογημένον καὶ εἰρηνικὸν ἔτος, καθ' ὁ νὰ δύνηται νὰ χαίρῃ ἐπὶ τῷ ἔργῳ του ὁ γεωργὸς καὶ νὰ τέρπηται ἐπὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ τοῦ οἴκου του. Ἡ εἰδυλλιακὴ εἰκὼν τοῦ μέλλοντος, ἣν ὁ ποιητὴς ἐκτυλίσσει, ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν περιγραφὴν ὁμοίου προϊστορικοῦ παρελθόντος, τοῦ πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων, ἅτινα λέγει ὁ Τίβουλλος εἰκονίζων τὸν μέλλοντα βίον, ἔχει καὶ περιγραφὴν μεθύοντός τινος ἐραστοῦ, ὅστις ἐν τῇ μέθῃ του προσβάλλει τὴν ἐρωμένην, καὶ ἔπειτα συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν μετανοεῖ καὶ λυπεῖται δι' ὅσα κατ' αὐτῆς εἶπε. Τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸν ποιητὴν ὡς μετάβασις πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἔρωτα, τὸν ἔρωτα, ὅστις τὸν βασανίζει. Μετά τινος δὲ εὐτραπελίας, οὐδαμῶς ἀσυμφώνου πρὸς τὸν σεβασμόν, ὃν εἶχε πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, καταρᾶται καὶ τόξα καὶ βέλη, διότι τόξα καὶ βέλη ἔχει καὶ ὁ Ἔρως. Ἀλλὰ συγχρόνως τίθεται ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ τῶν ποιητῶν καὶ ἱκετεύει τὴν ἀγαπητήν του Νέμεσιν νὰ τὸν σεβασθῇ καὶ νὰ μὴ τὸν βασανίζῃ, ἵνα δυνηθῇ ποτε νὰ ψάλῃ καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ νεαροῦ Μεσσαλλίνου. Διὰ ταύτης δὲ τῆς περιστροφῆς ἐπανέρχεται τεχνικώτατα εἰς τὸ κύριον τοῦ ποιήματος πρόσωπον καὶ περατώνει τὸ ποίημα ἱκετεύων τὸν Φοῖβον νὰ εἰσακούσῃ τῶν δεήσεών του καὶ προσθέτων καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τέλει μίαν ἀκόμη εὐτραπελίαν. Ἐπάκουσον τῶν εὐχῶν μου, Ἄπολλον, καὶ εἴθε νὰ εἶναι πάντοτε μακρὰ ἡ κόμη σου καὶ νὰ τηρῇ πάντοτε τὴν παρθενίαν αὐτῆς ἡ Ἄρτεμις! Οὕτω δὲ παίζει πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὁ Τίβουλλος ὡς πρὸς πεφιλημένον καὶ οἰκεῖον σύντροφον.

Ἡ ἐλεγεία αὕτη εἶναι μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ μετὰ πολλῆς εὐφυΐας συντεταγμένη, ἔχει δὲ καθ' ὅλου εὐτράπελον τὸν χα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρακτῆρα. Νομίζει τις, ὅτι ὁ ποιητὴς παίζει μὲ τὰς πτυχὰς μιᾶς βαρυτίμου καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐσθῆτος. Ἡ λεπτότης τῶν ἀστεϊσμῶν ἀναμιγνύεται θαυμασίως πρὸς τοὺς ἐπισήμους φθόγγους τοῦ ἑορτασίμου ὕμνου. Τὸ δὲ ὕφος τῆς συνθέσεως, ὄχι μὲν καθ' ὅλου, ἀλλὰ κατά τινας ὅμως τῶν λεπτομερειῶν, ἰδίως δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει, ὑπενθυμίζει τοὺς ὕμνους τοῦ Καλλιμάχου, καὶ ἐμμέσως αὐτὰ τοῦ Καλλιμάχου τὰ παραδείγματα, ἤτοι τοὺς Νόμους τοῦ Τερπάνδρου.

Πρὸς τὸν Μεσσάλλαν ὁ Τίβουλλος εἶχε, καθὼς εἴπομεν, ἂν ὄχι ἐμπιστευτικάς, πάντως ὅμως ἐγκαρδίους σχέσεις. Τὸν ὀνομάζει ὁ ἐμὸς Μεσσάλλας (Messalla meus Ἐλεγ. 1, 5, 31 καὶ 2, 5, 119). Ἐλπίζει, ὅτι θὰ δεχθῇ αὐτόν ποτε φιλοξένως εἰς τὸν οἰκόν του, καὶ καθ' ὅλου δεικνύει μεγάλην πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα. Τὴν οἰκειότητα ταύτην ἀποδεικνύουσι πολλὰ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τεκμήρια, οἷον ἡ λαμπρὰ ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις του εὐχὴ (Ἐλεγ. 1, 7), ἥτις γραφεῖσα ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ, τελεσθέντα τῇ 25 σεπτεμβρίου 727 ἀπὸ Ῥώμης (π. Χ. 27), ἑορτάζει συγχρόνως καὶ τὴν ἐπέτειον τῆς κατὰ τῶν Ἀκυτανῶν νίκης τοῦ Μεσσάλλα καὶ ἀνυμνεῖ καὶ τὰς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκστρατείας του, ἡ ἐνθουσιώδης πρόποσις ὑπὲρ τοῦ δαφνοστεφοῦς στρατηγοῦ (Ἐλεγ. 2, 1, 31 ἑξ.), ἡ φαιδρὰ προφητεία, ὅτι οἱ γέροντες θὰ χειροκροτῶσιν τὸν θριαμβεύοντα υἱόν του καὶ τὸ πλῆθος μετ' ἀγάπης πρὸς αὐτὸν θὰ ἀπενίζῃ (Ἐλεγ. 2, 5, 119 ἑξ.), τὸ ἐπιτύμβιόν του, ἐν ᾧ θέλει νὰ κληθῇ πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Μεσσάλλα (Ἐλεγ. 1, 3, 56), κτλ.

Πολὺ διάφορα εἶναι τὰ πρὸς τὸν Μεσσάλλαν αἰσθήματα τοῦ ποιήσαντος τὸν ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ΄ βιβλίου τῶν Ἐλεγειῶν Πανηγυρικόν, οὗτινος δὲν εἶναι ἐλεγειακόν, ἀλλὰ δακτυλικὸν τὸ μέτρον. Ὁ ποιήσας τὸν Πανηγυρικὸν τοῦ Μεσσάλλα δὲν εἶναι βεβαίως ὁ Τίβουλλος, ἀλλ' αὐλικός τις ποιητὴς ἔρπων πρὸ τοῦ ἥρωός του καὶ μὴ διστάζων νὰ κάμῃ χρῆσιν οἱασδήποτε ὑπερβολῆς καὶ οἱασδήποτε παραβολῆς, ὅσον καὶ εἶναι ἄνοστος καὶ ἀνού-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σιος. Ὁ Τίβουλλος πανταχοῦ τῶν γνησίων ποιημάτων, ἔνθα ἀναφέρει τὸν Μεσσάλλαν, πράττει τοῦτο μετὰ πάσης μὲν εὐλαβείας πρὸς ἄνδρα ὑπέροχον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης ἀξιοπρεπείας. Τοὐναντίον δὲ ὁ πειναλέος ἀοιδός, ὅστις ἔγραψε τὸν Πανηγυρικόν, εὐθὺς ἀμέσως ἐν τῇ εἰσαγωγῇ χύνει χείμαρρον ὅλον λέξεων, ἵνα ἀηδῶς διαβεβαιώσῃ τὸν Μεσσάλλαν, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν τοῦ πανηγυριζομένου, ἥκιστα δὲ πάντων αὐτὸς ὁ πανηγυρίζων, εἶναι εἰς θέσιν προσηκόντως νὰ ὑμνήσῃ τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀρετάς του. Ἵνα δὲ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβε, διατρέχει νοερῶς τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἀναφέρει πάντα τὰ τοιούτου εἴδους τεράστια ἐγχειρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἰδικόν του θὰ ἐπεθύμει νὰ εἶναι ὑπέρτερον.

Ἐπειδὴ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Μεσσάλλα φθάνουσι μέχρι τοῦ ἔτους ἀ. Ρ. 723 (π. Χ. 31), τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ποίημα δὲν θὰ συνετάχθη βέβαια πολὺν χρόνον βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Τίβουλλος ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀναπτύξεως, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Πανηγυρικοῦ εἶναι πρωτόπειρος, ὅστις (ἐν στχ. 180) θαυμάζει τὸν Οὐάλγιον καὶ λέγει, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος εἶναι τοῦ Οὐαλγίου πλησιέστερος πρὸς τὸν ἀθάνατον Ὅμηρον [1]). Πρόσκειται εἰς τὴν κοινὴν ἐκείνην καὶ τετριμμένην ἐπίδειξιν τῆς πολυμαθείας, ἐν ᾧ ὁ Τίβουλλος ἀποφεύγει τὴν πρόστυχον λάμψιν, ἣν προσδίδει ὁ φόρτος τῶν μυθολογικῶν καὶ φιλολογικῶν ὑπαινιγμῶν. Συγκρίνει τὸν Μεσσάλλαν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Νέστορα, ἐν ὅλοις δὲ τριάκοντα στίχοις, ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι παντάπασιν ἔξω τοῦ προκειμένου, ἀφηγεῖται σειρὰν ὅλην περιπετειῶν καὶ περιπλανήσεων ἐκ τῆς Ὀδυσσείας. Προβαίνων δὲ συστηματικῶς καὶ μέχρις ἐξαντλήσεως εἰς πᾶσαν δυνατὴν περίφρασιν, περιγράφει πᾶσαν στρατιωτικὴν τέχνην, ἐν ᾗ διέπρεπεν ὁ Μεσσάλλας. Καὶ ἑκατοντούτης ἐὰν γίνῃ ὁ ἥρως του, μετὰ

[1]) Γάϊος Οὐάλγιος ἢ Βάλγιος Ῥοῦφος (C. Valgius Rufus) ποιητὴς τῶν Αὐγουστείων ὡςαύτως χρόνων, γράψας, πλὴν τινων πεζῶν ἔργων, ἐλεγείας καὶ ἐπιγράμματα, φίλος δὲ τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Τιβούλλου. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς αὐτῆς, λέγει, ὅπως καὶ τώρα εὐκολίας θὰ ἀναβαίνῃ ἐπὶ τὸν ἵππον. Σκηνοτοπία τῶν μελλουσῶν αὐτοῦ ἡρωϊκῶν πράξεων θὰ εἶναι πᾶσα ἡ οἰκουμένη. Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ ποιητής, ὅστις φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἐπιμελὴς τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου ἀναγνώστης, νὰ πραγματευθῇ παρεκβατικώτερον περὶ τῶν πέντε ζωνῶν καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν σοφίαν του. Ὑποδηλώνων δὲ διὰ σαφεστάτου ὑπαινιγμοῦ (στχ. 197 ἑξ.) ὅτι περιμένει γενναίαν τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων καὶ τῶν κολακευμάτων του, ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοὺς ἐλεεινοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς διάγει τὸν βίον (στχ. 181 ἑξ.), καὶ διαβεβαιοῖ, ὅτι ὄχι μόνον διὰ τῆς Μούσης του, ἀλλὰ καὶ ἄλλως θὰ ὑπηρετῇ ψυχῇ τε καὶ σώματι τὸν ἔνδοξον στρατηλάτην καὶ μέγαν του κύριον, ἕτοιμος ὢν πρὸς χάριν του καὶ διὰ πυρὸς ἀκόμη νὰ διέλθῃ. Ὄχι δὲ μόνον ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ δευτέρᾳ ἢ τρίτῃ, ὅταν δηλαδὴ διὰ τῆς μετεμψυχώσεως ἀπὸ ἵππου ἢ βοὸς ἢ πτηνοῦ ἤθελεν ἀναλάβῃ καὶ πάλιν μορφὴν ἀνθρωπίνην, θὰ ἐξακολουθῇ τὸ ἤδη ἀρξάμενον ἔπος καὶ θὰ ὑμνολογῇ τὸν Μεσσάλλαν. Εὐτυχῶς ὅμως ἀπηλλάγημεν τοῦ κακοῦ τούτου, τὸ δὲ παιδαριῶδες πανηγυρικὸν κατασκεύασμα ἔλαβε τέλος ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ.

Μέτριον ἐπίσης ἔργον μαθητοῦ, πάντως ὅμως ἐπιτυχέστερον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Πανηγυρικοῦ, εἶναι καὶ ἡ ἀνώνυμος ἐκείνη πρὸς τὸν Μεσσάλλαν ἐλεγεία, ἥτις συγκαταριθμεῖται εἰς τὰ Κατάλεκτα ἢ τὰ Κατὰ λεπτὸν τοῦ Βιργιλίου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 25), τὴν ἑνδεκάτην ἔχουσαν μεταξὺ αὐτῶν θέσιν. Ὁ ποιητὴς ὑμνολογεῖ τὴν ἐπὶ τῶν Ἀκυτανῶν νίκην τοῦ Μεσσάλλα, ἢ μᾶλλον ἀρνεῖται νὰ ἐξυμνήσῃ αὐτήν. Μιμεῖται δὲ κατὰ προτίμησιν τὸν Κάτουλλον καὶ τὸν Βιργίλιον ἐν τῷ συνόλῳ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ εὐτράπελον τοῦ ὕφους καθὼς καὶ τὴν συντακτικὴν καὶ μετρικὴν κατασκευὴν τῶν στίχων ὑπενθυμίζει ὄχι ὀλίγον τὸν Λύγδαμον, ὅστις εἶναι ὁ ποιήσας τὰς ἐλεγείας τοῦ εἰς τὸν Τίβουλλον ἀναγραφομένου τρίτου βιβλίου. Οὗτος ὁ Λύγδαμος, μέτριος καθ' ὅλου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ποιητής, διδάσκει ἡμᾶς διὰ μιᾶς στροφῆς τῆς πέμπτης ἐλεγείας τοῦ βιβλίου ἐκείνου, ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος ἀπὸ Ῥώμης 711 (π. Χ. 43), τῆς δὲ στροφῆς ταύτης μετεχειρίσθη αὐτολεξεὶ καὶ ὁ Ὀβίδιος τὸν ἕτερον στίχον πρὸς δήλωσιν τῆς ἡλικίας του, ἐν τῷ 10 στίχῳ τοῦ τετάρτου ἐκείνων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἅτινα ἐπιγράφονται Tristia [1]). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι νεώτατος ὢν τὴν ἡλικίαν ὁ Λύγδαμος συνέταξε τὰς ἐλεγείας τοῦ τρίτου βιβλίου, ὧν ὅμως ὁ χαρακτὴρ διαφέρει ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῆς προμνημονευθείσης πρὸς Μεσσάλλαν ἐλεγείας, τῆς ἐν τοῖς Καταλέκτοις τοῦ Βιργιλίου, ἧς τὸ ὕφος ἐν γένει ἔχει τι τὸ ταπεινὸν καὶ νοσηρόν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διορίσωμεν μετὰ περισσοτέρας ἀκριβείας, τίς ἦτο ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιητής, ὅστις συνήθως καλεῖται Λύγδαμος, καὶ ποῖον τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα. Εἶχεν ὅμως τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς πρὸς τὸν Ὀβίδιον ἡλικίαν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ συμμαθητὴς ὢν τοῦ Ὀβιδίου φαίνεται ὅτι εἶχεν ὁμοίας πρὸς ἐκεῖνον καί τινας συνηθείας τῆς τέχνης, καὶ ὅτι ἐνίοτε ἀμφότεροι μετεχειρίζοντο, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, εἴτε πρὸς φιλικὴν ἀνάμνησιν εἴτε καὶ δι' ἄλλους λόγους, ὡρισμένας στροφὰς ἢ ὡρισμένους στίχους αὐτολεξεί, ἂν καὶ εἶχεν ἤδη χαραχθῇ εὐκρινῶς ἡ μεταξὺ αὐτῶν τεχνικὴ διαφορά.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Τιβούλλου ἐξαρτᾶται ὁ Λύγδαμος κυρίως ὡς πρὸς τὰ κύρια θέματα, τὰ ὁποῖα συνήθως πραγματεύεται, ἀλλὰ διαφέρει ὅμως κατὰ πολὺ τοῦ Τιβούλλου ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, ὡς πρός τινας λεπτομερείας τῆς στιχουργίας, καθὼς καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐκφράζεσθαι. Νέαιρα ὀνομάζεται ἡ νέα, εἰς ἣν ἀφιέρωσεν ὁ Λύγδαμος καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὴν μοῦσάν του. Εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου βλέπομεν τοὺς δύο ἐραστὰς ἐν δια-

[1]) Λέγουσι δηλαδὴ καὶ ὁ Λύγδαμος καὶ ὁ Ὀβίδιος ὅτι ἐγεννήθησαν Cum cecidit fato consul uterque pari (ὅτε ἀμφότεροι οἱ ὕπατοι ἔπεσαν ὁμοίᾳ μοίρᾳ ἢ ὁμοίῳ θανάτῳ). Τῷ ὄντι δὲ ἐν ἔτει π. Χ. 43 οἱ δύο ὕπατοι Ἵρτιος καὶ Πάνσας ἐφονεύθησαν ἐν τῷ περὶ τὴν Μουτίνην πολέμῳ. Οὐελ. Πάτερκλ. 2. 61: Alter enim Hirtius in ipsa acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στάσει (Ἔλεγ. 3, 1, 23 καὶ 26 ἑξ.). Ἄλλοτε ἦσαν ἡνωμένοι, ἀλλὰ τρίτος τις ἐχώρισεν αὐτούς. Ὁ ποιητὴς ὅμως ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ ἀγαπᾷ ἐκείνην, ἣν ὀνομάζει caram, ἤτοι προσφιλῆ (στχ. 6,) ζητεῖ δὲ διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑνὸς κομψοῦ ἀντιγράφου τῶν ἐλεγειῶν του κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ματρωναλίων νὰ ἀνακτήσῃ καὶ πάλιν τὴν εὔνοιάν της καί, εἰ δυνατόν, νὰ συνάψῃ ἐκ νέου τὴν παλαιὰν σχέσιν. Αἱ ἓξῆς πέντε ἐλεγεῖαι παρέχουσιν ζωντανὴν εἰκόνα τῆς ψυχικῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ εἰρημένος ποιητής. Ἀλλ' εἶναι ὅμως πιθανόν, ὅτι τὸ βιβλίον τῶν ἐλεγειῶν τοῦ Λυγδάμου περιεῖχεν ἀρχῆθεν πλειότερα ποιήματα, ἢ ὅσα τώρα ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι. Δὲν εἶναι δὲ καὶ τοῦτο ἀπίθανον, ὅτι δηλαδή, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ βιβλίον τοῦ Λυγδάμου κατελέχθη εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τοῦ Τιβούλλου ποιημάτων, ἔγεινε τοιαύτη διάταξις, καθ' ἣν τινὲς ἐλεγεῖαι σχετικῶς προγενέστεραι ἐτέθησαν τελευταῖαι καὶ ἔπειτα ὅλως παρελείφθησαν.

Ὁ ποιητὴς καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ χωρισμοῦ λύπης καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ζοφερῶν μεριμνῶν τοῦ θανάτου καὶ εὔχεται, ὅπως ὁ Τίβουλλος, νὰ πενθήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἐνταφιάσῃ ἡ Νέαιρα (Ἔλεγ. 3, 2, 9 ἑξ.), ὅπως δὲ ὁ Τίβουλλος παραγγέλλει καὶ αὐτὸς τὸ ἐπιτύμβιόν του ἐπίγραμμα (στχ. 29 ἑξ.). Καὶ ὡς πρὸς ἄλλα ἀκόμη μιμεῖται τὸν Τίβουλλον, καταφρονεῖ λόγου χάριν πάντας τοῦ κόσμου τοὺς θησαυροὺς καὶ ἀντὶ παντὸς πλούτου προτιμᾷ τὴν ἐρωμένην (Ἔλεγ. 3, 3). Πόσον λαμπρόν, λέγει, θὰ εἶναι τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις θὰ σὲ δώσῃ καὶ πάλιν εἰς ἐμέ. Ἡ ἡμέρα ἐκείνη θὰ εἶναι δι' ἐμὲ τρὶς καὶ τετράκις εὐδαίμων. . . . Μετ' αὐτῆς εὐχαρίστως δέχομαι νὰ εἶμαι πένης. Ἀλλ' ἐὰν ὅμως αἱ Μοῖραι δὲν εἰσακούσωσι τῶν εὐχῶν μου καὶ δὲν ἴδω τὴν γλυκεῖαν ἐπιστροφὴν τῆς Νεαίρας, ἂς καλέσῃ τότε καὶ ἐμὲ εἰς τὰ βασίλειά του ὁ ἀκόρεστος θεός, ὅστις ἄρχει τοῦ Ἅδου.

Μετά τινα ὀδυνηρὰν νύκτα, κατελήφθη τέλος μόλις τὴν πρωΐαν ὑπὸ τοῦ ὕπνου καὶ εἶδεν ὄνειρον. Τῷ ἐφάνη, ὅτι ἔβλεπεν ἐνώπιόν του τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις ἀνήγγελλεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ὡραία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Νέαιρα ἔμελλε νὰ ἀνήκῃ εἰς ἄλλον, διότι δὲν ἀρέσκεται εἰς τὸν ἀγνὸν γάμον (Ἔλεγ. 3, 4, 57 ἐξ.), ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη ἐλπὶς νὰ συγκινηθῇ ἡ καρδία της, ἐὰν ὁ ποιητὴς ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀγάπην του. Πρέπει δὲ νὰ εἴπῃ εἰς τὴν Νέαιραν, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων ἐπιβάλλει τὸν γάμον τοῦτον, ὅτι ὁ γάμος θὰ ἀποβῇ εὐτυχὴς, καὶ ὅτι πρέπει ἐκείνη νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ζητῇ ἄλλον ἄνδρα. Ὁ περίφοβος ποιητὴς ἐλπίζει ὅτι δὲν ἔχει σημασίαν τὸ ὄνειρον, ὅτι θὰ μείνῃ πιστὴ εἰς αὐτὸν ἡ Νέαιρα, ὅτι θὰ ἔχῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς γονεῖς.

Ἄλλοτε ἀσθενεῖ βαρέως ὁ ποιητὴς (Ἔλεγ. 3, 5. Πρβλ. 1, 3. 4, 4. 4, 11). Ἀπὸ δεκαπέντε ἤδη ἡμερῶν κατατρύχεται ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ, ἐν ᾧ ἡ Νέαιρα μετὰ τῆς οἰκογενείας της διατρίβει εἰς τὰ Τυρρηνικὰ λουτρά. Ἡ Περσεφόνη, γράφει, μοὶ προαναγγέλλει τὴν ἐσχάτην μου ὥραν, ἀλλὰ διατὶ νὰ ἀποθάνω; εἰς τίποτε δὲν ἔπταισα (στχ. 6 ἐξ. πρβλ. Ἔλεγ. 1, 3, 51 ἐξ.), εἶμαι δὲ ἀκόμη νέος καὶ οὐδεμία ὑπάρχει βία νὰ ἴδω ἀπὸ τοῦδε τὰ Ἡλύσια (πρβλ. Ἔλεγ. 1, 3, 58 ἐξ.), ἂς γηράσω πρῶτον καὶ τότε θὰ εἶναι καιρός, ὅταν θὰ διηγῶμαι ἱστορίας τῶν παλαιῶν χρόνων εἰς τὰ παιδία (στχ. 23 ἐξ. Πρβλ. 1, 10 44). Εἰς τοὺς ἀπόντας πέμπει χαιρετισμοὺς καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ εὔχωνται ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεώς του.

Ἐν τῇ ἕκτῃ ἐλεγείᾳ ὁ ποιητὴς ζητεῖ ἐν τῇ εὐθυμίᾳ τοῦ συμποσίου καὶ ἐν τῷ οἴνῳ νὰ καταπνίξῃ τὸν πόνον του, ἀφοῦ μάτην περιέμεινε τὴν Νέαιραν. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξυμνεῖ τὴν δύναμιν, ἣν ἔχει ὁ Βάκχος τοῦ νὰ ἰατρεύῃ τὰς ψυχὰς τὰς νοσούσας, καὶ εὔχεται νὰ ὑποστῇ ἡ Νέαιρα τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ παραχρῆμα μετανοεῖ διὰ τὴν κατάραν του ταύτην (στχ. 27 ἐξ.). Δυσκόλως ὁ ποιητὴς διατίθεται εὐθύμως, κυμαίνεται δὲ αἰωνίως τὸ πνεῦμά του μεταξὺ τῆς μελαγχολίας καὶ τῆς προσποιητῆς φαιδρότητος. Δίδει δὲ καὶ συμβουλὰς εἰς τοὺς φίλους του· πρέπει οἱ φίλοι νὰ διδαχθῶσιν ὑπὸ τῆς ἰδικῆς του πείρας καὶ νὰ μὴ δίδωσι πίστιν εἰς τρυφερὰς ἐκδηλώσεις καὶ εἰς ὅρκους ἐρωτικούς. Καὶ ὅμως! Ὁ πό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θος του εἶναι πάντοτε νὰ διέλθῃ καὶ τὰς νύκτας καὶ τὰς ἡμέρας πάσας μετὰ τῆς Νεαίρας του! Τὴν ἀγαπᾷ πάντοτε ἂν καὶ ἄπιστον. Χύνει ὕδωρ εἰς τὸν οἶνόν του, ἵνα ὑποψυχράνῃ τὸ φλογερόν του πάθος, ἀλλ' ἐκείνη δὲν ἔρχεται, ἐκεῖνος δὲ πίνει ἐπὶ μᾶλλον ἀκρατέστερον τὸν οἶνον καὶ τέλος παραδίδεται ὅλος εἰς τὸν θεὸν τῆς μέθης. Ἡ βαθμιαία μετάπτωσις ἀπὸ τῆς φαιδρότητος εἰς τὴν μελαγχολίαν καὶ ἀπὸ τῆς μελαγχολίας εἰς τὴν φαιδρότητα ἐκφράζεται μετὰ πολλῆς τέχνης, ἡ δὲ παράστασις τῶν ποικίλων τούτων αἰσθημάτων καὶ διαθέσεων εἶναι τῷ ὄντι δραματική.

Ὁ Τίβουλλος ἐκφράζει μὲν λαμπρότατα, ὅσα πλάττει ἡ φαντασία του, ἀλλ' εἶναι λίαν φειδωλὸς ὡς πρὸς τὰς περιγραφὰς καὶ τὰς λεπτομερείας, τοὐναντίον δὲ ὁ Λύγδαμος ἀγαπᾷ νὰ περιγράφῃ, καὶ πράττει τοῦτο μετὰ τοσαύτης εὐφραδείας καὶ τοσοῦτον διεξοδικῶς, ὥστε ἀδυνατεῖ σχεδὸν νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸν ὁ ἀναγνώστης. Οὕτω λόγου χάριν περιγράφει (Ἐλεγ. 3, 1, 9 ἐξ.) ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὸ κομψὸν περικάλυμμα τοῦ βιβλίου τοῦ περιέχοντος τὰ ποιήματά του τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν Νέαιραν, τὸ πῶς μίαν ἡμέραν θὰ ἐνταφιασθῶσι τὰ ὀστᾶ του (Ἐλεγ. 3, 2, 15 ἐξ.), ἀπαριθμεῖ λεπτομερέστατα μετὰ ἐπαναλήψεων ἢ ἄνευ ποικιλίας τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλούτου, ὃν ὅμως αὐτὸς περιφρονεῖ (Ἐλεγ. 3, 3, 3 ἐξ. 11 ἐξ. 29 ἐξ.), ἐν τῇ ἄλλως ὡραίᾳ περιγραφῇ τοῦ ὀνείρου ζωγραφεῖ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν κόμην του, τὴν μορφήν του, τὴν περιβολήν του καὶ τὴν λύραν του (Ἐλεγ. 3, 4, 23 ἐξ.), ἐξαντλεῖται μνημονεύων παραδείγματα σκληρότητος, ἄτινα ἐν τούτοις δὲν πιστεύει ὅτι εἶναι ἱκανὴ νὰ διαπράξῃ καὶ ἡ ἐρωμένη του (Ἐλεγ. 3, 4, 85 ἐξ.), ἀπαριθμεῖ ὡσαύτως διὰ μακρῶν πάντα τὰ ἐγκλήματα, ὧν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀθῷον (Ἐλεγ. 3, 5, 7 ἐξ.).

Ἐν τῇ ἕκτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου (στχ. 39 ἐξ.) κοσμεῖ τὸ ποίημα παρεμβάλλων ῥῆσιν τοῦ Κατούλλου (Κατ. Ποίημ. 64, 52), ἀλλὰ τὴν παρεμβολὴν ταύτην κάμνει ὄχι μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος. Ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ ἐλεγείᾳ (στχ. 65) ἐπαναλαμ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βάνει ὀλίγας λέξεις ἐκ τῆς ὀγδόης Ἐκλογῆς τοῦ Βιργιλίου (στχ. 47). Τὸν δὲ Τίβουλλον πλὴν τῶν ἤδη μνημονευθέντων ὑπενθυμίζει καὶ ἡ μνεία τῆς παρὰ τῷ Ἀδμήτῳ θητείας τοῦ Ἀπόλλωνος (Ἐλεγ. 3, 4, 67. Πρβλ. 2, 3, 11 ἐξ.).

Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι παρὰ τῷ Λυγδάμῳ ἡ οἰκονομία τῆς συνθέσεως καὶ σαφὴς καὶ καθαρὰ καὶ δὴ καὶ ἀκριβῶς περιωρισμένη, ὅπερ δὲν συμβαίνει πάντοτε ἔν τισιν ἐλεγείαις τοῦ Τιβούλλου, τοὐλάχιστον ἐν τῇ μορφῇ, ὑφ' ἣν ἔχομεν ἡμεῖς νῦν αὐτάς. Ὁ Τίβουλλος δηλαδὴ ἀφίνει πολλάκις ἑαυτὸν νὰ παρασύρηται ὑπὸ τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος, διατρίβει ἐπί τινα χρόνον εἰς μίαν παράστασιν, ἂν καὶ ἡ παράστασις εἶναι μία παρένθεσις εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐπανέρχεται εἰς τὴν διακοπεῖσαν σειρὰν τῶν ἐννοιῶν του. Προχωρεῖ μετὰ βραδύτητος καὶ πολλάκις παράγεται ὑπὸ μιᾶς λέξεως, ἧς ἐκμεταλλεύεται οὕτως εἰπεῖν τὴν σημασίαν. Ἐνίοτε νομίζεις ὅτι διακόπτει τὸν λόγον, καὶ ὅμως δὲν εἶναι διακοπὴ ἐκείνη, ἀλλ' ἁπλῆ μόνον στάσις· σταματᾷ δηλαδὴ πρὸς στιγμήν, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ σκεφθῇ. Κατέχεται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ ἑνὸς συναισθήματος, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔπειτα οἱονεὶ προβάλλεται μία ἀκτίς, καὶ δευτέρα, καὶ τρίτη, ἕως ὅτου ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ ἀρχικὸν συναίσθημα, ἢ περατώνει τὸν λόγον διὰ μιᾶς ζωηρᾶς εἰκόνος. Ἄλλοτε πάλιν ὁ λόγος του ὁμοιάζει πρὸς μελῳδίαν ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος, ἢ πρὸς ἐλευθέραν μουσικὴν φαντασίαν, ἧς ἡ διάρκεια ἢ ἡ λῆξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς στιγμιαίας ἰδιοτροπίας τοῦ ἐκτελοῦντος αὐτὴν μουσικοῦ. Διακρίνονται δὲ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἄνεσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ τὴν εὔροιαν, μεθ' ἧς ἐγράφησαν, ἐκ πάντων τῶν ποιημάτων τοῦ Τιβούλλου ἡ τρίτη ἐλεγεία τοῦ πρώτου βιβλίου καὶ ἡ πρώτη, ἡ τετάρτη καὶ ἡ ἕκτη τοῦ δευτέρου. Ἀλλὰ καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ἄλλων ἐλεγειῶν οὐδεμίαν παρέχουσιν ἀνυπέρβλητον δυσχέρειαν εἰς τὸν μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκοντα αὐτάς.

Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὴν χαρίεσσαν ἐκείνην ἀταξίαν τῶν ἐννοιῶν, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, εἶναι ἀξία παρατηρήσεως ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάσις, ἣν ἔχει ὁ Τίβουλλος πρὸς καλλιτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὕφους ἐν τῷ στίχῳ ἰδίᾳ λαμβανομένῳ καὶ ἐν μιᾷ ἑκάστῃ φράσει. Ἡ ἐναρμόνιος τόνωσις τοῦ ἐλεγείου, οὗτινος τὸ πεντάμετρον, ὡς τὸ θηλυκὸν στοιχεῖον, προσκολλᾶται πρὸς τὸ ἀρσενικὸν ἑξάμετρον καὶ ἐνίοτε διαιρεῖται εἰς δύο συμμετρικὰ ἡμιστίχια, ἐκδηλοῦται παρὰ τῷ Τιβούλλῳ διὰ πλείστων ποικιλιῶν. Πολλάκις συμμετρικῶς ὡσαύτως ἀνταποκρίνονται πρὸς ἄλληλα τὰ δίστιχα, ἓν πρὸς ἓν ἢ δύο πρὸς δύο, ἢ διά τινος ἀναφορᾶς συνδέονται εἰς ἓν ὅλον ὁλόκληροι διστίχων σειραὶ καὶ συναποτελοῦσι μίαν εὔηχον καὶ ἀξιόλογον ῥυθμικὴν περίοδον. Διὰ τοῦτο ὁμοιάζουσιν ἐνίοτε τὰ ποιήματα ταῦτα πρὸς στέφανον ἐξ ἀνθέων, εἶναι δηλαδὴ μετὰ τόσης τέχνης πεπλεγμένα καὶ συγχρόνως τόσην ἐπιδεικνύουσι διὰ τῶν διαφόρων σχημάτων ποικιλίαν, ὥστε τέρπουσιν ἀκριβῶς διὰ τὴν ποικιλίαν ταύτην, χωρὶς ἐν τούτοις παντάπασι νὰ διασπᾶται καὶ νὰ διαταράττηται ἡ κυρία καὶ θεμελιώδης ἔννοια, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἑνότητα τοῦ ποιήματος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τίβουλλος εἶναι δεινὸς περὶ τὴν μεταχείρισιν τοῦ τοιούτου ὕφους καὶ κατώρθωσε συγχρόνως νὰ ἀποφύγῃ καὶ τὴν τραχύτητα, ἣν ἔχει ὁ Κάτουλλος, ἐν τούτοις οὐδέποτε ἐκτρέπεται εἰς παιδαριώδη σύνθεσιν. Τοὐναντίον δὲ ὁ Λύγδαμος πολλὴν ἔχει τάσιν πρὸς τὰ παίγνια.

Εἶναι δὲ ἀναντίρρητον ὅτι ἐκ πάντων τῶν Ῥωμαίων ἐλεγειοποιῶν ὁ Τίβουλλος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν πλησιάσας πρὸς τὴν ἐντέλειαν τῶν Ἑλλήνων μεγάλων ποιητῶν τῆς κλασσικῆς περιόδου, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξαρτᾶται δουλικῶς ἐξ αὐτῶν. Οὐδαμοῦ φαίνεται παρὰ τῷ Τιβούλλῳ ἡ ἐκ προθέσεως ἀπομίμησις, οὐδαμοῦ κάμνει ὁ ποιητὴς ἐπίδειξιν τῆς μελέτης τῶν μεγάλων παραδειγμάτων, οὐδὲ φαίνεται ὡς μαθητὴς πρὸς διδασκάλους.

Ἔχων ἁπλῆν καὶ ἀβίαστον τὴν φύσιν, βασίζεται μόνον εἰς ἑαυτόν. Ὁ κύκλος τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν παραστάσεων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται, δὲν εἶναι μὲν εὐρύς, ἀλλ' εἶναι ὅμως ἰδικός του. Μεταδίδει δὲ καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἥσυχον ἐκείνην καὶ με-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετρημένην ποιητικὴν πνοήν, ἥτις ἐξέρχεται ἐκ τῶν ποιημάτων του. Τῷ ὄντι δὲ ὁ ἀναγνώστης τῶν ἐλεγειῶν τοῦ Τιβούλλου τέρπεται ἐκ τῆς δροσερότητος αὐτῶν καὶ τῆς φαιδρότητος, ἣν ἐπικαλύπτει καὶ ἐν ἐλαφρὸν νέφος μελαγχολίας, καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐγκαρδίων καὶ θερμῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ὑποκαρυκεύει καὶ τὸ καθ' ὅλου ἐπικρατοῦν εὐτράπελον πνεῦμα.

Πολὺ πρόωρος θάνατος ἀφήρπασεν ἐν νεαρᾷ ἀκόμη ἡλικίᾳ τὸν λεπτὸν καὶ χαρίεντα ποιητὴν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν Βιργίλιον. Τὸν ἔκλαυσαν ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφή, ἡ δὲ Νέμεσις ἵστατο παρὰ τὴν νεκρικήν του κλίνην· τὴν ἐκράτει ὁ Τίβουλλος διὰ τῆς θνησκούσης χειρός του. Ὁ Ὀβίδιος ἔγραψε ποίημα ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ (Amor. 3, 9), καὶ δικαίως προσωποποιεῖ αὐτὴν τὴν Ἐλεγείαν καὶ τὴν παριστάνει θρηνοῦσαν τὸν μέγαν αὐτῆς ποιητήν.

Ὁ Τίβουλλος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξέδωκεν αὐτὸς μόνον τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν ποιημάτων του. Τὸ δεύτερον φαίνεται ὅτι συνετάχθη καὶ ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Ὑπάρχουσι δέ τινα τεκμήρια, ὄχι ὅμως ἀναμφισβήτητα, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τὸ πάλαι ἐφέροντο πλειότερα τοῦ Τιβούλλου ποιήματα ἢ ὅσα νῦν ἔχομεν. Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡ γενικὴ ἔκδοσις τῶν ἐλεγειῶν ἀμφοτέρων τῶν βιβλίων, προσετέθη καὶ τρίτον περιλαμβάνον ποιήματα διασωθέντα ἐκ τοῦ κύκλου τῶν περὶ τὸν Μεσσάλαν ποιητῶν, οἷαι ἦσαν αἱ ἐλεγεῖαι τοῦ Λυγδάμου, ὁ Πανηγυρικός, τὰ ποιήματα τῆς Σουλπικίας καὶ τέλος τὰ Παραλειπόμενα τοῦ Τιβούλλου τὰ νῦν ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ. Τὰ ποιήματα ταῦτα ἐφέροντο διεσκορπισμένα καὶ δὲν εἶχον μεγάλην διάδοσιν, ἀλλ' ἦσαν μόνον μεταξὺ φίλων γνωστὰ δι' ἀντιγραφῆς ἢ δι' ἀπαγγελιῶν.

Εἷς ἐντελῶς ἄλλους ἢ ὁ Τίβουλλος κύκλους ἀνεστρέφετο ἐκεῖνος, ὅστις τῷ διαμφισβητεῖ τὴν δάφνην τῆς Ἐλεγείας, ὁ Σέξτος Προπέρτιος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὁ Προπέρτιος κατήγετο ἐκ καλῆς οἰκογενείας τῆς Ὀμβρικῆς, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἦτο πολὺ παλαιὰ ἡ εὐγένεια (Ἐλεγ. 2, 24, 38), συγγενεῖς ὅμως αὐτοῦ καὶ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς εἶχον ἀνέλθῃ εἰς μεγάλα τῆς πολιτείας ἀξιώματα. Ἐγεννήθη ἐν τῷ ὑψηλῷ Ἀσισίῳ[1]) ὀλίγον μετὰ τὸ 700 ἔτος ἀπὸ Ῥώμης (π. Χ. 28), μικρὸς δὲ τὴν ἡλικίαν εἶχεν ὀρφανισθῇ τοῦ πατρὸς (Ἐλεγ. 4, 1, 121 ἑξ.), βραδύτερον δὲ ἐστερήθη καὶ τῆς μητρὸς (Ἐλεγ. 2, 20, 15). Ὁ παρὰ τὴν Περουσίαν πόλεμος (αὐτόθι στχ. 713 ἑξ.) καὶ τὰ ἐπακολουθήματα αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὀλέθρια εἴς τε τὴν περιουσίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς οἰκογενείας τοῦ ποιητοῦ. Συγγενὴς δέ τις ἐκ μητρὸς τοῦ Προπερτίου, θεῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καλούμενος Γάλλος, ἐφονεύθη παρὰ τὴν Περουσίαν ὑπὸ ἀγνώστων χειρῶν (Ἐλεγ. 1, 22 καὶ 21), μέγα δὲ μέρος τῶν σημαντικῶν τῆς οἰκογενείας κτημάτων περιῆλθον εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν, ὥστε ἐλαχίστη μόνον περιουσία ἀπέμεινεν εἰς τὸν Προπέρτιον. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ὁ ποιητὴς οὔτε εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐπεδόθη, οὔτε εἰς ἄλλο τι πρακτικὸν ἔργον, ἀλλ' ἀφοσιωθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν ἦγεν ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα κατῴκει ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου (Ἐλεγ. 3, 23, 24), βίον ἐλευθεριάζοντα ἀγάμου ἀνδρὸς ὁμοῦ μεθ' ὁμοφρονούντων φίλων. Ὁ Μαικήνας ἐτίμα τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ εὐφυΐαν, αὐτὸς δὲ τῷ παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ γνωρίσῃ τὸν Βιργίλιον, πρὸς ὃν ἀπέβλεπε μετ' ἀληθινῆς λατρείας (Ἐλεγ. 2, 34, 61 ἑξ.). Ἐν ᾧ δὲ τόσον θερμὴ εἶναι ἡ μνεία τοῦ Βιργιλίου, ἔκπληξιν τῷ ὄντι ἐμποιεῖ τὸ ὅτι οὐδὲν ἴχνος ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Προπερτίου ὑπάρχει περὶ σχέσεως τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν Τίβουλλον ἢ τὸν Ὁράτιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν στενοὺς φίλους, ἂν καὶ παρὰ τῷ Ὁρατίῳ εὑρί-

[1]) Asisium πόλις τῆς Ὀμβρικῆς (νῦν Assisi). Περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Προπερτίου πολὺ ἠσχολήθησαν οἱ Ἰταλοὶ πρὸ πάντων λόγιοι. Ἰδ. Giulio Urbini La patria di Properzio, studi e polemiche, Roma-Firenze (Loescher) 1888 καὶ Nuovi studii sulla patria di Properzio ἐν τοῖς Atti dell' Accademia Properziana del Subasio in Assisi 1898 τεῦχ. 10—12, σελ. 165—216. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκομέν τινας εἰρωνικὰς ἐκφράσεις ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἐλεγειακοὺς ποιητὰς τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες παρέβαλλον ἑαυτοὺς πρὸς τὸν Καλλίμαχον ἢ τὸν Μίμνερμον (Ὁρατ. Ἐπιστ. 2, 2, 91 ἑξ.). Καυχᾶται δὲ τοὐναντίον ἐπὶ τῇ φιλίᾳ τοῦ Προπερτίου ὁ Ὀβίδιος, ὅστις ἦτο κατά τινα ἔτη νεώτερός του (Ὀβιδ. Trist. 4, 10, 46). Φίλος δ' ἀμφοτέρων, τοῦ τε δηλαδὴ Προπερτίου καὶ τοῦ Ὀβιδίου, ἦτο ὁ ἐπικὸς ποιητὴς Ποντικὸς (Ponticus), ὅστις ἐποίει Θηβαΐδα (Προπερτ. Ἐλεγ. 1, 7, 9) καὶ ὁ ἰαμβογράφος Βάσσος (Ἐλεγ. 1, 4). Ὁ δὲ ποιητὴς Λυγκεύς, ὁ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς (σ. 286) καὶ εἰς ὃν ἀναφέρεται ἡ 34 ἐλεγεία τοῦ Γ' βιβλίου, εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστὸς μόνον ὑπὸ τὸ ποιητικὸν τοῦτο ψευδώνυμον.

Εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς Ῥώμης κοινωνίαν ἀνῆκέ τις Τοῦλλος, ἀνεψιὸς τοῦ ὑπάτου τοῦ ἔτους 721 (π. Χ. 33), εἰς τοῦτον δὲ τὸν Τοῦλλον ἀφιέρωσεν ὁ Προπέρτιος τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς ἐρωτικῆς του Μούσης, ἤτοι τὸ βιβλίον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Κυνθίαν, προσαγορεύει δὲ αὐτὸν ἔν τε τῷ πρώτῳ καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ ποιήματι τοῦ βιβλίου (ἤτοι ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τῇ εἰκοστῇ δευτέρᾳ ἐλεγείᾳ τοῦ Α΄ βιβλίου). Ἐν τῇ παρὰ τὸν Τίβεριν μεγαλοπρεπεῖ ἐπαύλει τοῦ φίλου τούτου πολλὰς διῆλθε φαιδρὰς ὥρας θορυβωδῶς μετὰ τῶν ἑταίρων συμποσιάζων ὁ ποιητὴς (Ἐλεγ. 1, 14), δὲν ἠθέλησεν ὅμως καὶ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (Ἐλεγ. 1, 6). Ἀλλ' ὁ Τοῦλλος ἠγάπα τὰς περιηγήσεις καὶ διὰ τοῦτο ἀπεδήμησεν ἐπί τινα ἔτη ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ φαίνεται ὅτι ἐκ τῆς Κυζίκου, ἔνθα εἶχεν ἐγκατασταθῇ, ἐπεχείρει ἐκδρομὰς εἰς τὴν πέριξ χώραν πρὸς ἐπίσκεψιν πάντων τῶν ἐκεῖ ἀξίων θέας (Ἐλεγ. 3, 22). Ἐκεῖ δὲ φαίνεται ὅτι καὶ συνηντήθησαν ἄπαξ ἔτι οἱ δύο φίλοι. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γάλλος (Ἐλεγ. 1, 5) ἦτο ὡσαύτως εὐγενοῦς καταγωγῆς, ἄστατος δὲ ὡς τὸ πτηνόν. Εἶχε δὲ καὶ πρὸς τὸν Γάλλον φιλίαν ὁ Προπέρτιος, ὅστις ἄλλοτε μὲν βασιζόμενος εἰς τὴν μεγάλην πεῖραν, ἣν εἶχε τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, νουθετεῖ καὶ συμβουλεύει τὸν φίλον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του, ἄλλοτε δὲ δηκτικώτερον συγχαίρει αὐτὸν ἐπὶ ὡρισμέναις ἐπιτυχίαις (Ἐλεγ. 1, 10, 13). Ὑπηρέτει δὲ παρὰ τῷ Γάλλῳ νέος τις καλούμενος Ὕλας, ὅστις παρέχει εἰς τὸν Προπέρτιον ἀφορμὴν νὰ διηγηθῇ τὸν πασίγνωστον μῦθον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ ὁμωνύμου πρὸς τὸν νέον ἐκεῖνον Ὕλα καὶ νὰ ἱστορήσῃ τὰ περὶ τῆς ἀπαγωγῆς αὐτοῦ κατὰ τρόπον εὐτράπελον καὶ χαριέστατον (Ἐλεγ. 1, 20). Ἄλλος δὲ πάλιν νεαρὸς φίλος τοῦ ποιητοῦ, ὁ Παῖτος, ἀπέθανεν ἐν ναυαγίῳ καὶ ἐχάθη τὸ σῶμά του εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Εἰς τοῦτον ἀφιέρωσεν ὁ Προπέρτιος ἐπικήδειον ἐλεγείαν, τὴν ἑβδόμην τοῦ Γ' βιβλίου, θέλων νὰ παραμυθήσῃ δι' αὐτῆς τὴν μητέρα του.

Οὐδὲν ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Προπερτίου περιέχει πράγματα ἀναφερόμενα εἰς γεγονότα μεταγενέστερα τοῦ ἔτους 738 (π. Χ. 16), οὐδεὶς δὲ ὑπάρχει λόγος πείθων ἡμᾶς ὅτι καὶ ὁ βίος τοῦ ποιητοῦ παρετάθη κατὰ πολὺ πλειότερον τοῦ ἔτους ἐκείνου. Πάντως ὅμως θὰ ἔζη ἀκόμη ὅτε ὁ Ὀβίδιος ἔγραφε, περὶ τὸ 740 ἀ. Ῥ. (π. Χ. 14), τὴν ἐλεγείαν ἐκείνην, ἐν ᾗ ἀναφέρει τοὺς ἀποθανόντας μεγάλους ποιητάς, ἐν οἷς τάσσεται ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Τίβουλλος (Ὀβιδ. Amor. 1, 15).

Ἦτο μόλις ἔφηβος ὁ Προπέρτιος καὶ πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀποβάλῃ τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, ἣν ἐφόρουν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις οἱ παῖδες τῶν ἐλευθέρων, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐμύησεν αὐτὸν τὰ ἐρωτικὰ μυστήρια ἡ Λύκινναἥτις ἦτο ἴσως δούλη τοῦ πατρικοῦ οἴκου (Ἐλεγ. 3, 15, 3 ἑξ.). Ἀλλ' ἡ πρώτη αὕτη φλὸξ δὲν ἔκαιε θερμῶς, ὅθεν καὶ τὴν κατέπνιξε μετ' ὀλίγον ἄλλο διακαὲς τῷ ὄντι καὶ διάπυρον πάθος, ὁ πρὸς τὴν ἀπελευθέραν Ὀστίαν ἔρως, ἣν ἀπηθανάτισεν ὁ ποιητὴς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Κυνθίας. Τότε μάλιστα ἐδοκίμασε πόσον εἶναι δεινὴ τοῦ Ἔρωτος ἡ δύναμις (Ἐλεγ. 1, 1, 1). Ὄχι δὲ τόσον τὸ κάλλος τῆς Ὀστίας, ὅσον ἡ ἀπαράμιλλος αὐτῆς χάρις καὶ ἡ ζωηρότης, ἡ εὐφυΐα καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς κόρης, ἐδέσμευσαν αὐτὸν ἐντελῶς καὶ τὸν κατέστησαν ὑποχείριον (Ἐλεγ. 1, 4, 11 ἑξ. Πρβλ. 3, 24). Ἦτο δὲ καὶ λυρικὴ ποιήτρια ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὀστία, προσέτι δὲ καὶ ἐμπειροτάτη περὶ τὰς τέχνας τῆς Ἀθηνᾶς (Ἐλεγ. 1, 2, 27, ἑξ.). Ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος τὴν περιτριγυρίζει ἄνευ ἀποτελέσματος (Ἐλεγ. 7, 1, 7), ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικᾷ. Κατῴκει δὲ μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς ἔν τινι τῆς Ῥώμης συνοικίᾳ, ὀνομαζομένη Σοβώρᾳ, ἥτις δὲν εἶχε πολὺ καλὴν φήμην, καὶ κατήρχετο τὴν νύκτα διὰ σχοινίου ἐκ τοῦ παραθύρου της ὅπως ἐναγκαλίζεται τὸν κάτω ἐπὶ τῆς ὁδοῦ περιμένοντα ἐραστήν (Ἐλεγ. 4, 7, 15 ἑξ.). Ἐπί τινα χρόνον οἱ δύο ἐρασταὶ εἶναι εὐτυχεῖς καὶ ἀνήκουσιν ἐντελῶς ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον. Ὁ Προπέρτιος οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ θέλει περὶ ἄλλης γυναικὸς (Ἐλεγ. 1, 4), ὑπεράνω παντὸς πλούτου θεωρεῖ τὴν ἀγάπην τῆς Κυνθίας του (Ἐλεγ. 1, 14), καὶ ἵνα μὴ τὴν ἀποχωρισθῇ, ἀρνεῖται, ὅπως εἴδομεν ἀνωτέρω, νὰ συνοδεύσῃ τὸν Τοῦλλον εἰς τὰ ταξείδιά του (Ἐλεγ. 1, 6). Δὲν θέλει ἄλλο ἔργον ἐν τῷ βίῳ νὰ ἔχῃ, εἰμὴ μόνον τὴν ἀγάπην πρὸς ἐκείνην, πρὸς ἐκείνην δὲ ἔχει ἀφιερώσῃ καὶ τὴν μοῦσάν του (Ἐλεγ. 1, 7). Δὲν θὰ τὴν ἀφήσῃ οὐδὲ ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν σκιῶν (Ἐλεγ. 1, 9). Ὁ νόμος, δι' οὗ θὰ ἐξηναγκάζοντο οἱ νέοι νὰ συνάψωσι νόμιμον γάμον ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν τάξεως, ἐμβάλλει εἴς τε τὸν Προπέρτιον καὶ τὴν Κυνθίαν δεινὸν φόβον, ἂν καὶ ἔχουσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐδὲ τοῦ Καίσαρος ἡ δύναμις θὰ κατορθώσῃ ποτε νὰ τοὺς χωρίσῃ ἀπ' ἀλλήλων (Ἐλεγ. 2, 7). Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι πάντοτε ἐκατέρωθέν τινες δυσθυμίαι καί τινα ὀλισθήματα. Ὁ ποιητὴς ἀγαπᾷ τὸν φαιδρὸν βίον καὶ δὲν κατορθώνει πάντοτε νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰ δελεάσματα τῶν ἐπιπολαιοτέρων φίλων του (Ἐλεγ. 1, 4). Ἐν τῇ τρίτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ Α΄ βιβλίου, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων ποιημάτων του, διηγεῖται, πῶς κατά τινα νύκτα εἰσῆλθε παρὰ τῇ Κυνθίᾳ ὑπομεθύων καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ δαδοφόρων. Τὴν εὗρε κοιμωμένην, ὅπως ἄλλοτέ ποτε ἐκοιμᾶτο ἡ Ἀριάδνη ἐπὶ τοῦ ἐρήμου αἰγιαλοῦ, ἐν ᾧ πλησίστιος ἀπέπλεεν ὁ Θησεύς, ἢ ὅπως ἡ Ἀνδρομέδα, ἀφ' οὗ τὴν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοῦ σκληροῦ βράχου ὁ ἀπελευθερωτὴς Περσεύς, ἢ ὅπως Βακχὶς ἀποκαμοῦσα ἀπὸ τῆς ἀδιακόπου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀρχήσεως. Οὕτως ἐκοιμᾶτο ὕπνον γλυκὺν καὶ ἡ Κυνθία στηρίζουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς ἀσταθοῦς αὐτῆς χειρός. Προσέρχεται ἠρέμα πρὸς τὴν κλίνην της ὁ ποιητής, μὴ τολμῶν νὰ τὴν ἐξυπνίσῃ, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ὀργήν της. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἔμενον προσηλωμένοι ἐπὶ τῆς ὡραίας μορφῆς της. Λαμβάνει ἀπὸ τοῦ μετώπου του τὸν στέφανον καὶ δι' αὐτοῦ περιβάλλει τὸ μέτωπον τῆς Κυνθίας. Διευθετεῖ τὴν κόμην της, ἥτις ἦτο κεχυμένη ἐν ἀταξίᾳ, καὶ βάλλει ἡσύχως εἰς τὰς ἀδρανούσας χεῖράς της μῆλα. Ἀκροᾶται τρέμων τῆς ἀναπνοῆς της. Φοβεῖται, μήπως ἐν ὀνείρῳ συνδιαλέγεται πρὸς ἄλλον ἄνδρα. Ἐπὶ τέλους ἀνοίγει ἡ Κυνθία τοὺς ὑπναλέους αὐτῆς ὀφθαλμούς, διότι τὸ φῶς τῆς σελήνης εἶχεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰσδύσῃ εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐπιχυθῇ ἐπὶ τῆς κλίνης· « Τέλος πάντων, λέγει πρὸς τὸν Προπέρτιον, ἦλθες πρὸς ἐμέ, ἀφ' οὗ ἄλλη γυνὴ σοὶ ἔκλεισε τὴν θύραν. Ποῦ ἦσο ἕως τώρα; Πόσον ἐπεθύμουν νὰ διέλθῃς καὶ σὺ τοιαύτας νύκτας, οἵας ἐπιβάλλεις εἰς ἐμέ! Προσεπάθησα ὑφαίνουσα ἢ παίζουσα τὴν λύραν νὰ ἀποδιώξω ἀπὸ τῶν βλεφάρων μου τὸν ὕπνον καὶ νὰ σὲ περιμένω, ἀλλὰ μάτην. Ὁ ὕπνος κατῆλθεν ἐπὶ τέλους ἐπάνω μου βαρὺς καὶ αἱ γλυκεῖαί του πτέρυγες ἐστέγνωσαν τὰ δάκρυα τῶν παραπόνων μου ». Τί ἀπέγινεν ὁ ἁμαρτήσας ποιητὴς καὶ ποῦ κατέληξεν ἡ ἔρις, δὲν μᾶς λέγει τὸ ποίημα. Μὲ πολλὴν λεπτότητα ὁ Προπέρτιος ἀφίνει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τοῦ ἀναγνώστου τὴν φαντασίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Κυνθία δὲν εἶχεν ἐκ φύσεως χαρακτῆρα τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν ἥσυχον τοῦ οἰκιακοῦ βίου γαλήνην. Ἐπεθύμει καὶ εἰς ἄλλους νὰ ἀρέσκῃ, ὄχι δὲ μόνον εἰς τὸν Προπέρτιον, ἠγάπα τὰ θελκτικὰ ἐνδύματα καὶ τοὺς καλλωπισμούς, ἤθελε νὰ ἔχῃ χαριέντως διευθετημένην τὴν κόμην καὶ δι' ἀρωμάτων μεμυρωμένον τὸ σῶμα (Ἐλεγ. 1, 2. Πρβλ. 8 στχ. 52), νὰ διασχίζῃ ἐφ' ἁμάξης τὴν Ἀππίαν ὁδόν, ἥτις ἦτο πάντοτε πολυφοίτητος (Ἐλεγ. 2, 32, 6 καὶ 4, 8, 17), ὁδηγοῦσα μόνη τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους καὶ θριαμβευτικῶς σοβοῦσα εἴτε εἰς τὴν Πραίνεστον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἴτε εἰς τὰ Τίβουρα εἴτε εἰς τὸ Λανούβιον (Ἐλεγ. 2, 32 καὶ 4, 8). Καὶ εὕρισκε μὲν πάντοτε εὐλογοφανεῖς προφάσεις, ἵνα δικαιολογεῖ τὰς τοιαύτας ἀποδημίας, ἀλλ' ὁ ταλαίπωρος ἐραστὴς εἶχε πάντοτε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ ἀγαπητή του οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτει ἢ νὰ ἀποφεύγῃ τὸν ἄγρυπνον ὀφθαλμόν του (Ἐλεγ. 5, 32, 17 ἑξ.), διότι ἦτο ζηλότυπος πρὸς πάντας ὅσοι ἐπεσκέπτοντο τὸν οἶκόν της, πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ τὴν ἀδελφήν, πρὸς τὰς φίλας της, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς ἓν βρέφος ἐν τῇ κοιτίδι, τὸ ὁποῖον ἐκείνη ἠσπάζετο (Ἐλεγ. 2, 6). Ηὐχαριστεῖτο δὲ μόνον, ὅταν διέτριβεν ἡ Κυνθία ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ παρεμύθει τὸν πόνον τοῦ ἀποχωρισμοῦ συλλογιζόμενος, ὅτι ἐκεῖ τοὐλάχιστον, ἐν τῇ ἐρημίᾳ καὶ τῇ ἀπομονώσει, οὐδὲν ἄλλο ἐκείνη ἔβλεπεν ἢ ὄρη μόνον καὶ κτήνη καὶ φυσικὰς καλλονάς. Ἐκεῖ οὐδένα διαφθορέα ἐφοβεῖτο, οὐδὲ θὰ συνεκροτοῦντο νυκτεριναὶ συμπλοκαὶ ὑπὸ τὰ παράθυρά της, ὅπως ἐν τῇ πόλει συνέβαινεν. Οὕτω πως ἐκοιμᾶτο ἥσυχος, διότι ἦτο βέβαιος ὅτι οὐδεμία ἀφορμὴ θὰ ἐνέβαλλεν αὐτὴν εἰς πειρασμόν. Ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἐθεράπευε καὶ αὐτὸς τὴν θηρευτικὴν Ἀρτέμιδα κυνηγῶν ἐν τῇ πατρίδι του, ὄχι μὲν βεβαίως κάπρους ἢ λέοντας, ἀλλὰ λαγωοὺς καὶ πτηνά, ὁπωσδήποτε δὲ θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ Κυνθία του ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι πλησίον της καὶ νὰ ζητῇ λόγον τῶν πράξεών της (Ἐλεγ. 2, 19). Ἐκείνη πορεύεται ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς Βαΐας τῆς Καμπανίας, ἔνθα ἦσαν τὰ θερμὰ ὕδατα τοῦ συρμοῦ (Ἐλεγ. 1, 11). Ἡ μετάβασις αὕτη τὸν ἀνησυχῇ, διότι φοβεῖται, μήπως ἐκεῖ παρασυρθῇ καὶ παρεκκλίνει, τὴν ἱκετεύει δὲ νὰ ἀπέλθῃ τάχιστα ἐκ τοῦ ἐπικινδύνου ἐκείνου τόπου. Πραίτωρ τις τὴν περιτριγυρίζει καὶ θέλει νὰ τὴν παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, τὴν Ἰλλυρίαν. Ἡ Ἡ Κυνθία ταλαντεύεται καὶ πρὸς στιγμὴν σκέπτεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀπέλπιδα ποιητὴν καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὸν πραίτωρα (Ἐλεγ. 1, 8α). Ἀλλὰ νικῶσιν οἱ στίχοι τοῦ Προπερτίου καὶ ἡ Κυνθία ἀποκρούει τὰς γοητευτικὰς προτάσεις τοῦ πραίτωρος. Χάριν, λέγει, τοῦ ποιητοῦ προτιμᾷ παντὸς ἄλλου τόπου τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ῥώμην καὶ οὐδὲ βασίλειον ὁλόκληρον θὰ ἤθελεν ὡς ἀντάλλαγμα ἀντ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ποιητὴς εὑρίσκεται τότε εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς εὐτυχίας σημεῖον· « Ὑπάρχουσι λοιπὸν τῷ ὄντι Μοῦσαι, ἀνακράζει, ὁ δὲ Ἀπόλλων δὲν ἐγκαταλείπει τοὺς ἐρῶντας! » Εὐφραίνεται πιστεύων, ὅτι οὐδένα πλέον ἀντίζηλον θὰ ἔχῃ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ φοβῆται, καὶ ἐλπίζει ὅτι εἶναι πλέον ἐξησφαλισμένος (Ἐλεγ. 1, 8 β'). Ἀλλ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ὑποτακτικὸς καὶ καρτερικός, τόσον αὐξάνουσιν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Κυνθίας καὶ γίνονται μᾶλλον ἐπιτακτικαί. Ἀναγκάζεται πολλὰ νὰ ὑποφέρῃ ἐκ τῶν ἰδιοτροπιῶν αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ὀργῆς της (Ἐλεγ. 1, 3, 18 καὶ 1, 4, 25 ἐξ. 1, 5, 8 ἐξ. 1, 7, 5 ἐξ). Κατὰ τοιοῦτον τρόπον στενοχωρηθεὶς ἠθέλησέ ποτε νὰ ἀποζημιωθῇ καὶ αὐτός, ἐπωφεληθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς Κυνθίας, ἥτις εἶχε πορευθῇ εἰς τὸ Λανούβιον, καλεῖ εἰς τὸν οἶκόν του τὸν ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου δύο ἑταίρας. Παρασκευάζεται συμπόσιον νυκτερινόν. Ὁ Λύγδαμος οἰνοχοεῖ τὸν λέσβιον οἶνον, παρίσταται Αἰγύπτιος αὐλητής, κροταλίζει ἡ Φυλλὶς καὶ φαιδρύνει τὸ συμπόσιον νάννος γελωτοποιός. Πίνουσιν ᾄδουσι, κυβεύουσιν. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο γυναικῶν, αἵτινες ἀποκαλύπτουσι τὰ θέλγητρά των, καταλαμβάνεται ὑπὸ δυσθυμίας ὁ ποιητής, ζοφεραὶ δὲ προαισθήσεις καὶ οἰωνοὶ τὸν φοβίζουσιν. Ὁ νοῦς του εὑρίσκεται μακράν, εἰς τὸ Λανούβιον. Αἴφνης ἡ θύρα τρίζει ἔξω, ἀκούεται ἐλαφρὸς θροῦς ἐν τῇ εἰσόδῳ καὶ ὡς Ἐρινὺς εἰσβάλλει καὶ ὁρμᾷ εἰς τὴν αἴθουσαν ἡ Κυνθία. Τὸ κύπελλον πίπτει ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἐκπεπληγμένου Προπερτίου· ὠχραίνονται τὰ χείλη του. Ἡ Κυνθία ἐπιπίπτει κατὰ τῶν δύο γυναικῶν καὶ ἤδη ἐμπηγνύει τοὺς ὄνυχας εἰς τὸ πρόσωπον τῆς μιᾶς. Ἡ ἄλλη φωνάζει εἰς βοήθειαν. Ἡ ὁδὸς ὁλόκληρος γίνεται ἀνάστατος, αἱ δὲ ἑταῖραι μὲ χυτὴν τὴν κόμην καὶ λυτὰ τὰ ἱμάτια καταφεύγουσιν εἴς τι παρακείμενον οἰνοπωλεῖον. Ἡ νικήτρια ἐπιστρέφει τότε πρὸς τὸν ταλαίπωρον ἁμαρτωλόν, τὸν λακτίζει εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τοὺς ἐνόχους ὀφθαλμούς, τὸν δαγκάνει εἰς τὸν λαιμόν. Ὁ Λύγδαμος, ὁ οἰνοχοῶν Γανυμήδης, ὅστις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κρυφθῇ ὄπισθεν ἑνὸς ἑρμαρίου, ἐξάγεται διὰ τῆς βίας ἐκεῖθεν ἵνα ὑποστῇ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν. Μάτην ζητεῖ χάριν. Ὁ κύριός του οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους γονυπετεῖ ἐνώπιον τῆς Κυνθίας ὁ Προπέρτιος καὶ δέχεται τοὺς σκληροὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Τῷ ἀπαγορεύεται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ περιφέρηται μεταξὺ τῶν ἀργοσχόλων ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Πομπηΐου ἢ κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀγορᾶς. Οὐδέποτε πλέον θὰ ἀνυψώνῃ ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ βλέμματα πρὸς τὰς ἀνωτέρας σειράς, ὅπου κάθηνται αἱ ἑταῖραι, οὐδέποτε πλέον θὰ σταματᾷ τὸ ἀνοικτὸν φορεῖόν του καθ' ὁδόν. Πρὸ παντὸς δὲ ὀφείλει νὰ πωλήσῃ τὸν Λύγδαμον. Ἐν πάσῃ ταπεινότητι καὶ ἐν συντριβῇ μετανοίας ὑπόσχεται ὁ ποιητὴς ὑποταγήν, ἐκείνη δὲ γελᾷ ὑπερηφάνως, ἔπειτα δὲ κάμνει διὰ καιομένου θείου τὸν καθαρμὸν τοῦ μεμολυσμένου δωματίου, τῶν καθισμάτων, ὅπου ἐκάθισαν αἱ γυναῖκες, τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπίστου ἐραστοῦ. Ῥαντίζει τὸ κατώφλιον, προστάσσει νὰ ἀλλαχθῶσι πάντα τὰ ἱμάτια καὶ πάντα τὰ σκεπάσματα, καὶ τότε μόνον, ἐπὶ κλίνης καθαρᾶς πλέον καὶ ἁγνῆς, ἐπικυροῦται ἡ συναφθεῖσα εἰρήνη (Ἐλεγ. 4, 8).

Ὁ Προπέρτιος εἶχέ ποτε ἐπιχειρήσῃ μετά τινος πείσματος θαλάσσιον ταξείδιον, ἀλλὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο ἀποβαίνει δεινὸν (Ἐλεγ. 1, 17). Μετὰ πικρᾶς ἀπογοητεύσεως παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ἐρωμένη του μετὰ πολλῆς ψυχρότητος ἀπεκδέχεται τὸν ἐπικείμενον ἀποχωρισμόν (Ἐλεγ. 1, 15). Ἡ θύελλα ῥίπτει τὸν ποιητὴν εἰς ἄξενόν τινα παραλίαν, ἔνθα μετανοεῖ, ὅτι ἐπεχείρησε τὸ ταξείδιον καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς Κυνθίας. Καταρᾶται τὸν πρῶτον ἐφευρέτην τῆς ναυτιλίας. Προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ὑπομένῃ τὸν ζυγὸν τῆς πεφιλημένης γυναικός, παρὰ νὰ εὑρίσκηται εἰς τοιαύτην ἐξορίαν. Ἂν τοὐλάχιστον ἀπέθνησκεν ἐν τῇ πατρίδι, θὰ τὸν ἐνεταφίαζεν εὐλαβῶς ἡ Κυνθία (Ἐλεγ. 1, 17, 21. Πρβλ. τὴν 19 ἐλεγ.). Ἐπιστρέφων δὲ εὑρίσκει μεταβεβλημένην τὴν φίλην του (Ἐλεγ. 1, 12), διέρχεται πολλὰς νύκτας μόνος του. Ἐπὶ τέλους δὲ ἕνεκα νέου τινὸς παραπτώματος ἐξορίζεται διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλίνης της (Ἐλεγ. 3, 16, 9) καὶ μάτην προσπαθεῖ διὰ τῶν ποιητικῶν του παραπόνων νὰ ἀνακτήσῃ καὶ πάλιν τὴν εὔνοιάν της. Ἐντὸς δάσους ἐρημικοῦ πλανᾶται, ἵνα ἀνακουφίσῃ τὸν πόνον τῆς ψυχῆς του, ἀναφωνεῖ τὸ ὄνομά της, τὸ χαράσσει ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν δένδρων, ὀρκίζεται, ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῆς Κυνθίας, ὅτι ἐκείνη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη του ἀγάπη καὶ θὰ ὑπάρξῃ ἡ τελευταία (Ἐλεγ. 1, 18).

Ἡ Κυνθία εἶναι ἡ μοναδικὴ ἡρωὶς τοῦ Α' βιβλίου, ὅπερ ἐξεδόθη μεμονωμένον καὶ ἐπεγράφετο διὰ τοῦ ὀνόματός της (Monobiblos, Cynthia). Καὶ ἐκεῖνα δὲ τὰ ποιήματα, ἅτινα δὲν ἀπευθύνονται ἀμέσως πρὸς τὴν Κυνθίαν, ἔχουσιν ὅμως κατὰ τὸ πλεῖστον σχέσιν ὁπωσδήποτε πρὸς τὸ κύριον θέμα τοῦ ὅλου, οὕτινος ἡ κατάταξις διατυπώνει ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διαφόρων περιστάσεων τῆς ἐρωτικῆς ταύτης ἱστορίας τὰς διακυμάνσεις τῶν ἰδεῶν τοῦ ποιητοῦ καὶ διευκολύνει τὴν κατανόησιν αὐτῆς τοὐλάχιστον κατὰ τὰ κυριώτατα σημεῖα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς ἐπελθούσης ῥήξεως, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀναγράφηται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πάθους καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτοῦ κατὰ σειρὰν καὶ οἱονεὶ χρονολογικῶς. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἐλεγεία, ἐκείνη ὀηλαδὴ δι' ἧς ἄρχεται τὸ πρῶτον βιβλίον, δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς θρῆνος μετανοίας γραφεὶς μετὰ τὴν νομιζομένην ὁριστικὴν διάρρηξιν τῶν σχέσεων, ἀλλ' ὡς ποίημα γραφὲν ἐν ἀρχῇ, δι' οὗ ἐπιζητεῖ ὁ Προπέρτιος νὰ τεθῇ τέρμα εἰς ἑνὸς ἔτους ματαίας ἐλπίδας καὶ ματαίους ἐνδοιασμούς[1].

Δυσχερεστέρα καθίσταται ἡ ἑρμηνεία τῶν εἰς τὴν Κυνθίαν ἀναφερομένων ὑπαινιγμῶν ἐν τοῖς ἑπομένοις βιβλίοις, ἐν οἷς οὐδαμῶς κυριαρχεῖ ἀπολύτως ἐκείνη· μόνον δὲ ἐκεῖ, ἔνθα ῥητῶς ἀνα-

[1] Περὶ τῆς ἐλεγείας ταύτης ποικίλαι εἶναι αἱ γνῶμαι τῶν φιλολόγων. Λίαν εἰς ἐμὲ πιθανὰ φαίνονται, ὅσα πρὸ ὀλίγου χρόνου ἔγραψε περὶ αὐτῆς ὁ Remigio Sabbadini ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Atene e Roma 1899 σ. 26. ἐξ Ὁ Sabbadini δείκνυται, ὅτι ἡ πρώτη ἐλεγεία συνεχωνεύθη ἐκ δύο ἐλεγειῶν: α') στχ. 9—24 καὶ β' στχ. 1—8 καὶ 25—38 Ἡ ἀποτελουμένη ἐκ τῶν στίχων 9—24 εἶναι καὶ ἡ πρώτη χρονολογικῶς, ἡ δὲ ἄλλη εἶναι ἡ τελευταία, ποιηθεῖσα ὡς προοίμιον τοῦ ὅλου βιβλίου. Ἡ πραγματεία τοῦ Sabbadini εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φέρεται ἢ ἔνθα ὑπάρχουσιν ἰσχυροὶ λόγοι ὑποδεικνύοντες τὴν Κυνθίαν, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι πρόκειται περὶ αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως μεταξὺ τῶν πολλῶν γυναικῶν, ὧν τὰ θέλγητρα θίγουσι τὴν εὐαίσθητον καρδίαν τοῦ ποιητοῦ βαθύτερον ἢ ἐπιπολαιότερον, εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἂν ἀνήκωσιν αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι, ἐξέχει πάντοτε καὶ ὑπερτερεῖ ἡ Κυνθία, ὅπως μεταξὺ τῶν νυμφῶν ἡ Ἄρτεμις. Μόνον ἐκείνη εἰσέδυσε βαθέως καὶ σημαντικῶς εἰς τὸν βίον του, ἐκείνην ὑποδεικνύει εἰς τὸν ποιητὴν ὁ Ἔρως (Ἐλεγ. 4, 1, 139 ἑξ.) ὡς κυρίαν τῆς μοίρας του, λέγων ὅτι κατὰ τὴν βούλησιν ἐκείνης θὰ βλέπῃ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, ἐκείνην δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἀναφέρει καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐλεγείᾳ τοῦ Β' βιβλίου ὡς τὴν ἀληθῆ ἐρωμένην του παρὰ τὴν Λεσβίαν τοῦ Κατούλλου καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἃς ἠγάπησαν περίφημοι ποιηταί, ἀθάνατον δὲ δόξαν προσδοκᾷ κυρίως παρὰ τῶν ποιημάτων του τῶν εἰς ἐκείνην ἀναφερομένων. Καὶ ἐκεῖ δὲ ἔνθα ὁ ποιητὴς φαίνεται ἐμπεπλεγμένος εἰς ἄλλης ἀγάπης δεσμούς, δὲν παύει εἰς τὴν Κυνθίαν νὰ προσβλέπῃ, ζηλοτύπως νὰ παρακολουθῇ τὸν βίον της, νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὴν νουθεσίας ἢ καὶ λόγους πικρούς, διότι ἀναντιρρήτως δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνεπιλήπτων ἡ φήμη της (Ἐλεγ. 2, 5). Ἡ εἰκοστὴ ἑνάτη ἐλεγεία τοῦ Β' βιβλίου, ἀληθὴς μαργαρίτης τῆς τοῦ Προπερτίου ποιήσεως, περιέχει τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ἰδίου πταίσματος. Διηγεῖται ἐκεῖ, πῶς ἀγαθοὶ δαίμονες ἐπανήγαγον αὐτὸν ἀποπλανηθέντα εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Μεθύων καὶ ἄνευ συνοδίας δούλων διέρχεται νύκτωρ τὰς ὁδούς. Αἴφνης ὅμιλος γυμνῶν παιδίων προσέρχεται πρὸς συνάντησίν του. Ἐκράτουν δᾷδας ἀνὰ χεῖρας τὰ παιδία καὶ βέλη καὶ δεσμά. Οἱ μικροὶ τοῦ Ἔρωτος ἀπόστολοι τὸν περικυκλώνουσιν, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὁ θρασύτερος, ἀνακράζει. «Συλλάβετέ τον, αὐτὸν ὑπέδειξεν εἰς ἡμᾶς ἡ ὠργισμένη γυνή». Καὶ ταῦτα λέγων ῥίπτει βρόχον περὶ τὸν τράχηλον τοῦ δεσμίου. Τότε τίθεται ὁ ποιητὴς ἐν τῷ μέσῳ τῶν παιδίων, ἅτινα κατηγοροῦσιν αὐτόν, ὅτι παρεκτρέπεται εἰς ἀπιστίας, ἐν ᾧ ἐναγωνίως περιμένει αὐτὸν ἡ ἐρωμένη. Ἐκεῖνος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁρκίζεται, ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θὰ διορθωθῇ καὶ οὕτω τὸν ἄγουσιν εἰς τῆς Κυνθίας· «Πορεύου τώρα καὶ μάθε νὰ μένῃς ἄλλοτε ἐν τῷ οἴκῳ». Οὕτω λήγει τὸ ποίημα, ἀμέσως δὲ ἀπὸ τοῦ στίχου 23 (πρβλ. Ἐλεγ. 1, 3) ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῆς ἄλλης ἐκείνης σκηνῆς, ἥτις προηγήθη ἀμέσως τῆς ἐξορίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ἦτο πρωΐα. Ὁ ποιητὴς πολὺ ἀργὰ ἐπιστρέφων οἴκαδε καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ, ἐὰν ἡ Κυνθία ἦτο μόνη. Τῷ ὄντι, ἦτο μόνη. Πόσον ὡραία ἦτο ἐν τῇ κλίνῃ της! Οὐδέποτε εἶχεν εἰς αὐτὸν φανῇ τόσον θελκτική! Ἀλλὰ μετὰ σκληρότητος ὅμως προσαγορεύει τὸν ἄπιστον. Διὰ τί τὴν κατασκοπεύει; Μήπως νομίζει, ὅτι εἶναι καὶ αὐτὴ τόσον ἐλαφρά, ὅσον ἐκεῖνος; Ἀποκρούει τὸν προσφερόμενον ἀσπασμὸν καὶ ὁρμᾷ κάτω ἀπὸ τῆς κλίνης· «Ἔκτοτε, λέγει ὁ ποιητής, ἐστερήθην πλέον πάσης ἡδονῆς».

Μετὰ τὸ πέρας ἑνὸς ἔτους ἀνακτήσας τέλος πάντων τὴν εὔνοιάν της ὑποτάσσεται κατὰ πρῶτον εἰς πᾶν της νεῦμα. Τὸν προστάσσει νὰ ἔλθῃ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὴν ἔπαυλίν της εἰς τὰ Τίβουρα παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμόν. Πρέπει νὰ πορευθῇ ἀφεύκτως. Πρέπει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν κινδύνων μακρᾶς νυκτερινῆς ἐν τοῖς ἀγροῖς ὁδοιπορίας καὶ τῆς πολλάκις ἤδη δοκιμασθείσης ὀργῆς τῆς Κυνθίας. Ἀλλὰ πεποιθὼς εἰς τὴν Ἀφροδίτην τὴν προστατεύουσαν τοὺς ἐρῶντας, ἀποφασίζει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν. Καὶ ὁ θάνατος τῷ φαίνεται πολύτιμος, ἂν μέλλει νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ ἡ Κυνθία (Ἐλεγ. 3, 16).

Ἡ νέα σχέσις διατηρεῖται ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον μετὰ πολλῶν διακυμάνσεων καὶ θυελλῶν, ἂν καὶ τὸ ἄρωμα τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἀγάπης των εἶχεν ἐν μέρει ἐξατμισθῇ. Ὁ ποιητὴς ἀναγκάζεται καὶ πολὺ ἐπιεικὴς νὰ εἶναι καὶ πολλὰς ὑποχωρήσεις νὰ κάμνῃ, ἂν θέλῃ νὰ ὑπάρχωσιν ὁμαλαὶ αἱ πρὸς τὴν ἄστατον φίλην σχέσεις του (Ἐλεγ. 2, 32). Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην ἐπέστρεψεν ὁ πραίτωρ ἐκεῖνος, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, κατὰ πολὺ πλουσιώτερος καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁρμητικώτερος ἢ ἄλλοτε. Ἡ Κυνθία ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας του, ὁ δὲ ταπεινὸς ποιητὴς ἀναγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ πικρὸν συναίσθημα, ὅτι εἷς μεμαραμμένος βάρβαρος ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν εὐτυχίαν ἐξαγοράσας αὐτὴν διὰ πολυτίμων λίθων. Εὔχεται τοὐλάχιστον νὰ κολάσῃ αὐτὸν αὐτὴ ἡ Κυνθία, ἡ τόσον ἔχουσα τὴν πλεονεξίαν, κουρεύουσα ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον τὸ μωρὸν πρόβατον καὶ ἐξαποστέλλουσα ἔπειτα αὐτὸ πάλιν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν (Ἐλεγ. 2, 16).

Διὰ τῆς διπλωματικῆς μεσολαβήσεως τοῦ πιστοῦ Λυγδάμου ἐπέρχεται νέα πάλιν συμφιλίωσις (Ἐλεγ. 3, 6). Κατ' ἀκολουθίαν μιᾶς φιλονικίας (στχ. 38) ὁ ὠργισμένος Προπέρτιος εἶχε πάλιν στραφῇ πρός τινα ἄλλην γυναῖκα, ἀλλὰ τὴν εἶχεν ἤδη βαρυνθῇ (στχ. 40), τὸ δὲ πεῖσμά του καὶ ἡ ὀργή του διαλύονται τελείως, ἐπειδὴ λαμβάνει παρὰ τοῦ Λυγδάμου τὴν συγκινητικὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἡ ἀγαπητή του ἔρημος κάθηται εἰς τὸν οἶκον, οὐδὲ μεταχειρίζεται πλέον τὰ κοσμήματά της τὰ πολύτιμα, ὅτι κλώθει ἐν μελαγχολίᾳ μεταξὺ τῶν θεραπαινίδων καὶ στεγνώνει μὲ τὸ ἔριον τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν της! Πιστεύει, ὅτι μάγισσά της ἀναντιρρήτως θὰ ἐμάγευσε τὸν ἀγαπητόν της ποιητήν. Ὁ Προπέρτιος ἐξαποστέλλει ἀμέσως τὸν Λύγδαμον, ἵνα εἴπῃ πρὸς αὐτὴν ὅτι καὶ αὐτὸς πάσχει, ὅπως ἐκείνη, καὶ ὑπόσχεται εἰς τὸν ἄγγελον, ὅστις ἦτο δοῦλος, τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ἐὰν κατορθώσῃ νὰ τὸν καταστήσῃ πάλιν εὐτυχῆ. Ἀλλ' ὅμως τὸ ἄστατον πνεῦμα τῆς Κυνθίας ἐκδηλοῦται καὶ πάλιν (Ἐλεγ. 3, 21, 7) καὶ καθιστᾷ μάλιστα περίγελων τὸν Προπέρτιον ἐνώπιον πολλῶν ἔν τινι συμποσίῳ (Ἐλεγ. 3, 25). Τότε δὲ πλέον ἀποφασίζει ἐκεῖνος νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν, ὅστις ἐπὶ πέντε ἔτη τὸν ἔθλιβε (στχ. 3) διὰ τοῦ μόνου ἀποτελεσματικοῦ τρόπου, τουτέστι διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως. Ἀπέρχεται λοιπὸν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Προπέρτιος (Ἐλεγ. 3, 21), ὅπως ἐκεῖ σπουδάσῃ περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, οὕτω δὲ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τῶν μακροχρονίων δεσμῶν του. Ἐν τῇ 24 ἐλεγείᾳ τοῦ Γ' βιβλίου ἀνάνδρως ἀνακαλεῖ, ὅσα ἔψαλέ ποτε περὶ τοῦ κάλλους τῆς Κυνθίας, καὶ εὔχεται εἰς αὐτὴν ὡς σκληρὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀποχαιρετισμὸν νὰ αἰσθανθῇ ὅλην τὴν πικρίαν τοῦ πόνου, ἣν καὶ αὐτὸς ἐξ αἰτίας της ἠσθάνθη.

Ἐν ᾧ δὲ διὰ τῆς σκληρᾶς ταύτης παραφωνίας περατοῦται τὸ τρίτον βιβλίον, ἀκολουθεῖ ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ τελευταίῳ μία πάλιν ἐξιλαστήριος συμφωνία (Ἐλεγ. 4, 7). Ὁ Προπέρτιος ἀνεπαύετο νύκτωρ ἐπὶ τῆς μονήρους κλίνης του, ὅτε αἴφνης ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ἡ σκιὰ τῆς πρὸ ὀλίγου κηδευθείσης Κυνθίας, ὅπως ἦτο ἐν τῇ ζωῇ. Ἐλαφρῶς μόνον εἶχον ἀλλοιώσῃ τὴν μορφήν της τὰ ὕδατα τῆς Λήθης. Ἡ σκιὰ ἐκφράζει παράπονα πρὸς τὸν ποιητήν· «Δύνασαι νὰ κοιμᾶσαι, ἄπιστε; Ἐλησμόνησας τοὺς εὐδαίμονας χρόνους τῆς ἀγάπης μας;» Ἔπειτα δὲ μέμφεται αὐτόν, διότι δὲν παρέστη παρὰ τὴν κλίνην της κατὰ τὴν ἐσχάτην της νόσον οὐδὲ κατὰ τὸν ἐνταφιασμόν, ὅτι οὐδὲ ἄνθη ἔρριψεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς της, οὐδὲ ἐρράντισεν αὐτὴν διὰ σπονδῆς. Ἄλλη τώρα ἐν τῷ οἴκῳ διευθύνει ἀντ' αὐτῆς τὰς πιστὰς δούλας καὶ ἡ ἄλλη ἐκείνη εἶναι γυνή, ἥτις μέχρις ἐσχάτων ἐπώλει τὸ σῶμά της καὶ νῦν μετὰ μίσους καταδιώκει πᾶσαν τῆς προκατόχου αὐτῆς ἀνάμνησιν. «Ἀλλὰ δὲν εἶμαι ὠργισμένη κατὰ σοῦ, Προπέρτιε, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ εἶμαι. Ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐβασίλευον ἐγὼ ἐν τῇ ποιήσει σου». Ὁρκίζεται ἔπειτα πρὸς τὸν ποιητήν, ὅτι ἐτήρησε πάντοτε τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν καὶ ὅτι δὲν θὰ καταστήσῃ γνωστὰ εἰς τὰς φίλας τοῦ κάτω κόσμου τὰ παραπτώματά του, ὅταν ἐκεῖ θὰ διηγῶνται πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐρωτικάς των περιπετείας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀφήσῃ πτωχὴν καὶ ἀπροστάτευτον τὴν γραῖαν τροφόν της, οὐδὲ τὴν πεφιλημένην δούλην της νὰ ἐξαναγκάσῃ νὰ ὑπηρετῇ τὴν νέαν κυρίαν. Ἔπειτα συνιστᾷ εἰς τὸν Προπέρτιον νὰ καύσῃ τὰ ποιήματά του πάντα ὅσα ἔκαμεν ὑπὲρ αὐτῆς, νὰ φροντίζῃ περὶ τοῦ τάφου της καὶ νὰ στήσῃ στήλην ἀναμνηστικὴν παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμόν, ὅπου ἔκειτο ἡ ἔπαυλις αὐτῆς. «Τώρα, λέγει ἐν τέλει, ἂς σὲ ἀπολαύσωσιν ἄλλαι, μετ' οὐ πολὺ θὰ σὲ ἔχω μόνον ἐγώ, θὰ εἶσαι πάντοτε πλέον πλησίον μου, ἡ αὐτὴ ὑδρία θὰ περιλαμβάνῃ τὴν τέφραν ἡμῶν». Ταῦτα δὲ εἰποῦσα ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σκιὰ ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῆς ἀγκάλης τοῦ ποιητοῦ. Οὕτω δὲ τοῦ θανάτου ἡ εἰρήνη ἔρριψεν ἐσχάτην καὶ γλυκεῖαν λάμψιν ἐπὶ τῶν παρελθουσῶν ταραχωδῶν ἡμερῶν.

Δύσκολον θὰ ἦτο νὰ παρακολουθήσῃ τις τοὺς λοιποὺς ἔρωτας τοῦ Προπερτίου πρὸς διαφόρους ἀνωνύμους γυναῖκας. Βεβαίως ἴχνη τῶν τοιούτων περιπετειῶν ἀνευρίσκομεν πολλὰ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως οὕτω πως παρίστανται εἰς ἡμᾶς διεσταυρωμένα καὶ περιπεπλεγμένα τὰ πράγματα, ὥστε δὲν κατορθοῦται ἡ ἐξακρίβωσις αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ συχνὴ ἐπανάληψις γενικῶν τινων ἰδεῶν καὶ κοινοτοπιῶν, ὅπως καθ' ὅλου συμβαίνει εἰς τὴν ἐρωτικὴν ποίησιν, καθιστᾷ καὶ τοῦτο ἀκόμη ἀμφίβολον, ἂν πάντοτε ὁ ποιητὴς γράφων ὅσα ἔγραφε εἶχεν ἐν τῷ νῷ πραγματικὰ γεγονότα καὶ παθήματα. Ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ῥῆξιν τῶν σχέσεών του πρὸς τὴν Κυνθίαν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Α' βιβλίου, ὁ Προπέρτιος, ὅστις ἐθεώρει ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπηλλαγμένον ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ (Ἐλεγ. 2, 2, 1 ἑξ. καὶ 2, 3, 1 ἑξ.), καταλαμβάνεται οὐδὲν ἧττον ἔξαφνα ὑπὸ νέου ἔρωτος πρός τινα ἐξαστράπτουσαν καλλονήν, τῆς ὁποίας ἡ χάρις καὶ ἡ ποιητικὴ εὐφυΐα πολλῶν νέων εἶχεν ἤδη συνταράξῃ τὰς κεφαλάς (Ἐλεγ. 2, 1, 5 ἑξ. 2, 3, 17 ἑξ.). Ὡς ἐὰν ἤθελε δὲ ἐκ πείσματος νὰ πειράξῃ τὴν πρώην ἐρωμένην του, περιγράφει τὰ χαρίσματα τῆς νέας του φίλης κατὰ τρόπον ἐνθουσιώδη, διὰ τοῦ ὁποίου παρίσταται εἰς ἡμᾶς ἄλλοτε μὲν ἐνθυμούμενος τὴν Κυνθίαν, ἄλλοτε δὲ ἐντελῶς αὐτὴν λησμονῶν. Θαυμάζει τὸ μεγαλοπρεπὲς παράστημα τῆς νέας του ἐρωμένης, περιγράφει τὴν κόμην αὐτῆς, τὰς χεῖρας, τὴν ἡρωϊκὴν μεγαλοπρέπειαν, ἡ δὲ ὄψις αὐτῆς τὸν καθιστᾷ ἔξω φρενῶν. Καὶ ὅμως καὶ πάντων τούτων τῶν θελγήτρων τῆς νέας Ἑλένης ὑπέρτερον εἶναι, λέγει, τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτῆς τάλαντον. Ἀλλ' ἡ πέμπτη ἐλεγεία τοῦ δευτέρου τούτου βιβλίου, ἐν ᾧ περιέχονται οἱ ῥηθέντες ἔπαινοι καὶ οἱ ἐνθουσιασμοί, ἀπευθύνεται πάλιν πρὸς τὴν Κυνθίαν. Ἐκείνη ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτοῦ, ἡ ἐλαφρότης αὐτῆς εἶναι ἡ γενικὴ ὁμιλία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ ὁ ποιητὴς δίδει συμβουλὰς πρὸς αὐτήν. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ ἐλεγείᾳ μετὰ δυσθυμίας λέγει, ὅτι ὁ ἐπαινῶν τὴν Κυνθίαν ῥίπτει σπόρον εἰς ἄκαρπον γῆν, καὶ ἀρνεῖται τοιουτοτρόπως νὰ τὴν ἐξυμνῇ, ἐν τῇ δεκάτῃ τρίτῃ θεωρεῖ, ὅτι μεγίστη δι' αὐτὸν ἱκανοποίησις καὶ εὐχαρίστησις εἶναι νὰ ἀναγινώσκῃ εἰς τὴν Κυνθίαν του ὀλίγους στίχους καὶ νὰ τυγχάνωσιν οὗτοι τῆς ἐπιδοκιμασίας της, καὶ μετὰ ταῦτα δίδει πρὸς αὐτὴν καὶ ὁδηγίας περὶ τοῦ πῶς θέλει νὰ τελεσθῇ ἡ κηδεία του. Ἡ σκληρὰ Κυνθία ἡττᾶται σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τοῦ ἀποτελεσματικοῦ μέσου τῆς περιφρονήσεως, δύο δὲ ἐλεγεῖαι (ἡ 14 καὶ ἡ 15) ἀναγράφουσι τὸν θρίαμβον τοῦ Προπερτίου. Ἐν τούτοις μετὰ βραχεῖαν συμφιλίωσιν ἐπῆλθε νέα τις ψυχρότης. Τὸν Προπέρτιον παρευδοκίμησε καὶ παρηγκώνισεν ἄλλος ποιητὴς εὐγενὴς καὶ πλούσιος, οὗ τινος τὰ ποιήματα ἐνίκησαν τὰ ἰδικά του (ἰδ. τὰς ἐλεγ. 17, 24 στχ. 23 καὶ 32 τοῦ Β' βιβλίου). Ὁ ἀντίζηλος ἀοιδὸς ἐκτὸς τούτου διέβαλε τὸν Προπέρτιον πρὸς τὴν Κυνθίαν διὰ συκοφαντικῶν ποιημάτων (Ἐλεγ. 2, 21). Προλέγει δὲ πρὸς αὐτὴν ὁ Προπέρτιος, ὅτι οἱ ἐρωτικοὶ ὅρκοι τοῦ ἱερέως Πάνθου (ὅπως εἰρωνικῶς ὀνομάζει τὸν ἀντεραστὴν) δὲν θὰ διαρκέσωσι πλέον τοῦ ἔτους. Καὶ ἡ προφητεία ἐπηλήθευσε, διότι ἐκεῖνος μὲν μετ' ὀλίγον ἐνυμφεύθη, ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα Κυνθία ἀνεζήτει νέον ἐραστήν.

Ἀλλὰ καί τις εὐγενὴς δέσποινα ὑπὸ πολλῶν περιστοιχιζομένη ἔστρεψε τὴν εὔνοιάν της πρὸς τὸν ἡμέτερον ποιητήν. Ἡ σχέσις αὐτῶν διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας, ὁ δὲ Προπέρτιος μετὰ πολλῆς προθυμίας ὑπετάγη εἰς τὴν γλυκεῖαν ταύτην σχέσιν, τῆς ὁποίας ἡ συντήρησις δὲν εἶχεν ἀνάγκην δώρων. Ἀλλ' αἴφνης παρενεβλήθη πρόσκομμά τι εἰς τὴν ἀγάπην των (τὸ πρόσκομμα ἦτο ἴσως ὁ σύζυγος τῆς κυρίας), ὁ δὲ ποιητὴς εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καθησυχάζῃ αὐτὸς τὴν ἀπαραμύθητον φίλην, ἥτις τῷ ἔπεμπεν ἐπιστολάς, δι' ὧν ἐξεδήλου τὸν φόβον της, καὶ συγχρόνως νὰ διαβεβαιοῖ αὐτὴν περὶ τῆς πίστεώς του (Ἐλεγ. 2, 20).

Πρὸς ἄλλην πάλιν γυναῖκα κάμνει μίαν πρότασιν, ἀλλ' ἡ

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρότασις αὕτη φαίνεται μᾶλλον ψυχρὰ καὶ σχεδὸν εἰρωνικὴ (Ἐλεγ. 3, 20). Καὶ αὕτη δὲ ἡ γυνὴ εἶναι ὡραία, ἔμπειρος τῶν τεχνῶν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς καὶ πολλὴν ἔχουσα μόρφωσιν, βεβαίως γραμματειακήν, εἶχε δὲ καὶ προγόνους ἐπιφανεῖς, ὧν ἡ λάμψις ἐπεξετείνετο ἐπ' αὐτῆς καὶ τοῦ οἴκου της. Τὴν ἠγάπα ἕως τώρα ἄλλος ἀνήρ, ἴσως στρατιωτικός, ὅστις ἔπλευσε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν Ἀφρικὴν προτιμήσας τῆς ἀγάπης της τὴν ἐλπίδα μεγάλου κέρδους. Πιστεύει ἐκείνη ἀκόμη εἰς τοὺς ὅρκους του, ἀλλ' ὁ Προπέρτιος προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν πεποίθησιν ταύτην συνιστῶν ἑαυτὸν ὡς πιστὸν φίλον. Τὸ ἐλαφρὸν ὕφος τοῦ ποιημάτιου, ὅπερ εἶναι κυρίως ἐρωτικὸν ἐπιστόλιον, προσηρμόσθη βεβαίως πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἐκείνης, πρὸς ἣν ἐπεστέλλετο.

Ἦτο δὲ ὁ Προπέρτιος τέκνον τῆς πόλεως. Εἶχε λίαν εὐαίσθητον τὴν καρδίαν καὶ ἤξευρε πληρέστατα νὰ ἀπολαύῃ τοῦ βίου. Περιήρχετο ἄφροντις καὶ ἄεργος τὰς ὁδοὺς τῆς Ῥώμης ἢ πεζὸς ἢ ἐπὶ φορείου (Ἐλεγ. 4, 8, 78). Ἐσύχναζεν εἰς τὰς στοάς, ἐφοίτα εἰς τὰ θέατρα μεταξὺ τοῦ ποικίλου πλήθους καὶ ἐκεῖ ἐθήρευον οἱ ὀφθαλμοί του. Ὑπέβαλλε δὲ ἀδιαφόρως τὰ δείγματα τῆς λατρείας του πρὸς πᾶσαν γυναῖκα, εἴτε ἦτο εὐγενὴς δέσποινα, εἴτε ἑταίρα. Ἠρέσκετο εἰς τὰς δυσκόλους περιπετείας μᾶλλον ἢ εἰς τὰ ἥσυχα εἰδύλλια. Ἤθελε τὴν ἀπόλαυσιν ὡς ἐπακολούθημα δεινοῦ ἀγῶνος (Ἐλεγ. 3, 8). Ἀσφαλέστατα τοῦ ἔρωτος τεκμήρια ἐθεώρει τὰς μανιώδεις τῆς ἐρωμένης του ἐνεργείας, ἄνευ δὲ κόπου καὶ ἄνευ δακρύων ἐπίστευεν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἡδονή. Τὴν ζηλοτυπίαν εἴτε φύσει ἐνυπάρχουσαν εἴτε ἔκ τινος ἀφορμῆς παραγομένην ἐνόμιζεν ὡς τὴν κυρίαν τροφὴν τῆς ἀγάπης. Λέγει που, ὅτι ἐντρύφημα δι' αὐτὸν εἶναι ἡ ἡδυπάθεια σφοδρᾶς θλίψεως. Ὅτε δὲ πλέον ἐβαρύνετο τὰ βασανιστήρια, ἄτινα παράγει τὸ πάθος τῆς καρδίας, ἢ τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς ἐξ ἀνάγκης ὑποβάλλεται ὁ κρύφιος ἔρως, τότε ἐστρέφετο πρὸς τὴν ἀγοραίαν ἀπόλαυσιν (Ἐλεγ. 2, 23). Σαφέστατα δὲ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐὰν ἤθελε μείνῃ πιστὴ εἰς αὐτὸν ἡ Κυνθία, δὲν θὰ ἐγίνετο γνωστὸς εἰς τὴν Ῥώμην

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς ὁ πρῶτος τῶν ἐλαφρῶν ('Ελεγ. 2, 24). Ἡ ἐξομολόγησις δ' αὕτη ἐτέθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐλαφροτέρων ἐκείνων ποιημάτων του, ἅτινα παριστάνουσιν αὐτὸν ὡς ἔκδοτον εἰς ποικίλας φλόγας, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους ἡ νυκτερινὴ τῶν 'Ερωτιδέων περίπολος θέτει τέρμα εἰς τὸν ἀκατάστατον βίον του ('Ελεγ. 2, 29). 'Εξ ἐκείνης δὲ τῆς περιστάσεως καὶ μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου ἄρχει πάλιν ἡ Κυνθία. 'Αλλ', ὅπως δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν πολλὴν πίστιν εἰς αὐτὸν διαβεβαιοῦντα τὴν ζηλότυπον Κυνθίαν ('Ελεγ. 3, 15, 9 ἑξ.) ὅτι μετ' αὐτὴν οὐδεμία ἄλλη γυνὴ τὸν ἐδέσμευσε διὰ γλυκερῶν δεσμῶν, οὔτε εἰς τὴν Κυνθίαν διατεινομένην μετὰ θάνατον, ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε πιστὴ εἰς τὸν ποιητήν ('Ελεγ. 4, 15, 7 ἑξ.), οὕτω καὶ ἡ ἐπισφαλὴς διαβεβαίωσις αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι ἀπὸ τριῶν ἐτῶν δὲν ἐνθυμεῖται νὰ ἀντήλλαξε δέκα λέξεις πρὸς τὴν πρώτην του ἐρωμένην, τὴν Λυκίννην, οὐδεμίαν παρέχει ἀσφαλῆ βάσιν εἰς ἀκριβεῖς χρονολογικοὺς ὑπολογισμούς.

Ὁ Προπέρτιος παρέχει πλειότερον ἢ οἱ ἄλλοι ἐλεγειακοὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀφορμὴν σκέψεως ἕνεκα τοῦ παραδόξου τύπου, δι' οὗ περιβάλλει τὰς ἐκφράσεις του, τῆς εὐφυοῦς ἐλευθερίας, μεθ' ἧς συναρμολογεῖ τὰς λέξεις καὶ τὰς προτάσεις του, καί τινος ἀκόμη ταχύτητος περὶ τὴν σύνθεσιν, ἥτις καταδεικνύει, ὅτι ἑκουσίως ὁ ποιητὴς ἀπέφευγε τὴν εὔκολον ὁμαλότητα τοῦ λόγου. 'Αλλ' ἡ πνευματικὴ αὕτη τοῦ ἀναγνώστου καταπόνησις ἔχει ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν μείζονα ἀκριβῶς ἀπόλαυσιν. Ὁ ποιητὴς ἀγαπᾷ νὰ συνενώνῃ εἰς ἓν ἰδανικὸν ὅλον δύο ἢ πλειότερα ποιήματα, ἐν οἷς πραγματεύεται μίαν κοινὴν θεμελιώδη ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ποιήματα ταῦτα τὰ ἔχοντα κοινὴν τὴν θεμελιώδη ἔννοιαν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα, ὅπως ἡ στροφὴ καὶ ἡ ἀντιστροφὴ ἑνὸς λυρικοῦ ποιήματος, ἢ ὅπως μία δραματικὴ τριλογία. Ὑπάρχουσί τινα ποιήματα τοῦ Προπερτίου, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν μὲν εἰς ἡμᾶς ὡς ὁλόκληρα, ὡς συναποτελοῦντα δηλαδὴ ἓν ὅλον, ἀλλ' ὅμως εἶναι συγκεχωνευμένα ἐκ χωριστῶν ποιημάτων ἐχόντων τὸν πνευματικὸν ἐκεῖνον σύνδεσμον τῆς κοινῆς ἐννοίας, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τούτων δὲ τῶν ποιημάτων τότε μόνον κατορθοῦται ὀρθὴ ἑρμηνεία καὶ κατανόησις, ὅταν ταῦτα διαιρεθῶσιν εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν μέρη καὶ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν. Ἡ εἰκοστὴ ὀγδόη λόγου χάριν ἐλεγεία τοῦ Β΄ βιβλίου παρεδόθη ἡμῖν ὡς ἓν ποίημα συνταχθὲν ἐπὶ τῇ νόσῳ τῆς Κυνθίας, ἀλλ' εἶναι κυρίως τρία ποιήματα ἐπὶ μιᾶς κοινῆς γενικῆς ἰδέας, τῆς νόσου, ὅθεν καὶ πρέπει νὰ διαιρῆται α΄) εἰς τὸ μέρος, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς ἐκφράζει φόβους καὶ ἀμφιβολίας περὶ τῆς αἰτίας τῆς νόσου, β΄) εἰς τὴν προσευχὴν καὶ τὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὸν Δία, ἃς κάμνει ὁ Προπέρτιος, ὅταν βλέπῃ αὐξανόμενον τὸν κίνδυνον καὶ γ΄) εἰς τὰ εὐχαριστήρια ἐπὶ τῇ ἀναρρώσει. Ὅθεν διαστέλλονται τὰ μέρη τῆς ἐλεγείας ταύτης οὕτω· 28a 28b 28c. Ὁμοίως καὶ ἡ πρώτη ἐλεγεία τοῦ Β΄ βιβλίου σύγκειται ἐκ τριῶν μερῶν, ὧν κοινὸς οὕτως εἰπεῖν σύνδεσμος εἶναι ἡ προσφώνησις πρὸς τὸν Μαικήναν. Ὁ Προπέρτιος περιγράφει ἐνθουσιῶν, πόσον ἀνεξάντλητον ὕλην παρέχουσιν αὐτῷ τὰ θέλγητρα τῆς ἐρωμένης του. Εἰς τοῦτο εὑρίσκει τὸν σκοπὸν τοῦ βίου του (Ἐλεγ. 2, 1 στχ. 1—46). Ἔπειτα ἔρχεται δεύτερον μέρος (στχ. 47—56), ἐν ᾧ ὀμνύει εἰς αὐτὴν πίστιν μέχρι θανάτου. Ἔπειτα, τρίτον μέρος (στχ. 57—78), ἐν ᾧ ὁ Ἔρως παριστάνεται ὡς νόσος ἀνίατος.

Συμβαίνει δὲ ἀκόμη ὀλίγα δίστιχα νὰ περιέχωσιν ἐνίοτε, ὅπως παρὰ τῷ Κατούλλῳ, μίαν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελῆ ἔννοιαν. Ἐνίοτε δὲ πάλιν ἓν καὶ μόνον δίστιχον ἀποτελεῖ μίαν εἰκόνα, ἢ μίαν ἔννοιαν καταλήγουσαν ἐν εἴδει ἐπιγράμματος.

Ἐν τῇ 30 ἐλεγείᾳ τοῦ Β΄ βιβλίου ἔχομεν ἀπὸ μὲν τοῦ στίχου 1 μέχρι 12 μονόλογον τοῦ ποιητοῦ, ἔπειτα δὲ ἀπὸ τοῦ στίχου 13 καὶ ἑξῆς διάλογον τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν ἐρωμένην του. Ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ ἔρωτος διά τινος ταξειδίου, ἀλλὰ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν μετανοεῖ, ὁμολογεῖ δ' εἰς ἑαυτὸν ὅτι ὁ ἔρως, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ὑπάγῃ, θὰ τὸν παρακολουθῇ πανταχοῦ, καὶ παραδίδεται καὶ πάλιν αἰχμάλωτος εἰς αὐτόν. Τῷ ὄντι δὲ ἐν τοῖς ἑξῆς τὸ ζεῦγος εὑρίσκεται πάλιν συνη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νωμένον καὶ ἑορτάζεται ἡ συμφιλίωσις διὰ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ αὐλοῦ. Ἡ κόρη προτρέπει τὸν ποιητὴν νὰ καταφρονῇ τὰς μομφὰς τῶν σεμνοτύφων καὶ νὰ χαίρῃ μετ' αὐτῆς τὴν ζωήν. Ἐκείνη ἀποκτᾷ νέαν δύναμιν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτε τὸν ἐρωτᾷ μετὰ τρυφερᾶς μομφῆς, ἂν σκέπτεται ἀκόμη τὴν φυγήν, ὁ ποιητὴς ὀρκίζεται, ὅτι μεμαγευμένος ὑπὸ τῆς χάριτός της μόνον εἰς αὐτὴν εἰς τὸ ἑξῆς θὰ ἀνήκῃ καὶ μετ' αὐτῆς θὰ ἀπολαύῃ τῆς εἰδυλλιακῆς ἡσυχίας· ἐκεῖ ἐν τῷ ἱερῷ σπηλαίῳ θὰ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτὸν αἱ Μοῦσαι νέα ἐρωτικὰ ᾄσματα.

Κατ' ἐπανάληψιν ὁ Μαικήνας ὑπακούων εἰς ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου εἶχε προτρέψῃ τὸν Προπέρτιον νὰ ἀφιερώσῃ τὴν ποιητικήν του εὐφυΐαν εἰς σεμνότερα θέματα καὶ νὰ ὑμνήσῃ τὸν ἐν Ἀκτίῳ πόλεμον (Ἐλεγ. 2, 1, 17 ἑξ. καὶ 3, 9). Ἀλλ' ὁ Ἔρως δὲν ἐχορήγει ἀκόμη εἰς τὸν ποιητὴν τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν. Ὁ ποιητὴς οὐδεμίαν ἔχων ὄρεξιν νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ τοῦ βίου, ἠρέσκετο μόνον νὰ προσβλέπῃ μακρόθεν εἰς τὴν πορείαν τοῦ κόσμου στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς ἐρωμένης του. Εὐτυχεῖτε, ἀνακράζει πρὸς τοὺς ἀνδρείους, οἵτινες ἐξωπλίζοντο, ἵνα ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Πάρθων, ἐν δὲ τῇ φαντασίᾳ του διαβλέπει ὁποίαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ἐρωμένης θὰ αἰσθάνηται εἰλικρινῆ καὶ ἀπηλλαγμένην φθόνου χαρὰν ἐπὶ τῷ θριάμβῳ τῶν ἀπὸ τοῦ πολέμου ἐπιστρεφόντων νικηφόρων συμπολιτῶν του. Αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ προορισμὸν ἔχει νὰ συνάπτῃ δεινὰς μάχας πρὸς τὴν δέσποιναν του (Stant mihi cum domina proelia dura mea. Ἴδε τοῦ Γ' βιβλ. τὴν 4 καὶ τὴν 5 ἐλεγείαν). Διαγινώσκει, ὅτι ἡ κυρία ἀποστολή του εἶναι ἡ ἐρωτικὴ ποίησις καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐρωτικῇ ἐλεγείᾳ ἔγκειται ἡ δύναμίς του. Φιλοδοξία του εἶναι νὰ ἀκολουθῇ εἰς τὰ ἴχνη τῶν προκατόχων του, τοῦ Οὐάρρωνος τοῦ Ἀτακίνου (ἰδ. τόμ. Α' σ. 517 καὶ 519), τοῦ Κατούλλου, τοῦ Κάλβου (τμ. Α' σ. 467 καὶ 486), τοῦ Γάλλου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 304 ἑξ. καὶ πρβλ. Προπερτ. Ἐλεγ. 2, 34). Πρὸς τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Ἡσίοδον ὡς ἀμιλλᾶ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ται ὁ Βιργίλιος, αὐτός, ἐρωτικὸς ὢν ποιητής, θέλει νὰ ἀμιλλᾶται πρὸ τὸν Φιλητᾶν.

Ἐνίοτε φαίνεται τῷ ὄντι, ὅτι πειρᾶται νὰ ἀνυψωθῇ εἰς ὑπερτέρας ὑποθέσεις ἐκ λόγων φιλοπατρίας. Εἶναι καιρός, λέγει ἐν τῇ δεκάτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ Β΄ βιβλίου (ἥτις ἐποιήθη πρὸ τοῦ θέρους τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 729, π. Χ. 25), νὰ ἀναβῶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα ψάλλων νέα ᾄσματα καὶ νὰ ὑμνήσω τὰς νίκας τοῦ Αὐγούστου καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ μεταξὺ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Ἂν καὶ εἶναι ἀσθενεῖς αἱ δυνάμεις μου, ἀλλ' ὅμως ἡ τόλμη μου θὰ ἐπαινεθῇ. Ἀλλ' ὅμως μετά τινας στίχους οὓς φαίνεται ὅτι ἔγραψεν ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ ἐξοφλήσῃ ὀφειλόμενον λογαριασμόν, ἀναβάλλει τὴν περαιτέρω ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεῖται μόνον κατευθύνων ἐνώπιον τοῦ Αὐγούστου τὸ πενιχρὸν τοῦτο θυμίαμα. Βραδύτερον (Ἐλεγ. 3, 3) σκέπτεται νὰ ψάλῃ τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς τῆς Ἄλβας (τὸ ὁποῖον σχέδιον εἶχε καὶ ὁ Βιργίλιος, πρὶν ἢ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ποίησιν τῆς Αἰνειάδος, ἰδ. ἀνωτ. σ. 92), ἢ νὰ περιγράψῃ ποιητικῶς τὰ μνημεῖα καὶ τὰς ἀρχαιότητας τῆς Ῥώμης κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καλλιμάχου, ὅστις ἐποίησε τὰ λελόμενα Αἴτια, ἐν οἷς ἐπραγματεύετο περὶ τῶν αἰτιῶν καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μυθολογίας καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων τῶν Ἑλλήνων (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 50).

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ Γ΄ βιβλίου πολλὰ ὑπόσχεται ὁ Προπέρτιος. Ναὶ μὲν δὲν σκοπεύει νὰ ἀφιερώσῃ τὴν λύραν του εἰς ἐξύμνησιν πολεμικῶν κατορθωμάτων, ἔχει ὅμως κατὰ νοῦν ἀπὸ τῆς ἀπατήτου ἀτραποῦ τοῦ ὄρους τῶν Μουσῶν νὰ καταβιβάσῃ νέου εἴδους ἔργον. Ἐπικαλεῖται δὲ τὴν σκιὰν τοῦ Καλλιμάχου καὶ τὴν σκιὰν τοῦ Φιλητᾶ, ἵνα εἰσαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἱερὸν ἄλσος εἰς τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι εἰσέδυσαν, καὶ μυήσωσιν αὐτὸν τῆς τέχνης των τὰ μυστήρια. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐλεγείᾳ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς προθέσεώς του. Ἐν δὲ τῷ ἑφεξῆς ποιήματι ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν πεπατημένην ὁδὸν τῶν ἐρωτικῶν ᾀσμά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

των καὶ ἀντὶ τῆς μελλούσης δόξης, ἣν πρὸ ὀλίγου ὠνειρεύετο καὶ διέβλεπεν, ἀρκεῖται τώρα εἰς τὴν εὐαρέσκειαν τῆς ἐρωμένης του καὶ μακαρίζει τὴν γυναῖκα, ἣν θὰ ἀπαθανατίσωσι τὰ ποιήματά του (Ἐλεγ. 3, 2, 15: Fortunata, meo siqua est celebrata libello!). Τὴν δὲ ὑποτροπήν του ταύτην πρὸς τὸ ἐρωτικὸν τῆς ποιήσεως γένος εὐλογεῖ μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐπιδοκιμάζει καὶ θεῖον στόμα, διότι ἐν τῇ τρίτῃ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐλεγείᾳ βλέπει ὄνειρον. Ἐνόμιζεν ὅτι ἀνεπαύετο ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων τοῦ Ἑλικῶνος παρὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν καὶ ὅτι ἔπινεν ἐκ τῶν αὐτῶν ναμάτων, ἐξ ὧν εἶχεν ἄλλοτε πίῃ καὶ ὁ ποιητὴς τῶν Χρονικῶν, ὁ Ἔννιος. Ἐν ᾧ δὲ ἕνεκα τούτου ἐφαντάσθη, ὅτι εἶχεν ἱκανὴν πλέον δύναμιν, ὥστε νὰ ψάλῃ ἐπικῶς τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς τῆς Ἄλβας, ἐμφανίζεται αἴφνης, ἐνώπιόν του ὁ Ἀπόλλων· «Τίς σὲ ἐκέλευσε, τῷ λέγει ψέγων αὐτόν, νὰ ἐπιχειρήσῃς εἰς τὴν ποίησιν τὴν ἡρωϊκήν; Οὐδεμίαν ἔχεις νὰ ἐλπίσῃς ἐξ αὐτῆς δόξαν, Προπέρτιε. Μένε ἐκεῖ, ἔνθα ἐτάχθης, ἐὰν θέλῃς συχνὰ νὰ κρατῇ τὰ ποιήματά σου ἀνὰ χεῖρας ἡ κόρη, ἥτις προσμένει τὸν ἀπόντα ἐραστήν». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀπόλλων τῷ δεικνύει διὰ τοῦ ἐλεφαντίνου πλήκτρου ἄντρον ἀγροτικόν, ἀπὸ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ὁποίου ἐκρέμαντο τύμπανα. Ἦτο ἐκεῖ πήλινον τοῦ Σειληνοῦ ἄγαλμα καὶ κάλαμοι τοῦ Πανὸς καὶ περιστεραὶ ἐμβάπτουσαι τὸ ῥάμφος εἰς τῶν Μουσῶν τὴν πηγήν. Αἱ ἐννέα ἀδελφαὶ ἠσχολοῦντο περὶ διάφορα ἔργα. Ἄλλη συνέλεγε κισσόν, ἵνα σχηματίσῃ θύρσον, ἄλλη ᾄδει πρὸς τὰ κρούματα τῆς λύρας, καὶ ἄλλη πλέκει στέφανον ἐκ ῥόδων. Μία δ' ἐξ αὐτῶν, ἡ Καλλιόπη, ἐπικυροῦσα τοῦ Φοίβου τοὺς θείους λόγους, κελεύει τὸν ποιητὴν νὰ μὴ ἀσχολῆται περιγράφων μάχας, ἀλλὰ νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν ἐρωτικὴν ποίησιν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀντλοῦσα ὕδωρ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς πηγῆς ραντίζει τὸ μέτωπον αὐτοῦ διὰ τῶν ναμάτων, ἐξ ὧν εἶχε καταπαύσῃ τὴν δίψαν του ὁ Φιλητᾶς.

Πρὸς τὸν Μαικήναν δικαιολογεῖται ὁ ποιητὴς λέγων, ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ψάλῃ ἀνώτερα καὶ ὑψηλότερα θέματα, ὅτι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔχει συνείδησιν τοῦ τί δύναται νὰ παραγάγῃ ἡ Μοῦσά του. Ἀκολουθεῖ δέ, λέγει ὁ Προπέρτιος, ὡς πρὸς τὸν αὐτοπεριορισμόν, αὐτοῦ τοῦ Μαικήνα τὸ μετριόφρον καὶ συνετὸν παράδειγμα. Ἂν ὁ Μαικήνας ἤθελε μεταβάλῃ τρόπον, τότε καὶ αὐτὸς θὰ ἦτο πρόθυμος νὰ ψάλῃ τῶν Γιγάντων τὰς μάχας καὶ τοὺς πολέμους τῶν Πάρθων καὶ τοὺς πολέμους τοὺς ἐμφυλίους. Ἀλλ' ἔχει ὅμως πεποίθησιν, ὅτι ὁ Μαικήνας θὰ τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς του (Ἔλεγ. 3, 9).

Ἐν τούτοις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὁ Προπέρτιος ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὰς ἀρχὰς ταύτας χάριν τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ δικαιολογήσῃ πρὸς τὴν ἐρωμένην του τὴν βραδύτητά του, ἔχει μίαν θαυμασίαν περιγραφὴν (Ἔλεγ. 2, 31) τῆς περιφήμου στοᾶς τῆς κειμένης παρὰ τὴν Παλατίνην Βιβλιοθήκην, ἧς τὰ ἐγκαίνια εἶχον ἄρτι τελεσθῇ (κατὰ μῆνα ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 28 π. Χ.). Ὁ θαυμασμὸς τῶν λαμπρῶν ἐκείνων ἔργων ἔκαμε τὸν ποιητὴν νὰ βραδύνῃ, καὶ δικαιολογεῖται πρὸς τὴν Κυνθίαν διὰ τὴν βραδεῖάν του προσέλευσιν ἐξιστορῶν τὰ θαυμάσια τοῦ ἀρχιτεκτονήματος. Θέλων δὲ νὰ δείξῃ τὴν δαιμονίαν τῶν γυναικῶν ἰσχύν, ἵνα ἐξηγήσῃ τὴν ἰδικήν του ἀπέναντι τῆς Κυνθίας ἀδυναμίαν, ἀναφέρει τὴν Μήδειαν, τὴν Πενθεσίλειαν, τὴν Ὀμφάλην, τὴν Σεμίραμιν καὶ πρὸ πάσης ἄλλης τὴν Κλεοπάτραν, ἥτις καὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν διὰ δουλείας ἠπείλει, ἐὰν ὁ Καῖσαρ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος δὲν ἤθελε τὴν καταβάλῃ (Ἔλεγ, 3, 11)! Ἐξαίρει δὲ τὴν μεγάλην καὶ κοσμοϊστορικὴν σημασίαν τῆς ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίας καὶ εἰκονίζων διὰ ζωηρῶν χρωμάτων τὸ μέγα ἔργον τοῦ Αὐγούστου θαυμασίως περιγράφει τὴν ἀποσοβηθεῖσαν αἰσχύνην τῆς Ἀνατολικῆς φρίκης, ἥτις ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τῆς Ῥώμης τὸ μεγαλεῖον. Οἱ δὲ τόνοι, οὓς μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος, εἶναι ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, οὓς καὶ ὁ Ὁράτιος μετεχειρίσθη (Ἐπῳδ. 9. Ὠδ. 1, 37). Οἱονεὶ δὲ τὸ πάρισον τῆς εἰκόνος ταύτης ἀποτελεῖ ἡ 12 ἐλεγεία τοῦ Γ' βιβλίου, τὸ ἀποχαιρετιστήριον δη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λαδὴ ποίημα πρὸς τὸν Πόστουμον, ὅστις ἔμελλε μετὰ τοῦ Αὐγούστου νὰ συνεκστρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Πάρθους, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ποιήματι μεγαλοπρεπῶς περιγράφεται τὸ πρότυπον Ῥωμαίας συζύγου. Ὁ Πόστουμος, ὅστις ἔχει τὴν σκληρότητα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σύζυγόν του μόνην ἐν ταῖς μερίμναις αὐτῆς, δύναται νὰ ἔχῃ ἥσυχον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του, διότι ἡ περιλημένη Γάλλα θὰ κρέμαται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς του ἀπὸ τοῦ τραχήλου του μὲ τὴν αὐτὴν τρυφερὰν καὶ ἀναλλοίωτον ἀγάπην ὅπως καὶ ἡ Πηνελόπη ἀπὸ τοῦ τραχήλου τοῦ Ὀδυσσέως.

Εἰς τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ εὐέλπιδος Κλαυδίου Μαρκέλλου ἀποθανόντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 23 π. Χ. ἀφιέρωσεν ὁ Προπέρτιος μίαν πένθιμον ἐλεγείαν (Ἐλεγ. 3, 18), τῆς ὁποίας τὸ γοερὸν ὕφος ὑπενθυμίζει τὰ θρηνώδη ᾄσματα τῆς ἰωνικῆς ποιήσεως (ἰδ. καὶ ἀνωτ. σ. 152). Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἰταλικὴν πατρίδα ἐξέφρασε πάλιν ἔν τινι πρὸς τὸν φίλον του Τοῦλλον ποιήματι (Ἐλεγ. 3, 22), ὅστις διέτριβεν ἐν Κυζίκῳ καὶ ἐνετρύφα εἰς τῆς Ἀσίας τὰ θαυμάσια. Ἡ φιλοπατρία ὅμως τοῦ Προπερτίου δὲν ἐκδηλοῦται δι' ὅλης ἐκείνης τῆς θέρμης, δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ τοῦ Βιργιλίου ἐν τῷ γνωστῷ τῶν Γεωργικῶν ἐπεισοδίῳ, ὅπερ ἀναντιρρήτως ἔσχεν ὡς παράδειγμα ὁ Προπέρτιος (Βιργ. Γεωργ. 2, 136 ἑξ. Ἰδ. καὶ ἀνωτ. σ. 80). Ὅπως ὁ Βιργίλιος οὕτω καὶ ὁ Προπέρτιος ἀντιθέτει τὸν εἰρηνικὸν πολιτισμὸν τῆς Ἰταλίας πρὸς τοὺς τρόμους καὶ τὰ θηρία τῆς χώρας τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μετά τινος ὅμως περισσοτεχνίας καὶ μετὰ μυθολογικῶν παραδειγμάτων, ἀνυμνεῖ δ' ὡσαύτως μεθ' ὑπερηφανείας καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων καὶ τὴν ἔνδοξον αὐτῶν ἱστορίαν.

Ἐπὶ τέλους δὲ προσήγγισε περισσότερον πρὸς τὸν μέγαν σκοπόν, ὃν εἶχε προβάλῃ εἰς ἑαυτόν, νὰ ψάλῃ δηλαδὴ τοὺς ἱεροὺς τόπους τῆς Ῥώμης καὶ τοὺς πρὸς αὐτοὺς σχετικοὺς μύθους καὶ τὰς ἑορτὰς διὰ σειρᾶς ἐλεγειῶν χωριστῶν μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀποτελουσῶν μυθολογικὸν κύκλον κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Αἰτίων τοῦ Καλλιμάχου. Εἰσάγει δὲ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ὑπό-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεσιν ἐξηγῶν τὰ πράγματα, ὅπως ἐξηγεῖ εἰς ξένους περιηγητὰς ὁ ὁδηγός, καὶ λέγει πῶς ἦτο πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου ὁ τόπος, ἔνθα νῦν εἶναι ἐκτισμένη ἡ μεγάλη Ῥώμη (Ἐλεγ. 4, 1. Ἰδ. ἀνωτ. σ. 150-151), καὶ μετὰ προφανοῦς ὑπαινιγμοῦ εἰς τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου ἐξυμνεῖ τὴν μοῖραν, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν παρὰ τὸν Τίβεριν ἀποίκισιν τοῦ ἐκ τῆς Τροίας θείου φυγάδος καὶ τῶν ἑφεστίων αὐτοῦ θεῶν. Προαγγέλλει δὲ πλέον ὑψηγόρως ὁ ποιητής, ὅτι μέλλει νὰ περιγράψῃ τὴν Ῥώμην· «Ἀλλοίμονόν μου, λέγει, εἶναι ἀσθενὴς ἡ φωνή μου, ὥστε νὰ ψάλῃ τόσον μεγαλεῖον, ἀλλ' ὅσον ταπεινοὶ καὶ ἂν εἶναι οἱ φθόγγοι, οἵτινες ἐξέρχονται ἐκ τοῦ στήθους μου, θὰ τοὺς ἀφιερώσω ἐξ ὁλοκλήρου εἰς δόξαν τῆς πατρίδος μου. Ἂς στεφανώνῃ ὁ Ἔννιος διὰ δαφνίνου στεφάνου τὰ ἔργα του, εἰς ἐμὲ πόρισον σύ, Βάκχε, φύλλα κισσοῦ, ἵνα ἐκ τῶν ἐμῶν ποιημάτων ἐπαρθῇ ὀγκουμένη ἡ Ὀμβρική, ἡ πατρὶς τοῦ Ῥωμαίου Καλλιμάχου (στχ. 58-64)». Αἴφνης ὅμως (στχ. 71) προσέρχεται πρὸς τὸν ποιητὴν κατὰ τρόπον ἀστεῖον ὁ Ὥρος, ὁ ἔμπειρος περὶ τὴν ἀστρολογίαν, ψέγει τὸ μωρόν του ἐπιχείρημα κα δηλοῖ πρὸς αὐτόν, ὅτι αἱ Μοῦσαι καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐτάχθησαν ἐναντίον του. Ἀφ' οὗ δὲ διὰ πολλῶν λόγων ἀπέδειξε τὴν προφητικήν του δεινότητα (μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ διὰ πληροφοριῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ), ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τὸ κέλευσμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις, ὅτε ὁ Προπέρτιος εἶχε πλέον ἀποβάλῃ τὴν παιδικὴν βοῦλλαν, προσέταξεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀπέχῃ τῆς ἐν τῇ Ἀγορᾷ ῥητορείας. «Γράφε λοιπὸν ἐλεγείας καὶ γενοῦ σὺ τὸ παράδειγμα τοῦ γένους τούτου τῆς ποιήσεως. Θὰ εἶσαι ἐν τούτῳ ἀκαταμάχητος καὶ μόνον μία γυνὴ θὰ ποδοπατήσῃ τοὺς νικητηρίους φοίνικας, τοὺς ὁποίους μετὰ τόσου κόπου θὰ ἀποκτήσῃς». Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐλεγεία τοῦ Δ' βιβλίου ἡ ταῦτα περιέχουσα εἶναι ἴσως ἡ τελευταία ἀκριβῶς ἐρωτικὴ ἐλεγεία τοῦ Προπερτίου καὶ ἐξηγεῖ τὴν διακοπὴν τοῦ ἀρξαμένου ἔργου καὶ τὴν μετάβασιν τοῦ ποιητοῦ εἰς ἄλλο γένος ποιήσεως, ὅπερ ὅμως δὲν ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ περιλαμβανόμενα δοκίμια. Ἵνα δὲ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐξηγήσῃ ὁ ποιητὴς τὸν λόγον, δι' ὃν δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ νέου σχεδίου του, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὸ ἀτελές, ἔταξεν ἐν ἀρχῇ τοῦ Δ' βιβλίου ταύτην τὴν ἐλεγείαν, ἐν ᾗ ἐξαγγέλλει μὲν τοῦτο τὸ νέον σχέδιον (Sacra diesque canam et cognomina prisca locorum=Τὰ ἱερὰ καὶ τὰς ἡμέρας θὰ ψάλω καὶ τὰ ὀνόματα τὰ παλαιὰ τῶν τόπων. Στχ. 69), ἀλλὰ λαμβάνει συγχρόνως καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπῃ περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τάσεων τοῦ χαρακτῆρός του τόσα, ὅσα δύνανται νὰ καταστήσωσι φανερὸν τὸν λόγον, δι' ὃν ἀφῆκεν ἀτελὲς τὸ ἔργον. Ἐὰν ὁ Προπέρτιος δὲν ἀπεθαρρύνετο προώρως, ἤθελε βεβαίως στήσῃ ἀξιόλογον μνημεῖον τῆς ῥωμαϊκῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς θρησκείας, διότι ὅσα κατώρθωσε νὰ συγγράψῃ σαφῶς ἀποδεικνύουσι πόσον τερπνὸν καὶ πόσον ποικίλον ἦτο τὸ ὑλικόν, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπεξεργασθῇ, ἀποδεικνύουσι δὲ ἀκόμη, ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν εἶχεν ἀμελήσῃ νὰ παρασκευάσῃ ἑαυτὸν εἰς τὸ ἔργον δι' ἀξιολόγων ἀρχαιολογικῶν μελετῶν. Ὁ πολύμορφος Οὐέρτουμνος, ὁ θεὸς τῆς ὀπώρας, περιγράφει ἑαυτὸν φυσικώτατα καὶ κατὰ τρόπον εὐτράπελον καὶ διηγεῖται ὁ ἴδιος καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν προέλευσιν (Ἐλεγ. 4, 2). Ὁ μῦθος ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἵδρυσιν τοῦ λεγομένου Μεγάλου Βωμοῦ (Ara maxima), τὸν ὁποῖον μῦθον ἐπραγματεύθη ἴσως ὁ Προπέρτιος κατὰ Οὐάρρωνα [1]), χαριέντως συνεδέθη πρὸς τὰ μυθευόμενα περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν ἀπὸ τῆς λατρείας τοῦ Ἡρακλέους (Ἐλεγ. 4, 9), τὸν δὲ ταυτισμὸν τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν ἐπιχώριον τῶν Ὀμβρικῶν καὶ τῶν Σαβίνων δαίμονα, τὸν Σάγκον, παρέλαβεν ὁ Προπέρτιος παρὰ τοῦ Αἰλίου Στίλωνος. Τὸν παρὰ τῷ Προπερτίῳ μῦθον δύναταί τις νὰ παραβάλῃ καὶ πρὸς τὸν παρὰ Βιργιλίῳ μῦθον τοῦ Κάκου (Αἰν. 8, 175 ἑξ.), ἀλλ' ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν δύο ἔγκειται μᾶλλον ἐν τῇ ὑποθέσει ἢ ἐν τῷ τρόπῳ τῆς πραγματείας καὶ τῆς ἐκθέσεως. Ποιητικὴν χάριν ἔχει ἡ συνομιλία μεταξὺ τοῦ διψῶντος Ἡρα-

[1] Ἰδ. τὸν μῦθον παρὰ Διονυσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχαιολ. 1,39. Ὁ βωμὸς οὗτος ὀνομάζεται παρὰ τῷ Διονυσίῳ Βωμὸς Εὑρεσίου Διός. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κλέους καὶ τοῦ ὁμίλου τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐν ἀπομονώσει ἑορτάζουσι τὴν Ἀγαθὴν Θεάν. Τοὐναντίον δὲ ἡ ἐν τῇ δεκάτῃ ἐλεγείᾳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διήγησις περὶ τοῦ Φερετρίου Διὸς καὶ τῶν ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἐννίου ὑμνηθέντων ὀ π ι μ ί ω ν σ κ ύ λ ω ν (Spolia opima) τοῦ Ῥωμύλου, τοῦ Κόσσου καὶ τοῦ Μαρκέλλου, ἂν καὶ ἔχει παθητικὴν τὴν εἰσαγωγήν, διεξάγεται ψυχρῶς. Ἡ τρίτη μάλιστα νίκη ἡ κατὰ τοῦ Βιριδομάρου περιγράφεται λίαν πενιχρῶς, ἐν ᾧ πλουσίαν παρεῖχεν ὕλην πρὸς ἐπεξεργασίαν εἰς τὸν ποιητὴν ἡ πραιτέξτα τοῦ Ναιβίου ἡ ἐπιγραφομένη Κ λ α σ τ ί δ ι ο ν, ἐν ᾗ δραματοποιεῖται ἡ κατὰ τοῦ Βιριδομάρου νίκη τοῦ Μαρκέλλου (ἰδ. τόμ. Α′ σ. 30), ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Προπέρτιος ὀλίγον ἐφρόντιζε νὰ ἀνατρέχῃ εἰς πηγὰς τόσον παλαιάς. Κατὰ πολὺ λαμπροτέρα εἶναι ἡ ἕκτη ἐλεγεία ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Παλατίνου. Ὁ ἀοιδὸς ὡς ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος προσφέρει θυσίαν καὶ ἀνυμνεῖ τὸν ἡγεμόνα, διότι ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἐπὶ τοῦ Παλατίνου ἱδρυθεὶς ἦτο εὐγνωμοσύνης τεκμήριον ἐπὶ τῇ θείᾳ ἀρωγῇ τῇ παρασχεθείσῃ ἐν Ἀκτίῳ. Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ ποιητὴς μεγαλοπρεπῶς νὰ περιγράψῃ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην νίκην καὶ τὴν θαυμαστὴν τοῦ Φοίβου ἐπέμβασιν, καθ' ἅπερ εἶχε πράξῃ καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν τῷ ὀγδόῳ τῆς Αἰνειάδος βιβλίῳ. Προσβλέπει δὲ ἀπὸ τοῦ ἀστέρος του καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μετ' εὐμενείας τὸν προσφιλῆ υἱόν, τὸν Αὔγουστον, ἐν ᾧ φεύγει πρὸς τὸν Νεῖλόν της ἡ Αἰγυπτία, εἰς ἣν οὐδὲν ἄλλο ἀγαθὸν ἀπομένει πλέον, εἰμὴ μόνον ἡ ἐλευθερία τοῦ θανάτου. Ἀκολουθεῖ δὲ μετὰ τοῦτο ἔκκλησις πρὸς ἑορτασμὸν τοῦ μεγάλου γεγονότος διὰ φαιδροῦ συμποσίου, ὅπως ἐγίνετο κατὰ τοὺς πενταετηρικοὺς ἀγῶνας τοὺς Ἀκτιακούς. Ἐν ᾧ δὲ πίνουσι τὸν Φαλερνὸν οἶνον καὶ ὑπεκκαίει τὸν Φοῖβον ὁ Βάκχος, γίνεται μνεία καὶ τῆς κατὰ τῶν Σουγάμβρων νίκης (μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Λολλίου ἀ. Ῥ. 738 π. Χ. 16;) καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ εὐτυχημάτων ἐναντίον τῶν Πάρθων, μόνον δὲ τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου αἱ ἀκτῖνες θέτουσι τέρμα εἰς τὴν παννύχιον εὐωχίαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εὐχερεστέρα ἦτο εἰς τὸν ποιητὴν ἡ πραγματεία τῆς ἱστορίας τῆς Ταρπηίας, ἣν φιλοτεχνεῖ ἐν τῇ τετάρτῃ ἐλεγείᾳ, διότι τὸν πυρῆνα τῆς ἱστορίας ἐκείνης ἀποτελεῖ τὸ ἐρωτικὸν στοιχεῖον, ὁ ἐρωτικὸς δηλονότι θρῆνος τῆς περιφήμου νεάνιδος, ἥτις ἠράσθη τοῦ Τατίου. Ὁμοιάζουσι δὲ τῆς Ταρπηίας οἱ λόγοι πρὸς τοὺς λόγους τῆς Σκύλλης, οὓς ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ εἰς τὸν Βιργίλιον κοινῶς ἀποδιδομένῳ ποιήματι, ὅπερ ἐπιγράφεται Ciris (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 50—51), καὶ τοῦ ὁποίου βεβαίως εἶναι ἑλληνικὴ ἡ προέλευσις. Ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἑλληνικοῦ ποιήματος θὰ ὠφελήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Προπέρτιος ποιῶν τὴν ἐλεγείαν ταύτην.

Κατὰ πολὺ ὅμως θερμοτέρα καὶ συμπαθεστέρα εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης νεαρᾶς Ῥωμαίας πρὸς τὸν σύζυγόν της, ὅστις ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν γάμον του ἐξεστράτευσε πάλιν κατὰ τῶν Πάρθων (Ἐλεγ. 4, 3). Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα γυνή, ἧς τὰ δάκρυα καταβρέχουσι τὸν πάπυρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου γράφει, θρηνεῖ τὰς διαψευσθείσας ἐλπίδας της. Τὸν τέταρτον ἤδη πολεμικὸν χιτῶνα ὑφαίνει χάριν τοῦ ἀπόντος συζύγου, διότι τετάρτην ἤδη φορὰν ἀπῆλθεν ἐκεῖνος εἰς τὸν πόλεμον. Ζητεῖ νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ, ἂν ὁ θώραξ πιέζῃ τοὺς βραχίονάς του καὶ ἂν καταπονῇ τὰς ἀσυνειθίστους χεῖράς του ἡ λόγχη. Τοὐλάχιστον ὁ τράχηλος ἂς μὴ φέρῃ τὰ ἴχνη ἐρωτικῶν ἀγώνων! Μανθάνει, ὅτι εἶναι ἀδύνατος, καὶ ἐλπίζει, ὅτι ἡ ἀδυναμία θὰ προέρχηται ἐκ τῆς λύπης τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Ὅταν ἔρχωνται αἱ πικραὶ νύκτες, γράφει, καταφιλῶ τὰ ὅπλα σου, τὰ ὁποῖα ἐδῶ ἀφῆκες, καὶ μὴ εὑρίσκουσα ἀνάπαυσιν ἐπὶ τῆς μονήρους κλίνης ἀγρυπνῶ τόσον, ὥστε ἀκούω τὸ πρωϊνὸν κελάδημα τῶν πτηνῶν τὸ ἀναγγέλλον τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας. Μελετᾷ ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος, ποῦ ῥέει ὁ ποταμὸς Ἀράξης καὶ πόσον εἶναι μεγάλη ἡ ἔρημος, τὴν ὁποίαν διατρέχει ὁ Παρθικὸς ἵππος, μάλιστα δὲ ποῖος εἶναι ὁ καταλληλότερος ἄνεμος, ὅστις θὰ συντελέσῃ πνέων οὔριος εἰς τὸ νὰ ἐπαναφέρῃ πάλιν τὸ πλοῖον εἰς τὴν προσφιλῆ πατρίδα. Εὐτυχεῖς αἱ Ἀμαζόνες! Εἴθε καὶ εἰς τὰς Ῥωμαίας γυναῖκας νὰ ἦτο ἀνοικτὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ στρατόπεδον, πόσον εὐχαρίστως θὰ σὲ συνώδευον! Ὁ οἶκος εἶναι ἔρημος καὶ σιγηλός, τὸ μικρὸν κυνάριον, ἡ Γλαυκίς, λαμβάνει θέσιν ἐπὶ τῆς κλίνης, ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ γηραιὰ τροφὸς εἶναι ἡ μόνη συντροφία τῆς ἐρήμου γυναικὸς κατὰ τὰς μακρὰς καὶ ἀνιαρὰς ἑσπέρας τοῦ χειμῶνος. Δὲν γίνεται πλέον φαιδρὸν τὸ οἰκογενειακὸν γεῦμα πρὸ τῶν ἐστεφανωμένων Λαρήτων. Ὁ νοῦς τῆς ταλαιπώρου γυναικὸς οὐδὲν ἄλλο σκέπτεται ἢ πῶς νὰ κινήσῃ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς συμπάθειαν τῶν θεῶν, ἵνα ὁ προσφιλὴς σύζυγός της ἐπανέλθῃ ταχέως καὶ ἐν χαρᾷ, εἶναι δὲ καὶ πιστὸς εἰς τὴν ἀγάπην της. Τὸ χαριέστατον δὲ τοῦτο καὶ ἐγκάρδιον γράμμα εἶναι ἡ πρώτη ἐρωτικὴ ἐπιστολή, ἣν βλέπομεν ἐν τῇ ποιήσει τῶν Ῥωμαίων. Ἔλκει δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ τοῦτο τὸ εἶδος ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐπυλλίων. Ἐπειδὴ δὲ ἠγάπων οἱ Ἀλεξανδρινοὶ νὰ παρεμβάλλωσιν εἰς τὰ τοιαῦτα τὰ ποιήματα καὶ χαρακτηρίσματα ἐκ τοῦ βίου τοῦ πραγματικοῦ, ἐμιμήθη τὸ παράδειγμά των ὁ Προπέρτιος καὶ ἤρτυσε καὶ αὐτὸς κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐλεγείαν.

Ὁ ποιητής, ἐν ᾧ ἄλλοτε ἐδείκνυε καταφρόνησιν πρὸς τοὺς συζυγικοὺς δεσμούς (Ἐλεγ. 2, 7), κατελήφθη βραδύτερον ὑπὸ πόθου πρὸς τὸν βίον τὸν οἰκογενειακόν. Τὴν τοιαύτην δὲ τάσιν του μαρτυρεῖ ἡ ἀμίμητος ἐκείνη ἑνδεκάτη ἐλεγεία, ἡ βασίλισσα τῶν ἐλεγειῶν, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν θάνατον τῆς Κορνηλίας. Ἡ ἐλεγεία αὕτη εἶναι τὸ ἔσχατον ποίημα τῆς συλλογῆς, ἴσως δὲ καὶ τὸ ἔσχατον ποῦ Προπερτίου ἔργον. Ἡ εὐγενὴς θυγάτηρ τῆς Σκριβωνίας (ἀπὸ τοῦ ἔτους 714 συζύγου τοῦ Αὐγούστου) καί τινος προαποβιώσαντος ὑπατικοῦ ἀνδρὸς, ἀπέθανε μετὰ δεκαοκτὼ τοὐλάχιστον ἐτῶν εὐτυχῆ γάμον ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν ἀφήσασα μέγα πένθος εἰς τὴν οἰκογένειάν της. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ πενθοῦντες αὐτήν· ἡ μήτηρ καὶ ὁ μητρυιός, ὁ Αὔγουστος, ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Πόπλιος Κορνήλιος Σκηπίων (ὅστις ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, 738 ἀ. Ῥ., ἦτο ὕπατος), ὁ σύζυγος Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος, ἀνὴρ ὑπατικός, δύο υἱοί, Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μᾶρκος Αἰμίλιος Παῦλος, ἀκόμη δὲ καὶ μία θυγάτηρ. Βεβυθισμένοι εἰς ἄρρητον πένθος ἵστανται παρὰ τὸν τάφον ὁ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα. Ἡ πυρὰ ἐκάη, ἡ τέφρα κατέπεσεν. Ἐπακολουθοῦσιν οἱ ὀδυρμοὶ καὶ τὰ δάκρυα τοῦ ἀνδρός. Ἀλλ' αἴφνης ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ἡ σκιὰ τῆς γυναικός του καὶ μὲ γλυκεῖαν φωνὴν τὸν ἱκετεύει νὰ παύσῃ τοὺς ματαίους θρήνους. Δὲν ἐπιδέχεται διόρθωσιν ἡ μοῖρά της, ἀλλ' ὅμως—ἔστω τοῦτο πρὸς παρηγορίαν τῶν οἰκείων της — θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν χῶρον τῶν μακάρων. Εἶναι βεβαία περὶ τούτου, διότι θὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὴ ἑαυτὴν ἐνώπιον τοῦ Αἰακοῦ. Καὶ εἶναι θαυμασία ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτῆς ἡ ἀναμνηστικὴ αὕτη ἀγόρευσις ἡ ἐξερχομένη ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς, καὶ παραμυθητικὴ τῶν πενθούντων οἰκείων. Καταλήγει δὲ διὰ συγκινητικωτάτου ἀποχαιρετισμοῦ καὶ λαμπρῶν συμβουλῶν. Εἶναι βεβαία, ὅτι ὁ ἄσπιλος αὐτῆς βίος εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς καὶ διὰ τοῦτο ἄνευ ἐνδοιασμοῦ συγκαταλέγει ἑαυτὴν εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς αὐτῆς προγόνους. Ἡ μόνη λύπη, ἣν ἐπροξένησεν εἰς τὴν μητέρα της, εἶναι ὁ πρόωρος θάνατός της, ἀλλ' ἀποκτήσασα ἤδη τρία τέκνα ἐμερίμνησε καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ οἴκου της. Οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ περιεβλήθη πένθιμα ἱμάτια, πάντες δὲ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς παρέστησαν κατὰ τὴν ταφήν της. Μετὰ χαρᾶς καὶ μεθ' ὑπερηφανείας ἀτενίζει εἰς τὰ μέλλοντα τοῦ οἴκου αὐτῆς στηρίγματα καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ γένους της, τοὺς δύο υἱοὺς καὶ τὴν θυγατέρα της. Ὁ πατὴρ ἂς γίνῃ ἤδη καὶ μήτηρ εἰς τὰς προσφιλεῖς ταύτας ὑπάρξεις. Ἂς ἀσπασθῇ ἐξ ὀνόματος αὐτῆς τοὺς πενθοῦντας καὶ κλαίοντας, ἂς κρύπτῃ δὲ τὴν λύπην του ἐνώπιόν των. Ἡ νὺξ εἶναι ἱκανῶς μακρά, ὥστε νὰ δύναται μόνος νὰ κλαίῃ. Πολλάκις θὰ τὴν βλέπῃ καθ' ὕπνον, ἂς ὁμιλῇ τότε πρὸς αὐτήν, ὡς ἐὰν ἐκείνη ἔμελλε νὰ ἀποκριθῇ. Ἐὰν θελήσῃ εἰς δεύτερον γάμον νὰ νυμφευθῇ, ἂς μὴ δυσαρεστήσωσιν αὐτὸν τὰ τέκνα του καὶ ἂς ἐπιδοκιμάσωσι τὸ διάβημά του. Ἐνώπιον τῆς μητρυιᾶς ἂς μὴ ἐπαινῶσιν εἰς ὑπερβολὴν τὴν μητέρα. Ἐὰν ὅμως μείνῃ ἄγαμος ὁ πατήρ, ἂς μεριμνῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ στοργῆς τὰ τέκνα, ὅπως φθάσῃ ἐν τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέσῳ αὐτῶν εἰς γῆρας βαθύ. Ὅσα ἔτη οἱ θεοὶ ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτῆς, ἃς τὰ προσθέσωσιν εἰς ἐκεῖνον!

Ἐκ τινος χωρίου τοῦ Προπερτίου μανθάνομεν (Ἐλεγ. 3, 5, 23 ἑξ. ποιηθ. περὶ τὸ 732 ἀ. Χ. 31 π. Χ.), ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἀπόφασιν, ἀφ' οὗ ἤθελεν ἐν ἡδοναῖς διανύσῃ τὴν νεότητά του, ὅταν ἤθελεν ἐπέλθῃ τὸ γῆρας, τότε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν (τὴν ἐπικούρειον βεβαίως). Δὲν ἠξεύρομεν ὅμως κατὰ πόσον ἦτο σοβαρὸν τοῦτο τὸ σχέδιον καὶ ἐὰν τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ δὲν ἦσαν μόνον μίμησις τῶν ὅσων λέγει ὁ Βιργίλιος ἐν τοῖς Γεωργικοῖς (2, 457 ἑξ.).

Τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα τοῦ Προπερτίου λίαν ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς Ῥώμης, μάλιστα δὲ τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ἐπιγραφόμενον Κυνθία, ἦτο λίαν περιζήτητον παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις τῆς Ἀγορᾶς (Ἐλεγ. 2, 24). Εἰς πολλὰς δὲ φίλας του ἐχούσας τὴν προσήκουσαν γραμματειακὴν ἀνάπτυξιν ἀπήγγελλεν αὐτὸς ὁ ποιητὴς τὰ προϊόντα τῆς Μούσης του καὶ βαθέως οὕτω συνεκίνει τὴν καρδίαν αὐτῶν. Ἐὰν δ' ἠσθάνθη πικρίας διὰ τὰς δυσμενεῖς ἀποφάνσεις τῶν ἐπικριτῶν του (Ἐλεγ. 3, 1, 21), τοὐλάχιστον ἀπεζημίωνεν αὐτὸν ἡ συμπάθεια τῶν ἀναγνωστριῶν του. Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνομεν ἀφορμὴν νὰ σχηματίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὑψηλὴν βεβαίως ἰδέαν περὶ τῆς μορφώσεως, ἣν εἶχον αἱ doctae puellae. Διὰ νὰ ἀρέσκωνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοιούτων ποιημάτων ἔπρεπε καλῶς νὰ γινώσκωσι τὴν Ἀλεξανδρινὴν ποίησιν, καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν νὰ ἔχωσι καὶ τῶν μύθων τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, διότι ἐκεῖθεν ἀπορρέει ἐν πολλοῖς καὶ ἡ τέχνη τοῦ Προπερτίου, ὅστις ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ διακηρύττει, ὅτι διδάσκαλοι αὐτοῦ εἶναι ὁ Φιλητᾶς καὶ ὁ Καλλίμαχος. Ἀκόμη δὲ καὶ τώρα εὔκολον εἶναι νὰ ἀνεύρωμεν ἐν ταῖς ἐλεγείαις τοῦ Προπερτίου ὁμοιότητας καὶ πρὸς ἄλλους Ἕλληνας ποιητὰς τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου καὶ τῆς αὐτῆς τεχνοτροπίας, οἷον πρὸς τὸν ἐπιγραμματοποιὸν Λεωνίδαν, πρὸς τὸν Μελέαγρον καὶ πρὸς τὸν Ἑρμησιάνακτα. Εἶχε δὲ ὁ Προπέρτιος μόρφωσιν κατὰ πολὺ ὑπερτέραν τοῦ Τιβούλλου καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διὰ τοῦτο πολὺ πλειότερον ἐκείνου κάμνει χρῆσιν τῆς μυθολογίας ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ καὶ ὑπαινιγμοὺς σκοτεινοτέρους ἐπιτηδεύων καὶ παραδείγματα σπανιώτερα παρεμβάλλων. Ἡ δὲ θερμὴ καὶ διακαὴς ἡδυπάθεια, ἥτις διαπνέει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὰς ἐλεγείας του, ὄχι μόνον οὐδαμῶς ψυχραίνεται διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν στοιχείων ἐκείνων τῆς βαθείας παιδευτικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ τοὐναντίον ποικίλλεται καὶ ἐξευγενίζεται. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς ἡ ῥωμαϊκὴ ποίησις εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἀκμῆς, ἠσκεῖτο ζωηρὰ ἀνταλλαγὴ καὶ μετάδοσις τῶν ποιητικῶν ἔργων καθ' ὅλους τοὺς κύκλους τῶν λογίων ἀνδρῶν, φυσικὸν εἶναι, ὅτι πλεῖσται ὅσαι λέξεις ἢ φράσεις ἑνὸς ποιητοῦ παρέμενον ἐντετυπωμέναι εἰς τὰ ὦτα καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἄλλων, οὕτω δὲ εὑρίσκονται ἐνίοτε καὶ παρὰ τῷ Προπερτίῳ, ἐκεῖ μάλιστα ἔνθα προεκάλει τοῦτο ἡ ὁμοιότης εἴτε τοῦ θέματος εἴτε τοῦ τρόπου τῆς πραγματείας, λέξεις ἢ φράσεις ὑπενθυμίζουσαι παράλληλα χωρία τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Τιβούλλου ἢ καὶ τοῦ Ὁρατίου. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι ὁμοιότητες αἴτινες ἁπλῶς καὶ μόνον προέρχονται ἐκ τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ τῆς ποιητικῆς γλώσσης τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ παραστάσεων.

Τὸ μέτρον, ἐξ οὗ ἀποτελοῦνται αἱ ἐλεγεῖαι, εἶναι τὸ λεγόμενον ἐλεγειακὸν ἤτοι τὰ ἐλεγεῖα. Ἔχουσι δὲ τὰ ἐλεγεῖα στροφικὴν μορφὴν καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ δύο στίχων (ἐλεγειακὰ δίστιχα), ἐξ ἑνὸς δηλαδὴ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ ἑνὸς κοινῶς λεγομένου πενταμέτρου [1]). Εἰς τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον ἀκολουθοῦσι δύο πενθημιμερεῖς τριποδίαι μετὰ τομῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στίχου, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ῥυθμὸς τοῦ πενταμέτρου, οἱονεὶ καταῤῥέων ἐν τῷ τέλει ἑκατέρου τοῦ ἡμιστιχίου παρέχει μετὰ τοῦ τέρματος τῆς ἐννοίας καὶ μίαν ἀκουστικὴν αἴσθησιν προσομοιάζουσαν πρὸς κῦμα, ὅπερ κατόπιν ἰσχυροῦ ῥεύματος ἐπιστρέφει ἡσύχως εἰς τὰ ὀπίσω

[1]) Κυρίως τὸ ἐλεγειακὸν δίστιχον εἶναι σύστημα ἐκ δύο δικώλων δακτυλικῶν μέτρων συγκείμενον, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἀκατάληκτον, τὸ δὲ δεύτερον ἀσυνάρτητον δικατάληκτον. Ἰδ. περὶ τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου Δ. Χ. Σεμιτέλου Μετρικὴν σ. 365 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἀπορροφᾶται οὕτως εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος τῆς μετρικῆς κατασκευῆς ὁ τρόπος ἐπαναλαμβάνεται κατὰ κανονικὰ τμήματα, ἡ δὲ πάλιν ἔννοια ἐκτυλίσσεται δι' εἰκόνων, παραβολῶν καὶ ἄλλων σχημάτων, σχηματίζονται μεγαλήτερα ῥυθμικὰ συστήματα ἀνταποκρινόμενα ἐνίοτε εἰς ἄλλα ἰσομεγέθη παρεμφεροῦς ἢ καὶ ἀντιθέτου περιεχομένου. Ὁ δὲ ἥσυχος οὗτος κυματισμὸς τῶν ἐννοιῶν ἄλλοτε μὲν ἐπιστρέφων ἐπανέρχεται εἰς τὰ ἤδη ῥηθέντα, ἄλλοτε δὲ προχωρεῖ, ἢ καὶ ὑπερεκχύνεται ἐνίοτε ἔξω τῆς προκεχαραγμένης ὄχθης.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ὁ Προπέρτιος ἀκολουθεῖ κατὰ πάντα τὸν Βιργίλιον. Ἡ στιχουργία μάλιστα τῆς Κυνθίας εἶναι ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν τῶν Γεωργικῶν. Παραβαλλόμενος δὲ πρὸς τὸν Τίβουλλον ἔχει ὁ Προπέρτιος ῥωμαλεώτερον οὕτως εἰπεῖν τὸν δακτυλικὸν στίχον, καὶ τοῦτο διότι μεταχειρίζεται πλειοτέρους σπονδείους ἢ ὁ Τίβουλλος. Ἡ δὲ τέχνη τῆς καταλλήλου ἐν τῇ πενταμέτρῳ τοποθετήσεως τῶν λέξεων φαίνεται μᾶλλον προηγμένη ἐν τοῖς δυσὶ τελευταίοις τοῦ Προπερτίου βιβλίοις, ἢ ἐν τοῖς προτέροις, τὸ δὲ τέταρτον βιβλίον διακρίνεται καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι κανονικῶς καταλήγουσιν ἐν αὐτῷ οἱ πεντάμετροι διὰ δισυλλάβου λέξεως καὶ ὅτι ἀποφεύγεται ἡ ἔκθλιψις τῶν φωνηέντων.

Τὴν φυσικὴν αὐτοῦ τραχύτητα ἐκδηλώνει ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ ὕφους του, ὅπερ εἶναι περιεργότερον καὶ ὡς πρὸς τὴν συσώρευσιν τῶν ἐννοιῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν συνδέσμων καὶ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν προτάσεων. Ἡ τραχύτης ἐπιμόνως διαφαίνεται πανταχοῦ. Καὶ ἡ γλῶσσα δὲ τοῦ Προπερτίου ἔχει τι τὸ ἰδιόρρυθμον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀποβαίνει ἐνίοτε σκοτεινὴ καὶ βαρεῖα, συνήθως ὅμως εἶναι ἐκφραστικὴ καὶ σεμνή.

Ἀμφίβολον εἶναι ὁ ἂν ὁ Προπέρτιος εἶχε προφθάσῃ νὰ ἐκδώσῃ αὐτὸς πάντα τὰ ἔργα του, ἅτινα ἦσαν ὄχι ὀλίγα. Βέβαιον εἶναι ὅτι αὐτὸς ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον βιβλίον νεώτατος ὢν τὴν ἡλικίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ Μαρτιαλίου (τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναφέρει ὁ ἴδιος) ἦτο ἀκόμη συνήθεια νὰ δίδωνται ὡς δῶρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Σατουρναλίων, ὅτε ἀντήλλασσον οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους φιλοδωρήματα, τὰ ποιήματα τοῦ Προπερτίου. Ἡ τάξις, καθ' ἣν ἔχομεν σήμερον τὰ ποιήματα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τύχης ἔργον, ἀλλὰ μᾶλλον σκέψεως καὶ σχεδίου προδιαγεγραμμένου. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ βαρυσήμαντον τέλος (κατὰ τὴν παράδοσιν) τοῦ δευτέρου βιβλίου, ἔνθα ὁ Προπέρτιος ῥητῶς καθορίζει τὴν θέσιν, ἣν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀξιοῖ ὡς ποιητὴς τῆς ἐρωτικῆς ἐλεγείας, ἡ ἐπίσημος εἰσαγωγὴ τοῦ τρίτου βιβλίου μετὰ τῆς ἀποστροφῆς πρὸς τοὺς μεγάλους τῆς Ἀλεξανδρείας διδασκάλους καὶ ἡ ἐν τῷ τέλει τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ὁριστικὴ ἀπὸ τῆς Κυνθίας ἀπομάκρυνσις, καὶ τελευταῖον ἡ σύνθεσις τῶν μεμονωμένων ποιημάτων τοῦ τετάρτου βιβλίου. Περίεργος εἶναι ἡ πρὸς τὰ λοιπὰ βιβλία δυσανάλογος ἔκτασις τοῦ δευτέρου, γίνεται δὲ μάλιστα τὸ πρᾶγμα ἔτι περιεργότερον, ἂν ἀπίδωμεν καὶ εἰς τὴν ἐλλιπῆ κατάστασιν μερῶν τινων τοῦ βιβλίου τούτου. Ἀλλ' ὅμως ψευδῆ φαίνονται τὰ τεκμήρια, ἅτινα ἐπήνεγκον τὸ συμπέρασμα, ὅτι μετὰ τῆς δεκάτης ἐλεγείας τοῦ Β' βιβλίου ἤρχιζε κατ' ἀρχὰς τὸ τρίτον βιβλίον καὶ ὅτι ἑπομένως εἰς πέντε βιβλία πρέπει νὰ διαιρῶνται τοῦ Προπερτίου τὰ ποιήματα καὶ ὄχι εἰς τέσσαρα [1]). Πᾶσαι τοὐναντίον αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἰδήσεις ἀντικείμεναι εἰς τὴν ψευδῆ ταύτην ὑπόθεσιν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν συνήθη τῆς παραδόσεως διαίρεσιν εἰς τέσσαρα βιβλία, ἀπίστευτον δὲ θὰ ἦτο νὰ δεχθῶμεν καὶ τὸ ὅτι ἀπωλέσθησαν ὅλως ἐλεγεῖαι τοῦ δευτέρου βιβλίου καὶ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἔμεινεν ἠκρωτηριασμένον καὶ διὰ τοῦτο συνεκολλήθησαν πρὸς αὐτὸ ἐλεγεῖαι τοῦ τρίτου. Ἓν μόνον πρᾶγμα εἶναι πιθανόν, ὅτι δηλαδὴ

[1]) Ἡ εἰς πέντε βιβλία διαίρεσις ἔχει εἰσηγητὴν τὸν περιώνυμον φιλόλογον Λάχμαν. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Λουκιανοῦ Μύλλερ (στερεότ. Teubner) διαιρεῖ καὶ αὐτὴ τὰ ποιήματα, κατὰ τὸν Λάχμαν, εἰς πέντε βιβλία, ὁ νεώτατος τοὐναντίον ἐκδότης Max Rothstein (Berlin, Weidmann 1898) τηρεῖ τὴν εἰς τέσσαρα βιβλία διαίρεσιν τῆς παραδόσεως. Ὁ Λάχμαν στηρίζει τὴν ὑπόθεσίν του εἰς τὸ ὅτι ἡ δεκάτη ἐλεγεία (τοῦ Β' βιβλ.) εἶναι εἰσαγωγὴ νέου βιβλίου καὶ εἰς τὸ ὅτι ἐν τῷ 25 στχ. τῆς 13 ἐλεγείας (τοῦ Β' βιβλίου) ἀναφέρονται tres libelli, ἄρα ἡ ἐλεγεία αὕτη πρέπει, λέγει, νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ τρίτον βιβλίον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἔγινέ τις ἔκδοσις ἐπηυξημένη τῶν ποιημάτων, εἰς ἣν συμπεριελήφθησαν καὶ ἄλλα ἔργα ὄχι τελείως ἐξειργασμένα καὶ ὅτι διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ηὔξησε κατὰ πολὺ ὁ ὄγκος τοῦ βιβλίου ἐκείνου. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ δυσανάλογος αὐτοῦ ἔκτασις, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐλέγομεν. Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα τοῦ Προπερτίου ἐφέροντο ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἀνὰ τὰ στόματα πολλῶν, μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι εὑρέθησαν δίστιχα αὐτοῦ ἀναγεγραμμένα ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Πομπηΐας (Ἐλεγ. 3, 16, 13 ἑξ. 4, 5, 47 ἑξ.). Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ ὁ Πασσέννος Παῦλος, ἴσως ἐξ υἱοθεσίας ἀπόγονος τοῦ Προπερτίου, ἔγραψεν ἐλεγείας κατὰ τὸ ὕφος τοῦ προγόνου, ἀλλὰ τὰ ἴχνη τῆς περὶ τὸν Προπέρτιον μελέτης ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις εἶναι καθ' ὅλου εἰπεῖν πενιχρά. Κατὰ πολὺ δὲ εὐρυτέρα καὶ διαρκεστέρα ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ ἀληθοῦς κληρονόμου τῆς ἤδη ὡρίμου τέχνης, τοῦ Ὀβιδίου, εἰς ὃν καὶ μεταβαίνομεν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὀβίδιος.

Παρὰ τὴν μεσημβρινὴν ὑπώρειαν τῶν Ἀπεννίνων εἰς ἐννενήκοντα μιλίων ἀπόστασιν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ῥώμης, ἐν τῇ πόλει τῶν Πελιγνῶν, ἥτις ὠνομάζετο Σοῦλμον, ἐγεννήθη τῇ 20 μαρτίου τοῦ ἔτους ἀπὸ Ῥώμης 711 (π. Χ. 43) ὁ Πόπλιος ἢ Πούβλιος Ὀβίδιος Νάσων (καὶ κατ' ἀκριβεστέραν μεταγραφὴν Ὀουίδιος). Ἦτο δὲ ὁ δεύτερος υἱὸς πατρὸς ἀνήκοντος εἰς οἶκον ἀπὸ πολλῶν γενεῶν κατατεταγμένον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων. Ἔτυχε δὲ ὁ Ὀβίδιος ὁμοῦ μετὰ τοῦ κατὰ ἓν ἀκριβῶς ἔτος πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του ἐξαιρέτου ἐκ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ῥώμῃ. Καὶ ὁ μὲν πρωτότοκος ἀδελφὸς προέκοπτε μάλιστα εἰς τὴν ῥητορείαν, ὁ δὲ Πόπλιος ἤδη ἐκ παίδων ἠσθάνετο ἀκατάσχετον ροπὴν πρὸς τὴν ποίησιν. Καὶ ἀπέτρεπε μὲν αὐτὸν ὅσον ἠδύνατο ὁ πατὴρ ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τέχνην καὶ ἐπιτήδευσιν, ἥτις ἦτο ἐλάχιστα πρακτικὴ καὶ προσοδοφόρος, ἀλλ' ὁ υἱὸς ἂν καὶ ἤθελε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν πατρικὴν θέλησιν καὶ προσεπάθει νὰ ἀσκῆται εἰς τὸν πεζὸν μᾶλλον λόγον, ὅ,τι ὅμως ἔλεγεν ἢ ἔγραφεν ἐν τῇ ῥητορικῇ σχολῇ, εἰς ἣν ἐφοίτα, μετεβάλλετο οἱονεὶ αὐτομάτως εἰς στίχους [1]).

Ἐμαθήτευσε δὲ παρὰ τῷ περιφήμῳ σοφιστῇ ἢ ῥητοροδιδασκάλῳ Ἀρελλίῳ Φούσκῳ, ὅστις διέπρεπε μάλιστα περὶ τὴν σύνταξιν ἐκείνων τῶν ῥητορικῶν μελετῶν ἤτοι ἀσκήσεων, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν Suasorias (orationes), λόγους δηλαδὴ προτρεπτικούς. Περὶ ταύτας δὲ τὰς μελέτας ἠγάπα καὶ ὁ Ὀβίδιος νὰ ἀσχολῆται, διότι ἠρέσκετο εἰς τὴν ἐπίλυσιν ἠθικῶν καὶ ἱστο-

[1]) Τὰς εἰδήσεις ταύτας παρέχει ἡμῖν αὐτὸς ὁ Ὀβίδιος αὐτοβιογραφούμενος ἐν τῇ ἐλεγείᾳ τοῦ Δ' βιβλίου τῶν Λυπηρῶν (Tristia). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρικῶν προβλημάτων, ἐν οἷς ἐνήργει μᾶλλον ἐλευθέρα ἡ διάνοια καὶ ἡ φαντασία, ἢ εἰς τὰ πρακτικώτερα καὶ ῥητορικώτερα θέματα, περὶ ἃ ἐστρέφοντο αἱ λεγόμεναι Ἀμφισβητήσεις ἢ Controversiae, ὧν ἦτο αὐστηροτέρα καὶ τυπικωτέρα ἡ τεχνικὴ οἰκονομία [1]). Διεκρίνετο δὲ ἐν τῇ σχολῇ ὁ Ὀβίδιος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν, εἶχε δὲ καὶ χάριν καὶ εὐφράδειαν, ἀλλ' ὁ λόγος αὐτοῦ ἔκαμνε πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ποιήματος, οὗτινος εἶχον λυθῇ τὰ μέτρα. Τὴν δὲ τοιαύτην τοῦ πνεύματός του τάσιν ἱκανῶς χαρακτηρίζει μία ἐν τῇ ῥητορικῇ σχολῇ γενομένη συζήτησις, ἧς καὶ αὐτὸς μετέσχε, καὶ τὴν ὁποίαν ὡραιότατα περιγράφει ὁ Σενέκας ὁ ῥήτωρ (ἐν Controvers. 2, 2. Περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Σενέκα ἰδ. ἀνωτ. σ. 12). Δύο δηλαδὴ σύζυγοι εἶχον ὁρκισθῇ ὅτι ἄν τι ἤθελε πάθῃ ὁ εἷς, θὰ ἀπέθνησκε καὶ ὁ ἄλλος. Ὁ ἀνὴρ ἀποδημεῖ, ἀπὸ δὲ τοῦ τόπου ἔνθα εἶχεν ἀποδημήσῃ πέμπει πρὸς τὴν γυναῖκά του ἀγγελίαν, ὅτι δῆθεν ἀπέθανεν. Ἐκείνη τοῦτο μαθοῦσα κατακρημνίζεται ἵνα ἀποθάνῃ, ἀλλὰ σῴζεται. Ὁ πατὴρ τῆς γυναικὸς ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄνδρα της. Ἐκείνη ἀρνεῖται, ὁ δὲ πατὴρ ἀποπέμπει αὐτήν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ θέμα τῆς μελέτης. Ὁ Ὀβίδιος ἀνέλαβε νὰ συντάξῃ λόγον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς γυναικός. Ἰσχυρίζεται μεταξὺ ἄλλων ὅτι εὐκολώτερον εἶναι νὰ τεθῇ τέρμα μᾶλλον εἰς τὸν ἔρωτα, ἢ μέτρον. Οἱ ἐρῶντες δὲν ζυγίζουσι μετὰ τῆς δεούσης λογικῆς καὶ ψυχραιμίας τὰ πράγματα, ὅσα δὲ πρὸς ἀλλήλους ὁρκίζονται οὔτε τοὺς θεοὺς ἐνδιαφέρουσι, πολλῷ δὲ ὀλι-

[1]) Οἱ μὲν προτρεπτικοὶ λόγοι (Suasoriae), οἵτινες ἀπετέλουν τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ῥητορικῆς παιδεύσεως, περιεστρέφοντο περὶ ἱστορικὰς μάλιστα ὑποθέσεις. Ὑπετίθετο ὅτι τὸ δεῖνα ἱστορικὸν πρόσωπον ἐσκέπτετο περὶ τοῦ πρακτέου κατὰ τὴν δεῖνα ὡρισμένην περίστασιν. Παρήγγελλον λοιπὸν οἱ σοφισταὶ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν νὰ συντάξωσιν λόγους πρὸς ἄσκησιν ἵνα προτρέψωσι τὸν σκεπτόμενον εἰς τὴν προαίρεσιν, ἣν εἶχεν, ἢ νὰ ἀποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπ' αὐτῆς. Πρέπει λ. χ. νὰ παραιτηθῇ ὁ Σύλλας ἢ νὰ μὴ παραιτηθῇ; πρέπει οἱ περὶ τὸν Λεωνίδαν τριακόσιοι νὰ φύγωσιν ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν ἢ νὰ ἀποθάνωσιν ἐκεῖ; κτλ. Ὅταν δὲ ἤθελον μᾶλλον προγωρήσῃ οἱ μαθηταὶ περὶ τὰ ῥητορικὰ σπουδάσματα, τότε ἠσκοῦντο περὶ τὰς Ἀμφισβητήσεις (Controversias). Αἱ δὲ ἀμφισβητήσεις περιεστρέφοντο περὶ θέματα καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους ἐντελῶς ὅμοια πρὸς πραγματικὰς δικανικὰς ὑποθέσεις καὶ πρὸς λόγους δικανικούς. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γώτερον τὸν πατέρα. Πρέπει μάλιστα νὰ καυχᾶται ὁ πατὴρ ὅτι ἔσχε θυγατέρα κατατασσομένην εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες προσήνεγκον ἑαυτὰς ὡς θυσίαν ὑπὲρ τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Τὴν δὲ δόξαν ταύτην ἀκινδύνως ἀπέκτησε νῦν ὁ πατὴρ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γυναικός. Ἡ εὐτράπελος ἐκείνη ἀστειότης, ἥτις χαρακτηρίζει καθ' ὅλου τὸν Ὀβίδιον ὡς ποιητήν, διαφαίνεται ἤδη καὶ ἐν τῇ νεανικῇ ταύτῃ μελέτῃ, καθ' ἣν ὁ μαθητής, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Σενέκα (Controv. 2, 2, 9 σ. 178 ἐκδ. Kiessling), ἐπραγματεύθη τὸ ζήτημα κατὰ τρόπον πολὺ εὐφυέστερον ἢ ὁ διδάσκαλος. Παρὰ τοῦ διδασκάλου του δὲ ἐκείνου ἐδιδάχθη ὁ Ὀβίδιος τὴν λαμπρότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὸν πλοῦτον τῆς παραστάσεως, ἅτινα ἔπειτα αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς περιγραφὰς ἀνέπτυξε μέχρις ὑπερβολῆς. Ὁ Ἀρέλλιος Φοῦσκος ἐξέκαυσεν ὡσαύτως ἐν τῇ ψυχῇ του καὶ τὴν λατρείαν πρὸς τὸν Βιργίλιον, οὗτινος εἶχε τὴν συνήθειαν ὁ Ἀρέλλιος νὰ παρεμβάλλῃ ῥήσεις εἰς τὰς ῥητορείας αὐτοῦ [1]).

Μετὰ πολλοῦ δὲ θαυμασμοῦ ἠκροᾶτο ὁ νεαρὸς Ὀβίδιος καὶ ἑτέρου ἐπιφανοῦς σοφιστοῦ, τοῦ Ἱσπανοῦ Μάρκου Πορκίου Λάτρωνος, παρὰ τοῦ ὁποίου πολλὰς ὀρθὰς ἰδέας παρέλαβεν, ἃς ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ ὡριμώτερα ἔργα.

Χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν, ἦλθε καὶ ὁ Ὀβίδιος, ὀλίγον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα χρόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκπαιδεύσεώς του, εἰς τὰς Ἀθήνας (Trist. 1, 2, 77), φαίνεται δὲ ὅτι τότε περιηγήθη ὁδηγὸν ἔχων τὸν φίλον του Μάκρον (ὁ ἀδελφός του εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀποθάνῃ συμπληρώσας τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος) τὰς ἐπιφανεστάτας τῆς Ἀσίας πόλεις καθὼς καὶ τὸ Ἴλιον (Fast. 4, 423), ἔπειτα δὲ καὶ τὴν Σικελίαν, τῆς ὁποίας

[1]) Senec. Suasor. 3, 5 σελ. 26 ἐκδ. Kiessling.—Περὶ τοῦ Ἀρελλίου Φούσκου καθὼς καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου διδασκάλου τοῦ Ὀβιδίου, τοῦ Μάρκου Πορκίου Λάτρωνος, πολλὰς διέσωσεν ἡμῖν εἰδήσεις ὁ Σενέκας. Περὶ τοῦ Λάτρωνος ἰδ. καὶ περιοδ. σύγγρ. Πλάτωνα τμ. Β' (1879) σ. 114 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τὸν παρήγαγον νὰ διατρίψῃ ἐπὶ πολλοὺς αὐτόθι μῆνας (Ex ponto 2, 10, 21 ἑξ.).

Ὧν δὲ νεανίας λεπτοφυής, προσεπάθει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς τραχείας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, τὰ δὲ ὅπλα μόνον παιδιᾶς χάριν μετεχειρίζετο (Trist. 4, 1, 71 ἑξ.). Ἐν τούτοις πολλάκις ἔσχε τὴν τιμὴν νὰ προσαγάγῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν ἵππον του κατὰ τὴν ἐνιαυσίαν τῶν ἱππέων ἐπιθεώρησιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πολιτικῷ σταδίῳ μόνον κατώτερα ἀξιώματα κατώρθωσε νὰ λάβῃ. Νεώτατος δὲ ὢν ἀκόμη τὴν ἡλικίαν ἔγινεν εἷς ἐκ τῶν τριῶν ἀνδρῶν τῶν προστεταγμένων τὰς θανατικὰς δίκας, οἵτινες ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων triumviri capitales, τὸ ὁποῖον ὑπούργημα δὲν ἦτο πολὺ σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτῆρά του, ἔπειτα δὲ εἷς ἐκ τῶν δέκα δικαστῶν, οἵτινες ἐλέγοντο decemviri litibus iudicandis. Πολλάκις δὲ ἐλαμβάνετο καὶ ὡς κριτὴς εἰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἀπήλαυσεν ὡς τοιοῦτος πολλῆς πίστεως. Πρὸς ἀνωτέρας δὲ ἀρχάς, δι' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ παρακαθίσῃ εἰς τὴν σύγκλητον, δὲν ἠσθάνετο ἑαυτὸν οὔτε σωματικῶς οὔτε πνευματικῶς ἱκανόν, ὢν ἄλλως καὶ ἀπηλλαγμένος πάσης τοιούτου εἴδους φιλοδοξίας. Ὅθεν καὶ ἠναγκάζετο νὰ ἀντεπεξέρχηται κατ' ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἔψεγον ἐπὶ ὀκνηρίᾳ (Am. 15). Ὁ μόνος πόθος, ὃν ἠσθάνετο ἡ ψυχή του ἦτο τὸ νὰ τύχῃ καὶ αὐτὸς τῆς ἀθανάτου ποιητικῆς δόξης. Ἐπόθει ζῶν μὲν νὰ ἀναγινώσκηται ὅπως οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ποιητῶν, νὰ ζῇ δὲ καὶ μετὰ θάνατον. Τὸν δὲ πόθον τοῦτον ἤρχισε νὰ πραγματώνῃ ἀποσυρθεὶς μὲν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν δημοσίων πραγμάτων εἰς τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀφοσιωθεὶς δὲ εἰς τὴν ποιητικὴν ἐργασίαν καὶ εἰς τὴν ἀκώλυτον πρὸς τοὺς φίλους του συναναστροφήν. Τοὺς μεγάλους ποιητὰς ἐτίμα ὡς θεούς. Ὁ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἐξ αὐτῶν σεβασμός του ὡμοίαζε πρὸς ἀφοσίωσιν καὶ λατρείαν, μεταξὺ δὲ τῶν νεωτέρων ἀνέτελλεν αὐτὸς ὡς ἀστὴρ λαμπρός. Πολὺ ὀλίγον ἐγνώρισε τὸν ἐπιφανέστατον πάντων, τὸν Βιργίλιον, διότι, ὡς γνωστόν, ὁ Βιργίλιος ἀπέφευγε τὴν τύρβην τῆς Ῥώμης, πρὸς δὲ τὸν προώρως ἀποθανόντα Τίβουλλον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δι' ὅλου μὲν δὲν ἐσχετίσθη, ἀλλ' ἡ ἐλεγεία, ἣν ἐποίησεν, εἴκοσι καὶ τεσσάρων ἐτῶν ἡλικίαν ἄγων, ἐπὶ τῷ θανάτῳ του, εἶναι πάγκαλον μνημεῖον, ὅπερ ἔστησεν ὁ Ὀβίδιος εἰς τὴν μνήμην τοῦ Τιβούλλου (Amor. 3, 9). Ἡ ἐλεγεία αὕτη, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς μετὰ πολλῆς λεπτότητος ὑπαινίσσεται αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ τελευτήσαντος Τιβούλλου, προλέγει μὲν ὅτι ἀθάνατος θὰ εἶναι ἡ μνήμη τῆς Δηλίας του καὶ τῆς Νεμέσεώς του, τὴν δὲ σκιὰν τοῦ ἡδυεποῦς ἐλεγειοποιοῦ τάσσει ἐν τοῖς Ἠλυσίοις μετὰ τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Γάλλου. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῶν ποιημάτων του ἀναφέρει προθύμως τὸν Τίβουλλον. Τὸν Ὁράτιον ἤκουσε δημοσίᾳ ἀπαγγέλλοντα λυρικὰ ποιήματα. Στενῶς δὲ συνεδέετο πρὸς τὸν Προπέρτιον, ὅστις πολλάκις ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν τὰ ποιήματά του. Πολλάκις ὡςαύτως ἔτυχε νὰ εἶχαι ἀκροατὴς ὁ Ὀβίδιος καὶ τοῦ κατὰ πολὺ πρεσβυτέρου του τὴν ἡλικίαν Αἰμιλίου Μάκρου [1]), οὗτινος σοφὰ μᾶλλον ἦσαν ἢ τερπνὰ τὰ ποιητικὰ ἔργα. Συνετέλεσε δὲ ἴσως ἡ εἰς τὸν Τίβουλλον ἐπικήδειος ἐλεγεία εἰς τὸ νὰ τύχῃ ἡ ἡμέτερος ποιητὴς τῆς εὐνοίας τοῦ Μάρκου Οὐαλερίου Μεσσάλλα Κορβίνου, καθὼς καὶ τῆς γνωριμίας τῶν δύο υἱῶν του, οἵτινες ἦσαν ὀλιγώτερον ἄξιοι τοῦ πατρός, τοῦ Μεσσαλλίνου δηλαδὴ καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου Κόττα. Πρῶτος δὲ ὁ Μεσσάλλας παρεκίνησε τὸν Ὀβίδιον νέον ὄντα νὰ δημοσιεύσῃ τὰ ποιήματά του (Ex Ponto 2, 3, 75 ἑξ.), ὅθεν καὶ εὐγνωμονῶν ὁ ποιητὴς συνέταξε βραδύτερον ἐπὶ τῷ ἐνταφιασμῷ τοῦ εὐγενοῦς ἀνδρὸς (κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 8 π. Χ.) πένθιμον ᾆσμα προωρισμένον νὰ ψαλῇ ἐν τῇ Ἀγορᾷ (Ex Ponto 1, 7, 27 ἑξ.).

Ὁ πατὴρ τοῦ Ὀβιδίου ἵνα δαμάσῃ ἴσως ἐν καιρῷ τὴν ἀγαθὴν μὲν ἀλλ' εὔφλεκτον καρδίαν τοῦ υἱοῦ, ἐνύμφευσεν αὐτὸν προώρως, σχεδὸν κατὰ τὴν παιδικὴν ἀκόμη ἡλικίαν. Ἀλλ' ἡ γυνή, ἣν ἀπὸ τῶν πατρικῶν χειρῶν ἔλαβεν ὁ ἡμέτερος ποιητὴς οὔτε ἀγαθὴ ἦτο

[1]) Ἰδ. ἀνωτ. σ. 33. Περὶ τοῦ Μάκρου λέγει ὁ Ὀβίδιος (Trist 4, 10, 43): Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo quaeque nocet serpens, quae iuvet herba Macer. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὔτε ἀξία ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ταχέως ἐπῆλθεν ἡ διάζευξις. Ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος τοῦ Ὀβιδίου γάμος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος, ἂν καὶ οὐδεμία μομφὴ δύναται νὰ προσαφθῇ εἰς τὴν σύζυγον. Μόνον δὲ κατὰ τὸν τρίτον γάμον ἐγνώρισεν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν. Ἦτο δὲ ἡ τρίτη σύζυγος τοῦ Ὀβιδίου νεαρὰ χήρα, καλουμένη Φαβία, ἐκ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἐπιφανοῦς γένους τῶν Φαβίων (Ex Ponto 1, 2, 137 ἑξ.), ἀνατραφεῖσα ὑπὸ τῆς θείας τοῦ Αὐγούστου, καὶ φίλη γενομένη τῆς Μαρκίας συζύγου Φαβίου Μαξίμου καὶ ἐξαδέλφης τοῦ Αὐγούστου [1]). Εἶχε δὲ ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς γάμου μίαν θυγατέρα, ἥτις βραδύτερον (τῷ 14 μ. Χ.) ἐνυμφεύθη τὸν τότε ταμίαν τοῦ Γερμανικοῦ Καίσαρος Πόπλιον Σουΐλλιον Ῥοῦφον. Ἡ δὲ πραγματικὴ τοῦ Ὀβιδίου θυγάτηρ [2]), τὸ μόνον αὐτοῦ τέκνον, δὶς ὡςαύτως ἐνυμφεύθη, καὶ κατέστησε τὸν ποιητὴν πάππον δύο ἐγγόνων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν συζύγων. Ὁ δεύτερος αὐτῆς σύζυγος ὠνομάζετο Φεῖδος Κορνήλιος, ἦτο δὲ συγκλητικός, ἀλλ' εἶναι ὅμως γνωστότερος διὰ τὴν παιδαριώδη αὐτοῦ εὐαισθησίαν, ἣν ἀπέδειξέ ποτε χύσας ἄφθονα δάκρυα κατά τινα συνεδρίαν τῆς συγκλήτου, διότι εἶχεν ἀποκαλέσῃ αὐτὸν ὁ Κορβύλων στρουθοκάμηλον [3]) Ἦτο λοιπὸν ἡ Φαβία ἐξαίρετος σύζυγος, ἠγάπα τὸν ποιητὴν μετ' ἀφοσιώσεως, εἶχε γλυκεῖς τοὺς τρόπους, ἦτο δὲ καὶ νέα τὴν ἡλικίαν. Δι' αὐτῆς μάλιστα ἐσχετίσθη ὁ Ὀβίδιος πρός τε τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον

1) Ἰδ. P. Ovidi Nasonis Fastorum ἐκδ. Hermann Peter ἐκδ. β' (1879 Teubner, ἐν Λειψίᾳ) σ. 277 καὶ τὸ κριτικὸν τῆς ἐκδ. ταύτης καὶ ἐξηγητικὸν παράρτημα σ. 91. Σ.Μ.

2) Ἰδ. τὴν πραγματείαν Σ. Κ. Σακελλαροπούλου τὴν ἐπιγραφομένην Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ὀβιδίου ἐν Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ 1879 σ. 14 ἑξ. Σ. Μ.

3) Ὁ συγγραφεὺς λέγει μόνον ὅτι ὁ Φεῖδος «εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν παιδαριώδη του εὐαισθησίαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ χονδροῦ τινος ἀστείου, τὸ ὁποῖον τῷ ἐλέχθη κατὰ πρόσωπον ἔν τινι συνεδρίᾳ.» Ἀντὶ τῆς ἀσαφείας ταύτης ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ ἀναγράψωμεν σαφῶς τὸ πρᾶγμα, ὅπως παραδίδει αὐτὸ ὁ Σενέκας (De const sap. πφ. 17). Ἰδὲ καὶ τὴν προμνημονευθεῖσαν πραγματείαν ἡμῶν περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ὀβιδίου (σ. 19). Ἡ πραγματεία αὕτη, ἥτις ἐν παρόδῳ εἰρήσθω ἀνεγράφη καὶ ἐν τῇ σχετικῇ βιβλιογραφίᾳ περὶ τοῦ Ὀβιδίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τῶν Ῥωμαίων γραμματείας τοῦ Teuffel, ἐκρίθη ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Riese ἐν τῷ Jahresbericht τοῦ Bursian (τμ. 14 σ. 241 ἑξ.) Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ πρὸς ἄλλας ἐπιφανεῖς τῆς Ῥώμης οἰκογενείας. Οὕτω μεταξὺ τῶν εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ συγκαταλέγῃ τὸν ὕπατον τοῦ ἔτους 745 ἀ. Χ. (π. Χ. 16) Παῦλον Φάβιον Μάξιμον, τὸν ἄνδρα τῆς Μαρκίας, ὅστις ἕως πρὸ τοῦ σκοτεινοῦ τέλους του (767) ἦτο ἐκ τῶν στενῶν καὶ ἐμπίστων τοῦ Αὐγούστου φίλων. Ἦτο δὲ ὁ Ὀβίδιος ἐκ τῶν συνήθων τοῦ Φαβίου συνδαιτυμόνων καὶ συνέταξε καὶ γαμήλιον ποίημα ἐπὶ τῷ γάμῳ αὐτοῦ (Ex Ponto 1, 2, 129 ἑξ.). Πλὴν δὲ τούτου δέον νὰ μνημονευθῶσι μεταξὺ τῶν εὐνοούντων τὸν ποιητὴν ὁ Πομπώνιος Γραικῖνος ὁ ἐν ἔτει 769 κατορθώσας νὰ ἀναδειχθῇ consul suffectus ἤτοι ὑποκατάστατος ὕπατος, καὶ ὁ πλήρης ἀντοχῆς συμπότης τοῦ Τιβερίου Λεύκιος Πομπώνιος Φλᾶκκος, ὅστις ὑπάτευσε μὲν κατὰ τὸ 770, δὶς δὲ ἐστρατήγησε κατὰ τῶν Μυσῶν. Καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Πομπηΐου νεαρὸς ἔγγονος Σέξτος προθύμως ἐδέχετο εἰς τὸν οἰκόν του τὸν ποιητήν. Ἐκ δὲ τῶν στενωτέρων τῆς νεότητός του φίλων ἦτο ὁ Ἀττικός, πρὸς ὃν συνανεστρέφετο ὁ Ὀβίδιος καὶ κατὰ τὰς σοβαρὰς καὶ τὰς φαιδρὰς τοῦ βίου περιστάσεις. Πολλάκις οἱ δύο φίλοι συμπεριεπάτουν ἢ ἔκαμνον ἐκδρομάς, τοὺς ἔβλεπον ὁμοῦ εἰς τὰς στοὰς καὶ τὰ θέατρα, καὶ πολλὰς κατηνάλισκον ὥρας συνδιατρίβοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ συνομιλοῦντες. Πολλάκις ὁ Ὀβίδιος ἀνεγίνωσκε πρὸς τὸν Ἀττικὸν νέον τι ποίημα καὶ ἠρώτα τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν καὶ γνώμην του, ὄχι δὲ σπανίως διώρθωνε τὸ ποίημα συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἀττικοῦ. Νομίζουσι πολλοὶ ὅτι ὁ Ἀττικὸς οὗτος εἶναι ὁ Κούρτιος Ἀττικός, εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἐπετράπη νὰ συνοδεύσωσι τὸν αὐτοκράτορα Τιβέριον, ὅτε (κατὰ το ἔτος 26 μ. Χ.) ἀπεσύρθη εἰς τὴν Καμπανίαν, εἶναι δὲ τῷ ὄντι ἡ γνώμη αὕτη λίαν πιθανή. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνδρῶν, οὓς κατελέξαμεν, ὁ Ὀβίδιος, ὅστις καὶ ἀγαθὴν εἶχε τὴν καρδίαν, ὥστε θερμῶς νὰ ἀγαπᾷ, καὶ πολλὴν τὴν προσήνειαν, περιεστοιχίζετο ὑπὸ μεγάλου κύκλου ὁμηλίκων ἑταίρων καὶ φίλων. Οὗτοι δὲ ἦσαν, οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ Ποντικός, Μάκρος ὁ νεώτερος (ὄχι ἐκεῖνος, ὃν ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν),

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κᾶρος, Τουτικανός, Ἀλβινουανὸς Πέδων, Κορνήλιος Σευῆρος, ὁ ἰαμβογράφος Βάσσος, ὅστις ἦτο καὶ τοῦ Προπερτίου γνώριμος (ἐλεγ. 1, 4), ὁ λυρικὸς ποιητὴς Ῥοῦφος Σαβῖνος, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ πάντες οἱ δευτέρας τάξεως φοιβόληπτοι, ἔτι δὲ καὶ μία ποιήτρια, ἡ περικαλλὴς Πέριλλα. Ἡ Πέριλλα εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς ποιητικὰ βήματα ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου. Συνειργάζοντο οἱ δύο, ἐπῄνουν, ἔκρινον καὶ διώρθωνον ἀλλήλους, ἐν στενῇ δὲ φιλικῇ σχέσει διήρχοντο ἐμοῦ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ πλείστων ὅσων νυκτῶν.

Λίαν προώρως κατέστησαν γνωστὸν τὸν νεαρὸν Ὀβίδιον εἰς τὴν Ῥώμην τὰ ἐρωτικά του ποιήματα [1]). Ἅπαξ μόνον ἢ δὶς εἶχε ξυρίσῃ τὸ γένειον ὁ μόλις εἴκοσιν ἐτῶν νεανίας καὶ ἀνεγίνωσκεν ἤδη δημοσίᾳ τὰ πρῶτά του ἔργα. Προηγγέλλοντο δὲ τὰ ἀναγνώσματα διὰ πολλῶν προγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμοίραζον οἱ φίλοι του ἵνα προκαταλαμβάνωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειράθη κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ποιῇ ἐρωτικὰς ἐλεγείας μιμούμενος τὸν Τίβουλλον καὶ τὸν Προπέρτιον. Ὠνόμαζε δὲ διὰ πλαστοῦ καὶ φανταστικοῦ ὀνόματος Κόρινναν τὴν ἐκλεκτήν, εἰς ἣν προσέφερε τὴν λατρείαν του. Μετ' οὐ πολὺ ἡ Κόρινναἦτο τὸ κοινὸν τῆς συνομιλίας θέμα καθ' ἅπασαν τὴν Ῥώμην. Πάντες ἐπόθουν νὰ μάθωσι τίς ἦτο ἡ γυνή, ἣν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὑπεδήλωνεν ὁ ποιητής, πλεῖσται δὲ καλλοναὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέδιδον αὐταρέσκως εἰς ἑαυτὰς τὴν τιμὴν ταύτην· ἀλλὰ τὸ μυστήριον δὲν ἀπεκαλύπτετο. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκαλυφθῇ, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἡ Κόρινναδὲν ἦτο γυνὴ θνητὴ φοροῦσα σάρκα καὶ ὀστᾶ, ὅπως ἡ Λεσβία τοῦ Κατούλλου ἢ ἡ Δηλία τοῦ Τιβούλλου ἢ ἡ Κυνθία τοῦ Προπερτίου, ἀλλ' ἴνδαλμα τῆς φαντασίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς συνεκέντρωσε καὶ συνεφόρησε γενικά τινα καὶ κατὰ συνθήκην χαρακτηριστικά, λαβὼν πρὸς τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν διάφορα πραγματικὰ ὑποδείγματα. Διότι ὅσον ζωηρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ περιγραφή, ἣν κάμνει ὁ ποιητὴς

[1]) Ἐπιγράφονται Amores ἤτοι Ἔρωτες. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περὶ τοῦ ἔρωτός του, ἐάν τις παραβάλῃ τὰς παραστάσεις του ταύτας πρὸς τὰ γνωστὰ παραδείγματα τῶν προκατόχων του Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ποιητῶν, ἅτινα προφανῶς ἐμιμήθη, θὰ πεισθῇ ὅτι ὁ Ὀβίδιος ἀπὸ βιβλίων περιέγραφε καὶ ὄχι ἀπὸ τοῦ βίου τοῦ πραγματικοῦ καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ὅτι δίκαιον ἔχει ὁ ποιητὴς διαβεβαιῶν ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἠθῶν αὐτοῦ καὶ τῶν στίχων του, ὅτι ὁ βίος του εἶναι σεμνὸς καὶ μόνον ἡ Μοῦσά του εἶναι παιγνιώδης (Trist. 2, 354 ἑξ.). Οὕτω λοιπὸν ἡ Κόρινna δὲν ἔχει ἱστορίαν, εἶναι δὲ μόνον ἓν στοιχεῖον ἀπαραίτητον ἵνα περὶ αὐτὴν πλεχθῶσιν ἐρωτικαὶ εἰκόνες, σκηναὶ καὶ περιστάσεις, οἵας ἀπαιτεῖ τῆς ἐρωτικῆς ἐλεγείας ἡ τεχνικὴ οἰκονομία. Περιγράφεται λόγου χάριν ἡδυπαθέστατα τὸ ἡμίφως, τὸ ὁποῖον σχηματίζουσιν ἐν τῷ δωματίῳ τὰ ἡμίκλειστα παράθυρα. Ἐκεῖνος κεῖται ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς κλίνης· ἐκείνη εἰσέρχεται περιβεβλημένη ἐλαφρὸν χιτῶνα ὥστις Σεμίραμις ἢ Λαΐς. Ἐκεῖνος ἁφαιρεῖ τὸν χιτῶνα τὸν λεπτὸν καὶ ἀποκαλύπτεται ἀπαράμιλλον τὸ κάλλος τῆς γυναικός, ὅπερ ἐν πάσῃ γοητείᾳ περιγράφει, καὶ πίπτουσιν εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων (Amores 1, 5). Γινώσκει ἄλλως ἐκείνη τὴν τέχνην τοῦ νὰ ὑπεκκαίῃ τὸν πόθον μετὰ πάσης πονηρίας, ἐναλλὰξ ἐνδίδουσα καὶ μὴ ἐνδίδουσα (2, 19, 9 ἑξ.). Εἰς τὴν πρόθυμον θαλαμηπόλον δίδει ὁ ποιητὴς ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἐρωμένην του καὶ συγχρόνως διδάσκει αὐτὴν τί πρέπει νὰ πράξῃ· δός, λέγει, πρὸς αὐτὴν τὰ πινακίδια ὅταν θὰ εἶναι μόνη, ἀλλὰ φρόντισον ὥστε παρευθὺς νὰ τὰ ἀναγνώσῃ, σὺ δὲ παρατήρει κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς καὶ τὴν ὄψιν, εἰπὲ δὲ εἰς αὐτὴν νὰ ἀποκριθῇ διὰ μακρῶν, εἰς στενοὺς στίχους, νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ περιθώριον ἢ μᾶλλον νὰ γράψῃ μίαν μόνον λέξιν. Ἐλθέ! Τότε θὰ ἀφιερώσω εἰς τὴν Ἀφροδίτην τὰ πινακίδια (1, 11). Ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις εἶναι ἀρνητική· ἡ ἐρωμένη δὲν εὐκαιρεῖ σήμερον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἔδειξαν τὸ πρᾶγμα καὶ οἱ οἰωνοί, διότι προσέκοψαν τὰ δάκτυλα τοῦ ποδὸς τῆς δούλης, ἐν ᾧ ἔφευγε, πρὸς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας. Καταρᾶται δὲ τὰ πινακίδια τὰ ἀγγέλλοντα τὴν ἀρνητικὴν ἀπόκρισιν καὶ ἡ ὀργή του ἐκδηλοῦται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ῥητορικώτατα (1, 12). Ἐν ἐρωτικῷ μονολόγῳ, συλλογίζεται ὅτι ἡ Κόριννα ὅσον ὡραία καὶ ἂν εἶναι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὸν καταφρονῇ ἢ νὰ αἰσχύνηται διὰ τὴν ἀγάπην του. Τὰ ποιήματά του ἀποτελοῦσι τὸν πλοῦτόν του. Πολλαὶ γυναῖκες, λέγει, θέλουσι νὰ γίνωσιν ἔνδοξοι δι' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ σὲ μόνον θὰ ψάλλω (2, 17). Εἰς τὸν ἀποθανόντα ψιττακόν της ἀφιερώνει ἐπικήδειον ἐλεγείαν (2, 6), τὸ ποιημάτιον ὅμως τοῦτο διαφέρει κατὰ τὸν τόνον τοῦ ἐπικηδείου ὕμνου, ὃν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κάτουλλος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ στρουθίου τῆς Λεσβίας (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 475), τόσον ὥστε φαίνεται ὅτι τοῦ ψιττακοῦ ἡ ἐλεγεία εἶναι μᾶλλον εἰρωνική. Τὰ πτηνὰ πάντα πρέπει νὰ μετάσχωσι τοῦ πένθους καὶ νὰ συνοδεύσωσι τὴν ἐκφοράν. Ἡ Φιλομήλα ἱκανὸν χρόνον ἐθρήνησε τὸν Ἴτυν, ἂς θρηνήσῃ τώρα καὶ τὸν θάνατον τοῦ σπανιωτάτου τῶν πτηνῶν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ τρυγὼν πρέπει νὰ κλαύσῃ, ἥτις συνέζησε μετὰ τοῦ ψιττακοῦ καὶ ὑπῆρξεν ἀείποτε πρὸς αὐτὸν ὅ,τι πρὸς τὸν Ὀρέστην ὁ Πυλάδης! Φαίνεται ὅτι εἶχεν ὁλόκληρον πτηνοτροφεῖον ἡ Κόριννα. Συμφώνως δὲ πρὸς τοὺς σχολαστικοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καθ' ἣν συνετάσσοντο τὰ ἐπικήδεια ἐγκώμια, ὁ θρῆνος, μετὰ τὸν εὐτράπελον ἔπαινον τοῦ νεκροῦ, μεταφέρεται ἔπειτα εἰς γενικὰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν πραγμάτων εἶναι καὶ τὰ μάλιστα φθαρτά, καὶ μετὰ τοῦτο μνημονεύεται ἡ ὥρα τοῦ θανάτου καὶ ἀναγράφονται οἱ συγκινητικοὶ ἔσχατοι λόγοι, δι' ὧν ἀπεχαιρέτισε τὴν δέσποιναν του τὸ εὐφραδὲς πτηνόν· Κόριννα, χαῖρε (Corinna vale)! Ὑπάρχει ἐν τοῖς Ἠλυσίοις τόπος ἴδιος χάριν τῶν πιστῶν πτηνῶν. Ἐκεῖ θὰ ταχθῇ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ψιττακοῦ, τὰ δὲ ὀστᾶ του θὰ καλύψῃ ἐνεπίγραφον μνῆμα. Ἡ Κόριννα θέλουσα νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐν γαστρί, ἀσθενεῖ ἐπικινδύνως (2, 13). Ὁ ποιητὴς ἐπικαλεῖται ὑπὲρ αὐτῆς τῆς Ἴσιδος καὶ τῆς Εἰληθυίας τὴν βοήθειαν, αἵτινες προστατεύουσι τοὺς τοκετοὺς καὶ καθ' ὧν ἑκουσίως ἐκείνη ἡμάρτησεν. Ὡς συνέχεια δὲ τούτου τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ ἐλεγεία (2, 14), ἐν ᾗ ψέγει τὰς πρὸς αὐτὴν ὁμοιαζούσας μητέρας. Ὅταν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ πάλιν ἐκείνη ἔμελλε νὰ διέλθῃ τὴν θάλασσαν ταξειδεύουσα, συντάττει ὑπὲρ αὐτῆς ποίημα προπεμπτικὸν (2, 11). Κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν τῶν ποιητῶν καταρᾶται τὴν Ἀργώ, ἥτις πρώτη ἐτόλμησε τὸ ἀνόσιον τόλμημα τῆς θαλασσοπλοΐας, περιγράφει δὲ τοὺς φόβους τῆς θαλάσσης καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν τολμηρὰν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ της. Θὰ εἶναι πολὺ ἀργά, λέγει, ὅτε θὰ ἐπικαλῆσαι τῶν Διοσκούρων τὴν βοήθειαν καὶ θὰ μακαρίζῃς ἐκείνους, οἵτινες εὑρίσκονται ἀσφαλεῖς ἐν τῇ ξηρᾷ. Πολὺ ἀσφαλέστερον εἶναι νὰ ἀνάκειταί τις ἐπὶ ἀνακλίντρου ἀναγινώσκων, ἢ νὰ κρούῃ τὴν θρᾳκικὴν λύραν. Ἀλλ' ἐὰν ὁπωσδήποτε δὲν εἰσακουσθῶσιν αἱ συμβουλαί του, τῇ εὔχεται τότε καλὸν κατευόδιον καὶ ταχεῖαν παλινόστησιν. Θερμότατα δὲ περιγράφει τὴν μέλλουσαν χαρὰν τῆς ἐπανόδου· « Εἴθε ἐγὼ νὰ εἶμαι ὁ πρῶτος, ὅστις ἀπὸ τῆς παραλίας θὰ διακρίνῃ καταπλέον τὸ γνωστὸν πλοῖον καὶ νὰ ἀναφωνήσω· οἱ θεοὶ τὸ κατάγουσι πρὸς ἡμᾶς. Θὰ σὲ σηκώσω τότε ἐπὶ τῶν ὤμων μου ὑφαρπάζων μυρία φιλήματα. Θὰ τελέσω θυσίαν πρὸς χάριν σου καὶ ὁμοῦ θὰ καθίσωμεν ἐν τῇ παραλίᾳ. Πᾶν ὕψωμα ἄμμου θὰ μᾶς χρησιμεύῃ ὡς τράπεζα. Ἔπειτα δὲ ἐν ᾧ θὰ πίνωμεν ἀφθόνως οἶνον, θὰ διηγῆσαι ὅτι ἐκινδύνευσε νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τῆς τρικυμίας τὸ πλοῖον, ἀλλ' ὅτι σὺ οὔτε τὴν νύκτα ἐφοβήθης οὔτε τοὺς δεινοὺς ἀνέμους ἀναλογιζομένη μόνον ὅτι ἐπέστρεφες πρὸς ἐμέ. Εἰς πάντα ταῦτα θὰ πιστεύω καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τῆς φαντασίας σου πλάσματα, ἂς ἔλθῃ μόνον ταχεῖα ἡ ἡμέρα ἐκείνη! » Ἡ ἑπομένη ἐλεγεία (2, 12) εἶναι χαρμόσυνον θριαμβευτικὸν ᾆσμα. Ἐκείνη, ἂν καὶ ὑπὸ τοσούτων ἐχθρῶν παραφυλαττομένη, ὑπὸ τοῦ συζύγου, τοῦ φύλακος, τῆς θύρας, εὑρίσκεται τέλος πάντων εἰς τὰς ἀγκάλας του. Τὴν νίκην ταύτην ἐνίκησεν ἄνευ αἵματος, ἄνευ τειχῶν καὶ τάφρων, καὶ πρὸς τὴν νίκην ταύτην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραβληθῇ ἡ τῶν Ἀτρειδῶν. Καὶ εἶναι ἀμέριστος ἡ δόξα του, διότι αὐτὸς ἦτο ὁ στρατηγὸς αὐτὸς καὶ ὁ στρατιώτης. Ποσάκις ἕως τώρα δὲν ἔγινεν ἀφορμὴ πολέμου ἡ γυνή! Τώρα ἠνάγκασε καὶ αὐτὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἔρως. Ἀλλ' εἶναι βραχυχρόνιος ἡ εὐτυχία! Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐθεώρει τὴν Κόρινναν ἰδικήν του καὶ ἔχαιρεν ὅτι μόνος αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος τῆς καρδίας της, τώρα ὅμως φοβεῖται ὅτι θὰ ἔχωσι καὶ ἄλλοι τὰ αὐτὰ δικαιώματα (3, 12). Τὰ ποιήματά του τὴν κατέστησαν γνωστὴν καὶ προσείλκυσαν εἰς αὐτὸν ἀντιζήλους. Ἔγινεν ὁ ἴδιος ἀκούσιος μαστροπὸς τῆς φίλης του. «Πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο ἂν ἔψαλλον ἄλλα θέματα, τὴν Τροίαν, τὰς Θήβας, τὰ κατορθώματα τοῦ Καίσαρος, ἂν δὲν ἐπέμενον νὰ ὑμνολογῶ ἀποκλειστικῶς τὴν Κόρινναν! Εἴθε νὰ εἶχον ἀποτύχῃ τὰ ποιήματά μου! Ἀλλὰ διὰ τί νὰ πιστεύωσιν εἰς αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι; Οἱ ποιηταὶ ἀείποτε ἐψεύδοντο». Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος δίδει ἀφορμὰς ζηλοτυπίας (2, 7). Ἡ Κόριννα παρατηρεῖ μετὰ πολλῆς προσοχῆς ὅταν αὐτὸς ἐν τῷ θεάτρῳ ὑψώνῃ τὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὑπεράνω αὐτῶν κείμενα ἐδώλια, ὅταν γυνή τις τὸν ἀτενίζῃ, ὅταν αὐτὸς ὁμιλῇ ὑπὲρ ἢ κατά τινος γυναικός. Καὶ παραπονεῖται ἐκεῖνος διὰ τὰς αἰωνίους μεμψιμοιρίας τῆς Κορίννης, ὑποκριτικώτατα δὲ ὁρκίζεται ὅτι ἐντελῶς ἀνυπόστατος εἶναι ἡ ὑπόνοια ὅτι ἔχει ὄπθεν σχέσεις πρὸς τὴν θαλαμηπόλον της· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ σχέσεις πρὸς μίαν δούλην! Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐξῆς ἐλεγεία (2, 8) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν μελαγχροινὴν καὶ λίαν πρόθυμον Κύπασιν, ἣν μετ' ἀπορίας ἐρωτᾷ, πῶς συνέβη νὰ προδοθῇ τὸ μυστικὸν τῆς τρυφερᾶς των σχέσεως. Χλευάζει δὲ ἐν τῷ ποιήματι τὰς τιμίας του διαβεβαιώσεις καὶ τοὺς ὅρκους του, οὓς εἴθε νὰ ῥίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν οἱ ἄνεμοι. Ζητεῖ δὲ νὰ τῷ χαρίσῃ ἡ Κύπασις ἐντὸς τῆς ἡμέρας μιᾶς ὥρας συνέντευξιν, ἄλλως ἀπειλεῖ ὅτι θὰ εἴπῃ τὰ πάντα πρὸς τὴν κυρίαν.

Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Κόρινναν ἀντηχοῦσι γνήσιοι καὶ φυσικοὶ οἱ φθόγγοι τῆς καρδίας. Εἶναι μὲν πάντα συντεταγμένα μετὰ πολλῆς τεχνικῆς ἐμπειρίας καὶ μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος, ἀλλ' ὄζουσιν ἐλλυχνίων, οὐδὲ εἶναι φυσικὰ προϊόντα, ἀλλὰ προτέρων παραδειγμάτων ἀπομιμήματα. Τὴν αὐτὴν δὲ ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐλε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

γεῖαι, αἵτινες μετὰ τῶν εἰς τὴν Κόρινναν ἀναφερομένων συναποτελοῦσι τὴν συλλογήν, ἥτις ἐπιγράφεται Amores. Ὁλόκληρος ἡ συλλογὴ εἶναι συλλογὴ ἐρωτικῶν κοινοτοπιῶν, εἶναι μία οὕτως εἰπεῖν ἐγκυκλοπαιδεία ἢ μία σχολικὴ παλαίστρα τοῦ Ἔρωτος, ἐν ᾗ πλεῖστον μὲν ἐπέχει τόπον ἡ καλλιτεχνικὴ φιλοπονία, ἡ εὐφυολογία καὶ ἡ φαντασία, πολὺ δὲ ὀλίγον ἡ καρδία. Ὁ ποιητὴς δὲν γράφει χάριν τῶν σεμνοτύφων, ἀλλὰ χάριν ἐκείνων, οἵτινες εἶναι πρωτόπειροι περὶ τὰ ἐρωτικά Θέλει δὲ οὗτοι οἱ πρωτόπειροι ἀναγινώσκοντες τὰ ἔργα του νὰ ἐρωτῶσι· « Πόθεν μαθὼν ὁ ποιητὴς οὗτος συνέταξε τὰς ἐμὰς περιπετείας (Am. 2, 1, 1 ἑξ.); »

Τὴν ἐρωτικήν του ἔκθεσιν ἀρχίζει συστηματικῶς. Προτάσσει αὐτῆς πρόλογον (1, 1), ἐν ᾧ ἐκτίθεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἔρωτος τὴν ἐντολὴν νὰ γράψῃ. Τὸ δὲ πρῶτον σύμπτωμα τῆς ἐρωτικῆς διαθέσεως εἶνε ἡ ἀϋπνία, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀποφασίζει νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ δεινοῦ θεοῦ καὶ νὰ μετάσχῃ τῆς θριαμβευτικῆς αὐτοῦ πομπῆς, ἣν καὶ μεγαλοπρεπῶς περιγράφει (1, 2). Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο κυριεύει τὸν ἀθῶον νεανίαν θερμὴ ἀγάπη πρός τινα καλλονήν, ἣν ἱκετεύει νὰ τὸν ἀγαπήσῃ καὶ ἐκείνη, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν ἐλευθέρως νὰ τὴν ἀγαπᾷ καὶ νὰ διαμείνῃ ἀξία τοῦ ἔρωτός του. Δὲν εἶναι αὐτὸς ἐξ ἐκείνων τῶν ἀστάτων, οἵτινες πορεύονται ἀπὸ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην· εἰς τὴν μίαν καὶ μόνην ἐκείνην θὰ μείνῃ πιστὸς ἕως θανάτου. Ἐκείνη θὰ τῷ παρέχῃ τὴν ὕλην τῶν ποιημάτων, ἅτινα θὰ φημίσωσιν ἀμφοτέρους (1, 3). Ἀλλ' ἤδη ἐν τῷ ἑξῆς ποιήματι ὁ νεανίας παρίσταται εἰς ἡμᾶς ὡς πεπειραμένος διαφθορεύς. Συμβουλεύει πλέον ὕπανδρόν τινα γυναῖκα πῶς νὰ συνεννοῆται πρὸς αὐτὸν κρυφίως καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ συζύγου, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ παντὸς ἄλλου δυνατοῦ καὶ συνθηματικοῦ τρόπου. Διδάσκει αὐτὴν πάντα δόλον, πῶς νὰ αἴρῃ πᾶσαν τοῦ συζύγου ὑπόνοιαν, πῶς νὰ τὸν ἀποκοιμίζῃ, πῶς τέλος πάντων νὰ κατορθώνῃ νὰ ἔχῃ πάντοτε πλησίον αὐτῆς τὸν ἐραστήν. Ἐν ἄλλῳ δὲ ποιήματι (2, 19), μετὰ σκωπτικοῦ θρά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σους συμβουλεύει τὸν σύζυγον νὰ φροντίζῃ πλειότερον περὶ τῆς συζύγου του, ἂν ὄχι διὰ σέ, λέγει ἀλλὰ τοὐλάχιστον χάριν ἐμοῦ, διότι αἱ δυσχέρειαι κεντρίζουσι τὸν ἔρωτα, τὰ δὲ εὔκολα καὶ ἐπιτετραμμένα εἶναι ἄνοστα καὶ ἀνούσια. Ζητεῖ παρὰ τοῦ συζύγου νὰ τῷ παρέχῃ εὐκαιρίαν ὅπως ἐπινοῇ πανοῦργα τεχνάσματα, οὐδαμῶς δὲ εὐνοεῖ ἐκεῖνον, ὅστις ἀφίνει ἐντελῶς ἐλευθέραν τὴν γυναῖκά του καὶ γίνεται οἱονεὶ μαστροπὸς αὐτῆς. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Κόρινναν εἶχεν ἤδη παρέλθῃ (στχ. 9 ἑξ.).

Τοῦ ποιήματος τούτου τὸ πάρισον εἶναι μία ἄλλη ἐλεγεία (3, 4), ἐν ᾗ συμβουλεύει ἀντιθέτως σύζυγόν τινα νὰ ἀφίνῃ πλείονα ἐλευθερίαν εἰς τὴν περιζήτητον γυναῖκά του. Τίνα ἀξίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ἁγνία ἡ ἐκ φόβου προερχομένη, ἐὰν δὲν εἶναι καθαρὰ ἡ διάνοια; Τὴν γυναῖκα πρέπει νὰ προφυλάττῃ μόνον ἡ ἰδία συνείδησις καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐξωτερικὸς φύλαξ. Ὀλιγώτερον ἁμαρτάνει, ὅστις ἔχει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἁμαρτάνειν. Ἡ ἀπαγόρευσις καὶ ἡ περιστολὴ γίνεται ἀφορμὴ τῶν μεγίστων ὀλισθημάτων. Εἶναι δ' ἄλλως καὶ μωρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ λαμβάνῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν πᾶσαν τῆς γυναικὸς παρεκτροπήν. Πρὸς τί τότε ἐνυμφεύθη γυναῖκα ὡραίαν; Τὸ κάλλος καὶ ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε νὰ συμβαδίζωσιν. Ἂς θεωρῇ τοὺς φίλους τῆς γυναικός του ὡς ἰδίους του φίλους. Τότε μόνον θὰ ζῇ βίον ἥσυχον καὶ φαιδρόν.

Τὸν εὐνοῦχον τὸν φύλακα μιᾶς ὡραίας γυναικὸς συμβουλεύει ὁ ποιητὴς νὰ ἀφίνῃ πλειοτέραν εἰς αὐτὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ μὴ δεικνύηται καθ' ὑπερβολὴν αὐστηρός, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ καταστα θῇ συμμέτοχος τῶν μυστικῶν της (2, 2 καὶ 3). Τὸν σκληροκάρδιον θυρωρὸν προσπαθεῖ νὰ συγκινήσῃ διὰ ποιήματος, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ποίημα παρακλαυσίθυρον (1, 6). Τὴν Ἠῶ ἤτοι τὴν Auroram μέμφεται διότι αὕτη τὸν ἐξαναγκάζει νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἐρωμένης του (1, 13). Ἐπαινεῖ δὲ ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀπεριόριστον τῆς καρδίας του εὐρυχωρίαν (2, 4), διότι εἶναι εἰς θέσιν καὶ συγχρόνως δύο γυναῖκας νὰ ἀγαπᾷ (2, 10). Εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ἐμπιστεύεται μίαν ἐξευτελιστικὴν ἐρωτικὴν ἥτταν (3, 7).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παραπονεῖται ὅτι ὁ Ἔρως ἀκαταπαύστως τὸν καταδιώκει (2, 9). Αἰσθάνεται ὅτι εἶναι στρατιώτης τοῦ Ἔρωτος καὶ περιγράφει λεπτομερῶς τὴν εἰκόνα ταύτην (1, 9). Καταρᾶται γραῖαν μαστροπόν, ἥτις διὰ τῶν ἐλεεινῶν συμβουλῶν της προσπαθεῖ νὰ διαφθείρῃ τὴν ἐρωμένην του (1, 8). Ψέγει δεινῶς μίαν νεάνιδα, ἥτις, ἐναντίον τῶν νουθεσιῶν αὐτοῦ, βάφουσα τὴν κόμην της, κατήντησε φαλακρά, ἀλλ' ἔπειτα τὴν παρηγορεῖ ὅτι θὰ ἀναφυῇ πάλιν ἡ κόμη (1, 14). Πρὸς τὴν φιλοκερδῆ γυναῖκα, ἥτις ἐζήτει ἀντὶ δώρων νὰ τῷ παράσχῃ τὴν εὔνοιάν της ἐκφράζει ἀπροκαλύπτως τὴν γνώμην του (1, 10). Πικρῶς παραπονεῖται διὰ τὴν δοθεῖσαν προτίμησιν πρός τινα ὀψίπλουτον στρατιωτικὸν (3, 8). Συνοδεύει διὰ στίχων τὴν προσφορὰν ἑνὸς δακτυλιδίου (2, 15). Βαρέως φέρει τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἐρωμένης (2, 16 καὶ 3, 6). Ζητεῖ συγγνώμην δι' ὅσα ἔπραξεν ἐν ὥρᾳ ὀργῆς (1, 7). Μανθάνει ἐκ τῶν προτέρων δι' ἑνὸς ὀνείρου, ὅπερ ἐξηγεῖ εἰς αὐτὸν ὁ ὀνειροκρίτης, τὴν ἀπιστίαν τῆς ἐρωμένης (3, 5). Ψέγει δεινῶς αὐτὴν παραβᾶσαν τοὺς ὅρκους της (3, 5). Γίνεται αὐτὸς θῦμα τῶν ἰδίων μοχθηρῶν συμβουλῶν, διότι παρόντος αὐτοῦ καὶ προσποιουμένου ὅτι κοιμᾶται, ἡ ἐρωμένη παρέχει ἀναμφίβολα σημεῖα ἀγάπης πρὸς ἄλλον (2, 5). Ἔρχεται εἰς ἐξηγήσεις πρὸς τὴν ἄπιστον, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ (3, 11). Τέλος δὲ παρέχεται γενικὸν συγχωροχάρτιον, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ τηρῶνται τοὐλάχιστον τὰ προσχήματα τῆς κοσμιότητος (3, 14). Διὰ τῆς ἠθικῆς δὲ ταύτης χρεωκοπίας καταλήγει ἡ ποιητικὴ αὕτη συλλογή, ἥτις διαφωτίζει μᾶλλον τὴν ἱστορίαν τῶν τότε ἠθῶν, ἢ τὸν βίον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀβιδίου.

Εὔκολος εἶναι ἡ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς συχνάκις ἐπραγματεύθη θέματα, ἅτινα εἶχον ἤδη πραγματευθῇ καὶ ἄλλοι προκάτοχοί του Ῥωμαῖοι ποιηταί, ὡς λόγου χάριν ὁ Προπέρτιος, μάλιστα δὲ Ἕλληνες ποιηταί, ἡ κοινὴ πάντων τῶν Ῥωμαίων πηγή. Ἀλλ' εἰς τὰ θέματα ταῦτα ἔδωκεν ὁ Ὀβίδιος καὶ ἔκτασιν καὶ ποικιλίαν πλειοτέραν. Πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Προπερτίου πρὸς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κυνθίαν (Προπ. 'Ελεγ. 1, 3), ἀνάλογος εἶναι ἡ ἐπίσκεψις τῆς Κορίννης πρὸς τὸν 'Οβίδιον (Amor. 1, 5). Καὶ ἡ Κυνθία καὶ ἡ Κόριννα εἶναι λίαν εὐερέθιστοι καὶ ζηλότυποι, ἀλλ' ἀντὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης σκηνῆς, ἣν ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ Προπερτίῳ (4, 8), παρὰ τῷ 'Οβιδίῳ (2, 7) ἔχομεν μίαν προσπεποιημένην δικαιολογίαν. Τὸ Προπεμπτικὸν πρὸς τὴν Κόρινναν ποίημα τοῦ 'Οβιδίου (2, 11) εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς Κυνθίας τοῦ Προπερτίου (1, 8). Ἡ ἐπιτιμητικὴ κατὰ τοῦ διεφθαρμένου γραϊδίου ἐλεγεία τοῦ 'Οβιδίου (1, 8) ὄχι μόνον ἔχει καθ' ὅλου ὡς παραδείγματα πλείονας κωμῳδίας, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας ἀπομιμεῖται ἓν ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Προπερτίου (4, 5). Καὶ ἐν ᾧ ὁ Προπέρτιος (1, 2) ἀποτρέπει τὴν ἐρωμένην ἀπὸ ἐπιβλαβῶν καλλωπισμῶν, ὁ 'Οβίδιος περιγράφει καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἤδη καταστρεπτικὴν ἐνέργειαν ἕνεκα τῆς παρακοῆς εἰς τὰς συμβουλάς του. Κλαίουσα ἤδη καὶ καλύπτουσα διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ πρόσωπον κρατεῖ ἡ κόρη ἐπὶ τῶν γονάτων τὴν ἀπολεσθεῖσαν κόμην (1, 14). Καὶ ἡ Κωμῳδία καὶ ἡ ποίησις ἡ 'Ελεγειακὴ πλειστάκις ἐπραγματεύθησαν τὸ θέμα περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς πλεονεξίας (Τίβουλ. 2, 3, 35 ἑξ. — 2, 4, 13 ἑξ. Προπέρτ. 2, 16 — 3, 13). Καὶ ὁ Προπέρτιος κομπάζει διὰ τὴν ἀνεξάντλητον δύναμίν του καὶ διότι πολλαὶ γυναῖκες τῷ ἀρέσκουσι (2, 22 Πρβλ. Τίβουλ. 1, 4, 11 ἑξ.). Τὸ αὐτὸ θέμα πραγματεύεται, ἂν καὶ συντομώτερον, ἓν ἑλληνικὸν ἐπίγραμμα ('Ανθολ. Παλατ. 5, 232). Ὑπάρχουσι δὲ ἄλλα ἐπιγράμματα (5, 47 καὶ 11, 30), ἅτινα διδάσκουσιν ὅτι ἡ περίφημος ὁμολογία τῆς ἀδυναμίας, ἣν ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ 'Οβιδίῳ (Amor. 3, 7), καὶ πρὸ τοῦ 'Οβιδίου ἐν τοῖς ἰάμβοις τοῦ Τιβούλλου (Πριαπ. 82), προέρχεται ἐκ παλαιοτέρων ἑλληνικῶν παραδειγμάτων. Τὰ νικητήρια καὶ θριαμβευτικὰ ᾄσματα, ἅτινα ἐπακολουθοῦσιν εἰς τὴν ὑψίστην ἀπόλαυσιν (πρβλ. Προπέρτ. 2, 15), εἶναι εἰς πᾶσαν ἐρωτικὴν λύραν ἀπαραίτητα. Ὅπως δὲ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα ('Ανθολ. Παλατ. 5, 3 καὶ 172) ὁ ἐραστὴς καταρᾶται τὸν ἠῶον ἀλέκτορα καὶ τὸν Ὄρθρον,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οἵτινες αὐτὸν ἐλαύνουσιν ἐκ λεχέων, οὕτω καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καταρᾶται τὴν Ἥω καὶ ὁ Ὀβίδιος (1, 13). Τὴν ἔννοιαν, ἣν πολλαχοῦ διατυπώνει ὁ Ὀβίδιος (3, 4, 25 ἑξ. —2, 19, 3 καὶ 25 ἑξ.), ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς κεντρίζει καὶ παροξύνει ἔτι μᾶλλον τὸ ἐρωτικὸν πάθος, ἀναγινώσκομεν καὶ εἰς δύο ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα, ὧν τὸ ἓν εἶναι τοῦ Καλλιμάχου (33), τὸ δὲ ἕτερον τοῦ Ἐπικουρείου Φιλοδήμου (Ἀνθολ. Παλάτ. 12, 173), ὅστις ἦτο ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Πείσωνος σύντροφος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος [1]). Ὅπως ὁ Τίβουλλος (1, 6, 9 ἑξ.), οὕτω καὶ ὁ Ὀβίδιος κατανοεῖ (2, 5. 3, 11) καὶ δικαίως ἐκφράζει περὶ τούτου τοὺς φόβους του (2, 18, 20. 2, 19, 34), ὅτι αἱ ἴδιαι αὐτοῦ πονηραὶ συμβουλαὶ ἐφαρμόζονται ὑπὸ τῆς ἀπίστου ἐρωμένης ἐναντίον του. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Τίβουλλος προτρέπει μωρόν τινα σύζυγον νὰ προφυλάσσηται ἀπό τινος ἄλλου ἐραστοῦ τῆς γυναικός του, ἵνα μένῃ εἰς ἑαυτὸν ἐλεύθερον στάδιον (1, 6, 15 ἑξ.), ὁ Ὀβίδιος ἐξ ἀγερωχίας καθιστᾷ τὸν σύζυγον προσεκτικὸν πρὸς τὰ ἰδικά του τεχνάσματα, ἵνα μὴ κατασταθῇ εἰς αὐτὸν καθ' ὑπερβολὴν εὐχερὴς ἡ ἐρωτικὴ κατάκτησις (2, 19). Καὶ τὸ ποίημα ἀκόμη τὸ πρὸς τὸν Μάκρον, ἐν ᾧ ὁ Ὀβίδιος παραβάλλει τὴν ἰδικήν του περὶ τὰ ἐρωτικὰ ἀσχολίαν πρὸς τὰς ἐπικὰς πραγματείας τοῦ Μάκρου (2, 18), ἔχει ὡς ὑπόδειγμα καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν οἰκονομίαν τὸν Προπέρτιον (1, 7), μόνον δὲ τὸν χαρίεντα ἐκεῖνον πρὸς τὴν ὡραίαν του ἐρωμένην διάλογον προσέθηκεν ἐξ ἑαυτοῦ ὁ Ὀβίδιος, ἵνα παραστήσῃ τοὺς τρυφεροὺς δεσμούς, οἵτινες τὸν συνδέουσι πρὸς ἐκείνην. Ἂς μὴ προσπαθῶμεν λοιπὸν νὰ ἀνεύρωμεν εἰς τὰ μαθητικὰ στιχουργήματα τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ πρωτοτυπίαν ἢ ἐφευρετικὴν φαντασίαν ἢ περιγραφὴν ἀληθινῶν καὶ πραγματικῶν παθῶν. Ἐν ᾧ οἱ προκάτοχοι τοῦ Ὀβιδίου ποιηταὶ ἐκφράζουσι ζωντανὰς εἰκόνας, βαθέα συναι-

1) Ἡ ἐν Ἡρακλείῳ (Herculanum) ἔπαυλις τῶν Πεισώνων καὶ ἡ ἐν αὐτῇ βιβλιοθήκη ὑπὸ Δομινίκου Κομπαρέττη, ἀνάλυσις Σ. Κ. Σακελλκροπούλου ἐν τῷ Παρνασσῷ τμ. Δ'. (1880) σ. 217 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σθήματα, αὐτὸς ἀρέσκεται εἰς τὸ νὰ πραγματεύηται καὶ νὰ φιλοτεχνῇ ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του κατὰ τρόπον εὐτράπελον καὶ ἐν πάσῃ τῇ ῥητορικῇ περισσοτεχνίᾳ τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν ἄλλων εὑρημένα θέματα. Ἐν τῇ προσφωνήσει τὴν ὁποίαν κάμνει πρὸς τὸν φίλον του 'Αττικὸν (1, 9), πραγματεύεται τὸ θέμα miltat omnis amans (στρατεύεται πᾶς ὁ ἐρῶν) μετὰ πολλῆς μὲν λαμπρότητος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον παρεμφερῆ πρὸς τὰς ῥητορικὰς ἐκθέσεις, αἵτινες ἐφιλοπονοῦντο ἐν τοῖς σχολείοις. Ὅπως ὁ πολεμῶν στρατιώτης, οὕτω καὶ ὁ ἐραστὴς πρέπει νὰ εἶναι νέος, διότι αἰσχρὸν πρᾶγμα εἶναι καὶ γέρων ἔνοπλος καὶ γηραιὸς ἐραστής. 'Αμφότεροι πρέπει νὰ φυλάττωσι τὴν νύκτα, νὰ κατακλίνωνται ἐπὶ τοῦ ξηροῦ ἐδάφους, ὁ μὲν πρὸ τῆς θύρας τοῦ στρατηγοῦ, ὁ δὲ ἐραστὴς πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐρωμένης. 'Αμφότεροι πρέπει νὰ πεζοπορῶσιν, ὑπακούουσιν εἰς προσταγάς, οὔτε τὸν ἄνεμον φοβοῦνται οὔτε τὴν τρικυμίαν, κατασκοπεύουσι τὸν ἐχθρόν, πολιορκοῦσιν, ἐκπορθοῦσιν, ἐπωφελοῦνται ἐκ τοῦ ὕπνου τοῦ ἀντιπάλου ἵνα ἐνεργήσωσιν ἐπιθέσεις, ἀπατῶσι τοὺς φύλακας. Ἡ 'Αφροδίτη καὶ ὁ Ἄρης εἶναι θεοὶ ἐπισφαλεῖς καὶ λίαν μεταβλητοί, οὐδὲ παρέχουσιν εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτῶν ἀνάπαυσιν.

Λίαν ταρακτικὴ τῶν πραγμάτων εἶναι ἡ 'Ηώς. Αὕτη ἐξεγείρει ἐκ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἀναπαύσεως τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς βόας τοὺς ἀροτῆρας, τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς ναύτας, τοὺς περιηγητάς, τοὺς πολεμικοὺς ἄνδρας, τοὺς δικαστάς, τὰς ἐργάτιδας δούλας. «Ποσάκις δὲν ἐπόθησα νὰ καταθραύσῃ ὁ ἄνεμος τὸ ἅρμα σου ἢ εἷς ἐκ τῶν ἵππων σου νὰ προσκόψῃ εἰς νεφέλην πυκνὴν καὶ νὰ καταπέσῃ! Σπεύδεις νὰ ἐγερθῇς ἀπὸ τοῦ ὕπνου διότι ἔχεις σύζυγον τὸν γηραιὸν Τιθωνόν, δὲν θὰ ἔσπευδες τόσον ἐὰν ὁ Κέφαλος ἐκοιμᾶτο εἰς τὰς ἀγκάλας σου!» Καὶ περατοῦται τὸ ποίημα μὲ τὸ ἑξῆς εὔμορφον ἐπικὸν τέλος· «Εἶχον περατώσῃ τὰς λοιδορίας ταύτας, θὰ τὰς ἤκουσε δὲ βεβαίως ἡ 'Ηώς, διότι ἠρυθρίασεν. 'Αλλ' ὅμως ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα ὄχι βραδύτερον τῆς συνήθους ὥρας (1, 13)».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τέλειον κατηγορητήριον ἀπαγγέλλει καθ' ἑαυτοῦ, διότι εἶχε κτυπήσῃ τὴν φίλην του. Ἐκείνη ἵστατο σιγηλὴ καὶ κλαίουσα, ὠχρὰ ὅπως τὸ Πάριον μάρμαρον καὶ τρέμουσα ὅπως τὰ φύλλα τῆς λεύκης (1, 7).

Ἄλλοτε καλεῖ θερμότατα τὴν ἐρωμένην του νὰ ἔλθῃ πρὸς ἑαυτὸν (2. 16). Εὑρίσκετο κατὰ τὸ θέρος ὁ ποιητὴς ἐν τῇ πατρικῇ πόλει, ἐν Σούλμῳ, τῆς ὁποίας πόλεως περιγράφει τὰ θελκτικὰ περίχωρα, τοὺς ὑπὸ διαυγῶν ὑδάτων ἀρδευομένους λειμῶνας, τοὺς εὐφόρους ἀγροὺς καὶ τὰς βοσκάς, τοὺς ἀμπελῶνας καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, καὶ τοῦτο ἵνα ἐξάρῃ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ῥητορικῶν τὴν ἀντίθεσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῆς εὐλογημένης ἐκείνης χώρας καὶ τῶν πόθων τῆς καρδίας του. Ἐν τῷ μέσῳ τόσης φυσικῆς εὐδαιμονίας αὐτὸς δὲν ἠσθάνετο χαράν, διότι καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἀκόμη δὲν ἐπεθύμει νὰ εἶναι ἄνευ τῆς ἀγάπης του. Κατηραμένοι νὰ εἶναι ὅσοι διῆρεσαν εἰς μακρὰς ὁδοὺς τὸν κύκλον τῆς γῆς. Ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ ὁρίσωσιν, ὥστε αἱ νεάνιδες νὰ συνοδεύωσιν εἰς πάντα τόπον τοὺς ἐραστάς των. Μὲ πόσην εὐχαρίστησιν θὰ ἀνέβαινε καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ἐρωμένης του τὰς Ἄλπεις, θὰ διήρχετο ἐρήμους, θὰ ὑφίστατο δεινὰς τρικυμίας. Τώρα ὅμως μακρὰν αὐτῆς Σκυθία τῷ φαίνεται τὸ τερπνὸν Σοῦλμον. Ἂν τῷ ὄντι ἐκείνη τὸν ἀγαπᾷ, ἂς προστάξῃ νὰ ζεύξωσι τοὺς ἵππους της, ἂς ὑπερβῇ τὰ ὄρη ἵνα ἔλθῃ πρὸς αὐτόν.

Οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔμμετροι Suasoriae εἶναι αἱ ἐλεγεῖαι αἱ περιέχουσαι παραινέσεις πρὸς συζύγους ἢ φύλακας. Πολὺ δὲ προσεγγίζει πρὸς τὴν σάτιραν ἐκεῖνο τὸ ποίημα, ἐν ᾧ μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως θρηνεῖ ὁ Ὀβίδιος ἐπὶ τῷ οἰκτρῷ καὶ δολίῳ αἰῶνι, ὃν διάγομεν, καθ' ὃν οὐδεμιᾶς ἀπολαύει τιμῆς, ὅστις δὲν ἔχει χρήματα, καὶ ἔγινεν ἐμπόρευμα ὁ Ἔρως (3, 8). Δυστυχῶς ἡ εὐτράπελος ἐκείνη χάρις, ἥτις χαρακτηρίζει τὸν ποιητὴν καὶ ἀποζημιώνει τὸν ἀναγνώστην διὰ τὴν ἔλλειψιν βαθέος καὶ ἀληθινοῦ αἰσθήματος, παρεκτρέπεται ἐνίοτε εἰς ἡδυπαθῆ καὶ ἀνούσιον παιδιάν. Ζηλεύει λόγου χάριν τὸ δακτυλίδιον, ὅπερ ἐχάρισεν εἰς τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐρωμένην του (2, 15) καὶ φαντάζεται τὴν εὐτυχίαν τοῦ δακτυλιδίου, ὅπερ θὰ συνοδεύῃ αὐτὴν πανταχοῦ, ἕως καὶ εἰς τὸ λουτρὸν ἀκόμη, περιγράφει δὲ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς τοιαύτης συμβιώσεως οὕτως εἰπεῖν τοῦ δακτυλιδίου καὶ τῆς κόρης, κατὰ τρόπον καὶ ἀπειρόκαλον καὶ σχεδὸν τερατώδη. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν συλλαμβάνει τὴν φίλην του ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀπιστοῦσαν, ἀλλὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἀφοπλίζει τὴν ὀργήν του, ταπεινῶς δὲ τὴν ἱκετεύει νὰ δώσῃ καὶ εἰς αὐτὸν φιλήματα, ὅπως ἐκεῖνα, ἅτινα πρὸ ὀλίγου συνέλαβεν αὐτὴν δίδουσαν εἰς ἄλλον (2, 5). Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀγανάκτησις οὐδέποτε εἶναι σοβαρά. Καὶ τίς δύναται πλέον νὰ ἔχῃ πίστιν πρὸς τοὺς θεούς, ἀναφωνεῖ θλιβερῶς, ὅταν βλέπῃ ὅτι μένουσιν ὑπ' αὐτῶν ἀτιμώρητοι αἱ ψευδορκίαι τῶν γυναικῶν (3, 3); Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁμολογεῖ ὅτι καὶ αὐτός, ἂν ἦτο θεός, ὄχι μόνον τὸ αὐτὸ θὰ ἔπραττεν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐνίσχυε μάλιστα τὰς νεάνιδας εἰς τὴν ψευδορκίαν. Βαρύνεται ἐκ τῶν πικρῶν ἀπογοητεύσεων καὶ τῶν ταπεινώσεων, ἀναγινώσκει εἰς τὴν ἄπιστον τὸν κατάλογον τῶν ἁμαρτιῶν της, ἀποφασίζει νὰ διακόψῃ πᾶσαν σχέσιν πρὸς αὐτήν, ἔπειτα δὲ πάλιν νέος ἀγὼν σπαράσσει τὰ στήθη του, τὸ κάλλος αὐτῆς νικᾷ, ἐκεῖνος δέ, ἔχων μόνον τὴν ἐκλογὴν τοῦ νὰ ἀγαπᾷ ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως, ὑποκύπτει εἰς τὴν τύχην του.

v Ἡ Ἐλεγεία τοῦ Ὀβιδίου εἶναι, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν περιγράφει (3, 1, 7 ἑξ.), μία ἐλαφροτάτη κυρία, θελκτικὴ τὴν μορφήν, ἔχουσα ἐρωτικὴν τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, εὐώδη καὶ μετὰ τέχνης ἀναδεδεμένην τὴν κόμην, ἐκ λεπτοτάτου ὑφάσματος τὴν περιβολήν, κρατοῦσα μύρτον ἀνὰ χεῖρας. Ἔχει τὸν ἕνα πόδα, τὸν ἐξάμετρον, ὀλίγον μακρότερον τοῦ ἄλλου, τοῦ πενταμέτρου, ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο φυσικὸν ἐλάττωμα ἐπαυξάνει τὴν χάριν της.

Ἡ ἄκρα τοῦ λόγου σαφήνεια καὶ ὁμαλότης, ἡ εὐχέρεια τοῦ ὕφους, ὅπερ προσομοιάζει πρὸς τὸ τῆς συνήθους ὁμιλίας, ἡ γλυτάτη τῆς γλώσσης ἔκφρασις, εἶναι ἰδιώματα τῶν ἐλεγειῶν τούτων, ἢ μᾶλλον τῶν ᾀσματίων τούτων, ἅτινα κατέστησαν αὐτὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσφιλῆ καὶ περιζήτητα εἰς τὴν ἐλαφρὰν νεολαίαν τῶν τότε χρόνων. Ἐκείνη ἡ πρὸς τὸν θυρωρὸν παράκλησις (1, 6) προσλαμβάνει σχεδὸν τὴν μορφὴν ψαλλομένου ᾄσματος, ἐντελῶς ἀναλόγου πρὸς τὸ θέμα. Εἶχεν ἤδη παρέλθῃ τὸ μεσονύκτιον. Ὁ φαιδρὸς ποιητὴς ἐξερχόμενος ἐκ συμποσίου ἐστεφάνωσε τοὺς θερμοὺς κροτάφους του, κρατῶν δὲ δᾷδα ἀνὰ χεῖρας ἔρχεται πρὸ τῆς θύρας τῆς κόρης. Μεταχειρίζεται πάντα τρόπον ἵνα μαλάξῃ τὸν σκληροκάρδιον δοῦλον, προσπαθεῖ νὰ τὸν συγκινήσῃ, τὸν διαβεβαιοῖ περὶ τῆς μελλούσης εὐγνωμοσύνης του, καθησυχάζει τοὺς φόβους του περὶ ἐνόπλου ἐπιθέσεως. Ἐφ' ὅσον ἡ ὥρα προχωρεῖ, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνεται ὁ πόθος τοῦ ἀοιδοῦ. Πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ποιήματος ἀνταποκρίνεται ἡ τεχνικὴ αὐτοῦ μορφή. Τὸν ὀμφαλὸν τοῦ ποιήματος ἀποτελοῦσι πέντε μεγαλήτερα κομμάτια, ὥςπερ στροφαί, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει ἀνὰ τέσσαρα δίστιχα, ἑκάστης δὲ στροφῆς ὁ τελευταῖος πεντάμετρος, ἡ κατακλείς, ἐπαναλαμβάνεται ὡς ἐπῳδός· Tempŏra noctis eūnt; excŭte poste serām (= Αἱ ὧραι τῆς νυκτὸς παρέρχονται· ἀπόσυρον τὸν μοχλὸν ἐκ τῆς θύρας). Ὁ στίχος οὗτος ἐπαναμβάνεται λοιπὸν πεντάκις. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐπειδὴ οὐδὲν ὠφελοῦσιν οὔτε αἱ ἱκεσίαι οὔτε τῆς βίας αἱ ἀπειλαί, ὑποφώσκει δὲ ὁ ὄρθρος καὶ φωνεῖ ὁ ἀλέκτωρ, παύει καὶ ἡ ῥηθεῖσα στροφικὴ καὶ κανονικὴ τοῦ ποιήματος διάταξις. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ταύτῃ κατὰ πρῶτον τῇ ἐλεγείᾳ ἁπαντᾷ στροφικὸς ἐπῳδός, ὁποῖον ἀγαπᾷ μάλιστα ἡ βουκολικὴ ποίησις, ἥτις ἀρέσκεται εἰς αὐτόν, ὡς εἰς στοιχεῖον τῆς δημώδους ποιήσεως, μετεχειρίσθη δὲ καὶ ὁ Κάτουλος κατὰ μίμησιν τῆς Σαπφοῦς καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ποιητῶν, ἔν τε τοῖς Ὑμεναίοις καὶ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν Μοιρῶν (ἰδ. τμ. Α' σ. 489 καὶ 501).

Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος διορῶμεν ὅτι τὰ νεανικὰ ταῦτα ποιήματα τοῦ Ὀβιδίου, ἅτινα εἶναι τὰ πρωτόλεια τῆς Μούσης του, προαγγέλλουσι συγχρόνως καὶ τὴν τάσιν, ἣν μέλλουσι νὰ ἔχωσι μεταγενέστερα ἔργα αὐτοῦ. Οὕτω λόγου χάριν ὁ θελκτικὸς διάλογος τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν παρακαθημένην αὐτῷ ὡραίαν γυ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναῖκα ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ (3, 2) ἐμπεριέχει τὰ σπέρματα τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης, εἰς τοῦ ὁποίου ποιήματος τὴν σύνταξιν ἀκριβῶς τότε ἠσχολεῖτο ὁ ποιητὴς κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μαρτυρίαν (2, 18, 19 ἑξ.). Τὰς πρὸς τὰς γυναῖκας ἀπαραιτήτους μικρὰς φροντίδας καὶ φιλοφροσύνας, ἃς ἐν τῇ Ἐρωτικῇ τέχνῃ συνιστᾷ ὁ ποιητής, ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι ποιήματι (στχ. 19 ἑξ. καὶ 63 ἑξ.). Ἡ λαμπρὰ πομπὴ τῶν θεῶν, δι' ἧς ἄρχεται τὸ θέαμα, ὁ δρόμος τῶν τεθρίππων, τὰ πάντα παρέχουσιν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἐπιτήδειον καὶ ἐπίμονον ἐραστὴν νὰ παρακολουθῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ νίκην διὰ λόγων κολακευτικῶν πρὸς τὴν θελκτικὴν γυναῖκα, ἕως ὅτου οἱ νοήμονες ὀφθαλμοὶ κατανεύσωσι γελῶντες ὅτι συγκατατίθενται πρὸς τὰ αἰτήματα τοῦ ἐραστοῦ.

Δὶς παρεμβάλλει μῦθον ὁ ποιητὴς εἰς τὴν διήγησίν του. Ὁδοιπορεῖ σπεύδων πρὸς τὴν ἐρωμένην του (3, 6), ἀλλ' αἴφνης ὀρεινὸς ποταμὸς ἐξογκωθεὶς ὑπὸ τῆς τήξεως τῶν χιόνων παρακωλύει τὸν ποιητὴν ἀπὸ τοῦ νὰ προβῇ πρὸς τὰ πρόσω. Οὔτε γέφυρα ὑπάρχει οὔτε ἄλλο μέσον διαπορθμεύσεως εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ εἶχεν ἢ τοῦ Περσέως τὰ πτερὰ ἢ τοῦ Τριπτολέμου τὸ ἅρμα. Ἀλλὰ συλλογίζεται ἔπειτα νὰ ἐπικαλεσθῇ τοῦ ποταμοῦ τὴν βοήθειαν. Ἱκανὰ παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἐρώντων ποταμῶν, μακρὰν δὲ σειρὰν ἐξ αὐτῶν ἀπαριθμεῖ εἰς πλείονα δίστιχα, καὶ τέλος παρεμβάλλει τὸ χαριέστατον ἐπεισόδιον τοῦ ποταμοῦ Ἀνίωνος, ὅστις ἀφοῦ παρεμύθησε τὴν παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ πλανωμένην Ἰλίαν, ἐδέχθη αὐτὴν ἔπειτα εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ὁ σκληρὸς ποταμὸς ἐξωγκώθη ἔτι μᾶλλον καὶ μάτην ἐξυβρίζει αὐτὸν κωμικώτατα ὁ ἀνυπόμονος πεζοπόρος. Ἄλλοτε πάλιν ὁ ποιητὴς μέμφεται (3, 10) τὸ αὐστηρὸν ἔθιμον τῆς ἐν ὥρᾳ θέρους τελουμένης ἑορτῆς τῆς Δήμητρος, ἥτις ἑορτὴ ἐπέβαλλεν ἐγκράτειαν εἰς τὰς γυναῖκας, ἀποδεικνύει δὲ ἱστορικῶς ὅτι καὶ τῆς σεμνῆς Δήμητρος ἡ καρδία δὲν ἦτο ἀπρόσιτος εἰς τὸν ἔρωτα, διηγούμενος τὰς ἐν Κρήτῃ διατριβὰς αὐτῆς ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἰασίωνος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν δύο πρώτων γυναικῶν τοῦ Ὀβιδίου κατήγετο ἐκ τῆς εὐφόρου χώρας τῶν Φαλίσκων. Κατά τινα λοιπὸν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Φαλέριον, πατρίδα τῆς γυναικός του, περιγράφει (2, 13) τὰ κατὰ τὴν ἐκεῖ τελουμένην ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ μάλιστα τὴν ἀγομένην πομπήν. Ἡ ἐν τῷ ποιήματι ἀναζήτησις τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ μύθου προμηνύει τὰς ὁμοίας φύσεως αἰτιολογικὰς μελέτας καὶ ἐρεύνας, εἰς ἃς ἐπεδόθη βραδύτερον ὁ ποιητὴς συντάττων τὸ ποίημα, ὅπερ ἐπεγράφετο Fasti.

Τῷ ὄντι δὲ ὁ πρωτόπειρος μέν, ἀλλὰ πλήρης εὐφυΐας Ὀβίδιος εἶχεν ἤδη κατὰ νοῦν ποικίλα ποιητικῆς πραγματείας σχέδια. Εἶχεν ἤδη διακόψῃ τὴν σύνταξιν ἐπικῆς Γιγαντομαχίας ἕνεκα τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους, ὅπερ παρώρμησεν αὐτὸν νὰ ποιῇ ἐλεγείας (2, 1), κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀφῆκεν ἀτελῆ καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ Ὀκταβιανοῦ (Amor. 2, 18, 11. Trist. 2, 335 ἑξ. Ex Ponto 3, 31). Εἶχεν ὡσαύτως ἐπιχειρήσῃ νὰ γράψῃ καὶ μίαν τραγῳδίαν καὶ προϋχώρει κάπως τὸ ἔργον, ἀλλ' ἐγέλασεν ὁ Ἔρως ἰδὼν αὐτὸν φοροῦντα τὴν τραγικὴν σκευὴν καὶ τοὺς κοθόρνους, διὰ τοῦτο δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἀποστῇ τοῦ ἐπιχειρήματος (2, 18, 13 ἑξ.). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν διηγεῖται ἐπίσης αὐτὸς ὁ ποιητὴς (3, 1), ὅτι ἐν ᾧ ποτε ἐπλανᾶτο μόνος ἀνὰ τὸ ἐρημικὸν δάσος, συνήντησε τὰ δύο ἀντίπαλα ποιητικὰ σχήματα, τὴν Ἐλεγείαν καὶ τὴν Τραγῳδίαν. Ἡ Τραγῳδία μετὰ πολλῆς τῆς σοβαρότητος τὸν ἐμέμφθη ὅτι ματαίως δαπανᾷ τὸν καιρόν του καὶ τὴν εὐφυΐαν του ποιῶν παίγνια καὶ ἀνυμνῶν τὰς νεάνιδας, ὅτι ἐν παντὶ τόπῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐλαφρίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀκολάστου βίου του, ἐν ᾧ τὸν ἔπλασεν ἡ φύσις πρὸς σεμνότερα καὶ μεγαλήτερα ποιητικὰ ἔργα, καὶ καιρὸς ἦτο νὰ κλεϊσθῇ δι' αὐτοῦ ἡ ρωμαϊκὴ τραγῳδία. Ἀλλὰ τότε ἤρχισε καὶ ἡ Ἐλεγεία νὰ διεκδικῇ τὰ παλαιὰ αὐτῆς δικαιώματα, λέγουσα ὅτι ἐκείνη πρώτη ἀνέπτυξε τὸ ποιητικόν του πνεῦμα καὶ ὅτι ἀδίκως προβάλλει τώρα ἀξιώσεις ἡ Τραγῳδία. Ὁ ποιητὴς λαμβάνει τέλος πάντων τὴν ἄδειαν νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀσχοληθῇ ἐπί τινα ἀκόμη χρόνον ἀνενόχλητος περὶ τὴν ἐλεγειακὴν ποίησιν, ἥτις ὅμως δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς Amores.

Ἡ πρώτη αὕτη τῶν ἐλεγειῶν τοῦ Ὀβιδίου συλλογή, οἱ Ἔρωτες, ἥτις πάντως συνεπληρώθη μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Σουγάμβρων (739 ἀπὸ Ῥώμης, 15 π. Χ.), ἀφ' οὗ ἐν τῷ 49 στίχῳ τῆς 14 ἐλεγείας τοῦ Α' βιβλίου ὑποδηλοῦται ἡ ἥττα αὕτη, συνέκειτο τὸ πρῶτον ἐκ πέντε βιβλίων, ἀλλ' ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει συνεστάλη ἡ συλλογὴ εἰς τρία βιβλία, ὅσα καὶ νῦν ἔχομεν, διότι ἐνομίσθη καλὸν νὰ ἐκβληθῶσιν ἐξ αὐτῆς ἀσεμνότερά τινα ποιήματα. Τόσον δὲ ἤρεσκον εἰς τοὺς συγχρόνους τὰ παίγνια ταῦτα, ὥστε καὶ παριστάνοντο ἀπὸ σκηνῆς μετ' ὀρχήσεων, ὅπως καὶ αἱ Ἐκλογαὶ τοῦ Βιργιλίου (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 59). Εἰς τὰς παραστάσεις μάλιστα ταύτας παρέστη καὶ ὁ Αὔγουστος (Trist. 2, 519 ἑξ.), καὶ βραδύτερον δὲ ἀκόμη ἔγραφον οἱ φίλοι πρὸς τὸν μακρὰν τῆς Ῥώμης ἐξόριστον ποιητήν, ὅτι ἄπειρον πλῆθος λαοῦ ἐχειροκρότει ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ ἔργα του (Trist. 5, 7, 25 ἑξ.).

Ἐν ᾧ δὲ ἀκόμη ἠσχολεῖτο ὁ ποιητὴς περὶ τὴν ἐρωτικὴν ἐλεγείαν, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸ εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον τῶν ἐννοιῶν ἀναγόμενον γένος τῆς ἐμμέτρου (ἐλεγειακῆς) ἐρωτικῆς ἐπιστολῆς (Amor. 2, 18, 20). Καὶ δὲν ἐπενόησε μὲν αὐτὸς τὸ ποιητικὸν τοῦτο σχῆμα, ἀλλ' ὅμως ἀνέπτυξεν αὐτὸ ἐπιτυχῶς καὶ εὐρύτερον ἐξέτεινεν. Πρῶτος ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἱππολύτῳ παρεισήγαγε τὴν ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν ὡς στοιχεῖον τῆς δραματικῆς πλοκῆς, ὅτι δὲ καθ' ὅλου τὸ ποιητικὸν τοῦτο εἶδος δὲν ἦτο ξένον καὶ ἀλλότριον τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, πολλαχόθεν ἀποδεικνύεται, ἂν καὶ τὰ ἀποδεικτικὰ τεκμήρια ἀνήκουσι μάλιστα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν συνέταξε πρῶτος ὁ Προπέρτιος, τὴν καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν (Προπερτ. 4, 3) τῆς Ἀρεθούσης πρὸς τὸν Λυκώταν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Προπερτίου δὲν ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μυθικούς, ὥστε καὶ ὁ κύκλος ἐν γένει τῶν ἐν αὐτῇ ἐννοιῶν ἐλήφθη ἐκ τοῦ βίου τοῦ πραγματικοῦ. Ἀκόμη δὲ πραγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ματικώτερον οὕτως εἰπεῖν εἶναι τὸ ὕφος ἐν τῇ παρὰ τῷ Τιβούλλῳ ἀλληλογραφίᾳ τῆς Σουλπικίας καὶ τοῦ Κηρίνθου. Νέον λοιπὸν δημιούργημα τοῦ Ὀβιδίου ἐν τῇ ποιητικῇ τῶν Ῥωμαίων γραμματείᾳ ἦτο, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος λέγει ἐπαινῶν ἑαυτὸν (Ars amat. 3, 346), ἡ ἐκλογὴ τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐκ τῆς μυθολογίας ἐκλογὴ τῶν προσώπων. Ἦτο δὲ συνήθεια τῶν ῥητορικῶν σχολῶν, καὶ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν, νὰ ἀσκῶνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν σύνταξιν μονολόγων (ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὴν τραγῳδίαν), οὓς ὑπετίθετο ὅτι ἔλεγον ἐν δεδομένῃ περιστάσει ὡρισμένοι μυθικοὶ ἥρωες ἢ ἡρωΐδες. Ἦσαν λοιπὸν κυρίως ἠθοποιΐαι οἱ λόγοι οὗτοι, ἀπεικονίσματα δηλαδὴ τοῦ ἤθους ἤτοι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λέγοντος προσώπου. Ἐδίδοντο δὲ τοιαῦτα περίπου θέματα· μονόλογος τῆς Ἀνδρομάχης παρὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Ἕκτορος, τῆς Ἑκάβης μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, τῆς Νιόβης μετὰ τὸν θάνατον τῶν τέκνων της, τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου, τοῦ γηραιοῦ Πηλέως μανθάνοντος τοῦ Ἀχιλλέως τὸν θάνατον, τοῦ Ἡρακλέους λαμβάνοντος τὰς ἐντολὰς τοῦ Εὐρυσθέως κτλ. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐφιλοτεχνεῖτο καὶ τὸ ἐπιστολικὸν ὕφος κατὰ τὰ ποικίλα αὐτοῦ σχήματα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν τῆς ῥητορικῆς τέχνης κανόνων. Συνετάσσοντο δηλαδὴ ἐπιστολαὶ παραμυθητικαί, νουθετικαί, ἐπαινετικαί, ἐπιστολαὶ πρὸς ἔκφρασιν μομφῆς, ἀπειλῆς ἢ κατηγορίας, συμβουλευτικαὶ ἢ ἱκετευτικαί, πρὸς ἐρώτησιν καὶ πρὸς ἀπόκρισιν, καταγγελίας, ἢ ἀπολογίας, συγχαρητήριοι ἢ εὐχαριστήριοι κτλ. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον ἐγίνετο διάκρισις ὡς πρὸς τὴν ἠθοποιΐαν ἂν ὁ ἐπιστέλλων ἢ ὁ λαμβάνων τὴν ἐπιστολὴν ἦτο ἀνὴρ ἢ γυνή, καθὼς καὶ ἀναλόγως τοῦ ἔργου, ὅπερ μετήρχετο, ἢ τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως. Ὁ ῥήτωρ Λεσβῶναξ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἔγραφεν ἐρωτικὰς λόγου χάριν ἐπιστολάς. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ὁ Ὀβίδιος, ἐν ᾧ ἀκόμη ἐφοίτα πρὸς τοὺς σοφιστάς, ἠσχολεῖτο περὶ τοιαῦτα δοκίμια ἐπὶ ὕλης καὶ ἐπὶ θεμάτων ὁμοίων πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα πραγματεύονται αἱ σῳζόμεναι αὐτοῦ Ἐπιστολαὶ ἡρωΐδων ἢ ἁπλῶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ρ ω ΐ δ ε ς (Heroides), καὶ ὅτι βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς τὰς μαθητικάς του ταύτας ἀσκήσεις, ἐπεξεργαζόμενος μὲν τὰ παλαιὰ θέματα πρὸς δημοσίευσιν, προσθέτων δὲ εἰς τὰ παλαιὰ καὶ ἄλλα νέα. Εἶναι δὲ ἐπαισθητὴ ἡ ἐπὶ τῶν ποιημάτων τούτων ἐπίδρασις τοῦ σ χ ο λ ε ί ο υ καὶ ἄλλως καὶ ἕνεκα τῆς μονοτονίας τῶν θεμάτων. Αἱ ἐγκαταλελειμμέναι σύζυγοι Πηνελόπη καὶ Λαοδάμεια ποθοῦσι τὸν ἀπόντα σύζυγον, ἡ Βρισηὶς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα της, ἡ Ἑρμιόνη ποθεῖ ὥστε ὁ πρώην σύζυγός της Ὀρέστης νὰ ζητήσῃ ἑαυτὴν πάλιν παρὰ τοῦ λῃστρικοῦ Πύρρου. Συνηθέσταται εἶναι αἱ πρὸς τοὺς ἀπίστους ἄνδρας ἀπελπιστικαὶ μομφαὶ τῶν ἐγκαταλελειμμένων γυναικῶν (Φυλλίς, Οἰνώνη, Ἀριάδνη, Ὑψιπύλη, Διδώ, Δηϊάνειρα, Μήδεια). Ἄλλη κατηγορία τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν εἶναι αἱ ἐξομολογήσεις· τῆς Κανάκης λόγου χάριν πρὸς τὸν ἀδελφόν της Μακαρέα, τῆς Ὑπερμήστρας [1]) πρὸς τὸν μνηστῆρα αὐτῆς Λυγκέα, τῆς Φαίδρας πρὸς τὸν Ἱππόλυτον. Ἀπορεῖ δὲ πολλάκις ὁ ἀναγνώστης πῶς αἱ ἐπιστολαὶ αὗται θὰ φθάσωσι πρὸς τὸν πρὸς ὃν ἐπιστέλλονται, ἂν καὶ ἡ Πηνελόπη λ. χ., ὅπως ἡ ἰδία λέγει (στχ. 61 ἑξ.), εἰς πάντα ξένον ἐρχόμενον εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἀπερχόμενον δίδει ἀνὰ μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα. Ἀλλὰ τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ Νάξῳ ἐγκαταλελειμμένης Ἀριάδνης τίς θὰ κομίσῃ πρὸς τὸν Θησέα; Ἡ Ἀριάδνη λησμονεῖ παντάπασιν ὅτι ὁ Θησεὺς εἶχεν ἤδη φύγῃ μακράν, ὅτε ἐπὶ τέλους ὄχι μόνον τείνει πρὸς αὐτὸν τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ τῷ δεικνύει τὰς ὑ π ο λ ε ι π ο μ έ ν α ς ἀκόμη τρίχας, τὰς ὁποίας

[1]) Ἀκολουθοῦντες τὸν συγγραφέα ἐγράψαμεν Ὑ π ε ρ μ ή σ τ ρ α (ἀντὶ Ὑπερμνήστρα), ἐν ᾧ ἐν τῷ α' τόμ. διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐγράψαμεν Κ λ υ τ α ι μ ν ή σ τ ρ α (καὶ ὄχι Κλυταιμήστρα). Γνωστὰ εἶναι ὅσα περὶ τούτου ἔγραψεν ὁ Π. Παπαγεωργίου, οὗ τῇ γνώμῃ καὶ ἐγὼ συνετάχθην γράψας Κ λ υ τ α ι μ ή σ τ ρ α ἐν τῇ Ἑ λ λ η ν ι κ ῇ γ ρ α μ μ α τ ο λ ο γ ί ᾳ μου. Τῷ Π. Παπαγεωργίου ἀντιλέγει ὁ Τσερέπης (ἐν τῇ Εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ καθ. κ. Κ. Σ. Κόντου σ. 119). Σημειῶ μόνον ὅτι ὑπὲρ τῆς νέας γραφῆς οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀποδεικτικὴν δύναμιν οἱ λατινικοὶ τύποι Clutaemestra κτλ. γνωστῆς οὔσης τῆς ἐν τῇ λατινικῇ διαφθορᾶς τῶν ἑλλ. ὀνομάτων. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δηλαδὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐκριζώσῃ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς! Ἐάν τις παρίδῃ τὰς ἀπιθανότητας ταύτας καὶ θεωρήσῃ τὰ γραφόμενα ὡς λεγόμενα, τότε βεβαίως πολλὴν θὰ αἰσθανθῇ συγκίνησιν ἐκ τοῦ ἀληθῶς παθητικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἐνυπάρχει εἰς τὸ ποίημα, ἐκ τῆς θαυμασίας καὶ τῷ ὄντι γραφικωτάτης περιγραφῆς καὶ ἐκ τῆς μεγάλης δυνάμεως, ἣν ἔχει ἡ ἄπελπις ῥητορεία τῆς Ἀριάδνης. Ἡ Ὑψιπύλη τοὐναντίον, ἥτις μέμφεται τὸν Ἰάσονα διότι δὲν ἔγραψε πρὸς αὐτὴν τὰς ἐν τῇ Κολχίδι ἐπιτυχίας του, διηγεῖται μετ' ἐκτάκτου ἀκριβείας πῶς περιῆλθεν εἰς γνῶσιν αὐτῆς ἡ ἀπιστία του καὶ ψυχολογικώτατα ἐκφράζει τὴν ἐντύπωσιν, ἣν εἰς τὴν καρδίαν της ἐνεποίησιν ἡ εἴδησις αὕτη. Λέγει ὅτι ἦλθέ τις ἔμπορος ἐκ Θεσσαλίας, παρ' οὗ δι' ἐπιτηδείων ἐρωτημάτων ἔμαθε τὴν πικρὰν ἀλήθειαν. Γελοία ὅμως εἶναι ἡ διαβεβαίωσις αὐτῆς ὅτι παρ' ὀλίγον ἔπεμπε πρὸς τὸν Ἰάσονα τὰ πρὸ ὀλίγου γεννηθέντα δίδυμα τέκνα της, ἐὰν δὲν ἐφοβεῖτο τὴν μοχθηρίαν τῆς μητρυιᾶς Μηδείας. Ὑπερβολὴν πάθους ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν ᾧ ἡ Διδὼ γράφει πρὸς τὸν Αἰνείαν, τὸ ξίφος τοῦ ἥρωος κεῖται ἐπὶ τῶν γονάτων της καὶ τὰ δάκρυα καταστάζοντα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ ῥέοντα διὰ τῶν παρειῶν καταπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ξίφους. Κατὰ τρόπον δὲ ἀκόμη παραδοξότερον περιγράφει ἡ Κανάκη (πρὸς τὸν Μακαρέα) τὴν κατάστασίν της· ἡ δεξιὰ αὐτῆς χεὶρ κρατεῖ τὸν κάλαμον, ἡ δὲ ἄλλη τὸ ξίφος, δι' οὗ θέλει νὰ θανατωθῇ, ὁ δὲ χάρτης τῆς ἐπιστολῆς κεῖται ἐπὶ τῶν γονάτων της.

Ἐν πολλοῖς ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων ἐπαναλαμβάνονται συνήθεις καὶ κοιναὶ σχολαστικαὶ ἔννοιαι καὶ φράσεις, τὰ τυπικὰ δὲ ταῦτα δὲν ἀναγινώσκονται μόνον ἐν τοῖς εἰσαγωγικοῖς διστίχοις, ἔνθα ἐκφράζεται, ὅπως εἶναι φυσικόν, τὸ ὄνομα τῆς ἐπιστελλούσης καὶ τοῦ ἥρωος, πρὸς ὃν γράφεται ἡ ἐπιστολή, κατὰ τρόπον ὡρισμένον. Πλέον ἢ ἅπαξ τὰ δάκρυα τῶν ἡρωΐδων καταπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ κηλιδώνουσιν αὐτόν. Αἱ αὐταὶ στερεοτύπως σχεδὸν μομφαὶ ἐπαναλαμβάνονται διὰ τὴν ψυχρότητα, τὴν σκληρότητα, τὴν ἀγνωμοσύνην ἢ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἡρώων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μνημονεύονται οἱ παρελθόντες χρόνοι τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς παρασχεθεῖσαι εὐεργεσίαι. Περιγράφονται οἱ τελευταῖοι ἀποχαιρετισμοὶ καὶ ὁ αἰφνίδιος χωρισμός. Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα γυνὴ διηγεῖται πῶς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ βράχου παρηκολούθει μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος τὸν ἀπερχόμενον ἄπιστον ἐραστήν, ἕως ὅτου ἐξηφανίσθη πλέον καὶ τὸ ἔσχατον ἴχνος, ἢ πῶς καθ' ἑκάστην ἐντεινομένης ἀεὶ μᾶλλον τῆς προσδοκίας ἐκαραδόκει τὴν ἐπιστροφήν του. Ἀπαριθμεῖ τὰς βασάνους τοῦ πόθου καὶ τὰ μαρτύρια, ἅτινα κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας ὑφίσταται ἐπὶ τῆς ἐρήμου κλίνης, καθὼς καὶ τὰ καταβασανίζοντα τὴν καρδίαν της ὄνειρα. Μετανοοῦσα καταρᾶται τὴν ὥραν, καθ' ἣν παρέδωκεν ἑαυτὴν εἰς ἀνάξιον ἄνδρα, καὶ πικρῶς ἐκφράζει τὴν ζηλοτυπίαν, ἣν αἰσθάνεται ἐναντίον εἴτε πραγματικῆς εἴτε καὶ φαντασιώδους ἀντεραστρίας, συγκρίνουσα δὲ ἑαυτὴν πρὸς ἐκείνην, καταρᾶται καὶ αὐτὴν ἐπίσης ὅπως καὶ τὸν ἄπιστον ἄνδρα. Καυχᾶται διὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγήν της καὶ τὴν μεγάλην της προῖκα, καὶ ἐρωτᾷ ἐν ἀπορίᾳ τί ἆρά γε κακὸν ἔπραξεν ὅπως ἐκεῖνος ἀπαρνηθῇ τὸν ἔρωτά της. Ἐπικαλεῖται τέλος πάντων τὸν ἔλεον αὐτοῦ, ἀπειλοῦσα ὅτι ἄλλως θὰ αὐτοκτονήσῃ, ἢ εὐχομένη ταχὺν θάνατον, καὶ παρασκευαζομένη πρὸς αὐτὸν παραγγέλλει τὸ ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ χαραχθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου της.

Ἐνίοτε τῶν συνθεμάτων τούτων εἶναι ποικίλαι αἱ ἀποχρώσεις καὶ ἀνάμικτοι οἱ τόνοι· σκληροὶ καὶ μαλακοί, ὀργίλοι καὶ καταφρονητικοί, ἄλλοτε ἐκφράζοντες μομφὰς καὶ ἄλλοτε ταπεινὰς ἱκεσίας, ἀναλόγως πρὸς τὰ συναισθήματα, ἅτινα παλαίουσιν ἐν τῇ συγκεκινημένῃ καρδίᾳ τῆς περιπαθοῦς γυναικός. Ὡς δὲ μαρτυρεῖ ὁ Σενέκας, ὁ Ὀβίδιος δὲν ἐφρόντιζε πολὺ περὶ τῆς λίαν αὐστηρᾶς καὶ κανονικῆς τῶν ἐννοιῶν παρατάξεως. Πάντως ὅμως παρ' αὐτῷ οἱ λόγοι δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ ὅρια τῆς ψυχρᾶς σκέψεως, αἱ δὲ ἀντιθέσεις αἱ ἀπότομοι, τὰ ἀπροσδόκητα σχήματα καὶ καθ' ὅλου αἱ εἰκόνες, δι' ὧν συχνάκις ἐξαγγέλλονται τὰ διανοήματα, εἶναι καρποὶ γνήσιοι τῶν ῥητορικῶν διδαγμάτων. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὅμως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς τῶν ἡρωΐδων καὶ ἔννοιαι ἐντελῶς ἀφελεῖς καὶ ἁπλοϊκαί. Παντάπασι χαρακτηριστικοὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Ὀβιδίου εἶναι οἱ φόβοι τῆς Πηνελόπης (1, 77 ἑξ.), μήπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἠγάπησε ξένην τινὰ καὶ ἀγροϊκον γυναῖκα καὶ φανταζομένης ὅτι παραπονεῖται ἤδη ὁ ἥρως ὅτι ἡ φαντασιώδης γυνὴ οὐδὲν ἄλλο γινώσκει ἢ νὰ ξαίνῃ τὰ ἔρια. Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ δήλωσις, ἣν κάμνει ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἡ Πηνελόπη, ἥτις εἶναι οὕτως εἰπεῖν μία προπαρασκευαστικὴ πληροφορία, ὅτι δηλαδὴ ὅταν ἔλθῃ ὁ Ὀδυσσεὺς θὰ τὴν εὕρῃ γραῖαν, ἐν ᾧ τὴν ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας [1]).

Ἡ Βρισηὶς ζητεῖ παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ πεμφθῇ αὐτὴ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ὡς ἀπεσταλμένη, τὰ δάκρυά της θὰ εἶναι ἀποτελεσματικώτερα τῶν πρεσβευτικῶν ἱκεσιῶν τοῦ Φοίνικος, τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Αἴαντος.

Συνδυάζεται δὲ τὸ αἴσθημα τοῦ πάθους καὶ τῆς συγκινήσεως πρὸς τὸ τῆς ἡδυπαθείας, ἵνα δὲ κατορθώσῃ τοῦτον τὸν συνδυασμὸν μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς χρώματα ἀφελοῦς λεπτογραφίας. Ἡ Οἰνώνη διηγεῖται πρὸς τὸν Πάριν πῶς ἐκ παίδων ἔζησεν εἰς τὰ ὄρη μετὰ τῶν ποιμνίων, πῶς ἔτυχε νὰ συναναπαυθῇ μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν χλοερὰν στέγην ἑνὸς δένδρου, πῶς κατὰ τὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος συνεκάθευδε μετ'αὐτοῦ ἐπὶ ἀχυρίνου στρώματος ἐν ταπεινῇ

[1]) Τὴν πρώτην ταύτην ἐπιστολὴν τῆς Πηνελόπης πρὸς Ὀδυσσέα μεθηρμήνευσεν ἐμμέτρως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φωνήν, καθὼς καὶ τὴν ζ' (Διδοῦς πρὸς Αἰνείαν), προσθεὶς καὶ σημειώσεις εἰς αὐτὰς ὁ Φίλιππος Ἰωάννου (Φιλολογ. Παρέργ. σ. 440 ἑξ.). Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου μεθηρμήνευσε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ πέντε πρῶτα βιβλία τῶν Μεταμορφώσεων (αὐτόθι σ. 229 ἑξ.). Ἔχομεν δὲ τῶν Μεταμορφώσεων καὶ παλαιὰν πεζὴν μετάφρασιν ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη (ἐκδ. ὑπὸ Boissonade ἐν Παρισίοις 1822), ὅστις καὶ τῶν Ἡρωΐδων ἐφιλοπόνησε πεζὴν μετάφρασιν, ἐξεδόθησαν δὲ μόνον δύο ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ὑπὸ Dilthey (De Callimachi Cydippa κτλ. ἐν Λειψίᾳ 1863). Ἐξεῖδωκε δὲ καὶ τῆς α' καὶ δ' τῶν Ἐρωτικῶν ἐλεγειῶν (τοῦ Α' βιβλίου) ἔμμετρον νεοελληνικὴν μετάφρασιν ὁ Φραγκιᾶς ἐν τῷ Παρνασσῷ τοῦ 1881. Ἔχομεν δὲ ἀκόμη μεταφράσεις νεοελληνικὰς τῶν Μεταμορφώσεων, πλὴν τῆς ἐν Βενετίᾳ 1798 εἰς 2 τόμ. ἐκδοθείσης παλαιοτέρας τοῦ Σ. Βλαντῆ, καὶ τινας ἄλλας ἐν σχολικαῖς ἐκδόσεσι τοῦ Ὀβιδίου. Καὶ τὰ Tristia τοῦ Ὀβιδίου μετεφράσθησαν ὑπὸ Ματθ. Κάλου ἐν Κερκύρᾳ (1844), ἀλλὰ τὴν μετάφρασιν ταύτην οὐδέποτε εἶδον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καλύβη, πῶς νύμφη αὐτὴ ἔδειξεν εἰς τὸν Πάριν, νεαρὸν κυνηγόν, τὴν κρύπτην τοῦ θηράματος. Διηγεῖται πῶς ἐτέντωσε τὰ δίκτυα, πῶς ὡδήγησε τοὺς κύνας καὶ πῶς ἐχάραξε τὸ ὄνομά της ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν φηγῶν. Ὡραῖα καὶ φυσικώτατα περιγράφει ἡ 'Αριάδνη τὸ πάθημά της. 'Εξυπνᾷ μὲ τὴν ὀρόσον τῆς πρωΐας καὶ πρὶν ἀκόμη καλῶς ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Θησέα, ὃν ὑπέθετε πλησίον της, ἀλλ' ἐκεῖνος ἦτο ἤδη μακρὰν αὐτῆς. Ὁ τρόμος τὴν ἐξυπνίζει ἐντελῶς καὶ τὴν ἐξεγείρει ἐκ τῆς ἐγκαταλειφθείσης κλίνης. Τοὐναντίον δὲ μικροπρεπὴς εἶναι ἡ διήγησις τῆς Ὑπερμήστρας, ὅτι τρὶς ἀνέλαβε τὸ ξίφος ἵνα πλήξῃ τὸν Λυγκέα καὶ τρὶς κατέπεσεν ἀδρανὴς ἡ χείρ, ἐν ᾧ δ' ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὕπνον ἔτεινε πρὸς αὐτὴν τὰς χεῖρας, ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐγγίσῃ τὸν κοπτερὸν σίδηρον. Κωμικὴ δ' αὐτόχρημα, ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεως τοῦ συγγραφέως, εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ σκηνή, ἣν ἡ 'Ερμιόνη διηγεῖται πρὸς τὸν 'Ορέστην κατὰ τὰς συγκεχυμένας ἀναμνήσεις της. Ὅτε ἡ μήτηρ αὐτῆς ἡ Ἑλένη ἀπήχθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος οἱ συγγενεῖς ἔκλαιον, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἰδία, οὖσα τότε μικρὰ παιδίσκη, ἐτράβα τὴν βραχεῖαν εἰσέτι κόμην της φωνάζουσα· «Ποῦ φεύγεις, μῆτερ, χωρὶς ἐμέ ;» Συγκινητικώτεροι δὲ εἶναι οἱ στίχοι οἵτινες ἔρχονται κατόπιν καὶ ἐν οἷς θρηνεῖ ἡ 'Ερμιόνη, ὅτι ἐν ᾧ οἱ γονεῖς της ἔζων ἀμφότεροι, αὐτὴ ἠσθάνθη αἴφνης ἑαυτὴν ὀρφανὸν παιδίον, ὅτι οὐδεμίαν ἐψέλλισε κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας της ἔτι τρυφερὰν λέξιν πρὸς τὴν μητέρα, οὐδὲ ἐκρεμάσθη μὲ τοὺς μικροὺς βραχίονας ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῆς μητρός, οὐδ' ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς. Καὶ ὅτε βραδύτερον ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ἡ Ἑλένη, ἠρώτα νὰ μάθῃ ποία εἶναι ἡ θυγάτηρ της !

Εἴμεθα καὶ τώρα ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ ἀνεύρωμεν τὰ παραδείγματα, ἅτινα εἶχε προβάλῃ εἰς ἑαυτὸν πρὸς μίμησιν ὁ νεαρὸς ποιητής, καὶ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ ἴδωμεν μετὰ πόσης ἀκριβείας ἀπέδωκεν αὐτά. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ 'Οδύσσεια παρέσχε τὴν προσήκουσαν ὕλην πρὸς σύνταξιν τῆς πρώτης ἐπιστολῆς (Πη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νελόπη πρὸς Ὀδυσσέα), ἔπειτα ἡ πρώτη καὶ ἡ ἐνάτη ῥαψῳδία τῆς Ἰλιάδος παρήγαγε τὴν ἐπιστολὴν τῆς Βρισηΐδος, ἥτις εἶναι ἡ τρίτη. Ἐκ τοῦ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα λόγου τοῦ Φοίνικος (Ἰλ. Ι, 529 ἑξ.) ἐλήφθη τὸ παράδειγμα τοῦ Μελεάγρου (3, 92 ἑξ.), ὀλίγα δὲ μόνον στοιχεῖα προσέθηκεν ὁ ποιητής, εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς· ὅτι οἱ κήρυκες, οἵτινες παρέλαβον τὴν Βρισηΐδα, ἀντήλλαξαν βλέμματα ἀπορίας ἐπὶ τῇ ψυχραιμίᾳ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ὅτι ὁ Πάτροκλος παρεμύθησεν αὐτὴν ψιθυρίζων εἰς τὸ ὠτίον αὐτῆς ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ ἐπέστρεφε πάλιν εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς Διδοῦς (ἥτις εἶναι ἡ ἑβδόμη) ἡ σχέσις τοῦ περιεχόμενου πρὸς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς Βιργιλίου Αἰνειάδος εἶναι ἔτι καταφανεστέρα. Ἐπιμελῶς δὲ μάλιστα ἐξειργάσθη ὁ Ὀβίδιος τοὺς ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου εἰς τὴν διήγησιν παρεμβληθέντας μείζονας ἢ μικροτέρους λόγους τῆς Διδοῦς καὶ τοῦ Αἰνείου, τὴν δὲ λοιπὴν πραγματικὴν ὕλην παρέλαβεν ἀπὸ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Αἰνειάδος. Πρὸς τὸ πάγκαλον ἐπεισόδιον τῆς Ἀριάδνης (ἰδ. τμ. Α' σ. 499) τὸ περιλαμβανόμενον ἐν τῷ περὶ τῶν γάμων τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος ποιήματι τοῦ Κατούλλου, σχετίζεται μετὰ πάσης ἀκριβείας ὁ ἐν τῇ δεκάτῃ ἐπιστολῇ τῶν Ἡρωΐδων θρῆνος τῆς Ἀριάδνης. Μόνον δὲ τὴν φοβερὰν ἀφύπνισιν καὶ τὸν ἀπελπισμὸν τῆς δυστήνου γυναικὸς περιγράφει ἐκτενέστερον ὁ Ὀβίδιος.

Μαρτυροῦσι δὲ πρὸς τούτοις αἱ Ἡρωΐδες ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐπιμελῶς μελετήσῃ τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν, περὶ ἣν καὶ ἠσχολεῖτο τότε. Αἱ Τραχίνιαι τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Δηϊανείρας πρὸς τὸν Ἡρακλέα (ἐπιστ. ἐνάτη), ἂν καὶ ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς παρεμόρφωσεν ἐπὶ τὸ χυδαιότερον τὸν χαρακτῆρα τῆς μετριόφρονος ἡρωΐδος, ὃν μετὰ τόσης λεπτότητος ἐξεπόνησεν ὁ Σοφοκλῆς. Ἡ Δηϊάνειρα παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ λησμονεῖ παντάπασι τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τὸν τρομερὸν αὐτῆς σύζυγον σεβασμὸν καὶ ἀνοικείως νουθετεῖ αὐτὸν καὶ ὑπενθυμίζει τὰ συζυγικά του παραπτώματα καὶ μάλιστα τὴν παρὰ τῇ Ὀμφάλῃ δουλείαν, καθ' ἣς ἄφθονον ἐκχέει καὶ τὸ καυστικὸν σκῶμμα. Ἡ θρασεῖα αὕτη

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἡρωίδος διάθεσις μεταβάλλεται περὶ τὸ τέλος ὅλως ἀντιθέτως, διότι καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν τὴν εἶχε καταλάβῃ ὁ οἶστρος, ἀγγέλλεται ἡ καταστρεπτικὴ ἐνέργεια τοῦ ἱματίου τοῦ Νέσσου. Ὁ λόγος τῆς Δηϊανείρας μετατρέπεται ἀπὸ κατηγορητηρίου εἰς αὐτοκαταγγελίαν, ἡ ἐπιστολὴ προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα πενθίμου ἐλεγείας εἰς συμμετρικῶς διηρημένας στροφὰς (4. 6. 6. 6 4) μετ' ἐπῳδοῦ τετράκις ἐπαναλαμβανομένου (στχ. 146. 152. 158. 164), καὶ τὸ ποίημα καταλήγει διὰ τοῦ ἑκουσίου θανάτου τῆς ἡρωίδος, ἥτις μετανοεῖ διὰ τὴν πρᾶξίν της. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ μόνον παράδειγμα ἀναμίξεως τῶν σχημάτων τῆς λυρικῆς ποιήσεως πρὸς τὴν ἐπικὴν μᾶλλον μορφὴν τῆς ἐμμέτρου ἐπιστολῆς. Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ὀβίδιος ἔκαμε χρῆσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τοῦ μυθολογικοῦ στοιχείου κατὰ πολὺ εὐρυτέραν ἢ ἐν οἱᾳδήποτε ἄλλῃ. Ἡ ζηλοτυπία πρὸς τὴν Ἰόλην παρακινεῖ τὴν Δηϊάνειραν νὰ ἐκθέσῃ ἐνώπιον τοῦ ἀπίστου ἥρωος ὁλόκληρον τὸν κατάλογον τῶν παρεκτροπῶν του, ὅτε δὲ φθάνει καὶ εἰς τὴν ἐξευτελιστικήν του δουλείαν παρὰ τῇ Ὀμφάλῃ, ἐξερεθίζεται ὑπὸ τῆς ἀντιθέσεως, ἣν ἀποτελεῖ ὁ γυναικεῖα ἐνδεδυμένος καὶ κλώθων Ἡρακλῆς πρὸς τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν, καὶ ἀντιπαραβάλλει τὴν ἀθλίαν εἰκόνα τοῦ παρόντος πρὸς τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ παρελθόντος μετὰ δεινῆς εἰρωνείας καὶ ὄχι ἄνευ νέων πάλιν ἀντιθετικῶν ἐκφράσεων καὶ ἐπαναλήψεων.

Ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Ἑρμιόνης πρὸς τὸν Ὀρέστην (ἡ ὀγδόη τῶν Ἡρωίδων) βάσιν ἔχει τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὁμωνύμου τραγῳδίας τοῦ Πακουβίου (τόμ. Α'. σ. 258), ἥτις ἀπορρέει ἐκ τοῦ Σοφοκλέους. Σαφῶς δὲ καταδηλοῦται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ καὶ ἡ περὶ εἱμαρμένης θεμελιώδης ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς τραγῳδίας, διότι ἐν στχ. 63 ἑξ. ἐρωτᾷ ἡ Ἑρμιόνη, ἂν δὲν εἶναι πεπρωμένον εἰς τὰς μητέρας τοῦ γένους τοῦ Ταντάλου νὰ γίνωνται λεῖαι ἁρπαγῆς.

Τὸν οἰκτρὸν τῆς Φαίδρας ἔρωτα πρὸς τὸν πρόγονον Ἱππόλυτον ἐσκηνοβάτησεν, ὡς γνωστόν, ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ Ἱππολύτῳ. Ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρώτη τῆς τραγῳδίας ταύτης ἔκδοσις εἶχε προσβάλῃ τὸ ἠθικὸν τῶν ἀκροατῶν συναίσθημα μᾶλλον δι' ὅ,τι ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ἀπρεπὲς καὶ κατηγορίας ἄξιον κατὰ τὴν πραγματείαν, ἢ ἕνεκα αὐτοῦ τοῦ ἐρωτικοῦ παθήματος. Ἡ Φαίδρα καταληφθεῖσα ὥςπερ ὑπὸ μανίας ὑπὸ τοῦ δεινοῦ ἔρωτος καὶ καταφρονήσασα καὶ τῆς τροφοῦ τὰς νουθεσίας καὶ πάντα τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς λεπτότητος τὰ προσχήματα, ἑτοίμα νὰ ὁμολογήσῃ κατὰ πρόσωπον τὸ ἀκατανίκητον πάθος της πρὸς τὸν Ἱππόλυτον, ὅστις ἐκάλυπτεν ἐξ αἰσχύνης τὸ πρόσωπον καὶ ἀπέκρουεν ἐκείνην, ἧς ἔμελλεν ἔπειτα νὰ γίνῃ ἐξ ἐκδικήσεως θῦμα. Ἐκ τῆς Φαίδρας τοῦ Σενέκα, ἥτις συνετάχθη ἐν μέρει κατὰ τὸν πρῶτον Ἱππόλυτον, μανθάνομεν ὅτι ἡ Φαίδρα ἐπεχείρει νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυτὴν πρὸς τὸν πρόγονον διὰ λόγων σοφιστικῶν ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ αὐτῆς πρὸς τὸν ἀπόντα σύζυγον, προβάλλουσα τὰς προτέρας τοῦ Θησέως ἁμαρτίας, οἷον τὴν προδοσίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀριάδνην κτλ. Πιθανὸν εἶναι ὅτι τοῦ Σοφοκλέους ἡ Φαίδρα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἀποδοκιμασθῇ ἡ ὑπὲρ τὸ δέον πραγματικὴ ἔκθεσις τῶν συμβάντων ἐν τῷ πρώτῳ Ἱππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου, ὥςτε ἠναγκάσθη ὁ Εὐριπίδης νὰ διασκευάσῃ ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τὴν τραγῳδίαν του καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὸν τύπον, ὑφ' ὃν ἔχομεν αὐτὴν ἡμεῖς τώρα. Μετὰ θαυμαστῆς δὲ τῷ ὄντι λεπτότητος περιγράφει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ σῳζομένῳ Ἱππολύτῳ τὸν ἀγῶνα τῆς ταλαιπώρου γυναικὸς πρὸν τὸν δεινὸν δαίμονα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐπὶ τέλους νικᾶται καὶ καταβάλλεται. Ἡ τροφὸς καταπνίγει τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἡ μοιραία ἐρωτικὴ ἐκδήλωσις. Ὁ Ὀβίδιος παρέλαβε τὰς κυρίας ἐννοίας τοῦ ποιήματός του, τῆς Ἐπιστολῆς δηλαδὴ τῆς Φαίδρας πρὸς Ἱππόλυτον (τετάρτης τῶν Ἡρωΐδων), ἔκ τε τῶν δύο τοῦ Εὐριπίδου Ἱππολύτων, ἴσως δὲ καὶ ἐξ Ἀλεξανδρινοῦ τινος προτύπου. Ἐκ τῆς μεταγενεστέρας δὲ ταύτης πηγῆς φαίνεται ὅτι προέρχεται ἡ κυρία βάσις τοῦ ποιήματος τοῦ Ὀβιδίου, ἤτοι ἡ σύνταξις ἐγγράφου ἐρωτικῆς ἐκδηλώσεως καὶ ἡ ἀποστολὴ γράμματος, τὸν ὁποῖον τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως ἐξηγεῖ ἡ Φαίδρα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λέγουσα ὅτι τρὶς ἐπεχείρησε νὰ λαλήσῃ, ἀλλ' ἡ γλῶσσα δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διάνοιαν, ὅ,τι δὲ ἠσχύνετο νὰ εἴπῃ, τὴν ἐκέλευσεν ὁ Ἔρως νὰ γράψῃ. Εἶναι δὲ τοῦτο ἀναντιρρήτως Ἀλεξανδρινὸν χαρακτηριστικόν. Διὰ πρώτην, λέγει, φορὰν κατὰ τὸν βίον της αἰσθάνεται τοῦ Ἔρωτος τὸν ζυγόν, καὶ εἶναι ὁ ζυγὸς οὗτος τόσῳ μᾶλλον βαρύτερος, ὅσῳ ὀψιαίτερον ἔρχεται. Κάμνει δὲ πρὸς τὸν ἐρώμενον τὴν πρώτην ταύτην θυσίαν τῆς ἕως τώρα ἀκηλιδώτου ὑπολήψεώς της. Ὀνειροπολεῖ (ὅπως ἐν τῷ δευτέρῳ Ἱππολύτῳ τοῦ Εὐριπίδου) κυνήγια καὶ ἁρματοδρομίας, δάση καὶ φυσικὰς καλλονάς, συναναστρέφεται πρὸς τὸν Διόνυσον ἢ τὴν Ῥέαν, πρὸς τοὺς Φαύνους καὶ τὰς Δρυάδας. Ταῦτα δὲ πάντα μανθάνει παρ' ἄλλων ἀφοῦ πλέον ἑκάστοτε παρέλθῃ τῆς παραφροσύνης ὁ παροξυσμός, διότι «ἐμέ, λέγει, ἐν σιγῇ κατακαίει ἡ συνείδησις τοῦ ἔρωτός μου». Εἶναι δὲ ἀναντίρρητον ὅτι ὁ οἶκος αὐτῆς ἔχει ὁριστικῶς ὑποταχθῇ εἰς τὴν Ἀφροδίτην, διότι εἶναι αὐτὴ τὸ τέταρτον τῆς φοβερᾶς θεᾶς θῦμα, μετὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Πασιφάην καὶ τὴν Ἀριάδνην. Συμφώνως πρὸς τὰς τυπικὰς συνηθείας τῆς ἐρωτικῆς ποιήσεως τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐνθυμεῖται τὴν πρώτην αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἱππολύτου συνάντησιν εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, περιγράφει δὲ ὡς ἐν εἰκόνι πῶς ὁ ἁγνὸς καὶ σοβαρὸς νεανίας μὲ τὴν ἀπεριποίητον κόμην του, ἵστατο ὄρθιος ἐνώπιόν της καὶ καὶ πῶς ἀμέσως ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν της. Εὑρίσκει ὅτι ὁ Ἱππόλυτος ἔχει τὰ πάντα καλά, καὶ μόνον τὴν τραχύτητα πρέπει νὰ ἀποβάλῃ. Πλὴν τῆς Ἀρτέμιδος, ἂς θύῃ, χάριν ἀναψυχῆς καὶ ποικιλίας, καὶ πρὸς τὴν Ἀφροδίτην ὅπως ὁ Κέφαλος καὶ ὁ Ἄδωνις καὶ ὁ Ἱππομένης. Ὁ πόθος της εἶναι νὰ ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὴ τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν ἀπήλαυσαν τῶν τριῶν ἐκείνων αἱ ἐρωμέναι, ἡ Ἠώς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἀταλάντη, καὶ νὰ εἶναι πάντοτε πλησίον τοῦ Ἱππολύτου, ὅταν ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων βουνῶν θηρεύῃ τὸν κάπρον. Τὸν προσκαλεῖ νὰ συμπορευθῇ μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Τροιζῆνα (διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀμφότεροι ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ὑποτίθεται καὶ ἐν τῷ πρώτῳ Ἱππο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λύτῳ). Ἂς ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀπουσίαν τοῦ Θησέως, ὅστις τότε εὑρίσκετο ἐν τῷ Ἅιδῃ μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ του Πειρίθου, καταβάντος ἵνα ἁρπάσῃ τὴν Περσεφόνην. Προτιμᾷ δὲ τὸν φίλον του ὁ Θησεὺς μᾶλλον καὶ τῆς γυναικός του καὶ τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἄλλως δὲ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε τῆς ἀγάπης τῆς Φαίδρας οὔτε τῆς στοργῆς τοῦ Ἱππολύτου, διότι ἐφόνευσε μὲν τὸν ἀδελφόν της καὶ ἐγκατέλιπε τὴν ἀδελφήν, τοῦ δὲ Ἱππολύτου ἐθανάτωσε μὲν τὴν μητέρα, αὐτοῦ δὲ προσέβαλε τὰ δικαιώματα ἀναγνωρίσας τὰ ἰδικά της τέκνα, τὰ ὁποῖα εἴθε νὰ μὴ εἶχέ ποτε γεννήσῃ! Ὁ Ἔρως μεταξὺ μητρυιᾶς καὶ προγονοῦ μόνον ἐπὶ Κρόνου ἦτο ἐπιλήψιμος, ἀλλὰ ὁ Ζεὺς κατήργησε τὰς προλήψεις διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, ἀσφαλὴς δὲ καὶ στερεὸς εἶναι ἐκεῖνος μόνον ὁ δεσμός, ὃν συνάπτει ἡ Ἀφροδίτη. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ὑπάρχουσα μεταξύ των συγγενικὴ σχέσις διευκολύνει τὴν ἀμοιβαίαν τρυφερότητα. Ἂς μὴ διστάζῃ λοιπὸν ὁ Ἱππόλυτος. Ἔρχεται δὲ μετὰ τοῦτο ἡ ἐπιστολὴ εἰς τὰς ἐσχάτας τοῦ πάθους προτάσεις καὶ λεπτομερείας καὶ γράφει ἡ Φαίδρα, ὅ,τι προφορικῶς ἔλεγεν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ Εὐριπιδείου Ἱππολύτου, ὅτε εἶχεν ἀποβάλῃ πᾶσαν αἰδὼ καὶ πᾶσαν συστολήν. Λησμονοῦσα δὲ παντάπασι τὸ περιφανὲς αὐτῆς γένος καὶ ἀδιαφοροῦσα καὶ περὶ τοῦ πατρὸς Μίνωος καὶ περὶ τοῦ πάππου αὐτῆς, τοῦ φωτεινοῦ θεοῦ Ἡλίου, σύρεται ταπεινῶς πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἐρωμένου καὶ ζητεῖ τὸν ἔλεον αὐτοῦ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν (στχ. 161). Προσφέρει δὲ εἰς αὐτὸν ὡς προῖκα τὴν πατρικὴν νῆσον Κρήτην καὶ ἐλπίζει ὅτι ὁ Ἱππόλυτος δὲν θὰ εἶναι σκληρότερος τοῦ ταύρου, ὅστις ὑπετάχθη εἰς τὸ πάθος τῆς μητρός της. Τὸν ἐξορκίζει ἐν ὀνόματι τῆς Ἀφροδίτης, εἰς ἣν αὐτὴ ἔχει παραδοθῇ, ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρτέμιδος, ἣν ἐκεῖνος λατρεύει, νὰ τὴν ἀγαπήσῃ, νὰ τὸν συγκινήσωσι τὰ δάκρυά της, ἐὰν θέλῃ καὶ τοὺς Σατύρους καὶ τοὺς Φαύνους νὰ ἔχῃ πάντοτε εὐμενεῖς καὶ εὐνοϊκοὺς εἰς τὰ κυνήγιά του.

Φαίνεται ὅτι ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς ἐξήντλησε τῷ ὄντι πᾶσαν τὴν ἀπαισίαν ῥητορικὴν εὐφράδειαν τῆς πρώτης Φαίδρας τοῦ Εὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριπίδου. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι οὐδεμία ἄλλη λογοτεχνικὴ πηγὴ ῥέει τόσον ἀφθόνως, ὥστε νὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς πρὸς ἀνοικοδόμησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἀπολεσθείσης ἐκείνης τοῦ Εὐριπίδου τραγῳδίας, ὅσον ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τοῦ Ὀβιδίου ἐπιστολή. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι τὸ ῥωμαϊκὸν ποίημα δὲν περιέχει μόνον τοὺς κυρίους χαρακτῆρας τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος, ἀλλὰ συγχρόνως ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἀποτετυπωμένα τὰ ἤθη, τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, καθὼς καὶ πᾶσαν τὴν ῥητορικὴν λογοτεχνίαν τῶν χρόνων τοῦ Ὀβιδίου.

Ἐν ᾧ δὲ αἱ πρῶται τῆς συλλογῆς ταύτης τῶν Ἡρωΐδων ἐπιστολαὶ εἶναι κατὰ τὸν χαρακτῆρα ῥητορικαὶ Suasoriae, τῶν λοιπῶν ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἀλλοῖός τις, αἱ ἄλλαι δηλονότι ἐπιστολαὶ περιέχουσι κατηγορίας ἢ ἐκδηλώσεις, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι νὰ ἀνακουφισθῇ ἡ γράφουσα ἢ ἁπλῶς νὰ καταστήσῃ τι γνωστόν. Δὲν ἀγωνίζεται λοιπὸν ἡ ἡρωὶς νὰ πείσῃ διὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἀλλὰ περιορίζεται μόνον εἰς περιγραφὰς ἢ ἀφηγήσεις, αἵτινες διεγείρουσι μόνον ποικίλα αἰσθήματα παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ, ἀλλὰ χωρὶς διὰ τούτου νὰ ἐπιδιώκηται καὶ ὡρισμένος τις σκοπὸς ὡς πρὸς ἐκεῖνον, πρὸς ὃν γράφεται ἡ ἐπιστολή. Τὴν τελευταίαν, ἀλλ' ἄνευ ἐλπίδος ἀπόπειραν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἤδη ἀπολεσθείσης στοργῆς τοῦ συζύγου, παρέχει ἡ τῆς Μηδείας ἐπιστολή, ἥτις εἶναι ἡ δωδεκάτη τῆς συλλογῆς. Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Μηδείας πρὸς τὸν Ἰάσονα ἔχει διπλοῦν οὕτως εἰπεῖν τὸ ἐνδιαφέρον. Πρῶτον μὲν διότι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς μίαν προκαταρκτικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μελέτην τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐσχεδίαζε τότε νὰ συγγράψῃ καὶ τραγῳδίαν Μήδειαν, ἔπειτα δὲ διότι εἶναι ἀξία καὶ καθ' ἑαυτὴν νὰ ἐξετασθῇ. Ἐν ᾧ δὲ ὁλόκληρος ἡ εἰσαγωγικὴ ἱστορία, ἀπὸ τῆς πρώτης συναντήσεως τῆς Μηδείας μετὰ τοῦ Ἰάσονος, ἥτις ἀνάπτει τὴν μοιραίαν φλόγα εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἡρωΐδος, μέχρι τῆς φυγῆς τοῦ ἐρωτικοῦ ζεύγους ἐκ τῆς Κολχίδος, ἐλήφθη ἐκ τῶν Ἀργοναυτικῶν τοῦ ἐπικοῦ ποιητοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου, αἱ ἀφηγήσεις αἱ δραματικαὶ τῶν περι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πετειῶν τοῦ παρόντος πολλάκις ὑφίστανται προφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς προσωπικῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ Ὀβίδιος, ἐν ᾧ ἀκόμη ἠσχολεῖτο περὶ τοὺς Ἔρωτας καὶ περὶ τὰς Ἡρωΐδας, εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ποιήσῃ τραγῳδίαν. Ἡ ἐπιμελὴς μελέτη τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν, ἐφ' ὧν αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ἡρωΐδων στηρίζονται, φυσικὸν ἦτο νὰ διεγείρῃ ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιδεξίου ποιητοῦ, οἷος ἦτο ὁ Ὀβίδιος, τὴν ὄρεξιν τοῦ νὰ ἀποπειραθῇ καὶ αὐτὸς τὴν συγγραφὴν δράματος. Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην, πολλάκις ἐγκατέλειπε καὶ διέκοπτε τὸ ἀρξάμενον ἔργον. Μόνον δὲ ἀφ' οὗ ὁριστικῶς εἶχεν ἀποπερατώσῃ τῶν Ἐρωτικῶν ἐλεγειῶν τὴν συλλογήν φαίνεται ὅτι σοβαρῶς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς τραγῳδίας του, ἀλλ' οὔτε πότε ἀκριβῶς τὸ ἔργον ἐτελείωσε γινώσκομεν, οὔτε ἄν ποτε παρεστάθη που ἀπὸ σκηνῆς Ἡ ἱστορία τῆς Μηδείας καὶ τοῦ Ἰάσονος εἶχεν ἤδη παράσχῃ εἰς αὐτόν, ὅπως εἴδομεν, τὴν ὑπόθεσιν τῆς δωδεκάτης ἐπιστολῆς, οὐδόλως δὲ εἶναι ἄτοπον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὄχι μόνον τῆς ἡρωΐδος καθ' ὅλου ἡ ἠθοποιΐα, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀκόμη ἔννοιαι καὶ περιπέτειαι σχετικαὶ πρὸς τὸν ῥηθέντα μῦθον, ἦσαν κοιναὶ χαρακτηριστικὰ καὶ τοῦ δράματος καὶ τῆς Ἐπιστολῆς. Ἄλλως δὲ γινώσκομεν ὅτι ὁ Ὀβίδιος δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἑαυτόν. Ἔχομεν δὲ καὶ μίαν μᾶλλον συγκεκριμένην τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀπόδειξιν, τὴν ὁμώνυμον τραγῳδίαν τοῦ Σενέκα, ἥτις ἔχει ὁμοιότητας πρὸς τοὺς κυριωτάτους χαρακτῆρας τῆς Ἐπιστολῆς τῆς Μηδείας τοῦ Ὀβιδίου. Δὲν ὑπάρχει δὲ σχεδὸν ἀμφιβολία ὅτι ὁ Σενέκας δραματουργῶν τὴν Μήδειαν αὐτοῦ θὰ ἐστηρίχθη πρὸ πάντων εἰς τοῦ Ὀβιδίου τὴν ὁμώνυμον τραγῳδίαν.

Ηὔξησε δὲ τὸ πάθος τῆς Μηδείας ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ ὁ Ὀβίδιος καὶ πέρα τοῦ μέτρου τοῦ Ἕλληνος τραγικοῦ. Ὥσπερ Βάκχη μαίνεται ἡ ἡρωΐς, ὅπως ἡ ἰδία ὁμολογεῖ ἔν τινι ἀναπαιστικῷ τοῦ δράματος ἀποσπάσματι· «Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ φέρομαι ὥσπερ θεόληπτος (Feror huc illuc, ut plena deo)». Ἐντελῶς δὲ κατὰ τὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸν τρόπον περιγράφει καὶ παρὰ τῷ Σενέκᾳ (στχ. 382 ἑξ.) τὴν κατάστασιν τῆς ἡρωΐδος ἡ τροφὸς αὐτῆς, ὥςπερ Μαινὰς δηλαδὴ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πίνδου, λέγει, ἢ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Νύσης, οὕτω καὶ αὐτὴ περιφέρεται ἐν ἀγρίᾳ κινήσει ἔχουσα ἐπὶ τοῦ προσώπου τὰ σημεῖα μανιώδους ὀργῆς. Ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Μηδείας παραδέχεται (ὅπερ χρησιμεύει ἀκριβῶς ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν γραφὴν) ὅτι ὁ Ἰάσων εἶχεν ἤδη ἐκβάλῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου πρὶν ἢ ἀκόμη μάθῃ τὸν σχεδιαζόμενον δεύτερον γάμον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπετράπη ὅμως εἰς αὐτὴν νὰ συμπαραλάβῃ τοὺς δύο υἱούς, καὶ ἠγάπα ἀκόμη ἡ δυστυχὴς τὸν σύζυγον. Ἀλλ' αἴφνης ἠχοῦσιν εἰς τὰ ὦτα αὐτῆς τοῦ Ὑμεναίου οἱ ἦχοι, ἀκούει αὐλῳδίας, βλέπει λαμπούσας τὰς δᾷδας, ὁ θόρυβος ἀεὶ μᾶλλον πλησιάζει, ἀμηχανοῦσιν οἱ δοῦλοι καὶ κλαίουσιν ἐν τῷ κρυπτῷ, οὐδεὶς τολμᾷ νὰ γνωστοποιήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν δέσποιναν, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους ὁ νεώτερος υἱός, ὅστις ἦτο ἔξω τῆς θύρας, εἰσέρχεται καὶ ἀγγέλλει εἰς τὴν μητέρα ὅτι ὁ Ἰάσων προπορεύεται τῆς γαμηλίου πομπῆς. Τότε ἡ δυστυχὴς διασχίζει τὰ ἱμάτια αὐτῆς καὶ πλήττει τὸ στῆθος καὶ μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ τοῦ νὰ ὁρμήσῃ ἔξω καὶ νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα κατὰ τοῦ ἀπίστου ἀνδρός. Τὸ ἐπεισόδιον εἶναι δραματικώτατον καὶ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμεύῃ ὡς εἰσαγωγὴ τοῦ δράματος. Ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ καὶ ὁ Σενέκας, ἀλλ' ὅμως τὸ κατέστρεψε, διότι ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ Σενέκα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Μήδεια γινώσκει τὸν ἐπικείμενον γάμον καὶ δηλώνει ἐν τῷ προλόγῳ τὰ σχέδια τῆς ἐκδικήσεως, ὅτε δὲ παρέρχεται ἔπειτα ὁ χορὸς τῶν Κορινθίων γυναικῶν καὶ ᾄδει τὸν Ὑμέναιον, ἡ νέα ἔκρηξις τῆς ὀργῆς τῆς Μηδείας οὐδεμίαν πλέον κάμνει ἐντύπωσιν. Ὁ δὲ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τοῦ Ὀβιδίου διάλογος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἤρχοντο εἰς ἀναποφεύκτους ἐξηγήσεις ὁ Ἰάσων καὶ ἡ Μήδεια, βεβαίως πρέπει νὰ ὡμοίαζε πρὸς ἀνάλογα χωρία τῆς δωδεκάτης Ἐπιστολῆς, τοὐλάχιστον τὸ ἕτερον ἐκ τῶν σῳζομένων τοῦ δράματος λειψάνων μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἡρωὶς ὑπεμίμνησκεν εἰς τὸν ἀγνώμονα Ἰάσονα τὰς εὐεργεσίας της καὶ συγχρόνως ἠπείλει αὐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτὸν διὰ φοβερᾶς ἐκδικήσεως· « Ἠδυνήθην νὰ σὲ σώσω, ἐρωτᾷς δὲ ἂν δύναμαι νὰ σὲ καταστρέψω (servare potui perdere an possim, rogas); » Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ῥητορικῆς ταύτης γνώμης προϋποθέτει ὅτι εἶχε προηγηθῇ ἀφήγησις τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰάσονος ὑπὸ τῆς Μηδείας. Καίτοι δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἐπραγματεύθη ὁ ποιητὴς ὀπωσοῦν εὐρύτερον ἐν τῇ Ἐπιστολῇ, ἐν τούτοις συμφωνότατον εἶναι πρὸς τὴν ἰδιοτεχνίαν τοῦ Ὀβιδίου, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ λεπτομερῶς περιεγράφετο ἡ δυσχέρεια, εἰς ἣν ὁ Ἰάσων εἶχεν εὑρεθῇ, αἱ ἱκεσίαι αὐτοῦ πρὸς τὴν Μήδειαν, ὅπως καὶ τῆς Μηδείας πάλιν οἱ ψυχικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι. Τὴν δὲ γενομένην ἐντύπωσιν κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν καὶ τὸν ἀπαίσιον ἔρωτα, ὅστις ἐξ αὐτῆς ἐγεννήθη ἐν τῇ ψυχῇ τῆς Μηδείας, ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ μνημονεύῃ εἴτε ἔν τινι μονολόγῳ εἴτε ἐν συνομιλίᾳ πρὸς τὴν τροφόν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ θὰ περιείχετο ἡ ἐξευτελιστικὴ ἐκείνη τῆς ἱκετευούσης ἡρωΐδος γονυκλισία, ἣν βλέπομεν καὶ παρὰ τῷ Σενέκᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ. Ἐν τῷ τέλει τῆς Ἐπιστολῆς (στχ. 219: facti fortasse pigebit) ὑποδηλώνει ἡ Μήδεια ὅτι πιθανὸν καὶ νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν ἀπαισίαν πρᾶξιν, εἰς ἣν παρασύρει αὐτὴν ἡ ἀγανάκτησις, ἀλλ' εἶναι ζήτημα ἂν καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ περιέπιπτεν ἡ ἡρωὶς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκδικήσεως εἰς τοιαύτην ψυχολογικὴν κατάστασιν, διότι βεβαίως ἡ μεταμέλεια ἤθελεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς μειώσῃ τὸ δαιμόνιον μεγαλεῖον τοῦ φοβεροῦ χαρακτῆρός της.

Ἡ τραγῳδία αὕτη τοῦ Ὀβιδίου, ἡ μόνη, τὴν ὁποίαν συνέταξε, ἔτυχε μεγίστης καὶ παρὰ τοῖς συγχρόνοις καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐπιδοκιμασίας. Ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν τῷ Περὶ ῥητορικῆς παιδεύσεως συγγράμματι αὐτοῦ (10, 98) λέγει ὅτι ἡ Μήδεια τοῦ Ὀβιδίου ἀποδεικνύει πόσον ὁ ποιητὴς θὰ ἠδύνατο νὰ διαπρέψῃ ἐὰν ἤθελε προτιμήσῃ νὰ δαμάζῃ μᾶλλον τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ ἢ νὰ παρασύρηται ὑπ' αὐτῆς. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Τακίτου ἀνεγινώσκετο ἀκόμη τοῦ Ὀβιδίου ἡ Μήδεια μεθ' ὅσης ἡδονῆς καὶ ὁ Θυέστης τοῦ Βαρίου [1]).

Ἕκτη τῶν Ἡρωΐδων ἐπιστολὴ εἶναι ἡ τῆς Ὑψιπύλης πρὸς τὸν Ἰάσονα. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὴν ὑπόθεσιν, δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ ζηλοτυπία τῆς Ὑψιπύλης πρὸς τὴν Μήδειαν, φαίνεται ὅτι παρέλαβεν ὡσαύτως ὁ ποιητὴς ἐκ τῶν Ἀργοναυτικῶν τοῦ Ἀπολλωνίου, διότι ἐν τῷ Α' βιβλίῳ (στχ. 607—914) τοῦ ἐπικοῦ ἐκείνου ποιήματος διηγεῖται διεξοδικῶς ὁ Ἀπολλώνιος τὴν ὑποδοχὴν, ἧς ἔτυχον ἐν Λέσβῳ οἱ Ἀργοναῦται καὶ τὴν αὐτόθι διατριβὴν αὐτῶν, ἐκεῖ δὲ περιλαμβάνεται καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἰάσονα ἀποχαιρετισμὸς τῆς ἐν Λήμνῳ βασιλευούσης Ὑψιπύλης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Θόαντος. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι χαρακτῆρές τινες τοῦ ποιήματος, ὅπως λ. χ. ἡ διετὴς ἐν Λήμνῳ διαμονὴ τοῦ Ἰάσονος καὶ ἡ ἐκεῖ ἐκ τῆς Ὑψιπύλης ἀπόκτησις διδύμων υἱῶν, ἐλήφθησαν ἐκ μυθολογικοῦ τινος ἐγχειριδίου.

Δεκάτη τρίτη εἶναι ἡ τρυφερὰ ἐπιστολὴ τῆς Λαοδαμείας πρὸς τὸν Πρωτεσίλαον, ταύτης δὲ κυριωτάτη πηγὴ εἶναι ὁ Πρωτεσίλαος, ἀπολεσθεῖσα τραγῳδία τοῦ Εὐριπίδου. Τὸν συγκινητικὸν τοῦ Πρωτεσιλάου ἀπερχομένου εἰς τὴν Τροίαν ἀποχαιρετισμὸν πρὸς τὴν νεόνυμφον αὐτοῦ γυναῖκα, τὴν Λαοδάμειαν, φαίνεται ὅτι περιέγραψεν ὁ Ὀβίδιος συμφώνως πρὸς τὴν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου ἔκθεσιν τοῦ Εὐριπίδου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν λιποθυμίαν τῆς νεαρᾶς γυναικός, τὰς προσπαθείας τῶν οἰκείων ὅπως ἐπαναφέρωσιν αὐτὴν εἰς τὰς αἰσθήσεις της, τὸ νέον καὶ διαρκὲς αὐτῆς ἄλγος ἐπὶ τῷ ἀποχωρισμῷ. Ἐν δὲ τῇ ἑξῆς πραγματείᾳ τῆς Ἐπιστολῆς σαφῶς διακρίνομεν τὸ πρῶτον τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος χορικὸν, ἐν ᾧ φίλαι γυναῖκες προτρέπουσι τὴν Λαοδάμειαν νὰ στολίζηται ἀναλόγως τῆς νεότητος αὐτῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως. Αἱ δὲ κατὰ τῆς νουθεσίας ταύτης τοῦ χοροῦ ἐνστάσεις τῆς ἡρωΐδος καὶ αἱ τραγικαὶ αὐτῆς κατάραι κατὰ

[1] Τακίτου διάλογ. περὶ ῥητορ. 12. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Δυσπάριδος καὶ τοῦ Μενελάου, πιθανώτατα προέρχονται ἐκ τοῦ κορμοῦ τῆς ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Τὸ φοβερὸν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον διηγεῖται παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ ἡ Λαοδάμεια καὶ τὸ ὁποῖον παρακινεῖ αὐτὴν κατὰ τὴν πρωΐαν νὰ θύσῃ ἐπὶ τῶν βωμῶν, ἡ μνεία τοῦ ἀπειλητικοῦ χρησμοῦ, ἡ μέριμνα μήπως ὁ λατρευτὸς ἥρως διακινδυνεύσῃ ἐξ ὑπερβολικοῦ ζήλου, ἡ ἀνάμνησις τοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του οἰωνοῦ, ἡ ἰδέα ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς αἱ Τρῳάδες γυναῖκες διότι καθ' ἑκάστην βλέπουσι τοὺς συζύγους των ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς μάχης, πάντα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐξετίθεντο καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ἐν διηγήσεσι δραματικαῖς, αἵτινες παρεσκεύαζον τὸ ἀπαίσιον ἄγγελμα. Δὲν λείπει δὲ τέλος πάντων οὐδὲ τὸ ἐκ κηροῦ εἴδωλον τοῦ Πρωτεσιλάου, ὅπερ παραμυθουμένη τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ εἶχε παρασκευάσῃ ἡ Λαοδάμεια, καὶ τὸ ὁποῖον ἀντ' ἐκείνου περιπτύσσεται καὶ τρυφερῶς προσαγορεύει ἡ ἡρωΐς [1]).

Καὶ τῆς Ἐπιστολῆς τῆς Κανάκης πρὸς Μακαρέα (ἥτις εἶναι ἡ ἑνδεκάτη τῆς συλλογῆς) πηγὴ εἶναι ἡ τραγῳδία τοῦ Εὐριπίδου, ἥτις ἐπεγράφετο μὲν Αἴολος, ἐπραγματεύετο δὲ τὸν παρὰ φύσιν ἔρωτα δύο ἀδελφῶν καὶ εἶχε τραγικωτάτην τὴν ἔκβασιν. Ὁ Ὀβίδιος ἐκ φυσικῆς κλίσεως ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀπομίμησιν τοσοῦτον ζοφερᾶς δραματικῆς ὑποθέσεως. Ἡ Ἐπιστολή, ἐν ᾗ ἡ ἑτοιμοθάνατος ἀδελφὴ ἀποχαιρετίζει τὸν ἀδελφόν, ἀποτελεῖ τὴν οὐσιώδη τοῦ πράγματος ἀφήγησιν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ὅμως ὡς ἀνάγλυφα τρόπον τινὰ μετὰ πολλῆς τῆς πλαστικῆς σαφηνείας ἀποσπῶνται αἱ διάφοροι σκηναὶ καὶ οἱ διάφοροι χαρακτῆρες, καθὼς καὶ ὁ χορός. Ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς ἡρωΐδος ἀναβιοῦσιν ἅπαξ ἔτι ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ μυστηριώδους ὁρμῆς τῆς καρδίας της μέχρι τῆς τελευταίας καταστροφῆς· τὸ παρ' Εὐριπίδῃ ἐπεισόδιον τῆς μνηστείας τοῦ Μακαρέως, ἣν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν

[1]) Ὑποθέτομεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν καὶ παρ' Εὐριπίδῃ ὕπαρξιν τοιαύτης εἰκόνος τοῦ ἀπόντος Πρωτεσιλάου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου (Λόγ. 37, 46), ὅστις διέσωσε καὶ τὸ ἀπόσπασμα· οὐκ ἂν προδοίην καὶ περ ἄψυχον φίλον. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐσχεδίαζεν ὁ πατήρ, οὐδεμίαν ἔχει κυρίως σχέσιν πρὸς τὴν ὅλην ἐρωτικὴν ἱστορίαν, καὶ ἄνευ βλάβης τεχνικῆς ἠδύνατο νὰ τὸ παραλείψῃ ὁ Ὀβίδιος. Τοὐναντίον δὲ ἔπρεπεν ἐξ ἅπαντος νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ μία τις οἱαδήποτε δήλωσις, ἐξ ἧς νὰ μανθάνῃ ὁ ἀναγνώστης ποῦ καὶ ἐν ποίᾳ καταστάσει πρέπει νὰ φαντάζηται τὸν Μακαρέα, διότι ἡ πρὸς αὐτὸν ἀποτεινομένη διεξοδικὴ ἀφήγησις δὲν δικαιολογεῖται ἄλλως παρὰ ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ περιγραφόμενα γεγονότα ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τέκνου ἦσαν ἐντελῶς ἄγνωστα εἰς αὐτόν.

Καὶ ἡ δεκάτη τετάρτη Ἐπιστολή, δι' ἧς ἡ Ὑπερμήστρα ἀποχαιρετίζει τὸν μνηστῆρα αὐτῆς Λυγκέα, οὗ παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ πατρὸς ἔσωσε τὴν ζωήν, εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι δραματικὴν ἔχει ὡσαύτως τὴν βάσιν, διότι ὁ Αἰσχύλος ἐν ἰδίᾳ τριλογίᾳ ἐπραγματεύθη τὸν μῦθον τῶν Δαναΐδων [1]), φαίνεται δὲ ὅτι τὸ δημιούργημα τοῦ Αἰσχύλου ἔσχεν ὡς κυρίαν πηγὴν ὁ Ὀβίδιος. Ὅτι δὲ ὁ μῦθος τῶν Δαναΐδων ἦτο ἐν Ῥώμῃ λίαν γνωστὸς καὶ δημοτικὸς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι σύμπλεγμα γλυπτικὸν τῶν Δαναΐδων καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀνέκειτο ἐν τῷ περιστυλίῳ τοῦ ἐν ἔτει ἀπὸ Ῥώμης 726 (π. Χ. 28) καθιερωθέντος ναοῦ τοῦ Παλατίνου Ἀπόλλωνος, ἔκαμε δὲ χρῆσιν τοῦ μύθου τούτου ἐν Ὠδ. 3, 11 καὶ ὁ Ὁράτιος (ἰδ. καὶ ἀνωτ. σ. 227). Ἐν τῷ ποιήματι μάλιστα τοῦ Ὁρατίου ὑπάρχουσί τινες οὐσιώδεις ἔννοιαι κοιναὶ πρὸς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ὀβιδίου, καὶ μάλιστα τὸ ὅτι ἡ εὐγενὴς παρθένος παριστάνει τὴν διάσωσιν τοῦ μνηστῆρος ὡς ἠθικὸν καθῆκον (pietas), ὅτι εἶναι ἑτοίμη νὰ ἀποθάνῃ καὶ ὅτι ἐν τέλει συνιστᾷ εἰς τὸν Λυγκέα νὰ χαράξῃ ἐπὶ τοῦ τάφου της τὸ προσῆκον ἐπιτύμβιον. Πάντα δὲ ταῦτα μαρτυροῦσι τὴν ἑλληνικὴν τῆς πραγματείας προέλευσιν.

[1]) Ὁ Αἰσχύλος ἐποίησε τετραλογίαν Δ α ν α ΐ δ α περιλαμβάνουσαν ὡς τραγικὴν μὲν τριλογίαν τὰς ἐξῆς τρεῖς τραγῳδίας, Αἰγυπτίους, Ἱκέτιδας (ἥτις καὶ μόνη σώζεται) καὶ Δαναΐδας, ὡς συτυρικὸν δὲ δρᾶμα τὴν Ἀμυμώνην. Ἀλλ' ὁ Ribbeck, ὅπως ἐκ τῶν ἐξῆς φαίνεται δέχεται ὡς δεύτερον δρᾶμα τῆς τριλογίας τοὺς Θ α λ α μ ο π ο ι ο ύ ς, οὓς ἄλλοι τάσσουσιν εἰς ἄλλην τριλογίαν, καὶ ὡς πρῶτον τὰς Ἱ κ έ τ ι δ α ς. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Λίαν τραγικὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς αἱματηρᾶς γαμηλίου νυκτός, οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι τὴν εἶχε παραστήσῃ ὁ Αἰσχύλος ἐν τῷ μέσῳ δράματι τῆς τριλογίας, τοῖς Θαλαμοποιοῖς (= παρασκευασταῖς τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου). Εἰσέρχονται αἱ μεμνηστευμέναι θυγατέρες τοῦ Δαναοῦ εἰς τὸ μέγαρον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀργείων Πελασγοῦ ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν νυμφικῶν δᾳδων. Καίονται θυμιάματα καὶ ἀντηχεῖ ὁ Ὑμέναιος. Ἔρχεται κατόπιν ὁ κῶμος τῶν νεαρῶν Αἰγυπτίων ἐστεφανωμένων, οἵτινες ἐν μέθῃ καὶ περιεστοιχισμένοι ὑπὸ τῶν θορυβούντων ἑταίρων εἰσδύουσιν εἰς τοὺς νυμφικοὺς θαλάμους ἵνα κατακλιθῶσιν εἰς θάνατον. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι παρ' Αἰσχύλῳ ἐξήρχετο τοῦ οἴκου ἡ Ὑπερμήστρα εἰς τὴν νεκρικὴν σιγὴν τῆς νυκτός, ταλαντευομένη καὶ διστάζουσα ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ ἢ νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὸ ἀπαίσιον κέλευσμα τοῦ πατρός. Τὴν ψυχικὴν ταύτην πάλην τῆς νεαρᾶς γυναικὸς ἐκφράζει ὁ Ὀβίδιος ἔν τινι μονολόγῳ (στχ. 53—66), ἐν ᾧ ἀντιπαλαίουσιν ἀντιμέτωποι ἡ ἀνάγκη τῆς πρὸς τὸν πατέρα ὑπακοῆς καὶ ἡ φυσικὴ τῆς νεάνιδος πρᾳότης καὶ εὐαισθησία, τὸν δὲ μονόλογον τοῦτον εἶναι ἐνδεχόμενον ὅτι παρέλαβεν ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς αὐτούσιον ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος. Περιγράφεται κατόπιν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ (στχ. 79—84) ἡ ὑπὸ τοῦ Δαναοῦ ἀνακάλυψις τῆς ἀποδράσεως τοῦ Λυγκέως καὶ ἡ κάθειρξις τῆς ἀπειθοῦς θυγατρός, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα συναπετέλουν τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου μέρους τῆς τοῦ Αἰσχύλου τριλογίας. Εἶναι δὲ ὁπωσδήποτε σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως ἡ παρατήρησις τοῦ Ὀβιδίου, ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ συμφορὰ ῥίζαν ἔχει καὶ ἀρχὴν τὴν ζηλότυπον ὀργὴν τῆς Ἥρας ἐναντίον τῆς Ἰοῦς, διότι ἡ σκέψις αὕτη, ἣν ἄλλως δὲν θὰ ἐπενόει ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Ὀβίδιος, ῥητῶς καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρεται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς τριλογίας δράματι, ταῖς Ἱκέτισι. Τὸ ὅτι δὲ ὁ ποιητὴς διεξοδικώτερον πραγματεύεται τὸν μῦθον τῆς εἰς βοῦν μεταβληθείσης Ἰοῦς καὶ κατὰ τρόπον ἥκιστα ἁρμόζοντα καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὴν τεχνικὴν οἰκονομίαν τῆς ὅλης Ἐπιστολῆς, καθὼς ἐπίσης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ πρὸς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῆς ἐπιστελλούσης γυναικός, καὶ τὸ ὅτι μετὰ πολλῆς εὐαρεσκείας ἐπιδίδεται εἰς παιγνιώδη περιγραφὴν τοῦ ἐπεισοδίου τούτου τῆς μεταμορφώσεως, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἤδη ἀφυπνισθὲν ἰδιαίτερον αὐτοῦ πρὸς τὰς μεταμορφώσεις ἐνδιαφέρον. Ἐκ τούτου δὲ πᾶς τις σαφῶς δύναται νὰ ἴδῃ πόσον ἀκόμη ὁ ποιητὴς ἐξουσιάζεται καὶ παρασύρεται ὑπὸ τῆς ὕλης, ἣν πραγματεύεται.

Ὁμοίας φύσεως εἶναι καὶ ἡ συγκινητικὴ ἱστορία τῆς Φυλλίδος, ἥτις εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς Β' ἐπιστολῆς, ἣν γράφει ἡ Φυλλὶς πρὸς Δημοφῶντα τὸν υἱὸν τοῦ Θησέως. Ἡ Φυλλίς, θυγάτηρ Σιθῶνος τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης, ἐφιλοξένησε τὸν ἐκ Τροίας ἐπανερχόμενον Δημοφῶντα. Οἱ δύο νέοι ἠγαπήθησαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Δημοφῶν ἐβράδυνε, παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, νὰ ἐπανέλθῃ, ἡ Φυλλὶς ηὐτοκτόνησε καὶ κατόπιν μετεμορφώθη εἰς δένδρον, ὅπερ βραδύτερον, ἐπανελθόντος τοῦ ἐραστοῦ, ἐβλάστησε φύλλα ὑπὸ τὸν γλυκὺν ἐκείνου ἀσπασμόν. Ὁ Τοῦσκος, φίλος ὢν τοῦ Ὀβιδίου, εἶχεν ἤδη πραγματευθῇ τὸν μῦθον τοῦ Δημοφῶντος καὶ τῆς Φυλλίδος ἐν ἐπυλλίῳ, ὅπερ ἴσως ἐφιλοπόνησε κατὰ μίμησιν τοῦ Καλλιμάχου. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Καλλίμαχος καὶ ὁ Τοῦσκος ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν παθητικωτάτην τῆς Φυλλίδος Ἐπιστολήν, τὸ ὅτι δὲ ἐν τοῖς διδακτικοῖς ἐρωτικοῖς ποιήμασιν τοῦ Ὀβιδίου συχνοτάτη γίνεται μνεία τῆς Φυλλίδος, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ περὶ αὐτῆς μῦθος πολλὴν εἶχε κάμῃ ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ.

Πρὸς τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἡρωΐδων λίαν φυσικὸν ἦτο νὰ φιλοτεχνηθῶσι καὶ ἀποκρίσεις, τοιαύτας δὲ συνέταξεν ὁ φίλος τοῦ Ὀβιδίου Σαβῖνος εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν πρώτων ἐπιστολῶν, διότι αὐτὸς ὁ Ὀβίδιος ἀγγέλλει (Amor. 2, 18, 27 ἑξ.), ὅτι λίαν ταχέως ὁ Σαβῖνος ἐκόμισε τὰς ἀποκρίσεις εἰς τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἡρωΐδων, καὶ δὴ τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τὴν Πηνελόπην, τοῦ Ἱππολύτου πρὸς τὴν Φαίδραν, τοῦ Αἰνείου πρὸς τὴν Διδώ, τοῦ Δημοφῶντος πρὸς τὴν Φυλλίδα, τοῦ Ἰάσονος πρὸς τὴν Ὑψιπύλην, τοῦ Φάω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος πρὸς τὴν Σαπφώ. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ ἐλεγείᾳ (στχ. 20 ἑξ.), ἐν ᾗ ὁ Ὀβίδιος ἀπαριθμεῖ τίνες ἀκριβῶς ποιητικαὶ ἐργασίαι τὸν ἀπησχόλουν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἢ τίνας ἐσχάτως εἶχεν ἀποπερατώσῃ, ἀναφέρει πλὴν τῆς Τέχνης τοῦ ἐρᾶν καὶ τῆς τραγῳδίας (ἅτινα ἔργα ἦσαν ἀμφότερα ἐν τῷ γίγνεσθαι), τὰς ἐπιστολὰς τῆς Πηνελόπης (1), τῆς Φυλλίδος (2), τὰς πρὸς τὸν Πάριν (5;), πρὸς τὸν Μακαρέα (11), Ἰάσονα (6 ἢ 12), Θησέα (10), Ἱππόλυτον (7), τὴν τῆς Διδοῦς (7) καὶ τὴν τῆς Σαπφοῦς. Δὲν ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ ἀριθμήσῃ ὁ ποιητὴς ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς Ἡρωίδας, ἃς εἶχε ποιήσῃ ἢ ἔμελλε νὰ ποιήσῃ, ὧν ὑπῆρχον ἤδη ἐκδεδομέναι συλλογαί, καὶ τὰς ὁποίας καὶ ἐν τῇ Τέχνῃ τοῦ ἐρᾶν (3, 345 ἑξ.) συνιστᾷ εἰς τὸ κοινὸν λέγων· «ἢ μετὰ τέχνης ἀπαγγέλλετε μίαν ἐκ τῶν Ἡρωίδων, τῶν ἀγνώστων τέως ἐκείνων ποιημάτων, ἅτινα νεωτερίζων συνέταξεν ὁ ποιητής». Οὐδαμῶς δὲ πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς τεκμήριον ἐναντίον τῆς γνησιότητος αὐτῶν τὸ ὅτι ἐπιστολαί τινες δὲν ἀναφέρονται ἐκεῖ. Ἄλλως δὲ τῶν μὴ ἀναφερομένων καὶ ἡ τέχνη καθ' ὅλου καὶ τὸ ὕφος τόσον ὁμοιάζουσι πρὸς ἐκείνας, ὧν ῥητὴ γίνεται μνεία, ὥστε καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ἐν αὐταῖς ἀνωμαλίαι ἐνιαχοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις καὶ διαφοραί, τὸ μόνον δυνατὸν ἐκ τούτου συμπέρασμα δύναται νὰ εἶναι, ὅτι πάντα τὰ τοῦ εἴδους τούτου ποιήματα δὲν συνετάχθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ οὕτως εἰπεῖν κατὰ σειράν. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι αὐτὸς ὁ Ὀβίδιος ἐθεώρει ὀλιγώτερον ἐπιτυχεῖς τὰς Ἐπιστολὰς τῆς Βρισηΐδος, τῆς Ἑρμιόνης καὶ τῆς Δηϊανείρας (3, 8, 9), ἴσως δὲ αἱ τῆς Λαοδαμείας καὶ τῆς Ὑπερμήστρας (13, 14) προσετέθησαν εἰς τὴν συλλογὴν βραδύτερον. Οὕτω λόγου χάριν ἡ Βρισηὶς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐπιστολῆς ἀρέσκεται ἐπαναλαμβάνουσα τὰς λέξεις τοῦ ἑξαμέτρου καὶ ἐν τῷ πενταμέτρῳ καὶ δὴ εἰς τρία κατ' ἐξακολούθησιν δίστιχα (στχ. 5-10), τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐπαναλήψεως, ὅπερ καὶ ἄπαξ ἐφαρμοζόμενον ἐλέγχει ἀφέλειαν ἐκφράσεως, καθίσταται διὰ τῆς ὑπερβολικῆς χρήσεως αὐτόχρημα μωρόν. Καὶ ὅμως ὁ Ὀβίδιος οὐδέποτε κατώρθωσεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅλως νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἀδυναμίας, ἣν ἀνέκαθεν εἶχε πρὸς τοῦτο τὸ λογοτεχνικὸν παίγνιον.

Ὅτε εἰς τὰ ἐρωτικὰ ποιήματα ἀνέγραφεν ὁ Ὀβίδιος τὸν βραχὺν ἐκεῖνον κατάλογον τῶν Ἐπιστολῶν τῶν ἡρωίδων, δὲν θὰ εἶχε βεβαίως ἀκόμη συντάξῃ τὰς διπλᾶς ἐκείνας ἐπιστολάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ τέλος τῆς εἰς ἡμᾶς περιελθούσης συλλογῆς (Πάρις καὶ Ἑλένη 16, 17. Λέανδρος καὶ Ἡρὼ 18, 19. Ἀκόντιος καὶ Κυδίππη 20, 21), διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐμνημόνευε μόνον τὰς ἀποκρίσεις, ἃς συνέταξεν ὁ Σαβῖνος εἰς διαφόρους τῶν ῥηθεισῶν ἐπιστολῶν (1, 4, 7, 2, 6, 15) χωρὶς νὰ κάμῃ λόγον καὶ περὶ τῶν ἀποκρίσεων, ἃς ἐφιλοτέχνησεν ὁ ἴδιος. Ἐξωτερικῶς δὲ διαφέρουσιν αὗται τῶν ἤδη μνημονευθεισῶν μόνον καθ' ὅτι εἶναι κατὰ πολὺ διεξοδικώτεραι. Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ὑπάρχουσα ἐσωτερικὴ διαφορά, ἡ διαφορὰ τοῦ χαρακτῆρος. Ἀντὶ μονολόγων καὶ προσφωνήσεων ἔχομεν οὕτως εἰπεῖν διαλόγους, οἵτινες ἑκατέρωθεν φωτίζουσι τὸ θέμα. Ὁ Πάρις εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Μενελάου, εἰς οὗ τὸν οἶκον ἐξενίζετο, γράφει πρὸς τὴν Ἑλένην φλογερὰν ἐπιστολὴν (καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη), ἐν ᾗ μεταχειρίζεται τὴν γοητευτικὴν τῆς ἐκμαυλίσεως γλῶσσαν καὶ ἐπιδεικνύει ὅλην τὴν ἀλαζονικὴν ἐλαφρότητα τῶν νέων τοῦ συρμοῦ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων. Ὁρμᾶται δὲ παρευθὺς ἐκ τοῦ συμπεράσματος ὅτι δὲν χρειάζονται πλέον λόγοι μεταξύ των. Ἔφερεν ἤδη μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἐρωτικὴν φλόγα, ἥτις λάμπει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του, τὴν δὲ ἐπιτυχίαν τοῦ πλοῦ ἐπροστάτευσεν ἡ Ἀφροδίτη. Ὡς γνώστης ἔμπειρος ἀποφαίνεται μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τοῦ κάλλους τῆς Ἑλένης, ὅπερ ἀντελήφθη ἐν τῇ παλαίστρᾳ, καὶ δηλοῖ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις θὰ εἶναι ματαία. Λέγει ὅτι μετὰ λόγου ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις δύο θεαινῶν. Μεθ' ὑπερηφανείας ὑποδεικνύει τοὺς προγόνους του, ἀλλὰ πλειότερον ὅμως ἐπιμένει εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς Τροίας. Πόσον θὰ ἐκπλαγῇ ἐκεῖ ἡ Ἑλένη τῆς λιτῆς καὶ πενιχρᾶς Σπάρτης ἡ θυγάτηρ, ἥτις ὅμως εἶναι ἀξία τῶν πλουσιωτάτων κοσμημάτων! Τὸν Μενέλαον δὲν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φοβεῖται. Περιγράφει τὸ μαρτύριον, ὅπερ ὑφίστατο κατὰ τὸ δεῖπνον, ὅτε ὁ ἀγροϊκος σύζυγος τρυφερῶς περιεποιεῖτο τὴν ὡραίαν γυναῖκα. Ὑπενθυμίζει ὅτι παρὰ πότον τῇ ἔλεγε διφορουμένας ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις μόνον εἰς ἐκείνην ἀντιληπτάς. Διηγεῖται μετὰ πόσης ἡδονῆς εἶδε τὸ λευκόν της στῆθος, πῶς ἔλαβε τὰ φιλήματά της ἐκ τῶν χειλέων τῆς μικρᾶς Ἑρμιόνης, καὶ ἐν γένει ἐκφράζει μετ' ἐξεζητημένης ἐρωτικῆς λεπτολογίας πᾶσαν περίστασιν, ὑπεκαύσασαν τὸ πάθος του. Προχωρεῖ δὲ ἀεὶ μᾶλλον ἱκετευτικὸς καὶ κολακευτικὸς καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῆς τὸ τεκμήριον τῆς ὑπερτάτης ἀφοσιώσεως. Μήπως αὐτή, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λήδας, θὰ ἔχῃ τὴν ἀφέλειαν νὰ φοβῆται τὴν παράβασιν ταύτην τοῦ συζυγικοῦ καθήκοντος; Εἰρωνικῶς ἐπικαλεῖται ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πληρεξουσιότητα, ἣν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀποδημῶν ὁ Μενέλαος. Διότι ὁ μωρὸς ἀνὴρ τῇ συνέστησε ῥητῶς τὸν ξένον (στχ. 302, πρβλ. Τέχν. τοῦ ἐρᾶν 2, 359 ἑξ.). Τὴν ἐρωτᾷ ἂν τῷ ὄντι νομίζει ὅτι ὁ γελοῖος ἐκεῖνος σύζυγος ἀληθῶς τὴν ἐκτιμᾷ. «Ἂν δὲν θέλωμεν νὰ εἴμεθα τόσον μωροὶ ὅσον εἶναι ἐκεῖνος, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὴν εὐκαιρίαν, διότι ἐκεῖνος σχεδὸν σὲ ῥίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Ἂς ἑνωθῶμεν, καὶ θὰ γίνῃ τότε ἡ νὺξ φωτεινοτέρα τῆς μεσημβρίας». Λέγει ὅτι ἐὰν ἐὰν ἐκείνη θέλῃ, εἶναι πρόθυμος, ὅπως ἄλλοτε ὁ Θησεύς, νὰ τὴν ἀπαγάγῃ. Εἶναι ἕτοιμος ὁ στόλος, καὶ πανηγυρικῶς θὰ ἑορτασθῇ ἡ εἴσοδος της εἰς τὴν Τρῳάδα. Ἂς μὴ φοβῆται ἐνδεχόμενον πόλεμον· εἶναι μεγάλη τῆς Ἀσίας ἡ δύναμις, αὐτὸς δὲ ἔδωκεν ἤδη κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν δείγματα τῆς ῥώμης του. Εἶναι δεινὸς περὶ τὸ τοξεύειν. Ἀλλὰ δυνατότερος εἶναι ἀκόμη ὁ Ἕκτωρ, εἰς ὃν ἀναρίθμητοι πολεμικοὶ ἄνδρες ὑπακούουσι. Μετὰ κομπαστικῆς δὲ εἰς ἑαυτὸν πεποιθήσεως καὶ μετὰ φιλόφρονος οὕτως εἰπεῖν ὑπερηφανείας περατώνει ὁ Πάρις τὴν ἐπιστολήν του, ἥτις ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν ἀρίστην ἔχει τῷ ὄντι καὶ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν διάθεσιν.

Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλένης ἡ ἀπόκρισις εἶναι οὐχ ἧττον ψυχολογικὸν ἀριστούργημα. Ὅπως ἀποκρίνεται ἡ Ἑλένη πρὸς τὸν Πά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριν θὰ ἠδύνατο πρὸς τὴν ἐραστὴν νὰ ἀποκριθῇ πᾶσα οἱαδήποτε τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φιλάρεσκος Ῥωμαία. Λέξιν πρὸς λέξιν ἀπαντᾷ εἰς τὰ γραφόμενα τοῦ ἀγαπῶντος ἀνδρός. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκφράζει μετὰ πάσης ἀρετῆς τὴν ἀγανάκτησίν της ἐπὶ τῇ θρασείᾳ καὶ τολμηρᾷ προτάσει τοῦ ἀγνωμονοῦντος ξένου. Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται, λέγει, ἐλευθεριάζουσα ἡ συμπεριφορά αὐτῆς, μεριμνᾷ οὐδὲν ἧττον σοβαρῶς περὶ τῆς φήμης της. Τὴν εἶχε μὲν ἤδη ἁρπάσῃ ὁ Θησεύς, ἀλλ' ἐκεῖνος εἰς ὀλίγους μόνον ἀρκεσθεὶς ἀσπασμούς, ἐσεβάσθη τὴν τιμήν της, ἐὰν δὲ ὁ Πάρις ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τῆς μητρός της, τῆς Λήδας, ἂς ἐνθυμηθῇ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι Ζεύς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μόνον, ὅτι ἔρχεται ἡ Ἑλένη εἰς συζητήσεις, μαρτυρεῖ ὅτι ἔχει ἤδη ῥοπὴν εἰς τὸ νὰ παραδοθῇ. Τῷ ὄντι δὲ κάμνει ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἓν πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁμολογεῖ ὅτι ἄν τι ἠδύνατο νὰ τὴν δελεάσῃ θὰ ἦτο αὐτὸς ὁ ἐρῶν ἀνὴρ καὶ ὄχι τὰ δῶρά του. Καὶ πρὶν ἡ λάβῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάριδος συνεπάθει πρὸς αὐτόν, κάλλιστα δὲ εἶχεν ἐννοήσῃ κατὰ τὸ δεῖπνον τὰ κρύφια τῆς ἀγάπης του σημεῖα. Διαρρήδην δηλοῖ πρὸς αὐτὸν ὅτι εἶναι ὡραῖος καὶ θελκτικός, ἀλλ' ὅμως αὐτὴ πρέπει νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸ καθῆκον, θυσιάζουσα εἰς αὐτὸ τὴν προβλεπομένην εὐτυχίαν. Ἂς τὴν μιμηθῇ καὶ ἐκεῖνος καὶ ἂς ὑποστῇ παρομοίαν θυσίαν. Λυπεῖται ὅτι δὲν τὸν ἐγνώρισε πρὶν ἡ νυμφευθῇ τὸν Μενέλαον, τώρα ὅμως ἂς φεισθῇ αὐτῆς ὁ Πάρις. Δὲν πιστεύει ὅτι ἡ Ἀφροδίτη τὴν ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πάριν, ἐν τούτοις ἡ ἐκλογὴ αὕτη τῆς θεᾶς κολακεύει τὴν φιλοτιμίαν της· σιδηρᾶν θὰ εἶχε τὴν καρδίαν ἐὰν δὲν τὸν ἠγάπα! Ἔπειτα εἶναι ἀκόμη πολὺ ἄπειρος, δὲν ἔμαθεν ἀκόμη νὰ ἀπατᾷ τὸν σύζυγόν της· τὴν φοβίζει ἡ δυσφημία. Παρακαλεῖ λοιπὸν αὐτὸν νὰ μὴ καταστήσῃ τὸ πρᾶγμα γνωστὸν εἰς ἄλλους, ὥστε νὰ διασύρηται τὸ ὄνομά της (χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο καὶ νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν ἀγαπᾷ). Ἀπαντᾷ ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σκῶμμα, ὅπερ ὁ Πάρις ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ἐξετόξευσε κατὰ τοῦ Μενελάου· λέγει ὅτι αὐτὴ μόλις συνεκράτει τὸν γέλωτα ἀκούουσα τοὺς ἀποχαιρετιστηρίους του λόγους. Κυμαίνεται ἀκόμη μεταξὺ τοῦ φόβου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τοῦ πόθου. Ἀπόφασιν δὲν δύναται ὁριστικῶς νὰ λάβῃ. Ἂν ὁ Πάρις ἐπέβαλλε τὴν θέλησίν του, ἴσως θὰ ἐνέδιδεν εἰς τὴν βίαν! Ἀλλ' ἀμφιβάλλει ὅμως ἂν θὰ εἶναι πιστός, ἀμφιβάλλει δὲ καὶ περὶ τῆς ἀνδρείας του, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἐκραγῇ πόλεμος. Ἐν τῷ μεταξὺ προτείνει τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀλληλογραφίας τῇ μεσολαβήσει δύο θαλαμηπόλων.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ Ἀκοντίου καὶ Κυδίππης ἠκολούθησε πιστῶς τὴν διηγηματικὴν ἐλεγείαν τοῦ Καλλιμάχου ἥτις ἐπεγράφετο Κυδίππη, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπετέλει μέρος τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ ποιητοῦ τούτου, τῶν Αἰτίων. Δι' ἀκριβοῦς δὲ συναρμολογίας τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ τούτου ποιήματος πρὸς τὴν κατὰ λέξιν σχεδὸν ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου ἀντληθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀριστανέτου, κατωρθώθη νὰ ἀναπλασθῇ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ χαριέστατον τοῦ μύθου τῆς Κυδίππης ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον, ἐφ' οὗ στηρίζεται καὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ῥωμαϊκῆς Ἐπιστολῆς ἡ ὑπόθεσις. Ὁ Ἀκόντιος γράφει πρὸς τὴν βαρέως νοσοῦσαν Κυδίππην, ἣν ἠγάπα. Ἡ Κυδίππη παραδόξως ὁσάκις ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ ἄλλον ἄνδρα (ἐκτὸς τοῦ Ἀκοντίου) ἔπιπτε βαρέως ἀσθενής, καὶ τοῦτο διότι ἡ Ἄρτεμις, πρὸς ἣν ἡ Κυδίππη εἶχεν ὁρκισθῇ νὰ νυμφευθῇ τὸν Ἀκόντιον, δὲν ἐπιτρέπει τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου. Καὶ ὁ Ἀκόντιος φαίνεται ἔχων ψυχολογικὴν ἐμπειρίαν, ἔχει δὲ καὶ πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν. Γινώσκει νὰ ὠφελῆται ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα γεννᾷ εἰς αὐτὸν ἡ πανουργία του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προσκρούῃ εἰς τὴν εὐαισθησίαν. Ὅπως ὁ Πάρις, ὀχυροῦται καὶ αὐτὸς ὄπισθεν τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἔρωτος, ὅπως δὲ ἐκεῖνος, ἔχει ἀπόφασιν νὰ καταστήσῃ ἰδικήν του τὴν Κυδίππην ἐκοῦσαν ἢ ἄκουσαν. Περιγράφει ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ὄχι ἄνευ ἡδυπαθείας τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ζητεῖ τὴν χάριν νὰ τὸν προσκαλέσῃ πλησίον της ἡ Κυδίππη πρὸς τιμωρίαν, ἵνα δηλαδὴ ὑποστῇ ῥαπίσματα καὶ δεσμά, ἐλπίζει δὲ ὅτι διὰ τοῦ δείγματος τούτου τῆς ταπεινῆς του ἀφοσιώσεως θὰ συγκινήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν καρδίαν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

της. Πλήρης μερίμνης καὶ φόβου περιφέρεται περὶ τὸν οἶκον τῆς νοσούσης καὶ ἐρωτᾷ τοὺς ὑπηρέτας πῶς ἐκοιμήθη ἡ ἀσθενὴς καὶ ἐὰν αἰσθάνηται ὄρεξιν νὰ φάγῃ. Ζηλοτυπεῖ σφοδρῶς πρὸς τὸν εὐτυχῆ νέον μνηστῆρα, εἰς ὃν ἐπιτρέπεται νὰ παρακάθηται παρὰ τὴν κλίνην της καὶ νὰ ἐπιδαψιλεύῃ πρὸς αὐτὴν πᾶσαν περιποίησιν. Συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δικαιωμάτων καὶ ἀπειλεῖ τὴν Ἄρτεμιν, ἥτις ἕως τώρα ἠρκέσθη μόνον εἰς νουθεσίας καὶ διηγεῖται τὰ ἐκ τοῦ γένους, τῆς περιουσίας καὶ τῆς διαγωγῆς προτερήματά του. Εἰς μνήμην δὲ τῆς παραδόξου μοίρας του θὰ ἀφιερώσῃ κατὰ τὴν τελετὴν τῶν γάμων χρυσοῦν μῆλον εἰς τὸ ἐν Δήλῳ ἱερὸν μετὰ καταλλήλου ἐπιγραφῆς.

Καὶ ἡ Κυδίππη μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν ἀγανάκτησιν φοβεῖται μήπως ἔτι μᾶλλον ἐξεγείρει τὴν ὀργὴν τῆς θεᾶς, ἥτις προστατεύει τὸν Ἀκόντιον. Γράφει, λέγει, κρυφίως, ἐν ᾧ ἡ πιστὴ αὐτῆς τροφὸς φυλάττει τὴν θύραν ἵνα μή τις ἀπροόπτως εἰσέλθῃ καὶ καταλάβῃ αὐτὴν γράφουσαν. Ἂν τι συμβῇ τοιοῦτον θὰ κρύψῃ τὸ φύλλον τοῦ χάρτου εἰς τὸν κόλπον της καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ κατόπιν τὴν γραφήν. Θρηνεῖ διότι τὸ κάλλος αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς δυστυχίας της. Ὅπως τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον παρασύρει ὁ ἄνεμος εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ τὸ ῥίπτει ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν ξηράν, οὕτω καὶ ἐκείνη πάσχει ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο μνηστήρων. Εἴθε νὰ μὴ εἶχεν ὑπάγῃ ποτε εἰς τὴν Δῆλον, ἢ τοὐλάχιστον νὰ μὴ εἶχεν ὑπάγῃ, ὅτε εὑρίσκετο ἐκεῖ ὁ Ἀκόντιος. Τώρα δὲ μὲ ὕφος ἐντελῶς γυναικεῖον ἀναπολεῖ τὸν πλοῦν ἐκεῖνον, τὴν ἀνυπομονησίαν της ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, πῶς κατὰ τὴν ἐπομένην μετὰ τὴν ἄφιξίν της πρωΐαν ἐστολίσθη. Ἐν ᾧ ἐτέλει θυσίας ἡ μήτηρ, ἐκείνη μετὰ τῆς τροφοῦ ἐπεσκέφθη τὰ ἀξιοθέατα τῆς Δήλου· αἴφνης ἐν τῷ ναῷ ἐκύλισε πρὸς αὐτὴν τὸ μῆλον μετὰ τοῦ μοιραίου ὅρκου, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὁποίου ἐδέθη. Πάντα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ περιγραφικωτάτου ἐπυλλίου τοῦ Καλλιμάχου. Παραπονεῖται μόνον διὰ τὴν κατ' αὐτῆς ἀσκηθεῖσαν πανοῦργον βίαν, θὰ προετίμα νὰ τὴν ἔπειθον διὰ τῆς πραότητος.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τοὐλάχιστον ἐκεῖνος ἐξ ἰδίου συμφέροντος πρέπει νὰ ἱκετεύσῃ τὴν Ἄρτεμιν νὰ φεισθῇ τῆς ζωῆς της, ἀφ' οὗ εἶναι ἀθώα, καὶ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ ἀναρρώσῃ. Ἐντόνως καὶ μετὰ ζωηρότητος βεβαιοῖ ὅτι οὐδεμίαν ἀνάρμοστον ἐλευθερίαν ἐπιτρέπει εἰς τὸν μνηστῆρα ἐν τῇ κλίνῃ της, πρὸς ὃν ὑποδηλώνει ὅτι τὰ πρὸς αὐτὸν αἰσθήματά της ἠλλοιώθησαν. Τὴν παράκλησιν τοῦ Ἀκοντίου ζητοῦντος νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, φαινομενικῶς μόνον ἀποκρούει. Καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἀκόμη, λέγει, ἱκανῶς τὴν ἐπλήγωσε, συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματός του (Ἀκόντιος, ἀκόντιον). Ἄλλως δὲ τόσον ὑπὸ τῆς νόσου μετεβλήθη, ὥστε δὲν θὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ, καὶ ἴσως θὰ εὐχηθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὅπως ἡ Ἄρτεμις τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς ὑποσχέσεώς της. Καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἐρωτηθὲν ὑπέδειξεν ὡς μέσον ἰάσεως τὴν παράβασιν τοῦ λόγου. Ἀφ' οὗ ὅμως ὑπὸ πάντων τῶν θεῶν προστατεύεται ὁ Ἀκόντιος, ἐκείνη εἶναι ἑτοίμη νὰ παραδώσῃ ἑαυτήν. Ὡμολόγησε τὰ πάντα πρὸς τὴν μητέρα. Τὰ λοιπὰ ἀπόκεινται εἰς αὐτόν.

Τῆς ἐπιστολῆς τῆς Κυδίππης τὸ πλεῖστον μέρος, ἐκτὸς δηλαδὴ τῶν δεκατριῶν πρώτων στίχων, δὲν ὑπάρχει ἢ εἰς ὀλίγα μόνον χειρόγραφα μεταγενέστερα, ἤτοι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, τὸ δὲ τελευταῖον ἥμισυ (στχ. 144-250) εἰς ἓν καὶ μόνον χειρόγραφον τῆς Φλωρεντίας, καὶ δὴ προσετέθη καὶ ἐκεῖ ὑπὸ ἄλλης χειρὸς βραδύτερον, κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα. Καὶ ὁ Μάξιμος Πλανούδης, ὅστις μετέφρασε τὰς Ἡρωίδας ἐκ πολυτίμου χειρογράφου, πάντως δὲ ὄχι μεταγενεστέρου τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, τὴν μετάφρασιν τῆς Ἐπιστολῆς τῆς Κυδίππης ἐφιλοπόνησε μόνον μέχρι τοῦ 13 στίχου. Ἐν τούτοις ἄν τις ἄνευ προκαταλήψεως μελετήσῃ τὸ περιεχόμενον καθὼς καὶ τὸ ὕφος τῆς συνεχείας τῆς ἐπιστολῆς, ἀδιστάκτως θὰ πεισθῇ, ὅτι πλὴν ὀλίγων παρεμβλημάτων, ἡ συνέχεια αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀθετῆται, ἀλλὰ νὰ θεωρῆται γνήσιον καὶ ἀναπόσπαστον μέρος ἑνὸς ὅλου, ἐπίσης γνήσιον ὡς καὶ οἱ δεκατρεῖς πρῶτοι στίχοι. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῆς Κυδίππης, ὅπως καὶ ἡ προτεταγμένη αὐτῆς ἐπιστολὴ τοῦ Ἀκοντίου προέρχονται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ εἶναι ἔργα συγγραφέως, ὅστις εἶχεν ἀναγνώσῃ τὴν Κυδίππην τοῦ Καλλιμάχου. Ἡ δὲ ἀπώλεια καὶ ἀποκοπὴ τοῦ μεγάλου ἐκείνου μέρους πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τυχαίαν περίστασιν, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, τελευταῖα οὖσα ρίσκεται ἐν τῷ τέλει παλαιοῦ τινος χειρογράφου, οὗτινος εἶχον ἀποκοπῇ καὶ ἀπολεσθῇ τὰ τελευταῖα φύλλα.

Ἑλληνικὸν Ἀλεξανδρινὸν ἐπύλλιον ἀπολεσθὲν φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ βάσις καὶ τῆς μεταξὺ Λεάνδρου καὶ Ἡροῦς ἀλληλογραφίας, διότι αἱ δύο αὗται ἐπιστολαὶ περιέχουσι χαρακτηριστικά τινα γνωρίσματα, ἅτινα βλέπομεν καὶ ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνικῷ ποιήματι τοῦ Μουσαίου (Τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον), ἐξ ἅπαντος δὲ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τὰ λατινικὰ ποιήματα καὶ τὸ τοῦ Μουσαίου προέρχονται ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινῆς πηγῆς. Πρὸς τὸν Πύργον τῆς Ἡροῦς παρὰ τὴν Σηστὸν συνδέεται ἐγχώριός τις μῦθος, ὅστις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς αἰτιολογικὸν διήγημα, ἀναφέρει δὲ καὶ ὁ Βιργίλιος (Γεωργ. 4, 258 ἑξ.) τὸ συγκινητικὸν τοῦτο ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον. Δύο ἀγναὶ παιδικαὶ ψυχαὶ λαμβάνουσιν ἀφορμὴν ἀλληλογραφίας ἕνεκα τοῦ ἀποχωρισμοῦ, εἰς ὃν ἐξαναγκάζει αὐτὰς ἡ τρικυμία. Τολμηρὸς ναύτης ἀναλαμβάνει νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Σηστὸν καὶ νὰ κομίσῃ τὴν ἐπιστολήν. Εὐχαρίστως θὰ ἐπέβαινε τῆς λέμβου ὁ Λέανδρος, ἂν ὁλόκληρος ἡ Ἄβυδος δὲν εἶχε συναθροισθῇ εἰς τὴν παραλίαν. Εἶναι ἑβδόμη ἤδη νύξ, καθ' ἣν ἀγρίως μαίνεται ἡ θάλασσα. Ἄγρυπνος εἶχε καθίσῃ ἐπὶ βράχου καὶ ἠτένιζε μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος τὸ φῶς, ὅπερ ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπεν. Τρὶς ἐπεχείρησε νὰ ἐκδυθῇ καὶ νὰ κολυμβήσῃ ἕως ἐκεῖ, ἀλλὰ ματαίως. Ἀποζημιοῖ δὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς ζωηρᾶς ἀναμνήσεως πάντων τῶν περιστατικῶν, ὅσα σχετίζονται πρὸς τὴν πρώτην αὐτοῦ θελκτικὴν ἐπίσκεψιν. Ἡ παρεμβαλλομένη διήγησις εἶναι σεμνοτάτου κάλλους. Ἐπήρχετο ἡ νύξ, ὅτε αὐτὸς κατέλιπε τὸν οἰκόν του. Μετὰ τῶν ἱματίων εἶχεν ἀποβάλῃ καὶ πάντα φόβον. Τὸ ὑποτρέμον φῶς τῆς σελήνης συνώδευεν αὐτὸν κολυμβῶντα, ἡ δὲ ἀργυρᾶ αὐτῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λάμψις ἐφώτιζε τὰ ὕδατα. Πανταχοῦ ἐπεκράτει σιγὴ θανάτου καὶ δὲν ἠκούετο εἰμὴ τῶν κυμάτων ὁ φλοῖσβος καὶ τῶν ἀλκυόνων ἡ θρηνώδης φωνή. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον διέκρινε μακρόθεν, προσδίδει εἰς αὐτὸν νέας ἑκάστοτε δυνάμεις, καὶ ἐφ' ὅσον πλησιάζει, ἐπὶ τοσοῦτον φαίνεται εἰς αὐτὸν εὐκολωτέρα ἡ ὁδός. Ἤδη βλέπει τὴν ἐρωμένην ἀτενίζουσαν πρὸς αὐτόν. Προσπαθεῖ κολυμβῶν νὰ ἀρέσκῃ. Μετὰ κόπου ἐμποδίζει τὴν Ἡρὼ ἡ τροφὸς νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα προϋπαντήσῃ τὸν Λέανδρον· τὸ ὕδωρ βρέχει ἤδη τοὺς πόδας της. Ἔφθασε. Περιπτύξεις καὶ φιλήματα. Ἡ Ἡρὼ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτῆς τὸν χιτῶνα καὶ τὸν δίδει εἰς τὸν Λέανδρον. Προσπαθεῖ νὰ στεγνώσῃ τὴν κόμην του. Τὰ λοιπὰ γινώσκει ἡ νὺξ καὶ ὁ πύργος καὶ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον τὸν ὡδήγησε. Κατὰ τὴν πρωΐαν τὰ δάκρυα ῥέουσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀμφοτέρων καὶ τρυφερὸς γίνεται ὁ ἀποχωρισμός, ὃν ἡ τροφὸς ἐπισπεύδει. Ὁ Λέανδρος ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν μεταστρέφει κατ' ἐπανάληψιν τὴν κεφαλὴν ἵνα προσβλέπῃ τὴν ἐρωμένην. Ἡ Ἡρὼ φοβεῖται μήπως συνέβη τι ἀπευκταῖον εἰς τὸν Λέανδρον. Οἱ θρῆνοι ἐπαναλαμβάνονται διὰ τὸν νέον χωρισμόν. Τόσον πλησίον ὁ Λέανδρος καὶ ἐν τούτοις ἀπρόσιτος. Ἐὰν ἀκόμη ὁ χωρισμὸς διαρκέσῃ θὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ πάλιν τὸ τολμηρὸν κολύμβημα, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ πνιγῇ. Ἂς ἐκβράσῃ ἡ θάλασσα ἐκεῖ κάτω τὸ πτῶμά του, ἂς τὸν θρηνήσῃ ἡ πεφιλημένη Ἡρώ. Καλλίτερον εἶναι ὅμως, τῇ λέγει, νὰ προσευχηθῇ ὅπως καταπαύσῃ ἡ θύελλα, τοὐλάχιστον ἕως ὅτου λάβῃ καιρὸν νὰ ὑπάγῃ πλησίον της. Ἂς τὸν ἀποκλείσῃ ἔπειτα ἐκεῖ ἡ τρικυμία, μετὰ χαρᾶς θὰ μείνῃ ἀποκεκλεισμένος ἀναβάλλων τὴν ἐπιστροφήν. Ὅσον τάχιστα θὰ ἐπανέλθῃ, ἂς ἔχῃ ἐκείνη ἕτοιμον τὸ φῶς.

Ἡ ἀπόκρισις τῆς Ἡροῦς δίδει τόσην ἔκφρασιν εἰς τὴν χαρίεσσαν ἀνυπομονησίαν της, ὥστε σχεδὸν προκαλεῖ τὸ ἔσχατον μοιραῖον τόλμημα. Ζωηρῶς περιγράφει τὴν ψυχικὴν αὐτῆς κατάστασιν καὶ τὴν ἀνησυχίαν. Ὅταν ἔρχηται ἡ νύξ, τοποθετεῖ ἐπὶ τοῦ πύργου τὸ φῶς καὶ προσπαθεῖ νὰ παραμυθῇ ἑαυτὴν κατὰ τὰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μακρὰς ὥρας κλώθουσα. Τοῦ Λεάνδρου τὸ ὄνομα ἔχει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀνὰ στόμα καὶ ἐρωτᾷ μετὰ παιδικῆς ἀφελείας τὴν τροφόν, ἂν ἐκεῖνος ἐξῆλθεν, ἐκ τοῦ οἴκου, ἂν ἀποβάλλει τὰ ἱμάτια, ἂν ἀλείφεται διὰ τὴν παλαίστραν. Ἡ δὲ γραῖα τροφὸς καταννεύει εἰς πάντα τὰ ἐρωτήματα, διότι κοιμᾶται. Προσπαθοῦσιν ἔπειτα νὰ τὸν διακρίνωσι καὶ μὲ τρέμουσαν φωνὴν προσεύχονται ὑπὲρ αὐτοῦ. Εὐθὺς ὡς ἤθελον ἀκούσῃ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, νομίζουσιν ὅτι ἔρχεται. Ἐπὶ τέλους καταβαίνει ἐπὶ τῶν βλεφάρων ὁ ὕπνος καὶ ἡ Ἡρὼ βλέπει εἰς τὸ ὄνειρόν της τὸν Λέανδρον, τὸν βλέπει κολυμβῶντα, αἰσθάνεται ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς, τοὺς ὑγροὺς του βραχίονας. Ἀλλ' εἶναι βραχεῖα ἡ χαρά· μετὰ τοῦ ὕπνου ἐξαφανίζεται καὶ τὸ ὄνειρον. Καὶ τότε ἡ Ἡρὼ δὲν δύναται νὰ καταπνίξῃ μίαν ὑπόνοιαν, ἥτις ἐλαφρῶς ἀνατέλλει εἰς τὴν ψυχήν της. Ἄλλοτε ὁ καιρὸς ἦτο ἀκόμη χειρότερος καὶ ὁ Λέανδρος ἤρχετο! Τώρα ὁ ἀγαπητὸς αὐτῆς εἶναι προφυλακτικώτερος ἢ ἄλλοτε. Ἐλπίζει οὐδὲν ἧττον ὅτι δὲν ἐψυχράνθη ὁ ἔρως του καὶ ὅτι ἄλλη γυνὴ δὲν παρηγκώνισε τὴν ἁπλῆν κόρην τῆς Θράκης. Καὶ προσπαθεῖ νὰ πείσῃ ἑαυτὴν ὅτι εἶναι μάταιοι οἱ φόβοι της. Ὁ λύχνος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον γράφει, πταρνίζεται· καλὸς οἰωνός! Ἡ τροφὸς στάζει οἶνον, λέγουσα· « Αὔριον θὰ εἴμεθα πλειότεροι ». Καὶ πίνει! Ἂς ἐπιχειρήσῃ μετὰ θάρρους τὸ ταξείδιόν του ὁ Λέανδρος, θὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ Ἀφροδίτη. Ἤθελε καὶ αὐτὴ νὰ κολυμβήσῃ τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ πρὸς ὑπάντησίν του. Οὕτω δὲ ταλαντεύεται μέχρι τέλους ἡ κόρη μεταξὺ τῆς κρυφίας μομφῆς ἐπὶ δειλίᾳ, ἣν ἀποδίδει εἰς τὸν Λέανδρον, καὶ τῆς τρυφερᾶς μερίμνης μήπως πάθῃ τι ἐὰν ἔλθῃ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι συντομώτεραι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἁπλούστεραι. Καταστρέφουσι δὲ τὴν προσήκουσαν καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν καὶ αἱ πολλαὶ ἐπαναλήψεις καὶ ὁ φόρτος ὁ μυθολογικὸς ὁ ἐν ἐπεισοδίοις παρεμβαλλόμενος. Ὁ Λέανδρος ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Βορέαν τοὺς ἔρωτάς του καὶ ἡ Ἡρὼ ἀκόμη διεξοδικώτερον εἰς τὸν Ποσειδῶνα τοὺς ἰδικούς του, καὶ τοῦτο ἵνα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διατεθῶσιν εὐμενῶς οἱ δύο οὗτοι θεοὶ ὑπὲρ τοῦ Λεάνδρου. Κάμνει δὲ ἀκόμη λόγον ὁ Λέανδρος ἐκτενέστερον τοῦ δέοντος περὶ τῶν ἀστέρων τῶν ὁδηγούντων τοὺς ναυτικούς, ἐν ᾧ τὴν ἰδικήν του πορείαν ἐφώτιζεν ἀσφαλέστερον ἄλλο φῶς. Ἀλλ' ἐκ τῆς παραβολῆς πρὸς τὸ ποίημα τοῦ Μουσαίου φαίνεται ὅτι αἱ παράσιτοι αὗται ρητορικαὶ λεπτομέρειαι ἐνυπῆρχον ἤδη ἐν τῷ πρωτοτύπῳ Ἀλεξανδρινῷ ποιήματι, ὥστε ἡ ἰδέα ὅτι ὅῆθεν τὰ καρυκεύματα ταῦτα παρενεβλήθησαν ὑπὸ ξένης χειρὸς εἶναι πάντως ἀποκρουστέα. Ὡςαύτως δὲ ἀδύνατον εἶναι εἰς τυχαίαν σύμπτωσιν νὰ ἀποδοθῇ τὸ ὅτι ὁ Λέανδρος λέγει καὶ ἐν τῷ λατινικῷ ποιήματι τὴν ἐξεζητημένην ἐκείνην ἔννοιαν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς θὰ εἶναι συγχρόνως καὶ πλοῖον καὶ ναύτης καὶ κυβερνήτης, ἣν ἔχει καὶ ὁ Μουσαῖος (στχ. 255), ὅστις εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην συμπεριλαμβάνει τὸ κατόρθωμα τοῦ δεινοῦ κολυμβητοῦ. Τὸ ὅτι δὲ οἱ γράφοντες δὲν ἀποκάμνουσι δίδοντες εἰς τὰς ποικίλας αὐτῶν ψυχικὰς διαθέσεις νέας ἑκάστοτε καὶ ἐνίοτε τεχνητὰς μορφὰς ἐκφράσεως, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συμφυὲς καὶ ἀπαραίτητον ἐπακολούθημα εἰς τὰ τοιαῦτα ρητορικὰ ποιήματα, ὧν ἡ τέχνη, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐφευρίσκειν ἀφθόνως τοιαῦτα λογοτεχνικὰ πυροτεχνήματα, ἡ δὲ χάρις προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μαρμαρυγῶν καὶ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ἃς ἐκπέμπουσιν αἱ πολυπληθεῖς ἕδραι τοῦ λεπτότατα ἐξειργασμένου ποιητικοῦ κρυστάλλου. Μία ἐκ τῶν συνήθων τοῦ Ὀβιδίου ἀδυναμιῶν ἦτο ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς ἀφθόνως εἰς αὐτὸν ἐπερχομένας εὐφυεῖς ἐννοίας οὐδὲ νὰ περιορίσῃ τὰ ἡδυπαθῆ παίγνια τῆς εὐτραπέλου Μούσης του. Ἀρκούντως δ' ἀπεδείχθη ὅτι αἱ διπλαῖ αὗται ἐπιστολαὶ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῶν ἔχουσι καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς πραγματείας καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕφος χαρακτῆρα κατ' ἐξοχὴν Ὀβιδιακόν. Μόνον δὲ τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἅτινα εἶναι καὶ χρονολογικῶς ὑστερώτερα, ἐλέγχουσιν ἀμέλειάν τινα περὶ τὴν στιχουργίαν.

Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ἐλεγείᾳ, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς ἀπα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριθμεῖ τὰς Ἡ ρ ω ί δ α ς του, ἀναφέρεται καὶ ἐπιστολὴ τῆς Σαπφοῦς, εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς λέγει, συνέταξεν ἀπόκρισιν ὁ Σαβῖνος. Ἡ ὅλη περίστασις, περὶ ἣν ἡ ἐπιστολὴ ἐστρέφετο, καθὼς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἦσαν ἀναντιρρήτως ὅμοια πρὸς τὰ τῆς νῦν σωζομένης ἐπιστολῆς τῆς Σαπφοῦς πρὸς Φάονα. Ἡ Λεσβία ποιήτρια ἐκδηλοῖ τὸν ἔρωτα αὐτῆς πρὸς τὸν Φάονα εὑρισκόμενον ἐν Σικελίᾳ, λέγει δὲ πρὸς αὐτὸν ὅτι παρά τινος Νηρηΐδος ἐδιδάχθη νὰ πειραθῇ τὴν ἴασιν τοῦ ἐρωτικοῦ αὐτῆς παθήματος διὰ τοῦ ἅλματος ἀπὸ τοῦ Λευκάτα. Διὰ τοῦ θεραπευτικοῦ τούτου μέσου τὸ ἄλγος, ὅπερ τὴν ἐβασάνιζε, θὰ μετεβιβάζετο εἰς τὴν καρδίαν τοῦ σκληροῦ ἐρωμένου. Συγχρόνως ὅμως δηλοῖ πρὸς αὐτὸν ὅτι προτιμότερον θὰ ἦτο ἂν αὐτὸς ἐπείθετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Λέσβον ἵνα καταστήσῃ αὐτὴν εὐτυχῆ. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς γινώσκει κάλλιστα καὶ λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν Σαπφώ, δὲν ἀγνοεῖ δὲ καὶ τὰς περὶ αὐτῆς κακοβούλους διαδόσεις, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τοὺς κωμικοὺς ποιητάς, προέβη δὲ εἰς δυσμενέστατον καὶ σχεδὸν χυδαῖον χαρακτηρισμὸν τῆς ποιητρίας. Βεβαίως ὁ χαρακτὴρ τῆς Σαπφοῦς εἶχέ τι τὸ ἀνδρικόν, ὥστε ἀπεριφράστως νὰ λέγῃ ἡ ποιήτρια ὅ,τι ἐσκέπτετο, ἀλλ' ἡ γράφουσα ὅμως ὄχι μόνον ἀποβάλλει πᾶσαν γυναικεῖαν προφύλαξιν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ξηρὰ καὶ φορτική, ἐπιτίθεται δὲ κατὰ τοῦ θύματος αὐτῆς διὰ χυδαίων κολακειῶν. Θέτει αὐτὸν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Διόνυσον, ὑπενθυμίζει δὲ πρὸς αὐτὸν κατὰ τρόπον ἀναίσχυντον τὰς τέρψεις, ἃς μετ' αὐτοῦ ἀπήλαυσεν. Ἵνα δὲ συγκινήσῃ αὐτὸν διηγεῖται τὰ οἰκογενειακὰ αὐτῆς ἀτυχήματα, περὶ ἑνὸς ἀδελφοῦ της, ὅστις εἶχε τραπῇ ὁδὸν σκολιάν, περὶ τῆς κατηφείας, ἥτις τὴν κατέχει, περὶ τῆς εὐαισθησίας τῆς καρδίας της. Ἐξορκίζει δὲ τὸν Φάονα, ὅστις δὲν εἶναι πλέον παῖς, ἀλλ' οὐδὲ νεανίας ἀκόμη, νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς αὐτήν, ἂν ὄχι ἵνα τὴν ἀγαπήσῃ, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἵνα ἀφίνῃ αὐτὴν νὰ τὸν ἀγαπᾷ. Κατὰ τὸ σύνηθες δὲ ῥητορικὸν καὶ ποιητικὸν σχῆμα περιγράφει τί ᾐσθάνθη ὅτε τὸ πρῶτον ἔμαθε τὴν ἀπρόοπτον τῆς ἀναχωρήσεώς του εἴδησιν (ἄνευ ἀποχαιρετισμοῦ οὕτως εἰπεῖν)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ προσέτι διηγεῖται τὰ ἡδυπαθῆ αὐτῆς ὄνειρα, καθ' ἃ ἐκεῖνος διαρκῶς καθ' ὕπνον ἐνεφανίζετο πρὸς αὐτήν. Καὶ τὴν πρωΐαν ἀφυπνιζομένη ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὰ σπήλαια καὶ τὰ δάση, ὅπου τοσάκις εἶχον ὁμοῦ κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς χλόης. Ἐπὶ τέλους ἐπικαλεῖται ὁλόκληρον τὸ δυσφημισθὲν σμῆνος τῶν Λεσβίων γυναικῶν καὶ παρθένων, ζητεῖ βοήθειαν παρ' ὁλοκλήρου τῆς σχολῆς τῶν Μουσῶν, ἥτις ἀπετέλει τὴν ἀκολουθίαν της. Ἂς κατορθώσωσιν ἐκεῖναι νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτὴν ὁ Φάων, τότε δὲ καὶ ἡ ἀοιδὸς θὰ συναναστρέφηται πάλιν μετ' ἐκείνων. Ἂς ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἂς τὸν ὁδηγήσῃ ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως, ἢ τοὐλάχιστον ἂς γράψῃ, ἵνα μάθῃ αὐτὴ τί πρέπει νὰ πράξῃ καὶ ἐν ἐσχάτῳ ἀπελπισμῷ νὰ καταρρίψῃ ἑαυτὴν εἰς τῆς Λευκάδος τὰ ὕδατα.

Καὶ ταύτης τῆς ἐλεγειακῆς ἐπιστολῆς βάσις φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἑλληνικόν τι ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον συνεφύροντο ὁ τῆς Λέσβου περὶ Σαπφοῦς δημώδης μῦθος πρὸς ἄλλον μῦθον ἐπιχώριον ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἵδρυσιν ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης παρὰ τὸ Ἄκτιον ὑπὸ τοῦ Λεσβίου Φάονος. Ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἐπιστολῆς μιμεῖται ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον τὴν παιγνιώδη τεχνοτροπίαν τοῦ Ὀβιδίου, ἐπειδὴ ὅμως προσλαμβάνει καί τινα φράσιν δανεισθεῖσαν παρὰ τοῦ Λουκανοῦ ἐλέγχεται ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ὀβίδιος. Πλὴν δὲ τούτου ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Σαπφοῦς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ κάλλιστα καὶ ἀξιοπιστότατα τῶν ἀντιγράφων, ἀλλ' εἴς τινα μόνον ἐκ τῶν μεταγενεστέρων καὶ μάλιστα ἐν ὄχι ὡρισμένῃ καὶ τῇ αὐτῇ πάντοτε τάξει, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς συλλογῆς, ἄλλοτε δὲ ἐν τῷ τέλει. Ἓν τινι μόνον Παρισινῷ κώδικι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ὅστις περιλαμβάνει μεμονωμένους στίχους ἐκ τῶν Ἡρωίδων, περιέχονται καὶ στίχοι ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς τῆς Σαπφοῦς, οἵτινες καὶ ἔχουσι θέσιν μεταξὺ τῆς δεκάτης τετάρτης καὶ τῆς δεκάτης ἕκτης ἐπιστολῆς. Ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν Παρισίων φαίνεται ὅτι πηγάζει ἐκ παλαιοῦ χειρογράφου τοῦ ἑνάτου ἢ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Σαπφοῦς δὲν εἶναι μὲν γνησία τοῦ Ὀβιδίου, εἶναι ὅμως πολὺ παλαιά. Φαί-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νεται δὲ ὅτι συνετάχθη μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς γνησίας καὶ πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς καὶ ὅτι ὡς τοιαύτη συμπεριελήφθη εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Ἡρωΐδων.

Τῷ ὄντι δὲ ὅλως ἀπίθανον θὰ ἦτο νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ γηραιὸς καὶ συντετριμμένος ποιητής, ὅστις ἐν πλήρει μετανοίᾳ ἐπλήρωνε τὰς νεανικὰς ἁμαρτίας τῆς ἐρωτικῆς του Μούσης ἐν τῇ ἐξορίᾳ καὶ τοσοῦτον ἐπόθει νὰ ἐξαλείψῃ τῶν παλαιῶν τούτων ἁμαρτιῶν τὴν ἀνάμνησιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ εἶχεν ἀφορμηθῇ τὸ ποιητικόν του στάδιον καὶ ὅτι ἤρχισε καὶ πάλιν βραδύτερον νὰ συντάττῃ ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς περιεχομένου τόσον ὀλίγον πλατωνικοῦ. Διότι πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπεθύμει τότε ὁ Ὀβίδιος νὰ ἀποπερατώσῃ τὰ μεγάλα ἔργα, ἅτινα εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ καὶ οὐδὲ μνημονεύει καθ' ὅλου τὰς ἐπιστολάς του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰς εἰς λήθην περιπεσούσας σχολικάς του μελέτας, οὐδὲ ἐκεῖ ἔνθα ἀναφέρει τὰ ἄλλα του ἔργα. Πλὴν δὲ τούτου ἡ παλαιὰ ἐπιγραφὴ Ἡρωΐδες σαφῶς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ γνησία τῶν Ἐπιστολῶν συλλογὴ περιελάμβανεν ἐπιστολὰς μόνον ὑπὸ γυναικῶν γραφείσας, οὐδ' ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τῶν διπλῶν ἐπιστολῶν τὰς μὲν ὑπὸ τῶν ἡρωΐδων γραφείσας συνέταξεν αὐτὸς ὁ Ὀβίδιος, τὰς δὲ τῶν ἡρώων ἀποκρίσεις ἄλλος συγγραφεύς. Εἶναι λοιπὸν σχεδὸν βέβαιον ὅτι ὅπως ἡ τῆς Σαπφοῦς ἐπιστολή, οὕτω καὶ αἱ διπλαῖ (Πάριδος καὶ Ἑλένης, Λεάνδρου καὶ Ἡροῦς κτλ.), δὲν εἶναι γνήσια τοῦ Ὀβιδίου ἔργα, ἀλλ' ὅτι συνετάχθησαν ἐν χρόνοις ἱκανῶς παλαιοῖς ὑπό τινος συγγραφέως μιμουμένου τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ὀβιδίου καὶ ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ περιελήφθησαν καὶ αὐταὶ ὁμοῦ μετὰ τῶν γνησίων ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ συλλογῇ ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν Ἡρωΐδων ἐπιστολαί.

Ἐνδιαφέρει τοὺς μελετῶντας τὴν κατάστασιν τῆς γυναικείας κοινωνίας τῆς Ῥώμης κατὰ τοὺς τότε χρόνους μᾶλλον ἢ τὴν ἱστορίαν τῆς ποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ποιητὴς οἷος ὁ Ὀβίδιος κατε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δέχθη κατὰ τὴν περίοδον τῶν νεανικῶν του ὀνείρων νὰ συγγράψῃ ποίημα ἐν ἐλεγειακοῖς διστίχοις ἀναφερόμενον εἰς τὰ καλλωπιστικὰ μέσα τῶν γυναικῶν, ἀπομιμηθεὶς πάντως ἑλληνικόν τι πρωτότυπον, ὅπερ ἡμεῖς νῦν παντάπασιν ἀγνοοῦμεν. Ὁ συγγραφεὺς ἔν τινι χωρίῳ τῆς Τέχνης τοῦ ἐρᾶν (3, 205) μνημονεύων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιημάτιον, ὅπερ λατινιστὶ ἐπιγράφεται De medicamine faciei liber ἤτοι Βιβλίον περὶ ἐντριμμάτων τοῦ προσώπου, λέγει ὅτι εἶναι μικρὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἕνεκα τῆς ἐπιμελείας, ἣν κατέβαλε περὶ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ μέγα ἔργον. Μόνον οἱ πρῶτοι ἑκατὸν στίχοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ μάλιστα μετὰ χασμάτων. Χαριεστάτη εἶναι ἡ εἰσαγωγή, ἥτις ἀφορμᾶται ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ὅπως ἡ καλλιέργεια ὑποβοηθεῖ ἐν τῇ γεωργίᾳ τὴν φύσιν, ὅπως ἡ τέχνη καλλύνει καὶ ἐξωραΐζει τὰ πάντα, οὕτω πρέπει κατὰ τὴν ἐξευγενισμένην ἐποχὴν καθ' ἣν ζῶμεν καὶ τὴν φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου καλλονὴν νὰ καθιστᾷ θελκτικωτέραν ἡ τέχνη. Ἀφ' οὗ δὲ καὶ οἱ ἄνδρες προσπαθοῦσι νὰ φαίνωνται ὡραιότεροι ἢ ὅσον τῷ ὄντι εἶναι, ὀφείλουσιν αἱ γυναῖκες πᾶσαν νὰ καταβάλλωσι προσπάθειαν ἵνα φαίνωνται ὡραιότεραι καὶ ἀρέσκωσιν εἰς τοὺς ἄνδρας. Ἀποκρούει ὁ ποιητὴς τὰς μαγείας καὶ τὰ ἰσχυρὰ καὶ δηλητηριώδη φάρμακα καὶ δὲν ἀρνεῖται ὅτι ὁ μόνος ἄφθαρτος στολισμὸς εἶναι τοῦ χαρακτῆρος ἡ ἀγνότης. Μετὰ δὲ τοῦτο, μεγάλην ἔχων τοῦ πράγματος πεῖραν μεταβαίνει εἰς τὰς εἰδικὰς τοῦ καλλωπισμοῦ συνταγάς, ἃς ἐπιμελῶς περιγράφει. Πῶς πρέπει αἱ γυναῖκες νὰ περιποιῶνται τὴν λειότητα τῆς ἐπιδερμίδος κατὰ τὸν νυκτερινὸν ὕπνον, πῶς νὰ ἐξαλείφωσι τοῦ προσώπου τὰς κηλίδας. Ἀληθῶς δὲ ἐκπλήσσεταί τις βλέπων μετὰ πόσης σοβαρότητος καὶ πόσον διεξοδικῶς πραγματεύεται τὸ ταπεινὸν τοῦτο θέαμα ὁ Ὀβίδιος, ὥστε δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς παράδοξον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἔχασε καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τὴν ὑπομονήν του τοιαῦτα πράγματα ἀντιγράφων, καὶ διὰ τοῦτο ἐσώθησαν οἱ πρῶτοι μόνον ἑκατὸν στίχοι τοῦ ποιήματος καὶ οὐδὲν χειρόγραφον περιέχει ἄλλους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἀεὶ μᾶλλον ἐπιτεινομένη λέπτυνσις τοῦ βίου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν χρόνοι ἀπολαύσεων καὶ καλαισθησίας, εἶχε κατὰ πολὺ διεγείρει καὶ τὴν κλίσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ διδακτικὰ ποιήματα ἢ βιβλία. Ἡ καλὴ καὶ κομψὴ δηλαδὴ τῆς Ῥώμης κοινωνία ἐπεθύμει κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ, νὰ ἱππεύῃ, νὰ θηρεύῃ, νὰ συλλαμβάνῃ πτηνά, νὰ ἁλιεύῃ, νὰ δρέπῃ ἄνθη καὶ καρπούς, νὰ παίζῃ καὶ νὰ ἐρωτοτροπῇ. Ἤθελε δὲ πρὸς τούτοις τὰ τεχνικὰ βιβλία τὰ διδάσκοντα πάσας ταύτας τὰς ἐπιτηδεύσεις νὰ ἔχωσι καλὴν τὴν μορφὴν καὶ καλλιτεχνικὴν τὴν διατύπωσιν. Ἀντὶ λοιπὸν εἰδικῶν ἐγχειριδίων ξηρῶν καὶ τυπικῶν, ἅτινα εἰσῆγον τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὰ μυστήρια τῆς μαγειρικῆς καὶ τοῦ κελλαρίου ἢ τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων καὶ τοῦ γυναικωνίτου, ἀνεγινώσκοντο μᾶλλον κομψὰ διδακτικὰ ποιήματα, ἅτινα παρεῖχον ὀλιγωτέρας μὲν ἴσως εἰδικὰς γνώσεις, πάντως ὅμως πλειοτέραν τέρψιν. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶχον καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐνετυπώνοντο κάλλιον εἰς τὴν μνήμην, ἦσαν δὲ καὶ χαριέντως κεκαρυκευμένα διὰ μυθολογικῶν παραδειγμάτων ἢ παρεκβάσεων. Ἔμμετροι λοιπὸν Artes ἤτοι Τέχναι, ὑπῆρχον πολλαί, περὶ διαφόρων λόγου χάριν παιδιῶν, τῶν κύβων, τῆς σφαίρας κτλ. ἔτι δὲ περὶ κολυμβητικῆς, περὶ ἐντριμμάτων καὶ κοσμητικῶν τοῦ προσώπου ψιμυθίων, περὶ συμποσίων, περὶ κατασκευῆς ποτηρίων καὶ τῆς πρὸς τοῦτο καταλλήλου πλαστικῆς γῆς κτλ. (ἰδ. Trist. 2, 471 ἑξ.).

Κατὰ δὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐρωτικῶν ποιητῶν καὶ ὁ ἔρως εἶναι μία παιδιὰ καὶ μάλιστα ἡ πασῶν σπουδαιοτάτη, ὁ δὲ Ὀβίδιος εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι ἦτο ἐμπειρότατος τῆς ἐρωτικῆς θεωρίας διδάσκαλος. Ἀφ' οὗ δὲ ἔδειξε τὴν περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἐπιδεξιότητά του διὰ τῶν ἐρωτικῶν ἐλεγειῶν, ἐνέδωκεν εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὸ σύνολον τῆς ζωηροτάτης καὶ ψυχικωτάτης ταύτης τέχνης εἰς ἓν συστηματικὸν διδακτικὸν ποίημα καὶ δὴ ἐν μέτρῳ ἐλεγειακῷ, διότι τοῦτο τὸ μέτρον εἶχε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλέον καταντήσῃ τυπικὸν πρὸς παράστασιν τοῦ πάθους. Τὸ Περὶ ἐντριμμάτων ποίημα ὑπῆρξε λοιπὸν ἓν εἶδος προμελέτης καὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Τέχνην τοῦ ἐρᾶν, ἣν ἐκτείνας εἰς τρία βιβλία ἐποίησεν εὐθὺς μετὰ τὸ ποίημα ἐκεῖνο (Λατινιστὶ ἐπιγράφεται τὸ ποίημα Ars amatoria ἢ De arte amandi).

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης ἢ Τέχνης τοῦ ἐρᾶν (στχ. 171 ἑξ.) ἀναφέρει ὁ Ὀβίδιος τὴν λαμπρὰν ναυμαχίας θέαν ἣν «πρὸ ὀλίγου» (κατὰ τὸ ἔτος 2 π. Χ.) εἶχε διοργανώσῃ ὁ Αὔγουστος κατὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως τοῦ Ἀμύντορος (Mars ultor) καθὼς καὶ τὰς κατὰ τῶν Πάρθων πολεμικὰς παρασκευάς, κατὰ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐκλεχθῇ στρατηγὸς ὁ ἔγγονος καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Αὐγούστου Γάϊος Καῖσαρ, ὅστις ἔπλευσεν εἰς τὴν Συρίαν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του (1 π. Χ.). Μεταξὺ λοιπὸν τῶν δύο τούτων χρονολογικῶν σημείων συμπίπτει ἡ συγγραφὴ τοῦ Α΄ βιβλίου τῆς Τέχνης.

Ὁμολογεῖ δὲ ὁ ποιητὴς ὅτι ὄχι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα οὐδ' εἰς τὰς Μούσας ὀφείλει τὴν ἔμπνευσίν του, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν πεῖραν, καὶ τῷ ὄντι δὲ ἐπικαλεῖται ἐνιαχοῦ τοῦ ποιήματος ἐπεισόδια τοῦ ἰδίου βίου πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι μέγα μέρος τῆς ἐρωτικῆς σοφίας του ἐπορίσθη ἐκ βιβλίων. Οὐχὶ σπανίως πραγματεύεται ἐν τῇ Τέχνῃ μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος πράγματα, ἅτινα εἶναι ὄχι μόνον κοινοὶ τῆς κωμῳδίας τόποι, ἀλλ' ἀνευρίσκονται καὶ ἐν τῇ ἐλεγείᾳ καὶ ἐν τῷ ἐπιγράμματι καὶ ἐν τῇ σατίρᾳ καὶ ἐν αὐτῷ ἀκόμη τῷ σεμνῷ ποιήματι τοῦ Λουκρητίου. Τοιαῦτα δὲ εἶναι αἱ γυναικεῖαι τέχναι τοῦ νὰ λῃστεύηται ὁ ἐραστής, τοῦ νὰ ἐξαναγκάζηται εἰς τὸ νὰ δίδῃ πολύτιμα δῶρα, αἱ ἐλευθερίαι καὶ τὰ μυστικὰ συνθήματα κατὰ τὴν οἰνοποσίαν, ἡ διδασκαλία περὶ κολακειῶν, περὶ εὐφημιστικῶν ὑποκορισμῶν, περὶ διαβεβαιώσεων καὶ ψευδῶν ὅρκων, περὶ τῆς ἐπιμονῆς ἐν τῷ ἔρωτι, περὶ ὑποχωρήσεως τῆς γυναικὸς καὶ ὑπομονῆς τοῦ ἀνδρός, περὶ τῆς τέχνης, ἣν ἔχουσιν αἱ γυναῖκες τοῦ νὰ καθιστῶσιν ἐπαισθητὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν ἔλλειψίν των, περὶ ῥήξεως καὶ συνδιαλλαγῆς, περὶ τῆς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὸν ἀντεραστὴν συμπεριφορᾶς κτλ. Ἐὰν παραδείγματος χάριν παραβάλωμεν τὰς συμβουλάς, τὰς ὁποίας παρὰ Προπερτίῳ (4, 5) δίδει μία μαστροπὸς πρὸς τὴν νεαράν της μαθήτριαν, πρὸς ἣν προβάλλει ὡς παράδειγμα μιμήσεως τὴν Θαΐδα τοῦ Μενάνδρου, ἢ τὰς διδαχὰς τοῦ Πριάπου παρὰ τῷ Τιβούλλῳ πρὸς τὸ διδακτικὸν τοῦ Ὀβιδίου ποίημα, θὰ ἴδωμεν ὅτι καὶ οἱ τρεῖς Ῥωμαῖοι ποιηταὶ ἀπὸ κοινῆς πηγῆς θὰ ἠντλησαν καὶ ὅτι μόνον τὸ ποσὸν τῆς ἀντλήσεως διαφέρει. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἐλαφροτέρα τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνία καὶ ἡ δημώδης αὐτῶν φιλοσοφικὴ γραμματεία δὲν ἔπασχον ἔλλειψιν συγγραμμάτων περὶ ἔρωτος καὶ ἐρωτικῶν σχέσεων, τὰ δὲ συγγράμματα ταῦτα ἐκοσμοῦντο δι' ἐπεισοδίων εἰλημμένων ἐκ τῆς κωμῳδίας. Ἀναντιρρήτως δὲ ὁ Ὀβίδιος ὄχι μόνον τὸ γενικὸν σχεδίασμα τοῦ ποιήματός του, ἀλλὰ καὶ πολὺ μέρος τῆς πρώτης ὕλης ὀφείλει εἰς τοιούτου εἴδους πηγάς, τὰς ὁποίας ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν γράφων τὸ κομψὸν ἔργον του. Τεκμήριον δὲ τούτου εἶναι αἱ ἐν τῷ τέλει τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου βιβλίου ἡδονικαὶ συμβουλαί αἵτινες προέρχονται ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν ἑταιρῶν.

Τῷ ὄντι δὲ τὸ πνεῦμα τῆς Θαΐδος κυριαρχεῖ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργῳ (ἐν τῷ ποιήματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Remedia amoris ἤτοι Ἰάματα τοῦ ἔρωτος στχ. 385 λέγει ὁ Ὀβίδιος· Thais in arte mea). Ἀναφέρει δὲ ὁ ποιητὴς τὰ διδάγματά του εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀπελευθέρων ἑταιρῶν, αἵτινες διῆγον βίον ἄνευ περιορισμῶν καὶ μετεβιβάζοντο ἀπὸ μιᾶς χειρὸς εἰς ἄλλην. Μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ λέγει οἰονεὶ διαμαρτυρόμενος (1, 31 ἑξ. 2, 599 ἑξ. 3, 611 ἑξ. Πρβλ. Trist. 2, 245 ἑξ.) αἱ δέσποιναι αἱ διὰ νομίμου γάμου συνεζευγμέναι, ἐγὼ ψάλλω μόνον τὴν ἀσφαλῆ Ἀφροδίτην καὶ τοὺς ἐπιτετραμμένους δόλους. Ἀλλ' ὅμως εἶναι τοιοῦτον καθ' ὅλου τὸ ἔργον του, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν διδάσκει μόνον τὴν τέχνην τοῦ ἐρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὴν τέχνην τοῦ διαφθείρειν. Ναὶ μὲν δὲν εἶναι νόμιμος σύζυγος ὁ ἐξαπατώμενος ἀνήρ,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλ' εἶναι ὅμως ὁ ὀχληρὸς ἀνὴρ ὁ κατέχων, ὁ δὲ πάλιν σκοπὸς τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι ἡ ἐπίτευξις διαρκοῦς καὶ ἠθικῆς συμβιώσεως, ἀλλ' ἡ ἐπί τινα χρόνον (ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ ἀμοιβαία ἀρέσκεια) ἡδονικὴ ἀπόλαυσις. Μετ' ἀπροκαλύπτου τάσεως πρὸς παχυλὸν πραγματισμὸν διακηρύττει ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ ὑλικὴ ἡδονὴ εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα εὐδαιμονικὴ ἀρχή. Ἡ σαρκικὴ ἀπόλαυσις κυριαρχεῖ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων ἤδη ἀπὸ τῆς κοσμογονίας, αὕτη θεραπεύει πάντα πόνον καὶ συνδιαλλάσσει πᾶσαν ὀργὴν (2, 467 ἑξ.). Τὸν νόμιμον γάμον θεωρεῖ ὁ Ὀβίδιος, ὅπως καὶ ἡ κωμῳδία τοῦ Μενάνδρου, ὡς μίαν κατάστασιν ὀχληρὰν καὶ ἀνούσιον (3, 585 ἑξ.). Προῖξ τῆς συζύγου πραγματικὴ εἶναι αἱ πρὸς τὸν σύζυγον ἔριδες (2,153). Ἀνουσίαν δὲ ἀπόλαυσιν θεωρεῖ τὴν ἐν τῷ συζυγικῷ βίῳ ἀμοιβαίαν εὔνοιαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀφοσίωσιν. Διδάσκει ὅτι κατὰ τὴν ἀπόλαυσιν ἐν ἴσῳ βαθμῷ πρέπει ὑπὸ τῆς ἡδυπαθείας νὰ καταλαμβάνωνται καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή (2, 683 ἑξ.). Προτιμᾷ δὲ ἐν τῇ διεφθαρμένῃ του ἐμπειρίᾳ ὁ ποιητὴς τὰς ὡρίμους τῆς Ἀφροδίτης θεραπαίνας τῶν νεαρῶν καὶ πρωτοπείρων. Ὅπως ὁ παλαιὸς οἶνος εἶναι προτιμότερος τοῦ γλεύκους οὕτω καὶ τῶν ἀώρων νεανίδων αἱ ὥριμοι γυναῖκες. Δι' ἄλλον δὲ πάλιν λόγον συνιστᾷ ὡς ἐραστὴν εἰς τὰς γυναῖκας ἄνδρα μεσήλικα, διότι οὗτος καὶ πιστότερος εἰς αὐτὰς θὰ μείνῃ καὶ ἀπαθέστερος εἶναι καὶ μᾶλλον ὑπομονητικός.

Ἔχει δὲ καθ' ὅλου ὁ Ὀβίδιος γνώμην λίαν ταπεινὴν κατὰ φυσικὸν λόγον περὶ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν γυναικῶν. Ὅθεν καὶ ἐπιθαρρύνει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων καὶ διαβεβαιῶν ὅτι πᾶσα γυνὴ εἶναι καθ' ὅλου εὐαπόκτητον θήραμα (1, 269 ἑξ.). Ἐὰν ἤθελόν ποτε ἀποφασίσῃ οἱ ἄνδρες νὰ ἀπέχωσι πάσης ἐπιδιώξεως τῶν γυναικῶν, αἱ γυναῖκες πρῶται θὰ προσήρχοντο πρὸς τοὺς ἄνδρας. Πᾶσα γυνὴ κατὰ κανόνα ποθεῖ νὰ ἀρέσκῃ καὶ δὲν ὑπάρχει γυνὴ μὴ θεωροῦσα ἑαυτὴν ἀξιαγάπητον. Διὰ τοῦτο δὲ πιστεύουσιν αἱ γυναῖκες εὐχερῶς καὶ προθύμως καὶ εἰς τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κολακεύματα καὶ εἰς τοὺς ὅρκους τῶν ἀνδρῶν (1, 613 ἑξ.). Ἡ ἐρωτικὴ αὐτῶν παραφορὰ καὶ ἡ δαιμονία τῆς ζηλοτυπίας μανία, ὑφ' ἧς κατέχονται, ὑποστηρίζεται καὶ ἀποδεικνύεται ἐν τῷ ποιήματι διὰ μακρᾶς σειρᾶς μυθολογικῶν παραδειγμάτων (1, 283 ἑξ.). Ἐπειδὴ δὲ πᾶσαι ἀνεξαιρέτως εἶναι ἄπιστοι καὶ ἀπατηλαί, ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ συλλαμβάνωσιν αὐτὰς διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν δικτύων καὶ ἄνευ δισταγμοῦ νὰ ἀνταποδίδωσιν εἰς αὐτὰς τὰ ἴσα. Ὡς ἀντιστάθμισμα δὲ τῆς οἰκτρᾶς ταύτης περὶ τῶν γυναικῶν γνώμης, ἀντιστάθμισμα ὅμως λίαν ἀσθενές, ἔχει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου βιβλίου τὴν ἐξύμνησιν ἐναρέτων τινῶν γυναικῶν (Πηνελόπης, Λαοδαμείας, Ἀλκήστιδος, Εὐάδνης) καὶ τὴν παρατήρησιν ὅτι γυνὴ εἶναι καὶ ἡ Virtus, ἤτοι ἡ Ἀρετή! Ὁμολογεῖ δὲ ὅτι δὲν εἶναι ἐναρετώτεροι καὶ οἱ ἄνδρες (1, 739 ἑξ.). Ἡ ἀληθὴς φιλία κατήντησεν ἐν τῇ νῦν ἐποχῇ λέξις κενὴ καὶ μῦθος παμπάλαιος. Οὐδὲν ἄλλο οἱ ἄνθρωποι σκέπτονται ἢ πῶς νὰ κορέσωσι τὰ πάθη των καὶ τὰς ὀρέξεις των, ἡ δὲ ἀπόλαυσις κατὰ πολὺ μᾶλλον καθίσταται εὐάρεστος, ἐὰν ἐπιτυγχάνηται διὰ τῆς δαπάνης ἄλλου. Τὸν ἔρωτά του δὲν πρέπει τις οὐδ' εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν νὰ ἐμπιστεύηται. Καθ' ὅλου ὅμως ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ περὶ τῆς παιδιᾶς τοῦ ἔρωτος, παντάπασι δὲν γίνεται λόγος περὶ ἠθικῆς ὑποχρεώσεως ἐπιβαλλούσης τὴν πίστιν. Ἀρκεῖ νὰ προσπαθῇ τις νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ (2, 389 ἑξ.), ἀρκεῖ νὰ προσποιῆται τὸν ἀθῷον καὶ νὰ ἐξιλεώνῃ καταλλήλως τὴν προσβληθεῖσαν. Διδάσκει δὲ ὡςαύτως ὁ ποιητὴς ὅτι ἄτοπον εἶναι νὰ ἀποκαλύπτῃ τις εἰς τὸ κοινὸν τὸν ἀντεραστὴν καὶ νὰ γίνηται καταγέλαστος, ὅπως ὁ Ἥφαιστος, ὅστις ὅμως ἦτο σύζυγος καὶ ὄχι ἐραστής, ἀπεκάλυψεν εἰς πάντας τοὺς Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης τοὺς ἔρωτας (2, 585).

Θὰ κρίνωμεν ὅμως εὐμενέστερον ὑπὸ τὴν ἠθικὴν ἔποψιν τὸν Ὀβίδιον ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι κατὰ τὰς ἰδέας τῶν παλαιῶν τὸ καθῆκον ἐθεωρεῖτο ὡς τι πρᾶγμα χωριστὸν καὶ ἰδιαίτερον ἀπὸ τῶν τέρψεων καὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ βίου, καὶ ὅτι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ἠδύνατο ἀκωλύτως ἡ ἐλαφροτέρα ποίησις (τοι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτη δὲ ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐρωτικὴ) νὰ μεταχειρίζηται πᾶσαν εὐτραπελίαν καὶ πᾶσαν ἡδυπαθείας ἔκφρασιν. Ἐχώριζον λοιπὸν οἱ παλαιοὶ ἐντελῶς τὸ πρόσωπον τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων, οὐδὲ ἔκρινόν ποτε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ συγγραφέως ἐκ τῶν εὐτραπέλων ἢ ἀκολάστων προϊόντων τῆς φαντασίας του. Ἄλλο πρᾶγμα κατ' αὐτοὺς ἦτο ἡ ποίησις καὶ ἄλλο ὁ βίος ὁ πραγματικός[1]). Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ὁ χωρισμὸς οὗτος καταντᾷ σχεδὸν ἀπραγματοποίητος ἐν ποιήματι οἷον εἶναι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοῦ Ὀβιδίου, ὅπερ διδακτικὸν ὄν, ἐσκόπει αὐτὸ τοῦτο νὰ διδάξῃ καὶ νὰ πείσῃ, καὶ βάσιν εἶχε τὴν πεῖραν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ἀντληθείσας ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου παρατηρήσεις ἀναγραφομένας χάριν πρακτικῆς ὁδηγίας. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἐρωτικὴ τέχνη ἡ μετὰ τόσης χάριτος καὶ εὐφυΐας γεγραμμένη, ἀνεγινώσκετο ἁπλήστως ὑπὸ νεαρῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἀναγνωστριῶν, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁποίων ἐνεστάλαζεν βαθύτατα, ὥσπερ δηλητήριον, τὰ ἀκόλαστα διδάγματα τῆς ἀσωτίας καὶ τοῦ ὑλισμοῦ. Ἂν τις θελήσῃ ψυχρῶς καὶ ἀπαθῶς νὰ κρίνῃ τὸ ποίημα, θὰ θαυμάσῃ βεβαίως καὶ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ὀξύτητα, ἣν εἶχε τὸ ψυχολογικὸν βλέμμα τοῦ Ὀβιδίου, ὅστις μετὰ θαυμαστῆς ἐπιτυχίας συνέλεξε τοὺς ἁρμόζοντας εἰς τὸ ἔργον χαρακτῆρας καὶ ἐχρωμάτισεν αὐτὸ διὰ τῶν ζωντανῶν χρωμάτων τῆς φυσικότητος, ἐπιχύσας πρὸς τούτοις ἐπὶ τοῦ ὅλου καὶ γνησίαν ῥωμαϊκὴν χροιάν. Διότι ἀναστρέφεται ἡ ὅλη παράστασις ἐντὸς τῆς συγχρόνου χρυσῆς Ῥώμης, ἔχει δὲ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ποιητὴς τὴν ῥωμαϊκὴν νεότητα τῶν ἑαυτοῦ χρόνων, χάριν τῆς ὁποίας γράφει, ἐκείνης μόνον τὰ ἤθη καὶ τὰς ἰδέας λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν. Θεωρεῖ δὲ ἑαυτὸν εὐτυχῆ διότι ἐγεννήθη κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχήν. Ὁ λεπτεπίλεπτος πολιτισμὸς τῆς παγκοσμίου πόλεως ἐντελῶς ἁρμόζει εἰς τὰς καλαισθητικὰς αὐτοῦ ἰδέας καὶ εἰς τὰς τάσεις τῆς ψυχῆς του. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ

1) Ἰδ. περὶ τούτου καὶ Λουκιανὸν Μύλλερ ἐν βιογραφ. Ὁρατίου τῆς ἐμῆς μεταφράσεως σ. 17—18 Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν ἐξωτερικὴν κομψότητα καὶ καθαριότητα, ἥτις ὅμως δὲν πρέπει νὰ παρεκτρέπηται εἰς γυναικεῖαν φιλαρέσκειαν (3, 101 ἑξ.). Αἱ γυναῖκες δὲν πρέπει μὲν νὰ φορτώνωνται διὰ πολυτίμων κοσμημάτων, ἀλλ' ὀφείλουσιν ὅμως νὰ προσφεύγωσιν εἰς πάσας τοῦ καλλωπισμοῦ τὰς τέχνας, ἵνα φαίνωνται ἂν ὄχι ὡραῖαι, ἐξ ἅπαντος ὅμως εἰς ἄκρον καθαραὶ καὶ κατὰ τὴν περιβολὴν ἐπιμεμελημέναι. Ὅ,τι δὲ τυχὸν ὑπάρχει ἐν αὐταῖς ἐλλιπὲς ἐκ φύσεως, πρέπει ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἀποκρύπτωσιν οἱονεὶ ἐπιδιορθώνουσαι διὰ τῆς τέχνης τὴν φύσιν. Τέχνη δὲ χρειάζεται ἵνα μάθωσιν αἱ γυναῖκες καὶ πῶς νὰ γελῶσι καὶ πῶς νὰ κλαίωσι καὶ πῶς νὰ ὁμιλῶσι καὶ πῶς νὰ βαδίζωσι (3, 281 ἑξ.).

Περιγράφων δὲ ὁ ποιητὴς τοὺς τόπους καὶ τὰς δημοσίας συναθροίσεις, καθ' ἃς οἱ ἄνδρες ἔχουσιν εὐκαιρίαν νὰ ἀπαντῶσι πολυαρίθμους ὡραίας γυναῖκας, εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην παραχρῆμα εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ βίου. Περιέρχεται τοὺς δημοσίους περιπάτους καὶ τὰς ἀγοράς, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ὅμως τοὺς τόπους, ἔνθα ἄφθονος ὑπῆρχε τῶν καλλονῶν ἡ θήρα, ἤτοι τὰ θέατρα, τὸν ἱππόδρομον, καὶ τῶν γλαδιατώρων ἢ μονομάχων τὸ ἀμφιθέατρον. Πυκναὶ ὅπως οἱ μύρμηκες ἢ τὰ σμήνη τῶν μελισσῶν προσέρχονται, φοροῦσαι τὴν καλλίστην αὐτῶν περιβολήν, εἰς τὰ θεάματα αἱ νεάνιδες· «ἔρχονται ἵνα ἴδωσι καὶ ἵνα θεαθῶσι (1, 99: Spectatum veniunt, veniunt spectantur ut ipsae).» Οἱ ἄνδρες λαμβάνουσι θέσιν ἐπὶ τῶν ὑπερπεπληρωμένων ἐδωλίων πλησίον θελκτικῆς τινος γειτονίσσης. Παραχρῆμα ἄρχεται ἡ συνδιάλεξις. Τίνος εἶναι οἱ ἵπποι, οἵτινες θὰ τρέξωσιν; Ἀνήκει καὶ ὁ ἐρωτῶν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἱπποδρομίου φατρίαν, εἰς ἣν καὶ ἡ κυρία. Χειροκροτεῖ, ὅτε κατὰ τὴν πομπὴν περιφέρεται ἡ εἰκὼν τῆς Ἀφροδίτης. Ἔπειτα προσφέρων πᾶσαν πρὸς τὴν κυρίαν περιποίησιν ἁφαιρεῖ ἐλαφρῶς διὰ τοῦ δακτύλου τὸν κονιορτόν, ὅστις ἐπεκάθησεν ἐπὶ τοῦ κόλπου αὐτῆς, ἢ καὶ τὸν κονιορτὸν ὅστις δὲν ἐπεκάθησεν (Et si nullus erit pulvis, tamen excute nullum), ἀνασηκώνει μετὰ σπουδῆς καὶ ὄχι ἄνευ ὑστεροβουλίας τὸ ἐπὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ ἐδάφους συρόμενον ἱμάτιον αὐτῆς ἵνα μὴ δῆθεν κατασπιλωθῇ, φροντίζει ἵνα μὴ ὁ ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ἐδωλίου ὄπισθεν καθήμενος παρενοχλῇ διὰ τῶν γονάτων τὴν τρυφερὰν αὐτῆς ῥάχιν, τακτοποιεῖ τὸ μαξιλλάριον, τὴν ἀερίζει διὰ τοῦ ῥιπιδίου καὶ θέτει ὑποπόδιον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς. Ἄλλοτε πάλιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ μιᾶς θριαμβευτικῆς πομπῆς συνάπτονται πάλιν τοιοῦτοι διάλογοι καὶ δίδονται ἀποκρίσεις εἰς τὰ περίεργα καὶ φιλομαθῆ ἐρωτήματα τῆς κυρίας, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πάντοτε ἐνήμερος ὁ ἀποκρινόμενος. Τίνες εἶναι οἱ ἡττηθέντες βασιλεῖς, τίνες αἱ χῶραι, τὰ ὄρη, οἱ ποταμοί, ὧν αἱ εἰκόνες φέρονται ἐν τῷ θριάμβῳ; (1, 139 ἑξ. Πρβλ. Amor. 3, 2). Βλέπεις τὸν ἐραστὴν καθ' ὁδὸν νὰ διέρχηται παρὰ τὸ φορεῖον τῆς ἐρωμένης του, ἢ ἐν τῇ Στοᾷ νὰ προπορεύηται ἢ νὰ ἀκολουθῇ τὰ βήματά της, ἄλλοτε μὲν ταχέως ἄλλοτε δὲ βραδέως, ἢ ἐν τῷ θεάτρῳ νὰ κάμνῃ πρὸς αὐτὴν μακρόθεν νεύματα ἢ χειρονομίας (1, 487 ἑξ.). Ῥίπτομεν ἓν βλέμμα καὶ εἰς τὸ κομμωτήριον τῆς κυρίας, τὴν βλέπομεν δὲ ἀνυπομονοῦσαν κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν γίνεται τὸ βοστρύχισμα καὶ ὀργιζομένην ἕνεκα τούτου ἐναντίον τῆς δυστυχοῦς θαλαμηπόλου, συλλαμβάνομεν δὲ αὐτὴν ἐπ' αὐτοφώρῳ προσπαθοῦσαν νὰ καλύψῃ τὴν φαλακρότητα διὰ ξανθῆς φενάκης προερχομένης ἐκ τῆς κεφαλῆς Γερμανίδος, τὴν ὁποίαν μάλιστα φενάκην ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας φορεῖ ἀντιθέτως (3, 237 ἑξ.). Ἀλλ' ὅταν ὅμως εἶναι εὐδιάθετος ἡ κυρία, τότε εὑρίσκει καιρὸν ἡ θαλαμηπόλος, ἡ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἐπιτηδείως ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ φιλοδωρηθεῖσα, ἵνα ἀνάψῃ τὴν φλόγα. Ὡς ἐν παρόδῳ δῆθεν ῥίπτει ὀλίγας λέξεις συμπαθείας πρὸς τὴν κυρίαν, ἥτις ἔχει προσβληθῇ ὑπὸ τῆς ἀπιστίας τοῦ παλαιοῦ ἐραστοῦ, καὶ λέγει ὅτι δικαία θὰ ἦτο ἡ ἐκδίκησις, ταῦτα δὲ λέγουσα ἀναφέρει τυχαίως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νέου θαυμαστοῦ (1,351 ἑξ.). Πρέπει ὅμως ἐκεῖνος νὰ καραδοκήσῃ τὴν κατάλληλον ψυχολογικὴν στιγμὴν ἵνα τὸ πρῶτον προσέλθῃ πρὸς αὐτήν, πρέπει νὰ τὴν εὕρῃ ἐν ὥρᾳ ἀνίας ἢ πόθου ἀορίστου πρὸς διασκέδασιν ἢ πρὸς ἔρωτα (1, 400). Διδάσκει δὲ κατ' ἐξο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χὴν ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ πρώτη ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ πρέπει νὰ εἶναι πλήρης κολακειῶν καὶ ὑποσχέσεων. Δὲν εἶναι δαπανηρὸν πρᾶγμα αἱ ὑποσχέσεις, ἰσχύουσι δὲ πλειότερον τῶν δώρων. Κάλλιστα ἐπίσης περιγράφει (ἂν καὶ ἠκολούθησεν ὡς πρὸς τοῦτο τὰ γνωστὰ παραδείγματα τῆς κωμῳδίας) τὴν τέχνην, ἣν ἔχουσιν αἱ γυναῖκες τοῦ λῃστεύειν τὸν ἐραστήν. Ἔρχεταί τις ἔμπορος καὶ ἐπιδεικνύει τὰ ἐμπορεύματά του. Ἐκείνη ἵνα παράσχῃ πρὸς σὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ φανῇς ὅτι δὲν στερεῖσαι καλαισθησίας, σὲ παρακαλεῖ νὰ τὰ παρατηρήσῃς, ἔπειτα διὰ φιλημάτων καὶ ἱκεσιῶν ζητεῖ νὰ ἀγοράσῃς πρὸς αὐτὴν ἓν ἐκ τῶν ἐμπορευμάτων ἐκείνων. Ἔχει κατὰ σύμπτωσιν ἀνάγκην ἐκείνου τοῦ πράγματος, εἶναι δὲ καὶ τόσον εὔωνον! Ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν θὰ χρειασθῇ ἄλλο! Πολλάκις τοῦ ἔτους ἑορτάζει τὰ γενέθλια αὐτῆς ἵνα λαμβάνῃ δῶρα, ἤ, ἐὰν τοῦτο δὲν κατορθοῦται, μετὰ δακρύων ψεύδεται ὅτι ἔχασε τὸ ἕτερον τῶν ἐνωτίων. Ὡς πρὸς τὰ δανειζόμενα, ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα οὐδέποτε ἐπιστρέφονται καὶ οὐδὲ κἂν χάριν ὁμολογεῖ δι' αὐτά. (1, 421 ἑξ.).

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ Ὀβίδιος θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὸ νὰ ἔχωσιν οἱ ἐν τῇ ἐρωτικῇ τέχνῃ μαθηταί του, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, λεπτοτέραν γραμματειακὴν μόρφωσιν (2, 111 ἑξ.). Ὀφείλει ὁ νέος νὰ γινώσκῃ καλῶς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικήν, νὰ μὴ λησμονῇ δὲ ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἂν καὶ δὲν ἦτο ὡραῖος προσείλκυσε τῆς Καλυψοῦς τὴν ἀγάπην διὰ τῆς μαγείας τῶν λόγων του. Αἱ ἐπιστολαί, ἃς ἀνταλλάσσουσι μεταξύ των οἱ ἐρασταί, πρέπει νὰ εἶναι καλῶς συντεταγμέναι καὶ τρυφεραί, ἁπλαῖ δὲ καὶ φυσικαί, ὥστε νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς τὴν ὁμιλίαν τὴν πραγματικὴν καὶ ὄχι πρὸς ῥητορικὰ γυμνάσματα. Σπουδαῖον ἐπίσης τοῦ ἐραστοῦ προτέρημα εἶναι ἡ καλὴ ἀπαγγελία ὅταν ἀναγινώσκῃ πρὸς τὴν ἐρωμένην τὰ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενα κομψὰ ποιήματά του (2, 283 ἑξ.). Ὁ ἀνούσιος στιχουργὸς ἂς κρατῇ δι' ἑαυτὸν τὰ ἔργα του (2, 508). Αἱ δὲ πάλιν γυναῖκες πρέπει νὰ γνωρίζωσι μουσικήν, νὰ ἔχωσι δὲ καὶ τῆς ποιήσεως γνῶσιν καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς, μάλιστα δὲ πρέπει νὰ εἶναι εἰς αὐτὰς οἰκεῖοι οἱ ποιηταὶ τοῦ συρμοῦ, οἷον ὁ Καλλίμαχος, ὁ Φιλητᾶς, ὁ Ἀνακρέων, ἡ Σαπφώ, ὁ Μένανδρος, ὁ Προπέρτιος, ὁ Γάλλος, ὁ Τίβουλλος. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων ποιητῶν, οὓς ἀναγράφει ὡς ἀναγκαίους διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν γυναικῶν, κατατάσσει καὶ τὸν Οὐάρρωνα τὸν Ἀτακῖνον (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 360 καὶ 517) καὶ τοῦ Βιργιλίου τὴν Αἰνειάδα, δὲν λησμονεῖ καὶ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ περὶ τοῦ Ὁρατίου οὐδένα κάμνει λόγον. Καὶ χορὸν πρέπει νὰ ἠξεύρωσιν αἱ γυναῖκες καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας παιδιὰς νὰ ἔχωσιν ἐπιτηδειότητα (3, 311 ἑξ.).

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ποιητής, ἐπειδὴ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἀποτείνεται πρὸς ἀναγνώστας ἔχοντας μόρφωσιν λεπτὴν καὶ ἐπιμεμελημένην, ἀρέσκεται παραθέτων καὶ ἐν τῇ Τέχνῃ καὶ τῷ ἄλλῳ ποιήματι, ὅπερ ἐπιγράφεται Remedia amoris, εἶναι δὲ οἱονεὶ ἐπίλογος τῆς Τέχνης, κατὰ τρόπον ἀφελῆ καὶ εὐτράπελον, παραδείγματα εἰλημμένα ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς καλλιτεχνίας, ἕκαστον δὲ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἀποτελεῖ εἶδός τι ἐλαφρᾶς σκιαγραφίας. Εἶναι δὲ ζῶσαι οὕτως εἰπεῖν διὰ τὸν ποιητὴν αἱ μορφαὶ τῶν μυθικῶν προσώπων ἔκ τε τῶν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῶν γλυπτῶν καὶ τῶν ζωγράφων, συντελεῖ δὲ καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ ἐλευθέρα φαντασία, ὥστε νὰ γίνωνται διὰ τῆς ποιητικῆς ἐπεξεργασίας ζωντανότεροι καὶ πραγματικώτεροι καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες. Διδάσκων ὅτι τὸ γυναικεῖον κάλλος δὲν πρέπει νὰ κρίνηται ἐν τῷ ἀπατηλῷ φωτὶ τῶν νυκτερινῶν λαμπάδων, φέρει τὸν Πάριν ὡς παράδειγμα, ὅστις ἐν τῷ λαμπρῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου καὶ ὑπὸ τὸν αἴθριον καὶ εὐρὺν οὐρανὸν ἐπιθεωρήσας τὰς θείας καλλονάς, ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν Ἀφροδίτην (1, 247 ἑξ.). Περὶ τῆς συνδιαλέξεως τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Καλυψοῦς γινώσκει ὁ Ὀβίδιος λεπτομερείας, ἃς ἠγνόει ὁ Ὅμηρος. Λέγει ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐχάραξεν ἐπὶ τῆς ἄμμου παρὰ τὴν θάλασσαν σχεδιογράφημα ἵνα ἐξηγήσῃ πρὸς τὴν ὡραίαν νύμφην τοῦ Ῥήσου τὸ ἐπεισόδιον, ἀλλ' ὅτι μετ' ὀλίγον κῦμα βιαίως ἐπελθὸν συνέχυσε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ ἐξήλειψε τὸ σχέδιον. « Τότε ἡ θεά· βλέπεις, λέγει πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, τὰ κύματα, εἰς τὰ ὁποῖα θέλεις νὰ ἐμπιστευθῇς σεαυτόν, πόσον εὐχερῶς ἐξηφάνισαν τόσον μεγάλα ὀνόματα ; (2, 140)».

Ἀρεστὸν εἰς τὸν εὐτράπελον ποιητὴν ἐπεισόδιον ἦτο κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ ἐρωτικὴ τοῦ Ἄρεως πρὸς τὴν Ἀφροδίτην σχέσις καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου γενομένη διαπόμπευσις τοῦ ἐρωτικοῦ ζεύγους (2,561 ἐξ.). Καὶ ἐδῶ δὲ συμπληρώνει ὁ Ὀβίδιος τὸν Ὅμηρον, καὶ εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς Ὀδυσσείας προσθέτει τὸ ἀληθῶς εἰς κωμῳδίαν προσῆκον χαρακτηριστικόν, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἀφροδίτη εἰρωνεύετο πρὸς τὸν ἐραστὴν τοὺς ἀναπήρους πόδας καὶ τὰς ἐργατικὰς χεῖρας τοῦ χαλκέως σύζύγου καὶ προσεποιεῖτο τὸ χωλὸν αὐτοῦ βάδισμα. Ὁ ποιητὴς συντάσσεται πρὸς τὸ μέρος τῆς περικαλλοῦς ἁμαρτωλῆς καὶ ψέγει τὸν προδότην Ἥλιον, ὅστις δὲν προετίμησε νὰ δωροδοκηθῇ ὑπὸ τῆς θεᾶς, ἀποδοκιμάζει δὲ καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἡφαίστου, ὅστις ἑαυτὸν μᾶλλον ἐξέθηκεν ἢ τὴν Ἀφροδίτην. Μετενόησε δὲ καὶ αὐτὸς ἔπειτα διὰ τὴν ἰδίαν του πρᾶξιν, διότι τὸ ἄπαξ ἀποκαλυφθὲν ζεῦγος ἀπροκαλύπτως πλέον καὶ μετὰ πάσης ἀναισχυντίας ἐφέρετο εἰς τὸ ἑξῆς. Μετὰ πολλῆς δὲ καθ' ὅλου ἐλευθερίας μεταχειρίζεται τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη ὁ ἐλαφρὸς ποιητής. Ὁ ἀποχαιρετισμὸς τῆς Κίρκης καὶ τοῦ Ὀδυσσέως (Remed. 261 ἐξ.) ἐλήφθη ἐν μέρει μὲν ἐκ τῶν περὶ τῆς Καλυψοῦς μυθευομένων ἐν μέρει δὲ ἐκ τῶν περὶ τῆς Διδοῦς. Καὶ ἡ ἔρις ἡ ἕνεκα τῆς Βρισηΐδος μετὰ πολλῆς ὡςαύτως ἐλευθερίας ἐφιλοτεχνήθη (Remed. 467 ἐξ.). Λέγει δὲ ῥητῶς ὁ συγγραφεὺς ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς ὅρκους τοῦ Ἀγαμέμνονος ὅτι δῆθεν ἐσεβάσθη τὴν Βρισηΐδα (Remed. 777 ἐξ.). Περὶ τοῦ Λεάνδρου γινώσκει ὅτι πολλάκις ἐκεῖνος διεκολύμβησεν ἵνα πορευθῇ πρὸς τὴν Ἡρώ, ὄχι μόνον ὅτε ᾐσθάνετο ἀκάθεκτον πόθον ἵνα ἴδῃ τὴν ἐρωμένην, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς ἵνα ἐπιδεικνύῃ πρὸς αὐτὴν τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀφοβίαν του (2, 249 ἐξ.). Μετὰ πολλῆς δὲ φαιδρότητος ἀναφέρει τὰ κατὰ τὸν γυναικεῖα ἱμάτια περιβεβλημένον Ἀχιλλέα καὶ τὴν νεαρὰν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Σκύρου (1, 679).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὄχι μόνον εἰρωνικός, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα ἀκόλαστος εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς πραγματεύεται τὸν βδελυρὸν μῦθον τῆς Πασιφάης (1, 289 ἑξ.), ὃν καὶ ὁ Γάλλος μιμούμενος Ἀλεξανδρινόν τι παράδειγμα εἶχε πραγματευθῇ ἔν τινι τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 48 ἑξ.). Πρὸς τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο, ὅπερ εἶχεν ὁ Γάλλος πρὸ ὀφθαλμῶν, συμφωνοῦσιν ἀναντιρρήτως καὶ τὰ μικροπρεπῆ χαρακτηρίσματα, δι' ὧν περιβάλλει τὸν μῦθον ὁ Ὀβίδιος.

Οἱ ἐρωτικοὶ μῦθοι οἱ ἐξιστοροῦντες διαφόρους μεταμορφώσεις, περὶ τοὺς ὁποίους ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ ὁριστικῶς νὰ ἀσχοληθῇ ὁ ποιητής, ἀνέκαθεν εἵλκυον αὐτὸν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ὕλην, ἣν ἤντλει ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ ἀπὸ τῆς τραγῳδίας. Καὶ τὴν μὲν Βυβλίδα καὶ τὴν Μύρραν καὶ τὴν Σκύλλαν ἁπλῶς καὶ μόνον ἀναφέρει ἐν τῇ Τέχνῃ, ἀλλὰ πρὸς νουθεσίαν ὅμως τῶν ζηλοτύπων διεξοδικῶς πραγμᾰτεύεται τῆς Προκρίδος τὸ συγκινητικὸν ἐπεισόδιον (3, 686 ἑξ. Πρβλ. Μεταμορφ. 7, 795 ἑξ.). Ἐν εἴδει δὲ προσθήκης πρὸς τὸν ἐρωτικὸν θρῆνον τῆς Φυλλίδος ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πρὸς τὸν Δημοφῶντα Ἐπιστολῇ, περιέγραψε καὶ βραδύτερον ὁ ποιητὴς (Remed. 591 ἑξ.) τὴν λύπην αὐτῆς καὶ τὸ θλιβερὸν αὐτῆς τέλος. Καθ' ὅλου δὲ εἰπεῖν ἔχει ἀκόμη πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ὀβίδιος τὰς αὐτὰς μορφὰς καὶ τὰ αὐτὰ θέματα, ἅτινα ἀπησχόλουν αὐτὸν ποιοῦντα τὰς Ἡρωΐδας (2, 353 ἑξ.), τὴν Πηνελόπην δηλαδή, τὴν Λαοδάμειαν, τὴν Οἰνώνην, τὴν Ἀριάδνην, τὴν Φαίδραν, καὶ τὸν μωρὸν Μενέλαον, ὅστις ἀπερχόμενος ἀφῆκεν ἐν τῷ οἴκῳ τὸν διαφθορέα τῆς συζύγου του. Ἀλλὰ δὲν ἀγαπᾷ τὰς σκυθρωπὰς ἡρωΐδας, ὧν οἱονεὶ πρότυπα θεωρεῖ τὴν Ἀνδρομάχην καὶ Τέκμησσαν (3, 517 ἑξ.), οὐδὲ δύναται νὰ φαντασθῇ ὅτι τόσον σκυθρωπὴ γυνή, ὅπως ἦτο ἡ Τέκμησσα, ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπῃ δύο τρυφερὰς λέξεις πρὸς τὸν Αἴαντα. Ἀκολουθῶν δὲ καὶ αὐτὸς τὴν φανταστικὴν τῶν μυθικῶν προσώπων ἀπεικόνισιν, ἣν εἶχε καταστήσῃ τυπικὴν καὶ πασίγνωστον ἡ ποιητικὴ παράδοσις, παριστάνει ὡς κατ' ἐξοχὴν μεγαλόσωμον τὴν Ἀνδρομά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χην (2, 643 ἑξ.), ἀποφαίνεται ὅτι μέλαν ἱμάτιον θὰ ἥρμοζεν εἰς τὴν ἐξαισίως λευκὴν Βρισηΐδα καὶ λευκὸν εἰς τὴν Λίβυσσαν Ἀνδρομέδαν (3, 189 ἑξ.), καὶ ὑποδεικνύει ὡς κατάλληλα πρότυπα δι' ὡρισμένας τῆς κόμης ἀναδέσεις τὴν Λαοδάμειαν καὶ τὴν Ἰόλην (3, 138 καὶ 155 ἑξ.). Κάμνει ὡσαύτως λόγον περὶ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ περὶ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Μύρωνος, ἥτις ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ λουτροῦ στεγνώνει τὴν κόμην (3, 401 ἑξ. 219 καὶ 224). Λίαν ζωηρῶς εἶναι γεγραμμένον τοῦ Βάκχου τὸ ἐπεισόδιον, ὅστις ἔρχεται μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ εἰς τὴν Νάξον ἵνα νυμφευθῇ τὴν Ἀριάδνην (1, 527 ἑξ.). Νομίζει τις ὅτι ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἰκόνα ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην, ἣν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κάτουλλος διὰ τόσον ἀφθόνου χρωματισμοῦ (ἰδ. τμ. Α' σ. 497 ἑξ.). Ἐν τούτοις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁμίλου τῶν Βακχῶν καὶ τῶν Σατύρων ὁ μεθύων Σειληνὸς φέρεται ἐπὶ τοῦ ὄνου του, ὃν κεντᾷ ὁ ἀναβάτης διὰ μιᾶς ῥάβδου, ἐν ᾧ τὸ νεαρὸν σμῆνος χλευάζει τὸν γέροντα. Τὸ χρυσοῦν ἅρμα τοῦ Διονύσου σύρεται ὑπὸ τίγρεων. Ὁ θεὸς κατῆλθεν ἐκ τοῦ ἅρματος καὶ κρατεῖ εἰς τὰς ἀγκάλας τὴν τρέμουσαν Ἀριάδνην, ἥτις μάτην προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ. Παρομοίας δ' ἐμπνεύσεως φιλοτέχνημα εἶναι καὶ ἡ τῶν Σαβινίδων ἁρπαγή, ἥτις ἐτέθη εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος, ὡς τὸ πρῶτον καὶ ἔξοχον παράδειγμα γυναικείων κατακτήσεων, εἰς ἃς ἀνέκαθεν ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ θέα δημοσίων ἀγώνων (1, 101 ἑξ.). Εἰρωνικῶς περιγράφει ὁ ποιητὴς τῶν ἁρπαχθεισῶν τὴν ταραχὴν καὶ εἰς τὸ στόμα τῶν τραχέων πολεμιστῶν, οἵτινες κρατοῦσιν εἰς τὰς ἀγκάλας τὴν ἀνθισταμένην λείαν, θέτει θρασεῖαν παρηγορίαν. Ὅστις δὲ ἤθελε παραβάλῃ τὸ αὐτὸ ἐπεισόδιον, ὅπως αὐτὸ ἐπραγματεύετο ὁ σεμνὸς Ἔννιος ἐν τοῖς Χρονικοῖς (ἰδ. τμ. Α' σ. 54. Πρβλ. καὶ σ. 45), πρὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ὀβιδίου, θὰ εὕρισκε βεβαίως τὴν αὐτὴν μεταξὺ τῶν δύο ποιητῶν διαφοράν, οἵα ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας τῶν χρόνων τοῦ Ῥωμύλου καὶ τῆς τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, ἣν ὁ Ὀβίδιος ὑποδηλώνει περιγράφων καὶ τῆς τότε καὶ τῆς συγχρόνου πρὸς αὐτὸν ἐποχῆς τὸ ἱπποδρόμιον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τρία εἶναι τὰ ἀντικείμενα, περὶ τὰ ὁποῖα, ὅπως λέγει ὁ ποιητὴς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ ποιήματος (1, 35 ἑξ.), ἔχει νὰ ἀσχοληθῇ ὁ νέος· ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀρεστῆς γυναικός, ἣν θὰ ἀγαπήσῃ, ἡ ἀπόκτησις αὐτῆς, καὶ ἡ τήρησις τῆς ἀποκτηθείσης. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων, τὰ μὲν δύο πρῶτα ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ Α΄ βιβλίου τῆς Τέχνης, ἡ δὲ περὶ τοῦ τρίτου διδασκαλία περιέχεται ἐν τῷ Β΄ βιβλίῳ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁ ποιητὴς εἶχε σκοπὸν μόνον τὰ δύο ταῦτα βιβλία νὰ συντάξῃ, διὰ τοῦτο δὲ ἴσως καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ Β΄ βιβλίου λέγει· «Τὸ ἔργον ἐπερατώθη». Ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ ἐκεῖ παρὰ τῆς εὐγνώμονος νεότητος τὴν ἀμοιβήν του, βραβευτικὸν φοίνικα καὶ στέφανον ἐκ μύρτου· «Ἔδωκα πρὸς ὑμᾶς ὅπλα, λέγει πρὸς τοὺς νέους, μάθετε νὰ νικᾶτε, καὶ πᾶς ἐραστὴς ὅστις ἤθελε καταβάλῃ μίαν Ἀμαζόνα διὰ τοῦ ξίφους, ἂς ἀναγράψῃ ἐπὶ τῶν λαφύρων· Ὁ Ὀβίδιος ὑπῆρξε διδάσκαλός μου». Ἀλλ' αἴφνης μετὰ τὸν ἐπίλογον τοῦτον, ἀκολουθοῦσιν ἀκόμη δύο στίχοι, οἱ ἀκροτελεύτιοι τοῦ Β΄ βιβλίου (ὁ 745 καὶ 746), οἵτινες λέγουσιν· «Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ αἱ τρυφεραὶ νεάνιδες [1]) ζητοῦσι τὰ διδάγματά μου. Ὑμεῖς θὰ εἴσθε τὸ θέμα τοῦ ἑπομένου βιβλίου».

Τὸ τρίτον λοιπὸν βιβλίον ἀντιστρέφει τὸ θέμα καὶ πραγματεύεται περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ φέρωνται αἱ γυναῖκες πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἡ διδασκαλία ἀφορᾷ νῦν εἰς τὰς γυναῖκας. Ὁμοίως δὲ πρὸς τὸν ἐπίλογον τοῦ Β΄ βιβλίου, ἐπιλέγει καὶ εἰς τὸ Γ΄ ὁ ποιητὴς τὰ ἑξῆς· «Ἐπεράτωσα τὸ παιγνιδιόν μου, καιρὸς εἶναι νὰ καταβῶ ἀπὸ τῶν κύκνων, οἵτινες ἔσυρον τὸ ἅρμα μου. Ὅπως δὲ ἄλλοτε οἱ νέοι, οὕτω καὶ ὑμεῖς νῦν, νεαραὶ ὀπαδοί μου, ἐπιγράψατε ἐπὶ τῶν λαφύρων τῆς νίκης· Ὁ Ὀβίδιος ἦτο ὁ διδάσκαλος ἡμῶν».

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Γ΄ βιβλίου εἶναι οὕτως εἰπεῖν συμπλή-

[1]) Ὁ Ὀβίδιος μεταχειρίζεται καὶ ἐνταῦθα, ὅπως συχνότατα οἱ ἐρωτικοὶ ποιηταί, τὴν λέξιν puellae. Ἡ puella δύναται νὰ εἶναι καὶ ἔγγαμος καὶ ἑταίρα. Μεταχειρίζονται ὡσαύτως τὴν λέξιν domina (καθ' ἣν σημασίαν ἔχει ἡ γαλλικὴ λέξις maîtresse). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρωμα τοῦ ποιήματος De medicamine faciei, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ὀβίδιος ἀναφέρεται (3, 205 ἑξ.). Δίδονται δηλαδὴ λεπτομερεῖς συνταγαὶ περὶ πάσης τέχνης καλλωπισμοῦ· περὶ τῆς κόμης, περὶ τῆς περιποιήσεως τοῦ σώματος, περὶ τῆς περιβολῆς, περὶ ἀποκρύψεως ἐλαττωμάτων. Εἶναι δὲ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ διδάγματα τοῦ ποιητοῦ κατὰ πολὺ χειρότερα τῶν προτέρων, ὁ δὲ συγγραφεὺς γίνεται ἀπαίσιος μαστροπὸς καὶ σχεδὸν εἰπεῖν γράφει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δηλητηριάσῃ ἀδιαφθόρους ἀκόμη ψυχάς. Καὶ δὲν διδάσκει μόνον τὴν τέχνην τοῦ ἀρέσκειν, ἣν ἐκ φύσεως γινώσκουσιν αἱ πλεῖσται τοὐλάχιστον τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ συμβουλὰς διαφθορέως, αἵτινες μάλιστα συμβουλαὶ εὐχερέστατα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν ὄχι μόνον εἰς τὸν κόσμον τῶν ἑταιρῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν ἐγγάμων γυναικῶν (3, 467 ἑξ.), διότι διδάσκει ὁ Ὁράτιος τοὺς τρόπους, καθ' οὓς δύναται νὰ γίνῃ ἡ ἀπόκτησις νέου ἐραστοῦ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ παλαιοῦ καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ νέα σχέσις νὰ τηρηθῇ μυστική. Ὅπως ὁ στρατηγὸς γινώσκει νὰ τοποθετῇ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης ἕκαστον ἀξιωματικὸν ἀναλόγως τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς ἰδιοφυΐας, ἣν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ ἕκαστον τῶν θαυμαστῶν αὐτῆς ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει, πρὸς ἴδιον ἑαυτῆς κέρδος καὶ ὄφελος.

Πολλὰ πράγματα, ἅτινα ὁ ποιητὴς ἐπραγματεύθη ἤδη κατὰ τὰ δύο πρῶτα βιβλία, ἐπανέρχονται καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ὑπὸ τὴν ἀντίθετον ὄψιν, τὴν γυναικεῖαν. Συνιστᾷ καὶ πάλιν εἰς τὰς ὡραίας γυναῖκας νὰ φοιτῶσιν εἰς τοὺς δημοσίους περιπάτους καὶ τοὺς τόπους τῶν συναθροίσεων (ἀναφέρει δὲ καί τινας τόπους ἄλλους ἢ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ). Καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ ἐκεῖ διδάσκει ὅτι πρέπει αἱ γυναῖκες νὰ ἀποφεύγωσι τοὺς κομψευομένους καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος γυναικοθήρας. Κάμνει πάλιν λόγον περὶ τοῦ ὕφους τῶν ἐπιστολῶν, περὶ ποιήσεως καὶ ποιητῶν, προτρέπει νὰ διεγείρωσιν ἐνίοτε αἱ γυναῖκες τὸ ἐρωτικὸν πάθος διὰ προσποιητῆς ψυχρότητος, ὑποδεικνύει τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ συμφιλίω-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σις μετὰ προηγουμένην ῥῆξιν, καὶ πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας καὶ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα παρέχει ἑκάστη ἡλικία. Πρέπει οἱ ἐρασταὶ νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τοῦ φίλου, ὅστις πολλάκις ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ καταστα θῇ ἐπίφοβος ἀντεραστής. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει καὶ αἱ νεάνιδες νὰ μὴ παρέχωσι πολλὴν πίστιν εἰς τὰς φίλας των καὶ νὰ μὴ ἀνακοινῶσιν εὐκόλως πρὸς αὐτὰς τὰ μυστικά των. Συμβουλεύει εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα ἀποχὴν ἀπὸ τῆς μέθης κατὰ τὰ συμπόσια. Καταλήγει δὲ καὶ τὸ τρίτον βιβλίον, ὅπως καὶ τὸ δεύτερον, διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἡδονικῶν μυστηρίων τῆς τέχνης τοῦ ἀπολαύειν.

Δὲν εἶναι καθ' ὅλου θαυμαστὸν ὅτι τὰ ἐξερεθιστικὰ ταῦτα προϊόντα τῆς ἀκολάστου Μούσης τοῦ Ὀβιδίου ἐγένοντο μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀποδεκτὰ ὑπὸ πάντων ὅσοι ἦσαν μεταξὺ τῶν συγχρόνων ὁμοφρονοῦντες πρὸς τὸν ποιητήν. Οἱ χαριέστατοι, ὁμαλοὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν εὐλύγιστοι στίχοι, ἡ γλυκεῖα καὶ σαφεστάτη γλῶσσα ἡ ἐξαισίως ἀποδίδουσα πάσας τῶν ποικίλων φθόγγων τὰς λεπτὰς ἀποχρώσεις, τὸ φαιδρὸν τοῦ ποιητοῦ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον παιγνιωδῶς μεταχειρίζεται τὴν ἄσεμνον ὕλην τῆς πραγματείας του μὲ τὴν αὐτὴν χάριν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναρρίπτει ὁ πῖδαξ τὰ ὕδατα, ἅτινα ἀνυψοῦνται λάμποντα καὶ ἀντανακλῶντα μυρία χρώματα καὶ ἔπειτα πάλιν καταπίπτουσι, — πάντα ταῦτα συναποτελοῦσιν ἀληθῆ θησαυρὸν λογοτεχνικῶν λήρων, ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ὁποίων δαψιλῶς ἐμεθύσκετο ἡ ἐλαφρὰ τῆς Ῥώμης νεότης. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐμεθύσθη καὶ ὁ ποιητὴς ὑπὸ τῆς ἀμφιβόλου δόξης του. Ἔφθασεν ὥστε νὰ παραβάλῃ ἑαυτὸν πρὸς τὸν Βιργίλιον. Ὅ,τι χρεωστεῖ, λέγει, εἰς τὸν Βιργίλιον ἡ ἐπικὴ ποίησις, χρεωστεῖ εἰς ἐμὲ ἡ ἐλεγεία (Remed. 395). Ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ τότε ἄνθρωποι σοβαροί, οἵτινες ἐθεώρουν ἄτοπον τὴν ἐλαφρὰν ταύτην Μοῦσαν καὶ ἔψεγον τὴν ἀναίδειαν αὐτῆς (Remed. 861). Ἀλλ' ὁ Ὀβίδιος τοὺς ψόγους τούτους ἐχαρακτήριζεν ὡς χυδαίαν ζηλοτυπίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Ὁμηρομάστιγος Ζωΐλου, καὶ ἐφαντάζετο ὅτι ἡ ζηλοτυπία αὕτη ἀνύψωνεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκλέϊζεν αὐτόν. Οὐδὲ ἦτο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὐλάχιστον παλινῳδία τὸ ἄλλο ποίημα, ὅπερ ἐπιγράφεται Ἰάματα (Remedia amoris), ἂν καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον ὅτι παρεκίνησεν αὐτὸν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ποιήματος αἴσθημά τι στενοχωρίας καὶ ποιά τις τῆς συνειδήσεως τύψις. Διὰ τοῦτο, ἂν τῷ ὄντι εἶχε σκοπὸν νὰ παλινωδήσῃ, ἐν μέρει μόνον ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἡ Τέχνη καὶ τὰ Ἰάματα τὸν αὐτὸν ἔχουσι τρόπον ἐκθέσεως καὶ παραστάσεως, ἡ δὲ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ποιημάτων εἶναι, ὅτι ὁ ποιητὴς φαίνεται μᾶλλον πρωτότυπος ἐν τῷ πρώτῳ, ἐν ᾧ ἐν τῷ δευτέρῳ φωρᾶται ἐνίοτε ἐπαναλαμβάνων ἑαυτόν, φθάνων μέχρι φλυαρίας, ἔχων δὲ καὶ μικράν τινα ροπὴν πρὸς τὸ μωρόν. Σκοπός του εἶναι νὰ παράσχῃ βοήθειαν καὶ θεραπείαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς ἀπατηθέντας, οὓς συντρίβει τὸ καταστρεπτικὸν καὶ ἄπελπι πάθος τοῦ ἔρωτος, ἵνα μὴ ἐξ ἀπελπισμοῦ αὐτοκτονοῦσι, καὶ νὰ ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς τὰ κατάλληλα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου μέσα. Αὐτὸς θεωρεῖ τὸν Ἔρωτα ὡς παιγνίδιον, ὁ δὲ Ἔρως ὅστις ἤθελεν ἀποδῇ τόσον σοβαρός, ὥστε νὰ προκαλῇ καὶ θάνατον, οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ διδάγματα. Γράφει δὲ τὰ Ἰάματα ὁ Ὀβίδιος κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τοῦ Ἔρωτος. Ὁ θεὸς ἐνεφανίσθη πρὸς αὐτὸν καθ' ὕπνον ἵνα τῷ ἀποκαλύψῃ ἰαματικόν τι μέσον (559 ἑξ.). Ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐπικαλεῖται ὁ ποιητὴς τοῦ Φοίβου τὴν παρέμβασιν (704 ἑξ.), ἵνα ἐπικυρωθῶσιν αἱ συμβουλαί του, ὅστις Φοῖβος ὡς μάντις καὶ ἐν ἐπισήμῳ στολῇ εἶχεν ἐμφανισθῇ χάριν ἰδιαιτέρων ἀποκαλύψεων καὶ ἐν τῇ Τέχνῃ (2, 493 ἑξ.). Ἡ ἀντίθεσις τόσον σεμνῆς παρεμβάσεως πρὸς τὰ ἄσεμνα διδάγματα, ἅτινα πρόκειται διὰ τῆς παρεμβάσεως ταύτης νὰ ἁγιασθῶσιν, αὐξάνει ἔτι μᾶλλον τὴν ἀστειότητα τοῦ πράγματος.

Καὶ τὰ Ἰάματα ἔχουσιν ὡς βάσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὥριμον πεῖραν τοῦ συγγραφέως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐκ παραδόσεως σοφίαν. Καὶ ἐπιτυχὴς εἶναι καὶ καλῶς διεξάγεται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ (135 ἑξ.) ἡ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὀκνηρίας συμβουλή, διότι ἡ πηγὴ τῆς ἐρωτικῆς νόσου εἶναι ἡ ὀκνηρία. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Κάτουλλος ἐν τῷ τέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λει τῆς περιφήμου αὐτοῦ ᾠδῆς πρὸς τὴν Σαπφὼ (ἰδ. τμ. Α' σ. 474), τὰ αὐτὰ λέγει, φαίνεται ὅτι τῆς ἐννοίας ταύτης βάσις εἶναι κοινός τις τόπος τῆς ἐρωτικῆς ποιήσεως, ὃν πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἤδη χρησιμοποιήσῃ ἡ κωμῳδία [1]). Μετὰ ταῦτα διαγράφει ἐν εἴδει συμβουλῶν τὴν θεραπείαν, εἰς ἣν πρέπει νὰ ὑποβάλληται ὁ πάσχων. Πρέπει, λέγει, ὁ θέλων νὰ καταβάλῃ τὴν ἐρωτικὴν νόσον νὰ ἀπασχολῆται καὶ νὰ ἐργάζηται εἴτε ὡς συνήγορος ἐν τοῖς δικαστηρίοις, εἴτε ὡς στρατιώτης ἐκστρατεύων ἐναντίον τῶν Πάρθων, πρὸς οὓς ἀκριβῶς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους διεξήγετο πόλεμος, εἴτε ὡς γεωπόνος (καὶ περιγράφει μάλιστα τὰ ἔργα καὶ τὰς τέρψεις τοῦ βίου τοῦ ἀγροτικοῦ μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ διὰ χρωμάτων, ἅτινα ὑπενθυμίζουσι τὰς εἰδυλλιακὰς εἰκόνας τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Τιβούλλου), εἴτε ὡς περιηγητής. Ἄριστος δὲ ὢν γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, μετὰ πολλῆς ψυχολογικῆς πείρας ἀναγράφει ὁ Ὀβίδιος τὰς αὐτοαπάτας καὶ τὰς προφάσεις, δι' ὧν οἱ ἐρωτόληπτοι δικαιολογοῦσι συνήθως τὴν νωθρείαν αὐτὴν ἢ τὴν ταχεῖαν ἐκ ταξειδίου ἐπιστροφήν, καθὼς καὶ τὰς ἐκ τούτου προερχομένας συνεπείας. Ὅπως διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐπιμονῆς κατακτᾷ τις ἀσφαλῶς μίαν γυναῖκα, οὕτω διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ ἀπαλλάσσεται τῶν ἐρωτικῶν δεσμῶν (491 ἑξ.). Πρέπει ὁ πάσχων νὰ σκέπτηται ὅ,τι τὸν λυπεῖ καὶ τὸν θλίβει, ἵνα κατορθώσῃ νὰ ἀποστρέψῃ τὰς σκέψεις του (559 ἑξ.), τοῦτο ἀκριβῶς συμβουλεύει δι' ἐπισήμου τρόπου ὁ Ἔρως. Πρὸ πάντων πρέπει ὁ ἐρωτόληπτος νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἀπομόνωσιν, νὰ ἐπιζητῇ τὴν συναναστροφὴν τῶν φίλων, νὰ μὴ ἔχῃ ὅμως σχέσεις πρὸς ἄλλους ἐρωτολήπτους διότι ἡ νόσος εἶναι μεταδοτική. Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ἐπιμελῶς πᾶσαν ἔστω καὶ τυχαίαν συνάντησιν πρὸς τὴν τέως ἐρωμένην, διότι ἡ συνάντησις αὕτη δύναται νὰ ἀνοίξῃ καὶ πάλιν τὴν πληγήν. Ὄχι μόνον δὲ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῆς καὶ αὐτοὺς ἀκόμη

[1]) Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ὑποδεικνύει καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν τῇ Β' Ἐκλογῇ στχ. 66 ἑξ (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 31). Ἴσως δὲ πηγάζει αὕτη ἐκ τοῦ Θεοφράστου (παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολ. 64, 29, εἰπόντος ὅτι ὁ ἔρως εἶναι πάθος ψυχῆς σχολαζούσης. Σ. Μ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοὺς ὑπηρέτας της πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ὁ πάσχων. Οὔτε περὶ αὐτῆς πρέπει νὰ ἐρωτᾷ οὔτε πρός τινα νὰ ἔρχηται εἰς ἐξηγήσεις περὶ τῶν αἰτίων τῆς ῥήξεως, θεωρεῖ ὅμως κτηνῶδες πρᾶγμα καὶ ἐγκληματικὸν ὁ ποιητὴς τὸ νὰ μισῇ τις ἐκείνην, ἣν πρὸ ὀλίγου χρόνου ἠγάπα, καὶ συμβουλεύει νὰ ἀποφύγωσιν οἱ ἄνδρες πᾶσαν ἔχθραν καὶ πᾶσαν δικαστικὴν διαφοράν. Μία δὲ δικαστικὴ σκηνὴ εἰλημμένη ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου παριστάνει ζωηρῶς τὸν κίνδυνον, ὅστις δύναται ἐκ τῶν τοιούτων ἐρίδων νὰ προέλθῃ (663 ἑξ.). Ὁ ἀνὴρ ἵσταται ὡς κατήγορος ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, ἡ κυρία, ἥτις ἐκλήθη πρὸς ἀπολογίαν, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ φορείου. Ὁ σύζυγος ἀποστομοῦται, πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ κηρύττει ἑαυτὸν ἡττημένον. Ὅταν δὲ συμβῇ νὰ συναντηθῇ τις πρὸς παλαιὰν ἐρωμένην, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδείξῃ ὁ ἀνὴρ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρός του. Τὰς δὲ παλαιὰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ ἀναγινώσκῃ τις πάλιν καὶ νὰ ἀναξέῃ τοιουτοτρόπως τὴν πληγήν. Αἱ ἐπιστολαὶ πρέπει νὰ ῥίπτωνται εἰς τὸ πῦρ. Ὡσαύτως δὲ πρέπει καὶ τὰς εἰκόνας τῆς ἐρωμένης νὰ ἀποφεύγῃ, ὅστις θέλει νὰ θεραπευθῇ, καθὼς καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀνάμνησίν της. Οὐδ' εἰς τὰ θέατρα πρέπει νὰ φοιτᾷ ὁ πάσχων, διότι ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ὄρχησις, τῶν ἐρωτικῶν ζευγῶν ἡ παράστασις, ἐξερεθίζει τὰς αἰσθήσεις. Τότε δὲ μόνον ἡ ἴασις θεωρεῖται πλήρης καὶ τελεία, ὅταν κατορθώσῃ ὁ εἰς θεραπείαν ὑποβληθεὶς ἄνευ συγκινήσεως νὰ παρέλθῃ πρὸ τῆς οἰκίας τῆς πρώην ἐρωμένης του, καὶ αἰσθανθῇ ὅτι ἔχει ἱκανὴν ψυχικὴν δύναμιν, ὥστε νὰ χαιρετίσῃ ἢ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν ἀντεραστήν.

Δίδει δὲ καὶ ἄλλας συμβουλὰς ὁ Ὀβίδιος, αἵτινες εἶναι σχεδὸν γελοῖαι (299 ἑξ.). Συμβουλεύει δηλαδὴ ὡς μέσον θεραπευτικὸν ὄχι μόνον ζωηρῶς νὰ ἀναπολῇ ὁ θέλων τὴν ἴασίν του τὰς κακίας τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὰς ἁμαρτίας τῆς ἐρωμένης του, ἀλλὰ καὶ νὰ φαντάζηται εἰς αὐτὴν ψευδῶς ἐλαττώματα σωματικά. Τὸ θεραπευτικὸν τοῦτο μέσον λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι τὸ ἐφήρμοσεν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ ἴδιος. Πόσον δὲ ἦτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς καὶ εἰς τὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐρωτικὰ ἀκόμη ἀνεπτυγμένη ἡ τοπική, ἤτοι ἡ περὶ τῶν κοινῶν λεγομένων τόπων διδασκαλία, ἐν ταῖς ῥητορικαῖς καὶ ταῖς ποιητικαῖς σχολαῖς, μαρτυρεῖ ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τοιούτων κοινῶν ἐννοιῶν. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Γ΄ βιβλίου τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης (στχ. 35 ἑξ.) ἀναφέρει ὁ Ὀβίδιος ἀριθμόν τινα ἡρωίδων, ἃς ἐγκατέλειψαν οἱ ἐρασταί· ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας των, λέγει, ἦτο ἡ περὶ τὸ ἐρᾶν ἀπειρία των. Ἐν τοῖς Ἰάμασι (στχ. 55 ἑξ.) λέγει πάλιν μετὰ κομπασμοῦ ὁ ποιητὴς ἐν σειρᾷ ὅλη διστίχων, ὅτι πολλὰ τραγικὰ ἐρωτικὰ ἐπεισόδια δὲν θὰ συνέβαινον, ἂν οἱ ἀτυχεῖς παθόντες ἠδύναντο νὰ κάμωσι χρῆσιν τῶν συμβουλῶν του. Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν, ἣν καὶ ἐν τῇ Τέχνῃ ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν κυριῶν (3, 329 ἑξ.), ἐν τοῖς Ἰάμασιν ἀπαγορεύει εἰς τὸν ὑπὸ ἔρωτος νοσοῦντα (759 ἑξ.). Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασι (Τέχν. 2, 415 ἑξ. Ἰάμ. 795 ἑξ.) ἀναγράφει ὡρισμένας συμβουλὰς περὶ τὴν δίαιταν. Ἀντίστοιχοι δὲ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Τέχνῃ (2, 657 ἑξ.) παραγγελλομένους ὑποκορισμούς, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐραστὴς τὴν μαύρην πρέπει νὰ ὀνομάζῃ μελαγχροινήν, τὴν ἀλλοίθωρον νὰ παραβάλλῃ πρὸς τὴν Ἀφροδίτην κτλ. [1]), εἶναι αἱ ἐν τοῖς Ἰάμασι (323 ἑξ.) διδόμεναι πρὸς τὸν πάσχοντα συμβουλαὶ τοῦ νὰ ἀσκῆται εἰς τὴν ἀντίθετον παραμόρφωσιν τῆς ἀληθείας, νὰ θεωρῇ δηλαδὴ τὴν μελαγχροινὴν ὡς μαύρην, τὴν χρηστὴν ὡς ἀγροῖκον κτλ. Πρέπει δὲ ἀκόμη καὶ τοῦτο νὰ πράττῃ ὁ θέλων νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἔρωτος, νὰ ἐξαναγκάζῃ τὴν γυναῖκα εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῆς· ἐὰν ἔχῃ σαπροὺς ὀδόντας νὰ τὴν παρακινῇ νὰ γελᾷ, ἐὰν ἔχῃ ἐλεεινὴν φωνὴν νὰ τὴν παρακινῇ νὰ ψάλλῃ, καὶ νὰ τὴν ἐπισκέπτηται τὴν πρωΐαν ἀπροσδόκητος εἰς τὸ κομμωτήριον, ἐν ᾧ καταγίνεται περὶ τοὺς στολισμούς της (εἶναι πάλιν ἡ συμβουλὴ αὕτη ἀντιθέτως ἀντίστοιχος πρὸς τὴν διδομένην ἐν τῇ Ἐρωτικῇ τέχνῃ). Ὁ συμβουλεύων ποιητὴς κατέρχεται ἀεὶ μᾶλλον εἰς τὰ ταπεινότερα, καὶ καταλήγει εἰς τὸ

1) Πρβλ. Λουκρήτ. De rer. natur. 4, 1160 — 1169. Ὁράτ. Σατιρ. 1, 3, 43 ἑξ. Ἰδ. καὶ Πλάτωνα Πολιτ. 5, 474 d. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι ὁ ἐραστής, ὅστις θέλει νὰ θεραπευθῇ ἐντελῶς, πρέπει παντὶ τρόπῳ νὰ προσπαθῇ ὄχι μόνον νὰ ἀντιπαθήσῃ πρὸς τὴν πρώην ἐρωμένην, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀηδιάσῃ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν σωματικὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἠθικὴν ἔποψιν (στχ. 399 ἑξ. 539 ἑξ.).

Ἦτο πλέον καιρὸς ὁ τόσην εὐφυΐαν ἔχων Ὀβίδιος νὰ ἀφήσῃ τὰ ἀκόλαστα ποιητικὰ παιγνίδια καὶ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς σοβαρώτερόν τι ἔργον. Εἴδομεν ὅτι ὁ Προπέρτιος εἶχεν ἀρχίσῃ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Καλλιμάχου νὰ ποιῇ αἰτιολογικὰς ἐλεγείας, ἐν αἷς ἐπραγματεύετο τὰ αἴτια ἤτοι τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν μύθων τῶν σχετικῶν πρὸς ὡρισμένους τῆς Ῥώμης τόπους. Διὰ τῶν ἐλεγειῶν τούτων ἐπεδίωκεν ὁ Προπέρτιος τὸ νὰ ὑπενθυμίζηται εἰς τοὺς νεωτέρους ἡ πάτριος ἀρχαιολογία, ὅπερ περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο ὁ Αὔγουστος. Ἀφ' οὗ δὲ διωρθώθη ὑπὸ τοῦ δικτάτωρος Ἰουλίου Καίσαρος τὸ ἡμερολόγιον (τῷ 708) καὶ ἐξεδόθησαν αἱ περὶ αὐτοῦ σχετικαὶ συμπληρωτικαὶ διατάξεις ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου (τῷ 746), ἐπορίσθη δὲ οὕτω ἀσφαλέστερον ἔδαφος εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν χρονολογίαν, ἤρχισε νὰ ἀναζωογονῆται πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τὰ ζητήματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν σημασίαν καὶ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἑορτῶν τῶν συνδεομένων πρὸς ὡρισμένας ἀναμνηστικὰς ἡμέρας. Εἶχον δὲ οὕτως εἰπεῖν προπαρασκευάσῃ τὰς τοιαύτας αἰτιολογικὰς μελέτας αἱ ἔρευναι τοῦ Οὐάρρωνος (707 ἀ. Χ.) αἱ περιληφθεῖσαι εἰς τὴν ὀγκώδη αὐτοῦ περὶ τῶν ῥωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων συγγραφὴν τῆς ὁποίας συγγραφῆς ὡρισμένος σκοπὸς ἦτο ἡ ἀναχαίτισις τῆς καταπτώσεως τῆς ἐθνικῆς θρησκείας διὰ τῆς βαθείας ἐρεύνης τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δογμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν. Τὸ ἔργον του ἀφιέρωσεν ὁ Οὐάρρων διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον εἰς τὸν Καίσαρα ὡς ποντίφικα. Καὶ διὰ μὲν τὰς δημοσίας ἀνάγκας ἤρκουν λίθιναι στῆλαι, ἐφ' ὧν ἐχαράσσοντο αἱ ἡμέραι τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔτους μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καὶ τῶν σημείων τοῦ ἡμερολογίου, καθὼς καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων εἰς τὰς χρείας τοῦ βίου πληροφοριῶν. Τοιοῦτοι fasti, ἤτοι τοιαῦτα ἡμερολόγια εἶχον δημοσίᾳ στηθῇ καὶ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Λατινικαῖς πόλεσιν ἐκ τῶν λεγομένων ἰσοτελῶν, ὧν οἱ κάτοικοι πολλὴν εἶχον ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Ῥώμην. Ἐπιμελέστατα ἦτο ἐξειργασμένον καὶ πλουσίως δι' ἱστορικῶν σημειωμάτων κεκοσμημένον τὸ ἡμερολόγιον, ὅπερ ὁ περίφημος φιλόλογος Οὐέρριος Φλᾶκκος, ὁ διδάσκαλος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Αὐγούστου, συνέταξε καὶ ἐκέλευσε νὰ χαραχθῇ ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ νὰ στηθῇ παρὰ τὴν ἀγορὰν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος Πραινέστου. Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τούτου ἐσώθησαν ἐν ἱκανῶς καλῇ καταστάσει λείψανα τῶν τεσσάρων πρώτων μηνῶν καὶ τοῦ δεκεμβρίου. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπερατώθη κατὰ τὸ κύριον αὐτοῦ μέρος μεταξὺ τῶν ἐτῶν ἀπὸ Ῥώμης 752—763 (π. Χ. 2 — μ. Χ. 10), ἀλλὰ μεταγενέστεραι ἐν αὐτῷ προσθῆκαι φθάνουσι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιβερίου, ὅτε ἐν βαθεῖ γήρατι ἀπέθανεν ὁ Οὐέρριος. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦ ὡς βάσιν εἶχε προσωπικὰς τοῦ Φλάκκου ἐρεύνας καὶ μελέτας, ἃς ὁ συγγραφεὺς εἶχε πρότερον ἐκθέσῃ ἐν τοῖς γραμματικοῖς αὐτοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῖς συγγράμμασιν, ἴσως δὲ καὶ συμπεριλάβῃ ἐν εἰδικῷ ἐγχειριδίῳ.

Πάντως ὅμως τοιούτου εἴδους σύγγραμμα, εἴτε ὑπὸ τοῦ Οὐερρίου φιλοπονηθὲν εἴτε ὑπὸ τοῦ Ὑγίνου τοῦ ἐφόρου τῆς ἐπὶ τοῦ Παλατίνου βιβλιοθήκης, πρὸς ὃν στενὴν εἶχε σχέσιν ὁ Ὀβίδιος, θὰ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν ποιητὴν ὡς ὁδηγός, ὅτε κατὰ τὸ ἔτος ἀπὸ Ῥώμης 755 ἐπεχείρησε νὰ συντάξῃ τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον ὑπόμνημα, τὸ ἐπιγραφόμενον Fasti, καὶ δὴ κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ Προπερτίου ἐν ἐλεγειακοῖς διστίχοις. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ὀβίδιος οὔτε περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας τοῦ ἡμερολογίου πολὺ ἐφρόντιζεν, οὔτε περὶ τοῦ εὐσεβοῦς σκοποῦ, ὃν εἶχεν ὁ Οὐάρρων ἀνακινῶν τὰ τοιαῦτα ζητήματα, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ὅμως τῶν ἐκ τοῦ λαϊκοῦ βίου τοῦ παρόντος καὶ τῶν ἐθνικῶν μύθων τοῦ παρελθόντος εἰλημμένων εἰ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κόνων ἐδελέαζε πάντως τὸν εὐφάνταστον ποιητὴν καὶ διηγηματογράφον. Ἀλλὰ τοιαύτης φύσεως ἔργον ἐστερεῖτο ἐξ ἀνάγκης κέντρου, περὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο καλλιτεχνικῶς νὰ συνταχθῇ ἡ πραγματεύσιμος ὕλη. Διὰ τοῦτο δὲν κατώρθωσεν ὁ Ὀβίδιος νὰ δημιουργήσῃ ὁμοιογενοῦς συνθέσεως ἐνιαῖον καλλιτέχνημα, ἀλλ' ἐφιλοπόνησε μόνον σειρὰν ἀπομεμονωμένων καὶ ἀπεσπασμένων τεμαχίων, ὧν οὐδεμία μὲν ὑπάρχει ἐσωτερικὴ συνάφεια καὶ σύνδεσις, συνδέει δ' αὐτὰ μόνον ἡ ἐξωτερικὴ μορφή. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα διδακτικὰ ποιήματα ἤρεσκον τότε ὁπωσδήποτε, ἕνεκα τῶν περιφήμων ἑλληνικῶν παραδειγμάτων, ὧν ἦσαν ἀπομιμήσεις τὰ ἔργα ἐκεῖνα. Ἄλλως δὲ ἡ ποικιλία καὶ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ περιεχομένου, ἣν παρίστανεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ διάφορος ὕλη φαιδρῶν ἢ σοβαρῶν ἡμερῶν, χαρμοσύνων ἢ λυπηρῶν ἀναμνήσεων, καὶ ἡ εὐκαιρία, ἣν εἶχεν ὁ ποιητὴς τοῦ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ διηγηματικὴν καὶ περιγραφικὴν τέχνην ἐν ποικίλῃ σειρᾷ μικρῶν λογοτεχνημάτων, ἐκάλυπτον πᾶσαν ἄλλην τοῦ ἔργου ἔλλειψιν. Οἱ Ῥωμαῖοι τότε ἤθελον πρὸς παντὸς ἄλλου ποιήματα, τὰ ὁποῖα νὰ διασκεδάζωσιν αὐτοὺς καὶ ὥςπερ λιχνεύματα νὰ τέρπωσι τὴν ἠμβλυμμένην γλῶσσαν των ὀλίγον κατ' ὀλίγον, διὰ μικρῶν τεμαχίων. Ὅπως δὲ τὰ εἰκονογραφήματα συνοδεύουσι τὸ κείμενον ἑνὸς βιβλίου καὶ ἄλλοτε μὲν ἐπεξηγοῦσιν αὐτό, ἄλλοτε δὲ μόνον ὑποδηλώνουσί τι σχετικὸν πρὸς αὐτό, οὕτω καὶ τοῦ Ὀβιδίου τὸ ποίημα ἐν σειρᾷ παντοειδῶν εἰκόνων ἐπεξηγεῖ καὶ ὑπομνηματίζει τὰς ξηρὰς χρονολογίας τοῦ ἡμερολογίου. Οὐδαμῶς δὲ ἀποκνεῖ ὁ ποιητὴς νὰ ἐκθέτῃ καὶ πάλιν γνωστὰς ἤδη ἱστορίας, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωνται αἱ ἱστορίαι ἐκεῖναι εἰς θέματα ἐρωτικὰ καὶ εἰς θέματα σχετικὰ πρὸς τὴν πάτριον ἱστορίαν.

Τὸ ποίημα ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἦτο προωρισμένον εἰς εὐρὺν κύκλον ἀναγνωστῶν, διότι τοὺς πάντας ἐνδιαφέρει τὸ ἡμερολόγιον. Τούτου ἕνεκα καὶ τὸ ὕφος τῆς παραστάσεως τοῦ ποιήματος εἶναι μᾶλλον ἀφελὲς καὶ δημῶδες. Ἀλλ' ὑπεράνω ὅμως τῆς ὅλης πραγματείας αἰωρεῖται τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Αὐγουστείου οἴκου. Ἡ Maiestas (= μεγαλειότης), ἣν ἐγέννησεν ὁ Honos (= τιμὴ) καὶ ἡ Reverentia (= εὐλάβεια), κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Πολυμνίας (Fast. 5, 11 ἑξ.), εἰσήγαγε τὴν τάξιν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, πρῶτον μὲν μεταξὺ τῶν θεῶν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν πολιτείαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δὲ καθεστῶσα ἐν Ῥώμῃ τάξις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Αὐγούστου, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀφωσιωμένου πολίτου ὡς τὸ ὑπόδειγμα τῆς εὐνομίας.

Τὸ σημαντικὸν τοῦτο ἔργον εἰς τὸν Αὔγουστον ἀφιερώνει ὁ Ὀβίδιος (Trist. 2, 561). Διὰ βραχείας προσφωνήσεως (Fast. 2, 15—18) συνιστᾷ αὐτὸ εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἡγεμόνος, οὗτινος ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσιν ἀνάγραπτα τὰ ἔνδοξα κατορθώματα. Καὶ περαιτέρω δὲ ἀφθόνως λαμβάνει ἀφορμὰς πρὸς ἐξυμνήσεις ἀπὸ τῶν ἀναμνηστικῶν ἡμερῶν, περὶ ὧν διαλαμβάνει ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ. Πόσον ἐπεθύμει νὰ ἀνυμνῇ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον ἀποδεικνύει ἡ ἔντονος ἐκείνη προσαγόρευσις, ἣν ἀποτείνει πρὸς τῆς Ἀφροδίτης τὸν ἀπόγονον ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Δ΄ βιβλίου (19 ἑξ.) καὶ ἡ ἄλλως ἀνιαρὰ ἀναγραφὴ τοῦ γενεκλογικοῦ στέμματος τοῦ Αὐγουστείου γένους ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων καὶ διὰ μέσου τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν Λατίνων καὶ Ἀλβανῶν βασιλέων. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ χωρίῳ καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς (στχ. 63 ἑξ.), ἔνθα ὁ ποιητὴς περισπᾶται ἀπαριθμῶν μετὰ πολλῆς πολυμαθείας τοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀποικήσαντες Ἕλληνας καὶ Τρῶας, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σημαντικῶς θὰ ἐπεκούρησαν εἰς τὸ ἔργον του αἱ ἔρευναι του Ὑγίνου (ἰδ. καὶ ἀνωτ. σ. 65), ὅστις εἶχε γράψῃ βιβλίον De familiis Troianis, ὁδηγὸν ἔχων Ἀλέξανδρον τὸν Πολυΐστορα. Πανταχοῦ δὲ ὅπου εὑρίσκει εὐκαιρίαν, σπεύδει ὁ Ὀβίδιος νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον. Δὲν ἐξυμνεῖ μόνον τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, ἣν εἰσήγαγεν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ἀλλὰ καὶ θαυμάζει πῶς οὗτος ὁ θεὸς κατεδέχθη νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἀλλ' «ἤθελε νὰ γνωρίσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὸν οὐρανόν, δι' ὃν ἦτο προωρισμένος, καὶ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν ὡς ξένος εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄγνωστον οἶκον (3, 155 ἑξ.)». Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του λαμβάνει ἡ Ἑστία τὸν λόγον καὶ δηλώνει ὅτι αὐτὴ ἀνήρπασε τὸν ἱερέα της ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν δολοφόνων καὶ ἀφῆκε μόνον τὴν σκιάν του ἐπὶ τῆς γῆς. Ἑορτάζεται δ' ὡςαύτως καὶ ἡ ἀποθέωσις αὐτοῦ καθὼς καὶ ἡ ἐκδίκησις τοῦ κληρονόμου του ἐναντίον τῶν συνωμοτῶν (3, 697 ἑξ.). Οὐδεμίαν δὲ λησμονεῖ ὁ ποιητὴς ἐκ τῶν τιμητικῶν ἡμερῶν τῶν εἰς τὸν κληρονόμον τοῦτον ἀναφερομένων (ἀπὸ τοῦ φεβρουαρίου μηνός), οὐδὲ τὴν εὐτυχῆ μάχην, ἣν νεαρὸς ἔτι διεξήγαγε παρὰ τὴν Μουτίνην (ἀ. Ῥ. 711 π. Χ. 43) ὁ Ὀκταβιανὸς (4, 627 ἑξ.), οὐδὲ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ τίτλου τοῦ Αὐτοκράτορος (4, 673 ἑξ.). Ἀπέναντι δὲ τῆς λάμψεως, δι' ἧς περιβάλλει τὸν αὐτοκράτορα ἡ θεία τοῦ Αὐγούστου ἐπωνυμία, πάντα τὰ ἄλλα θεωρεῖ δεύτερα ὁ ποιητὴς (1, 588 ἑξ.). Παραβάλλει δὲ τὸν Πατέρα τῆς πατρίδος (ἀπὸ τῆς 5 φεβρουαρίου 752) πρὸς τὸν κτίστην τῆς πόλεως, τὸν Ῥωμύλον, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅμως πολὺ ὑπέρτερον τοῦ κραταιοῦ Ῥωμύλου τὸν νικηφόρον κοσμοκράτορα, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν τοῦ ὁποίου κυβέρνησιν ἰσχυροὶ κατεστάθησαν οἱ νόμοι καὶ ἡγιάσθη ὁ οἰκογενειακὸς βίος (2, 119). Πραγματευόμενος δὲ περὶ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄρεως τοῦ Ἀμύντορος (Mars Ultor,), ἅτινα ἐτελέσθησαν τῇ 12 μαΐου 752, ἀνυμνεῖ καὶ πάλιν τὸν ὑπὲρ τοῦ σφαγιασθέντος Καίσαρος ἀμυνάμενον (5, 547 ἑξ.) καὶ δὶς ἀναγράφει πρὸς δόξαν τοῦ ἡγεμόνος τὸν ἐξιλασμὸν τῆς ἥττης, ἣν ὁ Κράσσος εἶχε πάθῃ ὑπὸ τῶν Πάρθων (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 223), διὰ τῶν ἀποδόσεων τῶν σημαιῶν, ἃς εἶχον ἐκεῖνοι κυριεύσῃ (5, 579 ἑξ. 6, 465 ἑξ.). Ἂς ἀνταμείψωσιν οἱ ἐπουράνιοι θεοὶ τὴν φροντίδα τοῦ Αὐγούστου περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ναῶν του, χαρίζοντες εἰς αὐτὸν τοσαῦτα ἔτη, ὅσα ἐκεῖνος ἐξησφάλισεν εἰς τὰ ἱερὰ ἱδρύματα διὰ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ μερίμνης (2, 59 ἑξ.). Γενόμενος δὲ (ἀπὸ τοῦ ἔτους 742 ἀ. Ῥ. 12 π. Χ.) μέγιστος ποντίφηξ ὁ Αὔγουστος, εἶναι ἄξιος διάδοχος τοῦ Αἰνείου καὶ ἄξιος ἀπόγονος τῆς Ἑστίας, ἧς συντηρεῖ τὸ ἱερὸν πῦρ (3, 419 ἑξ.). Ἐπαινεῖται καὶ ὡς εἰς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἄκρον φιλόπολις ὁ αὐτοκράτωρ διότι ἵδρυσε τὴν στοὰν τῆς Λιβίας (τῷ 747) ἐπὶ τοῦ χώρου, ἔνθα ἦτο ἐκτισμένον ἓν ἀπέραντον μέγαρον, ὅπερ εἶχε κληρονομήσῃ (6, 639 ἑξ.). Κάμνει δ' ἐπὶ τέλους μνείαν καὶ τῶν εὐγενῶν τοῦ αὐτοκράτορος συγγενῶν (6, 802 ἑξ.).

Διὰ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου ἐπίστευεν ὁ Ὀβίδιος ὅτι, ἀφ' οὗ ἀφῆκεν ἐντελῶς τὴν ἐρωτικὴν ποίησιν, περὶ ἣν κατὰ τὴν νεότητά του ἠσχολεῖτο, θὰ ἐξεπλήρωνε τὸ ὀφειλόμενον πρὸς τὴν πατρίδα του χρέος, ὄχι ὀλιγώτερον, ἢ ὅσον θὰ τὸ ἐξεπλήρωνε στρατεύων καὶ μαχόμενος (2, 3 ἑξ.). Σεμνύνεται δὲ ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τηλικοῦτον ἔργον, ὅθεν καὶ πομπωδῶς προσαγορεύει αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ ἡ Ἥρα (6, 21: O vates Romani conditor anni = Ὦ ποιητά, συντάκτα τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔτους). Ὑπὸ μορφὴν νεωτέραν καὶ διάφορον ἐκείνης, ἣν εἶχον τὰ πεπαλαιωμένα Χρονικὰ τοῦ Ἐννίου, καὶ συντεταγμένον κατὰ τὴν νεωτέραν καλαισθησίαν, τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Ὀβιδίου ἔμελλεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ εἶναι τὸ βιβλίον τῶν ἀναμνήσεων τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ θὰ εὕρισκεν ἕκαστος πολίτης ἀναγεγραμμένας ζωηρὰς εἰκόνας τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος αὐτοῦ. Τὰς δὲ ἀρχαίας ταύτας καὶ σεπτὰς ἱστορίας τῶν χρόνων τοῦ Εὐάνδρου, τοῦ Ῥωμύλου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων, καθὼς καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς τὰς παραδόσεις, δὲν ἀναγράφει ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν ὁμαλὸν καὶ διεξοδικὸν ἐκεῖνον τρόπον, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο οἱ ἐπικοὶ ἀοιδοί, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐλαφρότερον ὕφος τοῦ τερπνοῦ διηγηματογράφου, ὅστις σχεδιογραφεῖ μὲν ἁπλῶς τὰ κοινῶς γνωστὰ πράγματα, τὰ δὲ ἄλλα ζωγραφεῖ κατὰ βούλησιν διὰ νέων καὶ ζωηρῶν χρωμάτων, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀφηγεῖται τὰ πρότερα ὕστερα, ἄλλοτε δὲ τὰ ὕστερα πρότερα. Οὕτω λόγου χάριν τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ περιφέρηται γυμνὸς ὁ ἱερεὺς τοῦ Λουπέρκου (Λυκαίου Πανὸς), ἄγει τὸν ποιητὴν εἰς περιγραφὴν ἑνὸς ἐπεισοδίου τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τῶν διδύμων ἀδελφῶν Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, οἵτινες ἐν ᾧ ἐτέλουν γυμνικοὺς ἀγῶνας ἔλαβον ἔξαφνα τὴν εἴδησιν, ὅτι λῃσταὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ποιμνίων των, καὶ γυμνοί,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅπως ἦσαν, ἐτράπησαν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν (2. 359 ἑξ.). Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο ἵνα ἐξηγήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ σπηλαίου, ὅπερ ἐκαλεῖτο Λουπέρκαλ (ἤτοι Λύκαιον), ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐπανέρχεται εἰς τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ πάππου ἔκθεσιν τῶν μικρῶν διδύμων καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς λυκαίνης θήλασιν αὐτῶν (383 ἑκ.). Οἱ συγκινητικοὶ λόγοι τῶν θεραπόντων, οἵτινες ἄκοντες καὶ λυπούμενοι ὀφείλουσι νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἀπάνθρωπον προσταγήν, εἶναι προσθήκη γενομένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ πάλιν βιβλίῳ (475 ἑξ.) λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἑορτῆς τῶν Κυριναλίων (Quirinalia), ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ῥωμύλου τοῦ μετονομασθέντος Κυρίνου. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μηνὸς μαρτίου (3, 9 ἑξ.) ἡ ἐρωτικὴ σχέσις τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Σιλβίας (τὴν ὁποίαν σκηνὴν διεξάγει ὁ ποιητὴς εἰδυλλιακῶς) γίνεται πάλιν ἀφορμὴ νὰ μνημονευθῇ ἡ γέννησις τῶν διδύμων υἱῶν τοῦ Ἄρεως, ἡ ἔκθεσις αὐτῶν, ἡ σωτηρία, ἡ νεανικὴ αὐτῶν ἡλικία καὶ ἡ προκοπὴ αὐτῶν μέχρι τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης, ἐν ᾧ τῶν θετῶν αὐτῶν γονέων αἱ εὐεργεσίαι ἀναγράφονται εἰς τὸν μῆνα δεκέμβριον. Ἡ ἱστορία ὅμως τῆς ἱδρύσεως ἐπαναλαμβάνεται καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς κτίσεως τῆς πόλεως εἰς τὸν μῆνα ἀπρίλιον (4, 801 ἑξ.), ἀλλ' ἐδῶ ἐπικρατεῖ μᾶλλον τὸ αἰσθηματικὸν οὕτως εἰπεῖν στοιχεῖον, ὁ θάνατος δηλαδὴ τοῦ Ῥώμου, τὸ πένθος τοῦ ἀδελφοῦ, ἡ συμμετοχὴ τῶν θετῶν γονέων εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. Βραδύτερον δὲ συνδυάζει ὁ ποιητὴς πρὸς ταῦτα (5, 451 ἑξ.) τὸν θρῆνον τῆς σκιᾶς, ὅστις ἐγένετο, ὡς λέγεται, ἀφορμὴ νὰ ἱδρυθῶσι τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Ῥώμου (Remus) καὶ πρὸς ἱλασμὸν τῶν δαιμόνων τελούμενα Lemuria (Remuria). Τὰ Ματρωνάλια ὑπενθυμίζουσι (3, 205 ἑξ.) τὴν ὑπὸ τῶν ἁρπαχθεισῶν Σαβινίδων ἐπιτευχθεῖσαν συνδιαλλαγὴν μεταξὺ τῶν συζύγων καὶ τῶν πατέρων. Σχεδὸν δὲ παίζων ὁ ποιητὴς περιγράφει πῶς αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι, ἀφ' οὗ πρότερον συνεσκέφθησαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας εἰσηγουμένης τῆς Ἐρσιλίας, ῥίπτονται ἔπειτα μεταξὺ τῶν μαχητῶν κρατοῦσαι συγχρόνως πρὸς τὸ στῆθος καὶ τὰ μικρὰ των βρέφη, ἄτινα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐκτείνουσι πρὸς τοὺς πάππους ἱκετευτικὰς τὰς τρυφερὰς των χεῖρας. Τὰ ὅπλα καταπίπτουσι τότε ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀντιπάλων, ἐπέρχεται ἡ συμφιλίωσις, καὶ οἱ πάπποι λαμβάνουσιν ἐπὶ τῶν γονάτων τοὺς ἐγγόνους. Ἡ ἀφήγησις τῆς ἐξώσεως τοῦ Ταρκυνίου, ἥτις γίνεται πρὸς ἐξήγησιν τῆς τελουμένης ἑορτῆς πρὸς ἀνάμνησιν τῆς καταλύσεως τῆς ἐν Ῥώμῃ βασιλείας (Regifugium), ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δόλου, δι' οὗ κατωρθώθη τῶν Γαβίων ἡ κατάκτησις καὶ ἐξιστορεῖται ἔπειτα τοῦ Ταρκυνίου τὸ ἔγκλημα (2, 685 ἑξ.). Ἡ ἐξιστόρησις αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου λεγόμενα, ὥστε ἢ ἐκεῖθεν παρέλαβε τὰ στοιχεῖα τῆς διηγήσεώς του ὁ Ὀβίδιος, ἢ ἐξ ἧς πηγῆς ἤντλησε καὶ ὁ Λίβιος. Ἰδίᾳ δὲ καὶ ἀνεξαρτήτως οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῆς ὅλης διηγήσεως ἐφιλοτέχνησεν ὁ ποιητὴς τὴν εὐγενῆ μορφὴν τῆς Λουκρητίας, ὡραία δὲ εἶναι μάλιστα ἡ ἑσπερινὴ σκηνή, καθ' ἣν ἡ νεαρὰ γύνη προσηλωμένην ἔχουσα τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν ἀπόντα σύζυγον, κλώθει μετὰ τῶν θεραπαινῶν αὐτῆς. Αἴφνης γίνεται τοῦ Ταρκυνίου ἡ ἐπίθεσις ἡ νυκτερινή, καὶ τέλος ἐπέρχεται ἡ πρὸς τοὺς συγγενεῖς διαπραγμάτευσις τῆς ἀτιμασθείσης δεσποίνης. Καὶ τοῦ Σερβίου Τυλλίου ὁ ἐκθρονισμός, ὅπως καὶ τῆς Τυλλίας τὸ κακούργημα, φαίνεται ὅτι ὡσαύτως ἠντλήθησαν ἐκ τῶν ἱστοριῶν τοῦ Λιβίου (6, 585 ἑξ.). Τέλειον δὲ καὶ αὐτοτελὲς ἐπύλλιον, ὅπως καὶ τῆς βασιλείας ἡ πτῶσις, ἀποτελεῖ ἡ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῶν Σαλίων (ἰδ. τμ. Α' σ. 5) ἀφήγησις (3, 263 ἑξ.), ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς περιγραφῆς τοῦ μυστηριώδους ἄλσους καὶ τῆς λίμνης τῆς Ἀρικίας Ἀρτέμιδος, ἔνθα κατῴκει ἡ νύμφη Ἠγερία, ἧς ἡ μὲν εὐεργετικὴ ἐπίδρασις ἐπράϋνε τὰ ἤθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ βασιλέως Νουμᾶ ἡ δὲ σοφὴ συμβουλὴ κατήγαγεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Δία καὶ διήλλαξε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἐπιτηδειότης, μεθ' ἧς ὁ συνετὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς κατορθώνει νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀμφιβόλου ἐννοίας περὶ ἀνθρωποθυσιῶν συμβουλὴν τοῦ Πίκου, καὶ οὕτως εἰπεῖν νὰ διαστρέψῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ, φαίνεται τῷ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὄντι ἀστεία [1]). Προσλαμβάνει δὲ ὁ ποιητὴς ὕφος καὶ τόνον ἐπικόν, ἀλλὰ ὁ λόγος αὐτοῦ γίνεταί πως πεπυκνωμένος, ἐν τῇ διηγήσει τῆς παρὰ τὸν Κρεμέραν ποταμὸν καταστροφῆς τῶν Φαβίων (2, 195 ἑξ.), τῆς ὁποίας διηγήσεως λεπτομέρειαί τινες συμφωνοῦσι πάλιν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Τίτου Λιβίου περὶ τοῦ πράγματος ἱστορούμενα. Τοὐναντίον δὲ ἀποβάλλει τὴν σεμνότητα τὴν ἐπικὴν καὶ φαίνεται οἱονεὶ παρῳδῶν, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκκλησίας τῶν θεῶν (6, 349 ἑξ.), πρὸς ἣν συνάπτει καὶ ἓν ἀστεῖον ἀνέκδοτον ἐκ τοῦ πολέμου τῶν Γαλατῶν, τὸν δόλον δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὃν ὑπέδειξε τοῦ Διὸς ὄνειρον, τοῦ νὰ ῥίπτωσιν οἱ πολιορκούμενοι ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου ἄρτους ἐπὶ τοὺς πολιορκοῦντας πολεμίους, οἵτινες κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐνόμισαν ὅτι οἱ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κεκλεισμένοι εἶχον ἄφθονα τὰ τρόφιμα καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς, ὥστε νὰ κυριευθῇ ἡ Ῥώμη διὰ τοῦ λιμοῦ.

Πολλαὶ δὲ ἐκ τῶν διηγήσεων ἢ ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορικὴν ἢ τὴν προϊστορικὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχαιολογίαν φαίνονται εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς ἀπηχήσεις ἢ ἐμπνεύσματα τῶν ἐπικῶν ποιημάτων τοῦ Ἐννίου καὶ τοῦ Βιργιλίου. Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Κάκον (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 365) εἶναι σχεδὸν καθ' ὅλου εἰλημμένος ἐκ τοῦ γνωστοῦ καλλίστου ἐπεισοδίου τῆς Αἰνειάδος (8, 185 ἑξ.), ὅπου δὲ ὁ Ὀβίδιος μεταβάλλει τοῦ Βιργιλίου τὸ σχέδιον (καὶ εἶναι ἐλάχισται αἱ μεταβολαὶ) πράττει τοῦτο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συντομεύσῃ τὸν λόγον. Πρὸς τὴν καταστροφὴν τῆς Διδοῦς συνδέει ὁ Ὀβίδιος τὸν μῦθον, ἐν ᾧ ἐξιστοροῦνται αἱ περαιτέρω τύχαι τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς Ἄννης (3, 545 ἑξ.). Μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ πολλὰς περιπετείας ἀνευρίσκει ὁ Αἰνείας τὴν Ἄνναν ἐν τῷ Λατίῳ καὶ ὑποδέχεται αὐ-

[1]) Ἰδ. Πλουτάρχ. ὅ. Νουμᾶ 15. Αὐτόθι (κφ. 13) καὶ περὶ τῶν Σαλίων. Σημειωτέον δὲ καὶ ὁ Ὀβίδιος (3 327) λέγει ὅπως καὶ ὁ Πλούταρχος, ὅτι δηλαδὴ ὁ Πῖκος καὶ ὁ Φαῦνος (ὄχι ἡ Ἠγερία) καταμαγεύσαντες κατήγαγον τὸν Δία. Ἡ παραβολὴ τῆς διηγήσεως τοῦ Πλουτάρχου πρὸς τὴν τοῦ Ὀβιδίου εἶναι πολλῆς μελέτης ἀξία, ἄπορον δὲ πῶς ὁ συγγραφεὺς οὐδαμῶς μνημονεύει τοῦ Πλουτάρχου. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν φιλοφρόνως, ἀλλ' ἐκείνη φοβουμένη τῆς Λαβινίας τὴν ζηλοτυπίαν ἐκπηδᾷ κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τοῦ παραθύρου καὶ ῥίπτεται εἰς τοῦ Νουμικίου τὰ ὕδατα. Ὁ ποιητὴς μάλιστα ὑπενθυμίζει καὶ τὸ νεανικόν του ἔργον, τὴν Ἐπιστολὴν δηλαδὴ τῆς Διδοῦς πρὸς τὸν Αἰνείαν, ἐπαναλαμβάνων τὸ τελευταῖον αὐτῆς δίστιχον (Ἡρωΐδ. 7, 195 ἑξ.) ἤτοι τῆς βασιλίσσης τὸ ἐπιτύμβιον, ἄνευ προφανοῦς ἀνάγκης προερχομένης ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεώς του [1]).

Ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Ὀβιδίου ἀναδεικνύεται κατὰ πολὺ ἐκεῖ μάλιστα, ἔνθα ἡ φορὰ τοῦ λόγου ἄγει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ διηγηθῇ μύθους κωμικοὺς ἢ φαιδρὰ δημωδῶν παραδόσεων ἔθιμα, ὅπως λόγου χάριν ἐν τῷ περὶ τῆς ἀκριτομύθου Λάρας ἐπεισοδίῳ (2, 583 ἑξ.), ἥτις ἐπειδὴ προέδωκε τὰ ἐρωτικὰ μυστικὰ τοῦ Διὸς ἀπώλεσε μὲν τὴν γλῶσσάν της, ἀλλ' ἔπειτα ἐν ᾧ ἐπορεύετο τὴν ὁδὸν τοῦ Ἅδου τόσον ἐγοήτευσε τοῦ Ἑρμοῦ τὴν καρδίαν, ὥστε κατεστάθη ὑπ' αὐτοῦ μήτηρ τῶν Λαρήτων (Lares), ἢ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς συμφορᾶς τῆς κατὰ τοὺς πόδας ὠκείας θηρευτρίας Κάρνης, ἥτις κατώρθωσε μὲν νὰ διαφύγῃ τοὺς ἄλλους αὐτῆς διώκτας, ὄχι ὅμως καὶ τὸν διπρόσωπον Ἰανόν, ὅστις ἔβλεπεν ἐμπρὸς ἅμα καὶ ὀπίσω (6, 657 ἑξ.). Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἀρεστὸς εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ ἦτο ὁ ὁπωσδήποτε ἀναίσχυντος μῦθος τοῦ ἔρωτος τοῦ Πριάπου πρὸς τὴν νύμφην Λωτίδα, ἐξ οὗ μύθου ἐξηγεῖται ἡ συνήθεια τῆς θυσίας τοῦ ὄνου (1, 391 ἑξ.). Ὅ,τι δὲ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ μῦθος οὗτος ἤρεσκεν εἰς τὸν ἐλαφρὸν ποιητήν, εἶναι ὅτι τὸν αὐτὸν μῦθον διηγεῖται μὲ ἄλλας λέξεις καὶ ἀλλαχοῦ (6, 319 ἑξ.) πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐθίμου τῆς διακοσμήσεως τοῦ ὄνου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀρτοποιῶν, μόνον δὲ αἱ λεπτομέρειαι διαφέρουσιν κατὰ τὰ δύο

[1]) Τὸ ἐπιτύμβιον ἔχει οὕτω·

Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem,
Ipsa sua Dido concidit usa manu.

Κατὰ δὲ τὴν ἑλληνισιν τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου (Παρέργ. δ' ἐκδ. σ. 462)·

Οἵτου ἀφορμὴν Αἰνείας πόρεν ἠδὲ μάχαιραν,
Χειρὶ δ' ἑῇ Διδὼ κάτθανε χρησαμένη.

Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χωρία, καὶ κατὰ μὲν τὸ ἓν ἀναφέρεται ὡς ἑορτάζων ὁ Βάκχος, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο ἡ Κυβέλη, καὶ ἐκεῖ μὲν περιγράφεται μᾶλλον ἡ ἑορτάσιμος χαρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐδῶ δὲ ἡ ὅλη ἑορτὴ καθ' ἑαυτήν, δὲν παραλείπει δὲ ὁ ποιητὴς μεθ' ὅλην τὴν ὁμοιότητα τῆς καταστροφῆς νὰ περιγράψῃ λεπτομερέστερον καὶ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐπίθεσιν τοῦ Φαύνου πρὸς τὸν γυναικεῖα ἐνδεδυμένον Ἡρακλέα, ὃν ἐξελάμβανεν ὁ ἀκόλαστος Φαῦνος ὡς Ὀμφάλην (3, 305 ἑξ.).

Ὅλος δὲ ὁ λαϊκὸς βίος τῶν Ῥωμαίων διέρχεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου ἐν σειρᾷ θελκτικωτάτων τῷ ὄντι εἰκόνων. Εὐθὺς κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους περιγράφεται ἡ μεγαλοπρεπὴς πρὸς τὸ Καπιτώλιον πομπὴ ἐπὶ τῇ ἐγκαταστάσει τῶν νέων ὑπάτων (1, 75 ἑξ.), ἔπειτα κατὰ τὸν φεβρουάριον ἡ ἑορτὴ τῶν ψυχῶν (τὰ Feralia = νεκύσια ἢ θανατούσια), καθ' ἣν γηραιὰ μάγισσα ἐν κύκλῳ νεανίδων ἀφιερώνει τὰς μαγικὰς αὐτῆς ῥήσεις εἰς τὴν σιωπηλὴν θεὰν τοῦ Ἅδου, τὴν Τακίτην (Tacita), ὅπως δέσῃ τὰς πονηρὰς γλώσσας, καὶ κατόπιν μεθύσκεται διὰ τοῦ ὑπολοίπου τῆς σπονδῆς (2, 571 ἑξ.). Κατὰ τὸν φεβρουάριον ἐπίσης τελεῖται καὶ ἡ ἀφελὴς οἰκογενειακὴ ἑορτή, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον Caristia, καὶ καθ' ἣν συνήρχοντο εἰς γεῦμα κοινὸν οἱ συγγενεῖς καὶ προέπινον ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος (2, 617 ἑξ.). Κατὰ τὸν μάρτιον ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῆς Ἄννης Περέννης, καθ' ἣν κατεκλίνετο ἐπὶ τῆς χλόης ὁ δῆμος ὑπὸ προχείρους σκηνὰς καὶ σκεπάσματα, καὶ εὐωχεῖτο εἰς κοινὰ συμπόσια. Τόσα ἔτη θὰ ἔζη ἕκαστος ὅσα ποτήρια ἠδύνατο νὰ πίῃ. Καὶ ἄλλοι μὲν πίνουσιν ἡλικίαν Νέστορος, ἄλλοι δὲ πίνοντες γηράσκουσιν ὡς ἡ Σίβυλλα. Ἄδουσιν ἐκεῖ ὅσα ἄσματα ἔμαθεν ἕκαστος ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ ὀρχοῦνται μιμικοὺς χορούς, ὅτε δὲ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπιστρέφουσι καθ' ὁμίλους εἰς τὸν οἶκον ὑπὸ τοῦ οἴνου ταλαντευόμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι ἐπὶ τῶν ποδῶν νὰ κρατηθῶσι, μακαρίζουσιν αὐτοὺς οἱ ἀνεόρταστοι θεαταί, οἵτινες τυχὸν ἤθελον τοὺς ἀπαντήσῃ (3, 523 ἑξ.). Περιγράφονται ἔπειτα τὰ Λουπερκάλια (2, 267 ἑξ.), ἡ θορυβώδης πομπὴ τῆς Κυβέλης κατὰ τὰ Megalensia ἤτοι τὰ Μεγαλήσια (4, 179 ἑξ.), ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φαιδρὰ ἑορτὴ τῶν Φλωραλίων (5, 331 ἑξ.) καὶ ἡ τῆς Ἀγαθῆς Τύχης ἢ Αὐτοματίας (Fors Fortuna), καθ' ἣν ἐγίνετο πλοῦς ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως δι' ἀνθοστολίστων λέμβων (6, 773 ἑξ.). Μνημονεύει δὲ ὁ ποιητὴς καὶ πᾶν ἐπάγγελμα ἐν Ῥώμῃ ἀσκούμενον καὶ πᾶσαν συντεχνίαν, λαμβάνων ἐκ τῆς καταλλήλου πρὸς τοῦτο ἑορτῆς τὴν ἀφορμήν, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον σατιρικόν, ὅπως λ. χ. κατά τινα τοῦ Ἑρμοῦ ἑορτὴν (5, 681 ἑξ.) ἀναφέρει τοὺς ἐμπόρους, οἵτινες προσεύχονται ἵνα δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ θεὸς ἄφεσιν ψευδορκιῶν παρελθουσῶν καὶ μελλουσῶν, καὶ καλὴν ἐπιτυχίαν εἰς πᾶσαν αὐτῶν ἀπάτην.

Τὰ δὲ ἔργα τοῦ γεωργοῦ, αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ, αἱ φροντίδες καὶ μέριμναι στρέφουσι τὴν διάνοιαν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς εὐλογίας τῆς Εἰρήνης (1, 657 ἑξ. 4, 407 ἑξ.). Ἡ λύρα τοῦ ποιητοῦ ἀποδίδει ἐν ταῖς περιγραφαῖς ταύταις φθόγγους, οἵτινες ὑπενθυμίζουσι τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Τιβούλλου τὰς ἐμπνεύσεις. Ἀλλ' ἡ τῶν προπατόρων ἁπλότης καὶ ἀθωότης δὲν ἐμποιοῦσι εἰς τὸν Ὀβίδον ἐκεῖνον τὸν ἐνθουσιασμόν, ὃν ἐμποιοῦσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Τιβούλλου. Ὁ κομψὸς καὶ ἐξηυγενισμένος τῆς πρωτευούσης κάτοικος αἰσθάνεται ὑπερήφανον ἐπὶ τῷ παρόντι μεγαλείῳ χαράν, φανταζόμενος τὴν παμπαλαίαν ἀγροτικὴν Ῥώμην μὲ τὰ ἕλη της καὶ τὰς ἀχυρίνους καλύβας καὶ τὰ βόσκοντα ποίμνια (π. χ. 6, 401 ἑξ.), ἀναπολῶν τὰ σκληρὰ χόρτα, ἐφ' ὧν ὁ Ῥωμύλος καὶ οἱ ὑπήκοοί του ἐκοιμῶντο γλυκερὸν ὕπνον, μόνοι δυστυχῶς, διότι ἀκόμη δὲν εἶχον ἀποκτήσῃ γυναῖνας (3, 183 ἑξ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐποχή, δὲν ἦτο πολυτελεστέρα. Κατὰ πολὺ ἀκόμη ἐτιμᾶτο ὁ χοῖρος, τῶν δὲ πλουσίων ἡ τράπεζα οὔτε ἰχθεῖς ἐγίνωσκεν ἀκόμη οὔτε ὀστρείδια, οὔτε γέρανος ὑπῆρχεν οὔτε ταὼς (6, 173 ἑξ.). Πρὸς τὴν τοιαύτην λοιπὸν τοῦ βίου λιτὴν κατάστασιν οὐδένα αἰσθάνεται πόθον ὁ Ὀβίδιος. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναμνήσεων ὅμως τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἐπισκέψεων ἐτήρησεν ἐν τούτοις εὐαρέστους τινας περὶ τοῦ ἀγροτικοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βίου ἐντυπώσεις, καθὼς καὶ περὶ τῶν ἁπλοϊκῶν ἰδεῶν καὶ ἐθίμων τῶν γεωργῶν καὶ τῶν χωρικῶν. Γινώσκει ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τερπνῶς νὰ περιγράφῃ τὴν ἐπιμελῆ ἐν τῷ οἴκῳ δρᾶσιν τῆς χωρικῆς οἰκοδεσποίνης (4, 695 ἑξ.) καὶ γράφει ἀφελῆ χάριν τοῦ δεισιδαίμονος ποιμένος προσευχήν, ζητῶν ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ συγχώρησιν παντὸς ἑκουσίου ἢ ἀκουσίου παραπτώματος, ὑπὲρ δὲ τοῦ ποιμνίου εὐλογίαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν (4, 474 ἑξ.). Δίδει ἐπίσης, ὡς εἰδήμων, ἐκτενεῖς συμβουλὰς καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐξιλαστηρίους τελετὰς (731 ἑξ.), καὶ προσθέτει ὅτι πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀσυνειδήτως ἐτέλεσε τὰ εὐσεβῆ νόμιμα τῆς ποιμενικῆς ἑορτῆς τῶν Παληλίων (723 ἑξ.).

Τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ ζητήματα τὰ εἰς τὸ ἡμερολόγιον ἀναφερόμενα ἀντιπαρέρχεται ὁ ποιητής, ὁσάκις παρουσιασθῇ ἀνάγκη νὰ ἀναπτύξῃ αὐτά, δι' ἑνὸς ἀστεϊσμοῦ ἢ διὰ μιᾶς κομψῆς παρεκβάσεως. Ὁ Ῥωμύλος διήρεσε τὸ ἔτος εἰς δέκα μῆνας· «ἤξευρες κάλλιον τὰ ὅπλα, Ῥωμύλε, παρὰ τοὺς ἀστέρας», λέγει ὁ ποιητὴς (1,27 ἑξ.). Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἔνθα γίνεται περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος λόγος, ὅμοια λέγει· «οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι δὲν παρετήρουν τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ (τὰ ἄστρα), ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἰδικά των σημεῖα (τὰς σημαίας, διότι ἡ λατινικὴ λέξις signum ἔχει ἀμφοτέρας τὰς σημασίας), τὰ ὁποῖα μέγιστον ἔγκλημα ἦτο ἐὰν ἔχανον. Ἦσαν μὲν ἀχύρινα τότε τὰ στρατιωτικὰ σημεῖα, ἀλλὰ τόσον σεβαστά, ὅσον εἶναι τώρα οἱ ἀετοί (3,133 ἑξ.)». Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ περιστάσεις, καθ' ἃς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα. Οὕτω λ. χ. διὰ σειρᾶς γεγονότων ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔτος κατ' ἀρχὰς ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ μαρτίου μηνὸς (3, 135. ἑξ.), προσθέτει δὲ ὅτι οὐ μόνον οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι φυλαὶ τοῦ Λατίου ἔδωκαν εἰς ἕνα τῶν μηνῶν αὐτῶν τοῦ Ἄρεως (Mars) τὸ ὄνομα (3,87 ἑξ.).

Ὅπως ἐν τοῖς Αἰτίοις ὁ Καλλίμαχος ἐζήτει παρὰ τῶν Πιερίδων νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν πληροφορίας περὶ τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν διελάμβανεν, οὕτω καὶ ὁ Ῥωμαῖος αὐτοῦ μιμητὴς καὶ διάδο-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χος ἵνα προσδώσῃ εἰς τὰς ἀφηγήσεις αὐτοῦ μεγαλήτερον κῦρος καὶ κατά τινα τρόπον μεγαλητέραν ἀγιότητα, ἐπικαλεῖται τὴν παρέμβασιν θεοῦ τινος ἢ θεᾶς, καὶ μάλιστα ἐκείνου, ὅστις εἶναι ὁπωσδήποτε σχετικώτερος πρὸς τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ διαλαμβάνει, οὕτω δὲ ἀρύεται πάντοτε ἐκ τῶν ἀρίστων πηγῶν τὰς πληροφορίας του. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ (1,89 ἑξ.) διὰ μακρῶν ὁμιλεῖ ὁ Ἰανὸς περὶ ἑαυτοῦ. Περιγράφει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μεταμόρφωσιν ἐκ τοῦ Χάους, παρουσιάζεται ὡς ὁ φύλαξ τοῦ κατωφλίου τοῦ οὐρανοῦ. Γίνεται κατόπιν μακρὰ σειρὰ ἐρωτημάτων καὶ ἀποκρίσεων μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ Ἰανοῦ περὶ τῆς αἰτίας, δι' ἣν τὸ ἔτος ἄρχεται κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ὄχι κατὰ τὸ ἔαρ, καὶ περὶ τῶν ἐθίμων τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ νέου ἔτους. Τὸ δὲ ἐρώτημα, διὰ τί οἱ ἄνθρωποι δὲν χαρίζουσι πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους γλυκίσματα μόνον, ἀλλὰ χαρίζουσι καὶ χρήματα, ἄγει τὸν ποιητὴν εἰς δηκτικὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς παρούσης ἐποχῆς, καθ' ἣν παντὸς ἄλλου πράγματος γλυκύτερον εἶναι τὸ χρῆμα, καὶ εἰς παραβολὴν τῆς ἀρχαίας καὶ λιτῆς Ῥώμης πρὸς τὴν πλεονεξίαν καὶ φιληδονίαν τῶν ἡμετέρων χρόνων, καθ' οὓς ὁ πλοῦτος παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εὔνοιαν καὶ τιμήν. Ἐξηγεῖ μετὰ χάριτος τὸν τύπον τοῦ ἀσσαρίου (as), τῆς ῥωμαϊκῆς νομισματικῆς μονάδος, ὅπερ εἶχεν ἀποτετυπωμένην ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἀπόψεως κεφαλὴν Ἰανοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας χάραγμα πρώρας πλοίου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀποβιβάσεως εἰς τὸ Λάτιον τοῦ Κρόνου, ὅτε εἶχεν ἐξ οὐρανοῦ φυγαδευθῇ. Ἡ μνεία δὲ τοῦ Κρόνου ἐπαναφέρει πάλιν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ποιητοῦ τὴν εἰκόνα τῆς ἀθώας ἐκείνης ἐποχήν, καθ' ἣν ἐκυριάρχει ἐπὶ τοῦ φερωνύμου Ἰανίκλου ὄρους ὁ Ἰανός, καὶ διηγεῖται ἐκ τούτου (ἢ μᾶλλον ποιεῖ τὸν Ἰανὸν διηγούμενον) πῶς ὁ Ἰανὸς ἀπέκρουσεν ἀπὸ τοῦ Καπετωλίου τῶν βασιλέα τῶν Σαβίνων Τάτιον διά τινος θειούχου πηγῆς ἐκχυθείσης ἔξαφνα ἐναντίον του (1,270).

Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν μῆνα μάρτιον εἶναι ἐπίκλησις πρὸς τὸν Ἄρην. Ὁ θεὸς τοῦ πολέμου καὶ πατὴρ τοῦ Ῥωμύλου εὐφραδέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στερον τοῦ συνήθους διηγεῖται τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς ἑορτῆς τῶν Ματρωναλίων (3, 167 ἑξ.). Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀπριλίου ὁ ποιητὴς ἐξ ἐμπιστευτικῆς διαλέξεως πρὸς τὴν προστάτριαν αὐτοῦ Ἀφροδίτην ἀρύεται νέον θάρρος πρὸς ἐξακολούθησιν καὶ ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου του, ἡ δὲ Κυβέλη ἐκλέγει τὴν Μοῦσαν Ἐρατὼ (διότι τὸ ὄνομα αὐτῆς εἶναι προσφιλὲς εἰς τὴν Ἀφροδίτην) ἵνα διδάξῃ τὸν ποιητήν, ἀλλοῦ μὲν συντομώτερον ἀλλοῦ δὲ διεξοδικώτερον, τὰ ἔθιμα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Μεγαλασίων. Καὶ ἀναφέρεται ἐν τῇ ἀφηγήσει ἐκείνῃ (4, 191 ἑξ.) τὸ πῶς ὁ Κρόνος ἠπατήθη κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Διὸς καὶ δὲν κατέπιε τὸν υἱόν, ἀναφέρεται δὲ καὶ ὁ μῦθος ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἄττιν (ἰδ. καὶ τόμ. Α΄ σ. 504 ἑξ.). Πολλὰς πληροφορίας δίδει εἰς τὸν ποιητὴν καὶ ἡ Φλώρα (5, 185 ἑξ.). Ἐν ᾧ ὁμιλεῖ ῥόδα ἐκπνέονται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς, καὶ ὅταν νεύῃ, ἀπὸ τῆς κόμης αὐτῆς καχύνονται ἄνθη. Ἡ θελκτικὴ νύμφη δὲν κοσμεῖ τὸν λόγον διὰ ῥητορικῆς τέχνης· εἶναι βραχεῖαι αἱ προτάσεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται, ἡ δὲ σύνταξις τῶν λέξεων εἶναι φυσικωτάτη καὶ ὑπενθυμίζει ζωηρὸν δραματικὸν διάλογον. Συντόμως καὶ μετὰ πάσης αἰδημοσύνης ἀφηγεῖται πῶς κατέστησεν αὐτὴν γυναῖκά του ὁ Ζέφυρος, εὐφραδεστέρα δὲ κατὰ μικρὸν γινομένη, ἐκθέτει πόσον εὐτυχῶς διάγει τὸν βίον καὶ πόσον εἶναι ὡραῖος ὁ κῆπος αὐτῆς, ὃν ἔλαβεν ὡς προῖκα. Πρώτη αὐτὴ ἐδημιούργησε τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων. Δι' ἑνὸς ἄνθους κατέστησε τὴν Ἥραν μητέρα ἄνευ ἀνδρός, εἰς τοῦτον δὲ τὸν ἀπάτορα υἱὸν τῆς Ἥρας, τὸν Ἄρην, χρεωστεῖ ἡ θεὰ τῶν ἀνθέων τὴν τιμήν, ἧς ἀπολαύει ἐν Ῥώμῃ. Παρὰ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ, ὅστις βεβαίως θὰ ἤκουσε τὸν νυκτερινὸν θρῆνον τῆς σκιᾶς τῆς Ῥώμου, ζητεῖ νὰ μάθῃ ὁ ποιητὴς τὰ περὶ τῆς πενθίμου ἑορτῆς τῶν Λεμουρίων (5, 449 ἑξ.), παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἑορτῆς, ἥτις ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Quinquatrus (6, 649 ἑξ.), παρὰ τῆς Καρμέντης τὸν ἐπὶ Εὐάνδρου βίον (1, 467 ἑξ. 620), παρὰ τῆς Ἡγερίας τὰ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ συλλόγου τῶν Σαλίων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱερέων (3, 261 ἑξ.). Ὁ Τίβερις ἀνέρχεται ἐκ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἵνα δηλώσῃ πρὸς τὸν Ὀβίδιον ὅτι ὁ Ἡρακλῆς εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ ἐθίμου τοῦ νὰ ῥίπτωνται εἰς τὸν ποταμὸν σχοίνινα εἰδώλια (5, 635 ἑξ.). Ἀλλαχοῦ αὐτὴ τῆς ἱστορίας ἡ Μοῦσα, ἡ Κλειώ, ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀκριβείας ἑνὸς ἱστορικοῦ γεγονότος (6, 801 ἑξ.). Εἰς δύο ὅμως ἄλλας περιστάσεις καὶ αὐτῶν τῶν ἐπουρανίων θεῶν ἡ πανσοφία ἀδυνατεῖ νὰ διαφωτίσῃ τὸν ἀμφιβάλλοντα ποιητήν, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ δὲν εἶναι σύμφωνοι περὶ τοῦ πράγματος. Γίνεται συζήτησις, ἀλλ' ἡ συζήτησις μένει ἄνευ ἀποτελέσματος ὁριστικοῦ. Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μηνὸς μαΐου τρεῖς Μοῦσαι, ἡ Πολύμνια, ἡ Οὐρανία καὶ ἡ Καλλιόπη, ἔχουσιν ἄλλην ἑκάστη γνώμην. Τίθεται τὸ ζήτημα εἰς ψηφοφορίαν, ἀλλ' ἐπέρχεισοψηφία, διότι ἀνὰ δύο ἐκ τῶν ἄλλων ἓξ Μουσῶν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν γνώμην ἑκάστης ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν των, καὶ ὁ Ὀβίδιος μένει ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ (5, 7 ἑξ.). Σκεπτόμενος πάλιν μόνος του ποιητὴς ἐν ἐρημικῷ ἄλσει περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰουνίου μηνός, βλέπει ἔξαφνα ὀπτασίαν. Ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἥβη προσπαθοῦσιν ἑκατέρα νὰ ἀποδείξωσιν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ὠνομάσθη ὁ μήν, ἡ μὲν Ἥρα μὲ τὸ ὕφος ἀγέρωχον καὶ ὀργίλον (ὅπως ἡ Ἥρα τῆς Αἰνειάδος), ἡ δὲ Ἥβη δειλὴ καὶ ἱκετευτικὴ (ὅπως ἡ Ἀφροδίτη τῆς Αἰνειάδος). Μάτην προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα ἡ Κωγκορδία (=ὁμόνοια), ὁ δὲ ποιητὴς ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰς ἀντιφερομένας θεότητας ἀφίνει ἄλυτον τὸ ζήτημα (6, 9 ἑξ.).

Ἡ διήγησις γίνεται καὶ ποιητικωτέρα καὶ μᾶλλον ὑπὸ ἀνθρωπίνην ἔποψιν ἐνδιαφέρουσα ἐκεῖ, ἔνθα ὁ Ὀβίδιος διδάσκεται ὄχι πλέον ὑπὸ θεῶν, ἀλλ' ἐκ θνητοῦ στόματος. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Μεγαλησίων ἐκάθητο καὶ ὁ ποιητὴς μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους θεώμενος τοὺς ἀγῶνας καὶ εἶχε τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν τάξιν του θέσιν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ. Ὁ παρακαθήμενος, πρώην στρατιωτικὸς χιλίαρχος, ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν ὅτι σήμερον εἶναι ἡ ἐπέτειος ἡμέρα τῆς ἐν Θάψῳ μάχης, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Καίσαρα (4,377.). Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ῥωβιγαλίων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

(ἑορτῆς πρὸς τιμὴν τῆς Ῥωβίγης ἤτοι Ἐρυσιβίας, θεᾶς ἥτις ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῶν σιτηρῶν τὴν robiginem = ἐρυσίβην, ἥτις κοινῶς λέγεται σείρικας), ἐπιστρέφων ὁ ποιητὴς ἐκ τῆς Λατινικῆς πόλεως Νωμέντου εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπαντᾷ αἰφνης ὅμιλον ἀνθρώπων περιβεβλημένων λευκὰ ἱμάτια καὶ ἐχόντων ὡς ἡγεμόνα τὸν φλαμέντην (στεφανηφόρον ἱερέα). Οἱ ἄνθρωποι ἐπορεύοντο εἰς τὸ ἄλσος τῆς θεᾶς, ἵνα τελέσωσι θυσίαν. Τοὺς παρακολουθεῖ ὁ ποιητής, ἀκροᾶται τῆς προσευχῆς τοῦ ἱερέως (ἣν καὶ ἀναγράφει) καὶ ζητεῖ πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθίμου τοῦ νὰ θυσιάζηται κύων (4, 905 ἑξ.). Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἑστίας ἐπέστρεφεν οἴκαδε πορευόμενος τὴν νέαν ὁδὸν (novam viam), ὅτε βλέπει γηραιὰν γυναῖκα βαδίζουσαν μὲ τοὺς πόδας γυμνούς· ἀπορεῖ ὁ ποιητής. Ἀλλὰ τότε ἄλλη γραῖα καταλαμβάνει τὴν ἔκπληξίν του, καλεῖ αὐτὸν νὰ καθίσῃ πλησίον της καὶ κινοῦσα τὴν κεφαλὴν τῷ ἐξηγεῖ τὸ παλαιὸν ἔθιμον (6,395 ἑξ.). Ἄλλοτε πάλιν ἐπορεύετο ὁ Ὀβίδιος εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, εἰς τὸ Σοῦλμον, καθ' ὁδὸν δὲ μανθάνει παρά τινος ξένου, πόθεν ἐπεκράτησε τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ γίνηται κυνήγιον τῆς ἀλώπεκος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Δήμητρος, τὰ Κερεάλια (4,683 ἑξ.). Καὶ ὅταν δὲ ἔμελλε νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν πεφιλημένην αὐτοῦ θυγατέρα ὁ ποιητής, ὁ Φλαμέντας τοῦ Διὸς ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τίς ἦτο ἡ κατάλληλος ἡμέρα ἵνα τελεσθῇ ὁ γάμος (6,219 ἑξ.).

Ἀλλὰ τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐν μέρει πολλαχόθεν καὶ ὄχι μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβοῦς ἐρεύνης συνεφόρησεν ὁ Ὀβίδιος, πολλὰ δὲ πράγματα ἴσως καὶ ἐξ ἰδίων παλαιῶν καὶ ἀσαφῶν ἀναμνήσεων ἐξέθηκε. Διὰ τοῦτο δὲ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ποιήματι καί τινες πεπλανημέναι εἰδήσεις καὶ ἀνακρίβειαι (π. χ. 4,871 ἑξ. 6,568). Λέγει λ. χ. ὁ ἴδιος ὅτι τὴν ἱστορίαν περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ παλλαδίου ἐκ τοῦ καιομένου ναοῦ τῆς Ἑστίας ὑπὸ τοῦ Μετέλλου, εἶχε μάθῃ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν (6,417 ἑξ.). Ἐν ᾧ λίαν συντόμως ἀναγράφει τὰς εἰς ἡμερολόγιον ἀπαραιτήτους ξηρὰς εἰδήσεις, προσπαθεῖ νὰ προσδώσῃ ἔξωθεν ὅσον δύναται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πλειότερον πλοῦτον εἰς τὸ φύσει πενιχρὸν ὑλικόν του, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸ ποικιλώτερον, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ πρόσθετος οὗτος φορητὸς τῶν διηγήσεων δὲν ἔχῃ πολὺ στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἑκάστοτε ἐκτιθέμενον ζήτημα. Ἐκεῖ λόγου χάριν ἔνθα ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς παναρχαίας καὶ αἱματηρᾶς ἑορτῆς τῶν Ἀγωναλίων (πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰανοῦ), κάμνει μακρὰν περὶ θυσιῶν ἐν γένει παρέκβασιν. Διηγεῖται (1,317 ἑξ.) ἕνεκα τίνων ἁμαρτιῶν ἄγεται πρὸς τὸν βωμὸν ὁ χοῖρος, ὁ τράγος, ἡ αἶξ, καὶ διὰ τὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ἀρισταῖον πρὸς παραγωγὴν μελισσῶν τὸ πτῶμα τοῦ βοὸς (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 89 ἑξ.). Ἀρέσκεται εἰς τὴν γεωγραφικὴν πολυμάθειαν καὶ διεξοδικῶς ἀναγράφει πάντας τοὺς τόπους, δι' ὧν διῆλθεν ἡ εἰκὼν τῆς Κυβέλης κατὰ τὸν θαλάσσιον αὐτῆς πλοῦν ἀπὸ Πεσσινοῦντος μέχρις Ὠστίας (4,277 ἑξ.). Ἄνευ ἐσωτερικοῦ λόγου καὶ μόνον διότι εὐχαριστεῖται διηγούμενος, προσθέτει εἰς τὸ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Δήμητρος κεφάλαιον ὁλόκληρον ἐπύλλιον, ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος (4,417 ἑξ.), ὁμολογῶν μάλιστα ὅτι ὁ μῦθος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον γνωστὸς καὶ ὅτι ὀλίγα πράγματα ἔχει αὐτὸς νὰ προσθέσῃ. Καὶ βάσις μὲν τοῦ ἐπυλλίου τούτου εἶναι ὁ εἰς Δήμητρα παλαιὸς ὕμνος, ἀλλ' ὁ Ὀβίδιος ἐπιμένει ὄχι τόσον εἰς τὰ κύρια στοιχεῖα, ἅτινα παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ὁ ὕμνος, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξεργασίαν τῶν λεπτομερειῶν, πῶς δηλαδὴ συνέλεγον ἄνθη αἱ νεάνιδες, πόσον περίτρομος ἦτο ἡ φωνὴ τῆς ἁρπαζομένης, τίνας ἐρεύνας ἔκαμεν ἡ μήτηρ, ποῦ περιεπλανήθη, τίς ὑπῆρξεν ἡ δεξίωσις αὐτῆς ἐν Ἐλευσῖνι, πῶς ἰάθη ὁ ἄρρωστος αὐτῆς υἱός, πῶς ἐθρήνησεν ἐνώπιον τοῦ Διὸς τὴν συμφορὰν αὐτῆς. Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἑορτήν. Ἀναγράφων δὲ τὰ Λιβεράλια ἤτοι τὰ Διονύσια, μετὰ λύπης ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ διηγηθῇ ὁλόκληρον τὴν παράδοξον ἱστορίαν τοῦ θεοῦ (3,713 ἑξ.), περιορίζεται δὲ μόνον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μέλιτος (725 ἑξ.), ἀλλὰ δὲν παραλείπει ὅμως τοῦ γηραιοῦ Σειληνοῦ τὸ κωμικὸν ἐπεισόδιον. Ἐν ᾧ ἔτρωγεν ἀπλείστως ὁ γέρων ἀπὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κοίλου δένδρου τὸν γλυκὺν χυμόν, σμῆνος μελισσῶν ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ καὶ κατακεντεῖ τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν καὶ τὸ σιμόν του πρόσωπον, ὥστε πίπτει ὁ ταλαίπωρος ὑπὸ τὴν ὀπλὴν τοῦ ὄνου του καὶ ἐν τῇ οἰκτρᾷ ταύτῃ καταστάσει καταγελᾶται καὶ ὑπὸ τῶν Σατύρων καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Διονύσου.

Δὲν εἶχε δὲ σκοπὸν νὰ περιλάβῃ ὁ 'Οβίδιος ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ του τὰς ἡμέρας τοῦ πολιτικοῦ μόνον ἔτους καὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέρος τὸ ἀστρονομικόν, τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ δηλαδὴ ἐπιτολὴν καὶ δύσιν τῶν ἀστέρων (1, 2 καὶ 295 ἑξ. 4, 12). Ἔχει δὲ καὶ αὐτός, ὅπως καθ' ὅλου οἱ παλαιοί, ἐνθουσιώδη πρὸς τὰς ἀστρονομικὰς μελέτας λατρείαν, διότι θεία τις τέχνη ἐθεωρεῖτο ἡ ἀστρονομία, διὰ τοῦτο δὲ καὶ θεωρεῖ εὐτυχεῖς ἐκείνους, ὧν ἡ διάνοια ηὐτύχησε νὰ ἀνυψωθῇ ἕως εἰς τὰ οὐράνια τῆς παρατηρήσεως ὕψη (1, 297 ἑξ.). Ἀλλ' οὐδὲ νὰ φαντασθῇ τις πρέπει ὅτι αὐτὸς ἠσχολήθη ποτε σοβαρῶς καὶ ἐπιστημονικῶς περὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν ἐρευνῶν. Τὴν φαντασίαν αὐτοῦ ἀπησχόλει μᾶλλον ἡ γένεσις τῶν ἀστέρων καὶ οἱ μῦθοι οἱ ἔχοντες σχέσιν πρὸς τοὺς ἀστέρας. Καὶ τὰς μὲν κυρίως ἀστρονομικὰς εἰδήσεις, ὅσαι ἐχρησίμευον εἰς τὸ ἔργον του, παρέλαβεν ἔκ τε τοῦ ἐπισήμου Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καὶ ἔκ τινος ἄλλου, ἐν πολλῇ τότε χρήσει ὄντος, ἀγροτικοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Κολουμέλλας, ἔσχε πρὸ ὀφθαλμῶν, συνταχθέντος δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡμερολογίου τοῦ Εὐδόξου. Τοῦτο δὲ τὸ ἀγροτικὸν ἡμερολόγιον φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευσε καὶ εἰς τὸν Οὐάρρωνα τὸν Ῥεατῖνον ὡς βάσις τοῦ γεωπονικοῦ ἡμερολογίου του, τῆς Ἐφημερίδος. Τοὺς δὲ μύθους τοὺς ἐξηγοῦντας τὴν γένεσιν τῶν ἀστέρων εὗρεν ἑτοίμους ἐν τῷ κλασσικῷ τοῦ Ἐρατοσθένους ἔργῳ (τοῖς Καταστερισμοῖς), ὅπερ κατὰ πολὺ ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ μυθοθηρῶν, μεταφρασθὲν δὲ λατινιστὶ εἶχε κατασταθῇ εἰς πάντας προσιτόν. Καθ' ὅλου δὲ ὁ 'Οβίδιος ἤντλει ἀφθόνως ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν πηγῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ μυθολογικῶν θησαυρῶν, εἰδικώτατος ὢν περὶ τοὺς μύθους. Δὲν εἶναι δὲ πολλὰ ὅσα λέγει περὶ τῶν ἀστερι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σμῶν, οὐδὲ λίαν γνωστά. Πραγματεύεται δὲ τὰ περὶ αὐτῶν συντόμως καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ μικρῶν φράσεων, περιλαμβανομένης ἑκάστης φράσεως ἐν ἑνὶ διστίχῳ. Ἀναφέρει λοιπὸν τὸν Ἀρίονα (2, 83 ἑξ.), τὴν Καλλιστὼ (5, 155 ἑξ.), τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἕλλην (3, 849 ἑξ.), τὸν ἀγῶνα τῶν Διοσκούρων ἕνεκα τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου (5, 697 ἑξ.). Καὶ τὸν εὔμορφον μῦθον τοῦ κόρακος, τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἵνα κομίσῃ ὕδωρ καὶ ψευδολογήσαντος πρὸς τὸν μαντικὸν θεὸν (2, 247 ἑξ.) παρέλαβεν ὁ Ὀβίδιος παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὅτι δὲ Ἀλεξανδρινὸν πρωτότυπον ὑπάρχει ὡς βάσις τοῦ ἐρωτικοῦ θρήνου τῆς Ἀριάδνης, ἥτις δευτέραν φορὰν νομίζει ἑαυτὴν ἐγκαταλελειμένην ὑπὸ τοῦ Διονύσου, μαρτυρεῖ ἡ ὁμοία διήγησις παρὰ Νόννῳ τῷ Πανοπολίτῃ (Διονυσ. 48, 530 ἑξ.). Ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ὡρίωνος (5, 495 ἑξ.), μύθῳ γνησίως Βοιωτικῷ, ἀκολουθεῖ μὲν ὁ ποιητὴς κατὰ τὰ κύρια μέρη τὸν Εὐφορίωνα τὸν Χαλκιδέα, καὶ ὑπενθυμίζει τὴν Ἑκάλην τοῦ Καλλιμάχου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀγροτικῆς φιλοξενίας, ἀλλ' ἔπειτα ἐκεῖ ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἁμαρτήματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ Ὡρίων εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὀργὴν τῆς Ἀρτέμιδος, ἀφίνει πάλιν τοὺς δύο Ἀλεξανδρινοὺς καὶ ἀκολουθεῖ τὸν Ἡσίοδον. Μετὰ συγκινήσεως περιγράφεται τὸ ἄλγος τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ τῇ πληγῇ τοῦ Χείρωνος (5, 381 ἑξ.). Τρυφερώτατα θωπεύει ὁ Ἀχιλλεὺς τὰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου, τὸν ἀσπάζεται· ζῇθι, λέγει πρὸς αὐτόν, προσφιλὲς πάτερ, καὶ μὴ μὲ ἐγκαταλίπῃς! Ἐν δὲ τῇ περιγραφῇ τῆς μορφῆς καὶ τῶν κινημάτων τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ ταύρου φαίνεται ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ὀβίδιος γνωστήν τινα εἰκόνα (5, 605 ἑξ.).

Κατὰ τὰ ἄλλα σημειοῖ ἁπλῶς μὲν ὁ ποιητὴς τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τῶν ἀστέρων, περιγράφει δὲ σαφῶς καὶ μὲ ποικιλίαν καὶ κομψότητα ἐκφράσεως τὴν πρωΐαν ἢ τὴν νύκτα ἢ τὰ χρονικὰ διαστήματα, εἰς τρόπον, ὥστε καὶ τὰ ἁπλᾶ καὶ σύντομα ταῦτα πράγματα ἀποβάλλουσι τὴν φυσικὴν αὐτῶν ξηρότητα καὶ τυπικότητα. «Ὅταν ἡ νὺξ παρέλθῃ καὶ ἀρχίσῃ νὰ κοκκινίζῃ τὸ πρῶ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον ὁ οὐρανός, ἐξυπνίζει ἡ δρόσος τὰ πτηνὰ καὶ ἀκούηται τὸ παραπονητικὸν αὐτῶν κελάδημα. Ὁ ὁδοιπόρος ἀποθέτει τὴν ἡμίκαυστον δᾷδα, δι' ἧς ἐφωτίζετο τὴν νύκτα, καὶ ὁ γεωργὸς πορεύεται πρὸς τὰ συνήθη ἀγροτικὰ ἔργα. Τότε αἱ Πλειάδες (ἐξαφανιζόμεναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ) ἀρχίζουσι νὰ ἀνακοφίζωσι τοὺς ὤμους τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ἄτλαντος (4. 165 ἑξ.)». Ἀστεία εἶναι ἡ ἀστρονομικὴ παρατήρησις, τὴν ὁποίαν κάμνει μέθυσός τις ἐπανερχόμενος εἰς τὸν οἶκόν του ἀπὸ συμποσίου τὴν νύκτα (6, 785).

Ὑπὸ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδημόνων ὑπεδείχθησαν τῷ ποιητῇ ὄχι ὀλίγα οὐδὲ ἀσήμαντα ἀστρονομικὰ λάθη, ἅτινα παρεισέφρασαν εἰς τὸ ποίημα. Ὅτι λ. χ. δὲν διακρίνει τὴν πραγματικὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν ἀπὸ τῆς φαινομενικῆς, ὅτι δὶς περιέγραψεν ἀνατέλοντα καὶ δύοντα τὸν αὐτὸν ἀστέρα, ὅτι διαφόρους ἀκολουθῶν πηγὰς πλεονάκις ἀναφέρει τὸ αὐτὸ φαινόμενον, ὅτι συγχέει ἐνίοτε τὰ πράγματα καὶ ἀντὶ λ. χ. ἀστέρος γράφει ἀστερισμόν, καὶ τοῦτο χάριν εὐοδώσεως τοῦ μύθου, ὃν πραγματεύεται, καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐννοεῖται ὅτι ἔργον τοιούτου εἴδους καὶ τοιαύτης τεχνικῆς συνθέσεως δὲν ἠδύνατο νὰ φιλοτεχνηθῇ ἐν συνεχείᾳ. Ἐκ φύσεως ἔπρεπε μικρὸν κατὰ μικρὸν νὰ γίνῃ ἡ φιλοπόνησις αὐτοῦ. Τῷ ὄντι δὲ φαίνεται ὅτι οὕτως ἐγράφη, κατὰ τεμάχια, τὸ Ἡ μ ε ρ ο λ ό γ ι ο ν, καὶ δὴ ἄνευ ὡρισμένου ἐκ τῶν προτέρων σχεδίου. Ἀφ' οὗ δὲ ἤθελεν ἕκαστον τεμάχιον περατωθῇ, ἐτοποθετεῖτο ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Ἐν τῷ τετάρτῳ λ. χ. βιβλίῳ ὁ στίχος 348 (Augustus nunc est, ante Metellus erat) παρενεβλήθη βεβαίως ἀφ' οὗ ὁ Αὔγουστος ἀνεκαίνισε τὸν ἐμπρησθέντα (3 μ. Χ.) ναὸν τῆς Κυβέλης ἢ Ῥέας, ὃν εἶχε κτίσῃ ὁ Μέτελλος. Σύνδεσμος ἐσωτερικὸς τῶν διαφόρων τοῦ ποιήματος μερῶν δὲν ὑπῆρχε, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐξωτερικὴν σύνδεσιν δὲν ἐπεδίωξε μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ὁ συγγραφεύς. Ἄλλως δὲ αὐτὴ τοῦ ἡμερολογίου ἡ φύσις ἀπῄτει, ὥστε γεγονότα σχετικὰ πρὸς ἄλληλα νὰ διαιρῶνται ἐνίοτε καὶ νὰ κατανέμωνται εἰς διαφόρους μῆνας. Ἠναγκάζετο διὰ τοῦτο ὁ ποιη-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴς νὰ διακόπτῃ πολλάκις μίαν διήγησιν καὶ νὰ παραπέμπῃ τὸν ἀναγνώστην ἵνα μάθῃ τὴν συνέχειαν εἰς ἄλλην ἡμερομηνίαν (ἰδ. λ. χ. 3, 57 καὶ 199. 5, 147). Ἐπαναλήψεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι διότι κατ' ἐπανάληψιν ἐδίδετο εὐκαιρία εἰς ὡρισμένων πραγμάτων (π. χ. τοῦ ἔαρος) περιγραφὴν (1, 149 ἑξ. 3, 235 ἑξ. 4, 87 ἑξ. καὶ 126 ἑξ.). Ἀλλὰ τὸ τάλαντον ποιητοῦ οἷος ἦτο ὁ Ὀβίδιος καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῇ κατὰ πάντα διὰ μιᾶς τοιαύτης μικροτέχνου καὶ τμηματικῆς ἐργασίας, ἦτο δὲ πολὺ φυσικὸν ὅτι θὰ ἐπεζήτει νέαν ἀσχολίαν ἐπὶ θέματος ἁρμοδιωτέρου εἰς ἐπίδειξιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλιπε τὴν περὶ τὸ Ἡμερολόγιον ἀσχολίαν, τοὺς ἓξ μόνον πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους πραγματευθεὶς καὶ ἀφιερώσας ἀνὰ ἓν βιβλίον εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἓξ ταῦτα βιβλία δὲν εἶχεν ὁλοσχερῶς ἀποπερατώσῃ καὶ ἐπεξεργασθῇ, ὅτε ἐνέσκηψεν ἐπ' αὐτὸν ἡ συμφορὰ τοῦ ἔτους 8 μ. Χ.

Ὅτε ἀκόμη ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἐρωτικὴν ἐλεγείαν ὁ Ὀβίδιος, πολλὴν ἐντύπωσιν, καθὼς εἴδομεν, ἔκαμνον εἰς τὴν φαντασίαν του αἱ μυθικαὶ μεταμορφώσεις, καὶ ὁσάκις ἐν ταῖς ἐλεγείαις εἶχεν ἀνάγκην νὰ φέρῃ ἐκ τῆς μυθολογίας παραδείγματα, ἀνέγραφε κατὰ προτίμησιν τοιούτους μύθους μεταμορφώσεων (ἰδ. λ. χ. Amor. 3, 12 καὶ 21 ἑξ. καὶ 31 ἑξ.). Ἀφ' οὗ δὲ ἔληξε πλέον ἐκείνη ἡ περίοδος τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ δράσεως, ἣν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἐρωτικήν, ἐπεδόθη κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τῆς ἐν Ῥώμῃ διατριβῆς του, πρὶν δηλαδὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἐξορίαν, πλὴν τῆς συντάξεως τοῦ Ἡμερολογίου, καὶ εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον, οὗ σκοπὸς ἦτο νὰ συμπεριληφθῇ ἐν σειρᾷ ποιητικῶν διηγήσεων ὅλος ὁ ἀπέραντος τῶν τοιούτων μύθων θησαυρός. Τὸ μέγα τοῦτο ποίημα εἶναι δακτυλικόν, διαιρεῖται εἰς 15 βιβλία καὶ ἐπιγράφεται Μεταμορφώσεις.

Μία ἐκ τῶν σημαντικωτάτων ἀποδείξεων ὅτι οἱ παλαιοὶ εἶχον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βαθύτατα ἐρριζωμένον τὸ αἴσθημα τῆς φύσεως, εἶναι ἡ παναρχαία ἐκείνη καὶ καθολικὴ τῆς ἀρχαιότητος πίστις, ὅτι ἐν πάσῃ τῇ φύσει καὶ ἐν παντὶ τῆς φύσεως πλάσματι ἐνυπάρχει ψυχὴ ἀνθρωπίνη καὶ αἴσθησις, ὅτι κοινόν τι πνεῦμα διαπνέει τὸ σύμπαν, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ κύριος καὶ βασιλεὺς τῆς κτίσεως, πανταχόθεν περιβάλλεται ὑπὸ συγγενῶν ψυχῶν. Τὰ παντοειδῆ ζῷα καὶ φυτά, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ πηγαί, τὰ ὄρη καὶ οἱ λίθοι, ἡ ἄϋλος τῶν κοιλάδων ἠχώ, ἦσάν ποτε ἄνθρωποι, ὧν μετεβλήθη διά τινα ὡρισμένον λόγον ἡ ἀρχικὴ μορφὴ ὑπὸ τῆς μοίρας. Ἔγινε δὲ ἡ μεταβολὴ ἕνεκά τινος ἁμαρτίας καὶ πρὸς ἐξιλασμὸν ἢ πρὸς σωτηρίαν, ἡ δὲ νέα μορφή, ἣν προσέλαβον, ἀνακαλεῖ κατά τινα τρόπον συμβολικῶς καὶ μετά τινος σαρκαστικῆς ἢ λυπηρᾶς ἐκφράσεως, εἴτε καθ' ὅλου τὸ παρελθὸν καὶ τὴν προτέραν αὐτῶν κατάστασιν, εἴτε τὸ ἔσχατον τοῦ προτέρου βίου συμβὰν ἢ πάθημα, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ μεταμόρφωσις. Ἐν τούτῳ δὲ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ συγκινητικὴ μάγευσις τῶν μεταμορφωθέντων τούτων πλασμάτων, ὅτι ἡ μὲν ἐσωτερικὴ αὐτῶν ὑπόστασις παραμένει ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος, ἀλλὰ τὴν ἐξωτερίκευσιν καὶ ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν ἀτελῶς μόνον κατορθώνουσιν. Καὶ εἴς τινας μὲν προνομιούχους ὑπάρξεις ἐδόθη ὑπὸ τῶν θεῶν ἡ πρὸς τὰ ἄνω μετάστασις, μεταξὺ τῶν ἀστέρων. Λίαν δὲ σπανία εἶναι καὶ ἡ ἀντίθετος μεταβολή, τὸ νὰ μεταμορφωθῶσιν δηλαδὴ εἰς ἀνθρώπους ζῷα ἢ λίθοι καὶ τὸ νὰ ἐμψυχωθῶσιν ἄψυχα ὄντα, καθὼς λ. χ. πλοῖα εἰς νύμφας τῆς θαλάσσης. Πλήρης εἶναι ἡ φύσις μυστηριωδῶν δυνάμεων, ὧν εἶναι μαγικὴ καὶ συγχρόνως ἀκατάπαυστος ἡ ἐνέργεια. Καὶ αἱ φαρμακεραὶ βοτάναι καὶ οἱ χυμοὶ ἔχουσι τὴν ἱστορίαν των, ἀλλ' εἰς ὀλίγα μόνον δαιμόνια ἐπὶ τῆς γῆς πνεύματα ἐπετράπη ἡ γνῶσις τῶν μυστηριωδῶν τούτων δυνάμεων καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν ἰσχύς, εἰς ὀλίγιστα δὲ ὄντα ἐδόθη ἐξουσία τοῦ νὰ μεταβάλλωνται κατὰ βούλησιν εἰς ποικίλας μορφάς. Τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔχουσιν οἱ εἰς οὓς ἐδόθη κοινὴν πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεούς, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὁσάκις ἄγνωστοι καταβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ μεταξὺ τῶν θνητῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προσλαμβάνουσι ζῴου ἢ ἀνθρώπου μορφήν. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἁπλοϊκὴ τοῦ λαοῦ φαντασία ὁρμωμένη ἢ ἐκ τῆς εἴτε σοβαρᾶς εἴτε εὐτραπέλου παρατηρήσεως χαρακτηριστικῶν τινων τῆς φύσεως φαινομένων, ἢ ἐκ τῆς τάσεως, ἣν εἶχον μάλιστα οἱ παλαιοὶ τοῦ νὰ ἐξηγῶσι τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν ἐθνικῶν ἐθίμων καὶ τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ἔπλασεν ὁλόκληρον φανταστικὸν κόσμον μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων, καὶ ἀπέδωκε τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρωνικὴν ἐνέργειαν τῶν θεῶν.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου καὶ ἐφεξῆς οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ προθύμως ἀνέγραφον τοὺς περὶ μεταμορφώσεων μύθους. Οἱ ἐπικοί, οἱ τραγικοί, βραδύτερον δὲ καὶ οἱ ἐλεγειακοὶ ποιηταί, ἐπραγματεύθησάν τινας ἐκ τῶν καλλίστων. Ὁ Καλλίμαχος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐθησαύρισεν εἰς τὰ Αἴτια ἐκείνους ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ὁπωσδήποτε συνεδέοντο πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν ὡρισμένου τόπου ἢ ἡρμήνευον ὡρισμένα ἔθιμα. Ἡ δὲ τάσις, ἣν εἶχον οἱ φιλολογοῦντες Ἀλεξανδρινοί, τοῦ νὰ ἐρευνῶσιν ἐπιμελῶς πάσας τὰς ἐκ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος παραδοθείσας γνώσεις θρησκευτικάς, ἢ ἄλλας, καὶ νὰ καλλύνωσι διὰ τοῦ ποιητικοῦ σχήματος τὰς εἴτε διὰ βιβλίων εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ἱερέων μεταδοθείσας ἀπεράντους ταύτας παραδόσεις, ἔγινεν ἀφορμή, ὥστε καὶ ποιήματα νὰ γραφῶσι τοιούτου περιεχομένου. Καὶ λοιπὸν ὁ μὲν Ἐρατοσθένης, περὶ τοὺς μύθους τοὺς ἀναφερομένους εἰς τοὺς ἀστέρας ἀσχοληθείς, ἔγραψε τοὺς Καταστερισμούς, ὁ δὲ λεγόμενος Βοῖος (;) Ὀρνιθογονίαν, ἣν ἴσως μετέφρασεν ὁ Αἰμίλιος Μάκρος (ἰδ. ἀνωτ. σ. 379). Ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ, τελειότατος ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρξεν κατὰ τὸν β' π. Χ. αἰῶνα ὁ Κολοφώνιος Νίκανδρος, ἀνήκων εἰς τὴν Περγαμηνὴν σχολήν. Τοῦ Νικάνδρου τὸ διδακτικὸν ἐπικὸν ποίημα ἐπεγράφετο Ἑτεροιούμενα (= Μετασχηματιζόμενα, Μεταμορφούμενα), διηρεῖτο δὲ εἰς πέντε βιβλία, ἐσώθησαν δ' ἐξ αὐτοῦ ἀπεσπασμένα μόνον μέρη ἐν πεζῇ μεταγραφῇ τοῦ β'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μ. Χ. αἰῶνος [1]). Καὶ ὁ Παρθένιος ὁ Νικαεὺς (ἰδ. ἀνωτ. σ. 306—307), ἄριστος γνώστης παλαιοτέρων πηγῶν, ἔγραψε Μεταμορφώσεις ἐν μέτρῳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δακτυλικῷ, αἵτινες βεβαίως δὲν θὰ ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Πλὴν δὲ τῶν κυρίων τούτων πηγῶν ἀνευρίσκομεν ὅλως κατὰ τύχην ἐνίοτε, ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς σημειώσεως, σχέσιν τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὀβιδίου καὶ πρὸς ἄλλα Ἑλληνικὰ ποιήματα, ἢν ἄλλως δὲν θὰ ἐφανταζόμεθα. Οὕτω λ. χ. τὸ ὑπὸ Ὀβιδίου λεγόμενον (Μεταμ. 7, 406 ἐξ.) ὅτι τὸ φαρμακερὸν ἀκόντιον ἐβλάστησεν ἐκ τοῦ σιάλου τοῦ Κερβέρου, λέγει καὶ ὁ Εὐφορίων (Ἀποσπ. 28). Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ὀβίδιος, ὅστις ἐγίνωσκεν ἄριστα καὶ τοὺς Ἕλληνας τραγικοὺς καὶ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ποιητάς, εἶχε δὲ καὶ μνήμην ἀρίστην, μετεχειρίσθη πρὸς σύνταξιν τῶν Μεταμορφώσεών του, πλὴν τῶν γνωστῶν τούτων πηγῶν, καὶ προχείρους σημειώσεις, ἃς ἐλάμβανεν ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων του, καθὼς καὶ ἐγχειρίδια, ἅτινα ἐπόριζον εἰς αὐτὸν ξηρὰν τὴν ὕλην μόνον τῶν μύθων. Τὰς δὲ λεπτομερείας καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν διεστώτων (ὅπου διεφώνει μία παράδοσις πρὸς ἄλλην), ἐπεξειργάζετο ἐλευθέρως καὶ κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὸ μυθοπλαστεῖν, καὶ χωρὶς βεβαίως νὰ καταφεύγῃ εἰς σοβαρωτέρας περὶ τὴν μυθολογίαν σπουδὰς καὶ ἐρεύνας. Καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἀκόμη ποιητῶν ἠδύνατο πολλὰ πράγματα νὰ ἀντλήσῃ εἴτε ἁπλῶς ἀντιγράφων, εἴτε εὐρύτερον ἐπεκτείνων ἢ μεταβάλλων αὐτά. Ἔργον ὅμως πρωτότυπον αὐτοῦ τοῦ Ὀβιδίου εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ μετὰ λόγου σχεδίασις καὶ τεχνικὴ διάταξις τοῦ ποιήματος. Ὡς βάσιν ἔχει, ὅτι ὁλόκληρος ὁ κόσμος καὶ ἡ βαθμιαία αὐτοῦ ἀνάπτυξις εἶναι μεταμορφώσεων ἀποτέλεσμα. Ὅθεν κατὰ τὰ κυριώτατα τῆς ἐκθέσεώς του ἀκολουθεῖ ἱστορικήν τινα πορείαν. Ἐν ἀρχῇ ἔχει τὴν δημιουργίαν τὴν ἐκ τοῦ Χάους, καὶ ἐν τέλει τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Καίσαρος. Εὐρύτατα ἐκτυλίσσεται ἡ πορεία τοῦ κόσμου, τοὐλά-

[1]) Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν Μεταμορφώσεων συναγωγήν, ἣν ἐφιλοπόνησεν ὁ περὶ τὰ 150 μ. Χ. ἀκμάσας Ἀντωνῖνος Λιβεράλις (ἐκδ. Wagner ἐν στερεοτ. Teubner). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χιστον κατὰ τὴν μυθικὴν ἐποχήν, ἐν χρονολογικῇ συνεχείᾳ. Ἀλλ' ἡ συνέχεια ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ξηρά τις καὶ τυπική, ἀλλ' ἐλευθερωτέρα καὶ ποικιλωτέρα. Ἀφ' οὗ ἐπλάσθη ὁ κόσμος γεννᾶται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅπερ διαδοχικῶς μεταπίπτει ἀπὸ κρείσσονος βίου εἰς χειρότερον, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ λεγομένου χρυσοῦ αἰῶνος εἰς τὸν ἀργυροῦν, τὸν χαλκοῦν καὶ τὸν σιδηροῦν, ἕως οὗ ἐπέρχεται πόλεμος γενικὸς πάντων κατὰ πάντων, ὅπως καὶ τῶν Γιγάντων κατὰ τοῦ Διός. Ἔπειτα καταστρεπτικὸς κατακλυσμὸς ἐξολοθρεύει πᾶσαν ἄλλην ψυχὴν ζῶσαν, πλὴν ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ μιᾶς γυναικός, τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας. Νέον τότε γένος ἀνθρώπων παράγεται ἐκ τῶν « ὀστῶν τῆς γῆς », ἐκ δὲ τοῦ βορβόρου θερμαινομένου ὑπὸ τοῦ ἡλίου πλάσσονται νέα ζῷα παντοειδῆ καὶ τέρατα, οἷος ὁ Πύθων, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Ἀπόλλων. Ἕως ἐδῶ ἡ πορεία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κόσμου συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸ κοσμογονικὸν καὶ μυθολογικὸν ᾆσμα τοῦ Σειληνοῦ ἐν τῇ ἕκτῃ Ἐκλογῇ τοῦ Βιργιλίου (ἴδ. ἀνωτ. σ. 47).

Ἡ ἐρωτικὴ σχέσις θεῶν καὶ θνητῶν εἶναι ἡ πρώτη τῶν μεταμορφώσεων ἀφορμή, ἡ δὲ Δάφνη, ἡ Ἰώ, ἡ Καλλιστώ, ἡ Εὐρώπη εἶναι τὰ θύματα (Βιβλ. Α΄ καὶ Β΄). Ὁ Κάδμος περιπλανώμενος ἵνα εὕρῃ τὴν ἁρπαγεῖσαν ἀδελφὴν Εὐρώπην, κτίζει τὰς Θήβας, ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀφορμῆς τεχνικῶς συνδυάζονται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὴν κτίσιν τῶν Θηβῶν οἱ θηβαϊκοὶ μῦθοι περὶ τοῦ Διονύσου, τοῦ Τειρεσίου καὶ τοῦ Πενθέως (Βιβλ. Γ΄). Ἡ σειρὰ τῶν μύθων τούτων ἐξακολουθεῖ, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸν Περσέα, ἔγγονον τοῦ Κάδμου (Βιβλ. Δ΄). Μετὰ τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ Φινέως, ἡ Ἀθηνᾶ ἀφίνει τὸν Περσέα καὶ πορεύεται πρὸς τὰς Μούσας, αἵτινες ἀφηγοῦνται πρὸς αὐτὴν ποικίλας διηγήσεις (Βιβλ. Ε΄). Ἡ γνωστοτάτη ἐκείνη τῶν παλαιῶν ἔννοια, ὅτι οἱ θεοὶ κολάζουσι τὴν ὑπερβολικὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνύψωσιν, ἐπιβεβαιοῦται διὰ πλειόνων παραδειγμάτων (Βιβλ. Ϛ΄), ὁ δὲ λόγος περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Βορέου ὡς Ἀργοναυτῶν, χρησιμεύει εἰς τὸν ποιητὴν ὡς μετάβασις εἰς ὅσα ἔπειτα λέγει περὶ τε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χνῶν καὶ περὶ τῶν κακουργημάτων τῆς Μηδείας. Μετὰ τῆς Μηδείας ἐρχόμεθα εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Αἰγέα, μανθάνομεν τοὺς ἡρωϊκοὺς τοῦ Θησέως ἄθλους καὶ τὰ περὶ τοῦ Μίνωος ἐν Κρήτῃ (Βιβλ. Ζ΄). Μετὰ τοῦ Μίνωος παριστάμεθα εἰς τῶν Μεγάρων τὴν πολιορκίαν καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπιστρέφομεν πάλιν εἰς τὴν Κρήτην καὶ πρὸς τὸν Θησέα. Ὁ Θησεὺς ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἔπειτα εἰς τὴν Καλυδῶνα καὶ τὸν Ἀχελῷον (Βιβλ. Η΄), τὸν ἀτυχῆ τῆς Δηϊανείρας μνηστῆρα, δι' ἧς γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡρακλέους (Βιβλ. Θ΄). Ἔρχεται ἔπειτα ὁ Ὀρφεὺς μετὰ τῶν ἀσμάτων του (Βιβλ. Ι΄). Ὁ σπαραγμὸς τοῦ Ὀρφέως ὑπὸ τῶν Μαινάδων μεταβιβάζει φυσικώτατα τὸν λόγον εἰς τὸν Διόνυσον καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος λαβόντα ὦτα ὄνου βασιλέα Μίδαν. Ὁ Ἀπόλλων ἔρχεται εἰς τὴν Τρῳάδα. Ὁ ποιητὴς διεξέρχεται τοὺς τρωϊκοὺς μύθους δι' ἁλμάτων καὶ ἐπεισοδίων, ἅτινα πληροῦσι δύο βιβλία, καὶ κατατείνεται ἡ διήγησις μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου. Ἔρχονται ἔπειτα τὰ κατὰ τὸν Αἰνείαν, αἱ πλάναι αὐτοῦ καὶ οἱ ἀγῶνες, ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ εἰς ἰνδίγετα ἤτοι ἐγχώριον θεόν, ἡ κτίσις καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ἄλβας, τὰ κατὰ τὸν Ῥωμύλον καὶ τὸν Νουμᾶν, καὶ τέλος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς παγκοσμίου τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας διὰ τοῦ μεγάλου υἱοῦ τοῦ δικτάτωρος, τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου.

Ὥσπερ πελώριοι στύλοι ὑποβαστάζοντες ἐλαφρὸν θόλον, ἐξέχουσιν ἐκ τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν λοιπῶν προσώπων, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ ποιήματι, αἱ ἀκτινοβολοῦσαι μορφαὶ τοῦ Κάδμου, τοῦ Περσέως, τῆς Μηδείας, τοῦ Θησέως, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ὀρφέως καὶ ἄλλων. Ἐκπροσωποῦσι δὲ οἱ ἥρωες οὗτοι μεγαλωνύμους τόπους, τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας, τὴν Κρήτην, καὶ πρὸς τὰς χώρας ταύτας διὰ τῶν περιηγήσεων αὐτῶν συνδέουσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ ἄλλα γεωγραφικὰ ὀνόματα. Ὁ Ζεύς, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ ὁ Διόνυσος, ἡ Δήμητρα ἀποτελοῦσι τὸ κέντρον, περὶ ὃ στρέφονται μεγάλα ποιητικὰ τμήματα τοῦ ὅλου ποιήματος, ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ἀναφαίνονται ἀκόμη καὶ ἀλλαχοῦ. Καὶ τὰ διάφορα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ βιβλία δὲν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ὡρισμένων καὶ ἀκριβῶν ὁρίων, ἀλλὰ μᾶλλον συγχέονται καὶ συγχωνεύονται εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε πολλάκις γίνεται ἐν τῷ τέλει τοῦ ἡγουμένου βιβλίου ἡ εἰσαγωγὴ μιᾶς ἱστορίας, ἧς ἡ ἐξακολούθησις καὶ ἀποπεράτωσις περιλαμβάνεται κυρίως ἐν τῷ ἑπομένῳ. Τὸ ἄσμα τοῦ ποιητοῦ ῥέει ἄφθονον καὶ ἀκατάπαυστον ὅπως τὸ ῥεῦμα μεγάλου ποταμοῦ.

Πολλὴν βεβαίως τέχνην ἀπήτει ἡ ἐπιτηδεία καὶ κατάλληλος παρένθεσις καὶ παρεμβολὴ εἰς τὸ εὐρύτατον τοῦ ποιήματος σχέδιον τῆς πληθώρας ἐκείνης τῶν μυθολογικῶν ἱστορημάτων δι' ἀφελῶν καὶ πολλάκις τεχνητῶν μεταβάσεων καὶ συνδυασμῶν. Ἐν τῷ πελωρίῳ πίνακι ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ ἐξ ἅπαντος χῶρος ἱκανός, ἵνα παραλάβῃ πάσας τὰς εἰκόνας μικρὰς καὶ μεγάλας, καὶ ὁ χῶρος ἔπρεπε νὰ εἶναι κατάλληλος. Ὁ ποιητὴς ἀπέδειξε μὲν μεγίστην εὐστροφίαν πνεύματος ὡς πρὸς τὸν συνδυασμὸν τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν θεμάτων, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε πανταχοῦ μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε εὐχερείας νὰ ἐξακολουθῇ κλώθων τὸ νῆμα τῆς πραγματείας του. Τὴν χρονολογικὴν ὅμως συνέχειαν τῶν γεγονότων δὲν τηρεῖ ἀκριβῶς, ἀλλὰ μετατοπίζει τὰ πράγματα κατὰ βούλησιν, ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν ἀνάγκην, ἣν εἰς αὐτὸν ὑποδεικνύει ἡ οἰκονομία τοῦ ἔργου, ὅπως λ. χ. ἐκεῖ ἔνθα πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸν Πηλέα (11,221 ἑξ.).

Ὡς γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τῆς μιᾶς ἱστορίας εἰς τὴν ἄλλην χρησιμεύει κατὰ πρῶτον λόγον ἡ συγγένεια, ἡ φιλία, ἢ ἡ ἐποχή, καθ' ἣν δύο ἥρωες ἔζησαν. Οὕτω λ. χ. ἀπὸ τῆς Ἰοῦς μεταβαίνει ὁ ποιητὴς εἰς τὸν Φαέθοντα ἕνεκα τοῦ Ἐπάφου, διότι ὁ Ἔπαφος ἦτο υἱὸς μὲν τῆς Ἰοῦς ἑταῖρος δὲ Φαέθοντος, πρὸς ὃν περιελθὼν εἰς ῥῆξιν ἀμφισβητεῖ τὴν ἐκ τοῦ Ἡλίου καταγωγήν του (1, 750 ἑξ.). Συγγενὴς τοῦ Φαέθοντος εἶναι πάλιν ὁ Κύκνος, ὅστις ἕνεκα τῶν συμπαθῶν αὐτοῦ θρήνων ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τοῦ συγγενοῦς, μεταβάλλεται εἰς τὸ ὁμώνυμον πτηνὸν (2, 367 ἑξ.). Ἡ πρώτη λύπη, ἣν ὁ Κάδμος ᾐσθάνθη ἐν Θήβαις εἶναι διότι ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἀκταίων μετεμορφώθη εἰς ἔλαφον (3, 138 ἑξ.), τοὐναντίον δὲ πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρηγοροῦνται οἱ εἰς ὄφεις μεταβληθέντες πρόγονοι ἕνεκα τῆς δόξης τοῦ ἀπογόνου αὐτῶν Περσέως (4, 604 ἐξ.). Ἀπὸ τοῦ Τηρέως γαμβροῦ τοῦ Πανδίωνος, φθάνει ὁ ποιητὴς εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ἐρεχθέα καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Ὠρείθυιαν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαγωγῆς πάλιν τῆς Ὠρειθυίας ὑπὸ τῶν Βορεαδῶν εἰς τοὺς Ἀργοναύτας καὶ τὴν Μήδειαν (6, 675 ἐξ.). Παρεμβάλλονται δὲ ἐνίοτε καὶ χρονολογικαὶ παρατηρήσεις ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς σύνδεσμοι μεταξὺ δύο ἱστοριῶν. Μετὰ τὸν ὄλεθρον τοῦ Πύθωνος, ὁ Ἀπόλλων εἰς ἔνδειξιν τῆς νίκης του περιέβαλε τὴν κεφαλήν του διὰ δρυΐνου στεφάνου, ἐπειδὴ δάφνη τότε ἀκόμη δὲν ὑπῆρχεν· ἡ δάφνη ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο μεταμορφώσεως τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ Δάφνης (1, 452 ἐξ.). Ὁ τοιοῦτος δὲ τρόπος τοῦ σχετίζειν τὰ πράγματα ἦτο εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἴδιος, ὅπως ἀποδεικνύεται ἔκ τινος λειψάνου (τοῦ 47) τοῦ Εὐφορίωνος. Ὡς σύγχρονα γεγονότα παριστάνει ὁ ποιητὴς τὴν μετάθεσιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πανόπτου Ἄργου εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ ταώ, καὶ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ λευκοῦ κόρακος εἰς μέλανα (2, 533 ἐξ.). Μετὰ μεγαλητέρας ὀπωσοῦν ἐπιτηδεύσεως παρεισάγει ὁ Ὀβίδιος τὸν μάντιν Τειρεσίαν. Φιλονεικοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἥρα ἐὰν ἡ ἐρωτικὴ ἀπόλαυσις εἶναι μείζων εἰς τὸν ἄνδρα ἢ εἰς τὴν γυναῖκα (3, 316 ἐξ.) καὶ ἐκλέγουσι πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς ὡς ἐμπειρογνώμονα διαιτητὴν τὸν Τειρεσίαν, ὅστις ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εἶχε πρότερον ὑπάρξῃ γυνή. Ὡς πρῶτον δεῖγμα τῆς σοφίας του διηγεῖται ὁ μάντις τὴν ἱστορίαν τοῦ Ναρκίσσου (339 ἐξ.) καὶ κατόπιν ἔρχεται εἰς τὸν Πενθέα καὶ εἰς τὸν Βάκχον.

Ὁσάκις ἀναφέρονται ὁμοῦ πολλὰ ὁμοιογενῆ πρόσωπα ἢ πράγματα, τότε παρέχεται εὐκολώτερον εὐκαιρία εἰς συνδυασμοὺς μύθων. Μεταξὺ τῶν δένδρων, ἅτινα ἔρχονται νὰ προσφέρωσι τὴν σκιάν των εἰς τὸν Ὀρφέα εἶναι καὶ ὁ κυπάρισσος, ὅστις ἦτό ποτε παῖς ὡραῖος κτλ. (10, 106 ἐξ.). Ἄλλοτε ἀπὸ τῶν τοιούτων ὁμοιογενῶν συναθροίσεων λείπει μόνον ἓν πρόσωπον ἢ ἓν πρᾶγμα, τοῦτο δὲ πάλιν δίδει ἀφορμὴν εἰς διήγησιν περὶ αὐτοῦ. Ἔρχονται οἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεσσαλικοὶ ποταμοὶ ἵνα ἐκφράσωσι πρὸς τὸν Πηνειὸν τὴν λύπην των ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῆς θυγατρός του Δάφνης (1, 568 ἐξ.), ἀλλὰ λείπει μόνον ὁ Ἴναχος. Ὁ Ἴναχος πενθεῖ τὴν θυγατέρα του Ἰὼ (583 ἐξ.), καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ ἱστορία τῆς Ἰοῦς. Μεταξὺ τῶν βασιλέων τῶν γειτονικῶν χωρῶν, οἵτινες ἔρχονται συμπαθοῦντες νὰ παρηγορήσωσι τὸν σύζυγον τῆς Νιόβης, μόνον ὁ Πανδίων λείπει, διότι τότε ἀκριβῶς ὁ Πανδίων ἔκαμνε τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐβοήθησεν αὐτὸν ὁ Τηρεύς, ὁ μέλλων σύζυγος τῆς Πρόκνης (6, 412 ἐξ.). Κατὰ τὴν πένθιμον τελετὴν τοῦ Πριάμου διὰ τὸν Αἴσακον δὲν ἦτο παρὼν ὁ Πάρις, ὅστις βραδύτερον ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (12, 4), ἐκ τῆς ἁπλῆς δὲ ταύτης ἀφορμῆς μεταβαίνει ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολέμου.

Πολλὰ πράγματα μανθάνουσιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες κατὰ τὰ ταξείδια, τὰ ὁποῖα κάμνουσιν. Ὁ Ζεὺς μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ἅρματος τοῦ Ἡλίου περιηγεῖται τὸν κόσμον ἵνα ἴδῃ μήπως ἐπῆλθέ τις βλάβη, περιηγούμενος δὲ βλέπει ἐν Ἀρκαδίᾳ τὴν Καλλιστὼ (2, 401 ἐξ.). Ὁ Ἑρμῆς, ἀφ' οὗ ἐν Πύλῳ ἀπήγαγε τὴν ἀγέλην τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπέρχεται ἱπτάμενος. Αἰωρούμενος δὲ ὑπεράνω τῶν Ἀθηνῶν, βλέπει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ὡραίαν Ἔρσην, καταβαίνει πλησίον τοῦ μεγάρου τῶν τριῶν ἀδελφῶν (Πανδρόσου, Ἔρσης καὶ Ἀγλαύρου), ἀπολιθώνει τὴν Ἄγλαυρον, ἥτις δὲν ἄφινεν αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ, ἔπειτα δὲ προστάσσεται ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ ἐλάσῃ τοὺς κλαπέντας βόας ἀπὸ τῶν ὀρέων πρὸς τὰ παράλια, ἔνθα παίζει ἡ Εὐρώπη, ἥτις ἁρπάζεται ὑπὸ τοῦ Διὸς μεταμορφωθέντος εἰς ταῦρον (2, 685 ἐξ. 708 ἐξ. 834 ἐξ.). Ἀπὸ τῆς Σερίφου, ἔνθα εἶχεν ὑπάγῃ ἵνα βοηθήσῃ τὸν Περσέα, πορεύεται ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸν Ἑλικῶνα ἵνα ἴδῃ ἐκεῖ τὴν νεότευκτον Ἱπποκρήνην, καὶ ἀκούει τὰ περὶ τῆς γεννήσεώς της (5, 250 ἐξ.). Περὶ τῆς γεωγραφικῆς ἀκριβείας οὐδαμῶς φροντίζει ὁ ποιητὴς περιγράφων τοιαύτας περιηγήσεις. Ὁ Θησεὺς ἐκ τῆς ἐν Αἰτωλίᾳ Καλυδῶνος θέλει νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, πρὸς ἀνατολάς, καθ' ὁδὸν δὲ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σταματᾷ αὐτὸν ὁ πρὸς δυσμὰς ῥέων Ἀχελῷος καὶ καλεῖ αὐτὸν πρὸς ἀνάπαυσιν (8, 547 ἑξ.). Ἡ Μήδεια ἐναερίως ὀχουμένη ἐν τῷ δρακοντηλάτῳ αὐτῆς ἅρματι καθορᾷ ἐκεῖθεν κατὰ τὴν φυγήν της οὐκ ὀλίγα θαύματα (7, 350 ἑξ.). Ὁ ποιητὴς σωρεύει ἐν τούτῳ τῷ μέρει τοῦ ποιήματος, μετὰ καὶ συντόμων ὑπαινιγμῶν πλῆθος ὅλον μύθων, ὅπως δὲ κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν μαχῶν, τὰς ὁποίας φιλοτεχνοῦσιν οἱ ἐπικοὶ ποιηταί, οὕτω καὶ ἐδῶ, αὐξάνει τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀναγνώστου, πλὴν τῶν ἀναγραφομένων ἐπεισοδίων, καὶ ἡ παρατασσομένη σειρὰ τῶν κυρίων ὀνομάτων. Καὶ ὁ Αἰνείας μετὰ τῶν ἑταίρων διατρίβει ἐν πολλοῖς τόποις, ὁ δὲ ποιητὴς φιλοτιμούμενος νὰ φορτώσῃ εἰς τὸ πλοῖόν του ὅσον τὸ δυνατὸν πλειοτέραν ὕλην ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ τῆς Αἰνειάδος, καταβάλλει ἐνίοτε πολὺν κόπον πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πλοῦ. Ἐν Εὐβοίᾳ εὑρίσκει ὁ Αἰνείας γηραιόν τινα ἑταῖρον τοῦ Ὀδυσσέως, τὸν Μακαρέα, ὅστις ἀναγνωρίζει πάλιν μεταξὺ τῶν ἑταίρων τοῦ Αἰνείου τὸν παλαιόν του φίλον Ἀχαιμενίδην, τὸν μόνον ἄλλοτε σωθέντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Πολυφήμου, καὶ ἡ διήγησις διεξάγεται κατὰ τὰ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς Αἰνειάδος ἱστορούμενα. Ὁ Μακαρεὺς ἔπειτα διηγεῖται καὶ αὐτὸς τὰς τύχας του κατὰ τὴν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἀφήγησιν. Διὰ τοιούτων δὲ ἐλιγμῶν φθάνει ἐπὶ τέλους ὁ Ὀβίδιος εἰς τὰς μαγικὰς τέχνας τῆς Κίρκης (14, 247 ἑξ.), ὧν ἡ διήγησις ἀνήκει ἀναντιρρήτως εἰς τὸν κύκλον τοῦ ποιήματός του.

Ἐκ τῶν διαφόρων δὲ ἱστοριῶν, τὰς ὁποίας ἐν ταῖς Μ ε τ α μ ο ρ φ ώ σ ε σ ι διηγοῦνται τὰ διάφορα πρόσωπα, τινὲς ἔχουσι χαρακτῆρα αἰτιολογικόν. Ὁ Ἑρμῆς προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν Ἄργον, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὡς ποιμὴν προβάτων καὶ αὐλεῖ. Ἐν τῷ μεταξὺ διηγεῖται πρὸς αὐτὸν τὸν α ἰ τ ι ο λ ο γ ι κ ὸ ν μῦθον τῆς Σύριγγος καὶ τοῦ Πανός (1, 698 ἑξ.). Ἀλλ' ὁ Ἄργος εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, ὁ δὲ ποιητὴς εὑρίσκει εὐκαιρίαν καὶ ἀποπερατώνει τὴν διακοπεῖσαν ἀφήγησιν τοῦ θεοῦ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνδρομέδας ὁ Περσεὺς ἐξηγεῖ εἰς τὸν Κηφέα κατὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸ συμπόσιον, πῶς κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης (4, 770 ἑξ.). Τὸ ὡραῖον θηρευτικὸν ἀκόντιον τοῦ Κεφάλου διεγείρει τὴν προσοχὴν τοῦ Φώκου, ἐρωτώμενος δὲ ὁ Κέφαλος διηγεῖται τὰ περὶ τοῦ ἀκοντίου (7, 675 ἑξ.). Ὁ Νουμᾶς κατά τινα εἰς τὴν Κρότωνα ἀποδημίαν του μανθάνει παρά τινος γέροντος ἐκεῖ πολίτου τὰ κατὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως (15, 9 ἑξ.). Καὶ ὁ Κέφαλος ὑπὸ τοῦ Αἰακοῦ ξενιζόμενος διδάσκεται ὑπ' αὐτοῦ τὸν μῦθον τῶν Μυρμιδόνων (7, 490 ἑξ.). Πάντες οἱ μῦθοι οὗτοι εἶναι αἰτιολογικοί.

Ἄλλοι πάλιν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ παρεμβαλλόμενοι μῦθοι ἔχουσι σκοπὸν ἀποδεικτικόν, ἢ ἀποβλέπουσιν εἰς νουθεσίαν καὶ παραδειγματισμόν. Ὁ Ζεὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν θεῶν, θέλων νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὀργήν του, διηγεῖται τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν τοῦ ἀγρίου Λύκου καὶ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κακούργου ἀνδρὸς εἰς τὸ ὁμώνυμον θηρίον (1, 196 ἑξ.). Ὁ Ἀκοίτης ὑπὸ τοῦ Πενθέως ἀνακρινόμενος διηγεῖται πῶς ὁ Διόνυσος μετέβαλεν εἰς δελφῖνας τοὺς Τυρρηνοὺς ναύτας (3, 582 ἑξ.). Ἐν τῇ διηγήσει δὲ ταύτῃ διακρίνεται σαφῶς ἡ Ἀλεξανδρινὴ μέθοδος, διότι καὶ παρὰ τῷ Νόννῳ (Διονυσ. 45, 105 ἑξ.) ἡ αὐτὴ ὑπάρχει τεχνοτροπία, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸν λόγον ἐκεῖ ἔχει ὁ Τειρεσίας. Πρὸς νουθεσίαν διηγεῖται καὶ ὁ Οὐέρτουμνος πρὸς τὴν σκληρὰν Πωμώνην ἤτοι Ὀπώραν, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἴφις καὶ τῆς Ἀναξαρέτης (14, 698 ἑξ.). Χάριν δὲ παρηγορίας καὶ εἰς ἔνδειξιν ὅτι οὐδενὸς φείδεται ἡ μοῖρα, διηγεῖται ὁ Οὐίρβιος πρὸς τὴν θρηνοῦσαν Ἡγερίαν, τί ἄλλοτε συνέβη εἰς αὐτὸν ὡς Ἱππόλυτον (15, 492 ἑξ.). Ἱρὸς τὴν Σκύλλαν, ἥτις πρὸς ἀποφυγὴν τῶν πολλῶν μνηστήρων πορεύεται πρὸς τὰς θαλασσίας νύμφας, ἱστορεῖ κατὰ τὴν κόμμωσιν ἡ Γαλάτια τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὸν Πολύφημον (13, 740 ἑξ.).

Εἶναι πρᾶγμα φυσικὸν καὶ σύνηθες, πᾶσα ἀνθρωπίνη συμφορὰ νὰ ἀνακαλῇ εἰς τὴν μνήμην τῶν συμπενθούντων καὶ ἄλλα ὁπωσδήποτε ὅμοια λυπηρὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι καὶ πάν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοτε τόσον σημαντικά, ὅσον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἐντελῶς φύσεως. Τῆς Νιόβης λ. χ. τὸ πάθημα (6,146 ἑξ.) συνταράσσει πάντων τὴν ψυχὴν καὶ παρακινεῖ αὐτοὺς εἰς σεβασμὸν πρὸς τὴν Λητώ. Εἷς δὲ ἐκ τῶν τοῦ ὁμίλου ἐνθυμεῖται τότε τὶ ἔπαθον ἄλλοτε οἱ ἀγρόται τῆς Λυκίας, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἀλαζονείας αὐτῶν μετεμορφώθησαν εἰς βατράχους (313 ἑξ.), ἄλλος δέ τις ἐνθυμεῖται τοῦ Μαρσύου τὴν ἱστορίαν (382 ἑξ.). Καθ' ὅλου δὲ τὰ παραδείγματα ἐκείνων, οἵτινες ἐκολάσθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν διὰ τὸν ὑπερβολικὸν αὐτὸν κόμπον ἄρχονται ἤδη ἐν τῷ Ε΄ βιβλίῳ (296 ἑξ.), ἀλλὰ διακόπτονται μόνον χάριν ποικιλίας διὰ τῆς παρεμβολῆς ἄλλων ἱστορημάτων. Ἄλλων πάλιν μύθων ἡ διήγησις γίνεται χάριν τέρψεως καὶ διασκεδάσεως ὑπὸ ξένων πρὸς πεφιλημένους ξένους κατὰ τὰ συμπόσια καὶ ὅπως κατὰ τύχην ἤθελεν ἔλθῃ ὁ περὶ αὐτῶν λόγος. Ἡ Ἀθηνᾶ λ. χ. εὑρίσκεται παρὰ ταῖς Μούσαις καὶ θεωρεῖ αὐτὰς εὐδαίμονας. Μία ἐξ αὐτῶν, ἡ Οὐρανία, ἀποκρίνεται. «Ἔπρεπε βεβαίως ἡμεῖς αἱ παρθένοι νὰ ἤμεθα ἀσφαλεῖς ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως!» Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω, καὶ ἡ Οὐρανία ἀφηγεῖται τὰ περὶ τοῦ δόλου τοῦ Πυρηνέως (5,274 ἑξ.). Αἴφνης ἀκούονται φωναὶ πτηνῶν ὁμοιάζουσαι πρὸς φωνὰς ἀνθρωπίνας· εἶναι αἱ εἰς κίσσας μεταμορφωθεῖσαι ἐννέα τοῦ Πιέρου θυγατέρες, διότι ἐτόλμησαν νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὰς ἰσαρίθμους Μούσας. Δὲν ἀρκεῖται δὲ μόνον ἐξηγοῦσα τὸ πρᾶγμα ἡ Οὐρανία, ἀλλὰ ᾄδει πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ὁλόκληρον τὸ ᾆσμα, ὅπερ κατὰ τὸν διαγωνισμὸν εἶχε ψάλῃ μία ἐκ τῶν Πιερίδων, περὶ τοῦ Τιφωέως καὶ τῶν Γιγάντων (319 ἑξ.), πρὸς τούτῳ δὲ (ἂν καὶ ὁ μῦθος περιέχεται ἐν Fast. 4,417 ἑξ.) καὶ μακρὸν τῆς Καλλιόπης ποίημα περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, εἰς τὸ ὁποῖον ποίημα παρεμβάλλονται ἀκόμη ἐπεισοδιακῶς καὶ ἄλλοι μεταμορφώσεων μῦθοι (314 ἑξ.), καθὼς καὶ μία τῆς Ἀρεθούσης διήγησις πρὸς τὴν Δήμητρα, καθ' ἣν κατ' ἀπαίτησιν τῆς θεᾶς ἡ νύμφη ἐξιστορεῖ τὰ ἴδια παθήματα (573 ἑξ.). Τὸ πρᾶγμα κατετείνετο εἰς μῆκος πολύ, ἀλλ' ὅμως ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀκούῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μέχρι τέλους τὴν λάλον Μοῦσαν. Οἱ ξένοι τοῦ Αἰακοῦ ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων, διασκεδάζουσι τὴν ἀργίαν των διὰ παντοειδῶν ἱστοριῶν, ἃς πρὸς ἀλλήλους διηγοῦνται (7,661 ἑξ.). Πολλὰ γινώσκει νὰ διηγῆται ὁ Ἀχελῷος, παρ' ᾧ διατρίβει ὁ Θησεὺς ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Καλυδῶνος εἰς τὰς Ἀθήνας (8,547 ἑξ.), μεταξὺ δὲ ἄλλων διηγεῖται καὶ τὸν ἕνεκα τῆς Δηϊανείρας ἀγῶνά του πρὸς τὸν Ἡρακλέα (9,1 ἑξ.). Ἔπειτα δὲ λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ποιητὴς καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν ἱστορίαν διηγούμενος περὶ τοῦ Νέσσου καὶ περὶ τῶν παθημάτων τοῦ ἥρωος μέχρι τῆς ἀποθεώσεως αὐτοῦ (98 ἑξ.). Ἡ συντετριμμένη μήτηρ Ἀλκμήνη ἀνακουφίζει τὴν καρδίαν της διηγουμένη πρὸς τὴν νύμφην Ἰόλην ὅσα ὑπέμεινε κατὰ τὸν δυσχερῆ τοκετὸν τοῦ υἱοῦ της Ἡρακλέους (273 ἑξ.), ἡ δὲ πάλιν Ἰόλη ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὴν ἀδελφήν της Δρυόπην (326 ἑξ.). Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφόνευσε τὸν Κύκνον. Πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς νίκης γίνεται συμπόσιον, καθ' ὃ ὁ εὔφραδὴς καὶ ὁμιλητικὸς Νέστωρ, ὅστις καὶ παρ' Ὁμήρῳ μετὰ τόσης προθυμίας ἐκκενώνει συνήθως τὸν θησαυρὸν τῶν γεροντικῶν του ἀναμνήσεων, ἐξιστορεῖ πλεῖστα τοῦ παρελθόντος συμβάντα (12,169 ἑξ.), κατὰ σειρὰν ἀδιάκοπον τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο, μάλιστα δὲ μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν διηγεῖται τὸν πόλεμον τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπεμνήσθη πρὸς τὸν γέροντα, ὅτι ἐλησμόνησε νὰ εἴπῃ τι καὶ περὶ τοῦ Ἡρακλέους, κάμνει τότε μετὰ πικρίας λόγον καὶ περὶ τούτου τοῦ ἥρωος, ὅστις εἶχεν ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἀδελφούς του καὶ μάλιστα τὸν Περικλύμενον. Καὶ αἱ τρεῖς τοῦ Μινύου θυγατέρες, ἐπειδὴ μένουσι μακρὰν τῆς ἑορτῆς τοῦ Βάκχου, ἀσχολοῦνται περὶ τὰ γυναικεῖα ἔργα καὶ συγχρόνως διηγοῦνται μύθους (4,36 ἑξ.). Ἵνα δὲ εὕρῃ τρόπον ὁ ποιητὴς νὰ παρεμβάλῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πλειοτέρους, ἐσοφίσθη τὸ ἑξῆς· ἀφίνει δύο ἐκ τῶν ἀδελφῶν νὰ ἐκλέξωσιν ἀνὰ μίαν ἱστορίαν μεταξὺ πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τούτων τὸ περιεχόμενον ἀναφέρεται ἐν παρόδῳ. Οἱ δύο ἐκλεχθέντες μῦθοι εἶναι ὁ τοῦ Πυράμου καὶ τῆς Θίσβης (διότι εἶναι καὶ ἐκ τῶν ἀγνωστοτέρων, δι' ὃ καὶ μόνον ἐνταῦθα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀναφέρεται) καὶ ὁ τῆς νύμφης Σαλμακίδος. Ἡ τρίτη ὅμως ἀδελφὴ γινώσκει πολλὰ ἐρωτικὰ ἐπεισόδια τοῦ Ἡλίου.

Ἐν ἑορταῖς ψάλλεται τοῦ ἑορταζομένου ὁ ἔπαινος· οὕτω λ. χ. ἔχομεν τὰ ἐγκώμια τοῦ Διονύσου (4, 11 ἑξ.) καὶ τοῦ Θησέως (7, 433 ἑξ.). Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τούτους τοὺς ἐν τῷ μέσῳ πολλοῦ πλήθους ἑορτάζοντας θεοὺς ἢ ἥρωας, ὁ Ὀρφεὺς ψάλλει μόνος του ἐν τῇ ἐρημίᾳ μακρὸν ᾄσμα, δένδρα μόνον καὶ ζῷα ἔχων ἀκροατάς (10, 148 ἑξ.). Τὸ ᾄσμα του εἶναι πλῆρες ἐρωτικῶν ἐπεισοδίων. Ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ἀδώνιδος παρεμβάλλει ὁ Ὀρφεὺς καὶ τὴν συμβουλὴν τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὸν ἀγαπητὸν αὐτῆς Ἄδωνιν, τοῦ νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων, καὶ ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ἔρχεται καὶ ἡ εἰς ζεῦγος λεόντων μεταμόρφωσις τῆς Ἀταλάντης καὶ τοῦ Ἱππομένους.

Ἄλλη ἀφορμὴ παρεχομένη εἰς τὸν Ὀβίδιον ἵνα διηγῆται μύθους, εἶναι ἡ περιγραφὴ διαφόρων καλλιτεχνημάτων. Ὁ περὶ τὴν ὑφαντικὴν τέχνην διαγωνισμός, εἰς ὃν ἡ Ἀράχνη προκαλεῖ τὴν Ἀθηνᾶν, δίδει εἰς τὸν ποιητὴν ἀφορμὴν νὰ διακοσμήσῃ τοὺς ὑπ' ἀμφοτέρων ὑφανθέντας τάπητας διά τινων ἀκόμη μεταμορφώσεων (6, 70 ἑξ.). Καὶ ἐν μὲν τῷ τάπητι τῆς Ἀθηνᾶς ἐτάχθη ὡς κεντρικὴ εἰκὼν ἡ περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀττικῆς ἔρις τῶν θεῶν, περὶ δὲ ταύτην τὴν κεντρικὴν εἰκόνα ἐφιλοτεχνήθησαν κατὰ τὰς τέσσαρας τοῦ ὑφάσματος γωνίας τέσσαρα νουθετητικὰ παραδείγματα μαρτυροῦντα πῶς οἱ θεοὶ κολάζουσι τοὺς θνητοὺς τοὺς ἀποτολμῶντας νὰ ἀνυψώνωνται ἀγερώχως πρὸς αὐτοὺς ἀντιμέτωποι. Ἡ δὲ Ἀράχνη οἱονεὶ σκώπτουσα τοὺς Ἀθανάτους, σωρεύει ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ της ἐργοχείρου πολλοὺς μύθους παριστάνοντας ἐκουσίας τῶν θεῶν πρὸς ἐρωτικοὺς σκοποὺς μεταμορφώσεις. Ἀλλαχοῦ πάλιν περιγράφεται ὁ κρατήρ, ὃν ἔδωκε δῶρον πρὸς τὸν Αἰνείαν ὁ τῆς Δήλου βασιλεὺς Ἄνιος. Εἶχεν ἀναγλύφους τὰς ἑπταπύλους Θήβας, καθὼς καὶ τὸν ἑκούσιον θάνατον καὶ τὴν μεταφόρφωσιν τῶν θυγατέρων τοῦ Ὠρίωνος (13, 681 ἑξ.). Πρὸς ἐξήγησιν ἑνὸς μαρμαρίνου ἀγάλματος, μία ἐκ τῶν θεραπαινῶν τῆς Κίρκης διηγεῖται

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς τὸν Μακαρέα ἕνα μῦθον, ὃν οὗτος πάλιν μεταδίδει πρὸς τὸν Ἀχαιμενίδην (14, 310 ἑξ.).

Ἐξοικονομεῖ δὲ τέλος πάντων ὁ ποιητὴς καὶ τὸν ἐλάχιστον ἀκόμη τόπον, ὅστις ἤθελεν ἀπομείνῃ ἐλεύθερος, ἵνα ἐνσφηνώσῃ καὶ ἐκεῖ ἕνα μῦθον ἔστω καὶ διὰ μιᾶς παρομοιώσεως ἢ παραβολῆς. Ὁ Οὐίρβιος λ. χ. ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῇ μεταβολῇ τῆς Ἠγερίας εἰς πηγήν, ἡ δὲ ἔκπληξίς του ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἔκπληξιν, ἣν ἠσθάνθη ὁ Τυρρηνὸς ἐκεῖνος γεωργός, ὅτε αἴφνης εἶδεν ἐξερχόμενον ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς τὸν Τάγην, ἢ ὁ Ῥωμύλος, ὅτε εἶδεν αἴφνης τὸ δόρυ μεταβαλλόμενον εἰς δένδρον, ἢ ὁ Κῖπος, ὅτε τὸ πρῶτον εἶδε τὰ ἑαυτοῦ κέρατα ἐγκατοπτριζόμενα εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ.

Ἐκ τῶν διαφόρων τεχνικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς ἡ ποίησις, γνωστότατον εἶναι τὸ ἐπεισόδιον. Τοῦ ἐπεισοδίου πολλὴν ἥδη κάμνουσι χρῆσιν τὰ ἔπη τὰ Ὁμηρικά. Διὰ τοῦ ἐπεισοδίου προστίθεται εἰς τὴν κυρίαν εἰκόνα μία εἰκὼν δευτερεύουσα. Ἡ κυρία ὑπόθεσις ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὸ πρῶτον ἔδαφος, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὸ παρόν, ἡ δευτερεύουσα εἰκὼν ἡ προστιθεμένη εἰς τὸ ἔδαφος, προσδίδει μίαν ἀπομεμακρυσμένην ἄποψιν εἰς τὸ παρόν, συγχρόνως δὲ παρέχεται καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναγνώστου ἀναψυχή, διότι παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν μία νέα παράστασις διακόπτουσα τὴν μονοτονίαν καὶ ποικίλλουσα τὸ θέμα. Ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ ἐπυλλίῳ ἡ τοιαύτη ἐπεισοδιακὴ παρένθεσις ὡρισμένων, καθὼς εἴδομεν, τεμαχίων, ἐπεκούρει ὡσαύτως εἰς τὸν ἀναγκαῖον τοῦτον νόμον τῆς προοπτικῆς, ὃν ἡ τέχνη ἐπιβάλλει. Ὅπου λοιπὸν ὁ Ὀβίδιος σκοπὸν εἶχεν ὄχι ἕνα καὶ μόνον μῦθον νὰ παραστήσῃ, ἀλλὰ νὰ διηγηθῇ μακρὰν σειρὰν μεμονωμένων ἱστοριῶν, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ παρατάξῃ τοὺς μύθους του ὡς τοὺς κόμβους ἑνὸς κομβολογίου δι' ἀτέχνου καὶ σχολαστικῆς ὁμοιομορφίας, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ ἐπινοήσῃ ποικίλους συνδυαστικοὺς καὶ συστατικοὺς τρόπους, ἵνα ἐξοικονομήσῃ τὴν πληθώραν τῆς ὕλης καὶ δώσῃ εἰς ἕκαστον ποιητικὸν τεμά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χιον τὸν κατάλληλον φωτισμόν. Τοιοῦτον τεχνικώτερον τρόπον συνθέσεως ἔχουσι καὶ τὰ διηγηματικοῦ περιεχομένου συλλεκτικὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου, ἀπὸ δὲ τῶν ὁμοιοτρόπων Ἀλεξανδρινῶν ἔργων, ἠδύνατο ἐπίσης εὐχερῶς νὰ ἐκλέξῃ ὁ Ὀβίδιος ὅσα ἤθελε παραδείγματα. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι εἰς ἔργα τοιαῦτα ἄνευ πραγματικῆς ἑνότητος, οἷαι εἶναι αἱ Μεταμορφώσεις, ὁσονδήποτε ποικίλην χρῆσιν τοῦ ἐπεισοδιακοῦ τρόπου καὶ ἂν κάμῃ ὁ ποιητής, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ γίνηται ἐνίοτε καταφανὴς ἡ στενοχωρία του, ὅταν εἶναι λίαν διεξοδικὰ τὰ ἐπεισόδια, ἢ ὅταν ἡ παρεμβολὴ αὐτῶν δὲν ἔρχηται φυσικὴ καὶ ἀβίαστος. Κατὰ πολὺ ὅμως φυσικώτεραι καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁροσερώτεραι φαίνονται αἱ ἐπεισοδιακαὶ διηγήσεις, ὅταν αὗται λέγονται ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐνδιαφερομένων ἢ ἐνεργούντων προσώπων, διότι τότε ὁ ποιητὴς δύναται ἀνέτως νὰ προσδώσῃ εἰς τὰς ἀφηγήσεις ἐκείνας ὅλον τὸν ζωηρὸν χαρακτῆρα τῆς ἀμέσου καὶ προσωπικῆς συναισθήσεως.

Ὄχι μὲν πᾶσαι αἱ ἐν τῷ ποιήματι ἱστορίαι, ἀλλὰ πάντως αἱ πλεῖσται, καταλήγουσιν εἰς μεταμόρφωσιν. Περὶ δύο δὲ μάλιστα πράγματα ἐφρόντισεν ὁ ποιητής, πῶς δηλαδὴ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μονοτονίαν τῆς ἐκφράσεως, καὶ πῶς νὰ παραστήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τὰ γεγονότα κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ δὴ πιθανόν. Ἐπιτυγχάνει δὲ μάλιστα τοῦτο, περιγράφων τὰς μεταμορφώσεις, καθ' ἣν στιγμὴν γίνονται, ὥστε βλέπει τρόπον τινὰ ὁ ἀναγνώστης τίνα ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν ὑποκειμενικὴν ἡ μεταβολὴ εἰς αὐτοὺς τοὺς μεταβαλλομένους. Ἀνέτεινα τοὺς βραχίονας, διηγεῖται αὐτὴ ἡ εἰς κορώνην μεταμορφωθεῖσα θυγάτηρ τοῦ Κορωνέως (2, 580), ἀλλ' οὗτοι εἶχον γίνῃ μέλανες ὑπὸ ἐλαφρῶν πτερῶν, ἤθελον νὰ ῥίψω ἀπὸ τῶν ὤμων τὸ ἱμάτιον, ἀλλ' ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἤδη πτέρυξ, ἥτις εἶχε βαθέως εἰς τὸ δέρμα ῥιζοβολήσῃ. Ἐπεχείρησα ὑπὸ τῆς λύπης νὰ πλήξω διὰ τῶν χειρῶν τὸ γυμνόν μου στῆθος, ἀλλ' οὔτε χεῖρας εἶχον πλέον οὔτε γυμνὸν στῆθος. Ἤθελον νὰ τρέξω, δὲν συνεκράτει ὅπως ἄλλοτε ἡ ἄμμος τοὺς πόδας μου· ἀνυψούμην εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ Ὠκυρρόη, ἡ εἰς ἵππον μεταβληθεῖσα σταματᾷ ἐν τῷ μέσῳ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς προφητείας της, αἰσθάνεται ὄρεξιν νὰ φάγῃ χόρτον καὶ νὰ περιφέρηται εἰς τοὺς ἀγρούς, ἡ φωνή της γίνεται χρεμετισμός, συμφύονται τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν οἱ δάκτυλοι, μηκύνεται τὸ πρόσωπον αὐτῆς καθὼς καὶ ὁ τράχηλος, εἰς οὐρὰν μετατρέπεται ὁ ποδήρης χιτών, καὶ γίνεται χαίτη ἡ κυμαινομένη αὐτῆς κόμη (2, 657 ἑξ.).

Ἐν ᾧ ὁ Βιργίλιος (Αἰν. 9,120 ἑξ.) διὰ τεσσάρων μόνον στίχων διηγεῖται τὴν μεταμόρφωσιν τῶν πλοίων τοῦ Αἰνείου, ὁ Ὀβίδιος (14,546 ἑξ.) διεξοδικῶς ἐξιστορεῖ τὸ θαῦμα, καὶ διηγεῖται πῶς ἐγένοντο κεφαλαὶ καὶ πρόσωπα αἱ πρῦμναι, πόδες καὶ δάκτυλοι αἱ κῶπαι, σπονδυλικαὶ στῆλαι οἱ ἱστοί, κόμαι τὰ ἱστία, βραχίονες τὰ σχοινία. Τὴν νύμφην Κυάνην βλέπομεν διαλυομένην εἰς τὸ ὕδωρ (5,425 ἑξ.), τὴν Νιόβην ἐν ἀφάτῳ λύπῃ ἀπολιθουμένην (6,303 ἑξ.). Οὐδεμία ἀνέμου πνοὴ ἀνακινεῖ εἰς τὸ ἑξῆς τὴν κόμην αὐτῆς, τὸ αἷμα φεύγει ἀπὸ τοῦ προσώπου, μένουσιν ἀκίνητοι οἱ ὀφθαλμοί, παγώνει μετὰ τοῦ ξηροῦ οὐρανίσκου ἡ γλῶσσα, δὲν ῥέουσι πλέον αἱ φλέβες, ὁ αὐχήν, οἱ βραχίονες, οἱ πόδες εἶναι ἀσάλευτοι. Καὶ ἐσωτερικῶς εἶναι λιθίνη, ἀλλ' ὅμως κλαίει.

Ἐντὸς εὐρείας αἰθούσης βλέπομεν τοὺς διακοσίους ἐχθροὺς τοῦ Περσέως ἀπολελιθωμένους καὶ ἀκινήτους, τηροῦντας δὲ τὸ σχῆμα, ὃ ἕκαστος εἶχεν ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς μάχης, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπελιθώθησαν (5,177 ἑξ.). Ὁ εἰς ὄφιν μεταβαλλόμενος Κάδμος ὁμιλεῖ πρὸς τὴν σύζυγον ἐν ᾧ γίνεται ἡ μεταμόρφωσις (4,582 ἑξ.), ἀλλ' ἡ φωνή του μεταβάλλεται καὶ αὐτὴ εἰς συριγμόν. Γλύφει τὴν μορφὴν τῆς ὡσαύτως μεταμορφωθείσης Ἁρμονίας, συμπεπλεγμένοι δὲ ἀμφότεροι συνεξαφανίζονται. Ἡ Δρυόπη ἀποχαιρετίζει ἀκόμη, ἐν ᾧ ἔχει ἤδη μεταβληθῇ εἰς λωτὸν (9,371 ἑξ.).

Ἐνίοτε δὲ τὸ εὐτράπελον τοῦ ποιητοῦ πνεῦμα ἀρέσκεται μετὰ ζωηρότητος νὰ παραβάλλῃ οὕτως εἰπεῖν τοὺς μεταμορφωθέντας πρὸς ὅ,τι ἦσαν πρὶν ἢ μεταβληθῶσιν. Ἡ Ἰὼ ἡ εἰς βοῦν μεταβληθεῖσα ζητεῖ ἱκετευτικῶς νὰ ἀνατείνῃ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν φύλακα Ἄργον, προσπαθεῖ νὰ ἐκβάλῃ θρηνώδεις φθόγγους, ἀλλὰ ταράσ-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σει αὐτὴν ἡ νέα φωνή. Τρέπεται εἰς φυγὴν βλέπουσα τὰ κέρατα αὐτῆς εἰς τὰ διαυγῆ ὕδατα. Αἱ νύμφαι, αἱ φίλαι, ὁ πατὴρ Ἴναχος, οὐδαμῶς ἀναγνωρίζουσιν αὐτήν. Τρέχει ὄπισθεν αὐτῶν, ἀφίνει νὰ τὴν θωπεύωσι, γλύφει τοῦ πατρὸς τὰς χεῖρας, ὅστις προσφέρει εἰς αὐτὴν χόρτα, κλαίει, καὶ τέλος γράφει διὰ τῆς ὁπλῆς ἐπὶ τῆς ἄμμου τὴν συμφοράν της (1,634 ἑξ.).

Ὅπου δὲ ἡ μεταμόρφωσις ἔχει πως σχέσιν ἢ ἀναλογίαν πρὸς τὴν προτέραν τοῦ μεταβληθέντος διάθεσιν, γίνεται ἰδία περὶ τοῦ πράγματος μνεία. Πολὺ φυσικὴ λ. χ. εἶναι ἡ εἰς βατράχους μεταμόρφωσις τῶν χυδαίων χωρικῶν, οἵτινες ὑβρίζοντες ἵστανται παρὰ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης καὶ ἐμβάπτοντες εἰς αὐτοὺς τοὺς πόδας ἀναταράττουσι τὸν βόρβορον (6,313 ἑξ.). Ἡ φλύαρος Ἠχὼ εἶχε τὴν παιδαριώδη συνήθειαν νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς τελευταίας λέξεις, ἃς ὁ ἄλλος ἔλεγε. Πρὶν δὲ ἤδη ἀποσυρθῇ εἰς τὸ σπήλαιον αὐτῆς καὶ ἀποβάλῃ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς κρύπτης τοῦ δάσους προσφωνεῖ τὸν Νάρκισσον, ἔγινεν ἤδη ἠχὼ (3, 379 ἑξ.). Συγκινητικὸν δὲ καὶ πλῆρες χάριτος εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἡ περιφρονηθεῖσα γυνὴ καὶ μετὰ τὴν καταστροφήν, παριστάνεται ἀντιφωνοῦσα τοὺς τελευταίους στεναγμοὺς καὶ τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ θνήσκοντος νεανίου, ὡς ἐὰν οἱ στεναγμοὶ καὶ ὁ ἀποχαιρετισμὸς ἐξήρχοντο ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς ψυχῆς (499 ἑξ.).

Ἡ ποικιλία τῶν ἱστοριῶν, αἱ παραλλαγαὶ τῶν χαρακτήρων, τῶν περιστάσεων, τῶν διαθέσεων, τῶν τοπείων καὶ τῶν χωρῶν, παρεῖχον εἰς τὸν ποιητὴν ἀφορμὴν νὰ δίδῃ ἀφθόνους καὶ διαφόρους χρωματισμοὺς εἰς τὸ ἔργον του. Ὁλόκληρος δὲ ὁ κόσμος, οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλασσα, παρεῖχε πάλιν εἰς αὐτὸν σκηνοτοπίαν εὐρυτάτην πρὸς δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν τῶν προσώπων τοῦ ποιήματος. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ πληθώρα, ὥστε ἐνίοτε ὁ ποιητὴς συμπεριλαμβάνει ὑπὸ ἕνα κοινὸν δεσμὸν μεμονωμένας ὁμάδας, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐπιφέρονται τὰ ἀντίθετα, διότι ἀρέσκεται εἰς τὰς ἀντιθέσεις. Οὕτω εἰς τὸ αἱματηρὸν τέλος τοῦ Πυράμου καὶ τῆς Θίσβης, ἀκολουθεῖ τὸ ἐκ τῆς Ὀδυσσείας πασίγνωστον ἐρωτικὸν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐπεισόδιον τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης (4,671 ἑξ.), δι' οὗ παρασκευάζονται αἱ ἐρωτικαὶ περιπέτειαι τοῦ Ἡλίου. Μετὰ τὸν φοβερὸν θάνατον τοῦ Ὀρφέως (11, 1 ἑξ.) ἀναγινώσκονται αἱ μωρίαι τοῦ Μίδα (85 ἑξ.).

Ὅπου ὁ ποιητὴς πραγματεύεται μύθους ἐρωτικούς, ἀναγνωρίζεται ἀμέσως ὁ διδάσκαλος τῆς Ἐ ρ ω τ ι κ ῆ ς τ έ χ ν η ς. Ἐνίοτε τέρπεται παριστάνων τοὺς ἀθανάτους θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου ὡς τέκνα τῆς ἐποχῆς του. Ὁ πρὸς τὴν Δάφνην ἐρωτοτροπῶν Ἀπόλλων (1, 452 ἑξ.) ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τοὺς κομψοὺς ἐρωτύλους τῶν Αὐγουστείων χρόνων, οἵτινες εὐθὺς ὡς ἤθελον ἀπαντήσῃ ἔν τινι τῶν Στοῶν ὡραίαν κόρην, ἐπεζήτουν παραχρῆμα νὰ συνάψωσι πρὸς αὐτὴν γνωριμίαν. Ὅπως οἱ λεπτεπίλεπτοι Ῥωμαῖοι τῶν χρόνων ἐκείνων, βλέπων ὁ θεὸς τὴν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀτάκτως ἐρριμμένην ὡραίαν κόμην τῆς Δάφνης, ἀναφωνεῖ· « Φαντάσου ἐὰν ἦτο καὶ καλῶς ἐκτενισμένη! » Ὅπως ἔν τινι τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ ὁ Προπέρτιος, οὕτω καὶ ὁ Ἀπόλλων συμπεραίνει ἐκ τοῦ κάλλους τῶν ὅσων βλέπει, περὶ τοῦ κάλλους τῶν κεκαλυμμένων τοῦ σώματος μερῶν. Ἐν ᾧ ἐκείνη φεύγει πρὸ αὐτοῦ ἐλαφροτέρα τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου, τὴν παρακολουθεῖ ὁ θεός, καὶ ἔχει μὲ ὅλον τὸν δρόμον ἱκανὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐκδηλώσῃ τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτά του, καὶ ὡς ἐν ἐρωτικῇ ἐπιστολῇ νὰ φανερώνῃ ἐπιμόνως καὶ τὴν θείαν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἐντελῶς δὲ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κατὰ πάντα ν ε ω τ ε ρ ι κ ὴ ν ταύτην τοῦ Ἀπόλλωνος μορφήν, παριστάνεται ἡ ἀθωότης τῆς ἀφελοῦς καὶ συνεσταλμένης κόρης τῶν δασῶν, ἥτις ἐν γλυκείᾳ πρὸς τὸν πατέρα συνδιαλέξει κρεμᾶται ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ (ἴσως κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν παράδειγμα) καὶ ὑποχρεώνει αὐτόν, χαριέντως ἐρυθριῶσα, νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι οὐδέποτε θὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ. Ὅτε δὲ κατόπιν περιγράφει ὁ ποιητὴς αὐτὴν μὲν δρομαίως τρέχουσαν ἐναντίον τοῦ ἀνέμου, ὅστις παρασύρων τὰ ἐλαφρὰ ἱμάτια ἀπογυμνώνει τὰ ὡραῖα αὐτῆς μέλη καὶ χύνει πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν λυτὴν κόμην, τὸν δὲ θεὸν κατὰ πόδα παρακολουθοῦντα τὸν δρόμον της, ὡς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περ ὁ κύων τὸν λαγωόν, καὶ παριστάνει, ὅτι ἡ πνοὴ τοῦ Ἀπόλλωνος φθάνει ἤδη μέχρι τοῦ αὐχένος τῆς κόρης, ὥστε ἐκείνη ὠχριῶσα ὑπὸ τοῦ φόβου, ἐξηντλημένη δὲ καὶ ἀσθμαίνουσα, ζητεῖ παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν τελευταίαν βοήθειαν, νομίζει τις ὅτι βλέπει καλὴν εἰκόνα, ἔργον συγχρόνου ζωγράφου.

Χαριέστατα δὲ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν μῦθον τῆς Δάφνης ὁ μῦθος τῆς Ἀρεθούσης (5, 572 ἑξ.). Ἡ ἐν τῷ ποιήματι ἐνέργεια τῆς Ἀρεθούσης εἶναι ἀμεσωτέρα ἢ ἡ τῆς Δάφνης, διότι αὐτὴ ἡ νύμφη μετὰ χάριτος καὶ ἀφελείας διηγεῖται πῶς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μεσημβρινοῦ καύσωνος κατάκοπος ἐκ τοῦ κυνηγίου εἶχε πέσῃ εἰς διαυγῆ νάματα ἠρέμου ποταμίου, ἵνα δροσίσῃ τὸ σῶμα. Αἴφνης, κολυμβῶσα, ἀκούει ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων φωνὴν καλοῦσαν αὐτήν. Περίφοβος σπεύδει πρὸς τὴν ὄχθην. Γυμνή, ὅπως ἦτο, φεύγει διὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ὀρέων πρὸ τοῦ καταδιώκοντος αὐτήν, οὗτινος τὴν μακρὰν σκιὰν βλέπει ἤδη κατὰ τὴν ἑσπέραν πρὸ τῶν ποδῶν της, ἕως οὗ τέλος ἡ Ἄρτεμις περικαλύπτει αὐτὴν διὰ νέφους καπνοῦ καὶ διανοίγει εἰς τὴν τρέμουσαν κόρην ὁδὸν ὑπὸ τὴν γῆν.

Πολλὴν παρέχουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀναψυχὴν οἱ ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ βιβλίῳ δημώδεις μῦθοι. Οἱ μῦθοι οὗτοι ὑπενθυμίζουσι μὲν ἐν μέρει τὴν Αἰνειάδα καὶ ἐν μέρει τὴν Ὀδύσσειαν, ἀλλ' εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἐβλάστησαν ἐπὶ τοῦ Ἰταλικοῦ ἐδάφους. Ὁ μῦθος μάλιστα τοῦ ὡραίου καὶ ἱπποτικοῦ βασιλέως Πίκου, ὃν βλέπει ἐν τῷ δάσει ἡ Κίρκη, ἔχει τι παρεμφερὲς πρὸς τὸ ᾄσμα τῆς Λορελάϊ (14,320 ἑξ.). Ἡ Κίρκη τὸν ἐρωτεύεται, τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τῶν συντρόφων του, τὸν σύρει μέσα εἰς τὰ πυκνὰ δένδρα, περιχύνει κύκλῳ ὁμίχλην καὶ τῷ κάμνει προτάσεις, ἃς ἐκεῖνος ἀποκρούει, διότι πιστῶς ἀγαπᾷ τὴν νύμφην του Ἄδουσαν (Canens), ἥτις μετὰ τὴν μεταμόρφωσίν του εἰς τὸ ὁμώνυμον πτηνὸν (τὸν δρυκολάπτην, ὅστις λατινιστὶ λέγεται picus), γίνεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῆς λύπης ἀσώματος καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ μόνον ὡς μελῳδικὴ φωνή. Θυμηδίας πρόξενος εἶναι τοὐναντίον τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πολυμόρφου Οὐερτούμνου (Vertumnus = ὁ τρεπόμενος) ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν σκληράν, ἀλλὰ περικαλλῆ τῶν ὀπωρῶν θεὰν Πωμώνην (14, 609 ἑξ.). Μετὰ πολλῆς χάριτος διηγεῖται ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ Πωμώνη ἦτο ἐντελῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δένδρων της χωρὶς νὰ αἰσθάνηται οὐδένα ἐρωτικὸν πόθον. Ὅθεν κρατεῖ κεκλεισμένον τὸν κῆπον αὐτῆς εἰς πάντα ἄρρενα ἐπισκέπτην. Οὔτε οἱ Σάτυροι καὶ οἱ Φαῦνοι εἰσήρχοντο ἐκεῖ, οὔτε ὁ Συλβανὸς καὶ ὁ Πρίαπος. Ἀλλὰ μάλιστα πάντων ἐπόθησεν αὐτὴν ὁ Οὐέρτουμνος. Μετεβλήθη εἰς θεριστήν, εἰς ποιμένα, εἰς ἀμπελουργόν, εἰς στρατιώτην, εἰς ἁλιέα, ἀλλὰ ματαίως. Τέλος πάντων κατώρθωσε τὸν σκοπόν του ὑπὸ μορφὴν γραίας. Λαμβάνουσα δ' ἀφορμὴν ἡ γραῖα ἔκ τινος πτελέας, ἣν περιέπλεκον τὰ κλήματα τῆς ἀμπέλου, παριστάνει εἰς τὴν ἀτίθασσον κόρην πόσον μεγάλα εἶναι τοῦ γάμου τὰ πλεονεκτήματα καὶ προσπαθεῖ διαφοροτρόπως νὰ συστήσῃ ὡς γαμβρὸν τὸν Οὐέρτουμνον. Ἀλλ' οὔτε τῆς ψευδοῦς γραίας οἱ παραπειστικοὶ λόγοι οὔτε τὸ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν λόγων παράδειγμα πείθουσι τὴν Πωμώνην, ἕως οὗ ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ μορφὴν ὁ θεός, λαμπρὸς ὅπως ὁ ἐκ τῶν νεφελῶν ἐξερχόμενος ἥλιος, καὶ ὑποτάσσει αὐτήν.

Πρὸς τὴν τεχνικὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Ὀβιδίου πληρέστατα συνεφώνει ἐκείνη ἡ τάσις, ἣν εἶχον οἱ Ἀλεξανδρινοί, πρὸς τὴν κομψήν, εὐτράπελον ἢ ἀφελῆ μικροτεχνίαν καὶ μικρογραφίαν, Τούτου δὲ τοῦ τεχνικοῦ γένους ἀληθὴς μαργαρίτης εἶναι τοῦ Φιλήμονος καὶ τῆς Βαυκίδος τὸ ἐπύλλιον (8, 610 ἑξ.). Ἡ ἐναργὴς περιγραφὴ τῆς πενιχρᾶς ἐπιπλώσεως τοῦ πτωχοῦ οἴκου, ὑπενθυμίζει τὴν τέχνην τῶν Ὁλλανδῶν ζωγράφων καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς προσφιλῆ θέματα. Ἡ παλαιὰ τράπεζα εἶχε τὸν τρίτον πόδα βραχύτερον, καὶ ἵνα μὴ σαλεύηται, ἔθηκεν ὑπ' αὐτὸν ἡ γραῖα κομμάτιον κεράμου. Ἡ φιλόξενος δεξίωσις τῶν ἀγαθῶν γερόντων πρὸς τοὺς ἀγνώστους θεοὺς περιγράφεται ἐπίσης ἐναργέστατα καὶ κάμνει τῷ ὄντι ἐντύπωσιν. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε τὴν Ἑκάλην τοῦ Καλλιμάχου πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ὀβίδιος. Ἀπὸ σκοποῦ δὲ ἐδήλωσεν ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἱστορία αὕτη ἤρεσκεν ἰδίᾳ εἰς τὸν Θησέα (717), διότι οὗτος εἶχε τύχῃ ἀκριβῶς ὁμοίας φιλοξενίας. Ἀναγινώσκοντες πῶς ἡ Ἄρτεμις παρασκευάζεται πρὸς τὸ λουτρὸν αὐτῆς, ἀναλογιζόμεθα ὁμοίαν Ῥωμαίας δεσποίνης περίστασιν (3, 165 ἑξ.). Εἰς μίαν ἐκ τῶν νυμφῶν αὐτῆς παραδίδει τὰς θηρευτικὰς ἀποσκευάς, ἄλλη ἁπλώνει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ πέπλου, ὃν ἀποβάλλει ἡ θεά, δύο ἄλλαι ἀφαιροῦσι τὴν ὑπόδεσιν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς, ἄλλη τις πάλιν, εἰς τοῦτο ἐπιτηδεία, ἀναδένει εἰς κόμβον τὴν λυτὴν κόμην, πέντε ἄλλαι ἀντλοῦσιν ὕδωρ καὶ καταχύνουσιν αὐτὸ μὲ μεγάλας ὑδρίας ἐπὶ τῆς δεσποίνης αὐτῶν. Πρὸς τὴν εἰκόνα ταύτην ἀντίστοιχος καὶ παραληφθεῖσα ἐντελῶς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ βίου εἶναι ἡ ἄλλη εἰκὼν ἡ παριστάνουσα τὸν λουόμενον καὶ κολυμβῶντα Ἑρμαφρόδιτον (4,340 ἑξ.). Ὡς ἐν σκηνῇ κωμῳδίας φέρονται πρὸς ἀλλήλους ἡ ζηλότυπος Ἥρα καὶ ὁ μετὰ τῆς Ἰοῦς φωραθεὶς σύζυγος αὐτῆς (1600). Ἡ φιλύποπτος θεὰ ἀνησυχεῖ διὰ τὴν διαχυθεῖσαν ὁμίχλην, καὶ φοβεῖται ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς αὐτῆς σύζυγος κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς κρύφια τεχνάσματα. Ματαίως ἀναζητεῖ αὐτὸν ἐν τῷ οὐρανῷ. Καταβαίνει ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλ' ἐκεῖνος κατανοεῖ τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν ἄφιξιν της, καὶ μεταμορφώνει εἰς βοῦν τὴν νέαν ἐρωμένην του. Ἀλλ' ὑφίσταται ὁ Ζεὺς δεινὴν ὑπὸ τῆς συζύγου ἀνάκρισιν, ἐξ ἧς μόλις ἀπαλλάσσεται καταφεύγων εἰς ψευδολογίας. Ἡ ἀμηχανία του φθάνει εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, ὅτε ἡ Ἥρα ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον τὴν νεότευκτον βοῦν. Μετὰ πόνου ψυχῆς ἀναγκάζεται νὰ συναινέσῃ, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ τὴν ἐνοχήν του. Καὶ βραδύτερον, ὅτε πάλιν ἐμφανίζεται πρὸς τὴν ὡραίαν Καλλιστὼ ἐν τῇ βαθείᾳ τοῦ δάσους σιγῇ (2,422 ἑξ.), δὲν ἔχει λησμονήσῃ τὴν συζυγικὴν ἐκείνην σκηνήν, ἀλλὰ τόσος εἶναι ὁ πόθος αὐτοῦ, ὥστε ἀδιαφορεῖ ἂν ἡ σκηνὴ θὰ ἐπαναληφθῇ καὶ πάλιν.

Οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Ὀβιδίου εἶναι τέκνα τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Ἑρμῆς κατιδὼν ἀπὸ τοῦ ὕψους τὴν ὡραίαν Ἔρσην καὶ σκοπεύων ἀπὸ τοῦ αἰθέρος νὰ κατέλθῃ πρὸς αὐτήν, φροντίζει πρῶτον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μετ' ἀνθρωπίνης φιλαρεσκείας νὰ περιποιηθῇ τὸν ἑαυτόν του, νὰ τακτοποιήσῃ τὴν κόμην καὶ τὴν χλαμύδα του, νὰ καθαρίσῃ τὴν ῥάβδον καὶ τὰ πέδιλά του (2,732 ἑξ). Πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ δὴ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Παλλάδος. Ἡ φιλάρεσκος καὶ μαλθακὴ νύμφη Σαλμακίς, ἥτις μόνον περὶ τοῦ κάλλους αὐτῆς ἀδιακόπως σκέπτεται, ἐπλάσθη φαίνεται ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου ἔχοντος πρὸ ὀφθαλμῶν Ῥωμαίαν τινα puellam. Ὡς ἀληθὴς δὲ puella, ἤτοι ἑταίρα, καταδιώκει τὸν ἀθῶον Ἑρμαφρόδιτον (4, 310 ἑξ.).

Ὁ ποιητὴς θεωρεῖ ἀπόλαυσιν τὸ νὰ διηγῆται· εἰς τοῦτο ἐντρυφᾷ. Δὲν ἀρκεῖται λοιπὸν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν περὶ μεταμορφώσεων ὕλην. Ἤθελεν ἀκόμη πλειότερον νὰ ἐκταθῇ καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἔργον του ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους μύθους, καὶ ἂν ἀκόμη οὗτοι δὲν ἀναφέρωνται εἰς μεταμορφώσεις. Οὕτω δὲ ἀπέβη μὲν τὸ βιβλίον μία γενικὴ μύθων συναγωγή, τινὰ δὲ αὐτοῦ μέρη ἕνεκα τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ἀπετέλεσαν ἰδίας διεξοδικὰς καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος συνθέσεις. Ἐκ τῶν ἐνδελεχῶν περὶ τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν μελετῶν τοῦ ποιητοῦ εἶχον εἰσδύσῃ εἰς τὸ πνεῦμά του ἰσχυραί τινες ἐντυπώσεις, αἵτινες ἐκεῖ πλέον ἀναστρεφόμεναι, ἐζήτουν πάντοτε ἀφορμὴν ἵνα διεξέλθωσι καὶ ἐξωτερικευθῶσι. Καὶ εἶχε μὲν ἐξαντληθῇ ἡ φλὲψ αὐτοῦ ἡ δραματικὴ διὰ τῆς ποιήσεως τῆς Μηδείας, ἀλλ' ἡ θαυμαστὴ ἰδιοφυΐα, ἣν εἶχε, τοῦ νὰ παριστάνῃ τὰς ψυχολογικὰς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεις εἴτε ἐν διηγήσει τόσον ζωηρᾷ, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ δραματική, εἴτε ἐν φυσικωτάτῳ διαλόγῳ, ἐπεζήτει ὁπωσδήποτε στάδιον ἐκτυλίξεως. Καὶ αὐτὴν δὲ τῆς Μηδείας τὴν μορφήν, ἣν εἶχεν ἤδη δραματικῶς παραστήσῃ, ἐμφανίζει καὶ πάλιν ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι (7, 1 ἑξ.). Παριστάνει δὲ ἐδῶ τὴν μάγισσαν κατὰ προτίμησιν ἐν αὐτῇ τῇ ἀσκήσει τῶν τεχνῶν αὐτῆς καὶ τῶν δόλων ἐν Κολχίδι, ἐν Ἰωλκῷ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ὀβίδιος προϋποθέτων τὰ ἄλλα γνωστά, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρώτην αὐτῆς πρὸς τὸν Ἰάσονα συνάντησιν, ἀφίνει τὴν ἡρωΐδα νὰ ἐκφράσῃ διὰ δραματικοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μονολόγου τὰ ἀντιφατικὰ αὐτῆς αἰσθήματα πρὸς τὸν ξένον. Ἔχει δὲ φιλοτεχνήσῃ ὁ ποιητὴς τὸν μονόλογον τοῦτον μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν δεινότητα, ἥτις εἶναι εἰς αὐτὸν συνήθης καὶ ἰδιάζουσα ὅταν ἀναπτύσσῃ θέματα ψυχολογικά. Καὶ ἠκολούθησε μὲν καθ' ὅλου τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον (3, 771 ἑξ.), ἀλλ' ἐν τῇ διεξαγωγῇ ὅμως τῶν λεπτομερειῶν διετήρησε πλήρη ἀπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου ἀνεξαρτησίαν. Τὴν ὡραίαν ἐκείνην ἰδέαν, ἣν ἔχει ὁ Ὀβίδιος (στχ. 86 ἑξ), ὅτι ἡ Μήδεια μαγευθεῖσα ὑπὸ τῆς θέας τοῦ ὡραίου ξένου δὲν δύναται πλέον νὰ ἀποστρέψῃ ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὅτι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἵσταται ἄφωνος ἐνώπιόν του καὶ νομίζουσα ὅτι δὲν εἶναι θνητοῦ ἡ ὄψις ἐκείνη, παρέλαβε παρὰ τοῦ Ἀπολλωνίου. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Ὀβίδιος μετεχειρίσθη ἐνιαχοῦ καὶ τὴν λατινικὴν παράφρασιν τοῦ Οὐάρρωνος τοῦ Ἀτακίνου (ἰδ. τμ. Α' σ. 517). Ἡ ὡραία σκηνή, καθ' ἣν ὁ Ὀβίδιος (7, 180 ἑξ.) περιγράφει τὴν ἐπικρατοῦσαν νυκτερινὴν σιγήν, ἐν ᾧ ἡ Μήδεια προσεύχεται πρὸς τὴν Ἑκάβην, ὁμοιάζει πρὸς ἓν σῳζόμενον κάλλιστον ἀπόσπασμα (τὸ ἕβδομον) τῶν Ἀργοναυτικῶν τοῦ Οὐάρρωνος (πρβλ. Ἀπολλών. 3, 744 ἑξ.), ἂν καὶ εἶναι διάφορος ἡ περίστασις. Ἡ δὲ σφαγὴ τοῦ Πελίου καὶ ἡ δολοφονικὴ συνωμοσία κατὰ τοῦ Θησέως (7, 294 ἑξ. καὶ 404 ἑξ.) ἦσαν θέματα, ἅτινα ἐπραγματεύθη ὁ Εὐριπίδης (ἐν ταῖς τραγῳδίαις, αἵτινες ἐπεγράφοντο Πελιάδες καὶ Αἰγεύς). Ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου ὡσαύτως ἀπορρέουσιν καὶ ἡ τελευταία τῆς Ἑκάβης τύχη μὲ τὴν κατὰ τοῦ Πολυμήστορος ἐκδίκησιν (13, 398 ἑξ.), ἡ ἀπολύτρωσις τῆς Ἀνδρομέδας (4, 752), τὰ περὶ τοῦ Πενθέως (3, 511 ἑξ.), ἐν μέρει δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ Φαέθοντος (1, 747 ἑξ. 2, 1 ἑξ.). Ὁ Σοφοκλῆς παρέσχε τοὺς κυριωτάτους χαρακτῆρας ὡς πρὸς τὸν Τηρέα (6, 412 ἑξ.), κατὰ δὲ τὰς Τραχινίας αὐτοῦ ἐποιήθη ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλέους (9, 134 ἑξ.). Ἡ δὲ Νιόβη (6, 146 ἑξ.) ἀπορρέει ἀπό τε τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους. Ἐκ τῶν θεμάτων τούτων εἶχόν τινα πραγματευθῇ καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοί. Ὁ Εὐφορίων λ. χ. εἶχε πραγματευθῇ τὸν μῦθον τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Νιόβης, ὅπως δὲ μαρτυροῦσι χαρακτηριστικαί τινες λεπτομέρειαι καὶ παρὰ τῷ Νόννῳ καὶ παρ' ἄλλοις, οἵτινες ἤντλησαν ὁπόθεν καὶ ὁ Νόννος, καὶ τοῦ Φαέθοντος τὸν μῦθον εἶχον πραγματευθῇ οἱ Ἀλεξανδρινοί. Ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Τηρέως ὡς ἰδίαν τοῦ Ὀβιδίου προσθήκην ἀναγνωρίζομεν τὴν δολίαν τῆς ἀδελφῆς πρόσκλησιν καὶ τὸν συγκινητικὸν τοῦ πατρὸς ἀποχαιρετισμόν. Δραματικωτάτη εἶναι ἡ ἀπαισία πρὸς τὸν πατέρα ἀγάπη τῆς Μύρρας ἢ Σμύρνης (10, 298 ἑξ.). Ἀναστέλλεται αὐτόχρημα ἡ ἀναπνοὴ ἡμῶν ὑπὸ τῆς συγκινήσεως κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μύθου τούτου. Καὶ ὁ μὲν Κίννας (ἰδ. τμ. Α' σ. 513—514) τὸ αὐτὸ θέμα πραγματευθείς, περιεκάλυψε τὸ ἀνόσιον θέμα ἐντὸς σκοτεινοῦ νέφους σοφίας καὶ πολυμαθείας, ἀλλ' ὁ τῷ ὄντι καρδιογνώστης Ὀβίδιος ἠδυνήθη ἄριστα καὶ τεχνικώτατα νὰ ἐκφράσῃ ὅλην τὴν φοβερὰν θέρμην τοῦ γυναικείου πάθους. Ἐπειδὴ δὲ προτιμᾷ ὁ ποιητὴς νὰ ὁμιλῶσι τὰ πρόσωπα τοῦ ποιήματος εἴτε πρὸς ἑαυτὰ (ἐν μονολόγοις) εἴτε πρὸς ἄλλους (ἐν διαλόγοις), διὰ τοῦτο, ἐκεῖ ἔνθα τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ μύθου ἔγκειται ἐν τῇ λεγομένῃ ψυχολογικῇ στιγμῇ, ἀφίνει τὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων νὰ ἐκχύνηται εἰς λόγους ἐκτενεῖς. Ὅθεν τὸ ῥητορικὸν ὕφος, ὅπερ ἀνέκαθεν ἦτο καὶ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἰδίωμα, λαμβάνει καὶ ἐν τῷ διηγηματικῷ λόγῳ τοῦ Ὀβιδίου σημαντικὴν διατύπωσιν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ λ. χ. τῆς Σκύλλης (8,44 ἑξ.), ἣν ἐπραγματεύθη καὶ ὁ Παρθένιος καὶ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος, ὅπερ ἐπιγράφεται Ciris, ἴσως δὲ καὶ ὁ Γάλλος (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 50—51), ἡ μὲν τῶν γεγονότων ἔκθεσις περιωρίσθη εἰς ὅσα μόνον ἦσαν ἀπαραίτητα, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα δὲν ἐκτίθενται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐμμέσως διὰ τῆς ὁμιλίας, ἣν κάμνει διὰ λόγου μακροῦ ἡ ἀτυχὴς προδότις. Καὶ ἐν τῷ μύθῳ τῆς Βυβλίδος, ὃν κατὰ διαφόρους τρόπους ἐπραγματεύθησαν καὶ ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Νίκανδρος καὶ ὁ Παρθένιος, ἀδιαφορεῖ ὁ ποιητὴς περὶ τῶν λεπτομερειῶν, ἐνδιαφέρει δ' αὐτὸν μόνον ἡ ψυχικὴ κατάστασις τῆς κόρης, τῆς ὑπὸ ἀνοσίου ἔρωτος καταληφθείσης. Καὶ παρακολουθεῖ μὲν τὴν βαθμιαίαν τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐρωτικοῦ αὐτῆς παθήματος ἐπίτασιν (9, 453 ἑξ.), ἀφίνει ὅμως αὐτὴν ἔπειτα νὰ ἀγωνισθῇ μόνη πρὸς τὸ πάθος αὐτῆς ἔν τινι μονολόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἐνίκησεν ὁ ἔρως, ἐμπιστεύεται τὴν ἐξομολόγησιν αὐτοῦ εἰς τινα ἐπιστολὴν (521 ἑξ.) συντεταγμένην εἰς τὸ ὕφος τῶν Ἡρωΐδων. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεκρούσθη, ζυγίζει πάλιν τὰς περιστάσεις τῆς καταστάσεώς της ἔν τινι λόγῳ (585 ἑξ.). Δραματικῆς καθ' ὅλου φύσεως εἶναι οἱ μονόλογοι τῆς Μύρρας (10, 320 ἑξ.), τῆς Ἴφιδος (9, 726 ἑξ.), τῆς Ἀταλάντης (10, 611 ἑξ.), τῆς Ἀλθαίας (8, 481 ἑξ. πρβλ. καὶ 462 ἑξ.), ἔτι δὲ δραματικώτατος εἶναι ὁ θρῆνος τῆς Ἑκάβης παρὰ τὸν νεκρὸν τῆς Πολυξένης (13, 493 ἑξ.) καὶ ὁ ἀποχαιρετισμὸς τῆς Ἀλκυόνης (11, 421 ἑξ.). Πάντες οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἄριστα λεπτῆς ῥητορικῆς ἐξεργασίας ὑποδείγματα τῆς σχολῆς τοῦ Εὐριπίδου.

Ὅπως εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐπικρατεῖ τὸ ῥητορικὸν στοιχεῖον, οὕτως εἰς ἄλλους ἐπικρατεῖ ὁ τοῦ εἰδυλλίου καὶ τῆς ἐρωτικῆς ἐλεγείας χαρακτήρ. Τὸ ᾄσμα λ. χ. ὅπερ ψάλλει ὁ Πολύφημος πρὸς τὴν Γαλάτειαν (καὶ τὸ ὁποῖον ἡ Γαλάτεια ἐπαναλαμβάνει ἀπὸ μνήμης πρὸς τὴν Σκύλλαν· 8, 788 ἑξ.) εἶναι ἐλευθέρα ἀπομίμησις τοῦ ΙΑ' εἰδ. τοῦ Θεοκρίτου (Κύκλωψ). Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ᾄσμα καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως, μία χονδροειδὴς παρῳδία τῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ παρακλαυσίθυρα. Ὁ Ἴφις πρὶν ἢ ἀπαγχονισθῇ (14, 718 ἑξ.) ἀποχαιρετίζει τὴν σκληρὰν ἐρωμένην διὰ λόγου περιέχοντος πικρὸν ἀστεϊσμόν, ὅτι δὲ τοῦ μύθου τούτου ὄχι μόνον τὸ κύριον θέμα, ἀλλὰ καί τινες ἀκόμη τυπικαὶ ἔννοιαι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ποιήσεως, μαρτυρεῖ ὁ Ἐραστὴς τοῦ Ψευδοθεοκρίτου (εἰκοστὸν τρίτον ποίημα τῆς συλλογῆς τῶν Θεοκριτείων). Πρωτότυπος τοῦ Ὀβιδίου εἶναι ὁ ἐρωτικὸς θρῆνος τοῦ Ναρκίσσου πρὸς ἑαυτὸν (3, 441 ἑξ.) καὶ ἀξία λόγου ἡ περιγραφομένη ἀντίθεσις τῆς ἄλλοτε μὲν πλησιαζούσης, ἄλλοτε δὲ ἀπομακρυνομένης σκιᾶς.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐπιδεικτικὸν ῥητόρευμα, οὕτως εἰπεῖν ὅμοιον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πρὸς τὰς ἐν τῇ ῥητορικῇ σχολῇ μελέτας τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ὁ μέγας μεταξὺ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως ἀγὼν περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως (13, 1 ἑξ.). Ἐν τοῖς ἐπικοῖς ποιήμασι τοῦ Ἀρκτίνου καὶ τοῦ Λέσχου, ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Θεοδέκτου, τοῦ Πακουβίου καὶ τοῦ Ἀττίου (ἰδ. τμ. Α΄ σ. 252 καὶ 268—69), ἐν τοῖς σοφιστικοῖς λόγοις τοῦ Ἀντισθένους, ἐν ταῖς φωνασκίαις, τοῦ Πορκίου Λάτρωνος, τὸ περίφημον τοῦτο θέμα τῆς τῶν ὅπλων κρίσεως εἶχε λάβῃ τὴν προσήκουσαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐπεξεργασίαν καὶ ἔκτασιν, ὁ δὲ ῥητορικώτατος Ὀβίδιος δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι λίαν ἐνωρὶς θὰ ἠσκήθη περὶ αὐτό. Μεμαρτυρημένον εἶναι ὅτι ἔν τινι στίχῳ ἀπεμιμήθη τὸν Λάτρωνα [1]). Ὁμοιότητες δὲ τῶν Μεταμορφώσεων πρὸς τὴν τραγῳδίαν τὴν ρωμαϊκὴν πολλαὶ δύνανται νὰ συναχθῶσιν ἀσφαλῶς, ἂν τις παραβάλῃ τὰς Μεταμορφώσεις πρὸς τὰ σωζόμενα λείψανα τῶν τραγικῶν ποιητῶν. Ἤδη παρὰ τῷ Ἀντισθένει [2]) βλέπομεν κατὰ παράδοσιν οὕτως εἰπεῖν ἐπικρατοῦσαν τὴν γνώμην, ὅτι ἐν τῷ περιφήμῳ ῥητορικῷ μεταξὺ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως ἀγῶνι, ὁ μὲν Αἴας παρίστανε τὸν Ὀδυσσέα ὡς ἄνθρωπον ῥαδιοῦργον καὶ διαφθορέα, οὗτινος ἡ πᾶσα δύναμις ἔγκειται εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ τοὺς ἀνάνδρους δόλους καὶ ὄχι εἰς τὴν ἔντιμον πάλην, ὁ δὲ πάλιν Ὀδυσσεὺς ἐχλεύαζε καὶ τὴν βραδυκινησίαν καὶ τὴν χυδαίαν ἀφέλειαν καὶ ἁπλοϊκότητα τοῦ Αἴαντος. Τὴν αὐτὴν ἀντίθεσιν βλέπομεν ὅτι ἐπετήδευσε καὶ ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι μεταξὺ τῶν δύο ἡρώων ὁ Ὀβίδιος, προσθεὶς μάλιστα καὶ πᾶσαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ σκωπτικῆς διανοίας τὴν ὀξύτητα. Καὶ παρέστησε λοιπὸν τὸν μὲν Αἴαντα ἐκφράζοντα διὰ τῶν λόγων του ἀγέρωχον καὶ πείσμο-

[1]) Σενέκ. Contr. 2, 2, 8 (σ. 178 Kiessling) In armorum iudicio dixerat Latro: mittamus arma in hostis et petamus. Naso dixit (Metam. 13, 121): Arma viri fortis medios mittantur in hostis; Inde iubete peti. Σ. Μ

[2]) Ὁ ῥήτωρ Ἀντισθένης ὁ Σωκρατικὸς ἔγραψε πλὴν ἄλλων Αἴαντα ἢ Αἴαντος λόγον καὶ Ὀδυσσέα ἢ ὑπὲρ Ὀδυσσέως. Καὶ πάντα μὲν τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ἀντισθένους ἀπωλέσθησαν, σῴζονται δὲ μόνον οἱ ῥηθέντες δύο λόγοι, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

να εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν, τὸν δὲ Ὀδυσσέα, ὅλην τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὴν εὐκινησίαν καὶ ὑστεροβουλίαν καὶ ὅλην τὴν διαλεκτικὴν δεινότητα. Εἰς ἀμφοτέρων τοὺς λόγους ἐπιμελέστατα συνεφόρησεν ὁ ποιητὴς πάντα τὰ ἐπιχειρήματα τὰ προερχόμενα ἐξ αὐτῶν τῶν εἰς τοὺς δύο ἥρωας συμβάντων περιστατικῶν, ἀντλήσας τὴν ὕλην αὐτοῦ ἔκ τε τῆς Ἰλιάδος καὶ τοῦ λοιποῦ μυθολογικοῦ τῆς ἀρχαιότητος θησαυροῦ. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἄρχεται μεθ' ὑποκριτικῆς συγκινήσεως. Προσποιεῖται ὅτι δακρύει. Ἐπιδεικνύει ψευδῆ μετριοφροσύνην, ἀλλὰ τεχνηέντως ὅμως κατορθώνει νὰ ἐξαίρῃ πάντοτε τὰς πράξεις αὐτοῦ· μόνον διότι αὐτὸς ἐνεχείρησεν ὅπλα ἐν Σκύρῳ πρὸς τὸν νεαρὸν Ἀχιλλέα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς πασῶν τῶν ἡρωϊκῶν τοῦ Ἀχιλλέως κατορθωμάτων. Χαρακτηρίζει δὲ ἀκριβῶς αὐτὰς τοῦ Ὀβιδίου τὰς ἰδέας ἡ παρατήρησις, ἣν ὁ Ὀδυσσεὺς κάμνει περὶ τοῦ Αἴαντος, ὅτι δηλαδὴ ὁ Αἴας εἶναι ἄνθρωπος σκαιὸς καὶ ἀμόρφωτος, ὥστε οὐδὲ κἂν δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, ἣν ἔχουσιν αἱ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος γεγλυμμέναι εἰκόνες (288 ἑξ.). Μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπιδοκιμάζει τὸν ἀντίπαλον, ὑποτιμᾷ ὅμως τὴν ἀξίαν του καὶ ἀναιρεῖ πάσας τὰς καθ' ἑαυτοῦ κατηγορίας. Ὑπόσχεται ὅτι αὐτὸς θὰ συνδιαλλάξῃ τὸν Φιλοκτήτην πρὸς τοὺς Δαναούς, ἂν οἱ Δαναοὶ δὲν ἀναθέσωσι τὴν ἐντολὴν ταύτην εἰς τὸν μωρὸν Αἴαντα. Διότι ποῦ νὰ φυτρώσῃ εὐφυής της ἔννοια εἰς τοῦ Αἴαντος τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν Δαναῶν; Εὐκολώτερον θὰ ἦτο νὰ στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω τὸ ῥεῦμα τοῦ Σιμόεντος, νὰ ἀποψιλωθῇ πάσης βλαστήσεως ἡ Ἴδη, καὶ νὰ συμπολεμήσωσι πρὸς τοὺς Τρῶας οἱ Ἀχαιοί (320 ἑξ.). Δι' ὀλίγων δὲ στίχων προστίθεται ἡ ἀναβλάστησις τοῦ ἄνθους ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Αἴαντος, ὅστις ὅπως παρὰ τῷ Ἀρκτίνῳ καὶ τῷ Αἰσχύλῳ, αὐτοκτονεῖ διὰ τοῦ ἰδίου ξίφους, εὐθὺς ἀφ' οὗ ἀπηγγέλθη ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπόφασις (393 ἑξ.).

Πολλάκις ἡ μεταμόρφωσις ὑποχωρεῖ, ὡς περ ἐλαφρὰ μόνον ἀπήχησις, πρὸ τῆς πόρρωθεν ὁρμωμένης εἰς ὕφος δὲ μεγα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λότεχνον καὶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων διεξαγομένης ἀφηγήσεως. Μεταχειρίζεται δὲ τότε ὁ ποιητὴς πλατὺν χρωστῆρα, καὶ προσπαθεῖ ὄχι μόνον νὰ ὠφεληθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν πλειότερον ἐξ ὅσων ἔγραψαν οἱ προκάτοχοί του, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερβῇ αὐτούς. Τοιαῦτα λαμπρὰ διηγηματικὰ τεμάχια εἶναι ἡ ἀγρία τοῦ Φαέθοντος ἁρματοδρομία καὶ ἡ κατάπτωσις αὐτῆς (2,340 ἑξ.), αἱ σκηναὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Κάδμου πρὸς τὸν δράκοντα (3,28 ἑξ), τοῦ Περσέως ἐναντίον τοῦ Φινέως καὶ τῶν περὶ τὸν Φινέα (5,1 ἑξ.), ἡ Καλυδωνία θήρα (8,271 ἑξ.), ὁ δρόμος τῆς Ἀταλάντης (10,575 ἑξ.), ὁ λοιμὸς τῆς Αἰγίνης (7,523 ἑξ.), τοῦ Κύηκος [1] τὸ ναυάγιον (11,474 ἑξ.).

Ὡς πρὸς τὴν τῷ ὄντι μεγάλην εἰκόνα τῆς μάχης τῶν Κενταύρων καὶ τῶν Λαπιθῶν (12, 210 ἑξ.), τὴν φαντασίαν τοῦ Ὀβιδίου ὑπεβοήθησε, πλὴν τῆς περιγραφῆς πολεμικῶν σκηνῶν προγενεστέρων ποιητῶν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Βιργιλίου, κατ' ἐξοχὴν ἡ θέα ὁμοίων παραστάσεων τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, διότι νῦν οὐδὲ κἂν εἴδησιν ἔχομεν ἄν τις ποιητὴς παλαιὸς ὡρισμένως ἐπραγματεύθη τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἂν καὶ προϋποθέτει πάντως τοιαύτην πραγματείαν ἡ σύντομος περιγραφὴ τοῦ ἀγῶνος τῶν Κενταύρων καὶ τῶν Λαπιθῶν, ἣν φιλοτεχνεῖ ἐν τῇ Ἡρακλέους ἀσπίδι ὁ Ἡσίοδος (στχ. 178 ἑξ.). Ἕνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου καταντᾷ νῦν πολύτιμον τὸ ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι νῦν ἀναγινωσκόμενον κάλλιστον τοῦτο ἐπεισόδιον. Ἡ ἀρχὴ τῆς περιγραφῆς τῆς συμπλοκῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐλήφθη ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Κατὰ τὸ γαμήλιον συμπόσιον, μεθύων Κένταυρος ἐπιτίθεται μετὰ θρασύτητος ἐναντίον τῆς Ἱπποδαμείας νύμφης τοῦ Πειρίθου καὶ θυγατρὸς τοῦ Λαπίθου Ἄτρακος. Οἱ ἄλλοι Κένταυροι τὸν μιμοῦνται καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν γυναικῶν. Ὁ Θησεύς, ὁ φίλος τοῦ Πειρίθου, προσπαθεῖ νὰ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα,

[1] Ἔμμετρος νεοελληνικὴ μετάφρασις τοῦ μύθου τοῦ Κύηκος καὶ τῆς Ἀλκυόνης ἐδημοσιεύθη ἐν δυσὶ τεύχεσι τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τοῦ ἐπιγραφομένου Ὀλύμπια κατὰ τὸν μῆνα αὔγουστον 1898. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀλλὰ τύπτεται κατὰ πρόσωπον καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν τοῦ πλήγματος, ῥίπτει κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ κτυπήσαντος αὐτὸν μέγαν κρατῆρα. Ἡ συμπλοκὴ γενικεύεται. Ἀναζητοῦσι πάντες ὅπλα, ἕκαστος δὲ λαμβάνει ὅ,τι ὑπῆρχε πρόχειρον. Ὑπερίπτανται εἰς τὸν ἀέρα κύπελλα καὶ τρίποδες. Ἄλλος ἀκοντίζει λυχνίαν καὶ ἄλλος καιόμενον δωμὸν ἢ πυρσὸν ἢ λίθινον οὐδόν, ἢ κέρατα ἐλάφων. Δένδρα ἐπὶ τέλους ἐκριζώνονται, καὶ ἀπογυμνοῦνται τὰ δάση τῆς Ὄθρυος καὶ τοῦ Πηλίου. Ὁ ποιητής, ὥςπερ ζωγράφος, ἔχει πλουσίαν ἐκλογὴν ὁμάδων, στάσεων, τραυματισμῶν. Προτιμᾷ τὴν παράστασιν τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαισίου, διότι οἱ μαχόμενοι εἶναι ἄγρια τέκνα τῆς φύσεως. Φοβερώτατον εἶναι τὸ τέλος τοῦ Κενταύρου ἐκείνου, τοῦ κρατοῦντος τὰ δύο αἱματόφυρτα κέρατα βοός, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ὡς ὅπλα. Διὰ ξίφους ἀνοίγει εἷς ἐκ τῶν Λαπιθῶν τὴν κοιλίαν του, πίπτει πρηνής, πατεῖ ἐπὶ τῶν ἐκχυθέντων ἐντοσθίων του καὶ περιπλέκεται εἰς αὐτὰ (380 ἑξ.). Ἄλλος τρέχει δρομαίως πρὸς τὸ ὄρος, πίπτει ἐν τῇ ὁρμῇ του πρός τινα μηλέαν, τὴν θραύει, καὶ ἐμπήγνυται ὁ κορμὸς αὐτῆς εἰς τὸ σῶμά του (337 ἑξ.). Τρίτος τις, εἰς οὗ τοὺς πνεύμονας εἶχεν ἐμπαγῇ πολεμία λόγχη, ἀνασηκώνεται, καὶ διὰ τῶν ἱππείων αὐτοῦ ποδῶν καταρρίπτει τὸν ἀντίπαλον Λαπίθην, ὅστις ὅμως προσπαθεῖ νὰ ἀμυνθῇ ἀποκρούων διὰ τοῦ κράνους καὶ τῆς ἀσπίδος τὰ κτυπήματα (373 ἑξ.). Τότε ἄλλος Λαπίθης ἀναπηδᾷ ἐπάνω εἰς τὸν ὦμον ἑνὸς Κενταύρου, ἐρείδων τὰ γόνατα εἰς τοῦ Κενταύρου τὰ πλευρά, καὶ σύρων τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ τύπτει δι' ὀγκώδους ροπάλου (345 ἑξ.). Ἐναντίον τοῦ ἀτρώτου Λαπίθου Καινέως ἐξακοντίζονται ματαίως πάντα τὰ βλήματα. Ἀδύνατον νὰ καταβληθῇ. Ἐχρειάσθη νὰ τὸν θάψωσι ὑπὸ ὁλόκληρον δάσος κορμῶν δένδρων, ἐξ ὧν ἀνυψοῦται εἰς τὸν ἀέρα ὡς ἐλαφρότερον πτηνὸν (475 ἑξ.). Τὴν εἰκόνα τοῦ Κενταύρου ἐκείνου, ὅστις ἐξηπλωμένος ἐπὶ δέρματος ἄρκτου καὶ κρατῶν ἀκόμη ἀνὰ χεῖρας τὸ ποτήριον κοιμᾶται ὑπὸ τῆς μέθης μεταπέμπεται ἀπὸ τοῦ ὕπνου εἰς τὸν θάνατον, ἵνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἐξακολουθήσῃ τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

κραιπάλην του, μετά τινος εὐτραπελίας ἐζωγράφησεν ὁ Ὀβίδιος (316 ἑξ.). Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὴ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ εἶναι ἡ ἄλλη ἐκείνη εἰκὼν ἡ παριστάνουσα τὸν ὡραῖον Κύλλαρον. Ἔχει χρυσοῦν τὸ νεαρόν του γένειον καὶ χρυσῆν τὴν κόμην, τὰ ἀνδρικά του μέλη διαγράφονται μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν ἐντέλειαν, τὴν ὁποίαν ἀποθαυμάζομεν εἰς τὰ ἄριστα τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Τὰ δὲ ἵππεια τοῦ σώματός του μέρη δὲν εἶναι ὀλιγώτερον καλά. Εἶναι κατάμαυρος ὁ κορμὸς μὲ τὴν εὐρεῖαν ῥάχιν καὶ τὸ ὑπερήφανον στέρνον, μόνον δὲ ἡ οὐρὰ εἶναι λευκή, καθὼς καὶ ὁ κάτω μηρός. Ἔχει δὲ ἐκλέξῃ σύζυγον ὁ περιζήτητος οὗτος Κένταυρος ἀνταξίαν ἑαυτοῦ, χαρίεσσαν καὶ κομψοτάτην. Εἶναι λεία ἡ κόμη αὐτῆς καὶ μετὰ τέχνης ἀναδεδεμένη καὶ δι' ἀνθέων ἐστολισμένη, δι' ἴων καὶ ῥόδων καὶ κρίνων. Λούεται δὶς τῆς ἡμέρας καὶ καλύπτει τοὺς ὤμους αὐτῆς καὶ τὰ πλευρὰ διὰ κομψῶν δερμάτων. Οἱ δύο σύζυγοι καὶ κατὰ τὴν μάχην ἀκόμη παραμένουσι πλησίον ἀλλήλων. Ἀλλ' αἴφνης ἓν δόρυ ἐμπήγεται εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ σύζυγος δέχεται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς τὸν θνήσκοντα σύζυγον, προσαρμόζει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς πρὸς τὴν κεφαλήν του καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐκφεύγουσαν πνοήν του. Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελεύτησεν, ἐξάγει ἐκείνη τὸ ὅπλον ἐκ τοῦ τραύματος τοῦ ἀνδρός της καὶ ἐμπήγει αὐτὸ εἰς τὸ ἴδιον σῶμα. Καὶ θνήσκουσα ἀκόμη περιπτύσσεται τὸν προσφιλῆ σύζυγον (393 ἑξ.).

Μετ' εὐγενοῦς αἰσθήματος περιγράφει ὁ ποιητὴς πῶς ὁ Ὀρφεὺς διασπᾶται ὑπὸ τῶν Μαινάδων (11, 1 ἑξ.). Ὁ Φανοκλῆς περιέγραψεν ἐπίσης τοῦ Ὀρφέως τὸν θάνατον ἐν σῳζομένῳ ποιήματι[1], ἀλλὰ τοῦ Ὀβιδίου ἡ παράστασις ἔχει πολὺ βαθυτέραν τὴν ἔμπνευσιν, μεγάλη δὲ εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς συμπαθείας τοῦ Ῥω-

[1] Ὁ Φανοκλῆς εἶναι ἑλεγειακὸς ποιητὴς Ἀλεξανδρινός. Ἔγραψεν ἑλεγειακὸν ποίημα ἐπιγραφόμενον Ἔρωτες ἢ Καλοί, οὗ σώζεται ἀπόσπασμα ἐξ 28 στίχων ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ὀρφέα παρὰ τῷ Στοβαίῳ. Ἐθησαυρίσθη τὸ ἀπόσπασμα ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Λυρικῶν ποιητῶν τοῦ Bergk. Σ. Μ.

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μαίου ποιητοῦ πρὸς τὸν θεῖον ἀοιδόν, καθ' οὗ διεπράχθη τὸ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο κακούργημα. Κατ' ἀρχὰς πᾶν ὅ,τι ἐναντίον του ἐξακοντίζεται γίνεται ἀνίσχυρον· ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ ᾄσματος ὁ ῥιπτόμενος λίθος καταπίπτει ἱκετευτικῶς πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ θεία τοῦ ᾄσματος τοῦ Ὀρφέως μαγεία ἐξουδετεροῦται ὑπὸ τοῦ κρότου καὶ τοῦ θορύβου τῶν ἀγρίων ὀργάνων τῶν Μαινάδων. Ἡ φύσις σύμπασα, ζῷα καὶ λίθοι καὶ δένδρα καὶ ποταμοί, θρηνοῦσι τὸν Ὀρφέα. Ἡ σκιὰ τοῦ ἀοιδοῦ ἐπανευρίσκει ἐν τῷ Ἅιδῃ τὴν Εὐρυδίκην του. Δύνανται ἀκωλύτως εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ζῶσιν ἡνωμένοι, ἄνευ φόβου πλέον δύναται νὰ μεταστρέφηται ὁ Ὀρφεὺς καὶ νὰ βλέπῃ τὴν Εὐρυδίκην.

Ὅπως οἱ μεγάλοι ἐπικοὶ ποιηταὶ παρεισάγει καὶ ὁ Ὀβίδιος ἀλληγορικὰς εἰς τὸ ποίημά του μορφάς, εἰς ὧν τὴν ὅσον ἐνδέχεται ἐντελῆ παράστασιν ἀρέσκεται ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ. Ἡ τῆς Ἀγλαύρου ἀντίπραξις κατὰ τοῦ Ἑρμοῦ ἀγαπῶντος τὴν Ἕρσην προέρχεται ἐκ τῆς δυσμενείας τῆς Ἀγλαύρου πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ἕρσην, τὴν δὲ δυσμένειαν ταύτην ἐνέπνευσέ τις δαίμων, ἡ Invidia (= φθόνος) κατὰ παρακίνησιν τῆς ἐκδικητικῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ ποιητὴς μετὰ λεπτομερειῶν, αἵτινες μαρτυροῦσι τὴν προσωπικὴν πεῖραν, ἣν εἶχε περὶ τοῦ πράγματος, περιγράφει (καὶ ἡ περιγραφὴ προέρχεται ἐκ πρωτοτύπου καὶ ἐλευθέρας αὐτοῦ εὑρέσεως) τὴν κατοικίαν, τὴν δίαιταν, τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀπεχθοῦς δαίμονος τοῦ φθόνου (2,760 ἑξ.). Ὁ λιμὸς, ὅστις καταλαμβάνει τὸν Ἐρυσίχθονα εἶναι τέρας θηλυκόν, ἡ Fames, τὸ ὁποῖον διατρίβει συνήθως ἐν τῇ Σκυθίᾳ παρὰ τὸν Καύκασον (8,592 ἑξ.). Ἡ Ἥρα πέμπει τὴν Ἶριδα πρὸς τὸν Ὕπνον ἵνα ἀγγείλῃ πρὸς τὴν Ἀλκυόνην κατ' ὄναρ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου (11, 592 ἑξ.). Ὁ Ὕπνος ἔχει πολὺ μακρὰν τὴν κατοικίαν του, παρὰ τοῖς Κιμμερίοις, ἐντὸς βαθυτάτου σπηλαίου κεκρυμμένου εἰς τὰ ὄρη. Ὁ ἥλιος δὲν φθάνει ἕως ἐκεῖ, πυκνὴ δὲ περικάθηται ὁμίχλη. Ἡ σιγὴ εἶναι βαθεῖα καὶ ἀδιάκοπος. Οὔτε ἀλέκτωρ ἐκεῖ φωνεῖ, οὔτε ἦχος ἀκούεται κυνῶν ἢ χυνῶν, οὔτε φύλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λον σείεται. Μὲ ἐλαφρότατον φλοῖσβον καταρρέει ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Λήθης ἡ πηγή. Παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου φύονται μόνον μήκωνες καὶ ἄλλα ὅμοια ναρκωτικὰ φυτά. Θύρα δὲν ὑπάρχει, ἵνα μὴ τρίζωσιν οἱ στρόφιγγες, οὐδὲ θυρωρὸς οὐδείς. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μαύρου σπηλαίου ὑπάρχει κλίνη ὑψηλή, μαλακή, μονόχρους, μὲ βαθύχρουν σκέπασμα. Ἐκεῖ κεῖται ὁ Ὕπνος ἐξηπλωμένος καὶ ἔχων περὶ αὐτὸν ἀναρίθμητα ὄνειρα. Ὅτε εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἡ Ἶρις, ὁ Ὕπνος μόλις ἠδύνατο νὰ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἀφυπνίζεται καὶ τὴν ἐρωτᾷ τί θέλει. Μεταξὺ τῶν χιλίων υἱῶν του ὁ Μορφεὺς ἐπιτηδειότατα μιμεῖται τὴν μορφὴν καὶ τὴν φωνὴν τῶν ἀνθρώπων, ἄλλος μιμεῖται τὰ ζῷα, ἄλλος δὲ πάλιν ὁ (Φάντασος) ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ προσλαμβάνῃ τῶν ἀψύχων ὄντων τὴν μορφήν. Ὁ Μορφεὺς λοιπὸν ἐμφανίζεται ἐν τῷ ἐνυπνίῳ τῆς Ἀλκυόνης ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ναυαγήσαντος Κήϋκος.

Τὴν φήμην φαντάζεται ὁ Ὀβίδιος (12, 39 ἑξ.) κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον ἢ ὁ Βιργίλιος (Αἰν. 4, 173 ἑξ.). Τοῦ Ὀβιδίου ἡ παράστασις εἶναι μὲν λεπτομερεστέρα, ἀλλ' ὄχι τόσον μεγαλοπρεπὴς ὅσον παρὰ τῷ Βιργιλίῳ. Τὸ ἐνδιαίτημα τῆς Φήμης κεῖται ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ, ἔχει ἀπείρους εἰσόδους καὶ ἀνοίγματα, δὲν κλείεται οὔτε κατὰ τὴν ἡμέραν οὔτε κατὰ τὴν νύκτα. Αὐτὴ δὲ ἡ ἰδέα εἶναι ἐξ ἠχηροῦ χαλκοῦ πεποιημένη, ὥστε πᾶν ὅ,τι ἀκούει, τὸ ἀποδίδει πάλιν δι' ἀντηχήσεως. Οὔτε ἀνάπαυσιν γινώσκει, οὔτε τί εἶναι σιγή, ἀλλὰ δὲν ἔχει μεγάλην ἔντασιν ἡ φωνή της, ἀλλὰ μᾶλλον ψίθυρος εἶναι, ὅπως ὁ ἀπομεμακρυσμένος τῶν ὑδάτων φλοῖσβος, ἢ ἡ μακρὰν ἀκουομένη ἀπήχησις τοῦ κεραυνοῦ.

Κατ' ἐπανάληψιν ὑπεδείξαμεν ὅτι ὁ Ὀβίδιος ποιῶν τὰς Μεταμορφώσεις εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἔργα τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ἐνίοτε μάλιστα παραβάλλει καὶ αὐτὸς μέρη τοῦ ποιήματός του πρὸς εἰκαστικὰ καλλιτεχνήματα. Λέγει λ. χ. (4, 674) ὅτι τὴν πρὸς τὸν βράχον προσδεδεμένην Ἀνδρομέδαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς μαρμαρίνην εἰκόνα, ἂν ἐλαφρῶς δὲν ἐκινοῦντο οἱ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὀφθαλμοί της καὶ δὲν ἔσταζον ἀπ' αὐτῶν θερμὰ δάκρυα. Τὸν Ἄδωνιν παραβάλλει πρὸς τοὺς ἐζωγραφημένους γυμνοὺς ἔρωτας (10, 516). Ἡ ἐν τοῖς ὕδασιν εἰκὼν τοῦ Ναρκίσσου ὡμοίαζε πρὸς ἄγαλμα ἐκ Παρίου μαρμάρου (3, 519). Εἶναι δὲ πασίγνωστος ἡ μορφὴ τῆς Νιόβης προσπαθούσης νὰ προστατεύσῃ διὰ τοῦ ἱματίου τὸ τελευταῖόν της τέκνον (6, 298 ἑξ.), ἢ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ θείου ταύρου μετὰ φόβου ἀτενιζούσης πρὸς τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν παραλίαν καὶ κρατούσης διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ κέρας τοῦ ταύρου, στηριζομένης δὲ ἐπὶ τοῦ ζῴου διὰ τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἐχούσης ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐξωγκωμένα τὰ ἱμάτια (2,873 ἑξ. πρβλ. 6, 103 ἑξ.), ἢ τοῦ κιθαρῳδοῦ Ἀπόλλωνος (11, 166 ἑξ.). Ἀναντιρρήτως δὲ ἔκ τινος εἰκόνος ἐνεπνεύσθη ὁ Ὀβίδιος καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ συμπλέγματος τῆς Ἀρτέμιδος μετὰ τῶν νυμφῶν αὐτῆς ἐν τῷ λουτρῷ (3, 177 ἑξ.). Τὴν θεὰν περιστοιχίζουσιν αἱ παρθένοι, αἵτινες καὶ καλύπτουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ ἰδίου σώματος. Ἐκείνη ὑπερέχει πασῶν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὸ ἐρύθημα ἔχει ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ προσώπου της, προσκλίνει ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ μετ' ἐστραμμένου τοῦ προσώπου.

Ἡ ἐντύπωσις, ἥτις καθ' ὅλου παραμένει εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀφ' οὗ κατὰ σειρὰν διεξέλθῃ τὰ δεκαπέντε τῶν Μεταμορφώσεων βιβλία (τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσιν ὁμοῦ δέκα τρεῖς περίπου χιλιάδας στίχων) καὶ ἐξαντλήσῃ ὅλον ἐκεῖνον τὸν μυθολογικὸν θησαυρόν, ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνου, ὅστις ἐπὶ ὥρας ἤθελε περιέλθῃ καὶ ἀποθαυμάσῃ μεγάλην καὶ λαβυρινθώθη πινακοθήκην. Οἱ ὀφθαλμοί του αἰσθάνονται θάμβος ἐκ τῆς πληθώρας τῶν χρωμάτων, συγχέονται ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι μορφαί, ἐξ ὧν ἡ ἑκάστοτε ἑπομένη ἐξαφανίζει τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἔκαμεν ἡ προτέρα, καὶ μόλις τὰς ἀρίστας ἐξ αὐτῶν δύναται ἡ μνήμη νὰ συγκρατήσῃ. Ἡ ἔξοχος λοιπὸν αὕτη λογοτεχνικὴ ἀπόλαυσις ἐπὶ τέλους καταπονεῖ τὸν ἀναγνώστην. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς φαίνεται ὅτι ὑπέστη ὁπωσοῦν ἐν τοῖς τελευταίοις βιβλίοις τῆς κοπώσεως τὰ ἀποτελέσματα. Πολλάκις

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιορίζεται εἰς ἁπλῆν δι' ἑνὸς ὑπαινιγμοῦ ἀναφορὰν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἐννίου καὶ τοῦ Βιργιλίου ἐκτεθέντας μύθους. Ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ κινῆται πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸ πλοῖον του, ἀλλ' ἀκτοπλοεῖ ὅμως καὶ διέρχεται ἀβαθῆ ὕδατα, ἐνίοτε δὲ μόνον ἀναφαίνεται καὶ χάριέν τι τοπεῖον. Τοῦ δὲ τελευταίου βιβλίου ἡ ἀφήγησις εἶναι καθαρὰ πλέον διδασκαλία (15, 75), σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐπιστημονικὴν οὕτως εἰπεῖν ἐξήγησιν πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἀναγραφέντων θαυμάτων. Ἐκεῖ ὁ Πυθαγόρας ὁ τῆς μετεμψυχώσεως διδάσκαλος παριστάνει ἀκαταμάχητον ὄῆθεν τῆς μεταμορφωτικῆς ἀληθείας παράδειγμα, καὶ τρανὴν ἀπόδειξιν τῆς μεταβολῆς καὶ μετουσιώσεως, ἣν δύναται πᾶς θνητὸς νὰ ὑποστῇ. Ὁ Νουμᾶς, τοῦ Πυθαγόρου μαθητής, ἐν Κρότωνι γενόμενος καὶ τῆς Πυθαγορικῆς σοφίας ἐμφορηθείς, ἐκυβέρνησεν ὅπως ἐκυβέρνησε τὴν Ῥώμην. Ὁ Ὀβίδιος παραχωρεῖ τὸν λόγον εἰς αὐτὸν τὸν Πυθαγόραν, ὁ φιλόσοφος ἐκθέτει τὰ δόγματα τῆς νεοπυθαγορικῆς σχολῆς, χωρὶς ὅμως νὰ προσδίδῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν καὶ τελείαν διατύπωσιν. Ὁ ποιητὴς φαίνεται ὅτι ἠκροάσθη ἐν Ῥώμῃ τῶν μαθημάτων τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Σωτίωνος, ὅστις ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σεξτίου (γεν. 684, π. Χ. 70) καὶ διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου Σενέκα (18—20 μ. Χ.). Τὰ δὲ θαύματα τῆς φύσεως, ἅτινα ἀναφέρει ὡς παραδείγματα, καὶ ὄχι πάντοτε ἐπιτυχῶς, φαίνεται ὅτι ἤντλησεν ἐν μέρει μὲν ἐκ τῶν εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ἀναφερομένων συγγραφῶν τοῦ ἄλλοτε παρὰ τοῖς σοφισταῖς συμμαθητοῦ αὐτοῦ Παπιρίου Φαβιανοῦ τοῦ Πυθαγορικοῦ, ἐν μέρει δὲ ἐκ τοῦ Περὶ μελισσοκομίας συγγράμματος τοῦ φίλου του Ὑγίνου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Οὐάρρων παρεῖχεν εἰς αὐτὸν χρήσιμον ὕλην, εἶχε δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸν Λουκρήτιον. Ἀδιστάκτως ὁ ποιητὴς θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Πυθαγόρου ἰδέας τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ μάλιστα τοῦ Ἡρακλείτου, ἵνα στηρίξῃ εἰς τὴν ἀδιάλειπτον τῶν πάντων μεταβολήν, εἰς ἣν ἐπίστευεν ὁ Ἡράκλειτος, τὴν θεωρίαν τῆς τῶν πάντων ἐξελίξεως καὶ μετεμψυχώσεως, καὶ ἵνα ἔχῃ συγχρόνως ὁ ποιητὴς τρόπον εὔκολον πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ποιήματός

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του καὶ ἀναγωγὴν εἰς τὸ κατάλληλον τέρμα. Διότι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν ἄλλοτε ἀκμαζουσῶν νῦν δὲ ἐξαφανισθεισῶν πόλεων εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκείνην ἡγεμονίαν, ἣν προεῖπον τὰ θέσφατα πρὸς τὸν μέγαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἀπόγονον (στχ. 447), ἦτο καὶ εὔκολος καὶ φυσική. Τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ νὰ μὴ τρέφωνται διὰ κρεάτων οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, δικαιολογεῖ αὐτὸ τῆς μετεμψυχώσεως τὸ δόγμα, ἡ φυσικὴ δηλονότι ἀντίληψις ἡ ἀποτελοῦσα συγχρόνως καὶ τὴν βάσιν πάντων τῶν μύθων τῶν εἰς μεταμορφώσεις ἀναφερομένων, ὅτι τὰ ζῷα εἶναι ἀτυχεῖς τῶν ἀνθρώπων ἀδελφοί. Ταύτην δὲ τὴν ἀπὸ τῶν κρεάτων ἀποχὴν εἶχον ἤδη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους κηρύξῃ ὁ Σέξτιος καὶ ὁ Σωτίων, οἵτινες καὶ ἐστήριξαν τὸ κήρυγμα αὐτῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς λόγους, οὓς καὶ παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ ἀναγινώσκομεν. Εὗρον δὲ οἱ δύο οὗτοι φιλόσοφοι ἱκανοὺς μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων ὀπαδούς, οἵτινες μετὰ χαρᾶς θὰ ἀνεύρισκον ἐν ταῖς Μ ε τ α μ ο ρ φ ώ σ ε σ ι τοῦ Ὀβιδίου τὴν κύρωσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν πίστεως.

Ἐφ' ὅσον δὲ κατατείνεται τὸ ποίημα πρὸς τὴν σύγχρονον ἐποχήν, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται καὶ τὸ ὕφος αὐτοῦ σεμνότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον. Διὰ πρώτην καὶ μόνην φορὰν ἐπικαλεῖται ὁ Ὀβίδιος τῶν Μουσῶν τὴν ἀντίληψιν (15, 622 ἑξ.), ὅτε πρόκειται νὰ ἱστορήσῃ τὴν ὑπὸ μορφὴν ὄφεως θαυμαστὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἴσοδον εἰς τὴν νῆσον τοῦ Τιβέρεως (291 π. Χ.). Παραλείπεται δὲ ἐδῶ πᾶσα ἐκ τῶν ἡγουμένων μετάβασις καὶ πᾶσα πρὸς τὰ ἑπόμενα συνέχεια, τὸ δὲ ὕφος τῆς διηγήσεως ἔχει πολλὴν σεμνότητα. Ὁ σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ εἶναι μάλιστα νὰ ἐμποιήσῃ ἐντύπωσιν διὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ κατὰ θάλασσαν ταξειδίου, ὅπερ ἔκαμον μετὰ τοῦ ὁμοιομόρφου θεοῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεσταλμένοι. Εἰς τὸ σεμνὸν καθ' ὅλου τῆς ποιήσεως εἶδος ἀνήκουσι καὶ οἱ γεωγραφικοὶ κατάλογοι, διὰ τοῦτο δὲ ἀπαριθμεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς πάντας τοὺς τόπους, δι' ὧν διῆλθεν ἡ πομπὴ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπως περιγράφει καὶ ἐν τῷ Ἡ μ ε ρ ο λ ο γ ί ῳ (4, 277 ἑξ.) πάντας τοὺς τόπους, πρὸς οὓς προσήγγισε τῆς Κυβέλης τὸ εἴδωλον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Συμμετέχει δὲ καὶ ὁ ἀναγνώστης τοῦ ταξειδίου καὶ διδάσκεται περὶ τοῦ πλήθους τῶν μαρτύρων τῶν ἰδόντων ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τὸ θαῦμα καὶ βλέπει τὰ ἴχνη, τὰ ὁποῖα ἐνδεχόμενον εἶναι τὸ θαῦμα νὰ ἀφῆκε.

Τέλος πάντων περατοῦνται αἱ Μεταμορφώσεις. Ὁ μέγας τῆς μυθικῆς διηγήσεως ποταμός, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τοῦ Χάους, ἐκβάλλει εἰς τὴν παγκόσμιον τοῦ Αὐγούστου ἡγεμονίαν, ὑφ' ἣν ἡσυχάζει ἡ οἰκουμένη. Ἡ τελευταία μεταμόρφωσις εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, οὗτινος ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ἀστέρας ἡ ψυχή. Μεγαλοπρεπέστερον τέρμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ εἰς τὸ ποίημα. Εὐχῆς ἔργον μόνον θὰ ἦτο ἂν τοῦ ἡγεμόνος ἡ ἀνύμνησις δὲν ἐζωγραφεῖτο διὰ χρωμάτων τόσον παχέων καὶ ζωηρῶν καὶ ἂν ἡ τεχνούργησις δὲν ἐγίνετο μὲ τὸν χρωστῆρα τῆς ψευδοῦς ῥητορικῆς, ἥτις φθάνει εἰς μωρὰν ὑπερβολήν. Πάντων τῶν ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ κατορθωμάτων τοῦ Καίσαρος τὸ μέγιστον, κατὰ τὸν ποιητήν, εἶναι, ὅτι ἔσχεν υἱὸν τὸν Αὔγουστον. Ὁ υἱὸς οὗτος, ἂν καὶ δὲν θέλει νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, εἶναι τοῦ πατρὸς ὑπέρτερος, ὅπως ὑπέρτερος τοῦ Ἀτρέως ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων καὶ τοῦ Αἰγέως ὁ Θησεὺς καὶ τοῦ Πηλέως ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ζεὺς τοῦ Κρόνου. Διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον ἔπρεπεν ὁ Καῖσαρ νὰ ταχθῇ μεταξὺ τῶν ἀθανάτων. Τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Καίσαρος, ἣν καὶ ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ ἐπραγματεύθη ὁ αὐλικὸς Ὀβίδιος, ἐκθέτει ἐδῶ μεγαλοπρεπῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὸν γνωστὸν τύπον, ὃν εἰς τοιαύτας παραστάσεις εἶχον δώσῃ προγενέστεροι ποιηταί. Ἡ Ἀφροδίτη, ἥτις καὶ πρὸ τοῦ φόνου καὶ μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀπογόνου αὐτῆς ἐθρήνει ἀδιακόπως, ζητοῦσα τῶν θεῶν τὴν παρέμβασιν, παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ἴδῃ ἐκεῖ ἐπὶ ἀφθάρτων χαλκίνων πλακῶν, ἃς καὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς ἀνέγνωσεν, ἀναγεγραμμένην τὴν ἱστορίαν τῆς γενεᾶς τοῦ Καίσαρος. Καὶ τοῦ μὲν Ἰουλίου Καίσαρος ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι, ἀλλ' εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἐκδικητὴν προορίζεται ἡ ἔξοχος ἐκείνη τῶν νικῶν σειρά, ἥτις θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς Μουτίνης καὶ θὰ κατα-

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λήξῃ εἰς τὸ Ἄκτιον, προσέτι δὲ ἡ εἰς αὐτὸν ὑπόταξις πάσης γῆς καὶ θαλάσσης. Τοῦ Καίσαρος ὁ υἱὸς θὰ δώσῃ εἰς τον εἰρηνευθέντα κόσμον δικαιοσύνην, θὰ ἀναστήσῃ τὴν ἠθικὴν διὰ νόμων καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, θὰ ἁγιάσῃ τὴν οἰκογένειαν, καὶ θὰ γίνῃ ἱδρυτὴς δυναστείας. Τὸ μέρος τοῦτο τὸ ἔχον τὸν τύπον προφητείας εἶναι βραχύ, ἀλλὰ πεπυκνωμένον ἐγκώμιον τοῦ ἡγεμόνος, εἰς προστασίαν τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται τοὺς ἁγιωτέρους τῆς Ῥώμης θεοὺς καὶ μάλιστα τὸν Δία τὸν Καπιτωλῖνον.

Συμφώνως πρὸς τὴν καθ' ὅλου μεγαληγορίαν τοῦ τελευταίου τούτου μέρους τοῦ ποιήματος, ὑπόσχεται ἐν τέλει ὁ ποιητὴς καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀθάνατον δόξαν (15, 871 ἑξ.). Τὸ πνεῦμά του θὰ ψαύῃ τῶν ἄστρων, τὸ ὄνομά του θὰ παραμείνῃ ἀθάνατον, καὶ πανταχοῦ ὅπου ἐκτείνεται τὸ κράτος τὸ ῥωμαϊκὸν θὰ ἀναγινώσκηται εἰς τοὺς αἰῶνας τὸ ποίημα. Ἡ ὑπερήφανος αὕτη γλῶσσα εἶναι γλῶσσα ποιητοῦ, ὅστις αἰσθάνεται ὄπισθέν του κραταιότατον ἔθνος καὶ ἔχει τὴν συνείδησιν ὅτι διὰ πολυτίμου μνημείου ἐπλούτισε τοῦ ἔθνους ἐκείνου τὸν πνευματικὸν θησαυρόν. Ἀλλ' ὅμως τὸ τέλος τοῦτο τοῦ ποιήματος καὶ μάλιστα τὸ μέρος ἔνθα λέγει ὅτι καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον του, φαίνεται ὅτι ἐγράφη βραδύτερον καὶ δὴ ἐν τῇ ἐξορίᾳ, πιθανὸν δὲ ὅτι ὡς Δία ἐννοεῖ τὸν ἐπίγειον ἐρίγδουπον Αὔγουστον.

Ἀντίγραφα τῶν Μεταμορφώσεων περιεφέροντο ἤδη μεταξὺ τῶν φίλων του, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὅμως δημοσιευθῇ τὸ ποίημα, διότι ἦτο ἀκόμη ἀνεπεξέργαστον καὶ ἐν μέρει καὶ ἀτελὲς (Trist. 2, 63, 555 καὶ 3, 14, 19), ὅτε τὸν εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης του εὑρισκόμενον ποιητὴν ἔπληξεν ἡ καταστρεπτικὴ ἐκείνη συμφορά, ἥτις παντελῶς ἔθραυσε τὴν δύναμίν του. Λέγεται ὅτι ἐν τῷ ἀπελπισμῷ του ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ τὰ χειρόγραφα τῶν Μεταμορφώσεων (Trist. 1, 1, 118 καὶ 1, 7, 15 ἑξ.). Ἡ ἔκδοσις καὶ δημοσίευσις ἔγεινεν ὑπὸ τῶν φίλων του καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιγράφων, ἅτινα ἐκεῖνοι εἶχον. Κατ' ἐπανάληψιν λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ ἔργον ὅπως ἤθελε, παρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καλεῖ δὲ ῥητῶς τὸν ἀναγνώστην μετ' ἐπιεικείας νὰ δεχθῇ τὸ ἀπωρφανισμένον ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἀναγνωρίζει ὡς γνήσιον τοῦ πνεύματός του ἀπεικόνισμα, νὰ συγχωρήσῃ δὲ ἐνδεχόμενα λάθη, τὰ ὁποῖα αὐτός, ἂν ἠδύνατο, θὰ διώρθωνε· τῆς νῦν ἐκδόσεως ἡ εὐθύνη ἀφίνεται εἰς τοὺς φίλους του.

Πεντήκοντα ὅλα ἔτη εἶχε διανύσῃ ἐν τιμαῖς ὁ Ὀβίδιος. Ἀμφότεροι οἱ γονεῖς του εἶχον πρὸ ὀλίγου ἀποθάνῃ εἰς λίαν προκεχωρημένην ἡλικίαν, πρῶτον ὁ πατήρ του ἐνενηκοντούτης, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον καὶ ἡ μήτηρ. Ἦτο εὔπορος καὶ διῆγεν εὐτυχῆ οἰκογενειακὸν βίον. Περιεστοιχίζετο ὑπὸ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων φίλων καὶ ἀπήλαυε τῆς ἀεὶ μᾶλλον αὐξανομένης δόξης του. Αἰφνίδιος κεραυνὸς κατέθραυσε καὶ τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὴν μέλλουσαν προκοπὴν τῆς Μούσης του. Ἡ Ἐρωτικὴ τέχνη εἶχε πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου (Trist. 2, 1, 7 ἑξ. 77 ἑξ.). Εἶναι δὲ πολὺ φυσικὸν τὸ ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἐρωτικὴ ποίησις τοῦ Ὀβιδίου καὶ τῶν ἄλλων ὁμοιοτρόπων ποιητῶν ἀπήρεσκεν εἰς τὸν Αὔγουστον, ὅστις πλὴν τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀναμορφωτικῶν σχεδίων, εἶχε κυριώτατα κατὰ νοῦν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἠθῶν. Ὁ περὶ μοιχείας νόμος (lex Julia de adulteriis) τοῦ ἔτους 737 ἀ. Ῥ. (17 π. Χ.) ἀπηγόρευσε τὸν γάμον μεταξὺ ἐλευθερογενῶν καὶ μαστροπῶν ἢ ἑταιρῶν, ἐπέβαλλε δὲ αὐστηρὰς ποινὰς κατὰ πάσης τῶν ἠθικῶν νόμων παραβάσεως, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ὕβρεις κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς δυναστείας. Αἱ δὲ δειναὶ παρεκτροπαὶ αὐτῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ Αὐγούστου Ἰουλίας, ἃς ἔμαθε τὸ πρῶτον ὁ πατὴρ μεταξὺ τοῦ ἰουλίου καὶ τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 752, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εἶχον ἐξάψῃ τὴν ὀργήν του, ὥστε ταύτας μὲν κατήγγειλε πρὸς τὴν σύγκλητον, πολλοὺς δὲ τῶν εὐγενῶν αὐτῆς ἐραστῶν ἐξώρισεν εἰς διαφόρους νήσους, τὴν δ' Ἰουλίαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως νῆσον Πανδαταρίαν. Μόλις δὲ μετὰ πέντε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔτη αἱ ὑπὲρ τῆς Ἰουλίας ἐκδηλώσεις καὶ ἱκεσίαι τοῦ δήμου ἔπεισαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν παρεκτραπεῖσαν θυγατέρα νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς Πανδαταρίας εἰς τὸ Ῥήγιον, ἔνθα καὶ ἐπὶ δέκα καὶ ἓξ ἔτη διέτριψε, μέχρι δὴλα δὴ τοῦ θανάτου αὐτῆς (14 μ. Χ.).

Καθ' ὃν δ' ἀκριβῶς χρόνον ὑπέστη ὁ Αὔγουστος τὸ οἰκογενειακὸν ἐκεῖνο αἶσχος, διωργάνωνε καὶ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ναυμαχίας θέαν, ἣν μνημονεύει ἐν τῇ Ἐρωτικῇ τέχνῃ ὁ Ὀβίδιος (ἰδ. ἀνωτέρω σ. 435). Θὰ συνέπεσε λοιπὸν ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀσέμνου τούτου βιβλίου πρὸς τὸ σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον ἐξήγειρεν ἡ διαγωγὴ τῆς Ἰουλίας. Μετὰ ἐννέα ἔτη (8 μ. Χ.) κατηγορήθη ἐπὶ μοιχείᾳ καὶ ἡ ἐγγονὴ τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ νεωτέρα Ἰουλία, σύζυγος Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου (ὑπατεύσαντος κατὰ τὸ πρῶτον μ.Χ. ἔτος), καὶ ἐξωρίσθη εἴς τινα παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀπουλίας νῆσον, ἔνθα ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη παρέμεινε, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς, ἐν ᾧ ὁ ἐραστὴς αὐτῆς καὶ ἄλλοτε φίλος τοῦ Αὐγούστου ἀπέφυγε δι' ἐκουσίας ἐξορίας τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ. Μόλις δὲ κατὰ τὸ ἔτος 20 μ. Χ. ἐπὶ Τιβερίου, ἐτόλμησε, στηριζόμενος εἰς τὸν μέγα τότε δυνάμενον ἀδελφόν του, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ διετέλεσεν ἀπομεμακρυσμένος ὢν πάντοτε ἀπό τε τῆς αὐλῆς καθὼς καὶ ἀπὸ παντὸς δημοσίου ἀξιώματος.

Ἀκριβῶς λοιπὸν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ μοιραίου τούτου ἔτους 8 μ. Χ. (ἀ. Ρ. 761) ἐξωρίσθη καὶ ὁ Ὀβίδιος δι' ἐνὸς αὐστηροῦ ἠδίκτου τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τοὺς Τόμους τῆς κάτω Μοισίας. Σαφῆ εἴδησιν περὶ τῶν λόγων καὶ τῆς ἀφορμῆς τῆς σκληρᾶς ταύτης ἀποφάσεως οὐδεμίαν ἔχομεν. Πᾶσαι μὲν αἱ ἄλλαι πηγαὶ σιγῶσι καὶ μόνον αὐτὸς ὁ δεινῶς πληχθεὶς Ὀβίδιος συχνότατα καὶ κατὰ κόρον κάμνει λόγον περὶ τῆς αἰτίας τῆς συμφορᾶς του, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὅμως σκοτεινὸν καὶ μυστηριώδη. Περὶ τοῦ ἀποδιδομένου, λέγει, εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματος ἔχει καθῆκον νὰ σιωπήσῃ ἵνα μὴ ἀνανεώνῃ τὸ ἄλγος τοῦ Καίσαρος (Trist. 2, 208 ἑξ. Epist. ex Ponto 1, 16, 21 ἑξ.). Νὰ ὑπερασπισθῇ δὲν δύ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ναται, ἵνα μὴ βλάψῃ ἑαυτὸν πλειότερον (Trist. 1, 1, 25 ἑξ.). Τὸν ἔπληξεν ἡ ὀργὴ τοῦ προσβληθέντος ἡγεμόνος (Trist. 4, 10, 98). Ἡ κατηγορία δὲν εἶναι μικρὰ (Trist. 122), ἐν τούτοις αὐτὸς οὐδὲν ἔπραξε παράνομον (Epist. ex Ponto 2, 9, 71). Δὲν ἦτο ἡ πρᾶξίς του ἐκούσιον παράπτωμα (scelus: Trist. 4, 10, 90), ἀλλὰ μόνον πλάνη (error: Trist. 1, 2, 98 ἑξ. 3, 37. 2, 109. 3, 3, 75) καὶ μωρία (simplicitas: Trist. 1, 5, 42. stultitia: 3, 6, 35). Μόνον ὡς ἄφρονα καὶ δειλὸν (non sapiens... timidusque: Ex Ponto 2, 2, 17 καὶ Trist. 4, 4, 39) δύναταί τις νὰ τὸν κατηγορήσῃ. Ἔσφαλε. Δὲν ἐπεδίωξεν ὅμως διὰ τούτου ἀμοιβήν (Trist. 3, 6, 34). Ἐὰν εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὸ μυστικόν του εἰς γηραιόν τινα φίλον, εἰς ὃν εἶχε τὴν συνήθειαν τὰ πάντα νὰ λέγῃ, θὰ ἐσῴζετο διὰ τῆς συμβουλῆς ἐκείνου (Trist. 3, 6, 11 ἑξ.). Ἀκουσίως εἶδον οἱ ὀφθαλμοί του μίαν κακὴν πρᾶξιν (Trist 3, 5, 49 ἑξ. πρβλ. 2, 103 ἑξ.) καὶ ἐκ συμπτώσεως ἔσχον γνῶσιν θανασίμου ὀλέθρου (Trist. 3, 6, 28). Δεινὴ κατέστη εἰς αὐτὸν ἡ σχέσις του πρὸς ὑψηλὰ πρόσωπα (Trist. 3, 4). Ὁμολογεῖ ὅμως τὸ ἕτερον μέρος τοῦ πταίσματός του (carmen), δηλαδὴ τὴν Ἐρωτικὴν τέχνην, ἣν καὶ καταρᾶται. Διὰ τοῦ ποιήματος τούτου ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχεν ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτοῦ τοῦ Αὐγούστου τὴν δυσαρέσκειαν (Trist. 2, 7 ἑξ.). Τὰ τρία τῆς Τέχνης βιβλία ἐφόνευσαν τὸν πατέρα των (Trist. 1, 1, 111 ἑξ.). Κατηγορεῖται ὅτι δι' αὐτῶν ἔγεινε τῆς πορνείας διδάσκαλος (Trist. 2, 211 ἑξ. 345 ἑξ.) καὶ καταφρονητὴς τοῦ Ἰουλίου νόμου (Epist. ex Ponto 3, 3, 57).

Δὲν εἶναι δύσκολον ἐκ τῶν κεκαλυμμένων τούτων ἐκφράσεων τοῦ ποιητοῦ νὰ λάβῃ τις μίαν ἰδέαν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἁμαρτήματος, δι' ὃ ἐξωρίσθη. Τὸ ἁμάρτημα δὲ τοῦτο θὰ ἦτο πάντως γνωστὸν εἰς τοὺς συγχρόνους (Trist. 4, 10, 99 ἑξ.). Φαίνεται ὅτι ὁ Ὀβίδιος ὑπῆρξε μάρτυς αὐτόπτης τίς οἶδε τίνος ἀτόπου συνεντεύξεως τῆς νεωτέρας Ἰουλίας πρὸς τὸν Σιλανόν, ἴσως μάλιστα φίλος ὢν τοῦ Σιλανοῦ καὶ παρασκεύασεν ἐν ἀγνοίᾳ του τὴν συνέν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τευξιν ταύτην. Οἱ συνένοχοι συνελήφθησαν ἐπ' αὐτοφώρῳ (καὶ ἴσως ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ποιητοῦ), πλησίον δ' αὐτῶν εὑρέθη καὶ ἀντίγραφον τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης. Τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἦσαν βεβαίως ἱκανὰ νὰ διεγείρωσιν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Αὔγουστος ἐθεώρει πλέον τὸν Ὀβίδιον ὡς τὸν διαφθορέα τῆς θυγατρός του καὶ ἀπέδιδεν αὐτῷ δικαίως τὴν ἠθικὴν ἐνοχὴν καὶ ἐπὶ τῇ διαφθορᾷ τῆς Ἰουλίας, καὶ ἐπὶ τῇ καθόλου διαφθορᾷ τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας ἐξ αἰτίας τοῦ βιβλίου του. Τούτου ἕνεκα ἐπέδειξεν ἐναντίον του πᾶσαν τὴν ὀργήν του καὶ ἐπέβαλεν εἰς τὸν ποιητήν, ὡς παραβάτην τοῦ νόμου, τὴν αὐτὴν ποινήν, ἣν καὶ εἰς τὴν ἁμαρτήσασαν ἐγγονήν. Ἐπέβαλε δὲ τὴν ποινὴν ὄχι δόγμα τῆς συγκλήτου οὐδὲ ἀπόφασις δικαστική, ἀλλ' ἴδικτον τοῦ αὐτοκράτορος (Trist. 2, 131 ἑξ.). Ἡ μόνη δὲ τοῦ καταδικασθέντος παρηγορία ἦτο ὅτι κατεδικάσθη ὄχι εἰς πραγματικὴν φυγὴν (exsilium), ἀλλ' εἰς ἁπλοῦν ἐκτοπισμὸν (relegatio). Τὸ exsilium θὰ συνεπήγετο καὶ πολιτικὸν θάνατον, ἀπώλειαν δηλαδὴ καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς περιουσίας του, ἐν ᾧ ἡ relegatio ἄφινεν εἰς αὐτὸν ἀμφότερα (Trist. 4, 9, 11. 5, 2, 56). Ἀλλὰ τὰ ποιήματα ὅμως αὐτοῦ ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης (Trist. 3, 1, 65 ἑξ. Epist. ex Ponto 1, 1, 5 ἑξ.), φαίνεται δὲ ὅτι τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης ἡ κυκλοφορία εἶχε καὶ καθ' ὅλου ἀπαγορευθῇ. Ὁ Ὀβίδιος ἦτο ἀπὼν ἐκ τῆς Ῥώμης ὅτε τὸν ἔπληξεν ἡ συμφορά, ἐκ δὲ τῶν παρόντων φίλων οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίαν (Epist. ex Ponto 2, 7, 52 ἑξ.). Τὸ πρῶτον περὶ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν ὀλέθρου ἄγγελμα ἔμαθε διατρίβων ἐν τῇ νήσῳ Ἔλβᾳ, πρὸς δὲ τὸν φίλον Μάξιμον Κόττταν ἐρωτήσαντα ὡμολόγησε μετά τινας δισταγμοὺς τὴν φαύλην πρᾶξιν καὶ ἤκουσε παρὰ τοῦ Κόττα δριμυτάτας μομφὰς (Ex Ponto 2, 3, 83 ἑξ. 61 ἑξ.). Ἐν Ῥώμῃ οὐδεὶς πλέον ἐκ τῶν φίλων ἠθέλησε νὰ τὸν πλησιάσῃ (Trist. 1, 9, 17), δύο δὲ ἢ τρεῖς μόνον ἔμειναν πιστοὶ πρὸς τὸν συντετριμμένον ποιητήν, ἐν οἷς ὁ Ἀττικὸς (Ex Ponto 2, 4, 7. Trist. 5, 4) καὶ ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κέλσος (ἴσως ὁ ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ὁρατίου γνωστὸς Ἀλβινοουανὸς Κέλσος). Ὁ Κέλσος μάλιστα δὲν ἀφῆκε τὸν ποιητὴν νὰ αὐτοκτονήσῃ, ὅπως ἐσκέπτετο, καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν συνηγορίαν καὶ τὴν προστασίαν ἰσχυρῶν φίλων, οἷος ἦτο ὁ Μάξιμος Κόττας. Διὰ βίου δὲ ηὐγνωμόνει ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν πιστὸν Κέλσον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του ἐξέφρασε καὶ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ φίλου, συντάξας ἐπ' αὐτῷ θερμοτάτην πένθιμον ἐλεγείαν (Ex Ponto 1, 9).

Ἤρχιζεν ἤδη ὁ χειμὼν ὅτε ὁ δυστυχὴς Ὀβίδιος ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ ὄχι μόνον τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, διότι ἡ μὲν σύζυγός του παρέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, ἡ δὲ θυγάτηρ αὐτοῦ, ἀγνοοῦσα τὴν τύχην τοῦ πατρός, εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Λιβύην (Trist. 1, 3, 19). Σῴζεται μία συγκινητικὴ ἐλεγεία (Trist. 1, 3), ἣν ὁ Ὀβίδιος συνέταξεν ὀλίγας ἑβδομάδας βραδύτερον, κατὰ τὸ ταξείδιον, περιγράφουσα τὴν φοβερὰν νύκτα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ. Ἦσαν παρόντες εἰς ἢ δύο φίλοι· ἡ σύζυγος θρηνοῦσα ἐκράτει εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν θρηνοῦντα σύζυγον. Ὁ οἶκος ἅπας ἀντήχει ὑπὸ τῶν λυγμῶν, ὡς ἂν ἐτελεῖτο κηδεία. Ἐξηκολούθει δὲ ὁ ποιητὴς νὰ δίδῃ τοὺς τελευταίους ἑκάστοτε ἀσπασμούς, ἕως οὗ ἀνέτειλε λαμπρὸν τὸ ἄστρον τῆς πρωΐας. Ἀκούονται τότε ὀλοφυρμοί· ἡ σύζυγος ζητεῖ καὶ πάλιν, ὅπως καὶ πρότερον, νὰ συνοδεύσῃ τὸν ἄνδρα της εἰς τὴν ἐξορίαν, ἀφ' οὗ δὲ οὗτος ὑπερέβη τὸν οὐδὸν τοῦ οἴκου, καταπίπτει λιπόθυμος.

Τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Λυπηρῶν ἐλεγειῶν (Tristia) δίδει εἰς ἡμᾶς σαφεῖς καὶ λεπτομερεῖς περὶ τοῦ ταξειδίου του εἰδήσεις. Κατὰ τὸν δεκέμβριον διέπλεε τὴν Ἀδριατικὴν (11, 3). Τρικυμίαι, αἵτινες ἠπείλουν ναυάγιον (2), τὸν ἔρριψαν πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς ἀκτῆς ὀπίσω πάλιν πρὸς τὴν Ἰταλίαν (4). Ἐφ' ἁμάξης διῆλθε τὸν ἰσθμὸν τοῦ Κορίνθου. Ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρεῶν ἐναύλωσε κατάλληλον πλοῖον, δι' οὗ διαπλεύσας τὸ Αἰγαῖον προσωρμίσθη εἰς τὸ Ἴλιον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Ἴμβρον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σαμοθράκην. Ἀπὸ τῆς Σαμοθράκης τὸ πλοῖον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του (ἴσως μετὰ τῶν μεγαλητέρων ἀποσκευῶν του) ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου καὶ κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Πόντου μέχρι τῶν Τόμων. Αὐτὸς δὲ ὁ Ὀβίδιος δι' ἄλλου πλοίου διεπέρασεν εἰς τὴν ἀντικρὺ τῆς Σαμοθράκης στερεὰν (11) παρὰ τὴν Τέμπυραν, ἵνα ἐξακολουθήσῃ ἐκεῖθεν κατὰ γῆν (ἐν καταλληλοτέρᾳ βεβαίως τοῦ ἔτους ὥρᾳ) τὴν μακράν του (368 μιλλίων) πορείαν (10). Αἱ καιρικαὶ μεταβολαί, ἡ ἄξενος ὁδός, ὁ φόβος τῶν ληστῶν (1, 44. 3, 2, 25. 4, 1, 21 ἑξ.) καθίστων τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο καθ' ὑπερβολὴν ἐπίπονον καὶ ἐπικίνδυνον. Τὰ παθήματά του, λέγει (5, 45 ἑξ.), εἶναι ἀτελεύτητα καὶ ὑπερβαίνουσι ὅ,τι ἤθελέ τις φαντασθῇ. Οὐδὲν ἧττον τὸ σῶμα παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀντεῖχεν εἰς τὰς κακουχίας (3, 2, 13 ἑξ. 4, 10, 103 ἑξ.). Ὁ προστάτης καὶ φίλος του Σέξτος Πομπήϊος (ὕπατος τῷ 14 μ. Χ.), ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ληγᾶτος ἐν τῇ Μοισίᾳ, ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀσφαλείας του, τὸν ἀνεκούφιζεν ὅσον ἠδύνατο, καὶ ἐπόριζεν εἰς αὐτὸν καὶ χρηματικὰ βοηθήματα (Ex Ponto 4, 5, 33 ἑξ.).

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὅλων ἐκείνων τῶν ταλαιπωριῶν μόνον ἡ Μοῦσα παρέμεινεν εἰς αὐτὸν σύντροφος πιστή. Εἴτε ἐπὶ τοῦ πλοίου (2, 4, 11), εἴτε ἐν τοῖς τόποις, ἔνθα πλειότερον ὁπωσδήποτε χρόνον ἐστάθμευεν, ὅπως λ. χ. ἐν Σαμοθράκῃ (10), ἔγραφε τὰς ἐλεγείας τοῦ Α' βιβλίου τῶν Λυπηρῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπικοινωνῇ δι' ἐπιστολῶν τοὐλάχιστον πρὸς τὴν ἀποῦσαν σύζυγον καὶ τοὺς φίλους, νὰ ἑλκύῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν συνηγορίαν, καὶ νὰ παρασκευάζῃ τὸ ἔδαφος ὅπως βραδύτερον δοθῇ εἰς αὐτὸν ἡ χάρις ἢ μετριασθῇ τοὐλάχιστον ἡ ποινή. Οὕτω δὲ εὐχαριστεῖ π. χ. ἐκεῖνον, ὅστις ἔσωσεν αὐτὸν διὰ λόγων παραμυθητικῶν ἀπὸ τῆς ἀπελπισίας καὶ ἱκετεύει τοὺς δύο τρεῖς μείναντας πιστοὺς φίλους νὰ μὴ πτοηθῶσιν ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Καίσαρος (5 ἐν παραβολῇ πρὸς 9). Πικρὰς κάμνει παρατηρήσεις πρός τινα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας φίλον του, ὅστις οὐδὲ κἂν τὸν ἀπεχαιρέτισε (8). Ἐπαινεῖ τὸν σύζυγόν του, ἥτις γενναίως καὶ ἀποτελεσματικῶς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἀντέστη εἰς τὰς διαθέσεις ἑνὸς ἁρπακτικοῦ ἀνθρώπου ἐπιβουλεύοντος εἰς τὴν περιουσίαν του. Ἵνα δὲ μὴ ἐκθέτῃ τοὺς φίλους του, δὲν ἀνέφερε τὰ ὀνόματά των, ἀλλ' ἀνωνύμως ἔγραφε καὶ τὴν ἀνωνυμίαν ταύτην ἐτήρησε καὶ εἰς τὰ ἑξῆς τέσσαρα βιβλία τῆς συλλογῆς. Ἀλλ' οἱ ὑπαινιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, παραβαλλόμενοι πρὸς τὰς ὀνομαστικὰς ἐκ τοῦ Πόντου ἐπιστολὰς τῆς δευτέρας συλλογῆς, ἐπιτρέπουσεν εἰς ἡμᾶς νὰ ὁρίσωμεν τὰ πρόσωπα, πρὸς ἃ γράφει ὁ ποιητής.

Ὀλίγον πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἐν τῇ Θράκῃ ταξείδιόν του, ἐκ Σαμοθράκης ἴσως ἢ ἐκ τῆς Τεμπύρας, ἐξαπέστειλεν ὁ ποιητὴς τὸ Α' βιβλ. τῶν Λυπηρῶν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ καὶ εἰσαγωγικῆς ἐλεγείας (1) ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιστολῆς ἀποτεινομένης πρὸς αὐτὸ τὸ βιβλίον. Ἄνευ κόσμων, ὅπως προσήκει εἰς ἐξόριστον, λέγει πρὸς τὸ βιβλίον νὰ πορευθῇ καὶ νὰ χαιρετίσῃ τὴν πατρίδα. Ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐμφανισθῇ μετὰ προσοχῆς καὶ μετριοφροσύνης. Ἂν τινα εὕρῃ λυπούμενον τὸν συγγραφέα καὶ ἐνδομύχως εὐχόμενον πρὸς αὐτὸν μετριασμὸν τῆς ποινῆς, ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ εὐσπλαγχνικὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος. Ἂν τινες εἴπωσιν ὅτι δὲν εἶναι ἄξια λόγου τὰ πεμπόμενα ποιήματα οὐδὲ ἀντάξια τοῦ συγγραφέως, ἂς λάβωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἐγράφησαν· καὶ ὁ Ὅμηρος θὰ ἐγίνετο κατώτερος ἑαυτοῦ ἐὰν ἦτο εἰς τὴν θέσιν μου. «Ἂν θελήσῃ τις νὰ μὴ σὲ ἀναγνώσῃ διότι εἶσαι ἔργον μου καὶ σὲ ἀποκρούσῃ μακράν, εἰπὲ πρὸς αὐτὸν νὰ ἴδῃ τὴν ἐπιγραφήν. Δὲν εἶσαι διδάσκαλος τοῦ ἔρωτος. Τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐδίδασκε τὸν ἔρωτα, ὑπέστη ἤδη τὴν ποινήν, ἧς ἦτο ἄξιον. Περιμένεις ἴσως νὰ μάθῃς ἂν θὰ σὲ κελεύσω νὰ ἀναβῇς εἰς τὰ παλάτια καὶ τὸν Καισάρειον οἶκον. Ἂς μὲ συγχωρήσωσιν οἱ σεβαστοὶ τόποι καὶ τῶν τόπων ἐκείνων οἱ θεοί. Ἀπὸ τοῦ οἴκου ἐκείνου ἐνέσκηψεν ἐπὶ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς ὁ κεραυνός. Γινώσκω ὅτι διατρίβουσιν ἐκεῖ ἡμερώτατοι θεοί, ἀλλὰ φοβοῦμαι πάντοτε τοὺς θεούς, οἵτινες μὲ ἔπληξαν... Ἂς σὲ ἀναγνώσωσι λοιπὸν τῆς μεσαίας τάξεως οἱ ἄνθρωποι καὶ ἂς σὲ ὁδηγήσωσιν ὁπωσδήποτε αἱ περιστάσεις. Ἂν ἴδῃς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὅτι εὑρίσκονται οἱ ἄνθρωποι εἰς καλὴν διάθεσιν καὶ καλῶς σὲ ὑποδέχονται, τότε ἠμπορεῖς νὰ πλησιάσῃς. Ἐὰν ὑπάγῃς εἰς τὸν οἰκόν μου θὰ εὕρῃς ἐκεῖ τοὺς ἀδελφούς σου (τὰ τρία βιβλία τῆς Τέχνης) εἰς τόπον ἀπόκεντρον καὶ σκοτεινόν. Εἰπὲ καὶ εἰς τὰς Μεταμορφώσεις ὅτι καὶ ἐγὼ ὑπέστην μεταμόρφωσιν, ἥτις εἶναι ἀξία νὰ ἀναγραφῇ μεταξὺ τῶν ἄλλων».

Κατὰ τὸ ἔαρ ἔφθασεν ἐπὶ τέλους καθὼς φαίνεται εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας του. Οἱ Τόμοι, ἢ ἡ Τόμις, ἡ σημερινὴ Κωστάντσα, ἦτο ἄλλοτε μὲν ἐμπορικὴ τῶν Μιλησίων ἀποικία, τότε δὲ φρούριον ῥωμαϊκὸν ἐν τῇ ἀνατολικωτάτῃ τῆς Μοισίας γωνίᾳ ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου (ἐν τῇ νῦν Δοβρούτζᾳ). Εἶχε δὲ πληθυσμὸν σύμμικτον ἐξ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων Γετῶν, ἀλλ' ὑπερεῖχον ὅμως οἱ Γέται (3, 9, 1. 5, 7, 11 ἑξ.). Ἐκεῖθεν εὐθὺς ἀμέσως ἐξέπεμψεν ὁ δυστυχὴς ἐξόριστος αἴτησιν χάριτος πρὸς τὸν Αὔγουστον ὑπὸ μορφὴν τεχνικωτάτης ἐλεγείας ἐξ ἑξακοσίων περίπου στίχων, ἥτις πληροῖ μόνη τὸ Β΄ βιβλίον τῶν Λυπηρῶν. Ἀποτείνεται πρὸς τὴν πολλάκις ἐκδηλωθεῖσαν ἀγαθότητα τοῦ αὐτοκράτορος, ὁρκίζεται ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε πιστὸς πρὸς αὐτὸν καὶ ἀφωσιωμένος, ἐπικαλεῖται δὲ πολλὰ τῶν ποιημάτων του χωρία, καθὼς καὶ τὰς ἀτελεῖς ἀκόμη Μεταμορφώσεις, ἐν οἷς δοξάζεται ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπικαλεῖται δὲ καὶ τὸν τέως ἄμεμπτον βίον του. Μετὰ ῥητορικῆς σχεδὸν τέχνης ἱκετεύει, ὅπως, ἀφ' οὗ τῷ ἐχαρίσθη ἡ ζωή, ἐπιτραπῇ τοὐλάχιστον εἰς αὐτὸν νὰ διατρίβῃ ἐν τόπῳ ἡπιωτέρῳ, ἔνθα νὰ ἔχῃ καὶ μείζονα ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Ἐξωρίσθη εἰς τὰ ἔσχατα τῆς αὐτοκρατορίας ὅρια, ἐν τῷ μέσῳ πολεμίων, εἰς ὧν τὰς χεῖρας φοβεῖται νὰ πέσῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν δύο λόγων, οἵτινες προεκάλεσαν τὴν ἐξορίαν του (carmen et error), δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε περὶ τοῦ ἑνὸς (error), ὅστις ἦτο καὶ ὁ οὐσιωδέστερος, διεξοδικῶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἄλλου (carmen) καὶ ὑπερασπίζει τὸ δυσφημισθὲν ποίημά του. Ῥητῶς αὐτὸς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν γράφει διὰ τὰς ἐντίμους γυναῖκας. Ἂν τις φυσικῶς ῥέπει πρὸς τὴν ἡδυπάθειαν, δύναται νὰ διαφθαρῇ καὶ ὑπὸ τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χρονικῶν τοῦ Ἐννίου καὶ ὑπὸ τῆς Αἰνειάδος καὶ ὑπὸ τῆς ἀναπολήσεως μόνον τῶν μύθων τῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἀναφερομένων. Ἐν ἀντιθέσει δὲ προφανεῖ πρὸς ὅσα ἄλλοτε ἐκαυχᾶτο, λέγει ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸς διδάσκαλος πραγμάτων, ἅτινα ἀγνοεῖ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐρωτικῶν του εἶναι πράγματα ἀνύπαρκτα καὶ φαντασιώδη, οὐδὲ πρέπει νὰ κρίνωνται τὰ ἤθη ἑνὸς συγγραφέως, ἐκ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα γράφει. Ἄλλως δὲ καὶ τόσοι προγενέστεροι ποιηταὶ ἔγραψαν παρεμφερῆ πράγματα, ἀπὸ τοῦ Ἀνακρέοντος μέχρι τοῦ Βιργιλίου. Ὅτι δὲ μετὰ τὰ καθαρῶς νεανικὰ παιγνίδια ἡ Μοῦσά του ἐτράπη πρὸς ἔργα σοβαρώτερα, ἀποδεικνύουσι τὰ ἔργα, ἅτινα κατόπιν ἐξεπόνησεν, ἡ Μήδεια, τὸ Ἡμερολόγιον καὶ αἱ Μεταμορφώσεις.

Δὲν ἤλπιζε βεβαίως ὁ ποιητὴς ὅτι εὐθὺς ἀμέσως θὰ εἰσήκουεν ὁ Αὔγουστος τῆς δεήσεώς του. Διὸ καὶ χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν ἔκβασιν τοῦ πρώτου ἱκετευτικοῦ διαβήματος, ἐξηκολούθει νὰ πέμπῃ εἰς τὴν πατρίδα τοὺς κινητοὺς θρήνους του, τῶν ὁποίων τὴν ἀπελπιστικὴν μονοτονίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ κατηγορήσῃ τις. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν εἶναι ψεκτὴ ἡ μονοτονία ἐκείνη τῶν θρήνων, εἶναι ὅμως εὐεξήγητος εἰς τὸν λαμβάνοντα πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν δεινὴν τοῦ ἐξορίστου ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ βίου, ὃν διῆγεν ὁ ἄνθρωπος ἐν Τόμοις πρὸς τὸν ἄλλοτε βίον του ἐν Ῥώμῃ. Ἄλλο θέμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπασχολῇ τὸ πνεῦμά του ἢ τοῦτο καὶ μόνον, ὁ πόθος πρὸς τὴν Ῥώμην, πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐκείνην, ἐν ᾗ ἠδύνατο πνευματικῶς νὰ ἀναπνέῃ. Μόνον δὲ περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος αὐτῶν διηνεκοῦς θέματος ἠδύνατο κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ἐπιστέλλῃ πρὸς τοὺς ἀπόντας οἰκείους. Ἄνθρωπος ὅστις ἐγεννήθη ἵνα διάγῃ βίον ἄνετον καὶ ἀμέριμνον (3,2,9 ἑξ.) καὶ ἐσυνήθισε νὰ ἀναστρέφηται ὑπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς διαγελώσης ἰταλικῆς φύσεως, ἥτις ἐνέπνεε ἀνεξαντλήτους εἰς τὴν ζωηράν του φαντασίαν ποιητικὰς εἰκόνας, ἔχων πᾶσαν τὴν διὰ τὸν ἐν Ῥώμῃ πολυτελῆ βίον ἀπαιτουμένην εὐπορίαν, συνδεδεμένος ὢν πρὸς τὰς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀρίστας καὶ εὐαρε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

στοτάτας κοινωνικὰς σχέσεις, ἀνηρπάγη αἴφνης καὶ μετετοπίσθη εἰς χώραν ἄγονον καὶ ἄξενον, ἄδενδρον καὶ αὐχμηράν, ὅπου οὔτε σταφυλὴ ἐφύετο οὔτε μῆλον, ὅπου λίαν πενιχρὰ ἦτο καὶ ἡ ἀναγκαιοτάτη καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν, ἐφ' ὧν ἐβλάστανε μόνον ἡ ἄψινθος, διότι ἠπείλουν διαρκῶς τὴν γεωργίαν τῶν βαρβάρων στιφῶν αἱ ληστρικαὶ ἐπιθέσεις (3,10,4 ἐξ. 66 ἐξ. 5,2,7 ἐξ. 10,23 ἐξ. Ex Ponto 1,3,49 ἐξ. 7, 9 ἐξ. 3,1,11 ἐξ. 8, 15). Ἀνεπόλει ἐν τῇ νοσταλγίᾳ του τὸ κτῆμά του τὸ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πελιγνῶν καὶ τοὺς θελκτικοὺς κήπους, οὓς μόνος του ἐκαλλιέργει μετὰ τόσης ἀγάπης. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ἐν τῇ ἐρημίᾳ, μετὰ χαρᾶς θὰ ἐχειρίζετο τὸ ἄροτρον καὶ θὰ ἔβοσκε πρόβατα ἢ αἶγας, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ τῶν πολεμίων δὲν ὑπῆρχε πρὸς τοῦτο χῶρος ἐλεύθερος (Ex Ponto 1, 8, 39 ἐξ.). Ἀντὶ τερπνῶν ἐξοχικῶν ἐκδρομῶν ἔπρεπε νὰ μένῃ πάντοτε ἐντὸς τῆς κεκλεισμένης πόλεως καὶ τοῦ ὠχυρωμένου φρουρίου καὶ ἐκεῖ ἀνιαρώτατον νὰ διάγῃ τὸν βίον (3, 4, 41 ἐξ. 5, 7, 13 ἐξ.). Καθ' ὁδὸν ἀπήντα Σαρμάτας καὶ Γέτας ἱππεῖς ἔχοντας ὡς ὅπλα τὰς φαρέτρας πλήρεις βελῶν καὶ μάχαιραν παρὰ τὴν ὀσφύν, ἀγρίους τὴν ὄψιν, γενειάτας καὶ παρηκομώντας. Λύκοι μᾶλλον ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἢ ἄνθρωποι. Οὔτε νόμους ἐσέβοντο οὔτε εἰς τὸ δίκαιον ὑπήκουον. Δίκαιον εἶχον μόνον τὸ ξίφος των. Πολλάκις ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ συνέβαινον αἱματηραὶ συμπλοκαὶ (5, 7, 45 ἐξ. 10, 31 ἐξ. Ex Ponto 1, 2, 15 ἐξ.). Μετ' ὀλίγον ἐγνώρισε καὶ τοῦ χειμῶνος τὰ δεινά. Πάγοι ἐπεκράτουν καὶ χιόνες ἄτηκτοι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἄτηκτοι καὶ ὑπὸ τῶν βροχῶν. Οἱ δὲ πνέοντες βόρειοι ἄνεμοι κατέρριπτον πύργους καὶ ἀνήρπαζον στέγας. Εἶδε τοὺς βρακοφόρους τῆς χώρας κατοίκους περιτετυλιγμένους εἰς μηλωτὰς καὶ ἔχοντας ὑπὸ τοῦ ψύχους κεκρυσταλλωμένην καὶ τὴν κόμην καὶ τὴν γενειάδα. Εἶδε πηγνυόμενον τὸν οἶνον ἐντὸς τῶν βυτίων καὶ τὸν εὐρὺν Δανούβιον ἔχοντα τόσον συμπαγῆ ὑπὸ τοῦ πάγου τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ῥεύματος, ὥστε ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ σύρωσιν ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἵπποι καὶ οἱ βόες τὰς ἁμάξας τῶν Σαρματῶν. Ἐν τοιαύτῃ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ καταστάσει πραγμάτων πολλάκις ἐπήρχοντο αἴφνης καὶ οἱ πολέμιοι ἐπὶ ταχέων ἵππων, ἐλεηλάτουν τὰ πάντα καὶ κατέστρεφον, κατεφόβιζον τοὺς κατοίκους, οἵτινες ἐγκαταλείποντες πᾶσαν κτῆσιν ἐτρέποντο εἰς φυγήν. Οἱ λῃσταὶ ἀπῆγον καὶ κτήνη καὶ ἁμάξας τῶν χωρικῶν, ἔκαιον τὰς καλύβας, ἔδενον δὲ καὶ ἠχμαλώτιζον ὅσους δὲν εἶχον ἀποκτείνῃ τὰ φαρμακερά των βέλη (3, 10). Ἐπήρχοντο δὲ τὰ ἐχθρικὰ στίφη ὅλως ἀπροσδοκήτως, ὅπως τὰ πτηνά, καὶ πολλάκις συνελέγοντο ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ὄπισθεν τῶν κεκλεισμένων πυλῶν τὰ θανατηφόρα αὐτῶν βέλη (5, 10, 16 ἑξ.). Ἠναγκάζετο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς νὰ περιβάλληται περικεφαλαίαν καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀνὰ χεῖρας τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀσπίδα, ὁσάκις ἀπὸ τοῦ πύργου ἔδιδεν ὁ φρουρὸς τὸ σημεῖον τοῦ κινδύνου. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν εὑρεθῇ τότε ἐκτὸς τοῦ τείχους (4, 1, 73 ἑξ.).

Τὴν πρώτην του ἐντύπωσιν κατὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τοὺς Τόμους μεταδίδει ἡμῖν φυσικώτατα ὁ ἀτυχὴς ποιητὴς (3, 2). Τώρα, ὅτε παρῆλθον οἱ κόποι τοῦ ταξειδίου καὶ οἱ κίνδυνοι, ὅτε πλέον ἡσύχασε, ἤρχισε σαφῶς νὰ ἐννοῇ πόσον μεγάλη καὶ σκληρὰ εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς τύχης του. Ἡ Ῥώμη, ὁ οἶκός του, πᾶν ὅτι ἀπώλεσε, παρίσταται ἐναργῶς πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν του. Δὲν ἠδύνατο ἄλλο τι νὰ πράττῃ εἰμὴ νὰ κλαίῃ, καὶ δὲν ἐπόθει ἄλλο εἰμὴ τὸν θάνατον. Ἠσθένησεν (ἴσως ἐξ ἑλώδους πυρετοῦ), διότι ἔβλαπτεν αὐτὸν τὸ τραχὺ τῆς χώρας κλίμα, ὁ νοσογόνος ἀὴρ καὶ τὸ ἐλεεινὸν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑφάλμυρον καὶ τελματιαῖον. Τότε μάλιστα ἐπόθει τὸν ἐν Ῥώμῃ οἶκόν του! Οὔτε ἰατρὸς οὔτε φίλος εὑρίσκετο παρὰ τὴν κλίνην του ἵνα τὸν παραμυθῇ, οὔτε τροφὴν κατάλληλον εἶχε διὰ τὸν ἀσθενῆ στόμαχόν του (3, 3. Ex Ponto 2, 7, 74. 3, 1, 17 ἑξ.). Ἀφ' ὅτου εἶχεν ἔλθῃ εἰς τοὺς Τόμους ἔπασχεν ὑπὸ ἀϋπνίας, ἠσθάνετο δὲ καὶ τὰς σωματικὰς καὶ τὰς διανοητικάς του δυνάμεις ἐξηντλημένας (3, 8, 23 ἑξ.). Ἀπὸ τῆς κλίνης ὅπου ἔκειτο γράφει ἢ μᾶλλον ὑπαγορεύει ἐπιστολὴν πρὸς τὴν σύζυγόν του (3, 3). Πᾶσά του σκέψις ἀναφέρεται εἰς τὴν πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρίδα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν σύζυγόν του. Περὶ αὐτῆς ὁμιλεῖ ἡμέραν καὶ νύκτα κατὰ τὰ παραληρήματα τοῦ πυρετοῦ· « Ἀφ' οὗ τόσον ἐγγὺς ἦτο τὸ τέλος μου, διὰ τί, ὦ θεοί, δὲν μὲ ἀφίνετε νὰ ἀποθάνω εἰς τὴν πατρίδα; Τώρα θὰ τελευτήσω ἐπὶ ξένης γῆς ἔρημος καὶ ἄκλαυστος, ἄνευ ἀποχαιρετισμοῦ πρὸς τοὺς οἰκείους μου, ἀκήδευτος. Ἂς μὴ τὸν κλαύσῃ ἡ σύζυγος, ἂς χαίρει μᾶλλον διότι ἀπηλλάγη ἀπὸ τῶν δεινῶν του. Εἴθε ὁμοῦ μετὰ τοῦ σώματος νὰ συνεξαφανισθῇ καὶ ἡ ψυχή, ἵνα μὴ μένῃ ἐσαεὶ ἡ σκιά του ὁμοῦ μετὰ τῶν Σαρματικῶν σκιῶν. Τοὐλάχιστον ἂς μετακομισθῇ ἡ τέφρα του εἰς τὴν πατρίδα ἐντὸς μικρᾶς κάλπης, ἵνα ἐνταφιασθῇ εἰς τὰ παρὰ τὴν Ῥώμην μνήματα ». Παραγγέλλει δὲ καὶ τὸ ἐπιτύμβιόν του ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ μεθ' ὑπερηφάνου πεποιθήσεως ὑποδεικνύει τὰ ἔργα του, ἅτινα ἔβλαψαν μὲν τὸν συγγραφέα αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ ἐξησφάλισαν ὅμως καὶ δόξαν ἀθάνατον.

Μετὰ τὸν μακρὸν χειμῶνα ἐπανέρχεται ἐπὶ τέλους πάλιν, κατὰ τὸν χρόνον περίπου τῆς ἰσημερίας, τὸ ἔαρ (3, 12). Τώρα οἱ παῖδες καὶ τὰ κοράσια συλλέγουσιν ἴα ἀνὰ τοὺς λειμῶνας, ᾄδει ἡ χελιδὼν καὶ φύονται τὰ σπαρτά. Καὶ ὅπου μὲν ὑπάρχει ἄμπελος καὶ βλαστάνουσι δένδρα, ἐξογκοῦται ὁ χυμός, ἀλλ' ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν Γετῶν χώρᾳ οὔτε ἄμπελος ὑπάρχει οὔτε δένδρον. Ἐν Ῥώμῃ ἄγονται φαιδραὶ ἑορταὶ καὶ τελοῦνται ἀγῶνες. Τετράκις ἢ μᾶλλον ἀπειράκις εὐδαίμων, ὅστις ἔχει τὴν ἀπόλαυσιν ταύτην! Ὁ ταλαίπωρος ἐξόριστος καταλαμβάνει μόνον τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἔαρος ἐκ τῆς τήξεως τῆς χιόνος καὶ τῶν πάγων. Ὅταν θὰ ἀρχίσωσι πάλιν νὰ προσορμίζωνται τὰ πλοῖα, θὰ ἐρωτᾷ περὶ πάντων τοὺς καταπλέοντας ναυτικούς. Ἀλλὰ σπανίως ὅμως καταπλέουσιν εἰς τὴν ἄξενον ἀκτὴν πλοῖα ἐξ Ἰταλίας. Μετὰ πόσης φιλοξενίας θὰ ὑποδεχθῇ ἐκεῖνον, ὅστις μέλλει νὰ τῷ ἀγγέλῃ τὸν θρίαμβον τοῦ Καίσαρος κατὰ τῶν ἐπαναστάντων Γερμανῶν· « Εἴθε καὶ ἐγὼ ὡς ξένος μόνον νὰ διέτριβον ἐν τῇ Σκυθικῇ χώρᾳ ». Τῇ 20 μαρτίου ἑορτάζει πρώτην φορὰν τὰ γενέθλιά του ἐν τῇ ἐξορίᾳ (3, 13). Ἑορτὴ βεβαίως δὲν δύναται αὕτη νὰ ὀνομασθῇ, ἀλλ' ἱκετεύει μόνον τὸ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὸν γενεθλιον αὐτοῦ δαίμονα νὰ μὴ τὸν παρακολουθῇ ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ συμφορᾷ του. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Λιβεραλίων (Διονυσίων), τῇ 17 μαρτίου, ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Διόνυσον ποσάκις ἐώρτασε μετὰ φίλων ποιητῶν τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν φαιδρῷ συμποσίῳ. Εἴθε καὶ τώρα νὰ τὸν ἀναζητῶσιν οἱ φίλοι καὶ μεγαλοφώνως νὰ ἐκφράζωσι τὸν πόθον των (5, 3). Εἰς τὴν σύζυγον πέμπει τὰς συνήθεις διὰ τὰ γενέθλιά της εὐχὰς (5, 5). Κατὰ ταύτην μόνον τὴν ἡμέραν θὰ περιβληθῇ λευκὸν ἱμάτιον, θὰ στήσῃ βωμὸν ἐκ χόρτων καὶ διὰ στεφάνων θὰ στολίσῃ τὴν ἑστίαν. Ὁ καπνὸς τῆς θυσίας θὰ διευθύνηται πρὸς δυσμάς, εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκείνη εἶναι ἡ Πηνελόπη του· εἴθε χάριν αὐτῆς νὰ παράσχωσι νόστιμον ἦμαρ εἰς τὸν Ὀδυσσέα της.

Ὁ χρόνος οὐδαμῶς τὸν παρεμύθει. Δὶς ἤδη εἶχεν ἐπανέλθῃ τὸ φθινόπωρον, ἦτο πλέον τὸ τρίτον τῆς ἐξορίας του ἔτος, αὐτὸς δὲ ἠσθάνετο ἑαυτὸν τόσον δυστυχῆ, ὅσον καὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἴσως δὲ καὶ πλειότερον, διότι δὲν ἤξευρε ποία θὰ ἦτο ἡ μέλλουσα τύχη του, οὐδὲ εἶχε πλέον τὴν καρτερίαν, ἣν εἶχε κατ' ἀρχὰς (4, 6). Ἡ κόμη του λευκαίνεται, πλησιάζει ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ μάλιστα τὴν οἰκογενειακὴν περίθαλψιν, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του γῆρας θὰ εἶναι ἀλίμενον (4, 8). «Ἂς εἶχε τοῦ Τριπτολέμου ἢ τῆς Μηδείας τὸ δρακοντήλατον ἅρμα, ἢ τὰς πτέρυγας τοῦ Περσέως ἵνα πετασθῇ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἴδῃ τοὺς φιλτάτους (3, 8). Ὅταν τὴν νύκτα παρατηρῇ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν ἄρκτον, ἥτις ἔλαμπε καὶ ἐν Ῥώμῃ ὑπεράνω τοῦ οἴκου του, καταλαμβάνεται πάλιν ὑπὸ λυπηρῶν σκέψεων καὶ ὁ νοῦς του μετάγεται πρὸς τὴν σύζυγον, ἧς οὐδέποτε ἔθηκεν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν πίστιν (4, 3). Τί ἆρά γε καὶ ἐκείνη νὰ αἰσθάνηται; Κάλλιον διὰ σὲ θὰ ἦτο ἐὰν ἐθρήνεις τὸν θάνατόν μου. Ἀλλοίμονον! Τώρα πρέπει νὰ αἰσχύνησαι διότι εἶσαι σύζυγος ἐξορίστου! Ποῦ εἶναι ὁ καιρός, ὅτε ἦσο ὑπερήφανος διὰ τὸν ἄνδρα σου!» Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ δυστυχία του παρέχει εὐκαιρίαν εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν τελειότητά της καὶ νὰ καταστῇ φωτεινὸν παράδειγμα (καὶ διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῆς κεκαλυμμένης ταύτης φράσεως ὁ ποιητὴς ἐπιδιώκει πάλιν τὴν χάριν τοῦ Αὐγούστου). Καὶ διὰ τοῦ τελευταίου ὡραίου ποιήματος τῆς συλλογῆς ταύτης (5, 14) παριστάνει διὰ μελαγχολικῆς εἰρωνείας πρὸς αὐτήν, ὅτι μὲ ὅλην τὴν δυστυχίαν της ἔγινεν ὅμως περιώνυμος ἐξ αἰτίας τοῦ συζύγου της καὶ πολλῶν ἐκίνησε τὸν φθόνον. Αὐτὸς ὅμως ἄλλην θυσίαν παρ' αὐτῆς δὲν ἀπαιτῇ, παρὰ ἀγάπην μόνον καὶ πίστιν. Θὰ ἐπεθύμει καὶ νὰ μετέβαινεν ἡ ἰδία πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἵνα ζητήσῃ τὴν χάριν τοῦ συζύγου της, ἀλλ' ἐκείνη δὲν τολμᾷ καὶ παραπονεῖται διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς (5, 2). Ὅθεν καὶ συντάσσει αὐτὸς ἄλλην ἱκετευτικὴν αἴτησιν πρὸς τὸν Καίσαρα ἵνα ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ εἶναι δυστυχὴς ἀλλαχοῦ καὶ μετὰ μείζονος ἀσφαλείας.

Ὁλοψύχως εὐχαριστεῖ τοὺς ὀλίγους φίλους, δι' ἣν ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἔδειξαν καὶ δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξαν (3, 4, 5. 4, 5. 5, 4, 9). Θέλει διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τὴν πατρίδα. Εὑρίσκει ὅμως καὶ ἀφορμὰς παραπόνων, εἴτε διότι στενὸς φίλος τὸν ἀπηρνήθη (5, 6), εἴτε διότι ἄλλος ἐδείχθη ἀμελὴς (4, 4). Πέμπει καὶ πρὸς τὴν Πέρίλλαν τὴν μαθήτριάν του (ἰδ. ἀνωτ. σ. 382) μελαγχολικὸν χαιρετισμὸν (3, 7), συμβουλεύων αὐτὴν νὰ ἐξακολουθῇ τὰς μελέτας της, διότι μόνοι οἱ πνευματικοὶ θησαυροὶ εἶναι σταθεροὶ καὶ διαρκεῖς· « Καὶ εἰς ἐμέ, λέγει, οὐδὲν ἄλλο ἔμεινεν ἢ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ δόξα. Ἐπ' αὐτῶν οὐδὲν δύναται ὁ Καῖσαρ. Ἐφ' ὅσον ἀπὸ τῶν ἑπτὰ λόφων νικήτρια θὰ δεσπόζῃ ἡ Ῥώμη ὁλοκλήρου τῆς γῆς, θὰ ἀναγινώσκωνται τὰ ἔργα μου ». Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποβάλῃ ὁ ποιητὴς καὶ μὲ ὅλα αὐτοῦ τὰ παθήματα τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ (10) ἐλεγείᾳ τοῦ Δ' βιβλίου αὐτοβιογραφεῖται. Εὐχαριστεῖ τὴν Μοῦσαν ὅτι ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ἔτι ζῶντα μέγα ὄνομα, λέγει ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ ἀναφέρηται παρὰ τοὺς ἐνδόξους ποιητάς, καὶ διατείνεται ὅτι ἡ δυσμενὴς κρίσις οὐδέποτε θὰ καταβάλῃ τὰ ἔργα του. Παρηγορεῖ δὲ καὶ τὴν γυναῖκά του, ἥν τις ὕβρισεν ὡς σύζυγον ἐξορίστου, λέγων ὅτι τὸ πλοῖόν του ἀκόμη ὁριστικῶς δὲν ἐναυάγησεν (5, 11).

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὅσον ἦτο δυνατὸν παρηκολούθει ὁ ποιητὴς ἀπὸ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ τὴν πορείαν τῶν δημοσίων πραγμάτων, καὶ ἐνίοτε πρὸς ἀπόδειξιν τῶν πατριωτικῶν του φρονημάτων προελάμβανε τὰς ἐπιτυχίας καὶ ἐώρταζε χαρμοσύνως ἀναμένων αὐτάς. Ὅτε μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Οὐάρου ὁ Τιβέριος μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ προεχώρει καὶ πάλιν εἰς τὴν Γερμανίαν (κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 10 μ. Χ.), ἀφιέρωσεν εἰς τὸν θρίαμβον, ὃν κατὰ διάνοιαν προέβλεπε, ποίημά τι, ὅπερ ἦτο προωρισμένον νὰ ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου (4, 2). Ἐν παραστατικῇ περιγραφῇ φαντάζεται πρὸ τῆς φαντασίας του παρελαύνουσαν τὴν μεγαλοπρεπῆ πομπήν, ὡς ἐὰν τῷ ὄντι ἵστατο μεταξὺ τῶν θεατῶν καὶ ἤκουε τὰς παρατηρήσεις των περὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ θριάμβου. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἐξύμνησις καταλήγει εἰς θρῆνον, διότι οἱονεὶ συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν ὁ ποιητής, σκέπτεται ὅτι πάντα ταῦτα μακρόθεν καὶ βραδέως θὰ ἀκούσῃ, οὐδὲ θὰ τὰ ἴδῃ πράγματι διὰ τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν.

Ἐνίοτε κατέφευγε καὶ εἰς τὴν παλαιάν του μυθοπλαστικὴν τέχνην. Ἵνα ἐξηγήσῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς πόλεως Τόμοι, διηγεῖται τὸν μῦθον τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ μικροῦ Ἀψύρτου ὑπὸ τῆς Μηδείας (3, 9). Ἡ πλησιόχωρος Ταυρικὴ χερσόνησος, ἔνθα ῥέει ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος αἷμα ἀνθρώπινον, ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν τὸν Ὀρέστην καὶ τὸν Πυλάδην. Εἴθε οὖριος ἄνεμος νὰ φέρῃ καὶ αὐτὸν οἴκαδε ἀφ' οὗ ἐξευμενισθῇ ὁ ἐξοργισμένος θεὸς (4, 4)! Καὶ πάλιν δὲ ἐνθυμεῖται τὸν αὐτὸν μῦθον (Ex Ponto 3, 2), ὃν διηγεῖται (κατὰ τὸν Εὐριπίδην) γηραιὸς ἐκ Ταυρίδος Σκύθης. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἄνθη εἶναι ἐν τοῖς Λυπηροῖς σπάνια. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι, καθὼς εἴπομεν, ἀνιαρὰ καὶ μονότονα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἀφοπλίζει οὕτως εἰπεῖν πᾶσαν ἐπίκρισιν ὁμολογῶν ὅτι ἔγραψεν αὐτὰ θηρεύων ὄχι δόξαν ποιητικήν, ἀνὰ ψυχικὴν ἀνακούφισιν. Ψάλλει ὅπως ὁ κατάδικος κατὰ τὴν βαρεῖαν ἐργασίαν του, ὅπως ὁ δοῦλος ὁ μετὰ πολλοῦ πόνου ἀνασύρων τὸ πλοῖον ἐναντίον τοῦ ῥεύματος τοῦ ποταμοῦ, ὅπως ὁ κωπηλάτης ἢ ὁ κατάκοπος ποιμὴν ἢ ἡ κλώθουσα δού-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λη. Καλὸν θὰ ἦτο ἐὰν μηδέποτε εἶχε σχετισθῇ πρὸς τὰς Μούσας, ἀλλὰ τώρα τί νὰ γίνῃ πλέον! Δὲν δύναται νὰ στερηθῇ τῆς παραμυθίας, ἣν παρέχουσιν εἰς τοὺς τροφίμους αὐτῶν. Ὅστις θέλει τέρψιν καὶ εὐχαρίστησιν, ἂς μὴ ἀναγινώσκῃ τὰ Λυπηρά. Θρηνεῖ ἀδιακόπως, διότι ὁ πόνος του εἶναι πολὺς καὶ μόνη του παρηγορία ἡ ποίησις. « Ἂς μοὶ ἀπεδίδετο ἡ σύζυγός μου καὶ ἡ πατρίς μου καὶ θὰ ἀνακτήσω πάλιν τὴν προτέραν φαιδρότητα καὶ ὑπόσχομαι νὰ μὴ ψάλλω εἰμὴ ὅσα Ἐκεῖνος ἐπιδοκιμάζει. Ἀλλά, λέγουσι πολλοί, ἠδύνασο νὰ ὑπομένῃς ἐν σιγῇ τὴν συμφοράν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ὠμὸς Φάλαρις ἐπέτρεπεν εἰς τὰ θύματά του νὰ μυκῶνται ἐντὸς τοῦ χαλκίνου ταύρου, ὃν κατεσκεύασεν ὁ Πέριλλος, καὶ ὁ ταῦρος ἀπέδιδεν τοὺς μυκηθμούς. Δὲν εἶναι καλὰ τὰ ποιήματά μου, ὁμολογῶ, ἀλλὰ τίς σὲ ἀναγκάζει νὰ τὰ ἀναγινώσκῃς. Εἶναι ἱκανῶς καλὰ διὰ τοὺς Σαυρομάτας, πρὸς ὑμᾶς δὲ τὰ πέμπω μόνον ἵνα ὁπωσδήποτε ἐπικοινωνῶ πρὸς ὑμᾶς (5, 1)».

Τὸ πάντων ὅμως λυπηρότατον εἶναι ὅτι αὐτὸς ὁ ποιητὴς εἶχε τὴν συναίσθησιν τῆς πνευματικῆς του καταπτώσεως. Βιβλία δὲν εἶχεν, ἡ γλῶσσα τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Θρᾳκῶν ἔπληττεν ἀμούσως τὰ ὦτά του, τὰ ὀλίγα ἐκεῖ σῳζόμενα τῆς Ἑλληνικῆς λείψανα εἶχον παραφθαρῇ καὶ παραμορφωθῇ ὑπὸ τῶν Γετικῶν στομάτων, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ δυνάμενος νὰ καταλαμβάνῃ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ ἢ ὁ δυνάμενος νὰ ὁμιλῇ τοὐλάχιστον τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ ἐκμάθῃ αὐτὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Σαρματῶν καὶ τῶν Γετῶν, καὶ μετὰ φρίκης παρετήρει ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγίνετο εἰς αὐτὸν ὀλιγώτερον εὐχερὴς ἡ χρῆσις τῆς μητρικῆς του γλώσσης (3, 14, 37 ἐξ. 4, 1, 89 ἐξ. 5, 7, 51 ἐξ. 12, 53 ἐξ. Ex Ponto 1, 5 καὶ 4, 2). Περιωρίσθη λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ζῇ καθ' ἑαυτόν. Ἐνίοτε δὲν εἶχε προχείρους τὰς λέξεις. Ἐνίκα τότε ἡ ἀπελπισία, καὶ ἔρριπτε τὰ ποιήματά του εἰς τὸ πῦρ. Πόθεν νὰ λάβῃ τὴν ἔμπνευσιν ἵνα ἐξ ὁλοκλήρου ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ποίησιν (ὅπως φίλος τις τὸν συνεβούλευε); Αἰσθάνεται ὅτι μαραίνεται ὀσημέραι ἡ ποιητική του ἰδιοφυΐα. Ἀναγινώσκων ὅσα ἔγρα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φεν, αἰσχύνεται καὶ αὐτός, ἀλλὰ καλλίτερα δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραγάγῃ οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστῇ μεγαλειτέρους κόπους. Καὶ πρὸς τί; Τὶ τὸν ὠφέλησαν μέχρι τοῦδε τὰ ἔργα του; Γράφει κατὰ συνήθειαν, γράφει διότι δὲν δύναται νὰ πίνῃ καὶ νὰ κυβεύῃ. Μεγάλη δόξα θὰ εἶναι, λέγει εἰρωνικῶς, ἂν θεωρηθῇ ὁ ἄριστος μεταξὺ τῶν Γετῶν ποιητής. Ἐκεῖ εἶναι πλέον ἡ Ῥώμη διὰ τὸν ἐξόριστον, ἡ δὲ Μοῦσα ἀρκεῖται εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔταξαν εἰς αὐτὸν οἱ θεοί. Ἄλλως δὲ εἰς τὶ θὰ ἐχρησίμευεν ἡ ἐκ τόσον μακρᾶς ἀποστάσεως ἐπιδοκιμασία;

Ἐν τούτοις ἡ ἀγανάκτησις εἶχε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἰφνιδίως προκαλέσῃ παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ μίαν παραδοξοτάτην ποιητικὴν ἔκρηξιν, ἥτις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο ἀκόμη κύριος τῶν μυθολογικῶν καὶ ῥητορικῶν ἐπικουρημάτων, ἅτινα ἄλλοτε εἶχε τόσον ἄφθονα εἰς τὴν διάθεσίν του, καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἀπομάθῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως. Ἀσυνείδητός τις ἐχθρός, ἴσως αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις πρῶτος ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν τοῦ Αὐγούστου ἐναντίον τοῦ Ὀβιδίου ὑποδεικνύων εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰ κατ' ἐξοχὴν ἐπιλήψιμα μέρη τῆς Ἐρωτικῆς τέχνης (Trist. 2, 77), καὶ ὅστις καὶ κατόπιν ἐξηκολούθει νὰ ὑποδαυλίζῃ τὴν ὀργὴν ἐκείνην, ἤρχισεν εὐθὺς μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ Ὀβιδίου νὰ πλέκῃ μίαν αἰσχρὰν ῥαδιουργίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστρέψῃ διὰ παντὸς τὸν ἀπόντα ποιητήν, καὶ τοῦτο πρὸς ἴδιον ἑαυτοῦ ὄφελος. Ἐζήτει ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος, ἀντὶ νὰ ἐπικουρήσῃ εἰς τὸν δεινοπαθοῦντα Ὀβίδιον, νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς συμφορᾶς του. Ἐνοχλεῖ τὴν ἐγκαταλελειμμένην σύζυγον, προσπαθεῖ πῶς νὰ χάσῃ ὁ ἐξόριστος τὴν περιουσίαν του, πῶς νὰ μὴ ἔχῃ βοήθειάν τινα κατὰ τὸ γῆρας του. Διὰ γλώσσης φαρμακερᾶς ῥητορεύει δημοσίᾳ ἐναντίον τῆς κακοηθείας τοῦ ποιητοῦ (Trist. 1, 6), ἐπιδιώκων καθὼς φαίνεται, ῥητὴν κατ' αὐτοῦ καταγγελίαν καὶ ἐπιβάρυνσιν τῆς ποινῆς. Ἂν ἡ relegatio μετετρέπετο εἰς exsilium, ἡ περιουσία τοῦ Ὀβιδίου θὰ ἐδημεύετο καὶ ἓν μέρος αὐτῆς θὰ περιήρχετο αὐτοδικαίως εἰς τὸν κατήγορον. Κατὰ τοῦ μοχθηροῦ ἀνθρώπου ἀποτείνονται τινες

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐλεγεῖαι τῶν Λυπηρῶν. Ὁ ποιητὴς εὔχεται εἰς τὸν ἀσυνειδήτως ποδοπατοῦντα μίαν κενὴν πλέον σκιάν, τὴν τύχην τοῦ μηχανικοῦ Περίλλου, ὃν ὁ Φάλαρις ἐξηνάγκασε νὰ ὑποστῇ πρῶτος αὐτὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐρευρεθεῖσαν βάσανον τοῦ χαλκίνου ταύρου (3, 11), ἀπειλεῖ δὲ (4, 9) ὅτι ἐὰν ἐξακολουθήσῃ τὴν μοχθηρὰν καταδίωξιν, δεινῶς θὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Ἔχει ἀκόμη ὅπλα ἐκ τῶν Μουσῶν καὶ ἀντηχεῖ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ φωνή του, πέραν πάσης γῆς καὶ θαλάσσης. Ὅντινα ὁ ποιητὴς ἤθελε στιγματίσῃ, θὰ εἶναι ἐστιγματισμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἂς ἐνθυμηθῇ τῆς Τύχης τὸν τροχὸν καὶ τὴν Νέμεσιν τὴν κολάζουσαν τοὺς ἀγερώχους. Ἴσως μεταβληθῶσι τὰ πράγματα καὶ ἐπανέλθῃ μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ ἐξόριστος, ἐξορισθῇ δὲ ὁ μοχθηρὸς ἐχθρός του.

Τὴν ἀπειλήν του ἐκείνην ἐπραγματοποίησεν ὁ Ὀβίδιος γράψας τὴν περίφημον ἐλεγείαν, ἥτις ἐπιγράφεται Ἶβις. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε τότε συμπληρώσῃ ὁ ποιητὴς τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, διότι ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐλεγείας ταύτης λέγει, ὅτι κατὰ τὰς δέκα πενταετίας (lustra), ἃς ἕως τότε εἶχε διανύσῃ, οὐδέποτε τὰ προϊόντα τῆς Μούσης του ἔσχον πολεμικὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἦσαν ἄοπλα. Ἶβιν εἶχεν ἐπιγράψῃ καὶ ὁ Καλλίμαχος ἓν μικρότερον μέν, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐλεγειακὸν ποίημα ἐναντίον τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀπολλωνίου, πρὸς ὃν εἶχεν ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν διά τινας λόγους εἰς τὴν ποίησιν ἀναφερομένους. Ὁ Ἀπολλώνιος εἶχε γράψῃ ποίημα περὶ τῆς ἱδρύσεως Ἑλληνικῆς ἀποικίας εἰς τὴν Ναύκρατιν, ἐν τῇ κάτω Αἰγύπτῳ, φαίνεται δὲ ὅτι ἐξ εὐγνωμοσύνης οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐκείνης ἀνέγραψαν αὐτὸν εἰς τοὺς πολίτας τῆς Ναυκράτεως, ὅθεν ὀνομάζεται καὶ Ναυκρατίτης ὁ Ἀπολλώνιος. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀκριβῶς ἐτιμᾶτο καὶ τὸ ἄλλως ῥυπαρὸν ἐκεῖνο τῆς Αἰγύπτου πτηνὸν ἡ ἶβις (εἶδος πελεκᾶνος), θεωρούμενον ἱερὸν τοῦ θεοῦ Θεύθ. Ἐπιγράψας λοιπὸν Ἶβιν τὸ δηκτικόν του ποίημα ὁ Καλλίμαχος, οἱονεὶ ἐταύτισε τὸν Ναυκρατίτην Ἀπολλώνιον πρὸς τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς Ναυκράτεως. Δυστυχῶς δὲν σώζεται τὸ ποίημα τοῦ Καλλιμάχου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γινώσκομεν μόνον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀνέγραφεν ἐν αὐτῷ δεινὰς ἐναντίον τοῦ Ἀπολλωνίου κατάρας μετὰ καὶ πολλῶν παραδειγμάτων. Κατηρᾶτο δηλαδὴ τὸ θῦμά του, ὥστε νὰ πέσωσι κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ πᾶσαι αἱ συμφοραὶ ὅσαι ποτε συνέβησαν εἰς θνητοὺς εἴτε ἐν τοῖς μύθοις εἴτε καὶ πραγματικῶς. Ἦτο λοιπὸν τῷ ὄντι τὸ ποίημα μία εὐρυτέρα καὶ καλλιτεχνικῶς μόνον ἐξειργασμένη κατάρα, ἐξ ἐκείνων ὅμως τῶν καταρῶν τοῦ λαοῦ, ὧν τινες ἐσώθησαν καὶ μέχρι τοῦδε ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν ἀναγεγραμμέναι, καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς ἐκρήξεις μαύρης ἐκδικήσεως ἐναντίον μισητῶν προσώπων. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Καλλιμάχου, ὅπερ δὲν ἦτο καὶ τὸ μόνον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ (ἴδ. καὶ τόμ. Α΄ σ. 461—462), καταρᾶται καὶ ὁ Ὀβίδιος τὸν ἐχθρόν του νὰ πάθῃ πᾶσαν συμφοράν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ φαντασθῇ ἡ ἀνθρωπίνη φαντασία, ἢ νὰ ἐνθυμηθῇ ἡ ἀνθρωπίνη μνήμη. Δὲν εἶναι ὅμως μετάφρασις τὸ ποίημα τοῦ Ὀβιδίου, διότι ἄλλως δὲν θὰ κατηρᾶτο ὁ Ὀβίδιος καὶ ὅσα περιέχονται ἐν τῷ μικρῷ ποιήματι (exiguo libello) τοῦ Καλλιμάχου (στ. 447 ἑξ.).

Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν δύο ποιημάτων ἔγκειται μάλιστα εἰς τὸν καθ' ὅλου βαθὺν καὶ σκοτεινὸν χρωματισμὸν τοῦ λόγου, οἷον μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ εἰς τὰς μαγικὰς κατάρας, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἄπειρον καὶ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ὑπαινιγμῶν τῶν συνήθων εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν πολυμάθειαν, ὑπὸ τοὺς ὁποίους σχεδὸν θάπτεται οὕτως εἰπεῖν ζωντανὸς ὁ δυστυχὴς ἐπικατάρατος. Αἱ ἀραὶ ἀναφέρονται μάλιστα εἰς τὰ γενέθλιά του καὶ εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ νέου ἔτους. Ἡ ὅλη σκηνὴ ἔχει τύπον θυσίας καὶ ἱεροτελεστίας. Ὁ ποιητὴς λειτουργεῖ ὡς ἱερεύς, παρίσταται πενθοῦν τὸ πλῆθος. Σιγὴ ἐπικρατεῖ καὶ πάντες φοροῦσι μαῦρα ἱμάτια. Παρὰ τὸν βωμὸν ἵσταται τὸ θῦμα διὰ δεσμῶν περιτετυλιγμένον. Διὰ μιᾶς ὀγκηρᾶς περιόδου ἐπικαλεῖται ὁ ποιητὴς πάντας τοὺς θεοὺς ὡς μάρτυρας, καθὼς καὶ πάσας τῆς φύσεως καὶ τοῦ Ἅδου τὰς δυνάμεις, καὶ ζητεῖ τῆς ἀρᾶς τὴν ἐκπλήρωσιν. Καθ' ὅλους τοὺς ἱερατικοὺς τύπους προσδιορίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ὁ κατηραμέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος θὰ ὑποστῇ ποινάς, αἵτινες ὅμως ῥητῶς δὲν ἀναφέρονται, ὅτι οὐδὲν θὰ ὠφελήσῃ αὐτὸν ἐναντίον τῆς κατάρας τὸ ὅτι δὲν γίνεται διαρρήδην μνεία τοῦ ὀνόματός του. Ἐκεῖνος εἶναι ὁ κατηραμένος, ὃν ἕκαστος ἔχει κατὰ διάνοιαν. Κατεύχεται δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ ποιητὴς ἀφορισμὸν καὶ ἐξορίαν. Ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τῆς ἀψύχου φύσεως πανταχόθεν ἐκδιωκόμενος νὰ πλανᾶται οἰκτρὸς καὶ ἐλεεινός, χωρὶς νὰ ἔχῃ βοήθειαν ἢ ἀνάπαυσιν, ματαίως δὲ νὰ ἐπικαλῆται τὸν θάνατον πρὸς κατάπαυσιν τῶν δεινῶν του. Οἱ οἰωνοὶ ὑπόσχονται τῶν ἀρῶν τὴν ἐκτέλεσιν. Αἰώνιον μῖσος καὶ βάσανον ἀτελεύτητον καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἐκδηλώνει καὶ προλέγει ὁ ἐκδικητὴς πρὸς τὸ θῦμά του, ὅπερ καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἤδη τῆς σκοτεινῆς του γεννήσεως εἶναι κατηραμένον. Διότι εἶχον εἰς αὐτὸ προείπῃ τότε αἱ Μοῖραι, ὅτι θὰ ὑπάρξῃ τις ἀοιδός, ὅστις θὰ τῷ φανερώσῃ τὴν τύχην του. Ἦλθε νῦν ἡ ὥρα ἡ ὑπὸ τῶν Μοιρῶν προρρηθεῖσα, καὶ ἀπὸ τοῦ στίχου 250 ἄρχεται μία ἀτελεύτητος σειρὰ ἱστοριῶν, ὧν ἑκάστη περικλείεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς ἑνὸς διστίχου. Ῥαγδαίως καὶ ἀτάκτως καταχύνεται κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ καταράτου χάλαζα φρικωδῶν καὶ οἰκτρῶν παθημάτων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Καὶ ἄλλοτε μὲν συναθροίζει ὁ ποιητὴς τὰ ὁμοιόμορφα, ἄλλοτε συγχέει τὰ πάντα καὶ ἀναμιγνύει ὡς ἂν ἐνήργει ἀνεμοστρόβιλος. Ὁ λόγος προχωρεῖ ἀκάθεκτος ὡς ὁρμητικὸς καὶ μανιώδης χείμαρρος καταφερόμενος ἀπὸ τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν πεδιάδα. Ἡ τελευταία ἀρὰ εἶναι· νὰ ζήσῃς καὶ σὺ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃς ὑπὸ Γετικῶν καὶ Σαρματικῶν βελῶν! Καὶ ταῦτα πάντα εἶναι, λέγει, μικρὰ μόνον ἀπότισις ἀπέναντι τῶν πρὸς τὸν καλὸν φίλον ὀφειλομένων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ θὰ πληρωθῇ ὁλοσχερῶς, θὰ δηλωθῇ τὸ ἀληθές του ὄνομα καὶ θὰ δοθῇ εἰς τὸ μέλλον ποίημα ὁ εἰς αὐτὸ προσήκων ῥυθμὸς τῶν καυστικῶν ἰάμβων.

Ματαίως ἐπόνησαν ὅσοι ἠθέλησαν νὰ εὕρωσι τὶς εἶναι ὁ ἀνήρ, εἰς ὃν ἀναφέρονται αἱ φοβεραὶ κατάραι τοῦ Ὀβιδίου. Δὲν ἔχομεν ἱκανὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ φθάσωμεν εἰς ἓν ἀσφαλὲς συμπέρασμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ ἐν τῷ ποιήματι εἴδησις (219 ἐξ.) ὅτι ἐγέννησεν αὐτὸν ἡ ἀμφιβόλου τιμῆς μήτηρ του εἰς τὰ δυτικὰ τῶν Σύρτεων παράλια κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς 18 ἰουλίου, ἥτις ἦτο τῆς παρὰ τὸν Ἀλλίαν συμφορᾶς ἡ λυπηρὰ ἀνάμνησις. Οὐδὲ κἂν τοῦτο γινώσκομεν, ἂν τὸ ποίημα ἐδημοσιεύθη ἐν Ῥώμῃ ζῶντος τοῦ συγγραφέως. Περὶ τούτου ὁ Ὀβίδιος οὐδὲν λέγει, διότι καὶ δὲν εἶχεν ἐκ τούτου οὐδεμίαν ἐλπίδα ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν του. Ἐὰν δὲ ἐπραγματοποίει καὶ τὴν ἀπειλήν του καὶ ἐδημοσίευε τὸ ὄνομα τοῦ ἐχθροῦ, θὰ προσέκρουε καὶ εἰς τοὺς κειμένους νόμους. Ἡ μεγάλη πολυμάθεια, ἣν ἐλέγχουσι τὰ ἐν τῷ ποιήματι μυθολογικὰ καὶ ἱστορικὰ παραδείγματα, πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ δὲν θὰ ἦτο παντελῶς ἐστερημένος βιβλίων ὁ ποιητής. Πλὴν δὲ τοῦ Καλλιμάχου θὰ εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄλλα ἐκ τῶν συνήθων ἐγχειριδίων, ἅτινα ἦσαν ἀπαραίτητα βοηθήματα εἰς τὴν τοιαύτην Ἀλεξανδρινίζουσαν ποίησιν.

Τὰ πέντε βιβλία τῶν Λυπηρῶν φθάνουσι μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 12 μ. Χ. Ἕκαστον δὲ βιβλίον ἐστάλη χωριστὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ πλὴν τοῦ δευτέρου, τὸ ὁποῖον περιέχει ἓν μόνον ποίημα πρὸς τὸν Αὔγουστον, προτάσσεται ἑκάστου τῶν λοιπῶν βιβλίων μία εἰσαγωγικὴ ἐλεγεία, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς δίδει πρὸς τὸ βιβλίον ὁδηγίας ὡς πρὸς τὴν ἐν Ῥώμῃ ἐμφάνισίν του (Α΄), ἢ ἀφίνει αὐτὸ νὰ συστηθῇ μόνον του πρὸς τὸν ἀναγνώστην (Γ΄), ἢ ζητεῖ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ βιβλίου τῶν ἀναγνωστῶν τὴν ἐπιείκειαν (Δ΄ καὶ Ε΄). Τὰ δὲ τελευταῖα ἑκάστοτε ποιήματα μετὰ λόγου ἐτέθησαν, ἔνθα ἐτέθησαν, εἶναι δὲ ταῦτα ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ περιεχομένου τοῦ Α΄ βιβλίου, ἡ σύστασις τῶν καταλειφθέντων ἔργων του πρὸς ὡρισμένους τῶν γραμμάτων προστάτας (3, 14), ἡ αὐτοβιογραφία (4, 10) καὶ ἡ πρὸς τὴν γυναῖκά του παρηγορία (5, 14). Ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των, ὅστις ἦτο ὁ μετριασμὸς τῆς ποινῆς. Ἡ ὀργὴ τοῦ Αὐγούστου ἦτο ἀνεξιλέωτος, οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα νὰ ἀναζέσῃ πληγάς, αἵτινες θὰ ὑπεμίμνησκον εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ τὰ πα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ραπτώματα. Οὐδὲν ἧττον φαίνεται ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἐπραΰνθη κατά τι ἡ διάθεσις αὐτοῦ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἐξόριστον πλείονα ἐλευθερίαν ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ. Διὰ τοῦτο δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλογῇ τῶν ἐν τῇ ἐξορίᾳ γραφέντων ποιημάτων του, ταῖς Ἐπιστολαῖς ἐκ τοῦ Πόντου (Epistolae ex Ponto) ἀναφέρεται ῥητῶς πάντοτε σχεδὸν τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν ἐπιστέλλει τὰς ἐλεγείας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐπιθυμεῖ νὰ θεωρῶνται αἱ ἐπιστολαί του ὡς δείγματα σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς ὡρισμένα πρόσωπα καὶ δικαιολογεῖ μάλιστα τὴν ἔλλειψιν ἢ τὴν βραδύτητά του, λέγων ὅτι πάντων θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ καὶ πρὸς πάντας ἐκ περιτροπῆς θὰ γράψῃ, ὅσους ἐτίμα ἢ ἠγάπα. Ὀλιγίστων τὰ ὀνόματα δὲν ἀναφέρονται ῥητῶς. Ὑπῆρχέ τις δειλότατος, ὅστις ὑπὸ φόβου δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ μνεία τοῦ ὀνόματός του (3, 6), ἄλλος δὲ ἀχάριστος, ἂν καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν φίλων καὶ ἄλλοτε θαυμαστὴς τοῦ ποιητοῦ, ὅστις δὲν θέλει πλέον νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς αὐτὸν καὶ μάλιστα τὸν περιπαίζει (4, 3), εἶναι δὲ ἴσως ὁ αὐτὸς καθ' οὗ καὶ ἐν τοῖς Λυπηροῖς παραπονεῖται ὁ Ὀβίδιος (1, 8, 4, 7).

Τὰ τρία πρῶτα βιβλία τῶν ἐκ τοῦ Πόντου ἐπιστολῶν ἔφθασαν κατὰ πρῶτον μεμονωμένα πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ ἀποδέκτας αὐτῶν, ἔπειτα δὲ ἠνώθησαν εἰς μίαν συλλογήν, ἀλλ' αὐθαιρέτως ὅμως καὶ ὄχι κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, καὶ ἐδημοσιεύθησαν τῇ φροντίδι τοῦ δικηγόρου Βρούτου. Δι' ὃ καὶ εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται αἱ ἐν τῇ ἀρχῇ (1, 1) καὶ ἐν τῷ τέλει (3, 9) τῆς συλλογῆς προσφωνήσεις, δι' ὧν παρασκευάζεται εἰς τὰ ποιήματα καλὴ ὑποδοχὴ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀναγνώσταις καὶ παρὰ τῷ Αὐγούστῳ. Φθάνουσι δὲ μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 13 μ. Χ. Αἱ δὲ τοῦ τετάρτου βιβλίου μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 16.

Κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἀποτείνεται ὁ ποιητὴς πρὸς ἄνδρας εὐγενεῖς καὶ ἰσχυρούς, μάλιστα δὲ νεωτέρους τὴν ἡλικίαν, πρὸς τοὺς οἴκους τῶν ὁποίων εἶχεν ἄλλοτε, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εὐτυχίας του, σχέσεις ὁ ποιητής. Ἐκ τῆς νηπιακῆς ἀκόμη ἡλικίας ἐγνώ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ριζε τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ περιφήμου Μεσσάλλα, τοῦ ἀποθανόντος προστάτου του, ἦσαν δὲ ἀμφότεροι λίαν ἀφωσιωμένοι πρὸς τὸν Τιβέριον (1, 7. 2, 2. Trist. 4, 5). Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Μεσσαλλῖνος, ὁ κληρονόμος τῆς πατρικῆς εὐφραδείας (ἰδ. ἀνωτ. σ. 329) καὶ ὁ ἄλλος ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος Κόττας Μάξιμος ὁ τῷ 20 μ. Χ. ὑπατεύσας (1, 5, 9. 2, 3, 8. 3, 2, 5 καὶ 8. Trist. 4, 4). Ὁ Κόττας ἦτο ἄνθρωπος ἐλαφρὸς καὶ ῥέπων πρὸς τὰς ἡδονάς, ἔγινε δὲ γνωστὸς διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐφυΐαν περὶ τὸ ἐφευρίσκειν διαφόρους τρόπους πρὸς ποίκιλσιν τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀπολαύσεων, καθὼς καὶ διὰ τοὺς μοχθηροὺς αὐτοῦ ἀστεϊσμούς. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ἀνεγίνωσκε μάλιστα καὶ δημοσίᾳ τὰ στιχουργήματά του πρὸς τοὺς φίλους, ἠγάπα πλειότερον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τὸν Ὀβίδιον. Εἶχε δὲ γράψῃ πρὸς αὐτὸν καὶ παραμυθητικὸν ποίημα, τῷ ἔστειλε δὲ καὶ ἕνα δικανικόν του λόγον. Ὁ Ὀβίδιος (3, 5) κολακεύει τὴν συγγραφικὴν τοῦ Κόττα ματαιοδοξίαν, ἐκφράζει δὲ καὶ τὴν λύπην του διότι δὲν ηὐτύχησε νὰ ἀκούσῃ τὸ ῥητορικὸν ἀριστούργημα ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ ῥήτορος. Τὸν ὀνομάζει δὲ τὴν μόνην ἄγκυραν τοῦ κλυδωνιζομένου πλοίου του, ἥτις τῷ ἀπέμεινε. Νομίζει, λέγει, ὅτι καθ' ἑκάστην στιγμὴν τὸν βλέπει ἐνώπιόν του καὶ συνομιλεῖ πρὸς αὐτόν. Ζητεῖ δὲ νὰ μάθῃ παρ' αὐτοῦ ῥητῶς ἂν δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς σωτηρίας (3, 2). Ἄλλοτε πάλιν ὁ Κόττας τῷ εἶχε στείλῃ νόμισμα ἀργυροῦν ἔχον κεχαραγμένας τὰς κεφαλὰς τοῦ Αὐγούστου, τῆς Λιβίας καὶ τοῦ Τιβερίου. Χαίρει δὲ ὑπερβαλλόντως ὁ ποιητὴς βλέπων τὰ χαράγματα ταῦτα, ἅτινα τῷ ὑπενθυμίζουσι τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ φαντάζεται ὅτι αἱ αὐτοκρατορικαὶ κεφαλαὶ αὐστηρῶς καὶ ἀπειλητικῶς ἀτενίζουσι πρὸς αὐτόν. Δέεται οὐδὲν ἧττον ὑπὲρ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ ζητεῖ πάλιν τὴν χάριν του. Τὸ νόμισμα θὰ τὸ φορῇ ὡς φυλακτόν. Τὰ σημεῖα τῷ φαίνονται εὐμενέστερα (2, 8). Πέμπει δὲ τῷ Κόττα ὡς ἀντίδωρον Σκυθικὸν τόξον καὶ βέλη εἰς τὸ δηλητήριον βεβαμμένα (3, 8)!

Κατὰ πολὺ τοῦ Ὀβιδίου νεώτεροι ἦσαν οἱ δύο ἀδελφοὶ Πομ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

πώνιοι, ὁ Γάϊος Γραικῖνος καὶ ὁ Λεύκιος Φλᾶκκος. Ἠγάπων ἀμφότεροι τὰ γράμματα. Καὶ ὁ μὲν Γάϊος ἦτο ἀκόμη πολὺ νεαρὸς ὅτε διϊσχυρίζετο ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγαπᾷ τις δύο συγχρόνως γυναῖκας, προσεπάθει δὲ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἐρώτων (2, 10) νὰ πείσῃ αὐτὸν περὶ τοῦ ἐναντίου. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Ὀβίδιος ἐξωρίσθη, δὲν ἦτο ἐν Ῥώμῃ. Ὁ δὲ Λεύκιος Φλᾶκκος, ὁ νεώτερος ἀδελφός, ἦτο δεινὸς καὶ εὐάρεστος συμπότης, καθ' ἃ καὶ ὁ Τιβέριος ἐν ἰδιογράφῳ ἐπιστολῇ ἐπιστοποίησε, ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν νύκτα καὶ δύο ἡμέρας συνέφαγε καὶ συνέπιε μετ' αὐτοῦ, τοιοῦτον δὲ ὄντα βεβαίως θὰ τὸν εἶχε γνωρίσῃ καὶ ὁ Ὀβίδιος. Πλείονας ὅμως ἐλπίδας εἶχεν ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίαν τοῦ Παύλου Φαβίου Μαξίμου. Ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ φωτίσῃ τὸν αὐτοκράτορα περὶ τοῦ μαρτυρίου, ὅπερ ὑφίστατο ἐν Τόμοις ὁ ἐξόριστος. Ἀδύνατον εἶναι εἰς τόσην ταλαιπωρίαν νὰ ἐξακολουθῇ ἐκθέτων ὁ Αὔγουστος ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἐχάρισε τὴν ζωὴν (1, 2). Ὁ πρὸ πολλοῦ δὲ προαγγελθεὶς θρίαμβος τοῦ Τιβερίου ἐπὶ τῇ ἐν Παννονίᾳ νίκῃ, ὅστις ἑωρτάσθη τέλος πάντων τῇ 16 ἰανουαρίου 13 μ. Χ., ἐφάνη ἀρίστη εἰς τὸν Ὀβίδιον εὐκαιρία, ἵνα καὶ πάλιν ἱκετεύσῃ αὐτόν. Κατ' ὄναρ ἀγγέλλει πρὸς τὸν ποιητὴν ὁ Ἔρως ὅτι κατὰ τὴν πάνδημον χαρὰν τῆς θριαμβευτικῆς ἡμέρας θὰ παρακινηθῇ ὁ Καῖσαρ εἰς εὐσπλαγχνίαν καὶ θὰ τῷ δώσῃ χάριν (3, 3). Παρηγγέλλετο δὲ καὶ ὁ Φάβιος Μάξιμος νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκείνην τὴν εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐξεπληρώθη ὅμως ἡ προφητεία. Καὶ ἠναγκάσθη αὐτὸς ὁ ποιητὴς νὰ λάβῃ κατ' εὐθεῖαν τὸν λόγον. Ἀπηύθυνε λοιπὸν τὰ συγχαρητήριά του πρῶτον πρὸς τὸν νεαρὸν Γερμανικὸν Καίσαρα διὰ τὰς πρώτας του ἐν Δαλματίᾳ ἐπιτυχίας κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 9 μ. Χ. Ἀτενίζων δὲ μετὰ θαυμασμοῦ ἔπειτα πρὸς τὸν λαμπρὸν θρίαμβον, ὃν ἀνήγγειλεν αὐτῷ πρόθυμος ἡ Φήμη, προλέγει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Δρούσου ὁμοίαν τιμήν, ἣν ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς θὰ ψάλῃ αὐτός, ἐὰν ἀφήσωσιν εἰς αὐτὸν ζωὴν τὰ Σκυθικὰ βέλη ἢ τὰ ξίφη τῶν Γετῶν. Ὑπὲρ δὲ τοῦ Τιβερίου εἴτε αὐτοπροαιρέτως εἴτε κατὰ παρόρμησιν φίλων, συνέταξεν ἐκτενὲς καὶ ἐπίση-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μον ποίημα (liber) διὰ τὸν ἐν Παννονίᾳ θρίαμβον, ἀλλὰ τοῦτο τὸ ποίημα δὲν ἐσώθη. Ἐκ τῆς σωθείσης ὅμως ἐπιστολῆς (3, 4), ἥτις συνώδευσε τὸ ποίημα φαίνεται ὅτι ὁ Ὀβίδιος δὲν τὸ ἔγραψεν εὐχαρίστως. Ἡ συνοδεύουσα αὐτὸ ἐπιστολὴ δεικνύει πολλὴν συστολὴν καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἀχάριστον πρᾶγμα τὸ νὰ περιγράφῃ τις ἑορτάς, ἃς ἐκ φήμης μόνον γινώσκει. Ἔπειτα ἦτο μελαγχολικὴ ἡ διάθεσίς του, δι' ὃ καὶ ἐβράδυνε νὰ τὸ γράψῃ, τὸ ἔγραψε δὲ ἀφ' οὗ πλέον ἄλλοι εἶχον δρέψῃ τὰ νωπὰ ἄνθη. Καὶ τὸ πρᾶγμα δὲ καθ' ἑαυτό, λέγει, θὰ ἀπῄτει σεμνότερον πάντως τῆς ἐλεγείας ποιητικὸν σχῆμα. Δὲν ἔμεινε λοιπὸν λίαν εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ ἔργου του (2, 5, 27 ἑξ.), καὶ ἵνα ἀναπληρώσῃ ἄλλοτε τὰς ἐλλείψεις τοῦ παρόντος, προλέγει ἄλλον θρίαμβον εἰς τὸ μέλλον καὶ δὴ κατὰ τῆς ἀπίστου Γερμανίας. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς περιέμενε, δὲν ἤρχετο. Ἐλάχιστα δὲ ἀνεκούφιζον τὸν δυστυχῆ ἐξόριστον αἱ παραμυθητικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ῥουφίνου αἱ διηνθισμέναι καὶ δι' ἱστορικῶν παραδειγμάτων, ἅτινα ὑπεμίμνησκον τὴν καρτερίαν, ἣν ἄλλοι ἐξόριστοι εἶχον δείξῃ κατὰ τὴν συμφοράν των. Εἰς αὐτὸν ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη κατήντησεν ἀκαταμάχητος φυσικὴ πλέον ὁρμὴ καὶ πάσης λογικῆς ὑπερτέρα (1, 3). Ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἔχῃ καὶ πλείονα ὑπερηφάνειαν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Ἐκείνη ἡ συντετριμμένη μεταμέλειά του, δὲν εἶναι καθ' ὅλου ἀνδρική. Αἱ κολακευτικαί του ἀναμνήσεις καὶ αἱ ταπειναί του παρακλήσεις ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς πρὸς τὸ ὕφος πελάτου ἐπαιτοῦντος, ἡ δὲ ὑπερβολὴ τῶν ὑπὲρ τοῦ Αὐγούστου ἐκφράσεων καθιστῶσι λίαν ἀμφίβολον τὴν εἰλικρίνειαν τῆς διαθέσεως. Ὁ διαρκὴς πρὸς ἀπολύτρωσιν πόθος του, τὸν κάμνει ἐνίοτε ἄδικον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ παραπονεῖται ἐναντίον τῆς συζύγου, ὅτι δὲν κατορθώνει νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν δυστυχίαν του (3, 1). Ἐὰν θελήσῃ καὶ ἐὰν περιπαθῶς ποθήσῃ, δύναται νὰ εὕρῃ τὸ μέσον τῆς σωτηρίας του. Ἔχει καθῆκον καὶ χάριν τῆς δόξης τοῦ ἀνδρός της, ὅστις καὶ αὐτὴν ὕμνησε, καὶ χάριν τοῦ ἰδίου γένους, καὶ τῆς Μαρκίας, ἐξ ἧς κατάγεται. Δὲν ζητεῖ ἡρωϊκὴν θυσίαν, ἃς συγκινήῃ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

σῃ μόνον διὰ τῶν δακρύων καὶ τῶν γονυκλισιῶν αὐτῆς τὴν σύζυγον τοῦ Καίσαρος. Λέγει πρὸς αὐτὴν τίνα συμπεριφορὰν πρέπει νὰ δείξῃ καὶ πῶς νὰ ὁμιλήσῃ, πότε νὰ παρουσιασθῇ καὶ τί νὰ ζητήσῃ. Δὲν εἶναι μὲν κυρίως εἰπεῖν ἄρρωστος, ἀλλ' ὅμως γηράσκει προφανῶς. Ῥυτίδες αὐλακώνουσι τὸ ὠχρόν του πρόσωπον, οὔτε κοιμᾶται οὔτε ὄρεξιν ἔχει, καὶ τὸ βάρος τῆς ὀδύνης καταπονεῖ τὰς δυνάμεις του (1, 4, 10). Τὸ πνεῦμά του μόνον εἰς σκέψεις λυπηρὰς εἶναι προσιτόν, ἡ δὲ συνήθως ἄστατος Τύχη ἔγινε σταθερὰ μόνον διὰ τὴν ἰδικήν του καταστροφὴν (2, 7, 15 ἑξ.). Ποθεῖ μὲν τὸν θάνατον, ἀλλὰ τρομάζει ἀναλογιζόμενος ὅτι τῶν Βιστόνων οἱ ἵπποι θὰ καταπατῶσι τὸν ἔρημον τάφον του (1, 2, 107 ἑξ.). Κατὰ κόρον δὲ ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν ταῖς Ἐκ τοῦ Πόντου ἐπιστολαῖς, αἱ περὶ τῆς χώρας τῆς Σκυθικῆς καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς δειναὶ περιγραφαὶ τῶν Λυπηρῶν. Ὄνειρα τρομακτικὰ τὸν βασανίζουσι, πότε ὅτι φεύγει πρὸ τῶν Σαρματικῶν βελῶν καὶ πότε ὅτι οἱ βάρβαροι τὸν ἀπάγουσιν εἰς αἰχμαλωσίαν. Οὕτως ἔχων ἠναγκάσθη διὰ κολακευτικῆς ἐπιστολῆς, γραφείσης περὶ τὸ 12 μ. Χ. ἔτος (2, 9), νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ νεαροῦ βασιλέως Κότυος, εἰς ὃν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς εἶχεν ὁ Αὔγουστος δώσῃ τὸ ἀνατολικομεσημβρινὸν τῆς Θράκης μέρος ὡς βασίλειον. Ἦτο δὲ ὁ Κότυς ἡγεμὼν ἀνεπτυγμένος καὶ ἀγαθός, φίλος δὲ τῶν γραμμάτων, καὶ ἐπιχειρήσας μάλιστα νὰ γράψῃ καὶ αὐτὸς ἑλληνικὰ ποιήματα, ἅτινα ἐγνώρισε καὶ ὁ Ὀβίδιος. Ἠδύνατο λοιπὸν καὶ ὡς συνάδελφον νὰ προσαγορεύῃ τὸν Κότυν ὁ ποιητής. Ἀλλὰ ταχέως ἀπεθαρρύνθη καὶ ὁμολογεῖ ὅτι οὐδένα πλέον τῶν οἰκείων θέλει ἐνοχλῆ. Κάλλιον διὰ μιᾶς νὰ καταποντισθῇ τις παρὰ ἀνωφελῶς νὰ ἀντιπαλαίῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον πρὸς τὰ κύματα (3, 7 καὶ 9).

Ἀπέθανε δὲ (14 μ. Χ.) καὶ ὁ Φάβιος χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τι, ἐντὸς δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ 19 Αὐγούστου, τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸν τάφον καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος, ὅστις εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ φαίνηται εὐμενέστερος, ὅπως τοὐλάχιστον ἐπίστευεν ὁ νοσταλγῶν ποιητὴς (4, 6, 15 ἑξ.). Νῦν δὲ ἐχρειάζετο νέα ἐργασία ἵνα δια-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τεθῇ εὐμενῶς ὁ διάδοχος τοῦ Αὐγούστου ὁ Τιβέριος, καὶ ὁ πλησιέστατος πρὸς τὸν θρόνον Γερμανικὸς Καῖσαρ. Ὁ Ὀβίδιος συνέταξε τὴν ἀποθέωσιν τοῦ νέου οὐρανίωνος, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀπαγγελθῇ ἐν Ῥώμῃ (4, 6, 17 ἑξ.), ἔγραψε δὲ (κατὰ τὸν ἕκτον τῆς ἐξορίας χειμῶνα, 14 μ. Χ.) εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Γετῶν καὶ ὕμνον εἰς τὸν Τιβέριον, ὃν ἀνέγνωσεν εἷς τινα ὁμήγυριν ἰθαγενῶν, καὶ ἐφρόντισεν, ὥστε νὰ μάθῃ ὁ Γερμανικός, πῶς ἐκεῖνοι ἔκριναν τὸ ποίημα. Τοιοῦτος καλὸς ὑπήκοος, ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα (4, 13). Οἱ κάτοικοι τῶν Τόμων ἀντήμειψαν τὸν ποιητὴν διὰ στεφάνου. Καθ' ὅλου δὲ ἐκεῖνοι οἱ ἡμιβάρβαροι οὔτε τόσον τραχεῖς οὔτε τόσον ἀμόρφωτοι ἦσαν, ὅσον περιγράφει αὐτοὺς ὁ Ὀβίδιος. Αὐτὸς δὲ πάλιν δὲν ἦτο τόσον ὑπερήφανος καὶ ἀπρόσιτος, ὥς τε νὰ μὴ συνάπτῃ πρὸς αὐτοὺς σχέσεις. Οἱ ἄνθρωποι μάλιστα καὶ τὸν ἠγάπησαν, καθὼς φαίνεται, καὶ προσηκόντως τὸν ἐτίμων. Ἀπέδιδον δὲ καὶ αὐτοὶ ὡς τῶν γειτονικῶν πόλεων οἱ κάτοικοι καὶ ἐπισήμους τιμὰς εἰς τὸν Ὀβίδιον, οἷον τιμητικὰ ψηφίσματα καὶ φόρων ἀπαλλαγήν, ἂν καὶ ἐκεῖνος ἀδιακόπως διέσυρε τὴν πατρίδα των (4, 9, 97 ἑξ.).

Τῆς εὐνοίας τοῦ Τιβερίου καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς τοῦ Γερμανικοῦ ἀπήλαυεν ὁ Σέξτος Πομπήϊος, πρὸς ὃν ὁ Ὀβίδιος κατ' ἐπανάληψιν ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην του δι' ὅσα ἀγαθὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξε (4, 1, 4 καὶ 5 15. Trist. 5, 9.). Τὴν ἀρετὴν τοῦ τελευταίου τούτου τῶν Πομπηΐων βλαστοῦ ἐξαίρει καὶ ὁ συγγραφεὺς Βαλέριος Μάξιμος, ὅστις συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀσίαν ὡς ἀνθύπατον (ἴσως κατὰ τὸ ἔτος 27). Μόλις δὲ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Α' βιβλίου ἀναφαίνεται τὸ ὄνομα τοῦ Πομπηΐου, διότι τότε ἦτο ὁ καιρὸς, καθ' ὃν εἶχον πλείονα σημασίαν αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ποιητήν. Εὔχεται αὐτῷ ὁ Ὀβίδιος πᾶν ἀγαθὸν ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ αὐτῷ ὑπατείᾳ (κατὰ τὸ 14 μ. Χ.), ἣν ἀνήγγειλε πρὸς αὐτὸν ἡ Φήμη, φαντάζεται δὲ μακρόθεν τὴν λαμπρότητα τῆς ὑπατικῆς κατὰ τὴν πρώτην ἰανουαρίου τελετῆς. Μεγάλως θὰ χαρῇ ἂν μάθῃ ὅτι ἐρωτᾷ ὁ Πομπήϊος περὶ τῆς ὑγείας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

του (4, 4). Καὶ πάλιν δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα πέμπει εἰς μακρυνὸν ταξείδιον τοὺς στίχους του, ἵνα χαιρετίσῃ τὸν ἐνεργείᾳ πλέον ὕπατον καὶ διαβεβαιώσῃ αὐτὸν περὶ τῆς ἀναλλοιώτου εὐγνωμοσύνης του (4, 5). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι, μία Salutatio ἐκ τῆς ξένης γῆς πεμπομένη, ὁποίαν θὰ ἔκαμνεν ὁ πιστὸς πελάτης ἐν τῷ ἀτρίῳ τοῦ μεγάλου πάτρωνος, ἐὰν ἦτο ἐν Ῥώμῃ, διότι ἐν τῷ ποιήματι χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὁ ποιητὴς ὡς ἄνθρωπον ἀνήκοντα εἰς τὸν Πομπήϊον (4, 15).

Ὅμοια συγχαρητήρια πέμπει καὶ πρὸς τὸν μνημονευθέντα Γραικῖνον, ὅστις εἶχε διορισθῇ διὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἔτους 16 μ. Χ. ὑποκατάστατος ὕπατος (Consul suffectus). Ἡ ἐλεγεία (4, 9), ἦτο προωρισμένη νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ Γραικίνου κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θὰ ἀνελάμβανε τὰ νέα του καθήκοντα. Πῶς ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς μεταξὺ τοῦ ἑορτάζοντος πλήθους, ἔστω καὶ ἐὰν ἔμελλεν ὑπὸ τοῦ συνωστισμοῦ νὰ ἀποπνιγῇ! Ἂς παρεμβάλῃ καὶ μίαν σύστασιν ὑπὲρ τοῦ Ὀβιδίου ἐν τῷ λόγῳ τῷ εὐχαριστηρίῳ, ὃν μέλλει νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἔπειτα ἐξυμνεῖ ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἀδελφόν του, ὅστις ὑπεδεικνύετο ὡς consul ordinarius, ἤτοι τακτικὸς ὕπατος, τοῦ ἔτους 17 μ. Χ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ πραιτωρική του ἀρχὴ (ὅπως καὶ βραδύτερον μετὰ τὴν ὑπατείαν του) ὑπῆρξε ληγᾶτος ἐν Μοισίᾳ, ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν του πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὅτι ἀληθῆ εἶναι ὅσα λέγει περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξορίᾳ καταστάσεώς του ὁ ποιητής. Εἶχε δὲ ἐν τῷ οἴκῳ του ὁ Ὀβίδιος καὶ ἱερὸν τῷ Αὐγούστῳ καὶ παρὰ τὸ εἰκόνισμα αὐτοῦ εἶχε θέσῃ τὸν διάδοχον Τιβέριον καὶ τὸν Λιβίαν ὡς ἱέρειαν τοῦ ἀποθεωθέντος συζύγου της καὶ τοὺς δύο τοῦ Αὐγούστου ἐγγόνους. Καθ' ἑκάστην δὲ προσέφερε θυμιάματα, καὶ εὐχὰς ἐξέφραζε κατὰ τὴν γενέθλιον ἡμέραν, καὶ ἔπραττεν ὅσα ἄλλα νόμιμα ἐπέτρεπον τὰ πενιχρά του μέσα. Ἤθελε δὲ νὰ ἔχῃ πάντων τούτων μάρτυρας, διότι πολλοὶ ἀμφέβαλλον ἂν ἦσαν ἀκριβῆ πάντα ὅσα λέγει (4, 10, 35). Ὅτε δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου ἔπεμψεν ὁ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τιβέριος τὸν Οὐεστάλιον (Vestalis), νέον μεγάλου γένους, εἰς τὸν Πόντον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν διαφορῶν, ἃς εἶχον πρὸς ἀλλήλους δύο ὑποτελεῖς ἡγεμόνες, ὁ Κότυς καὶ ὁ δόλιος αὐτοῦ θεῖος, ὁ Ὀβίδιος κατὰ πάντα τρόπον περιποιεῖται καὶ τὸν Οὐεστάλιον (4, 7) ἵνα ἔχῃ καὶ τούτου τὴν μαρτυρίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ.

Πλὴν τῶν ὑψηλῶν τούτων προσώπων ἀπετείνετο καὶ πρὸς ἄλλους ὁ ποιητής, οἵτινες ἠδύναντο ὁπωσδήποτε νὰ τὸν βοηθήσωσιν. Ὤφειλε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Ῥοῦφον (2, 11) τὸν ἐκ μητρὸς θεῖον τῆς συζύγου του, διακεκριμένον κτηματικὸν ἐν Φούνδοις, ὅστις λόγῳ καὶ ἔργῳ εἶχε πολλαχῶς συνδράμῃ τὴν ἀνεψιὰν ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτῆς. Ζωηρῶς ἐνδιαφέρεται καὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ Κάρου (4, 13), παιδαγωγοῦ τῶν τέκνων τοῦ Γερμανικοῦ, πρὸς ὃν ποιητὴν καὶ ἐν τοῖς Λυπηροῖς (3, 5) ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην του, παίζων ἅμα καὶ πρὸς τὸ ὄνομά του (carus = προσφιλής). Ὁ Κάσσιος Σαλανὸς (2, 5), σοφιστὴς καὶ ῥητοροδιδάσκαλος τοῦ Γερμανικοῦ, εἶχεν ἐπαινέσῃ τὰ Λυπηρὰ καὶ εἶχεν ἐκφρασθῇ μετὰ συμπαθείας περὶ τοῦ ποιητοῦ. Εἶχεν ἀκόμη ὁ Ὀβίδιος ἤδη ἀπὸ τῶν μαθητικῶν χρόνων φιλίαν πρὸς τὸν περίφημον σοφιστὴν Ἰούνιον Γαλλίωνα, ὃν γινώσκομεν ἐκ τῶν περιγραφῶν τοῦ φίλου του, τοῦ πρεσβυτέρου Σενέκα. Ὁ Γαλλίων ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ποιητὴν τὸν θάνατον τῆς ἑαυτοῦ συζύγου. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ὀβιδίου εἶναι χαρακτηριστική. Πρὶν ἢ φθάσῃ, λέγει, ἡ συλλυπητήριος ἐπιστολή μου, ὁ χρόνος θὰ ἔχῃ παραμυθήσῃ ἤδη τὴν χηρείαν σου, ἴσως μάλιστα θὰ δύναμαι νὰ σοὶ εὐχηθῶ εὐδαίμονα τὸν νέον γάμον (4, 11). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τιβερίου (32 μ. Χ.) ὁ Γαλλίων ἐξεβλήθη ἐκ τῆς συγκλήτου.

Καὶ πρὸς ἄλλους δὲ νεανικοὺς φίλους καὶ συμμαθητάς, ἐν οἷς καὶ διακεκριμένοι ποιηταί, ἐπέστελλεν ὁ Ὀβίδιος. Πρὸς τὸν Μάκρον, τὸν παλαιόν του συνοδοιπόρον καὶ συγγενῆ τῆς γυναικός του (2,10), πρὸς τὸν πιστὸν Κορνήλιον Σευῆρον (4,2), πρὸς τὸν Ἀλβινοβανὸν Πέδωνα, ὃν συμβουλεύει νὰ λάβῃ ὡς παράδειγμα πίστεως τὸν ἥρωά του τὸν Θησέα (4, 10), πρὸς τὸν Τουτικανὸν (4,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

12 καὶ 14). Ἐν τῇ προτέρᾳ μάλιστα τῶν εἰς Τουτικανὸν ἐλεγειῶν, ἀναφαίνεται καὶ ἡ παλαιὰ φαιδρότης τοῦ Ὀβιδίου, ἀποροῦντος πῶς νὰ οἰκονομήσῃ εἰς τὸν στίχον τὸ δυσοικονόμητον ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Δικαιολογεῖ δὲ καὶ τὴν βραδύτητά του εἰς τὸ νὰ τοῦ γράψῃ λέγων ὅτι μάτην ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον περιέμενε μικρόν τι δεῖγμα ἀγάπης προερχόμενον ἐξ αὐτοῦ. Εἰρωνικῆς μελαγχολίας χροιὰ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ εἰς τὸν Ἀλβινοουανὸν ἐλεγείᾳ, ἔνθα παραβάλλει ἑαυτὸν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα καὶ εὑρίσκει ὅτι αὐτὸς εἶναι κατὰ πολὺ τοῦ Ὀδυσσέως δυστυχέστερος. Διότι ἐπὶ τέλους ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχεν ἐπὶ ἓξ ἔτη τὴν Καλυψὼ καὶ ἤκουε τὰ ᾄσματα τῶν Σειρήνων. Θὰ ἔδιδε δὲ καὶ αὐτὸς μέρος τῆς ζωῆς του ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φάγῃ λωτὸν καὶ νὰ λησμονήσῃ τὴν πατρίδα.

Ἡ μεγάλη εἰς τὴν ποιητικήν του ἀξίαν πεποίθησις τοῦ Ὀβιδίου ἀναφαίνεται ἅπαξ ἔτι μελαγχολικῶς, ὁμοία πρὸς τὴν τελευταίαν λάμψιν τοῦ δύοντος ἡλίου, καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ ἐλεγείᾳ (4, 16), ἔνθα ὑπερηφάνως ἀποκρίνεται πρὸς τὸν φθονερὸν ἐκεῖνον, καθ' οὗ εἶχεν ἤδη γράψῃ καὶ ἐν τοῖς Λυπηροῖς καὶ ἐν τῷ ποιήματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Ἶβις. Ὁ μοχθηρὸς ἄνθρωπος εἶχε διασύρει καὶ τὰ ποιήματά του. Ἐπικαλεῖται λοιπὸν ὁ ποιητὴς τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην τῶν ἐν τοῖς γράμμασι συναδέλφων του, καθὼς καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῶν διακεκριμμένην θέσιν του. Ἐν τῇ μακρᾷ σειρᾷ τῶν ποιητικῶν ὀνομάτων ἐξέχει τὸ ἰδικόν του ὡς λαμπρὸς ἀστήρ. Πρὸς τὸν φίλον του Κορνήλιον Σευῆρον (4, 2) μετὰ λύπης ὁμολογεῖ ὅτι αἰσθάνεται ἀποξηραινομένην τὴν ποιητικήν του φλέβα καὶ ἐξαφανιζόμενον τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον οἶστρον, ὅστις ἄλλοτε τὸν ἐνέπνεε, διότι τώρα δὲν ἔχει ἀκροατάς. Γράφει μόνον ἵνα ἀπασχολῇ τὸ πνεῦμά του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου ὁ Ὀβίδιος ἐπεξειργάσθη πάλιν τοὺς Fastos, ὄχι ὅμως ἵνα ἀποπερατώσῃ αὐτούς· τὴν ἀποπεράτωσιν ἴσως εἶχεν ἀναλάβῃ ὁ φίλος του Σαβῖνος, ὅστις ὅμως καὶ αὐτὸς δὲν ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ τετελειωμένον τὸ ἔργον, διότι τὸν ἀνήρπασε προώρως ὁ θάνατος πρὸ τοῦ 15 ἔτους μ. Χ. (Ex Pon-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

το 4, 16, 15 ἑξ.). Ἡ νέα λοιπὸν ἐπεξεργασία τοῦ Ὀβιδίου εἶχε τὸν ἑξῆς σκοπόν. Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Τόμους ἄφιξίν του ἔλεγε πρὸς τὸν Αὔγουστον (Trist. 2, 547 ἑξ.), ὅτι τὰ ἓξ ἐκεῖνα ἕτοιμα τοῦ Ἡμερολογίου βιβλία εἶχεν εἰς αὐτὸν ἀφιερώσῃ, ἐλπίζων ὅτι ἐκ τούτου θὰ ἐκολακεύετο ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν. Ὅτε δὲ ἤρχισεν ὑψηλὰ νὰ ἀνατέλλῃ ὁ ἀστὴρ τοῦ νεαροῦ Καίσαρος τοῦ Γερμανικοῦ (γεν. 15 π. Χ.), πρὸς τὸν θετὸν τοῦτον υἱὸν τοῦ Τιβερίου, τοῦ μέλλοντος αὐτοκράτορος, ἀνέθηκε τὰς ἐλπίδας του ὁ ἐξόριστος. Ὁ Γερμανικὸς ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ποίησιν καὶ δὴ περὶ ποίημα παρεμφεροῦς πρὸς τὸ Ἡμερολόγιον περιεχομένου. Παρεσκεύασε δηλαδὴ τὰ Ἀράτεια (Aratea), ἄτινα καὶ ἀφιέρωσε πρὸς τὸν Τιβέριον καὶ ἐδημοσίευσεν ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἀναρρήσεως τοῦ Τιβερίου (14 μ. Χ.). Ἤλπιζε λοιπὸν ὁ Ὀβίδιος ὅτι ὁ Γερμανικὸς κατὰ φυσικὸν λόγον θὰ ἔτεινεν εὐμενῶς τὸ οὖς εἰς τὰς παραστάσεις συναδέλφου. Ὁ Πόπλιος Σουίλλιος Ῥοῦφος, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ τὴν θετὴν θυγατέρα τοῦ Ὀβιδίου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 380), ἦτο ταμίας τοῦ Γερμανικοῦ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου εἶχε διά τινος ἐπιστολῆς ὑποσχεθῇ πρὸς τὸν ἀτυχῆ σύζυγον τῆς πενθερᾶς του ὅτι θὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι δύναται ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἔχομεν τὴν ἀπόκρισιν τοῦ ποιητοῦ (Ex Ponto 4, 8), ἥτις ἐγράφη ἵνα συγχρόνως ἀναγνωσθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ Καίσαρος, ὃν καὶ σχεδὸν προσαγορεύει (στχ. 31 καὶ 63). Ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ὀβιδίου ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τοῦ Γερμανικοῦ Καίσαρος, καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ δειχθῇ εὐγνώμων συντελῶν διὰ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὁ δὲ ποιητής, λέγει, δὲν θὰ καταφρονήσῃ τὴν προσφορὰν τοῦ ποιητοῦ (στχ. 67. Πρβλ. Fast. 1, 25). Ἀκριβῶς λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (15 μ. Χ;) ἢ ἴσως ὀλίγον βραδύτερον, θὰ συνέλαβεν ὁ Ὀβίδιος τὴν ἰδέαν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Γερμανικὸν τὸ Ἡμερολόγιον. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 16 ὁ Γερμανικὸς εἶχεν ἀνακληθῇ ἐκ Γερμανίας, εἶχε δὲ ἐν Ῥώμῃ ἑορτάσῃ τὸν θρίαμβόν του τῇ 26 μαΐου τοῦ 17, τότε δὲ διεδόθη ἡ εἴ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δησις ὅτι ἔμελλε ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ εἴδησις αὕτη φυσικὸν ἦτο νὰ διεγείρῃ παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ τὴν ἐλπίδα μιᾶς προσωπικῆς πρὸς τὸν Γερμανικὸν συνεντεύξεως, τῆς δὲ ἐνδεχομένης ταύτης συνεντεύξεως ἀποτέλεσμα διέβλεπεν ὁ ποιητὴς τὴν ἀνακούφισιν τῆς ποινῆς του. Τῷ ὄντι δὲ ὁ φιλομαθὴς πρίγκηψ εἶχε τότε ἐπεκτείνῃ τὴν περιήγησίν του μέχρι τῆς Προποντίδος, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Πόντου, σχεδὸν δηλαδὴ μέχρι τῆς ἀξένου ἀκτῆς, ἐφ' ἧς διέτριβεν ὁ Ὀβίδιος.

Ἀντὶ λοιπὸν τῆς τέως εἰσαγωγῆς τοῦ ποιήματος, ἥτις ἀπετείνετο πρὸς τὸν Αὔγουστον, ἔθηκεν ὁ ποιητὴς ἐν τῇ νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ τὴν πρὸς τὸν Γερμανικὸν ἀφιέρωσιν, ἣν τώρα ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου βιβλίου. Μόνον δὲ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι, ὁ σύντομος δηλαδὴ ὁρισμὸς τοῦ περιεχομένου, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἀπέμειναν ἐκ τοῦ πρώτου τῆς εἰσαγωγῆς σχεδίου, οὗ τὸ μέγιστον μέρος, κατὰ τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ γενομένην ἔκδοσιν, ἐτέθη ὄχι τόσον ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Β' βιβλίου (3, 18). Ἐν ᾧ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Β' βιβλίου ὁμιλεῖ ὁ ποιητὴς μετὰ μεγάλης πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐντολήν, ἐν τῇ πρὸς τὸν Γερμανικὸν προσαγορεύσει τοὐναντίον ἔχει τὸ ὕφος ταπεινὸν καὶ συνεσταλμένον. Ὁ φόβος, ὃν κατ' ἐπανάληψιν ἐκφράζει καὶ αἱ ταπειναὶ αὐτοῦ ἐκδηλώσεις, ἥκιστα ἁρμόζουσαι εἰς ἄνθρωπον ἑξηκοντούτη ἀποτεινόμενον πρὸς ἄνδρα νεαρόν, ἀποδεικνύουσι τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰς περιστάσεις μεγάλην μεταβολήν. Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἰσάγεται ὁ Ἰανουάριος διά τινος ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει εὐχῆς πρὸς τὸν Γερμανικὸν (1, 63 ἑξ.), γίνεται δὲ μνεία (2, 283 ἑξ.) καὶ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ θριάμβου του, ὅστις εἶχεν ἤδη ὁρισθῇ κατὰ τὸ ἔτος 15 μ.Χ., ἐτελέσθη δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ μαΐου τοῦ 17, ἀναφέρεται δὲ ὡσαύτως ἡ διὰ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Ῥήνου ἐξασφάλισις τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, ἧς τὴν διατήρησιν εὔχεται ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου (711 ἑξ.), καθὼς καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ὅστις εἶναι μία ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐγγύησις. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν Τιβέριον καὶ διὰ πᾶσαν τὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δυναστείαν ἐνεσπάρησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐκφράσεις σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως, ὁσάκις ὁ λόγος ἔδιδεν ἀφορμήν, οἷον ἐν τῷ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Κωγκορδίας μέρει (1, 637 ἑξ.) καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ Εὐάνδρου ἐπεισοδίῳ (1, 533 ἑξ.). Ἡ περὶ Εὐάνδρου διήγησις (1, 461 ἑξ.) ἔχει προφανῆ τὰ τεκμήρια μεταγενεστέρας ἐπεξεργασίας, διότι οἱ ὡραῖοι λόγοι τῆς Καρμέντης, δι' ὧν παραμυθεῖ τὸν υἱὸν διότι μέλλει ἐξόριστος νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀρκαδίαν (1,497 ἑξ.), ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς καρδίας τοῦ ποιητοῦ καὶ περιέχουσι λεπτομερείας, αἵτινες ἁρμόζουσιν εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ παθήματα. Φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους πλέον χρόνους ἀνέκτησε τὸ ἀνδρικὸν αὐτοῦ καὶ ὑπερήφανον θάρρος, ὅπως δηλοῦσι καὶ οἱ λόγοι ἐκεῖνοι. Ὅτε δὲ ἡ Καρμέντη ἐπεράτωσε τὰ λαμπρὰ αὐτῆς περὶ τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τῆς Ῥώμης προφητεύματα, καὶ ἄρχεται ἡ διήγησις περὶ τοῦ πῶς ἀπεβιβάσθη ὁ ἐξόριστος Ἀρκὰς εἰς τὸ Λάτιον φθονεῖ ὁ Ὀβίδιος «τὸν εὐδαίμονα ἄνθρωπον, εἰς ὃν τὸ Λάτιον ὡρίσθη ὡς τόπος ἐξορίας (540).» Καὶ ἄλλο δὲ τεκμήριον τῆς μεταγενεστέρας τοῦ ποιήματος ἐπεξεργασίας εἶναι, ὅτι ἐν παρόδῳ ἀναφέρει ὁ ποιητὴς τὴν θυσίαν, ἣν ἔκαμνον οἱ Σαπαῖοι ἐν Θράκῃ, οἵτινες δηλαδὴ ἔθυον εἰς τὴν Ἑκάτην σπλάγχνα κυνῶν, καὶ τὴν ὁποίαν θυσίαν εἶδεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς (1,389). Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ, ἔνθα ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἡρώων, οἵτινες εἶχον μεταναστεύσῃ, ἀναφέρεται ἔσχατος ὁ Αἰνείας, ἀναφέρεται προσωπικὸν παράπονον πρὸς τὸν Γερμανικόν, ὅτι τὸ Σοῦλμον, ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ, εἶναι τόσον μακρὰν ἀπὸ τῆς Σκυθικῆς γῆς (79—84). Καθ' ὅλου ὅμως εἰπεῖν τὰ ἴχνη τῆς ἐπεξεργασίας εἶναι μόνον ἐν τῷ Α΄ βιβλίῳ καταφανῆ. Ἓν ἀκόμη τεκμήριον αὐτῆς ὑπάρχει ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι λίαν ἀσφαλὲς (Exsilium quodam tempore Tibur erat, στχ. 666). Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τούτου, ἐν τοῖς ἑξῆς βιβλίοις προϋποθέτει ὁ συγγραφεὺς ζῶντα μὲν τὸν Αὔγουστον, δὲν προσαγορεύει δὲ τὸν Γερμανικόν, μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐπελθὼν ὁ θάνατος δὲν ἐπέτρεψεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

εἰς τὸν Ὀβίδιον νὰ περατώσῃ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ταύτην τὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἀπέθανε δὲ ὁ ποιητὴς ἐν Τόμοις ἄγων τὸ ἑξηκοστὸν μὲν τῆς ἡλικίας του ἔτος, τῆς δὲ ἐξορίας αὐτοῦ τὸ δέκατον (17 μ. Χ.), καὶ ἐτάφη παρὰ τὴν πόλιν. Ὁ θερμὸς αὐτοῦ πόθος, ὅπως τοὐλάχιστον τὰ ὀστᾶ του ταφῶσιν ἐν τῇ πατρίδι, δὲν ἐξεπληρώθη. Ὁ λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν σκληράν του μοῖραν, ἥτις βεβαίως δὲν ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸ παράπτωμά του, αἰσθάνεται ἀναντιρρήτως λύπην, διότι προώρως ἐθραύσθη ἡ ἔξοχος δύναμις μιᾶς ὡραίας ποιητικῆς ἰδιοφυΐας. Ἀδύνατον δὲ εἶναι νὰ ὑπολογίσωμεν νῦν πόσων πολυτίμων ποιητικῶν προϊόντων ἐστέρησεν ἡμᾶς ἡ αὐστηρὰ ἀπόφασις τοῦ Αὐγούστου. Οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ὀρθῶς τὸν ἔκριναν, μετὰ θαυμασμοῦ ὁμολογοῦντες τὴν χάριν του καὶ ἐπαινοῦντες τὴν ἐπέραστον τοῦ πνεύματός του διάθεσιν, τὴν εὐχέρειαν ἣν εἶχε περὶ τὸ δημιουργεῖν, καὶ τὴν ὁμαλότητα τοῦ ὕφους του. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οὐδὲν ἧττον παρεδέχοντο, ὅτι ἀκριβῶς ἡ μεγάλη του ἐκείνη δημιουργικὴ εὐχέρεια παρέσυρεν αὐτὸν καὶ δὲν τὸν ἄφινε νὰ τηρῇ τὸ προσῆκον μέτρον ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν. Πολλάκις λοιπὸν ὑπεχώρει τὸ πνεῦμά του εἰς τῆς ἀκαθέκτου φαντασίας του τὰ παίγνια, εἰς ἃ ἠρέσκετο παρὰ πάσας τὰς περὶ τούτου γενομένας ὑπὸ πολλῶν ἐπικρίσεις. Καὶ ἐγίνωσκε μὲν τὰ σφάλματά του, ἀλλ' ἠγάπα αὐτὰ καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὰ ἀποφύγῃ. Ἔλεγεν ὅτι θελκτικώτερον γίνεται ἓν εὔμορφον πρόσωπον ἂν ἔχει καὶ μίαν κηλίδα ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος. Χαρακτηριστικώτατον δὲ εἶναι ὅ,τι περὶ αὐτοῦ διηγεῖται ὁ Ἀλβινοουανός[1]. Εἶπε δηλαδή ποτε πρὸς τοὺς φίλους του ὅτι ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ δηλώσωσι τίνας κατὰ βούλησιν τρεῖς στίχους ἐθεώρουν ἐξαλειπτέους ἐκ τῶν ποιημάτων του, ὡς ὄχι καλούς, ἀλλ' οὓς ὅμως αὐτὸς θὰ ἐπέμενε νὰ διατηρήσῃ. Ἕκαστος, λοιπὸν ἰδίᾳ ἔγραψε τρεῖς στίχους, καὶ ὢ τοῦ παραδόξου θαύματος, ὅτε παρέβαλον πάντες τὰς σημειώσεις των, εὗρον ὅτι ἐπὶ τῶν δέλτων ἦσαν οἱ αὐτοὶ τρεῖς στίχοι ἀναγεγραμμένοι· semi-

[1] Σενέκ. Controv. 2, 2 (10) σ. 180 Kiessling. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

bovemque virum, semivirumque bovem (ἐκ τῆς Τέχνης 2, 24· ὁ λόγος περὶ τοῦ Μινωταύρου) — et gelidum Boream egelidumque Notum (Amor. 2,11,10), ὁ τρίτος ἀπωλέσθη καὶ δὲν ἠξεύρομεν τίς ἦτο.

Ἀλλ' ὑπάρχουσι πάντως εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ὀβιδίου καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Μεταμορφώσεις οὐκ ὀλίγοι στίχοι, οἵτινες εἶναι ἄξιοι νὰ σημειωθῶσι πλησίον εἰς τὰ δύο ἐκεῖνα ἀληθινὰ παιγνίδια, ἅτινα ἐθεώρουν ὀβελιστέα οἱ φίλοι τοῦ ποιητοῦ. Ἀρέσκεται δὲ μάλιστα ὁ Ὀβίδιος εἰς τὴν εἴτε αὐτολεξεὶ εἴτε δι' ὁμοίων περίπου λέξεων ἐπανάληψιν μιᾶς ἐννοίας εἰς δύο ἡμιστίχια ἢ καὶ εἰς δύο ὁλοκλήρους στίχους κατὰ συνέχειαν, καὶ σκοπός του εἶναι διὰ τούτου τοῦ στιχουργικοῦ τεχνήματος νὰ παραστήσῃ ἀφέλειαν καὶ ἁπλότητα, ἢ φυσικότητα συνομιλίας, ἢ ἰδιοτροπίαν μυθολογικοῦ ὕφους, ἢ εὐτράπελον ἀστεϊσμόν, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ παίξῃ διὰ τῶν λέξεων. Θηρεύει ὡσαύτως τὴν ποικιλίαν τοῦ ὕφους, ἔχει δὲ κλίμακα ὅλην μεταβολῶν, ἀπὸ τῆς ἐντελῶς δημώδους καὶ σχεδὸν παιδικῆς ἀφελείας, μέχρι τῆς τεχνικωτάτης ῥητορικῆς συνθέσεως. Τούτου ἕνεκα συμφύρονται ἐνίοτε ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ παραστάσεις μεγαλοπρεπεῖς πρὸς ἄλλας μικροπρεπεῖς καὶ ταπεινάς. Ὁ φιλόσοφος Σενέκας [1]) λυπεῖται διότι ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος καταστρέφεται ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἐμποιεῖ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ μεγαλοπρεπὴς ἔκφρασις· «πόντος ἦτο πανταχοῦ οὐδ' εἶχεν ἀκτὰς ὁ πόντος», διὰ τῆς ἐπιφερομένης ταπεινῆς λεπτομερείας· «κολυμβᾷ μεταξὺ τῶν προβάτων ὁ λύκος» (Μεταμ. 1, 292 καὶ 304). Ἡ μεγάλη τῆς ῥητορικῆς τέχνης χρῆσις, δι' ἧς ἤθελεν ὁ ποιητὴς νὰ ἐξαντλῇ οὕτως εἰπεῖν τὸ θέμα του καὶ νὰ παρουσιάζῃ αὐτὸ ὑπὸ πάσας τὰς δυνατὰς ἐπόψεις, καταπνίγει πολλάκις τὸ καλλιτεχνικὸν τῆς παραστάσεως στοιχεῖον. Δὲν ἀπεφάσιζε δὲ νὰ θυσιάσῃ τὸν ῥητορικὸν τρόπον ἢ νὰ παραλείψῃ ὅ,τι ἤρχετο εἰς τὴν φαντασίαν, τόσῳ μᾶλλον, ὅσον προσέδιδε καὶ εἰς τὰ ἐπουσιωδέστατα ἀκόμη τῆς τε ἐκφράσεως καὶ τῶν ἐννοιῶν ὅλην

[1]) Natur. Quaest. 3, 27, 13 (ἐκδ. Haase τόμ. 2 σ. 233). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν χάριν καὶ τὴν εὐτραπελίαν τοῦ σπινθηροβολοῦντος πνεύματός του. Οὐδαμῶς δὲ ἐφρόντιζε νὰ παρατηρῇ, ἂν ἐκεῖνα τὰ ἐκ τοῦ παραχρῆμα βλαστήματα τῆς εὐφυΐας του ἐσχετίζοντο ἁρμοδίως καὶ ἁρμονικῶς καὶ πρὸς τὴν τοῦ συνόλου καλλιτεχνικὴν σύνθεσιν. Ἵνα περιγράψῃ λόγου χάριν ὅσον τὸ δυνατὸν χαρακτηριστικώτατα τὴν παιδικὴν ἀφέλειαν τῆς Περσεφόνης, λέγει ὅτι καθ' ἣν ὥραν ἡρπάζετο ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἐθρήνει διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀνθέων της, ἄτινα ἔπιπτον διὰ τοῦ ἐσχισμένου ἱματίου της (Μεταμ. 5, 400 ἑξ.). Ἡ Βυβλὶς βρέχει διὰ τῶν δακρύων της τὸν δακτυλιόλιθον, δι' οὗ ἔμελλε νὰ σφραγίσῃ τὴν ἐπιστολήν της, διότι ἡ γλῶσσά της ἦτο ξηρὰ καὶ δὲν εἶχε σίαλον (9, 567). Ἀγαπᾷ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὴν ἀπορίαν τοῦ Ναρκίσσου βλέποντος ἐν τῷ ὕδατι τὴν εἰκόνα του καὶ συνδιαλεγομένου πρὸς αὐτὴν (3, 418 ἑξ.), καθὼς καὶ τὰ περὶ τοῦ Μίδα (11, 106 ἑξ.). Παρενθέτει ῥητορεύματα καὶ ὅπου ἀκόμη ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων δὲν ἔχουσι τὸν τόπον των. Μακρηγορεῖ μονολογῶν ὁ Ἡρακλῆς ὑπὲρ τὸ δέον καὶ τὸ φυσικόν, ἐν ᾧ βασανίζει αὐτὸν ὁ χιτὼν τοῦ Νέσσου, καὶ βεβαίως κατὰ πολὺ μᾶλλον ἢ ὁ πρωτότυπος Ἡρακλῆς, ἐξ οὗ ἐλήφθη ὁ τοῦ Ὀβιδίου, ὁ ἐν ταῖς Τραχινίαις τοῦ Σοφοκλέους (9, 176 ἑξ.). Τὸ δὲ δεινότατον εἶναι ὅτι ἐκ τῶν πεντήκοντα κυνῶν, οἵτινες κατεσπάραξαν τὸν Ἀκταίονα, τῶν τριάκοντα ἑπτὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα καὶ περιγράφεται τὸ γένος (3,206 ἑξ.). Καθ' ὅμοιον δὲ περίπου τρόπον ἀναγράφονται καὶ οἱ συνελθόντες ἐπὶ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, οἵτινες εἶναι πλειότεροι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀπολλοδώρου ἀναφερομένων [1]).

Οἱ ἐλεγειακοὶ ποιηταὶ ἤντλησαν πάντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ τῶν Ἑλληνικῶν πηγῶν, ἐκ τούτου δὲ προέρχεται ἐκείνη ἡ ὁμοιότης, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ῥωμαϊκῶν ἐλεγειῶν καὶ ὡς πρὸς τὰ θέματα τῆς πραγματείας καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας. Πλὴν δὲ τούτου, εἶχεν ἤδη ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ποιήσει βαθμηδὸν ἐπικρατήσῃ καὶ καθιερωθῇ διὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἐννίου, τοῦ Λουκρητίου,

[1]) Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. 1, 8, 2. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Κατούλλου, καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ Βιργιλίου, μία ὡρισμένη μέν, ἀλλὰ πολὺ πλουσία φρασεολογία καὶ μία ἐπιμελῶς καὶ κανονικῶς ἀσκουμένη τεχνικὴ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τῶν δακτυλικῶν καὶ τῶν ἐλεγειακῶν ποιημάτων, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀρχαί τινες ἢ καταλήξεις στίχων, τοποθετήσεις ὡρισμένων λέξεων, παρομοιώσεις ἢ συμβολικαὶ ἐκφράσεις, εἶχον καταντήσῃ οὕτως εἰπεῖν στερεότυποι καὶ ἐκληροδοτοῦντο ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων εἰς τοὺς νεωτέρους. Τὰ χαρακτηριστικὰ λοιπὸν ταῦτα τῆς ποιητικῆς μορφῆς σημεῖα ἦσαν πλέον ὡρισμένα καὶ συνήθη. Ἐπίσης δὲ αἱ περίφημοι τῆς φύσεως ἢ τοῦ βίου περιγραφαὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἀπαραίτητα τῆς ποιητικῆς παραστάσεως κοσμήματα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς κοινὸν πάντων τῶν ποιητῶν κτῆμα. Ἂν δὲ εἶναι πλειότεραι αἱ παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ ὁμοιότητες πρὸς τοὺς προγενεστέρους ποιητάς, τοῦτο προέρχεται ἐκ δύο λόγων, διότι δηλαδὴ ὁ Ὀβίδιος εἶναι ὁ νεώτατος πάντων τῶν δοκίμων, καὶ διότι τόσον πολλὰ ἔγραψεν, ὥστε ἐδίδετο εἰς αὐτὸν συχνότερον ἡ εὐκαιρία νὰ μιμῆται τὴν τέχνην τῶν πρὸ αὐτοῦ. Παρελάμβανε δὲ ἐλευθέρως εἴ τι καλὸν εὕρισκεν ὁ Ὀβίδιος ὄχι μόνον παρὰ τῶν προκατόχων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων, καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν παρ' αὐτῷ τὰς γνωστὰς καὶ συνήθεις ἐπαναλήψεις ποιητικῶν τεμαχίων, ἅτινα ἐθεώρει ὡς καλὰ καὶ ἐπιτυχῆ. Ἐν τῷ ἀκατασχέτῳ λοιπὸν ρεύματι τῆς δημιουργίας του, ἐχρησιμοποίει πᾶν ὅ,τι ἢ ἡ καλὴ αὐτοῦ μνήμη τῷ παρεῖχε πρόσφορον, ἢ τῷ ἐπόριζον τὰ ἐγχειρίδια καὶ τὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο. Ἐπαυξάνει δὲ πολλάκις ἢ λεπτύνει τὴν ἐντύπωσιν καὶ δι' ἁπλοῦ ὑπαινιγμοῦ εἰς γνωστὰ ἢ ἐπιτυχῆ χωρία, ὁσάκις παρουσιάζεται κατάλληλος περίστασις. Ἴσως θὰ ἐξήλειφεν αὐτὸς ὁ ποιητὴς πολλὰς ἐκ τῶν ἐπαναλήψεων, αἵτινες περιέχονται ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσιν, ἐὰν ἤθελε προφθάσῃ νὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ ὁριστικῶς νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ ποίημα.

Ὁ ζωηρὸς καὶ αὐτόχρημα ἐλαστικὸς τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι, ὅστις εἶναι φυσικὸς εἰς τὸν ποιητήν, κατέστησεν εἰς αὐτὸν ἀναγ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καίαν τὴν χρῆσιν διαφόρων τεχνικῶν τρόπων, δι' ὧν ἡ ἔκφρασις ποικίλλεται καὶ χρωματίζεται. Μεταχειρίζεται λοιπὸν ὅπως οἱ ῥητορικοὶ πολλὰς ἀντιθέσεις καὶ παρανομασίας, ἐξ ὧν ὅμως οὐδέποτε παραβλάπτεται ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἐνάργεια τῶν νοημάτων. Ἐνίοτε ἡ τάξις τῶν λέξεων, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀλεξανδρινῶν, δὲν εἶναι πολὺ φυσική, ἀλλ' ἔχει τι τὸ τεχνητὸν καὶ βεβιασμένον, ἢ καὶ τὸ χαλαρόν. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη ἐνιαχοῦ καὶ ἄλλαι ἀτέλειαι ἢ τραχύτητες, εἴτε ὡς πρὸς τὴν τάξιν τῶν λέξεων εἴτε ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν. Οὐδέποτε δὲ ἀποφεύγει ὁ Ὀβίδιος τὴν παρεμβολὴν λέξεων καὶ μάλιστα ῥημάτων συνθέτων ἐκ μιᾶς ἢ καὶ πλειοτέρων προθέσεων, πρὸς τὸν σκοπὸν μόνον τοῦ νὰ διευκολύνῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ στίχου.

Εἶναι δὲ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν στίχων, καὶ τῶν δακτυλικῶν καὶ τῶν ἐλεγειακῶν, τεχνίτης ἀπαράμιλλος ὁ Ὀβίδιος. Οἱ στίχοι του δὲν ἔχουσι μὲν τὴν δύναμιν τῶν στίχων τοῦ Βιργιλίου, ἀλλὰ ῥέουσιν εὐκολώτερον, τόσον δὲ εὐκόλως καὶ ἀκόπως ῥέουσιν, ὅσον τὸ ὕδωρ διαυγοῦς ῥυακίου. Παντὸς δὲ ἄλλου Ῥωμαίου ποιητοῦ πλειότερον ἠγάπησε τοὺς δακτυλικοὺς στίχους, καὶ τοὺς ἑξαμέτρους καὶ τοὺς πενταμέτρους, καὶ μεγίστην ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα κατέβαλεν εἰς τὴν ὅσον ἐνδέχεται τελειοτάτην αὐτῶν ἐπεξεργασίαν. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐξορίαν του εἶχε κατά τι ἐλαττωθῇ ἡ πρὸς τὴν ἀκριβῆ στιχουργίαν ὄρεξίς του, ἴσως δὲ εἶχεν ἀμβλυνθῇ καὶ ἡ αἴσθησίς του. Ὅθεν καὶ προσβάλλουσιν ἐνίοτε τὰ ὦτα ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ποιηθέντων ἔργων του πεντάμετροί τινες στίχοι, ὧν τὸ πρῶτον ἡμιστίχιον ἀποτελεῖ μία καὶ μόνη λέξις, ἢ στίχοι ἐντελῶς πεζοί. Οὐδὲν ἧττον οἱ μεταγενέστεροι ἐθεώρουν τὸν Ὀβίδιον ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν ἀπταίστου στιχουργίας. Κατὰ τοὺς μέσους λεγομένους αἰῶνας ἦτο ὁ Ὀβίδιος ὁ μᾶλλον ἀναγινωσκόμενος ποιητὴς μετὰ τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Ὁράτιον. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἀναγεννήσεως οὐδεὶς ἄλλος παρέσχε πλειότερον αὐτοῦ εἰς τοὺς ζωγράφους τόσον θαυμασίαν ὕλην καὶ τόσα σχέδια.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Οἱ μικροὶ καὶ οἱ ἀνώνυμοι.

Πλὴν τῶν πέντε μεγάλων ποιητῶν, περὶ ὧν μέχρι τοῦδε διελάβομεν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ, πάντας τοὺς λοιπούς, τοὺς δευτερεύοντας, οἵτινες ἤνθησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν λεγομένην τοῦ Αὐγούστου, ἥτις εἶναι καὶ ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τῆς ποιήσεως τῶν Ῥωμαίων, ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος. Πολλῶν δ' ἐξ αὐτῶν οὐδὲ τὰ ὀνόματα θὰ ἐγινώσκομεν, ἂν μὴ διέσωζεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς παντελοῦς λήθης ὁ εἷς ἢ ὁ ἄλλος ἐκ τῶν πέντε μεγάλων, ἐν παρόδῳ ἀναφέρων αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξε τοιοῦτος, ὥστε νὰ ἔχωμεν σπουδαίους λόγους νὰ θρηνῶμεν τὴν γενομένην ἀπώλειαν. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι σπινθῆρας μόνον ποιητικῆς εὐφυΐας εἶχον οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι εὔφημοι αἱ περὶ αὐτῶν μνεῖαι τῶν μεγαλοφυῶν συναδέλφων των, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ὀβίδιος μάλιστα εἶναι ὁ μετὰ ἐλευθεριότητος ἀπονέμων πρὸς αὐτοὺς τίτλους ποιητικῆς ἀξίας. Καὶ πρῶτον μὲν ἔχομεν μίαν ὁλόκληρον τάξιν ἐπικῶν ποιητῶν, ὧν ἄλλοι μὲν ἔγραψαν ἐπικὰ ποιήματα μυθολογικὰ ἢ ἡρωϊκά, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, ἄλλοι δὲ ἐπικὰ ποιήματα ἱστορικά, ὧν αἱ ὑποθέσεις ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ὁ Μάκρος (Macer) ὁ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας φίλος καὶ συγγενὴς τοῦ Ὀβιδίου, ἔγραψε, μιμούμενος τοὺς Κυκλικούς, τὰ πρὸ Ὁμήρου ἤτοι τὰ πρὸ τῆς Ἰλιάδος συμβάντα, ἐν οἷς ἐπραγματεύθη τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης καὶ τὸ πένθος τῆς Λαοδαμείας τῆς χήρας τοῦ Πρωτεσιλάου. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἐποίησε τὰ μεθ' Ὅμηρον ὁ Καμερῖνος. Ἔπειτα ἔρχεται ὁ Ἀρβρώνιος Σίλων, μαθητὴς τοῦ σοφιστοῦ Λάτρωνος. Τὸν Σίλωνα τοῦτον ἤκουσεν ὁ Σενέκας ὁ ῥήτωρ (τὸ λέγει ἐν ταῖς Suasoriis) ἀπαγγέλλοντα δακτυλικὸν ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τοῦ Ἕκτορος τὸν θάνατον, καὶ διέγνωσεν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐν αὐτῷ τὸ ὕφος τοῦ διδασκάλου. Ὁ Τουτικανὸς συνέταξε Φ α ι α κ ί δ α ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν, ἥτις Φ α ι α κ ὶ ς ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μετάφρασις τοῦ ἐπεισοδίου τῆς Ναυσικᾶς. Τὸν περιπετειώδη νόστον τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης ἐπραγματεύθη ὁ Λοῦπος, τὴν δὲ ἀποίκισιν τοῦ Ἀντήνορος εἰς τὴν χώραν τῶν Ἐνετῶν ὁ Λάργος. Ἄλλους δὲ μύθους ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ τοῦ τριάρχου Ἀντωνίου καὶ τῆς Φουλβίας υἱὸς Γάϊος Ἰούλιος Ἀντωνιος, συνέταξεν εἰς δώδεκα βιβλία Δ ι ο μ ή δ ε ι α ν. Ὡςαύτως δὲ καὶ ὁ Ποντικὸς Θ η β α ί δ α καὶ ὁ Κᾶρος Ἡ ρ α κ λ η ί δ α καὶ ὁ Τρινάκριος (= Σίκουλος;) Π ε ρ σ η ί δ α (ἤτοι Περσέως ἀριστείαν) καὶ ὁ Πέδων Θ η σ η ί δ α καὶ ὁ Μάρσος Ἀ μ α ζ ο ν ί δ α. Τοῦ Τρινακρίου τὴν μνείαν ἀποφεύγει ὁ Ὀβίδιος.

Ὡς πρὸς τὸ ἐ θ ν ι κ ὸ ν ἔπος πάντας καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ὑπερηκόντισεν ὁ Βιργίλιος. Τῶν ἄλλων ἐπικῶν τὰ ἔργα ἦσαν μόνον κόπου προϊόντα καὶ οὐδέποτε ηὐρύνθη ὁ κύκλος τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῶν. Εἶχον δὲ τὰ πλεῖστα ὡς ὑπόθεσιν διάφορα τῆς προσφάτου ἢ τῆς συγχρόνου ρωμαϊκῆς ἱστορίας συμβάντα ἐν πραγματείᾳ δακτυλικῇ. Ὁ φίλος τοῦ Ὀβιδίου Κορνήλιος Σευῆρος ἐποίησεν ἐπικῶς τὴν τρομοκρατίαν τῶν προγραφῶν τῆς δευτέρας τριανδρίας, σῴζονται δὲ μέχρι τοῦ νῦν εἰκοσιπέντε στίχοι ἀναφερόμενοι εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κικέρωνος, οἵτινες κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Σενέκα [1]) εἶναι ὅ,τι κάλλιστον ἐγράφη περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου ῥήτορος. Οἱ στίχοι εἶναι τῷ ὄντι καλοί, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ῥητορεύματα καὶ δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι καί τινος ταπεινολογίας. Ἕνα δὲ πάντως στίχον (conticuit Latiae tristis facundia linguae) ἐδανείσθη ὁ Σευῆρος παρὰ τοῦ ἐκ Κορδύβης Ἱσπανοῦ ποιητοῦ Σεξτιλίου Ἕνα, ὅστις τὸ περὶ τῆς προγραφῆς τοῦ Κικέρωνος ποίημά του ἀπήγγειλέ ποτε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Μεσσάλλα Κορβίνου προσκαλέσας πρὸς τοῦτο

[1]) Senec. Suasor. 6, 26 (σ. 47 Kiessling), ἔνθα ὁ Σενέκας διέσωσε καὶ τοὺς στίχους, οὓς ἐθησαύρισε καὶ ὁ Baehrens ἐν τοῖς Fragm. poet. Roman. σ. 353. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τὸν Ἀσίνιον Πωλλίωνα [1]. Ἤρχετο δὲ τὸ ποίημα μετὰ πολλοῦ στόμφου· Deflendus Cicero est Latiaeque silentia linguae (= θὰ θρηνήσω τὸν Κικέρωνα καὶ τὴν σιγὴν τῆς Λατινικῆς γλώσσης). Ὁ Ἀσίνιος δὲν ὑπέμεινε τὴν ὑπερβολήν, ἐγερθεὶς δὲ ἀπῆλθε λέγων· δὲν δύναμαι νὰ ἀκροῶμαι τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις μὲ νομίζει βωβόν. Ἐκ τούτου λοιπὸν τοῦ στίχου (ὅπως καὶ ὁ Σενέκας παρατηρεῖ) προέρχεται ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς στίχος τοῦ Σευήρου, οὗ τὸ νόημα εἶναι· «θλιβερῶς ἐσίγησε τῆς Λατινικῆς γλώσσης ἡ εὐφράδεια». Ἴσως δὲ ὁ θρῆνος ἐκεῖνος περὶ τοῦ κακουργήματος τοῦ Ἀντωνίου ἀνῆκεν εἰς μεῖζόν τι ποίημα, ὅπερ ὁ Σευῆρος εἶχε γράψῃ περὶ τοῦ Σικελικοῦ πολέμου (ἀ. Ῥ. 716 — 718 π. Χ. 38 — 36), ὅστις κατέληξε διὰ τῆς νίκης τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἐναντίον τοῦ Σέξτου Πομπηΐου. Ἐν τούτῳ τῷ ἔπει περιεγράφετο καὶ ἡ ἔκρηξις τῆς Αἴτνης [2], ἥτις συνέβη κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχήν. Ὁ ποιητὴς ἀπέθανε καθὼς φαίνεται μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Α' βιβλίου, ἐν ᾧ περιείχοντο καὶ τὰ περὶ περὶ Κικέρωνος. Ἐάν, λέγει ὁ Κοϊντιλιανὸς (10, 1, 86), καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία ἤθελε γράψῃ ὁ Σευῆρος ὅπως τὸ πρῶτον, θὰ ἠξίου πάντως τὴν δευτέραν μετὰ τὸν Βιργίλιον θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπικῶν. Ὁμολογεῖ ὅμως ὁ Κοϊντιλιανὸς ὅτι ὁ Κορνήλιος Σευῆρος εἶναι στιχουργὸς μᾶλλον ἢ ποιητής. Τοῦτο δὲ τὸ περὶ τοῦ Σικελικοῦ πολέμου ποίημα δὲν ἐγνώρισε, καθὼς φαίνεται, ὁ Ὀβίδιος, ὅστις (Ex Ponto 4, 16, 9) ἀναφέρει μόνον ὅτι ἓν carmen regale (= βασιλικὸν ποίημα) ἐπόρισε τῷ Λατίῳ ὁ Σευῆρος, τὸν ὀνομάζει δὲ (Ex Ponto 4, 2, 1) καὶ «μεγάλων βασιλέων μέγιστον ποιητήν». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ὅτι οὗτος ὁ Κορνήλιος ἐξετέλεσεν ἐκεῖνο τὸ σχέδιον, ὅπερ νέοι ὄντες εἶχον κατὰ νοῦν δύο τῶν μεγάλων ποιητῶν, ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ὀβίδιος, καὶ νὰ ὕμνησε τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἄλβας, δι' οὗ ποιήματος θὰ ἐπληροῦτο τὸ μεταξὺ τῆς Αἰ-

[1] Ταῦτα πάντα διηγεῖται ὁ Σενέκας (Suas. 6, 27). Τὸν στίχον τοῦ Σεξτιλίου Ἕνα ἔχει καὶ ὁ Baehrens ἐν Fragm. poet. Rom. σ. 355. Σ. Μ.

[2] Ἰδ. Σενέκα φιλοσόφου ἐπιστ. 79, 5 καὶ Ἀππιαν. ἐμφ. πολ. 5, 117. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νειάδος καὶ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἐννίου χάσμα. Παντελῶς δὲ ἀδύνατον εἶναι νὰ ὁρίσωμεν τὸ περιεχόμενον τῶν Ῥωμαϊκῶν (Res Romanae), ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν ὁποίων ἐσώθη ἓν καὶ μόνον ἡμιστίχιον[1]. Τὰ δὲ ἄλλα ἀμφιβόλου θέσεως λείψανα τοῦ ποιητοῦ τούτου, ἅτινα εἶναι καὶ ὀλιγοστά, ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ ποιήματα, εἰς ἃ ἀνῆκον καὶ ζωηρὰς περιγραφὰς περιεῖχον καὶ εἰκόνας ἀφελεῖς. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς μάχης Ῥωμαῖοι στρατιῶται ἔτρωγον « ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς χλόης καὶ αὔτη ἡ ἡμέρα εἶναι ἀκόμη ἰδική μου ἔλεγον ». Ἡμεῖς πάντως δὲν θὰ κρίνωμεν τόσον αὐστηρῶς τὴν φράσιν, ὅσον ὁ στωϊκὸς ἐκεῖνος, ὅστις εὗρισκεν ἀνάξιον τῆς μεγάλης ψυχῆς Ῥωμαίου στρατιώτου τὸν ἀπελπισμὸν περὶ τῆς αὔριον ἡμέρας[2].

Τοῦ Ἀλβινοουανοῦ Πέδωνος ἔχομεν εἴκοσι περίπου δακτυλικοὺς ἑξαμέτρους ἑνὸς μείζονος ποιήματος ἀναφερομένου εἰς τὸν πλοῦν τοῦ Γερμανικοῦ Καίσαρος, ὅστις κατὰ τὸ θέρος τοῦ 16 μ. Χ. ἔπλευσε μετὰ τοῦ στόλου του διὰ τοῦ ποταμοῦ τῆς Γερμανίας Ἀμασίου (Ems), καὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀμασίου εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν. Ὁ πλοῦς ἦτο κατ' ἀρχὰς ἥσυχος καὶ κανονικός, ἀλλ' αἴφνης ἐνέσκηψεν ἔπειτα θύελλα δεινή, ἥτις μέρος μὲν τῶν πλοίων κατεπόντισεν, ἄλλα δὲ ἔρριψεν εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἐρημονήσους καὶ συνέτριψε. Μόνον ἡ τριήρης τοῦ Γερμανικοῦ κατευωδώθη πρὸς τὴν ἀκτὴν ἀσφαλῶς, μετὰ κόπου δὲ πολλοῦ συνελέγη ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ναυαγῆσαν πλήρωμα, μέρος τοῦ ὁποίου εἶχε μέχρι τῆς Βρεττανίας παρασυρθῇ. Οἱ σωθέντες εἶχον νὰ διηγῶνται τὰ περὶ τῆς θυέλλης καὶ τὰ περὶ τῶν θαλασσίων τεράτων, ἅτινα εἶδον. Τοῦτο λοιπὸν τοῦ ναυαγίου τὸ ἐπεισόδιον περιέγραψεν ἐπικῶς ὁ Πέδων, τὸ δὲ σωθὲν λείψανον

[1] Baehrens Fragm. σ. 352. Ἐν τοῖς Ἀποσπάσμασι τοῦ Baehrens ἐθησαυρίσθησαν πάντα τὰ λείψανα τοῦ Κορνηλίου Σευήρου. Σ. Μ.

[2] Ἡ παρατήρησις εἶναι τοῦ Ἀττάλου τοῦ στωϊκοῦ, ὁ δὲ Πόρκελλος ὁ γραμματικὸς ἔψεξεν ὑπὸ γραμματικὴν ἔποψιν τὴν φράσιν. Ἰδ. Σενέκα Suasor. 2, 12 ἑξ. (σ. 17—18 Kiessling). Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τόσον κατὰ τὰς λεπτομερείας συμφωνεῖ πρὸς τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ ναυαγίου διήγησιν τοῦ Τακίτου [1]), ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὁ ἱστορικὸς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ποίημα τοῦ Πέδωνος. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόσπασμα διέσωσεν ὁ Σενέκας ὁ ῥήτωρ [2]) ὅστις ἐπαινεῖ τὴν ἔμπνευσιν (spiritum), μεθ' ἧς περιγράφει ὁ Πέδων τὸν ὠκεανὸν καὶ τὴν ἐντύπωσιν τὴν φοβεράν, ἣν ὁ ὠκεανὸς ἔκαμεν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων. Εἶχον ἀφήσῃ ὄπισθεν τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον, χωροῦσι δὲ διὰ ζόφου δεινοῦ πρὸς ἄγνωστον τέρμα. Τὰ κύματα τοῦ ἀπεράντου ὠκεανοῦ, ἐν οἷς ἐνεδρεύουσι φῶκαι καὶ καρχαρίαι, κυλίονται μεγάλα μετὰ πατάγου, καὶ θραύονται ἐπάνω εἰς τὰ σκάφη. Τὰ πλοῖα εὑρίσκονται αἴφνης ἐπὶ ἀμμωδῶν κοιτίδων ἀκίνητα καὶ ἔκθετα εἰς τῶν τεράτων τὴν ἀγριότητα. Τὸ βλέμμα μάτην ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ζητεῖ νὰ διαπεράσῃ τὸ σκότος. Πολλοὶ χάνουσι τὸ θάρρος καὶ μετανοοῦσι διὰ τὸ κακούργημα, ὅπερ διέπραξαν, ὅτι διετάραξαν τὰ ὕδατα τὰ ἱερὰ καὶ τὰς ἡσύχους τῶν θεῶν κατοικίας. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν ζωηρῶν τούτων στίχων ἤντλησε τὰς ἐντυπώσεις του ἂν ὄχι ἐξ ἀμέσου αὐτοψίας, τοὐλάχιστον ἐξ ἀμέσων ἀφηγήσεων, διότι Πέδων ὠνομάζετο καὶ ὁ ἐν τῷ στρατεύματι τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ, ὅστις κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχε σταλῇ ἐναντίον τῶν Φρεισίων (Friesen). Τὸ ποίημα τοῦτο κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ὁ Ὀβίδιος. Ὅτε ἔγραφεν ὁ Ὀβίδιος τὴν ἐκ τοῦ Πόντου ἐπιστολὴν (4, 10) πρὸς τὸν Πέδωνα, ὁ Πέδων ἐποίει τὴν Θηβαΐδα του, θὰ ἦτο δὲ ἀκόμη πολὺ νέος. Τούτου ἕνεκα ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει τῶν συγχρόνων ποιητῶν, οἵτινες ἀναγράφονται ἐν Ἐπιστ. ἐκ Πόντου 4, 16, οὐδὲν μὲν ὁ Ὀβίδιος γινώσκει ἀκόμη ἀκριβῶς νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ Πέδωνος, τὸν ὀνομάζει ὅμως sidereum (=ἀστέριον, ἀκτινοβολοῦντα ὅπως οἱ ἀστέρες), ἀποβλέπων εἴτε εἰς τὴν εὐμορφίαν αὐτοῦ, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμά του, εἴτε εἰς τὴν ποιητικήν του ἔμπνευσιν, εἴτε εἰς πάντα ταῦτα

[1]) Τακίτ. Χρονικῶν 2, 23. Σ. Μ.

[2]) Suasor. 1, 15 (σ. 10 K.). Baehrens Fragm. σ. 351. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὁμοῦ. Τὸ ὡραιότατον τοῦτο ἐπίθετον ἀπεδόθη καὶ εἰς τὸν Βιργίλιον [1]). Ἦτο δὲ ὁ Πέδων σύντροφος εὐάρεστος, καὶ κομψότατος ὁμιλητής. Ἔγραψε δὲ καὶ ἐπιγράμματα, τὰ ὁποῖα θέτει ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰ τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Μάρσου ὁ Μαρτιάλιος [2]).

Περὶ τοῦ Πέδωνος, καθὼς καὶ περὶ τοῦ Ῥαβιρίου, λέγει ὁ Κοϊντιλιανὸς (10, 1, 90), « ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιοι νὰ τοὺς γνωρίσῃ τις, ἐὰν ἔχῃ καιρόν. » Ὁ Ὀβίδιος εἰς τὸν Ῥαβίριον ἀποδίδει magnum os (= μεγαλορρημοσύνην), ὁ δὲ Οὐελλήϊος Πάτερκλος (Histor. Roman. 2, 36) ἀπαριθμῶν τοὺς ἐξόχους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του ἀναφέρει μετὰ τοῦ Βιργιλίου τὸν Ῥαβίριον, οὐδαμῶς δὲ μνημονεύει τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Προπερτίου, ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον ἀποδοτέον εἰς σφάλμα προελθὸν ἐκ λόγων ἀγνώστων. Ὁ Ῥαβίριος ἔψαλε τὸν ἐν Αἰγύπτῳ πόλεμον τοῦ Ὀκταβιανοῦ, καὶ τοῦ Ἀντωνίου τὴν καταστροφήν. Ὅτε ἐστράφη ἐναντίον του ἡ τύχη καὶ δὲν εἶχε πλέον εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἢ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν τοῦ θανάτου του, καὶ ταύτην δὲ ἐὰν ἔσπευδεν, παρέστησεν αὐτὸν ὁ ποιητὴς λέγοντα τοὺς εὐγενεῖς τούτους λόγους· Hoc habeo, quodcumque dedi (= ταῦτα ἔχω, ὅσα ἔδωκα). Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀντώνιος ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ, προεκάλεσε τὸν ἀντίπαλόν του εἰς μονομαχίαν ὁμοίαν πρὸς τὰς τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων, ἀλλ' ὁ Ὀκταβιανὸς μεθ' ὑπεροψίας ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὅτι ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του πολλὰς ὁδοὺς θανάτου, ὑπονοῶν ὅτι βελτίων θάνατος εἰς αὐτὸν δὲν ὑπάρχει τοῦ τῆς μάχης. Καὶ παρὰ τὸ δεῖπνον δὲ ὁ Ἀντώνιος ἐκέλευε τοὺς οἰκέτας νὰ ἐγχύνωσιν εἰς αὐτὸν οἶνον καὶ μετὰ μείζονος τοῦ συνήθους προθυμίας εὐωχεῖτο, λέγων ὅτι ἄδηλον ἂν καὶ αὔριον θὰ πράττωσι τὸ αὐτό, ἢ ἐκεῖνοι μὲν θὰ εἶναι δοῦλοι ἄλλων δεσπο-

[1] Ὑπὸ τοῦ Κολουμέλλα, ὅστις ἐν De re rustica 10, 434 ὀνομάζει αὐτὸν sidereum vatem (= ἀστέριον ποιητήν). Δύναται ὅμως νὰ ἀμφισβητηθῇ ἂν ἔχῃ τὸ ἐπίθετον τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ περὶ τοῦ Πέδωνος λεγόμενον, διότι ὁ Ὀβίδιος λέγει Iliacusque Macer (διότι ἔγραψεν Ἰλιακά)' sidereusque Pedo. Ἴσως λοιπὸν σημαίνει ἐξ ἀναλογίας τὸ sidereus παρεμφερές τι πρὸς τὸ Iliacus. Σ. Μ.

[2] Μαρτιάλ. προοιμ. Α' βιβλ. τῶν Ἐπιγραμμάτων. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν, αὐτὸς δὲ θὰ κεῖται σκελετὸς ἄνευ ζωῆς.[1]) Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν στιγμῇ φαίνεται ὅτι παρίστανεν ὁ Ῥαβίριος τὸν μέχρι σπατάλης ἐλευθέριον καὶ γενναιόδωρον Ἀντώνιον λέγοντα τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας λόγους, ὧν ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀπόλαυσις τῆς κτήσεως συνίσταται εἰς τὴν ἡδονὴν τοῦ νὰ εἶναί τις ἐλευθέριος.

Μεταξὺ τῶν πυρικαύστων παπύρων τοῦ Ἡρακλείου ἢ Ἡρκλανοῦ (Herculanum) ὑπάρχει καί τις περιέχων ἐν ὀκτὼ σελίσιν (αἵτινες ὅμως εἶναι δυστυχῶς ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει καὶ ἄνευ συνεχείας) ἑξήκοντα καὶ ἑπτὰ πολλαχῶς ἐν μέρει ἠκρωτηριασμένους δακτυλικοὺς ἑξαμέτρους. Τὸ περιεχόμενον τοῦ λειψάνου τούτου εἶναι οἱ ἔσχατοι τοῦ Ὀκταβιανοῦ Καίσαρος πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἀγῶνες καὶ ἡ πρὸς θάνατον παρασκευὴ τῆς Κλεοπάτρας. Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον ὑπελήφθη ὅτι τὰ κομμάτια ἐκεῖνα ἀνήκουσιν εἰς τὸ περὶ Ἀντωνίου ἱστορικὸν ἔπος τοῦ Ῥαβιρίου, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν. Ἀσφαλῶς περὶ τοῦ πράγματος νὰ ἀποφανθῶμεν δὲν δυνάμεθα, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔχομεν βάσιμόν τινα λόγον, ἐφ' οὗ στηριζόμενοι νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν εἰκασίαν. Ἐξ ὅσων ἡ κακὴ τῶν λειψάνων κατάστασις ἐπιτρέπει νὰ κρίνωμεν, πειθόμεθα ὅτι ἡ ἐπικὴ ἀφήγησις ἐξετίθετο μετὰ πάσης χρονολογικῆς ἀκριβείας. Οἱ λόγοι, αἱ περιγραφαὶ καὶ αἱ προσωπικαὶ τοῦ ποιητοῦ παρατηρήσεις ἐναλλάσσονται. Διηγεῖται δὲ ὁ ποιητὴς τὴν παράδοσιν τοῦ Πηλουσίου καὶ τὰς σκέψεις, ἃς ἔκαμνεν ἡ Κλεοπάτρα περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου, δι' οὗ θὰ ἐθανατώνετο, ἀναγράφει δὲ συνδιαλέξεις καὶ συμβούλια. Τὸ ὕφος εἶναι, ἐφ' ὅσον τις δύναται νὰ κρίνῃ, σαφές, ἀλλ' ἄνευ πολλῆς λαμπρότητος καὶ ῥητορικῶν στολισμάτων. Ὁ Ἀντώνιος ἀναγνωρίζει καὶ ἐν τοῖς λειψάνοις τούτοις ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀναντιλέκτῳ ἀποσπάσματι τοῦ Ῥα-

[1]) Ἰδ. Πλούταρχον δ. Ἀντων. 75. Χάριν δὲ τῆς ἀκριβείας σημειῶ ὅτι πλὴν τῶν ἐν ταῖς ὑποσελιδίοις σημειώσεσι, καὶ ἄλλας εἰς τὸ κείμενον παραπομπὰς ἔκρινα καλὸν νὰ παρεμβάλω, διότι ὁ συγγραφεύς, ἄλλην γνώμην ἀκολουθῶν, οὐδεμίαν ἐσημείωσε. — Τὰ ὀλίγιστα ἀποσπάσματα τοῦ Ραβιρίου ἰδ. παρὰ Baehrens ἔνθ. ἀνωτ. σ. 356.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βιρίου, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐλέγομεν, τὴν ὑψηλοφροσύνην του καὶ θαυμάζει τῆς Κλεοπάτρας τὴν πνευματικὴν δύναμιν. [1]) Ἡ νίκη τοῦ Καίσαρος παριστάνετο ἀκόμη λαμπροτέρα διὰ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ μεγαλείου τῶν ἀντιπάλων του.

Μία ἀληθὴς πληγὴ εἶχον καταντήσῃ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους αἱ recitationes, ἤτοι τὰ δημόσια ἀναγνώσματα (ἰδ. ἀνωτ. σ. 9), εἰς ἃ κατέφευγον μάλιστα οἱ ἀσημότεροι τῶν ποιητῶν καταχρώμενοι τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀκροατῶν. Ἐκ τούτων ἦτο ὁ Ἰούλιος Μοντᾶνος ἢ Μοντανὸς εἷς ἐκ τῶν φίλων καὶ ἀκολούθων τοῦ Τιβερίου, περὶ οὗ ὁ Ὀβίδιος (Ex Ponto 4, 16, 11) μὲ ὅλην τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ καλὴν θέλησιν, λέγει μόνον ὅτι ἔγεινεν ὀνομαστὸς ὡς ἔμπειρος στιχουργὸς καὶ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ τοῦ πενταμέτρου. Ὁ Δονᾶτος ἀναφέρει ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Βιργιλίου ὅτι ὁ Μοντανὸς ἐσυνήθιζε νὰ λέγῃ ὅτι θὰ ἔκλεπτέ τινας στίχους τοῦ Βιργιλίου, ἐὰν εἶχε τὴν εὔηχον αὐτοῦ φωνὴν καὶ τὴν καλὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν (ἰδ. ἀνωτ. σ. 169), διότι πολλοὶ στίχοι φαίνονται καλοὶ ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἀπαγγελλόμενοι, ἂν δὲ ὑπὸ ἄλλου ἤθελον ἀπαγγελθῇ θὰ ἦσαν κενοὶ καὶ ἀνούσιοι. Ἠγάπα δὲ μάλιστα ὁ ποιητὴς οὗτος νὰ περιγράφῃ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἔχομεν δὲ καὶ ἓν δεῖγμα τῶν τοιούτων περιγραφῶν, τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ὁ Μοντανὸς ἐμιμεῖτο πάντας τοὺς ὁμοια πρὸ αὐτοῦ φιλοτεχνήσαντας. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ κόσμος εἶχε βαρυνθῇ πλέον τὰ ἀτελεύτητα ταῦτα ἀναγνώσματα, καί τις ἀστεῖος μάλιστα, ὀνομαζόμενος Πινάριος, ἀποκρινόμενος πρὸς ἄλλον παραπονούμενον ὅτι ἐκουράσθη πλέον διαρκῶς ἀκροώμενος τοῦ Μοντανοῦ, ἔλεγεν· «ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἕτοιμος νὰ τὸν ἀκούω ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς δύσεως [2])».

[1]) Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἡρκλανοῦ ἰδ. ἐν τοῖς τοῦ Baehrens Poet. Latin. minor. τμ. Α' σ. 212 ἑξ. Σ. Μ.

[2]) Ταῦτα παρὰ Σενέκα τῷ νεωτέρῳ (Ἐπιστ. 122), ὅστις καὶ διέσωσε τὸ ἀπόσπασμα τῆς περιγραφῆς τοῦ Μοντανοῦ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ἐπυλλίων, ὅσα τότε ἐφέροντο, φαίνεται ὅτι κατ' ἐξοχὴν ηὐδοκίμει ἡ Φυλλὶς τοῦ Τούσκου ἢ Θούσκου, διότι ὁ Τοῦσκος ἐξ ἐκείνου προσέλαβε τὸ ποιητικὸν ὄνομα Δημοφῶν (ἦτο δὲ κατὰ τὸν μῦθον, ὡς γνωστόν, ἡ Φυλλὶς ἐρωμένη τοῦ Δημοφῶντος), ἐὰν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη, ὅτι ὁ παρὰ Προπερτίῳ (2, 22) ψευδωνύμως ἀναφερόμενος Δημοφῶν εἶναι ὁ Τοῦσκος.

Ἔχομεν δὲ δύο ἄλλα ἀγνώστων συγγραφέων δακτυλικὰ ποιήματα, ἅτινα ἀπὸ τοῦ α' ἤδη αἰῶνος ἐσφαλμένως ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Βιργίλιον. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἤρχισαν νὰ ὑποβάλλωνται εἰς αὐτὸν καὶ παντοειδῆ ἀδέσποτα ἔργα. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νέρωνος ἐφέρετο ἤδη μία ἀπόκρυφος συλλογὴ νεανικῶν δῆθεν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Προγυμνασίαι (Prolusiones). Ἡ συλλογὴ αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἐγίνετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον πλουσιωτέρα, ἕως οὗ κατήντησε ποικίλον τι καὶ ἀνάμικτον βιβλίον ἐπιγραφόμενον Βιβλίον τοῦ σχολείου (Juvenalis ludi libellus). Τὸ δὲ πρῶτον τῆς συλλογῆς ἔργον, ὅπερ εἶχε ποιηθῇ ὑπὸ τοῦ νεανίου δεκαεξαετοῦς, λέγεται ὅτι ἦτο ὁ Κώνωψ (Culex). Ὁ μῦθος εἶναι τῷ ὄντι παιδαριώδης, ἡ δὲ διεξαγωγὴ τῆς ὑποθέσεως δεικνύει τάσιν σοφιστικήν. Αἰπόλος τις ἀφ' οὗ ὡδήγησεν εἰς τὸ ὄρος τὸ ποίμνιόν του, ἀναπαύεται περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ δάσους. Αἴφνης προσερπύζει ὄφις, ὅστις καὶ ἀπειλεῖ τὴν ζωήν του. Ἀλλά τις κώνωψ κεντήσας αὐτὸν εἰς τὸν ὀφθαλμόν, τὸν ἀφυπνίζει. Ἀγανακτῶν, ἐξεγείρεται ὁ ποιμὴν καὶ συντρίβει τὸν σωτῆρά του, ὅτε βλέπει τὸν ὄφιν. Φοβεῖται κατ' ἀρχὰς καὶ τρέπεται εἰς φυγήν, ἀλλ' ἔπειτα ἀναλαμβάνει θάρρος καὶ ἀποκτείνει τὸ ἑρπετὸν διά τινος ῥοπάλου. Ἀλλὰ τὴν νύκτα βλέπει καθ' ὕπνον τὴν σκιὰν τοῦ κώνωπος, ὅστις παραπονεῖται διὰ τὸν ἄδικον θάνατον, ὃν ὑπέστη. Οἱ λόγοι τοῦ κώνωπος συγκινοῦσι βαθέως τὸν ποιμένα, παρασκευάζει δὲ εἰς τὴν μεγάθυμον ψυχὴν τοῦ ἐντόμου μεγαλοπρεπῆ τάφον παρὰ τὴν σκιερὰν πηγὴν καὶ συντάσσει ἐπιτύμβιον.

Ὅτι τοιαῦται ὑποθέσεις δὲν ἦσαν ἀσυνήθεις παρὰ τοῖς Ἕλ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λησι, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ μύθου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν Κίσσαμιν τὸν Κῶον τὸν φονεύσαντα τὸν ὄφιν, ὅστις κατ' ἔτος τῷ ἥρπαζε τὸ κάλλιστον τῶν προβάτων του. Ἐμφανίζεται δὲ καὶ ὁ ὄφις εἰς τὸν Κίσσαμιν ἐν ἐνυπνίῳ καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ τάφον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κίσσαμις δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸ αἴτημα τοῦ ὄφεως, ἐξολοθρεύεται καὶ αὐτὸς καὶ τὸ γένος ἅπαν. Ἡ λύσις ἐν τούτῳ τῷ μύθῳ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν τοῦ Κ ώ ν ω π ο ς, ἥτις εἶναι ἄκακος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα ἀφελής, ὥστε μόνον παρῳδία ἢ σκῶμμα ἠδύναντο νὰ προσθέσωσιν εἰς αὐτὴν ὀλίγην χάριν. Τὸ ποίημα ὅμως οὔτε παρῳδίαν ἔχει ἐν τέλει οὔτε σκῶμμα, ἂν καὶ ἔχῃ εὐτράπελον τὸ προοίμιον. Ἀδίκως ὁ Στάτιος παρέβαλε τὸν Κ ώ ν ω π α πρὸς τὴν Βατραχομυομαχίαν, πρὸς ἣν οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν. Πάντως ὅμως ὁ ἄγνωστος Ῥωμαῖος, ὅστις ἐφιλοτέχνησε τὸ ποιημάτιον θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν παρόμοιόν τι ἔργον Ἀλεξανδρινοῦ ποιητοῦ. Τὸ δὲ γένος καθ' ὅλου τῆς συνθέσεως τὸ μικρογραφικόν, ὅπερ ὁμοιάζει πως πρὸς τὰ ἐπεισόδια, προέρχεται ἐξ ἀπομιμήσεως τῶν ἐπυλλίων τῶν τόσον ἀγαπητῶν εἰς τοὺς περὶ τὸν Κάτουλλον. Φυσικώτατα περιγράφει ὁ ποιητὴς πῶς βόσκουσιν αἱ αἶγες ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὄρους, ἐν ᾧ ὁ αἰπόλος ἀρχίζει τὸ ἄτεχνον ᾄσμα του διὰ τοῦ ποιμενικοῦ αὐλοῦ (στχ. 48 ἑξ.). Τὴν εἰδυλλιακὴν δὲ ταύτην εἰκόνα μεταχειρίζεται ὡς βάσιν, ἐξ ἧς ὁρμᾶται εἰς γενικωτέρας σκέψεις περὶ τοῦ λιτοῦ καὶ ὀλιγαρκοῦς ποιμενικοῦ βίου. Ὅτε δὲ κατόπιν πορεύεται τὸ ποίμνιον πρὸς τὴν σκιερὰν πηγὴν καὶ κατακλίνεται ὁ ποιμὴν κατὰ τὴν μεσημβρίαν, περιγράφεται τὸ ἄλσος κατὰ τρόπον τῷ ὄντι μαθητικόν, ἐκτυλίσσονται δὲ ἐν τῇ περιγραφῇ πᾶσαι αἱ σχετικαὶ ἐκ τῆς μυθολογίας εἰδήσεις καὶ πᾶσαι ἐν ἀκριβείᾳ αἱ δασονομικαὶ γνώσεις (στχ. 110 ἑξ.). Ὅπως πάντα τὰ δάση, οὕτω καὶ ἐκεῖνο ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ σωρεύει ἤδη εἰς αὐτὸ τὴν Καδμηΐδα Ἀγαύην, Φαύνους καὶ Σατύρους καὶ Δρυάδας, οἵτινες χορεύουσι περὶ τὴν θεάν. Τὰ δένδρα περιγράφονται κατὰ τὰς ἀναμνήσεις τῶν μύθων τῶν μεταμορφώσεων· αἱ λεῦκαι εἶναι αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φαέθοντος,

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ἀμυγδαλέα εἶναι ἡ Φυλλίς. Οὕτω καὶ οἱ δρύες, αἱ πεῦκαι, αἱ κυπάρισσοι, ὁ κισσός, ἡ μυρσίνη. Δὲν λησμονεῖ ὁ ποιητὴς νὰ προσθέσῃ καὶ τῶν πτηνῶν τὸ κελάδημα καὶ τὸ κόασμα τῶν βατράχων καὶ τὸ λάλημα τῶν τεττίγων. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν γαλήνην τῆς θεοπνεύστου ταύτης φύσεως, καὶ πρὸς τὴν ἡσυχίαν τοῦ ἀμερίμνως ἐπὶ τῆς χλόης καὶ παρὰ τὴν πηγὴν κοιμωμένου ποιμένος, ἔρχεται ἡ δολία τοῦ ὄφεως ἐπίθεσις, ἣν ἐν ὑπερβολῇ φλυαρίας περιγράφει πάλιν ὁ ποιητής.

Εἶναι δὲ καὶ τῶν ἀνθέων γνώστης ὁ ποιητής, διότι πολλὰ ἄνθη καὶ δὴ καὶ σπάνια, καί τινα νεωστὶ μόνον γνωσθέντα, ἀναγράφει ὡς χρησιμεύσαντα εἰς τὸν στολισμὸν τοῦ τάφου τοῦ κώνωπος. Μεταξὺ δ' αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ ῥοδοδάφνη, τῆς ὁποίας ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ὕπαρξις δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ πρὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ πρώτου αἰῶνος.

Γελοῖος μὲν εἶναι κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ δὲν συνετάχθη ἄνευ σοβαροῦ πάθους, ὁ μακρὸς λόγος, δι' οὗ προσφωνεῖ ἡ σκιὰ τοῦ κώνωπος, τὸν ὀνειρευόμενον ποιμένα (210—384). Περιλαμβάνει δὲ οὗτος ὁ λόγος τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ὅλου ποιήματος, καὶ ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸν ἓν ἐπιδεικτικὸν ῥητόρευμα, δι' οὗ ἤθελε φαίνεται ὁ ἀκόμη ἐν τοῖς σπαργάνοις τοῦ σχολείου εὑρισκόμενος ποιητὴς νὰ δοκιμάσῃ τὴν δύναμίν του. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ φάντασμα ἐκστομίζει ὀλίγους λόγους μομφῆς, ἔπειτα δὲ κάμνει μίαν ἀκριβῆ καὶ ἐπιμελῆ περιγραφὴν τοῦ Ἅδου, εἰς ὃν ὅμως ἀκόμη δὲν εἰσῆλθε, διότι κεῖται τὸ πτῶμά του ἄταφον. Ἀρέσκεται ὅμως καὶ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ νὰ περιγράφῃ ἐξ ἀκοῆς τὸ ἀχανὲς βασίλειον τῶν σκιῶν. Βλέπει παρὰ τὴν εἴσοδον τὴν Τισιφόνην καὶ τὸν Κέρβερον, ἔπειτα νομίζει ἑαυτὸ φερόμενον πρὸς τοὺς κολαζομένους, τὸν Τάνταλον, τὸν Σίσυφον, τὰς Δαναΐδας, πρὸς τοὺς ἥρωας καὶ τὰς ἡρωΐδας τῆς τραγῳδίας, τὴν Μήδειαν, τὴν Πρόκνην καὶ τοὺς δύο Θηβαίους πολεμίους ἀδελφούς. Ἔρχεται εἰς τὰ Ἠλύσια προφερομένων τῶν ᾠδῶν τῆς Περσεφόνης καὶ ἀπαντᾷ τὰς εὐγενεῖς ἐκείνας συζύγους τὰς τόσον ἐν τῇ μυθολογίᾳ γνωστάς, τὴν Ἄλκηστιν, τὴν Πηνε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λόπην, τὴν Εὐρυδίκην, καὶ ἐκεῖ πλέον ὁ λόγος χάνεται εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ματαίου τολμήματος τοῦ Ὀρφέως (269—295). Κατόπιν ἐμφανίζονται τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου οἱ ἥρωες, ὁ Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ὧν τὴν δόξαν καὶ τὸν θάνατον ἐν ἰδίᾳ πάλιν παρενθέσει διηγεῖται ἡ σκιὰ τοῦ πολυμαθοῦς ζωϋρίου (296—326). Ἀναφέρει δὲ καὶ τοῦ Ὀδυσσέως τὰς πράξεις καὶ τὰ παθήματα κατὰ τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν (327—334). Ἐμφανίζεται δ' ἐπὶ τέλους καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ὡς κατακτητὴς τῆς Τροίας, καὶ δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ σύνηθες θέμα τοῦ ἐπικινδύνου νόστου τῶν ἡρώων, περὶ οὗ γίνεται ἐκτενὴς λόγος (337—357). Μεταβαίνει ἔπειτα πρὸς τοὺς ἥρωας τῆς Ῥώμης τὸ φάντασμα τοῦ κώνωπος, πρὸς τοὺς Φαβίους καὶ τοὺς Δεκίους καὶ τοὺς λοιπούς, μέχρι τοῦ Σκηπίωνος τοῦ πορθητοῦ τῆς Καρχηδόνος, καὶ τοιουτοτρόπως καταπαύει τὸν λόγον θρηνῶν τὴν ἰδίαν μοῖραν. Καὶ ἐκεῖνοι μέν, λέγει ὁ κώνωψ, ἂς ἀπολαύωσι τῆς δόξης των, ἐγὼ δὲ τώρα θὰ κατέλθω εἰς τὰ ζοφερὰ τοῦ Ἅδου βασίλεια, ἔνθα θὰ δώσω πρὸς τὸν Μίνωα λόγον περὶ τοῦ θανάτου μου. Τιμωρίαν δὲν φοβεῖται, διότι ἔχει καθαρὰν τὴν συνείδησιν.

Ὅτι καθ' ὅλου ὑπάρχει πολλὴ ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ ποιήματος τούτου καὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου, εἶναι φανερόν. Ἡ κυρία τῆς ὑποθέσεως βάσις ἐλήφθη ἐκ τῶν Γεωργικῶν (3, 425 ἑξ.), ἐκ τοῦ χωρίου δηλαδὴ ἐκείνου, ἔνθα περιγράφεται ὁ κίνδυνος ὁ ἐπαπειλῶν τὸν ἐπὶ τῆς χλόης ἀναπαυόμενον ποιμένα ἕνεκα τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ὄφεως. Καὶ τοῦ Λαοκόοντος ἀκόμη τὸ ἐπεισόδιον ἐν τῇ Αἰνειάδι παρέχει ὁμοίαν περιγραφήν. Ἡ δὲ τοῦ ποιμενικοῦ βίου ἐξύμνησις (Culex 58 ἑξ.) εἶναι κατά τε τὴν οἰκονομίαν, τὴν σύνθεσιν τῶν περιόδων, καί τινας ὡρισμένας ἐκφράσεις παρεμφερὴς ὁπωσδήποτε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν Γεωργικῶν (2, 458 ἑξ.), ἔνθα ὁ Βιργίλιος περιγράφει τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀγροβίων, μόνον ὅτι ἡ μὲν τῶν Γεωργικῶν περιγραφὴ εἶναι ἡ συντομωτέρα καὶ ἐναργεστέρα, ἡ δὲ ἐν τῷ Κώνωπι ἀτεχνοτέρα καὶ συγχρόνως πομπωδεστέρα. Ἡ περὶ Ὀρ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φέως καὶ Εὐρυδίκης παρέκβασις ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν καλλίστην καὶ διεξοδικὴν διήγησιν, δι' ἧς περατοῦνται τὰ Γεωργικά. Ἡ δὲ πάλιν περιγραφὴ τοῦ Ἅδου, ὑπενθυμίζει τὸ ἕκτον βιβλίον τῆς Αἰνειάδος. Πολλαχοῦ δὲ εὐχερῶς δύνανται νὰ καταδειχθῶσιν ὁμοιότητες ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν μεταξὺ τοῦ Κώνωπος καὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου, ἀλλὰ τὸ ὕφος ὅμως τοῦ λόγου καθ' ὅλου ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ποιηματίῳ ὑστερεῖ κατὰ πολὺ τῆς ἐναρμονίου τελειότητος, ἥτις χαρακτηρίζει καὶ αὐτὰ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Βιργιλίου, ἤτοι τὰ Βουκολικά. Ὁ ποιήσας τὸν Κώνωπα οὔτε ἱκανὴν δύναμιν ἔχει, ὥστε νὰ δαμάζῃ τὴν γλῶσσαν, οὔτε πολὺ πλούσιος εἶναι ὁ λεκτικὸς αὐτοῦ θησαυρός, ἐκ τούτου δὲ προέρχεται μία δυσάρεστος πολλάκις τῶν αὐτῶν λέξεων ἐπανάληψις. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους μεταχειρίζεται ἐνιαχοῦ ὁ ἄγνωστος ποιητὴς καὶ ἀσυνήθεις σχηματισμοὺς ἢ συνδέσμους, καὶ προσδίδει ἀνεπιτηδείως εἰς τὰς λέξεις ἀκαταλλήλους ἐνίοτε σημασίας. Εἶναι δὲ καὶ βαρεῖα καὶ περίπλοκος ἡ φρασεολογία του, ἀσαφὴς δὲ παρ' αὐτῷ εἶναι καὶ ἡ σύνταξις. Τῶν δὲ ῥητορικῶν σχημάτων, οἷον τῆς ἀναφορᾶς, κάμνει καὶ ὑπερβολικὴν καὶ μονότονον χρῆσιν. Μονότονος εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ στιχουργία του καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀμαυρά, δὲν ἔχουσι δηλαδὴ οἱ στίχοι ἐκείνην τὴν λαμπρότητα, δι' ἧς περιβάλλονται οἱ στίχοι τῶν ἐνδόξων ποιητῶν. Εἶναι ὅμως καὶ ἐν τῇ στιχουργίᾳ καταφανὴς ἡ μεγάλη ἐπιμέλεια τοῦ στιχουργοῦ, ὃν κατέχει μαθητικὸς φόβος μήπως ὑποπέσῃ εἰς τραχυτέρας ἐκθλίψεις μακρῶν φωνηέντων ἢ διφθόγγων. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι ἀνῆκεν εἰς σχολήν, ἥτις περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῶν μετρικῶν κανόνων, ὅπερ ἐλέγχεται ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πολλὰς περὶ τὰ μέτρα ἐλευθερίας, ἃς ἐπιτρέπει εἰς ἑαυτὸν ὁ Βιργίλιος, αὐτὸς ἐπιμελέστατα ἀποφεύγει.

Ὁ Culex ἀνεγινώσκετο καὶ ἐπωλεῖτο εἰς ἰδίας ἐκδόσεις ὡς ἀναντίρρητον νεανικὸν ἔργον τοῦ Βιργιλίου, ὅτε ὁ Μαρτιάλιος (περὶ τὸ 40 — 102 μ. Χ.) ἔγραφε τὸ δέκατον τέταρτον βιβλίον τῶν Ἐπιγραμμάτων του χάριν τῆς ἑορτῆς τῶν Σατουρναλίων τῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἐτῶν 90 — 92. Ἐγίνωσκον δ' ἀκόμη τὸ ποίημα καὶ ὁ Λουκανὸς καὶ ὁ Στάτιος. Εἶναι ὅλως ἀπίθανος ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ τὴν αὐτὴν ἔχων ἐπιγραφὴν καὶ τὸ αὐτὸ περιεχόμενον περιφερόμενος τότε Κ ώ ν ω ψ δὲν ἦτο αὐτὸς ὁ εἰς ἡμᾶς παραδοθεὶς καὶ νῦν σῳζόμενος, ἀλλὰ ἄλλος. Ἀπομένουσι λοιπὸν δύο μόνον ὑποθέσεις πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς γνησιότητος. Ἡ ὁ Κ ώ ν ω ψ ὃν ἔχομεν, εἶναι τῷ ὄντι ἔργον τοῦ Βιργιλίου, ἢ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Βιργίλιον ἤδη ἀπὸ παλαιοῦ, πρὸ τῶν χρόνων δηλαδὴ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος (ὅτε ἔζη καὶ ὁ Λουκανός). Ἡ δὲ ἀπόδοσις εἰς τὸν Βιργίλιον δὲν θὰ ἔγινε βεβαίως ἐκ μοχθηρίας καὶ πρὸς διασυρμὸν τοῦ ποιητοῦ, διότι οὐδαμοῦ ἐν τῷ ποιήματι διαφαίνεται τοιαύτη τάσις. Ἡ πιθανωτάτη λοιπὸν λύσις τοῦ προβλήματος εἶναι ὅτι ὁ Culex ἐγράφη ὑπό τινος ζηλωτοῦ τοῦ Βιργιλίου εἴτε πρὸς κερδοσκοπίαν εἴτε καὶ χάριν παιδιᾶς, πάντως δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιργιλίου. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ ἀνώνυμος ἐκεῖνος τὸ συνέταξε μετὰ παιδαριώδους τῷ ὄντι ἐπιμελείας, τὸ ἐξέδωκεν ὡς νεανικὸν ἔργον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Ἐνδεχόμενον νὰ ὑπῆρχε παράδοσις, ὅτι εἶχεν ὁ Βιργίλιος συγγράψῃ τοιοῦτον ἔργον, καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης νὰ παρεκινήθη ὁ ἀνώνυμος εἰς σύνταξιν τοῦ ἰδικοῦ του, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ τὸ ἐναντίον, ἐκ τῆς γενομένης δηλαδὴ νοθείας καὶ ἐκ τοῦ ὑποβολιμαίου ἔργου νὰ ἐσχηματίσθη ὁ μῦθος ἢ ἡ παράδοσις ὅτι τῷ ὄντι ἔγραψε Κ ώ ν ω π α ὁ Βιργίλιος. Ὑπάρχουσι δὲ πλεῖστοι λόγοι, ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν τεκμηρίων τῶν ἐκ τῆς ἀδυναμίας καθ' ὅλου τοῦ ἔργου, μαρτυροῦντες ὅτι ὁ Κ ώ ν ω ψ ἀναντιρρήτως δὲν ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου. Τὰς στιχουργικὰς ἐκείνας λεπτότητας, ἃς ἀπέδειξαν βραδύτερον μόλις ὁ Τίβουλλος καὶ καὶ ὁ Ὀβίδιος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γινώσκῃ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ὁ Βιργίλιος κατὰ τὸ 700 ἀ. Ῥ., ὅτε ἐμαθήτευεν ἐν Μεδιολάνῳ. Ἐκεῖνα δὲ τὰ νεανικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν (ἰδ. ἀνωτ. σ. 25 ἑξ.), μαρτυροῦσι καὶ πνεύματος χάριν καὶ ὕφους ἐλευθερίαν καὶ κατοχὴν τῆς γλώσσης, τῶν ὁποίων προτερημάτων ἐντελῶς στερεῖται ὁ Κ ώ ν ω ψ μὲ ὅλας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αὐτοῦ τὰς στιχουργικὰς λεπτότητας. Ἔπειτα παράδοξος εἶναι ἡ ἀφιέρωσις τοῦ ποιήματος. Ἄρχεται μὲν διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν καὶ τῆς ποιμενικῆς θεᾶς Pales, ἥτις ὑπενθυμίζει τὰ Γεωργικά, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιζητεῖται ἡ εὐμένεια νεαροῦ τινος Ὀκταβίου, πρὸς ὃν καὶ ἀποτείνονται οἱ στίχοι 25—41 τοῦ προλόγου (ὅστις καὶ ἀποτελεῖ χωριστὸν μέρος ἀπὸ τοῦ λοιποῦ προοιμίου), ἡ δὲ προσαγόρευσις γίνεται διὰ λόγου σεμνοῦ, Octavi venerande (= σεπτὲ Ὀκτάβιε) τὸν ὀνομάζει ὁ ἀνώνυμος ποιητής, καὶ ὃς λέγει πρὸς αὐτὸν sancte puer (= ἅγιε παῖ). Προλέγεται δὲ εἰς τοῦτον τὸν Ὀκτάβιον δόξα ἀεὶ αὐξανομένη καὶ λαμπρὰ καὶ αἰωνία, γίνεται δὲ καὶ εὐχὴ ἵνα ἀποβῇ μακρὸς ὁ βίος αὐτοῦ φωταγωγῶν τοὺς ἀγαθούς (lucens bonis). Τίς οὗτος ὁ Ὀκτάβιος; Κατὰ φυσικὸν λόγον ἡ πρώτη ὑπόθεσις, ἥτις ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν, εἶναι ὅτι ὁ Ὀκτάβιος τοῦ Κώνωπος εἶναι αὐτὸς ὁ Ὀκταβιανὸς (ὁ κατόπιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 π. Χ. Αὔγουστος), ὅστις μέχρι τοῦ ἔτους ἀ. Ῥ. 710 (π. Χ. 44) ἐκαλεῖτο Ὀκτάβιος. Ἀλλ' ὁ Ὀκτάβιος γεννηθεὶς τῷ 691 ἀ. Ῥ. (63 π. Χ.) ἦτο ἀκόμη ἐντελῶς ἄσημος, ὅτε ἦτο ἐννέα ἢ δέκα ἐτῶν, μόνον δὲ πολὺν χρόνον βραδύτερον, ὡς ἡγεμὼν πλέον ἐσχετίσθη πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ποιητῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἱππέα Μούσαν, ὅστις ἐπίσης ἐκαλεῖτο Ὀκτάβιος (ἰδ. ἀνωτ. σ. 27), ὁ Βιργίλιος ἐγνώρισεν μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἔνθα συνεμαθήτευε πρὸς αὐτόν. Διὰ παντὸς τρόπου λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἀνούσιον ἐπύλλιον εἶναι μεταγενέστερον ὑπόβλημα, τοῦ ἔτους 30 μ. Χ. περίπου. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἀβεβαίας εἰδήσεως ὅτι ὁ Βιργίλιος ὑπῆρξε παρὰ τῷ Ἐπιδίῳ συμμαθητὴς τοῦ Ὀκταβιανοῦ (ἰδ. ἀνωτ. σ. 24), ἐπλάσθη καὶ ἡ πρὸς τὸν Ὀκτάβιον ἀφιέρωσις. Οὕτω πως ὁ Βιργίλιος, ὅστις κατὰ τὴν νεότητά του ἦτο ὀπαδὸς τῆς ποιητικῆς σχολῆς τοῦ Κατούλλου, ἐπεβαρύνθη διὰ τοῦ νεανικοῦ τούτου παραπτώματος, ὥς τε νὰ φαίνηται ὅτι ἐποίησε καὶ αὐτὸς ἐπύλλιον, ἐν ᾧ ἡ μικρολογία ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἐπίδειξιν τῆς πολυμαθείας, ὅπως ἦσαν τὰ ἐπύλλια, ἅτινα ἠγάπων οἱ περὶ τὸν Κάτουλλον. Σημειωτέον

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ἀνώνυμος, ἵνα κάλλιον δῆθεν ἐξαπατήσῃ, μετὰ πολλοῦ κόπου ἐσταχυολόγησεν ἐκ πάντων τῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου ὡρισμένα κομμάτια πρὸς φιλοτέχνησιν τοῦ Κώνωπός του. Ἂν ἦτο δὲ τῷ ὄντι τοῦ Βιργιλίου ἐκεῖνο τὸ ἐπύλλιον, ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐνυπῆρχον παραδόξως ἐν αὐτῷ τὰ σπέρματα πάντων τῶν μελλόντων τοῦ μεγάλου ποιητοῦ δημιουργημάτων καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν τρόπων τοῦ λέγειν. Ἀλλ' ἡ εὐπιστία τοῦ κοινοῦ καὶ ἡ πρὸς τὰ ποιητικὰ ἀναγνώσματα ἀγάπη του, συνετέλεσεν ὥστε μετὰ χαρᾶς νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν τὸ παιδαριῶδες ἐκεῖνο ὑπόβλημα καὶ νὰ ἔχῃ πάντοτε καὶ ἀναγνώστας καὶ διαδοσιν, ὡς ἐν περίεργον δῆθεν ἔργον τῆς μαθητικῆς ἡλικίας τοῦ Βιργιλίου.

Ἐν τῇ αὐτῇ συλλογῇ τῶν ψευδεπιγράφων νεανικῶν ἔργων τοῦ Βιργιλίου ἀνέγνωσεν ὁ Σουητώνιος καὶ τὸ ἐπύλλιον τὸ ἐπιγραφόμενον Κεῖρις (Ciris), ὅπερ εἶναι ὡςαύτως ἀγνώστου συγγραφέως ἔργον, πάντως δὲ ὄχι τοῦ Βιργιλίου, καθὼς πρὸ πολλοῦ ἀπεδείχθη. Ὁ μῦθος, ὅπως αὐτὸν διηγεῖται ὁ ποιητής, καὶ ὅπως ἀναγράφεται κατὰ τὰ κυριώτατα αὐτοῦ στοιχεῖα καὶ ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι τοῦ Παρθενίου καὶ ἐν ταῖς τοῦ Ὀβιδίου (8,1 ἑξ.), ἀναφέρεται εἰς ἓν ἐξ ἐκείνων τῶν πυρετωδῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ Εὐριπίδου μάλιστα ἠγάπα ἡ δραματικὴ ποίησις, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἀλεξανδρινὴ μυθιστοριογραφία. Μίνως ὁ βασιλεὺς τῶν Κρητῶν ἐπολιόρκει τὰ Μέγαρα, τὸ δὲ μαντεῖον ὑπόσχεται ὅτι θὰ εἶναι ἀσφαλὲς τὸ κράτος, ἐφ' ὅσον θὰ ἔμενεν ἄθικτος μία θρὶξ χρυσῆ ἢ πορφυρᾶ, ἥτις εἶχε φυῇ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως Νίσου. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Σκύλλα, καταληφθεῖσα ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὸν Μίνωα, διότι ἕνεκα μοιραίας συμπτώσεως εἶχεν ἀσεβήσῃ πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας, ἀποφασίζει ἀνόσιον κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος κακούργημα. Ὑπακούουσα εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Μίνωος, ἀποκόπτει κρυφίως τὴν κόμην τοῦ πατρὸς καὶ πέμπει αὐτὴν πρὸς τὸν πολέμιον. Ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἑρπύζει πρὸς τὸν κοιτῶνα τοῦ Νίσου πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φοβεροῦ βουλεύματος. Ἀλλὰ χάνει καθ' ὁδὸν τὰς δυνάμεις καὶ ἀποθαρρυνθεῖσα σταματᾷ πρὸ τοῦ οὐδοῦ. Ἐκεῖ τότε προφθάνει αὐτὴν ἡ Κάρμη. Ἡ πονηρὰ τροφός, ἥτις εἶχε καταλάβῃ τὸν ἔρωτά της, ἔδραμε κατόπιν αὐτῆς, ἵνα μάθῃ ποῦ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐπορεύετο. Ἡ κόρη μετά τινας δισταγμοὺς ὁμολογεῖ πρὸς τὴν τροφὸν καὶ τὴν παραπλάνησιν τῆς καρδίας της καὶ τὴν ἐγκληματικήν της ἀπόφασιν. Ἔντρομος μέχρι θανάτου ἡ πιστὴ τροφὸς τὴν ἑλκύει πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐπιτυγχάνει τοὐλάχιστον τὴν ἀναβολὴν τοῦ κακουργήματος. Κατὰ συμβουλὴν αὐτῆς ἐπιχειρεῖ ἡ Σκύλλα νὰ πείσῃ τὸν μὲν πατέρα δι' ἐπιχειρημάτων, τοὺς δὲ πολίτας διὰ φοβερῶν οἰωνῶν, οὓς μάντεις ὑπ' αὐτῆς φιλοδωρηθέντες θὰ ἐξήγουν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν της, νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Κρητῶν. Θὰ κατωρθοῦτο τοιουτοτρόπως νὰ νυμφευθῇ τὸν Μίνωα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Κάρμη προβαίνει εἰς ἐκτέλεσιν μαγευμάτων, δι' ὧν θὰ ὑπέτασσε τὸν Κρῆτα εἰς τὴν ἀγάπην τῆς βασιλόπαιδος. Τὰ πάντα ὅμως ματαιοῦνται καὶ ἡ προδοσία ἐκτελεῖται. Ἡ ἀποκοπὴ τῆς τριχός, ἡ ἅλωσις τῶν Μεγάρων, ἡ φοβερὰ τοῦ Μίνωος ἐκδίκησις κατὰ τῆς ἀπίστου κόρης (ἣν προσέδεσεν εἰς τὴν ἀποπλέουσαν αὐτοῦ ναῦν, ὥστε νὰ σύρηται ἐντὸς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης), ἡ ὅλη καταστροφή, ἀναγράφεται ἐν ὀλίγοις στίχοις διὰ τριῶν βραχειῶν προτάσεων. Ἀλλ' ἡ Ἀμφιτρίτη ἠλέησεν ἐπὶ τέλους τὴν γοερῶς θρηνοῦσαν θυγατέρα τοῦ Νίσου καὶ τὴν μετεμόρφωσεν εἰς θαλάσσιον πτηνόν, τὴν κεῖριν ἢ κιρρίδα. Δὲν κατέπαυσεν ὅμως καὶ ὁ πατὴρ τὴν ὀρμήν, μετεμορφώθη δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ εὐσπλάγχνου Διὸς εἰς ἁλιάετον, καὶ καταδιώκει διὰ παντὸς τὴν κεῖριν ὁ ἁλιάετος· «Ὁπουδήποτε καὶ ἂν φεύγῃ ἐκείνη διασχίζουσα διὰ τῶν πτερύγων τὸν λεπτὸν αἰθέρα, ἰδοὺ ἐχθρὸς θανάσιμος μετὰ μεγάλου θορύβου τὴν καταδιώκει ὁ Νῖσος, ὁπουδήποτε δὲ καὶ ἂν φέρῃ ἑαυτὸν ὁ Νῖσος πρὸς τοὺς ἀέρας, φεύγουσα ἐκείνη διασχίζει ταχέως τὸν λεπτὸν αἰθέρα διὰ τῶν πτερύγων.» (Ἰδ. ἀνωτ. σ. 50—51).

Τὸ ἐπύλλιον τοῦτο ἐφιλοτεχνήθη ὅλως δι' ὅλου κατὰ τὴν τε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

χνοτροπίαν τὴν Ἀλεξανδρινήν. Τὸ κέντρον τῆς διηγήσεως ἀποτελεῖ ἡ περιγραφὴ τῆς ἐρωτικῆς ἀπονοίας, εἰς ἣν ἡ Σκύλλα μοιραίως περιέπεσεν. Ἐκτυλίσσονται δὲ κατὰ τὴν διήγησιν σκηναὶ δραματικώταται, αἵτινες ὑπενθυμίζουσιν ἐν μέρει μὲν τὸν Ἱππόλυτον τοῦ Εὐριπίδου, ἐν μέρει δὲ τὴν Μήδειαν, ὅπως αὐτὴν ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς περιέγραψεν ὁ Ἀπολλώνιος, ἢ τὴν Διδὼ τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου. Ὅτι δὲ τῆς Σκύλλης τὸ πάθημα καὶ ἐσκηνοβατήθη ὑπό τινος τραγικοῦ ποιητοῦ, ἀποδεικνύει ἡ μαρτυρία τοῦ Ὀβιδίου (Trist. 2, 393 ἑξ.). Ἀπίθανον λοιπὸν δὲν εἶναι ὅτι τοῦτο τὸ μέρος ἔκ τινος τραγῳδίας ἀπεμιμήθη ὁ συγγράψας τὴν Κεῖριν. Περιγράψας δὲ ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς τὴν ψυχικὴν τῆς κόρης κατάστασιν καὶ τὴν ἔκτακτον αὐτῆς ἀνησυχίαν καὶ μελαγχολίαν, διεξέρχεται ἔπειτα τὴν πάλην, ἣν ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς διεξῆγε πρὸς τὸ πάθος πρὸς τὴν λογικήν, ἐκθέτων ταῦτα εἰς τρεῖς ἐκτενεῖς μεταξὺ Σκύλλης καὶ Κάρμης λόγους. Ἡ μορφὴ τῆς συμπαθούσης τροφοῦ, ἥτις πρῶτον μὲν συμβουλεύει τὴν βασιλόπαιδα, ἔπειτα δὲ καὶ προσπαθεῖ νὰ βοηθήσῃ αὐτήν εἶχε κατασταθῇ τυπικὴ ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ μάλιστα γραμματείᾳ, ἥτις παρέλαβε τὸ πρῶτον αὐτὴν ἐκ τοῦ Εὐριπιδείου δράματος. Δὶς δὲ διεξέρχεται λόγον ἡ Σκύλλα, ὅτε ὁμολογεῖ πρὸς τὴν τροφὸν τὸ ἐρωτικόν της πάθος, καὶ ὅτε δεδεμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας καὶ συρομένη διὰ τῶν κυμάτων θρηνεῖ συγκινητικώτατον θρῆνον. Ἐπιμαρτύρεται τοὺς ἀνέμους καὶ τὸν αἰθέρα, ἵνα ἴδωσι ποῦ κατήντησεν ἡ πρώην ἔνδοξος βασιλόπαις. Καὶ ἀνομολογεῖ μὲν ἑαυτὴν ἀξίαν τοιούτου κολασμοῦ, ὄχι ὅμως παρὰ τοῦ Μίνωος, χάριν τοῦ ὁποίου ἐκακούργησεν. Ὁ πατὴρ καὶ οἱ ὑπ' αὐτῆς ἀνοσίως προδοθέντες συμπολῖται ἔπρεπε νὰ κολάσωσιν αὐτὴν (πρβλ. Ὀβιδ. Μεταμ. 8, 125 ἑξ.). Καὶ ὅμως ἀγαπᾷ ἀκόμη τὸν Μίνωα! Θὰ ἦτο εὐδαίμων ἂν ἦτο δούλη αὐτοῦ ἢ τῆς γυναικός του. Ἂς τὴν ἐφόνευε τοὐλάχιστον ὡς αἰχμάλωτον τοῦ πολέμου! Τώρα ἀπέκαμε πλέον! Πανταχόθεν ἀπειλοῦσιν αὐτὴν θαλάσσια τέρατα, ἱκετεύει

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

δὲ τὸν ἄσπλαγχνον Κρῆτα νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς ὀδύνας, ὑφ' ὧν κατατρύχεται.

Δὲν ἀκολουθεῖ δὲ ὁμαλὴν φορὰν ἡ διήγησις, ἀλλὰ γίνεται μεταπήδησις ἀπὸ σκηνῆς εἰς σκηνήν, ἡ δὲ μεταπήδησις αὕτη ἢ προϋποθέτει ἁπλῶς ὡς γνωστὰ τὰ ἐν τῷ μεταξύ, ἢ συντόμως μόνον τὰ ὑποτυπώνει. Δὲν μανθάνομεν λ. χ. οὔτε ποῦ οὔτε πότε συνήντησε κατὰ πρῶτον ἡ Σκύλλα τὸν Μίνωα («σὲ εἶδον καὶ ἀπωλέσθην» λέγει μόνον ἐν στχ. 430), οὔτε ἀναφέρονται διαπραγματεύσεις μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Κρητῶν, ἀλλὰ προϋποτίθενται τοιαῦται διαπραγματεύσεις, ἕνεκα τοῦ τεθέντος ὅρου (187) καὶ τῆς ἐν παρόδῳ μνείας μιᾶς συνθήκης (422). Πολὺ μακρά, ἂν καὶ σκοτεινὴ καὶ σχεδὸν δυσνόητος (τὸ ὁποῖον βεβαίως προέρχεται καὶ ἐκ τῆς ἐλλειπῶς καταστάσεως εἰς ἣν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν ἀντιγράφων τὸ κείμενον), εἶναι ἡ διήγησις περὶ τῆς προσβολῆς, ἣν ἡ Ἥρα ὑπέστη ὑπὸ τῆς Σκύλλης (138 ἑξ.). Καὶ γίνεται μὲν λόγος περί τινος ψευδορκίας τῆς κόρης ἐν τῷ ναῷ τῆς θεᾶς, ἀλλὰ τί εἴδους ψευδορκία ἦτο ἐκείνη δὲν γινώσκομεν. Ἀντὶ τούτου δὲ ἔκρινε καλὸν ὁ ποιητὴς νὰ περιγράψῃ διεξοδικῶς τὴν κυρίαν σκηνήν. Ἵσταται πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὥςπερ ζῶσα ἡ δύσμοιρος προδότις, ὅτε κατὰ τὴν σιγὴν τῆς νυκτὸς τείνει μετὰ φόβου προσεκτικὸν τὸ οὖς καὶ κρατεῖ τὴν ἀναπνοήν της. Ἐπὶ τῶν ὀνύχων καὶ τεταμένους ἔχουσα τοὺς δακτύλους ἕρπει ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτῆς πρὸς τὰ ἔξω. Ἔπειτα ἡ Κάρμη ῥίπτει ἐπὶ τῆς ῥιγώσης καὶ μόνον ἁπλῆν νυκτερινὴν ἐσθῆτα φορούσης κόρης τὸ ἴδιον ἱμάτιον, ὁδηγεῖ αὐτὴν μετὰ στοργῆς εἰς τὸν κοιτῶνά της καὶ μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν θέτει τὸ δυστυχὲς παιδίον εἰς τὴν κλίνην, τὸ σκεπάζει μετὰ μητρικῆς τρυφερότητος, σβύνει τὸν λύχνον, ἵνα δυνηθῇ νὰ κοιμηθῇ, θωπεύει τὸ πάλλον στῆθος διὰ τῶν γεροντικῶν χειρῶν της καὶ ἐπαγρυπνεῖ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ βραχίονος στηρίζουσα τὴν κεφαλὴν (209 ἑξ.). Μετ' ἐναργείας δὲ πάλιν ἀνταξίας τοῦ Ὀβιδίου καὶ προφανῶς ἐπὶ τῇ βάσει κοινοῦ Ἑλληνικοῦ προτύπου, περιγράφει μετὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς (490 ἑξ.)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὴν μεταμόρφωσιν. Ὅπως ἐν τῷ ῥευστῷ ὡῷ σχηματίζεται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ νεοσσός, οὕτω καὶ τὸ ὑπὸ τῆς θαλάσσης περιλουόμενον πάλλευκον σῶμα τῆς παρθένου ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μέλος πρὸς μέλος, μεταβάλλεται, εἰς τρόπον ὥστε βλέπει τις πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐνεργουμένην τὴν μεταμόρφωσιν. Ὅπως δὲ πάλιν ὁ Ὀβίδιος, οὕτω καὶ ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς μετ' ἐπιμελείας ἀναγράφει τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῶν τόπων, δι' ὧν διέρχεται πλέων πρὸς τὴν Κρήτην ὁ στόλος τῶν πολεμίων, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐγίνωσκε καλῶς ὁ ἀνώνυμος τὴν θέσιν πασῶν τῶν Κυκλάδων, διότι ἀναφέρει αὐτὰς κατ' αὐθαίρετον τάξιν καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκην μόνον τοῦ στίχου (459 ἑξ.).

Δὲν παραλείπει δὲ καὶ τὴν εὐκαιρίαν πρὸς παρεμβολὴν ἐπεισοδίων. Ἡ Κάρμη ἐν τῇ λύπῃ αὐτῆς διὰ τὴν ὀλεθρίαν τύφλωσιν τῆς πεφιλημένης Σκύλλης ἐνθυμεῖται τὸ ἴδιον ἄλγος, ὅτε ὁ Μίνως πάλιν κατεδίωκε καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς Βριτόμαρτιν καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ κατακρημνισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν (286 ἑξ,), καὶ κάμνει λόγον καὶ περὶ τῶν διαφόρων διαδόσεων περὶ τοῦ ὀνόματος, δι' οὗ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς ἐτιμήθη ἡ Βριτόμαρτις. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸ κύριον ζήτημα, κάμνει μακρὰν μὲν καὶ πολύπλοκον, ἥκιστα δὲ ἀναγκαίαν ἐξέτασιν τῶν μεταμορφώσεων καὶ τῶν ἐξηγήσεων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐφεξῆς. Ἐν τῇ παρεκβάσει δὲ ταύτῃ καταφωρᾶται ὁ συγγραφεὺς μεταχειριζόμενος τὸ σύνηθες μυθολογικὸν ἐγχειρίδιον, ὁπόθεν ἤντλουν τοὺς μύθους οἱ τότε ποιηταί. Καὶ τὴν ἄλλην δὲ ἀρχαιολογίαν καὶ πολυμάθειαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐγκατασπείρει εἰς τὸ ποίημα, ἔν τε τῇ εἰσαγωγῇ, ἐν ᾗ περιγράφει τὰ Παναθήναια καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἐν τῇ κυρίως διηγήσει, ἔνθα διεξέρχεται τὰ περὶ τῆς ἀνακτίσεως τῶν Μεγάρων ὑπὸ τοῦ Ἀλκάθου καὶ περὶ τοῦ ἠχηροῦ λίθου τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ κατόπιν, ἐκεῖ ὅπου περιγράφει τὰ κατὰ τὴν κόμην τοῦ Νίσου.

Ὁ ποιητὴς κατέχεται ὑπὸ οἴστρου, συμπάσχει καὶ ἔχει σχεδὸν λυρικὴν τὴν διάθεσιν. Ἐκδηλοῦται δὲ αὕτη ἡ διάθεσίς του διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν συχνῶν πρὸς τὰ ὁρῶντα πρόσωπα ἀποστροφῶν καὶ διὰ τῶν ἐπιφωνήσεων, δι' ὧν ἐκφράζει τὴν λύπην αὐτοῦ τὴν προσωπικὴν ἢ τὴν φρίκην. Ποθεῖ ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μὴ παραλείψῃ τίποτε ἐκ τῆς ὅλης διηγήσεως. Καταρᾶται τὴν μοιραίαν καὶ ἀκατάσχετον δύναμιν, ἣν ἔχει ὁ Ἔρως. Οἱονεὶ δὲ προτρέχων τῶν πραγμάτων, ὑποδεικνύει εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ φοβεροῦ πάθους ἔκρηξιν, τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπισυμβῇ καταστροφήν, τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς θυγατρός, καὶ προσκαλεῖ τὸ σμῆνος τῶν πτηνῶν, ἅτινα καὶ αὐτὰ ὑπέστησαν ὁμοίαν ἄλλοτε τύχην, νὰ παρασκευασθῶσιν εἰς ὑποδοχὴν τῶν νέων συντρόφων. Τὸ ὕφος, ὄχι μόνον ἐν ταῖς ἀγορεύσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῷ διηγηματικῷ, ἔχει ζωηρὸν τὸν χρωματισμόν. Συχνάκις αἱ ἄλλως μετὰ τέχνης εἰργασμέναι περίοδοι διακόπτονται ὑπὸ παρενθέσεων. Γίνεται ὡσαύτως πολλὴ χρῆσις τῆς ἀναστροφῆς· μία λέξις ἢ ἓν κῶλον προτάσεως τοῦ ἡγουμένου στίχου ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ, ἢ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ἄρχονται δύο προτάσεις ἢ δύο στίχοι ἢ δύο παράλληλα κῶλα προτάσεως (διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου γίνεται κατὰ πολὺ στενωτέρα ἡ σύνδεσις). Πολλὴν μεγαλοπρέπειαν πορίζει εἰς τὸν λόγον ἡ χρῆσις τοῦ σπονδείου ἐν τῷ πέμπτῳ ποδί, ὅταν καταλήγῃ ὁ στίχος διὰ λέξεως τετρασυλλάβου, τοὐναντίον δὲ τὸ ὕφος καθίσταται γλυκύτερον καὶ τρυφερώτερον διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὑποκοριστικῶν. Τὰ κοσμητικὰ (ἢ γραφικὰ) ἐπίθετα καὶ πολλὰ εἶναι καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνονται. Μαρμάρινος εἶναι καὶ ὁ οὐδὸς καὶ ὁ πούς, μαρμάρινοι οἱ βραχίονες, μαρμαρίνη ἡ Πάρος, μαρμάρινον τὸ σῶμα τῆς κόρης. Ἐάν τις ἤθελεν ἀναγνώσῃ τοῦτο τὸ ἐπύλλιον, χωρὶς νὰ γινώσκῃ ἄλλα ποιήματα, θὰ ἐθαύμαζε βεβαίως ἐν αὐτῷ καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης, καθὼς καὶ τὴν κομψότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὰ ἄλλα λογοτεχνικὰ προτερήματα. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἅπας οὗτος ὁ πλοῦτος (κοσμήματα καὶ σχήματα, στίχοι πολλοὶ κατὰ σειράν, ἢ εἷς στίχος ἢ ἀλλαχοῦ ἓν ἡμιστίχιον, εἰκόνες, περιγραφαί, ἐπίθετα κτλ.) εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλημμέ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νος ἐκ τοῦ Κατούλλου, τοῦ Λουκρητίου καὶ τοῦ Βιργιλίου. Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες στίχοι (ὧν παρετέθη ἀνωτέρω μετάφρασις) περὶ τῆς καταδιώξεως τῆς εἰς πτηνὸν μεταμορφωθείσης Σκύλλης ὑπὸ τοῦ ἐπίσης μεταμορφωθέντος πατρὸς ἐλήφθησαν ἀπλούστατα ἐκ τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου (1, 406 ἑξ.). Ἀλλ' εἶναι ὅμως μεγάλη ἡ ἐπιτηδειότης, μεθ' ἧς ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος μιμητὴς καὶ λαφυραγωγὸς κατεσκεύασεν ἐξ ἀνθέων πολλαχόθεν συλλεγέντων τεχνικὸν κατασκεύασμα, ὅπερ εἰς τὸν ἀπειρότερον ἀναγνώστην παρέχει ἔκτακτον τέρψιν καὶ ἀπόλαυσιν. Ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ μόνον εἰσαγωγῇ περιπλέκεται ὁ συγγραφεὺς εἰς λαβυρινθώδεις περιόδους, καταφωρᾶται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ ποιήματος, διὰ τρόπου ἐκφράσεως σκοτεινοῦ καὶ τραχυτέρου, καὶ ἐλέγχεται ὡς ἄνθρωπος ὄχι πολὺ ἀσφαλὴς ἐπὶ τῶν ἰδίων ποδῶν καὶ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἱστάμενος. Λέγει δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι εἶναι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν καὶ ὅτι διέτρεξεν ἤδη πολιτικὸν στάδιον. Βαρυνθεὶς δὲ ἔπειτα τὰ δημόσια, ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἰδιωτεύων ἠσχολεῖτο περὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐπικούρου. Ὡς μέλλοντα δὲ τῆς μελέτης ταύτης καρπὸν ἐσχεδίαζε μέγα περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας διδακτικὸν ποίημα (κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Λουκρητίου), ὅπερ μεγαλοπρεπῶς παραβάλλει πρὸς τὸν πέπλον τῶν Παναθηναίων. Ἴσως ὁ ποιητὴς ἁπλῶς μόνον ἐξέφρασε σχέδιόν τι (χωρὶς νὰ ἔχῃ σκοπὸν καὶ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ), κατὰ μίμησιν τοῦ διδασκάλου του Βιργιλίου, διότι ἐνόμιζεν ὅτι τοιαύτη περὶ μέλλοντος μεγάλου ποιήματος ὑπόσχεσις θὰ ἐνεποίει ἀγαθὴν ἐντύπωσιν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἑνὸς ἐπυλλίου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ προσφέρει νεανικὸν ἔργον, οὗτινος τὴν σύνταξιν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἤρχισε καὶ μετὰ κόπου ἐξετέλεσε. Ἀφιερώνει δ' αὐτὸ εἴς τινα Μεσσάλλαν, ὃν ἐπαινεῖ ὡς νέον μεγάλης μορφώσεως, καὶ ὅστις ἴσως εἶναι ὁ τοῦ περιφήμου Μεσσάλλα Κορβίνου υἱὸς Μεσσαλλῖνος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 711 ἢ 712. Τὸ ποίημα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐγράφη τριάκοντα περίπου ἔτη βραδύτερον, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βιργιλίου, διότι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ τελευταῖα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βιβλία τῆς Αἰνειάδος, ἧς ἀναντιρρήτως θὰ εἶχεν ὁ συγγραφεὺς τελείαν ἔκδοσιν. Ἡ τεχνικὴ καθ' ὅλου τῶν στίχων μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ἔργον ἐγράφη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ἂν καὶ ὁ μιμητὴς μὲ ὅλην τὴν προσοχήν, ἣν εἶχεν, ὡθούμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐπυλλίου, φαίνεται ἐν πολλοῖς προσκεκολλημένος πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν περὶ τὸν Κάτουλλον. Φαίνεται δὲ ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης ὡρμήθη μάλιστα ἐξ ἐκείνου τοῦ χωρίου τῶν Γεωργικῶν, ἔνθα ἀναφέρεται ὁ μῦθος τῆς Σκύλλης μετὰ σαφοῦς ὁπωσδήποτε ὑπαινιγμοῦ εἰς τὴν ποιητικὴν ἀφήγησιν τοῦ Παρθενίου, ὅπως πάλιν ὁ ἐν τῇ ἕκτῃ Ἐκλογῇ (στχ. 74) ὑπαινιγμὸς ὑπενθυμίζει τὸν Κορνήλιον Γάλλον. Τὰ ἔργα τοῦ Νικαέως λογίου ποιητοῦ καὶ γραμματικοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 681 μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἦτο εἰς στενὰς σχέσεις πρὸς πάντας τοὺς διακεκριμένους Ῥωμαίους, λίαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο. Ἀλλ' ἡ ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσιν ὅμως τοῦ Ὀβιδίου διεξαγωγὴ τοῦ μύθου οὐδεμίαν ἐνδεικνύει σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο ποιητῶν.

Κατά τινα, ὄχι ὅμως ἀσφαλῆ παράδοσιν, προερχομένην ἐξ ἀγνώστου πηγῆς, ὑποδεικνύεται ἐν ποίημα τοῦ αὐτοῦ Παρθενίου ὡς τὸ πρωτότυπον τοῦ ἄλλου ἐκείνου δακτυλικοῦ ἐπυλλίου, ὅπερ ἐπιγράφεται Moretum (= Μυττωτός, ἔδεσμα δηλαδὴ σκευαζόμενον ἐκ σκορόδου, ὄξους, ἐλαίου κτλ., ἤτοι εἶδος σκορδαλιᾶς), ὅπερ ὡςαύτως, ἐπειδὴ εὑρίσκετο καὶ αὐτὸ ἐν τῇ ἀποκρύφῳ συλλογῇ, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἀπεδίδετο ἄλλοτε ἐσφαλμένως εἰς τὸν Βιργίλιον. Εἴδομεν ἐν τῷ Α' τόμῳ (σ. 557) ὅτι καὶ ὁ Σουήτιος ἔγραψε ποιημάτιον ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν. Τὸ νῦν σωζόμενον Moretum, εἶναι μικρὸν ποίημα ἄρτιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν ἀγροτικὸν εἰδύλλιον ἢ μίαν ἀγροτικὴν εἰκόνα, κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν Ὁλλανδῶν ζωγράφων. Κατά τινα νύκτα χειμερινήν, πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, ἐγείρεται ὁ χωρικὸς Σιμύλος καὶ ἑτοιμάζει τὸ πρόγευμά του. Μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

περιγράφεται πῶς παρασκευάζει τὸ πρόγευμα τοῦτο τῇ βοηθείᾳ τῆς δούλης αὐτοῦ Σκυβάλης. Τοῦτο εἶναι τὸ κύριον περιεχόμενον τοῦ ἐπυλλίου. Τὰ δύο γνησίως βουκολικὰ ὀνόματα, Σιμύλος καὶ Σκυβάλη, μαρτυροῦσιν ὅτι Ἑλληνικὸν παράδειγμα εἶχε πάντως πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ συγγραφεύς. Μετὰ ἐναργεστάτης ἀληθῶς ζωηρότητος καὶ φυσικότητος περιγράφονται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ πράγματα. Ἡ ἀφέλεια τῆς παραστάσεως ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν φαιδρότητα. Τὸ ὅλον ἔχει χροιὰν σπουδογέλοιον. Ἡ διήγησις περιορίζεται ἐντὸς στενοῦ πλαισίου, καὶ οὐδεμία γίνεται ἀπὸ τοῦ κυρίου θέματος παρέκβασις. Βλέπομεν πῶς ὁ γεωργός, ὅστις παρωνυμιάζεται ἀπὸ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ῥινός, ἐγείρεται ἐκ τῆς κλίνης ὡς ὁ ἀλέκτωρ ἐφώνησε, πῶς ζητεῖ τὴν ὁδὸν διὰ τοῦ σκότους, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἑστίαν, πῶς μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἀνάπτει τὸν λύχνον του ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν τέφραν καίοντος πυρός, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξώθησε πρὸς τὰ ἔξω διὰ μιᾶς βελόνης τὴν ξηρὰν θρυαλλίδα καὶ ἐφύσησε τὴν φλόγα, πῶς ἔπειτα ἐμποδίζων διὰ τῆς χειρὸς τὸ ῥεῦμα τοῦ ἀέρος, ἵνα μὴ ἀποσβύσῃ τὸν λύχνον, διευθύνεται πρὸς τὴν θύραν τῆς ἀποθήκης, πῶς τοποθετεῖ τὴν κλεῖδα εἰς τὸ διαφανὲς ἄνοιγμα, πῶς ἀνοίγει καὶ λαμβάνει ἐκ σωροῦ σίτου ὅσον ἐχρειάζετο. Πορεύεται ἔπειτα πρὸς τὸν χειρόμυλον, τοποθετεῖ μετὰ προσοχῆς τὸν λύχνον ἐπάνω εἰς ἓν πρὸς τὸν τοῖχον προσκεκολλημένον σανίδινον ῥάφιον, ἀνακομβώνεται, φορεῖ ὡς ποδιὰν δέρμα αἰγός, ἀποτινάσσει τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ μύλου καὶ ἀρχίζει νὰ ἀλέθῃ. Τὴν δεξιάν του χεῖρα ὅταν κουράζηται ἀντικαθιστᾷ ἡ ἀριστερά, ψάλλει δὲ ἄσματα ἀγροτικὰ ἵνα παραμυθῇ τὸν κόπον του καὶ καλεῖ τὴν μόνην δούλην του, μὲ τὸ χονδρὸν ὄνομα Σκυβάλη (σκύβαλα), γνησίαν Ἀφρικανήν, ἥτις ἔχει σγουρὰν καὶ ἐριώδη τὴν κόμην, παχέα τὰ χείλη, ἰσχνὰς τὰς κνήμας, πελωρίους τοὺς πόδας κτλ. Ἡ Σκυβάλη ἀνάπτει τὸ πῦρ τῆς ἑστίας καὶ θερμαίνει ὕδωρ. Κοσκινίζει κατόπιν τὸ ἄλευρον καὶ ζυμώνει, ἡ δὲ ζύμη εἰσάγεται εἰς τὸν φοῦρνον διὰ νὰ ψηθῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ πορεύεται ὁ χωρικὸς εἰς τὸν λαχανόκηπον (εἶναι διὰ κα-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λάμων περιπεφραγμένος), εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ὁποίου δαπανᾷ τὰς ὥρας του ὅταν βρέχῃ ἢ ὅταν κατὰ τὰς ἑορτὰς ἀναπαύεται ἀπὸ τοῦ καματηροῦ ἀρότρου. Μανθάνομεν πόσον εἶναι ἐπιτήδειος εἰς τὸ νὰ φυτεύῃ καὶ νὰ ποτίζῃ, ἐπιθεωροῦμεν τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐπιμελῶς συντηρουμένων λαχάνων, διδασκόμεθα ὅτι κατὰ τὰς νώνας ἑκάστου μηνὸς μεταβαίνει ὁ καλὸς κτηματίας εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πλησιοχώρου πόλεως, ἔνθα πωλεῖ τὰ προϊόντα τοῦ κήπου του καὶ ὁπόθεν ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἀγρὸν πλῆρες ἔχων τὸ βαλάντιον. Διότι εἶναι οἰκονόμος καὶ λιτὸς περὶ τὴν δίαιταν ὁ ἄνθρωπος, τρεφόμενος δὲ συνήθως διὰ κρομμύων καὶ πράσων, σπανίως μόνον ἐξοδεύει χρήματα ἐν τῇ πόλει. Ἔπειτα ἐκριζώνει τὸ πενιχρὸν διὰ τὸ πρόγευμά του προσφάγιον, καθίζει παρὰ τὸ πῦρ τῆς ἑστίας, καθαρίζει τὰ χόρτα του, καὶ θέτων μεταξὺ τῶν γονάτων τὸ ἰγδίον, τὸ ὁποῖον προσεκόμισεν ἡ Σκυβάλη, ἀναμιγνύει τὰ χόρτα μετὰ παλαιοῦ τυροῦ. Βαθμηδὸν σχηματίζεται χυλός, οὗτινος ἡ δριμεῖα ὀσμὴ γαργαλίζει μὲν τὴν ῥῖνα τοῦ χωρικοῦ, πολλάκις δὲ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἀπομάσσῃ τοὺς δακρύοντας ὀφθαλμούς του, ἐν ᾧ ἀδίκως ἐπιτιμᾷ τὸν ἀθῶον καπνόν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον πηγνύεται ἡ κολλώδης μάζα, χύνεται εἰς τὸ ἰγδίον καὶ ἄλλο πρόσθετον ὄξος καὶ ἔλαιον, ἐξακολουθεῖ δὲ ὁ χωρικὸς τὸ ἴγδισμα. Τέλος ἀποσπᾷ διὰ τῶν δύο δακτύλων τὴν ὅλην μάζαν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος καὶ πλάττει αὐτὴν εἰς σχῆμα σφαίρας. Ἡ σκορδαλιὰ ἔγινεν. Ἤδη δὲ καὶ ἡ Σκυβάλη ἐξάγει μὲ καθαρὰς χεῖρας ἀπὸ τοῦ φούρνου τὸν ἐψημένον ἄρτον. Δὲν μᾶς λέγει ὁ συγγραφεὺς ἐὰν ἤρεσεν εἰς τὸν Σίμυλον τὸ πρόγευμά του, ἠξεύρομεν μόνον ὅτι χορτάσας ὁ γεωργὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν πεῖνάν του, περιεβλήθη τὰς κνημίδας του, ἐφόρεσε τὸν σκοῦφόν του, ἔζευξε τοὺς ἀροτῆρας βόας του, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν ἀγρὸν ἵνα ἀροτριάσῃ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν λεπτομερῆ τρόπον εἶχέ που περιγράψῃ καὶ ὁ Καλλίμαχος τὴν φιλόξενον ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχεν ὁ νεαρὸς Θησεὺς παρὰ τῆς ἀγαθῆς γραίας Ἑκάλης. Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ εἶδος τῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μικροτεχνίας κλίσιν εἶχε μεταξὺ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων μάλιστα ὁ Ὀβίδιος, πρὸς ὃ ὅλως ἀντίθετος εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς τέχνη τοῦ Βιργιλίου. Ὅτι δὲ τὸ ποίημα τοῦτο εἶναι μεταγενέστερον, ἀποδεικνύεται ἔκ τινων ἀπομιμήσεων τῶν Βουκολικῶν καὶ τῶν Γεωργικῶν τοῦ Βιργιλίου, καθὼς καὶ ἔκ τινων ἰδιωμάτων ἀναφερομένων εἴτε εἰς τὸ ὕφος τοῦ λόγου εἴτε καὶ εἰς τὴν μετρικὴν καὶ τὴν προσῳδίαν. Πάντως ὅμως συνετάχθη τὸ ἔργον τοὐλάχιστον κατὰ δύο γενεὰς παλαιότερα τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαρτιαλίου, διότι ὁ Μαρτιάλιος λέγει (Epigr. 13, 14) ὅτι τὰ μαρούλια κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πάππων ἐτρώγοντο συνήθως κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος (lactuca solebat claudere cenas), νῦν δέ, ἤτοι κατὰ τὸν δεκέμβριον τοῦ 84 ἢ 85 μ. Χ., ὅτε ἔγραφεν ὁ Μαρτιάλιος, διὰ τί, λέγει, ἀρχίζουσι τὰς ἡμετέρας εὐωχίας (cur nostras inchoet illa dapes); Ἐκ τοῦ στίχου λοιπὸν 76 τοῦ Μυττωτοῦ ἐξάγεται ὅτι ἐκείνη ἡ συνήθεια τῆς ἐποχῆς τῶν πάππων, ἐπεκράτει, τὸ δὲ μαρούλιον ἐκεῖ ὀνομάζεται requies (= ἀνάπαυσις, τέλος) τῶν εὐγενῶν γευμάτων. Τὸ Moretum λοιπὸν ἐποιήθη κατὰ βραδύτατον μὲν χρονολογικὸν ὅριον ἐντὸς τῶν δέκα πρώτων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀβιδίου ἐτῶν, ἴσως δὲ καὶ πρότερον.

Ὡς προκάτοχον τοῦ Βιργιλίου ἐν τῇ διδακτικῇ ποιήσει ἀναφέρει ῥητῶς ὁ Κοϊντιλιανὸς πλὴν τοῦ Λουκρητίου καὶ τὸν Αἰμίλιον Μάκρον ἢ Μάκερα (Aemilius Macer). Εἶχε δὲ ὁ Μάκρος πολὺν ζῆλον πρὸς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἰατρικήν, ἡ δὲ ποιητικὴ πραγματεία τοιούτων θεμάτων ἐξηγεῖ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς στιχουργίας τοῦ ποιητοῦ. Ἰδιαιτέρως δὲ ἔρρεπε πρὸς τὰ δύσπεπτα τοῦ Νικάνδρου συγγράμματα, οὗτινος εἶχεν ἤδη ἐμμέτρως εἰς δύο βιβλία μεταφράσῃ τὰ Θηραϊκά, πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ ὁ Βιργίλιος τὴν σύνταξιν τῶν Γεωργικῶν του. Ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Μάκρου ἐσώθησάν τινα λείψανα περὶ ὄφεων. Ἐποίησε δ' ὡσαύτως κατ' ἄγνωστον παράδειγμα ὁ Μάκρος καὶ περὶ ἰαματικῶν βοτανῶν δακτυλικὸν ποίημα. Δακτυλικὴ ὡσαύτως καὶ εἰς πλείονα βι-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

βλία διηρημένη ἦτο καὶ ἡ χαριεστέρα τῶν ἄλλων ποιημάτων Ὀρνιθογονία αὐτοῦ, εἰς ἣν παρενεβάλλοντο καὶ μῦθοι μεταμορφώσεων. Ἐν τῇ Ὀρνιθογονίᾳ ἐγίνετο λόγος καὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς σημασίας, ἣν ἔχουσιν ὡς πρὸς ὡρισμένας τοῦ βίου περιστάσεις διάφορα πτηνά. Ὁ Ὀβίδιος νέος ὢν ἠκροάσθη τοῦ Μάκρου ἀπαγγέλλοντος καὶ τὰ τρία του ποιήματα (Ὀρνιθογονίαν, Θηριακὰ καὶ Περὶ βοτανῶν), ἢ τοὐλάχιστον ἀποσπάσματα ἐξ αὐτῶν (ἰδ. ἀνωτ. σ. 379). Ἀπέθανεν ὁ Μάκρος ἐν Ἀσίᾳ (ἀ. Ρ. 738 π. Χ. 16) ἴσως στρατεύων. Ὁ Τίβουλλος (ἰδ. ἀνωτ. σ. 328) λυπεῖται διὰ τὴν ἀπέλευσιν τοῦ Μάκρου εἰς τὸν πόλεμον [1]).

Διελάβομεν ἐν τῷ Α΄ τόμῳ (σ. 387-88) ὅτι ὁ Οὐάρρων ἔσκωπτε τὴν μανίαν τῶν κυνηγῶν ἔν τινι τῶν σατιρῶν αὐτοῦ (Meleagri). Καὶ τότε ἀκόμη ἕκαστον ἐκ τῶν μεγάλων κτημάτων ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ χῶρον ὡρισμένον πρὸς κυνήγιον, ἐν ᾧ μάλιστα ἐτρέφοντο λαγωοί, ἐνίοτε δέ, ἐὰν ὁ χῶρος εἶχε περισσοτέραν ἔκτασιν, καὶ κάπροι καὶ ἔλαφοι. Ὑπῆρχον δὲ καὶ κυνηγοὶ τοῦ μαγειρευτοῦ μόνον κυνηγίου, ὅπως ὁ Γαργίλιος ἐκεῖνος τοῦ Ὁρατίου (Ἐπιστ. 1, 6,58 ἑξ.), οἵτινες ἐξεκίνουν τὴν πρωΐαν μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας καὶ πλουσίων ἀποσκευῶν, ἵνα θαυμάζῃ αὐτοὺς ὁ κόσμος διερχομένους ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἐπέστρεφον τὴν ἑσπέραν ἀνακομίζοντες κάπρον ἀγοραστόν. Ἄλλος πάλιν κυνηγὸς θηρεύων κάπρους ἢ ἐλάφους λησμονεῖ τὴν ἀπολειφθεῖσαν ἐν τῷ οἴκῳ νεαράν του σύζυγον καὶ διανυκτερεύει ἐν ὑπαίθρῳ (Ὠδ. 1, 1, 25). Καὶ ὁ ψυχρὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὅστις μόνον τὰ χρήματα ἀγαπᾷ (Ἐπῳδ. 2, 29 ἑξ.), ὀνειρεύεται τοῦ κυνηγίου τὰς ἀπολαύσεις, ὡς μίαν ἐκ τῶν φωτεινῶν ἀπόψεων τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Πολὺ φυσικὸν λοιπὸν ἦτο, ἀφ' οὗ τόσον ἠγαπᾶτο τὸ κυνήγιον, νὰ γραφῶσι καὶ διδακτικὰ ποιήματα περὶ τοῦ κυνηγίου. Εἶναι γνωστὸς ὁ Κυνηγετικός, πεζὸν σύγγραμμα τοῦ Ξενοφῶντος, ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ ἀφελοῦς ἐνθουσιασμοῦ, μεθ' οὗ εἶναι γεγραμμένον, δέον νὰ

[1]) Ἰδ. ἀνωτέρω σ. 33 ἔνθα, ὁ Μάκρος ἀναφέρεται καὶ ὡς βουκολικὸς ποιητής. Περὶ τῶν βουκολικῶν του ὅμως ποιημάτων οὐδὲν γινώσκομεν. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

θεωρηθῇ ὡς ἔργον τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας. Ὁ Κυνηγετικὸς (ἐννοεῖται λόγος) δίδει ὁδηγίας περὶ τῆς κατασκευῆς τῶν δικτύων, διδάσκει ἐκτενῶς περὶ τῶν θηρευτικῶν κυνῶν καὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν διὰ τὴν θήραν τῶν λαγωῶν, περὶ τοῦ πῶς δέον νὰ περιποιῶνται οἱ θηρευταὶ τοὺς κύνας των, συντομώτερον δὲ περὶ τοῦ κυνηγίου τῶν ἐλάφων καὶ τῶν κάπρων, καὶ καταλήγει διὰ τοῦ ἐγκωμίου τῆς θαυμαστῆς ταύτης ἐνασχολήσεως, τῆς θήρας. Θαῦμα θὰ ἦτο ἂν οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν ἤθελε λάβῃ ὡς θέμα ποιήματος τὸ κυνήγιον, διότι τὸ θέμα ἦτο τῷ ὄντι ἁρμοδιώτατον πρὸς τοιαύτην πραγματείαν. Καὶ ἡ μυθολογία καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ φύσις τοῦ δάσους καὶ τῶν ἐν τῷ δάσει ζῴων, ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ γράψῃ ποιητικῶς περὶ τοῦ κυνηγίου νὰ φιλοτεχνήσῃ πολλὰς καὶ ποικίλας εἰκόνας καὶ περιγραφάς. Ἔπειτα τὸ κυνήγιον ἕνεκα τῶν ἀγώνων καὶ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἐκθέτει τοὺς κυνηγούς, εἶναι εἶδός τι πολέμου ἐν μικρογραφίᾳ. Ἐν τούτοις ἐντελῶς ἀγνοοῦμεν ἂν οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου, οἱ γράψαντες κυνηγετικὰ ποιήματα, ἔσχον ἐν τούτῳ προδρόμους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὁ δὲ πρῶτος Ῥωμαῖος ὁ γράψας Κυνηγετικὰ εἶναι ὁ σύγχρονος τοῦ Ὀβιδίου Γράττιος ὁ ἐκ Φαλίσκου, πόλεως τῆς Τυρρηνίας [1]). Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως τοῦ ποιήματος τοῦ Γραττίου καὶ πολλῶν αὐτοῦ μερῶν ἡ ἀκριβὴς μελέτη, μαρτυροῦσιν ὅτι θὰ εἶχεν ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς Ἑλληνικὸν παράδειγμα πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἡ οἰκονομία τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ ποιήματος (πλέον τῶν 500 στίχων) δεικνύει πολλὴν σχέσιν πρὸς τὸν Κυνηγετικὸν τοῦ Ξενοφῶντος. Καὶ ἐν τοῖς Κυνηγετικοῖς μετὰ βραχεῖαν εἰσαγωγήν, γίνεται λόγος ἐκτενὴς περὶ δικτύων (25-107), περὶ δοράτων, μάλιστα δὲ περὶ κυνῶν (150-496) καὶ τέλος περὶ ἵππων. Τὸ λοιπὸν μέρος ἀπωλέσθη, διότι τὸ μόνον χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον φθάνει ἕως ἐκεῖ, εἶναι ἀπεσχισμένον. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία τοῦ δυσαναγνώστου τούτου ἀποσπάσματος εἶναι λίαν περιωρισμένη, ἡ δὲ ξηρὰ καὶ ὅλως τεχνητὴ

[1]) Ἐν Baehrens Poet. Latin minor. τμ. Α' σ. 29 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἔκθεσις τοῦ Γραττίου, ἀποδεικνύει πόσον ἦτο ἀνωτέρα ἡ τέχνη τοῦ Ὀβιδίου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μετριότητα τῶν συγχρόνων του. Τὸ περὶ γένους τῶν κυνῶν κεφάλαιον, καθὼς καὶ τὸ περὶ λύσσης, φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπὸ εἰδικοῦ ἀνθρώπου. Κωμικωτάτη εἶναι ἡ παρομοίωσις, ἣν κάμνει ὁ ποιητὴς συνιστῶν μετρίαν τροφὴν εἰς τοὺς νεαροὺς κύνας, καὶ προσθέτων ὅτι ἡ ἀσωτία καὶ ἡ σπατάλη ὑπῆρξεν ὀλεθρία καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Περσίας, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι ἡ Ῥώμη ἐμεγαλούργησε διὰ τῶν ἁπλῶν καὶ ἀρχαϊκῶν αὐτῆς ἠθῶν. Τὸ μυριόλεκτον τοῦτο παράδειγμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῇ ἐν τόπῳ ἀναρμοδιωτέρῳ! Ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἀφηγεῖται ὁ Γράττιος (435) πῶς ἐντὸς ἑνὸς σπηλαίου τῆς Σικελίας ἐθεράπευσε νοσοῦντα ζῷα ὁ Ἥφαιστος, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἐν Νέμει Ἀρτέμιδος (Diana Nemoralis. Στχ. 438 ἑξ.).

Μεταξὺ τῶν ἐλεγειακῶν ποιητῶν δέον μετὰ τὸν Γάλλον νὰ μνημονευθῇ ὁ Γάϊος Οὐάλγιος (Βάλγιος) Ῥοῦφος, ἄνθρωπος μεγάλης δραστηριότητος καὶ πολυπειρίας. Ἀνῆλθε μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ὑπάτου (742). Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν (719) ἀνῆκεν εἰς τὸν στενώτερον κύκλον τὸν περὶ τὸν Ὁράτιον (Σατ. 1, 10, 82), ὅστις ἔδιδε σημασίαν εἰς τὴν γνώμην του. Γράφει δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ὁράτιος καὶ τὴν 9 ᾠδὴν τοῦ Β΄ βιβλίου (μεταξὺ τοῦ 727 καὶ 731) ἵνα διασκεδάσῃ τὰ πένθιμα αἰσθήματα, ὑφ' ὧν κατείχετο θρηνῶν ἐν σειρᾷ ὅλῃ θρηνωδῶν ἐλεγειῶν τὸν θάνατον νεαροῦ φίλου Προτρέπει δ' αὐτὸν νὰ ἀσκήσῃ τὴν τέχνην του ἀλλαχοῦ, πραγματευόμενος τὰ μεγάλα τοῦ κόσμου γεγονότα. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε καὶ πρὸς τὸν Μεσσάλλαν σχέσεις προσωπικάς, διότι ὁ ἄτεχνος ἐκεῖνος συγγραφεὺς τοῦ πρὸς τὸν Μεσσάλλαν πανηγυρικοῦ ὕμνου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 331 ἑξ.) ὑποδεικνύει τὸν Βάλγιον ὡς ἔχοντα σπανίαν ποιητικὴν εὐφυΐαν καὶ ὡς μόνον αὐτὸν ἔχοντα τὴν ἱκανότητα νὰ γίνῃ Ὅμηρος τοῦ Μεσσάλλα (στχ. 180). Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ὁ Βάλγιος εἶχε σκοπὸν κατὰ τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος νὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὑμνήσῃ ἐπικῶς τὰς συγχρόνους ἡρωϊκὰς πράξεις. Τὰ ὀλίγα λείψανα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ [1]) ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Βάλγιος ἐναργῶς περιέγραφε τὸν πραγματικὸν βίον. Ἐν ταῖς ἐλεγείαις εὑρίσκομεν κρίσεις περὶ συγχρόνων ποιητῶν (κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ Κατούλλου), οἷον τοῦ Κόδρου τοῦ μιμητοῦ τοῦ Κίννα. Περιέγραψε δὲ καὶ ἕν του εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν ταξείδιον καί τινα πλοῦν διὰ τοῦ Πάδου ποταμοῦ. Ἐν ἄλλῳ δακτυλικῷ ποιήματι ὁ ἀναγνώστης ἄγεται εἴς τινα ἐξοχήν, ὅπου ὅμιλος φίλων κάθηται πρὸ τῆς ἐπαύλεως καὶ πίνει νεοάμελκτον γάλα καὶ παλαιὸν οἶνον. Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων του ἐσώθη εἷς μόνος ἑνδεκασύλλαβος στίχος, δι' οὗ προσαγορεύεται καλὸς μαργαρίτης. Μετέφρασε δὲ λατινιστὶ καὶ τὴν ῥητορικὴν Ἀπολλοδώρου τοῦ Περγαμηνοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἠσχολεῖτο καὶ περὶ σοβαρώτερα σπουδάσματα. Ὁ Ἀπολλόδωρος ὑπῆρξε διδάσκαλός του, ὅπως ὑπῆρξε καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἐν Ἀπολλωνίᾳ. Τὰ ἐκ τοῦ ἔργου τούτου σωθέντα δοκίμια ῥητορικῶν ὁρισμῶν δὲν ἔχουσι ποιητικὴν τὴν ὄψιν, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο διδακτικὸν ποίημα ἡ μετάφρασις, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ δύσκολον νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἰαμβεῖα. Ὁ ἀνὴρ ἔδιδε καὶ ἐγγράφους λύσεις εἰς ἀπορίας ὑποβαλλομένας αὐτῷ περὶ διαφόρων γραμματικῶν ζητημάτων, αἱ δὲ τοιαῦται ἀποκρίσεις του (de rebus per epistulas quaesitis) συνελέχθησαν εἰς βιβλία, ἅτινα συνεβουλεύθησαν πολλοὶ ἔπειτα ἐρευνηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Πλίνιος. Πολλοῦ ἄξιον φαίνεται ὅτι ἦτο καὶ ἓν ἔργον του περὶ τῆς φαρμακευτικῆς χρήσεως τῶν βοτανῶν, καὶ περὶ ἄλλων φυτῶν, ὅπερ ἔμεινεν ἀτελές. Ἀφιεροῦτο δὲ ἐν μεγάλῳ σεβασμῷ πρὸς τὸν Αὔγουστον, τὴν δὲ ἀφιερωτικὴν εἰσαγωγὴν μόλις εἶχεν ἀρχίσῃ ὁ ποιητής, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέθανε πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος διατείνεται ὅτι ὁ Βάλγιος εἶναι ὁ μόνος ἄξιος λόγου συγγραφεύς, ὅστις ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος ἐπραγματεύθη τὰ ζητήματα ταῦτα, ἐν

[1]) Τοῦ Βαλγίου ὅπως καὶ τοῦ Μάκρου τὰ λείψανα ἐν Baehrens Fragm. Poet Roman. σ. 342 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ᾧ ἀλλαχοῦ πάλιν ἀναφέρει τὸν Αἰμίλιον Μάκρον μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Βαλγίου.

Ὅλως ἰδιόρρυθμον εἶναι μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἑλεγειακῆς ποιήσεως τὸ ζωηρότατον ποιημάτιον τὸ ἐπιγραφόμενον Copa (= ἡ καπηλίς), τὸ ὁποῖον περιῆλθε καὶ αὐτὸ εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ψευδοβιργιλιανῶν ποιημάτων. Ὁμοιάζει πρὸς ἔμβλημα σημερινῆς ταβέρνας τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Ἡ Συρίσκα ἡ καπηλίς, μὲ τὸν ἑλληνικὸν κεφαλόδεσμον, μεθύουσα, κινεῖ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ καπνιστοῦ καπηλείου της τὰ εὐλύγιστα μέλη ἐν ἡδυπαθεῖ χορῷ, ὃν παρακολουθεῖ ὁ ἦχος τῶν κροτάλων, τὰ ὁποῖα παίζει διὰ τῶν χειρῶν της. Συγχρόνως ᾄδει δελεαστικὰς προσκλήσεις πρὸς τοὺς διαβάτας, ὅπως ἔλθωσι καὶ ἀναπαυθῶσιν ἀπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ κονιορτοῦ, καὶ ὑπόσχεται θαυμαστὰ πράγματα ἄτινα καὶ μετὰ σπουδῆς ἀπαριθμεῖ. Ἔχει διαφόρων εἰδῶν ποτήρια, ῥόδα, αὐλὸν καὶ κιθάραν, δροσερὰν καλαμοστεγῆ σκιάδα καὶ κοινὸν οἶνον νεωστὶ μεταγγισθέντα ἐκ τοῦ πεπισσωμένου κάδου. Ἔχει ψιθυρίζον ῥυάκιον καὶ σύριγγα ποιμενικήν, ἥτις ἀντηχεῖ ἐκ τοῦ παρακειμένου ἄντρου. Ἔχει καὶ ἄνθη παντοειδῆ καὶ στεφάνους, ἴα καὶ ῥόδα καὶ κρίνους, οὓς ἐντὸς χιονολεύκων κανίστρων προσφέρει ἐκ τοῦ παρθενικοῦ ποταμοῦ ἡ νύμφη Ἀχελωΐς. Ἔχει τυρὸν καὶ ὀπώρας παντὸς εἴδους. Ἔχει τῆς Δήμητρος τὰ δῶρα καὶ τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Διόνυσον. Ὁ πλανώμενος πτωχικὸς ἱερεὺς τῆς Κυβέλης μὲ τὸ ἱδρωμένον του ὀνάριον ἂς εἰσέλθῃ καὶ ἂς μὴ φοβῆται τὸ εἰκόνισμα τοῦ Πριάπου, ὅστις ἀποστρέφεται τοὺς ὄνους. Ὁ ὡραῖος νεανίας ἐστεφανωμένος μὲ ῥόδα ἂς φιλῇ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ κλήματος τρυφερὰν κόρην. Ἐρρέτωσαν οἱ σεμνότυφοι! Διὰ τί νὰ μὴ ἀπολαύωμεν τοῦ βίου ἐφ' ὅσον εἶναι καιρός; Φέρε οἶνον καὶ ἀστραγάλους. Ἐρρέτω ὅστις φροντίζει περὶ τῆς αὔριον! Ὁ θάνατος τραβῶν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ὠτίου· «Ζῆτε, λέγει, ἔρχομαι».

Τὸ αἷμα φαίνεται ὅτι κυκλοφορεῖ ἀεὶ γοργότερον εἰς τὰς φλέβας τῆς φαιδρᾶς καπηλίδος ἐν ᾧ χορεύει καὶ ᾄδει, τὸ δὲ ὕφος της

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

προχωρεῖ ἀεὶ θρασύτερον καὶ προκλητικώτερον. Ἡ γλῶσσα εἶναι ζωντανὴ καὶ σαφής. Ὁ γραμματικὸς Ἰούλιος Ῥωμανὸς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος ἐπίστευεν ὅτι ἡ Copa ἦτο γνήσιον ἔργον τοῦ Βιργιλίου· καὶ διὰ τί νὰ μὴ ἐπεχείρησε καὶ ὁ Βιργίλιος νὰ γράψῃ ὅτε διέτριβεν ἐν Νεαπόλει ἓν τοιοῦτον ποιητικὸν παίγνιον; Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι αἱ περὶ τοῦ βίου τῆς Συρίσκης θεωρίαι δὲν εἶναι βεβαίως σύμφωνοι πρὸς τὰς ἰδικάς του θεωρίας, καὶ καθ' ὅλου ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο, οὗτινος εἶναι λίαν πραγματικὸς ὁ χαρακτήρ, θὰ ἠδύνατο μᾶλλον νὰ ἀποδοθῇ εἰς ποιητὴν συγγενῆ κατὰ πνεῦμα πρὸς τὸν Προπέρτιον, ὅπως καὶ ἡ στιχουργικὴ τέχνη τοῦ ποιήματος δεικνύει. Ἐνυπάρχουσι δὲ ἐν τῷ ποιήματι καί τινες ὑπαινιγμοί, οἵτινες σαφῶς ἐλέγχουσι γνῶσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου.

Ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Ὀβιδίου ὑπάρχει οἱονεὶ πρὸς πλήρωσιν κενοῦ χώρου καὶ μία καλλίστη ἐλεγεία, ἥτις ἐπιγράφεται Καρύα ἤτοι Καρυδιὰ (Nux elegia). Ἡ ἐλεγεία, αὕτη εἶναι καὶ κατὰ τὸ ὕφος καὶ κατὰ τὴν μετρικὴν ἀνταξία τῶν Αὐγουστείων χρόνων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τεκμήρια μαρτυροῦντα ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐποιήθη [1]). Ἐν τῆς Παλατίνης Ἀνθολογίας ἐπίγραμμα (9, 3) ἀναφέρεται ὡσαύτως εἰς μίαν καρυδιάν, ἣν λιθοβολοῦσι τὰ παιδία·

Εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν
παισὶ λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης
Πάντας δ' ἀκρέμονάς τε καὶ εὐθαλέας ὀροδάμνους
κέκλασμαι, πυκινοῖς χέρμασι βαλλομένη.
Δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον· ἦ γὰρ ἔγωγε
δυσδαίμων ἐς ἐμὴν ὕβριν ἐκαρποφόρουν

[1]) Τὴν ἐλεγείαν ταύτην ἴδ. ἐν Baehrens Poet. Latin. minor. τόμ. Α' σ. 88 ἑξ. Τῆς συλλογῆς δὲ ταύτης τοῦ Baehrens ὁ Β' τόμ. περιέχει καὶ τὴν λεγομένην Appendicem Vergilianam (Culex, Dirae, Copa, Aetna, Ciris, Priapea, Epigrammata, Moretum), ἣν περιλαμβάνουσι καὶ πᾶσαι αἱ μείζονες τοῦ Βιργιλίου ἐκδόσεις. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τὸ ἐπίγραμμα λέγεται ὅτι εἶναι Ἀντιπάτρου τοῦ Θεσσαλονικέως, ὅστις ἤκμαζεν ἐπὶ Αὐγούστου. Ἐποίησε δὲ ὁ Ἀντίπατρος καὶ ἄλλο παρεμφερὲς τῆς Ἀνθολογίας (9, 282) ἐπίγραμμα ἀναφερόμενον εἰς δάφνην. Τὸν βραχὺν λοιπὸν ἐκεῖνον τῆς καρυδιᾶς στεναγμόν, ὅστις περιέχεται ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔλαβεν ὡς ὑπόθεσιν τῆς ἐλεγείας του ὁ Ῥωμαῖος μαθητὴς καὶ τὸν ἐξέτεινεν εἰς τεχνικώτατον θρῆνον. Ἡ δυστυχὴς καρυδιά, ἥτις ἐπίσης ὅπως καὶ ἡ τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ, ἐφυτεύθη παρὰ τὴν ὁδόν, ἀρχίζει διὰ πικροῦ παραπόνου, ὅτι ἂν καὶ εἶναι ἄμεμπτος ὁ βίος της, ὑφίσταται ὅμως τὴν ποινὴν τῶν χειρίστων κακούργων, τὴν λιθοβολίαν. Ἄλλοτε ἐγίνωσκον ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι νὰ τιμῶσι τὰ καρποφόρα δένδρα, καὶ αἱ γυναῖκες τὰ ἐλάμβανον ὡς παράδειγμα. Τώρα τιμᾶται ἡ ἄκαρπος πλάτανος διότι εἶναι ἀμφιλαφὴς καὶ ἀποδίδεται μείζων σημασία εἰς τὸ φύλλωμα ἢ εἰς τοὺς καρπούς, ὅπως καὶ αἱ γυναῖκες ἀποστέργουσι νὰ γίνωσι μητέρες ἵνα μὴ μαρανθῇ τὸ κάλλος αὐτῶν. Παραβάλλει δὲ τὸ θρηνοῦν δένδρον τὴν ἑαυτοῦ μοῖραν πρὸς τὴν τύχην τῆς Κλυταιμνήστρας· « ἐὰν δὲν ἔτικτον, θὰ ἤμην ἀσφαλεστέρα », ἥτις ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνος συμβουλὴ διὰ τὰ λοιπὰ καρποφόρα δένδρα. Ἐπιδεικνύει δὲ ἡ καρυδιὰ τοὺς θραυσθέντας κλάδους καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ φλοιοῦ γυμνωθέντα κορμόν, ἐπακολουθήματα ἁρπακτικῶν διαθέσεων τῶν γινωσκόντων ὅτι θὰ εὕρωσί τι ἐν αὐτῇ. Τοὺς ἔχοντας καὶ ὄχι τοὺς πτωχοὺς παρενοχλοῦσιν οἱ λῃσταί. Εἰς τὰς ἄλλας δὲ βλάβας προστίθεται καὶ τῶν γειτόνων τὸ μῖσος, οὓς πλήττουσιν οἱ κατὰ τοῦ δένδρου ῥιπτόμενοι λίθοι, ἕνεκα δὲ τούτου οἱ γείτονες καταρῶνται τὴν δύσμοιρον καρυδιάν. Οὐδὲ ὁ ἰδιοκτήτης αὐτὸς φροντίζει περὶ τοῦ δένδρου του, τὴν ἔχει δὲ εἰς τὸ ἀπώτατον τοῦ ἀγροῦ του ὅριον, διότι ὑποπτεύεται μήπως ἐκείνη ἤθελεν ἄλλως βλάψῃ τὰ σπαρτά. Ὅταν δὲ ὡριμάσωσι τὰ κάρυα ῥαβδίζεται ἀπηνῶς τὸ δένδρον ἵνα πέσωσιν οἱ καρποί. Ὑπάρχει δὲ ἐν τῷ ποιήματι καὶ μία παρέκβασις διάφορος ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ ὅλου (στχ. 73—86), περιγράφουσα τὰς ποικίλας παιδιάς, τὰς ὁποίας διὰ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τῶν καρύων κάμνουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐξακολουθεῖ ὁ θρῆνος. Εὐτυχὲς εἶναι ἐκεῖνο τὸ δένδρον τὸ πεφυτευμένον μακρὰν τῆς τύρβης τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τροχῶν τῶν ἁμαξῶν, μακρὰν τοῦ κονιορτοῦ τῆς λεωφόρου καὶ δυνάμενον νὰ παρέχῃ πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς καρπούς του πρὸς τὸν ἰδιοκτήτην. Ἀλλὰ τὴν ἀγαθὴν παρόδιον καρυδιὰν δὲν ἀφίνουσιν οὔτε νὰ ὡριμάσῃ μέχρι τέλους πάντας τοὺς καρποὺς αὐτῆς, ἀλλ' ἀώρους ἀκόμη τοὺς καταρρίπτουσιν. Οὔτε ὁ βορρᾶς καὶ τὸ ψῦχος καὶ ἡ χάλαζα οὔτε ὁ καύσων τὴν ἀπογυμνώνουσιν. Ἀφορμὴ τῆς δυστυχίας της εἶναι ὁ πόθος πρὸς τὴν λείαν, καὶ πάσχει ὅ,τι καὶ ὁ Πολύδωρος ἔπαθεν. Ἔχει δὲ καὶ τὰ παράπονα τοῦ κυρίου της, ὅστις μέμφεται αὐτὴν ὅτι ἐξ αἰτίας της πληροῦται λίθων ὁ ἀγρός. Ὁ χειμὼν εἶναι ἡ ἀρίστη δι' αὐτὴν ὥρα τοῦ ἔτους, διότι τότε εἶναι ἐκ φύσεως γυμνὴ καὶ δὲν φοβεῖται ἁρπαγάς. Ἐὰν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ κλέπτηται πᾶν ὅτι φύεται παρὰ τὴν ὁδόν, πῶς τότε δὲν κόπτονται καὶ αἱ ἐλαῖαι ἢ τὰ σπαρτά, πῶς δὲν διαρπάζονται καὶ τῶν ἐμπόρων τὰ παρόδια καταστήματα; Ἀλλὰ ταῦτα προστατεύει τοῦ Καίσαρος ἡ ἐξουσία, ὅστις τὴν προστατευτικήν του δύναμιν ἐπεκτείνει ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Μόνη δὲ ἡ ταλαίπωρος καρυδιὰ δημοσίᾳ καὶ ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας κακοποιεῖται. Διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲν πτηνὸν κτίζει τὴν φωλεάν του ἐντὸς τῶν κλάδων της καὶ μόνον ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχει ὁ ἐνσφηνωθεὶς λίθος, ὡς νικητὴς ἐπὶ ἀλωθέντος φρουρίου. Ὁ δὲ λῃστεύσας αὐτὴν οὐδὲ κἂν δύναται νὰ ἀποκρύψῃ τὴν κακουργίαν του, διότι ἐλέγχουσιν αὐτὴν οἱ δάκτυλοί του, ἀφ' ὧν ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξαλειφθῶσι τὰ ἴχνη τοῦ ἀπὸ τῶν καρύων αἵματος. « Ποσάκις δὲν ἐπόθησα νὰ ξηρανθῶ εἴτε ὑπὸ τῆς θυέλλης ἐκριζωθεῖσα εἴτε πληχθεῖσα ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ! Ἐὰν τοὐλάχιστον ἠδυνάμην μόνη νὰ ἀποσείσω ἀπ' ἐμαυτοῦ τοὺς καρπούς μου ἵνα ἀπαλλαγῶ τῶν βασάνων, ὅπως κάμνει ὁ κάστωρ, θὰ ἤμην εὐτυχής. Τρομάζω ὅταν βλέπω ὅτι ὁ διαβάτης λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸ βλῆμα καὶ σκοπεύει κατ' ἐμοῦ! Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κινηθῶ καὶ ὑπομένω ἀσάλευτος ὅπως τὸ θῦμα. Πολλάκις τρέμουσι

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τὰ φύλλα μου ὄχι σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ἐκ φόβου. Ἐὰν εἶμαι ἔνοχος καύσατέ με ἢ ἀποκόψατέ με, οὕτω δὲ θὰ λήξωσιν ἅπαξ διὰ παντὸς αἱ συμφοραί μου. Ἄλλως φείσθητέ μου καὶ ἀντιπαρέλθετε». Τὸ ποίημα εἶναι ὀλίγον μωρόν, ἔχει δὲ καὶ ἐπαναλήψεις, πραγματεύεται δὲ ὁ συγγραφεὺς τὸ θέμα ἐν ἐκτάσει, καὶ καταφωρᾶται ἡ μαθητικὴ αὐτοῦ τάσις εἰς τὸ νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶσαν σχετικὴν ἀνάπτυξιν, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν εὕρῃ αὐτήν. Τὸ ὅτι ἡ καρυδιὰ γινώσκει ἄριστα τοὺς τραγικοὺς μύθους δὲν εἶναι ἄπορον, διότι τότε ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἐποίει τὰς Μεταμορφώσεις ὁ Ὀβίδιος. Σύμφωνοι δ' ὡςαύτως πρὸς τὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ μετά τινος μὲν εὐτραπελίας, ἀλλ' ὅμως τραγικὸν πάθος, ὅπερ ὁ συγγραφεὺς ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ἡρωΐδα του. Ἀκριβῶς δὲ ἐκεῖνο τὸ σπουδογέλοιον εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη τοῦ ποιήματος ἀρετή. Τὸν ἀναγνώστην καταλαμβάνει φαιδρός τις οἶκτος πρὸς τὸ βασανιζόμενον ἀθῶον πλάσμα, ὅπερ τόσον εἰλικρινῶς καὶ ἀκάκως ἐκπληροῖ τὸν προορισμόν του. Τὸ δὲ ὕφος τοῦ μελαγχολικοῦ θρήνου ἐπιτείνεται μέχρι τοῦ πάθους καὶ καρυκεύεται διὰ πικρᾶς σατίρας ἐναντίον τῶν συγχρόνων ἠθῶν. Ὁ ποιητὴς ἀναγνωρίζει τὴν εὐεργετικὴν ἐνέργειαν τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, ἥτις τηρεῖ πανταχοῦ τάξιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ μόνον εἰς τὴν ἄοπλον εὐεργέτιδα τῶν συμπολιτῶν αὐτῆς, ἥτις φροντίζει καὶ περὶ τῆς τέρψεως τῶν νέων κατὰ τὰ Σατουρνάλια, δὲν παρέχει προστασίαν. Οἱ στίχοι εἶναι ἐπιμελέστατα ἐξειργασμένοι, διαφαίνονται δὲ ἐν τῷ ποιήματι καὶ ἀπομιμήσεις (ὀλίγαι ὅμως) τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Ὀβιδίου.

Ὁ μάλιστα ἀκολουθῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον τὴν σχολὴν τοῦ Κατούλλου, ἦτο ὁ Δομίτιος Μάρσος[1]), ὅστις ἐν στίχοις ἑνδεκασυλλάβοις καὶ ἐν ἐλεγειακοῖς διστίχοις συνέταξεν εὐτράπελα καὶ δηκτικὰ ἐπιγράμματα, ἔτι δὲ καὶ ἐκτενέστερα ποιήματα, δύο σε-

[1]) Τὰ λείψανα τῶν ποιημάτων τοῦ Μάρσου ἐν Baehrens Fragm. Poet. Roman. 346 ἑξ. Σ. Μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λίδων μήκους, ὅπως λέγει ὁ Μαρτιάλιος, γραμματειακῶν ἢ προσωπικῶν σκωμμάτων εἰς ὕφος φαιδρότατον, ὅπως εἶναι φυσικὸν εἰς τὰ τοιούτου εἴδους συνθέματα, δι' ὃ καὶ ὁ Μαρτιάλιος κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρει τὸν Μάρσον, ὡς ἓν τῶν κυριωτάτων αὐτοῦ προτύπων. Ὁ τίτλος τῆς συλλογῆς τῶν ποιημάτων τούτων, ἢ ὅλων ἢ μόνον τῶν ἐπιγραμμάτων εἶναι Cicuta ἤτοι Ποιμενικὸς αὐλός, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ δεικνύει σχέσιν πρὸς τὴν βουκολικὴν καθ' ὅλου ποίησιν καὶ ἰδίᾳ ἴσως πρὸς τὰ Βουκολικὰ τοῦ Βιργιλίου, διότι τὸ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην σωζόμενον ἐπίγραμμα καθάπτεται τοῦ ἀδελφικοῦ ζεύγους τῶν φαύλων ἐκείνων ποιητῶν, τοῦ Βαβίου καὶ τοῦ Μαιβίου (ἰδ. ἀνωτ. σ. 56), οὓς καὶ ὁ Βιργίλιος ἀπεστρέφετο. Καὶ ἄλλα δὲ ἀποσπάσματα τοῦ Μάρσου ἀναφέρονται εἰς σύγχρονα γραμματειακὰ προϊόντα. Ὑπάρχει ἓν ἀναφερόμενον εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ αὐστηροῦ Ὀρβιλίου, καὶ ἕτερον εἰς τὸν γραμματικὸν Καικίλιον τὸν Ἠπειρώτην, ὃν ὀνομάζει «τροφὸν τῶν τρυφερῶν ποιητῶν». Εἰς τοιούτου εἴδους ποίημα ἀνήκει καὶ ἓν ἀδέσποτον δίστιχον (Baehrens Fragm. σ. 329) περὶ τοῦ Σαλλουστίου, περὶ οὗ λέγεται ὅτι κατέκλεψεν ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν τὸν παλαιὸν Κάτωνα, ὅπερ ἴσως εἶναι τοῦ Ἀσινίου Πωλλίωνος. Ἔχομεν δὲ τοῦ Μάρσου καὶ δύο θερμότατα δίστιχα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Τιβούλλου, ἐν οἷς συνθρηνεῖ καὶ τοῦ Βιργιλίου τὸν θάνατον. Ἠγάπα δὲ ὁ Μάρσος τὴν Μελαγχροινὴν Μελαινίδα, περὶ ἧς ἔγραψε καὶ ποίημα, λέγει δὲ ὁ Μαρτιάλιος (Ἐπίγρ. 7, 29, 7) ὅτι ἐν ᾧ πρὸς τὸν Μαικήναν ὕμνει τὸν Ἄλεξιν ὁ Μάρων, ἦτο γνωστὴ καὶ τοῦ Μάρσου ἡ Μελαινίς. Ἀφοῦ δὲ τοὺς στίχους ἐκείνους τοῦ Μάρσου παραβάλλει ὁ Μαρτιάλιος πρὸς τοὺς ἰδικούς του, πρέπει νὰ ἦσαν γεγραμμένοι κατὰ τὸ ἐλαφρότερον ὕφος τοῦ Κατούλλου. Πρέπει δὲ νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἄλλα σοβαρώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔργα θὰ συνέταξεν ὁ Μάρσος διότι ὁ αὐτὸς πάλιν ἐπαιτικὸς ποιητής, ὁ Μαρτιάλιος, λέγει, ὅτι ἂν εὕρισκε καὶ αὐτὸς ἕνα Μαικήναν ὅπως ὁ Βιργίλιος, ὁ Βάριος καὶ ὁ Μάρσος, θὰ ἐγίνετο καὶ αὐτὸς ἂν ὄχι Βιργίλιος, τοὐλάχιστον ὅμως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Μάρσος. Πολὺ τερπναὶ θὰ ἦσαν καὶ αἱ Fabellae (= Μυθάρια) τοῦ Μάρσου, ἐξ ὧν ἔχομεν μόνον ἓν ἡμιστίχιον δακτυλικὸν ἐκ τοῦ ἑνάτου βιβλίου, διότι ἐν αὐταῖς κατέστησεν ὁ ποιητὴς ὑποκείμενον ἰδίας πραγματείας τὴν γνησίαν ῥωμαϊκὴν urbanitatem, καὶ ἐκόσμησε τὴν πραγματείαν διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἔκ τε τῆς γραπτῆς καθὼς καὶ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Περίεργον εἶναι ὅτι ὁ αὐτὸς δηκτικὸς ἐπιγραμματοποιὸς συνέταξεν ὡς λέγεται καὶ μακρὸν μυθολογικὸν ἔπος Ἀμαζονίδα διηρημένην εἰς πλείονα βιβλία, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ θαυμαστὴς αὐτοῦ Μαρτιάλιος, ὅστις ἐν γένει δὲν ἀρέσκεται εἰς τὰ ἐπικὰ ποιήματα, κρίνει μετὰ καταφρονήσεως. Συχνότερον, λέγει, μνημονεύεται ὁ Πέρσιος μὲ τὸ ἓν βιβλίον τῶν σατιρῶν του, ἢ ὁ ἐλαφρὸς Μάρσος σος μὲ ὁλόκληρον τὴν Ἀμαζονίδα του (Μαρτιάλ. Ἐπιγρ. 4, 29). Δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ Μάρσος ὁ ἐπικὸς καὶ ἄλλος ὁ ἐπιγραμματοποιός, διότι κάλλιστα ἁρμόζει τὸ ἐπίθετον ἐλαφρὸς (levis) εἰς τὸν ἐπιγραμματοποιόν. Νεώτεροί τινες ἑρμηνευταὶ εἰκάζουσιν ὅτι ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν Ἀμαζονίδα ἐν τῇ τετάρτῃ ᾠδῇ τοῦ Δ΄ βιβλίου τοῦ Ὁρατίου, ἔνθα οἱονεὶ ἐν παρενθέσει καὶ ἄνευ προφανοῦς σχέσεως πρὸς τὰ ἑπόμενα, μᾶλλον δὲ ἐν παραδόξῳ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου διακοπῇ, κάμνει ὁ Ὁράτιος λόγον περὶ τοῦ πελέκεως τῶν Ἀμαζόνων, ὃν μετεχειρίζοντο οἱ Βινδελικοὶ (ἀπὸ πότε, λέγει, δὲν ἠρεύνησα καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ γινώσκῃ τὰ πάντα). Ὑποθέτουσι λοιπὸν ὅτι ὁ Ὁράτιος ἀναφέρεται εἰς παλαιόν τι ἐπεισόδιον περὶ τοῦ πράγματος περιεχόμενον ἐν τῷ ἔπει τοῦ συναδέλφου, περὶ οὗ καταφρονητικώτερον ἐκφράζεται.

Δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα πάντων τῶν ἐξαφανισθέντων ποιημάτων τὰ ἴχνη ἢ νὰ συλλέξωμεν πάντα τὰ περισωθέντα ἐξ αὐτῶν λείψανα. Ὑπάρχουσιν ὑπαινιγμοὶ κακεντρεχεῖς, διασυρμοὶ γραμματειακοὶ ἢ πολιτικοί, ἐκφράσεις πένθους ἢ χαρᾶς, ποικίλαι ἄλλων αἰσθημάτων ἐκδηλώσεις. Ἀλλὰ τὰ συν-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τρίμματα ταῦτα οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσι πλέον καλλιτεχνικῆς παραστάσεως ἀξίωσιν.

Ἕν βλέμμα μόνον θὰ ῥίψωμεν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἀκολάστων ἐκείνων ποιητικῶν παιγνίων, ἅτινα ἐπιγράφονται Πριάπεια, ὅπως ῥίπτει τις ἓν βλέμμα εἰς ὅ,τι λέγεται gabinetto secreto ἔν τισι Μουσείοις. Ἡ τοιαύτη ἔρευνα δὲν πρέπει νὰ εἶναι φευκτή, ὅταν συντελῇ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς εἰκόνος ἑνὸς πολιτισμοῦ.

Εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰς ἀμπέλους ὑπῆρχε ξύλινον εἴδωλον χονδροειδῶς ἐξειργασμένον τοῦ λάγνου δαίμονος τῆς φύσεως, τοῦ Πριάπου, ὅστις ὅτε ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἡ Ἀσία, ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ῥώμην ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Λαμψάκου. Ἐχρωματίζετο τὸ ξόανον διὰ ζωηροῦ κοκκίνου χρώματος, ἐκράτει δρέπανον ἐν τῇ χειρὶ ἐξ ἰτεΐνων ῥάβδων καὶ παρεῖχεν ἐν τῇ χυδαίᾳ αὐτοῦ γυμνότητι εἰς θέαν τὸ σύμβολον τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ῥώμης. Προορισμός του ἦτο νὰ ἀποδιώκῃ τοὺς κλέπτας καὶ τὰ πτηνά. Παρὰ τὸ ξόανον ὑπῆρχεν ἀγροτικὸν ἱερόν, ἐν ᾧ ἀπετίθεντο αἱ προσφοραὶ (ἄνθη, στέφανοι, καρποί, στάχυες), ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων ἐγράφοντο τολμηρὰ αὐτοσχεδιάσματα. Καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων μετεχειρίζοντο εἰς φύλαξιν τῶν κήπων τὸ χονδροειδὲς τοῦ Πριάπου ὁμοίωμα, καὶ ἔγραφον ἐπιγράμματα ἔχοντα ὑπόθεσιν τοὺς ἀστείους ἀγῶνας τοῦ φύλακος πρὸς ἁπλήστους ἐπισκέπτας. Συλλογὴ δὲ τοιούτων Πριαπείων εἶχεν ἐκδοθῇ ὑπὸ τοῦ Εὐφορίωνος. Εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἤρεσκον ἔτι μᾶλλον τὰ ἄσεμνα ἐκεῖνα ἀστεΐσματα, καὶ ὅσοι δὲ δὲν ἦσαν ἐξ ἐπαγγέλματος ποιηταί, ἰδίως δὲ εὐγενεῖς κύριοι, ἠσχολοῦντο εἰς ἓν εἶδος διαγωνισμοῦ περὶ τὴν σύνταξιν τοιούτων ῥυπαριῶν. Οἱ αἰσχρολογικοὶ ἐν κομψοῖς στιχιδίοις διαγωνισμοὶ ἠσκήθησαν τὸ πρῶτον, πάντως ὅμως μετὰ καλλιτεχνικῶν ἀξιώσεων, μεταξὺ τῶν περὶ τὸν Κάτουλλον ποιητῶν, εἰδικώτερον ὅμως ἡ τάσις τοῦ ποιεῖν τὰ ἐπιγράμματα ἐκεῖνα τὰ φερώνυμα τοῦ ἀκολάστου Λαμψακηνοῦ δαίμονος ἀνεπτύχθη μετὰ ζήλου. Πλεονάζουσι δὲ ἐκεῖνα ἅτινα εἶναι πεποιημένα κατὰ τὸν τρόπον τῆς ποιήσεως

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τοῦ Κατούλλου καὶ τοῦ Ὀβιδίου, ὥστε πολλὰ ἐκ τῶν Πριαπείων θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι ποικιλίαι ἢ παρῳδίαι ποιητικῶν θεμάτων τῶν δύο ἐκείνων ποιητῶν καὶ μάλιστα τοῦ Κατούλλου (2. 44. 52. 12. 32. 46. 57. 61). Κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον ἀναφέρει ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ σατίρᾳ αὐτοῦ τῇ εἰς τὴν Κανιδίαν, τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως. Ἐγράφοντο δὲ τὰ Πριάπεια εἰς ἐλεγειακὰ δίστιχα, χωλιάμβους, ἑνδεκασυλλάβους στίχους ἢ πριαπείους, ἡ δὲ ἄπταιστος αὐτῶν στιχουργία μαρτυρεῖ πόσον ἦσαν ἔμπειροι περὶ τὰ μέτρα οἱ ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ εὕρεσις νέων ἑκάστοτε θεμάτων καὶ νέων ἰδεῶν ἐκδηλοῦται διὰ φαιδρότητος, δι' ἀστεϊσμῶν ἢ καὶ διὰ κακεντρεχείας. Συχνότερον ἀπαντῶσιν αἱ χυδαῖαι ἀπειλαὶ κατὰ τῶν λαιμάργων ἢ τῶν κλεπτῶν, οἵτινες ἤθελον εἰσβάλῃ εἰς τὸν κῆπον, αἵτινες ὅσῳ ὑπερβολικώτεραι ἢ δριμύτεραι εἶναι, πόσῳ κάλλιον ἐκπληροῦσι τὸν σκοπόν των. Ὁ θεὸς περικαλύπτει τὰς ὀρέξεις ἢ τοὺς πόθους του διὰ λογοπαιγνίων, αἰνιγμάτων κτλ. (5. 7. 54. 67). Εἶναι Ὁμηριστὴς καὶ συντελεῖ κατὰ τὴν γνώμην του εἰς φυσικωτέραν ἑρμηνείαν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας (68). Προσκαλεῖ τοὺς διαβάτας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἱερόν του (14), ζητεῖ ὡς φόρον παρὰ τῶν ἐπισκεπτῶν ἀσέμνους στίχους (41. 47), τοιοῦτοι δὲ ὑπάρχουσιν ἄπειροι. Ἐὰν ὁ θεὸς τῶν κήπων εἶχε τόσας ὀπώρας, ὅσους ἔχει στίχους, θὰ ἦτο πλουσιώτερος τοῦ Ἀλκινόου (60). Προσφέρονται δὲ εἰς αὐτὸν καὶ δῶρα καὶ θυσίαι δι' εὐχὰς ἐκπληρωθείσας ἢ καὶ μὴ ἐκπληρωθείσας, ἢ καὶ πρὸς ἐξιλασμὸν ἐγκλημάτων. Γείτων τις τῷ σφάζει χοιρίδιον, διότι τὸ χοιρίδιον κατέφαγε τοὺς κρίνους τοῦ κήπου του, παρακαλεῖ ὅμως εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μένῃ κλειστὴ ἡ θύρα τοῦ κήπου ἵνα μὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐρημωθῇ ὁλόκληρος ὁ στάβλος (65). Κλέπτης τις, ἀφ' οὗ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἔκλεψε μῆλα παρά τινος πωλητοῦ, ἀφιεροῖ μέρος αὐτῶν εἰς τὸν Πρίαπον ἵνα ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους καὶ καταστήσῃ τὸν θεὸν κοινωνὸν τοῦ μυστικοῦ (21). Κτηματίας θέτει ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ θεοῦ τὰς ἀρίστας τῶν κήπων του ὀπώρας (16), ἄλλος δὲ χαίρων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

διότι εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν αἱ σταφυλαί του, προσφέρει κηρίνους καρπούς, εὐχόμενος εἰς τὸν Πρίαπον νὰ τοὺς μεταβάλῃ εἰς φυσικούς (42). Ἄλλος πάλιν συμβουλεύει αὐτὸν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς ὀλίγα μιμούμενος τοὺς μείζονας θεοὺς (53 καὶ 70). Μία θελκτικὴ χορεύτρια τοῦ ἱπποδρομίου καταθέτει πρὸ αὐτοῦ τὰ κύμβαλα, τὰ κρόταλα, καὶ τὰς σάλπιγγάς της, παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ τῇ ἐξασφαλίσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον σχετικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ (27). Ἡ αἰδὼς δὲν ἐπιτρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἄλλας προσφοράς (34. 37. 40. 50).

Ὁ δαίμων ἐπαινεῖται διὰ τὸ ὅπλον του, ὅπερ τὸν καθιστᾷ σεβαστόν, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύει μὲ τὸ αὐτὸ δικαίωμα, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ τὸ ἑαυτῶν (20, 9). Ὡραῖος ὅπως οἱ ἄλλοι θεοὶ δὲν εἶναι, καὶ ἐν τούτοις εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὰς γυναῖκας (39). Δύναται δὲ κατὰ τοῦτο νὰ ἀμιλλᾶται πρὸς τοὺς ἄλλους, διότι δαψιλὴς ὑπῆρξε πρὸς αὐτὸν ἡ φύσις (36). Ὅπως οἱ ἄλλοι ἔχει καὶ αὐτὸς ἱερὸν σκήνωμα (75). Εἷς ἓν ἐπίγραμμα παραπονεῖται ὅτι πανοῦργοι κλέπται τῷ ἀφῄρεσαν τὸ δρέπανον ἀπὸ τῆς χειρός, φοβεῖται δὲ μήπως τῷ ἀφαιρέσωσι καὶ τὴν πατρίδα του Λάμψακον καὶ τὸν καταστήσωσι Γάλλον (55). Τοὺς θρασεῖς, οἵτινες οὐδεμίαν φοβοῦνται ἀπειλήν, ὑποπτεύει ὅτι ζητοῦσι τὴν ποινὴν (51. 64). Ἀπώλεσε τὸ κόκκινον χρῶμά του καὶ νομίζει ὅτι ἔγινε φθισικός, ὅπερ δὲν εἶναι ἄπορον, ἀφ' οὗ ἀσκεῖ ἔργον τόσον ἐπίπονον (26). Ἀλλαχοῦ παραπονεῖται ὅτι δὲν ἔχει πλέον λόγον ἡ ὕπαρξίς του, διότι ὁ κῆπος, ὃν ἐφύλαττε, περιεφράχθη (77). Ἄλλος Πρίαπος, νεώτατος, ποθεῖ τὴν ἐπίσκεψιν Δρυάδων καὶ Νυμφῶν (33). Ἠξεύρει καὶ πολλὰ ἐρωτικῶν συνεντεύξεων μυστικά, πολλὰ δὲ τῶν ἀκολάστων τούτων ἐπιγραμμάτων περιέχουσι κακολογίας κατὰ γυναικῶν, νεαρῶν καὶ γηραιῶν, αἵτινες κακολογίαι προσλαμβάνουσιν ἐνίοτε ἐντελῶς προσωπικὸν χαρακτῆρα (63. 4. 19. 78). Μάτην συμβουλεύει τὰς γραίας νὰ ἀπομακρυνθῶσιν, ἐκεῖναι φαίνεται ὅτι ἀρέσκονται εἰς τὴν θέαν τῆς μορφῆς του (8). Μία ἐξ αὐτῶν κατά τινα νυκτερινὴν προσευχὴν πρὸ τοῦ εἰδώλου τοῦ Πριά-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

που ἀπώλεσεν ἕνα ἐκ τῶν τριῶν ὀδόντων της (12). Ἡ ἰσχνότης μιᾶς νυκτερινῆς ἐπισκεπτρίας (32), ἡ ἀσχημία καὶ ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία ἄλλων (46. 57), περιγράφονται φορτικῶς καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Κατούλλου. Ἐνιαχοῦ διασύρει καὶ τοὺς ἄνδρας (78. 56. 45. 25). Μία μηλέα δικαιολογεῖ τὴν ἀφορίαν της λέγουσα ὅτι ἐπεβαρύνθησαν οἱ κλῶνές της διὰ τῶν ἐλεεινῶν ποιημάτων φαύλου ποιητοῦ (61 καὶ 79).

Πάντα τὰ τοιαῦτα ποιημάτια λέγεται ὅτι ἐγράφησαν διὰ κήπους καὶ ὄχι διὰ βιβλία, πάντως δὲ ὄχι τῇ συνδρομῇ τῶν σεμνῶν καὶ ἁγνῶν Μουσῶν (2). Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν (ἂν καὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ποιηταὶ φαίνονται ὅτι τοὺς κατεφρόνουν: 41) γινώσκουσιν ἄριστα τοὺς Ἑλληνικοὺς μύθους καὶ τὴν ἑλληνικὴν γραμματείαν, μάλιστα τὴν ἐρωτικήν, καὶ δὲν ἀγνοοῦσι καὶ ὡρισμένα τῆς ἐρωτικῆς ποιήσεως ἐγχειρίδια (4. 63). Ἐνίοτε νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον (42. 60. 62. 68).

Εἰς τὴν εἰς ἡμᾶς παραδοθεῖσαν συλλογὴν δὲν περιέχονται πάντα τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος σωθέντα ἀκόλαστα ταῦτα δημιουργήματα τῆς στιγμῆς. Ὁ Κάτουλλος διὰ τεσσάρων κομψῶν πριαπείων στίχων ἀφιέρωσεν ἓν ἄλσος εἰς τὸν Πρίαπον καθ' ὅλους τοὺς θρησκευτικοὺς τύπους, συγχρόνως δὲ ἐποίησε καὶ κατάλληλον μνείαν τῆς πλήρους ὀστρειδίων ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, παρ' ὃν ἔκειτο ἡ πατρίς του. Ἐφέρετο δέ, ἀλλ' ἄνευ ἀσφαλοῦς μαρτυρίας, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βιργιλίου μακρότερον ἐν πριαπείῳ ὡσαύτως μέτρῳ ποίημα, ἐν ᾧ ὁ ἀγαθὸς τοῦ κήπου φύλαξ ἐπαινεῖ τὴν τιμήν, ἣν πρὸς αὐτὸν ἐκδηλοῖ ἡ οἰκογένεια τῆς πτωχικῆς ἐξοχικῆς οἰκίας, παραπέμπει δὲ τοὺς ἀπαιτητικοὺς νέους πρὸς τὸν πλούσιον γείτονα, ὅπου ἀμελὴς συνάδελφος (ἄλλος Πρίαπος) ἀνέλαβε τὴν φύλαξιν (Catal. III). Ἐν καλοῖς ἰαμβείοις παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς ἐπιμελῆ ἐπόπτην καὶ ἀπειλεῖ τοὺς ἐνοχλητικοὺς ξένους (Catal. II). Ἐπίσης καυχᾶται διὰ τὰ προσενεχθέντα αὐτῷ δῶρα ἐν ὄχι ἀμέμπτοις ἐλεγειακοῖς διστίχοις, ἀτενίζει δὲ μετά τινος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

φόβου πρὸς τὸν χειμῶνα, λέγων· ἃς χρησιμοποιηθῶσι τότε ὡς καύσιμος ὕλη (Catal. I). Ὀλιγώτερον σεμνὰ εἶναι ὅσα (ὄχι ὅμως ἀσφαλῶς) ἐπιβαρύνουσι τὸν Τίβουλλον. Ἡ λίαν λ. χ. ἐμπιστευτικὴ ἐκείνη ἐξομολόγησις ἡμερολογίου εἰς καθαρὰ ἰαμβικὰ τρίμετρα, καθὼς καὶ ἓν ἐλεγειακὸν δίστιχον, ἐν ᾧ εἷς ἄλλοτε ταμίας, νῦν δὲ κτηματίας ἀφιεροῖ ἓν ἱερὸν εἰς τὸν Πρίαπον. Πολλὰ τοιαῦτα μεμονωμένα ποιήματα μετεβιβάζοντο ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα ἢ ἐτοποθετοῦντο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ τῆς χειρὸς τῶν ἀναγνωστῶν, ἡ δὲ νῦν συλλογὴ ἡ ἐπιγραφομένη Πριάπεια, ἐνδεχόμενον εἶναι ὅτι κατάγεται ἐκ τῶν κήπων τοῦ Μαικήνα, τοῦ Μεσσάλλα καὶ ἄλλων Ῥωμαίων τῶν Αὐγουστείων χρόνων, μετέλαβε δὲ καλλιτεχνικὴν μορφὴν παρά τινος συγχρόνου ποιητοῦ. Κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος τὰ Πριάπεια ἦσαν ἤδη εἰς χεῖρας τοῦ κοινοῦ, ὁ δὲ Μαρτιάλιος καὶ ὁ Αὐσόνιος τὰ εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ὀβιδίου εἶχον παρέλθῃ ἑξήκοντα ἔτη. Ὅ,τι τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν δύναμιν καὶ τὴν καλαισθησίαν, ἔφθασε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, βοηθούμενον ὑπὸ εὐνοϊκῶν περιστάσεων, εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἑλληνικὴ Μοῦσα ἐνεκλιματίσθη ἐντελῶς ἐν Ῥώμῃ, ὑπὸ τὴν πνοὴν αὐτῆς παρήχθησαν τὰ λογοτεχνικὰ τῶν Ῥωμαίων δημιουργήματα, ἅτινα ὅμως ἔχουσιν ἀνεξάρτητον ὑπόστασιν. Ἡ εὔηχος γλῶσσα τοῦ κοσμοκράτορος δήμου, ἀκούεται εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Μεγαλοφυεῖς ποιηταὶ ἐμπνέονται ὑπὸ τῆς κοσμοϊστορικῆς ἐντολῆς τοῦ ἔθνους των καὶ ἐντυπώνουσιν εἰς τὰ ἔργα των ἀθάνατον θησαυρὸν γνησίας τοῦ ἐθνικοῦ βίου σοφίας. Κατὰ τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην ἐποχὴν εἰρήνης καὶ εὐημερίας, ὅτε ἐκοιμᾶτο τὸ πολιτικὸν πάθος καὶ ἡ διχόνοια, ἤνθησεν ἡ χάρις τῆς ἀστείας καὶ εὐφυοῦς συνδιαλέξεως ὑπὸ σχῆμα καλλιτεχνικόν, ἡ κλίσις πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν βίον καὶ τὴν παράστασιν αὐτοῦ, ἡ μαγεία τοῦ κοινωνικοῦ καθὼς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

καὶ τοῦ ἐπισήμου ἄσματος, κατὰ τρόπον, ὅστις ἕως τότε δὲν εἶχεν ἀκουσθῇ, ἦρε δὲ θρίαμβον καὶ ὁ Ἔρως. Δυστυχῶς ὁ Ἔρως παρηγκώνιζε σοβαρωτέρας τάσεις, ἡ δὲ ἐπιπολαιότης τοῦ ἐν τῇ μεγαλοπόλει βίου ἐδηλητηρίαζε τὴν ἄεργον καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς ῥέπουσαν νεότητα, εἰς τρόπον ὥστε, ὅτε ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ὀβίδιος, δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ῥώμῃ ἄλλη νέα γενεὰ δημιουργῶν ποιητῶν ἵνα διαδεχθῇ τὴν ἐκλιποῦσαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Γενικαὶ παρατηρήσεις. Γραμματειακὸς βίος σ. 8 ἑξ. Ῥητορικαὶ μελέται σ. 11 ἑξ. Αὔγουστος σ. 15 ἑξ. (Κριναγόρας σ. 17 ἑξ.) Μαικήνας σ. 19 ἑξ. Μεσσάλλας σ. 20 ἑξ. Ἀσίνιος Πωλλίων σ. 21 ἑξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. *Βιργίλιος* σ. 24-170.

Βιργιλίου Κατάλεκτα σ. 25 ἑξ. Βουκολικὰ σ. 28-61. Γεωργικὰ 61-92. Αἰνειὰς σ. 92-170. Βάριος σ. 171-172.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. *Ὁράτιος* σ. 173-293.

Ἐπῳδοὶ σ. 182-189. Ὠδαὶ σ. 189-242. Σάτυραι σ. 242-265. Ἐπιστολαὶ σ. 265-293. (Ἡ ποιητικὴ τοῦ Ὁρατίου σ. 282-290).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. *Αἱ ἐλεγεῖαι τοῦ Τιβούλλου καὶ τοῦ Προπερτίου* σ. 294-374.

Ἡ ἐρωτικὴ ἐλεγεία καθ' ὅλου σ. 294-303. Κορνήλιος Γάλλος σ. 303-308. Τίβουλλος σ. 308-340 (Σουλπικία σ. 322-328. Πανηγυρικὸς τοῦ Μεσσάλλα σ. 331-333. Λύγδαμος σ. 333 ἑξ.) Προπέρτιος σ. 340-374.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. *Ὀβίδιος* σ. 375-550.

Ὀβιδίου ἐρωτικαὶ ἐλεγεῖαι (Amores) σ. 382-398. Ἡρωΐδων ἐπιστολαὶ σ. 398-432 (Τραγῳδία Μήδεια σ. 410-413). Περὶ ἐντριμμάτων τοῦ προσώπου σ. 433. Ἐρωτικὴ τέχνη σ. 434

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

-449. Ἰάματα τοῦ ἔρωτος σ. 450-454. Τὸ Ἡμερολόγιον (Fasti) σ. 455-475. Μεταμορφώσεις σ. 475-513. Τὰ Λυπηρὰ (Tristia) σ. 517 ἑξ. Ἶβις σ. 529-532. Ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ Πόντου σ. 533-542. Ἐπεξεργασία τοῦ Ἡμερολογίου σ. 542 ἑξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. *Οἱ μικροὶ καὶ οἱ ἀνώνυμοι* σ. 551 ἑξ.

Ἐπικοὶ σ. 551 ἑξ. (Κορ. Σευῆρος σ. 552 ἑξ Ἀλβινουανὸς Πέδων σ. 554 Ῥαβίριος σ. 556). Ἐπύλλια σ. 559 ἑξ. (Culex σ. 559 ἑξ. Ciris σ. 566 ἑξ.) Moretum σ. 574 ἑξ. Διδακτικὴ ποίησις σ. 576 ἑξ. (Μάκρος σ. 576 ἑξ. Γράττιος σ. 578) ἐλεγειακὴ ποίησις σ. 579 ἑξ. (Βάλγιος σ. 579 ἑξ. Copa σ. 581 ἑξ. Nux (Καρυδιὰ) σ. 582 ἑξ.) Μάρσος σ. 585 ἑξ. Πριάπεια σ. 588 ἑξ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

(Ὁ ἀριθμὸς δηλοῖ τὰς σελίδας).

Ἀλβινουανὸς Πέδων 382 541. 546. 554.
Ἀλφῆνος Βᾶρος (Οὔαρος) 38. 46. 51. 92.
Ἄνσερ 8. 40.
Ἀρέλλιος Φοῦσκος 375.
Ἀσκώνιος Παιδιανὸς 29. 168.
Ἀσίνιος Γάλλος 42.
Ἀσίνιος Πωλλίων 9. 21 ἑξ. 32. 36. 40. 43. 44 217. 285. 305.
Ἀττικὸς (φίλος Ὀβιδίου) 381. 516.
Αὔγουστος 15 ἑξ. 218 ἑξ 278 ἑξ. 457 ἑξ. 511 ἑξ

Βάβιος (Βάουιος) 56. 586.
Βάλγιος (Οὐάλγιος) Ῥοῦφος. 332. 579.
Βάριος (Οὐάριος) Ῥοῦφος 168. 170. 171. 217.
Βάσσος 342. 382.
Βεστάλιος (Οὐεστάλιος) 541.
Βιργίλιος (Οὐεργίλιος) 24 ἑξ. 232. 559 ἑξ. 559 ἑξ.
Βροῦτος (δικηγόρος) 534.

Γαλλίων 541.
Γάλλος (Κορνήλιος) 36, 49 ἑξ. 89. 303 ἑξ.
Γερμανικὸς (Καῖσαρ) 539 543
Γλυκέρα 319.
Γραικῖνος (Πομπώνιος) 381. 536. 540.
Γράκχος (Τ. Σεμπρώνιος) 284
Γρατιδία 187.
Γράττιος 578.

Δέλλιος 214

Ἕνας (Σεξτίλιος) 552.
Εὐφορίων 49. 305.

Ἴκκιος 215. 268
Ἰοῦλλος Ἀντώνιος 552.

Καικίλιος (Ἠπειρώτης) 167. 586.
Καμερῖνος 551.
Κᾶρος 382. 541. 552.
Καρουίλιος Πίκτωρ 168
Κάσσιος (Παρμαῖος) 8
Κατάλεκτα 25. 189. 333.
Κάτουλλος 591.
Κάτων (Censorius) 62. 93.
Κέλσος 517.
Κήρινθος 323.
Κιμβρος (Ἄννιος) 26.
Κριναγόρας 17. 215.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Κόδρος 56.
Κόριννα 382.
Κορνιφίκιος 61.
Κόττας (Μάξιμος) 535.
Κότυς 538. 541.
Κυθηρὶς 61

Λαμίας (Αἴλιος) 216.
Λάργος 552.
Λάτρων (Πόρκιος) 377.
Λικίνιος Μουρήνας 214.
Λόλλιος (Μ.) 216.
Λοῦπος 552.
Λύγδαμος 334 ἑξ.
Λύκιννα 343.
Λυγκεὺς 286 342.

Μαικήνας 19 ἑξ. 177. 209. 265. 291.
Μαίβιος (Μαίουιος) 56. 586.
Μάκρος (Αἰμίλιος) 33. 377. 379. 477. 541. 551. 576 ἑξ.
Μάραθος 321.
Μάρκελλος (Κλαύδιος) 152. 224. 363.
Μάρσος (Δομίτιος) 552. 585.
Μέλισσος 286.
Μενάλκας 32. 39.
Μεσσάλλας 20. 309. 331. 379.
Μεσσαλλῖνος 329. 535. 572.
Μοντανὸς (Ἰούλιος) 558.
Μούμμιος (Σπόριος) 266.

Νέαιρα 334.
Νέμεσις 319.

Ὀβίδιος 375 ἑξ.
Ὀκτάβιος (Ἀουῖτος) 100.
Ὀκτάβιος (Μούσας) 27. 565.
Ὁράτιος 173 ἑξ.

Ὀρβίλιος 174.
Ὀστία (Κυνθία) 343.
Οὐάρρων (Ἀτακῖνος) 70. 82.
Οὐάρρων (Ῥεατῖνος) 63. 94. 139.

Παρθένιος 306. 566. 573.
Πασσέννος (Παῦλος) 374.
Πείσων (Λεύκιος) 282.
Περέλλιος (Φαῦστος) 100.
Πέριλλα 382 526.
Πλανία (Δηλία) 315.
Πλάγκος (Μουνάτιος) 239.
Πομπήϊος (Σέξτος) 381. 518. 539.
Ποντικὸς 342. 381. 552.
Πρόβος (Μᾶρκος Οὐαλέριος) 168. 293.
Προπέρτιος 341 ἑξ.
Πούπιος 286.

Ῥαβίριος 555 ἑξ.
Ῥοῦφος 382.

Σαβῖνος (Κοϊγκτίων) 26.
Σαβῖνος 382. 418 ἑξ. 542.
Σαλανὸς (Κάσσιος) 541.
Σαλλούστιος (Κρίσπος) 215.
Σείρων 27. 46.
Σίλων (Ἀρβρώνιος) 551.
Σευῆρος (Κορνήλιος) 542. 552.
Σουΐλλιος (Ροῦφος) 380. 543.
Σουλπικία 322 ἑξ.

Τιβέριος 535. 539.
Τίβουλλος (Ἄλβιος) 308 ἑξ. 592.
Τίτιος (Ῥοῦφος) 237. 286.
Τούκκας (Πλώτιος) 164.
Τοῦλλος 342. 363.
Τουρράνιος 286.
Τοῦσκος 418. 559.
Τουτικανὸς 382. 541. 552.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ὑγῖνος (Ἰούλιος) 65. 168.
Φάβιος (Παῦλος Μάξιμος) 381.
Φλᾶκκος (Πομπώνιος) 381.
Φοντανὸς (Φοντᾶνος) 287.
Φουνδάνιος 256. 286. 536.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΑΤΩΝ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Σελ. 24 στίχ. 21 ἀντὶ *παρ᾽ ᾧ συνεμαθήτευον* κτλ. γράφε *παρ᾽ ᾧ εἶχε μαθητεύσῃ καὶ ὁ Ἀντώνιος. Συνεμαθήτευσε δὲ ἴσως μετὰ τοῦ Βιργιλίου καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς* κτλ.
„ 29 στιχ. 20 ἀντὶ *ὑπὸ στχ.* 45 γράφε *ἀπὸ στχ.* 45.
„ 39 „ 21 „ *ἀλλὰ* „ *ἄλλα.*
„ 40 „ 14 „ *Λουκίδαν* „ *Λυκίδαν.*
„ 63 „ 16 „ *εἰς τὰ ξηρότατα* „ *καὶ τὰ ξηρότατα.*
„ 100 „ 21 „ *Ὄστος* „ *Ὄστιος.*
„ 112 „ 15 „ *ζυγικῆς* „ *συζυγικῆς.*
„ 121 „ 24 „ *ταχύτης* „ *τραχύτης.*
„ 217 „ 6—7 „ *Πολλίωνα* „ *Πωλλίωνα.*
„ 283 „ 31 „ *ἐξέρχεται* „ *διεξέρχεται.*
„ 382 „ 1 „ *Ἀλβινουανὸς* „ *Ἀλβινοουανός.*
„ 382 „ 3 „ *Ῥοῦφος Σαβῖνος* „ *Ῥοῦφος, ὁ Σαβῖνος.*
„ 407 „ 18 „ *Ἱππολύττῳ* „ *Ἱππολύτῳ.*
„ 433 „ 7 „ *ἐν ἐντριμμάτων* „ *ἐντριμμάτων.*

Διόρθωσον καὶ ἐν τῷ Α΄ τόμῳ.

Σελ. 359 στίχ. 31 ἀντὶ *Ἀλβούτιος* γράφε *Ἀββούκιος* (ἐν τῷ Ἀλφαβητικῷ πίνακι φέρονται ἀμφότερα).
„ 399 „ 27 „ *τῆς Διδασκαλίας* „ *τῶν Διδασκαλιῶν.*
„ 461 „ 2 „ *Βάτταρος* „ *Βάταρρος.*
„ 470 „ 12 „ Ephorionis „ Euphorionis

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας